

Hrvatska lipa

[417]

HRVATSKA LIPA

ČASOPIS ZABAVI I POUCI

UREDNICI

DRAGUTIN JAGIĆ I VJEKOSLAV KLAIĆ

V. I

ZAGREB 1875

TISKARA I NAKLADA DRAGUTINA ALBRECHTA

9-28-61

KAZALO.

Strana

a) Pjesme.

b) Pripoviedke.

c) Poučni članci.

Strana

d) Slike.

Strana

e) Glasbeni prilozi.

Časopis zabavi i pouci.

Br. 1. U Zagrebu, 3. siečnja 1875. God. I.

Tiska se svake nedjelje. Godišnja ciena 4 for.; poštom i domaćim u kuću 5 for. Rukopisi se ne vraćaju.

Hrvatska Lipa.

Spjevao I. T.

Evo usred ljute zime
Uze listat lipa mlada,
U tlu nikla hrvatskome
A iz zrna domoljubja,
Imenom se svog poriekla
Sama krsteć, sama dičeć.

Lipa voljno širi grane.
Kao draga biele ruke,
Mezgra joj je ljubav roda
A u cvietu mirisnome
Nać će pčele marilice
Nešto meda, nešto voska.

Gradjanske nam liepe kćeri,
Vi ste pčele marilice.
Vama lipa širi grane.
Vama nudja miris-cvietke,
Vama trudnim poslie rada
Lagodicu sprema hlada!

Bog vam dao, njemu hvala,
Liepe one, bistre oči,
Te je lako proniknut vam,
Zašto danas propadaju
Nekad slavni bieli dvori,
Nekad jaki temeljaci.

U to ime, u taj smjer vam
Naša lipa širi grane!

Pomami se sviet vrtòglav:
Danas ubog, a već sjutra
Gavanom bi rad osvanut,
Pak ti vara, plienja, krado . . .

Pak ti hara, pak ti troši
Težku muku tudjeg znoja . . . .

Ne može mu Višnji dati
Svetog svoga blagoslova!

Takov čovjek nepoštenjak,
Takov onda propalica
I vragu će dušu dati,
Kamo l nebi gotov bio
Izdat braću, izdat rod svoj!

Oj odvrnute od te hrdje
I od crna obraza mu
Vaša vedra, svietla lica!

Budte, budte pčelice nam,
Hrvatskoga dike-roda,
Andjeli nam vi čuvari
Čiste sviesti i poštenja,
A Hrvatstvu pred svim svietom
Ponosnice sborom, tvorom.

Ženske suze.

Pripovjeda Žarko Vilinčić.

I.

Kad starije lice omrkne tugom, kako tako, ali kad se mlado šestnaistgodišnje počimlje mračiti, čudna te jeza od njega prolazi. I u istinu nije drugačije, no da gledaš jasno proljetno nebo, gdje ga sive odurne oblačine zakrivaju ne prozirnim velom.

Bijasmo onda još vrlo mladi, te bi nas takovimi odrasliji smatrali uzprkos tomu, što smo već tada pušili i naočale nosili. Gladka površina gorskoga jezerca ne odbija ravnodušnije promjene, koje se oko njega zbivaju, nego li su naša lica uticaje sreće ili nesreće.

Ja sam imao dobra prijatelja Janka, kao što se on u obće prema svakomu takovim očitovao. Gdje bi on god sjedio u školi, ne daleko od njega nadje se i moje mjesto. Pa kako i nebi! Nijedan od mojih drugova nebi s tolikom najvećoj pogibelji izvrženom požrtvovnošću prišaptivao perfecte i inperfecte nepravilnih grčkih glagolja, nijedan nebi, ma bila i najneznatnija izreka težke zadaće, rezultati svoje nauke pomogao na toli ljubezan način prijateljevu nevolju. Kad je slavni učiteljski zbor imao povoda uz najstrožiju pazku povesti iztragu, mogao je svagdje šumom auctoriteta i grožnjom porušiti stiene sloge i tajnoga zavjeta, ali kad je stao pred Janka, stao je pred sv. Ivana Nepomuka, koj je izpovjedio stidnu kraljicu.

Bilo je već prema koncu godine, kad je naš Janko počeo ozbiljnim postajati. Ideš li Janko ovamo ili onamo, na šetnju ili igru? znali bi ga mi po navadi upitat; — eh, ne idem, ne mogu, neće mi se, glasio je njegov odgovor. Glava bi mu uz to klonula, oči mu se zalile vlagom, da je bilo mučno gledat.

— Čujder, Janko, nagovorim ga ja jednom u biskupovoj bašći, sastavši ga kod zdenca, kaži mi, što ti je, da si od nekoga vremena zamišljen?

— Sasma obične stvari, odvrati hitro on, nastojeć lice zakititi ma i najneznatnijim posmjehom.

— Dakle?

— Roditelji su mi pomrli, a ne ostavili imetka, škola stoji mnogo, eh, pak. —

— Pak?

— Moram nastojati, da što prije uhvatim stalnih temelja.

— I što si odlučio?

— Ostaviti gimnaziju i zakloniti se u preparandiju.

— Za boga svetoga! kliknem iznenadjen ja, jesi li poludio brate Janko, u preparandiju! pa izbilja najtužniji mladići polazili bi za onda preparandiju.

— Ja idem te idem, bile su jedine rieči, koje je on upotrebio u svoju obranu.

Za vrieme praznika polazio Janko obično svom ujaku na imanje blizu Karlovca; kao obično, tako učini i ljetos.

Kakova knjižica ili ujakova kratka flinta zabavile njega od dana do dana, da je nakon praznika izlazio tust kao puh.

Drugojačije izpalo to ljetos.

Po otcu nekoga prijatelja, dobi on na dar mlado psetance čiste prepeličarske krvi. Pas je bio na ledjima hrdjav, po trbuške biel, imao je veoma prijatne žute oči, koje su se smieškale, kao u kakove uljudne služkinje, i rep kitnjast, kojim bi običavao mahat toliko puta, koliko bi ga puta po imenu „Sokol“ prozvao. Osim toga imao je pas zlu navadu, da je previše razlikovao meso od sočiva.

Da zadovolji Janko toj zločestoj navadi omiljeloga psa, posmakne on, gdje je god mogao komadičak mesa, te ga baci svom gojenčetu. Da se pas od malena priuči redu i poslušnosti, privezao bi ga on na zelen konopac i vodio po dva, po tri sata na šetnju po ujakovih šumah i livadah. Osim njega nije smio nitko psa ni dozivati, ni hranit, pa baš ta zabrana imala je znamenitih posljedica na njegov cieli život.

Kad je Janko ustao sa kreveta, dozvao bi namah Sokola, koj je podno njegovih nogu ležao; pas bi se na to iztegnuo, zievnuo živo i dopuzao do gospodara, da mu obliže ruku.

O podne stajao sokol kraj Jankovoga stolca, te pazljivo pratio okom njegovu ruku. Na jednom bi se ova pojavila iznad tanjura, Janko bi zafućnuo, Sokol zamirasao glasno, da se je čulo, otvorio na kraju u toliko gubicu, da pokaže šiljate zube, na to bi se Jankova glava okrenula, te zagrmila „na noge!“

Kao poslušan pas stavi se Sokol na zadnje noge, objesiv prednje na gole grudi, otvori još jače gubicu, i uztraje u tom položaju tako dugo, dok nebi komadić mastne govedine prhnuo poput šišmiša iznad njegove glave. — Čop! čulo se namah iza toga, zubi Sokolovi sastali se i sljubili i — mirna Bosna.

Kad je sunce stalo ljubiti vrhove zapadnih gora, izvadio bi Janko iz žepa zelenu vrpcu, urezao tanku šibu, i fućnuo na fućkalku — a taj fićak imao je kazati: Sokole, gdje da bio, ovamo, tvoj te gospodar zove na šetnju.

Jednoga dana zgodi se ne obična zgoda.

Janko izvadi po običaju iz žepa zelenu vrpcu, ureže tanku šibicu, fućne na fućkalku, ali koga ne ima? ne ima Sokola!

Janko švigne nekoliko puti šibom po zraku, neka se zna tko je gospodar, pa kad ni to pomoglo nije, zatropoće nogama po podu; ali sve u zalud, tlo bi se moglo izpod njega srušiti, ali Sokola ne ima te ne ima.

To razgnjevi Janka gnjevom. Škripljuć zubi obleti on staje, kuću, družinsku sobu, vrt, vikne dva tri puta, da se je na sat daleko moglo čuti: Sokole! ali Sokola ne ima.

Kao izgubljen baci se Janko na klupu izpred kuće, i mal da ne zaplače od gnjeva i tuge ujedno. Ili je pas ukradjen — onda ga više vidio nebude svoga miloga, jedinoga druga, ili ga je tko sobom poveo — onda ne

valja više, onda je pokvaren, ne poslušan, što je isto toliko kao izgubljen.

— Joj, joj meni, da ja nisam bolje na njega pazio, Sokole, mili Sokole, gdje si? stane uzdisati i uzdigne oči prema nebu i zapazi. —

Upravo nasuprot kući stoji vinograd njegovog ujaka sa klieću. Od kuće pa do klieti vodi izmedju šikarja uzka cviećem i travom zaraštena staza. Kako je on uzdigao oči raztvori se na jednom mjestu šikarje, a iz šikarja izadje Sokol, i za njim odgojiteljica djece Jankovog ujaka, djevojčica, kakovih četrnaest godina stara, tanka i vita, plavokosa, modrooka, blieda lišca, po kom se neprestance krade lukav, ljudskomu srdcu grozeći posmjeh.

Jednom rukom držala liepa Pavka suknju, da se ne zablati, a drugom domahivala Sokolu, neka pričeka, neka ne leti toli hitro, da ga ni dostići ne može.

— Grom i pakao! zagrmi u to Janko i skoči kao ranjen lav sa klupe, da potrči na brdo.

Za tren stane on pred Pavkom, za tren baci joj u probliedilo lice toliko uvrieda, koliko je dosta, da ti Zagrebačka gospodjica izkopa oči, da te po niemački ocrni pred cielim svietom i da ti svakiputa, kad te u Ilici sastane baci preziran pogled u obraz.

Kao uplašena lastavica poleti Pavka u kuću kukajuć i plačuć, da bi se djavao morao smilovati, a ne čovjek od šestnaist godina, kojem se nade puni brci javljaju izpod nosa.

No Pavka odniela je uza sve to bolji dio.

Na Janku ne raztrgaše za ciela života toliko šiba i batina, koliko je on sam za jedan tužni četvrt sata na hrbtu Sokola.

Janko obadje vinograd, zavrne se do stražara i vrati se u kuću, kad je tama sjela po cieloj okolici i zviezde javljale se otajstvenim blieskom.

Što je Janka porazilo i proizvelo u njegovoj duši neku vrst kajanja, jest to, što Pavka nedodje k večeri, izpričav se glavoboljom. Ujak i njegova žena pitali se medjutim, izmjenjivajuć čudne poglede, što je djevojci? Činilo im se naime, da su opazili u njezinim očima tragove suza.

Kad je Janko poslie večere polazio spratom u svoju sobicu, začuje nešto iza vrata za kojimi je prebivala Pavka, slično jecanju ili pritajenomu plaču.

On pristupi k vratam, a ova su bila slučajno samo pritvorena . . . jecanje i plač . . . šapat . . . Pavka. .

Janko se prigne do ključanice i pogleda kroz škulju u sobicu, pa ima šta vidjeti!

Na stolu posutom tisućami ženskih sitnica gori lojanica, stenj joj je dug kao prst, te posut svakojakimi gljivicami, koje umne ženskinje tumače kao vjestnike listova ili dobra glasa . . . kod prozora stoji, nakloniv glavu na staklo Pavka i otire svak čas rubcem suze, što li? Najednom se okrene, prodje po sobi — a sada je Janko jasno vidio, da je plemenita vlaga vlažila Pavkine oči — pristupi zaridav zdvojno k stolu, i uhvativši drkćućom rukom okresač, okrnji dugi stenj svieće i sve one viestnike listova i dobra glasa . . . u to joj ruka klone, okresač zahvati nešto jače i svieća utrne kao ljubav u ženskom srdcu . . . soba potamni . . . i Janko ne vidje više ništa . . .

Kao da ga je tko kropom polio, uzpne se Janko u svoju sobu. Iza njega polazio tužno, spominjuć se valjda polomljenih šibika, Sokol, i leže namah po dno kreveta.

— To je čudno! . . pa šta sam joj takovoga rekao? pitao se Janko . . . zbilja . . . rieči, kojimi je izgrdio Pavku dolažahu mu poput crnih vrana točno jedna za drugom na pamet . . .

Akoprem je u sobi bilo vruće, da prekipiš, zadrhće Janko, da su mu gornji zubi udarili o dolnje.

On se pošeće po sobi gore — dole škripljuć cipelami; kad bi došao do prozora, nasloni glavu kao Pavka na staklo i osjeti neku ugodnost od njegovog dodira.

— Ja sam luda, ja sam glupan! zavikne najednom glasno udariv se šakom po glavi, da je Sokol zavivši rep med stražnje noge od straha pobjegao pod krevet, misleć, da su mu gospodara opet spopale želje, mahati palicom, da je po zraku — neka, neka — ali po njegovom hrbtu, to se bome osjeća.

Po Jankovoj glavi zakolale čudne misli, dok se napokon sve ne slože u želju, da izdobri Pavku uljudnim susrietanjem, ako se nebi desila zgoda, umolit za oproštenje u ne svjestnom gnjevu izrečenih rieči.

Još danas! sine najednom u Jankovoj glavi, ali se u zgodan čas sjeti, da se nastavak jecanja i plača obavlja sada u krevetu pod popluncem . . . oh! . . . onaj poplunac on bi ga izljubio kao materino lice, kao svetotajstvo, kao . . . kao . . .

Oj, vi ženske suze, vi žalostno cvieće u tužnoj dolini, koga uminu vaši čari? Tko vas jednom vidi, taj vas više ne zaboravlja, toga ste obajale najstrašnijom basmom, proti kojoj ne ima lieka ni obrane . . . pamet gine . . srdce zamire . . . nebo potavni . . . vaša žrtva bulazni, da se ostali sviet ruga i smije, da prstom na nju kaže, neka se zna, taj je vidio ženske suze, rajski biser, andjeosko blago, ključ pakla!

No suza i suza! Da čovjek n. pr. počme govoriti o suzah zagrebačkih gospodična . . . al nè . . . ruka mi drhće . . . pero mi izpada . . . groza . . . al . . . jao . . . jedna zagrebačka gospodična poručuje mi u ovaj par, neka ne pišem pjesama, u kojih bi se mogle njezine oči prepoznati, a ja sirota namjeravam upravo napisati pjesmu, u kojoj upozorujem gradsko poglavarstvo, da stavi one oči pod zatvor, neka ne strieljaju po gradu, neka ne smućivaju bezaslene misli gradskih šetaoca, u kojoj upozorujem sva ravnateljstva višjih škola, sveučilišta, gimnazije kao i realke, da nalože svojim slušateljem nosit toli crne naočale, preko kojih nevide ništa, ni oči svojih rodjakinja, a ja ću medjutim stati na čošku . . . ske ulice i vikati prolazećim iz svega grla . . . no ja ću vikati, to je moja briga!

(Nastaviti će se.)

Dr. Ljudevit Gaj.

(Napisala F. M. J.)

Spomeneš li danas, mili čitatelju, ponosito svoje hrvatsko ime, jesi li si sviestan uzvišenosti toga imena, a ono kraj toga spomeni odmah i dično ime Ljudevita Gaja, jer bez njega nebi ti danas ono bio, niti onoga poznavao, čime se sada kitiš i veličaješ! Slavni i silni nekada narod hrvatski zadremao je tečajem vremena, oglušio se na sve svoje želje, oslepio za sve potrebe, dok se ne rodi iz njegove sredine čovjek uzvišena i poletna duha, komu se narodno dremanje ne svidje, pak s toga bolno dirnut u svom rodoljubivom srcu krepkim svojim i zvonkim glasom viknu: „Ustaj rode, ta Hrvatska još nije propala“! Tim glasom, tim vapajem postignu on za mala ono, što mnogi drugi zajedničkim i dugotrajnim radom ne postigoše, on je probudio dremajući hrvatski narod, on dade njegovu duhu krila, kojim se je smjelo uzdignuo nebu pod oblake, kojom si smjelosti pribavi prvenstvo u čitavom Jugoslavenstvu, a štovanje ostalih naroda.

Ljudevit Gaj

Taj čovjek bi dr. Ljudevit Gaj, koga vrlo dobro pogodjenu sliku sa vlastoručnim podpisom donosimo na ovoj strani. —

Rodi se Gaj dne 8. srpnja godine 1809 u našem divnom Zagorju u Krapini, pod razvalinami onoga sjajnoga nekada grada, iz koga po narodnoj sveslavenskoj priči vuku lozu Čeh, Leh, i Meh, praotci tobože naroda českoga, poljskoga i ruskoga. Već mladićem rado bi i sa nekom nesladom slušao, kada bi mu roditelji pripovjedali poznatu priču o nekadanjoj toj koljevci Slavenštine, a njegov smion i poletan duh stvarao bi si u potaji slike, za koje si niti u snu nije mogao predstaviti, da će mu se jednom izpuniti. —

Ponarasav polazio bi gimnaziju u Varaždinu pod vodjenjem professorâ, vrlo zaslužnih otaca Franjevaca, koji toj gimnaziji toli liepo ime i dobar glas pribaviše, da se djaci od svih, pa i dalnjih krajeva u Varaždin sticahu. Učeć propisane nauke, nastojao bi uvieke, da ih nekim praktičnim oblikom zaodjene, pa je tako već za rana, djakom jošte, napisao knjižicu sadržavajuću povjest rodnoga mu grada Krapine pod naslovom „Brevis descriptio loci Krapinae“ (Kratak opis grada Krapine), ali željezna ruka tadašnjega cenzora t. j. onoga, koj je za ono doba morao prije tiskanja svakoga spisa svoju dozvolu dati, nije mu dozvolila tu knjižicu tiskom izdati, jer mu se svidjelo, da bi grieh bio djaku dozvoliti knjigu štampati, na što su za onda tobože samo odrasliji i stariji muževi pomisliti smjeli. Ali naš Gaj nedade se time uplašiti, nego prevede tu istu knjižicu na njemački te ju izdade uz dozvolu cenzora u Karlovcu god. 1829 (dakle u svojoj 17. godini) pod naslovom „Die Schlösser bei Krapina.“ Već sadržaj te knjige dokazao je, koli su se uzvišene misli rojile u glavi našega mladoga pisca, dušu bo mu je obuzela sluttnja, da je već skrajno vrieme probuditi hrvatsku samosviest i narodnu književnost, a ta mu slutnja zadobije jošte stalniji i čvršći temelj, kada se dao na dalnje sveučilištne nauke i to mudroslovne u gradačkom i lipskom sveučilištu gdje je postignuo i doktorstvo mudroslovja, a svršiv ove, na pravoslovne u peštansko sveučilište, gdje se sastade sa glasovitim i velikim českim pjesnikom Ivanom Kollarom. Taj sastanak sa tim slavenskim velikanom nije bio samo za njega sretan, nego je upravo po čitavo Jugoslavenstvo neprocienjivim i prekoristnim plodom urodio. S Kollarom razgovarao bi on i snovao osnove o budućnosti svoga naroda, s Kollarom proletio bi on duhom čitavu sjajnu slavensku prošlost, s Kollarom ustanovio i odlučio je on probuditi hrvatski narod, s Kollarom odabrao bi on sredstva za to, naime uredjenje pravopisa i izdavanje novina. Da se oboje što prije oživotvori izdade bivši još u Budimu knjižicu: „Kratka osnova hrvatsko-slavonskoga pravopisanja“, koju su svi naši i onako vrlo malobrojni pisci pohlepno pročitali te koja je osobito na mladji naraštaj vrlo uplivala.

Ali kako je bilo prvo time zasnovano, pače na polag već i postignuto, tako je bilo opeta drugo t. j. izdavanje novina u našoj domovini za onda veoma mučno, ne možda, da se ne nadje čitateljâ, kojih je bilo u izobilju, nego zato, što Magjari, ti nikada iskreni prijatelji Hrvata, nisu trpili, da i Hrvati započmu svoj novi i narodni život živiti. Kakovo je za tada stanje naše domovine bilo, razabiremo najjasnije iz sliedećih rieči dr. Bogoslava Šuleka:

„Da možemo ocieniti smionost ove nakane treba nam pogledati na našu domovinu, kakva je onda bila. Iza kako je bilo Madjaru za rukom pošlo ukinuti za Marije Terezije glavnoga faktora naše autonomije, kr. namjestničko vieće Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, vladaše kod nas žalostne uspomene ugarsko kr. namjestničko vieće, gotovo ne ograničeno. Imali smo dakako bana, al taj bijaše u istinu bez vlasti i područja, „palatinov adjutant", kao što se je onda govorilo. Imali smo i sabor, al taj trajaše najviše dva tri dana, a u njem sjedjaše samo boljarstvo, koje malo ne sve naginjaše Pešti. Ako se je i oglasio kadšto koji rodoljub na obranu naše samostalnosti; ako se je i stvorio koji zaključak na korist domovine; ako se je i nanizala povorka, „gravamina" (tegoba), koja bi imao bio poduprieti ugarski sabor -- koja fajda, kad je to sve ugarsko kr. namjestničko vieće ad acta bacalo? A županije, ne imajuć glavnoga budila i faktora javnoga mnienja, naime novinstva, slabo su shvaćale svoju zadaću.

Pad Krke.

Ovakov je bio naš politički život, no kud i kamo kukavnije bijaše naše narodno i književno živarenje. Tudjinstvo se je posvuda šepirilo. Od više ruke ljudi slabo je tko i znao hrvatski, pa ako je i natucao naški, a ono se je stidio govoriti ovim plebejskim jezikom, van kad je baš morao. U samom Zagrebu slabo se je i čula hrvatska rieč, van iz ustiju seljaka i svećenika. U družtvenom životu vladaše kod mužkaraca latinski jezik, kod ženskinja njemački; u javnom životu u provincijalu latinski, krajini njemački. U gradskih školah učilo se je sve latinski (u ženskih njemački) — a drugih učionica ni bilo nije. Tako dakle hrvatski jezik nadje jedino utočište u crkvi i u seoskoj kolibi.

Samo se kaže, da uz ove okolnosti ne bijaše razgovora o književnom napredku. Svu narodnu knjigu zastupaše u Hrvatskoj vriedni starina, presv. g. biskup Kristianović, pišuć pobožne knjige i koledar Danicu; u Slavoniji pako vele zaslužni trgovac brodski Brlić

Ovakvu je žalostnu domovinu našao Gaj, povrativ se god 1833. iz Pešte u Zagreb. Prva mu bijaše briga snubiti i skupiti sve bolje talente. U tom bijaše vrlo sretan; za kratko su sve vrstnije glave pod njegovu zastavu stale te je mogao zamoliti privilegiju za izdavanje hrvatskih novina. Ovo je bio tvrd posao, jer se je ondašnja ugarska vlada žestoko opirala svakomu narodnomu gibanju kod nas. Nego pomoću českoga grofa Kolovrata, ministra nutrnjih poslova podje mu za rukom izhoditi audienciju kod samoga kralja Franje I. kojemu se mladi Hrvat dopade, te mu kralj obeča molenu povlasticu."

Kralj Franjo I. izpuniv svoje obećanje odmah a Gaj svladav još i posliednje i najveće težkoće, naime glede pravopisa, kojim je naumio te nove novine izdavati, započe god. 1835. tiskati kajkavskim narječjem „horvatske novine", ali se doskora uvjeri, da kajkavština nije kadra sama po sebi književnost sačinjavati; jer akoprem je prvi broj tih novina silnim oduševljenjem prihvaćen bio, ali je oduševljenje to samo u kajkavaca nastalo, dočim je većina hrvatskoga naroda nedirnutom ostala. Nu ipak ohrabren ovim uspjehom, promieni svojim novinam već sliedeće godine i naslov, i jezik i pravopis. Od hrvatskih postale su novine ilirske,

jezikom su bile pisane štokavskim, a pravopisom češkim, prilagodjenim hrvatskomu jeziku. S tim obćenitim ilirskim imenom naumio je Gaj sva jugoslavenska plemena spojiti u jedan cilj, znao bo je vrlo dobro, da će se samo složnimi silami postignuti žudjena svrha i uspjeh. Ova promjena bi dočekana s velikom pohvalom, osobito u Slavoniji i Krajini; al je s druge strane puno neprijatelja navukla Gaju na vrat, osobito u provincijalu. Osobito je sviet zazirao od „ilirskoga“ imena, jer nije shvaćao uzvišenost ideje, koja se je skrivala pod tim imenom. Tim bolje su ju razumjeli Magjari i strašno se je plašili, dosta je bilo o tom govora i na saboru ugarskom. A kako nebi? Da se je idea ilirstva ostvarila: komu veće pogibelji od nje nego upravo Ugarskoj? Zato je bila ugarska vlada porabu ilirskoga imena strogo zabranila; nu zabrana ova nije zapriečila plod ilirstva, naime slogu svih jugoslavenskih plemena. Sve do Gaja samo su pojedini pisci izticali srodnost tih plemena; nu slabo je tko mario za njihovo umovanje: Gaj je prvi počeo pripovjedati na sva usta ljubav i slogu svim jugoslavenskim granam, dokazujuć jim, da smo svi sinovi jedne majke. A ovo je njegovo evandjelje urodilo krasnim rodom. Dan danas nedvoji nijedan obrazovani južni Slavjanin, da je to sve njegov rod, što živi medju Triglavom i Balkanom.

U krasno Gajevo kolo uhvati se sada sve, što je boljega i umnijege u Hrvatâ i ostalih Jugoslavena bilo tako n. p. Mažuranić, Kukuljević, Štoos, Vraz, Babukić i t. d. najviše pako priljubiše se uz Hrvate naša i onako uvieke nam najiskrenije i najvjernija braća Slovenci, koji pozdraviše i Gajev pravopis i ilirsko ime i počmu se odmah nama bližiti u svemu.

Gajeve novine bile su pune narodnoga duha i zanosa, pa su čitatelje svoje uvieke budile na uzajamnu slogu, čuvanje narodnosti i u obće književne i političke samosvjesti.

God. 1840 bude Gaj poslanikom na ugarski sabor u Požunu izabran, pa su mu tu Magjari počeli pretiti i groziti, nebi li ga ustrašili i od njegove radnje odvratili, ali im on oštro i odrješito odgovori: „Magjari su otok plivajući u velikom slavenskom moru; niti sam ja toga mora stvorio, niti sam ga uzburkao: okanite se toga i vi, gospodo, da vam nebi valovi povrh glave narasli i otok poplavili.“

Medjutim se je duh hrvatski, uzdrman iz duboka sna Gajevom radnjom, i bez njegova neposredna sudjelovanja za čudo brzo i na sve strane razvijao. Županijske dvorane su oživile, sabor je postao borilištem domaće samostalnosti; osnovala se je Matica i gospodarsko družtvo; u svakom se je gradu ustrojila narodna čitaonica; Gaj sakupi svoju dragocjenu knjižnicu i podiže narodnu svoju tiskarnu; knjige su se u znatnom broju i tiskale, i čitale; u svakom se družtvu orile domoljubne pjesme. Sve je ovo bilo uz kosu ondašnjoj ugarskoj vladi, jer se je ondje jošte vjerovalo u pomagjarenje svih nemagjarskih naroda; a ovakvo hrvatsko gibanje silno je smetalo izvodjenju te nakane. Kr. namjestničko vieće poslužilo se je svakim sredstvom, da uguši takvo neobično rogoborenje pitome do onda Hrvatske, i Gaju, koji je bio sav svoj imutak uložio u svoje narodne zavode, zaprieti više puta ozbiljna opasnost; nu svagda joj izmače svojom osobitom diplomatičkom vještinom. Duhom klonuo nije nikada, dapače je nekoliko puta izjavio dr. Bog. Šuleku: „ako nas odavde proćeraju, otići ćemo u Lipsko i nastavit ondje novine. Ja neću popustiti.“

U to bahne kao grom iz vedra neba burna godina 1848. Al je bio već narod hrvatski osviešten i složen, pa ju dočeka, kako valja.

Što se je oblakâ tečajem više godina nad malenom nu uztrajnom Hrvatskom sakupljalo, to se je god. 1848 prolilo, munje su sievale, a silna se bura uzdigla, ali je i hrvatski narod u pravi čas dobio i pravoga zaštitnika u osobi vrla, plemenita, rodoljubiva i odvažna junaka, bana Josipa Jelačića. Sablje se zakrešu, a puške barutom podpraše, liepom se našom domovinom orila Gajeva puna zanosa pjesma: „Još Hrvatka nij propala“, pa dočim je tako s jedne strane narod hrvatski skočio na branik narodnih prava, gubili su s druge strane i najumniji državnici svoje glave, nemogavši se u onoj silnoj vrevi u prvi mah razabrati; nu ne tako Gaj. On dojuriv iz Beča u Zagreb, krepkom rukom zahvati medju duhove silno uzrujane. Po njegovu predlogu bude izabran odbor narodni, da se po primjeru drugih zemalja u ime naše domovine pokloni kralju Ferdinandu. Odbor ovaj, sastavljen od najodličnijih muževa naše domovine, a predvodjen Gajem stiže u Beč i dobi audienciju, uslied koje steče Gaj naslov kraljevskoga savjetnika. Budu pako su naši neprijatelji odbor taj potvarali, kao da je orudje reakcije: otidje Gaj u sveučilištnu aulu, glavno sjedište bečke revolucije, te razloživ krasnom besjedom naše težnje, tako gane svoje slušaoce, da mu je sva aula povladjivali i u pohvalu pljeskala. Narod izabrao ga te godine zastupnikom na svoj prvi narodni sabor u Zagrebu, a prigodom umještenja bana Jelačića doživio je već prve posliedice svoga rada, gdje je **srbski** patrijarha umjestio **hrvatskoga** bana, na oči **slovenskoga** odbora, došavšega u Zagreb, da izjavi želju sjedinjenja Slovenije sa trojednom hrvatskom kraljevinom.

Ele minu godina 1848. i 1849. a njemačka i kasnije magjaronska lukavost vrebala je na Gaja proždrljivimi očima, te mu bacala posvuda mreže, nebi li ga gdje uhvatila, te za Hrvate tobože uništila, pa si i doista nadje sgodu. Dr. Ljudevit Gaj je pao, ali je pao samo žrtvom svoje obitelji, narod pako hrvatski znajući razabrati njegove vrline od njegovih grieha, nije u novoj stazi njegova života za njime pošao, ali se nije na njega, kao svoga probuditelja i uzkrisitelja nikada kamenom bacio.

Odposlije pak sve do godine 1872. živio je Gaj skromno, te se posvetio samo boljku svoje obitelji, kada ga 20. travnja poslie podne nagla i nenadana smrt od kapi sa životom rastavi! Dr. Šulek piše o Gaju još ovo:

„Njegova milokrvnost, njegov mili divan, poetičnost i opet razgovjetnost besjede, idealnost pomisli uporavljenih realnim odnošajem, vruće branjenje ovoga mnenja bez žestine i strasti, oštroumno pobijanje prigovora bez uvrede i napadanja, k tomu njegovo sokolovo oko, ljubko lice, zvonki glas — sve je to, rek bi, očaralo slušaoca, te je zbilja ovim svojim postupanjem mnoge neprijatelje razoružao ili barem ušutkao, a puno prijatelja stekao narodnoj stvari, ne samo u običnih družtvih nego i u visokih krugovih. Osobito je znao djelovati na mladež, koja ga je u prvo doba njegove radinosti gotovo obožavala i bila bi za njega i u vodu i u vatru pošla. S toga je bila Gajeva kuća sve do god. 1850. donekle središte narodnoga života, i Gaj je malne čitav dan samo goste primao; jer slabo je koji rodoljub ili inostranac u Zagreb došao, a da neposjeti Gaja.

Svaki je čovjek mlohav i griešnik: želeć ga dakle procieniti, valja dobra i zla njegova djela potegnuti, pa slava mu, ako pretegnu dobra djela. Posrnuo je i Gaj za života svoga; nego kad sravnimo mâne njegove, koje su ovomu ili onomu nahudile, s njegovimi neizmjernimi zaslugami: nećemo počasiti časa, već ga uvrstiti medju naše slavne i velezaslužne muževe, kojim će se ime spominjati, dok bude sunca i mjeseca na nebu hrvatskome. Tko za 62 godine svoga vjekovanja nije nikada popuznuo na sklizkoj stazi života, neka se baci kamenom na njegovu mrtvačku škrinju u grob spuštenu: ja na nju mećem grudicu zemlje i dovikujem pokojniku iz dna srca svoga: „laka ti zemljica!“

Vodopad Krke.

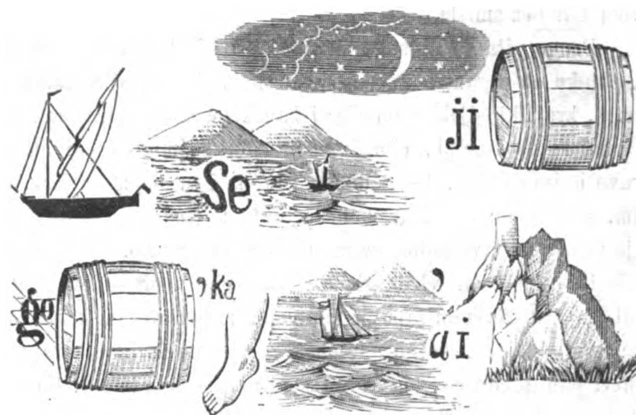
(Slika na str. 5.)

Ne pjeva uzalud Hrvat ponosito: „Liepa naša domovino!“ Ona je i sbilja liepa, dá krasna, da joj na daleko ravne ne ima. Kako se je ona protegla dobrano na jug, prikupila je u svoje krilo sve dražesti južnoga podnieblja, a majka ju narav obdari punom pregršti romantične divote Da se nadje vilenjak, koj bi svu tu krasotu posakupio, da tomu vilenjaku uz bok pristane vještak, koj bi svu tu krasotu znao opisati, nikad ljepše slasti hrvatskomu rodoljubu! Naročito Dalmacija, ta koljevka slave i sjaja hrvatskoga, obiluje takovimi prirodnimi dražesti, a slika, što nam se prikazuje na 5. strani ovog lista, dovoljno nam jamči za istinitost naših rieči. Vodopad Krke u Dalmaciji, ne daleko od Skadra, broje putnici i umjetnici medju najkrasnije u čitavoj Evropi; on se protegnuo u širinu od kakovih 20 hvati, te bojeć se iz vrletne visine najednom spustiti u duboku dolinu, bacio se na četiri naravske kamene stube, od kojih kapi bistre vodice poput bisernog zrnja odskakuju i u sunčanom sjaju svjetljucaju. Izpod pada razširila se sama rieka Krka malim jezercem koga obale, kao što i same okrajke vodopada šumeći mlinovi rube.

Žao nam je veoma, što je naša slika s vrlo nesgodna mjesta snimljena te nam čar naravi onako ne predočuje, kako se doista imade, pak upravo s toga molimo uljudno sve naše prijatelje u Dalmaciji, da šaljuć nam slike predjela i gradova, nastoje o tom, da budu što ljepše i istinitije.

I. Rebus.

(Narisao ga i sastavio I. Mrzljak.)

Imena riešitelja, kao što i samu rješitbu priobćiti ćemo u 3. broju.

Svašta po nešto.

(Hrvatski sabor) sastao se 20. ovoga mjeseca, da vieća o predmetih, koji se radi svoje prešnosti ne mogu otegnuti do proljetnoga zasjedanja god. 1875. U takove predmete brojimo mi naročito proračun za god. 1875 koj i opeta za nas Hrvate liepi višak od kakovih 100.000 for. odbacuje. Razprava o proračunu, koja se u drugih saborih na široko i daleko razvlači, a više puti i burni prepor izaziva, kod nas će se brzo i posve mirno svršiti. Osim proračuna staviti će se na dnevni red zakonska osnova ob uredjenju hrvatskoga zemaljskoga kazališta u Zagrebu, zatim zak. osnova o prodaji nepokretnina vjerozakonske zaklade i neke druge. Ovo zasjedanje postalo je zanimivim time, što sjednicam prisustvuje i karlovački zastupnik dr. Milan Makanec, koj se hvala Bogu, od svoje bolesti oporavio. Svojom iskrenošću i poznatom rječitosti stavio je on na preuz. gosp. bana tri pitanja, dva već u prvoj saborskoj sjednici. Prvim pitanjem žali dr. Makanec, što se je u hrvatskom saboru do sada u obće vrlo malo govorilo o Krajini; spominje koli je žalostna uprava ondje te kaže, ako će se tako na dalje nastaviti, da će uz nespobnost ondešnjih upravnih činovnika pasti uprava na onaj stepen, gdje se nalazila provincialska uprava za vrieme Rauch-Vakanovića. Navadja, kako je nepravedno što sudbeni krajiski činovnici nisu jošte stalno, već samo privremeno namješteni, pak akoprem članak 4. zakona ob ustrojstvu pravosudja u hrv. slav. Krajini naredjuje, da provisorij sudaca krajiških nesmije premašiti u god. 1875, to nije ipak niti sada jošte, kad se evo i god. 1875 primakla, ništa odlučeno glede toga. S toga pita dr. Makanec preuzv. gosp. bana: 1. Da li se je zapovjedajući general glede definitivnog imenovanja sudaca

stavio u sporazumak sa kr. zem. vladom, kako to pomenuti zakon zahtieva? 2. Jesu li već ta imenovanja predložena kruni, ako ne, koji su razlozi i koje zapreke tomu? 3. Je li Vaša preuzvišenost kakova sredstva upotrebila za definitivno imenovanje krajiških sudaca? i 4. da li će se i kada sudci u Krajini definitivno imenovati?

Ban Mažuranić odgovori odmah na to pitanje, da se je zapovjedajući general doista s njime glede definitivnoga imenovanja sudaca u Krajini dogovarao, pa da je to dogovaranje vrlo povoljno bilo, ali što je dalje učinjeno to on nezna; svakako se pako moralo nešto o dokinuću provizorija raditi, jer bi inače dogovori bili bez smisla.

Drugo pitanje sadržavalo je po prilici sliedeće: U smislu 14. članka ob organizaciji sudstva u hrv. slav. Krajini imali bi se c. k. krajiški odjeli sedmorice i banskoga stola spojiti sa istovrstnimi za provincial, čim će se kr. stol sedmorice odieliti od uprave i čim će član. 4—8 istoga zakona i za sudce kr. hrv. sl. dalm. stola sedmorice i kr. banskoga stola vriediti. Buduć pako da je to zakoni, stvorenimi ovim saborom postignuto, s toga pita: 1. Je li se kr. zem. vlada glede sjedinjenja viših sudova dogovarala sa c. k. glavnim zapovjedničtvom, kao vrhovnom krajiškom upravnom oblasti i kojim uspjehom? Ako ne 2. koje korake je preuzv. ban preduzeo, da se to sjedinjenje izvede i 3. Kad će se to sjedinjenje postignuti?

Na ovo pitanje odgovori ban, da se prije toga sjedinjenja moraju neki uvjeti izpuniti. Jedan od njih, naime imenovanje predsjednika stola sedmorice, izpunio se, sada pako da će se još sudstvo odieliti od uprave, neodvisnost sudaca urediti i t. d. a to će se sve, ako Bog dade, u proljeće postignuti, kad će valjda i interpelirano sjedinjenje za rukom poći. — Dr. Makanec zadovoljio se sa oba odgovora. Napokon interpelirao je dr. Makanec bana u sjednici držanoj na staru godinu, da li je sudjelovao kod sklapanja nagodbe izmedju krajiške zem. vlade i konzorcija, koji je kupio bio krajiške šume i da li je paženo, da se interesom krajiškim u toj stvari udovolji? Preuzv. g. ban odgovorio je, da on u taj posao nije uticao; jer nanj neima pravo. Sabor primio je banov odgovor do znanja, a interpelant pridržao si pravo predloga, budući nije odgovorom zadovoljan bio.

(Pogled po svietu.) Prošlih dana bio je sav sviet svoje oči upro u Berlin, gdje su sudili grofu Arminu, bivšemu prije ljubimcu njemačkoga cara i poslaniku u Rimu i Parizu. Sud, o kom se veli, da je knez Bismark dovoljno nanj uticao, pronašao ga krivim nepovlaštene prisvojitbe diplomatskih pisama te ga odsudio na tri mjeseca zatvora, proti kojoj osudi je prizvao on i drž. odvjetnik. Čitava ta parnica dokazala je posve jasno i očito, da je državni njemački kancelar, Bismark, čovjek nepovjerljiv, koj danas uz ovoga a sutra uz onoga pristaje, u koga više moći i koristi ćuti. S toga je i nastala velika razvraćenost u sadašnjoj većini njemačkoga sabora, prijaznoj vladi, a ruske novine počele su i opeta žešće i silnije na nevjernicu susjednu Njemačku udarati. U Rusiji reformirati će se više škole i graditi neke nove željeznice, kojimi se kani Rusija što bliže Turskoj primaknuti, na koju u posljednje doba svaka nevolja udara, ali njezinom vlastitom krivinom. Tako npr. nehtjede Turska sada potvrditi trgovačkoga medjusobnoga ugovora sa Rumunjskom, što je dalo Njemačkoj povoda, da se u tu stvar na korist rumunjskoga kneza Karla uplete. Francezka dobiti će po svoj prilici novo ministarstvo, koje će valjda na svoj barjak napisati: „Razpust francezke narodne skupštine.“ U Španiji proglašen je kraljem Alfonso, sin prognane prije nekoliko godina kraljice Izabele, a time se i gubi polagano gradjanski rat, koj je neizmjernu štetu zemlji nanio. Stari i jedini pošteni monarhista, glasoviti Espartero, nekoć suvladalac španjolski, umro je u Madridu, prestolnici španjolskoj. U Italiji nastao je veliki novčani prasak; pogovara se, da je više kuća palo, a uz njih i najstarija bankovna kuća sa liepim manjkom od kakovih 150 milijuna fran. Crnogorci silno su uzrujani sbog toga, što Turci Podgoričani, koji su tolike Crnogorce poubijali, nisu još kažnjeni. Ugarski sabor razišao se kući da božićuje i odpočine, ne možebiti od velika napora, nego, da se opeta priredi, kako će što bolje skupocieno vrieme ubijati; šteta samo što je i naša korist uz njihovo gospodarstvo privezana.

(Dug grada Varaždina) iznosi sada znamenitu svotu od 222.340 fr. i to: na novoj gimnaziji 37.071 fr., na novom kazalištu 182.000 fr. na tridesetnici 2000 fr. a na osjeguranju 1269 fr. Pa da se u kazalištu barma kad i kad hrvatski predstavlja!!

(Slušatelji gospodarsko-šumarskoga zavoda u Križevcih) priredjuju dne 11. siečnja 1873 u 8 sati na večer pod pokroviteljstvom presvietle gospodje Olge grofice Ožegović-Erdödy i velemožnoga gosp. Alexandra pl. Fodrocya dobrotvornu večernju zabavu s tombolom u dvorani slavne županije križevačke. Svrha te zabave jest: podupiranje siromašnih učenika na tom zavodu i utemeljenje zaklade za stalnu podporu istih.

Listovnica uredničtva.

P. n. g. Stj. Kirinskomu: Ne Vama, nego nama biti će osobita čast, ako Vaše liepo djelce u „Lipi“ ugleda svietlo. Primamo sa zahvalom. Ostalo pismeno.

P. n. g. F. X. I. gradjaninu hrv. sveučilišta. Radujemo se veoma obećanim slikam, pa Vas s toga liepo molimo da nam što skorije pošaljete. Dogodovštinu primili smo jur od druge osobe, s toga nam je Vaša suvišna. Bogdana žalibože ne možemo rabiti. Ne valja čovjeka na smrt odsuditi, ne znajući zašto je utamničen! — To bi bio po dobar svršetak većoj pripovjedki. Oboje stoji Vam na razpolaganje. Kraj čistoće i pravilnosti jezika, mogao bi Vam koj prevod koristiti!

P. n. g. F. P. H. u Varaždinu. Stiglo prekasno, upotrebiti ćemo prvom prilikom. Nakladnik je voljan preuzeti, šalji rukopis, da ga vidi. Bog!

P. n. gdji. Milki F. na Rieci. Hvala Vam za priposlano. Prionu li i ostale domoljubke tako uz sakupljanje meda, biti će nam narod sretan. Vaše ćemo djelo ilustrirati. Nebojte se za ime, neće ga nitko doznati.

Pobratimu u Krajini: Oho! ne tako visoko. Helios mogao bi Ti, jašućemu na pegasu brk osmuditi! Nisam znao, da si kovač. Pretežak Ti je kladivac, jer upravo ne milostivo po „ljubavi“ udaraš. Po „ljubavi“! Ne mogu doista dokučiti, tko Ti je stremenice na pegasu pridržao. Nezamjeri, ostajemo i nadalje prijatelji, ma i ne pjesnici!

Mnogim, koji traže lanjski cieli tečaj, ili pojedine brojeve „pučkoga prijatelja“ nemožemo zadovoljiti, buduć nam manjkaju brojevi 1, 3, 4 i 21.

Tiskom, troškom i nakladom **Drag. Albrechta.** Odgovorni urednik **Dragutin Jagić.**

Časopis zabavi i pouci.

Br. 2. U Zagrebu, 10. siečnja 1875. God. I.

Tiska se svake nedjelje. Godišnja ciena 4 for.; poštom i domaćim u kuću 5 for. Rukopisi se ne vraćaju.

Ženske suze.

Pripovjeda Žarko Vilinčić.

(Nastavak.)

II.

Cielu noć ne stisne Janko oka. Nikad još nije čuo Sokola hrkat, noćas bje mu dosudjeno, da ga sluša i da mu se čudi, kako li su prostrana pljuća u njega. Da se je Janko bavio anatomijom ili mekanikom, možda bi bio našao kakovu takovu zabavicu u hrkanju psa, ali tako — na putu da se zaljubi — bože dragi!

Kao mahnit djipi on sa kreveta kad se je do sita naslušao hrkanja, uhvati obim rukama psa za vrat i nabije ga cipelom, da je pas vikao. Janko je bio dobra srdca, ali se je lahko razljutio; ja se dobro sjećam, kako je jednomu od svojih najboljih školskih prijatelja radi sitnjarije izčupao punu šaku vlasi. Poslije, kad se je razhladio, umoli uvriedjena prijatelja toli bol im i raztuženim glasom za oprost, da se je ovaj razplakao.

Bila je tiha noć, mjesečina . . . . (Str. 11.)

Tek onda, kad se je pas stao gušiti od muke, izpusti ga iz ruke, — i sjeti se u isti mah, da je viku Sokolovu mogla začuti izpod njega stanujuća Pavka. Šta si je mogla misliti o njem? Da je divljak, krvolok, tiran, živoder, mladić koj u mjesto komadić srdca, kamen, tvrd kamen u grudima nosi. Pa da se onda u nje porodi barem najtanje nagnuće prema njemu?! A on ga je želio.

Krv mu navali u glavu, duh zapne u grlu, obadje ga težina, muka kao nikad prije.

Sladka bol razlije se po njegovih žilah kao liek, koj je gorak na jeziku a sladak u tielu.

On se prigne kao prije do psa uhvati ga za vrat i namjesti ga pokraj sebe na krevet.

— Sokole! . . . Sokole! . . . moj sladki Sokole, bio sam te ružno, ali da znaš kako mi je čudno pri duši, sve bi mi prostio . . . no . . . no . . .

Pas zacvili kao malo diete.

. . . no . . . no . . . Janko ga pogladi po hrbtu i počeše ga izpod vrata i pusti težki uzdah iz uzbunjenih grudi.

Kao brat uz vierna brata položi Janko svoju glavu uz Sokolovu, ništa ga ne smete, kad je uzradovan pas oslinjenim jezikom potegnuo preko čitavog njegovog lica . . . oh! . .

Mogla su biti četiri sata, zviezde su trnule na obzorju, kad je Janko zasnio, ali ga ni tada ne mine muka.

Snilo mu se, da je na obali morskoj; more se pjeni i valja, noseć u daljinu brod. Na jednom zasvietli se izpod njega silno nabujali talas, i u isti mah stvori

se iz njega krasna djevica, kojoj se dugi bieli plašt razplinuo u tamnih dubinah . . . Janko se nagne kao očaran nad talas . . . talas se raztvori i on se baci u njegov naručaj . . . sve dublje, sve dublje uvlačile ga mehke ali hladne ruke od kojih ga divna ne pojmljiva nikad ne slućena, nit osjećana slast prolazi, da mu glava od nje puknuti hoće, da ga pamet ostavlja . . . u to zazvoni nešto poput čarobne glasbe u otajstvenih dubinah, Janko se trgne i probudi . . .

Probudiv se opazi, da je razkriljujuć u snu ruke, dirnuo u staklo, koje je od toga zazvonilo i zamnielo poput čarobne glasbe u smućenoj glavi zaljubljena mladića.

Zbilja! prene se on sav udivljen od sna, jeli već kasno? Ogleda se po sobi i opazi najprije Sokola, gdje stoji pred vrati i grebe šapami iz pod njih, — lavež njegovih drugova u dvorištu uzbudio valjda u njem čeznju za sviežim zrakom.

Janko skoči hitro sa kreveta i pusti psa na dvor, obuče se zatim brzo, sve na pô otvorenih očiju, umije, počešlja, otvori prozor, neka udje jutarnje povjetarce i koga vidje u vrtu, što se je sterao bujan i cvietan izpod njegovog okna?

No vi ste čitateljice valjda namah pogodile, da nije nikoga drugoga vidio, nego Pavku.

Kao vila — al to je stara prispodoba — kao . . . boga mi neznam što bi reko, — kao sve liepe djevojke išla je čedna i skromna izmed ružinih busova, tipkajuć sitnim nožicama po tvrdom pjesku.

Gdje gdje nadje se bezobrazan grmečak i sasiplje na nju čitavu kišu od rosnih kaplja, da je sirotica vrisnula i stepla glavom, kao da ju pčele oblieću.

Kako je bila pazljiva na odjelo, uhvati ručicom modru suknju i pridigne ju malko, da ju rosa ne ovlaži, al opazi nesrećom u taj mah, da ju upravo njoj nasuprot sa okna gleda Janko . . . joj, Janko! Suknjica padne natrag preko cipela, Pavkino se lice zarumeni poput ruže, njezina grud zadrhće kao list na vjetru i ona naravski — vi bi sve moje gospodične to isto učinile — pobjegne u kuću.

— Evo ti ga na! pomisli Janko, koj me je bies nosio na okno, da ju smetem u šetnji, ali baš nije trebala pobjeć zbog te čarapice, što sam ju vidio, — nije, nije, nastavi glasno, ja sam nesretan čovjek.

Ima ljudî, koji vjeruju u svoju nesreću.

* * *

Jankovi rodjaci običavali, ako je bio vedar dan, objedovati u vrtu pod sjenicom. Točno u jedan sat pozove sluga Janka sa poljane pod sjenicu.

Kod stola sjedio ujak, držeći jednom rukom žlicu, dočim je drugom dizao brkove u vis, da se na njih rezanci ne uhvate. Na čelu stola sjedila teta, pomičuć se neprestano na svom mjestu, kao da je štogod zaboravila; uz to bi opominjala djecu, dva tusta, crvena dječaka do kože ostriženih vlasî i velikih zamrljanih ušesa, neka si ubrus prevežu preko prsa, jerbo im neće svaki čas kupovat novu odjeću, poslednja je stajala dvadeset i dva, dva—de—set i dva forinta.

Medju dječaci, da se barem kod objeda ne počupaju sjedila sklonjena oka Pavka.

Kad je Janko pristupio k stolu, pogleda ga hitrim okom odozdo, al ne dalje od trećega puceta prsluka, i zacrveni se namah kao rak.

— Sluga, dobar tek, nazdravi svim kolikim Janko, sjedajuć na stolac do tete.

— Da bog da, odvrati mu ujak i otre nemilosrdno jedan rezanac, koj se je triput okolo njegovog brka ovio.

— Hvala ti dušice, izlane tankim i plačnim glasom teta, kao da sluti, da joj današnji objed ne bude prošao pravim putem kroz želudac.

— No a vi derani? izdere se u to ujak na dječake, koji su zaboravili odgovorit od smieha, jer se je jedan rezanac objesio na sam nos njihova otca, te se ondje zibao kao mahalica na uri.

— Dobar tek, viknu u jedan mah uplašeni dječaci, ali nastave pratiti borbu otca s rezanci.

— Dobar tek, opetuje Janko i pogleda pazljivo Pavku, hoće li bar sada štogod odgovoriti, ali ona ni oka ne dignu, ni glavom maknu, tek tanke rumene ustnice raztvore se nježno; no ne prodre na nje glas, kojega bi osjetilo ljudsko uho, koj bi bio kadar obajati Jankovu dušu i možda Jankov želudac, jerbo je za ovoga objeda toli malko jeo, da mu je brižna teta opipala čelo i obećala mu skuhat the od bazginog cvieta.

— Propao sam dakle za uvjek, ona neće više ništa o meni da čuje! šaptao šećuć se poslije objeda vrtom stravljen i pogružen u misli Janko, ja bi pao na koljena pred nju, ja bi joj noge izljubio, samo da mi prosti, toli me bole njezine suze . . . bože moj! kako je jadna naslonila glavu na prozor i ridala, ridala, da su stakla zvonila . . . ni svieće nije mogla okresnut, kako joj je ruka drhtala . . . ona mu se pričini golubicom plahom i nježnom, kojoj je on bundaš, nè, glupi buldog izčupao perje.

Dok se je Janko šetao vrtom, gonio njegov Sokol dugorepoga hrdjavoga mačka po grmlju. Mačak bježao sve dalje u vrt medju grmlje, a Sokol leti kao mahnit iza njega, hvatajuć ga zubima za rep, na što bi ga mačak čušio i puhnuo poput sjevernog vijora.

No čujte sada, što se je iz toga izleglo.

Daleko na kraju vrta pod šljivom sjedila, šijuć košulje, Pavka. Ona se je od samoga straha, da ne sastane Janka, ovamo uklonila.

Kako je marljivo šivala, ne opazi ničesa, što se je oko nje zbivalo, kad ti najednom doleti u njezino krilo, ni pitaj, ni prosi, ogromni kuhinjski mačak sve naperenim u vis repom i nakostriešenim hrbtom, i postavi se tamo u obranu proti Sokolu, koj je obskakivajuć ga lajao, da bi slona, a ne mladu djevojku uplašio.

Da si Pavka jučer nije priučila živce na pasje i ljudske izgrede, bila bi se jamačno onesviestila, ali sada hvala božjoj providnosti, ne učini toga, nego vrisne toli silno i toli u najdublju ćud pronicajućim glasom, da je taj vrisak začuo Janko i protrnuo od njega.

Jedan — dva — tri — doleti Janko do mjesta od kuda se čuo vrisak.

— Ti prokleto pseto! Sokole! ideš li? no počekaj malo! . . šic, šic . . . meni se sve čini gospodično, da će taj pas mene unesrećiti, da će mene od vas ili da kažem vas od mene . . . molim prostite, . . ti grdo pseto, hoćeš li šutit . . . stane se izpričavat sav zaduhan Janko i pokloni se poslije svake rieči zastidjenoj Pavki, koja od same smetnje nije znala, što da učini. Iz ruke joj izpala košulja, a iz vlasî jedna igla, da joj se pram spustio niz ramena.

— Molim draga gospodično, vi ste još od jučer . . . Jučer! nesretni Janko, da samo te rieči nisi izrekao, možda bi se Pavka dala sklonuti, da ti bar u oči pogleda, ali sada — ni svi svetci nemogu je više pridržati, da ne odleti poput uplašene srne, šapčuć ogorčeno: jučer . . . dà, jučer . . .

— Tako, tako, samo to je još trebalo . . .

Kao kameni stup gledao Janko za Pavkom kako izmiče, pa kad je bila na kraju, da sasvim zamakne, navale Janku na oči suze, da nebi malomu dietetu bolje.

III.

Što sam do sad opisao, pripovjedao mi je na vlas Janko, kad sam š njim u istoj sobici pod krovom stanovao, učeći gimnazijske nauke; on je medjutim polazio preparandiju.

Dva prijatelja, koja stanuju pod istim krovom ili iza istih vrata, povjeravaju si najtanje tajne srdca. Koliko noćî probdismo tako, preklapajuć o zagrebačkih liepoticah, dà njihove oči, ustanca, grudi, ručice, sve je to prošlo izpod oštra noža naše kritike. Mnogo puti nadje nas zora, gdje se žestoko prepiremo o bradavici koje gospodjice, stoji li joj na zgodnom mjestu ili ne stoji, ili nebi li liepše bilo, da je na lievom obrazu, nego li na desnom i obratno.

Kod takovih prepiraka znao sam se ja često razžestit, no Janko ni da bi jednu krilatiju rieč izpustio. Zgodi se, da je našao tamo negdje u petrinjskoj ulici djevojče, koje je nalikovalo njegovoj Pavki, te bi tisuć puta žalio, da je to djevojče nešto prerumeno, jer da toga nije, nalikovalo bi snu njegove duše kao jaje jajetu.

Janko je bio liep mladić, stasit, zdrav i milovidan; njegove crne oči susretale djevojčice s osobitim umiljenjem.

Ja sam se prečesto čudio, kako djevojke vole pitat za njegovo ime, prezime, rodno mjesto, roditelje i za druge malenkosti. Iza takovih pitanja dometnule bi pravilno: mora da je dobar čovjek.

Al briga zato Janka! On je znao gdje ga boli. Na pozdrave odvraćao pozdravi, kad je trebalo nasmijat se, nasmijao se sladko — i to bi sve.

— I ti se više nikad nisi mogao približit Pavki? upitam ga ja jednom, ležeć u krevetu, njegov krevet ticao se moga, da smo si mogli u oči gledat, ako su uzglavci naperušeni bili.

— Kad ti kažem, nisam, odvrati mi on klonulim glasom, ja leti ovamo, ona leti onamo, ja velim draga Pavčice, a ona odkreni glavu, pa šta ćeš onda?

— Možda se je pretvarala, ja ne vjerujem, da te je toli zamrzila.

Janko ne odgovori ništa, već se zagleda u stienu.

— A jesi li ti prije toga sukoba osjećao prema njoj ljubav ili . . .

— Nisam, ni malo, uleti mi Janko hitro u rieč, ja sam stoputa sjedio do nje i nisam ju nagovorio jednom riečju, ali od onda, kad sam ju vidio plakat, ma svisnut ti hoću.

— Hm.

— Kad sam odlazio u Zagreb odlučim na koj bilo da bilo način zadobit oproštenje. U dvorištu me čekaju kola, a ja brže bolje skoči u njezinu sobicu. Ona sjedi za stolom i šije košulje ili čarape, neznam ti pravo, što je bilo. — Draga liepa gospodično, ja sam vas uvriedio, ja se kajem i molim vas ne mojte me barem sada tužna odpustit kad odlazim, ta bog zna hoćemo li se kada više vidjet. Dà, liepa ti vraga. Što misliš, da me je pogledala? Nije, boga mi, ni trenula okom. Baci ti košulju, baci ti iglu i ode k prozoru, da joj ne vidim lica.

— To je čudo.

— I prije jedan puta odbila me na isti način.

Bila je tiha noć, mjesečina, da bi pjesak prebrojio na zemlji; privežem Sokola, na konopac i odem se šetat u vrt. Šećem, šećem, na jednom opazim tamo blizu sjenice nešta biela. Tko bi to mogao biti? upitam se, i krenem korake onamo.

— Pa tko je bio? upitam Janka.

— Ona ti je bila, ona, dragi moj, gledje ti mjesec zamišljena i ne čuje, gdje ti se ja njoj približajem. Već sam bio pred njom, da padnem na koljena, kad ti vražje pseto zalaje.

— Ah, do biesa, zašto si vodio pseto sobom?

— To ti je moja navadica, kad ne ima pseta uza me, meni ti je pusto u svietu, kao da ne ima ljudî.

— Dà, dà, ali kako je bilo dalje?

— Kao obično. Ona vrisne, skoči i odleti, da sve žviždi suknja iza nje. Joj, joj, čemu o tom i govorit? Ja ću poludit radi te djevojke. Da ju samo nisam vidio plakati, da smo se barem pomirili . . . tuj uzdahne iz pune grudi Janko.

Ja ga stanem tiešiti, stanem odgovarati, ali sve uzalud, on gleda u stienu i šuti kao kip.

Napokon upotrebim najači liek. Razjasnim mu stvar. Pavka je možda liepa djevojka, ali sirota, slabo naobražena, kako se po svem vidi, svojeglava i bog zna kakovih još nisam prigovora nabrojio! Takova djevojka nije za Janka, koj treba naobraženu i imućnu ženu. A bog zna, bude li kada došlo do zgode, da joj ponudi ruku? A kad čovjek, dakako pametan čovjek kao Janko, vidi da ta ili ona djevojka nije za njega, onda kaže zbogom dušice i zaboravi joj ime, oči, ručice, grudi i sva ona sredstva, kojimi ga je očarala.

Kad sam dovršio, opazim da se Jankovo čelo ljuto smrknulo.

— Nije l' tako? upitam ga uz zloradi posmjeh.

— Ti si luda! odsječe mi na to on drzko. Tako ne govori prijatelj ni naobražen čovjek. Čitaš cieli dan pjesmice i sentimentalne romane, a govoriš kao kakvi trgovac. Ako mi bog — tu rieč izusti on važno i sveto — dosudi, da dobijem učiteljsko miesto, koje bi toliko donosilo, da mogu uzdržavati ženu, ja ću pa bilo preko svieta potražit Pavku, umolit ju za oprost, ponudit joj ruku, ako hoće, ako neće — eh, onda —

— Onda?

— Onda! ostavit ću ju, što ću drugo.

Ja okresnem svieću i okrenem se na drugu stranu.

Poslednja odluka Jankova kosnula me se živo. Nisam mogao dugo usnut od uzbune. Kasno već, prema jutru činilo mi se kao da čujem, gdje Janko plače.

— Što ti je? upitam ga plaho, al se on ne odazove, i od onda zamukne njegovo jecanje.

(Nastaviti će se.)

Nekoč i sada.

(Spjevao Tugomir.)

Ah nekoč u igri te šali vam bijah
Živahni soko;
A sad mi se ù srce otrovna zmija
Dube duboko . . .

Ah nekoč i mene vam čarobne drage
Žarilo oko;
Sad srdašce dobro i grudi joj blage
Trunu duboko.

Ah nekoč sam htio sa titanskom silom
Letit visoko —
A sad mi se hoće pod zemljice krilom
Snivat duboko!

Meteor.

Po E. Werberu — pripovjeda F. M. Strozzi.

Moj život je samotan i ne plodan, kao pustara u kojoj se rodih. Pa vam i ne kanim pričati o sebi, već o meteoru, koj je zasjao na obzorju moje pustare a utrnuo do mojih nogu.

Življah od prilike deset godina slikarom u B. kad izadje knjiga, kojoj se sve divilo, ali koja je mnoge i silno razjedila. Bijaše joj naslov „svakdanje luči i meteori.“ Spisatelj tog originalnog i duhovitog djela zataji svoje ime, a mojemu, doduše nedostatnomu iztraživanju ne podje za rukom, da ga odkrijem.

U isto doba prisiliše me obiteljski poslovi, da podjem u D. Ondje dočuh ime spisateljevo pa i pobližja o njem samom. Bijaše redovnikom nekoga manastira u Dalmaciji. Reći ćemo, da je tomu manastiru bilo ime „Konstantinovo“ a piscu rečenog djela „Budimir.“

O samom manastiru malo se znalo. U crkvenih se novinah doduše nešto pisalo o slikarskoj školi, koju da je neki od tamošnjih kanonika započeo, ali manastir bijaše suviše osamljen i odciepljen od ostalog umjetničkog svieta, a već i pomisao na samostanski život, nije probudila simpatijâ u umjetničkih krugovih za slikarsku školu u Konštantinovu. Ne scjeniše vriednim uputit se o istini, pa se i mislilo, da ako bi zavod i malo vrstan bio, tražio bi, da se u javnosti proslavi, dočim slikarski zavod u Konštantinovu iz svoje manastirske zabiti ni korakom u javnost nepokroči. Naročito umjetnici mnijahu, da slikarija u Konštantinovu, ako u obće takova obstoji, nije ino, do diletanske mazarije, koja ne zaslužuje obće pozornosti.

Pomenuta knjiga „svakdanje luči i meteori“ probudi jednim udarcem obću pozornost, tim više, što je nakladnik odao spisateljevo ime. — Pa kad je malo zatim — još za moga prebivanja u D. — knez Ap. vrativ se sa svog putovanja po Dalmaciji, donjeo dvie slike iz manastira, te iste svojim prijateljem i umjetnikom izložio na ogled, primjetiše umjetnici, da je slikarija u Konstantinovu veoma ozbiljna, nova i znamenita stvar. Te slike naslikao je Budimir, meštar škole, pa kad sam ih prvi put vidio, bijaše mi, kao da sam omunjen

Jedna od njih predstavljala sotonu, groznom ljepotom padšega andjela. — Drugoj bijaše predmetom epizoda iz Ottianove pjesme Carrik—Thurn: Fingal, kako kopjem probada duh Lode. Slika predstavljala tamnu noć. Iz tmastog oblaka vidjala se silna maglena prilika Lode, obasjana iza ledja krvavim bliedilom mjeseca. Isto svjetlo, nu silno i podpuno razsvjetlilo Fingalovo lice, desnu mu ruku i uzdignuto kopje. — A naokolo noć!

Tu stajasmo mi slikarski patuljci i divismo se; osjetismo, da smo slikajući svakdašnjici, svakdanje luči, a redovnik Budimir, da je slikajući pjesnik — meteor.

Strastno obljubih nepoznat mi Budimirov genij, te zaželih, da se lično š njime upoznam. Pročuo se glas, da ga pozvao knez Ap. neka dodje u D., a Budimir da se tomu pozivu odazvao. Sam knez mi to potvrdi. Ali Budimirovo došašće zatezalo se sve jednako, a moj

dopust je iztekao. Moradoh se vratiti u B., da u nekoj novoj gradskoj sgradi dovršim slike, koje sam već započeo bio.

U B. doznah poslije nekoliko nedjelja, da je Budimir u D. prispjeo. Sve jednako se nadah, da ću moći na nekoliko dana otići tamo, ali otvorenje nove sgrade bijaše točno opredieljeno, moj posao veoma obsežan, u kratko, nisam mogao ni pomisliti na taj put.

Prodje pet mjeseci. Dočuh, da se je Budimir već davno povratio u Konštantinovo. Za koj mjesec bijaše moja radnja dovršena. Bijah veoma umoran i žudio sam za odmorom. Pomislih na putovanje u Dalmaciju, ali ne odlučiv se za isto, odputih se u D., da prije o Budimiru što pobližje izpitam.

Sud i mnienje mojih tamošnjih znanaca o njemu, ponajviše umjetnika, bijaše veoma različito, nu simpatijâ nije Budimir probudio u nijednom. — Jedni mnijahu, da je preko mjere ponosit i ne pristupan. Drugi mišljahu, da je tomu ponosu povodom mržnja ljudi i prevelika ćutljivost. — Svi kazivahu, da mu je govor jasan i naravan, ali nekoji mišljahu, da govori malo, gdje koji koriše ga zato, što sa raznimi osobami raznim načinom govori i da suviše odaje utisak, što mu ga pojedine osobe prouzrokuju, napokon primjetiše nekoji zlovoljno, da govori često o stvarih, koje još nitko prije njega spomenuo nije.

Razabrah s mjesta, da je Budimir prouzročio zlovolju i zavist u onih ljudi, od kojih se svaki pojedini smatrao veoma važnim i znamenitim.

To je moju želju, da se osobno upoznam s Budimirom još više potaklo, a posjet kneza Ap., vatrenoga štovatelja i prijatelja Budimirovog, prinuka me neopozivo, da posjetim manastir Konstantinovo. Smio sam se nadati prijaznom dočeku, jer me knez providio pismenom preporukom na predstojnika manastira i na Budimira.

Budući ne namjeravam pripovjedati o sebi i o mom putovanju, prešutiti ću prvih devet dana moga putovanja. Putovao sam što poštom, što pješke. U gradu Bl. uzmem vodju i dva jaka konja, ostavismo drum i krenusmo u gore, okrajke julskih planina.

Bijaše početkom rujna. Svježi zrak i miris šumski opojiše me, i nadahnuše moje očekivanje osobitom poetičkom dražesti. Malo po malo razširi se dolina, a prediel bivao sve to samotnijim. Tlo bijaše većim dielom močvarno, samo mjestimice šumom pokriveno.

Pred večer drugoga dana prodjosmo nekim selom, kojemu se na desno protezala pusta dolina a na lievo niz brežuljaka. — Ti brežuljci zasjecahu u ravnicu, a zasjeci ti vijugali se kao rieka. Pošto obidjosmo peti brežuljak, pokaza moj vodja šesti brežuljak veleć mi: „Gledaj gospodaru, tamo je Konstantinovo.“

Zauztavih konja. Sunce još ne bijaše žapalo, a crvenilo mu obasjalo manastir. Upravo zazvoni večernje zvono ljubkim i ozbiljnim zvukom. — Čim sunce zapade, nesta zvonbe. Nebo se još žarilo večernjim crvenilom, gore se pako zaodjenuše maglovitom koprenom, sa podnožja im podigne se ružičasta magla. Brzo zatim stade se hvatati suton. Ne svrnuv okom sa manastira, potjeram konja napred.

Dr. Miho Klaić.

Manastir bijaše velik i prostran, sagradjen bizantinskim slogom, po svoj prilici prije kakovih četiri sto godina. Bijaše sgrada na dva kata, a na dugoj pročelnoj strani izbrojih šestdeset i četiri prozora. — Imadjaše dva ulaza, velika vrata i mala samostanska vratašca. Na istočnoj strani dizao se toranj u visinu, na rtu mu zlatan krst.

Stigosmo u veliki majur što je pripadao manastiru gdje odlučih prenočiti. Ovdje saznadoh, da redovnici veliku slobodu uživaju. — Da nose obično svetsko odjelo, te da nisu vezani na čitanje mise. To, pa u obće i sve strogo crkvene dužnosti obavljahu dva svećenika. Redovnici pako baviše se izključivo odgajanjem pitomaca

Sutradan u 9 sati uputih se u manastir. Taj bijaše samo dvie sto koračaja od majura. Prošav otvorenimi vrati stupih u dvorište. Izpod stupovlja koje spajaše isto sa sgradom, dodje mi mladić u susret, te me učtivo zapita, što želim? Od njega saznadoh, da je predstojnik na nekoliko nedjelja odputovao, nu Budimir da je u manastiru. Mladić me odvede u dvoranu, zamoliv me, da ovdje na Budimira počekam. Ja mu predadem kneževo preporučno pismo, da ga Budimiru uruči.

Pod dvorane bijaše pokriven šarenom slamnjačom. Na širokih prozorih bijahu modri zastori, a naokolo starinsko pokućtvo. Za mala stupi netko u sobu. Taj susret neću nikada zaboraviti. Bijaše osoba ovelika, odlična stasa. Liepo mu lice zarubljeno crnimi rudeži. Pogodih smjesta, da je to Budimir.

(Nastaviti će se.)

POUKA.

Dr. Miho Klaić.

(Slika na str. 13.)

Blago onomu narodu, koj nije jošte tako duboko usnuo, da bi ga morali strani ljudi od mrtvila buditi, koj obazriev se po svojoj okolini, nalazi jošte, ako i ne redovâ, a to pojedinacâ, svojih sinova, koji su voljni i mogući braniti ga od tudjih napadaja i nepravda. Hrvatski narod, akoprem razciepkan na više strana i podvrgnut raznim upravam, pače i vladam, ipak je jošte uviek toliko sretan, da se ne mora oslanjati na tudju milost i milosrdje, već ponosno pokazuje na one dične muževe, koji su, izkušani dugotrajnom borbom, vazda budni na braniku narodnoga prava i slobode.

Dalmacija, ta koljevka hrvatska, ta čarobna uspomena slave hrvatske, to grobište nekadanjeg sjaja hrvatskih kraljeva, ta Dalmacija, u kojoj se sgoljni i čisti nepokvareni hrvatski narod nalazi, akoprem njom neprijazna vladavina ravna i upravlja, ipak ne mora kukati, dok joj u krilu sjede a grudi čuvaju sivi sokolovi, ne puštajući grabežljivcem da joj nahude, dok joj je sinova, što ih narod sam miluje, a neprijatelj štuje i visoko cieni.

Jedan od takovih njezinih vjernih sinova jest dr. Klaić, koga sliku u ovom listu donosimo.

Rodio se on u Dubrovniku, toj dici i Ateni hrvatskoj na 19. kolovoza god. 1830. od roditelja čestitih rodoljuba, koji su svu svoju pažnju i mar u to uložili, da im sin bude ponosom a domovini u korist. Dječakom, polazio bi početne učione i učio elementarne i prve gimnazialne nauke kod kuće, a čitajući slavne i dične hrvatske pjesnike Dubrovčane, živom bi željom plamtio, da danas sutra onako radi, kako su oni mislili.

Ponarasav do mladića imao je poći po tadašnjem običaju u Italiju, da posakupi znanja, kojim bi mogao kasnije što više domovini koristiti. Žalostnoj sudbini, koja je obično mlade dalmatinske Hrvate u Italiji stigla, naime, da bi potaliančeni te se iznevjerili svomu rodu, Klaić ne podlegnu. Učeć retoriku i filozofiju na Livorni, u bivšoj Toskani, u kolegiju sv. Sebastiana uvieke bi snovao i mislio o tom, kako da uzmogne svojim naukom svoju domovinu usrećiti, pa je s toga radio i pomnožanimi silami i neumornom marljivosti tako, da bi vazda odlikovan p r v i m n a g r a d j e n i m. Svršiv retoriku i filozofiju na Livorni podje na sveučilište u Padovu učiti matematiku, te ondje i primi god. 1853. iz nauke „o liepoj arhitektiki“ doktorski lovor vienac.

Vrativ se u domovinu nadje ju prilično nedirnutom od struje, koja je prije kratka vremena Austrijom, naročito pako Hrvatskom i Ugarskom prostrujila, pa da mu se što ljepša prilika pruži svoje nauke u korist svomu rodu upotrebiti, dade se god. 1854. na nauke na bečko sveučilište, gdje još pod konac iste godine položi stroge izpite za gimnazijalnoga professora, te bi ovlašćen u svih gimnazialnih razredih učiti fiziku i matematiku. Sila učena, kao što je Klaić bio, nije mogla dugo nerabljenom ostati, te bi s toga već za nekoliko mjeseci t. j. početkom god. 1855. imenovan namjestnim, a god. 1857. pravim profesorom na velikoj zadarskoj gimnaziji. Našav se tako na onoj stazi, za kom je već odavna težio, svaka bi mu rieč tekla iz srdca u srdce mladenačko, svakom bi nastojao uzbujati u mladjanih grudih sveti plamen rodoljubja, svakom nacrtati sjaj, slavu i ponos hrvatskoga imena.

Profesorujuć tako na zadarskoj gimnaziji, nije mu plemenita duša mirovala, vidiv gdje hrvaština sve to više u svojoj vlastitoj koljevci, Dalmaciji propada, pa se s toga god. 1851. odvaži na težak i vratoloman korak, utemeljiv „Narodni list“ u hrvatskom, a „Il Nazionale“ u taljanskom jeziku, glasilo narodne stranke u Dalmaciji, komu je on uvieke sve do danas bio i jest glavnim suradnikom i pomagačem u upravi i koje glasilo je sve do sada jedinim vjernim tumačem željâ dalmatinskih rodoljuba bilo.

Stupiv tako na polje političke borbe izabran bi god. 1861. kod izborâ zastupnikom na dalmatinski sabor, a od kasnije pa sve do danas nije nijedan izbor minuo, a da nije dr. Klaić u kojem kotaru zastupnikom izabran, pače god. 1864. i 1870. izabran bi u dva kotara. Stojeć tako vazda na čelu narodnom dalmatinskom kretu, sve je više u ne milost onih osoba padao, koji su kormilom Dalmacije ravnali, dok ga napokon god. 1863. radi njegova držanja na saboru ne svrgnuše sa učiteljske stolice. Upravljajuć „Nar. listom“, ravnao je za vrieme svoga ne profesorovanja god. 1864. i 1865. gradnjom novoga kazališta u Zadru, dok se pod konac god. 1865. ne sruši vlada Šmerlingova, a s njome u Dalmaciji Mamulina i Lapenina, a Austrijom počme upravljati Belkredi, Dalmacijom Filipović prijatelji narodne stvari. Sada bi imenovan i dr. Klaić opeta profesorom na zadarskoj gimnaziji.

Zasluge dr. Klaića po hrvatski narod u Dalmaciji, kao što i njegovo znanje i njegova riečitost pribavile su mu liepo ime i kod nas ovdje u Hrvatskoj, pa bi tako za izborâ god. 1865. izabran narodnim zastupnikom na hrvatski sabor u Zagreb u kotaru severinskom, u županiji zagrebačkoj, komu je prisustvovao početkom god. 1866. i svojim vrlo uspješnim i obsežnim radom toliko si počitanje stekao, da ga je hrvatski sabor imenovao članom regnikolarne deputacije, koja se je one godine dogovarala, žalibože bezuspješno sa ugarskom regnikolarnom deputacijom ob uredjenju državopravnih odnošaja kraljevine Ugarske spram hrvatske Trojednice.

Medjutim Dalmacija, koja se jedva probudila iz duboka sna, trebala je ljudi, rodoljuba odvažnih, obzirnih i mudrih, koji su kadri svim potrebam čvrstoga i za napredkom težećega naroda zadovoljavati, a takovim bi predobro poznat naš Miho; pozvaše ga dakle u Dal-

maciju te imenovaše školskim savjetnikom za čitavu Dalmaciju. Toli obsežna služba i toli važno mjesto nije mu dozvolilo dalnji boravak na hrvatskom saboru, pa s toga položi god. 1866. mandat. Savjetnikom bio je sve do 12. srpnja 1869. kad ga Wagner, neprijazan narodnoj stvari ne imajući razloga skinuti ga s toli častna mjesta, dade premjestiti pokrajinskim školskim nadzornikom u Poreče, u Istriju, misleći, da će se ga tako najlaglje riešiti. Ele dr. Klaić uvidio je Wagnerovu mudroliju, pa se radje zahvali na časti pokraj. nadzornika, samo da ne mora ostaviti Dalmacije, koja ga je upravo u ono doba toli nuždno trebala.

On ostade dakle u Dalmaciji, te je „Narodnim listom“ uvieke budio i oživljavao plam narodnoga oduševljenja, naročito pako za izborâ god. 1870. kada ponajviše njegovim nastojanjem zadobi narodna stranka većinu u dalmatinskom saboru. Iste godine imenovan bi dr. Klaić prisjednikom zemaljskoga odbora, a takovim izradio je najvažnije zakonske osnove, koje je odbor predložio saboru. Godine 1873. izabran bi na carevinsko vieće u Beč, a ondje još i sada čvrst kao klisura nepomično stoj: boreć se za prava hrvatska u Dalmaciji a slavenska u čitavoj Austriji.

Pre daleko bi nam sè otegnulo pripovjedanje, da počmemo govoriti o njegovom velevažnom i preuspješnom sudjelovanju u pokrajinskom vieću, u dalmatinskom saború i carevinskom vieću u Beču.

S toga na kratko: on je Hrvat dušom i tielom; Hrvat komu su ostala slavenska braća mila; Hrvat podpuno liberalnih načela u svih pitanjih, poput liberalnih Engleza, kojega naroda mnogo je spisateljâ i državnikâ proučio. Takovomu Hrvatu vazda čast i slava!! —

D. J.

Hrvati na razkršću.

(Pripovjeda A. Jagatić.)

Učitelj: Da ste mi zdravo mila braćo! Eto nas sakupljenih u hladovini granate naše lipe, da se porazgovorimo o naših predjih, da umom ponovimo sav sjaj, što ga je nekada hrvatska kruna širila. Voljan sam Vam danas pripovjedati ob onom času iz hrvatske povjesti, kada je kralj Zvonimir umro. Ne mogu Vam obećati da li ćete veseli, zadovoljni i oduševljeni odavle poći, jer je moguće da vas štogod i razveseli, a možda vas opet štogod i razžalosti.

Mato: E raztužit će nas svakako smrt Zvonimirova. Nam bi ljudem najmilije bilo, da tako dobri ljudi vjekuju ne samo svojim duhom, nego i tielom.

Učitelj: Zvonimir je umro. Imao je on doduše sina Radovana, al on ga nije nasliedio. Što je tomu uzrok, težko je pogodit. Moguće da je on umro prije otca si, a moguće, da je morao uslied nemira po otčevoj smrti iz domovine otići, gdje je i umro.

Ivan: Žalostna mu majka! Zar je dakle opet bilo komešanja? Žalostno je to u istinu.

Učitelj: Dà, bilo ga je. Krešimirov sinovac Stjepan, koj bi imao još prije Zvonimira vladat, prem se je bio svečano odrekao te časti, pope se ipak po njegovoj smrti na priestol. Nu jer nije u ni jednom pogledu dorasao bio toj časti, narod se je, jer zlovoljan, proti njemu bunio. U državi je postao obći nered.

Gjuro: Eto koliko zla može počinit i jedan čovjek kad se mieša u ono, za što nije i čega ne razumije. To bi si morali mi zapamtit, pa ne birati n. pr. u obćinski odbor koga god, nego, koj za to ima sposobnosti. Nije svatko za sve. Može netko biti jako dobar poljodjelac, zanatlija, al za odbor nije.

Andraš: A da li je to komešanje dugo trajalo?

Učitelj: Dosta dugo, a u njem je Stjepan već za godinu dana svoga kraljevanja i umro.

Tomaš: Sad je barem nastalo bolje.

Učitelj: Još gorje.

Neki: Što za Boga?

Učitelj: Umirite se i ne naglite. Po njegovoj smrti nastale su dvie stranke. Jedna se sakupi oko udove pokojnoga Zvonimira Jelene ili Liepe, koja se osloni na pomoć brata svoga Ladislava I. kralja ugarskoga. Taj pošalje sinovca svoga Almu u Hrvatsku, gdje je on kao suvladalac Jelenin vladao nekim dielom Hrvatske.

Mirko: Joj, to nije bilo dobro. Tim su se otvorila tudjincu vrata u našu domovinu, što nije smjelo biti.

Vid: A što je radila druga stranka?

Učitelj: Ta je stranka htjela sačuvat domovinu od svakoga tudjega upliva, pa zato izabere kraljem hrvatskim Petra. Vele neki, da je taj Petar bio brat Slavićev, t. j. onoga kralja, koj je vladao prije Zvonimira.

Ivan: Hvala Bogu, što je ta stranka nadvladala.

Učitelj: Ne zarecite se. Istina je, Petar je bio pravi kralj hrvatski punih 10 godina. Nu kroz cielo to vrieme nije mogao nadvladat protivne stranke, koja je pače od dana do dana sve više i više rasla. Što je tomu moglo biti uzrok, tomu se je težko domislit. Žalostna posljedica toga bila je ta, da je Petar god. 1101. u bitci kod Gvozdanske gore pao.

Mato: Joj, što će sada siromašni Hrvati?

Učitelj: Protivna se stranka pobjedom okoristit htjede. Al ujedno već morade oćutit prvi gorak plod svoje nesmotrenosti, tražeć si saveznike izvan domovine proti vlastitoj domovini svojoj.

Grga: A što se je pripetilo?

Učitelj: Kralj magjarski Koloman htjede se tom svadjom okoristit, sakupi vojsku i eto ga već na Dravi da spravi pod se Hrvatsku.

Tomaš: S Bogom samostalnost hrvatska!

Njeki: To nije moguće to ne može biti!

Učitelj: I ne može, dragi moji. U čas velike pogibelji svoje uvidiše Hrvati svoju pogrješku, pokajaše se, bratski si ruke podaše, i eto i njih na Dravi uz nogu Kolomanu, željni se s njim ogledat i zadnju kap krvi za svoju domovinu prolit.

Mirko: Divna li doista prizora! U sreći se iznaći nije Bog zna što, nu u nesreći zaboravit na strasti i jedino dobro domovine na umu imati, to je velika pobjeda nad samim sobom, kojoj se mi moramo čudit.

Mato: Mi ni u mirnu stanju ne mislimo na tu našu dobru majku, a kad bi bilo štogod uzbunjeno zadnja bi nam misao na nju bila. Znak je to, da smo preduboko pali.

Gjuro: A što je od svega toga nastalo?

Učitelj: Kolomana prošla volja koraknut preko Drave. Nego da mu put ne bude baš sasvim uzalud, pošalje k Hrvatom poslanike, da s njimi ugovara.

Uzmemo li nam um pravo cielo stanje Hrvatske moramo priznat, da je ono bilo težko. Za krunom trgalo ih se više. Kraljevske su kuće valjda izumrle, moralo bi se dakle birat iz koje plemićke kuće. Nu plemić je jedan drugomu zavidjao. Morali su dakle posegnut izvan domovine. A Magjarom su bili neki nakloni. Sva je prilika, da su se i koji plemići ženili iz obiteljih magjarskih plemića, kad je i sam Zvonimir uzeo sestru magjarskoga kralja. Nije dakle ni čudo, što su ugovorili, da se kruna dade Kolomanu.

Andraš: A da li je tim štogod trpila samostalnost hrvatska?

Učitelj: Nije ni najmanje. To nam svjedoči sam Fessler, povjestnik magjarski, koj pripovjedajuć o tom činu veli, da su Hrvati pošli proti Kolomanu, da se bore za svoju nezavisnost; posljedak pako dogovaranja da je bio taj, da je Koloman obećao, da će štitit i pazit njihovu slobodu. Na jednoj listini, koju je Koloman izdao god. 1108. Trogiranom čita se ovo: „Neću dopustiti, da u vašem gradu stanuje koji Ugrin (Magjar) ili inostranac, van ako bude vam po volji. Kada pako k vam dodjem, da se okrunim, ili da s vami razpravljam državne posle, neće se nitko gradjanom vašim u kuće pod silu smještati, osim koga sami dragovoljno primete."

Mirko: Ovimi riečmi razjasnuju se i upodpunuju one Fesslerove. Njimi se čisto jasno priznaje posebna kruna hrvatska, kojom Hrvati na pose svoga kralja krune. Jasno je dakle, da mi nismo nikakova krunovina, nego kraljevina, ravnopravna svakoj drugoj, ako se taj odnošaj nije s vremenom promienio.

Učitelj: Mi ćemo vidjeti s vremenom, da se on nije ni najmanje promienio. Na tom su temelju stajali naši djedovi kroz stoljeća.

Mato: Iz onih riečij, koje navedoste i to je jasno, da su Hrvati sve svoje poslove neposredno sa svojim kraljem u svojih saborih riešavali. Nije li se ni u tom s vremenom odnošaj promienio — a valjda nije, kad se, kako rekoste, nije ni u onom — onda je i sabor naš sasvim jednak sa svačijim, a nije ni jednomu podložan. Prema tomu bi se djelokrug našega sabora morao razširit, kao što bi se i mnogo toga imalo promienit.

Ivan: A kako je bilo s izborom poglavarstva?

Učitelj: Na toj istoj listini čitamo i ovo: „a koga izabere svećenstvo i puk vaš za svoga biskupa ili župana, redit ću ga i dopustiti, da uživate svoje starodavne zakone."

Ivan: Dakle izbor i najviših činovnika nije ovisio o ničijoj tudjoj volji. Mi bismo mogli kazat kao što se veli i za mnoge dogodjaje, koji se u pripovjedkah kazuju: Onda bilo, sad se spominjalo!

Mirko: Istina je, da bismo to mogli kazat, gledeć na okolnosti, u kakvih živimo. Nu to bi nas moralo jako bolit. Ne može se pametno ni pomislit, da su Hrvati od ovih svojih liepih pravica samo svoje volje popustili. Il im je tudjinac silom oduzeo, il su je nemarom svojim izgubili. Ako prvo, svaka sila do vremena, ako drugo, udarimo se u prsa, da nam se srdce potrese i odvaži se potražit ma od koga ono što je naše.

Učitelj: Vi ćete tekom naših razgovora jasno uvidjeti, da nam neprijatelj ničega nikad silom ne ote: dakle ni tih pravica. One su se, ne ima tomu dugo, počele gubit, dok nam evo, mal ne sasvim ne izginuše. Opazit ćemo mi, da su se one izmicale tim brže iz rukû, čim je više ne stajalo hrvatskoga ponosa i svjesti. Ljudi su postali ravne duše prema svim svetinjam narodnim, zanemarili su rad, dali se na svako zlo, a tudjinac lukavi na to je pazio, to upotrebio, i pošteno nas namazao.

Mato: Po tom je krivnja dakako u nas, barem s veće strane, a po onom: klin se klinom izbija, trebalo bi nam sada hrvatskoga ponosa i svjesti. Nu takve se stvari, čini mi se barem, ne prihvaćaju izkvarene naravi.

Učitelj: Dakako da treba najprije narav pripravit za tako plemenita čuvstva, koja uz strasti ako i borave za vrieme, ne mogu dugo s njima ostat. A kad i jesu s njimi, rad jim se pokazuje samo kad kada. Kad se život popravi: kad se počme trezno živjet, onda se valja primit objeručke posla. To bi morala osobito naša mladež uzeti na oko, a navlastito ona, koja odilazi od doma, da se malo više naobrazi. Njoj bi morale pred očima biti uviek one rieči dičnoga našega starine Ogulinca: „Da naši mladenci znadu, kako me to grize, što one učenosti postigao nisam, koja se hoće rodu hrvatskomu u ovo težko vrieme i koju jim želim, bio dan ili noć, bilo sunce ili mrak, oni se s knjigom ne razstadoše, oni ju do slovca izsisaše, oni je do duboke starosti s grudiu ne snimiše. Nije meda, nije slasti nit ikakve milosti zemaljske, što se utakmit može s mudrom i milom knjigom, ako je u mladenačkom srdcu, u čistoj mu duši dobro mjesto uhvatila, duboko se u srdce ukopala."

Mirko: Dà, jedni neka rade u gradu, drugi na selu, naša djeca u školi, pa uzradimo li svi oko jednoga cilja: dobra domovine: pružiti će nam se opet prilika, da se nadjemo na razkršću, moći ćemo udarit povoljnijim putem, nego li sada koracamo, putem mnogo bližim, ako ne istim, kojim udariše naši djedi nalazeć se prije svojih osamsto godina na razkršću.

Svi: Tako neka bude, a sada s Bogom!

☛ Ovomu broju dodan je prilog od četvrt arka. ☚

Časopis zabavi i pouci.

Br. 3. U Zagrebu, 17. siečnja 1875. God. I.

Tiska se svake nedjelje. Godišnja ciena 4 for.; poštom i domaćim u kuću 5 for. Rukopisi se ne vraćaju.

Ročište.

Spjevao Ivančanin.

Sunce tone,
Narav klone
U sna moć;
Cvieće buji,
Potok struji:
Lahku noć.

Baš do druna
Gusta šuma
Bajni hlad,
Tu dvie duše
Često čuše
Rajski sklad.

Bila Anka
Jela tanka
Starca kći,
Uz nju bio
Lovac Mio
Jablan tih.

„Dievo krasna
Zviezdo jasna
Nebu mom;
Ja te ljubim,
Ja te snubim
U svoj dom!“

Ali ona
Nije sklona
Dati riek;
Njojzi godi
U slobodi
Viti viek.

Vrieme gine,
Ljubav mine
Kano cviet;
Lovac mladi
Ode s jadi
U biel sviet.

Baš do druma
Gusta šuma
Tajnâ hram —
Anka stoji,
Ljubve goji
Žarki plam.

Rieč ozvanja
Iza panja
Lovac mlad:
Svaku čuje,
Grud mu trnje
Paklen jad.

Čeka odje,
Dokle dodje
Vojno liep;
Ona mnije,
Zloba snije.
Sviet je sliep.

Zubmi škrine,
Diljku skine,
Mjeri ljut;
Diljka plane,
Dvoje dahne
Zadnji put.

Nut se javi,
Anku savi
K srcu svom;
Pa ju ljubi,
Pa ju snubi
U svoj dom.

Gromko ori
Svud po gori
Jeke moć;
Cvieće buji,
Potok struji:
Lahku noć.

Njoj se mili
Vojno čili
Sunčan trak;
Snjim će, reče,
Isto veče
Sklopit brak.

Ženske suze.

Pripovjeda Žarko Vilinčić.

(Nastavak.)

Na vazmene svetke spremi se Janko k ujaku. Sudeć po sjevu njegovog oka, po drhtu kojim je spominjao polazak, zaključim, da su mu sladke nade obajale dušu.

— Ti ćeš dakle i opet pokušati? — zapitam ga večer prije odlazka, spremajuć se u krevet.

— Daj, daj, ugasi svieću, neznam što te to zanima! uleti mi on u rieč a glas mu je drktao, kano da mu je zima, pa kad vidi, da neću ugasiti svieće, ugasi ju hitro sàm.

U isti čas odpremim se i ja kući. Vazam i božić, to su dva svetca, koje djak radostnim licem izčekiva, a s uzdahom spominje.

Brzo li minu! Uz kolače i smiešeća se roditeljska lica zaboravim posvema na Jankovu tugu, ali me zato tim veće čudo snadje, kad sam, povrativ se natrag u Zagreb, zagledao Jankovo lice mračnije i tužnije, nego li ikada prije.

— Ta za boga što se je dogodilo? upitam ga uz neki strah, izljubiv se š njim u junačko lice.

Janko odvrne lice, trgne ramenom i zapita me kako sam probavio svetce.

— Po navadi, dobro, odvratim mu ja, a ti — ti? okrenem se opet k njemu.

— Drugi put ću ti pripovjedat, sad me nije volja, odgovori mi on i podje se šetat.

Nekoliko dana iza toga nagovorim ga, neka izpuni obećanje. — Nemoj zamjerit, rečem mu ja, ako te pitam kako je s Pavkom izpalo, jer me stvar vrlo zanima, pošto si mi toliko o njoj pripovjedao.

— Dà, zbilja! . . Da pravo kažem, nije šta pripovjedat . . .

— Eh, kaži samo, kaži, dragi moj, znam ja da ni si doživio bog zna kakovih pustolovina, ali ipak Pavka . .

— Pavka? — nisam je vidio.

— Nisi? kako to?

— Osam dana prije, nego li sam prispio k ujaku, ode ona . . .

Ja pogledam u čudu Jankovo lice, taj: ode ona, reče on toli bolnim glasom, da sam suze potražio u njegovom oku.

— Otišla, možda kući praznikovat?

— Ti si kao kakova stara baba, izdere se Janko na mene, udariv nogom u tlo, kao da nisam sve rekao!

— Ali nemoj se dragi srditi, po tom što si do sad rekao, ne da se jošte zaključiti, zašto je otišla, kamo je otišla, jesi li umirio vaje srdca, jesi li sretno sproveo svetce?

Janko se izpravi, pogladi one sitne brćiće, što su mu na njegovu veliku radost dosta tamni iznad ustnica probijali i strese glavom, kao da se pita bili, nebi li?

— Ja sam dakle prisiljen, uze on govoriti, pripovjedat ono, što se obično ne pripovjeda, ili što nije vriedno toga. Dobro, neka ti bude. Na vazmeni četvrtak u večer prispijem k ujaku, pozdravim se šnjim, s tetom, s njezinom djecom te potražim okom Pavku. Ja gledam ovamo, ja gledam onamo, idem u ovu, idem u onu sobu — nje neima. To mi je bilo malko čudnovato. — Čuješ, upitam jednoga dječarca, gdje je Pavka? — Otišla je prije osam dana. — Kamo? upitam opet.

— Ne znam, odgovori mi dječak i pripovjedi mi uz djetinji smieh, da se je poslednje dneve Pavka često plakala, pa kad ju je teta upitala zašto se plače, odgovori: da je bolestna.

Čudno te čudno, pomislim u sebi, bolestna je i ostavlja u najnesgodnije vrieme svoje zaštitnike! Željan razjašnjenja upitam kod večere ujaka, zašto li je Pavka otišla.

— Hm, će mi on, otiruć brkove namočene u čaši vina, to ti je kratka pripovjedka. Četrnaest dana tomu nazad dodje ona k meni i rekne mi, neka si potražim drugu učiteljicu; — a zašto? upitam ju. — Ne prija mi ovaj zrak, odgovori mi ona, pak bi malko rada vidjela i ostali sviet. — Dobro, pomislim ja, izplatim joj dug i poželim joj sretan put.

— A što je rekla, kamo će? upitam ujaka.

— Ni smo je pitali, a sama nije ništa rekla, odgovori mi ujak.

— Dá, ali si možda štogod saznao?

— Ništa.

Ujak zine, kano da mu je dosta takovih pitanja a ja zamûknem. To ti je sve što sam saznao o njoj. Jeli ti sada dosta? upita me Janko.

Ja se izrazim, da mi se ta stvar čini čudnom, a osobito ona okolnost, što se je Pavka često plakala. —

Po mom sudu, rečem ja, plače se Pavka s istih rana, s kojih i ti.

— Ah, idi molim te, šta ti sve ne misliš, strese se Janko i nasmije se malko, kao da mu moje iznašašće nije previše ne ugodno.

— A što si ti sada namjerio učinit? zapitam ga iza kratke stanke.

— Zaboravit ju.

— Zaboravit, jel' moguće?

— Kako te volja, ja mislim da jest.

— Živio Janko! viknem ja, to je zaista najpametnije, što si u svom životu smislio.

Janko se nakašlje i umoli me, neka mu više nikada ne spomenem Pavke.

IV.

Uminuše dvie godine ko dva dana — hitro i tiho, da ne osjetismo njihova odmicanja. Janka smjeste u . . . nsku župu za seoskoga učitelja.

Poznajete li život seoskog učitelja? Ne? Ne ima liepšega za čovjeka krotke ćudi, ali za mladića, kojemu se maštom viju južnimi čari izkićeni ideali, kojemu srdce prekipljuje od žarčine, kojemu se duša zanosi ne obuzdanom snagom preko gora i poljana bujnih — oh, taj plače u seoskoj tišni i proklinje život i sviet.

Janko — no vi poznajete Janka.

Kad zvonce zazvoni sa tornja ustaje namrgodjena lica — a to je upravo u pol osam u jutro — oblači se, kako se već oblači, hlače, čizme, prsluk, kaput, umije se, okefa se, pogleda zatim u ormar je li štogod ostalo od večere, ako je ostalo, pojede, ako nije, otriše usta te podje u školu, gdje ga školska mladež uz urnebesnu viku dočekuje, no čim se samo njegova ruka pokaže, zamukne namah, kao da su joj jezici na prozor odlećeli.

Odtuda će Janko sa djecom u crkvu. On se sjedne pred orgulje i zaigra nešto, što je vrlo čudno čuti, a djeca zapjevaju i pjevaju sve dotle, dok pop ne rekne: ita misa est.

Kad se dovrši misa, povrati se Janko natrag u školu. Sad počimlje predavanje. Jedna djeca uče se čitati, druga katekizam, treća pravopis, četvrta prirodoslovje dok ne kucne jedanaesta ura, no čim je ova kucnula uznemire se djeca kao da ih na sve strane svrbi.

— Mir! zagrmi Janko dubokim basom a djeca se razidju poput uplašenih ptica.

Iza toga će Janko u kuhinju. Da ne zamrlja hlaće preveže si oko pojasa kecelju, zapali zatim na kominu trieske, naloži na ove koju kladicu, skine sa police lonac i pristavi meso.

Dok meso zakipi, izpuši Janko lulicu; kad je meso zakipilo baci u juhu soli, povrtelja i sve k tomu potrebne stvari itd. dok ne zgotovi objed.

Ta je l' to moguće? zapitat će koja od čitajućih gospodjica, da si mužkarac sàm objed kuha? — Ali kad ne ima koga, tko bi mu skuhao? — Pa neka uzme služkinju.

— Jok, draga moja, neće toga Janko. Čemu da plaća čeljade, kad može sam obaviti posao!

Kad se je Janko na objedovao, zapuši opet lulicu, prevali se po divanu, ako je smieti kakovu kuštravu neman tim imenom nazivati, zapovjedi Sokolu, neka se ne grebe odviše, te zadriema malko.

U dva sata probudi ga halabuka mladeži. Tu stoji trka, da se stiene tresu; jedan dječak viče kao svraka, a njemu se odazivlje vriskom djevojčica, kojoj je drugi dječak razčupao kosu.

— Prokleti derani ala viču! šta je, koj je to? osvane najednom dugom brezovom metlom u ruci medju djecom Janko, i dohvativ njom prvoga najbližega, umiri odmah razkalaženu djecu.

U četiri sata dovrši se opet predavanje običnom vikom. Odilazeći kući, opaža mali narod, da je danas učitelj bio zlovoljan, te odluči u plahome srdcu naučit se za sutra što bolje pjesmu o šarenom leptiru, koja se već čitava tri mjeseca uči.

Čim se je smrklo, spremi se Janko na šetnju, priveže Sokola na konopac, očisti kefom pahulje sa odjela i pozatvara vrata.

Okolica . . . ske župe vrlo je liepa. Humci i poljane izmjenjuju se nepravilnim, ali prijatnim redom. Jedan od tih huma predje Janko i stane izpred nizke kućarice, ogradjene i osadjene vrtom, u kom su po kraj rumenih ruža bujale repe, cikle, široke glave kupusa i druge biline, koje gospodje ne običavaju hvaliti, ali se uzprkos tomu marljivo brinu za njihov naraštaj.

U toj kućarici stanuje seoski bilježnik mlad čovjek, koj rado pripovjeda, kako je težko živjeti na svietu, tužeći se uz to na svoje lahkoumlje, po kom je on nekadašnji klerik sašao sa spasonosna puta, koj vodi — po njegovom mnienju — u kraj, gdje se govori: ala je liepo živjeti na svietu.

Svakoj tuzi imade utjeha, tako je i njemu bog udielio ženicu, koja bi na takove lamentacije dometnula: a bili te ja onda grlila, da si pošao onim putem? — Naravski je, da se iza toga bilježnikove ruke još jače sapinju oko biela vrata njegove žene.

Dok je još Janko na putu, sjedi bilježnik u uglu sobe i dimi iz čibuka, motreć kako u drugom kutu njegova Ančica savija čiste pelene oko djetešca, koje medjutim zadire u visoke kajde.

— Bome su u našega Gjurice jaka pljuća, veli bilježnik i odbije dim, da se je poput tmastih oblaka vinuo sobi pod striehu.

— Misliš, da si ti drugačije? odgovara Ančica uz lukavi posmjeh — zbilja, kuma . . . inka rekla mi je, da bi dobro bilo skuhat djetetu kamilice.

Kuc . . . kuc . . .

— Unutra!

— A, Janko, da si mi zdravo!

— Vi ste, to je liepo!

Bilježnik i njegova žena lete Janku na susret i mole ga namah, porukovav se prijazno š njim, neka se sjedne za stol, jer da će večera namah biti pripravljena.

Janko sjeda za stol i udari u živi razgovor sa prijateljem. Medjutim donosi Anka večeru i sjeda do supruga, metnuv liepo zavita Gjuricu na svoje krilo.

Janko pripovjeda o Sahari i suezkom kanalu, a gleda bolno—radostnim okom prijatelja i njegovu ženu a najmilije njihovo djetešce, koje neprestano kiše i žmirka, jer su mu sitne očice ne vikle sjaju svietiljke.

Bog zna što si je uz to mislio?

Kuca deveti, kuca deseti sat, a Janko se spremi da ostavi sretnu, mladu obitelj, da podje u svoj samotni stan.

— Snivajte liepo, dovikuje mu na odlazku Anka.

— Zahvaljujem . . .

Krasnih li rieči! snivajte liepo! može li se komu u večer što liepša poželjeti? Pobožna duša vidi u snu obečani raj, junak skršenu holost neprijatelja, diete lutku, starac sretno potomstvo, majka zahvalnu, nju vječno ljubeću djecu, djevica lice dragoga, a mladić . . . što li sve ne vidi mladić!

(Nastaviti će se.)

Mari.

(Spjevao V. M.)

Kad ti u družtvu se pojavi
Ko krasna kraljica u slavi,
Ko mjesec mi se činiš jasni,
Što uzpeo se na svod krasni.
Sav sviet čarobitom mu moći
Od veriga se trgne noći;
Jezerce gorsko tiho, tajno
Odražuje mu lice sjajno,
I potok bijuć se o kamen
Ko bjegajući sjâ se plamen,
I mjesečevo tajeć lice
Do mora leti strjelimice . . .
Ovako i ja mnogo puti
Ko cvietak rosicom osûti,
Pred tobom suzna oka stajah,
Da ogrijem se s tvoga sjaja,
Al žalud, zalud! . . plakah jadan,
— Ko u mjeseca sjaj ti hladan!

Meteor.

Po E. Werberu — pripovjeda F. M. Strozzi.

(Nastavak.)

Časak me Budimir ozbiljno pogleda, zatim mi pruži ruku i reče umiljatim glasom: „Hvalim vam što vas moja osoba zanima. Kako? Zar ste zato učinio toliki put, da mene vidite?!“

Jednostavni i srdačni taj doček očara me.

Odgovorih mu, da bih pošao ne samo u Dalmaciju, nego i u Žapan, samo da se šnjime upoznam.

„Ne rekoše li vam u D., da sam antipatičan?“ — zapita me uz fini posmjeh.

Pripovjedih mu iskreno, kako moji znanci o njem sude, pa ga uvjerih, da me je to još više obodrilo, da ga potražim. „Da su mi u D rekli, da ste simpatičan i ljubezan — primjetih — nebi me više bilo zanimalo vaše poznanstvo, pače nebi ni bio vjerovao, da ste vi naslikao „Sotonu“ i „Fingala.“

„Nisam ja tomu kriv“, odgovori mi Budimir, „što su Sotona i Fingal obćinstvu izloženi bili. — Poklonih te slike knezu Ap. u znak moga osobitoga štovanja prema njemu. — Ne možete pomisliti, koli se veliki i originalni duh u knezu nalazi, ali upravo s toga ne umije obuzdati svoje osjećaje. Moj čedni dar on suviše cjeni, pa me time zastidjuje. — Veoma mi je ne ugodno bilo, kad sam čuo, da su moje slike u D. javno izložene.“ Zapitah Budimira, da li je nakanio uviek pritajivati svoje radnje, a on mi odgovori: „Da! Imade toliko krasnijega i uzvišenijega na svietu, da ga je lahko lišiti mojih radnja. — Prevario sam se veoma, kad sam mislio, da će moji nazori o „svakdanjih lučih i meteorih“ biti od koristi čovječanstvu i umjetnosti.“

„Kako to?“ — zapitam sav u čudu.

„Mjesto prosvjete probudio sam jad i zavist. — Mjesto da stegnem ljude srednje ruke u njihove granice, uzoholio sam ih još više. — Nitko neće da bude svakdanjom luči, svaki to drugomu pripisuje, a sebi nikada. Svi misle, da su meteori, svi oni svakdašnjici srednje ruke, koji si prije uobražavahu dostojanstvo, a biahu naduti i milostivo nakloni, postadoše, pošto su pročitali moju knjigu: preuzetnimi, bezobraznimi, i oboružaše se na život i smrt. Ono malo meteorâ, što sam ih našao, proletilo je tiho i plahovito mimo. Jer svakdašnjici, koji su se dosele milostivom snosljivošću na te meteore kad što obazreli, počeše odsele na nje lajati, kao pseta na mjesec. Čim se o tom uvjerih, prepréčih treću nakladu moje knjige i naknadih tiskaru troškove iz svoga džepa.“

„Ali ipak ne možete uništiti one primjerke, koji su već izašli izpod tiska“ rekoh. „To nije od potrebe“ odvrati mi ironički „uništiti će ih vrieme!“

Ogledav se po dvorani, zapita me, gdje mi je prtljaga. Rekoh mu, da sam ju ostavio u majuru kod moga vodića.

„Vodića vam ne treba više“ reče mi s posmjehom, „morate nekoliko nedjelja ovdje proboraviti, bit ćete mi milim gostom. Poslati ću odmah po vaše stvari, a vodju odpravit ćemo natrag. Pristajete li?“

„Ljubeznosti, kojom me pozivate, ne mogu odoljeti, pristajem od srca rado.“

Zamoli me dakle, da podjem šnjime u njegovu stanicu. Odosmo iz dvorane. Budimir koracao je lagano, a držao se odlično i elegantno. Putem mi pripovjedao, da su Rimljani samostanskoj sgradi položili temelj a Saracenom da je po svoj prilici bila tvrdjavom, toranj bo na iztočnoj strani sgrade, bijaše sagradjen u iztočnom slogu.

„Razi zemlje“ reče „nalaze se sobe za doček stranacâ, ogromna dvorana za svečanosti, sobe predstojnika, knjižnica, prirodoslovna sbirka, blagovalište, ljekarna, više dvorana za predavanja i crkvica. U prvom su katu sobe redovnikâ i pitomacâ, sobe za goste, galerija slikâ i slikarna za pitomce.“

Kamenitimi skalinami stigosmo u prvi kat, gdje se na sjevernoj strani nalazila Budimirova „stanica“. Bila predstojnik, dopustio mi, da u Italiju podjem, jer mišljaše, da je to momu umjetničkomu usavršenju potrebno, ali put u Egipat da je posve nepotreban. Podjoh u Italiju, a odavle, ne pitajući i u Egipat. Pisah predstojniku iz Kaira, da ću se poturčiti ako mi ne oprosti ovu neposlušnost. Nu on mi to ne samo oprosti, već mi dozvoli, da proputujem cielu nilsku dolinu.“

Na moje pitanje, kako dugo je trajalo to putovanje, odgovori mi: „Dva mjeseca, što je za proučenje obilnih egipatskih dragocjenosti tako malo, kao dva dana za uživanje zemaljskih slasti.“

„Smijem li pogledati sliku, što visi nad vašim krevetom?“ — zapitah. Budimir oklevaše časak, zatim mi odvrati učtivo: „Slobodno, to je moja najbolja slika, nu zasluga ne pripada meni, već samomu predmetu.

Ks. z. D. Albrechta. **Kreml u Moskvi.** Rezao Santz.

je to prostrana dvorana, koju je plavetan zastor od težke svile dielio u dva ne jednaka diela. — Veći prostor služio Budimiru za študiranje, a manji za spavanje. Zastor bijaše u sredini razgrnut. — Nad Budimirovim krevetom opazih sliku Sfinge. — U većem prostoru nalazio se pisaći stol, glasovir, razni ormari sa staklenimi vrati. U ormarih bile su knjige i razne egipatske stvari, na ovelikoj škrinji smješten bi egipatski lies, a u njemu mumija.

Opaziv, da sam se začudio, reče mi Budimir: „Čudite se mojoj simpatiji za Egipćane. Od vajkada bio sam veoma zaljubljen u tu otajstvenu zemlju sfingâ, a živa želja, koja se u meni porodila, da se s tom zemljom upoznam, postade meni i drugim mučilom. Moj ujak,

Ta slika tako je na me djelovala kao vino, koje izprva sladko topi, nu malo po malo kao silna vatra krv ugrije. Sfinga ležaše u pjesku, lice bijaše joj podpunoma okrenuto gledaocu. Mrak se hvatao. Crvenilo oblakâ razsvjetlilo tjeme Sfingino. Lice njeno ne bijaše lik kamenite žene, već živoga bića. Nježne obrvice zaoblile krasne smedje oči. Usta bijahu neizrecivo mila i ozbiljna; brada okrugla i nježna; smedja kosa spletena u dvie velike kite, koje se spreda složiše u ovelik čvor. Ali čelo! Ono bijaše široko i tako izrazite finoće, da bi čovjek mislio na njemu viditi divne misli, koje se pod njim radjaju. Izraz očiju bijaše strastan i zamišljen, blag i duhovit, oštar i sanjarski. Pomislih si: živi li ta žena, čovjek bi za nju i dušu izgubio. (Nastaviti će se.)

POUKA.

Rieč hrvatskim majkam!

(Napisala Marija Jambrišak.)

Uzgoj mladeži ogromna je zadaća doma i škole. Oba ta faktora pozvana su skrbiti za tjelovno i duševno dobro dieteta, nastojati oko razvitka sviuh u dietetu još driemajućih sila. Škola i dom imadu rukom u ruku raditi. Ovdje se zaista obistinjuje krasna naša: „Jedinstvo je moć.“ Al je prva i glavna na domu, na majci. Pa upravo to osvjedočenje nuka me, da Vamà mile majčice, koje sa mnom na jednom polju radite, posvetim ove redke. Govoriti ću srcu i umu Vašemu, pa uvažite li samo svaku desetu mojih riečij, zadovoljile ste mi, jer sam već i time koristila miloj domovini, pribrala joj koji svieži i mirisavi cvietak, koj bi joj na slavu viečno cvasti mogao.

Žena po svom obiteljskom položaju i po svojih naravnih osebinah zvana je, da svoju dječicu odgaja, štiti, podučava, od zla i pogibelji odvraća, da ih nauči čednosti, štovanja i da ih oplemeni. Škola će ih naobraziti: ali duh dobre i plemenite majke bditi će nad njimi, vazda im biti dobrom zviezdom predhodnicom. Upravo mi ovdje liepo pristaju rieči školskoga vještaka Prauseka: „Žena je svećenica, kojoj valja sagraditi žrtvenik straha božjega u obiteljskom hramu; ona je, koja taj žrtvenik riesiti ima cviećem ćudorednosti, poslenosti i reda; ona je vestalinka, koja na tom žrtveniku ima uzdržavati vječiti plamen obiteljske sreće; ona je djeci svojoj ono, što je oživljujuće i ogrevajuće svietlo sunašca bilju; na njezinom srcu imadu se djeca ogrevati i uzplamtiti za sve ono što je bogu milo, a ljudem plemenito.“

Žena je od vajkada bila najznamenitiji faktor, koj je uplivao na razvitak čovječanstva i njegove povjesti. U rukuh žene ležaše često sudbina naroda, ovisna od tihanog šaptanja i jedne njezinih rieči.

Povjest čovječanstva je dnevnik u koj su žene tako svoje pobjede kao i griehe upisivale. Nije samo puka rieč kad se veli, da se po štovanju, što ga žene u kojem narodu uživaju i njegova kultura mjeri. One odlučuju kakovi zakoni i običaji u kojoj zemlji vladaju. Mužkarac bo nemože ženu poniziti, a da ne bude sam ponižen.

U naručaju ženà može narod podivljati kao niema zvier, ali se može po njihovu izgledu i oplemeniti. U njihovu krilu počiva duh, predsude i kriepost naroda, riečju: gradjansko naobraženje čovječanstva. S toga zauzimaju u povjesti prva i najodličnija mjesta oni narodi, kojim je žena vazda bila sveta.

U davnoj davnini bijahu na iztoku dvie moćne države, koje su imale prije prosvjetu i povjest, nego Europa, to biahu Kina i Indija. U jednoj i drugoj bila je žena častna i poštovana od sviû, a po Konfucijevoj nauci nije bilo većega zločina od obezčasti žene. Pa dokle je god u Kini žena, kao supruga i majka uživala obće štovanje, dà obožavanje, dotle je ta država bila državom napredka. Ali čim si je Kinez ženu odćerao, prozvao ju robinjom, iztrgnuo čedo sa materinje grudi, ne stade moći i slave. A danas uzdrma nam grud pomisao na zločine, koji tamo vladaju. Porodi li se mužko čedo, to počiva na krasnoj, zlatom i biserom nakićenoj posteljici, a žensko na tvrdoj zemljici, ne imajuć pod sobom drugo, no nekoliko listića. Otac uboge obitelji hrli do mora, da u valovje baci novorodjenče.

U staroj Indiji uživala je žena neizrecivo štovanje. Usljed zakona bijaše ona više vredna, nego tisuću mužkaraca. A kako li u kasnije doba? Medju inimi pripovjeda se, da je neki englezki putnik zapitao ženu za pravi put a ona mu odgovori. „Ne znam vam reći puta, jer sam žena.“

Kod Malajâ ne smije žena s mužem uz jedan stol ni jesti a kod Mandurina nije joj dopušteno ime muževo spomenuti.

Položaj žene u Grčkoj poznat je cielomu svietu. Ilijada opjeva nam, kako je narod grčki zametnuo dugotrajnu borbu s Trojanci, jer mu je iz zemlje odvedena krasna Jelena. Odysseja nam slika Penelopeju, uzorom domaćice i žene. A čujmo što prosbori Ksenophon svojoj ženi: „Ugodno će mi biti, ako me ti, koja si savršenija od mene, učiniš svojim robom.“

U rimskoj povjesti sjaju kao jasne zviezde: Lukrecija, Kornelija, Veturija i Volumnija. Osobito Veturija koja je sina si Koriolana, obsjedajućega Rim, na povratak sklonula. Liepo li joj reče: „Majko! ti si Rim spasila, ali sina svoga izgubila“!

Ali nije žena samo sjajnimi primjeri uplivala na sreću i nesreću narodâ. Sjetimo se samo Didone, Kleopatre i onih mnogih žena, što ih je rimsko carstvo pod svoj konac uzgojilo. U onom stoljeću, kada rimska republika propade, ne stalo je jednostavnosti, krieposti i čistoće. Gospodje sprovadjahu veći dio dana pred zrcalom, resile se tako prekomjerno, da je gdje koja imala na sebi uresa vriednoga nekoliko milijuna talira. Zahtjevi gospodjâ u to doba bijahu nesnosni i povodom nebrojenim razženitbam, pa s toga je i bezženstvo zavladalo. Već Cezar morao je poticati nagradom ljude k ženitbi, a Octavian izdao je stroge zakone proti bezženstvu. Kada je dakle krieposti i duševne vrline ne stalo, propade Rim i Athena.

Rim svladao je cieli sviet, a nećudorednost svladala je Rim.

Usljed tih mojih navoda scienim, da neću prećerati, ako uztvrdim, da je u rukuh žena, imenito majkâ sreća naroda. I zaista! Prva bo doba dieteta stoji gotovo samo pod okriljem i vlašću majčinom. Zadaća majkâ je indi zadaća prve hraniteljice i gojiteljice čovječanstva. U njihovu krilu radjaju se i vreže sva čuvstva.

Fenelonova tvrdnja, da je na majkam krivnja, ako sinovi ništa nevrede, doduše je malo oštra; nu opunovlašćuje i nas na tvrdnju, da su veliki muževi uvieke

imali valjane majke. Sjetimo se samo nekojih: Cyrus, sin Mandane; Petar veliki, sin Natalie. Alekšander Farnesa, sin Margarete; Josip II., sin Marije Terezije; Eugen Savojski, sin Olympije Mancini. A što vele pjesnici u slavu majkam svojim kao Schiller, Goethe, Hauff, Novalis, Heine itd. naročito posljednji u svom sonetu na majku!?

Da je uzgoj ženske omladine od velike važnosti za cielo čovječanstvo ne će zaista nitko htjeti tajiti; nu, da se upravo u tom pogledu premnogo grieši, možemo se svakim danom osvjedočiti pogledav u obiteljske krugove. Obiteljski život sve večma propada, a nećudorednost možno, ali pogubno svoja krila širi. Tomu je pako, po mom mnienju, prvi i najglavniji uzrok, što se ženska omladina uzgaja za dvorane, nakit i zabavu. Obična je rieč sadašnjosti, da djevojka mora mnogo znati: francezki parlirati, u glasovir udarati, liepo plesati. Ne osudjujem toga i dopuštam, da to čovjeka naobražuje, život ljepša, ali da li je to glavno potrebito, da li žena ne može bez toga biti, to je opet drugo pitanje. Obrazovanost ne stoji u vanjštini, salonskoj okretnosti, u sjajnom blistanju umnih darova! Drugi putevi vode do krasote duše, stalnosti značaja, ćednosti, radinosti i čovječnosti.

Novo je vrieme ženu uzporedilo s mužem i u onih činjenicah, koje su se staromu svietu činile nemoguće, nu tko bi se usudio uztvrditi, da li ju je i poljepšalo? Pokret, što se započeo tako zvanom emancipacijam duboko je zahvatio u sve ženske krugove, ali kao što god je na mjestih izvinuo na zlo, tako može, u naravne granice stegnut, za obiteljske i javne odnošaje od najliepših posljedica biti.

Scienim da sam dovoljno dokazala sklad i uzajamno djelovanje državnoga i obiteljskoga života. A ti hrvatska majko! upitati ćeš me: što da radiš, kako da postupaš kod uzgoja dječice si? Nemoj mi zamjeriti, ako ti koju otvorenu reknem, nemoj ju primiti poukom. Nije mi ni na kraj pameti podučavati tebe, već želim da s tobom stupim u prijateljski dogovor. Pruži mi s toga ruku desnicu, pa traži nakon silna napora pod hrvatskom lipom okrepe.

Sve ti ovdje izbrojiti ne mogu kako bih želila, ali splesti ću ti vjenčić iz nekoliko ponajliepših cvietnih struka. Cvieće to nije skupocjeno ko alem kamen, već jednostavno i mirisavo. Evo ti ga: „Istina i otvorenost, radinost, jednostavnost i domoljubje.“ Nastoj s njim nakititi dječicu, pak si usrećila nje, a njom domovinu.

Da viera kod uzgoja prvo mjesto zauzima, netreba ni spomenuti. Nemogu si ja pomisliti čovjeka bez viere, a žena bez takove, jest prava ne podoba. Ima drugih ljudi, koji će vam u tom koju reći, a ja velim samo toliko, da i ovdje majka najveću ulogu igra; jer molitva majkom naučena jest najsladji odisaj duši.

Prvi cvietak, što ti ga u vienac pletem jest „istina.“ Ne ima zaista pod nebom ništa liepšeg od istine. Pravo veli Borleaus: „Rien n' est bean que le vrai; le vrai seul est aiamble.“ (Ništa nije liepa do istine; jedino istina je mila.) Tko istinu prigrli, prisvoji si njom orudje, kojim ne koristi samo sebi već i cielomu ljudstvu, orudje za sve potrebno i shodno. Prof. Greling veli, da je samo u istini spas, a Kant smatra istinu temeljem značaja.

Istina je spasonosno, al i pogubno djelovala. Nisu li istinom učenjaci raznim znanostim put prokrčivali? Al koliko ih je postalo radi istine žrtvom osvete? Liepo upravo simbolisira Hippokrat istinu: „Istina je“, veli on, „žena velika stasa, liepa, jednostavno urešena, ali plemenita i krasna; oči joj sjaju kao jasne zviezde; ona je majkom krieposti; Demokrit pako veli o njoj, da je ona u studencu sakrita, te ne dodje prije na vidjelo, dok je njen otac Saturn (vrieme) na bieli sviet ne izvede.“ Nije li ta slika krasna puna značenja?!

Šta bi dakle duša dieteta bila bez toga nakita? Ništa drugo, no mutno zrcalo, naoblačeno nebo. Al upravo ta mana najradje se pojavljuje, pa kad što u tolikoj mjeri, da otudjuje ženu mužu, djecu roditelju, druga drugu, pravo veli sv. pismo, da je vrag otac laži. Najobičnija je to mana u diece, a većinom krivnjom roditeljâ, a osobito majkâ. Koli često majka s laže pred djetetom, te ga na laž upravo upućuje. Diete razmaženo plače, viče, o drvo udara, a majka imajući posjet, ili želeć na zabavu poći, moli diete da šuti, pa mu koje šta obečaje. Sutra dan ne dobi ništa. Majka je s lagala, a diete izgubilo povjerenje u nju. Majka treba nekoliko sati dok se nakiti i nacifra, eto netko kuca na vratih a ona viče djetetu: „Reci da me ne ima kod kuće.“ Majka upućuje diete, da veli otcu ovo, ono, same laži itd. Mnogo takovih malenkosti mogla bi vam nabrojiti, kojimi upravo temelj polažete laži, a nesreći dječice. Budite na oprezu za vremena. Želite li djelovati uspješno, a vi prednjačite dobrim primjerom, jer znajte, da je primjer prva i najbolja škola, kako Buckl veli. Počmite za rana djelovanjem, jer diete je otac čovjeka ili kako Milton veli: „djetinstvo navješća muža kao zora dan.“

(Konac sliedi.)

Kreml u Moskvi.

(Slika na str. 21.)

Što je Turčinu Meka, to je Rusu Moskva, s toga ju i zove svojom „svetom majkom;“ u njoj se zrcali pravi narodni ruski živalj te akoprem je Moskva jedan od najvećih evropejskih gradova, to se je ipak u njemu osebitost ruskoga života ne oskvrnutom sačuvala.

Moskva, stari glavni grad Rusije, promatrana s daleka, čini neobičan utisak. Ona se protegnula na široko medju humci, a zahvatila je u svoje krilo i nekoliko brežuljaka s kojih vire nebu pod oblake ne brojeni tornjevi, sa okruglimi u bizantinskom slogu sagradjenimi i pozlaćenimi krovovi, što cielomu gradu nekakav iztočni lik podaje. Do god. 1812 bile su kuće u Moskvi većom stranom od drveta, samo gdje gdje vidjala se po koja zidana sgrada. Nu poslije silnoga požara, koj je one godine podmetnut po samih Rusih poharao čitavi grad,

a Napoleonu I. velikomu skrhao krila slave i pobjede, sagradjena bi Moskva s nova od kamena po novijem ukusu i novom nacrtu, pa ćeš odmah na prvi pogled razpoznati stare ostanke grada po njihovih uzkih, krivudastih i ne taracanih ulicah, od novoga, kasnije sagradjenoga grada. Cielu Moskvu obtiče s dva kraja rieka Moskva, a vrtovi i drveće, što se izmedju visokih kuća vidja prijazno susreće svakoga stranca.

Glavni dio grada, stari Kreml, digao je nad sve ostale moskovske gradjevine smjelo svoju glavu, a to i jest jedini dio grada, koj god. 1812 nije od požara postradao. Kreml sačinjavaju carske ogromne sgrade, sagradjene u liku trokuta, na brežuljku, s koga se prekrasan vidik gledaocu na cielu Moskvu pruža. Najveća strana Kremla oslanja se na lievu obalu Moskve, a glavna mu je sgrada carska palača sagradjena carom Aleksandrom po staro ruskom ukusu. Do palače nalaze se neka starija zdanja a zatim stanovi ruskih carevna i carevića. Ondje se nalazi i oružana, što ju Rusi obično zovu samo „blagom“, puna svakojakih povjestničkih znamenitosti od ne procienjive vriednosti. U arsenalu imade svakovrstnog oružja za sto hiljada vojnikâ; pred arsenalom i oružanom smješteni su u dugih redovih god. 1812 u ratu zarobljeni topovi, poredani po 30 narodnostih, kojim bi oteti. Po sredini Kremla, u dubokoj jami stoji glasovito veliko zvono, što mjeri 21. stopu u prosieku, a 66 stopa u obsegu, a 20 stopa u visini. Izmedju 32 crkava, što ih Kreml obuzima je najkrasnija i sa svoje gradnje najznamenitija katredala „Marie-čuvarice“, koja imade 20 kubâ, tornjeva i tornjića. Priča se, da se je Ivan IV. grozni, car ruski, koj ju dade sagraditi, toliko veselio nad tom gradnjom, da zagrliv graditelja, dade mu oči izkopati, samo da ne uzmogne što slična nikada više sagraditi.

Naša slika na str. 21. prikazuje nam Kreml s njegove najljepše i najveće strane.

Eötvöš-evi Aphorismi.

Pohrvatio po magjarskom originalu Harazim—Marinović.

Na koncu prve i početkom druge polovine našega vieka živila su u sredini naših prekodravskih susjeda dva muža, providjena sa toli riedkom značajnosti, silnim umom i uzvišenošću svojih pomisli i sa toli žarkim domoljubjem, da se skoro sve, što je velika i plemenita u ovom vieku u narodu magjarskom stvoreno, na ovu dvojicu svesti dade.

Ta su dva muža Szèchenyi i Eötvös. Ovaj drugi ostavio je poslje smrti spise, u kojih razvija vanrednom iskrenosti i jasnoćom svoje nazore o ćudorednosti, vjeri, znanosti i državi. U sliedećem sam pokušao prevesti nekolicinu njih na naš jezik.

Znajuć vrlo dobro, da svaki pa i najbolji prevod daleko za izvorom zaostaje, želim jedino, da čitatelji prosudjuju sadržaj tih misli a ne oblik, u kojem su priobćene. Evo ih:

* Nevjeruj mislim, kojim ti se srdce protivi.

* Dobar je pisac samo taj, koj zato piše, da svoje misli izrazi. — Koj zato promišlja, da piše, može dobrim majstorom biti, al nikad umjetnikom.

* Ko što na bojnom polju, tako i na polju znanstvenom predstraže riedko zadobiju slave.

* Nije samo težko izreći što ćutimo, već je i isto tako težko izraziti što mislimo.

* Bez veselja možemo živjeti, ali ne bez nade.

* Ne ima nijednoga, koji nebi sveobćemu dobru bar time koristio, što revno izpunjuje svoj, ma i mali djelokrug; pojedinca ne može nitko usrećiti i koji su to pokušali, morali su uviek uviditi, da žrtvujuć sav svoj život nisu bili u stanju jednomu milomu stvoru prikupiti ni pusto zadovoljstvo. Čim užem krugu posvećujemo naše djelovanje, tim se manjem uspjehu možemo nadati, i dočim taj, koj domovini živi, skoro uviek s osviedočenjem, da se nije bar uzalud trudio silazi u grob, može od onih, koji su obitelji svojoj živili, samo nekolicina to kazati, a od onih koji su samo vlastitu sreću tražili, nijedan.

* Na burovitom obzorju pričinjavaju se nami i udaljeniji stvorovi blizimi. To isto opažamo i na političkom obzorju, kada prete pogibelji.

* Ne preti samovladalcu najveća pogibelj onda, kad mu se podanici prosvietle, već kad se njemu razbistri um u toliko, da počima dvojiti o pravednosti svojega stanovišta.

* Baš taj ne čuje groma, koga munja ošinu.

* Ko što se voda, u cievi stisnula, opet do prijašnjega površja digne, tako može i čovjek, koji je pao (padši) opet dostignuti prijašnju visinu, nu samo tlačenjem i pritiskom.

* Nit je sviet toli velik, niti srce toli malo, da kad ovo ljubi, nebi moglo onoga u sebe primiti.

* Najviše, što postići možemo na svietu ovom, jeste upoznaj, da smo uviek za visokim ciljem težili.

* Ko što nam se na gladkoj površini vode, sve, što ju okružuje, stalnim čini; tako i u životu našemu, dok ga ništa ne burka; ali neka padne unj samo kapljica tuge, mislimo, da se sve giblje.

* Možemo doduše skinuti obuću kad nas tišti, nu ipak ostaje kurje oko, prouzročeno uzkom obućom.

* Kada što propada u ruševine, ne manjka nikad korova, koji ruševine brzo obastire.

(Nastaviti će se)

Riešenje rebusa u 1. broju.

„Brod se na moru ne boji bure,
Nego uzburkano mora i klisure.“

Riešili su: Gdčna. Ivana pl. A.; Carinij. bogoslov u Zagrebu; Virgil Devčić, Franjo Cikota, senjski gimnazijalci i Janko M. u Sisku.

☞ Ovomu broju dodan je prilog od pol arka. ☜

SVAŠTA PO NEŠTO.

(Hrvatski sabor) svršio je svoje sjednice prošloga četvrtka a razpravljao je prošlih četrnaest dana o sliedećih zakonskih osnovah: „o razprodaji nepokretnoga vlastničtva hrv. slavonskih zaklada vjerozakonske i naukovne“; „ob ustroju ureda i vieća za zemalj. statistiku u Hrvatskoj i Slavoniji;“ „o nadležnosti kr. kotarskoga suda u Senju;“ „ob uredjenju mjestnih sudova i o postupku u pravnih poslovih manje vriednosti;“ „o preinaci nekojih ustanova izbornoga reda“, osnova zakona „o kompetenciji kr. kotarskih sudova u Sisku i Karlovcu na mjenbeno trgovačke poslove“ i napokon osnova „o zem. kazalištu. — Osnove o kojih se je viećalo primljene su s veće strane onako, kako ih je vlada predložila osim dvih poslednjih osnova i one ob uredjenju mjestnih sudova, koje je sabor po predlogu odbora zabacio. U sjednici od 5. siečnja stavio je zastupnik Odžić na kr. zemaljsku vladu sliedeću interpelaciju: „Jeli visoka kr. zemaljska vlada kakve mjere preduzela i koje kani preduzeti, da se protuzakonito po županiji razpušten odbor i poglavarstvo trgovišta Vukovara uzpostavi, da tako znatna obćina bez svoga zakonitoga organa ne ostane, a da se u obćini zavladavšemu neredu sa rukovanjem obćinskoga imetka na put stane? U sjednici pako od 8. siečnja požurio je dr. Makanec odgovor na svoju interpelaciju, što ju je prije $1 \frac{1}{2}$ godine, još za Vakanovića na zem. vladu stavio glede preuzeća luizinske ceste u zemaljsku upravu. Govornik spomenuo ja važnost rečene ceste a naglasio zlu upravu družtva, koje pobire veliku maltarinu, a cestu samu posvema zapušta. Što skoriji odgovor očekuje tim više, jer je dočuo, da je odgovor na tu njegovu interpelaciju kod vis. kr. zem. vlade jur dugo izradjen. Zatim požurio je u istoj sjednici dr. Makanec odgovor na svoju interpelaciju, stavljenu glede zastupanja grada Rieke na hrv. saboru.

U sjednici od 10. siečnja upravio je zastupnik Sviličić na bana sliedeću interpelaciju: Je li Njegova Preuzvišenost sklona odgovoriti na interpelaciju, što je interpelant stavio o uzčuvanju obćinskih dohodaka od vinotočja, mesarenja i od sajmova u županiji belovarskoj, dotično, koje su odgovoru zaprjéke? U sjednici od 12. siečnja stavio je zastupnik Jagić sliedeću interpelaciju: S razloga, što §. 56. nagodbenoga zakona ustanovljuje hrvatski jezik službenim jezikom u svekolikom obsegu kraljevinâ Hrvatske i Slavonije, pa je ipak na hrvatskih željeznicah, a stranom i poštah po naredbi ugarskoga ministarstva službenim jezikom magjarski; s razloga, što §. 46. istoga zakona odredjuje, da ima ugarsko ministarstvo za svoje organe u ovih kraljevinah namještati hrvatske sinove u koliko to dopušta obzir na strukovnu vještinu, pa je ipak isto ministarstvo kod hrvatskih željeznicah ponamjestilo skoro same tudjince, a hrvatske sinove, namještene u Ugarskoj, upravo ovih dana skoro sve iz službe odpustilo; stavljam preuzv. gosp. banu sliedeću interpelaciju: Je li voljan svojim putem krepčije nego do sada uznastojati, da ovakovo vredjanje nagodbenoga zakona od ugarskoga ministarsta prestane, te se istomu zakonu podpuna valjanost povrati?

Napokon stavio je u sjednici od 13. siečnja zastupnik dr. Derenčin sliedeću interpelaciju: „Da li je svietli ban voljan predložiti zajedničkoj vladi, da se za obseg županije riečke ustroji trgovačko obrtnička komora sa sjedištem u Bakru?“ A zastupnik Sviličić u sjednici od 14. siečnja „Kada će se zakonito urediti gradski municipiji? Sve te interpelacije dostavljene su banu, a odgovoreno je u sjednici od 11. siečnja po odjelnom predstojniku Živkoviću na interpelaciju g. Odžića, da je vlada sve upotrebila, da vukovarskim neredom na put stane, a zastupniku Sviličiću, da vlada ne može glede tih dohodaka obćini ništa pomoći jer je zakonom o razvojačenju Krajine odredjeno, da polovica tih dohodaka ide obćinam na samoupravne troškove, a polovica državi. Zastupnik Odžić zadovoljio se sa odgovorom a zastupnik Sviličić ne. Zatim odgovori preuzv. g. ban u sjednici od 12. siečnja zast. dr. Makancu na interpelaciju stavljenu dne 8. siečnja glede zastupanja Rieke na hrv. saboru, da za sada, kako je Rieka pod provizorijom ne može se niti pomisliti ondje na kakov izbor za hrvatski sabor, već da će nastojati, da se Rieka što prije definitivno uredi, ali s tim odgovorom ne zadovolji se dr. Makanec.

Napokon odgovori svietli ban u sjednici od 14. siečnja na interpelacije: Sviličiću glede zakonitoga uredjenja municipija, zatim dr. Račkomu o razprava o razlučenju vjerozakonskih i naukovnih naših zaklada od zaklada ugarskih, napokon dr. Makancu ob inkameriranju luizinske ceste. Sva tri interpelanta zadovoljiše se sa odgovorom. U istoj sjednici odgodio se sabor do uzkrsa, kada će se još jednom prije svoga razpusta sastati. —

Arithmogryph.

(Složila ga Marija Jambrišak.)

Od 25 slova valja složiti 13 rieči, kojih početna slova od gore čitana dole, dadu ime slavnoga hrvatskoga muža i pjesnika, a dočetna od dole čitana gore, jedan njegovih najvećih pjesničkih proizvoda:

2	1	3	2	4	5								škotski povjestnik.
3	2	6	7	8	1	9							grad u Jüttlandiji.
10	22	5	1	10									fenička božica.
4	10	12	13	5	22	14	7	3	2	15			dubrovački pjesnik.
16	10	12	18	17	5	3	24	14	2				poljski pjesnik.
10	24	18	25	10	19	19	5	4	6	8	1	9	grad na Majni.
20	8	21	10	4									činovnik u Hrvatskoj.
8	1	19	5										francezki spisatelj.
1	7	9	10	23									kukac.
10	1	10	1	10	11								azijatska gora.
4	5	14	10	1									rieka u Njemačkoj.
2	14	7	4	2	8	16							grad na Bosporu.
15	5	21	1	2	24								iglasto drvo.

Listovnica uredničtva.

G. M. C. Vaše pjesme pročitasmo i dosudismo im po svoj blagosti — kao što nas moljaste — koš. Nikakav zanos; nikakove misli; nikakova forma — to su vaše pjesme! Ako mislite da u vas ima pjesničke snage kušajte dalje — ali svakako čitajte više, a pjevajte manje!

Cariniju, bogoslovu ovdje: Ne može se Vaše uvažiti, dok nam i odgonetku ne šaljete.

D. H. Garčinskomu: Primamo i dobivati će te. Izvolite nam još što god slati, jer od priposlanoga moći ćemo samo zagnonetku i II. slovčani rebus rabiti. Kod sastavljanja konjičevih skokova izvolite se poslužiti pjesmami boljih pjesnika.

Gosp. M. P. u Dubrovniku: Primismo oboje, te će do skora biti gotovo i priobćeno. Treće slike ni smo dobili, izvolite Vi svoga prijatelja opomenuti.

Gdčna. Slava L. u Petrovaradinu: Uztrpite se do proljeća, da možemo snimiti dati, onda će Vam biti spominjanje na djetinje doba sladko i ugodno. Zagreb biva sve to liepši!

Dr. V. u V. Naš list nije političan, s toga i ne može zagovarati ničijih pol. nazora.

G. C. u Požegi. Ta rekosmo, da nagradjujemo, ali samo valjane stvari, ne valjale bacamo u koš.

Staroj Zagorki: Uzalud Vam stara krinka sakriva mlado i bistro čelo, ta pero Vas u nježnoj ručici izdalo. Pre duboko ste uzdahnuli a previše najednom napisali! Pismeni odgovor sliedi!

Gdčni. Slavki Bl-h: Srdačna Vam hvala; upotriebiti ćemo sgodnom prilikom. Kako ste u prevodu okretna, mogla bi ste nam poduljih članaka priposlati.

Gosp. J. S.: Primili smo te ćemo pročitati.

Nagradjeno

u Beču 1873	u Lizabonu 1873	u Marseilli 1874
priznanicom diplomom.	mjedenom kolajnom.	srebrnom kolajnom.

J. Hafnera zubni prašak

Odontosmegma,

prosta od mekaničko-ribajućih tvari i kemičnih jedilnih sredstvâ.

Neutralizuje slobodne kiseline, glavni uzrok kariâ, time, što sadržaje aetherska ulja, te djeluje na sluzavicu ustiû živo i krepko.

Dobiva se kod **proizvoditelja J. Hafnera zubara u Zagrebu.**

Ciena svakoj škatulji 1 for. a. vr.

Svakoj škatulji dodan je moj zaštitni biljeg.

Skladišta: U Zagrebu: u svakoj ljekarni.
„ kod gosp. Bazzolia, parfumuera.

u Borgu: kod J. Bettaninia, ljek.
„ Karlovcu: kod G. Findeisa, ljek.
„ Celju: u Baumbachovoj ljek.
„ Cormonsu: kod Ermete Codolini.
„ D.-Landsbergu: kod H. Müllera, ljekarnik.
„ Osieku: kod J. Gobetzkya, ljek.
„ Gospiću: kod Vauka, ljek.
„ Gradcu: kod J. Purgleitnera ljek.
u Ivaniću (gr.): kod Tollovića, ljek.
„ Innsbrucku: kod F. Winklera ljek.
„ Jaski: kod Heržića, ljekarnika.
„ Križevcu: kod Sk. Brotzkya, ljek.
„ Leobenu: kod Iv. Müllera, ljek.
„ Mariboru: kod Bancalaria, ljek.
„ Meranu: kod W. p. Pernwertha, lj.
„ „ „ E. Taborskoga, ljek.
„ Novojgradiški: kod Dienesa, ljek.
u Požegi: kod Čilagovih naslj. ljek.
„ Požunu: kod F. Heinricia, ljek.
„ Brežcih: kod Žnideršića, ljek.
„ Sievnici: J. pl. Ehrlicha, ljek.
„ Samoboru: kod Schwartza, ljek.
„ Schremsu: kod Seyfrieda
„ Varaždinu: kod Lellisa, ljek.
„ Weidhofenu na Tayi: kod Pokornoga, ljekarnik.

Cswaldovo svratište

„k ugarskoj kruni"

u Zagrebu

preporučuje svoje, svom udobnošću uredjene prostorije visoko štovanomu putujućemu p. n. občinstvu za dobrohotnu porabu.

Najveća trgovina svietiljkâ

u

ZAGREBU

uz najjeftinije ciene.

Na dalje mnogo 1000 svakovrstne robe iz kovi, kao što: kavni samovari od 1 for. do 15.—, taca od 15 nč. do 7 for., svietiljke za kola od 6—16 for. gladčala, kaveze za papige i druge ptice od 1.80—50.—,kuhinjsko sudje u velikom izboru izvanredno koristno i praktično i veoma jeftino. — Prof. Rekov prah za čišćenje petroleuma, kutija po 50 novč. Svi u klepariju spadajući poslovi, kano slievci pod krovove, cievi i t. d. Zatim obavljaju se i popravci brzo i jeftino kod

Fr. Jean-a, ml.
duga ulica.

Dr. med. Fáykiss

šipuška karpatska biljevna sućina

1 bočica sa uputom kako rabi 75 novč.

šipuški karpatski biljevni slaštići

1 kutija sa uputom kako rabi 35 novč.,

šipuški karpatski biljevni tej

1 smotak sa uputom kako rabi 25 nvč.

Za

bolestne na prsih i plućah.

Od mnogih vojničkih i gradjanskih liečnika uporabljeni i preporučani proti: kašlju, kataru, rapavosti grla, kašlju rikavcu, lapavici, težkom dihanju, piehanju bodcu, zažegi pluća, žaru dušnica i svim onemoćajućim i slabećim bolestim.

Ovi se dobiju liekovi pravi i nepokvareni kod pravitelja **Jos. Fáykiss-a,** ljekarnika u Temišvaru, Josipovgrad, zatim u Zagrebu kod gosp. pl. Hegedüs-a, glavnom skladištu za Hrvatsku.

Tiskom, troškom i nakladom **Drag. Albrechta.** Odgovorni urednik **Dragutin Jagić.**

Časopis zabavi i pouci.

Br. 6. U Zagrebu, 7. veljače 1875. God. I

Tiska se svake nedjelje. Godišnja ciena 4 for.; poštom i domaćim u kuću 5 for. Rukopisi se ne vraćaju.

Ženske suze.

Pripovieda Žarko Vilinčić.

(Nastavak.)

VII.

Čudno li je bilo Janku na prvi mah u Zagrebu!

Ne bje dugo, što ga je ostavio, ali mu se ipak sve pričinjalo drugačijim. Zagreb je vazda prijatan grad, no čudnovato — njemu ne bjaše nikad tako ne prijatan, ne skladan, kao sada.

Od dosade posjeti nekoliko prijatelja. Nekolicinu ne nadje kod kuće, drugi mu se prikazali posvema promjenjenimi.

Nekoji ga omjerili od pete do glave, kao da će reći: Vidi se, da stanuješ u selu; i u istinu, Janko koj je nekada veoma pazio, kako li mu je odjelo skrojeno, nosio sada nespretan sivi kaput od debelog, dlakavog sukna, krupne čizme, koje su dale slutiti, da se izpod njihovih peta krije podkova.

Pa ovratnik! Mastan i razdrpan visio na njegovom vratu nimalo ljepši od kakovog užinca.

To sve opazi sàm Janko i zastidi se od sama sebe.

Ti njegovi drugovi hode ulicom visoko uzdignutih glava, kao da su im grudi izpunjene najkrasnijimi na dami, njihove oči zastiru sad crni, sad svietli cvikeri, te podavaju njihovim, inače glupim očima, duhovitost, smjelost.

Največma ga raztuži, kad je čuo nekadanje drugove govoriti niemački o kuharica iz petrinske ulice, i to veoma žestoko, neka se čuje kako li se divno iz njihovih ustiju izljeva pusti, niemački jezik.

U večer posjeti kazalište, gdje su glumili neku glupu komediju od Kotzebua.

Janko stane na kraj partera i prisloni se na stienu. Iz početka pripazi na igru, no kad mu ova dosadi, ogleda se po ložah, da razmotri lica.

Gle čuda! Djevojčice, koje su prije godinu dana sitne i smetene hodile u kloštar na nauku, sjaju se tu, krasno razvite, od milinja i dragosti. Njihove oči preliću toli vješto, toli izkusno preko lica mladića, i zadjevaju se čas ovdje, čas ondje.

Nakon konca morade Janko još poslušati ocjenu glume, koju su govorila dva mlada, ne brkata čovjeka, stojeća do njega. Sudeći po njihovom licu morali su biti juristi i to inteligentnije vrsti.

Govorili su dakako niemački — kao juristi inteligentnije vrsti.

— Ja der Kotzebue, das ist ein Mordskerl, reče jedan, pun umjetničkoga uzhita.

— Nicht wahr, natürlich, dakako ... napokon ... ich hätte nichts dagegen, da dadu i Šekspira koj put, so dann und wann.

— Kotzebue über alles, genijalna glava, boga mi!

Janka spopade želja, da te mladiće izčuška, no okani se toga, promisliv, da bi mogle donjeti sutrašnje zagrebačke novine njihovu obranu, i to jedne u tri, druge u dva, a treće u jednom stupcu, dočim njegovoj protuobrani nebi valjda nijedne mjesta ustupile.

Turajuć se Janko sa gomilom svieta iz kazališta, tako je bio zlovoljan i raztrešen, da je dvim gospojicam prilično duge povlačake (šlepe) poderao, a nekomu gospodinu sa svojom podkovanom petom ne milo na kurje oko stupio.

sve se to u njem komeša i vrije i smućiva još većma i onako previše smućenu glavu.

Što da uradi?

Tajan glas savjetovao ga, neka pokuca na vrata, neka se upita je li Pavka kod kuće, pa ako jest, neka ju umoli na kratak čas, da se š njom porazgovori.

Neće li se ona porazgovorit, onda je jasno, da treba okrenut natrag, i učiti djecu kao i do sad početnicu; hoće li se, onda joj se kaže: Zlatna Pavčice, tako je i tako, ja sam došao dva dana daleko, da tebe potražim i da umolim za tvoju ruku, ljubiš li me, hoćeš li mi vjernom ženom biti, a ti hodi, ili ćemo zajedno k majci, kažimo joj tajnu, neka nas blagoslovi i — dà, ali je Janko plašljivac, on se jednostavno boji, kao da se sprema na ubijstvo.

Kako se je Janko, kolebajuć se i smućivajuć se ovako, šetao uz kućaricu, opazi najednom, gdje se u vrtu iza nje nešto modra pomiće.

On otare oči i pogleda življe.

Mlada djevojčica, odjevena u modru suknju, šulja se po stazi i sjeda izpod na gusto razgranjenog grabra na klup, spustiv biele ručice na krilo.

Jedan čas sjedi mirno, kao da razmišlja o snu, što ga je ove noći snila, zatim uzdigne glavu i krene sjajnima očima gledat krasnu okolicu, jasno sunce i cvieće uzljuljano prvimi trakovi jutarnjega povjetarca.

Ona je, ona!, cikne u to Janko i skoči preko ceste, zakrene oko vrta, nabrupi svom silom na vratašca, i stane iz nebuha kao šumni duh izpred Pavke!

I što mislite, što je uradila Pavka, kad je ovako iznenada svanuo pred njom Janko?

Možda pobjegla po običaju, ili se onesvjestila, kao što to običavaju činiti mnoge gospodične, ili kriknula, neka joj ljudi pomognu, nije, nije, drago moje, ona se je trgnula, dahnula silno i pala pred noge Janku, obujmivši mu koljena.

* * *

— Mila, sladka majčice, to ti je Janko, to . . . on je došao po me . . . da . . .

— Je l' istina? i misli li ozbiljno?

— Što želite, da vam dokažem koli ju silno ljubim?

— No ljubim; ljubit je lahko, ali se pita, možeš li hranit ženu i dječicu sitnu?

— Mogu, a da budete sigurni, potražit ću kola, odvest ću vas u moju župu, da se upitate, da vidite sami . . .

— Vjerujem sinko, bog vas blagoslovio! . .

— Majčice! . . Majčice! . .

— Moja djeco! . .

Dvie trudne, suve ruke sklope se iznad dvijuh mladih, niežno sastavljenih glava . . .

* * *

Odkad je Janko ostavio školu, opuštjela ova sasvime. Djeca se nabacivala na nju blatom, seoski psi sastajali se pred njom o ponoći, seljaci prolazeći uz nju, pokimivali čudno glavom, pitajuć se medjusobno, što se je dogodilo s njihovim učiteljem?

Jedini stvor, koj ju je obitavao Sokol, sušio se od do dana sve većma, da je vrlo čudno izgledao sjedeći na pragu osamljene škole.

Po prozorih razpleli pauci svoje mreže, a gusta prašina naslagala se na njihove okvire.

Neke burne noći odkine vjetar jednu polovicu okna, da se je ovo naklonilo. Čim je najneznatnije povjetarce pirnulo uz kuću, namah bi naklonjena polovica okna udarila o stienu, te zazvonila čudno i neugodno.

— Ne bude li našega učitelja više, govorili na to seljaci, morat ćemo se za drugoga pobrinuti.

— Ne treba drugoga, ne treba, jer bi opet morali u školu, vikala djeca, skačući od veselja, da neće više učiti slovnice, ni katekizma, ni onaj težki jedan krat jedan.

Dok su jedni ovako, drugi onako sudili o učitelju, došumi najednom iz daljine kučija sa učiteljem i još dvima ženskinjama, koje čitatelji znadu.

Nu to ti je tekar bilo čudo za seljake!

Sada ti oni stali nagadjati, tko su one ženskinje i po što li su došle, dok se napokon jedan od njih ne dosjeti, da bi ona mladja mogla biti ženom učitelja, a starija njezinom majkom.

Čitavi ćedan dana dvojili oni i sumnjali, kad im najednom župnik navjesti u crkvi, da se njihov učitelj ženi, i da uzimlje Pavku . . .

Jankovo je dvorište bilo do sada pusto i zarašteno travom, al gle čuda! za dva, za tri dana oživi pilići, kopuni, tukci, patkami, a to su sve donjeli začudjeni seljaci.

* * *

. . . I ja sam bio na svadbi. Moj prijatelj ne zaboravi mi poslati dugi list, u kojem me je pozivao, neka prisustvujem veselju.

Ni ujak Jankov nepofali.

Dobri starac sjeo u dnu sobe, i motrio tihom radosti lica dvijuh sretnih.

— Pa šta kažete vi? upitam ga ja, sjedeć uz njega, mili li vam se žena moga prijatelja?

— Eh, da sam ja to znao, bili bi oni već odavna svoji, odvrati mi on i nasmije se blaženo, opaziv kako je Janko poljubio Pavku u rumena, sitna ustanca.

Meteor.

Po E. Werberu — pripovieda F. M. Strozzi.

(Nastavak.)

Knez je često polazio družtva, pa da mu se odužim na prijaznosti išao sam koj put s njime. Slike što sam ih poklonio knezu i što ih je on izložio obćinstvu, učiniše, da se u mnogom porodi zvedljivost i želja, da se sa mnom upozna. S toga bi me u slikaonici često posjećivalo, naročito gospoje. Ni sam se dakle ni najmanje začudio kad mi jednoč jutrom moj sluga opet gospoju prijavi. Poručih joj, neka slobodno udje. Bože, kako se je razlikovala od svih ostalih! Obučena u crnu svilenu haljinu nosaše u ruci mapu. Bijaše joj možda osamnaest godina. Lice bliedo, ozbiljno ali sladko umiljato.

Zaustavi se na vratih i reče: „Oprostite što se usudih bez preporuke k Vami doći.“ Zamolih ju, neka sjedne, pa ju zapitam, što želi.

„Ja sam Marijana Santorini“, reče.

„Santorini“, odgovorim, domisliv se.

„Da“ reče „mala Marijana, koju ste, ima tomu deset godina, iz močvare spasili.“

„Kako“ odvratim „Marijana Santorini posjećuje redovnika iz Konštantinova? Doista velika čast.“

„Ne dolazim, da vam možda vratim zajam, nego da od vas nešto izprosim.“ Time pogleda na mapu, koju je bila položila na stolac. „Ponela sam nekoliko nacrta sa sobom, te vas molim, da ih pregledate, pa zatim, da me malko uputite u slikanju, ako mislite, da je moj slabašni dar zaslužio vaš obzir.“

„Vi slikate?“ zapitam.

„Da“ odgovori mi „ima tomu po godine što kod slikara F. učim. Ostavih ga s mjesta, čim sam vidila vaše slike kod kneza Ap. i pohitih k-vama.“

Otvorim mapu i nadjem u njoj nekoliko slika stranom olovkom, stranom ugljenom izvedenih, zatim bojom izradjenu sliku starca. U nacrtih našao sam pjesnička dara, vidilo se, da su izraz riedke velike duše. Dva nacrta upravo bi vještački izradjena. Jedan je prikazivao duh Zenobije kako sa oblaka žalostno gleda na razvaline Palmyre. Drugi bio izliev pjesničkoga dara a prikazivao krasnu ženu, koja se pred likom Sfinge duboko zamislila, držeć u spuštenoj ruci liru. To bijaše tako novo, tako izvorno, pa se tako slagalo s mojim vlastitim načinom mišljenja i osjećanja, da sam sav u čudu uzkliknuo „Pa zar su to doista vaše vlastite kompozicije?“

Umiljato pogledam dievu. Bijaše mi, kao da u njoj gledam odsjev vlastite duše. To bijaše svečani trenutak; to je osjećalo jedno i drugo. Ni sam našao rieči, da joj izrazim svoje ćuvstvo. Rekoh joj samo da ima bogatu maštu i vanredan dar, te ju zapitah da li želi postat umjetnicom?

„Ne za javnost, samo za moju vlastitu sreću“ reče.

I ta se misao sasvim slagala s mojimi nazori, pa me je zatekla tim više, što tako obilno umjetnički nadarene duše obično i silno častoljublje u sebi goje.

Rekoh joj, da ću samo dva mjeseca ostati u D. nu pošto ona već dovoljno umjetničke samostalnosti posjeduje, da će to dostati, da nauči ono malo, što joj još treba. Zapitah ju još, hoće li joj s voljom biti, da u mojoj slikaonici radi, a ona mi odvrati, da se takovoj časti ni nadala nije.

Zapitah ju, da li stalno obitava u D. a ona mi pripoviedi, da joj je brat prodao otčevo imanje, jer nije volio ratarstvu, pa pošto je uvieke patila na groznici, ostaviše sasvim Dalmaciju, proputovaše Italiju, pa se medjutim brat zaručio, a iza svatbe da će se nastaniti u Moravskoj gdje je preuzeo tvornicu sladi. — Zapitah ju, jeli još grozničuje?

„Odkad sam ostavila Dalmaciju mnogo mi je bolje“ reče.

Dozvolih joj, da dodje, kad joj god bude drago i naložih slugi, da ju svaki put odvede u slikaonicu, ako i ne budem kod kuće.

Zamoli me, da smije odmah sutra doći. Ta me gorljivost veoma ganula, te ju uvjerih, da ću se veoma radovati ako odmah sutra i svaki dan dodje.

Blaženi joj posmjeh razvedri lice. Kako ju krasio taj posmjeh, a kako je meni godio!

Kad sam ostao na samu, bijaše mi čudno oko srca. Činilo mi se, kao da me nije posjetila gospoja, a ja da ni sam preuzeo učenice, nego kao da mi se prikazalo biće, s-kojim sam prije hiljadu i hiljadu godina živio!

Iste večeri bio sam s knezom u velikom družtvu. Sve su mi se ženske činile smješnimi, ludimi, nesgrapnimi.

Sutradan dodje Marijana praćena slugom kôj je nosio staljku, platno i ostalu slikarsku spravu. Kad sam ju čuo pokucati na vratih, stade mi srce jače tući, a to mi se dogadjalo duže vremena svaki dan, jer ona je svaki dan dolazila. Iz prva morala je učiti mješanje bojâ, jer mi se činjaše, da tomu još nije podpunoma vješta. Sve je brzo shvaćala, a što je shvatila, to je umjela i izvesti. Ona se nije nikada bavila kopijami, već je najradje stvarala slike iz bogatoga vriela svoje mašte a ta bijaše preobilna!

Marijana bijaše tiha i ozbiljna, govoraše samo onda, kad bi ju što upitao. Kad je iz pitanja razabrala, da sam silomice odvratio misli od svoga rada, odgovorila bi sasvim na kratko; ako je pako osjećala, da sam željan povesti razgovor, onda bi obširnije odgovorila i sama nastavila zabavu. Misli joj bijahu ozbiljne i uzvišene, a nije volila svagdanjih družtva i zabava.

Svaki njezin pogled, svaka njena rieč, svako njeno kretanje bijaše za mene čarobno. Do mala ni sam već mogao tajati, da Marianu ljubim. Veoma me to zabrinulo kad sam pomislio kako će se ta ljubav svršiti, jer — čudnovato — bio sam čvrsto uvjeren, da je Mariana za mene stvorena, da me i ona ljubiti mora. Mislio sam pače, da ju je tajna neka kob dovela k-meni, pa da se i ona mora pokoriti toj ljubavi kao tajnoj nekoj nebeskoj zapovjedi.

Činjaše mi se prirodno, da je naša sudbina sasvim različita bila od obćenite svakdašnjosti, ali me ipak često obuzimala neka bojazan, kad sam pomislio na budućnost.

Često, kad sam pogledao Marianu, kako je duboko zamišljena poniknuv divnom glavicom, sjedila pred svojom staljkom, zaželio sam, da smijem zazidati sva vrata i prozore, da joj zatim padnem pred noge i da joj kažem: „Ti znaš, da si moja, moja od postanka svoga. — Daj da zajedno ovdje umremo!“

Njezina me je marljivost plašila. Dolazila bi jutrom oko devet sati i radila bi do druge ure. Kod kuće radila je takodjer. Svakog tjedna doniela bi dva do tri nacrta, kojim je jamačno posvetila poslije podne a i večer. Zamolih ju jednom, da se okani tolikoga napora. „Ta vi ste mlada“ primjetih „pa imate još mnogo godina vremena, da se usavršite“ „Ne“ odgovori mi „usuprot valja mi se popaštiti, jer ću jedva još godinu dana živiti.“

(Nastaviti će se.)

Vračarev učenik.

Ballada od Göthea

pohrvatio B. B.

Teda negda vieštac stari
Iz kuće se ganut dade,
S tog duhovâ sbor nek mari
Po volji mi radit sade;
Rieči, čine, po tom
Običaj mu znam.
Duha si jakòtom
Čudo tvorim sam.
Žurno tamo
Putem dolje,
Te do volje
Vode snesi,
Valove joj bučne amo
U tu kupelj onda stresi!

A sad stara, metlo amo!
Tralje loše navuć hodi;
Ti bje vazda slugom samo,
Meni barem sada godi!
Ozdô noge dvi ti,
Glava budi gor,
Vrč u ruke, hiti,
Rad nek nije spor.
Žurno tamo
Putem dolje,
Te dò volje
Vode snesi!
Valove joj bučne amo
U tu kupelj onda stresi!

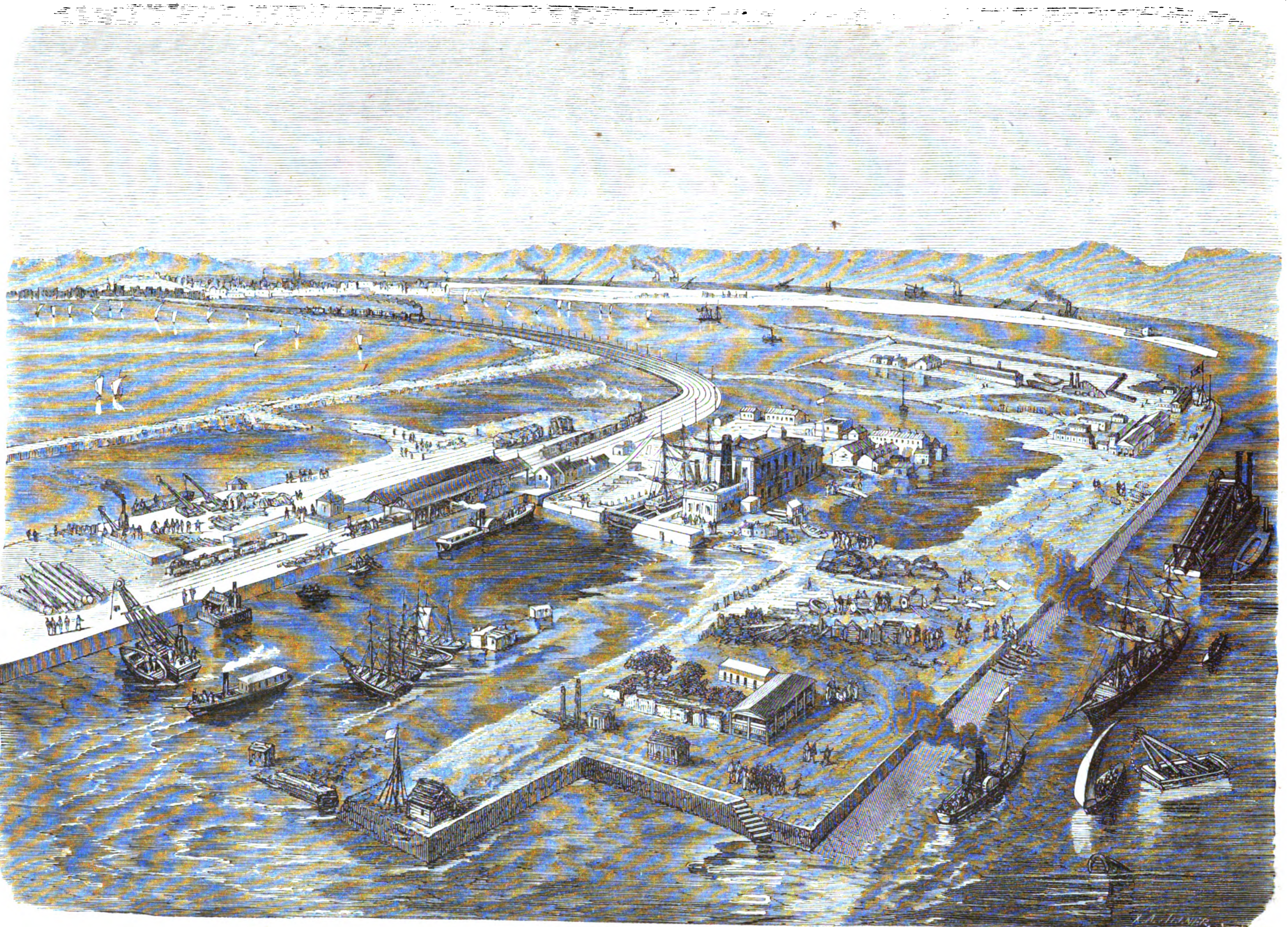
Gle, ta k žalu spješi dolje,
Zaista je već na rieci!
A sad amo brže bolje
S vodom, slugo deder teci.
Drugi put jur! Sreće!
Koto pun je, gle!
Zdjelice mi veće
Voda rosi sve!
Čekaj! stani!
Dara tvoga
Nam, za boga,
I odviše! —
Sada mi se, jao dâni!
Ne sjećam se rieči više!

Jao rieči, kojom ima
Opet postat, što bje prije!
Joj, svedj hrli, voda vrije!
Metlom da si za vratima!
Vale svedjer same
Unosi mi vaj!
Tisuć rieka na me
U čas srne taj!
Ne ćeš veće,
Priečit ću ti;
Al me smuti,
Zloba to je!
Strahom grud mi uztrepeće!
Pogled, lice kakovo je!

Paklenoga gledaj vraga!
Zar da mi se dom podavi?
Ta već preo svakog praga
Bučna rieka vode plavi.
Metlo kleta, što ti
Slušat nije mar?
Čekaj! u čas oti
Štapom budi bar!
Zar napòkon
Ne ćeš stati?
Zadržati,
Priečit ću te,
Drvo k tom sam razsjeć dokon
Bridom posjeklice ljute.

Gle, ta opet nosi, tu je!
Čim te shvatim, duše hudi,
Složit ćeš se mahom tudi!
Oštrice se udar čuje.
Sbilja, dobro sgodih!
Razdvojen je, nut!
To mi, bože, godi,
Taj se nadam put!
Tužnog mene!
Samodruge,
Kao sluge,
Pole stoje,
Svaka hoće već da krene!
Pomoć, bože, strašno to je!

I već hite! Po dvorani
I po stubah val se bâni.
Grozne vreve! meštre mili,
Čuj me! čuj me! daj se smili!
Meštar ide! bieda
Velika je ah!
Meštre, duh se neda
Smirit, što ga zvah!
„U kut tamo!
Sluge biste,
Metle vi ste!
Jer tek stari
Meštar k svom vas cilju samo
Dusi prozvat odtud mari.“

PRIEKOP SUEŠKI.

POUKA.

Dr. Henrik Edvin Kosta.

(Slika na str. 49.)

Dne 29. prošloga mjeseca stignu iz Ljubljane u Zagreb brzojavna viest, naviešćujuća Hrvatom, da se dan prije posestrima Slovenija u crno zavila; jer joj prestalo kucati plemenito srce vjerna sina, odlična muža i odvažna narodnoga vodje dr. Koste. Kako je taj muž uz dr. Bleiweisa na čelu svemu novijemu slovenskomu pokretu bio te slovenski narod uvieke nastojao barem duševno ne samo medjusobno, nego i sa Hrvati sjediniti, to će sigurno svakoga našega čitaoca zanimati nešto u kratko o njegovu životu doznati.

Dr. Edvin Kosta bio je sin naduredovnog ravnatelja dr. Koste, a rodio se u Ljubljani godine 1830. Kako mu se otac nuz svoje uredovno zvanje mnogo knjigom tičućom se naročito kranjske povjesti bavio, bilo se nadati, da će mu se i sin knjizi posvetiti, pak je doista već dječarcem veliku volju k učenju pokazivao. Glavne učione i gimnaziju polazio bi u svom rodnom gradu Ljubljani, a sveučilište u Gradcu, gdje je toli neumorno radio i učio, da je već u svojoj 22. godini postigao dva lovor vienca doktorstva, naime: iz pravo- i mudroslovja. Proboraviv još zatim neko vrieme u Beču, vrati se godine 1856 u Ljubljanu

Roditelji Kostini bili su Niemci, niemački su mislili, niemački govorili, niemački si diecu odgojili, pa je s toga i naravska stvar, da se je i naš Edvin pojavljivao svagdje rodjenim Niemcem, a takovim, mnogo je pisao u glasoviti časopis dr. Haimerla „Magazin za pravo- i državoslovne znanosti“, zatim u „Glasnik Nürnberžkog muzeja“, u „sudstvene novine“ i u „austrijske listove za književnost i umjetnost“, na pose pako napisao je niemački djelo: „Encyklopaedijski uvod u system družtvene znanosti“. Kraj toga književnoga rada ustroji on u Ljubljani juridičko družtvo, a bivši revnim članom družtva za kranjsku povjest, uredjivao je dulje vremena „Priobćivanja“ toga družtva; osobito pako revnu i požrtvovnu djelatnost razvio je Kosta bivši pravnim savjetnikom obrtnoga pripomoćnoga družtva a mnogi probitak imade to družtvo samo njegovomu nastojanju pripisati.

Medjutim nadošla je godina 1860. a listopadska diploma stvorila je od dr. Koste privrženika slovenskoga jezika, a prijateljstvo pako sa vodjom slovenskoga naroda dr. Bleiweisom učini ga najžešćijim i najuztrajnijim Slovencem. Narod slovenski uvidi to, prizna de njegove vrline te ga izabere dne 23. svibnja 1864 na mjesto odstupivšega slovenskoga pjesnika Miroslava Vilhara u kotaru Postonjsko-Planinskom velikom većinom za zastupnika u kranjski sabor, gdje se odlučno spoji sa narodnom slovenskom strankom. — U svibnju god. 1864 izabran bi Kosta u zastupstvo glavnoga grada Ljubljane, a 8. lipnja 1864 sa 16 proti 11 glasova za načelnika istomu gradu, koj izbor je Njeg. Veličanstvo 30. lipnja potvrdilo, a 16. srpnja 1864 svečano ga takovim umjestio tadanji namjestnik barun Šloisnig.

Bivši načelnikom razvio je svoju poznatu djelatnost punom mjerom, a kraj svega toga bio mu osobito na srdcu družtveni slovenski život, pa je toga radi svagdje, a naročito u tielo-vježbenom družtvu „Južnom Sokolu“, tom kršnom bedemu slovenske samosviesti komu je glavnim starostom bio, riečju i činom pirio plam narodnje ljubavi i radinosti. Zato ga i vidismo svakom svečanom prigodom obučena u crvenu sokolsku košulju, sa narodnim operničenim šeširom na glavi, na čelu Sokola stupati uz slovensku trobojnicu kao vjerna njezina zatočnika. Ali slovenski neprijatelji nisu takodjer mirovali, nego su na svaku ruku nastojali, kako bi mogli strovaliti sa gospodstva Slovence i načelnika Kostu, pak im to i doista za rukom podje tako, što su god. 1867 na mirne i zabavljajuće se „Sokolce“ prigodom nekoga njihovoga izleta navalili i potukli se, a kasnije svu krivnju na „Slovence“ svalili. Uslied toga razpušteno bi pod tadanjim zem. predsjednikom barunom Konradom Eybesfeldom narodno gradsko ljubljansko zastupstvo, a dr. Kosta lišen bi časti gradskoga načelnika. Kod opetovnog izbora propala je narodna stranka, pak od to doba sve do prošle godine nije kod tih izbora nikada više niti sudjelovala. — Po izminuću prve saborske izborne periode izabran bi Kosta god. 1866. iznovice u kranjski sabor, gdje je sada narodna slovenska stranka većinu dobila, te još iste godine postade on za Belkredovog ministrovanja: zamjenikom zemaljskoga kapetana. Koliko se je goder svaki Slovenac toj sjajnoj narodnoj pobjedi radovao i mnogomu i koristnomu saborskomu radu nadao, toliko počelo se je narodno njihovo obzorje sve većma mutiti, žaliboże neslogom vlastitih slovenskih sinova. Moderni tobože duh vremena nije niti kraj Slovenaca mirno prošao, pa liepa sloga, što je do sada kod njih medju svećenstvom i civilisti vladala, počela se rušiti, a time i razdor i nesreća u moguću narodnu slovensku stranku uvlačiti, tako, da se ona do skora raztoči u mladoslovensku i staroslovensku ili kako ju ustavovjerci zovu klerikalnu stranku. Uz to stiže još Slovence i ta nesreća, da im upravo u to vrieme tj. god. 1869 umre dr. Toman dotadanji vodja Slovenaca. Tako spadne vodstvo Slovenaca na dr. Kostu, koj se je takovim uvieke uztrajnim, neustrašivim, ali ujedno i vrlo promišljenim pokazao. On se pripoji dušom i tielom Staroslovencem, a kao takovomu, zapadne mu u dio čast poslanika na bečkom carevinskom vieću, dočim si ga „Matica slovenska“ izabra predsjednikom. Medjutim poče je upliv Mladoslovenaca sve više rasti, ali time ujedno i ogromna i ne naknadiva šteta po slovenski narod sve ćutljivijom postajati.

Narodni se neprijatelji neslogom sinova majke Slovenije koristili, te je tako došlo, da je protu narodna

niemačka stranka sve veći mah zadobila, te kod svih izbora, bilo to saborskih, ili gradskih, ili trgovačko sbornih budi sve više mjesta osvojila, budi posve nadvladala. Ta narodna bolest bila je ujedno i bolest rodoljubivoga dr. Koste. Njegov je duh sve više klonuo, njegova snaga u mladu tielu sve više malaksala. Još četrnajst dana prije smrti putovao je u Prag, Draždjane i Beč, a vrativ se u Ljubljanu oboli, obleže i za četiri dana tj. 28. siečnja u $^1/_2$9 sati s večera izdahne svoj plemeniti duh tekar u 45 godini vieka svoga.

Dr. Kostu odlikovalo je Njeg. Veličanstvo naš kralj vitežkim redom Franje Josipa, a osim toga posjedovao je meksikanski Guadelup — i papinski red sv. Gregura. On je bio član carevinskoga vieća u Beču, zemaljskoga odbora za Kranjsku, i zem. kranjskoga sabora u Ljubljani, predsjednik Matice slovenske, prvi starosta „Južnoga „Sokola“, podpredsjednik c. k. gospodarskog družtva za Kranjsku, ljubljanske narodne čitaonice, političkoga družtva Slovenija i katoličke družbe. Nenaknadiv je to gubitak, što su ga njegovom smrću braća Slovenci protrpili, a to će se kod njih tekar sada, poslije njegove smrti opažati. Mi Hrvati osobito se od svih Slovenaca njega siećamo, on bo se je svakoj našoj slavi s nama veselio, a sbog svake naše nevolje s nama tugovao. Zrinskova slava, odkriće Jelačićeva spomenika, pak i sada netom svečano otvorenje hrvatskoga sveučilišta bili su časi i za njega kao pravoga Slovenca puni ponosa i radosti; ta tko se od nas ne sieća jošte njegovih rieči, prosborenih u hrvatskoj sabornici prigodom otvaranja sveučilišta: „Hrvati, Slovenci su Vaš narod! Hrvatsko je sveučilište i naše!“ Pak upravo s toga ćuti bol i silni gubitak što ga njegova smrt zada i Hrvat, te mu na istom zatvoreni grob stavlja zahvalnicu grudu zemlje, šapćuć mu „Slava“ i „lahka Ti zemljica!!“

D. J.

Priekop Sueški.

Po opisu Dra. Kühnea napisao O. Kpf.

(Slika na str. 53.)

Iz ništa ne može čovjek nešto načiniti, jer to znači stvarati, što može sam Bog. Ali Bog je dao čovjeku razum, dao mu je dvie ruke, a timi darovi mogu ljudi ogromna djela izvadjati. Takovo jedno djelo želimo Vam ovim opisom predočiti; želimo naime čim kraće opisati Vam priekop Sueški t. j. priekop, koj spaja sredozemno more sa crvenim.

Vikli smo vikati; prosvjeta, sloboda, napredak! mračnjačtvo! Kolika je prosvjeta, kolika sloboda, kolik napredak, nije mi svrha da Vam ovim predočim, nu što se mračnjačtva tiče, ne smijemo biti prenagli u sudu. Veliko je djelo priekop Sueški, i naš se viek njime podičiti može, ali što ćemo, kad nas poviest uči, da je priekop medj crvenim i sredozemnim morem već u stara vremena obstojao. Znali su i stari što je dobro i koristno! Taj nekadanji priekop nije spajao neposredno crveno sa sredozemnim morem, već je spajao crveno more sa Nilom riekom, protezao se pako od Sueza (staroga Arsinoa ili Kleopatrisa) oko gorkih jezera do Bubastisa, zatim uz obalu pustinje do rieke Nila (kod otoka Rodah). Bio je 22$^1/_2$ geogr. milje dug, 10 stopa dubok a tako širok, da su mogle po njem dvie veslarice uzpored ploviti. Započeo ga je (po Herodotu) graditi u 7. stoljeću prije Isusa Necho, sin Psametiha, dogotovi ga pako Darij, sin Histaspa. Strabo kaže, da se je taj priekop počeo graditi za Sesostrisa prije trojanskoga rata. Egipćanom bijaše taj priekop dovoljan za njihovu trgovinu, a bili su tako sebični, da su tudjim narodom branili porabu istoga.

Za gospodstva Arapa bi sasut. Ogromno bijaše to djelo, al i koristno, jer bi u protivnom slučaju i naš viek zapustio ideju spajanja crvenoga mora sa sredozemnim. 120,000 ljudi poginulo je prigodom gradnje toga priekopa, koja je trajala 100 godina. Sad su ga dakako mnogo hitrije izveli i manjimi žrtvami, ali valja da pomislimo, da znanost i umjetnost ne raste poput gljiva, već da se usavršava vremenom. Da su Egipćani sada živi, tko zna nebi li priekop jošte bolje i hitrije načinili!

Ali ostavimo to. Dosta je, da znamo iz poviesti, da je priekop već njekoć obstojao. Poslije, barem koliko je nama poznato, nisu si ljudi mnogo glave razbijali novim priekopom do Napoleona I., koj naumi za svoga boravljenja u Egiptu godine 1798. spojiti neposredno crveno more sa sredozemnim. U tu svrhu naloži prvomu svojemu mierniku Lepère-u, da izpituje zemljište i visinu vode obijuh mora. Lepère to učini, te pronadje, da voda crvenoga mora za 11 m. više stoji od sredozemnoga mora.

I to bijaše uzrok, zašto su zabacili misao na priekop. Bojahu se naime, da će voda crvenoga mora tolikom silom navaliti u priekop, i toli žestoko se burkati dok se ne zjednači sa sredozemnim morem, koje je, kako rekosmo za 11 m. niže, da bi se morao čitav priekop uništiti, ma bio kako čvrsto gradjen; i tako bi, da baš i nikakove druge pogibelji ne ima, toli silan novac bio uzaludu potrošen, vrieme izgubljeno, trud ostao ne nagradjen.

Godine 1846. i 1847. izpitivahu crveno i sredozemno more Inglez Stepheuson, Francez Talabot, Austrijanac Negrelli i Egipćanin Linant Bellefonds Bey, te dodjoše do zaključka, da je crveno more za 1$^1/_2$ stope od prilike samo više od sredozemnoga a ne 11 m. kako je to Lepère proračunao. Nu niti za istinu toga rezultata ne mogahu jamčiti spomenuti miernici, jerbo jim bijaše nemoguće pronaći točno srednju visinu crvenoga mora.

Začuo za to Ferd. Lesseps, sin francezkoga podkonsula u Egiptu, naumi opet potaknuti ideju, da se izvede priekop od crvenoga do sredozemnoga mora. Umnosti i uztrajnosti toga čovjeka zahvaljujemo, da je toli ogromno djelo sretno dovršeno. Godine 1854. dobi dozvolu od Said paše, da izvadja priekop. U tu svrhu ustroji „Compagnie universelle du canal maritime de

Suez.“ Sabrala se svota od 200 milijuna franaka ($53^1/_3$ miljuna talira) u 400,000 dionica po 500 franaka.

(Nastaviti će se.)

Pričanje o Kijevu gradu.

(Nastavak.)

Ljetopisac istina priznaje da ne zna kada se je to dogodilo, samo su mu pripoviedali, da je Kij bio u cara liepo dočekan. E, dakle nema sumnje, da je to bio knez, valjda cieloga plemena poljanskoga. Vraćajući se tobože kući iz Carigrada, kada dodje na Dunav, svidi mu se ondje neko mjesto te htjede, da se s družinom tu ustavi, ali susjedi ne dadoše. Nego još i sada, veli ljetopisac, ljudi zovu gradište, gdje je bio stesao grad, Kijevac.

Poslije smrti Kija i braće mu osta grad Kijev u vlasti roda. Izpod njega i mimo nj prodjoše razni narodi, kao Pečenezi i Ugri, ali on osta čitav a Poljani življahu na miru. Nego dodjoše i Hazari, nadjoše ih u gorah i šumah te rekoše: dajte danak! Zdogovorno platiše Poljani „od dima mač“ t. j. po jedan mač na kuću (ognjište). Hazari vrativši se s dankom svomu knezu i starješinam, javiše radosno: Nadjosmo nov danak. Gdje, u koga? U naroda, što je po gorah iznad Dnjepra. Deder, da vidimo što su vam dali. Pokazaše mač. Tada će starješine hazarske: Ne valja ti, kneže, taj danak. Naše je oružje- sablje- s jednoga kraja oštro, a ovo njihovo- mač- s oba. To ne sluti na dobro. Još će oni kupiti danak s nas i s drugih strana. Tako se i zbude, potvrdjuje zadovoljeni ljetopisac.

Nije dugo postajalo vrieme a na sjeveru medju iljmenskimi Sloveni zavlada nesloga. Rod usta na rod, zaratiše se medju se. Tada će reći: poištimo si kneza, koji će nama vladati i ravnati nas po pravu. Što rekoše, ne porekoše. Podju preko mora k Varjagom, govoreći: zemlja je naša velika i obilna, ali nema u njoj reda. Hajdete da u nas knezujete i vladate. Nadjoše se tri brata, koji s družinom pregoše na njihovu stranu te sjedoše Rjurik na Ladogi, Sineus na Bielu Orezu i Truvor u Izborsku, Sineus i Truvor skorim umrieše, osta jedinac Rjurik. Sad se on primače bliže k Iljmenju te na Volhovu podiže gradić i prozva ga Novgorodom. Odavle uze gospodovati na široko i daleko, nadjeljujući hrabru varjažsku družinu podvlastnimi okrajinami te gradeći nove gradove. U Rjurika bila dva bojarina, po imenu Askoljd i Dir. Zaželjelo im se poći put Carigrada po običaju bezpokojnih Varjaga. Otisnu se Dnjeprom te gle do mala dodju do mjesta gdje spram sebe o desnu ruku ugledaju na gori gradić. Upitaju: čiji je to grad? Odgovori im se: Bila tri brata, Kij, Šček i Horiv, koji sagradiše taj grad i umrieše, a sada mi sjedimo ovdje plaćajući danak Hazarom. Askoljd i Dir, kako im se mjesto svidje, odmah tu i ostanu te obladaju poljanskom zemljom, koja se od sele prozva Rus ili ruskaja zemlja. Za njima stigoše još i mnogi drugi, tako, da se u malo vrieme nakupila u Kijevu sila ratne družine, koja ne bijaše vična mirovati. Askoljd i Dir dosjete se, kako će ugoditi svojima. Puste glas, da će na Carigrad. Taj se razliegaše od grada do grada, s juga do sjevera. Pregalaca javi se sa svih strana tušta i tama. Dvie sta i više ladjica, koje poizduboše vješti podnjeparci, otište se put mora, upravo na sam Carigrad. Nepozvanim gostom nitko se nije nadao. Patrijarak Fotije živahno riše užas, koji spopade Carigradjane, netom ugledaše strašnoga neprijatelja u samoj luci. Cara Mihaila upravo ne bijaše u gradu. Odatle još veće očajanje. Dan i noć moljahu se bogu po hramovih, sam patrijarak nošaše u procesiji po gradu, duž bedema, djevičansku rizu (haljinu) blahernske bogorodice. To ih spasi, ako je vjerovati riečim Fotijevim. Rusi, nagrabivši se bogata pliena, odmakoše isto tako brzo kao što se pokazaše. S drugim dragocjenostima povezoše sobom takodjer sjeme vjere Hristove. Askoljd, ako ne oba kneza, posta kršćaninom.

Medju to umrie Rjurik (879), ostaviv vladanje Novgoroda rodjaku Oljegu za nejaka sina svoga Igorja. I Oljegu srce otimalo se za ubavi jug. Podiže svoju varjažsku družinu, Slovene, Kriviče, Čud i Merju te udari najprije na Smolensk i ote ga, za tim na Ljubeč i dobi ga, a na posljedak pristupi kijevskim glavicam. On znadjaše dobro, da ovdje knezuje Askoljd i Dir. Upotrebi lukavštinu. Čest ljudi svojih posakri u ladjah, a drugi ostaše straga. Sam noseći mladenca Igorja doplovi pod Ugorsko (goru) te javi: Gosti smo, polazimo u Grčku od Oljega i Igorja. Izidjite nam na susret, jer smo vam zemljaci. Askoljd i Dir, ne sluteći opasnosti, dodjoše. U to ljudi Oljegovi skoče iz ladja, a sam on viči njima: Vi nijeste niti knezovi niti kneževskoga roda, nego evo (iznesoše Igorja) sina Rjurikova. Askoljd i Dir pogiboše a Oljeg zavlada Kijevom te reče: ovaj grad budi materom svieh gradova ruskih. I bi tako. Od sele plaćahu danak Kijevu: Sloveni novgorodski, Kriviči i Merja, a Sjeverani i Radimiči, koji se do jako pokoravahu Hazarom, priznaše gospodstvo Kijeva. Isto se tako njegovoj sili ne oprieše Duljebi i Hrvati. Samo Uljiči i Tiverci na Dnjestru ostaše nepokorni.

Oljeg osiliv u Kijevu, uprie pogled svoj na Carigrad. Ovaj put bijahu Rusi još puno strašniji, nego li za Askoljda i Dira. Punih 20 godina sprémaše se on na taj vojeni pohod. Sve što se pokoravalo njegovoj vlasti, diže na noge: Varjage i Slovene, Čud i Kriviče, Merju, Poljane i Sjeverane, Drevljane i Radimiče, Hrvate i Duljebe i, valjda uz put, Tiverce. Car Konstantin bagrenorodni opisa živahnimi slikami, jamačno po ustmenom kazivanju samih Rusa, kako im je težko bilo proverati se kroz Dnjeprovske „poroge“ sa svoje dvie tisuće ladja, iz kojih je trebalo čas istovarivati vojsku i prtljagu, čas i same provlačiti ili na ledjima prenositi. Ele vještina i odvažnost odolje svim protivštinam.

(Nastaviti će se)

☛ **Ovomu broju dodan je prilog od pol arka.** ☚

SVAŠTA PO NEŠTO.

(Što biva u svietu?) Novac! svakdanja je vika. Dajte nam novca, pa smo svim proturednostim na put stali, cielo gospodarstvo uredili! I Pariz taj glavni grad ne davno toli ponižene Francezke trebao je novca, a Niemačka po tiho se smiešila, nadajući se, da se ono dvie sto milijuna franaka, što ih je Pariz naumio od francezkoga naroda pozajmiti, neće moći sakupiti. Ele se ljuto prevarila! Francezka je dokazala, da je jaka, moguća i bogata, republikanska demokracija da joj je krila oječala, kojimi se ona sada smielo nebu pod oblake uzpinje. Ne dvie sto milijuna, nego petdeset puti više t. j. jedanajst miliarda franaka podpisao je francezki narod i povjerio svojoj glavi: Parizu, a što Niemačku najviše ljuti jest to, što se je u Alsaciji i Lotaringiji u provinciah, koje su za poslednjega rata pod Niemačku spale, još jedanput toliko zajma podpisalo, koliko se je ondje računalo. Uzmemo li jošte s druge strane na um, da je Niemačka uslied svojih konfesionalnih, protukatoličkih odredba u veliki nutarnji nesklad dospjela, to si možemo predstaviti, koli je ne ugodno taj sjajni zajam na mjerodavne niemačke krugove u Berlinu djelovao. — Ruski listovi bave se u najnovije doba mnogo sa Englezkom, koja neće sudjelovati na petrogradskoj skupštini, viećajućoj o tom, kako bi se grozote ratne mogle što više ublažiti. Dakle barbarska Rusija to predlaže!! Kamo sreće, da se u taj barbarizam i druge koje države ugledaju. Medjutim ruski general Ignjatiev, poslanik na carigradskom dvoru, svom snagom oko toga nastoji, da Crnugoru i Tursku koje se još uvieke nisu stalno umirile, što više poravna, a kako se čuje pomaže crnogorskomu knezu Nikici, koj zahtjeva neka Turska osim ostalim zahtjevom stavljenim od Crnogore i tomu zadovolji, da poruši na tursko-crnogorskoj medji ono dvanajst ili nešto više tvrdjavica, što ih je tečajem vremena sagradila. Dao Bog da uspije! — U Španjolskoj se prvi uzhit slegao. Kralj Alfonzo vratio se s ratišta, a svi oni, koji su mislili, da će se kraljevim dolazkom na ratište i Karliste razbježati, ljuto se prevariše, ovi su pače toli drzki bili, da su pucali na onaj željeznički vlak, na kom se je mladi kralj vozio, a putnici, da se spase pobjegli su u tunele. — U taljanskom parlamentu razpravlja se državni proračun, a sjednicam parlamentskim prisustvuje i general Garibaldi, koj ostaviv otok Kapreru, došao je u Rim, da bude talijanskomu kralju Viktoru Emanuelu na ruku savjetom u onom slučaju, ako bi papa Pio IX., za koga su razglasili, da je jako bolestan, umro. Medjutim se papa zdrav i veseo, šeće po vatikanskih dvorana, te se smije vrućim željam svojih neprijatelja. — U Srbiji srušilo se opeta ministarstvo, pak i ovo novo, što je netom stvoreno, neće biti od duga obstanka. — U Austriji veliku je pozornost pobudila knjiga, što ju je napisao nadvojvoda Ivan Salvator te u kojoj on pokazuje na Berlin, kao najvećega austrijskoga neprijatelja. Odvažni i učeni nadvojvoda premješten je za kaznu u Krakov. — U Ugarskoj svršila se generalna debata o proračunu, koja je toga radi znamenita bila, što je ljevičar Tisza tom prigodom svoje političke nazore u toliko razjasnio, da mu je ista desnica povladjivala. Dalnje saborsko zasjedanje odgodjeno je dotle, dok se ne rieši kriza, koja je uslied toga nastala, što je Bito predsjednik ministarstva odišao u Beč u namjeri, da za se i svoje drugove caru predade ostavku. Ali će se stvar ipak po svoj prilici izravnati.

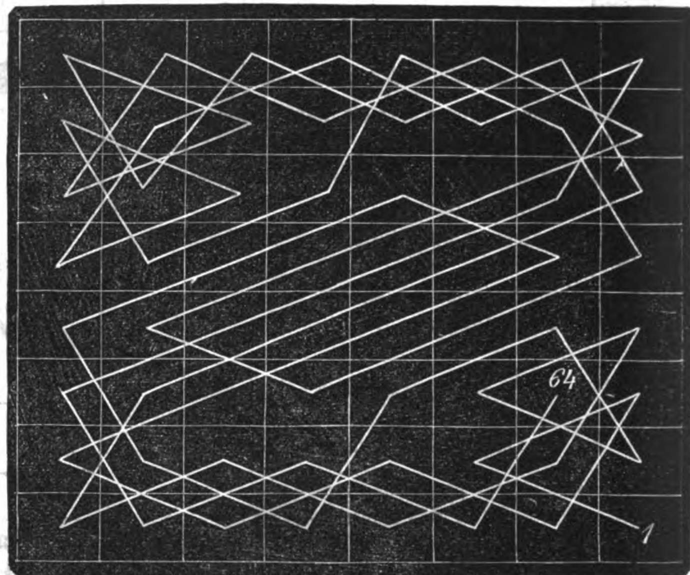
Književnost.

— Vragoder, humirističko-satirički list, počeo je izilaziti u Senju; ciena mu je godišnja 4 for., a dieli se svake nedjelje na pol arka. Uredjuje ga R. Lemaić, a izdaje Jerman Barac. Tiska se kod g. H. Lustera. Kako je to jedini list te vrsti u našoj domovini, mogao bi dobro uspievati, kada bi se svake prepirke i polemike kanio.

— Seoski gospodar izašao je, zajedno 1. i 2. broj; jer se radi težke bolesti glavnoga mu suradnika g. Drag. Stražimira župnika nije mogao prije odpravljati. Urednikom mu je g. Vlastimil Vihodil, tajnik hrv. gosp. družtva, a godišnja mu ciena 50 novč. Sadržaj mu je obilan, a udešen tako, da će ga svaki naš seljak, komu je taj list namienjen, posve moći razumjeti.

— Opis jugoslavenskih novaca od prof. Sime Ljubića, ravnatelja nar. zem. muzeja itd. Sa 20 u mjedu urezanih tabla i dvie slike na drvorezu. U Zagrebu 1875. To djelo toliko je znamenito, da se može svim sličnim djelom kod prvih naroda sadanjega vremena o bok staviti, toli glede samoga sadržaja, koli i glede vanjske liepote. Knjiga imade 34 tabaka na velikoj četvrtini u dva stupca te služi na čast koli samomu piscu, toli i tiskari g. Albrechta. O samom djelu progovoriti ćemo pobliže drugi put.

Riešenje konjičeva skoka u br. 5.

Kolo sreće u okoli
Vrteći se neprestaje:
Tko bi gori eto 'e doli,
A tko doli, gor' ustaje.

Sad vrh sablje kruna visi,
Sad vrh krune sablja pada,
Sad na carstvo rob s' uzvisi,
A tko car bi, rob je sada.

Riešili su u Zagrebu: F. Š. Jasenovčanin, N. Padovec, Adolf K. Taborski, A. de Morgio, Lujo Rakoš i F. Fizir; u Požegi: Koloman Mutavgjić, Kresomil Rozum, Frane Rossi i Josip Kempf, gimnazijalci; u Osieku: Užarević, Eichenbaum i Ivan Štulhofer, gimnazijalci; u Sv. Ivanu pod Zelinom: Ivan Krst. C-i; u Kamenskoj: Ant. Mayer; u Vrbovskom: djevojka Ljudmila Forman; u Ludini; Franjo Valpotić, učitelj; u Severinu: Ivo Kovačić, gosp. činovnik; u Ladjevcu: Tomezea i Margareta Gruber; u Sluinu: Mandal. Bazili i u Djakovu: M. Gutal.

Riešenje slovčane zagonetke u br. 5.

Raka, Rieka, Rika, Roka, Ruka.

Riešili su u Zagrebu: Gdčna. Ivka Kraljeva, gg. F. Andrija, Dr. Jović, N. Filip, R. Rafael, Gradišćanin, klerici, Lujo Rakoš, F. Fizir, gimnazijalac i Ljudevit Brodjovin, jednogod. dobrov.; zatim u Požegi: Koloman Mutavgjić i Kresomil Rozum gimnazijalci; u Osieku: Vjekoslav pl. Salopek, gimnazijalac; u Buševcu; D. H. Garčinski; u Severinu: Ivo Kovačić, gosp. činovnik u:

Javljamo ovim našim čitateljem, da ćemo, poput drugih ilustrovanih listova, i „Hrvatsku Lipu“ na poseb u mjesečnih svezcih i elegantnom zavoju izdavati, te se može dobiti prvi svezak već sada a sliedeći uviek na koncu mjeseca uz cienu od 50 novč.

Odpravničtvo „Hrvatske Lipe“.

Tiskom, troškom i nakladom **Drag. Albrechta.** Odgovorni urednik **Dragutin Jagić.**

Časopis zabavi i pouci.

Br. 8. U Zagrebu, 21. veljače 1875. God. I.

Tiska se svake nedjelje. Godišnja ciena 4 for.; poštom i domaćim u kuću 5 for. Rukopisi se ne vraćaju.

U Zalihi.

(Pripovieda Budimir.)

Mladi Ivan Pilović stupio je upravo u četvrtu godinu prava, kad no mu majka umre, s kojom je mnogo godina poslije smrti svoga otca samotno živio. Već za žive majke mnogo je polazio obitelj Mravićevu, koja stanovaše u istoj kući. Iza smrti svoje mile majke, još bi češće bivao Ivan kod Mravića, imućna posebnika, kod njegove supruge i njegove liepe i dražestne osamnajst godišnje kćerke Irme. Razgovorom pa igrami gubila bi se bar za čas njegova tuga za majčicom. Ah! ljubio ju je, štovao . . .

Ta dà! — pomisliti ćeš, hitroumna čitateljice, znadem kako je mogao Ivan uz Irmu zaboravljati gubitak majke: zaljubljen je u Irmu! Zato polazi rado Mravićeve, zato mu kod njih jenja tuga. — Ali Ivan još nije zaljubljen . . . Nu što nije, možda bude.

Poslije podne liepoga ljetnoga dana, vrativ se Ivan iz ureda, gdje si je pravnikom služio novac za život, nakrene k Mravićevim.

— Gospodin i milostiva gospodja niesu kod kuće. Gospodjica nije posve zdrava. Na vrtu je; javi Ivanu služavka.

On ode na vrt, koj no se spuštao zagrebačkim grečkim briežuljkom dolje u Tuškanac.

U hladniku od ružâ i svlaka nad kojim je prostrô granje visoki orah sjedjela je Irma. Uprla se laktom o koljeno i oslonila glavu o ruku . . . Zlatni prami spustili joj se niz nježne grudi . . . Kroz zelenilo titralo sunce, titralo oko njene glave . . . Bijaše se zamislila: kamo li? . . .

— Kamo se zanieste u mislih, Irmo? — pozdravi ju Ivan.

Žalim, što im rieči moram prevadjati iz niemačkoga. Irma govoraše samo niemački . . . sbilja! — natucaše i francuzki.

— Ah! Dosadno mi bijaše. Mislila sam o svem i o ničem . . . kako vas volja. Sad ob ovom, sad ob onom . . . Ne znate li ništa novoga, Ivane?

— Ne znam mnogo. Čuo sam da ste bolna?

— Nije baš jako zlo . . . Nujna sam i sjetna . . . Ne mogu pravo da mislim . . . Valjda ona gusta sparina u sobah . . .

— Ali ovdje je ugodan hlad. Velite, da vam je dug čas. Jeste li voljna štogod poigrati? šaha, dame, marjaša? . . .

— Ah ne! Hvala Ivane! Sve mi je dosadno . . .

— Možda volite biti sama? Maštati, sanjariti?

— Ne, ne — molim vas Ivane — ostanite! . . . Pogodite, što sad mislim?

— Da me riečju nukate ostati, a željela biste, da odem.

— Ali, Ivane! — Ne . . . Drugo.

— Ne mogu da pogodim. Misli imade više u čovjeka, no pieska u pustari; kako da se namjerim baš na pravo zrnce? Kažite mi ako nije tajna.

— Vidite, čudim se, da nas još ne razvikaše zaručenimi. Jel de, da je to čudno? Istina je, al je ne biste bio pogodio?

— Zar da nije prosto mladiću drugovati, prijateljevati, razgovarati sa djevojkom, napose, ako je liepa kao vi Irmo, a da nije zaljubljen u nju, a da joj nije zaručnikom?

A i laskati znate? I laskati . . . i laskati . . .

Ušuti oboje. Sunce već se malo pomaknulo niže. Tihi vjetrić zapirio, te odgrnjuje lahke listiće hladniku . . . Traci se sunčani kadkad pomoljuju — upravo u oči Ivanu.

— Sunce vam blješti u oči . . . sjednite amo. Ja rado gledam u sunce . . . Kada tone za samoborske gore, oh, koli je liepa ta rumen! Možete li vi gledati u sunce? . . . Dajte, tko će komu dulje gledati u oči. Ah! krasne misli! Prolazit će nam vrieme . . . Čovjeku se pri tom čudne misli radjaju u glavi . . . sam se mora, da smije . . .

Irma osloni glavu o ruku i otvoreno pogledne crnima očima u Ivanove. I on podboči ruke u stol . . . i gledahu se mirno . . . Nitko se ne nasmieši, nitko okom ne prene . . .

Ali Ivanu biva sve teže. — Krasne te oči! — Ah! oči i pećinu visoku prelieću! — Ah! oči i zviezde nebesne stižu! — Ah! oči, oči i osorno srce sapinju u ljubavne mreže! . . .

Ivan počeo micati rukami; nogami; cielim tjelom; ravnao si ovratnik; zakapčao kopče; — ona svedj ga gledala mirnim, jasnim okom ne pomično; — i gledala ga, dok se on ne zažari u licu, ne skoči sa klupe, bane iz hladnika i odlahnu mu grudi uzdahom!

— Što vam je za boga, Ivane? Ljubko podje Irma za njim.

— Zaboljelo me, ovdje . . . za srce . . . evo: već se sjene iz dola penju, sunce tone, nije više zdravo za vas: Podjimo gore.

— Dà, podjimo! Mogla bi se nahladiti, pa bi morala piti čaja, što mi ga vari služavka. Ajdmo!

— Ali vi zaostajete, Ivane? Za čas se Irma obrati k njemu.

— Ah — ne, ne Irmo, ne zovite me tako! . . .

— A da zašto ne? Zar niesmo mal ne od djetinstva navikli tomu? Ne, ja vas ne mogu drugačije zvati.

Stigoše u kuću. Irma podje u svoj stan, a Ivan se popne uzkimi stubami u svoju maljušnu sobicu. Sjede na stolac, podboči ruke o stol, kao što malo prije u hladniku i zagleda se ravno u zid, iz kojega kao da izlazi mrak i titra i igra pred njim. Iz mraka sjevnuše mu milo i zanešeno one crne, crne oči; niklo ono bliedo slabo rumenasto lice; onaj zlatni kvïer okò njega . . .

Ah! one oči!

Svuda je vidio samo Irmu, vazda je samo na nju mislio — ne, nije mislio — ljubav ne pozna misli — ćutio je njeno biće, njenu dušu, njene oči, kako gledju u njega. Svuda je ćutio blaženstvo, kao da je ona uz njega, da ćuti njen duh . . . .

Ali: iz svakoga nam se je sna prenuti, ma bilo kasno, ma bilo užasno, tek iz vječnoga . . .

Roditelji Irmini naskoro opazili, da se je Ivan strašno zaljubio u njihovu kćer. Ne bijaše im ni milo, ni ne drago. Ne znajući, da je sudjeno Ivanu postati jošte velikim gospodinom, odlučivaše gospodja Mravićeva sama sobom: — ne bih baš rado vidjela Irmu ženom Ivanovom; — on ne ima ni pare; — gdje ga još služba čeka! — a kakova i bude? — Nu čovjek snuje, Bog boguje. Moguće je, da ne bude drugoga; — ta evo već je Irma osamnajstu godinu doživjela, a još joj ne ima prosca . . . . Nu, ne treba ga zato posve odbiti.

Dozvala majka Irmu k sebi na razgovor. Govorila joj o zadaći žene. Govorila amo, tamo, liepo, koristno po mladu djevojku, a završi naukom, da joj je prije svega gledati, da ne ostane bez muža.

Irma nije bila baš koketa, nego je bila, kao što su mnoge druge. Nije mislila učiniti zla sliedeća vjerno savjet majčin. A rekla majka, da muž za vjeru ne zna, dakle da je ni ne traži.

Ivan bijaše sretan: Ljubio je; činjaše se da mu se ljubav uzvraća; svaki dan govorio, smijao se te igrao sa svojom dikom. Živjeo je u sadanjosti i u budućnosti sretan — presretan!

* * *

Jedne večeri sjedio je u svojoj sobici premećući paragrafe, kad unidje služavka Mravićevih.

— Dobar večer, mladi gospodine! Milostiva gospodja i gospodjica mole, da izvoli mladi gospodin malo dolje. Sastalo se družtvance, da se poigra.

— Reci, da ću odmah doći.

— Ljubim ruke.

Ivan uze crni kaput i poleti niz stube k Mravićevim. Družtvo bilo se smjestilo u krug. Uz Irmu sjedjaše mladi kapetan, uz njega Irmina prijateljica, njen brat i roditelji im. Dobacivahu si rubcem govoreći: — „ljutim se na te!“ — „zašto?“ — „jer si odviše liep!“ — ili s drugoga uzroka.

Jedva je bio Ivan med nje sjeo, doleti mu rubac od Irmine prijateljice:

— Ljutim se na te!

— Zašto?

— Jer si zaljubljen!

Ivan porumenio i bacio rubac dalje. Irma gledala u tlo. — Rubac joj pade u krilo i kapetan reče:

— Ljutim se na te!

— Zašto?

— Jer ne mogu da na tebi nadjem mahne!

Irma se lahko nasmješi i dade kobni rubac drugomu.

Tako se družtvo zabavljalo i smijalo odigravajući igru za igrom. Ivanu se srce topilo od milja. Kapetanu od smieškanja igrali crni brčići . . . .

Oko jedanajste ure družtvo se razišlo.

Prolazili dnevi kano časovi u zabavnom družtvu: veselo, brzo, da nieši ni znao da su prošli; — a prošli su u nepovrat . . .

Medjutim u kući Mravićevoj nešto se tiho spremalo. Nitko nije znao, što se je to najednoč dogodilo.

Ivan polazi Mravićeve — Irmu — kao i prije. Zabavlja se, igra, kao i prije. Irma mu se smieši, milo ga gledje, kao i prije. A ipak . . . a ipak nije sve kano prije; — nije!

Jednoč, Ivan se vraćao kući, na hodniku tiho se do nj došulja služavka te mu prišaptne kano tajnu, da se Irma udaje za kapetana, pridodav: „Ta vi ste joj bio samo u zalihi.“ Ivan ju oštro pogleda, zapovjedi joj da se odtornja, te podje miran u sobicu, sjedne i zače čitati. Ta to ne može nikako istinom biti! — Nepomično je sjedio i tiho, al misli mu se ipak oko onih rieči rojile. Sve više i više gubio se u toj strašnoj pomisli. Sad je vidjeo gdje Irma grli kapetana; sad, gdje kapetan Irmu silom do žrtvenika vodi; sad, gdje se on s kapetanom bije i krv se proli. — Napokon mu se to ipak pričini tako smiešnim, da je držao za nuždno pripoviedati to Mravićevim, da se i oni povesele.

Vragoljasto se smiešeći, kano da zna, da nije ono istina što govori, udje Ivan k Mravićevim, te kroz šalu pozdravi Irmu.

— I ja sam gospodjice tako slobodan čestitati vam, što se udajete toli sretno . . . .

* * *

Ubogi! ubogi Ivane!

Evo ga! izlazi. Pritisnuo klobuk duboko na glavu; lievicom prikrio oči, desnicom maše kao mahnit. Ulicom ide — ne, on bježi, on bježi jurjevskom ulicom, on bježi kraj groblja — o, da mu je radje ondje sniti! — on bježi, dalje, dalje, samo dalje . . . .

Navrne u šumu, kroz granje, kroz grmlje tura i tisne i mota . . . . I bježi, bježi iz šume na poljanu, iz polja u gaj . . . .

Prodje kraj Prekrižja: pred njim se diže Medvedgrad. Oh! da mu je biti Samsonom pod onimi starimi zidinami; uzdrmati ih, potresti njimi silno, silno, da se sruše, da se svali to težko kamenje, da njega pod sobom zgnječi, pokopa!

Dà, onamo; onamo! — Gore spješi, gore hiti. Kano u propast leti na brieg.

Evo ga na zidinah.

Tiho i u razsulu svome jošte dostojanstveno se koče stare stiene; a zapadno ih sunce zlati. Spominje se onih lieta snage i krepčine njihove. Veličajnost podrtina za čas uguši bies i bol u grudi Ivanovoj. — Ali jug šušteći šumom izpod njega došumi mu: „Prekasno! Tvoja nikad!“ — i opet oćuti titanski bies i titansku snagu u sebi, da šakom zidine primi, da se njimi na nebo nabaci!

I srne o zid . . . . Al on je miran i hladan . . .

Kano da tiho povjetarce hoće, da svali Sljeme u dol!

I opet dalje, i opet dalje . . . . Bludio je po šumah i poljanah, biesan, lud . . . Sjeti se svoje slabosti, gdje je mnio biti gnjevnim bogom! — primi prolazeći šumom granu za granom i prelomi ju. Godilo mu i nasmija se.

Noć se hvatala. Sutonska magla već se dizala iz Medvešćaka i širila se Šestinskim dolom. Ivanu malaksale sile, i biesnoća jenjala. Odputi se natrag.

Uda su mu ko polomljena, grlo mu je suho, žeže ga i peče kao da mu je u ustijuh saharska pustara . . .

Prodje kraj krčme, što no se bielila uz cestu. Stane, odluči i krene unutra.

Naruči si bocu vina.

Koli ga je hladilo i jačilo to božansko vino! — Izpije prvu čašu, — drugu . . . . .

Prvi put je našao zaborav svoje boli — našao ga žalibože u vinu!!

Meteor.

Po E. Werberu — pripovieda F. M. Strozzi.

(Nastavak.)

Marijana kazala je to tako proročanskim glasom, da se prepadoh. Ne dav joj toga opaziti zapitam ju: „Kako se možete tako nesgrapno šaliti?“ Ne odgovoriv mi, zapitam ju, dali još grozničuje?

„Nije radi groznice“ reče „možebit će mi i ona štogod doprinieti k svršetku moga bitisanja, ali neće biti upravo uzrokom moje smrti.“

Metnuv kist i paletu na stranu, pogledam joj ozbiljno u oči. „Kažite mi dakle što je, i odkle vam taj zlokobni san?“ zamolih ju.

Ona prestane raditi te mi odgovori: „Bilo mi je petnaest godina kada me je groznica opet čvrsto napala. Moj me otac pošalje s-mojom dojiljom u gore. Tamo je upravo boravila četa cigana. Mene je njihov romantični život od vajkada zanimao, s toga sam s mojom dojiljom Kristinom često posjećivala njihove šatore. Jednom, kad smo opet posjetili cigane, pozove Kristina neku staru ciganku k-sebi, te se po dugo šnjom potajno razgovaraše. Ta je starica s nami pošla kući. Kristina mi reče, da će joj dati staroga platna. Poslije takove šetnje bila sam svaki put tako umorna, da sam morala leći, pa sam uviek i zaspala. Tako se i onda, čim dodjosmo kući, bacih na krevet, da spavam. Zaklopim oči, ali ne mogoh usnuti.

Slušala sam: kako su žene u bližnjoj sobi tiho govorile, zatim čuh kako se ladica otvara te pomislih: sada će Kristina ciganki platno dati. Zatim sam čula kako se neka tekućina natače te pomislim: sada daje ciganki čašu vina. Bila sam sasvim budna, ali se ni sam mogla maknuti niti sam mogla otvoriti oči. Do mala otvore se vrata moje sobe i netko se lagano i oprezno domakne momu krevetu. Osjetih kako se Kristina nagnula nad me, te malo zatim šaptne: „spava:“ — Zatim uze moju ruku pa ju lagano okrene, tako, da se je dlan vidio. Zaključih s toga, da ciganki kaže moju ruku, da mi s nje gata. Hladni neki prsti, koji ne bijahu Kristinini spruže sada moje prste. Zatim reče ciganka: „Nebogo diete, crta života je prosječena. To će diete u dvadesetoj godini umrieti uslied rane u grudi, rane u srcu i uslied vlastitih misli.“ — „Sveta bogorodice“ zakuka Kristina. Kad su žene izašle izpravim se silomice, da se uvjerim nisam li sanjala? U predsobi čula sam Kristinu kako plače, a kroz prozor vidila sam ciganku, kako hrli kući.“

*

Tu umukne Marijana i počme mirno dalje slikati. Ja ne bijah praznovjeran, pa sam uvjeren da i Marijana ne bijaše takovom. Da mi je druga koja djevojka to pripoviedala, bio bi smatrao cielu pripoviest ludim praznovjerjem ili sentimentalnom koketerijom. Ali sgražao sam se kad pomislih, da ozbiljna, mudra Marijana vjeruje u to kobno proročanstvo. Zapitah ju, jeli poslije opet vidjela ciganku.

Odgovori mi: „Da, ali mi ne htjede ništa pobližje kazati. Spremna sam na smrt. Kadkada žalim, da se tako mlada moram razkrstiti životom, ali onda uvieke mislim, da trajnost života ne sačinjava život. Pa najposlije, tko bi na ovom svietu mene žalio?“

Htjedoh uzkliknuti „ja“ ali se svladah te rekoh „Dajte mi vašu ruku! Hoću da vam i ja gatam“ rekoh joj. Ona mi ju pruži.

Ta ruka riedke bjeline, bijaše na dlanu nježno crvenkasta kao ružin list. Činilo se, kao da je koža podstavljena ružinimi listići. Ne znam, da li si možete predstaviti dražest takove ruke?“

Ja zaklimah glavom.

Budimir nastavi: Jedva što sam prihvatio tu ruku, zaboravih razlog, zašto sam to učinio. Bijaše mi, kao da držim Marijaninu dušu u mojoj ruci. Ona opazi moju uzrujanost, ručica joj zadrhta, te mi reče: „Vi mi htjedoste gatati!“

Ne stalo mi hrabrosti, da joj izpitam crte. Odvratim: „To bijaše tek šala, ja se ne razumijem u ciganske čarolije. Htjedoh vas samo zamoliti, da promislite, u koju bi nam svrhu bila narav napisala sudbinu na našoj ruci. Možda zato, da ju saznamo ako se slučajno sukobimo sa ciganko? Pa čemu bi oni ljudi nosili svoju sudbinu u crtah svoje ruke, koji ne nagaze na gatalicu? Obećajte mi, da ne ćete promišljati o tom!“

Ks. z. D Albrechta **Ruska pošta u Sibiriji.** Rezao Sans.

„Kako, a vaš brat?“ „Moj brat!?“ reče, „on je ne prijazan čovjek, komu sam na teret. Ja stanujem više u njegovoj savjesti, nego li u njegovom srcu.“

„Znade li, da vas podučavam?“ zapitam.

„Ne zna.“ odgovori odriješito.

„Ne smije li to doznati?“ zapitam opet.

Časak je oklevala, zatim reče: „Bolje će biti ako to ne dozna.“

Zapitam ju da li on još uvieke mrzi redovnike Konstantinovske. Ona me sva u čudu pogleda te mi odvrati: „Santorinova osveta neutrne nikad, ona traje kao baština, do sedmoga koljena.“

Ustavši zatim da podje, domislih se nečemu. Poznavao sam način, kako su cigani gatali, te sam htio, tobož od šale, promatrati Marijaninu ruku.

„Nisam pravo učinila, da sam vam to pripoviedala — ne mislite više na to“ moljaše me.

Od toga dana kao da smo se za korak približili jedan drugomu. Odsele nisam se već toliko trsio, da se nadvladam. Često me je zatekla, motrećega ju, a kad bi polazila, pružili smo si svakiput ruku, a kadšto mi se činjaše, kao da je njena zadrhtala u mojoj. Ali nam usta bijahu niema. Ta niema borba bijaše sladka, ali ujedno i užasna.

Marijanina revnost poče sada slabiti. Ona bi mi redje donašala s doma risarija, pa i kod mene sjedila je često prekrštenih ruku duboko zamišljena pred staljkom. — To me se veoma dojmilo te se pobojah nije li bolna, pa s toga pokušah ući svemu u trag. Ona, koja bi uvieke pogodila moje misli, odgovori mi: „Ne, nisam bolna, nu buduć neću dosta dugo živiti, da nešto velika stvorim, zašto da se toliko napinjem?"

Veoma se uplaših s ove promjene, te nisam mogao svoj strah sakriti, kad sam ju zapitao, da li kani prekinuti nauku?

„Prekinuti? Kako to mislite?" — zapita me nesigurnim glasom.

„Da ne dodjete više k-meni" odgovorim sav tronut.

Uzmem ju u naručaj, te ju ponesem u bližju sobu zamoliv ju, da ostane ondje dok se ne vratim. Šešir i plašt njezin koji ležahu u slikaonici na stolici pokrijem hitro sagom. Sluga mi javi stranca. Pustim ga preda se. Bijaše mlad, široka stasa i liepa nu smrknuta lica.

„Vi me ne poznate?" zapita me.

Zaniečem učtivo.

„Ja sam Julian Santorini i došao sam, da si sestru kući odpratim." reče.

„Dobro mi došli" odvratim mu, „vaša je sestra danas otišla ranije no obično, žalim veoma, što ste se uzalud ovamo trudio.

„Odlučio sam, da moja sestra prekine daljnju nauku kod vas" reče Santorini „jer se ne slaže s okolnostmi

Grad Senj.

„Da ne dodjem više ovamo?" povikne, skoči sa stolice i pritisne prekrštene ruke na grudi. „Što bi od mene bilo, da ne dolazim više ovamo — O bože! Moj bože!"

Sve mi se zamagli pred očima, kad sam te rieči čuo, a sva mi krv poleti k-srcu. Obuzmem joj obe ruke nu ona ih izvine te si pokrije š njima lice.

„Marijano, smilujte mi se; Ne htjedoh vas raztužiti!" Poviknem van sebe. Ona se sruši na stolicu. Ne mogav se više nadvladati padnem joj pred noge i kliknem: „Marijano!!"

U istom trenutku zaječi zvonce na kapiji. Kad bi mi inače dolazili u pohode predstavio bih sasvim mirno Mariju mojom učenicom. Ali u tom času nisam ju smio izvrći tudjim očima.

i mojim osjećanjem, da mi je sestra učenicom Konštantinovskog redovnika. Da je u vas bila tanka ćud, nebi ste bio primio moju sestru učenicom."

To me duboko uvriedi. „Gospodine" odvratim mu, „ne običajem primati naputka od ljudi, kojih ne poznajem, s toga mi je odlučno odbiti vaš napadaj."

„Valjda vam je poznata mržnja Santorinâ?" zapita me zlorado.

„Mržnja mi nije dužnost, kao što se čini, da je vama" odgovorim mu. „Redovnici se u Konštantinovu više ni ne sjećaju Santorinovog nasilja. Váša je sestra ženijalna pojava, pa sam s radošću prionuo, da joj divne sposobnosti usavršim. Ime i okolnosti razpadaju se pred umjetnošću u ništa."

(Nastaviti će se.)

POUKA.

Grad Senj.

(Slika na str. 61.)

Senj ako nije nastariji, a ono je jamačno jedan od najstarijih gradova naše hrvatske domovine. Jer i nebila ona nagadjanja o senonskih Galih kao prvih sazidaocih grada istinita, svakako će biti istina, da mu se zametak ima tražiti u predkršćansko doba. Dakako da se on doselbom Uskoka puno promienio, možda i stubokom preobrazio. — Ali mi nesmieramo pisati njegovu davnu poviest, jer tu mogu čitati naši štioci, u Kukuljevićevih „Gradovih i gradinah", medju kojimi je Senju cieli svežčić posvećen, mi smo nakani opisati samo njegovo današnje lice.

Senj se je u jednom zatoku hrvatskoga jadranskoga mora razmjestio u liku trokuta, komu je prostorina prama osnovici više izpunjena, pače protrpana, a prama krakovom osobito s juga, gdjeno je mal ne prazan, tankim nizom kuća zašiljena. Osnovica mu, kako i slika pokazuje, izlazi u polukrug, komu je povorka po najvećih zgrada zagrlila luku senjsku i sinje naše more. Senj se digao izmedju dvaju niza golih hridina, kojimi se prama istoku na vratniku otvaraju vrata, što vode u bujniju hrvatsku zelen.

Senj je nekada sav bio obkoljen — po ostancih sudeć — nejakimi bedemi, koji su se prema iztoku kod „velikih vrata" a još više prama sjeveru, gdje ima još i kulâ, do danas sačuvali.

Najveći mu je ures u pravilnom gotovo četverokutu sagradjeni glavni trg C i l n i c a, koju s južne strane zatvaraju sve dugačke dvokatne kuće, s čela liepa obnovljena Frlanova, u kojoj je smješten gradski sud pa Zimpermanova; sa sjevera se dulji liepo, čisto pročelje kat. dvospratnoga sjemeništa, nekoć samostana Franjevačkoga, do nje kuća Vidmarova, u kojoj sada ureduje carinara, a napokon ukupno gradjena kuća Brutićeva. Kuća je Vidmarova osobito liepa pročelja, koje puno daje slutiti, da je ondje, kako narod priča i narodna naša pjesma pjeva, bila crkva R u ž i c a. S iztoka omedjašuje Cilnicu t. z. kasteo, sada vojnara, u kojoj ima kumpanija naše 79. reg. Jelačićeve.

Na Cilnici ima zdenac — vodovod, sagradjen Knežićem četnikom, komu ima spomenik na Vratniku zad kapele sv. Mihovila. S toga nagadjam ja, da je rieč Cilnica mogla postati od Cjevnica ili po ovdješnjoj ikavštini Civnica, kako se u obće u hrvaštini o i l rado zamjenjuju. (Vidi dra. Ignj. Jagića fonetiku.)

Ima osim Cilnice još dva trga, veći tako zvani m a l i t r g ili pijaca, koj je sada novim taracanjem liepo uredjen, i „stari trg", s kojega dolaziš u dvie crkve senjske: u prvostolnu sv. Jurja i u nekadanju Franjevačku, tik sjemeništa sv. Franje serafskoga. Nijedna od ovih dviju crkava nije niti s umjetničkoga ni graditeljskoga gledišta znamenita, a prvostolna je prije nekoliko godina korridorskom slikarijom nagradjena. Kipovi su većinom iz dobe rokoko.

Crkva sv. Franje s historičkoga je pogleda kud kamo važnija od prvostolne, u kojoj počiva jedini veliki mrtvac pok. Senjanom nezaboravni biskup M i r k o O ž e g o v i ć. Ciela ladja sredinom popločana je nadgrobnimi pločami dičnih uskočkih junaka.

Umah s ulaza počivaju: Gjuro Celović † 1693, Grga Parižević † 1561, Fran Mudrovčić, Marko Radibratović † 1587, Jak. Uminić † 1556, Vinko Smoljan † 1587 vojvoda; na ploči mu krilat lav sa sabljom u desnoj šapi, a lievom drži odsječenu tursku glavu; zatim uz gor prama vel. žrtveniku: Gjuro Hreljanović † 1587, Petar Radoević † 1552, Matej Gojčić iliti Mogoroević † 1555, Milašinović vojvoda † 1588; drži u ruci odsječenu tursku glavu; dalje Matej Tvrdislavić † 1578, Vid Čidinović, obojica vojvode, glasoviti Daničić i mnogi drugi. Do lani je još stajala stara zapuštena pavlinska crkva; sad je razgradjena i ostao prazan prostor.

Najprostranija je ulica Potok, ali ni njom ne mogu dvoja kola upored, zatim tako zvana brijačka i poštanska, koje se stiču na s t a r o m t r g u i prosiecaju sav Senj; inače su sve uličice tako tiesne, da tek dva tri čovjeka njimi prohode, a ima i puno sliepih ulica (Sackgasse), u kojih bi, prem ako sav Senj u ¼ sata obidješ, novajlija mogao bluditi cieli sat. Lani su brijačka ulica, stari trg, mali trg i početak Potoka vrlo liepo i ukusno oblovito popločane.

Povrh ovih dviju crkava, gdje se nedjeljom i djelatnikom obavlja služba božja, ima prama sjeveru prastara kapelica sv. Martina sa starim glagolskim napisom, zatim dosta stara kapelica sv. Ambroza, napokon Marija-art. i pravosl. crkvica sve izvan bedema. Od ljepših su kuća: biskupski dvor pok. Mirkom za 40.000 sagradjen prostim ali ukusnim slogom sa prostranimi ukusno uredjenimi dvoranami, pa kuća bogatoga Škorića, Kriškovićeva, gdje je čitaonica, dvie velike carske solane, pa kuća i magazin bar. Jure i Šime Vranjicana, u ovoj je brodarsko družtvo, a ovoga se drži još prastara Morska kula, ali ne kraj crkvice sv. Marije-art. Do crkve sv. Marije-art, njoj na lievo zapuštena vjetrenjača, a nad njom na brdu strši nad Senjom stari Nehaj-grad, tvrdjava (Senjani kažu Fortica) generalom Lenkovićem, g. 1560 podignuta. Još su u gradu liepe nove kuće Ive Stanišića na Potoku pa Ive Krajača u brijačkoj i Rufe Krajača u pošt. ulici pa velika nova zgrada gimnazijska, koje bi s pročeljem stajale i u veliku gradu. Znatna je još kuća Mileusnićeva, za koju tradicija kaže, da je bila Ive Senjanina — kako misle Senjani — Frankopana. Inače su sve manje kućerke, više nalik malim tvrdjicam, kakovih je i trebalo Uskokom. D. J.

Ruska pošta u Sibiriji.

(Slika na str. 60.)

Ne ima carstva na ovom svietu, koje bi se moglo mjeriti sa ogromnom Rusijom, a ne ima opet zemlje na svietu, koju bi si mi toli strašnom mislili, kao što je Sibirija. Akoprem je nekadanje mnienje o Sibiriji u najnovije doba znatno razbistreno i prem da znademo, da u cieloj Sibiriji ne leži neprestani snieg i led, to nam je ipak priznati, da se o njoj, toj naravskoj kaznioni svih većih ruskih zločinaca, još sada mnogo krivo mnienje od zlobnih ruskih neprijatelja naumice novinami pronosi. Sibirija ta ogromna prostorina zemlje, što se proteže od Urala, granice medju Evropom i Azijom, pa do Berinžke staze, medjaša medju starim i novim svietom tj. Amerikom, imade silnu budućnost, kao jedini naravski put spajajući srednju Aziju i ostale s njom se ticajuće zemlje sa Evropom. Napredna Rusija smišlja na svaki mogući način, kako bi mogla taj put što laglje u neprestanom savezu uzdržavati, ali do sada još nije do stalnoga zaključka doći mogla, ali ipak ono što može, to svjestno čini, te naročito u zimno doba podpregne pod lahke saonice hitre konje a rodjene tako rekuć na konjih kozake dade tim saonicam za pratnju, pa evo ti pošte, što silnimi ravninami sibirskimi strelovitom hitrinom juri, vozeć listove i same osobe, te tako neprestano spaja najodaljenije krajeve ogromnoga ruskoga carstva.

O modi.

Češki napisao Fr. V. Jeřabek.

(Nastavak.)

Ideje kosmopolitično-revolucionarne, pak individualno-narodne prijateljski si pružiše ruke, pa kao što stavljasmo supored republikanca Cavaignaca ili Mazzin-a sa hrabrim borcem za monarkiju Jelačićem, kao što štovasmo upored ljude skroz protivnih načela u Premislu Otokaru i Ivanu Hussu, isto tako nosasmo uz staro slovjensko odielo jakobinske kapice a gospoje si opasaše konservativni oprsnjak trikolori, kojim je koljevka Francezka revolucija.

Po tome reći će tkogod, da se iz mode ne možemo ničemu naučiti: koliko je to polje prostrano za psihologa koj študira karaktere ljudske, za filozofa koj promatra miene raznih naroda i pojedinih doba u historiji ljudstva. Poglednimo n. pr. Česku od 1848—1850 godine! Ljudi koketirajući sa idejami Carbonara, s bojami parižke revolucije i s narodnim krojem slovjenskim, osvanuše najednoč na ulicah u podpunoma korektnom fraku i cilindru, pak strogo odmierenim strigom c. kraljevskih brada. Duga brada revolucionarska u gorah italskih ili staročeskih taborskih propovjednika ne nadano izniknu, a divlja sloboda prometnu se u strogo označeni absolutizam, a brada koju si pusti car francezki ili drugi koj potentat, posta modom za miliune ljudij. Doista malo je samostalnosti u ogromne većine ljudij, robovi smo svi, sad robovi onoga, koj vlada barikadom, sad onoga, koj slučajem podignut zapovjeda sa priestolja.

Moda je simbolika, koju može slikar karikatura sgodno upotriebiti, da naznači mienjajući se smier i misli političke. Nu o modi ne čitamo tek komedije u historiji čovječanstva, nego i duboko tragičke prevrate razabiramo i upoznajemo u tih niemih doduše, nu ipak mnogo značećih vanjskih izražajih uzburkane nutrinje. Nesretni kralj Ljudevit XVI. komu odrubi sjekira guilotine glavu prošao je silne promiene od koljevke pa do groba svoga. Aristokracija francezka zavoli Dauphinu Ljudevitu XVI. za volju boju, a za nekoliko godina poslje žedjala je crvena boja jakobinske kapice krv kralja Ljudevita XVI.! Žeravica te ironije u istinu neugodno žeže. A ima i više toj priličnih elegičkih uspomena u francezkoj revoluciji. Kad su za svemoći guillotine padale na hiljade ne samo mužkaračke nego i ženske glave pod oštrom sjekirom, zavlada medj francezkimi ženami moda strići kosu. Sarkastički je u istinu humor izražen u tom, što su si žene već unapred dale strići kosu, da se ne bude treba poslije na stratištu time zadržavati; — slična moda zavlada 1848. godine, a ova moda još se i danas zove u Francezkoj „la dernière toilette“ poslednja toaletta. Oposledovanje republikanske uredbe u Grka i Rimljana, koje odsieva u političkih idejah i institucijah francezke revolucije bijaše takodjer uzrokom da su oposliedili starogrčki i rimski kroj. Fracezka je revolucija progonila odielo katoličkih svećenika i č. redovnika, koje odielo nije ino do stare rimske togè, a sama revolucija je oblačila representante svoje i narodne zastupnike u istu rimsku togu. Grčka moda parižkih žena je bila u doba direktorija još odvažnija, te je bila u prekrasnom ladu i skladu sa ćudorednom razkalašenošću te revolucionarne dobe. Francezke žene nasliediše tada „idealni“ kroj grčkih boginja, kojemu je morao ženski stid tolike koncesije podieliti, da se od ona doba nije nikad više mogao medju ženami uzdržati. — Evo koliki instinkt ima sama narav! A što bude promahnu li materijalistički nazori, po kojih su dva orangutana tamo negdje u nekakvoj prašumi naši predji, — tad će morati posvema drugi kroj, „idealniji“ od olimpskoga kroja Diane i Venere zavladati svietom.

Sve nas ovo osvjedočava, da historija mode kroči upored sa historijom političkom. Kao što se riešava na bojnom polju pitanje, koji jezik ima biti jezikom svietskim, isto se tako ondje riešava i pitanje o modi. Narod koj druge nadkriljuje, koj im imponira, pa ma i ne bilo uviek silnijom vojskom nego i civiliziranim duhom, narod taj širi svoj narodni kroj med ostale narode. Rim je već dosta dugo bio sielom svietske vlasti, nu iztočna kultura, najpače grčka i sirska još dugo je vladala u Rimljana, te je iztočna moda isto tako bila u Rimu štovana i ljubljena kao što i grčko vajarstvo i vjera.

(Nastaviti će se.)

Pričanje o Kijevu gradu.

(Nastavak.)

Na nekom ostrovu sv. Grigorija (Hortice), odakle bješe još četiri dana vožnje do ušća Dnjeparskoga, prikazaše žrtve svojim bogovom pod gorostasnim dubom. Došav do ušća ne udariše priekim putem, već kao i prije i poslije držahu se obale morske, vozeći se mimo Dnjestra i Dunava. Na posljedak eno ih pred Carigradom. Grci zagradiše ulaz u luku lancem a grad zatvoriše. Ali Oljeg izkrca vojsku na obali, koja se s ognjem i mačem razasu po svoj okolici, paleći hramove, razbijajući palače, strieljajući i u more bacajući plienjenike. Ustrašeni Carigrad zaprosi mir pod uvjetima, koje će sam Oljeg naznačiti. Možete si misliti, da su uvjeti bili težki, ali bieda bijaše još teža, koje se je valjalo oprostiti po što po to. Do tri stotine pudova srebra, ne računajući nameta za pojedine ruske gradove, povezoše Rusi sa sobom u Kijev. Osim toga sklopiše Grci s Rusima od nevolje prvi ugovor, koji pet godina za tim bijaše obnovljen i popunjen. To su dva najstarija pravno-historijska spomenika ruska od g. 907 i 911, ali se ne sačuvaše u izvoru, nego samo u preradjenom izvodu ljetopisnom. Carevi Lav i Aleksandar potvrdiše ugovor zakletvom na kršćansku, cjelujući krst, a Oljeg i njegova družina po ruskom zakonu kunući se svojim oružjem i bogom Perunom i bogom Volosom.

Sa slavom i veseljem bješe Oljeg dočekan u Kijevu. Bogati plien i razne dragocjenosti bizantijske, kojih do sele Kijevljani niti vidješe niti o njih slušaše, razigraše narodnu fantaziju tako, da su se o pohodu Oljegovu čudesa pripoviedala, kojim trag osta zabilježen u starih ljetopiscih.

Oljegova smrt. Bilo jednom u jesen a Oljeg sjeti se svoga konja, što ga već davno samo ovako hranio ali na nj ne sjedao. Za što kada jednoč bješe upitao vještce i gatače, da mu kažu oda šta će umrieti, reče mu jedan od njih: ti ćeš kneže umrieti od konja kojega najvoliš i vazda jašeš. Oljeg smisli te reče: Nikada više neću na nj da sjedam niti da ga vidim. Hranite ga ali mi ga ne dovodite pred oči. Od to doba prodje više godina do njegova pohoda na Carigrad a poslije povratka opet četiri. Istom pete sjeti se knez zlokobnoga konja. Pozva preda se konjuškoga starješinu te ga upita: koji je ono moj konj što vam zapovjedih da ga hranite i na nj pazite? Konjuh odgovori: Poginuo je. Tada se Oljeg nasmije te ukori onoga gatača: Gle kako ludo govorite vi gatači: sve jednako lažete. Konj pogibe a ja ostah živ. I zapovjedi osedlati konja, da vidi one kosti. Dojaše do mjesta, a kosti leže gole i lubanja gola. Sjaše s konja te podsmijav reče: „Od ove li lubanje bješe meni poginuti“ — i stupi na nju nogom. Ali u taj par izmili iz lubanje zmija te ga ujede za nogu. Oljeg se razbolje i umrie.

„I plakaše ljudi svi plačem velikim i nesoše i pogreboše ga na gori, koja se zove Ščekovica. Grob njegov stoji i do danas, zove se: mogila Oljegova.“ Ovako završuje ljetopisac.

(Nastaviti će se.)

Priekop Sueški.

Po opisu Dra. Kühnea napisao O. Kpf.

(Nastavak.)

Toli ogromno djelo nije se moglo kako god počimati, trebalo je tu ljudij, trebalo je zemljišta, trebalo je novaca. Nisu mogli nekoliko težaka najmiti, pa hajd! kopaj sada dok spojiš mora! S toga se je ugovaralo medj Said pašom i družtvom. Said paša odpusti družtvu 63,000 hektara zemlje, te se obveza, da će šiljati 20,000 robova na radnju, koji se imadjahu svakoga mjeseca sa drugih 20,000 hiljada izmieniti. Ove robove imalo je plaćati družtvo. Priekop i luke imale su ostati 99 godina imovinom družtva, računav od dana otvorenja, a zatim pripasti vladi egipatskoj. Družtvo pako se obveza plaćati vladi 15% godišnjega dohodka, i da će od ladja svijuh naroda jednaku daću pobirati.

Prije nego li budemo opisali priekop u pojedinostih, mislim, da neće biti suvišno koju napisati o položaju i nekih posebnostih zemljišta, štono leži medju crvenim i sredozemnim morem.

Na zapadnoj strani Nila proteže se pustara po Africi i susjednoj Aziji, koja je na južnoj strani više bregovita nego li na sjevernoj. Vegetaciju sačinjava sada skoro samo neka vrst trnasta grma, a to sbog pomanjkanja vode. Kiša, koja i onako u tih predjelih riedko kada pada, ostavlja samo na gdjekojem mjestu, koje ima čvršće tlo, da vodu namah ne upije, po koju mlačicu; nu i ta se naskoro izsuši. Grad Suez dobavljao si je vodu za hranu od nekakova zdenca iz Azije, koj je od grada 3 geogr. milje udaljen. Od Sueza do Port Saide je zemljište najniže, i u tom pravcu ima više jezera kao gorka jezera, Tumaško jezero, Balaško jezero i Menzaleško jezero, o kojih će biti jošte govora. Od Tumaškoga jezera proteže se prama zapadu dolina Wady Tumilat, druga jedna nizina dosiže od Kaira do Sueza.

Jedva ima koje mjesto na našoj zemlji, koje bi ne promienjeno ostalo, tim manje možemo dopuštati, da je zemljište izmedju crvenoga i sredozemnoga mora ostalo ne promienjeno i to s toga, što je izmedju dva mora, koja su veoma blizu, zatim, što je to zemljište veoma nizko, zatim, što ima izmedju napomenutih mora više jezera uspored, zatim, što je prigodom kopanja priekopa nadjeno mnogo školjka, kojih sada samo u moru nalazimo, osobito u zemljištu, što leži medju crvenim morem i gorkimi jezeri, gdje je medju inimi ostanci životinja nadjena takodjer čitava okostnica dinotheria; napokon ne dvojimo o tom i s toga, što se u sv. pismu opisuje dolina Goscuska kao plodovita, a učeni misle, da je dolina Goscuska današnja Wady Tumilat.

(Nastaviti će se.)

☞ Ovomu broju dodan je prilog od pol arka. ☜

SVAŠTA PO NEŠTO.

(Razdieljenje županija i podžupanija) u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji po novom ustrojstvu biti će sliedeće: županija riečka u dvie podžupanije sa sjedištem na Rieci i u Delnicah: žup. zagrebačka u četiri podžupanije, sa sjed. u Karlovcu, Jaski, Sisku i Zagrebu; žup. varaždinska u tri podžupanije, sa sjed. u Krapinskih Toplicah, Zlataru i Varaždinu; žup. križevačka u dvie podžupanije, sa sjed. u Koprivnici i Križevcih; žup. belovarska u dvie podžupanije, sa sjed. u Belovaru i Križu; žup. požežka u dvie podžupanije, sa sjed. u Pakracu i Požegi; žup. virovitička u tri podžupanije, sa sjed. u Virovitici, Djakovu i Osieku i napokon županija sriemska u dvie podžupanije, sa sjedištem u Vukovaru i Rumi.

Književnost.

— „Knjižnica Gajeva“, ogled bibliografijskih studija, spisao i na sviet izdao Vilimir Gaj (S povjestnim uvodom i Gajevim likom) Zagreb, narodna tiskara Gajeva 1875, 14 tabaka u osmini. Ciena 1 for. 50 novč. Kako ta knjiga nije samo katalog Gajeve knjižnice, nego donekle i tumač znamenitoga râda slavnoga pokojnika, vriedno je, da si ju naši čitatelji nabave, te time donekle barem nagrade silan trud i trošak, što ga je pisac u izdanje toga djela uložio. Stoga i priobćujemo rado našim čitateljem sliedeću:

Književnu obznanu.

Moj je trud, posvećen spomenu otčevu i našemu sveučilištu, uresnim izdanjem ugledao svieta pod nadpisom: „Knjižnica Gajeva.“ Ogled bibliografijskih studija. Osim ogledala velike dragocjene narodne knjižnice ovaj spis, 15 1/4 tabaka velik, pod naslovom: „Smotra o otčinskoj knjižnici“ mjesto uvoda donosi dio kulturne, prosvjetne poviesti o preporodjaju našega naroda, naše narodnosti i književnosti, i ulomak vjekopisa, što ga je pokojni moj roditelj spisao, čest avtobiografije njegove. Izdanje je drvoreznim likom i svojeručnim podpisom njegovim urešeno.

Neprimiv dovoljno pomoći k izdanju, naumio sam k predbrojbi pozvati narod, da nabavi počastno ovo spomen-djelo.

I ovako liepo molim ljubitelje i ljubiteljke naše knjige, navlast one, koje sam drugom prigodom u pomoć pozvao, da mi se čas prije odzovu.

Predplata iznosi 1 st. 50 novč., te se neka šalje meni. Poslije će ciena knjizi poskočiti na 2 st. Na pouzeće opremam knjigu poimence znatnim podupiračem naše književnosti, na deset iztisaka pridajuć po jedan bezplatno. Uzdam se u rod oljublje njihovo, da će primiti ovaj moj trud.

— „Zabavne knjižnice,“ što ju izdaje vrla naša primorska tiskara u Kraljevici, izašao je II. dio, svezak VII. a početak romana Viktora Huge „devetdeset tri.“ Ciena mu je, kao što i svakomu prijašnjemu svezku samo 10 novč. Preporučujemo našim čitateljem što toplije to krasno poduzeće na uvaženje!

— „Geometrijsko oblikoslovje“ za porabu u gradjanskih i pučkih školah. Napisao Ljudevit Modec. Sa 118 slika. Ciena 40 novč. Nakladom kr. sveučilištne knjižare Franje Župana (Albrechta i Fiedlera, a slovi i drvorezi Drag. Albrechta u Zagrebu. 6 tabaka u osmini. Tim djelcem doskočio je pisac i nakladnik već davno osjećanoj nuždi u naših pučkih, a sada i gradjanskih učionah, pa s toga preporučujemo čitateljem to u svakom pogledu vrlo dobro i liepo oblikoslovje.

— „Kratak sveobći zemljopis.“ Napisao Vjekoslav Klaić gimn. učitelj u Zagrebu. Ciena 40 novč. Nakladom kr. sveučilištne knjižare Fr. Župana (Albrechta i Fiedlera), a slovi Drag. Albrechta. 6 tabaka u osmini. To djelo moramo označiti u svakom obziru izvrstnim. G. V. Klaić poznat je kod nas sa vrline svojih sastavaka, ali u to djelo kao da je na pose sav svoj trud uložio, te napisav ga znanstveno, ujedno i za svakoga čitatelja zanimivo, a uporabiv u njemu nove mjere, obogatio je hrvatsku knjigu liepim prilogom. Nakladniku pako vrlo smo zahvalni i čestitamo na sretnom izboru pisaca.

Riešenje arithmogripha u 6. broju.

K-rv
R-iža
I-kra
Ž-ir
E-va
V-everica
A-vari
C-rv

Riešili su u Zagrebu: gdčne. Hermina Sternova, L. Sachs, Josipa T . . . s, Micika Benkovićeva i Danica Sakačeva, gg. klerici: Klanjčanin, Gradiščanin i Perito, gimnazialci: Ferdo Fizir, i F. Š. Jasenovčanin, Panajot Semerdjiov realac, Stjepan Oračić slagar i Sorg, zatim u Osieku: Vjekoslav pl. Salopek i Artur Verovski gimnazialci i Jefto Zaharić realac; u Požegi: Coelestin Rozum, Kos Ivan i Franjo Rossi gimnazialci; u Senju: Virgil Devčić i Fr. Cikota gimnazialci; u Djakovu: Terezija Andrić, u Karlovcu: Milutin Dražić i Dragutin Mogut, u Orlah: gdja. Ida Bušićeva, u Sv. Ivanu pod Zelinom: Ivan Krst. C-i, u Ladjevcu: Franjica Gruber, u Slunju: Mande Bazilli, u Vrbovskom: Zvonimir Grgur F., u Kastvi u Istriji: Domoslav Jelušić, u Ivanić gradu: Franjo Zoger ml., u Kamenskom: Antun Mayer, u Kraljevici: Š. Vudy učitelj, u Hrženici: K. Klingspoegl, u Majurcu kod Križevca: Imbro Dušić poljodjelac, u Glini: Stjepan Križanec, u Severinu: Ivo Kovačić gosp. čin., u Zadru: Ivan Matešan bogoslov, u Petrovaradinu: G. Z., u Kostajnici: Miroslav Sukalić, u Bereku kod Belovara: Marija Barić, u Ludini Vjekoslav Mayer obć. bilježnik, u Željeznikih u Zgornjoj Kranjskoj: Josip Levičnik narodni učitelj.

Riešenje brojčane zagonetke u br. 6.

Pastir imao je 119 ovaca,

Riešili su u Zagrebu: gdčne. Hermina Sternova, L. Sachs, Josipa T—s, Micika Benkovićeva i Milica Sakačeva, gg. klerici: Klanjčanin, Gradiščanin i Perito, gimnazialci: Ferdo Fizir, Otokar Štandl i Ivan Hren, Petar Todorović, Stjepan Oračić slagar i Sorg, zatim u Požegi: Coelestin Rozum, Kes Ivan i Franjo Rossi gimnazialci, u Djakovu: Antun Andrić i Josip Sudarević gimnazialci, u Karlovcu: dr. Mir. Dražić, u sv. Ivanu pod Zelinom: Ivan Krst. C—i, u Ladjevcu: Franjica Gruber, u Slunju: Mande Bazilli, u Vrbovskom: Zvonimir Grgur F., u Kastvi u Istriji: Domoslav Jelušić, u Kamenskom: Antun Mayer, u Majurcu kod Križevca: Imbro Dušić, poljodjelac, u Severinu: Ivo Kovačić gosp. čin., u Zadru: Ivan Matešan bogoslov, u Kostajnici: Miroslav Sukalić, u Ludini: Vjekoslav Mayer obć. bilježnik, u Kutjevu: Vilim Ulses učitelj, i u Senju: Milan Šobat.

Odgonetka zagonetke „Tri rieči“ u br. 6.

Ja te ljubim.

Valjano riešili samo: Ferdo Fizir gimnazialac u Zagrebu i gdčna. Milka Popovićeva u Beogradu, ova u stihovih.

Prije je grad Suez bio spojen sa Kairom cestom i željeznicom sbog trgovine; nu veoma je bilo težko putovati radi pomanjkanja vode. Upravo radi toga prenešena bi željeznica t. j. drugim pravcem okrenu iz Sueza u Kairo i to, kraj priekopa Nilskoga, o kojem nam takodjer valja nešto napisati.

Otvoren bi taj priekop godine 1864. Spaja rieku Nil sa crvenim morem, posredno dakle sredozemno more sa crvenim. Izilazi iz Nila nedaleko od grada Kaira, nu prije nego li se Nil dieli u razne grane, te tako poznatu nam Deltu pravi; a to stoga, da dobije više vode; naravski je naime, da rieka više vode ima, kad je u cjelini, nego li kad se dieli u razne grane.

Odatle se proteže kroz pustaru prama sjevero iztoku do Abassieh-a, krene zatim pravcem istočnim kroz dolinu Wady Tumilat prama Ismailiji i tu se dieli u dvie grane; jedna od ovih i to kraća, sjeverna, izlieva se u priekop morski, dočim se druga, dulja, južna, vijuga kraj gorskih jezera do Sueza u crveno more. Cieli taj priekop dug je 25 geogr. milja, širok 15 milja. Dubljina nije vazda jednaka, već raste i pada poput vode Nila izmedju $1^1/_2$ i $2^1/_2$ m.

Dr. Kühne navadja neke probitke toga jezera stranom za stanovničtvo, kulturu ondješnjih naroda, stranom za sâm priekop morski. Tako ima Nilski priekop obskrbljivati stanovnike velikoga morskoga priekopa potrebnom vodom za život. Tomu bje lasno pomoženo na južnoj strani, gdje priekop morski sa Nilskim, kako ćemo viditi uzpored teče, ali bi tim težje pomoženo stanovnikom na sjevernoj strani Ismailije. Pomogoše jim pako vodovodi, koji su vodili vodu iz Nilskoga priekopa u grad Port Said, a putem natapljali nekoliko zdenaca vodom. Kad je voda Nilska mutna, ne očisti se niti do Ismailije u priekopu; stoga moraju stanovnici prije vodu čistiti ili u nju druge tvari miešati, da bude za pilo. Kako bi kopali radnici bez hrane, a odkuda hrana bez vode? Ne mislim samo, da je Nilski priekop davao dovoljne vode za piće, već su po njem i iz Kaira dovažali radnikom hrane. Nu trebalo je vode i za samo kopanje, jer, kako ćemo viditi kasnije, radili su pomoćju strojeva, a i kako bi toli silne mase izkopali rukama! — strojevi pako rabili su vode ne samo za paru, već i mnogo više, da uzmognu po njoj ploviti! — Željeznica iz Sueza u Kairo trebala je vode, te je stoga i tim smjerom udarila, uz priekop Nilski naime, dočim je druga željeznička pruga kroz dolinu izmedju Kaira i Sueza zapuštena.

Tim, što je dolazila voda iz Nila u pustinju, postale su mnoge pokrajine plodonosnije, osobito dolina Wadi Tumilat, kroz koju priekop prolazi. Grad Ismailija ima liepih vrtova, kojih nebi imao, da Nilska voda ne natapija zemljišta. Da je zemljište po sebi bolje, bila bi i vegetacija mnogo bujnija.

Sada bi nam valjalo pobližje promatrati jezera, jer su za naš spis u toliko znamenita, što priekop morski kroz ista prolazi; nu da ne budemo predugi, napomenuti ćemo nješto o njima kad ćemo opisati sâm priekop morski, kao što to čini i dr. Kühne.

Nastaje pitanje, kuda bi se imao priekop izvadjati, da bude čim praktičniji. Kao što ćete sami uviditi najbolje je bilo provući priekop onuda, gdje je zemljište najnižje, gdje je trebalo najmanje izkapati, a to je kroz ona jezera, koja se protežu skoro u ravnom pravcu izmedju jednoga i drugoga mora. Nu ćete mozda pitati, zašto niesu Egipćani već u 7. stoljeću provukli priekop kroz ta jezera, već su spojili sredozemno more sa crvenim, priekopom do Nila? Na to pitanje nije lasno točno odgovoriti, tu bi trebalo iztraživati stara historička dokumenta, do kojih ne može svatko dospiti, a da sve i može, jošte nam preostaje pitanje, da li bi odgovorom sasma zadovoljni bili. Tko zna kakove su bile okolnosti, da su izabrali priekop do Nila? Tko zna, dali su mogli točno proračunati visinu jednoga i drugoga mora? Ta i Lepère je za 8 ili 9 metara pogriešio, a to je mnogo premda je mjerio u 18. stoljeću poslje Isusa, a ne u 7. pr. Isusa.

Priekop se dakle mora protegnuti od sjevera prama jugu po gore napomenutih jezerih. Na južnoj strani bilo je najprobitačnije izvesti ga kod Sueza, ali na sjevernoj strani oklievalo se je, kuda bi ga bilo najprobitačnije izvesti.

Najprije htjeli su priekop izpeljati u sredozemno more kod Pelusiuma, nu dno mora je kod toga grada tako plitko, da je istom u daljini od 7,500 m. tako duboko, da uzmognu poveće ladje ploviti. Tu bi dakle trebalo daleko u moru luku graditi, što je velikimi težkoćami skopčano. Trebalo je dakle udariti prama Port Saidi. I ondje je kraj grada more plitko, nu u daljini od 2250 m. već je tako duboko, da uzmogne i poveće brodove nositi. Po ovoj posljednjoj osnovi bi dakle priekop bio nješto dulji, nu ladjam, koje plove dalje po sredozemnom moru prama zapadu, je put time prilično prikraćen. Odlučeno bi dakle udariti pravcem kroz Meuzaleško jezero prama Port Saidi.*

---

* Prije no li podjemo na poseban opis, valja nam spomenuti, da se je ugovor medju družtvom i vladom znatno promienio. Čim naime počeše gradnju (1859) opaziše, da je djelovanje robova bezuspješno, da mora ruku ljudsku nadomieštati stroj, da robovi odviše novaca troše. S toga je Palmerston (tobož čovjekoljublja radi) nastojao, da se odstrane robovi, što bude veseljem prihvaćeno tim više, što se je skoro na svih mjestih mogla ljudska ruka nadomjestiti strojevi. Ismail paša, koj nasliedi Said pašu († 1863) zauze se veoma za priekop, nu prizna, da je odpust 63.000 hektara zemlje bila velika pogreška glede narodnoga gospodarstva, jer da družtvo niti dvadeseti dio toga zemljišta ne rabi. U kratko, ugovor se u toliko promieni, što je družtvo odstupilo vladi sladki priekop (Nilski) na zahtiev Ismail paše; zatim pomoć robova, dočim je vlada imala za odštetu izplatiti 94 miljuna franaka (preko 25 miljuna talira) u godišnjih rokovih od 1. studenoga 1864. do 1. studenoga 1879. godine.

(Nastaviti će se.)

☞ Ovaj broj tiskan je na poldrugom arku a dodan mu je prilog od pol arka. ☜

Tiskom. troškom i nakladom Drag. Albrechta. Odgovorni urednik Dragutin Jagić.

Časopis zabavi i pouci.

Br. 11. U Zagrebu, 14. ožujka 1875. God. I.

Tiska se svake nedjelje. Godišnja ciena 4 for.; poštom i domaćim u kuću 5 for. Rukopisi se ne vraćaju.

Sa klizališta.

Pripovieda Budimir.

VI.

(Nastavak.)

Mislim, dragi čitaoče, da ni mene jošte posve ne poznaješ, a jošte manje Tudjinovića. Evo ti za to jedna crtica iz moga dnevnika; a pročitavši ju sudi nas. — Evo ti pako jošte prije kratki opis njegove vanjštine, da ga možeš upoznati i čuvati se ga, ako se nesrećom š njime sretneš:

Stasa je prilično visoka, ni odviš jaka ni slabašna, pleća su mu široka i zaobljena, glavu je napred spustio. Rukama vrlo rado maše, ali nikada skladno s govorom svojim. Noge baca oholo, ukočeno, kano barun bez barunije. Lice mu nije ružno, a ipak te odbija; bit će to valjda sive podmukle mrtve oči, koje pospano aristokratično na te gledju. Riedka smedja brada krije mu dolnje lice kao stara mašina bieli kamen. Kad s kim govori obraća od njega lice i gledje bog zna kamo. Kosa mu je počešljana uviek po modi i gladko. Zovu ga nadimkom Gulaš; jer je kod kortešacije traktirao birače gulašom.

Iz moga dnevnika.

U proljeću godine 1870.

Bijaše krasan proljetni dan, ni oblačića ne bijaše na jasnom vedrom nebu, tihi vjetrić duvaše od Save noseći miomiris mladoga cvieća, ptičice pojahu i na polju i u gaju . . . Ali moji Zagrebčani ne radovahu se tomu kao nekoč, premda bje nebo bistro, čelo svim bijaše nabrano, premda zrak čist i sviež nekakova mora tištila im dušu. Ulice grada našega bijahu puste, tek amo tamo šuljao se koj pošteni gradjanin u neizbježivom poslu, bojeći se, da ga nebi zatvorili loše sluge gorjega gospodara zato, jer sumnjivo gleda, jer plašljivo hoda . . .

Ne mogoh odoljeti srcu. Prošetah se izvan grada, da u sviežoj naravi crpim nove snage za život, nove hrabrosti na odpor . . .

Travice nicale a cvieće cvietalo. Šuma se zelenila i gustila, ptice pjevale, vjetrić pirio i šuštao mladim lišćem, a potočić žuborio . . .

Bio sam se umorio s puta, te se navrnuh u malu krčmu, što je sama stojala kraj puta.

Udjoh. Bijaše tuj više gostova. Većinom prostoga svieta. Sjedoh sam za stol u kutu sobice, kusajući bieli kruh, i pijući vina i razmatrajući druge gostove. Oni i mene gledali, ali nekim nepovjerenjem i strahom. Mrmljali medjusobno, česa niesam razumio.

U to udje, široko otvoriv mala vrata, Tudjinović, a za njim navali do desetak drugih gostova vrlo sličnih onim već prisutnim.

Mi se ne pozdravismo, premda smo se sa akademije poznavali. On me promjeri nezadovoljnim okom. I ja njega isto tako.

Bijah upravo svedljiv, što će to biti.

Tudjinović pozdravi goste. Svi skinu klobuke i smierno mu odzdrave. Ostadoše gologlavi, jedini on ostade pokriven.

Krčmar skoro donese silu vina, pred svakoga gosta omašnu bocu.

Kad bješe svaki po čašicu iztrusio zače im Tudjinović govoriti:

— Dragi moji! Znate li vi zašto se ovdje sakupismo?

Gosti zamrmljaše: znamo — ne znamo — da čujemo!

— Izbori za sabor već su na vratih; svaki pošteni gradjanin, i sin domovine mora, da se što dostojnije pripravi za taj dan. Onoga bo dana riešava se sudbina ciele zemlje za mnoga lieta. (Gosti mu odobravaju) Dragi moji! Mi moramo, da se dogovorimo kako ćemo glasovati, da ne bude jedan ovo, a drugi ono htio i tako prepustio neprijateljem našim pobjedu. Složni moramo biti! (Živio!) Ako pobjede naši protivnici opet će porez biti veći, uprava zla, ceste nevaljane, vaša djeca uzeta u soldate; zato dakle, da to ne bude: — složno! (Živio, živio!) Vi, gospodo, znate, kako našom zemljom liepo, umno, pravično i požrtvovno ravna naš milostivi preuzvišeni ban barun . . . . (Gosti šute.) Dobrim gradjanom, a ja vidim, da ste vi takovi, zadaća je podupirati tako valjanu vladu. Prije dakle, nego se budemo o tom dalje razgovarali bog poživi našega dobroga milostivoga bana!

Tudjinović digne punu čašu. Nastade buka; živio, mir, čujmo prije i t.d. — Jedva se umiriše. Na to se pridigne nekakov gradjanin zagrebski k Tudjinoviću te ga zapita: — a molim vas liepo, ne zamjerite pitanje, znate ja sam prosti stolar, ja se ne razumiem u politiku kao što gospoda, učio sam samo čitati i pisati; molim vas indi liepo, kako to neki vele, i u Pozoru pišu, da ta vlada, ne zamjerite, ništa ne valja, da nam hoće uzeti stare naše pravice, da hoće neka govorimo svi magjarski. —

— Budeš li šutio? . . . Na, pij, peri si jezik, pa onda govori, zar te nije sram?! . . . Tako ga htio ušutkati Tudjinović.

— Ne zamjerite, ali ja niesam došao simo piti, imam hvala bogu još i kod kuće u pivnici koje vedro dobroga vina, ne zamjerite, ja sam purgar zagrebački, molim. — Očevidno bijaše uvriedjen.

— Pa šta ti valja ciela tvoja purgarija i tvoj ceh. Muči, hodi do vraga, za to ti Magjari ne daju ni pišiva boba. A šta ti misliš?

— No, no, ja niesam tako zlo mislio. Oprostite mi milostivi gospodine, ja znam da ste vi učen čovjek; ali i nas koj nešto razumije; pak da bi ja, od starine zagrebački stolar s mojim sinom — već ga školam, ne zamjerite — da bi ja s mojim sinom morao govoriti magjarski to mi ne ide u glavu; ne zamjerite, ali radje ću i sebi i svomu sinu — bog mu dao sreću — iztrgnuti jezik. Ja poštivam milostivoga bana i našu vladu — bog me kaznio, ako ne činim tako — ali — ali to nije liepo, da nam hoće sve pravice uzeti i naš jezik . . .

Tudjinović se grizao i jedao.

— Ne zamjerite. Nastavi pošteni moj gradjanin; ja proti našoj blagostivoj vladi ne imam ništa, ali . . .

— A što bi ti beno i smio imati proti njoj! Vikne Tudjinović. Znaš stolove blanjati i hoblati, a svoga si jezika nisi još shoblao. Pa šta ti znaš! magjarski jezik je fin, ta već se ga uče i Švabi i Francezi kod željeznica, a zašto ne bi ti, lopove?

On htjede jošte dalje da govori, da u tom bučnom družtvu pokaže svoj dar govora i psovanja, ali ga nadviče stolar:

— Ne zamjerite, ali ja sam purgar, ja niesam bena, ne zamjerite, ja sam purgar, a purgaru se ne smie reći da je lopov — ne zamjerite, i zagrebački purgari budu govorili vazda hrvatski, ako i Švabi i gospoda Francuzi budu magjarski kleli, oprostite, ne zamjerite, ali purgar . . .

Vika i buka ostalih rastijaše od časa do časa, i već se ne mogaše ništa razumieti.

Možeš si pomisliti mili čitatelju, kako je meni kroz sve to vrieme bilo. A opet niesam nikako mogao otići. Sada mi krv uzavrije, da se već jedva uzpregnuti mogoh.

Ubogi stolar ustade blied ko krpa, drhtao je na svem tielu, i suze mu nagnuše na oči. Drhtavim glasom nastavi:

— Ne zamjerite, ja znam da ste silni vi gospoda i gospodin milostivi ban barun, ne zamjerite, mi smo slabi, al vjerujte do toga ne smie doći, da bi nam itko ikada naše pravice otimal! Suze mu kanuše niz lica. Bog! Bog će nas slabe štititi! — To reče i popodje k vratam. Tudjinović vidio na licih ostalih gostova, da je mal ne pobjedjen, grozno zapsuje i primi ubogoga stolara za vrat, otvori vrata i baci ga tolikom silom, da je ubogi omjerio na zemlji svoju dužinu i širinu. U isti tren donese krčmar kroz druga vrata veliku zdielu gulaša i nekoliko zamazanih izgrebenih pladanja. Svietini ganutoj prijašnjim prizorom lica se malo razvedriše. Tudjinović prihvati:

— Ovako neka bude svakomu, koj želi zlo milostivomu banu, vladi i svojoj domovini. Evo, jedite, to je prvi mali dokaz kako vas Magjari ljube. Ne bojte se, to je sve već plaćeno. Magjari su to platili, jedite. Prokleti bili purgari zagrebski. Živio ban, živili Magjari!

Sobom zaori; živili Magjari, živio ban!

— Tako valja, moji dragi. Tako se milite milostivomu banu. Propali narodnjaci!

Svietina zaori: propali!

Sad poskočih. Htjedoh, da mu rukom pokažem kuda spada, da od moje ruke oćuti, da Hrvatstvo jošte živi. Ali se obuzdah. Glasno bacim stolac na stran i pohitim prama vratam. To je valjda uvriedilo vrloga Tudjinovića, jer dok otvarah vrata on za menom povikne:

— Bolje je da otidješ, nego da te bacimo van! Taj stolar bijaše dobar primjer!

Ne razmišljah mnogo. Uzbiesnih. Brzim stalnim korakom povratim se tik do Tudjinovića pa mu zagrmim:

— Znaj izdajice svoga roda, da će i tebi skoro odkucnuti, da će se osušiti gulašni lonci, da će izteći kortеško vino, da će se ovi valjani Hrvati osvjestiti, jer sada ne rade kako im srce i um kaže, već kako si im ti podli čovječe uši nabajao, pošto im je pokvareno vino, kupljeno istim njihovim znojem, omamilo pamet.

— Gospodine! Tko je vas pozvao amo? Jeste li vi korteš domorodaca, narodne stranke? Pazite se; rekoh već . . . . .

— Gospodine! Slučajno zalutah amo. Ne žalim; znadem bo kakov ste propalica i hulja. Ja niesam korteš narodne stranke, ko što ste vi korteš magjarona, te se ne stidite ove uboge neuke poštenjake zasliepiti i mutiti novcem, koj ste im prije oteli. Ja govorim kako mi srdce zapovieda za krasni svoj dom, za ubogi narod, ja govorim po duši, a ne ono što mi izrod ljudstva u usta meće.

Svjetina stajala mučke. Ne obična joj prizora, gdje se gospoda prepiru.

— Oj, vi se varate moj gospodine: odvrati mi Tudjinović zlorado i prezirno se smiešeći; vi se varate, jošte ne stojimo mi na tako slabih noguh. Zaludu, zaludu propoviedate ljubav prama narodu, domovini, jeziku i t. d. kako vi te ludorije već zovete; ona služba, koju vam za to obećaše bit će u naših rukuh, da ju mi podjelimo svojim. Tako je, tako je . . .

— Gospodine!! Uzkliknuh i nehote latih se stolca.

— Oho! vi mi prietite? Odgovori on hladno i izvuče iz halje revolver. — I opet se varate. Znao sam, da imade takovih razbojnikâ . . . .

— Dá, pucajte, evo vam prsiju, pucajte; ne ću vam se moliti, ne ću se braniti. Nek vide ovi ljudi tko je razbojnik, neka im se otvore oči, neka upoznadu, da ste vi pijavice naroda, da ste vi vragovi koji ga zavadjate; ali ne će on pasti; ma i kasno, on će se ipak osviestiti.

— Umuknite, gospodine! Ja ću vas dati zatvoriti: Kuburiti ćete u buturnici, za te smiele rieči!

— Ludove, misliš li, da će ovi ljudi svjedočiti krivo za te? O ne, varaš se. Ne bojim se ja tvojih prietnja; jer evo ciela četa ova braniti će me . . . Za čas si ih mogao nitkove varati, ali poštenja svoga oni ne prodaju, kao što ti . . . .

— Ni rieči više! Ili! . . . On mi naperi revolver na prsa. Trznuh se, opazivši, da je nabijen. Ali tim me više učini biesnim. Dà, onaj čas sam zbilja želio, da me ubije, jer je onda i on uništen. Mirno skrstim dakle ruke i rečem:

— Pucaj! . . . Ne bojim se! . . . Pucaj! pogodi! Ovi će me ljudi sahraniti u hrvatsku zemlju iz koje sam nikao; a više ne trebam, nego da sviestan, da niesam nikada uvriedio svoje domovine, umrem . . . Pucaj! . . .

Tudjinović bijaše u većoj neprilici, nego ja. Ali ipak s nova nanišani na moje prsi. U to skoči jedan od gostova, prosti radnik medju nas, zakrili me čvrstim svojim tielom i reče:

— Dà, ovaj gospodin ima pravo, ako i jesmo siromašni, da nam od dana do dana treba skrbiti za hliebac, poštenja niesmo izgubili.

Komičnom ozbiljnošću nastavi:

— Spravite samo svoj revolver. Ne koristi vam. Nas ima ovdje više, nego tanetâ u vašoj puški. Živila Hrvatska!

— Gromki „živila Hrvatska!“ zaori.

Tudjinović zbilja spravi revolver i ukrade se van poniknute glave, sgurenih prsiju.

Zahvalih se radniku, porazgovorih jošte dvie tri sa svimi i odoh na skoro.

Vraćajući se kući čuo sam iza sebe pjevati istu četu:

Prosto zrakom ptica leti
Prosto gorom zvier prolazi . . . .

Oh, koli mi bijaše voljko i mirno oko duše. Dodjoh kući i razplakah se.

Izprva sam se sbilja bojao, da će me Tudjinović tužiti, ali se ipak nije usudio.

Danas ga vidjeh u Ilici sa pandurom. Valjda je išao, da koga zatvori.

Mrzim ga; ne! — prezirem i mrzim, kako čovjek samo čovjeka mrziti i prezirati može.

Mili dnevniče! prosti, što ti tek sada javljam ovu sgodu, pošto je tomu izminulo više dana, ali prije niti nebi bio znao pripoviedati dosta točno, niti bi bio mogao pripoviedati dosta mirno. — S bogom! —

(Nastaviti će se.)

SVATBA.

Spjevao * * *

Vidje li u gajnom
Hramu svatben čin?
Vidje li u bajnom
Sjaju cio mlin?

„Mlinarova Vjeru
Divno bilo zriet:
Slična bila lieru,
Ljepša — rajski cviet!
Sad se gudba rodi
Puneć mlinski dvor;
Laki ples tu vodi
Svata velik zbor.“

Vidje l' gdje na žalu
Mladić bio grud?
Sgledo se u valu,
Smijo se ko lud?

„Prije kratko doba:
Sjô mu sreće sjaj —
Mlinarova zloba
Učini mu kraj.
Kunuć krutu sudbu
Na taj došo žal,
Tudi začu gudbu —
Sakrio ga val . . .“

Meteor.

Po E. Werberu — pripovieda F. M. Strozzi.

(Konac.)

Probudiv se u pet sati začujem škripanje vratâ i hitre korake u hodniku. Pol sata probavih još u polusnu zatim ustanem te se obučem. Otvorim prozor. Svježi jesenski zrak djelovao ugodno na mene. Lahka magla zastrla okolicu, a riedki oblaci prolazili nebom te zastirali kadkada sunčane trake.

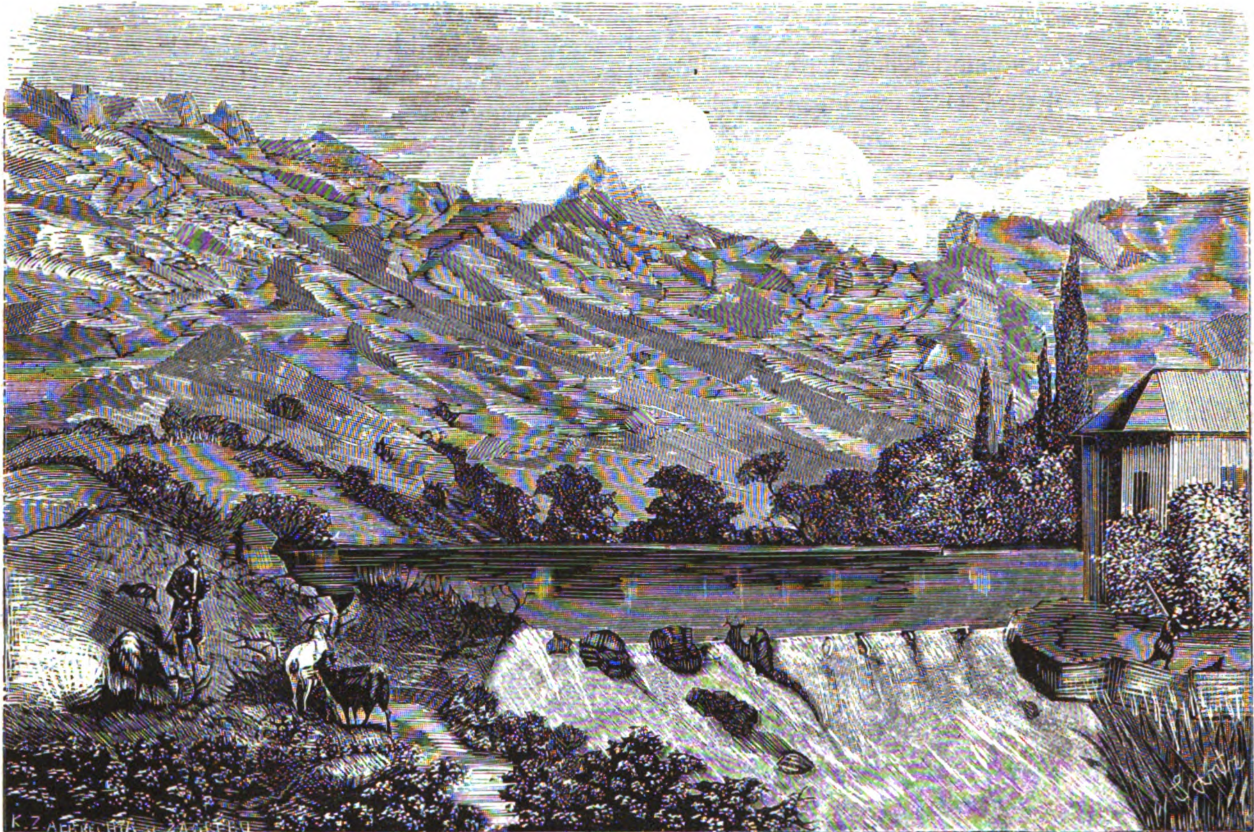
Sluga dodje te me pozove u blagovaonu na zajutrak. Pogledam na sat. Bijaše šesta ura. Prošav mimo Budimirove sobe, opazim, da su vrata malo otvorena, te poviknem: „Budimire, idem u blagovaonu!“

Ne dobiv odgovora, pomislim, da je već dolje. Na cesti spopade me opet neka bojazan. Nadao sam se, da ću Budimira sresti na putu, a moj je strah rasao svakim korakom sve to više.

Tako dodjem do kućice. Kapija bijaše samo pritvorena, a vrata od predsobja otvorena. Prodjem do vrata Marijanine sobe i pokucam. Pogledav kroz ključanicu uvjerim se, da nije ključ u njoj. Zovnem Budimirovo ime, ali ne dobijem odgovora.

Pod krovom spavao je Marijanin brat. Pohrlim dakle gore, da ga zapitam o Budimiru. Soba bijaše prazna. Budimir će valjda u šumici biti, pomislim, te podjem dolje. Ne bijaše ga ni tamo. Marijanin grob bijaše tih i samotan te pokriven svježom smrekovom granom.

Bijaše mi kao da mi led ena ruka srce steže. Spo-

Rieka (Omla) kod Dubrovnika.

djem dakle u blagovaonu, ali ga ne bijaše tamo. Pošto sam nekoliko časova uzalud čekao, vratim se u Budimirovu sobu. Ne nadjoh ga ni tamo ni u slikaonici. Neki me nemir obuze, te pošav opet u prvi kat zapitam slugu, da li je vidio Budimira? On mi reče, da ga je već u pet sati vidio te da mu je rekao, neka pripravi zajutrak do šest sati, zatim, da je redovnik na mala vrata otišao na polje. Umirih se.

Pomislih, da je Budimir još jednom pošao u Marijaninu kuću, pa pošto je sàm naručio zajutrak za šestu uru, to se je morao svaki čas vratiti. Sjednem za stol. Nekoliko puti pogledam na sat. Kad je bilo pol sedam, odlučim po njega poći, jer sam pomislio, da je valjda zaboravio na dobu.

pade me neki smrtni strah, te poletim natrag u kuću. U bašti nadjem Kristininog brata. On mi reče, da je Budimir sinoć rekao Kristini, da će jutrom još jednoć doći, ako bi dakle kakav štropot čula, neka se s toga ne uznemiri. On sam, Kristinin brat, bio je već u tri sata prošao u šumu, te se je upravo povratio bio. Zamolih ga za ključ Marijanine sobe. Podjosmo zajedno. Otvorim vrata. Milosrdni bože! Sav u krvi ležao je Budimir ničice na zemlji. Podignem ga, glava mu klonu — bio je mrtav!

Sakupim svu snagu, te skinem odjeće s njega. Imao je dvie rane u ledjih a jednu u boku.

Nikad u svom vieku nisam vidio nešto toli užasna, jer nisam nikad ni izgubio prijatelja kao što mi

bijaše Budimir. Ledeni me znoj oblije, a bol me obori nice. Kad se osvjestih položismo ja i Kristina liešinu na divan. Glava mu počivala ondje, gdje je Marijanina nekoč ležala. Poljubim mu ustne i ruke, te ih oblijem gorkimi suzami.

Na jednom, ko da me prinukala neka tajna sila, stupim k zastoru, razgrnem ga i pogledam Budimirovu sliku — bijaše razsjeckana na komade. Prepadoh se toli, da sam se morao uhvatiti za krevet, da se ne srušim. U tom trenutku čujem kako je nešto za krevetom na tla palo. Odmaknem krevet i nadjem na zemlji bodež. Bijaše orošen Budimirovom krvlju. Sgrozeći se podignem ga i stanem promatrati vajarsko dielo na držku. — Nadjem čemu sam se nadao bio: urezana slova J. S.

Odmah najmim kola i odvezem se u bližju varošicu, prijavim cielu stvar sudu i predadem mu bodež kao glavni dokaz proti Julijanu Santoriniu.

Sudstvo u Dalmaciji bijaše za onda još veoma primitivno, pa sam naslućivao, da zločinca neće stići zaslužena kazan. Pa tako je i bilo. Julijana Santorina ne nadjoše nigdje, a nedjelo osta nekažnjeno.

Vrativ se u manastir i priobćiv predstojniku cieli taj grozni dogodjaj, povratim se Budimirovoj lješini. Budući je kućica bliže bila groblju nego li manastir, to ostaviše mrtvo tielo tamo. Dan i noć bdio sam kod njega. Tu je ležalo pred menom to liepo gibko tielo u kom je prebivala toli vanredna divna duša! Lice bijaše mu sasvim mirno, a oko ustnica ležaše izraz podpunog pokoja, na kom sam mu zavidio. „Budimire, gdje si sada? Leti li tvoja duša svemirom, da potraži svoju Marijanu? Ne može daleko biti Budimire, ta skoro si pošao za njom. Il te možda čeka na ulazu u vječnost, da zajedno poletite dalje? Il možda ona nepomično spava u smrečju, a ti opet bez duše ovdje ležiš? — Ah badava sam naricao i pitao, ta divna mu usta onjemila za uviek. On mi ne mogaše razjasniti smrti, ni utješiti razcviljeno moje srce.

Baška nova na otoku Krku po fotografiji Standlovoj.

Prije nego što su zaklopili lies, metnuh mu pod glavu Marijanina pisma i rukopise koje sam u njegovoj škrinji našao. — Čim je bio pokopan, nisam imao više mira u Konštantinovu. Ja sam Budimira više ljubio no rodjena brata, nisam mogao duže ostati na mjestu u kojem mi se je desila tako grozna tužna sgoda.

Čuvstvom toli bolnim, da se izkazati neda, izrezah Budimirovu razsječenu sliku iz okvira, te ju ponesoh sobom.

Kad sam se vratio u manastir, plakao sam kao diete. Sutradan oprostih se s predsjednikom. Vidio sam,

da je sav slomljen i da se od tog udarca već oporaviti neće. Stisne mi ruku te mi reče: „Uzmite Sfinginu sliku nad Budimirovim krevetom za uspomenu sa sobom!“

Sutradan rano odputovah. Očekivao sam poštarska kola u sedam sati. Posljednji četvrt sata provedoh u vrtu pod kesteni. Lahka magla pokrila svu okolicu. Jato lastavica proleti mimo. I ja se selih, ali ne tako veseo ko one lastavice. Kad su prispjela kola, podjem dolje. Poštar trubio je veselu pjesmicu, koja mi je parala srce.

Još jednom bacim pogled na brežuljak gdje je ležao Marijanin grob i na groblje, gdje sahraniše Budimira, zatim se popnem u kola i stisnem u kut!

* * *

Prošlo je dvadeset i pet godina. Manastir je medjutim izgorio, š njime sve Budimirove slike. Redovnici razidjoše se kojekuda. Ostario sam, i živim samotan u svojoj kućici. Kada ljeti u večer na klupi pred svojom kućicom sjedim pa meteor nebom proleti, tad mu suznim okom doviknem iz dna duše: „Pozdrav tebi moj Budimire!“

POUKA.

Putositnice iz Dubrovnika.

(Slika na str. 88.)*

I.

Dugo gojena želja, da posjetim Dubrovnik, grad koga svaki Hrvat na srcu svom nosi, izpunila mi se je prošle jeseni. 9. rujna pr. g. odputovah s prijateljem iz Spljeta namjerom, da proputujemo i razgledamo Dubrovnik, Boku, Crnu goru i koji dio Ercegovine.

Vrieme nije bilo baš zgodno za putovanje; kišilo je U naših primorskih stranah s kišom je obično spojena i južina, pa tako je i tada bilo. Bilo je živahna ali ne presilna vjetra: ženam ili recimo krasnomu spolu zadalo jednako trista jada.

Zaista po liepom vremenu ne ima ti ugodnijeg ni krasnijeg putovanja, nego li na moru. Željeznica nije ništa prama parobrodu: na ovom se šećeš pod otvorenim nebom; motriš ljeskajuće se pred tobom more, o koje se lome i odsievaju žarki sunčani traci; gledaš brodove male i velike, kako brode s jednog kraja u drugi, jednom rieči: u živoj si prirodi; a u željeznici svega toga ne ima: tu se moraš u svoj kut sjesti pa često ne možeš ni da odaneš od velike stiske, činiti se, kan da si propet. Al ne ima sigurno opet ne ugodnijeg putovanja, nego li po zlom vremenu na moru. Čovjek vikao moru ne obzire se na vjetar, što kadkad silne valove diže, kano gore te misliš: sada nas pokriše; to ga donekle veseli; ali svakako mira ti nije rad žena i ljudi nenaučnih nepogodam morskim, koji polu onesvješćeni leže i uzdišu. Pri takvom vremenu nit je ugodno stajati na krovu parobroda, a nit možeš šta vidjeti pred kišom i maglom, zato i ja podjoh dolje u sobu.

Putnika bio je parobrod dobrano pun i većinom domaći sviet. Bilo je i nekoliko „odličnih“ Turaka, koji se vraćahu kući preko Trsta iz Meke, gdje su bili ovršiti sveti zavjet na prorokovu grobu. Uz dalmatinsku obalu uviek ima čovjek i takovih neprijaznih suputnika, koji ili kao trgovci putuju ili opet polaze ili se vraćaju sa prorokova groba. Tim ljudem sjaju se i blieskaju skupociena odiela zlatom i srebrom i dragim kamenjem, al gadi se čovjeku, kad ih podulje motri, njihovo ponašanje i nečistoća. Nije baš preugodno, kad mora čovjek blagovati, dočim te oni ili zavaljeni ili prekrštenih nogu te prezirnim okom gledaju. Promatrajuć te nemile gostove uza se i nehotice mi se izlanuo uzdah: bože dragi! do kad li će stenjati jadna naša braća u Bosni i Ercegovini pod jarmom tih divljaka? hoće li kad i nje sunce slobode ogrijati? kad li će njima Jurjev danak svanuti?..

Med timi Turci bio je i neki Arbanasin na tursku odjeven, koji je s nama zapodjenuo govor i izdao se za Arbanasina (Ščipetar, Arnaut). Med njim i med ostalimi njegovimi drugovi bila je ta razlika, što je on bio pristojno i čisto odjeven i što se je pristojno ponašao. Rekô nam, da je trgovac iz Skadra, pa da se vraća iz Trsta kući. Kako doznah po nekom drugom bio je vrlo bogat, a vidjet mu je bilo i na odielu. Pripoviedao nam štošta o svojih trgovačkih poslovih itd. govorio je više jezika, a med timi i hrvatski. Kud će suza neg na oko, pa ja ga počeh štogod propitkivati o našoj braći s kojom on trguje po Turskoj. Nekako nije mu se dalo o tom govoriti nu odmah iz prvih mu rieči uvidjeh, da je prijatelj Turaka, a da kô pakao prezire biednu raju. Al ja ga razjaren ipak zapitah: zašto, dragi gospodine, vaši sunarodnici uviek onako prijateljuju s Turcima pa globe i mrcvare tužnu našu braću u Turskoj; zar su se onako izvrgli unuci Skenderbegovi, koji je nekoč u družtvu s nama za slobodu svojega naroda vojevao proti nekrstu? To ga je kô grom ošinulo, pa skoro, da me svojim pogledom ne ubi. Da smo na osami bili, ne znam, kako bi bio prošo, ali ovako samo se na me paklenski namrgodi i nasmješi. Kašnje mi pripoviedi kapetan našega parobroda, vriedni Bokeljac, da on pozna toga čovjeka dobro; jer da uviek putuje, al da je to jedan od najvećih krvopija, što ih ima u susjednih stranah Turske. Nadalje mi reče: on vam je bio katolik, al se poturčio, samo, da može bolje globiti tužnu raju. On je prijatelj svih činovnika i namjestnika turskih po Bosni i Ercegovini. Kad agi kakovomu uztreba novaca, u njega će ih uviek dobiti, ali zato je njemu slobodno globiti po volji. Od njega sve štrepi u okolini. O njegovih nečovječtvih svatko govori, raja jadikuje, al njenih jada

* Ob ovoj slici pripoviedati će naš pisac kasnije u svojih putositnicah. (Op. ur.)

Turci ne čuju. Na koncu me opomenu, da ne diram unj, jer, da nije šala razjariti takova ne čovjeka. I to me je uvjerilo, da je istinita ona poslovica: gori je poturica nego sto Turaka, a to me je ujedno osvjedočilo, da je pravo ono, što sam već toliko puta čitao i čuo, da su Šćipetari najkrvoločnije pleme u Turskoj. Kada hoće Turci, da učine kakvo nedjelo, tad si zato najme Šćipetare: oni će za novac sve učiniti, to su prava zvjerad. Žao mi je, da zaboravih ime one prave slike današnjega Arbanasina. U Dubrovniku se rastadosmo: ja se iskrcah u Gružu, a on podje dalje. Sve dotle me sliedio zlobnim posmjehom, kô i ja njega žalobnim i prezirnim. Ta bio je krvopija roda moga!...

Vrieme sprovedoh inače na parobrodu dosta liepo: osim moga prijana, bilo je i nekoliko drugih naših znanaca na parobrodu. U šali i razgovoru vrieme nam brzo prolazilo. Tu se upoznasmo i s dvojicom mladih Hrvata, gradjanskih učitelja iz Ogulina: s gospodinom Ratkovićem i Magdićem, koji se o praznicih dadoše na put u Dalmaciju, da ju proputuju. To je plemenita namjera bila: kamo sreće, da nadje i u drugih učitelja svojih nasliednika! Medjusobnim samo obćenjem i poznavanjem sbližiti će se srca razdieljenoj braći: kad budemo jedni i drugi u duhu isti, tad će se same razpući Velebitske stiene i sjediniti, što se po pravu spojiti mora! Mi smo dosad kô dva razna svieta, koji jedan za drugoga znadu, ali se ne poznaju. Jednim i drugim hrvatska rieč romoni na ustijuh, al srce im još slabo jedno za drugim mari . . . Ako je dosad tako bilo, odsad ne smije da bude: ta krv smo ista!

Vriedno je, da se sjetim i nekog Ingleza čovjeka svojih 50—55 godina, komu zaboravih ime, koji je po Dalmaciji putovao, da razgleda i taj zakutak svieta, koga još vidio nije. Bila s njim i gospoja mu od kakovih 30—35 godina. Bila to prava vragolanka, za cielog puta muž joj ne znam ma da bi rieč s kim progovorio, osim š njome, al zato je ona sa svakim rado govorila, dapače sama bi zapodjenula govor te se počela s tobom šaliti, kan da ste znanci već iz djetinstva. Govorila je slabo talijanski, al zato vrlo liepo francuski. Muž se nije na nju ni obazirao, već bi cieli dan sjedio kod stola s kistom u ruci, pa bojadisao izradjene nacrte narodnih nošanja, što ih je po gornjoj Dalmaciji vidio u „Morlaka“*, kako mi reče njegova gospoja. Zaista liepo je to izvadjao i prilično naravi. Valjda misli taj gospodin štogod i pisati o tom, al bit će tu sigurno govora o kakvih „morlakih“ i „poludivljacih“, kako već obično tudjinci o Dalmaciji pišu. Ta i kako će da bude bolje, kad ne znaju našega jezika, pak svoje viesti crpe samo iz tudjih, zlih izvora!

(Nastaviti će se.)

* U primorju dalmatinskom zovu gorštake „Morlaci“ ili Vlasi. Izprva su pod tim imenom valjda razumjevali samo nadošljake pravoslavne, kojih ne ima u ostalom velik broj u Dalmaciji, al sada zovu tako sve gorštake.

Nova Baška.

(Slika na strani 89.)

(Slika na strani 89.)

Nova Baška jest poveće selo na otoku Krčkom; ležeće na obronku malih i većinom pustih gora na obali morskoj naprotiv Senja i hrvatskoga primorja. Ima više sela na Krku, i to sva u blizini jedno od drugoga, koja se zovu Baška: Stara Baška, Nova Baška i Draga Baščanska Naša slika prikazuje Novu Bašku, koja je med svima najveća. Znamenitosti kakovih u samoj Novoj Baški ne ima. Buduć su stanovnici samo težaci ili mornari, to ne može biti ni govora tu o kakvom gradu, već samo o selu. Crkava ima više; stolna crkva sv. Marije kao seoska crkva dosta je liepa, zvonik i crkva najprije se opaze kad se na moru, približava Baški, jer visinom nadvisuju ostale zgrade. Stanovnici su po narodnosti čisti Hrvati, košto i ostali Krčani, osim ono nekoliko stotina Talijana mletačkih, štono se naseliše u gradiću Krku (Veglia.) Kraj oko Baške većinom je kršovit; s toga i ne proizvodi se tu mnogo žita, ali tim više vina, koje u obližnji Senj, Rieku, Pulj i Trst izvaža. Baščani nastoje takodjer mnogo oko stoke. Dočim ostali otočani ne imadu vune nego za svoju potrebu ili niti toliko, to je Baščani proizvode i preko potrebe, pa buduć ima u njih malo žita, zato oni po cielom otoku prodaju ili zamienjuju vunu za žito. Baščani su u obće poznati kao dobri mornari, a takodjer i kao graditelji ladja (kalafati). Baška ima više nego ikoje mjesto na Krku svojih ladja i to baš dobrih. I na našoj slici vidimo, da ima u luci više ladja, al luka je slaba, jer nije dobro zaštićena proti buri i jugu, koji tu znadu silno duvati.

Akopriem je prieka potrieba, da se tu učvrsti luka, jer često brodovi tu stradaju, ne moguć ni u Senj, ni dalje pred vjetrom, a ne nalazeć u blizini zaklona, ipak pomorska vlada ne će, da što izvede. Vriedni zastupnik istarskih Hrvata na carevinskom vieću zauze se za Baščane i preporuči njihovu stvar ministarstvu, koje obeća štogod učiniti, al dosele ne učini baš ništa. — Med Baščani i med ostalimi otočani ima neka razlika u nošnji: Baščani ne nose širokih gaća, kô većina drugih otočana, a niti se većinom ne odievaju u crnini kao ostali otočani. I u govoru ima nekih razlika. Već po imenu dalo bi se slutiti, da N. Baška ne siže u daleku prošlost, kô n. p. Vrbnik ili Omišalj, pa da su joj se i stanovnici odnekle doselili. Ali blizu N. Baške ima selo Jurandvor, nedaleko kojega ima doduše malena, ali glasovita crkvica sv. Lucije, u kojoj ima glagolski napis, koji je mnoge naše naučnike tamo privabio, da ga proštiju. Dosele nije ga bilo moguće jošte posve protumačiti, a teško, da će se ikad posve razjasniti, jer ga je zub vremena znatno oštetio: sav je izlizan. Ali jedna je riečca na tom spomeniku, koja potresa dušom svakoga Krčanina, a to je ime hrvatskoga kralja Svinimira! To je najbolje svjedočanstvo, kojim mogu Krčani pokazati Talijanom, da je Krk za Svinimira kralja pod hrvatsku kraljevinu spadao, a ako Bog da, još hoće: ta

duhom je i danas sdružen s Hrvatskom! Taj napis spada med najstarije spomenike hrvatskoga jezika, a u svojoj vrsti je najstariji (XI. vieka). Taj je napis najbolje protumačio Krčanin Dr. Črnčić, poznati naš pisac, sada kanonik kod sv. Jeronima u Rimu. Črnčić drži, da je tu bio negda samostan benediktinski, kojih da je više bilo negda na Krku, dočim danas ne ima ni jednoga.

Cieli otok Krk ne ima ni jedne rieke, koja bi ga protjecala, akoprem je dosta velik, do malog potočića, što kod Baške teče, ali ljeti se često skoro posve posuši. Na njem ima i mlinova (jedini na cielom otoku), koji dok ima vode, uspješno rade.

Da ima u naših Bašćanah dosta hrvatske sviesti, sviedoči to, što su nedavno otvorili hrvatsku čitaonicu, drugu na otoku, i to na ponuke tamošnjih svećenika, najpače župnika Dovčića, koji su svi učenici neumrloga Frana Kurelca, koji je prvi sjeme Hrvatstva u Istru i otoke bacio, i evo učenici njegovi danas su jedini nosioci hrvatske ideje u onih stranah. Živili! M.

Priekop Sueški.

Po opisu Dra. Kühnea napisao O. Kpf.

(Nastavak.)

Medju Meuzališkim i Ballaškim jezerom presieca priekop komad zemlje kod Kantara (rieč arapska, te znači: most.) Ovdje bijaše nekoč most, po kojem su prolazile karavane iz Egipta u Siriju. Sada više ne stoji most, već ga nadomiešta prevoz.

Ballaško jezero presieca priekop u duljini od $1^3/_4$ geogr. milje. To je jezero plitko, većinom suho. Dno mu pokrivaju ljušture (najviše Cardium edule). Te ljušture sačinjavaju i nasip s jedne i s druge strane priekopa. Vegetacija ovdje obiluje osobito nekom vrsti Salicornije.

Težko je bilo kopati izmed Ballaškoga i Timsaškoga jezera, jer se zemljište diže ća do 16 m. nad more. Da dakle priekop svrsi svojoj odgovara, morali su kopati korito 25 m. duboko, a to je mnogo. Do 75 kubičnih metara pieska se izvadi. Za taj ogromni posao poslužiše se strojem excavateurs à sec, koj se razlikuje od drugih strojeva za izkapanje mulja u toliko, što je ovaj priredjen za kopno, dočim ovi posljednji plivaju. Sva sreća, da je u tih predjelih tlo pjeskovito, te se je mogao svagdje taj stroj upotriebiti. U jednom se danu može strojem excavateurs à sec izkopati 400 kubičnih metara pieska. Samo kod el Guisr-a bijaše tlo manje više kamenito; ovdje bijaše dakle više težkoća i neprilika, ali tlo upotriebiše za gradnju kapele u el Guisr-u i za temeljnu gradju kuća u Ismailiji, što je veći trošak i trud barem ponešto namirilo.

Po jezeru Timsaškom proteže se priekop u duljini od $^3/_4$ geogr. milja, te ne prouzroči nikakovih skoro težkoća. To jezero naime leži nižje od mora, pa nije stoga trebalo graditi nasipa, jer je jezero toliko morske vode primilo, da su mogli veći brodovi po njem ploviti. Voda Timsaškoga jezera veoma je gorka i slana. Obiluje raznimi vrstmi pataka i inih morskih ptica; pa je zato i lov tamo vrlo zanimiv. Budući jezero nižje od površine morske leži, promienilo se je u mnogom, pošto bi ga silna voda naplavila. Dr. Zenker pripovieda, da je čudan pogled, kad parobrod iznenada zakreće u Timsaško jezero, kad se oko, priučiv se na sam žuti piesak, pase po modroj površini široka jezera, kad na protivnoj nešto uzdignutoj obali prijatnu Ismailiju sa bielimi kućami i zelenimi šetališti i vrtovi opazi. Jedva si čovjek može predočiti, da je nekoč ovdje mjesto prijatna jezera samo pustinja bila, da su mjesto parobroda nekoč karavane ovuda prolazile, da je Timsaško jezero bilo samo plitka kaljuža malena obsega.

Ismailija je središte te pokrajine, ovdje se stiču svi putevi, željeznice i oba priekopa, Nilski najme i morski, i s toga se taj grad može liepoj budućnosti nadati. Sa sjeverne strane dolazi morski priekop (pored njega vodovod), te se spušta prama jugu, gdje ga opet prati Nilski priekop; prama sjevero istoku proteže se stara cesta za karavane u Siriju. Prama zapadu proteže se sjeverna grana Nilskoga priekopa, a pored njega željeznička pruga do grada Zagazig kroz dolinu Wady Tumilat. Godine 1864. bilo je u Ismailiji 150 kuća sa 3000 stanovnika (od kojih bijaše jedna trećina Europejaca.) Sada je pako broj stanovnika i kuća znatno narasao. Grad je pravilno zidan; ulice se križaju; smjer jim je od istoka prama zapadu i juga prama sjeveru.

Čuditi se mora čovjek, kad razgovara danas i s izobraženijimi ljudmi, kako imadu slabe pojmove o liepoti. Tako ne paze mnogi na pravilnost ulica kojega grada, na pravilnost sgrada i palača, crkava itd. već jedino na to, koliko ima liepših kuća i veličanstvenijih palača, pa bile kako mu drago razbacane po gradu bez pravilnosti i estetičke liepote. Grad sa jednostavnijimi kućami, ali liepo i ukusno gradjenimi, i to ne samo posebi, već i u razmieru sa susjednima kućama; grad sa pravilnimi ulicami, liepimi trgovi biti će svakako liepši od grada sa sjajnimi palačami, ali uskimi, tamnimi, nepravilnimi ulicami itd. Posljednji može biti vriedniji, bogatiji, ali liepši nikako! Uzmimo za primjer Beč; eto ti palača krasnih, eto ti i liepih ulica, liepih trgova, al pravilnosti i estetičke liepote u cjelini manjka te manjka, a taj manjak ne možeš nadoknaditi. — Spomenio sam to samo uzgredice, jer sam napomenuo pravilnost ulica Ismailije.

Prama zapadu Timsaškoga jezera diže se opet zemljište kod Tussuma i Serapeuma do 12 m. Eto opet ogromna posla izkapanjem. Izkopan piesak bacali su na zapadnu stranu priekopa, da ga isti istočni vjetri ne saspu opet u korito priekopa. U duljini 1 geogr. milje od Serapeuma nanaša ipak vjetar i sitno kamenje; nu toj pogibelji izmakoše ustrojiv na istočnoj strani priekopa nasipe, ograde i jaruge.

(Konac sliedi.)

☛ **Ovomu broju dodan je prilog od pol arka.** ☚

SVAŠTA PO NEŠTO.

Književnost.

(Zabavne knjižnice) VIII. svezak izašao je, sadržaje nastavak prekrasnoga romana „devetdeset i tri“, što ga je napisao Viktor Hugo. Mi i opeta naše čitatelje upozorujemo na to krasno poduzeće naše vrle „primorske tiskare“ u Kraljevici, pozivajuć ih, da se u što većem broju predbroje na tu knjižnicu.

(Djedova aritmetika,) napisao francezki Jean Macé prevela Marija Fabkovićka. Tiskom Drag. Albrechta u Zagrebu; u osmini 81 strana. Ciena je djelu 30 novč. a dobiva se u kr. sveučilištnoj knjižari Albrechta i Fiedlera i kod same prevoditeljice. Čitateljem „Napredka“ poznato je to djelo; jer je odanle na pose preštampano, onim pako, koji ga nisu do sada čitali, preporučujemo što toplije, naročito pako to činimo za one, koji se bave budi odgojivanjem mladeži, budi učenjem aritmetike, to bo je djelo do sada nedostizivo praktično pisano te nam na vrlo lahko razumljivi i shvatljivi način tu inače dosta suhoparnu struku znanja razjašnjuje. Prevod je vrlo dobar i lahak.

(Narodni prijatelj ili mali revizor naših svrha) zvati će se knjiga što ju kani izdati g. Jovan Šarić u Kutih, u Ercegu Novom (Boki kotorskoj) te kojoj će ciena biti za upisnike 30 nvč. a kasnije više. Knjigu kani štampati dati latinicom i ćirilicom a sadržavati će 12 točaka vrlo zanimivih. Predplata šilje se do 25. travnja g. izdavatelju.

(Važno i po naše gimnazije.) Netom izašla je broširana knjižica na niemačkom jeziku od dr. Matije Wretschka (inače Vrečka) Slovenca, nadzornika sriednjih učilišta u Gradcu, pod naslovom: „Die Fachbildung und Prüfung der Lehramts-Candidaten für Mittelschulen“. U spomenutoj knjižici ima svašta liepa i dobra, što bi se moralo i kod nas uvažiti, pa ako ne onako na vlas, to barem ponajviše, da tim i naše gimnazije dobe drugo lice. U toj knjižici pisac navadja nedostatke po gimnazijah i realkah u Austriji, pa to pripisuje većinom tomu, da se je do sada ponajviše obzir uzimao samo na znanstveno naobraženje onakovih kandidata za gimnazialno učiteljstvo, koji se posvećuju klasičkim jezikom i povjesti, uvedši na sveučilištih seminare za te struke, dočim se to kod drugih struka činilo nije. Ja mi slim, da je baš sada kod nas hora, da se tomu nedostatku na put stane, da se i ostalim filozofičkim odjelom čim budu otvoreni dodaju seminari, da se budu naši budući gimnazijalni učitelji mogli čim više naobraziti i što temeljitijega znanja si steći, što baš pisac gore navedene knjižice osobito zahtieva. Pomanjkanju dobrih sila za učiteljstvo sriednjih učilišta pripisuje pisac takodjer toj okolnosti, da je dojakošnje razdjelenje u struke nevaljalo, te pokazuje u svojoj knjižici, kakovo bi u tom pogledu razredjenje moralo biti, da se naobraze čim bolje sile za učiteljstvo na sriednjih učilištih.

Nadalje pisac govori o kandidatskih izpitih i o povjerenstvu za te izpite, kako bi se ono sastaviti imalo i na što bi se ono kod izpita osobito obazirati imalo. U obće knjižica je dobra i preporuke vriedna osobito za one, koji u tom pogledu imadu koju rieč reći, jer je zbilja nuždno, da se reorganiziraju naše gimnazije i realke, a to će se jedino postići, veli Wretschko, ako se naobraze valjani učitelji. Kod nas se je sada otvorilo sveučilište, te je sada i najbolja zgoda, da se Wretschkova rieč glede toga uvaži.

Spomenuta knjižica stoji samo 45 novč. V. D.

(Umoljeni od gje. Ane udove Karadžićke) priobćujemo sliedeću viest:

Produženje prenumeracije

na najnovije izdanje I. II. i III. knjige srpskieh narodnijeh pjesama koje je skupio i na svijet izdao Vuk Stef. Karadžić.

Javljam ovijem svakome, da sam produžila prenumeraciju na gore pomenute pjesme do 1. travnja t. g.

U Beču 23. Februara 1875.

Ana udova Vuka Stef. Karadžića
Landstrasse Marokkanergasse Nr. 3.

(G. M. Seneković) c. kr. gimnazialni profesor u Vinkovcih, naumio je tiskom izdati rukopis Mat. Ant. Relkovića, nalazeći se u knjižnici c. kr. velikoga gimnazija vinkovačkoga, a sadržavajući: životopis Esopov, 196 basna Esopovih i 59 Fedrovih, zatim ćudoredne pripoviedke Pilpay bramine indijanskoga mudroznanca ili vladanje velikih i malih, k tomu preko 500 mudrih izreka do danas još ne tiskanih.

Ta knjiga izilaziti će u mjesečnih svezcih počamši od uzkrsa u osmini na liepom papiru. Svaki će svezak imati tri arka a stojati će 40 novč. koja će se svota onda platiti, kada predbrojnici koj svezčić prispije. Cielo će djelo iznositi do 30 tiskanih araka. Tko se želi predbrojiti neka to učini do 20. ožujka t. g. Čisti prihod opredieljen je za utemeljenje zaklade Relkovićeve za podporu siromašnih učenika srednjih učiona u Hrvatskoj i Slavoniji.

(Peter Preradović Gedichte treu nach dem Kroatischen, übersetzt von H. S. Druck von J. Frank in Essek. Čitajuć ovu knjižicu neznamo pravo bi li se više čudili netočnom prevodu, neukusnoj radnji tipografičkoj ili pako smjelosti prevodilca, koji se usudjuje na omot priliepiti rieč „treu“, te u ovakovoj formi predati niemačkoj publici pjesme našega Preradovića. Nu ne imajuć ni vremena ni mesta, da obširnije o tom djelcu progovorimo, otisnuli smo samo nekoja mjesta najpoznatije pjesmice u originalu i u prevodu: Sravnivanje obiuh bit će najbolja kritika.

. . . .
Da si tako sad nemirno?
Kao ptica u zatvori
Za svietom te želja mori:

. . . .
Dass du flatterst hin und her,
Wie ein Vöglein im Gefang,
Dem um seine Freiheit bang:

. . . .
Preslabe su izmučene,
A da puknu, bez koprene
Bile bi sve rane tvoje;
Miruj, miruj, srce moje!

. . . .
Denn wenn sie entzwei gehackt,
Klaffen unbedeckt und nackt
Grässlich alle Wunden Dein. —
Ruhig, ruhig, Herze mein.

Znam ja, ti bi mah na vrata
Polećelo tvoga zlata!
Nije Milka tvoja više,
Već za drugog ona diše,
Drugi ljubi zlato tvoje;

. . . .
Dein bekannter reger Sinn
In Emilien's Arm zu flieh'n
Ist nunmehr im Flug verzielt,
Seitdem sie für jenen fühlt,
Der jetzt kos't die Liebste Dein.
. . . .

Odgonetka slovne zagonetke u 9. broju.

Č	E	D	A	R
E	Č	A	V	A
D	A	V	J	D
A	V	J	L	A
R	A	D	A	Y

Riešili su u Zagrebu: Dva jednogodišnja dobrovoljca, g. Kamilo Blagaić gimnazialac i gg. Panajot Semerdjiev, J. Mondecar realci; u Požegi: gg. Ljudevit Trdić grunt. viežbenik, Novica Zliković, Fran Toplak, Antun Pukler, F. K. Karlovčanin i M. M. Orahovčanin, Koloman Mutavgjić, N. Dobroljub Jagetić, Milan Jambrušić, Milan Brajković i Frane Latković svi gimnazialci; u Osieku: gg. Užarević, Kohn, Dundjerović, Jančiković, Jezdimirović, Pavić, Drag. Štulhofer, Ant. Andrić i Drag. Štumpf gimnazialci i A. Unkelhäusser realac; u Petrinji: gg. Ivan Martinović i Blaž Terkulja gr. učitelji; u Petrovaradinu: gg. T. Jozičić i L. Grbanović; u Glini g. Vjek. Križ ljek. vježbenik; u Vrbovskom: gdč. Marija Koričić; u Buševcu: gdčne. Anka Rendelijeva i Sofija Prodanovićeva; u Makarskoj: g. Antun Martekini kot. sudac.

Riešenje arithmogrypha u 9. br.

J	Igumanu	u
o	Odeon	n
s	Sobieski	i
i	Jaroslav	v
p	Portoriko	o
J	Ikonium	m
u	Ubaldo	o
r	Radegund	d
a	Alhambra	a
j	Itzenplitz	z
S	Saloniki	i
t	Tombuktu	u
r	Riger	r
o	Osborne	e
s	Sidnei	i
s	Suvarov	v
m	Mantua	a
a	Aranjuez	z
j	Iturbide	e
e	Ekaterinoslav	v
r	Romanos	s

Riešili su u Zagrebu: gdčna. Danica Sakačeva, gg dva jednog. dobrovoljca, J. pl. Widaković, Stj. Šćukanec, Ljud. Kale učit. pripravnik, Ferd. Fizir, F. Š. Jasenovčanin, Juraj Ilić, Severin Krupitsehka, Jos. Veselko, Eug. Široki, Mart. Starčević. Ernest Široki, Stj. Hrvojić, Mato Belavić, Ljud. Lovrenčić, Sam. Singer, Bož. Kukuljević Sankcinski gimnazialci, J. Mondecar i Drag. Šram realci; u Požegi: Ljud. Trdić grunt. vježbenik, F. R. Karlovčanin, M. M. Orehovčanin, Kol. Mutavgjić, V. Dobroljub Jagetić, Milan Jambrušić, M. Brajković, Frane Latković, Vatroslav Šporšić, A. Pukler, Fr. Toplak, V. Pet. Galić, Npv. Zliković, Mirko Pavlović i Julio Svibanjović gimnazialci; u Osieku: Krachler Petar, Stj. Dundjerović, Iv. Jančiković, Stj. Jezdimirović, Mat. Pavić, Drag. Štulhofer, Ant. Andrić i Drag. Štumpf gimnazialci; u Karlovcu: dr. Mir. Dražić žup. fizik i Tomo Štefanović; u Petrovaradinu: P. Pavlović, T. Jozičić i L. Grbanović; u Kostajnici: Miroslav Sukalić, Makso Zebec i Milka Košec; u Glini: gdčna. Ančica Lopašićeva i Vjek. Križ; u Senju: Virgil Devčić i Fr. Cikota gimnazialci; u Petrinji: Ivan Martinović i Blaž Trkulja gr. učitelji; u Ladjevcu: gdčne. Franjica i Ivanjica Gruber; u Sluinu: Mande Barilli; u Kastvu: Domoslav Jelušić; u Novoj Riši u Moravskoj: Cyrill Židek, kanonik Praemonstr.; u sv. Ivanu pod Zelinom: Ivan Krst. C—i; u Vrbovskom: gdčna. Vjek. Koričićeva; u Sisku: Janko M.; u Delnicah: Milan Petranović; u Ivanićgradu: Franjo Zoger ml.; u Kraljevici: Šime Vudy učit.; u Majurcu kod Križevca: Imbro Dušić poljodjelac; u Bereku kod Belovara: gdja. Marija Barić. Zatim Nikola Alačević učitelj, Antun Martekini sudac, Pavičić Petar kapetan, Josip Pović poštar svi u Makarskoj.

Riešenje IV. rebusa u 9. broju.

„Mučno je staru lisicu uhitit u stupici."

Riešili su u Zagrebu: gg. dva jednog. dobrovoljca. Ljud. Kale učit. pripravnik, Ljud. Lovrenčić gimn., Panaj. Semerdjiov i Drag. Šram realci; u Osieku: Užarević, Kohn, Drag. Štulhofer, Ant. Andrić i Drag. Štumpf gimnazialci i A. Uukelhäusser realac; u Požegi: Ljud. Trdić grunt. vježbenik, F. R. Karlovčanin i M. M. Orahovčanin, N. Zliković, A. Pukler i P. Galić gimnazialci; u Kostajnici: Makso Zebec i Miroslav Sukalić; u Senju; Jakov Papić bogoslov, Virgil Devčić i Fr. Cikota gimnazialci; u Petrinji: Ivan Martinović i Blaž Trkulja gr. učitelji; u Buševcu: gdčna. Anka Rendelijeva i Sofija Prodanovićeva; u Kastvu: Domoslav Jelušić; u Novoj Riši u Moravskoj: preč. Cyrill Židek kanonik Praemonstr.; u sv. Ivanu pod Zelinom: Ivan Krst. C—i; u Glini Vjek. Križ; u Vrbovskom: Ljubica Koričić; u Sisku: Janko M.; u Makarskoj: Antun Martekini, kot. sudac.

Zagonetka.

(Od Jakova Rajsa.)

1. rieč: rimski pjesnik.
2. rieč: pritok u Bugarskoj.
3. rieč: otok u njemač. moru.
4. rieč: pomoćnice junakâ u narodnih pjesmah.
5. rieč: kraljevina u Europi.

Pogodiv ove rieči, te pročitav 1. slovo 1. rieči, 2. slovo 2. rieči, 3. slovo 3. rieči, 4. slovo 4. rieči i napokon 5. slovo 5. rieči: dobije se ime grada u trojednici; čitajuć pako od traga 1. slovo 1. rieči, 2. slovo 2. rieči, 3. slovo 3. rieči, 4. slovo 4. rieči, te konačno 5. slovo 5. rieči: dobije se ime rieke, na kojoj leži traženi grad.

Brojčana zagonetka.

(Od Janka M. Siščanina.)

Neki čovjek kupovao je kože, jednu vrst komad po 5 nvč. drugu vrst komad po 1 for. a treću vrst komad po 5 for. Imao je 100 for.; koliko je on svake vrsti morao kupiti, da je i 100 komadi koža imao?

Zagonetka.

(Od Janka M. Siščanina.)

Čim dan svršuje? čim noć počimlje?

Listovnica odpravničtva.

Sve one, koji reklamiraju brojeve našega lista, molimo uljudno, neka izvole to učiniti kod svoje pošte, a neka ne upravljaju reklamacije izravno na nas. Moguće je, da se kad kada koja pogrieška kod upravljanja lista učini, a to naročito sada, dok nam još silne predplate na list svakim danom dolaze, nu toliku nemarnost i neurednost u odpravljanju, kakovu nam vrlo mnoge svakdašnje reklamacije izkazuju, moramo odrešito od nas odbiti. Za veću kontrolu nabavili smo si sada posebnu knjigu, u koju se svi odaslani brojevi predbilježuju. Da vidimo tko je kriv! Tom prilikom molimo uljudno onu gg. predplatnike, koji se prije nedavna predplatiše i koji možebiti 1. broja nisu dobili, neka si izvole potrpiti samo za nekoliko dana, dok se isti broj opeta natiska; jer nam je prva naklada posve razgrabana.

Poveće pogrieške u članku „Grad Senj" u 9. broju.

U 2. alin. 3. red. čit. potrpana; 9. r. kojim; 4. alin. 3. r. dvie m. sve; 8. r. ukusno m. ukupno; Bontićeva; u 6. alin. 4. r. m. sv. Jurja čit. Uznešenja bl. dj. Marije.

Tiskom, troškom i nakladom **Drag. Albrechta.**

Odgovorni urednik **Dragutin Jagić.**

Časopis zabavi i pouci.

Br. 12. U Zagrebu, 21. ožujka 1875. God. I.

Tiska se svake nedjelje. Godišnja ciena 4 for.; poštom i domaćim u kuću 5 for. Rukopisi se ne vraćaju.

Sa klizališta.

Pripovieda Budimir.

VII.

(Konac.)

Nekoliko dana niesam išao na led. Ono turobno oko ne mogoh zaboraviti. Volio sam samoću, da razmišljam, što je Ninu moglo toliko razboliti; ne bi li joj ja mogao pomoći, da joj se ustašca opet otvore na onaj veseli, vragoljasti smiešak. Maštao sam amo i tamo, umišljao si i ovo i ono; ali sve uzalud.

Podjoh opeta na klizalište. Što sam se više približavao ledu sve mi srce življe kucalo. Bio bih se za glavu okladio, da ću opet vidjeti Ninu. I vidjeh ju! Prodjosmo jedan kraj drugoga, pozdravih ju, ona je u mene gledala, al mi odzdravila nije. Kao da me ne pozna. Oh, bog me sačuvao jošte jednom takov susresti pogled, a od mile mi osobe! Ljubav, prezir, viera i nepovjerenje sve to izražavaše joj modro oko. Činjaše mi se kano modro more, koje pod mirnom pučinom sakriva propast bezdnu, vjekovitu . . .

Vidjeh i Propalića, gdje se kliže. Htjedoh k njemu, da ga zapitam ne zna li uzroka tugi Nininoj. Al kano da me on bježi ne mogoh ga dugo dostići.

— Dostigoh li te ipak! Kako je? Zapitam ga.

— Dobro bježiš. Hvala na pitanje, dobro. Pogledje me i nasmije se: ho, ho, ho!

— Čuj, je si li bio što kod Tudjinovića? Nina je turobna, kip sjete i nuja, ne znaš li s čega?

— Čudna je. Drugo ništa. S bogom. I on odklizne.

Htjedoh jošte, da govorim š njim, ta svaka rieč, koja o njoj sbori bijaše glasbom glasovitom, rajskom . . Ali on već bijaše odletio; i kolikogod sam puta kušao govoriti š njime izmače mi.

Očevidno me sada izbjegavao, koliko me je prije svuda sliedio.

Vidjeh i Tudjinovića. Kao još nikad, toliko silno probudi se u meni spomen one sgode što ti ju, mili čitaoče, malo prije iz svoga dnevnika prepisah. To bijaše živi dokaz, da je zaludu sav moj trud, da mi moja žarka ljubav nije moguća odstraniti zaprieke, koje je stavila sudbina do moje Nine.

Kako stojah na ledu zadubiv se u misli zasinu mi velika odluka. Učiniti ću to. Zašto to prije već ne učinih? a nije ni toli riedko sredstvo u Zagrebu. Ta sàm sam prije nekoliko dana dobio ljubovno pisamce od ne znane mi ruke, zašto ne bih i ja pisao?

Vraćajući se kući razmišljao sam, kako da joj pišem? Odlučih napokon, da joj pošaljem jednu pjesmicu, koju sam, kao svaki zaljubljenik, skovao iza prvoga našega susreta na ledu.

Dodjoh kući. Sjednem, da prepišem što liepše tu pjesmicu na što liepši papir. Tražim i premećem papirčiće, ali pjesme ne ima. Možda mi je u bilježnici? Pogledam — ni tu je ima; nigdje je ne ima. Izginula je u noć . . . .

Još sveudilj premećući pisma nadjem današnje novine. Pregledam domaće viesti; oglašena je za nedjelju večernja zabava na klizalištu.

A, pomislim, tamo moram poći. Možda mi se bude pružila prilika opeta govoriti š njom. I opet se zanesem u mislih, kako ću š njom milo sboriti, kako ću ju tješiti, kako će mi ona zahvaljivati, kako će mi dati ruku, itd.

Evo nedjelje, evo gdje joj se već mrači dan. Evo i mene na klizalištu.

Bijah dječakom veliki sanjar. Sva čuvstva one dobe i dobe najranijega djetinstva, gdje čujemo same bajke o vitezovih, o vilah, o vukodlacih, o sastancih na risu, dodjaše mi sada na um. Klizalište bijaše razsvjetljeno šarenimi svjetiljkami, bakljami, te amo tamo sukljaše plamen iz zdielice napunjene smolom. Kano da si zašao u dobu bajkâ i pričâ. Po tako bajno razsvjetljenom klizalištu letili bez reda i bez cilja ljudi ostavljajući za sobom čudnovite sjene sad duge, sad kratke, kao da su po paklu skakali i koprcali se i mali i veliki vragovi.

Brzali ljudi amo i tamo, posrtali, padali, križali i suzbijali se, a to sve u onom čarobnom nejasnom svietlu.

Obadjoh cielo klizalište. Nje još ne bijaše. Al evo najedanput, ko angjeo mira sried noćnoga bojišta pojavi se ona. Bijaše sama. Obašav ju nekoliko puta, da priberem snagu pripodjem k njoj i pozdravim ju.

— Nije me nada prevarila, gospodjice! Dozvolite li, da vas vodim? Ljudi sréu kao pomamni . . . .

Čekam odgovor. Ona kao da razmišlja, a onda odvrati:

Ne volim se danas baš klizati, dodjoh više samo, da vidim za to hvala vam . . . Al bijaše to toli hladno! a glas joj tajno drhtao.

— Gospodjice, oprostite što sam bio tako slobodan . . . ni meni se nekako ne da . . . Na stvar, pomislih si, takove prilike, već nikada. Za to nastavimo. Vi ste sad nekoliko dana toli turobna, gospodjice, . . . ah znam, da ne imam prava pitati vas za uzrok, ali ne mogu — ne mogu, da vas vidim takovu . . . srce mi . . . .

— Biste li želio, da poludim?! I nasmija se gorko.

— Gospodjice, vi ste bolna! Ili vas tuga mori, o povjerite ju meni, dajte mi ju svu; za vas nositi ću ju rado; bit će mi lahka, mila! . . .

— Oprostite gospodine, govorite li pametno?

— O, ne mojte misliti, gospodjice, da su to tek rečenice, kojimi obiluju drugi mladići . . . ja zazirem od toga . . . govorim kako mi je na srcu . . . ah! . . . gospodjice, od kad vas vidjeh u kazalištu ne imah mira: gonio sam za onim božanstvenim likom u kojem nadjoh uzor svoj; svuda sam tražio samo vas . . . vas gospodjice! — — Ovdje na ledu opet vas vidjeh . . i od onda. —

Ne usudih se dalje, poglednuh joj u lice, bijaše opet ko nekoč milo i blago, kano zanešeno blaženom mišlju. Ohrabrim se i izpoviedih:

— Da od onda gospodjice, od onda vas ljubim!

Ona se trzne, i pogledne me opet onim nujnim, bolnim, a zajedno i prezirnim gledom.

— Dà, da, ljubim vas — Nino vas jedinu sam ljubio, vas jedinu ću ljubiti; ja vas ljubim, ljubim!! . . . . .

— Oh i ja! . . . ne, ne vi me ne poznate, vi me držite drugom. Nije istina! ja vas ne ljubim, ne smiem, ne mogu ljubiti. Ne, ne, ne! — Vi se rado titrate . . . ne, ja vas ne ljubim! Oh ne! — Ona zaplače, osviesti se i odklizne . . . .

Svieće sve su ugasnule, baklje dogorile, samo u jednoj zdielici jošte umirući plamen plamti, silni dim u zrak šiljući. Sad gasne, i noć je; sad plamnu i sve je bielo kano da me duhovi obilaze . . . .

Dà, to mora da je san, samo grozan san. Ne luduj, ne stravi se Mirkoviću, ta samo snivaš! dozvah si sdvojnim glasom . . . . .

VIII.

Kao vazda i poslije toga dogodjaja marljivo sam polazio led; ali moje Nine više ne vidjeh. Začeh opeta ko lud bježati ulicami ali moje Nine ne vidjeh. Ti ćeš mi, mili čitaoče, možda reći, da sam sjegurno jasno doznao, da me ona ne ljubi. Toj tvojoj misli ja sam kriv, jer ne mogoh, da u mrtvo pero udahnem onaj glas, onaj dah uzburkane duše, kojim mi je Nina govorila. Ah tako, kano da mi veli, da me ljubi. Onaj: „ne, ne, ne!“ zvonilo je kano: „da, da, da!“ I za to je ne razumieh i za to sam sdvajao!

Tražio sam Propalića. Nije me nikad htio, da opazi. Kad nije mogao inače, pozdravi me, i ne gledeći mi u lice reče, da ima silna posla, pa odbjegne, kao da za njim vlak hiti.

Nina, kao iznikla iz Zagreba.

Tad se proču gradom glas — da je Nina zaručena, — zaručena s Propalićem!

Ljubio sam ju istinito i iskreno i žarko! A ona, ona da podje za — Propalića! Moja ljubav se podvostruči, a jedan dio se pretvori u mržnju: mrzio sam Propalića!

Htjedoh k njoj. Ali šta ću! Ta već sam joj rekao, da ju ljubim, a ipak, ipak je ona zavolila njemu!

Ne bijaše mi, no snositi bol. Ali težko, težko je to! Kad ljubiš, a kad pomisliš:

Nije ona tvoja više
Već za drugog ona diše
Drugi ljubi zlato tvoje!

Ah, ne možeš nego da uzdahneš: Miruj, miruj, srce moje! I opetuj to, opetuj do sto puta, tješi ga i miri, ali ono silno, silno bije . . . . .

Sjedio sam u svojoj sobici. Kako mi bijaše oko duše, pomisliti si možeš, ako ti rečem, da je danas vjenčanje Nine sa Propalićem!

Netko pokuca.

Listonoša dade mi pisamce. Bijaše iz Zagreba. Ruka mi ne poznata. Otvorim ga.

Bijahu u nutra tri listića. Jedan upoznadoh odmah: bijaše moja pjesmica spjevana Nini.

Ne znadoh što je to, ni odkuda.

Na posebnom papirčiću bijahu napisani ovi redci:

„Gospodine! Zahvalna sam udesu što mi rukû dospješe priložene dvie pjesmice. Bijah dosta objestna i neobzirna, te bih možda bila učinila ludost. Borba mi bijaše težka, tim teža, što je vi nieste bio vriedan. Ne usudite se nikad do mene.

Nina Propalićeva.“

Evo ti, mili čitaoče, moje pjesmice; dok ju čitaš daj da se gubim u spomenu onih časova, kad mi zaljubljenu bijaše potrehna zabava pjevati:

Sunašce zadje — na nebu se sjaji
Milovid zviezde bliede bajni čar:
Snjeg srce moje u blag plamnu gar,
U kome svieta tog mi ginu vaji.

Kol trepti bajno — kô da nešto taji:
Mog srca možda uzvraća mi har?....
Ne — ne zna ona moje duše žar,
Ta ne stižu mi do nje uzdisaji!

Na nebeskijeh ona je visinah
I viečni kriesak usried noćnih tmina,
U kojih tuj se nemoćan ja gubim.

Man uzdišući proz tu gluhu noć . . .
Al! — pjesmi siže do nebesa moć!
Dà, ti joj pjesmo javi, da ju ljubim!

N. Mirković.

Na trećem listiću bijaše niemačkim jezikom napisano:

„Ja Vas ljubim, gospodine! Opazih, kako ste se šetao pred mojimi prozori, opazih kako ste bio svaki put na klizalištu kadgod i ja, opazih kako ste me u kazalištu milo gledao, i grud mi se uzbibala, kad no sa mnom plesaste na zadnjem plesu. Oh, dà i ja vas ljubim! Više ni ne treba da rečem. Moj otac je strog... Očekujem od vas viest.

Vaša ljubeća Vas do u smrt

Alma.“

Sada tek pojmih uzrok svojoj nesreći. Moja Nina je mislila, da je ta pjesmica spjevana Almi, a bijaše njoj; mislila je, da tražim na ledu, u kazalištu, na ulici, na plesovih Almu, a ja sam tražio samo nju!

Ali kako su dospjela ta dva listića u njene ruke?

Dugo sam buljio preda se ne znajući ni da gledjem ni da živem. Kad se osviestih napišem Nini list, kojim se opravdavam, kojim ju zaklinjem, da o meni tako ne misli. Sretosmo se drugi dan na ulici . . . ah! onaj pogled! — on mi reče više, nego ti ja, mili čitaoče opisati mogu. Meni je bilo i voljko i užasno pri duši; podjoh šetati, daleko, daleko izvan grada . . .

Moje ogorčenosti, moje grozne duševne boli opisivati neću, ne bih ti ugodio. Nu da ti rečem što je danas dakle poslje tri godine sa Tudjinovićem, s Ninom s Propalićem i sa mnom.

Nina i Propalić živu prilično dobro: jer se je on dočepao — kako? to neznam — liepe službe; ali jedan pogled reći će ti, da ne živu sretno — ah uboga Nino! Ubogi Mirkoviću!

Tudjinović se je propio. Kod kortešacija naučio piti, i kad već nije bilo tako lahko s novcem, ipak se nije okanio pila. Izgubio službu. Moljakanjem dobio drugu, vrlo neznatnu. Da ga požalim? Ne! ne mogu!

Prošteno je svima, svima!
Samo nije izdajici!

A ja? Nekoliko dana sam zdvajao, ludio, biesnio nu sve po malo primirivali se vali uzburkane mi duše: sdvojnost, mahnitost, bies jenjao, a mjesto njega tiho, tajno ušulja mi se u srce sažaljenje; sažaljivao sam Ninu i — sebe.

Napokon sviknuh se i tomu, opet se razvedrih, opet našalih, opet nasmijah, opet postadoh veseo . . . . ali se ne zaljubih nikada više!

———×———

GOSPIN CVIET.

Spjevao B. B.

Isvànula zora svietu,
I granuo sunčaj ruj,
U mirisnu već se cvietu
Oglàsio pčelin zuj;

Put neba se ptica ranih
Već uzdiže milen poj,
I po šumi zvjerad kani
Zapustiti log već svoj.

I mladjana Milka žurno
Iz stana će spješit sad;
U grudih joj srce burno,
Na licu joj težak jad.

Zapustila polja širom
Krasotica tužna put
I, veselim ko pred pirom,
Gle cviećem si puni skut.

Al na pir se takvog cvieta
Ne ubire rukoviet,
I radost kog takva sreta
Ne ubire gospin cviet!

Tek rana se njime taži
I ranjenik stog je zvan
I ranjen ga svatko traži
I svakomu on je znan.

Al djevojče ludo mnije,
Da i srca lieči vaj,
Te pomamno eto vije
O grudi si cvietak taj.

O grudi se ove savi
Oj! mladenac nekoč mlad,
Na svoje ih krasan navi,
Sad — vječni ga krije hlad!

To težka joj mladoj rana,
To srdašca njena vaj,
S tog godinu veće dana
Po cvietak si ide taj.

Sve većma ga nà grud stište,
Sve većma ga traži viek,
Izliečit si ranu ište; —
Al nemoćan taj je liek.

Vaj! s težke rane postrada
Sirotici bilo mriet;
Povehnula grud joj mlada
I na njoj vam gospin cviet!

Sierra Morena.

(Iz niemačkoga, prevela Slavka Bl.)

I.

A cvietnoj Andaluziji — tamo gdje se diže zimoradom (ružmarin) ovjenčana Sierra Morena — tamo vidjeh krasotu djevojku, vidjeh je, kako je stojeći kraj spomenika Alonzova, u tuzi i vaju svoje sniežnobjele ruke položila na hladni kamen.

Elvira ljubljaše mladoga Alonsa, a on ljubio krasnu Elviru i nadaše se doskora njenim suprugom postati; ali brod kojim je putovao iz Majorke — gdje mu je otac prebivao — progutaše valovi bučna mora; ta strašna viest skrši Elviru. — Njen život bi u pogibelji. Napokon se njena zdvojnost razplinu u tihanu ali tmuru žalost.

Ona podiže miljku duše svoje mramoran spomenik, koj svakoga jutra toplimi suzami natapaše.

Ja proljevah suze s njome. Ona je vidjela u mom oku vlastitu tugu, u bolih moga srdca svoje boli, i ona me nazva pobratimom! Njen pobratim! Kako sladko i ljubko zvoni to ime sa ljubljenih ustanâ! I prviput tad poljubih njenu ruku.

Elvira mi bajaše o svom nezaboravnom Alonzu; orisa mi plemenitost duše njegove, ljubav, oduševljenje i sreću njegovu; — zatim opet zdvojnost, strah i tugu, i napokon utjehu i sladki melem, koj njeno srdce nadje u mom pobratimstvu.

Oko Elvirino bivaše bistrijim, jagodice lišca njena oživiše i porumeniše iznovice. Srdačno i vatreno stisnu mi ona ruku.

Ah! u grudih mojih uzbukti ljubavni plam, najživlja čuvstva uzburkaše mi srdce; krv mi kolaše brže no ikad — al jao! ja moradoh šutiti, nesmjedoh žar ljubavi svoje odkriti.

I mučah dugo, — dugo. Ne usmielih se odkriti onoga, što mi se u duši zbivalo; jer Elvira se zakle samo svog Alonza i nikoga drugoga više ljubiti. Strašna zakletva! ona mi zatvori usta.

Vazda nas dvoje bijasmo skupa; sjedeći uz tužan spomenik Alonsov, mramorkom mučeć, samo srdca nam govorahu. Kad bi se njen pogled sukobio s mojim, oborio bih ga k zemlji, ili bi ga bolno uzvinuo k nebu. Dva uzdaha oteše se tad našim grudim, sdruživ se, pomješaše se blagimi Zefiri i razplinuše u prostranu zraku.

Često bi nas zatekla mrka noćca u udaljenoj samoći; zvučna jeka odjekivaše od robora vodopadâ što no strmoglavce padahu u ponore i doline Sierrė Morene.

Kao što bučeći bjes uzburkane vode, prodre sve nasipe, tako i bura čuvstva mojih raztrže sve spone; i odkrih joj dugo zamučanu strast nježnim priznanjem ljubavi.

Klečah pred njome; a vruće suze poljevahu mi lice. Elvira bljednu; i opet porumeni. Uze zatim moju ruku, i ljubko me gledajuć; progovori: „Okrutniče!“ — al milina glasa njena ublaži strogost ukora — „ti se ne zadovoljavaš sladkim čuvstvom posestrimstva, no me i navodiš, da prekršim svetu i svečanu zakletvu — kaznila nebesa trieskom svojim mene vjerolomnu — jer ja te ljubim! Moji vatreni cjelovi ne dadoše joj dalje govoriti.

O Bože! to bje najsretniji čas u životu mome. Elvira kleknu zatim spomeniku Alonzovu i ogrliv studeni mramor, drhćuć glasom progovori: „Ljubljeni pokojniče! opraštaš li svojoj Elviri? Ja se zakleh tebe pokojnika uviek ljubiti; tvoja slika ostat će sahranjena u mom srdcu, svakim danom riesit ću ovaj spomen — kamen mirisnim cviećem, a moje suze orosit će pomješane jutarnjom i večernjom rosom taj mramor. Al ja se zakleh samo tebe ljubiti jedinog — a sad ljubim opet. Jao! odveć se uzdah u svoje srdce kašnije tek uvidih opasnost. — Ja bjeh sama u tudjem svietu, — tražih utjehu. — Prijateljstvo prikaza mi se krunom nevinosti i krieposti. — Ah, ljubljeni pokojniče možeš li oprostiti — tvojoj Elviri?

Ljubav me nadahnu rečitošću; ter umirih ljubeznu djevojku; i svaki oblačić izčeznu s njena čela.

Elvira ustanovi dan, koji nas je imao za uviek sdružiti i sva blažena zanje se u sladke sanje. A ja se sretan uznesoh u nebesa — al crni oblak nadnese se na našu sreću; još i sad me užas hvata. —

II.

U dvorovih Elvirinih sve bijaše veselo, sve za pir spremno; njeni rodjaci me zavoliše, Andaluzija imala mi biti domovinom. —

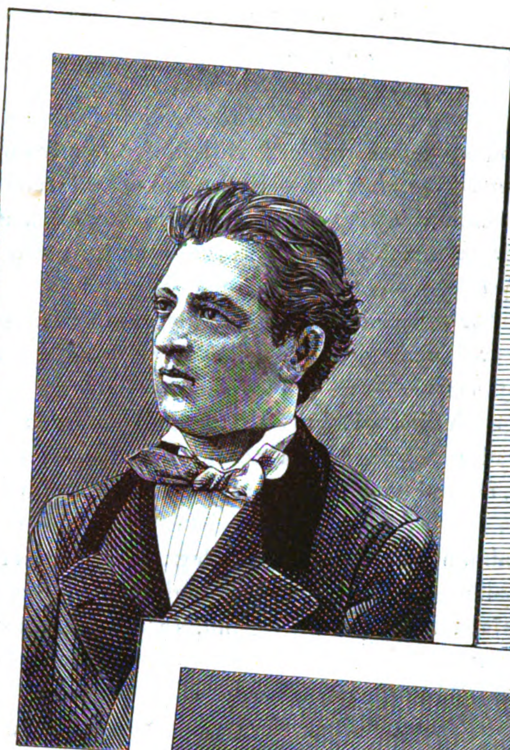
Već se razprostiraše sa uriešena žrtvenika miomiris rumenih ružica i biela liera i ja privedoh k žrtveniku svoju dražestnu Elviru. Duša mi plivaše u razkoši, a srdce mi skakalo od radosti. — Već htjede svećenik da utvrdi našu svezu svojim blagoslovom, — kad al u hram nahrupi njeki neznanac, odjelo mu bijaše crno, lice bljedo i smrknuto, a u ruci sjajio mu se svjetao bodež.

Nevjernice! — nagovori on Elviru, — ti mi se zakle, uviek mojom biti, a sad zaboravi na zakletvu, i ja se zakleh ljubiti te do smrti — ja umirem al ja te i ljubim. I za tren probode si bodežom grudi krv mu šiknu iz srdca a on se mrtav sruši na stepene žrtvenika.

Elviru kao da je grom udario! Napokon iznenada sva zapanjena i puna straha zavika: Alonze! Alonze! — i izgubi sviest. — Svi prisutni stajahu zapanjeni tim nenadanim prizorom, nepomično. — Taj bliedi neznanac, taj grozni samoubojica bijaše Alonzo. — Brod na kojem je Majorku ostavio propade, njega koj se je bio uhvatio za gredu broda, da se tako spasi -- uloviše algirski gusari, da ga svežu težkimi verigami njihova robstva. — Nakon godine dana dočepa se slobode — odmah pohiti k ljubljenom stvoru — začu za udaju Elvirinu, i odluči kazniti ju svojom smrću.

Iznesoh ju iz hrama. Ona dodje opet k sebi al ljubavni plam ugasnu za uvieke u njenom srdcu.

„Strašno kazniše nebesa mene vjerolomnu — projeca Elvira — ja ljubih Alonza — njegova krv kalja

Josip Plemenčić. Tošo Jovanović.

Adam Mandrović. Sava Rajković.

Josip Freudenreich.

Ljubimci hrvatske drame.

moju dušu — bježi mene nesretnicu. Zemlja se je medju nami provalila u grozan jaz, ti ćeš uzalud tvoje ruke za mnom pružati! taj jaz dielit će nas do vieka. Tvoji bi pogledi još više ranili neizlječivu ranu moga srdca, zato bježi od mene nesretnice! Niti jad, niti zdvojnost moja ne mogaše je ublažiti. — Elvira pokopa nesretnoga Alonza na istom mjestu, gdje je prije njegovu tobožnu smrt oplakivala a sama si izabra za utočište najstroži red koludricâ. S menom se ne htjede niti oprostiti, ne htjede da je svim žarom ljubavi svoje ogrlim, ne htjede, da mi oda svojim pogledom sućut koju je za me nesretnika gojila.

Ja htjedoh plakati, htjedoh tugovati; al srdce mi ležalo u grudih kao kamen, a oči mi suhe ostaše, bijah izvan sebe, osamljen od svih. Ostavih Sierru Morenu, ostavih Andaluziju, Španiju, da i istu Europu. Nadjoh se na razvalinah Palmyre, znamenitog i moćnog nekoč grada — oslonjen o stienu zuvah u gluhu pustinju, tu me obuze sjeta, tu mi se srdce ganu, tu mi suze orosiše oči, — tu mozgah o životu i smrti ljudi i prviput živahno oćutih taštinu svjetsku. —

Povratih se u Europu bijah jedno vrieme lutkom taštog i izpraznog svieta i lukavih ljudi koje sam nekoč tako ljubio. — Još jednom zanje me želja, da vidim Andaluziju, da vidim Sierru Morenu — kad začuh, da se Elvira preselila u bolji sviet, proplakah nad grobom njenim, i odrekoh se suzâ za uviek.

Bezćutni sviete! ja sam te ostavio. Bezumni stvorovi! vi što se ljudi zovete, i vas ostavih. Biesnite nadalje u vašoj zanešenosti, umarajte i koljite jedan drugoga. Moje srdce je mrtvo za vas, vaša me sudbina ne dira.

Sad živem u zabitnom kutu sjevera, gdje mi oči opet po prviput svjetlo sunčano oćutiše, gdje me uzvišena majka narav iztrgnuv me iz krila bezćuti, primila u svoj naručaj uvrstiv me u red kratkotrajnih bića svojih.

Mrkla noći — vječni pokoju — sveta tišino! Za vami čezne moja duša.

POUKA.

Ljubimci hrvatske drame.

(Slika na str. 97.)

Kazalište je hram naobraživanja i nauke, te se po njemu do nekle može i prosuditi stepen kulture narodnje. Zavirimo li mi za kakovih 10 godina u prošlost našega naroda, to ćemo opaziti, da je naše kazalište na pre nizkom stepenu stojalo, a samo ogromnimi narodnimi žrtvami, dotjerali smo danas dotle, da možemo, osobito što se drame tiče, ponosno na silni napredak pokazati, što smo ga u to veoma kratko doba učinili. Uvjereni smo dakle, da smo našim čitateljem osobito ugodili, predočiv im slike i životopisne crtice nekih ljubimaca naše hrv. drame, dočim ćemo kasnije donieti slike i ljubimica hrv. drame i hrv. opere.

Josip Freudenreich sin Josipa, bivšega c. k. kapelnika kod Gradiške, a kasnije slunjske pukovnije, rodi se u Novoj Gradiški 6. listopada 1827. Glavne učione polazio je 1. i. 2. u Karlovcu, a 3. i 4. u Zagrebu, kamo mu se majka sa četvero neobskrbljene diece poslije smrti supruga preseli. Dovršiv normalke, morade poslije u radnu nauku, te bi u 13. godini sebi samomu prepušten. Nu doskora razkrsti se sa knjigovežariom, a posveti se hrvatskomu i niemačkomu glumljenju. Poslije opetovanoga razpuštenja hrvatskih glumaca predstavljao je Josip s najboljim uspjehom na raznih niemačkih pozorištih i to u Zagrebu, Karlovcu, Varaždinu, Optuju, Celju, Celovcu, Volfsbergu, Ljubljani Temišvaru, Krakovu, Lavovu, Badenu a posliednje niemačko pozorište bijaše mu u Beču, god. 1860 „(k. k. priv. Theater an der Wien)“. Akoprem je već preko 15 godina iz kruga niemačkih glumaca i pozorišta izstupio, ipak je Josipovo ime gdje godj bijaše, još uviek dobro poznato i njegovo uspješno djelovanje u dobru spomenu. Struka mu bijaše mladjahni ljubovnici i prirodni mladići. — Godine 1855. bijaše Josip po tadašnjem kazalištnom odboru iz Optuja u Zagreb pozvan, da preuzme kao prvi hrvatski redatelj redateljstvo.

Godine 1860. ostavi Josip usljed brzojavnog poziva bečko pozorište, i vrati se u Zagreb od kada neprekidno radi na korist hrvatskoga pozorišta.

Godine 1871. slavio je naš Freudenreich riedko u glumaca, a kod nas do onda ne vidjeno slavlje, naime dvadeset i pet godišnjicu svoga glumačkog djelovanja, pa mnoga odlikovanja, što mu ih tada ne samo glumci, nego i hrv. narod izkaza, dovoljnim su dokazom njegove omiljelosti. Godinu dana zatim imenovan bi nadredateljem hrv. zemaljskoga kazališta, dočim bi redateljstvo podieljeno g. A Mandroviću.

Za svoga hrvatskoga glumovanja napisao je Josip 4 izvorna komada i to: Graničare, Crnu kraljicu, Magjare u Hrvatskoj i Udmanića; izim toga nalazi se u kazalištnoj knjižnici 28 prevoda manjih i većih komada. Josip je učitelj i majstor mal ne svih najboljih hrvatskih, a i mnogih srbskih glumaca i glumica.

Ne davna čitali smo u „Tagesposti“ gradačkoj gadan članak „o progonjenjenoj Niemštini u Hrvatskoj“, a u tom se članku spomenulo i Freudenreichovo ime, kao rodjena Niemca. Kojim pravom neka sami čitatelji sude iz sliedećega.

Godine 1786. od prilike, doseli se iz Moravske Franjo Dragutin Freudenreich djed našega Freudenreicha kao operni tenor u Zagreb, te poslije nekog vremena ostavi kaza-

lište i stupi u službu, kod grofa Amade-a kao kućni upravitelj; uz to se je bavio mekanikom koju je bio izučio. Gradjanska knjiga grada Zagreba kaže ovako: „Br. 19. Franjo Dragutin Freudenreich mekanik, za razne, za grad Zagreb kroz 20 godina obavljene službe 21. ožujka 1806. gradjanom imenovan i zaprisežen."

Vidimo dakle, da je Freudenreichov djed bio Moravan dakle Slaven; a otac mu rodjen Zagrebčanin, dakle Hrvat.

Adam Mandrović prikazatelj karakternih uloga, a naročito ulogâ starih junaka rodio se god. 1840. u Novoj Gradiški glavnom mjestu bivše Gradiške pukovnije.

Početkom godine 1858. stupi na pozornicu kao glumac kod nekog niemačkog družtva, komu je bio ravnateljem Karlo Osinski. Ovdje ostane do početka godine 1859. kada ga ondašnji odbor pozva iz Karlovca na zagrebačku pozornicu gdje je i ostao članom narod. zem. kazališta do mjeseca svibnja iste godine. Koncem travnja razpusti odbor narodno družtvo, te bi M. prisiljen latiti se opeta niemačkog glumovanja, i to neprekidno do mjeseca rujna 1860 god., kad se u Zagrebu opeta stvori narod. družtvo pod upravom G. Brambile. Od rujna godine 1860. pa do ožujka 1863. bio je na zagrebačkoj pozornici, početkom pako travnja iste godine otidje za glumca i redatelja na beogradsku pozornicu. U proljeću godine 1864. primi on beogradsko družtvo pod svoje vlastito ravnanje uz neznatnu subvenciju, koju mu je beogradski odbor davao, te je sa istim družtvom glumio po Sriemu, Banatu i Bačkoj, zatim se opet vrati sa družtvom u Beograd, gdje je glumio do konca travnja 1865. početkom svibnja opet krene sa družtvom u Sriem i Banat, a koncem listopada iste godine razpusti družtvo te primi ponudu odbora, koji je upravljao zagrebačkim kazalištem. Godine 1869. opet se vrati u Beograd za redatelja i glumca, tu ostane do mjeseca srp- 1873. a od onda pa sve do danas nalazi se redateljem na zagrebačkoj pozornici.

Kazalištnih komada preveo je iz niemačkoga do 20.

Tošo Jovanović, ljubovnik, rodio se god. 1845. u Velikom Bečkereku gdje je i škole polazio. Godine 1866. stupi u putujuće srbsko družtvo vodjeno ravnateljem Protićem, a iz toga družtva prodje godinu dana kasnije u drugo putujuće družtvo vodjeno Stepićem. Godine 1868. prodje u Beograd, k srbskomu pozorištu. Iz Beograda došao je god. 1872. gostovati na hrvatsko zem. kazalište u Zagreb, a već nekoliko mjeseci kasnije engažiran bi ujedno sa svojom gospojom suprugom za naše kazalište.

Josip Plemenčić. Rodjen je u Zagrebu 1835. godine. Izuči kod otca zanat postolarski te otidje kao kalfa od kuće 1851. godine. God. 1851. stupi samovoljno u kr. vojsku gdje je bio stražmeštrom kod 8 uhlanske pukovnije (najvojvode Ferdinanda Maksa) do 1862. godine, kada dobije odpust. Pod upravom g. Josipa Freudenreicha stupi 1863. godine prvi put kao epizodista na pozorište u komadu: Dva pištolja. Od to doba primljen bi glumcem u Zagrebu kod hrv. zemaljskog kazališta gdje prikazuje komične uloge: Preveo je više komada, a napisao izvorno: Glumac ili Mlinarova dieca.

Savo Rajković, rodjen je u Biogradu u Srbiji god. 1848. Svršiv ondje gimnaziju i polaziv veliku školu dvie godine, otidje u Zürich u Švajcarskoj gdje je bio dvie godine na politehnici, proputovao je zatim cielu Švajcarsku, Niemačku, Česku i jednu čest Francezke. Na sveučilištu u Pragu slušao je filozofske nauke, nu sbog raznih političkih uzroka. naročito što je stajao uz Čehe proti Niemcem odsudjen bi na 13 mjeseci zatvora što je u pražkom kriminalu i odsjedio. Svršetkom godine 1869. stupi na pozorište i to najprije u Novom Sadu, poslije godine dana u Beogradu, pa pošto se ovo zatvorilo, dodje u Zagreb. Većinom prikazuje tragične i dobroćudne starce. Njegov književan rad dosta je znamenit. Tako su njegove novele iz srbskoga života izašle 1868. godine u českom listu „Svetozoru", a „Kvieti" je donio jednu kitu njegovih srbskih narodnih pjesama u českom jeziku; radio je kod više političnih i beletrističnih časopisa, bavio se duže vremena i sa pjesničtvom, obogatio je hrv. kazalištnu knjižnicu sa preko 20 prievoda iz raznih jezika, a njegova prva izvorna tragedija iz hrvatskog narodnog života, prikazati će se do skora na hrvat. zemalj. kazalištu.

Priekop Sueški.

Po opisu Dra. Kühnea napisao O. Kpf.

(Konac.)

To sve ipak ne pomože i ne odvrati zla posvema, jer uz sve te zaprieke, što ih vjetru staviše, donaša vjetar ipak sveudilj pieska i kamenja u korito, ali naravno u mnogo manjoj mjeri. Nu malo po malo mogao bi vjetar i cieli priekop na tom mjestu zasuti, da nevade nanešenog pieska strojem, koj može za tjedan dana onoliko pieska iz korita odstraniti, koliko ga vjetar u mjesec dana nanese.

Prama iztoku izmed Serapeuma i Tussuma nalazi se star spomenik Šejka Enedeka. Prama zapadu pako pokazuju se tragovi staroga grada, kojemu se za ime sada više ne zna.

Zatim presieca priekop gorka jezera. Dno ovih jezera je skoro sasma isušeno i pokrito solju. Gorka jezera leže mnogo dublje nego li more. S toga je mnogo vode trebalo, dok je u tih jezerih toliko narasla, da se je izjednačila sa površinom mora Mjeseca ožujka 1869. godine bi voda iz sredozemnoga mora u ta jezera puštena uz veliku svečanost i prisutnost kraljeva namjestnika egipatskoga i kraljevića Waleškoga. Za vrieme od 12 sati izteče iz priekopa 4 miljuna kubičnih metara vode, a ipak trebalo bi 10 mjeseci, dok bi voda iz sredozemnoga mora puštena po priekopu napunila jezera do visine mora. Gorka jezera ostaju i za budućnost priekopa od velike znameni, jer stavimo, da trajni vjetrovi ćeraju vodu crvenoga mora prama jugu, slie-

dilo bi po naravskih zakonih kapljevina, da bi voda i u priekopu padala, te uzmanjkala za poveće brodove. Nu silna voda, što se nalazi u gorkih jezerih odvraća svu pogibelj, jer je dovoljna, da svaki manjak vode u priekopu, ako ne sasma, a to barem dostatno nadomiešta. Istim se načinom zaprečuje istoj neprilici, koja bi nuždno sliedila plimu i osjeku crvenoga mora. To je tim znamenitije, što su nasipi priekopa, osobito na sjevernoj strani gorkih jezera tako slabi, da bi jedva strujam ovim odoljeti mogli.

Iz gorkih jezera proteže se priekop prama jugu do Sueza. Samo ovdje ne mogahu rabiti strojeve (excavateurs à sec) za izkapanje, jer je samo na površini toga zemljišta bio piesak, dočim dublje zemljište sačinjavaše vapnenac, tvrda glina i ine tvrde zemlje.

Kod Sueza se more proteže u kopno dvie milje na daleko, te pravi zaliev, samo što je more ovdje tako plitko, da se je morao priekop prilično duboko izkapati. Nasipi morali su biti čim čvršći, jer jim nije bila samo zadaća braniti priekop od zasuća pieskom ili muljem, već što su morali i strujam i valovom čvrstu tvrdju stavljati, da ne razore korita.

Kod Sueza izilazi priekop u crveno more na jugoistočnoj strani grada po prilici $1/4$ milje od istoga udaljen. Nasipe moradoše 2000 m. daleko u more produžiti, da postignu nuždnu dubljinu od 8 m. za veće brodove. Zemlju, što ju izkopaše, nošahu na kopno, koje se proteže prama gradu Suezu, i koje je tako nizko, da je za vrieme plime poplavljeno morem.*) To bijaše potrebno stranom zato, da se priredi čvrsto zemljište za gradnju raznih sgrada, kao skladišta i t. d. i opet za željeznicu, koja je imala robu u grad premiti. Na južno zapadnoj strani nalaze se dvie brodarnice, a pred njima dva čvrsta nasipa, gradjena poput nasipa kod Port Saide, štono vanjsku luku toga grada sačinjava, kao što smo već na početku opisa priekopa morskoga spomenuli. Ta dva nasipa pred brodarnicama odrazuju i lome žestoke valove. Na istočnoj strani priekopa nalazi se takodjer jedna luka, koja je sa južne strane nasipom ogradjena. Ova luka je svojina egipatske vlade, te će služiti osim egipatskomu ratnomu brodovlju takodjer trgovačkim brodovom, koji neće kroz priekop; dočim zapadna luka samo onim brodovom služi, koji ili iz priekopo dolaze ili unj poći kane.

Ogroman novac bi na gradnju tih luka i željeznice do grada potrošen, nu nije bez koristi. Suez nije imao prije čestite luke. Veći parobrodi morali su daleko u moru ostati, jer je voda za nje preplitka bila, a putnici i roba prevažali se na manjih brodićih do grada. Kolikim neprilikam se je dakle novima dvima lukama doskočilo! Sada mogu i veliki brodovi do kopna, a željeznica odvaža putnike i robu u grad. Kao što u Port Saidi, tako i ovdje nisu brodovi sasma sjegurni od vjetrova, koji su najžešći od prosinca do ožujka; nu opet jim ne prieti velika pogibelj, buduć vjetrove slabe brežuljci, koji se nalaze na zapadnoj strani.

Grad Suez bijaše do najnovijega vremena pusto mjesto; brojio je samo 1500 stanovnika, koji su jedva toliko vode iz mojsijeva zdenca (kao što je već napomenuto gore) za hranu dobivali, koliko im je bilo od najveće nužde za život. Kasnije, kad je spojen Suez željeznicom sa Kairom, rasao je broj stanovnika ponešto. Tako je brojio Suez godine 1864. 4000 stanovnika. Sada se pako sve večma diže. Gostione ukusne i liepe, sgrade veličanstvene, dapače palače. Sada broji 25,000 stanovnika! I za vodu je laglje, jer sa sjevera dolazi Nilski priekop.

U kratko smo pratili izkapanje priekopa od sredozemnoga mora kod grada Port Saide pa sve do crvenoga mora do luke Sueške. Ovdje su samo najglavnije crte spomenute, da si čitatelji i čitateljice, koje mozda to zanima, barem nekakav pojam pribave ob ogromnom djelu, priekopa Sueškoga.

* Slika u br. 7. pokazala nam je, koje je zemljište za vrieme plime, a koje za vrieme osjeke suho.

Putositnice iz Dubrovnika.

II.

Putem dotako se je naš parobrod Milne, seoca na otoku Bračkom, i Visa (Lissa). Milna je maleno al prijazno mjestance u Velikoj Dragi. Vis je opet poveće, liepo seoce na istoimenom otoku a takodjer Velikoj Dragi. Buduć se nije tu parobrod obustavio više od kakva pol sata, to nije bilo moguće, uza svu želju, otići na kraj. Sa velikog boja od 1866. god. Vis je historičko mjesto. Tu su sinovi naših obala pokazali svietu, kakvi su oni junaci na moru; tu su mišice hrvatske svladale prekomorskog napadača, komu se je prohtjelo naših žala. Da ne bje vještine hrvatskih mornara, Austrija lje ne odnese pobjede pod Visom. Luku višku okružavaju mali vrhunci, na kojih ima više kula. Vis sâm je na dnu Drage a izgleda ko da sastoji iz dvajuh sela. Zaista da nije priroda Vis onako zaštitila, bio bi ga god. 1866. sigurno Persano prije oteo, nego li je došo u pomoć obsjednutim admiral Tegethov sa svojim brodovljem. Razmatrajuć one kule i nehotice me obuzeše turobne misli: koliko li sve nije Hrvat pobjeda izvojevao i krvi svoje prolio, a sve za drugoga! . . Žalostno je to, ali je istinito . . . Daj Bože, da ne bude više tako!

Sada je Vis slabo oboružan ili bolje, izgleda kan da je razoružan. Ne znam zašto, al valjda ne misle naši diplomati, da je Vis već odigrao svoju rolu. Vis je od povećih najudaljniji otok od dalmatinske obale. U koliko se s parobroda moglo vidjet, sav je otok pun vinograda. Znamenit je tu ribolov, a napose viške sardele su na glasu. Višani dakako govore hrvatski, a narječjem čakavskim ili bolje cakavskim. Kako čuh od ono nekoliko mornara, što dodjoše s čamci, da ukrcaju ili izkrcaju, što uztreba, govore Višani čakavštinom, sličnom onoj, kojom se govori u Trogiru, na otoku Cresu i na Rieci.

(Nastaviti će se.)

☞ Ovomu broju dodan je prilog od pol arka. ☜

Tiskom, troškom i nakladom **Drag. Albrechta.** Odgovorni urednik **Dragutin Jagić.**

SVAŠTA PO NEŠTO.

Obzorovu kritičaru u 64. broju.

Vidim da niste kritik; jer kao takav, morali bi ste iztaknuti ona mjesta, koja su u mom prevodu „grčkog i rimskog bajoslovja“ „do zla boga hrdjava“ i „nerazumljiva.“ Moj prevod prosudili su osim Vas još i mnogi drugi čitatelji i to posve protivno Vašemu sudu, a prosudio ga i prvi i najbolji poznavalac hrvatskoga jezika presvietli gospodin Ivan vitez Trnski. koj je čitavi rukopis prije nego li je u štampu došao pročitao i jezik svojom rukom izpravio. Moram Vam, moj gospodine nerazumljivi kritičaru, iskreno priznati, da je presv. gospodin I. v. Trnski moj rukopis nemilo izšarao, dok ga je posve na svoju promjenio (što Vam mogu svaki čas, ako Vas je volja, rukopisom dokazati). nu tom svojom strogosti nije nikomu više ugodio, nego meni; jer me je time upozorio na mnoge jezične pogrieške, kojimi se većina naših pisaca, a i kritičara toli književnih, koli i kazalištnih još uviek služi. Uvjeren sam, gosp. kritičaru, da ćete mi, ma i težkim srdcem, morati priznati, da niste vriedan, što se poznavanja hrvaštine tiče, izpravitelju moga rukopisa niti slugom biti.

U ostalom vidi se iz Vaše „kritike“, da se gradite u slikarstvu i risanju umjetnikom; jer prigovarate i slikam. od kojih su neke upravo u prvom umjetničkom zavodu u Lipskom po najboljih izvorih rezane.

Od kritikâ takove vrsti uvjeravam Vas, ne boli me glava, a po gotovu ni malo od Vaše, koja, čini se, da imade posve drugu svrhu, nego li je ocienjivanje knjige, a tu svrhu iztaknuste i nehotice umetnuv u Vašu „kritiku“ — urednik „Hrvatske Lipe“.

Toliko za sada i za uviek, a što Vaš sud vriedi, budi Vam mjerilom to, što je u roku od 6 dana preko 200 komada tih knjiga razprodano.

U Zagrebu 19. ožujka 1875.

Dragutin Jagić.

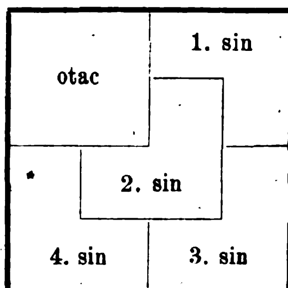
Književnost.

(Šestdeset učenja iz primaljstva za primalje) od A. Kuzmanića. Dielo s jednim malim Ričnikom likarskoga nazivlja i narodnih ričih, uz prevod na jeziku italijanskom i nimačkom, i sa 37 slikah umetnutih radi boljeg izjasnenja. U Zadru Špiro Artale. U Zagrebu kod Albrechta i Fiedlera. U Pančevu kod braće Jovanovića. 1875. U osmini, 19 araka. Ciena 1 fr. — To je u hrv. književnosti jedina knjiga, koja obširno opisuje primaljstvo; a k tomu predočuje sve važnije položaje dieteta u materinjoj utrobi slikami; s toga ju preporučujemo što toplije.

(Flora kneževine Srbije.) Po analitičkoj metodi složio dr. Josip Pančić, prof. na visokoj školi u Beogradu. Tisak državne štamparije str. 798 u osmini. U toj je knjizi opisano sve do sada poznato bilje u Srbiji, pak akoprem ju je pisac osobito namienio mladeži, to će ona ipak dobro doći svakomu ljubitelju bilina.

(Dragoila Jarnevićeva), hrvatska spisateljica u Karlovcu, umrla je ondje 14. ožujka t. g. u 63. godini svoga vieka. To je jedina ženskinja, koja je prigodom našega književnoga i političkoga preporoda perom u ruci krasnimi pjesmami i pripoviedkami budila narod svoj. Mi ćemo nastojati, da do skora njezinu sliku donesemo a uz sliku i kratak životopis.

Riešenje zabavne zadaće u 10. br.

Riešili su u Buševcu: Anka Rendelijeva i Sofija Prodanovićeva: u Zagrebu: F. Š. Jasenovčanin i Otokar Štandl realac; u Požegi: K. M. i Dragutin Operman gimnazialci; u Zadru: Ivan Matešan bogoslov; u Osieku: Ivan i Drag. Štulhofer gimnazialci.

Riešenje V. šaljivoga rebusa u br. 10.

Gdje je glava, tamo je hrana. *(Nar. posl.)*

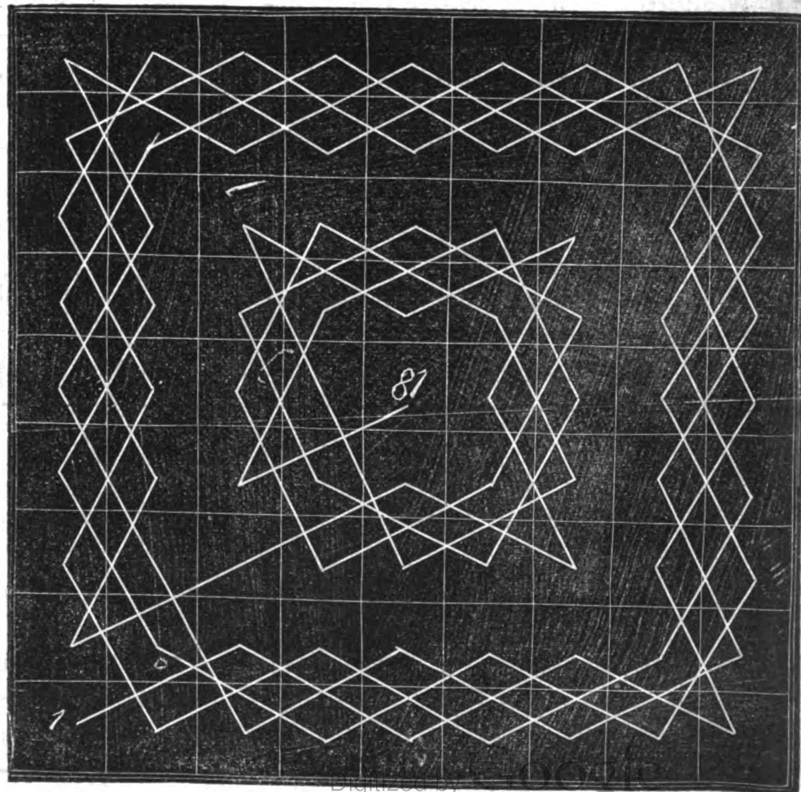
Nije nitko riešio.

Riešenje arithmogrypha u 10. br.

V Viđar
A Arad
R Raž
A Avari
Ž Živa
D Drava
I Ivan
N Nižan

Riešili su u Zagrebu: Franjica Barićevićeva i Ema Blagaićeva, Pav. Starčević filozof, P. Grahovac gr. pisar, F. Š. Jasenovčanin, Ferd. Fizir i Božidar Kukuljević Sakcinski gimnaz., Otokar Štandl, Panajot Semerdjiev, Josip Sommer i Mirko Šega realci i Koloman pl. Farkaš žup. činovnik; u Osieku: St. Dundjerović, Ivan i Dragutin Štulhofer gimnazialci; u Požegi: K. M. i Dragutin Operman gimnazialci; u Kraljevici: Sebald Cihlarž i Šime Vudy; u Kostajnici: Milka Košec; u Ivanićgradu: Franjo Zoger ml.; u Ladjevcu: Ivanjica Gruber; u Sluinu: Mandalena Barilli; u Karlovcu: Miroslava i Vjekoslava Dražić; u Zadru: Ivan Matešan bogoslov; u sv. Ivanu pod Zelinom: Ivan Krst. C—i; u Buševcu: Anka Rendelija i Sofija Prodanovićeva; u Vrbovskom: Zvonimir G. Forman: u Ludini: Vjek. Mayer obć. bilježnik.

Riešenje konjičeva skoka u 10. br.

Tko Te čuva u Tvom stanu
Prot nepravdi i prot sili?
Tko Ti daje piće, hranu,
Tko Ti dane sreće dieli?
Domovina Tvoja draga
Koju ljubi vrh sveg blaga.

Riešili su u Kraljevici: Sebald Cihlárž i Šime Vudy; u Zagrebu: F. Š. Jasenovčanin; u Osieku: Užarević, Drag. i Ivan Štulhofer gimnazialci; u sv. Ivanu pod Zelinom: Ivan Krst C—i; u Vrbovskom: Zvonimir g. Forman.

Zabavna zadaća.

(Od J. Matešana.)

Pravilan četvorac neka se razdieli u 9 ravnih četvoraca, a tada se neka u tih četvorcih razporede brojevi od 1—9 uključivo tako, da osovno, suvodno i popriečno sbrojeni sačine ukupno broj 15.

Arithmogryph.

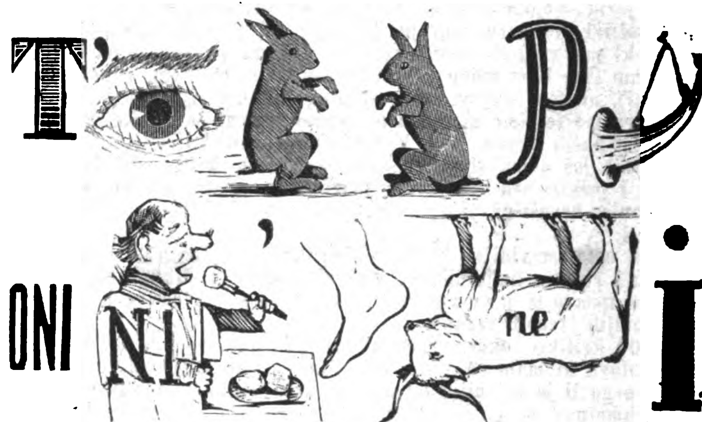
(Od Petra Grahovca.)

1 5 6 2 — Kod nas poznata ptica.
2 2 4 5 — Rieka u Švicarskoj.
3 2 6 5 1 — Bilje u našem puku vrlo poznato.
4 5 6 4 2 — Česti čovječjeg tiela.
5 3 5 4 — Grad u Českoj.
6 2 4 6 2 4 2 — Žensko ime.

Prva slova dobro pogodjenih rieči, čitajuć ih odzgor dole sačinjavaju ime grada u Hrvatskoj.

VI. rebus.

(Sastavio ga i narisao Š. F. Šukanec-Midulić.)

Gorostasni konjičev skok.

(Od D. H. Garčinskoga.)

vies-	nam u	net	ime	će ti	na,	na	bi-	je.	ho-	ne	ljan	koć	ba	o
dra-	ću-	u po-	češ	ama	što	krov	vi-	bo-	va	ne-	o-	stie-	vor	pu-
pame-	ti	vie-	vat	ni	cem	znak	ve svo-	si ma	tvo-	brš-	vien-	ti je	ča-	vila
kom	go-	sla-	kô	bit	sla-	kô	tvoj	svim	jiš	ka	de	o-	ne kr-	lo-
svi	ti,	oj,	cie-	veni.	sta-	prvien-	tu	je,	rie-	cem	vi.	bilj-	zi-	vjen-
po-	jer	rica	sku-	da.	te	ri-	ros-	ob	će	ljan	ta-	li.	su za	vi,
ga-	pa	go-	je	tvo-	ti vr-	noć	nuz	vu-	la-	pa-	koj	brš-	zub	sad
da,	ne-	bom	pu-	ku-	na	će	pa-	ho te-	ne!	va os-	vre-	vi-	be mr-	dom
to-	dru-	kr-	jih	bi-	pa-	le	ne.	će slie-	so	vi,	bro	na	te	la,
vi s-	zgo-	la s-	pa	na	tao-	u	ko	dav-	ti-	me-	sla-	sla-	hra-	te-
de	mi ro-	ri	tuž-	da-	spo-	ra-	bjed-	ni	slav-	ne	gran-	na-	no	rod
gra-	nog	za-	kad	sta-	nik	div-	men	ka,	po-	ka.	se pro-	o	dja	nam ju-
du	ja-	oj	vala	me	ka	da	tu-	ni	dav-	lih,	i os-	tić,	bo na-	vječ-
sje-	de!	mno-	de,	doba,	ljih	si ti	te si	ba.	ta od	sla-	to-	li,	rih	fiu-
ge	ti gra-	ćaš	ti	turs-	vaz-	zlo-	če-	nam	smje-	ta-	hrab-	vi	bom	jer

Časopis zabavi i pouci.

Br. 13. U Zagrebu, 28. ožujka 1875. God. I.

Tiska se svake nedjelje. Godišnja ciena 4 for.; poštom i domaćim u kuću 5 for. Rukopisi se ne vraćaju.

Na poklade.

Idila od pisca „Zanovetanja".

I.

Gieb her die Larv', ich will mich jetzt maskieren
In Einem Lumpenkerl, damit Hallunken
Die prächtig in Charaktermasken prunken
Nicht wähnen, ich sei Einer von den Ihren.
— — — — — — — — — — — — — —
Das ist der Spass. Denn, wollt' ich mich entmummen,
So müsste all das Galgenpack verstummen.

Krasna li ti je prilika o pokladah u velikom gradu proludovati se! Pak to i ne škodi. U pokladno doba pod krinkom budu si ljudi ravnopravni, budu iskreni, budu velikodušni kadšto i prevelikodušni — budu zaljubljeni pače i previše ili bolje reći prečesto zaljubljeni — budu veseli — .e pa da to sve nije onda gotova ludorija. Onda nije ni ovaj sviet ludnica, a ja uz svoju ekscentričnu ćud tvrdio bi, da ovaj sviet nije drugo, nego ludnica, a poklade da su pače „lucida intervalla" našega kroničkoga ludovanja — kad nebi ovakovom tvrdnjom došao u sukob sa javnim mnienjem, — pred kojim imam rešpekt, kao i djevojka pred poganim jezikom. Zato indi velim i ja s krštenim i nekrštenim Turetom: o pokladah se luduje.

Ajde dakle da se proludujemo kao na zadnji dan poklada. Djaci smo, u velikom smo gradu, mladi smo, zdravi smo, na lancu nam vise još uviek satovi; dakle nije nam došlo do gusta, kao državi, koja svoja državna dobra zalaže, a ipak na poklade pred cielim svietom demaskirana praznu mošnju kaže.

Pribralo se okolo stola velike neke peštanske gostione hrpa mladića. Čitava malena djačka hrvatska kolonija sakupila se tuj i združila za taj večer brez ikakovih „pakta konventa" sa zastupnici slovačkimi i madjarskimi. Slovaci, Madjari i Hrvati sjede za jednim stolom, bratime se i vesele složno. Nisu li to prave poklade? — Pak da nisu poklade — ludovanje! Nu braćo, samo veselo, danas se ne smijemo svadjat, psovat, opadat; — danas je dan ludovanja — budimo složni i veseli!

Vyborně! Eljen! Živio!

A jeli se zamjenice poznamo svi?

Ne.

Ta znate što: predstavimo se svaki sam ostaloj braći.

Etiam bene!

1. Moja gospodo, ja sam član naše slavne Almae Matris, učim se majčicu justiciu za kose navlačit, ime mi je Vilko Slavoj, domovina mi je Hrvatska. Od

Dobrila Juraj.

ostalih pametnih ljudi na svietu razlikujem se u tom, što ne znam ni sam pravo, „je sam li ljubio“ već sam to pitanje stavio na razsudu slavnoj čitajućoj publici hrvatskoga „Dragoljuba“ (priobćiv pod tim naslovom u njem svoju pripoviedku) pak sam uvjeren, da si ciela Hrvatska s tim pitanjem jače razbija glavu nego li revizijom nagode med Hrvati i Ugri (bilo to god. 1868.) Novaca imam za večeras pet forinti.

2. Draga braćo, ja sam Pišta grof N. budući pair u dvih parlamentih. Medjutim sada se još imam boriti s fratri piaristi ne sbog pitanja o civilnoj ženitbi, već sbog prvoga reda na maturi. Narodnosti sam u Zagrebu hrvatske, u Pešti madjarske. Danas sam kosmopolit. Nadam se, da mi ne budete zamjerili, što sam ja jedini medju vami grof. Ta vi znate, da ja tomu nisam ništa kriv. A djavo me odnio, ako bi ikada bio grofom, da se nisam rodio takovim.

3. Prijatelji, moje vam je ime i prezime Žuža. Plebejac sam najčistije pasmine. Pa se zato g. predgovornik neka ne krsti predamnom. Proricala bo mi je ciganka, dok sam još u Prigorju krmke na užincu čuvao, da ću ženitbom doći s visokom aristokracijom u vrlo krvavo srodstvo. Za ov čas učim zanat, koji me ovlašćuje ljude ubijat, bez da me u tom ženira kazneni zakon.

4. Gospodo ja sam kolega gospodina predgovornika, moga dragoga Žuže. Rodjen sam Madjar, kako već iz imena Antun Lipnicki razabrati možete. Biti će mi vazda milije, kad me budete zvali k partiji klabriasa, nego li k bolestničkoj postelji.

5. Gospodo veleštovana, ja sam brat gospodina predgovornika, Pišta Lipnicki. Okolnosti me navele danas u vaše štovano kolo. Inače prodajem klobuke i aranžiram balove u Debrecinu. Budem li se danas malko okiselo držao, nekate mi zamjeriti. — Kad nebi bilo glava, nebi bilo ni kapa. Kad nebi bilo uzroka, nebi bilo ni posljedica..

6. Patres conscripti, ja sam Vam. čiste korenike Slovak, Mahnovsky, ali ne krpam lonce, nego se učim tek krpati prnjava tjelesa ovoga kako upravo gledamo novoga čovječanstva.

7. Urak, ja sam Ivo Rešetany peštansko diete. Otac mi je sirota ne imajući više nego poldrugi milijun imutka. Pak premda zna, da sam ja njegov jedinac sin, koji ne zaboravlja nikada, da ima miljunaša baštinit, ipak me goni u jus. Ja ga slušam; pa sam već i jedan rigorozum načinio; — a vjerujte za ništa drugo, van da se neposvadim s čovjekom, — koji mi je slučajno otcem i milijunašem. U ostalom dozvolite, da vas unapred opomenem; neračunajte na mene ove večeri više od šest boca šampanjca; — jer ja sam študent — a moj otac jest milijunaš. (Glasovi za stolom: mi smo čednost i umjerenost sama, — zato se podpuno zadovoljujemo.)

8. Braćo, ja sam kako me bar sveučilištni katalog uvjerava, takodjer pravnik. „Gjula Franković“ nezvoni doduše posve madjarski, — ali ja sam ipak koreniti Madjar. Ono malo hrvatskih glasova, što jih znam propentati naučio sam od vragolastih Šokačkih žetalica, kad sam jih po spahiluku svoga otca u Bačkoj naganjao.

9. Moja gospodo, ja sam poznat pod imenom Franceka od Čakovca pak do Kotoribe. Ja bih iskreno govoreć najvolio biti Madjarom; ali budući, da mi ni otac ni majka ne znaju ni danas a ma ni beknuti magjarski, moram priznati, da sam „ugarski Slavjan iz Medjumurja“. Učim fiškaliju, pjevam u sboru prvi tenor, gospodarim tako pristojno, da mi do prvoga još uviek ostane bar „sekser“ za pedela, kad mi predaje list s novci od kuće. (Drugovi pitaju jedan drugoga: koji je danas?)

10. Ljubezna braćo! Ja sam Vam onaj nesretni stvor, koga je ovdje prisutni ugursus, inače moj prijatelj Vilko Slavoj u svojoj noveli koju je sam jur spomenuo, svietu predočio pod imenom „poetičnoga Jankice.“ Vjerujte mi gospodo, zloba, ništa nego zloba mogla me svietu istači u onoj porugljivoj slici nadripjesnika. Ja sam prijatelju Vilku bio dužan deset forinti, pa kad mu jih nisam na dvie njegove opomene vratio. on me iz osvete onako nagrdio. Ja toga nisam zaslužio; jer nisam pjesnik, ni nadripjesnik. Istina, Vinkovačkim dimnjačarom sam preveo k novoj godini nekakovu „himnu“, kako veli zlobni Vilko; ali to nije potaklo iz budi kakova višega nadahnuća ili čeznje za neumrlosti, nego jedino za volj dobre večere, s kojom sam za nju nagradjen bio. (Glas iz družtva: nisi zaslužio za nju ni kisela krastavca! — Smieh.) Inače sam vam i ja jurista od komada, budući da nema još fakulteta za „višje biljarenje“ (billard a ne botanik.) Narodnosti sam još uviek hrvatske; jer me je kao nekadanjega hrvatskoga stekliša stid naprečac opaklijom okrenuti. Medjutim dok jedared doprem do kakove definitivne službe — biti ću, bojim se, „oelfarb“ Madjar, kao što mi je i otac, premda se još ni danas nezna prekrižiti na madjarsku. Ja sam susjed moga gospodina predgovornika, koreniti Medjimurac.

(Ova iskrenost Jankičina frapirala cielo družtvo prem je pokladni utorak bio.)

11. Prosim posluh gospodo! Ja sam Discipuluš Mladenović, zagrebačko diete najčistije pasmine. Tatek me je poslao amo u ovaj liepi „orsàg“ na nauke. Borim se s fratri Piaristi tko će koga na maturi baciti. Medjutim molim da me Vi, osobito večeras i brez mature zrelim smatrati izvolite.

— To ti valja večeras činom dokazati, ozva se Žuža, pomičuć prsti kao da novce broji.

Gospodo moja, ustaje govoriti Peštanac Rešetany: kad smo se ovak liepo upoznali, kako se pristoji za današnji svečani dan, dan obćega ludovanja, hajde, da ga dostojno i proslavimo. Zavjerimo se svečano, da ne ćemo cielu ovu večer ništa pametna ni progovoriti niti učiniti; tko pogrieši, valja mu platiti bocu Budimca.

— Bene! ozva se čitava družba složno — (Eto, već ta sloga — nije li dokaz ludosti.)

(Nastaviti će se)

Bodež.

Po Lermontovu pohrvatio D. Trnski.

Tvoj ladni mili mi se siev,
Oj bodežu, oj vjerno slugo moja!
Čečenca ljuta oštrio te gnjev,
Gruzinac kovao te željan boja!

Oj kako liepa ruka mi te dà,
Kad zadnji put me tužna grlit uze,
I mjesto krvi sjahu u taj ma
A zbog mene ti bisernice suze.

Sjevuca crnijem joj okom čar,
Sad mutno sklopi oči — sad joj sjaju
Ko ociel kad ga u vrué stavi žar,
Sad mrkne, sad se iskre vidjet daju.

Ti vjerne ljubavi si zalog moj,
Darivala te plačuć ona meni;
Stog vjeran ostat viekom mislim njoj
Ko čvrst mi što si, druže moj gvozdeni.

U sobici moje tetke.

Novela od Villamarie.

Pohrvatila ju Maria Jambrišak.

Uzorom svojim smatrah tetku si Jelisavu, al u tom nije golema čuda: jer od djetinstva obasula me dobročinstvi. Nu ona bje i uzorom svih mojih drugarica, što mnogo znaći. Mi bo bijasmo mlade, pune života i nade, a ona postala — stara dieva. Po izgledu sudeć ne bi nitko rekao, da joj ima blizu trideset godina. „Vedro čelo, čarobno oko u kojem se zrcalila čistoća duše bijahu predmetom našeg udivljenja. Ne ću prećerati kad velim, da je u sebi spajala veličanstvo Junone sa kriepošću Minerve. Pa bi sigurno ta njezina svojstva bila povodom ljubomornosti, da je to kod njezine ljubaznosti ma iole moguće bilo. Tri samo stvari bijahu mi svedjer zagonetkom, dà uzrokom mnoge tuge i uzrujanosti. Odkad tetku poznam, ne vidjeh je bez kapice na glavi. Pod čipkami bijaše uviek bojadisana podstava one boje, koje i odjeća. Okrajci kape prilegoše sasma licu, tako, da ni je bilo vlasij vidjeti. Kakova li joj bje kosa? Zar svjetla il crna? Kakova li se bol uvrieži u grudi njezine što potajno i polagano srce joj izjeda? Takova i slična ne riešena pitanja pravom su mukom za djevojče od 15 godina.

Tetkina soba — potajnica bijaše zadnja, od dugog reda soba, te uviek pod ključem. Dok bijah još malena zapriečivala mi ulaz u nju pod izlikom, da što ne razlupam. Al kad dorastoh, te želih prag te potajnice prekoračiti, smatrala bi tetka tu zabranu pedagogičkim sredstvom za liečiti znaličnost moju. Ako se i za koji dan umirih, al se doskora opet želja pojavi. Nikako si ne mogu protumačiti, zašto tetka svaki dan od 6—7 u večer boravi u toj sobi, ma bilo još toliko znanaca u pohodu kod nje. Gostovi mogoše misliti, da je obterećena kućnimi poslovi, al ja znadoh, da tome nije tako.

Sjedeći u svojoj sobici u predvečer rodjenu svom danu, dovede mi mašta svojim vilin-štapom tetkinu potajnicu pred duševne oči. Stotine misli projure u jedan čas mozgom. Tad se nećemu domislih. Sutra je prikladna sgoda umoliti tetku, da mi uruči ključ svoje tajne.

Jutro svane. Kraj stola, nakićena mirisnim cviećem i skupocienimi darovi, stajaše tetka. Oči joj se blistale od radosti, a usta šaptnu: Jelko! jesam li ti želju pogodila?

Još imam jednu želju tetko; izpuniš li mi nju, sretne mene!

Znadeš kako se uviek sretnom ćutim, kad ti veselje učiniti mogu, reci dakle djetinjim pouzdanjem, odvrati ona, ne sluteć ništa zla.

Tepajuć joj rekoh, da želim unići u tajnu srca njezina.

Ako i nisam slutila svoju drzovitost, to me ipak čuvstvo stida reć bi prisili, da pogledam predase. Zamukosmo obe. Čudno li čuvstvo obuze mi grud.

Izteče nekoliko trenutaka, a meni se činio cieli dugi viek. Pogledam puna straha na tetku. Sirota stajala ko okamenjena bez rieči, blieda lica, zdvojna pogleda; jednom rukom držala se za stol, a drugu pružila meni nezahvalnici. Nikada joj pogleda zaboraviti neću; prisili me njim, da šutim. Prepadoh se i htjedoh, moleći za oprost, bacit joj se u naručje, al ona ostaviv hitrim korakom sobu, preprieči taj prizor.

Ah žalostna li dana! Tetke ne vidjeh; pozvanim gostovom dadoh odreći, pa ostadoh sama, zadubljena u misli.

Sastadosmo se kod zajutraka. Tetka bijaše blieda, na licu mogao si joj čitati duševnu bol. Poljubih joj bielu ručicu. Oprosti tetko! moja znatiželjnost, da — — — — — — progovorih.

Nisi znala, dopuni ona prijazno da ima ranâ, koje nikada ne zaciele, te kod najmanjeg doticaja opet se ozliede. Rieči te poprati turobnim posmjehom. Sada znadeš sve. Jest tetko, znadem, a neću nikada zaboraviti, bijahu moje rieči.

Mnogim nastojanjem nadvladah bar časomice svoju znaličnost, a tada činilo mi se, da sam prava junakinja. Dvie godine prokanu u more nepovrative vječnosti.

Krug djevojaka, u kojem sprovadjah čase života, umanjivaò se sve većma, dok napokon samo jedna dru-

garica imenom Konštanca ne osta. Djevojka je to kao rosna kapljica na proljetnoj travici, kao da se nebu odkrala iz krila te polećela na zemlju. Bijaše sretnom zaručnicom.

Tetka je živila od svoje mladosti u najvećoj zabitnosti. Kad odrastoh, umoli ona majku Konštancinu, da me uvede u družtveni život. Sretne li mene! Činilo mi se, kao da živim nov život, pun slasti i radosti. Pa kad bi vrativ se kući, opojena slašću zabave, stala gradit zračne kule, pomješa mi račune pogled na tetku, pomisao na čemernu bol, što joj se svila oko srca; kule se poruše a ja ostadoh na razvalinah svojih misli i želja. Ćutih, da nisam podpuno sretna, da je prava sreća daleko od mene, a moguće da je nikada polučiti neću.

Neke zimske večeri očekivah Konštancu; htjedosmo bo tetki čitati po koji odlomak iz veoma poučne i zanimive knjige. Tetka se povrati iz svoje sobe te me nadje sjedeću uz stol, očekujuć Konštancu. Obrekla mi doći u 7, al evo prodje četvrt, prodje i pol osam, a nje ne ima. Na jednom škripnu vrata, zamniju koraci i za tili časak otvore se vrata, a na pragu eto Konštance. Čudna li pogleda, čudna li izgleda! Konštanco! viknuh: što ti je? Al ona ne ima rieči. Tetka ju privuče na svoju grud te zvonkim glasom upita za uzrok te promjene. Konštanca otisne težki uzdisaj. Tetki i meni poteče potok suza niz lice. Konštanca se podigne i poviče „mrtav“; glas joj bje očajan i nenaravan. Tko je mrtav? upitasmo. Alfred moj zaručnik, odvrati ona. Još uviek joj oko ne ima suza. Grozne li boli! Sirota pade u nesviest, a mi ju jedva jedvice povratismo životu.

Tetka se promjeni: licem prolila joj se neobična melankolija, bilo je očevidno, da se iz prošlosti pred nju stavile slike, kojih se bolnim čuvstvom sieća. Suznim okom motrijaše Konštancu i nastojaše biti joj blagom tješiteljicom, znajući dobro, da takovoj boli ne ima lieka. Tetka se zamisli. Za časak zazovne zvoncem slugu i zapovjedi mu, upaliti svieću u sobi — potajnici.

Uzprkos moje boli uzkliknuh sva iznenadjena, al i sluga nije svom uhu vjerovao te zapitao: „Kako zapovjedoste milostiva grofice?“

Rekoh, da upališ svieću u mojoj sobi.

Iza kratka najavi sluga, da je zadovoljio zapovjedi.

Tetka se podigne i silom povede Konštancu sa sobom.

Tetko milena! uzmi i mene sobom, ne moj me odieliti od tugujuće drugarice, povikoh.

Tamo ne ima ništa za sretno oko i uho milena moja Jelko, odvrati ona. Ostadoh sama. Koja bi usta tako riečita bila, koje pero tako vješto, tako istinito, da opiše biedno moje stanje? Nesretna znatiželjnost opet se pojavi, muči me, a ne ima pomoći. Razcvililo mi se srce, što tetka svoju tajnu povjerava tudjim osobam, dà istomu slugi, dočim ju meni krije. Toga podnesti ne mogoh. Hitrim korakom eto me pred vrati, da preuzmem veoma ružnu ulogu — prisluškivanja. Strast nadvlada svako bolje čuvstvo, a ja podlegoh. Pogledah kroz ključanicu, al na svu nesreću niti što čuh, niti vidjeh. Nada me još uviek kod vrati uzdrži. 9. ura odbije. Milozvučni glasovi flaute dopru mi do ušiju, a suze kanuše niz lice. Tetka zašumi odjećom; tišina zavlada. Poslje nekoliko časaka zajeca Konštanca. Ja pobjegoh u svoju sobu. Pol sata kasnije dodje Konštanca s tetkom. Drugarica činila mi se mirnijom, a oči joj natekle od plača. Pritisnuv me k sebi, zahvali mi na učešću.

Liečnici tvrde, da je povratak bolesti od mnogo opasnijih posljedica nego prediduća bol, a to se kod mene obistini. Dvie godine mučila me nesnosna znaličnost, nu ljubav i štovanje k tetki poda mi moć, da sve svladah. Al poslje povratka ne ima mi lieka. Dok sam tajnu tetke držala jedino njezinom svojinom, ne imadoh prava za njom pitati; nu sada gdje stranu osobu upozna s njome, zahtjevalo moje srce svoje pravo, koje ga ide po krvi i ljubavi, što za nju goji. Ja bo sam najbližja tetki. Takove misli prolazile mi glavom.

Osvanu večer, ura navješćala kobno doba tetkina povratka a ja se u isti čas nečemu domislih. Sjedim ko uviek u to doba kod glasovira i preludiram sonet Beethovena. Prije nego dovršim, bez prelaza začmem igrati onu pjesmu, što sam ju čula iz tetkine sobe za boravljenja Konštance. Čarobna ta melodija osta mi u vječitoj spomeni. Već kod prvog akorda ostane tetka nepomična u sried sobe. Kucajućim srcem dovršim. Zašutismo nekoliko časaka. Jelko, Jelko! što si uradila? poviče tetka. A mene eto pred njom na koljenih, trudna, bolna mi glava klonu na krilo njezino, popade me groznica; iz dna duše uzkliknuh: Tetko milena, tetko oprosti!! — Sve joj djetinjim pouzdanjem pripoviedah. crtah joj duševnu svoju bol, te izjavim, da neću prije ustati, dok me ne učini suznanicom svoje tajne.

Ludo diete! veli ona, ne imam grozne kakove tajne, kako si ju ti poput romanâ predstavljaš. Jedino uspomene su, koje prolaze za samotnih sati mojom grudi. Ne zovi im sjene silom, dosta će rano doći, da naoblače obzorje tvoje. Ti me tetko ne ljubiš! Zašto si ju drugim odkrila?

Što je bolestniku liekom, može zdrava uništit. Konštancu htjedoh liečit, podajuć joj dokaza, da ima veće boli od njezine. Postigla sam svrhu. Nije mogla suzit radi svoje boli, al je mogla radi tudje, a tim bje opasnost odstranjena. Tako odvrati tetka.

Ako je tomu tako, onda mila tetko moram željeti, da budem nesretnom.

Na to će tetka ozbiljno: Jelko, mnogo tvojih mana pregoriela sam, al tu ne mogu, jer je upravo nasilje.

Još uviek klečah pred njom, a sada ju objeručke prihvatih i opetovano moljah: Tetko! bilo što mu drago, neće mi zaista više muka zadati od nesnosne znatiželjnosti.

O Jelko! Zar tako držiš svoje obećanje? Zar je tvoja ljubav prama meni tako slaba, da me siliti možeš minulo vrieme, vrieme, koje u sebi mnogu moju tugu krije, u pamet si dozvati, a to jedino, da udovoljiš znaličnosti svojoj? U oku joj zasja biser suza.

Gruž (Gravosa) kod Dubrovnika.

Tetko draga! Znam, da sam nezahvalna, al oprosti, ne mogu inače.

Blago me primi u svoje naručje te nastavi: Ne da zadovoljim tvojoj volji, već radi bolna tvoga stanja pripoviedat ću ti sve. Al znaj, da ćeš jedino ti nositi posljedice toga opasna pokusa.

Ma mi donielo odkriće ove tajne istu smrt, ja ju znati moram, odvratih.

Bez oklievanja zovne tetka slugu i zapovjedi upaliti svieću u sobi potajnici. Pa kao onda tako i sada zapita ovaj sav u čudu: Što zapovjedate milostiva grofice? Svieću, svieću da upališ, povikoh ja. O grofice! ne znadete, što tražite od tetke, odvrati sluga.

Sluga ode i za tili časak javi, da je izpunio zapovjed.

Tetka me primi za ruku i mi odosmo. Došav do vrati kobne sobe, pokuša tetka sklonut me na povratak, — al badava. U mjesto odgovora stavim joj svoju lievu na usta a desnom otvorim vrata.

(Nastaviti će se.)

POUKA.

Dobrila Juraj.

(Slika na str. 101.)

Donoseć sliku presv. gospodina Juraja Dobrile, biskupa u Poreču (Parenzo u Istriji), zadovoljujemo mnogostranim molbam naših predplatnika, koji već davna zaželiše upoznati toga velikoga dobrotvora hrvatskoga naroda u Istriji. Nu oprostiti će nam, što o njegovu životu ništa potanjega ne spominjemo, to bo propuštamo po želji samoga presv. gospodina, koga su jedino vrline i sposobnosti od kmetskoga roda podigle do biskupskoga dostojanstva te mu pribavile u harnih hrvatskih srcih vječni spomenik. Da Bog dâ, te nam poživio još mnogo godina!

Putositnice iz Dubrovnika.

II.

Na otoku Visu kažu ca mjesto ča; covìk mjesto čovìk; zut mjesto žut i t. d. Na otocih što su južnije od Visa prevladjuje već štokavština, kao na Korčuli, a na onih, što su još južnije govori se izključivo štokavski. Čakavština sve više i više uzmiče pred štokavštinom i na otocih i po primorju.

Vis ima i hrvatsku čitaonicu i to baš na marini (obali), kako mi to prijatelj reko i pokazao. Inteligencija je na otoku Visu pretežnom većinom autonomaška, i to za čudo med timi autonomaši ima i svećenika.

Bilo je baš pri zahodu sunca kad ostavismo Vis. Tu nam se za časak sunce nasmješilo i pozlatilo svojim sjajem Vis i more, kojemu na zapadu kraja ne vidiš, al do mala vjetar opet zaduje, a kiša zapljušti. Noćju dodirnuo se je parobrod Hvara, Korčule i Orebića (na poluotoku Pelješcu), al ja ih ne vidjeh, a i onako u tmini ne može se ništa vidjeti, do nekoliko svietnjaka. Spavati nije bilo moguće mnogo, jer kad bi se gdjegod parobrod obustavio, nastala bi vika i buka mornara te škrîpa veruga i konopa. Željno izgledah dan te svedjer gledah kroz okance moje ložnice, hoće li već skoro svanuti. Napokon opaziv, da je more tiho, ustadoh, pa podjoh na krov. Skoro usta i moj prijatelj i više drugih putnika. Vrieme bijaše krasno, kakova ne izčekivasmo. Nebo bilo vedro ko riblje oko; gdjekoja se zviezdica samo na njem još slabo sjala. Maglu i oblake prošloga dana proždrla je minula noć. More bilo tihano, mirno kano ulje. Akoprem je hladni jutrnji vjetrić oštro brijao te si se morao dobro zaviti u ogrnjače, ipak vriedilo je ostati gore pa motriti liepi prizor pred izlazom sunca. Zviezde malo po malo sve utrnuše: ugušio im sjaj sierak jutrnji. Zarujilo na istoku, pa napokon pomolilo svoje lišce iza kršnih ercegovačkih planina toli željkovano sunašce te posu svojim zlatom prirodu. Krasno li ti bilo tada pogledati na oživljele obale, na lieskajuće se more i na bieleće se kano golubove ladje!

Bijasmo već na domaku Gružu, luci dubrovačkoj. Malo po malo predjosmo niz otočića, izvezenih žarkimi traci jutrnjega sunca: Lopud (Isola di Mezzo), Koločep (Calamotta), Šipan (Giuppana), Daksa, sv. Andrija. Daksa leži baš pred lukom gružkom, a otok sv. Andrije podalje od kopna. Lopud je poznat svakomu Hrvatu već od Kazalievih: Trista Vica udovica. I neumrli naš Preradović hotio je Lopud ovjekovječiti svojom „Lopudskom siroticom“, ali vječna šteta, što nije toga eposa dovršio. Tko znade samo štogod o starom hrvatskom pjesniku Vetraniću, taj će znati i za otok sv. Andrije. To je posve neznatan i pust otočić, na njem nitko ni ne stanuje; ali ipak milotno sam se ga i ja sjetio i višekrat ga promjerio okom s parobroda: ta Mavro Vetranić na njem je pustinjakovao, plakao i pjevao!

Na tom otočiću bio je negda samostan benediktinski. Vetranić bje godine 1520. od svoje braće izabran opatom benediktinaca u Mljetu (Meledu), pod koji samostan podpadahu oni sv. Andrije i sv. Jakova na Višnjici.

Benediktinci bijahu u Dubrovniku vrlo bogati, a njihov opat bijaše važan faktor u republici dubrovačkoj. Nadbiskupu dubrovačkomu nije to bilo po ćudi, pa je stao stezati opatova prava, sada Vetranićeva. Vetranić razjaren s takovog postupanja nadbiskupova odreče se svoje časti, pa odreče se i svieta i podje u samostan sv. Andrije na istoimenom otočiću, u kom je sâm samcat u zabiti životario, prolazeć svoje dane u ribarenju,

obradjivanju svoga vrta i u pjevanju. Taj svoj život baš krasno je Vetranić opjevao u velikoj pjesmi Remeta (eremita = pustinjak).

III.

Prošav otočić Daksu udje se u veliki zaton. Tu ti se pred očima otvaraju dvie drage: gružka i poprieko na lievo čarobni zaljev riečki (Rieka-Ombla), koji daleko u kopno provaljuje te mu se odavle ne vide no usta.

Dubrovnik ne ima uza se luke; ni priroda ni umjetnost nije k tomu ništa doprinjela, nu toga nije ni trebalo, jer ne daleko od grada ima Gruž (Gravossa) luka već od naravi krasna. Gruž je sama priroda dobro zaštitila proti svakoj nepogodi morskoj, te vjetrovi u luci slabo brodovom hude. Sa zapadne strane zakriljuje ju poluotočić Lapad, a opet usta toga zatona med Lapadom i protivnom obalom zauze otočić Daksa i drugi, o koje se lome valovi morski, te im je već snaga slaba pod Gružem.

Takva luka zaista odgovarala je i po prostranosti svojoj, i po sigurnosti negdanjoj, veličini dubrovačkoj na moru. Gruž je bio negda pravi dubrovački Pirej ili Ostia. U Gružu ležalo je negda bogatstvo Dubrovnika: na stotine brodova dolazilo je i odlazilo iz te luke u bieli sviet. Danas svega toga ne ima više. U luci se gruškoj sada riedko kad vidi povećih brodova; ta i k čemu bi dolazili? kad u Dubrovniku današnjem ne ima starog negdanjeg bogatstva, a po tom ni trgovine. Žalibože, da su se i nad Dubrovnikom samim izpunile *one poznate* Gundulićeve rieči:

Mru kraljevstva, mru gradovi
I njih plemstvo trava krije!

Za mojeg boravka bilo je u luci gruškoj više pomanjih ladja i nekoliko bojnih brodova, koji se tu vježbahu. Na diljah gruških gradio se je jedan veliki brod, i to gradilo ga dioničko pomorsko dubr. družtvo, koje je već liepi broj brodova sagradilo.

Krasan li ti je pogled s mora na Gruž. Ugadja ti oku, kad promjeriš tu dragu, oko koje se kô u vienac nižu već iz daleka se bjelasajuće kuće i dvorci, što ih dubrovački pomorci ili vlastela sagradiše; jedni za svoj stan, a drugi, da u njih provedu ljeto. Med timi tihimi stanovi viju se viti čempresi i palme, kitno borje, pitoma maslina i svakojako južno cvieće. Podalje planine sve su gole i puste, al tu se sve zeleni. Uz svaku kuću vidiš i liepi perivoj. Ja još ne vidjeh grada tako malena kano Dubrovnik, gdje bi toliko umjetnih vrtova vidio, koliko u Dubrovačkih okolicah.

Al tomu se nije ni čuditi, ako se pomisli, da su to sve stanovi vlastele ili opet mornara, koji iz svieta donose novaca, pa vrativšim se kući prva je briga sagraditi si liepu kuću i vrt. Mornari naši već se ne vladaju polag one obične u naših seljaka: kuća kakva bila da bila, a zemlje koliko ti oko daje. Taj liepi duh naših pomoraca već nam je poljepšao naše obale. Ta sela naših Bokelja, Kostrenjana i Dubrovčana pravi su gradići! Gruž ima svoga župnika i župnu crkvu. Sada je tu župnikom poznati naš beletrista Mato Vodopić. Gruž može se smatrati kao predgradje dubrovačko: on nije nego nastavak Dubrovnika, jer od Dubrovnika do Gruža svud ima kuća. U Gružu ima i nekoliko kavana i gostiona, ali prostih.

Štacija Lloydovih parobroda za Dubrovnik jest u Gružu. Doduše po liepom vremenu mogo bi parobrod obustaviti se kod samog grada, ali po burnom svakako nè, jer bi mogao stradati.

Kad se iskrcaš u Gružu, zaokupi te ciela četa fakina i kočijaša: jedni hoće, da ti prtljagu nose, a drugi opet da te odvezu u Dubrovnik. Al priznati mi je, da ni fakin dubrovački nije onako surov, kako su obično takvi ljudi; najuljudnije će te pozdraviti sa svojim: želite gosparu! pa ne će se na te ljutiti, što mu možda ne ćeš dati svoje robe. Niti kletve ne ćeš tu lakô čuti, a niti da bi te tko prevario, što inače nije riedkost med njimi. Dubrovčani su u obće vrlo fini ljudi; pa su oni liepo uljudili i prostu čeljad, što im doista na čast služi.

Fiakeri su tu dosta liepi i numerovani, a imadu i stanoviti cienik vožnje, kô u drugih povećih i naprednijih gradovih, al u ostaloj Dalmaciji toga ne ćeš naći. Ja i moj prijan sjedosmo u kola, pa hajd u Dubrovnik. Sunce bilo se je već dosta visoko popelo.

Cesta iz Gruža do Dubrovnika vrlo je liepa, a s vremenom biti će tude i još ugodnija obična šetnja Dubrovčana, kada ponarastu drvoredi stabala, što ih uz cestu nasadiše. Uz put svuda ima liepih kuća i perivoja. Zaista liep ti je to kraj. Cesta ide sve uz more. Veličanstven ti je tu pogled na more, koje ti o bok tihano žamori, kanda šapće sa stienjem, s kojim inače za oluje divski boj bije. More ti se tu u svojoj veličini pred očima širi, da mu kraja ne vidiš, ne ma bo tu više u moru nikakvog otočića, kako je to uz cielu dalmatinsku obalu.

Neki govore, da je moći odatle vidjeti za liepog, vedrog dana protivnu talijansku obalu, ali ja i s najvećim naprezanjem ne mogoh opaziti ništa, pa i kapetan parobroda mi je reko, da to nije moguće.

U Dubrovnik se dodje kočijom iz Gruža u nešto više od četvrt sata. S nekom osobitom radosti i ponosom ogledavao sam se oko sebe; svaki kamenčić bio mi je svet i mio: ta tud su negda hodali i umovali duhovi Gjurgjevića, Gundulića, Palmotića, Boškovića.... ponosa naših!

Iza kratke vožnje ugledasmo napokon zidine „krune hrvatskih gradova“, kako s punim pravom prozva negda Vidali naš Dubrovnik, al s kakvim kucanjem srca: to će pojmiti svak, u koga ima iole sviesti hrvatske. Ja i moj prijan odsjedosmo u „Hotel Miramare“, što je baš na Pilah izvan zidina gradskih.

(Nastaviti će se.)

Pričanje o Kijevu gradu.

(Nastavak.)

Svjatoslavovi pohodi sizahu daleko na sjeveroistok po Oki i Volgi, na Vjatiče i na jug po Dunavu, na Bugare, kojima ote po kazivanju ljetopisca osamdeset gradova te sjede u njihovu gradu Perejaslavcu. U isto doba pretrpi Kijev težku obsadu od Pečenega. Oljga bješe se zatvorila u grad s unucima: Jaropolkom, Oljegom i Volodimirom, a neprijatelj obkoli ih svojom nebrojenom vojskom tako, da niti se moglo iz grada niti svana u grad. Obkoljenici počeše već trpjeti od glada te stadoše jadikovati, govoreći: Zar nije majka rodila junaka, koji bi smio na onu stranu Dnjepra, da kaže našima, ako još sutra ne udarite na Pečenege, valja nam se predati. Nadje se mladić, koji se ponudi, da će se probiti kroz pečenežku vojsku. On izidje iz grada noću, s uzdom u ruci te pečenežkim jezikom stade po vojsci raspitivati: nijeste li mi vidjeli konja. Prevare se Pečenezi, misleći da je njihov. A kako dodje do Dnjepra, zbaci sa sebe haljine, skoči u rieku te zapliva. Sada se istom Pečenezi obore na nj, strieljajući ga, ali mu ništa ne naude. Rusi što bjehu s onkraj Dnjepra, videći svoga čovjeka, pritekoše mu ladjicom u pomoć te ga sretno prevezoše u ruski tabor. Doznavši ovdje o stradanju obsjednutih Kijevljana, smisliše prievaru, kako će ustrašiti Pečenege. Sutra dan pred zoru sjedoše u ladjice te stadoše po Dnjepru strašno trubiti, a iz grada im se veselo odazivati. Knez pečenežski pobojav se, da se nije Svjatoslav vratio, diže obsadu i povuče se natrag a Oljga s kneževskom djecom sretno izidje iz grada. Vrativ se Svjatoslav sa svoga pohoda, navališe na nj predbacivanjima: „ti kneže, obijaš tudje strane zanemariv svoju; za malo ti Pečenezi ne uhvatiše majku i djecu.“ Ali Svjatoslav zavolio podunavlje i novo osvojeni Perejaslavac. Istom se skloni na molbe materine, koja je već vrlo stara bila, da pričeka do njezine smrti. Vidiš me bolnu, govoraše mu, kuda ćeš od mene? Sahrani me pa tada idi, kuda te želja vuče. Za tri dana Oljga umrie. Oplakaše ju sin i unuci i sav narod plačem velikim. Iznesoše je i pogreboše kako je sama željela i ne pominjahu joj duše običajem poganskim, jer toga nije htjela, nego kršćanski svećenik, kojega u potaji držaše na svom dvoru, pomoli se za pokoj njene duše.

Moglo bi se misliti, da je Svjatoslavu za majčina života tiesno bilo u Kijevu. Ali i poslije njene smrti njega i opet vuklo k jugu, na Dunav, bliže Carigradu. „Tu je, govoraše, prava sredina mojega vladanja: ovamo stiču se sva bogatstva svieta: iz Carigrada zlato, dragocjene tkanine, vina i plodine, od Čeha i Ugara srebro i konji, od Rusa krzna, vosak, med i robovi.“ Prije nego će i opet onamo krenuti, podieli državu medju oba sina: starijemu Jaropolku ostavi Kijevsku zemlju a mladjemu Oljegu preda drevljansku zemlju. Tada rekoše Novgorodci: „daj i nama kneza; ako nećeš, a to ćemo si ga mi sami naći.“ Svjatoslav odgovori: kad bi samo tko htio da u vas knezuje! I zbilja Jaropolk i Oljeg odbiše ponudu. Nadje se nekakav Vladimir, sin Maluše ključarice Oljgine a sinovac Dobrinje, kojima se otac zvaše Malko Ljubčanin. Toga Vladimira zaprosiše po naputku Dobrinjinu a knez im ga i dade.

O ratovih Svjatoslava s Bugarima i Grcima nećemo pripoviedati, jer se to ne ticaše kijevske zemlje. Samo ćemo spomenuti, da je Svjatoslav, vraćajući se kući, zaglavio na Dnjepru: ubio ga pečenežski knez Kur (972).

Braća Jaropolk i Oljeg zavadiše se ili da istinu kažemo, Jaropolku pohtjede se gospodstvo nad cielom zemljom ruskom. On pobiedi u brzo Oljega, koji zaglavi izpod zidina svoga grada „Vručega“. Doznav o njegovoj propasti, pobježe i Vladimir iz Novgoroda, a Jaropolk namjesti ondje svoje namjestnike (posadnike).

Vladimir i pokrštenje ruskoga naroda. Jaropolk ne uživa se za dugo gospodstva nad ujedinjenom ruskom zemljom. Jer Vladimir pobjegav iz Novgoroda preko mora k Varjagom, pozva ih u pomoć. Oni vazda spremni pristajati za odvažnim vodjem, gdje bijaše izgleda na pretili plien, odazvaše se njegovoj molbi te ga uvedoše nazad u Novgorod. Odtjera Jaropolkove ljude (posadnike) te još poruči bratu: gotovi se na doček, jer ću udariti na tebe s golemom vojskom.

U to doba knezovao u Polotsku varjažski knez Rogvolod. On imao jedinicu kćercu, čudne krasote, po imenu Rognjedu. Vladimir poruči knezu: Vladimir hoće da se ženi tvojom kćerkom Rognjedom.*) Ali ponosita djevojka odbi svatove riečima: Neću da izujem *sina* robinje, za Jaropolka hoću da podjem. Uvriedjeni Vladimir sabra hrabru družinu oko sebe, uz koju prista nekoliko Slovena (Novgorodaca), Kriviča i Čuda, te udari na Rogvoloda, da silom otme djevojku. U Polotsku upravo se spremaše, da povedu Rognjedu za Jaropolka. Nije druge nego otac sa sinovima štiti kćerku od grabljiva jastreba. Ali Vladimir uhvati živa i otca i majku, i sinove i kćercu. Robinjice! kriknu podrugljivo Dobrinja, stric Vladimirov te svjetova sinovca na crno djelo, da obljubi djevojku a sav rod iskorieni.

Obaviv okrutnu svatbu krene Vladimir put Kijeva, da udari na Jaropolka. Ovaj ne mogav se odaprieti uzmače u grad te se zatvori s vojskom i nekim izdajicom Bludom. Taj Blud, podkupljen Vladimirovim laskanjem, nagovori Jaropolka, kojemu je jednako radio o glavi ali nije bilo prilike, neka bi pobjegao iz Kijeva, jer da će ga inače izdati Kijevljani. Prevari se Jaropolk te prebježe od vjernih Kijevljana u malen gradić Rodnju. Vladimir udje bez odpora u Kijev a vojska mu obsjedne bjegunca, koji doskora poče od toli strašna glada stradati, da je još u Nestorovo vrieme bila rieč: „Nevolja kao u Rodnji.“

* Ova je priča poslužila libretom krasnoj ruskoj operi Sjerova „Rognjeda.“

(Nastaviti će se.)

Ovomu broju dodan je prilog od pol arka.

Tiskom, troškom i nakladom **Drag. Albrechta.** Odgovorni urednik **Dragutin Jagić.**

SVAŠTA PO NEŠTO.

Život hrvatskih djaka u Beču.

Mnogo imade Hrvata koje kuda po tudjini, koji su svi ostavili domovinu svoju, da si steku u tudjini znanja i naobraženja, da upoznaju i ine narode i njihovo duševno stanje, te da se danas sutra obogaćeni izkustvom i naukom u domovinu vrate, da tu svoju stekavštinu na boljak naroda upotriebe.

Ta koliko nam imade mladeži naše po svih skoro glavnih sveučilištih. Kao n. pr. u Beču, Monakovu, Parizu, Zürichu, Gradcu, Pešti, Pragu i drugdje — s toga nadajmo se — budućnost je naša, ta na mladeži sviet ostaje.

Mislim dakle, da neće ni čitateljem ovih redaka neugodno biti, ako im ovdje u kratko nacrtam sliku života hrvatskih djaka u Beču, a to mislim da ću najbolje polučiti time, ako im ujedno opišem jednu njihovu veselu večer, koja bje obdržavana po družtvu „Velebitu“ na dan 2. ožujka o. g. u slavu desetgodišnjice obstanka istoga družtva.

Malo su komu poznati odnošaji medjusobni hrvatskih djaka u tudjini, malo komu poznata je sloga i prijateljska ljubav, koja našu omladinu veže, čim stupi u tudjinu.

Mnogobrojne su potežkoće, kojimi se ima djak boriti, te jedino uztrajnost i čvrsta volja i težnja za znanjem kadra ih je svladati; ta koliko imade nas Hrvata koji odosmo skoro bez ikakve novčane pripomoći od kuće, pa si sami mnogim trudom potrebita sredstva za uzdržavanje služimo, samo da se možemo usavršiti u svojih naucih.

Svagdje, gdje se nalazi više Hrvata tu oni stupe u zajednicu i sklapaju družtva, kojim nije cilj poput njemačkih djačkih družtva: danguba i pijančevanje, već zajednički rad na polju prosvjete, zajedničko pomaganje i gojenje hrvatskog duha.

Pa nije li ugodno, kad u tudjini nadje mladić brata i prijatelja, koj je pripravan, da mu činom i savjetom pomogne, da nadje kolo srodnih si duša i ljude, koji isti cilj i misao imadu, naime usrećenje naroda, a takova stecišta mladeži naše jesu njihova družtva.

Srdce ti se od radosti smije, kad gledaš, kako se mladež sakuplja, vodjena istim nagnućem i istom ideom, da se po hrvatskom običaju proveseli, te da obnovi sladke uspomene i da drug druga sjeti na uzvišenu svrhu, što ju polučiti imade.

Tako se i na dan 2. ožujka sakupi sva hrvatska mladež boraveća na naucih u Beču, na djačku večer, u slavu desetgodišnjice svoga družtva „Velebita“. Velika i prostrana dvorana jedva je mogla obuhvatiti mnogobrojne učestnike.

Pozivu bo na zabavu odazva se liepi broj ne samo hrvatskih djaka, nego i zastupnika dalmatinskih, slovenskih i istarskih na bečkom car. vieću, a bila su ondje zastupana i sva ina ovdešnja slavenska družtva.

Oko pol devet započe zabava. Najprije odpjeva družtveni sbor pod ravnanjem Varaždinca Kolandera Zajčevu pjesmu, skladanu u slavu otvorenja hrv. sveučilišta. Liepo ti bje slušati krepki sbor Hrvata i Slovenaca, pjevajućih zajednički tu djačku hymnu. Zatim progovori dojakošnji predsjednik družtva gosp. Hugo Badalić krepkim glasom i govorničkom snagom, razjasniv svrhu svečanosti i nacrtav ujedno u kratko desetgodišnji rad družtva „Velebita“ i njegove tegobe te nazdravi zdravicu družtvu.

Gromki živio poprati zdravicu a zatim odpjeva opet sbor jednu pjesmu. Poslje toga nazdravi podpredsjednik družtva g. Nikolić častnim gostovom i hrvatskim zastupnikom iz Dalmacije, prispodobiv vješto goru Velebit s družtvom i zaključiv željom, da nebi Velebit već na dugo dielio Dalmacije od Hrvatske i da nebi više trebao pozdravljati dalmatinske Hrvate kano zastupnike na rajhsrathu, već kano hrvatske zastupnike na hrv. saboru u Zagrebu.

Na taj se govor zahvali u ime prisutnih dalmatinskih hrv. zastupnika dr. Klaić, naglasiv vruću njihovu želju, da se Dalmacija do skora s materom zemljom sjedini. Zatim bi nazdravljeno istarskim i slovenskim zastupnikom, koji se takodjer zahvališe izrazujuć i oni jednodušnu želju, da se čim prije svi krajevi Hrvatske opet pod jedan sakupe barjak u jedno veliko tielo. Napokon nazdravljeno bi svim prisutnim družtvom imenito Rusom, Čehom, Poljakom, Rusinom, Slovakom i Srbom, koji se i opet redom zahvale iztičuć svi slogu i uzajamnost Slavenstva i želju bolje budućnosti narodu hrvatskomu kano stožeru na slavenskom jugu.

Medjuto pjevala se izmjenice po koja hrvatska pjesma, a uz to prosbori slušatelj medicine Iv. Kiseljak baladu od M. Bogovića „Seljak i spahija“. Divno ti bje slušati tu punu slobodoumja baladu, sborenu toli liepo i ugodno! — Zatim nazdravljene bi još dvie zdravice, jedna domovini a druga predsjedniku družtva, koj je odlazio sutradan u Zagreb, a predsjednik se zahvali družtvu na povjerenju i bratimskom pozdravu, nazdraviv ujedno srdačni „s bogom“ svim prisutnim!

Bilo ponoć i družtvo se razilazilo; svaki od prisutnih ode veselim srdcem svom domu, ugodnom uspomenom u grudih i opojen nadom, da će nam ipak danas sutra želja plodom uroditi i da će se, ako Bog dade, do skora hrvatski narod pod barjakom slobode sjediniti.

Imade i inače u običnom životu naše omladine u Beču nekih osobitosti, koje ću Vam pripomenuti; tako ćeš n. pr. skoro uvieke naći, da po dva druga zajedno stanuju, a što je osobito, nećeš nikada naći više Hrvata u skupu, da bi inače govorili van hrvatski, pače i oni za koje znam da su u Zagrebu rado švabčarili, sad jedino hrvatski govore; dočim dalmatinski hrv. djaci medjusobno i ovdje žalibože u pravilu taljanski govore. U svako doba skoro možeš naći našu mladež na njenih običnih sastancih, kamo i u obće svi u Beču boraveći Hrvati dolaze, a to su kavane „Tropper i Zäpfel“. Tu su skoro sve naše novine, tu se pretresuju svaki dan dogadjaji domaći i inostrani. Jedva dočeka svaki uru, kad sluga donese nove novine, koje tad od rukû do rukû idu, da svaki sazna, što je u domovini nova.

Uvjeren sam, da se malo gdje toli pomno naše novine čitaju kao ovdje. Nije samo kavana stecište naše, već i za objeda se obično sastajemo, ta malo kojemu Hrvatu nije poznat „starac“ u Beču, uz to se još i često na večer kod ovoga ili onoga sastaju, da ugodnim razgovorom ili znanstvenimi razmatranji večer sprovedu, i to bi bile u kratko glavne crte iz životarenja hrv. omladine u Beču.

F. K. Velebićanin.

Književnost.

(**Naša zemlja**) ili dvanaest razgovora s djedom. Po slov. spisih priredio Ljudevit Tomšić učitelj dolnjogr. gl. učione. Drugo izdanje. U Zagrebu 1875. Nakladom družtva „Narodne škole“, a tiskom Drag. Albrechta u Zagrebu. Ciena 15 novč. Vis. kr. zem. vlada preporučila je odpisom od 27. listopada 1873 br. 4009 to djelce kao nagradnu knjigu za učenike ovozemskih pučkih učiona.

(**Bršljana**) lista za mladež, što ga izdaje u Zagrebu „Nar. škola“ pod uredničtvom g. Ljudevita Tomšića izašao je 2. br. tiskom Lav. Hártmana i družbe uz cienu od 20 novč. sa vrlo liepim i bogatim sadržajem.

Riešenje zagonetke u broju 11.

1. rieč: **Ovid**
2. „ **Iskera**
3. „ **Rujana**
4. „ **Vile**
5. „ **Danska.**

Osjek-Drava.

Riešenje brojčane zagonetke u br. 11.

Kupio je 80 koža po 5 novč. = 4 for.
„ „ 1 „ „ 1 for. = 1 „
„ „ 19 „ „ 5 „ = 95 „

Ukupno 100 koža . . . 100 for.

Riešenje zagonetke u 11 br.

Dan dočima, a voć počima sa slovom „n“.

Riešili su sve troje u Zagrebu: Ivan Starčević mudroljub, Martin Starčević, Mirko Puhek i Kajetan Novak gimnazialci, Katarina Jozičić u Petrovaradinu i u Križevcih: Ivan M—c.

Riešili su prvu i drugu zagonetku u Požegi: K. M. Djakovčanin, Drag. Operman, Kresomil Rozum, i V. Buzadčić.

Riešili su drugu i treću zagonetku u Zagrebu: F. Šafar Jasenovčanin i Krunoslav Hadžija; u Buševcu: D. H. Garčinski; u Severinu: Aleksander J. Severinac.

Riešili su drugu zagonetku u Zagrebu: P—t, Otokar Vežić trg. pomoćnik, Ljud. Lovrenčić, Otokar Štandl, Josip Somfner realci; u Vrbovskom: Ljubica Koričić; u Križevcih: D. G. tehnik i Ognjan Oštrić djak; u Bregih kod Ivanića: Imbro Kunovac gazda; u Karlovcu: Milutin Dražić; u Ogulinu: Grgo Stošić akcest. i Josip Frković.

Riešio je treću zagonetku u Vrbovskom Armin Koričić, a prvu u Zagrebu: Mirko Šega realac i družtvo u Belovaru:

Arithmogryph.

(Od Jakova Rajsa.)

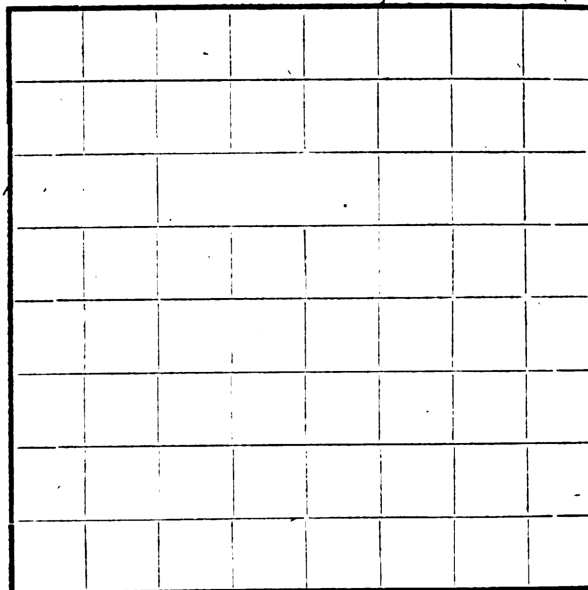
Od 22 slova valja složiti 23 rieči, kojih početna slova od gore čitana dole dadu ime i čast bivšega hrvatskoga dostojanstvenika, dočetna pako od dole čitana gore, dadu nam njegovo geslo.

5 3 4 3 5 20 3	Zapadno-indijski otok.
18 9 18 2 1 20	Grad na ohotskom moru.
1 19 3 11 5 8	Bilina.
5 14 11 5 3 14 3	Jedna od savez. država.
16 12 22 20 5 14	Glasoviti ruski pjesnik.
5 10 14 20 3 12	Gradić u Českoj.
10 17 15 10 14 5 5	Mužko krstno ime.
19 3 11 18 15 3	Najveće jezero u Europi.
3 5 3 8	Grčki junak pod Trojom.
8 10 21 14 18 17 5 7 10	Grad na Prutu.
5 19 5 21	Pseudonim Hrvatu.
8 10 16 21 5 1	Iglasto drvo.
6 21 10 23 7 5	Trgovište u Štajerskoj.
3 19 5 20 3 14 2 10	Prim. grad u istoč. Španiji.
14 3 6 18 14 10 11	Bio babilonski kralj.
9 21 17 3 2 1 20 3	Kraljevina u austr. carevini.
21 18 11	Otok u egejskom moru.
17 3 3 15	Pritok Dunava s lieve strane u Ugarskoj.
3 6 18	Grad u vel. kneževini čudskoj.
2 10 2 21 5 10 6	Vrst koka.
1 3 19 10 21 4 18	Grad u južnoj Italiji.
20 3 14 2	Niemački filozof.
5 4 10 19 3 22	Ptica pjevačica.

Arithmetička zadaća.

(Od D. H. Garčinskoga.)

Ima se sastaviti podpuno pravilan konjičev skok od 64 polja, ter brojevi od 1 do 64 nu tako izpuniti, da svaki stupac za se osovno i suvodno sbrojen, jednaku svotu iznaša, t. j. svih 16 svota mora jednak biti; a lik skoka, crtami naznačen, podpuno simetričku figuru kazati.

Logogryph.

(Od D. H. Garčinskoga.)

Riečca sam ti sitna — mala
Pogodit me nije šala
Trojim jer sam u obliku
Kažuć uviek istu sliku.
Sad sam zviezda, sad odieće dio;
Sada drug ti, i prijatelj mio.
Sad me motriš u daljini;
Sad me pipaš rukom.
Nuder me pogodit čini
Makar baš i mukom.

Zagonetka.

Što gori za državu, ljubav, za trgovinu i za družtveni život?

Rješitelje priobćit ćemo u 15. broju.

Listovnica uredničtva.

G. D. L. Pjesmu „domovini“ ne budemo štampali. Preobične misli razvukoste u nepravilnoj formi.

Mnogim koji su nam slali arithmogryphe, rebuse, konjičeve skokove i zagonetke, ne možeme odgovoriti napose, buduć bi nam se listovnica razvukla previše. Mi ćemo u obće sve redom upotriebiti, što je za porabu a ostalo bacamo. Onim pako, koji su nam pjesme slali, odgovoriti ćemo u budućem ili drugom broju.

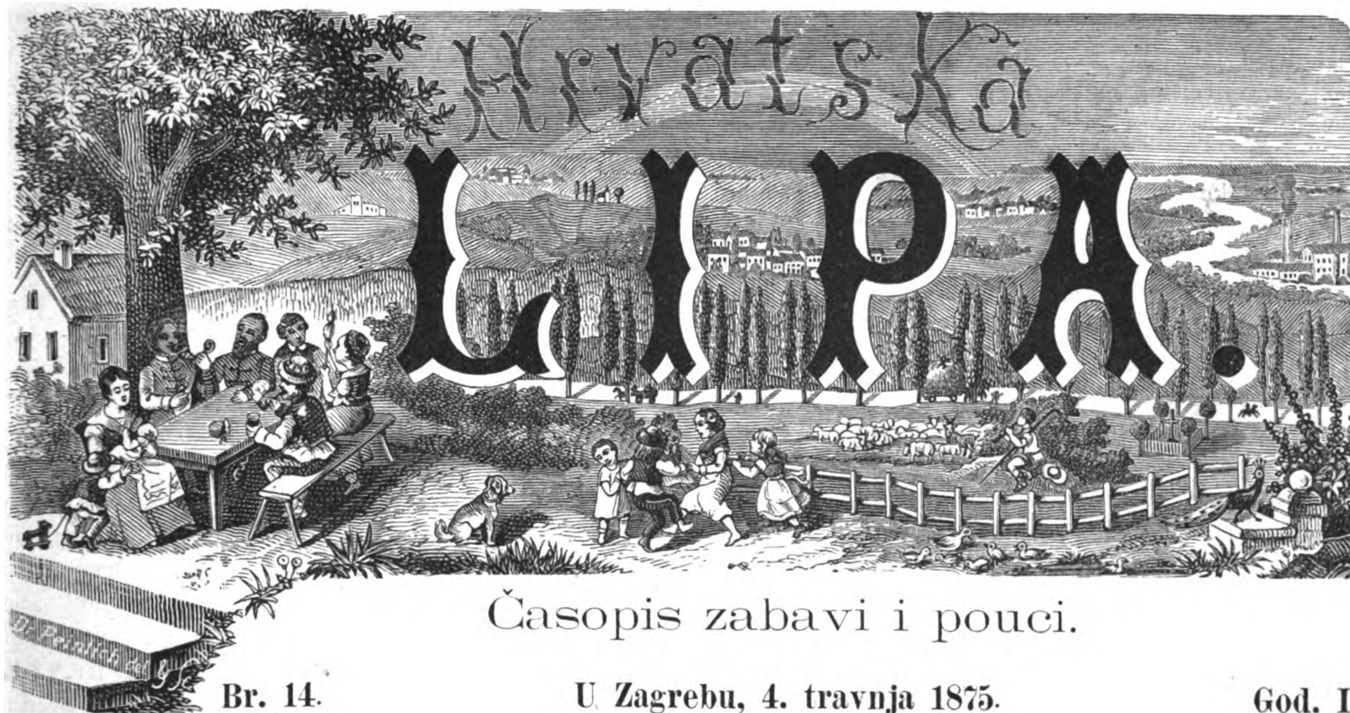
J. Rajsu u Požegi: Rebusi su izvrstni, kako ih malo do sada vidismo. Doći će na red.

„Chiromantu u Zagrebu“: Za sada nam se ne čini shodno za naš list. Vremenom bi se moglo upotriebiti.

„Ljuboslavu“: Priobćiti ćemo u svoje vrieme.

Prvi je četvrt „Hrv. lipe“ evo na izmaku, pa da nebude prekidanja u odpravi, pozivamo najuljudnije p. n. čitatelje za dobe na predplatu II. četvrta, jer tko se ne predplati ili se barem ne izjavi, da želi držat nadalje list, neće mu se odpravljati.

Odpravničtvo „Hrvatske Lipe“.

Časopis zabavi i pouci.

Br. 14. U Zagrebu, 4. travnja 1875. God. I.

Tiska se svake nedjelje. Godišnja ciena 4 for.; poštom i domaćim u kuću 5 for. Rukopisi se ne vraćaju.

Na poklade.

Idila od pisca „Zanovetanja".

I.

(Nastavak.)

Kad je tako, progovori i prisuče si brk i rukave Vilko Slavoj, — dozvolite mi progovoriti jednu napitnicu. Evo nas braćo, na okopu razna plemena i narodnosti, i to plemena Hrvatskoga, Madjarskoga i Slovačkoga. Ova plemena ljube se medjusobno kao golubovi, te se jedino pokrešu onda, kad se natjeću, tko će komu više ljubavi i dobra namaknuti. Živila i ustrajala ta divna sloga naša, to najčvršće jamstvo slobodi našoj, taj najsjajniji dokaz prosvjete naše, ta najsilnija poluga blagostanju našemu!

Valde bene, valde bene; ovaj ga luduje, kao da je sad uteko izpod treće numere budimske ludnice, zavapi Medjumurski Francek i družtvo sve složno zaori govornikovim riečim gromki vivàt!

Gospodo i braćo, diže se sad mladi grof Pišta. Ja mislim, da neima veće ludosti, nego li je ravnopravnost i bratimstvo med ljudmi! (Hura!!) Ovdje nas ima i grofova i plemića i seljaka i obrtnika i pravnika i milijunaša. — Što mislite: da se svi složno pobratimo, da se sjetimo, kako smo svi iz jednoga tiesta, zemljice puste nastali; da se zagrlimo kao dieca jednoga otca, kao sinovi jedne majke, kao mladi uzdani prijatelji i pobratimi; da si zavjerimo iskreno prijateljstvo i zamjenitu pomoć u budućih burnih i lomnih sgodah našega žića: nebi li mi tako pokazali, kako se bitno razlikujemo od čitavoga „pametnoga" družtva na svietu? Ja bar ne znam ludje i današnjega dana dostojnice nazdravije! Živilo dakle pravo, iskreno prijateljstvo, živilo bratimstvo naše!!

Čitatelj si može misliti, kako se pozdravila ta nazdravica najpače, jer je pala iz ustiju grofovskih med onimi demokratskimi elementi. To grljenje! To cmokanje! Prijan Gjula ogleda se plaho k vratam, — neće li odakle banuti stražu i pognati čitavu družbu u ludnicu.

Gospodo, pardòn; braćo! diže se medjumurski Jankica (čeljade to šegavo, i ženam opasno, kao zec kupusu) Ima li veće ludorije na svietu, nego li je ženitba? Samo to bi bila veća ludost, — kad bi Vam što takova išao dokazivat! Dosta, da Vas sjetim, kako se ljudi u pokladah, u dobi ludovanja — ponajviše žene. (Tako je!) U zdravlje indi svih onih ludjaka, koji su se ovih poklada ženili. Za nagradu svoje ludosti da Bog da zibali do godine pune zibke grlate a zdrave derišćadi!

Vyborně! kliknu prijan Mahnovsky entuzijastično, kao da se je jur osjegurao, kako će i njega slična sudbina do godine s nalaziti. Da me tko nebi krivo shvatio, pridajem, da je prijan Mahnovsky jur zavjeren.

Pišta L. sjedeći kraj Vilka Slavoja, uzdahnu kod te zdravice tako duboko, da ga je ovaj promjerio začudjen od pete do glave i zapitao:

Pišta brate, što ti to uzdišeš kao cigan pod batinami? Zar te se ta „ludorija" tako dojmila?

Ej prijatelju moj, ozva mu se ovaj; i uzdisaji spadaju u program ludovanja. Zar se o pokladah neuzdiše ponajčešće?

Hoc bene! povladi mu prijan i milijunaš in spe Rešetany i prida: Ja s uzhitom prihvaćam zdravicu predgovornikovu, samo bi ju ogranično na one fantaste i ludjake, koji se nisu ženili sbog novca, sbog kojekakovih koneksija, sbog računa na karieru u službi,

nego koji su bili tako ludi, te su jedino za volj srcu svomu, za volj čistoj, na žrtve spremnoj simpatiji pognuli vrat svoj pod taj, kako oni vele, sladki jaram bračni.

Živili takovi fantaste i ludjaci! ozva se gromko luda družina.

Pišta L. izkapio sada ogromnu čašu na dušak, pa i opet uzdahnuo, kao da mora glasovati za vladina saborskoga kandidata.

Braćo draga, — za čas se oglasi drug Mahnovsky, ima još jedna vrst ludjaka, kojih nam se na današnji dan svakako valja spomenuti, a to su vam ljudi, koji — opaklijom po vjetru neokreću. Jelte glavitih li ludova? k čemu ti kabanica, ako ne proti vjetru? Zašto dakle da ju prema njemu i nenavraćaš? Ja mislim, da su to upravo najopasniji ludjaci po čovječje družtvo. To zaključujem odatle, jer država, koja one druge kako tako gleda, ove bogme čak i u hlad stavlja. Molim da, one krivo neshvatite; ja govorim kao medik. Tko se proti vjetru nečuva, najlaglje se prohladi. Evo vam primjera u nas: Gospoda Böszermeny i Mesaroš* neokrečuć nantije proti vjetru tako se zdravo nahladili, da sad nemogu nikamo iz sobe! Pak jer sam ja medik, moram se samo veseliti ovakovim ludjakom, kad se oni za moju liječničku praksu toliko brinu. Zaoto i nazdravljam: živili svi takovi budalaši, koji za značaj i muževni ponos jošte štogod mare!

Gromoviti vivàt govorniku!

Mila braćo, oglasi se za čas liepa duša, medjumurski Francek, g. štovani predgovornik sjetio me je svojom zdravicom još jedne vrsti ludjaka najčišće pasmine. Mislim tu one „tobožnje“ rodo i čovjekoljube, koji za obće dobro svoj imetak i tjelesne sile žrtvuju. Ja mislim, da su to najveći ludjaci na svietu. Jer ako bi dobri Bog hotio, da se ja onoga neužijem, što mi je dao — zar bi to on onda m e n i dao? Nebi. (Tako je!) Ako je tako, ne znači li prezirati božji dar, — kad ga čovjek med druge ljude ili za kakove lude ideale pobaca? (Tako je! — živio!) Dobar domorodac ako je pametan, dosta čini, ako dobro jede i pije za domovinu. Ako pak i druge još na to sili, pače, ako jim i zamjera, što se oni poput njega pod stolom pijani za domovinu nekopiću: — nedokazuje li on tim svoje najplemenitije požrtvovanje za domovinu, — pošto evo ovako žrtvuje za nju i isto čovječje dostojanstvo? (Hura! Živio! Éljen! Vyborně. Aplaus bez kraja i konca.)

— Braćo mudra i pametna, oživlje se opet Vilko; doba bude, da se dignemo; jer se dogovorismo posjetiti maskeratu. Zato valja, da završimo nazdravljaje, počem vidim i onako, da se nitko neće nasamariti, da što pametna izlane i globu plati. Ali ipak prije, no se dignemo, valja da se sjetimo još jedne vrsti mahnitaca, a to su rodoljubive žene.

* Bösermönjy vodja košutovaca i ljevičar Mesaroš, bili su u ono doba zatvoreni u peštanshoj tamnici sbog tiskovnih pregrieha. Bösermönjy je i umro ondje.

Ja sam sin najsretnijega naroda pod nebom — naroda hrvatskoga (Mahnovsky kliknu: protest! mi Slovaci smo još sretniji!) pak me i to osobito raduje i silnim ponosom nadahnjuje, što u mom narodu imade najmanje takove vrsti umnih bolestnica. —

Čitao sam doduše, gdje dični hrv. pjesnik „naivnim ponosom“ pjeva:

„S mojom dikom moći nije
Već majčinim slovom sborit;
Neće drugčje, prem umije:
Angjelak je tad osorit. (Kriesnice.)

prem jako dvojim, da li je to istina. Doduše, nadje se po koja „sentimentalna gušćica“ koja se ovakvim sanjarenjem dade zavesti pa si i ranjavo srdašce baš pravom od srca hrvatskom milotužnom pjesmicom „Miruj miruj srce moje“ blaži. Ali što su ti milopoja ugrijanih zanešenjaka, ti „uzdasi prenježnih srdaca“ prema slasti, koju osjeća moralno umno biće slušajuć divnu pjesmicu naroda, koji nas kani prosvjetiti: „Höher Peter.“? Pak jer je takovih sirotica i onako u Hrvatskoj premalo, dajmo na današnji dan i u njihovo zdravlje izkapimo čašicu, da jih Višnji za tu njihovu „duševnu slabost“ odšteti blagoslovom u dobrih supruzih i dječici, te u sretnoj i slobodnoj domovini!

Govornik pao je tuj u svoju običnu slaboću: započev šaljivo govoriti, dao se prevladati čuvstvom, te je zadnji dio govora izgovorio skoro drhćućim od čuvstva glasom. Za oto ga slušatelji ni ne povladiše bučnim aplausom. Kod susjednoga stola sjedila dva ugledna gosta, Madjara, jedan od kakovih petdeset, a drugi siedi, častni starac od sedamdeset godina. I oni slušali govornika Hrvata, pa kad je završio rekne mladji drug starcu emfatično na madjarsku: „Mili bože, divna li jezika!“ Starcu se na to kriesom razkriesile oči, te uznešenošću, koja bi riesila i dvadeset godišnjega mladenca kliknu: „Istina, liep je — ali n a š je još ljepši!“*

Treba li čitatelju sjajnijih dokaza ludovanja ote mlade pustopašne družbe? Što je previše, ni s kruhom nevalja; zato ustavimo taj neobični način pisanja pripoviesti. I nehotice spominjem se ovdje riečij Puškinovih iz Onjegina.

Može biti ovakova lika
Prizori Vas zanimati neće . . . .

Ustrpljiva čitateljica pako, koja se pod ovom granom hrv. Lipe običaje nasladjivati ljubavnimi sgodami, i onako me mrko gleda, što joj ovako zanovetam. Čini mi se, da ju slušam, kako mi vrjedovno dozivlje u glavu priudešene rieči iz najzamamnijega ljuvenoga pjesmotvora hrvatskoga, Kazalove „Zlatke:“

Taj kog ljeto dvadeseto grije
Traje vrieme u drugoj raskoši . . .

* Prizor ovaj gola je istina; pak ako i niesam starcu kao Hrvat mogao pravo dati, ipak bio bi ga rado zagrlio, diveći se njegovomu patriotičnomu zanosu kraj one njegove častne siede brade.

Nu pak dobro; — popratimo ovu veselu družinu još malko iste večeri. Ta zadnji je dan poklada: bilo bi gotovo čudo da izmed deset glavitih momaka nebi koga to žuljilo oko srca — onako — nu — ta mi se čitalice liepa — razumjemo!

(Konac sliedi.)

UKLETO ZVONO.

Spjevao Zvonimir Pokupski.

Niz hridje golo struji Kupa,
Nad njom se Ozalj-grad bjeluca
I zirka sjetan na dno gliba
Gdje zlatno zvonce tužno kuca.
Poklêčke narod cvili brojan,
Nebesom diže ruke, moli:
Da pukne oblak crne tuge,
I milost božja sadje doli,
Da opet zvono, poklad sveti,
Daleko jekne sa vrleti.

U doba zlatno s Ozlja-grada
Razljegalo se milo zvono,
U Kupe glib ga Turčin sòri,
Na dnu gdje sada ječi bôno.
Jadòlik narod stog zlopati,
Nebesa svedjer plačuć moli,
Da svane junak čestit, dičan,
Zatòmit koj će suze, bôli,
I kobno zvonce koj će opet
Na vršak Ozlja-grada popet.

Zanjiho val se plahe Kupe,
Odòzdo tutnji muklo, tajno
Duhova kano sbor čarobit
I mûkom muknu zvonce bajno..
Krasnolik junak u to pregne,
Nebesom zirnu, u glib skoči —
Visoko brizne pljusak vode
I val se s valom opet sroči;
A narod pilji u zelenac
I zla i dobra u kladenac.

Sve niže, niže ronac roni,
Duboko špilja se svjetluca
I mjesečinom bliešti bajnom,
U glibu zvonki cinik kuca.
A na dnu pusto drhće zvono,
Kraj njega čami neman sinja
Ognjevit bies na mladca sipa,
Osvetljiv glêd joj zaplaminja,
Na ustnah zelên zmijskog jeda,
I zlatnog zvona neda, neda.

Al drznik mladac òte zvono,
Strjelolik s njime gor zaplòvi,
Tajnovit šum ga njegov prati,
Kan lepet krila angjelovih.
Plamenit zmaj se za njim tisnù
Progutati ga reži bjesan —
Raztvori val se — svane junak,
Veselja već se ori pjesan:
Zacakli zvona sunčan ljesak,
I rajski s njega kucnu vesak.

Junaka nesta, zvon utonu,
Udivljen gleda narod nica,
U burnih grudih ječi dugo,
Oj dugo zvona poglasnica.
Mrmòri Kupa, ključa, buči,
Nad njom se Ozulj-grad kaćuni*
A zlatnih tisuć zviezdica se
Biserkom sitnim po njoj trùni.
Kraj Kupe narod brojan kleči,
Tugàljiv zvon iz gliba ječi.

* Ogleda se u vodi.

U sobici moje tetke.

Novela od Villamarie.

Pohrvatila ju Maria Jambrišak.

(Nastavak.)

Evo me u sobi potajnici, na cilju mojih želja. Kako već rekoh sobica ta bijaše zadnja. Na proti vratam bio je shod sa izgledom u bašću. U ljetno doba vidjeh tu krasna cvieća. Prozora ne ima. Kucajućim srcem pogledah po sobi, al nenadjoh ništa strahovita. Lievo od vrati stajaše meka baršunasta ležanka rezkanim naslonom a na njoj krasna tigrovina, desno pako starinski rezkan pisaći stol sa svirajućom urom. Liep ćilim, razne kipotvorine i nekoliko naslonjača bijahu znamenitosti te sobe. Tetka me odvede k ležanki, nad kojom su visile dvie slike. Sjedosmo jedna uz drugu.

Jedna od tih slika predstavljala je tetku. Slika bijaše tako liepa, da bi ju bez dvojbe božica Juno iz ljubomornosti pretvorila bila u kakovu ružu, — da ima još Junone na nebu. Vidjeh krasne nakovrčane kose. Srce mi kucaše od uzhićenja. Što zar ima ona tako liepe kose? Eto odgonetke bar jedne zagonetke pomislih. Ne mogoh se dosta nagledati liepoga lica.

Obratih pozornost na drugu. Bože! koli divna slika. Crte lica nisu baš skladne, al plemenite. Na visoku vedru čelu zrcalila se duboka dà neumrla misao, a oko puno čarobna izraza. Prvi utisak bijaše silan i nehotice povikoh: Tetko tko je to? Jel Regulo, Dekrat il Milton prije nego li osliepi??

To je grof Gleichen komu pripadaše ona kuća, te kojega ime nosim i ja, odgovori ona drhčućim glasom.

Tetko! toga čovjeka mogla bih ljubiti, akoprem bi po godina otcem mi biti mogao.

Tetka me vatreno poljubi i šaptne: Hvala ti moje diete. Milena moja tetko! deder već jedared začmi pripoviedat mi o tvojoj tajni. Sakrita tvoja slika neće si-

gurno biti tako strašnom, kako želiš da si ju predstavljam. Razabrav se malko počme ona: „Kraj ove kuće stoji kuća, gdje sprovedoh liepe dane djetinstva. Iz ovoga shoda možeš vidjeti bašću i prozore otčinske moje kuće. Bila sam jedinicom roditelja, koji su neumorno nad menom bdili. Dorasoh kao biljka, koju brižnji vrtlar čuva od škodljiva zraka. Moglo mi je biti po prilici 6 godina, kad jednog dana sluga najavi grofa Arthura Gleichen-a. Majka moja susretne ulazećega osobitim štovanjem, jer bijaše otčev najbolji prijatelj, — prijatelj mladosti. Polazili su sa još trećim prijateljem Z. sveučilište. a dovršivši nauke proputovali znamenitije zemlje evropejske za da prouče državnu upravu.

Poslje odputovaše oba u svoj zavičaj, a moj otac nastani se u ovom gradu stupivši u državnu službu.

Čuvši otac, da mu je došo prijatelj dohiti u njegovo naručje. Otac inače veoma ozbiljan mal da se ne razplaka ugledav grofa. Rukom u ruku otidju oba u otčevu sobu. Vrativši se nakon nekoliko satij, moglo im se na izrazu lica čitati, da su u pamet dozvali neugodne odavna sbivše se dogadjaje. Matildo! reče otac majci: Gleichen ostati će kod nas želi bo postati članom naše obitelji; smatraj ga svojim bratom. A uzev mene u naručje nastavi: ovo je moja Jelisava, cviet moga života, ona neka ti bude kćerkom, — dok te bog drugom neobdari. Grof pogleda ljubazno me, a ja skočim k njemu i ovijem ručice svoje oko vrata mu, pa upitam: hoću li i tebe otcem zvati?

Ne ćeš reće on, jer bi te to smućivalo već ćeš me zvati stric Arthur.

Al te ipak moram ljubiti ko otca jel da?

Povukav me na svoju grud, ogrlio me otčinski.

Dopusti prijatelju, da ovu nježnu biljku gojim reće otcu.

Nakon nekoliko dana kupi grof Gleichen, il kako ga nazvah stric Arthur, ovu kuću. O i njegov, a sada moj sluga bijahu jedini stanari iste kuće. Kroz bašću dao je otac načiniti prelaz: pa tako živismo svi zajedno ko članovi jedne obitelji.

U nas bje uviek družtva, — posljedica otčeva zvanja. Radi toga ne bijahu roditelji mnogo uz mene već me predadu njegi i skrbi dobre, al slabe i odveć popustljive gojiteljice. Tako se sluči da su roditelji, došav u razgovor radi mojeg uzgoja, primili ponudu grofa: biti mi učiteljem. Njegova soba — evo ova, posta mojom učionom. Veselim srcem očekivala sam uviek vrieme nauka. Grof imao je veoma dobar način podučavanja. Ako i ni je bio zvanja učiteljskog ipak se je strogo držao pedagogičko-didaktičnih načela; riečju: znao je nauku učinit zanimivom i koristnom. Skoro uvidih, da svom silom nastoji oko moje sreće pa ni je čudo, što ga obljubih kao svoga otca.

Grof uveo me je u sve znanosti, dà i u one, za koje mišljahu naši stari, da žena ne smije mâ ni poviriti u njihove dubljine.

Dosele objedovah sa uzgojiteljicom. Navršivši pako 14. godinu bijaše mi dopušteno i s gostovi objedovati. Prvi put dodjoh sjediti medju Engleza i Franceza. Upuštah se s njima u razgovor, jer bijah vješta jednomu i drugomu jeziku. Moji roditelji bijahu sretni. Poslje objeda ogrli me otac i upita: imam li kakovu želju jer će mi ju izpuniti, što sam tako marljiva. Otče mili! dopusti, da prisustvujem obiteljskim večeram.

Concedo diete moje. Jel da, ti razumiješ i latinski?

Da otče znam. i grčki i hebrejski, al sve samo njemački.

No čuj dakle njemački, da smiješ biti u družtvu, al šuteć. Šutit ću ko riba uvjeravah otca.

Svaki petak bijaše kod nas družtvena večer, kako ju ja nazvah. Al ne bje tuj bog zna kako velikog družtva, — roditelji, grof, a sada i ja, bijasmo svi. Otac rekao bi često, da je to za njega najugodnija večer. Dodje petak, družtvo se sastalo, a ja u svom zakutiću sjedim, pa slušam pozorno razgovore. Dodju na red i stvari meni sasma ne shvatljive a ja obratim svoju pozornost na što drugo. Stadoh motriti plemeniti izraz grofova lica te prispodabljati sa ostalimi, polazećimi kuću. Goleme li razlike! Zadubljena u mislih dočuh na jednom srdito izušćene rieči. Prepadoh se. Doba ta, bijaše dobom prelaza toli za politički, koli za družtveni život, a u takovo doba susriću se više nego ikada razna mnienja koja većinom najveću neslogu i neprijateljstvo za sobom vuku. I sada radilo se o nekom državniku koji je prešao na stranu neprijateljsku. Zametnu se o tom razgovor medj otcem i grofom. Posljednji kao učenjak i povjestnik stajao je na drugom stanovištu nego li otac, praktični državljanin. Grof smatrao je rečeni prelaz za pobjedu istine. To mnienje bijaše povodom, da moj otac u svojoj uzrujanosti povikao: „Izdajicom je on i svi, koji su njegova mnienja.“

Grof podigao se lagano, probliedi, al u očiju nije mu blištao gnjev kao otcu, već duboka bol.

Prijatelju! uzmi rieč natrak moljaše grof otca.

Ne nikada! odvrati on, okrene mu ledja i podje k vratim.

Poskočih za njim, baciv mu se u naručje rekoh plačući: Otče! kako si mogao strica Arthura tako razžalostiti? Al me otac odrine od sebe, mal da nepadoh.

Grof stajaše još uviek kao okamenjen. Još jednom reče: Prijatelju uzmi svoju rieč natrak ili moram tvoju kuću ostaviti za uvieke.

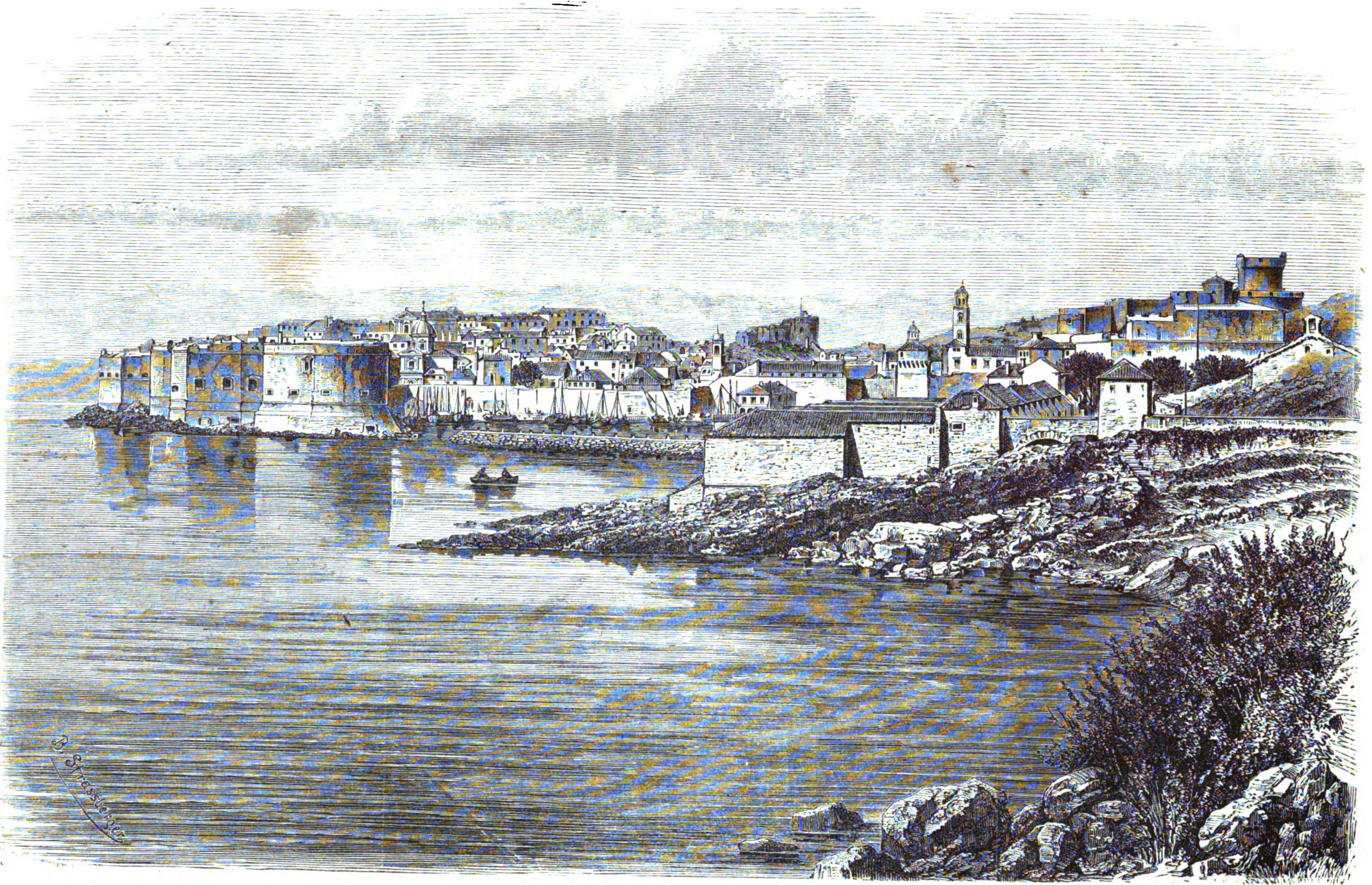
Kako te volja, odvrati otac i ode.

Grof stupi drhćućim glasom k majci i prosbori: S bogom ljubazna prijateljice, i hvala na svem. Poljubi joj ruku.

Ne za uviek grofe, reće mu ona.

Dodje red na mene. Nu ružo moja, sada ne ćeš meni smjeti više cvasti. Grozne bijahu to rieči za mene; a ja povikoh: Striče! ako ne smijem više k tebi ja ću umrieti.

Neumire se tako brzo moja Jelisavo. Metnu mi glavu na svoja prsa, a ja ćutih kako mi cieliva kosu. Brzo me ostavi, izašav iz sobe.

DUBROVNIK.

Drugo jutro pozva me otac u svoju sobu. Čudno mi bijaše pri duši, slutila sam bo, da se približava odlučni časak.

Jelisavo! progovori on srdačno pozdraveć: nakon jučeranjeg dogadjaja sa grofom prestaše naši odnošaji. Obuku tvoju rukovodit će netko drugi. Sve to valjda i sama uvidjaš.

Ne otče!

To je rečeno više otvoreno nego uljudno, al ne mienja moje odluke. Prelaz kroz bašću zatvoren je. Sada znadež sve.

Primiv ga za ruku progovorih: Otče! ti si me sâm stavio u naručje Arthura i zapoviedio mi ljubit ga, kao tebe. Sve što jesam i znadem njemu zahvaljujem. On stoji sada osamljen, znadeš da neima nikoga, tko bi mu tebe nadomjestiti mogao. Ti si mu uztegnuo svoju prijateljsku ruku, na tebi ostaje raditi što želiš. Al meni ćeš prije srce izčupati, nego uništiti ljubav i zahvalnost koju od djetinstva prema njemu gojim. Otac pogleda me oštro pa reče: Scienim da je moje pravo svom djetetu dok stoji pod mojim nadzorom zapoviedat i prepoviedat mu, a tvoja sveta dužnost podvrći svoju volju otčevoj. Nije li te i to grof učio??

Jest otče učio me je, pa ću s toga slušati tebe, al ujedno i njega. Silit ću se dok uzmognem ne vidjeti ljubljenog učitelja svog, al otče, kad ne budem više boli podnesti mogla, postat ću ti neposlušnom! Otče! nadaj se neposluhu. — Ostavih sobu. Nestade veselih dana. Kao što u naravi, tako bijaše i u mom srcu jesensko doba.

Veći dio dana bijah uz majku. Srce materinje čutilo je bol svoga djeteta.

Od 6—7. u večer običavala je majka primati posjete, a ja sprovadjah to vrieme kod glasovira. Al je sada neugodno djelovala glasba na moje tugojuće srce. Neimadoh obstanka u sobi, odoh na polje u zrak. Samo širokim nebom ima prostora dosta, samo onde gdje nitko uz mene nediše, gdje me nitko nečuje, mogoh iz grudiju otisnuti težke uzdisaje. Podjoh u bašću, al zatvoren bje prelaz. Bacih pogled na shod, sa kojeg me je toli često zvao. Ruže više tuj ne ima. Vrata bijahu prikrita zastorom. Ne ima nikoga. Činilo mi se, kao da mi više nikada sunce osvanuti neće.

Proteklo 14 punih dana od one kobne večeri. Stojeć u sumračju kod prelaza, vidjeh, da se zastori miču. Bliedo lice grofa ukaza se. Mahnem mu rukom, al badava. Valjda me nije vidio, jer umah otidje.

Druge večeri eto me opet u bašći. Bože! ne bje zastora na vratih, a u sobi svieća.

Srce mi silovito kucaše, a duša moja pohrli na laganih krilah čeznuća k njemu. Morah postati neposlušnom, ma čekala me ista smrt. Hitrim korakom poletih gore i eto me pred njim. Na ležanki počivajućeg primio ga sanak u svoje blago krilo. Lievom rukom zastro si oči, a desnu spustio dole.

Bacih se pred njega na koljena i poljubih mu ruku.

Probudio se, odmakne ruku sa očiju, pogledav me začudjeno povikne veselo. Zar ti ovdje sladka moja ružo? Glas bio mu slab kao još nikada.

(Nastaviti će se.)

POUKA.

Putositnice iz Dubrovnika.

(Nastavak.)

IV.

Pile zove se predgradje dubrovačko na zapadnoj strani grada, a isto tako zovu se vrata, kojimi se s te strane ulazi u grad. Tu ima maleno šetalište sa više liepih stabala. Na Pilah su dvie dosta dobre gostione i kavana. Dopeljav se kočijom iz Gruža tu se kola obustave, jer tu je stjecalište kočija gradskih. Divan je pogled sa Pila na otvoreno more.

Dubrovnik leži na hridi morskoj, kô na nekakvom poluotočiću. Dubrovnik je od vajkada utvrdjen grad; obkoljen je debelimi zidovi i obkopi, na kojih ima više kula. Važnije su kule: Minčetićeva na sjeverozapadnoj strani, koju da je sagradila, kako kažu, obitelj Minčetićeva, i onda sv. Lovre i Ravelina. Negda je bio Dubrovnik jako dobra tvrdjava, jer je bilo i vojničtvo primitivnije, al danas dakako to ne stoji. Strategičku važnost podaju Dubrovniku samo okolne tvrdjavice na Lokrumu i na briegu Srgju. Al da se danas neprijatelj kako primakne gradu, mogo bi ga za nekoliko sati razrušiti, jer kuće svuda vire iznad bedema gradskih.

Dubrovnik leži na podnožju kršnoga briega Srgja (Sergio), koji se strmo nad gradom u vis diše. Na Srgju ima tvrdjavica, koju sagradiše Francuzi i prozvaše Napoleonovom tvrdjom, ali ju Austrijanci kašnje prekrstiše Forte Imperiale (carska tvrdjava). Krasan je pogled s briega Srgja na grad Dubrovnik i na jadransko more.

Dubrovnik ima dvoja velika vrata: na zapadnoj strani Pile, a na istočnoj Ploče. Na Pločah drže se obični pazari te ima tu prilike vidjeti ljudi sa svih obližnjih krajeva okružja dubrovačkoga i Ercegovine. Pomanja vrata ne daleko od Ploča vode u malenu luku dubrovačku, gdje stoje pomanje ladje, većinom ribarske. Tu stranu liepu prikazuje naša slika.*

Unišav pilanskim vratima u grad odmah se dodje na glavnu ulicu dubrovačko: štradun (stradone) zvanu koja je „corso" dubrovački. To je prilično duga, široka i liepo popločana ulica. Štradun je najljepša, a recimo i jedina poveća ulica dubrovačka; tu je usredotočen sav život dubrovački U večer tu je obična šetnja. Ostale

* Akoprem je onomad već donjeo jedan od naših listova sliku Dubrovnika, to mislimo da ćemo ipak njome ugoditi čitateljem, koja će, čitajuć opis i sliku pred sobom imati. Ured.

su ulice krivudave, uske i tamne, što je sasvim naravska stvar u utvrdjenu gradu, komu je prostor osječen zidinami. Povećeg kakvog trga Dubrovnik ne ima. Na štradunu ima na jednom i na drugom kraju liepi zdenac, napose onaj pram Pilam je znamenita umjetnina iz XI. vieka. Napis na istom zdencu kaže, da ga je sagradio Talijan Onofrio Giordani Delaclava.

Kršne naše obale u zločestom su glasu radi osobite nestašice vode. Gdjekoji gradovi dalmatinski često baš stradaju sa pomankanja vode. Grsti mi se, kad promislim, kakvu sam često vodu morao piti u Spljetu. Al Dubrovnik se i svojom vodom odlikuje med dalmatinskimi gradovi. Praktični i poduzetni duh starih Dubrovčana izveo je već u prvoj polovini XV. vieka krasan vodovod i tako doveo vodu sa Šumeta, što odstoji cielih 6 sati od Dubrovnika. Spljet bi si mogo lako dovesti vodu iz Solina, jer tu nebi trebalo no obnoviti stari rimski vodovod, ali . . . . . .

Ima nešto, što će sigurno svakoga stranca iznenaditi u Dubrovniku, a to je njegova vanredna čistoća. Vidjeh i kamo većih gradova, ali u tom pogledu nipošto Dubrovniku ravnih. Autonomaška klika u Spljetu koja inače hoće da svietu pokaže, kako Spljet u svem prednjači dalmatinskim gradovom, mogla bi si s te strane u Dubrovčana zamoliti naputaka!

Imao sam prilike proći i najzabitnijimi ulicami grada, ali svuda moradjah se diviti istomu redu i čistoći.

Dubrovnik je inače mrtav grad, slaba ima života. Nije ni čudo, ako se promisli, da tu ne ima nikakvog skoro prometa ni trgovine, što podaje onu običnu živahnost trgovačkim gradovom. Vojnika ima u Dubrovniku prilično mnogo. Za mojeg boravka sve je vrvilo vojnici, jer se tu tada sgrnulo vojničtvo iz obližnjih mjesta na jesensku veliku vježbu.

Čim čovjek udje u Dubrovnik, već opazi, da je u starinskom gradu, u gradu, koji siže u daleku prošlost. Doista gradjevine dubr. potječu većinom iz XVII. ili XVIII. vieka, ali ipak temelj već je svemu položen u većoj davnini. Užasni potres od g. 1667., koji je u razvalinah pokopao do 5000 ljudi, a i sama tadanjega kneza Getaldića, koji je toli spominjan u literaturi dubrovačkoj, nemilo je oštetio cieli grad te se je moralo sve iznova graditi ili bar na starom posve izpravljati.

Obnovljeni grad dakako dobio je sasma novu sliku sve se je gradilo po tadanjem ukusu talijanskom.

Znamenitih, baš monumentalnih gradjevina ima u Dubrovniku više. Amo ide najprije k n e ž e v s k i d v o r, c a r i n a r a i n e k e c r k v e i m a n a s t i r i.

Čim su se svrhom 14. vieka otresli dubrovčani mletačkoga pokroviteljstva, sagradiše svomu knezu dvor, koji bje dogotovljen godine 1424. Taj je dvor medjutim po više puta ispravljan. Godine 1435. jedan je dio istoga izgorio, a god. 1667. opet mu je potres srušio drugi sprat.

Danas ima samo jedan sprat. Triem mu počiva na pet liepo izklesanih stupova. Pročelje sa prozori, ulaz i stube iskićene su liepimi rezbarijami. U dvorištu ispod triema ima poprsje Mihajla Pracata, spomenik, što ga Dubrovčani podigoše svomu dobročincu, koji je u razne svrhe ostavio rodnomu si gradu ogromnih svota. Do nedavno ležao je, kako mi prijatelj reče, taj kip u kutu zabačen, dočim ga je neka harna duša sada bar nekako zgodno položila, akoprem bi mu dolikovalo pristojnije mjesto. Liepo je, što se je Trnski u pjesmi „Pracatov gušter“ sjetio Pracata, te ga iznio iz zaboravi, u kojoj čami i kod vlastitih svojih sugradjana.

U tom dvoru držahu svoja siela viečnici dubrovački, a podsvodovi njegovimi glumljahu razne družine svoje komade, dočim se danas tu zaklanja prostačina pred kišom! Doista grozna promjena. Sada sjedi u kneževskom dvoru okružna oblast dubrovačka. Tu se čuva i znameniti arkiv bivše republike dubrovačke, u kom ima dosta blaga za poviest samog Dubrovnika, a u obće i cielog hrvatskog naroda.

(Nastaviti će se.)

Pričanje o Kijevu gradu.

(Nastavak.)

Bludu ne bijaše na tome dovoljno, nego još poruči Jaropolku, neka se bratu na vjeri predade, pošto vidi kolika je u njega sila. Badava bijahu sve opomene njegova pouzdanika, po imenu Varjaška, da toga ne čini jer će ga brat ubiti: On se jadnik povjeri te podje u terem (dvorac), gdje do mala sam knezovaže. Tu ga počekaju oboružani varjazi Vladomirovi a izdajica Blud zaklopi brzo za njim vrata, da ne bi ušao tko god od pratilaca. Jaropolk pade izdajnički, a Vladimir osta jedini gospodar ciele ruske zemlje. Doskora vjenča se bratinom ženom, koja bijaše rodom Grkinja te je nekoč Svjatoslav iz jednog manastira oteo i sinu Jaropolku doveo za ženu.

Nezasitljivi varjazi stali buniti se protiv Vladimira tražeći nagrade. Govorahu: to je naš grad i mi ga osvojismo. Vladimir obečavao ali i odlagao s mjeseca na mjesec. Tada će nekoji izmedju njih: Vidimo, rekoše, da si nas prevario; nego da nas barem odputiš u Grčku na Carigrad. Vladimir nadariv one, što su vriedniji bili, kojekako, ostalim pokaza put u Grčku. Ali još pred njima posla glas u Carigrad, neka ih se samo čuvaju te gledaju, da se nijedan kući ne vrati.

Sada nasta veselo življenje u Kijevu. Vladimir nije poznavao veće slasti nego li neprestano gošćenje. Dan i noć bijahu teremi puni gostiju, zvanica i nepozvanika. Kako bješe vrlo pohotljiv na žene, bilo u njega nekoliko vjenčanih žena, kao Rognjeda, s kojom rodi četiri sina: Izjaslava, Mstislava, Jaroslava i Vsevoloda i dvie ćeri i za tim udovica Jaropolkova, Grkinja, koja mu rodi Svjatopolka. Još se pominja Čehinja, od koje dobi Višeslava, neka četvrta mati Svjatoslava i Mstislava, a Bugarinja rodi Borisa i Gljeba. Suložnica bilo do tri stotine u Višgorodu, isto toliko u Belgorodu i malo manje na Berestovu. Pobožni ljetopisac ovako

osudjuje Vladimira: I bje ne sit bluda, privodeći zamužnje žene i oskvrnjujući djevice; bje bo ženoljubac kao i Solomun.

I poganstvo još jednom diže u Kijevu svoju glavu prije nego će se za uviek strovaliti u bezdan. Ruska zemlja kaljala se još za Vladimira krvlju ljudskih žrtvi. Ljetopisac pripovieda, kako je Vladimir u Kijevu, na humu više svojega dvorca, podigao kumire (bolvane): Peruna, Horsa, Dažboga, Striboga, Semargla (Sema, Rgla) Mokoša. U Peruna bijaše drven trup, srebrna glava i zlatni brkovi. Ovima se klanjahu i žrtvovahu, dovodeći im svoju djecu, sinove i kćeri. Isto tako uradi u Novgorodu Dobrinja, postaviv kumira nad riekom Volhovom, a Novgorodci dolažahu te mu se klanjahu.

Jednom vrativ se kući sa sjajnom pobjedom nad Jatojagima, prikaza bogovom veliku žrtvu. Starješine i bojari veljahu: Da mećemo ždrieb na naše otroke i djevice; na koga padne, toga ćemo zaklati bogovom za žrtvu. Živio tu jedan varjag, kuća mu stojala gdje poslije crkva sv. bogorodice. On se doselio iz Grčke te vjerovao u boga kršćanskoga. On imao jednoga sina krasna dušom i tielom. Po zavisti djavoljoj pade ždrieb na nj. Javiše otcu mu: Na tvoja sina pade kocka, njega si izbraše bozi za žrtvu. Varjag se usprotivi, govoreći: to nisu bozi nego drvo, koje danas jest a sutra sagnije. Oni niti jedu niti piju niti govore, nego su izdjelani iz drva. A pravi bog je jedan, kojemu se klanjaju Grci, taj stvori nebo i zemlju, zviezde, mjesec, i sunce i čovjeka. Ja ne dam sina vašim bogovom. Na to se strče ljudi, velika gungula obkoli varjažsku kuću. Jadnik boraše se na vratima, govoreći: ako su zbilja bozi, za što ne pošalju koga izmedju sebe da otme sina, a ne što vi razbijate kuću mi! Razjarena svjetina ubi otca i sina a kuću im razvali.

Sve te pripoviedke može biti samo za to i pripovieda ljetopisac, da bude tim sjajniji efekt onoga, što će sada doći, t. j. pobjeda vjere Hristove.

O tom ima u ljetopisu ova priča. G. 906 dodjoše Vladimiru poslanici iz Bugarske, nudjajući mu Muhamedov zakon. On ih upita: a kakova je vaša vjera? Vjerujemo u boga, rekoše, kojemu je Muhamed prorok, taj zapovieda obrezavanje, ne jesti svinjetine, i ne piti vina. Ali i poslije smrti dopušta ljubav žensku. Jer svakomu će dopasti po sedamdeset krasota ženskih, izmedju kojih odaberi si najkrasniju te će se krasota sviju umetnuti u nju. Vladimiru se dopade ova rieč o ženama, ali mu se ne svidje što rekoše o obrezanju i o zabrani svinjetine i vina. On im odvrati: Ruski čovjek ljubi piti, veseo biti: bez toga mi ne možemo živjeti. Odoše Bugari, dodjoše Niemci, katolici, nudjajući i ovi svoju vjeru. Rekoše mu: šalje nas papa, on ti poruča ovo: zemlja je tvoja kao i naša, ali vjera vaša nije naša. Vjera je naša svjetlost, mi se klanjamo jednomu pravomu bogu, a vaši su bozi drvo. Upita ih Vladimir: koja je vaša zapovjed? Postiti se prama silama, odgovoriše: jer Pavao veli: ako ijete i pijete, sve činite u slavu božju. I njih odpravi Vladimir, rekavši: Toga nijesu primili naši otcevi. Evo doznavši o tome Hazari, židovi, javljaju se i oni pred Vladimirom, govoreći: Slušasmo kako su dolazili preda te Bugari i Kršćani, tumačeći ti svoju vjeru. Kršćani vjeruju u onoga, koga mi propesmo na križ, a mi vjerujemo u jedinoga boga, boga Avramova, Isakova i Jakovljeva Upita ih Vladimir: koji je vaš zakon? Rekoše: Obrezati se, ne jesti svinjetine ni zečevine, svetkovati subotu. A gdje je vaša zemlja? Na to će oni: U Jerusalemu. Ali se bog razljuti na nas te nas razprša po sve krajeve svieta, radi naših grieha, a našu zemlju preda Kršćanom. Vladimir reče: Ta kako možete druge učiti, kada ste sami odvrgnuti od boga i razagnani po svietu? Kada bi bog ljubio vas i vaš zakon, ne bi Vas bio raspršao po stranoj zemlji. Pak još hoćete da i mi primimo vaš zakon? Na to poslaše Grci Vladimiru svoga čovjeka, filozofa, koji mu protumači na obširno to, što htjedoše postići ona trojica i razloži mú glavne nauke vjere Hristove, završiv pripoviedkom o strašnom sudu. Pri tom pokaza mu i sliku strašnoga suda, gdje pravednici stoje o desnu te polaze u raj a griešnici o lievu te se tiskaju u pakao. Uzdahnuv reče Vladimir: blago si ga onima o desnu, ali jao i naopako griešnikom o lievu. Filozof odvrati: „Ako hoćeš s pravednicima o desnnu da staneš, pokrsti se.“ Nu Vladimir odgodi jošte krštenje a filozofa nadari bogato i odpusti s velikom časti.

Tada dozva Vladimir preda se svoje bojare i gradske starješine te im kaza: Gle, bili u mene Bugari nudjajući mi da primim njihov zakon. Za njima pohodili me Niemci te hvalili mi svoj zakon. Poslije došli i židovi, a najposlije evo posjetio me čovjek filozof iz Grčke, koji je hulio sve vjere a hvalio samo svoju te mi puno o njoj pripoviedao vrlo sablažnjivo, bilo ga je milina slušati. Što mi vi sasvjetujete? Bojari i starješine rekoše: Znaš kneže, nitko ne huli svoga, nego hvali. A ti ako si voljan ispitati bolje, imaš u sebe ljudi, pošalji ih, da vide njihovu službu i kako se tko bogu moli.

Vladimir odobri starješinski savjet te posla deset mudrih i misaonih ljudi, rekav im: Idite najprije k Bugarom te ispitajte njihovu vjeru. Vratiše se pripoviedajući o grdobi njihova zakona. Opet ih odpravi Vladimir, rekav: sada idite k Niemcem a kada u njih razvidite što je i kako je, podjite k Grkom. Oni podjoše u Njemačku i razvidjevši svu njihovu službu, odoše u Carigrad. Grčki car doznav o njihovoj nakani, slavno ih dočeka te počasti u velike. A patrijarku reče: Dodjoše ljudi iz Rusije, da prouče našu vjeru. Nego ti ukrasi crkvu i kliros (kor) i sam obuci najsjajnije svećeničke rize (haljine) da vide slavu boga našega. Patrijarak posluša i učini veliku crkvenu slavu. Car doprati sam glavom rusko poslaničtvo u crkvu, namjesti ih na vidnom mjestu, te im uze tumačiti divotu crkvenoga bogoslužnja.

(Nastaviti će se.)

☞ Ovomu broju dodan je prilog od pol arka. ☜

SVAŠTA PO NEŠTO.

— Mladež ovdješnjega gimnazija ustrojila si družtvo u svrhu znanstvene zabave i gojenje hrvatske književnosti, koja bi se svrha imala postići čitanjem zabavno poučnih časopisa, tumačenjem dobrih pjesmotvora i predavanjem. Kako čujemo, htjeli su i sveučilištni slušatelji utemeljiti slično družtvo samo sa nešto obširnijim smjerom; pa da su već prije pol godine i predali pravila vladi za potvrdu, a ova da još do danas nije imala vrjemena da ih pregleda.

U „Pučkom prijatelju“ čitamo sliedeći dopis:

Dobrovoljačko družtvo za narodno kazalište na Vinici predstavljalo je, kako se u predzadnjem broju ovoga lista oglasilo, u korist „učiteljskoga družtva“ u Varaždinu ova tri igrokaza: 1. „Što može žena“, 2. „Školski nadzornik“ i 3. „Čestitam“ Uzprkos nepovoljnomu vremenu sakupio se ipak liep broj slušatelja i gledalaca iz mjesta, okolice i Varaždina. Bojeći se, da bi uvriedio čednost rodoljubnih predstavljačica i predstavljača, velim samo u obće, da su se sva tri igrokaza vrlo točno prikazala, te je bilo i moglo je biti obćinstvo posve zadovoljno. Iza predstava družtvo se zabavljalo razgovarajuć, pjevajuć i plešuć do kasno doba noći. Slava svim, koji ulažu svoj svakako veliki trud u toli plemenitu i rodoljubnu zabavu, postizajuć tim i koristnu svrhu! Ugledali se u vrle Viničance rodoljubi svih povećih miesta naše domovine!

Riešenje zabavne zadaće u 12. br.

8	3	4	
1	5	9	= 15
6	7	2	

Riešenje arithmogrypha u 12. br.

Z Z-eba
A A-are
G G-abez
R R-ebra
E E-ger
B B-arbara

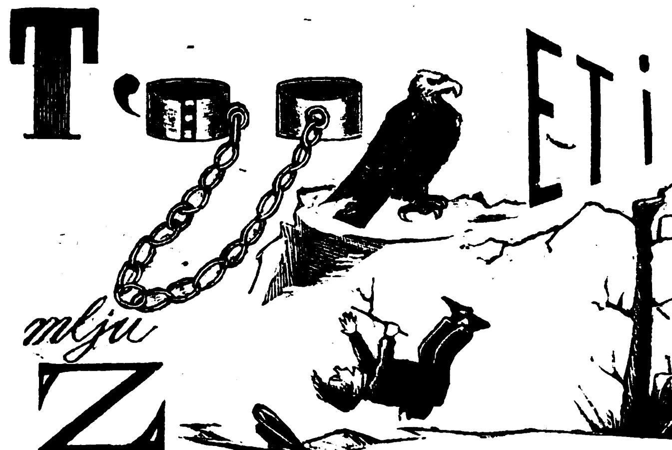
Riešenje rebusa u br. 12.

Tko dva zeca progoni nijednoga ne ulovi.

Nar. posl.)

Riešili su zadaću, arithmogryph i rebus ovi: J. M—c u Križevcih, Coelestin R. i Milan Pleše u Požegi, Eduard Slojmičer realac u Karlovcu, Gjuro Weiss, Makso Zebec u Kostajnici, Imbro Dušić u Križevcih, Ciryll Židek kanonik, Fran Horvath u Varaždinu, D. H. Garčinski, Božo Lokmer u Senju; H. Stručić, A. Batušić, Martin Mihinić u Zagrebu; Josip Wittasek, J. Medvedec, Dragutin Šram u Zagrebu; Neznanić u Sisku; Mirko Bros, Miloš Lemaić u Liki, Gruber u Ladjevcu, Šobat gimnaz. u Senju; Zvonimir Forman u Vrbovskom; Koričićeva Marija, Glembay Julio gimnazialac; Mirković Kosta, Franjo Zoger, Ivan Matešan, 2 petoškolca iz Osieka; D. Sudanec gimnazialac, Stjepan Oračić slagar, Malić Gjuro u Zagrebu; Canjevac St. u Varaždinu, Vukosavljević Sofija, Ivan Krst C—i, Milko Kajganović Otokar Štandl, P. Grahovac, Stjepan Dean iz Fužine, Potočnjak Nestor gimnazialac, Marija Slivarić voj. Križ, Hörman Kosta u Belovaru, Ernestina Dutkić iz Kastva, Antun Bottek gimnazialac u Zagrebu, Božidar Kukuljević gimnaz., Krunoslav Hadžija gimnazialac, P. T.—é, Simončić gim., Ilka pl. Šimančić, Mal. u Bukovaru, Franjo Bartuš realac, Mirko Šega realac u Zagrebu Lovrenčić gimnazialac, Drag. Lihl u Zagrebu, Danica Sakačeva P. Pavlović u Petrovaradinu, J. S. u Zagrebu, Josip Sommer realac, Miroslav Kellner ljek. pomoć. u Varaždinu. Jozičić Hermina, Marija, Tončika, Martin Greborović u Petrovaradinu, Š. pl. Kottas gimnaz., Trovicar Jovo u Senju. Miroslav Vukelić u Senju, Vjekoslav Hargotić gimnaz. u Senju, Sochner filozof i Drbeštić pravnik, Mijo Belobrk, A. Rojec, Gj. Hrnčić, St. Štümer, J. Ćaćković, A. Večerić, Dragutin pl. Novak, Ljudevit Sova, Viktor Jančo, Dušan Trnski, Dragutin Šenk gimnazialci u Zagrebu; F. R. Karlovčanin, Sriemac iz Vukovara, K. M. Djakovčanin, Malić de Kovačica, Gian Martinović, D. D. Vukovarac, Franjo Kršner i M. I—ć, Gjorgje Pogorelac, D. O. Križanin u Požegi, Vjek. Kn. pravnik, St. K. Pakračanin, Vinko Halas gimnaz., Špiro R. filozof II. god. Stipo Batlić, Laura, Ida, Gabriela Jelačićeve, Eleonora i Vlasta Kneževićeve, Pina Pracaić, Marija Paller, Vaso Kostić gradjanin, Gjuro Cipšić gr. učitelj u Otočcu; Koloman pl. Farkaš žup. činovnik u Zagrebu.

VII. rebus.

Rješitelje priobćit ćemo u 16. broju.

Listovnica uredničtva.

G. P. Pavloviću u Petrovaradinu: Javite nam podpuno riešenje t. j. rieči, koje se dobro pogoditi imadu. Kod konjićeva skoka stih je hrapav.

G. G. K. Da nam ne poslaste originala ne bismo pjesme razumili bili. Uz to se ne držaste skeme ni metra. Rebus Vam takodjer ne valja!

F. Š. Jasenovčaninu: Izvolite nam slati riešenje Vaše brojčane zagonetke.

F. D. u Senju: Neobičnu šalu ćemo tiskati ali kasnije.

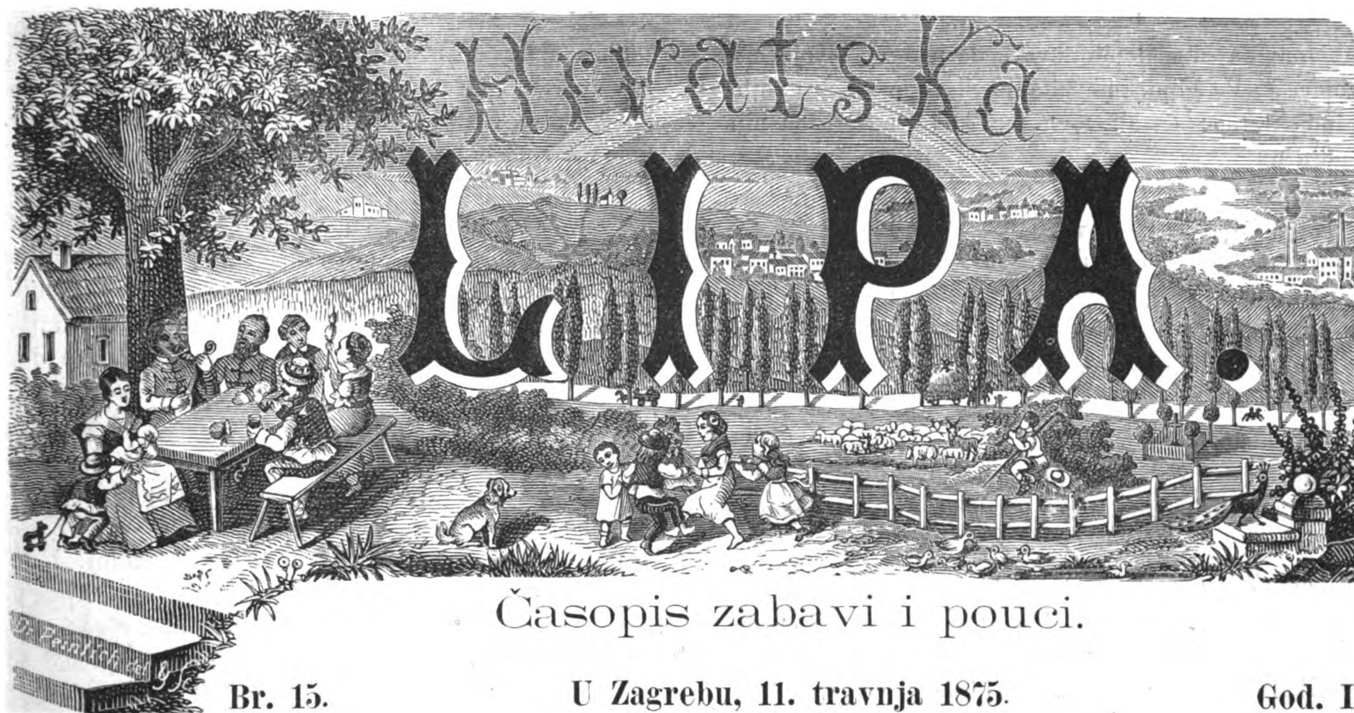
K—u u Zagrebu: Zagonetku ćemo priobćiti, ali pjesmu „Domorodkam“ ne.

G. D. L . . . ću u Senju: Imate pravo. Ne skrb za hrvatskom knjigom, niti briga za poukom mladeži, već osobna napodanja vire izpod rjedaka.

Gdji. O. B. u Virovitici: Ne kvarite si lice kojekakvimi tajinstvenimi sredstvi. Mrzla voda iz zdenca i obični sopun će Vam mnogo više koristiti.

G. Miroslavu R. na Rieci: Naši stari ne imaju za takve stvari vrjemena a mladeži manjka izkustvo.

Tiskom, troškom i nakladom **Drag. Albrechta.** Odgovorni urednik **Dragutin Jagić.**

Časopis zabavi i pouci.

Br. 15. U Zagrebu, 11. travnja 1875. God. I.

Tiska se svake nedjelje. Godišnja ciena 4 for.; poštom i domaćim u kuću 5 for. Rukopisi se ne vraćaju.

Na poklade.

Idila od pisca „Zanovetanja“.

II.

(Konac.)

„Zlo ostavšim na po puta.“
Grof M. Pucić.

To jest, da nebude nesporazumka — na po puta — nije ove večeri nitko od mlade družbe ostao. — Svi se sretno i zdravo digli iza večere. Ako se je gdje komu i pušilo malo u glavi — a to ipak nisu nikomu koljena klecala.

Eto jih na maskiranom plesu. Velika pivara Tüköryeva bila ono doba Peštancu, što je Švender Bečliji. Družtvo vrlo šareno. Uz veliku množ čarojica, koje odielom i držanjem uvjeravaju, da niesu „za večeras“ iz strogoga djevojačkoga pensionata puštene, nalaziš tuj i tamo crnoga elegantnoga domina, gdje se živo privija uz svoga druga, a nekoji bogme i izvanrednim interesom motri družtvo — neušteć si sam ma ni najmanje slobodice. Pak k čemu je onda tuj? — Radoznalost? — Ili vreba za kim? — Suprugom? sinom? vjerenkom? Tko bi ju znao. Budimo milostivi, zaželimo joj, da se prevari u sumnji, koja joj cielim tielom trese, — pa da neostavlja ove dvorane lasti i slasti slomljenim srcem, bolnom dušom i suznim očima. Ružan je to kontrast; duše mi, vrlo ružan.

Naša mlada družba navali u dvoranu. Našav si postrance stol, gdje da se časomice priberu, razpršila se dvoranom med stotinami čarojica. Da Vam opisujem maskirani ples? Kad i nebi bio toli često opisivan — ja ga crtao nebi. Valja to živim očima gledati, kao što i nevolju naroda, ako ju hoćeš pojmiti i vjerovati.

Kojega od razpršene družbe da progonimo u ovoj nalogi? Prijan Pišta Lipnicki šeće se pod rukom sa Vilkom Slavojem. Vilko Slavoj bacio se bio nedavna na novelistiku, pak si je Pištu, koji mu se svojom zamišljenošću, svojimi kratkimi odgovori a dugimi uzdasi sumnjivim pričinio, pobrao na oko, nebi li ga ovaj pomogao gradivom za kakovu „crticu iz života.“ Popratimo jih malo. Baciv tu i tamo koju rieč, kako je koja čarojica obučena, te motreć časak „cancan alà Mabile“, sjednu obojica u jedan kutić. Časak šutila obojica, — nekudaj zamišljeni, dok najedared nedrmnu Vilko Pištu sliedećim pitanjem:

Šta si mi ti to pobratime danas nevoljak?

Brate dragi, odgovara mu Pišta, bulječ mutnima očima jednako izpred sebe; tomu se ne čudi. Ovaj čas ja bih imao sjediti uz svoju vjerenicu za pirnim stolom, a pak vide me evo, mjesto toga, u ovom šarenom družtvu.

E, pa zašto si tuj, a ne tamo?

Hm, valjda je tako sudjeno.

Ti mi odgovaraš baš po turski. Zar te je iznevjerila nevjesta?

Nije.

Dakle ti nju valjda?

Skoro tako nekako. Ovo ti je u kratko stvar: Ja sam se zavjerio u Debrecinu. Prenaglio sam se bio. Moji me rodjaci odvratili od te ženitbe — a da se stvar koliko moguće sgodnije udesi, ja sam imao poći simo u Peštu, tobož da nabavim koješta za pir, u istinu pako, da odavle odgodim, — ili bolje rekuć, odkažem ženitbu.

I ti si tako učinio?

Da.

— Bilo mu — kako mi tetka pripoviedala — više do novca nego li do ljubavi. Zato mi majčica umrla od tuge . . .

— Odkrij mu dakle ti našu ljubav i kaži mu svoju volju možda će pristati uz nju.

— „Ja sam tvoj otac; a mojoj volji ima se pokoriti tvoja volja“, tako bi mi, Branislave, odgovorio on.

— Kud puklo, da puklo ja ću pokusiti svoju sreću, da si barem s te strane zadovoljim srcu, pa da si kasnije u životu ne spočitajem, da toga učinio niesam . . . Iznevjere li me moje nade, potražiti ću si lieka u stranom svietu. — —

— Kako? Ti kaniš onda odići?

— Da.

— Ti ćeš me moći zaboraviti?

— Mino, nikad! . . . Kano što zviezdice ove već vjekove sjaju kroz noć, tako ćeš mi i ti sjati kroz tamu budućega života . . . Ali što? ti plačeš Mino, plačeš, a suze mi padaju na srce . . . Ja ću nastojati sklonuti otca . . . Umiri se . . . Vjera nam je jaka . . .

Mladčev govor utihne i tek se čulo tiho šaputanje . . .

Za časak izadju dvoje podpazuške iz hladnika i krenu prema vrtnim vratima, što su vodila u dvor. Mladac u crnom odielu bijaše visoka uzrasta, plemenita, blieda lica i malenih crnih brčića. Djevojka bila modro odjevena, tanka poput jele; a zlatne kose razprosule se po ramenih pa se čudno ljeskale na bliedoj mjesečini. Oblo lišce bilo joj suzom orošeno poput liljana za rana jutra; a velike modre oči zasjenjivahu duge tamne trepavice.

— Dakle sutra, prošapće ona na vrtnih vratih i zagrli žarko mladca.

— Sutra, odvrati on poljubiv ju u visoko čelo i izčezne s njom iz vrta.

Mrtva tišina zavlada krugom. Skromno cvieće mirisalo kroz san mnogo bajnije i sladje; a tiha se mjesečina ljuljala na kristalnih valovih potočića.

II.

Nadko Nadić bijaše čovjek priprost.

Otac mu namre trgovinu; ali čim se bogato oženio bio, kani se iste, kupi kuću i kućište u mjestancu B. pa stane gospodariti — budne tvrdicom.

Supruga mu bila plemenita roda. Žena uljudjena, umna. Jedinicu Minu uzgoji si, što je bolje znala.

Dielom slabahno zdravlje, a dielom zla kob, što ju svinula uz muža, koji je vriedan ne bijaše, budnu povodom rane smrti. Suprug ju dade jednostavno sahraniti.

„Tetka“ Sofija bude Mininom nadzornicom. Svaki mjesec dobila bi stanovitu svotu novca, kojom je morala odjevati sebe i Minu, pa se brinuti za kavu, objed i večeru. Za ostalo se brinuo Nadić sam . . .

Čudnovato je to ljudsko srce! Što više ima, to više želi. Tako bilo i s Nadićem. Danjom bi prolazio okolišem, nebi li našao kupce, koji bi ovu ili onu vrst prirodnih plodova odkupili; a noćju bi sjedio u svojoj sobi pa računao i pisao dok mu se vedje nebi sklapati počele. Na zabave nije išao nikada; a obćio je samo s tako zvanim novčanim boljarstvom. Razkošnim se pokazao samo u njezi svoga vrta, u kom je poslie doručka po koju lulu duhana izpušiti znao.

* * *

U župnoj crkvi odzvonilo podne

Sparina je silna. Cvieće se sklonulo pod lišće; a trava je reć bi povenula. Ptice se zavukle u gniezda, samo gdjekoj od drzovitih vrebaca prhne u zrak, pa živka i zieva. Na ulici ne vidiš ni žive duše.

Zirnimo u sobu Nadićevu.

Na tvrdom drvenom stolcu sjedi on i bubnja prstima po knjizi, što leži pred njim na pisaćem stolu, do stola stoji mlad čovjek u crnom odielu i bielih rukavicah. Pogled je oborio nice, a čelo mu se kano s tuge namrštilo. Nakon dulje stanke poče opet Nadić:

— Vi ste Dražić. —

— Branislav, doda tiho upitani.

— Javni bilježnik doskoči glasnije Dražić.

— To je sve dobro i liepo; ali to nije dosta, da se čovjek oženi. K tomu mora pridoći nervus rerum moj gospodina, nervus rerum! A imate li vi toga? Kako mi se čini neimate. Ili mislite li vi da u mene novca imade? —

— Oprostite gospodine — stane se izpričavati Dražić.

— Ne, ne, prekine mu tvrdica rieč, vi se varate. Ako čovjek dan danas kuću imade, već ga sviet smatra bogatim. Ali to je ludo! Raditi valja, raditi pa će svaki steći kuću. I ja sam radio pa i sada radim; ali plod žuljeva mojih uživati će onaj, koga si ja odaberem, dovrši Nadić i digne se sa stolca.

— Oprostite gospodine, vi me krivo sudite, poče tihim glasom Dražić: ta ja vam rekoh, da ne tražim drugo no vašu kćercu za ženu; nju si odabrah za uzor, a mislim, da i ona —

— Ona, zakrči mu govor Nadić, neima druge volje do li moju, a moja se volja ne slaže s vašom.

— Vi ste ne smiljen —

— Tek oprezan, odvrati tvrdica i izpane na vrata, što su vodila u nuzizbu, ostaviv Dražića sama.

Ovaj videć, da su mu potonule ladje nadâ i da mu je sav trud uzaludan, uze šešir i bane na hodnik. Ovdje ga čekala Mina blieda lica i suznih očiju. Pošav mu u susriet, pruži mu drkćuću ruku i pogleda mu u oči.

— Branislave! zadrhta joj glas, a glavica joj klone na uzbibane grudi mladića.

— Sve je propalo . . . Nebo mi se smrklo . . . .

— A što sad?

— Sjeti se one večeri —

— Ti odlaziš dakle? Ti me bježiš . . .

— Tako mora biti Mino . . . Tu mi ne ima obstanka . . .

— Ti ćeš ipak jošte doć, jel de?

— Zdravstvuj! reče joj on i poljubiv u čelo srne preko stuba dolje.

— Branislave! hćedne ga zaustavit ona.

— S bogom! odazva se on i ode.

(Nastaviti će se.)

NA ŽALU.

Spjevao * * *

Mjesec nebom kruži,
U snu tone sviet;
Pokraj mora tuži
Dieva — nježni cviet:

„Recite mi vali
Kud mi dragi kud?
Dali još mu gali
Ljubav mladu grud?“

„„Kratak bio ti je
Žudjeni mu put:
Već ga vjerna krije
Mrzli mora skut““ . . .

Zà oblak se vinu
Mjesec . . . smrknu sviet;
Cviet sa žala sginu,
Kuda? . . tko će riet?

Minu noć i danak,
Opet mjesec sja —
Na dnu morskom sanak
Trupa sniju dva!

U sobici moje tetke.

Novela od Villamarie.

Pohrvatila ju Maria Jambrišak.

(Nastavak.)

Evo me pred njim. Kao prije godinu dana, kada prvi put u potaji ovamo dodjoh, tako i sada, spavao na ležanki te jednom rukom prikrio oči a drugu spustio. Pogledah na sliku, al ni je bila sasma zastrta. Dakle ju je opet motrio? O kako je morao tu ženu ljubiti, kad prevara i tolike godine nisu bile u stanju te slike iz duše mu iztisnuti. A ja sa svojom djetinskom ljubavi, što željah od njega? Sve nježnosti i cielivanja, kojimi ga u djetinstvu obasuh — prestadoše. Poljubca na čelo u znak njegova zadovoljstva ne dobih ne znam jur od kada. Ni je mi dopustio ni da mu ruku poljubim. Od kuda te promjene? Ni je li ta slika uzrokom svega toga? Tisuć takovih misli obuzimahu mi pamet.

Približih se k ležanki, kleknuh i prihvatih ga za ruku.

Podignuv oko i ugledav me uzklikne činilo mi se srdito: Jelisavo!

O striče! ne ćeš imati više uzroka ljutit se na mene, jer dodjoh, da ti velim posljednji — s bogom.

Dočuv to probliedi, ustne mu uzdrhtaše.

Tetka me izprosila. Nadvladav uzrujanost nastavih: pa pošto ti tu viest tako mirno primaš, idem rado; moguće da tamo naučim umirit i svladat svoje srce.

Pritisnuv me na svoju grud, ustane odmah zatim i podje na drugu stran sobe. Nasloniv se na stol reče: „Postupak tvoga otca mogu samo odobravati. Glas mu uzdrhta.

Možeš? povikoh a na trepavicah uztitra mi suza. O striče! bijaše doba, kad ni si mogao podnesti duga raztanka. Što sagrieših, da me od sebe rivaš, da mi ne ćeš vraćat ljubav ljubavju.

Jelisavo! Jelisavo! zašto mi toli gorko srce vriedjaš? Ne moj, dosta je pretrpilo.

Da, je li? povikoh nadvladana ljubomornošću, al ne radi mene, već radi žene, koje slika visi ovdje sakrita. Nu sada hoću da bar znadem kako izgleda ona, koju tvoje srce uzprkos izdaje tako ljubi, da ne ima u njem ni najmanjeg mjestanca za mene.

Podignuh se i osegnuh za zastorom. Ne moj Jelisavo! poviče on. — Prekasno! slika bje bez zastora.

Što je to? Bože! da li je istina il varka? Pred menom visila slika, koju je samo ruka ljubavi stvoriti mogla, — moja vlastita slika. Sretne li mene! Evo izvjestnosti da me ljubi, dà, jedino mene. Sada tek znadoh, da se je ljubav i ne opažena ušuljala u moje srce i tuj se čvrsto uvriežila.

Grof stajaše još uviek uz pisaći stol prikrivši lice rukama. Približih mu se, pa rekoh: Striče! jesam li dobro vidjela? Pogledaj mi u oko pak reci, da me ljubiš. Povukoh mu ruku s očiju. Uzdrhtah od pogleda mu. Jelisavo ružo moja, zviezdo moja! reče tako tiho, da ga jedva čuti mogoh. Lievajuć suze rajske počivah na njegovom srcu.

Ura zaigra svoju pjesmu.

Igraj koliko te volja, ja još ne idem.

Ne još, ne, veli on, prije se moram opravdati. Napast nadvlada muževnu jakost, — podlegoh; al ne zaboravljam, što sam tebi, što sebi dužan.

To se dade u malo riečih stegnut, odvratih, sjednuv do njega: ti si dužan ljubit me iz sviju sila i dopustit. da te ljubim.

Ne Jelisavo! Ja moram staru borbu sa srcem započeti i tvoje se ljubavi odreći. Ova cvatuća ruža nije za ostarjela muža. Došlo bi vrieme, gdje bi tvoje srce svoja prava zahtjevalo i mene poradi ludosti i sebičnosti obtužilo.

Bože! gdje ostaje tvoja dosliednost? Striče! nemoj se upušćati u borbu sa ženom, koja te vatreno ljubi; jer će inače učenica nadmašiti učitelja. Pa da svoje rieči bolje podkriepim ovisoh mu se rukama oko vrata.

*

Ne Jelisavo! to promišljeni čini nisu, već silovita sredstva.

U našoj borbi vriedi svaki uhar, pošalih se, a to je u ljubavi dopušteno. Nu i rieči tvoje hoću da ti oprovrgnem. Zoveš se starim i bolestnim? Ne znam doduše kada, kojom li godinom počima starost u mužkaraca, al to znadem, da je tvoja doba za mene najliepša — doba muževna. Veliš da si bolestan. Istina je, to ti bliedo lice posvjedočuje. Al upravo zato me i trebaš. Tko da te njeguje, tieši, zabavlja, nego ona, koja te ljubi, koja se samo uz tebe sretnom ćuti? Nazivaš moje ćućenje djetinskom pretjeranošću? Ti si me učio sâm, da je samo ono prećerano što prekoračuje naravnu mjeru ćućenja, pa s toga, da je nestalno — bez obstanka. Ali od kada te ja ljubim? Od danas, ili od jučer? Ne i opet ne! Ljubim te od onoga časka, kad me otac stavi u tvoje naručje te zapovjedi ljubit te ko njega. Kad se vas dva odieliste, stupih na tvoju stranu i izvrgoh se srdjbi otčevoj. U svih mojih činih i poduzećih pratila me misao na tebe. Ugledah li što liepa budi u naravi, budi u umjetnosti, ti si predamnom stajao. Tvoja slika tako mi duši prirasla, da ne mogu pomisliti života bez tebe. A da znadeš što sam pretrpila od jučer, misleći, da drugu ljubiš? Ne, toga više ne ima. Sunce sreće mi osvanu, a ne smije više nikada zalazit. Odrini me od sebe, a ti ćeš me usmrtiti.

Ah zar da vjerujem na ljubav i vjernost djeteta, — dočim žena neustraje? upita on.

Jesi li ti striče onu ženu uzgojio? Ne, ni si, pa zato neka joj bude sve oprošćeno.

O moja ružo, reče on i privuče me u svoje krilo, tvoje rieči mogle bi me opojiti, i ovo bolno srce bi se još jednom životu i pouzdanju otvorilo, al ne misliš li na tvoga otca?

Zar ti to zbilja zadaje straha? Meni ne. Ljubav otčeva k tebi ni je još ugasla, čini mi se, da uviek za tobom i tvojim prijateljstvom tuži. Naša ljubav neka bude most, kojim će se vratit i sve izravnati. Otac ne će moći mojoj molbi odoljeti a ti znadeš, da ljubav sve svlada.

Da, čini se tako, reče on, jer istu smrt u mom srcu nadvlada. Od kad počivaš ti na mojoj grudi čini mi se, da nov život kroz žile mi teče. Ti si dakle moja svojina, moja zaručnica, sve dražesti tvog bića pripadaju meni, ostarjelom i boležljivom mužu? Znam, da je svaka tvojih riečij istinita, zato te bez straha puštam u Pariz.

To i možeš, jer srce, koje te ljubi, ne boji se cieloga svieta. Sada kad znam, da me ljubiš, lahko mi je otići; otići ću samo tielom, al dušom bit ću uz tebe. Nakon godinu dana, evo me opet, i nikakova sila pod nebom ne će me više od tebe odieliti.

U mojoj dobi je godina mnogo vremena, odvrati Arthur.

Svaki dan poletiti ću k tebi u slici listića, dà, onaj isti sat koji kod tebe sprovadjah, pisat ću ti a ti ćeš mi odgovarat.

Jelisavo to ne ću. Vrieme raztanka neka bude vrieme pokusa za tvoju ljubav — pečat tvoje vjernosti. Budućnost će nam pokazati hoćeš li se ne promienjena vratit u lûku svoga zavičaja. Ogrliv me reče: S bogom, s bogom moja ružo, moja zviezdo! Dovede me do vratih. Još jednom metne mi glavu na svoja prsa. Naglo se trgne i nesta ga.

Moje sobe bijahu tamne, jer zakasnih za cio sat. Svi bijahu kod čajanke. Kad stupih u razsvietljenu sobu bace svi pogled na mene! Cutih, da mi se licem zrcali uzrujanost, pa čekah pitanja od svojih. Al nitko ne progovori sa mnom.

Drugo jutro sastadosmo se kod zajutraka. Valja se odieliti te na put.

Prije nego ću u kola, povukoh otca u jedan zakutić pa mu rekoh: Otče! eto me griešnice pred tobom, da ti još prije odlazka sve izpripoviedim. Bijah neposlušna, podjoh svaki dan k Arthuru. Otče! sada tek shvaćam tvoje jučeranje rieči: „Ne bez važnih razloga, velju, važnih razloga.“ Povirio si mi u dušu, i spoznao prije nego ja, što mi je Arthur; ja pojmim sve tek danas. Zato me šiljaš odavle? Badava sve. Kad se vratim reći ćeš „da“, pak će sve biti dobro.

Jelisavo! reče otac drhćućim glasom.

Jest otče! ti ne možeš inače; ja hoću da budem sretna, al ne mogu bez tvoje privole. Odveć me ljubiš, nego da bi htio hotomice učinit me nesretnom. Bacih mu se na prsa, a oči mi se suzami orose. Poljubi me srdačno pa reče: Ti si diete bez izkustva, nakon godine možemo tek o tom govoriti.

Majko! moli za mene poviknuh joj, cielivajuć ju. Skočih u kola i eto me na putu u Pariz.

Pariz — Pariz! za mnoge raj, a za većinu greben, na kojem je prsnula ljubav, vjernost i kriepost. Možebiti da bi sjaj i krasota burne zabave, kojimi bijah okružena, i mnoga laskanja, koja mi sa sviju strana u dio padoše i moje srce stranputicom povela bila, da ne bijaše ovo pod sigurnim okriljem duboke i nježne ljubavi. Al tako je sve žamorilo kraj mene, kao morsko valovje kraj čovjeka na hridi stojećeg. On bo čuje pod sobom žamor, vidi pieneću se vodu, al znade, da mu ni do noguh doprieti ne će.

Svaku večer sprovedoh u družtvu, al samo tielom bijah prisutna, dočim mi duh osta kod Arthura. Tetka nastojala je bud prijaznom šalom, bud ugrizljivom porugom izvući me iz te bezćutnosti; al sve badava. Ako joj to i podje za rukom, ali samo na koji trenutak, jer se opet u misli zadubih. Samo jedan krat u danu bijah podpuno budna i živa, a to od 6—7 u večer. U to doba povukoh se u svoju zabit i pisah grofu. Uspomena na taj sat, pratila me posvud — bijaše melem bolnomu srcu.

Zima prodje, zabave minuše, a mi se povukosmo u zaselak. Tetka moja bijaše sa mnom, uzprkos velikoj ljubavi, što ju za mene gojila, veoma nezadovoljna. Bez prestanka nastojavaše osvjedočit me, kako sreću svoju

Izvori Vltave u českoj Šumavi.

nogama gazim, jer ne htjedoh opaziti, da sam omilila sad ovomu plemiću, sad onomu grofu i t. d.

Ne rekoh joj doduše, da je sav njezin napor uzaludan, al si to mišljah.

Za cielo vrieme svog boravljenja kod tetke zadovoljih ju samo jedan krat i kroz to se izmirih š njome. Jednoč bijaše u nas sakupljeno mnogo odličnih gostova, medju njima i knez — nasliedni, koji bijaše u pohodu na francezkom dvoru. Knez došavši iz moga zavičaja, donio mi pozdrav od roditelja. Te večeri bila sam sretna i živahna, kao još nikada. A kako i ne bi? Ta knez bijaše opojen istim zrakom kojim i Arthur. Ni je li Arthurov pogled i na njem počivao? Činilo mi se kao, da mi po njem šilja pozdrav ljubavi. Ni sam prestala govoriti o milom zavičaju i propitkivati za najneznatnije stvari.

Družtvo se razišlo, a ujak reče šaleć se: Możebit je to Pygmalion naše liepe Galeteje?

Ne ujače, to ni je, al moguće da je Pygmaliona vidio, odvratih mu.

S ovimi šaljivimi riečmi nesta opet moje živahnosti, a turobnost zauzme staro svoje mjesto.

Evo i lieta na izmaku. Kišovita jesen otiera nas u glavni grad.

Za nekoliko nedjelja imalo započeti opet zimsko doba sa svojimi zabavami. Tetka nadela se, da ću pristupnijom biti, nego prošle zime. Tako ona, a ja mišljah: za nekoliko nedjelja nastane zima, a nekoliko nedjelja zatim eto mene u naručju svojih. Ah da! Čula sam toli često, a tada izkusih istinu na sebi, da se uzniku zadnje vrieme zatvora mnogo duže čini, nego deset puta više vremena — ne tako blizu cilja. Ah bila sam tako blizu cilja, al mi se pričinjavalo, da vrieme ko crv plazi. Pa sigurno ne bi bila uztrajala, da mi ne bijaše večernjeg sata, u kom pisah Arthuru, — akoprem mi nikada ni slovca rukû stigla ni je.

Sretno prodje i godina, a ja sam zadani pokus ljubavi podpunoma riešila i pečatom vjernosti podkriepila.

Tetka ni je ni pokušala obustavit me, jer četiri nedjelje prije bijah spremna na put.

I tako budem povjerena prijateljici mojih roditelja. Ona bijaše u pohodu kod svoje udate tetke, te uskori radi mene svoj povratak.

Liepog zimskog jutra ležah u naručju tetke, rastajući se od nje. Poljubiv joj ruku, skočih u kola i eto me na putu u mili zavičaj.

Suputnica moja osta na svom dobarcu, a ja krenuh dalje. Duša moja bijaše veseljem tako opojena, da ne mogoh shvatiti jasne misli. Na valovju mojih ćućenja stajaše kao sjajna zviezda. pomisao, da ću njega opet vidjeti, njega bez kojeg mi ne ima života.

Napred! Kristiane, hitro, već se mrači, povikoh kočijašu svaki čas.

Ali milostiva grofice uzmrmlja on, ne mogu više tierati.

Približismo se gradu. Okolica bijaše mi poznata. Desno ležaše groblje. Mjesec izašao je za časak, iza oblaka, a ja vidih mogile, križeve i bielo odielo tihanih grobova. Pogled zadnjeg tog počivališta uviek me neugodno dirnuo, al sada ne, — ne bje vremena ni mjesta turobnosti. U svakoj kapljici krvi bijaše života, života puna nade, pa da mislim na smrt?

Dodjosmo do kapije; šest sati udari. Stani, *povikoh* kočijašu i skočih s kolih. Hoću da svoje *iznenadim* Kristiane; dodji nakon pol sata za menom.

(Konac sliedi.)

POUKA.

Barun Ambroz Vraniczany.

(Slika na strani 125.)

U današnjem broju našega lista donosimo sliku vele zaslužnoga za našu domovinu muža i rodoljuba baruna Ambroza Vraniczany-a, koj je za vrieme našega preporoda znamenitu ulugu igrao. Buduć da smo i onako odlučili do skora donieti u kratko povjest ciele rodoljubive obitelji Vraniczany-eve, to ćemo onda potanko opisati i život pokojnoga Ambroza.

Izvori Vltave u českoj Šumavi.

(Slika na strani 129.)

U posvećenom sumraku dubokih prašuma iz tajnih skrovišta izpod tresetî i gola kršja susriću se malahni ovi izvorići, sastaju se poput sigrajuće se djece; al eto ti i pritoka ploekenštejnskoga i drugih, kojimi se prijašnji pramenci ojačuju u toliko, da sada buje već valom i tokom, štono ga drevni jurne pjesnik krstio Vltavom — vode srebropjene. Ovdje, u kolievci još svojoj, svakako nas većma zanima kolievka sama, nego li samo čedo, koje se u njoj uzgaja za rieku. Ovdje je Vltava samo stružicom, ovdje je neznatna samo srebrena žica sve dotle, dok se ove nesapletu u nerazdjeljivi konop. Ali njezini stražari probudjuju u nas štovanje i božanstvenu neku tajnu. Oni ju ovdje čuvaju silnimi i stoljetnimi svojimi debli, ovdje okvašuju si oni vjekovito svoje korenje, ovdje polažu i svoje mrtvace, a to sve za njezinu što veću stalnost. Ovdje bujem buji paprad a na silno i razbrčeno granje sjedne si ptica pak zapjeva pjesmicu u sretan put hladnoj vodi.

Ovdje, nad lešinami dublja najbujniji je život, dà — život upravo veličanstven; taj život u istinu je tako tajne slike i prilike, da nam se srdce steže al

ujedno i poskakuje, da ti se i samomu duhu pričinja kao da motriš sve one izvore, iz kojih brizgaju sve misli, sve želje naše. — Ovdje si i samo dublje svojim granjem prepliće mrežu tako gustu, da je veoma mučno i samim sunčanim trakom prodrieti kroz onu gušću i doprieti do srebrna sjaja mladenačke ove vode; ovdje ti se spajaju i ovijaju ogranci i sve svržje poput pouzdanih ruku najvjernijih prijatelja; — u istinu pako to su ti prijatelji nesamo za života svoga, već i po samoj smrti. (Ovako Květy.)

Vltava je žila srdčanica kraljevini českoj; Vltava oživljavaše premnoge pjesnike česke prije mnogo več viekova; Vltava udahnù i našega Vatroslava Lisinskoga.

Nješto o morskom ribarstvu i o ribarskom orudju.*

Napisao Luka Zore

rav. gimn. u Kotoru.

§. I. Udica u pravom smislu, ustroj nje i razdijel.

Udicom zovu po čitavom našem primorju zakučenu žicu gvožgja na koju nataknu mamu i tako uhite ribu.

Udice dakako nijesu sve iste nego su ustrojene po veličini i obliku ribe. Prilično mogu se razredit sve na četiri vrste a to su: 1. Udice od parangala za ribe od lenge, od voge i za divljači; ove su srednje veličine.

2. Udice za zubatavice i tunja, odregjene za velike ribe od pjene i od kamena; ove su najveće od svijuh.

3. Udice od kanjčevice odregjene za kanjaca i pjeraka male su veličine.

4. Udice od kalamuče, od zdrucavice, od odmeca i od olignjara, sasvim da nijesu iste veličine i oblika, nu ipak mogu se u jednu vrstu zbiti, jer nemam vlastitijeh riječi kojijem da naznačim i zabilježim razliku što je izmedju njih.

Udica pak ima svoja vlastita imena za njezinijeh strana. Zazubica u Makarskoj zove se strana zakučena udice koja neda da riba uteče pošto je progutala mamu s udicom. Ta zazubica zove se u Dubrovniku petljica, a na Lastovu kača. Peta u Makarskoj zove se ona strana udice za koju se priveže uzica. Ta peta na Lastovu nazivlje se glava udice.

Obljepit ili napet mamu na udicu zovu nataknut. Zagucati (1) ili pogucati (2) znači proždrijeti mamu s udicom. Zategnuti (3) i zanijeti (4) reče se kad riba odnese mamu s udicom. Krenuti (1) i zatucniti (2) reče se kad riba strese uzicu; ako je velika riba, te jakom tuče u udicu, zovu drpi. Zapeti ribu (3) znači uhitit je na udicu. Kad riba uhvati u rilo mamu govore zgrabila je. Kad riba zine nad mamu zovu hlapne (4). Kad koja riba voli tu ili onu mamu, vele smočna je na to i to (5). Da se riba bolje zakuča kad čupa mamu na udici, ribar uzicu potegne i to zovu zdrucnuti. Ribanje na udicu može se razdijeliti na ribanje vozeći ili jedreći, i na ribanje stojeći, U prvo spada parango, zubatavica, zdrucavica, olignjara; a drugo pak tunja, kanjčevica, odmetac, kalamuča, pluce i ribanje na matu.

(Nastaviti će se.)

* Taj članak dobili smo dobrotòm presv. g. Ivana Kukuljevića Sakcinskoga, a vrlo ga rado priobćujemo; jer će zanimati osobito naše mnogobrojne predplatnike u Dalmaciji i Primorju. Op. ur.

1 U Makarskoj.
2 Na Lastovu.
3 U Cavtatu.
4 Ibidem.

1 Ibidem.
2 U Makarskoj.
3 U Makarskoj.
4 Na Lastovu.
5 Ibidem.

Putositnice iz Dubrovnika.

(Nastavak.)

IV.

I s jedne i s druge se strane u tom pogledu grieši. Zato uprav smiešno je, kada Rus Makušev, koji je svuda po Dalmaciji tražio pravoslavne i prijatelje pravoslavnoga cara ruskoga, u svom djelu: „Zadunajskie i Adriatičeskie Slavjane Sktpeterburg 1867. svagdje spotiče katolikom fanatizam, te i istoga našegá dičnoga kneza Meda Pucića, izvodeć to iz njegove „Cvjete", nazivlje fanatičkim plemićem i katolikom!

Po narodnosti Dubrovčani su Hrvati, osim možda gdjekoga naseljenika talijanskog. Doista osvjedočio sam se i sâm, da u Dubrovniku i u okolici nije više poznato ime hrvatsko. U Dalmaciji svuda puk kaže, da zbori rvacki, ali u krajevih, što su na jugu od Neretve nije poznato nikakvo ime narodno, već kad upitaš seljaka, kako govori, reći će ti: naški. Nu tomu se nije ni čuditi, kada se na um uzme. da su te strane bile od davne davnine odciepljene od cjeline narodne, pa s toga je naš narod u tih krajevih mogo lako zaboraviti i na svoje ime. Razciepkanost politička radja uviek i razciepkanost duševnu u narodu. Kako Jukić svjedoči isto je tako i u Bosni bilo, a stranom još je i sada: Bošnjak je samo Bošnjak, i ništa više. Škola je već počela u tom pogledu lieka donositi, a ona i može sama tu pomoći, te je tako počelo već mah preotimati ime hrvatsko, kod pravoslavnih dakako srbsko. Samo kod pravoslavnih opaža se veća revnost, no u katolika. Tomu je dakako uzrok vjera sama. Ako je igdje vjera toli grozno djelovala na koji narod, to je zaista na naš: ona ga je na dvoje razdielila; al obje ove vjere razno su uplivale. Katolicizam to vam je kozmopolitizam, a po tom i razciepkanost narodnja; pravoslavna pako vjera ima u sebi

nešto, što sjedinjuje pojedini narod, jer svako pleme ima i svoju samostalnu crkvu. Uzmite još k tomu i jezik, koji je s jedne strane latinski — svesvjetski —, a s druge opet narodni, pa si može lako svatko protumačiti, zašto je katolik nekako indiferentan, hladan, prama svojoj vjeri, a pravoslavni opet svom joj dušom odan, i zašto se med jednimi spaja ime s narodnošću, a med drugimi opet nè.

Po tom nije čudo, ako n. p. Dubrovčanin katolik kaže, da je Slavjan, našinac itd, a pravoslavni opet Srbin. Da su pak stari Dubrovčani zbilja bili Hrvati, to nam jamče sami njihovi pisci.

Jan Vidali u poslanici svojoj na dubrovačkog pjesnika Nika Nalješkovića, kaže mu:

„Časti izbrana Niko i hvalo velika
Hrvatskoga diko i slavo jezika"

a o Dubrovniku samom veli:

„Dubrovnik grad svitli i slavan zadosti
Svake bog nadili obilno milosti,
Gospodom uresi, zakonmi i pravdom,
Razlicim uzvisi imanjem i blagom,
Svuda ga jes puna slava, svud on slove,
Hrvatskieh ter kruna gradova se svih zove"

Nalješković mu pak na to odvraća:

„Tim narod Hrvata vapije i viče,
Da s' kruna od zlata, kojom se svi diče."

Dubrovčanin Fra Bern. Pavlović izda g. 1747. knjigu crkvenoga sadržaja, o kojoj veli, da ju je u harvatski jezik priveo.* Toga ima i suviše, ali ne treba ovdje svega navadjati. Stari Dubrovački pisci znadjahu i za Srbe, te n. p. i Gundulić pjeva „o srbskieh stranah" i o „srbskom kralju aleksandru velikom"! ali ne ima pisca, koji bi sebe izrikom Srbinom zvao. Nek me tko ne ukori pretjerivanjem: to su fakta, pred kojimi treba skinuti kapu.

Svakomu svoje, pa što komu bog dâ! Ima istorika, koji hoće, da su Hrvati samo do Neretve došli, ali od kud onda Dubrovčanom hrvatsko ime?

Dubrovčani danas govore čistom štokavštinom, dočim su najstariji dubrovački pisci pisali skoro čisto čakavski (Minčetić, Držić itd.) Neki misle, da su Dubrovčani od vajkada bili štokavci, al da su Minčetić i drugi zato pisali čakavski, što su prvi pisci dalmatinski bili čakavski (najpače Marko Marulić Spljećanin), koje su oni samo nasljedovali kano svoje uzore. Ja bi se radje postavio na drugo stanovište, pa reko, da je zbilja Minčetić i Držić pisao, kako je i govorio, dakle da je u Dubrovniku bilo čakavštine, koja je došla u doticaj sa štokavštinom, iz čega proizide onaj nuancovani jezik, što nam ga odaju napomenuti pisci. Za čakavštinu tih krajeva govore i neke rieči, koje idu u leksikalno blago čakavštine, a ipak su poznate po Boki, pa i u samoj Crnoj Gori. Znamenit su pojav i poluglasi, koji se tuda čuju, a kojih hrvaština više ne ima, a napose štokavština nè. Malo po malo istisnu štokavština sasma čakavštinu, te već Gundulić pjeva čistim narječjem ercegovačkim. Taj se proces napredovanja štokavštine nastavlja i danas svagdje, samo što se je u Dubrovniku prenaglo svršio, što se inače lako raztumačiti dade samim položajem Dubrovnika, koji je odasvud bio obkoljen štokavci, koji su se malo po malo selili k moru.

Govor Dubrovčanina vrlo je mio i ugodan, dapače prenježan. Za tvrde suglase Dubrovčanin ne zna. kô ni Ercegovac, već sve pomekšava: jezik mu zvoni kô muzika. Nije čudo, ako nalazimo u Gundulića, Gjurgjevića i drugih onako nježan ili skoro bi reko razmažen jezik, jer oni su zbilja tako i govorili.

Ljepotu izgovora jezika našeg u Dubrovniku s druge strane nagrdi, više no igdje u primorju, talijanština. Skoro svaka druga rieč mora da je talijanska, kano u Bosni i Ercegovini opet turska. Ne znam, da li je smiešno ili liepo čuti govoriti Dubrovčanina talijanski s naglaskom hrvatskim! Inače i u tom pokazuju neku finoću Dubrovčani što govoreć talijanski služe se obično toskanskim narječjem, dočim po naših obalah vlada izključivo mletački dialekt. Tu mi valja opet iztaknuti jednu crticu, kojom se odlikuju naši Dubrovčani pred ostalimi Dalmatinci, a ta jest, da im je hrvatski jezik osim riedkih iznimaka, jezikom obiteljskim. Dubrovčanin, pa bio inače i protivnik našoj ideji narodnoj, ne će se nigdje i nikad stiditi svoga jezika, dapače rado će ga govoriti: vrlina, koje ne ćeš svagdje naći. Ni milina jezika talijanskog, ni njegova velika književnost nije Dubrovčanina mogla odvrnuti od svoga jezika.

Razveselilo me, kad vidjeh po uglovih Dubrovačkih kuća oglase za hrvatske kazalištne predstave. Bio je najme tada u Dubrovniku g. Iličić sa svojom družinom kazališnom. G. Iličić liepu je i plemenitu stvar poduzeo: predstavljati hrvatski po Dalmaciji. Bit će tomu koji viek, što Dalmacija ne vidje hrvatskih predstava. Negda znamo, kako su u Dubrovniku razne družine prikazivale hrvatski, ali s propadanjem samoga grada, propadaše i njegova književnost, a podjedno i hrvatsko kazalište. Talijanska umjetnost istisnu sasma hrvatsku. Naravna je stvar, da su g. Iličića u Dalmaciji svuda s veseljem pozdravljali, ali ako nije mogo najbolje uspjeti, tomu su uzrok jako slabe sile njegova družtva. Sviet dalmatinski, ako i ne vidi u sriedini svojoj najboljih glumaca, a ono sigurno dosta dobrih (talijanskih dakako), pa nije čudo, ako sa svim rodoljubljem svojim ohladni prama Iličićevim predstavam. Prve predstave svagdje bijahu dobro posjećene, ali kašnje sve to slabije. Ja vidjeh jednu predstavu u Dubrovniku, pri kojoj nije nas sigurno 80 bilo!

Kazalište u Dubrovniku nedavno je sagradjeno po vlastelinu Bondi, čije ime takodjer nosi. Samo kazalište maleno je, ali ukusno, za čudo ne ima galerija.

(Nastaviti će se.)

* Dapače još svrhom prošloga vieka pohrvaćeni Francuz Bruère Dèriveaux u nekoj svojoj satiri iztiče ime hrvatsko: „slavne bi se slatko hrvatske odreko starine."

Ovomu broju dodan je prilog od četvrt arka.

J. Bartuš realci; u Požegi: Fanika pl. Ceranić, Hrvatica, Ante F. Orahovčanin, Ivan Drusanović Vukovarac; F. R. Karlovčanin, M. M. Orahovčanin i D. B. Oriovčanin šestoškolci; Gjuka Cinti i Vincencij Halászy petoškolci, Tomo Beraković; u Osieku: Jul. pl. Glembay, Ivan Štulhofer, i Mirko Lebanović gimnazialci: u Ogulinu: L. Mingazy, Franjo Lalić i gdčne. Milka Stipetić i Cecilija Pavičić, učiteljka; u Senju: Milan Šobat i Vjenceslav Urbani gimnazialci; u Vrbovskom: Armin Koričić; u Petrovaradinu: Hermina Jozičić i Martin Grbanović; u Buševcu: D. H. Garčinski, gdčne. Ana Rendelijeva i Sofija Prodanovićeva: u Bakru: x—y—z. Bakarka; na Rieci: Nestor Potočnjak gimnazialac; u Fužini: gdčne. Marija Rendulić i Matilda Tomac; u Kastvu: Domoslav Jelušić i u Senju: I. pl. Tentor, uprav. pošte.

Arithmogryph.

(Sastavio ga Janko M.)

Od 22 slova valja složiti nekoja imena, kojih dobro čitana početna slova odzgor dole daju ime vrlog hrvatskog pjesnika, čitajuć pako zadnja slova tih rieči odzdol gore daju prvu njegovu tiskanu hrvatsku pjesmu.

10 1 5 9 5 2 1	Nekadanje ime ciele Slavonije.
3 6 11 3 5	Češki pisac.
4 1 6 6 1 7 9 5 1	Grad u Španjolskoj.
1 6 1 14	Grad u Ugarskoj.
6 15 9 5 3	Rieka u Francezkoj.
10 1 8 12 2 13	Veoma malena ptica.
8 9 13 9 14	Čuva kuću od tata.
10 9 6 4 2 17 2	Grad blizu Napulja.
6 1 11	Otok u jadranskom moru.
3 22 1	Žensko krstno ime.
6 1 13 9 22 1 17	Hrvatski pisac.
1 1 6 1 20	Grad u Švicarskoj.
14 9 20 10 1 5 8 9 20 10	Francezki biskup na glasu.
9 14 6 1	Rieka utičuća u Baltičko more.
22 2 21 18 1 6	Grad u sjevernoj Njemačkoj.
2 18 11 6 9	Otok u egejskom moru.
3 12 10 5	Služi postolaru za porabu (turska riec).

Konjičev skok.

(Sastavio ga K. M.)

r-	i-	ri-	e?	o-	r	z-	I-	t-	i-	a-	r-	e	o-
b-	š-	k-	P-	s-	l	a-	u	b-	a-	s-	s-	v-	k
t-	i-	n	p-	k,	J-	e-	s-	u,	p-	r-	n-	s-	N-
a-	z-	u	o.	e-	i-	P-	i-	J-	e-	n-	a	a-	z-
o	a-	r	l-	m-	s-	l-	n-	a	u-	u,	o,	e-	a-
i-	n-	v	m-	o-	o-	j-	p-	e-	s-	g-	t-	v-	t-
n-	g-	b-	d-	s-	r-	z-	i-	e-	a-	Z-	p-	m	k
i	m	m-	a-	e-	p-	t-	n-	o-	z	s-	e	s-	a-
r-	j-	n-	i	a-	e-	t-	ro-	re-	R-	r-	s-	i	r-
a-	v-	n-	i-	e-	k-	š-	i-	m	d	s-	e	b-	i-
e.	o-	n-	i	a	e-	m-	a-	e.	l'	a-	i-	i-	d-
a-	s-	u-	č	u,	k-	j-	z-	r	o	I-	u,	l-	ju-
[illegible]	[illegible]	j-	d-	j-	t-	k-	o-	a-	c-	v-	a-	a-	e-
[illegible]	[illegible]	l-	je-	o-	e-	k,	a-	a-	n-	n-	č-	l-	j

Logogryph.

(Od Miroslava Vukelića.)

Sa **b** dom ti od tatova brani,
Sa **d** sieća hrvatske te slave,
Sa **k** mnoge obitelji hrani,
Sa **p** kadkad mnogim tupi glave,
Sa **t** svakog uprav razblažuje,
Kad se narav iz sna probudjuje.

VIII. Šaljivi rebus.

Rješitelje priobćit ćemo u 18. broju.

Listovnica uredničtva.

Gosp. N. K. u Vinkovcih: Vaše prvience ne možemo štampati; ali njekati ne ćemo, da u Vas imade pjesničkoga dara. Čitajte više, pa se za koje vrieme opet javite.

nk. Kad bi Vam stvar valjala — kako ne valja — dodjoste prekasno.

D. N. u Varaždinu: Vaše se radnje ne izgubiše na putu, već u dubinah našega koša, kamo i na novo priposlane spremismo.

V. Z. Vi pjevate odveć, a mislite promalo. Proljeće — Ljubav — Dva slova i San napisaste valjda u snu: pristajale bi dakle u kakav sanovnik.

M. „Jadici“ nije ni valjana proza, a kamo li pjesma.

„Vladivoju: Priposlano ne možemo rabiti. Forma Vam doduše valja, ali su misli preobične, a zanos preslab.

„Noćnomu pjevcu“: Vi ste već toli strasno zaljubljen, da niti logično misliti ne možete. Prošećite se ranim jutrom pod vedrim nebom, možda će se ta strast utolažiti.

B. B. Prevod ćemo u svoje vrieme štampati.

G. Gjoki Živanoviću: Po našemu sudu će Vašoj potrebi najbolje zadovoljiti Klaićev: Praktischer Lehrgang der kroatischen Sprache. Zagreb kod Hartmana.

Presv. g. barunu Ljudevitu Ožegoviću u Gušćerovcu: Srdačna Vam hvala. Nećemo štampati, jer dotičnomu nije do toga niti stalo, već jedino do zanovietanja. Sylogizam shvaćen je posve dobro, a moralna fabula ne može biti bolja.

Listovnica odpravničtva.

Našim predplatnikom, koji su dosad dobili samo zadnje brojeve, javljamo, da ćemo im budućega čedna poslati sve prve brojeve.

SVAŠTA PO NEŠTO.

(Njegovo Veličanstvo naš kralj Franjo Josip I.) stigaó je 10. o. m. u Zadar, glavni grad posestrime Dalmacije, dočekan oduševljenjem, koje se opisati ne dade. Grad sam bio nakićen hrvatskimi trobojnicami a morska obala odjekivala je puškaranjem i burnimi živio. Časopisi dalmatinski izašli su tiskani u svetačnom ruhu obrubljeni crljenom, bielom i modrom vrpcom, donoseć na čelu sjajne pozdrave svomu kralju. „Narodni list“, to jedino veliko političko glasilo naroda hrvatskoga u Dalmaciji, koj smo već višeputi našim čitateljem toplo preporučili, donosi na prvoj strani u crljenom okviru modrimi slovi sliedeći pozdrav:

Zdravo kralju!

Nasljedniče Držislava Silnoga, Krešimira Velikoga, Zvonimira Blagoga, koji danas prvom stupaš u ovu kolievku hrvatstva, zdravo!

Potomče Mudroga Kolomana, Svetoga Vladislava, Pravdoljubivoga Matijaša, zdravo! Zdravo omladče Ferdinanda, Leopolda, Josipa, vodjā hrvatskih domobrana, proti zlotvoru krsta i slobode kraljevina svojih!

Od Nina do Biograda, od Knina do Šibenika, od Trogira do Splita, od Dubrovnika do Kotora; i Krkom i Neretvom i Cetinom; i na Velebit i na Biokovu i na Lovčen, gledaj, Tebe Kralju, posvuda prate uspomene sborova, slavâ, borbâ naših stoljetnih. Nigdje, ovde stope neosvećene! Nigdje, ovde tudjinštine ne svladane, ili neprobavljene.

Kad pri strašnoj bujici barjak se Tvoj premjestio s Jajca i s Klisa, na Knin i na Zrinj, nije se premjestila vjernost naroda ovoga. Cetinj-grad primi glas cjelokupne Hrvatske, koja postavi na lozu Habsburgâ, krunu jedinstvene kraljevine. Nakon Draškovića, Subića, Berislavića, Draganćića; koji barjak Tvoj sliediše u Podunje, u Posavje i u Podunavlje, ostalo je na okrajku ovom još vitezova, koji stoljetnom borbom za krst i za slobodu, boriše se za Tvoje i za svoje pravo.

Smiljanići, Jankovići, Sinovčići, Kačići, Kumbati, Nonkovići, Pučići, Gundulići, Ivanovići: svi ti, koji sabljom, koji perom, i na kopnu i na moru, od Raba do Budve, narod cio živih mučenika, silom odtrgnut od kralja i od kraljevine svoje, za četiri crna stoljeća, nedadoše se odtrgnuti od stare vjere i od žive nade, da zajednica posvećena slobodnim izborom i potocima najplemenitije krvi, hoće jednom slavna uzkrsnuti.

Kad nas, Kralju, junačka sreća, i od Boga daća, opet okupila, padosmo Ti u krilo iznemogli, ka' pukla sirotinja.

Odtad, skoro cio viek proživarismo u snu i u nevolji. Kad nas Tvoja carska rieč od sna probudila, digosmo glave siromašne ali poštene, digosmo i vidismo izmedju nas i Tebe, sjene drugih vremena i drugih naroda.

Sunce ustavne slobode tjera mrzovoljne te sjene; svjest svoga narodnoga i državnoga prava diže živi narod, da sa sebe stresa prikaze te tudjinske.

Ali, Kralju, narod je ovaj praznoruk; oružjem zakona mašu ruke omašćene tudjinštinom. Narod je ovaj na poharanoj zemlji, pa gladan ne utješi gladna.

Kralju! Evo Tebi na poklon srdca i desnice naše; a Ti nam, ne krati pravice i zemlju otaca naših.

Daj narodu, što ga po Božjem i po Tvojem zakonu idje: daj nam jezik, da s jezikom naša misao na učioni i na upravi obnovi zemlju. Pomagaj i upravljaj, da ovo kamenje gorom zaodijemo; da polja oslobodimo mrtvih voda; da pute u našu starinu prokrčimo; da Ti slavno ime na sva mora raznosimo.

Ovi će Ti narod, Kralju, zasjati novom slavom; Dalmacija će pod zastavom svoga kralja Frane Josipa, novih stečevina prosvjeti i kršćanstvu pribavljati; mlade će slave Dalmacija s kraljem svojim slaviti.

Kralju, bezsmrtniče, ovjekoviči doba svoga kraljevanja, [illegible]

Srdca su Ti naša raztvorena: spravne su Ti desnice naše.

Zdravo hrvatski kralju, Frane Josipe I.! I dobrim nam došao!

Njegovo će Veličanstvo u Dalmaciji probaviti čak do 5. svibnja, te će tom prigodom mal ne svako mjestance posjetiti, pak upravo zato očekuju naša braća od toga putovanja velike i vrlo povoljne posljedice za hrvatski narod. Kako se je svako mjestance priredilo, da što svečanije i dostojnije dočeka Nj. Veličanstvo, moglo se je punim pravom očekivati, da će to u najvećoj mjeri učiniti dika hrvatska, naša Atena, grad Dubrovnik. I doista, Dubrovnik je dokazao, da u njemu jošte diše hrvatski duh te je pozvao naše hrvatsko zemaljsko kazalištno družtvo, da proslavi dolazak Nj. Veličanstva svečanom predstavom, a uz to da još 24 predstave dade. Uslied toga odputilo se onamo danas 25 osoba naše drame. Mi smo umolili jur naše prijatelje u Dalmaciji, da nam za naš list pošalju fotografičkih slikâ tih svečanosti, pa ćemo takove odmah našim čitateljem priobćiti.

— (Nesgoda biskupa Dobrile.) Vrli naš rodoljub porečki biskup Juraj Dobrila, gotovo da nije 7. o. m. postradao. Kad je taj dan u večer o 9 uri na povratku od carskoga objeda silazio s yachte „Miramar“ u puljskoj luci u čamac, omače mu se noga i on, kako „Primorac“ pripovieda, pade izmed yachte i barke u more. Namjestnik baron Pino, koji bijaše u barci, spasi ga od velike pogibelji, izvukav ga iz vode, u kojoj malo da se nije zagušio. Preobukav ga odvedoše biskupa u njegov stan. Zdravlju biskupovu nije ova nesgoda ništa nahudila; jer je biskup drugi dan opet služio sv. misu.

Književnost.

(Zabavne knjižnice) što ju izdaje „primorska tiskara u Kraljevici, izašao je IX. svezak, u kome je nastavak romana „Devetdeset i tri“ od Viktora Huge.

(Kratka povjest književnosti hrvatske) i srbske za gradjansko i više djevojačke škole priredio Ivan Filipović. U Zagrebu. Nakladom knjižare Lav. Hartmana 1875. 90. strana u osmini.

Povjest austro-ugarske monarkije od Vjekoslava Klaića. Zagreb. 1875. Nakladom Lav. Hartmana.

Dubrovnik. Zabavnik štionice dubrovačke IV. godište, uredio I. Bunić. III. snopić. U Dubrovniku. Nakladom i tiskom Dragutina Prettnera. 1875. Sadržaj: 1. Nebožja komedija (konac). 2. Kradja i prekradja, pripoviedka od Stj. Ljubiše. 3. Pomorčeva ljuba od I. Sundečića. 4. Apologija Sokrata od Platona preveo Peričić.

Dubrovnik IV. snopić (pod tiskom) doniet će: Narodne pitalice po V. Vrčeviću. Gražina od Mickievića preveo Stojan Novaković.

(Narodna biblioteka) izlazeća u Dubrovniku doniet će u IV. knjizi: Pjesme Antuna Kaznačića.

(Boka kotorska) Pod tiem imenom izdati će kotorska čitaonica zabavnik ćirilicom i latinicom. Urednik J. Sundečić pozivlje književnike, neka pošlju što više prinosa, a obćinstvo što više predbrojnika.

Riešenje rebusa u br. 14.

„Tko visoko leti, na zemlju pada.“

Riešili su u Zagrebu: F. Š. Jasenovčanin, K. Stručić, E. Široki, M. Mihinić, M. Galović i S. Stürmer, zatim: Otokar Štandl, Božidar Kukuljević Sakcinski, Krunoslav Hadžija, Krunoslav Turković, Milo Rein, Milivoj Peterčić, Antun Boltek, Milan Stošić, Ivica Hregljanović, Juraj Dolenec i Stjepan Kovač [illegible]

Časopis zabavi i pouci.

Br. 17. U Zagrebu, 25. travnja 1875. God. I.

Tiska se svake nedjelje. Godišnja ciena 4 for.; poštom i domaćim u kuću 5 for. Rukopisi se ne vraćaju.

Mina.

Pripovieda R. R.

(Konac.)

III.

Čudnih imade ljudi.

Osbiljan pogled — i oni se smute, uvriede; stroga rieč — i oni se raztuže, sdvoje.

Takav bijaše Branislav.

Pošto mu Nadić uzkratio kćer, klonu duhom, položi svoju čast i ostavi mjestance B. Mnogo i dugo se govorilo o njem — kao što u svakom malenom gradu biva — govorilo se pako tim više, što se nije znalo, kamo je odišao. Dugonose bake mišljahu, da se valjda u obližnjoj kojoj šumi skončao.

Prvi snieg prikri uspomenu Dražićevu. U boljih se krugovih sborilo o plesovih; a krezube bake pripovjedahu si koliko se raca smrznulo ili kakva će biti buduća ljetina.

Samo ga Mina zaboravila nije.

* * *

Sunce klone za goru. Mrući traci zlate vrhunce visokih topola i tananih jela, a nježni vjetrić nosi sitne oblačiće, koji poput srebrenih listova trepte u zraku. Slavulj sjeo na granu šuštajućeg bora i sladjahnim glasom zapjevao čarobnu pjesmicu. Tiho cvieće podiglo glavu kao da sluša . . .

U hladniku Nadićeva vrta razgovaraju do tri prijateljice. Slavka Bunićeva čini se najrazgovornijom. Družica joj Ema Novakovićeva kadkad samo prekine rieč. Mina pako šuti i sluša poput djeteta kad mu se pripoviedaju bajke. Sad joj oko sine, a lišce se razvedri kao s neke sladke tajne čeznje, a sada se opet smrkne poput ogledala, ako dahneš nanj.

— Prošle zime, nastavi Slavka, bila sam vanredno sretna. Majka me vodila malo ne na svaki ples. Na njekolicini tih plesova bijah kraljicom. Koliki mi udvoravahu i laskahu ne mogu vam više ni reći. Dvojica rekoše mi pače, da me ljube.

— Ti si im dakako vjerovala, upade joj smiešeć se u rieč Ema Novakovićeva.

— Da mi je godilo moram priznati; nu vjerovala im upravo nisam . . . . O mužkarcih imadem svoje mnenje . . .

— A to jest? zapita Ema.

— Da svi tek laskati znadu. S toga ih ne dielim u kategorije. Jedan je kao drugi. Svaki znade biti plemenitim i ne plemenitim.

— Gdje si ti to naučila?

— Govori se o tom veoma često, odgovori na Emino pitanje Slavka; pa se mnogo toga i pisalo —

— U gdjekojih romanih, doda Ema ali u životu se stvar drugče imade. Čovjek plemenita srca i plemenita uma ne može raditi ne plemenito. To bi protuslovje bilo. Ja sam u ostalom uvjerena, da si drugo mislila, a drugo govorila . . . Ta ti isto tako žarko ljubiš Ivana Rudića, kao što ja ljubim Frana Šarića . . .

Mina slušala kako joj se prijateljice malne poriečkaše.

— Koli ste sretne! uzdahne ona i sitna joj suzica kane niz bliedo mermerno lice. Vi ljubite i ljubav vam se uzvraća . . .

— Nije li tako i kod tebe? upitat će Ema.

— I ja sam ljubila, reče Mina i glas joj zape u grlu.

— Pa? izlane Slavka.

— Ljubav svoju upisala sam u mirne valove: ali za časak dunu vjetar i nesta moje ljubavi . . .

— Kako to govoriš Mino, ukori ju Slavka, koja bijaše više vesele naravi. Ta ti snivaš —

— Da zlatan bijaše to sanak, ali i on je minuo, a ja tek ćutim krutost jave . . . Je l' de Emo, ti si ga znala, kako dobar, kako blag bijaše?

— Branislav bio je vriedan tvoje ljubavi, odgovori upitana, i zirne na modro nebo, na kom se jur u veličanstvenom sjaju pojavio mjesec i sitne zviezdice.

U to je doba bilo, kad no mi odkrio svoje nakane . . . Ali sudbina bila mu huda i on je morao u sviet . . . Ah, samo jednom — jednom jošte da ga vidjeti mogu, sretna bi bila, laglje bi umrla —

— Otac tvoj dolazi, upade joj u govor Slavka Novakovićeva, koja bijaše pogledala prama vrtnim vratima. Mina si rubcem otare suzne oči i podje prema otcu.

Prijateljice ju sliedjahu.

* * *

Ne zalievaj cvietak, pa će povehnuti.

Tako bilo s Minom. Svednevice bivala zamišljenijom, sjetnijom; svednevice bliedjom i bolnijom. Nježno lice bijaše joj upalo, punahne usnice povehnuše a krasne modre očice izgubiše nebesni sjaj, kojim se toli čarobno dojimala onih, koji ju motrahu.

Ljudem se uklanjala sve to više. U posjet joj dolažahu samo dvie prijateljice Slavka i Ema. Pred njima iztužila bi cielo svoje srce; a one bi ju tješile i nastojale zabavljati sada pripovjedanjem a sada opet čitanjem.

Emu, koju je više ljubila od Slavke, pitala bi često na rastanku, da li misli, da će se Branislav ikada povratiti; pa kad bi joj ona čvrstu nadu podavala, uzdahnula bi i sama:

— Ta ja sam vazda tvrdila, da on mora doć. Na to bi se gorko nasmješila, a okom bi joj sjevnula čudna svjetlost . . . .

Tako prolazilo vrieme. Zagorska se okolina opet zaodjela bielim, sniežnim odjelom.

Nadošao badnjak.

U Nadićevoj kući sve je niemo, reć bi obumrlo. Na postelji leži bolna Mina, i sniva, a do nje na stolcu sjedi teta Sofija držeć u ruci knjigu i premećuć u njoj list po list. Kadikad pogledje u skurobliedo lice Minino i pusti po koju suzu; a kadkad joj poravna jastuke pod zlatokosom glavicom.

Onda je opet sve tiho i samo se čuje jednoliko kucanje dobnjaka, što visi u kutu na stieni.

Netom se bolestnica prene i ukočenim okom zirne na tetu.

— Koje doba je? upita ona drkćućim glasom.

— Kasno je kasno . . . spavaj samo draga Mino, reći će dobrostivo tèta.

— Kasno! A otca jošte nema . . . Vani vihor . . . a unutra vatra — vatra . . . šaputaše bolna djevojka i opet usnu.

Tetka je kod nje bdila cielu noć.

IV.

Na kratko vrieme odputovao je Nadić u nekom poduzetnom poslu izvan Zagorja. Njegove osnove bijahu velike, a nade, da će si imetak umnožati, još veće.

Da mu je kćerca obolila za to je znao, ali da joj je bolest na gore okrenula, to mu nije poznato bilo. U ostalom je za osnove svoje odveć zabrinut bio, nego li da bi u njenoj bolesti nazirao kakvu pogibelj . . .

Na staro se ljeto vratio. Njegove osnove podjoše po zlu; a veći dio svoga imetka izgubi. Kako je tvrdici pri duši kada mu propada ono, o što se cielo njegovo mišljenje kreće, dade se laglje pomišljati nego li opisivati.

Kad se utapljajućemu prutić izmakne iz ruku, hvata se za slamku. Tako se je Nadić — videć s jedne strane nanešenu biedu — obratio na drugu stranu, da zaprieči prieteću nesreću. Bila to bolest Minina.

* * *

Noć je, mrak je.

Crne magle zastiru nebo. Vihor huči muklo. Hrašće se pred njim sagiba kao rob pred gospodarom svojim; svakim časkom, mislio bi, da će se stoljetni dubovi slomiti, a jele izkorjeniti. Snieg sve gušći pokriva zemlju. Tužan li je čovjek, koji sada putovati mora; a nigdje znanca, nigdje pristaništa nema!

Zimski sanak sputao je ljudstvo gradića B. u krute verige. Tko da ne zna kako se sladko u takovoj noći sniva!

Ali u kući Nadićevoj još se bdije. Pokraj postelje bolne Mine stoji otac, teta Sofija i liečnik.

— Branislave, kud ćeš? Stani! . . evo i mene . . . tiho šaptaše bolestnica i s nova umuknu.

— Ima li spasa gospodine liečnice? zapita Nadić blied i smućen.

— Ne ima, odvrati upitani skloniv turobno glavu.

* * *

Trećega dana kretao je velik sprovod po visokom sniegu na skromno groblje. Iza liesa stupale dvie siedoglave osobe; jedna posiedila godinami a druga pako nesrećom i biedom . . .

Zvona zaniemiše; a sprovod stane na groblju.

Ljudi se skupe oko groba. Lies budne spušten u dubinu. Siedi otac sagnuo se, digao grudicu zemlje i spustio ju na lies. Suza mu tekla za suzom niz upalo lice. Teta Sofija klečala i molila . . .

Okrenuv se iza svršena čina Nadić, opazi pred sobom mlada čovjeka, gdje suznih očiju nepomično stoji.

— Branislave! zavapi Nadić u čudu i boli raz-širiv ruke.

— Dakle prekasno! uzdahne on i poleti starcu u naručaj.

NEVJERA.

Po Eichendorfu * * *

red doli tihe, blage
Rominja srebren val;
Al moje nesta drage,
I pust je mlinak mal.

Ah vjeru meni zada,
I prsten dadne zlat;
Al prevari me mlada —
Ja kobni prokleh sat!

A sad bi mi se hćelo
Ko pjevač proći sviet,
Jadòvat žiće cielo,
I pjesme tužne piet;

A sad ko biesni vojno
U krvav srnut boj,
Da polje vidim bojno,
I gubim život svoj . . .

Al mlin kad šumit čujem
Tad ne znam što će grud:
Uminuo bih s nujem
Pod vodu — kud li kud?

U sobici moje tetke.

Novela od Villamarie.

Pohrvatila ju Maria Jambrišak.

(Konac.)

Savijem se u plašt, povučem na lice koprenu i pohrlim do grofova stana. Bijaše to onaj sat, koj tekom godina uz njega i za njega sprovedoh, neka bude i danas njegov, — tako pomislih.

Eto me pred vratih. Pogledam na prozore, sve bijaše tamno. Dosjetim se brzo, da je Arthur to doba u svojoj sobi, kojoj je izgled u bašću, — ne mogu dakle svjetla vidjeti. Povučem sasma lagano za zvonce, samo da ni jedan glas ne oda moj dolazak. Polagani koraci *približe* se k vratim i umah dodje sluga sa parožnicom u ruci, te otvori. Čim koprenu sa lice odmaknem te svjetlost svieće pade na veselo moje lice, uzdrhta i problieđi sluga Frideriko, kao da duh pred njim stoji.

Tiho, tiho rekoh mu, staviv prst na usta, hoću da grofa iznenadim. Pa bez da slušam na njegove rieči, bez njegove pratnje poletim gore. Čudnovato mi se činilo što nigdje svieća ne gori dočim obično sve razvjetleno bijaše. Al šta zato, do njega mogu doći i po najvećoj tmini.

Stojah pred vratih svoga raja. Otvorih oprezno; sve tamno. Ah sigurno sniva sladki sanak, tako mislih i dovukoh se kucajućim srcem do ležanke. Tigrovina bje tu, al grofa ne ima. Kao blagi sunčani traci razvedri me misao: da se on i otac izmiriše, pa da su zajedno. Tim nesta i zadnje magle sa sunca moje sreće.

Dodje medjutim sluga. Jel da Frideriko, grof je kod mojih roditelja? upitah ga.

Sluga me pogleda, kao da hoće govoriti al ne može suza mu zablišta u oku.

Što je? gdje je grof?

Pogleda me opet, al ne moguć progovoriti, pokaza mi rukom na nebo.

Drhčućim glasom upitah još jednom, gdje je grof?

Mrtav grofice, mrtav već četiri nedjelje odvrati on.

Glas te rieči dopre samo do ušiju mojih al ne do duše. Pogledah polagano po sobi. Moja slika i kipovi na pisaćem stolu bijahu zastrti, sviečnjaci oviti crnom koprenom. Obratih se k slugi. Zlatni trakovi njegove livreje ovijeni su porušnicom. Vidjeh sve jasno; ta sve mi govoraše: mrtav je.

Sada tek dopre mi ta kobna rieč do duše. Ljubljena puna nade, živeć u misli, da ću ga opet naći i sve mu pripovjedati; pa sada, gdje htjedoh pred njega stupiti i reći: vidiš, da je ljubav djeteta svoj pokus viernosti riešila — sada da je otišao, otišao od mene svoje zaručnice, bez da mi reče posljedni s bogom? Ne to ni je moguće. Prihvatih slugu, htjedoh govoriti a ne mogoh. Ćutila sam, da se radja velika promjena u meni. Grozna zima razprostre se po cielom tielu, a oko počivaše nepomično na slugi.

Za boga grofice! poviče on, probudite se. Htjede me odvezti k ležanki, al ni sam mogla ni maknuti nogom. Staviv sviečnjak na tle jer je stol odveć odaljen bio, odnese me do ležanke.

Ribao mi je žile — odvodnice raznimi sučinami. Jedva mogoh ustima kretati; ne bje mi glasa u prsijuh, već samo umirući duh, kojim šaptnuh: Kada?

Kada je umro? ponovi sluga. Prije četiri nedjelje na liep, sunčan dan, sasma nenadano u naručju vašeg otca, komu sam u strahu otrčao i koji je odmah došao. Ovdje na ovoj ležanki pod ovom tigrovinom. Mutni svoj pogled bacio je na vašu sliku, a zadnje rieči njegovih umirućih ustiju bijahu: Ružo moja, zviezdo moja s bogom. Malo trenutaka zatim, preseli se u vječnost.

Čuvši to, sakrijem si lice ovom tigrovinom. Ta ona ga se je posliednja dotakla, ona je primila zadnji njegov uzdisaj, zadnji tisak ruke. Bliedo moje lice počivaše dugo na njoj. Podigoh se i pogledah slugu, koji je kao niem stojao i ruke pram nebu dizao. Opet šaptnuh: Gdje?

Gdje? ponovi on. Časak premišljavajuć nastavi: ah gdje da ga zakopasmo? želite znati. Na veoma krasnom mjestu groblja, u uglu. Bieli mramorni križ i čepris kite mu grob.

Pokušah ustati, al ne mogoh. Sluga mi pomogne i njegovom pomoćju dodjoh do kućnih vrati. On otvori i htjede me izpratiti do kuće, al mu ne dozvolih. Osta dakle, pa uvjeriv se, da idem kući, zatvori vrata. Al jedva, što čuh zaključati vrata, okrenuh i odoh na —

*

groblje. Pa kao što je prije vrh valovja sretnih čućenja blištala kao sjajna zviezda pomisao, da ću njega opet viditi: isto tako je sada na valovih zdvojnosti nihala misao: dà ga moram vidjeti barem mrtva.

Kao u snu trčah istim onim putem, kojim sam išla puna nade i blaženstva prije jednog sata.

Ponor štono po sv. pismu leži medju nebom i zemljom bijaše u mom srcu.

Dodjoh do kapije i vidih stajati kočijaša, koji me je dovezao ovamo. Ne mogoh nikako pojmiti, kako on još na tom mjestu stoji: ta tomu ima već više godina, što dodjoh.

Podjoh sve dalje i dalje, uzprkos što me noge jedva nosjahu. Tmasti oblaci zaogrnuše nebo; samo kad kad i za koji trenutak pomoli bliedi mjesec svoje lice. Iz daleka vidih blištat bielu rešetku vratij. Eto me pred njima. Povukoh za zvonac, koji je vodio k stanu grobara; al ne ima nikoga. Opet pozvonih, nu badava. Idem dalje i to uzduš rešetke, nadajuć se da ću naći drugi ulaz. I sbilja. Strana na proti vratim, imala je mala vratašca, koja doduše ni su bila zatvorena, al ih je smrznuti snieg čvršće držao, nego najjače željeno. Nu ipak ne mogahu zdvojnosti moje boli koja je graničila na mahnitost, odolieti te se otvore. Stupih u groblje. Sve bijaše tamno, jer se je mjesec opet za oblake sakrio; samo snieg na putu sviećaše mi. Dodjoh do grobarova stana u nadi, da ću ga za novac predobiti. Kuća stajaše nutra i tiha kao zidani grob. Zvonca tu ne bje, a sve lupanje osta bez uspjeha. Tako si moradoh pomoći sama. Okrenuh se i odoh. Trčah od jednog ugla do drugog. Na jednom ugledah u zadnjem uglu visoko mrko drvo a kroz grančice blištao bieli mramor. Jest ovo je pomislih. Ovinuh grane, svjetlost mjeseca padne na križ, a ja čitam: „Ovdje počiva grof Arthur Gleichen.“ Bože! samo nekoliko stopa zemlje dieliše ljubav moju od mene.

Predjama — Luek.

Na drvo fotografirao I. Standl.

Koli često mu rekoh: otmi moju ljubav, pak će nastati oko mene smrt i noć, a sada evo istine. Smrt siede na moje srce, a noć na dušu. Moram ga vidjeti, moram. Padnuh na koljena i začeh snieg sa groba bacati. Ne imadoh nikakova orudja ni kamenćića samo moje ruke i te su tako smrzle, da ni sam mogla svući ni rukavice. Ne znam kako daleko dodjoh, jer ne imadoh nikakova čućenja za tielesnu bol. Samo sam vidila, da se pod mojim rukama crveni, a to je morala biti krv, koja je prodrla kroz rukavicu.

Čuvstvo smrtne studeni prodire mi kroz mozak, a tada se razprostrla po cielom tielu. Pokušah još jednom kopati, nu, glava mi klone na grob, a osjećala nestadoše.

Stari kočijaš, koji me je doveo, zaspao je nadvladan zimom i umorom. Tek u 8 sati probudi ga štropot konja. Videći, da je pol sata odavna već minulo, poćera konje i dodje do kuće mojih roditelja. Veoma se začudi, čuvši da me još ne ima. Roditelji bijahu baš kod čajanke. Da se veoma prestrašiše doznav, da još u 6 sati odoh, ne treba ni spomenuti. Umah se svemu domisle, nadajući se i najgorjemu. Otac moj odtrči umah u grofovu kuću, da preprieči izdaju tajne moje. Koje pero bilo bi moguće opisati strah, što ga obuzme kad doču od Friderika da sam otišla još prije jednog sata.

Moja Jelisava, moja ruža ubila se, poviče otac u svoj uzrujanosti.

Gospodine grofe reče sluga manje ganut od otca, scienim da bi moguće bilo pogoditi, gdje je. Upitala me, gdje počivaju ostanci moga gospodara. Sirota grofica otišla je sigurno na groblje.

Bože! smiluj mi se! ja ću odmah onamo uzklikne otac.

Uzmite mene sa sobom gosp. grofe zamoli sluga.

Majka htjela je pratit otca al on ne dozvoli, već joj obreće, da će me umah k njoj dovesti.

Otac i sluga odvezoše se na groblje. Tamo me nadjoše ko mrtvu, na grobu Arthura. Dovedoše me u majčinu sobu. Sirota klečala je kad su me donesli, al odmah ustade i htjede svojimi cielovi vratit mi život. Nu jedan jedini pogled kog na me baci, bijaše dostatan da u nesviest padne. Noć i smrt ne padnuše samo na starice od sto godina. Pa kao što jednoć Konštanca, tako povikoh i ja; bacih se na ležanku i plakah.

Je li sada zadovoljeno znaličnosti tvojoj? upita me tetka.

Spustiv ruke sa očiju, pogledah ju plašljivo. Ona stajaše predamnom ko uviek u kapici.

Milena, crnogorska knjeginja.

moju dušu, već i na tielo. Jedan sat na grobu moje ljubavi, uništio je mladost moju — za uvieke.

Tetka Jelisava zašuti, položiv ruku na glavu, oduzme kapicu, iztegne zlatni češalj, a kose joj padnu do pojasa!

Stajah ko mramor. Ne htjedoh oku vjerovati, podignuv se polagano, podjoh do nje. Jest, jest, bijaše i osta tako. Kose bijahu biele ko snieg na gori, kao kosa

Poljubiv joj ruku rekoh: Tetko milena! oprosti, što sam opet ozliedila ranu tvoju; al ipak iz tvoga oka blišta blaženi pokoj, kojeg meni sviet sa svimi svojimi razkošji i zabavami dosele dao ni je, i nikada dati ne će. Ah kako je to moguće nakon tolike smrtne boli? Reci mi za utjehu i u znak oprosta.

Tetka sjedne kraj mene i nastavi: Bijaše liep, svibanjski danak, kako prvi put nakon duge i težke

bolesti ostavih bolnicu. Majka me ne smiede vidjeti za cielo vrieme bolesti. Otac odvede me k njoj. Kosa moja bijaše sakrivena pod kapicom. Uzvidjenje uzroči majci veliku bol.

Moja biela kosa, koja joj prouzročiva tolike muke, bijaše meni mila; jer je dokazivala grofu, mâ i u vječnosti, kako sam ga ljubila, a kako ga žalim.

Dodje moj rodjeni dan i to sedamnajsti. Taj dan bijaše inače toli za mene, koli za roditelje, dan radosti, al sada stanište sa kojega turobno i bez nade gledasmo u budućnost.

U mjesto čestitke uze me otac u svoje naručje, a ja mu rekoh: Otče! pusti me u grofov stan, to je jedino, što mi danas veselje učiniti može. Budi bez straha, jer ti obečajem da ću biti jaka.

Ganutim glasom odvrati on: Da Jelisavo hodi, a bog ti blagoslovio taj put.

Otac me sprovede do prelaza, koji ne bje više zatvoren. Tu stane i reče: Znam, da kod toga potresa tvoga srca ne trebaš svjedoka, — zato hodi sama.

Kućna vrata bijahu otvorena, a ja pohitih gore. Došav do njegove sobe, te pomisliv da njega više ne ima: obuze tuga svu moju grud, noge me jedva držahu. Al ni sam li otcu obrekla, da ću biti jaka?

Otvorim vrata i udjem u nutra.

Nad ležankom kraj moje slike visila je još jedna nu obe bijahu zastrte. Sa strahom odmaknuh zastor.

Bože! evo njegove slike sa izrazom lica, kojeg toli ljubljah i kojeg ne nadjoh još u nijednom licu. Pak što mi uzkrati grozna bol, poda mi nenadanu radost — suze, — koje mi vratiše zdravlje.

Ova slika bijaše za mene opredeljena, grof me htjede iznenaditi. Dao ju je naslikati od vješta umjetnika, al tek poslje njegove smrti bude dovršena.

Ogledah se po sobi. Na pisaćem stolu ležaše pod viencem iz bielih ruža veliko pismo. Razkinuh savitak, ugledah oporuku grofa, koju je sluteći naglu smrt sastavio odmah poslje mog odlazka u Pariz. Mene imenova svojom nasliednicom sa molbom da njegovo obiteljsko ime dodam svojemu.

Dočim još čitah, stupi sluga u sobu i uruči mi na baršunastom jastuku kućne ključe i ključ pisaćeg stola.

Milostiva grofice! progovori on: vi ste sada vlastnicom ove kuće, ako se je i bogu svidjelo da vas na drugi način nego što želiste učini gospodaricom Dozvolite, da i ja svoj život ovdje dovršim.

Tako ostade Friderik kod mene, a ti mila Jelko ne ćeš se više ljutiti, što on imade od duljeg vremena moje pouzdanje nego li ti. Nu da se vratim k stvari.

Drhčućom rukom otvorih stol. Ah! da mogu naći samo jedan pozdrav, jedan znak ljubavi. Nu bože! evo što željah. Nadjoh moje listove poredane kako ih je primao, a kod svakog odgovor od njegove premile ručice.

Bacih se na koljena i proplakah. Čitah rieči, koje mi navješćaše njegovu ljubav, ljubav bez vremena i mjesta, ljubav kojoj je koren u vječnosti, — koja i preko groba traje.

Da da! ti si uviek moj rekoh, pogledav sliku, kao što ću ja uviek biti samo tvojom.

Nakon svega toga poče me život zanimati. Svaku večer od 6—7 sprovedoh u ovoj sobi, pa mi se činilo kao da ga gledam i mile rieči njegove slušam. Ovaj sat bijaše mi svetilištem svaki dan i biti će mi kroz cieli život.

Nu bijaše mnogo časova u kojih me ni to ne zadovolji, u kojih vruće željah, stavit glavu njegovu na moja prsa i slušati zvonki glas njegov.

Dugo potrajaše dok napokon ne uvidih, da bog u ljudstvom srcu ne trpi drugog ljubimca osim sama sebe; ali još više vremena trebalo je, dok sam naučila poniznim srcem cielivat onu ruku, koja me tako nemilosrdno udari.

Napokon nastani se mir i pokoj u moje srce a šnjim i čvrsta nada i blago čeznuće za skorim uzvidjenjem.

Kad moji roditelji nekoliko godina zatim naglo, jedan za drugim umru, pošalje mi bog tebe mila Jelko ostavštinu mile rodbine, da ne budem osamljena.

Tako strpljivo čekam vrieme, kada će smjeti moja duša k njemu a moje kosti počivat uz njega, pod čeprisom i mramornim križem.

Ovo vrieme dodje do skora. Malo godina poslje one večeri preseli se tetka na drugi bolji sviet i spokojno, čepris u uglu groblja razprostro svoje grančice i nad njezinim grobom. Smrt sjedini one, koje ne mogaše da sjedini život.

Vječni im pokoj!

POUKA.

Milena, crnogorska knjeginja.

(Slika na strani 137.)

Slika na strani 137. današnjega lista predstavlja nam knjeginju crnogorsku Milenu, suprugu kneza Nikole I. Petrovića Njeguša a kćer vojvode Petra Vukotića, rodom iz Trsta. Milena je žena krasna, svestrano naobražena, puna narodnoga zanosa, nježna supruga, vrla majka, pak kao takova može služit ujedno uzorom svim Hrvaticam i Slavenkam u obće. Brak njezin sa Nikolom blagoslovljen je do sada sa sedmero djece, jednim sinom nasljednikom i šest kćeri. Prvoj trojoj djeci kumovao je pokojni srbski knez Mihailo M. Obrenović, a ostalim ruski car Aleksander II.

Predjama — Luek.

(Slika na strani 136.)

„Saxa loquuntur," t. j. kamenje ti šbori; ono te sili da se zamišljaš unj, da ga tragom slediš sve dotle, dok mu nenajdeš zametak.

Luek (Niemcu Luegg, a Srevninom zaisto Lug) je ruševina danas, tri sata hoda od Postojne. Grožna mu je poviest, košto i svim gradinam srednjega i dobrahno novoga vieka. Ovaj je grad divna stroja; čitav je skoro pod pećinom, pravo za reći, sav je u spilji, koju je sama već narav sagradila na više spratova. Cieli grad leži na nižjih onih naravnih spratih; višji mu razdjeli bijahu nekoč pivnice i druga različna skrovišta. Iz ovih skrovišta. Iz ovih rećbi jazbina ljudskih grane se podzemaljske ceste vijugače, pravi to nutarnji plazi, samom naravlju prodrti i svedeni tako, da jim izlazi tu i tamô provirkuju u božje svjetlo: nuto živih božjih okana; živa i pouzdana obćila podzemaljskim ljudskim stanarom! I tuj ti se prilagodjuje ono vječno podvikivanje naravi: „čovječe, — evo me, sva sam tvoja, samo me rabi što bolje na korist svoju!"

U nutrinji ove spilje živa su vrela studen-vode, koja i danas jošte teče u studence grada. Vele, onimi tajnimi vijučami liepo se i danas jošte izlazi u šume Nanoške. I samo se kaže, da je ovaj grad nekoč sagradilo za lupeže, za razne nasilnike i otmičare, koji bi znali u podzemaljskoj ovoj tvrdjavi prkositi i mnoge zadavati rane vojsci neprijateljici. I najhrabrenija srdca, i najveća sila neprijateljska nije mogla savladati ovoga sokolskoga gnjezda, koj se branio malim si i čvrstim ulazom, pak strmom liticom, o koju se odbijahu i najljuća taneta. Okolica je sva pravi raj zemaljski.

Erazmus zvao se muž, Erazmus bio je najveći strah i trepet svim putnikom, naročito trgovcem, putovavšim nekom onom stranom; Erazmus bio je gospodar gradu Lueku. Orlušina sura sjedi visoko, ona misli da je svoja; al ju obara i dječarac bistra oka i pouzdane ruke. Erazma je izdalo njegovo služinče. Slugi se prohtjelo šake zlata, pak doviesti i dopovjede neprijatelju, odakle mu gazda pazi i motri neprijatelja. Neprijatelj uzeo onaj odušak na oko, a vrebaj te pazi nânj danju i noćju — presjekoše mu silu i snagu. Bijaše prije sutona. Erazmus pomoli na odušku glavu, al u to siknu striela ili puče puška, a njemu od onda ni traga. Vele, izdajica platila je svoje izdajstvo glavom; sva se družina poklala i utamanila radi novoga si vodje, čim je u samom gradu nestalo lupeža, u nutrinji mu pako još i danas šum i hukot sîla naravi božje.

Danas putuje malo svieta u Luek a to zato, što se tamo veoma težko putuje od Postojne. Još prošloga vieka bilo je u njem razbojničkih četa; danas mu je gospodarom knez Vindišgrätz. Pripominjemo i to, da je znao Erazmus nejednom varkati neprijatelja si svakojako, a najradje bacao bi iz grada razne zvjerine, tobož neka znade neprijatelj, da je gospodar zaisto u savezu sa šumom Nanoškom.

Nešto o morskom ribarstvu i o ribarskom orudju.

Napisao Luka Zore,
rav. gimn. u Kotoru.

(Nastavak.)

§. II. Ribanje na udicu vozeći ili jedreći.

a) Parango.

Parango po svoj prilici grčka riječ koja nam napominje udice, sastavljen je od uzice duge sto, dvijesto, trista i pet stotina sežanja kako za koje ribe služi i za koje dalečine od kraja. Tu uzicu zovu paha ([1]) ili tunja. Svaki sežanj, a kako kad i sežanj i pô priveže se na tu tunju druga tunjica poprijeko, koje kraj pak privezan je za petu udičinu. Ova je tunjica duga pô sežnja i zovu je primula. Tako na parangalu dugu trista sežanja ima trista primula.

Ova se paha koli u koš komu su iznutra pri vrhu privezani četverokutni komadići pluta. U to pluto, kad se parango slaga u koš, zabadaju se udice jedna kraj druge, jer kad bi se kolila paha i primule s udicama zaputilo bi se sve. Kad je vrijeme iti na ribanje, što zovu bacit parangale, dobavi se mame, malijeh geričica ili gamaďi, i nabode se po jednu na svaku udicu, i to zovu nataknut parangale. Tad odu s lagjom da bace parangale i kad su se dovezli na mjesto, na prvi kraj vežu kamen i utope u more dok dostane, a opet da se zna odkud su započeli kad ga uzimaju vadit iz mora, vežu zanj tikvu od pluta, i tako vozeći ili jedreći bacaju malo po malo parango i na drugomu kraju učine kako i na prvomu. Tako mogu bacit i do trideset parangala, vežuć jednog pri drugom. Prvi kraj odkud počimlju bacat zove se gornji kraj, a drugi gdje svrše donji.

Ako ribaju parangalima obnoć, paze da je mrak, jer kad je mjesečina riba od voge i od kamena vidi pahu pa uteče. To uteći zovu odbiti se.

Kad je mrak govore polazili su (kriechen) grujići ([2]), i kad pitaju ima li riba, govore ima li polaza. Dogodi se pak često da buhač, nekakva morska babura izjede svu mamu s udica i tad je zaludu trud, jer ne ubite ništa.

Može se pak dogodit da udice u morskom dnu zakučaju za kakvu hrid, tad obale u more jedan obluk gvozdeni na način velikog prstena koga zovu kolač i tako otkučaju. On teži po dvije oke. Kolač nije uprav svršeni krug, nego na jednoj strani otvoren dva prsta zato baš da može paha unići u kolo. Kod tog procijepa ima petljica, za koju se priveže uza, što ostane u ruci. Otisnuti parango od dna zovu kolačati ([3]). Kad se i s tijem neokoriste, nego kad potezajuć pukne tunja, tad uzmu drugo orugje zakrivljeno kako kuka, te ga vežu za konopčić i bace ga u more onuda, gdje su pa-

---

[1] U Dubrovniku.
[2] U Cavtatu.
[3] Na Lastovu.

rango bacili i tako vozeći ištu prekinutu pahu. To orugje zovu **šemet** ([1]) a to križati po moru i iskati **šemetati** ([2]).

Ako se nikakva od tijeh nesreća nedogodi, nego im sve srećno izagje i uhite suviše i kakvu veliku ribu, dopotežu je do skorupa morskoga i da nebi im ukinula tunju i utekla ušto bi je u lagju umećali, navrnu na dno trstike nekoliko udica izvraćenijeh na vani i to ture u rilo ribino ili je kako drugačije zakučaju i umetnu u lagju. To orugje zovu **trsmar** ([3]), a kad je jedna sama velika udica na trstici ili na štapu, zovu **tahmar** ([4]).

Dizat iz mora parangale nazivlju **salpavati parangale** od talijanskog „salpare." Pri salpavanju kole opet u koš primule i tunju zajedno, i kako koju ribu uhite, tako je otkučaju s udice, ili je ostavljaju u pahi i otkučaju kad trijebe parangale.

Obično parangali, kad se ribari u večer, stoje uru u moru; ako slučajno postoje više, tad grujići koji su poput zmija, muče se da uteku kad su na udici, vrte se, odvijaju, dokle se otkučaju. To zovu „**izviti**;" a običaj je rjeti „izvili su mi grujići." Tad zapredene primule izvuku se iz mora odpredene i razvite.

Može se pak dogodit, da mala ribica zapenje se na udicu i da velika dogje te je proždere i ostane tako na udici. A i to se može dogodit, da riba što okine primule do dosta vremena opet se zakuča i ostane na udici, i ribari joj nagju u drobu staru udicu zargjanu.

Kad su se dakle parangali salpali, tada se iz koša iskrene sve zajedno i počme se opet kolit tunja u koš a udice zabadat u pluto, to zovu **pribirat parangale**, a na mjestih i **trijebiti**. Kad su se parangali pribrali, onda se polako s pomnjom izbaci tunja iz koša, da se osuši, i to zovu **izmetnut parangale**.

(Nastaviti će se.)

Putositnice iz Dubrovnika.

(Nastavak.)

V.

Dubrovnik se već spominje u 9. vieku. Po pripoviedanju Konstantina Porfirogenete udariše temelj Dubrovniku pribjeglice iz Epidaura, pošto razoriše taj grad Obri. Na isti način utemeljiše bjegunci Solinski (Salona) Spljet (Spalato), akoprem je ovomu već prvi početak položio car Dioklecijan sa svojom veličanstvenom palačom, koje se ostanci do danas sačuvaše.

Prvi stanovnici Dubrovnika bili su poriekla latinskoga, ali valjda i grčkoga, ako već valja ono izvadjanje imena grada **Ragusa** od Grčke rieči λᾶς ili λαῦ (kamen pećina.) Po tom je to ime glasilo prvotno **Lausa**, zatim **Rausa** i napokon **Ragusa**. (Malko čudnovato etimologisanje!). K tomu mogle bi se u obzir uzeti i mnoge grčke rieči, koje su se uvukle u dobrovački govor i knjigu; a i ime predgradja **Pile** pokazuje na grčku rieč πύλη. Dubrovnik je iz početka obstojao sam za sebe i kao politička i kao narodna obćina. Okolni krajevi podpadahu pod zahumske župane. U 11. vieku dobi istom nekim načinom od zakumskih župana ili kako neki pripoviedaju od hrvatskih kraljeva bližnje krajeve, a tim njegova moć znatno naraste. Slovinski živalj već od vajkada dopiraše čak do zidina **Raguse**, a sada stade se malo po malo seliti i u grad, a tim poče gubiti ovaj svoj izključivo latinski značaj. Hrvatski elemenat tako je brzo napredovao, da je skoro dobio prevagu nad latinskim, dapače skoro i istisnuo sasma latinski. Drugčije ne bi si mogli protumačiti pojav, da su već u 15. vieku nikli u Dubrovniku hrvatski pjesnici. Od hrvatskog življa dobila je **Ragusa** hrvatsko ime **Dubrovnik**, koje je ostalo kao narodno, a ono prvo smatralo se za talijansko i tudje.

Svi veliki i znameniti gradovi, koji sižu u veliku davninu imadu stanovitih poetičkih priča o postanku svoga grada i o raznih velikih zgodah njegovih. I Dubrovnik je grad slavne prošlosti, pa i on imade svojih priča, u kojih je djed unuku pripoviedao, što se je sve velika i čudna u tom gradu zbilo. Navesti ću ovdje samo jednu takovu priču o utemeljenju grada Dubrovnika, za koju znadu svi kroničari Dubrovački, pa i Appendini.

U njoj se pripovieda sliedeće:

„Bosanski kraljević Časlav ugrabi svomu otcu kraljestvo te ga zatim stade progoniti. Bježeć Radoslav pred sinom si Časlavom, dodje do obale morske, pa da izbjegne sinovljevu biesu, baci se u more te sretno dopliva na neki otočić. Tu ga nadjoše mornari i na molbe njegove uzeše u svoju plavcu, kojom krenuše putem Rima. U Rimu proslavi se Radoslav junačtvom svojim te posta gjeneralom. Tu se kano udovac oženi i dobi sina Petroslava. Ponarasav Petroslav oženi se, i žena mu rodi troje sinova, od kojih osta u životu sam Pavlimir. Od kuge pomrieše otac i ostala braća. Medjutim umre u Bosni Časlav bez odvjetka. Doznav Bošnjaci, da žive u Rimu Pavlimir od njihove kraljevske lože, poslaše k njemu poslanstvo, da mu ponude djedovsku krunu. Pavlimir prihvati njihovu ponudu i podje š njima. Na mjestu gdje je Pavlimir na iztočnoj obali jadranskoga mora iskrcao, sagradi na uspomenu kulu, od koje posta Dubrovnik."

Pavlimir je nekakav dubrovački Romul i Rem.

Da je ta priča bila dobro poznata u Dubrovniku, vidi se otud, što ju i pjesnici dubrovački obradjivahu. Junio Palmotić osnovao je na toj priči svoju dramu „Pavlimir", u kojoj je upleo krasnih refleksija o svom rodnom gradu. I Kačić, najveći hrvatski popularizator svih vremena, pjeva o Pavlimiru i Radoslavu ali samo s gdjekojimi varijacijami.

(Nastaviti će se.)

---

[1] U Cavtatu.
[2] Ibidem.
[3] U Makarskoj.
[4] Ibidem. U Cavtatu pak i drugovgje zovu ovo srestvo talijanskom riječi **granfarola**.

Tiskom, troškom i nakladom **Drag. Albrechta.** Odgovorni urednik **Dragutin Jagić.**

Ovomu broju dodan je prilog od četvrt arka.

SVAŠTA PO NEŠTO.

(Od g. Save Rajkovića) dobili smo iz Pulja dopis, gdje nam opisuje putovanje našega kazalištnoga družtva. Vrieme bilo je tiho i mirno, sunce grijalo a družtvo zdravo i veselo ugodno se na parobrodu „Napred" zabavljalo. Družtvo prispjelo je u petak u Dubrovnik, gdje je gradski načelnik oglasi po uglovih naviestio stanovničtvu njegov dolazak.

(Putovanje Njeg. Veličanstva) našega kralja po Dalmaciji puno je slavja i sjaja do sada ondje nevidjena. Zadar, glavni grad naše posestrime, kao što i ostali gradovi: Trogir Šibenik, Sinj i t. d. pače i najmanja mjesta natječu se, da svome kralju izjave odanost i vjernost. Nas najviše kod svega toga veseli, što se posvuda naročito hrvatski značaj i hrvatska narodnost iztiče, što po svuda hrvatske trobojnice lepršu, a hrvatski iskreni i oduševljeni „živio" nadjačuju slabi „eviva". Jedino grad Spljet to gnjezdo Bajamonta, dalm. talijanomana iznevjerio se svomu hrvatskomu porieklu, te je pače zastupstvo gradsko dalo s nekih kuća naše krasne trobojnice skinuti a hrvatskomu dielu pučanstva zabranilo vikati „živio", samo da tobože pred stranim svietom, koga je sada sila božja u Dalmaciju nagrnula, dokaže, da ondje taljanski živalj prevagu imade. Nu uzalud im naprezanje.

(Pjevački sastanak u Sisku.) O duhovih ove godine sastati će se svakolika hrv. pjevačka družtva u Sisku i proslaviti pjevačku svečanost. U nedjelju dne 16. svibnja svetiti će sisačko pjevačko družtvo „Danica" svoj barjak, te će se istoga dana u posebnoj za ovu svetkovinu sagradjenoj areni davati veliki koncert, pri kom će sudjelovati sva hrv. pjev. družtva i orkestar zagrebački, karlovački i sisački. Drugi dan u ponedjeljak imadu pjevači svoj sastanak i dogovor o ustrojenju definitivnog pjevačkog saveza svijuh hrv. pjev. družtva; a u podne sjajan banket, gdje im se bude pružila prilika izraziti iskrena čuvstva prijateljstva i domoljublja. Braća naša slovenski „Sokolci" iz Ljubljane obrekoše takodjer svoj posjet, a izmedju hrvatskih pjevača nijedan izostati neće sa pjevačkoga ročišta, kamo će ih sigurno pratiti mnogo pjevačkih prijatelja iz ostalih mjesta i gradova naše domovine.

(Matica hrvatska) zaključila je u svojoj prekjučeranjoj odborskoj sjednici, predsjedničtvu zatvorene Matice slovenske (slovačke) izjaviti pismeno svoje bratinsko sažaljenje i veliko začudjenje nad nečuvenim u ustavnoj i liberalnoj državi činom, kojim se zabranjuje duševna radnja jednoga miroljubivoga i čestita naroda od tri milijuna duša. „Obzor".

Književnost.

Novo izdanje I., II. i III. knjige „Srpskijeh narodnijeh pjesama", koje je skupio i na svijet izdao Vuk Stefan Karadžić.

Dajem ovijem na znanje, da je II. knjiga, sadržavajuća junačke pjesme najstarijih vremena, iz štampe na svijet izašla.

Ujedno javljam, da je za one, koji nijesu vični ćirilici, dodat na čelu knjige uzporedni pregled alfabetični ne samo s latinicom nego i sa svim jezicima evropejskim

Na mnogobrojno zahtjevanje pak produžen je rok prenumeracije na sve tri knjige ovijeh pjesama do 1. kolovoza t. g., tako, da svaki može sebi još do toga roka nabaviti II. knjigu po prenumerantsku cijenu od 2 for. (ali svaki da plati sam poštarinu) i prenumerirati se na I. i III. knjigu, obje zajedno za 3 for., a posebno za 2 for.

U Beču, travnja 1875.

Ana udova Vuka Stef. Karadžića,
Landstrasse Marokkanergasse Nr. 3 in Wien.

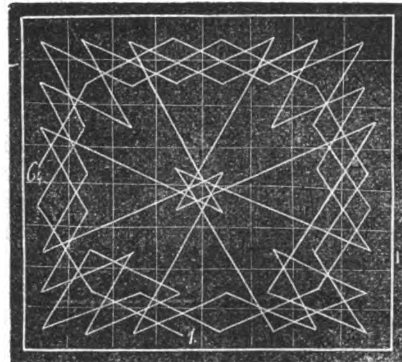
— Tiskom i troškom primorske tiskare izadjoše upravo na svjetlo: „Nikole Tomasea kršćanske molitve hrvatski od Ivana Fiamina. Izdavanje je dvoje, pučko i sjajno. Prvoga stoji knjiga vezana u platnu sa zlatnim napisom na hrbtu 1 for. Drugoga izdanja prodaje se knjiga ukusno vezana u koži sa sponom i slikom u sredi po 3 for., a vezana u svilenom baršunu s pozlaćenim okovom po 5 for. Preprodavaoci dobivaju primjerenu nagradu. Dosada se dobiva samo kod uprave primorske tiskare u Kraljevici.

— Knjižara braće Jovanovića u Pančevu izdaje dvie nove knjige „Pogled u prasviet" i „historiju života na zemljinoj prvršini", pa zatim knjigu „o čovjeku", koju je napisao narodni učitelj M. T. Franković. Ova je knjiga, veli se, tako udešena, da će služit svakomu učitelju kažiputem, po kojem će moći ravnati svoja predavanja o čovjeku.

Riešenje arithmogrypha u 15. br.

I	Iber	R
V	Valencia	A
A	Ač	Č
N	Novi	I
T	Tizian	N
R	Reims	S
N	Newcistle	E
S	Sinai	I
K	Kollar	R
I	Ismik	K

Riešenje konjičeva skoka u broju 15.

S	Sava
T	Turin
A	Austrija
N	Nikola
K	Kanada
O	Onega
V	Voltaire
R	Rodos
A	Australija
Z	Zagorje

Riešenje zagonetke u 15 br.

Krivi novac.

Riešili su sve troje u Zagrebu: Ema Singer i Adela Schwarz zatim Samuel Singer, Bernard Brückner, Krunoslav Hadžija, Božidar Kukuljević, Bernard Čifut, Mirko Fischbach, Franjo Halady, Hinko Herkov, Viktor pl. Jancso, M. L., Dragutin pl. Novak, Dragutin Prikril, Samuel Singer, Ljudevit Sova, Drag. pl. Šenk i Dušan vitez Trnski gimnazialci, I. Mondecar i F. J. Bartuš realci; u Požegi: Ante J. Orahovčanin, Coelestin Rozum gimnazialci, Fanika pl. Ceranić Hrvatica i Sofa Drusanović; u Buševcu: D. H. Garčinski.

Riešili su arithmogryph i konjičev skok u Senju: Franjo Tomljanović, Andrija Stanfel i Nikola Rivoseki; u Požegi: Do-

broljub Jagetić, D. N. J . . . . ć Belovarčanin, S. Š. Podgoračanin, D. R. Ribarić, St. Pavičić, Gus. Harambašić, D. Operman, Mil. D., Skender Furralo, Lieboje Elinger, J. Mecger, Tošo Kraljević, J. T. Čepelovčanin, M. Vieštaković, J. Vivaković, J. Veličan, S. Brnić, zatim Milan Brajković, Jure Blažeković, Joco Damjanović, Kazimir Fink, Hegedüš Julio, Leo Hiršenštein, Kucely Fran, Petrović Dr. Zemlić Petar R., Kos Ivan, Frane Latković, Milan Jambrušić, Dobroljub Jagetić, Stjepan Šmidt, Fran Kürschner i Živko Paul; u Osieku: Ivan i Dragutin Štulhofer; u Petrovaradinu: Katarina i Hermina Jozičić.

Riešili su same arithmogryph u Zagrebu: Zvonimir Kvaternik gimnazialac, Panajot Semerdjiov i Mirko Šega realci; u Osieku: Julio pl. Glembay gimnazialac i Josipa pl. Glembay; u Kostajnici: Miroslav Sukalić, Krunoslav Latinčić, Makso Zebec i Milka Košec; u Vinkovcih: B. R., J. B. Posavci i E. N. gimnazialci; na Trsatu: Andjelia Marač; u Karlovcu: Milutin Dražić: u Vrbovskom: Marija Koričić.

Riešila samo konjičev skok na Rieci: gdćna. Olga Durbešićeva.

Arithmogryph.

(Sastavio ga K. M. Djakovčanin.)

6 11 24 1 18	Grad u Istri.
11 6 17 17 6	Otok u sredozemnom moru.
7 1 9 1 3	Bilina
18 10 7 23 16	Rimski bog.
6 12 10 7	Pomorska pokrajina u Arabiji.
16 19 5 7 1 19	Grad na Australiji.
24 23 13 1 21	Nevaljao čovjek.
10 22 7 6	Rieka u Taljanskoj.
2 19 7 5 16 6 22	Grad u Englezkoj.
23 9 22 1 15 8 9	Grad u Nizozemskoj.
9 6 22 22 1 7 16	Jezero na Australiji.
18 1 16 6	Otok u japanskom moru.
1 7 11 24 1 17 19	Narod jedne kraljevine u Evropi.
20 13 19 9 10 24	Gradić u Koruškoj.
1 24 1 7 19	Ime starih Grka.
7 19 3 6 24 10 18 1 2	Grad u Ruskoj.
6 8 24 19 23	Grad u njem. Šlezkoj.
2 1 7 1 22 10	Božica Rimljana.
19 17 24 10 12	Turci ga štuju.
14 10 16 24 10 2 10	Grad u Českoj.
6 2 10 16	Bilina
16 8 10 3 1 16 13 1 10 22 1	Glasoviti englezki pjesnik.
9 19 4 1 22 19 18	Rimski car.
22 23 5 6 3 6 13	Radnja, kojom se velika trgovina tjera.
6 24 1 7 1 3	Rieka u ruskoj Aziji.
21 23 3 6 2 16 3 19	Slavni ruski pjesnik.
19 2 10 7	Mužko krstno ime.
7 19 2 1 24 24 1 16	Grad u Belgiji.
16 9 1 22 7 1	Englezki pjesnik.
3 24 10 23 5 19 18	Rimski car.
19 6 16 19 13	Mužko krstno ime.

Čitajuć početna slova od 24 slova sastavljenih rieči odzgora dole, dobijemo ime slavnoga hrvatskoga pjesnika; čitajuć pako zadnja slova odzdola gore, naznačuju nam ga kao pjesnika pjesama u njegovom izdanom djelu.

Zagonetka.

(Od V. K . . . .)

Da imam vode, mogao bi piti vina; ali vode ne imam, s toga moram „vode“ piti. Tko je to?

Konjičev skok.

(Sastavio ga K. M. Djakovčanin.)

J	J	O	D	A	J	A	O
T	E	J	N	J	A	D	R
D	L	E	N	M	Ž	L	V
L	A	D	N	J	P	U	R
V	E	D	A	E	O	J	O
A	G	B	N	N	J	R	K
J	J	P	S	L	V	N	Ž
E	J	K	E	J	T	V	E

Rieka u prednjoj Indiji.
Jezero u sj. Americi.
Slavni špartanski vodja.
Pokrajina u Aziji.
Slavni ruski pjesnik.
Gora u Aziji.
Mužko krstno ime.
Slavni španjolski slikar.
Grad u južnoj Australiji.
Otok na zapadu Azije.

Čitajuć početna slova odzgora daju nam ime slavnoga hrvatskoga pjesnika i pisca uz simetričan lik.

Izpravak. U br. 16. u aritsmogryphu uvukle su se u brojevih neke pogrieške, koje čine valjano riešenje arithmogrypha nemogućim, s toga ih ovdje evo izpravljamo: Kod sedme rieči ima stojati: 8 9 16 9 14, kod jedanajste: 6 1 16 9 22 1 17, kod trinajste: 14 20 10 1 5 8 9 20 10 a kod posliednje: 13 2 6 2 18.

Listovnica uredničtva.

G. D. K. „Vječni sastanak“ nije pjesma zriela za naš list Ako mislite, da u Vas iskre imade, kušajte dalje. Ne klonite duhom.

n—ć. „U nesreći sreća“ ne može se štampati. Neznatnu misao razvukoste in eternum; uz to si odabraste skema, koj Vas je silno smetao.

N—d Priposlaste nam cielu knjigu pjesama, ali nijedne žalibože ne možemo saobćiti. U Vas imade dara, imade i volje. Nastojte si prisvojiti formu, kako ju sada naši pjesnici imadu. Čitajte, učite!

J. M. u Sisku: Imadete pravo. Nu ne mienja na stvari ništa.

G. X. Zadar: Upravo smo danas primili. Kad pročitamo, oogovoriti ćemo Vam.

P. B. Volariću u Spljetu: Vaša je zadaća nerazumljiva. Razjasnite ju više.

Piscu „Nada, kratka sreća“: Ne vjerujemo, da Vam je to prvienac, svakako ne ćemo upotriebiti! Rebusi odlikuju Vam se dobrim sastavkom i osobito liepom risarijom. Srdačna Vam hvala.

Tiskom, troškom i nakladom **Drag. Albrechta.**

Odgovorni urednik **Dragutin Jagić.**

Časopis zabavi i pouci.

Br. 18. U Zagrebu, 2. svibnja 1875 God. I.

Izdaje se svake nedjelje. Godišnja ciena 4 for.; poštom i domaćim u kuću 5 for. Rukopisi se ne vraćaju.

Na jezeru.

Novela od R. F. J.

Tko te zna, tko te razumi,
Srdce djevice?
I mora dubine,
I neba visine,
Al tebe nè!
Koliko je sunce sjajno,
Toliko si tamno, otajno.
Ti jesi noć, u kojoj
Grozovit snivam san.
Pa ipak šapću ustne:
Nesvanuo još dan . . .

Sjećam se ga živo, kako se je bio zavalio u fotelj, zapušio finu, mirisnu smotku, te uzvinuv nekoliko putih svjetle, pronicajuće oči, začeo pripoviedati o svojoj ljubavi glasom, u kojem su zvučale i prodrhtavale nježne strasti.

Neznam više, na koj se je način Ivan Airolović upoznao s mojimi roditelji, nu znam, da su ga moji na prvi mah vanredno obljubili, govoreći o njem nekim osobitim poštivanjem, kao čovjeku, koj je mnogo proživio, mnogo izkusio, a neokaljao duše prostimi griesi.

Moja baba zaljubila se na primjer na toliko unj, da bi svakiput, kad je stupio na prag sobe, tanko kriknula, i nasmijala se zatim, razkrivajuć do kraja golozuba usta. Moja mala sestrica nebi se nikad mogla suzdržati, a da neigra toli dugo lančićem njegove ure, dok ju nebi uzeo na koljena i pogladio po vlasih, i poljubio tiho u čelo, dodajuć: ti si moja. Te rieči kazao on toli nježno, tolikom milotom, da su se oči svijuh zadahnute istim čuvstvom zaustavile na njegovom oblom, dobrostivom licu.

Čas poslie napreglo se isto dobrostivo lice hladnom smjelošću, dočim mu je sjajno crno oko izbijalo striele priezora, ublažena tihim sažaljenjem.

Airolović bijaše vazda elegantno odjeven, ali mu se najednom sviklo obuć se u otrcane hlaće, zamrljan kaput, puštat kose, neka se od ne brige naježe, da poslie tim ugodniji i miliji izlazi, da se tim jače iztakne očaravajuća strojnost njegovoga tiela. Airolović bijaše bogat čovjek, ali ga je sav imetak dopao po bogatih rodjacih, što bi često spomenuo, veleći: ja nisam još ni novčića priradio trudom ruku svojih, ja sam pijavica . . .

— Ali prijatelju, kako možete tako govoriti . . . saleti ga u to moja baba, žalostivo nakloniv glavu.

— Ne? nasmjehne se on i zaviri u usta babe.

Namah zatim ustane sa stolca, stane koracati po sobi, poigra nekoliko putih novčići, što su mu bili razasuti po žepu, i zamisli se, kao da kani naći prispodobu sebi.

To bi trajalo pet do deset časaka, onda se opet smiri, sjedne do kojega od nas, i zaprede razgovor. Meni je vazda bilo, kad sam ga tako slušao govoriti, kao da sam zašo u hladnu, gustu osjenjenu šumu, koju na čas zapari silna, zadušljiva žega.

Znam dobro, kako me je jednom našao, gdje čitam Byronovog Don Juana.

— Nečitajte toga mnogo, opomene me on ogledav naslov knjige, to vam napunjuje dušu željami, koje se samo u snu izpunjaju.

— Mislite u obće poezije? upitam plaho ja, nerazumiv u prvi mah smjer njegovih rieči.

— Jest . . . u obće . . odvrati on nebrižno, i obrati se, položiv knjigu preda me, k mojoj sestrici, da se š njom uz čudno smijuckanje zabavi.

No da opetujem, što je on pripoviedao.

I.

Moji su roditelji pomrli rano, i ostavili me jedinca brizi moga strica, brata otčeva, koj me je veoma obljubio bio. Moj je stric bio dobroćudan čovjek, kakovog nisam nikad poslie sreo, njegova žena bila je isto tako dobroćudna, samo bi se kadikad tom dobroćudnošću znali potresti razdraženi živci. Zato je ona bila isto tako suha, kako je moj ujak debeo bio.

U njih bijaše plavokosa, suha i slabašna djevojčica, koju su zvali Lenom Lenkom, Lenčicom, i drugimi varijanti, i tupoglav dječak, kojega su obijali svi mogući magistri, te informatori.

Kako rekoh, stric me je veoma obljubio, te šiljao na nauke, kud bi godjer poželio.

Svaki semestar prava sprovedoh skoro na drugoj univerzi, a ponajviše sam se klatario južnom i srednjom Njemačkom.

Pridesilo se vazda tako, da sam svadje naišao na kojega genijalnoga mladića, s kojim bi onda sve vrieme sprovodio u razgovoru o poeziji, o francezkoj revoluciji, o luči slobode, veriga robstva, krvi tirana itd.

Nu što sam to začeo!

Airolović stepe pepeo sa smotke i stane, zapiljiv se očima u plamečak svietiljke, koju su upravo stavili na stol, dalje pripoviedati.

Poslie svršenih izpita, doktorskim viencem ovjenčan vratim se kući, kao čovjek, koj se kani posvetiti službi, u kojoj bi se koli toli dala sačuvati osobna sloboda.

Moram pripomenut, da se do toga časa nisam sjetio ženitbe, premda sam često i prečesto dospievao u ženska družtva, i osjećao se ondje ugodna, dà, djevojke su sve veoma pazile, i kamo bi po koj puta dospio, tamo su me svom mogućom prijaznošću i susretanjem obuhvatile.

Istina je, da su me žene više motrile, nego li ja nje. Kakovo krasno oko, biel vrat, u nježnih oblicih svijajuća se ručica, znali mi pomutiti san jedne noći, no čim je sunce svanulo, uminuše i čari, koji su mi smutili dušu ili krv.

Kako su me izpiti bili izmučili, zaželjeh iz sve duše mira i počinka, s toga odlučim smjestit se kod strica, i potrajati bez brige koj mjesec.

Kad sam stricu i strini iztumačio doktorsku diplomu, zagrliše me kao za okladu u isti mah, i povlade posve moju nakanu. Ta imao sam i onako časa, moglo mi je biti za onda dvadeset i četiri godina.

Lenka, koja je tada dorasla bila do petnaeste godine, i razvila se prilično, poljubi me sa strane u lice, prišaptnuv mi: kako ti je ime dragoj?

Ja ju potreptam po ruci i odvratim nekako tiho uzrujan, da si je do sada nisam našao.

Lenka strese na to nepovjerljivo glavom, te izleti poput lastavice iz sobe.

Što se je godjer dalo udobnije uživati, to sam pokušao, i doskora obuze me lienost, od koje nisam ništa ni mislit, ni čustvovat mogao.

Sa prozora moje sobice, kod kojega sam mnogo vremena sprovodio, motreći nezgrapne vrabce, kako se naganjaju po lipi, što je stajala širom razgranjena pred prozorom.

Jednom po podne — baš o zapadu sunca — uživajuć hlad, koj je iz vrta strujao u sobicu, opazim kako Lenke na kraju vrta nestaje sa još jednom djevojkom, odjevenom u modro odjelo iza grmlja . . . gdje se za čas opet pomoli, opet izgine, dok napokon djevojaka sasvime nestade u tamnom pozadju vrta.

Kao da mi je netko iznenada pustio hladnu kap vode na uznojeno čelo, stresem se, nagnem se na sve strane prozora, nebi li ih još gdje zagledao, nu kad to budne uzaludno, domislim se hitro i obučem novi kaput, da podjem za tragom neznane djevojke.

— Ta bog zna, ludo jedna, nije li koja od sobarica preodjenuta, našalim se putem, ali su mi noge ipak, reć bi postupice, letile napred.

II.

I nadjoh je.

Sasma na kraju vrta sjedila Lenka sa stranom djevojkom na klupi, nad koju se nadvilo zgrbljeno grabrovo drvo.

Kako sam s daleka stao iza djevojaka, nemogoh razabrati, kakova li je ona, koja me je toli uznemirila, premda joj još ni u oči prozrio nisam.

Lenka šaputala nešto uz žestoko razmahivanje ruku prijateljici, nu ova se nepotrudi, ni da makne glavom, ni da štogod pripomene.

Baš hoću da vidim, pomislim ja, te stanem iza grmlja, u kom me one spaziti nebi mogle, pa da su i svrnule oči nanj.

Dugo sam čekao, Lenka je šaptala sve žešće, dočim se je neznanka nekuda zagledala.

Najednom doleti s obližnjega busa ptičica i sjedne upravo pred djevojke, skakutajuć preko sitnog kamenja, kojim je bila staza posuta.

Dva, tri puta prodje ona kraj klupe, dok se sasma nepribliži neznanki.

— Moja je! cikne ona najednom i, skočiv poput srne, spusti se na ptičicu, koju je bila naglo bačenim rubcem pokrila.

Nu da vidiš čuda! Ja ostadoh poražen sa krasote neznanke. Mislite si vitu, nježnu jednu djevojku, koja sjajnim dostojanstvom uzdiže glavu u vis, oko koje se viju crne, svietle vlasi, ožarene u taj par zamirućimi traci sunca, kako ju opet istim dostojanstvom sagiblje k ptičici, koju je obujmila rukom, da ju plahu i trzajuću se cjeliva u kljunčić, — ah, milota, koja se za toga razlila njenim bliedim, elegijskim licem, občarala me toli silno, da sam kliknuo i uplašio djevojke, da su od straha izpustile pticu.

Na moj klicaj stanu se one obazirati na sve strane.

Sada tek opazim, koli su krasne oči neznanke; modre, mirne poput gorskoga vrela odsievale one zamiranje prirode, pa kad su stale na grmlju, za kojim sam bio skriven, nemogoh, a da nepokunjim glavu, i

da se ne odšuljam kao grešnik, koj je zabludio drzovito u sveti hram.

Kad sam prispio u moju sobicu, bacim se na krevet, te stanem kao lud piljiti u stienu. Nebi dugo, i glava me silno zaboli od uzbune.

Oko devete pozvaše me na večeru, no ja im poručim, da sam večeras nakanio postit. Misleći, da će se moji rodjaci time zadovoljiti, svučem se i legnem u krevet.

Prodje deset časova, i netko zakuca tiho na vratima.

— Tko je? upitam glasovito ja.

— Ja sam, Lenka, odazove se moja rodjakinja.

— Što želiš?

— Došla sam, da te upitam, treba li ti štogod.

— Ne treba ništa, odgovorim ja i prevrnem se u krevetu, da je škrinuo.

Lenka se okrene i ostavi tihimi stopami vrata.

— Lenko, Lenko! prisili me neki bies vikati, i ja poletim sve razodjeven k vratam, — dodji samo na čas, molim te . . . kod tebe je bila večeras prijateljica, ne, draga?

— Tko ti je to kazao?

— Vidio sam sa prozora . . . bi li ti meni kazala, tko je ili kako se zove, je li možda susjeda?

Lenka se nasmije kao razuzdani dečko.

Skoro da si pogodio, odgovori ona tankozvučnim glasom, ona stanuje nedaleko od nas . . . šesta . . . sedma kuća . . . zbilja pitao si me za ime, zove se Marija; ali Ivane, što ti je to banulo u glavu? i Lenka nasmije se opet radostno ko prije.

Ja zatvorim naglo vrata i bacim se opet na krevet. Marija . . . Marija . . . opetujem nekoliko putih, i zvuk toga imena smirivao me toli utješljivo i blago, da mi je zahladnjela glava.

Krotki, tihi sni vijali se za ove noći mojom dušom.

(Nastaviti će se.)

DANICI.

Kad u tvoje crne gledam oči,
Kako žarko sievaju milinje,
Koje svakim časom mi svjedoči,
Da si ćudi krotke, golubinje;

Tad ne mogu razumjeti, krasna,
Kako možeš tvoriti čudesa,
Te iz oka, tà iz neba jasna
Striele slati, s kieh se srdce stresa.

Jest, neba mi, s tvoga oka striela
U srdce me ranila duboko:
Duša mi se uznemirì ciela, —
Oj to oko, oj to žarko oko!

Čuvaj dievo, tako ti ljepote,
Čuvaj striele i obzirna budi:
Oko tvoje mir mi duše ote —
Ja ću tebi srdašce iz grudi.

Na grudih ti oko u oko smjelo
Ko dobitnik uživat ću slasti!
Što ćeš tada ubojita strielo?
Ne taknuv me, preda me ćeš pasti!

Sam ću tada s divnog oka tvoga
Čitat milje neizslovne sreće:
Pjevat pjesme čara divotnoga,
Tebi, dušo, prvo prušit cvieće!

B.

Mjesečeve pripoviesti

od Andersena.

I.

Čujte, što mi je pripoviedao mjesec.

Prošle noći plovio sam jasnim zrakom Indije i ogledao se u Gangu: moji traci nastojahu prodrieti gustim spletom starih makljena, što se poput željvina oklopa svinuli. U to bane iz gustika djevojka, lahka poput gazelje, a krasna kano Eva; bijaše nešto tako zračna, pa ipak toliko životne bujnosti u toj kćerci Indije! Kroz tanahnu kožicu mogoh joj čitati misli; trnoviti liani prodrieše joj štopelami, pa ipak žurno koracaše napred; grabežljivo zviere, što od rieke dolazaše, gdje si je utišalo žedju, pobjeglo je plaho, jer je djevojka u ruci držala svjetiljku; u nježnih prstih mogao sam joj vidjeti svježu krvcu, njima je štitila plamen. Sada se približila k rieci, svjetiljku stavi na strujne vale i svjetiljka plivala tokom rieke; plamen je buktio, kao da hoće utrnuti, ali je ipak gorio i gorio, a dievine sjajne crne oči gledahu blaženo za njim proz duge svilene trepavice. Djevojka je znala, da, ako svjetiljka bude dotle svietila, dok ju ona vidjeti uzmogne, da i njezin dragan jošte živi. Ugasne li se, to je on mrtav. Ali svjetiljka goraše i buktijaše a dievino srce drktaše; ona pade na koljena i stane moliti; uz nju ležala u travi hladna, vlažna zmija; ali djevojka mišljaše samo na Bramu i svoga zaručnika. „On živi“ klikne netom ona, a bregovi se odazvahu: „on živi!“

II.

Sjao sam — pripoviedaše mjesec — po Tirolskoj. Tamne omorike bacahu cielu sjenu na pećine. Ja sam promatrao svetoga Kristofora sa sinom božjim na ramenu, kako gorostasan stoji na zidinah kuća; sveti Cvjetko lievaše vodu na goreću zgradu, a Isus visjaše krvav na križu uz cestu. To su dakako stari spomenici za mladi naraštaj, ali ja sam vidio, gdje su postavljeni bili, i kako je jedan sliedio za drugim. Na visokoj vrleti stoji samotan ženski manastir poput lastavičina gniezda; sestrice dvie stajahu gore na tornju i zvonjahu; obie bijahu mladjahne pa zato im pogled ronio daleko preo gora u široki sviet. Dolje na velikoj cesti trčala putna kola, postiljon zatrubi u rog, a uboge duvne svrnuše istom misli dolje pogled svoj; u oku mladje zasja suza. — Rog se čuo sve slabije i slabije, manastirsko zvono nadglasilo mu mruće zvuke . . .

III.

Bijaše svatba — šaputaše mjesec. Pjesme se pjevale, zdravice se napijale, sve bijaše sjajno i bogato; gosti se udaljiše, ponoć minu; majke poljube zaručnika i zaručnicu; ja sam ih vidio same, ali zastori bijahu malo ne sasvim spušteni; svietiljka razsvietljivala prijatnu izbu. „One odoše," reče on i poljubi joj ručice i ustanca; ona se smješila i plakala sloneć na njegovih grudih kao lotosov cvietak na strujnih valovih; sladke, blažene šaptahu si rieči. „Spavaj mi sladko!" reče on a ona digne zastor na oknu. „Koli divno mjesec sja" šapne ona „gledaj koli tiho i sjajno!" i utrne svietiljku. Prijatna se izba zamrači, ali moje svietlo sjevalo je kao njegovo oko. — Ženstvo! ti poljubi pjesnikovu liru, kada pjeva o tajnah života.

IV.

Juče — sboraše mjesec — motrah bučni Pariz, oči mi se otele za palačami Luvra. Jedna starica iz puka, siromašno odjevena, sliedila slugu u veliku, praznu priestolnu dvoranu; ovu je hćela, ovu je morala vidjeti! Stojalo ju mnogu malu žrtvu, i mnogo rieči prije nego li je amo dospjela. Ona sklopi suhe ruke i naokolo se razgledje, kano da se nalazi u crkvi. „Ovdje je bilo!" reče ona „ovdje!" i približi se k prestolju, s koga je zlatom izvezeni baršun visio. „Tudi," reče ona „tudi!" i kleče pa poljubi grimizni sag — „mislim, da je plakala." „Ne bijaše ovaj baršun!" primjeti sluga a smieh mu zatitra na usnah. „Ali ovdje je ipak bilo!" reče starica, „tako je ovdje bilo!" — „Tako" odgovori on, „pa ipak ne tako; prozori bijahu razbijeni, vrata skinuta a krv na podu. Ona ipak reći može: Unuk mi je umro na francezkom priestolju!" — „Umro!" ponovi stara gospa; ne mislim, da se išta više govorilo; oni ostaviše doskora dvoranu, suton se hvatao, a moje svjetlo dvostrukom jasnoćom sievalo po dragocienom baršunu francezkoga priestolja. Što misliš, tko da je bila ona starica —? Čuj mi pripoviest. Bijaše u srpanjskom prevratu, pred večer, onoga najsjajnijega dana pobjede, gdje svaka kuća tvrdjavom, a svako okno obkopom bijaše; puk jurišaše na Tuilerije. Žene i djeca pače bijahu medju borioci; oni provale u dvorane grada. Neki ubogi, maleni dječak u traljah borio se hrabro medj starijimi borioci; smrtno ranjen od bodâ pade na tla, bilo to u priestolnoj dvorani pa stoga položilo ranjenika na priestoj i rane mu omotalo baršunom; krv se razlievala po kraljevskom grimizu. Čudne li slike! Sjajna dvorana, boreći se skupovi! Slomljen stieg ležaše na podu, trobojna zastava vijala se na bodih, a na prestolju ubogi dječak blieda, preobražena lica, podignutih očiju, dočim su mu ostala uda trzala u smrtnoj borbi; njegova gola prsa, kukavno odjelo zastirali su rubovi skupocienog baršuna sa srebrnimi liljani. Kod koljevke dječaka bilo se prorokovalo: „On će mrieti na priestolju francezkom!" Majčino srce snivalo je o novom Napoleonu. Moji traci poljubiše na njegovom grobu neven-vienac, moji traci poljubiše čelo staričino u onoj noći, kad je snivala i vidila sliku, koju nazvati možeš: „Ubogi dječak na francezkom priestolju!"

V.

Motrio sam — pripovjedaše mjesec — veliko pozorište; zgrada bijaše dubkom puna; novi predstavljač igrao je. Moji traci krali se na maleno okno unutra. Naličen čovjek pritisnuo si je čelo na stakla: bijaše to junak predstave. Vitežka brada bila mu rudasta, ali mu suza sjala u oku, jer ga izzviždalo — izzviždalo pravom. Jadniče! šeprtlja ne treba umjetnost. On je duboko čuvstvovao i umjetnost svom dušom ljubio, ali ona ne ljubljaše njega. — — Priredníkovo zvonce kucnu; — odvažno i drzko imao je stupiti junak na pozorište, imao je stupiti pred obćinstvo, komu je bio na ruglo i smieh. — — Po svršenoj predstavi vidjeh muža, gdje se zagrnut kabanicom spušta dolje preko stuba; on to bijaše, on skrušeni vitez predstave; strojnici si nešto šaptahu, ja sam ga odpratio ća u njegov stan. Objesiti se: gadna je smrt, a otrova ne ima čovjek vazda pri ruci. Ja znam, da je on mislio na oboje. Vidio sam, kako si je bliedo lice promatrao u ogledalu i oči na polak zaklopio, da vidi, bude li kao mrtvac dobro izgledao. Čovjek može vanredno ne sretan biti pa uz to ipak i vanredno usiljen. On je mislio na smrt, na samoubojstvo, mislim, da je sama sebe oplakivao; gorke je ronio suze, pa ako se čovjek dobrahno naplače, onda se ne ubija. Ciela je godina medjutim prošla. Bijaše komedija, ali na malenom pozorištu; bilo tuj ubogo, putujuće družtvo; ja sam opet vidio poznato licė, naličene obraze, rudastu bradu. On je opet gledao na mene gore, smješio se — pa ipak ga prije jednog časka jadno obćinstvo izzviždalo! — Večeras vozila se sirotinska mrtvačka kola na groblje, nitko ih sliedio nije. Bio samoubojica, naš naličeni, izzviždani junak. Sluga, što je upravljao konji, bijaše jedini pratilac, nitko ga nije sliedio, nitko samo mjesec. U kutu crkvišta bude samoubojica zakopan; tamo će do mala niknuti kopriva, tamo će grobar trnje i drač s ostalih grobova bacati . . .

(Nastaviti će se.)

Dobri i zli vodići topline.

Napisao O. Kumpf.

Uhvati željeznu šibku za jedan kraj rukom, a drugi kraj turi u vatru ili žeravicu, pa ćeš osjetiti, ako koj časak tako uztraješ, da će te za ruku, kojom željezo držiš, peći sve većma i većma, dok ne ćeš napokon morati i pustiti šibku. Uzmeš li kraću, prije će te peći; uzmeš li pako dulju, to ćeš kasnije osjetiti toplinu i to tim kasnije, čim bude dulja šibka.

Što zaključujemo odatle?

Zaključujemo, da toplina, koja je u vatri, prolazi u željeznu šibku, i to od čestice do čestice, dok nam napokon do dje i do ruke. Željezna šibka je dakle bila

Gradina Krapinska.

kao most, po kojem je prošla toplina iz vatre u našu ruku. I kao što kažemo, da most vodi s jedne obale rieke na drugu, tako isto možemo kazati, da željezna šibka vodi iz vatre na našu ruku i to toplinu. I tako možemo onda dosljedno reći, da je željezna šibka vodilo ili vodić topline.

Znamo dakle sada, što će to reći: vodić topline. Vodić topline je svako tielo, koje toplinu kroz sebe pušta i vodi. Budući pako neima poznatoga tiela na svietu, koje nebi preko sebe puštalo topline, to možemo reći, da su sva tjelesa vodila topline.

Ali nastaje pitanje, koja tjelesa su dobri, a koja zli vodići topline? - Dobri vodići ili provodići topline sva su ona tjelesa, po kojih se toplina brzo razprostire, koja brzo toplinu provadjaju, dočim su sva ona tjelesa zli vodići topline, koja slabo propuštaju toplinu.

Želimo li saznati, koja su tjelesa dobri, a koja zli vodići, to nam netreba ni računanja ni mudrovanja, to može svaki nas bez ikakove težkoće jednostavnim pokusom odlučiti.

Ako držite jednom rukom željeznu a drugom drvenu šibku iste veličine u vatri, to ćete opaziti, da će vas prije peći na onaj ruci, kojom željezo držite. Željezo je dakle prije dovelo toplinu nego li drvo, dakle je takodjer bolje vodilo.

Neima dakle težkoće u tom, da saznamo, koja je tvar bolji, koja li lošiji vodić topline; jedino bi nas možda smela veoma malena razlika, koju nebi rukom osjećali, nu ovdje se neupuštamo u potankosti.

Medju dobre vodiće topline brojimo sve kovine, kao n. pr. željezo, olovo, bakar, kositar, srebro, zlato itd. Zatim sve ostale rude i druge neke tvari. Ali nisu ni svi dobri vodići jednaki; jedni su bolji od drugih. Tako je n. pr. srebro mnogo bolji vodić od bakra.

Zli vodići topline su: drvo, slama, lišće, mah, dlake, lasi, perje, ugljen, pepeo, voda, led, snieg, koža, zrak, tvari vunene, suknene, platnene itd.

Nekoja su tjelesa takova, da jih čovjek nemože brojiti ni medju dobre ni medju zle ili loše vodiće topline, jer su nekako srednje ruke (To sam spomenuo zato, što se neda upravo točno odrediti stupanj vlastitosti propuštanja topline, koj bi bio medja dobrih i zlih vodića.)

Dobri se vodići veoma brzo ugriju, i veoma brzo ohlade, dočim se zli vodići težje ugriju, ali zato i težje ohlade. To nas sjeća na one, koji lahko uče, brzo nauče i brzo zaborave; i opet na one, koji težko i kasno nauče, ali i težko i kasno zaborave ono, što su naučili. Ili: čim se čavao mora u istu tvar većom silom zabijati, tim se većom silom mora i vaditi

U sobah, koje treba da budu čitav dan tople, meću dobri gospodari zemljenu peć, koja se ravno sporije ugrijava od željezne, jer je željezo bolji vodić topline, ali zato jednom ugrijana dulje ostaje topla, dočim se željezna brzo ohladi, te se mora češće ložiti.

U takovih sobah pako, u kojih nisu uvjeke ljudi, već samo koj dio dana, kao što u nekih školah, svratištih, bolje je, da su željezne peći, jer kad treba sobu ugrijati, odmah je topla, a kasnije, kad opet ljudi izadju, neka se hladi peć brzo, kako joj volja.

Pamtiti nam valja i to, da hladnije tielo od toplijega, s kojim je u doticaju (kojega se tiče), tako dugo oduzima toplinu, dok se toplina u jednom i drugom tielu sasvim neizjednači. O tom se može svaki osvjedočiti, pokuša li sliedeće.

Neka pokuša zimi (koga je volja!) jezikom obljeznuti veoma hladnu željeznu pločicu (stavimo koja stoji preko noći vani na zraku od—18° do—20° R.) — Što će biti? — Ako naglo povuče jezik natrag u usta, može mu koža od jezika ostati na željezu t. j. jezik mu se može olupiti; a zašto? — Evo: željezo je bilo veoma studeno, a jezik topao. Znamo da je zeljezo dobar vodić topline, i da iz toploga tiela, dodje li u doticaj sa mrzlijim, tako dugo toplina u mrzlo tielo prolazi, dok se toplina jednoga i drugoga neizjednači; i stoga je mrzlo željezo, došav u doticaj sa toplim jezikom, naglo oduzimalo jeziku toplinu tako, da se je slina na jeziku smrznula t. j. postala ledom, te je kožu jezika priliepila na željezo. Sila, kojom se je koža priliepila uz željezo, bila je veća od sile, kojom se je jezika držala, pa tako je ostala na željezu, kad si naglo jezik odvukao. Držiš li dulje jezik na željezu, to će toliko topline iz jezika u željezo proći, da će se smrznuta slina opet odtopiti, i da ćeš moći bez štete jezik odmaknuti.

U sobah, koje su drvenim podom popodjene, nije tako zima kao što u onih, koje su popodjene opekom (ciglom) ili kamenom; jer je ovaj dobar, a drvo loš provodić topline, te kako kroz kamen hitrije prolazi toplina, koja je u sobi, nego li kroz daske.

U crkvah vidite više puti, da je zimi kamenito tlo pokrito ili daskami ili prostirači slamnatimi, suknenimi itd.; jer ljudem odilazi iz noguh brzo toplina, ako stoje na dobrom vodiću topline, kakav je kamen, dočim ostaju dulje tople, kad stoje na daskah ili na prostiraču.

U kućah, koje su pokrite slamom, toplije je, nego li u kućah, koje su pokrite criepom, ako se ili u nijednoj ili u obijuh jednako kuri; jer je slama loš, a criep bolji vodić topline.

Zimi se odievamo bolje nego li ljeti, a zašto? — Možda nas bunda ili kaput grije? — Ne! negrije nas ni bunda ni kaput, ni ikoje odielo, već nam samo čuva naravsku toplinu našega tiela t. j. nepropušta topline tiela, jer je zao vodić. Kako će nas kabanica grijati, kad je sama mrzla? Odielo dakle samo nas grije u toliko, u koliko nam čuva toplinu našega tiela, i u koliko opet nepušta, da dopre do našega tiela zima izvanjska, a to zato, što je slab vodić topline.*

* Mi smo vikli u običnom govoru razlikovati zimu od topline, prem je zima takodjer toplina (samo u neznatnijoj mjeri.) Osim da nazivljemo mrzlim ono tielo, koje neima topline, a to nam tielo jošte nije poznato. Zima bi dakle bila samo pomanjkanje topline, kao što je tmina pomanjkanje svjetla. Stoga sam i gore rekao, da odielo nepušta zime do našega tiela: koje najme tielo nepušta topline, nepušta ni zime, jer ovdje smatram zimu samo nižim stupnjem topline. Kada kažem, da koje tielo nepušta topline, razumievam, da je vrlo slabo propušta, jer neima tiela, koje nebi kakav takav vodić topline bilo.

Da nam odielo nečuva samo topline našega tiela, već da nepropušta ni zime izvana do njega, te da nas tim grije, možete se osvjedočiti na sliedeći način. Uzmite dva komada leda, te omotajte jedan komad sasvim i to na debelo dobrom suknenom i platnenom mrzlom krpom, a drugi komad ostavite neomotan. Donesite sada oba komada u toplu sobu, pa ćete viditi, da će se neomotan komad prije otopiti nego li omotan, a to zato, što toplina peći nemože tako naglo doći do omotana leda, kao što do gola, jer je omotak loš vodić topline. Isto tako nemože studen zraka doći do našega tiela tako brzo, ako je odjeveno zlim vodićem.

Gospodari zamataju pod kasnu jesen mlada drveća slamom (lošim vodićem topline), da čuva toplinu stabla, i da nepušta studen do njega, te da ga tako sačuva od pozebe. Nije li liepo, kad gospodar neradi samo sliepo u tutanj, već kad znade takodjer razlog, zašto štogodj upravo tako a ne drugačije radi?

Seljaci meću u čizme slamu ili štogodj slična, da jim sačuva toplinu nogu, a ne da jim noge grije vlastitom toplinom.

Neke životinje imaju dlaku, a neke perje (slabe vodiće topline), da jim se uzdrži toplina tiela. S istoga razloga, dobivaju zimi gušću dlaku i perje. Mudar li je Bog!

Snieg je loš vodić topline, stoga nepropušta toplinu zemlje kroz sebe, stoga se usjevi zimi nesmrznu pod sniegom. — Zato se nemojte čuditi, kad vam se preporuča, da smrznuta čovjeka nenosite u toplu sobu, jer bi ga nagla toplina ubila, već da ga metnete u hladnu sobu, pa da ga pokrijete sniegom, jer će mu snieg dobro čuvati onu toplinu, koju ima u sebi. Toplina će se u njem sve više i više povećavati, snieg je neće propuštati, i tako će se smrznut čovjek često spasiti, ako ima u njem iskra života.

I zrak je slab vodić topline. Na tom se pojavu takodjer osniva mnogo toga, n. pr. zimi je toplije u prostranoj odjeći nego li u tiesnoj, jer tamo ima medju našim tielom i odielom slab vodić topline — zrak. Životinje pernate, kad se izvale, posute su pahuljicami, da jim bude što toplije, jer su pahuljice rahlije od perja, dosljedno ima i više zraka (slaba vodića) medju njima. Soba, koja ima dvostruke prozore, biti će toplija, jer zrak izmedju vanjskoga i nutarnjega prozora neće tako brzo topline propuštati.

Razumijete li sve ovo, što sam vam dosele pripoviedao, to ćete mnogo toga razumjeti, što vam do sada nije bilo jasno. Veseliti će vas sigurno, kad ćete si moći koj nepoznat pojav protumačiti po ovom, što ste čitali.

Putositnice iz Dubrovnika.

(Nastavak.)

V.

Po geografskom svom položaju Dubrovnik je znamenita točka, pa koje čudo, ako je u prošlosti onako važnu ulogu igrao kroz više vjekova. Mlečani, ti Englezi srednjega vieka, koji malo po malo, počam od 11. vieka trgahu sve komad po komad od hrvatskih obala, ne smetnuše s oka ni našeg Dubrovnika. Izprva bijaše Dubrovnik nekako odvisan od Mletaka, te dobivaše odanle svoje knezove dugo vrieme. Ali snaga Dubrovnika malo po malo pridigne se na toliko, te se on negdje sredinom 14. vieka otrese sasvim mletačkoga pokroviteljstva, a podjedno i mrzkih mletačkih knezova.

Od sada razvijaše se Dubrovnik sve ljepše i ljepše; najsjajniji su mu vjekovi XV. i XVI. Mudrom politikom znali su se Dubrovčani uklanjati svim neprijateljem svojim; sad su tražili savez i prijateljstvo ove, sad one države, već kako su to okolnosti zahtievale; nu najradje je Dubrovnik sklanjao se pod okrilje hrvatsko-ugarskih kraljeva. Taj duh neutralnosti političke i pomirljivosti morao je već s toga vladati u Dubrovniku, što je on glavno išao za tim, da sačuva svoju samostalnost, a nije težio za otimačinom kano Mletci. Dubrovčani bijahu praktični ljudi: njihova je politika bila eminentno trgovačka. Rad te praktičnosti njihove susjedi su jih njihovi prezirali. I danas još se čuje nadimak, kojim rad tobožnje njihove promjenljivosti, okrstiše jih: nazione di sette bandiere.* Ali što se je s neke strane upisivalo Dubrovčanom u grieh, to jim mi priznajemo kao kriepost; jer na taj su samo način oni mogli do one veličine doći, te sačuvati zlatnu svoju slobodu do 19. vieka.

Samostalnosti republike dubrovačke učiniše kraj čete Napoleona I. Godine 1796. zavladaše Francezi jonskimi otoci, pa se po tom primakoše i našem Dubrovniku. Najprije zatražiše veliku svotu novaca, a inače za čas ostaviše na miru samostalnost Dubrovnika. Pošto pripade požunskim mirom Dalmacija pod Napoleonovu vlast, zauze prevarom franceski vodja Lauriston Dubrovnik 27. svibnja g. 1806. Na to dodjoše Rusi iz Boke, uzev sa sobom neuredjene čete Crnogoraca i Bokelja, pred Dubrovnik, u namjeri, da protjeraju Franceze iz njega. Nu Lauristonu, koji bijaše skoro bez vojske ostao, dodje u pomoć Molitor, na što moradoše se Rusi odreći Dubrovnika, te otići. Dekretom Napoleonovim od 31. siečnja 1808. godine bje ukinuta republika dubrovačka i pripojena Dalmaciji, a podjedno „ilirskoj kraljevini." Maršal Marmont dobi naslov vojvode dubrovačkog (duc de Raguse.) Poslje parižkog mira napokon pripadne g. 1814. Dalmacija sa Dubrovnikom Austriji.

Za tih ratova grozno je Dubrovnik stradao. U nekoliko godina nesta bogatstva dubrovačkoga. Što nisu Francezi uništili, to su dovršili Rusi sa Crnogorci. Predgradja Ploče i Pile bijahu poplienjena i poharana vatrom. S užasom pripoviedaju još i danas u Dubrovniku i okolini o nedjelih Rusa i Crnogoraca. Iza strašnog onog potresa od g. 1667. liepo se grad pridiže, ali početkom ovoga vieka svemu kraj učiniše neprijateljske čete. Grad na jednom propa, kan da ga je zemlja proždrla; zlatnu mu slobodu ugrabiše, a vlastelu, tê stupove negdanjega Dubrovnika, osiromašiše.

---

* „Narod od sedam zastava."

Današnji grad bûdi samo u motritelja liepe i šarene slike njegovih minulih dana.

VI.

Spomenuo sam već prije, kako su Dubrovčani nastojali glavno oko trgovine. Na to bijaše već Dubrovnik položajem svojim prinukan. Okolica mu bijaše sva neplodna, kršovita (ako možda i obrašćenija no danas), zato ne može tu biti govora o izdašnijem poljodjelstvu. S druge strane opet puče pred Dubrovnikom sinje more, koje mu otvori vrata u bieli sviet. Dubrovnik posta i zbilja ono, na što ga je već sama priroda odredila, najme pomorskim trgovačkim gradom.

Dubrovčani stojahu u trgovačkom savezu sa svimi pomorskimi gradovi ondanjega svieta, te imadjahu po glavnih tržištih europejskih i svoje konzule i agente.

Sa državami jugoistočnoga poluotoka (Balkana) pako sklapahu Dubrovčani ugovore, da im bude slobodno trgovati po trih stranah. Takovimi savezi dobiše oni u svoje ruke zlatne i srebrne rudnike u Srebrnici, Janovi, Kratovu, Novom Brdu, odkud su veliko bogatstvo crpili. Tê su sirovine dubrovački rukotvorci obradjivali te š njimi trgovali, ili su jih opet dubrovački brodovi razvažali u razne strane svieta. Negda su bar Dubrovčani — krv naša — imali u svojim rukama majdane naših turskih zemalja, a danas? — Francezi i Englezi!

Poslije propasti Bugarske, Srbije i Bosne, znadjahu si naši Dubrovčani steći povlastica i u turskih sultana za svoju trgovinu.

Brodova imao je Dubrovnik negda velik broj, dubrovačka zastava vijala se je po svih morih.

Med brodovljem, što ga je odpravio Karlo V. proti Tunisu, bijaše do 300 dubrovačkih ladja. Dubrovačkih brodova bijaše i u službi Španjolaca pri osvajanju Amerike. Neke zaslužne za Španjolsku državu i mornaricu Dubrovčane učiniše Španjolci svojimi grandi, kao Ohmučević-Grgureviće, Doliste-Tasoviće i Mažibradiće.

Još početkom ovoga vieka imao je Dubrovnik do 300 raznovrstnih ladja, a danas ih ne ima valjda ni 30! Grozna li je morala biti po Dubrovnik provala Franceza i Rusa!

Nu kao vrstni mornari i danas su još Dubrovčani na veliku glasu.

Osobito kapetana ima mnogo još i danas Dubrovnik. Bokelji, Dubrovčani, Kostrenjani (u hrv. primorju) i Lošinjani — po kazivanju samih naših mornara — najbolji su austrijski pomorci.

VII.

Sa cvjetanjem trgovine rasla je u Dubrovniku i kultura. Trgovanjem dodjoše Dubrovčani u doticaj s tadanjimi naprednijimi narodi, a napose s Italijom. Napredak tih naroda nije mogao ostati bez svojih posljedica za Dubrovčane. Nauka tadanje Italije našla je svoje pristanište i u hrvatskom Dubrovniku.

Dočim je sav naš narod, počam od 14. vieka, uviek morao na oružju biti, da si dragi dom obrani od nekrsta, Dubrovnik se je mirno u slobodi svojoj i materijalno i duševno liepo razvijao. Kad je hrvatska krvca po bojnih poljih potokom tekla, u malom su Dubrovniku pjesnici i učenjaci nicali. XV., XVI. i prva polovina XVII. vieka za hrvatski narod najžalostnije je doba, al za Dubrovnik je najsjajnije. Liepo je to shvatio i Dubrovčanin Vladislav Minčetić, koji pjevajuć u svojoj „Trublji slovinskoj“ u slavu neumrlogs junaka i rodoljuba hrvatskoga Petra grofa Zrinskoga, veli:

„Od davne bi u valih
Potonula Italija:
O hrvatskieh da se žalih
More otmansko ne razbija.“

Kultura Dubrovnika bila je u svoje vrieme velika. Velikaška djeca iz obližnjih zemalja dolažahu u Dubrovnik na nauke. Tako Cerva n. p. pripovieda, kako je car Dušan zatražio u Dubrovčana učitelja i odgojitelja za svoj dvor, a tamo opet šiljao svoje zemljake na nauke. Prvi učitelji bijahu u Dubrovniku tudjinci — Talijani. U XIII. i XIV. vieku cvao je u Italiji humanizam; klasičke nauke tu se preporodiše („renaissance“.)

Mnogo tomu doprinješe i grčki učenjaci — osobito za grčki jezik, — koji poslie propasti Bizanta i istočnoga carstva bježeć pred barbarom, nadjoše utočišta u pitomoj Italiji, gdje jim knezovi i bogata vlastela širom otvarahu svoje dvore te im dizahu zavode za naučanje. Taj pokret u susjednoj Italiji djelovao je i na naš Dubrovnik, koji se baš tada liepo stao dizati. Iz Italije prodirala je nauka u svu Europu, pa i u naš Dubrovnik. U to doba dodje u običaj te pojedini učitelji — putujući — polažahu iz grada u grad, da uče klasične jezike i tumače pojedine klasike. Za takve učitelje znade i naš Dubrovnik. Već u drugoj polovini XIV. vieka posjeti u toj namjeri Dubrovnik Talijan Giovanni da Ravenna, ali bješe zle sreće, jer do skora morade ostaviti Dubrovnik, o kom veli, da je na nizkom stepenu kulture, te da ljudi ne mare za nauke već jedino za bogatstvo.

(Nastaviti će se.)

Umoljen g. Albrechtom, da budem urednikom „Hrvatskoj lipi“, odazvah se molbi njegovoj tim spremnije, što se nadam, da će me stari moji prijatelji svjetom i djelom pomagati. Cienjenim pako čitateljem ovoga lista obričem, da ću svom silom nastojati, nebi li se naša „Lipa“ sada za proljetnih dana što bujnije razcvala.

U Zagrebu, 1. svibnja 1875.

V. Klaić,
gimnazijalni učitelj.

Tiskom, troškom i nakladom **Drag. Albrechta.** Odgovorni urednik **Vjekoslav Klaić.**

Ovomu broju dodan je prilog od četvrt arka.

LISTAK.

— (Grad Krapina). Izmedju starih gradina domovine naše preznamenita je za cielo gradina Krapinska. Počam od Pavla Vitezovića pa sve do Ljudevita Gaja bijaše ona predmetom raznim kombinacijam o najdrevnijoj poviesti starih Slavena. Priča o Čehu, Lehu i Mehu, koju nam stari poljski ljetopisi spominju, bude prenešena na jug, te obćenito se je mislilo, da je grad Krapina pravom koljevkom svekolikoga Slavenstva. Istina je doduše, krasni san, što se je za doba preporadjanja našega naroda snivao, davno je već uminuo, ali i mi triezni te zahvalni epigoni rado gledamo gradinu starodavnu, koja bi nam mnogo, mnogo o davnih vremenih pripoviedati znala. Da čujemo, što nam naš neumorni I. Kukuljević o tom gradu bilježi (Neke gradine i gradovi, svezak III.):

Sjegurno je, da je Krapina već za narodne dinastije Držislavovića stajala, ali prvi put se spominje tekar god. 1193. za kralja Bele III. U ovo vrieme bijaše grad Krapina glavnim mjestom županije zagorske. U njemu stolovaše obično vojvoda slavonski, kanoti g. 1225. Andrija, sin kralja Bele. Kralj Ljudevit I. Veliki nadari stanovnike mjesta Krapine obilatimi pravi. Iza njegove smrti zapade taj grad grofove celjske (Herman II., Friderik II. i Ulrik), koji su njim od god. 1398.—1456. vladali. Kad je posljednji grof celjski u Biogradu poginuo, uze si Krapinu lukavi Čeh Jan Vitovec Grebenski. Ovoga imenova car Friderik krapinskim barunom, a kralj Matijaš Korvin zagorskim grofom.

Po smrti Jana Vitovca 1468. nastojaše kralj Matija, nebi li hrvatske gradove celjskih grofova, dakle i Krapinu, svojoj obitelji pribavio. U to ime podieli on stanovnikom mjesta Krapine pravo, da mogu godišnje sajmove obdržavati (1489.) Tekar sinu mu Ivanu Korvinu uspije to, te on zavlada g. 1494. gradom Krapinom. Za desetgodišnjega vladanja svoga (— 1504.) potvrdi on Krapinčanom stare povelje Ljudevita I. i otca svoga.

Udova Ivana Korvina, nesretna Beatrica, udade se po drugi put za braniborskoga krajiškoga župana Juraja. Razsipnik ovaj potrati joj sav imetak, pače prodade i grad Krapinu Petru Kegleviću za 13000 for. (1525.) Tako dodje grad Krapina u ruke Keglevića, kojim i dan danas pripada.

„Slika grada Krapine," veli Kukuljević „bijaše veličanstvena, dok je još obstojao u svojoj cielosti. Njegove zgrade i zidine pokrivahu iztočno i zapadno brdo, što se diže iznad današnjega trgovišta Krapine, te je njegovo gradsko platno štitilo i samo mjesto, spajajući dvie tvrdjice ili kule. Sam grad bijaše podignut na tri poda, urešen sa više oblih i četverokutnih tornjeva, te bijaše toli prostran, da su stališi i redovi hrvatski god. 1600. i 1605. u njemu saborovali."

Slika u današnjem broju prikazuje nam samo ruševine toga grada po fotografiji Standlovoj.

(„Hrvatski dom".) Već prije tri godine zamisliše slušatelji pravničke akademije ustrojiti družtvo djačko, koje bi na narodnjem temelju promicalo književni rad članova. Zamisao se ova ožitvori medjutim istom ovegodine. Razne zapreke osujetiše već višeput skoro dospjeli rad. Novo otvoreno sveučilište privabi i nove elemente pod svoje krilo, pa ovim imamo valjda zahvaliti, da je družtvo, pošto su mu pravila vladom potvrdjena, i zbilja u život stupilo. Privremeni odbor upravio je ovih dana kratak ali jezgrovit proglas na slušatelje sveučilištne, u kojem jih pozivlje, neka pristupe svi složno pod krov „hrvatskoga doma", i neka prionu marljivo uz rad duševni, da bi se tako združeni u moćnu cielinu radilo uspješno oko velike zadaće hrvatske mladeži, naime oko podignuća hrvatskoga naroda na onaj stepen izobraženosti, na kojemu stoje danas francezki i drugi.

I mi velimo isto. Dajte djaci Hrvati, zgrnite se pod hrvatski dom i pokažite narodu, da u vas imade ne samo velikih osnova, već i uztrajne volje za ozbiljan rad. H.-M

(Nove hrvatske čitanke za niže gimnazije.) Čitatelji našega lista poznaju za cielo liepu hrvatsku čitanku, što ju je dr. Fran Marković po nalogu visoke kr. zem. vlade prema napredku novije naše literature za IV. razred niže gimnazije sastavio. Kako čujemo, povjerila je visoka vlada profesoru zagrebačke gimnazije g. Tadiji Smičiklasu, da djelo Markovićevo popuni t. j. da sastavi čitanku za I. i II. razred gimnazije. Znajući koliko vriedi dobra čitanka za valjani napredak mladeži u narodnjem jeziku, osobito nam je drago, da je ta zadaća zapala g. Smičiklasa, vrstnoga poznavaoca hrvatske knjige. Tom zgodom želimo, da buduće čitanke budu vanjskim oblikom svojim dostojnije i uglednije, nego li je ona za IV. razred.

— U 11. broju Novosadskoga „Javora" napisao je Gj. Rajković nekoliko rieči na spomen pokojne Marije Milutinovićeve, supruge glasovitoga Sime Milutinovića Sarajlije, slavnoga pjesnika srbskoga. Slaveć spomenutu gospodju kano revnu Srbkinju, koja je osobito gorljivo pratila razvoj novije knjige srbske, te mnogo obćila sa najznamenitijimi muževi naroda svoga, pripovieda pisac o njoj sliedeću crtu: „Živući Marija u kući roditelja, sabirala bi se oko nje srbska mladež. Na raznih sastancih čitala bi se djela umnika srbskih, medju ostalimi i glasovita „Srbijanka" od Sime Milutinovića, koj Marije tada poznavao nije. Marija je uz neke stihove Srbijanke razne bilježke — punkte — pobilježila, da tim tavnija mjesta razbistri. Upoznav se kasnije g. 1836 s njome Sime, čudio se je oštroumlju njenom, te ju nazove „punktatorkom". Marija Milutinovićka napisala je sama biografiju supruga svoga.

Novije knjige:

— (Ljetopis matice srbske.) Urednik Jovan Bošković. Knjiga 118. U Novom Sadu 1875. Ciena 80 novč. Sadržaj: San i java, prvi dio, istorijska drama u 3 čina, od dr. Milana Jovanovića. — Doline po Homolju, iz Dragaševićeva putovanja po Srbiji. — Srbska bibliografija, dopune i popravke: 1. priložio Dušan Gjermekov, 2. priložio Gjorgje Rajković. — Estetički odnošaji veštine ka prirodi, od Černiševskog, s ruskoga preveo V. Vujić (nastavak i kraj). Primjetbe na „Estetičke odnošaje", od dr. L. Kostića. Zapisnici književnoga odsjeka i odbora 1874. i 75. U knjizi 117. od god.1874. imade medju ostalim spomena vriedna ocjena: Slovnice latinske A. Vebera od dra. J. Turomana; zatim: Povjestna slova o knezu Lazaru, despotu Stjepanu Brankoviću i t. d. priobćena od J. Ruvarca.

— (Zur Geschichte) der kirchlichen Union in der kroatischen Militärgrenze. Eine geschichtliche Studie nach den Akten des Archives der ehemaligen kön. ung. Hofkanzlei, bearbeitet von Professor J. H. Schwicker. Wien 1874. Gerolds Sohn. 126 strana. Ova historička razprava posvećena je vladici Teofanu Živkoviću.

— (Die Slovaken.) Eine ethnographische Skizze von V. Sasinek. Turec St. Martin. 1875. Revni Slovak Fran Sasinek, koj je već više povećih djela napisao u starijoj poviesti ugarskoj s gledišta slavenskoga, donosi nam u ovoj knjižici kratku, ali vjernu slikunar oda slovačkoga. On govori tu o sjedištih Slovaka, o broju njihovom, o jeziku, poviesti, te o svih kulturnih pojavih. Svrha je piscu, da upozna tudjince s tim zaboravljenim i prezrenim, ali krasnim narodom slavenskim.

— (Die Serben in Ungarn), historisch - politische Abhandlung, von Ladislaus Edlen von Radić, Candidat des canonischen Rechtes. Göttingen. 1875.

— U državnoj štampariji u Beogradu izašla je malena, ali znamenita knjižica: „Mjerenje visina i opredieljivanje geografskih pozicija u obšte i posebice nekih točaka u Srbiji." Djelce ovo biti će svakomu potrebno, koj se bavi orografijom kneževine Srbije.

— Od 1. svibnja o. g. izdavati će vlastnik slovenskoga zabavnoga lista „Zore" gosp. J. Pajk nov časopis pod imenom „Vestnik".

— (Djela Mat. Ant. Relkovića) već se tiskaju; prvi svežčić bit će najkašnje do 12. svibnja t. g. dotiskan, št

p. n. gg. predbrojnikom na spomenuta djela ovim obznanjujem. Kad bude prvi svežčić gotov, odpremit ću ga odmah dotičnoj gospodi; poslje izlazit će redovito svakoga mjeseca po jedan svežčić. U „pozivu na predplatu" obećani rok („odmah poslie uskrsa") s toga nisam mogao održati, što nisam još imao bio dostatan broj predbrojnika. Ujedno obznanjujem, da sam opredielio nakladu od 1500 otisaka — nekoliko stotina više, nego do sada imam predbrojnika, i da još predbrojnike primam. — M. Seneković, prof. u Vinkovcih.

— Dne 29. travnja konstituiralo se je hrvatsko planinsko družtvo. Predsjednikom bude odabran velem. g. Josip Šloser vitez Klekovski, a podpredsjednikom ravnatelj ovdašnje realke g. J. Torbar. Izbor tajnika obavit će se kasnije. Dosele broji družtvo 193 člana. Nadamo se, da će se ovomu družtvu, kojemu je svrha iztraživanje i poznavanje naše domovine, još više učestnika naći.

— (Poziv u maticu hrvatsku.) Matica hrvatska sastala se već pred četiri mjeseca, a sada istom daje prvi glas od sebe, da prizove što više radnika i prinosnika.

Matica čini to istom sada, kad može javiti, da predaje u štampu dva liepa i zanimiva djela, kojimi će ove godine obdariti svoje članove.

Prvo je djelo: Jules Verne-ov put oko mjeseca. Djela Verneova podaju u osladnom obliku romana mnogo pouke iz raznih struka prirodnih nauka. Matica izdati će ih redom sva, a najprije evo daje najznatniji proizvod duha Verneova.

Sva će ta djela dati matica s ilustracijami, što si ih je ravno iz Pariza za dobre novce nabavila. Slike radjene od umjetnika francezkih, kojimi se ponosi i samo francezko izdanje, krasiti će i hrvatske prevode.

Drugo djelo: Antologija hrvatskoga pjesničtva svih vjekova od Augusta Šenoe biti će s uvodom o pjesničkoj umjetnosti. Več pred dvadeset godina promišljala je Matica ilirska na djelo takovo, a i posljednje godine bila već prihvatila to djelo u svoje književne namisli, te je tako palo to u ruke Matici hrvatskoj. Ona ga ove godine izdaje.

Tim se matica javlja svojim slavnim članovom za ovu godinu, al' podjedno zove i članove i prinosnike nove i radnike, da pomognu ovo najstarije hrvatsko družtvo podići na čast družtva za prosvjetu hrvatsku, da ne bude na sramotu imenu i narodu hrvatskom.

Za četrdeset evo godina dorasla je glavnica Matice za jednu knjigu na godinu. Cielo jedno družtvo za obću narodnu prosvjetu, koje može dati jednu knjigu dosta lagahna sadržaja, nije dostojno naroda, koji već danas dosta toliko nakladnika, knjižara i tiskara imade.

Da bude prihod veći i dostojan družtva, neima više matica samih utemeljitelja, jer je svota od petdeset for. mnogo puta veća nego li želja rodoljubna biti članom Matice, zato imade Matica i prinosnika od godišnja 3 for. Liep nam primjer u tom daje Matica slovenska. Ona ima samo 400 utemeljitelja, al' zato do dvie hiljade godišnjih prinosnika. Ako samo polovicu toga dakle hiljadu Hrvata priskoči, Matica će prestati biti družtvo od jedne godišnje knjige.

Da bude opet rad obilniji, ima Matica i radnika svojih. I na pisce hrvatske u Zagrebu i izvan Zagreba posebnim se pismom obraćamo. Pisci i gojitelji knjige hrvatske, da se nadju više puta na okupu u književnički sbor, koji će svojimi savjeti dati snage matici hrvatskoj, a pisci izvan Zagreba, da se jave svojimi radnjami, da što življe s nami obće, da nam svoje želje izjave. U svem je naša želja, da s ovo malo sila što više dobra uzradimo.

Matica umoljava i plemenite rodoljube i pisce, da joj budu povjerenici. Lako će im biti dokazivati, da će svaki prinosnik tim više dobivati knjiga, koje više vriede od prinosa, čim više bude prinosnika. Lako će im biti dobiti prinosnike za knjige, koje mogu biti ne samo uresom već i pravim živim štivom ciele obitelji.

Imena povjerenika oglasit ćemo za koj dan, a molimo svu gospodu, koja bi svoje prinose rado poslala, da ih šalju doznačnicom: Matici hrvatskoj.

Utemeljitelji uplaćuju 60 for., koje mogu odplatiti u pet godinah i to svake pol godine po pet forinti.

(Natječaj za Draškovićevu nagradu za god. 1875.) Matica hrvatska razpisuje ovim natječaj za nagradu Draškovićevu do konca studenoga god. 1875. Rukopisi se šalju: Matici hrvatskoj.

Cielu nagradu dobiva djelo samostalno, koje iznese tiskanih najmanje petnaest araka; ako je djelo manje, dobiva razmiernu nagradu prema svom obsegu. Ako je prevod manji od petnaest tiskanih araka, koji je vredniji od drugoga koga samostalnoga djela, dobiva polovicu nagrade. Ako je prevod manji od petnaest, dobiva razmiernu nagradu.

Nagrada priznatu djelu izplatiti će se istom onda, kad bude djelo natiskano.

Molimo slavna uredničtva drugih hrvatskih listova, da ovaj natječaj preštampaju u svoje listove.

U Zagrebu dne 29. travnja 1875.

Odbor Matice hrvatske.

Riešenje VIII. rebusa u 16. broju.

Dok je glava, bit će kapa.

Konjičev skok.

(Sastavio ga F. D.)

u-	tu-	put	je	raz-	be	tr-	ga,
pro-	gla-	des	Sve	si	Dok	va-	se
Kroz	što	gu	ti,	ra-	ti.	sve	lje
ve	pr-	li,	Dok	će	zdrav-	vaj	lju-
mi-	je	bit	di	Ču-	je,	skla-	lud
će	se-	pâ!	bit	pa,	on	stran	Lah-
te-	te	Ne-	i	Na	lost,	za-	pet
be,	ka-	be,	bra-	moj	o-	ko	ža-

Riešitelje priobćit ćemo u 20. broju.

Zaprečen mojimi koli službenimi toli i privatnimi poslovi, da „Lipu" dalje uredjujem, predao sam istu mojemu prijatelju g. Vjek. Klaiću. Zahvaljujuć se tom prilikom dosadanjim suradnikom na učešću, molim da i novom uredniku vjerni ostanu.

U Zagrebu dne 29. travnja 1875.

D. Jagić.

Tiskom, troškom i nakladom Drag. Albrechta. Odgovorni urednik Vjekoslav Klaić.

Časopis zabavi i pouci.

Br. 19. U Zagrebu, 9. svibnja 1875. God. I.

Izdaje se svake nedjelje. Godišnja ciena 4 for.: poštom i domaćim u kuću 5 for. Rukopisi se ne vraćaju.

Na jezeru.

Novela od R. F. J.

(Nastavak.)

III.

Jutrom nagovori me Lenka, hoću li ju sprovesti do prijateljice. Naravski da nisam ni čas oklevao.

— Kakovi su ljudi roditelji njezini? upitam putem Lenku, misleći još neprestano o Mariji, i jutrom čim sam otvorio oči, zaleti se prva moja misao za njom.

— Malko čudnovati, vidit ćeš u ostalom, meni se neljube.

-- Je su li ponosni?

— Ah!

— Zlobni.

— Vidit ćeš dragi, ja neumijem opisivati ljude, ja bi ti možda sasma druge stvorila, nego li jesu.

Lenka me prijazno pogledje u oči, strese vlasima, i nastavi šuteć dalje koracati sitnimi stopami.

Kako je bila rekla, stadosmo kod sedme kuće. Bila to kuća odieljena od drugih, obična, biela na jedan kat, visokog krova, dosta malenih prozora, a širokog ulaza, na koj bi dvoja kola nedirnuv se ušla. S desne i s lieve strane kuće bio vrt, zagradjen zidom, preko kojega je tu ondje pružila kvrgastne grane kruška ili jabuka. Vidjelo se namah, da razi zemlje izim žida, koj je postojano pred smrdljivim dučančićem, nakićenim bičevi, lojanicami, osušenimi kobasami i slaninom, pisankami za djecu, brašnom i drugimi sitnjarijami, prolazeće nagovarao, neka ogledaju, dobru, liepu i najljepšu robu, nitko bolji, do li družine ne stanuje.

Zadnje okno prvog kata odlikovalo se od ostalih cviećem i tamno crvenim zastorom, i zato naslutim, da iza njega Marija prebiva.

Franjo Žužel.

— Ta posljednja sobica je Marijina? upitam Lenku, stavši pred ulazom.

— Ja se čudim, kako ti to pogadjaš, nasmjehne se ona, i lukavim začudjenjem sjevnuše joj oči — a

sad s bogom, ja bi te predstavila prijateljici, ali je prerano.

Nešto zvekne iznad nas, i mi se ogledamo gore.

Zadnji se prozor otvori i na njem se pojavi zaogrnuta crnim rubcem, polu razpuštenih ali nježno padajućih niz bielo čelo i vrat vlasih, Marija.

— Lenko! zazvoni sa njenih ustanca, dok su polu snene oči poput rosnih cvietova sievnule nama u susret.

— Ti još spavaš, dok sam ja obašla cieli grad, no liepu, liepu imam ja prijateljicu, pozdravi ju Lenka.

Sada se tek naklonim Mariji, ali neopazim, kako mi je odvratila, jer sam nekako smeten spustio oči.

— Ti mi se danas rugaš, a što je ono bilo kad sam te našla u krevetu, gdje —

— Čekaj malo, onda me je boljela glava, prekide ju Lenka i skoči od objesti u vis.

— I mene danas glava boli, izpriča se Marija. Ja dignem glavu, i opazim zbilja tragove boli u njenom licu, crne velike trepavice padale su toli umorne preko očiju, kanda se nisu složile za ciele noći.

Lenka se sa mnom oprosti i odskakuće u kuću. Kako sam bio željan upoznati se s Marijom, moradoh to odgodit na zgodniji čas. Ja se opet naklonim, no ovaj put zaustavim oko na Mariji, dok nije izginula iza zastora. Činilo mi se, kao da mi nije ničim odvratila ni naklonom glave, ni migom oka, i to me je porazilo.

Odmaknem do deset koračaja i ogledam se na Marijin prozor, pa vidim, da se je u isti mah trznula u nazad.

Dakle je ipak pogledala za mnom? upitam se ja.

Za kim drugim?

Obazrem se ulicom gore, dolje, i mal da ne udarim glavom o glavu mladu čovjeku, koj je išao meni na susret. Bio to čovjek od kakovih dvadeset i pet godina, moje veličine, svjetla rumena lica, plavih vlasih i brčića; na ove, činilo se, da je mnogo truda potratio, dok ih je zavinuo u vis, dosta ukusno, prem nešto pretjerano, odjeven.

— Prostite, izpričam se ja.

— Praštam, odgovori on drzovito, i podje žurno dalje švignuv tankom šibkom po zraku.

Nisam se mogao suzdržati, da ne stanem, i da ga nepopratim prezirnim smiehom, ali to kao da ga nije diralo; lahkimi koraci nastavi put do Marijine kuće, i udje, na moje veliko čudo u nju, pogledav prije na Marijin prozor.

Nešto strese svimi mojimi živci, možda još nikad toga u životu osjetio nisam. Zalud sam pitao zašto? Ja, koj sam dosele tolikim hladom motrio ženske čare drhćem sada od nepojmljive želje za njom, i puštam roniti dušu u bezdno, iz kojega riedki sretnimi izlaze.

Došav kući, izvadim iz ormara Petrarku i stanem preokretati listove. Petrarka ugadja samo nevinoj, ženski djetinjoj ćudi, i meni nisu mogle nikad ugoditi, kamo li me zanieti njegove ljubovne sitnice. Stanem kod 88. soneta.

S' amor non è, začnem čitat, che dunque è quel ch' i' sento?

Ma s' egli è amor, per Dio, che cosa e quale?

Per dio, che cosa e quale? opetujem ja i banem u grozan smieh, da se je stol i stolica tresla, koli smiešan, koli lud, glup, djetinjast pričinio sam se samu sebi. Nemilosrdno bacim Petrarku u kut, da izvadim Schoppenhauera.

Nekoliko redaka pročitam pazljivo, zatomljivajuć nježna čuvstva filozofskim hladom, nekoliko raztrešeno, da ih nisam razumio, kod kraja lista zagledam se u pod, i prije nego li je minuo četvrt sata, šaptala su drhčuć moja usta: Marija! . . Marija . . . . o . .

IV.

Prodje osam dana, da nisam vidio Marije, osam dana, u kojih je prijašnju lienost zamienila uzbuna. Jedva da bi se na čas smirio, kad opet navale nejasne želje, uzrujavajuć mi dušu i tielo.

Po objedu kolaju mojom glavom najprozajičnije misli, a srdcem najprozajičnija čuvstva, i u takav mah znao bi se upitat, što ćeš?

Ništa, tà ništa nisam si znao odgovoriti. Marija je liepa djevojka, vidio si ju dvaputa, doći će vrieme, kad se budeš š njom i pobliže upoznao, nu pa šta hoćeš više?

Najsmiešnije mi je bilo, kad bi me Lenka našla zamišljena, i pogledala, kao da će reć: znam kojoj su se zviezdi tvoje misli vinule.

Jedan dan reče mi Lenka, da je Marijinim roditeljem pripoviedala o svom krasnom rodjaku, i da su ga zaželjeli vidjeti. — Ako želiš, možemo danas popodne zajedno onamo, dakako, ako te je volja, reče ona.

Ja se stanem uztezati, prem sam silno žudio onamo, dok napokon neprivolim.

Mi udjosmo u prostranu sobu, zapremljenu običnim pokućtvom. Kod prozora stajao šivaći stol, a pred njim sjedila zgrbljena žena, šijuć odielo. Lice joj je bilo šiljato i žuto, oči crne i svjetle, oko ustiju nabrala se koža u ružne nabore.

Kad smo ušli, uzdigne žena glavu i pogledje me zlobno, kanda joj nije po volji, da sam došao.

— Moj rodjak Ivan, predstavi me Lenka, dobar mladić, kako sam vam rekla, ali odviše triezan.

Staričine oči zasvietle se smiehom, dočim se nabori oko ustiju još gušće stisli.

— Veseli me, progovori ona tankim glasom upoznati čovjeka, o kom moja mala prijateljica toli rado govori, izvolite sjesti, Marija, gdje si? krikne starica, ponudi gospodinu Ivanu stolac.

Ja uhvatim najbliži stolac i sjednem do starice.

Na staričin poziv ne javi se nitko, i Lenka zamakne u drugu sobu.

Više pol sata govorio sam sa staricom o prašini, muhah i glavobolji; u tom razgovoru pustila ona i koju rieč o svojoj kćeri, da je naime liena, prepuštajuć majci,

neka joj odielo šije, zatim o mužu, koli je čudne volje, dok napokon ne navrne govor na nekoga Luja.

Čim je to ime spomenula, otvore se vrata i u sobu udje čovjek, kojega sam nedavno sreo na ulici, i vidio ući u ovu kuću.

— Dobar dan, boli vas glava? ali je to sparina, zašto nespustite zastore? no danas sam se nahodao, — izgovori on hitro nezvučnim glasom, i baci se svom mogućom bezobzirnosti na kanape, što je stojao u kutu sobe, zatim izvadi iz žepa smotku i zapuši ju, pljuckajuć prema meni.

Ja ga oštro pogledjem i on okrene glavu prema slonilu.

— Lui, obrne se u to starica prema njemu, vi ne poznate gospodina, to je Ivan Airolović, doktor, ne?

— Jest, potvrdim ja i ustanem uzlovoljen.

— Lenkin bratić, nastavi starica, vratio se nedavna iz tudjine, učena glava, valja, da ga poštujete.

— Drago mi je gospodine doktore, nakloni se Lui prema meni, uzdigav se lieno gornjim tielom sa kanapèja, da se opet natrag zavali.

— Gospodine Ivane vi poznajete mladoga grofa? okrene se sada starica prema meni.

— Nisam bio toli sretan, odvratim ja.

— Grof Lui M . . ., onaj grad, što se vidi s juga, jest njegov.

Kako sam od djetinstva malo boravio kod strica, bilo mi je mjesto R . ., kao njegova okolica i stanovnici skoro sasma ne poznato. Taj mladić je dakle grof, pa šta traži ovdje? upitam se — sigurno dolazi radi Marije, i silna me želja spopade da saznam, u kakovom odnošaju stoji Lui prema njoj.

(Nastaviti će se.)

MAJČINA PJESMA.

Pod mehkim velom noći bajne
Sve živo kriepi san i mir;
A nebom trepte luči sjajne,
Medj cviećem šapće vrela vir.

Po tihoj doli potok plije
Cjelivajući polje, gaj,
Na briegu mu se kuća sije;
Proz okna mjesec sipa sjaj.

Tuj leži majka bolna, blieda,
Od muke u tih pala san;
Nju suznim okom kćerca gleda,
I muče bieli prede lan . . .

Nut majčica se prene bôna,
I čudnim gledom glednu kćer.
„Čuj! kako glasi pjesma ona?...
Ah zapjevaj ju opet der!“

„„Već mjesec, majko, nebom brodi,
A dol je tiha i naš dom — —““
„Der pjevaj samo, pjesma godi
I u to doba srcu mom!“

„„Uz potok dieva vienac vila,
Kad jašuć došo vitez mlad,
Pa šapto: srcu mom si mila,
Za ljubav daj mi cvietak sad.

Al ona neda stranom sinu,
On ode sjetan, ode ljut . . .
Tek malo — malo doba minu,
A vitez došo drugi put.

Uz potok dieva cvieće brala,
Na molbu dadne mladcu cviet,
Na molbu mu i cjelov dala —
A njegov bio cieli sviet!

Sad rosnim jutrom doć je smio,
I zviezda kad je titro sjaj;
Nad njima nije nitko bdio,
Za tajne znao tekar gaj . . .

Uminu davno proljet krasna,
Požuti davno dol i brieg,
A samo bura buči glasna,
I samo mrzli prši snieg — —

Al opet dodje proljet blaga,
A s njom i zelen, cviet i list,
Li vitezu vam nema traga —
To nije, nije poso čist!

Uz potok majka ruže bere,
Žalobiti si pjeva piev:
U njega ne bje, ne bje vjere,
A hinben bio rieči griev.

Oh! zašt mu cjelov žarki dadoh,
I zašt mu dadoh ljubki cviet;
A sad mi vehne lice mlado,
I sada moram s jada mriet.““

Ušuti kćerca . . . minu žamor . . .
Al netom majčin smrknu gled,
I njeno lice budne mramor,
A usne budnu studen led.

Kći skoči kano sdvojna strava,
I pusti prelo, bieli lan;
Al majka tvrdo — tvrdo spava, —
I prenut će ju sudnji dan.

Zar ne bje pjesma samo bajka?
Il zar joj drugi bješe smjer? —
Da prestavi se tužna majka,
Sirotče pustiv: svoju kćer.

I majka nekoč bila mlada,
I njenog srca plam bje vruć —
Al o njoj kćerca pjela sada,
I moralo joj srce puć . . .

Gj. A.

Mjesečeve pripoviesti

od Andersena.

(Nastavak.)

VI.

Na uzahnoj, toli uzahnoj ulici — pripoviedaše mjesec, — da su mi traci tek časak igrali na kućnih stienah, ali u tom časku vidio sam dosta, da spoznam sviet, koji se je tudi kretao, — motrio sam ženu. Prije šestnaest godina bijaše djetetom, pa se igrala u župnikovom vrtu na selu; ružična živica bijaše stara i ocvala, rasla je pako uz stazu i pružila svoje grane gore do jabuka; samo ovdje ondje cvala je ruža, doduše ne toli liepa, kao što kraljica cvieća biti može, ali je ipak imala šara i mirisa. Mala župnikova kćerca činila mi se mnogo ljepšom ružom; sjedeć na klupčici pod divljom živicom ljubila je svoju lutku utisnutih obraza od ljepenke. — Deset godina kasnije vidjeh ju opet — vidjeh ju u sjaj-

noj plesnoj dvorani kao ubavu zaručnicu bogata trgovca: ja se radovah s njezine sreće i tražah ju svake tihe večeri. Ah nitko ne misli na moje jasne oči, na moj sigurni pogled! Moja ruža ćerala je takodjer divlje mladice, poput ruže u župnikovom vrtu! Svakdanji život ima takodjer svoju tragediju; danas sam gledao posljednji čin. U onoj uzahnoj ulici ležala je na umoru, a zli kuće gazda, njena jedina zaštita, snimi surovo i hladno sag s nje i reče: „Ustaj! tvoja lica plaše mi ljude, čisti se! Nabavi novac, ili te bacim na ulicu, žurno ustaj!“ — „Smrt me davi!“ reče ona, „smiluj mi se!“ Ali on ju trgne iz kreveta, naliči joj obraz, uplete joj ruže u kosu, posadi ju do prozora, a goreće svjetlo uz nju, i ode. Ja sam ju motrio; ona je sjedila ne pomično, a ruka joj pade u krilo. Okno se naglo zaklopi, jedno staklo puče, ali ona je sjedila mirno; zastor je piršio poput plamena oko nje, ona bijaše mrtva. Sa otvorena prozora propoviedala je mrtva ćudorednost — moja ruža iz župnikova vrta!

VII.

Vidjeh kadeta, gdje je postao častnikom i prvi put se pokazao u sjajnoj odori; vidjeh djevojku u plesnom odielu a sretnu zaručnicu kneza u svem sjaju; ali nijedna blaženost ne može se sravniti s onom, što ju danas u nekom djetetu, nekoj maloj četirgodišnjoj djevojčici, opazih. Imala je novo, modro odielo, novi šeširić ružičasta šara; upravo se odjela bila i sve je žudilo za svjetlom, mjesečevi bo traci, što su se na okno u sobu krali, ne bijahu dosta svjetli, valjalo je prostorije jače razvietliti. Mala djevojčica stojeć ukočeno poput lutke razširila je plaho ruke i prste, da se odiela ne dodirnu. Oh! kako joj oko, kako lišce s blaženstva sjalo. „Sutra smiješ izaći na ulicu!“ reče majka, a djevojčica gledeć sad gore na svoj šeširić, a sad dolje na svoje odielo reče sretna: „Majko! što će si misliti kudronje, ako me s ovim nakitom opaze!“

VIII.

Poznavao sam neku usidjelicu — reče mjesec. Zimi se odievala žutim, atlasnim krznom, koje udilj novo bijaše — budući jedinom njezinom modom. Ljeti nosila je isti slamnati šešir i, mislim, jedino modrosivo odielo. Posjećivala je samo neku staru prijateljicu preko puta. Zadnje godine nije činila ni toga, prijateljica bijaše joj bo umrla. Moja osamljena usidjelica radila je iza prozora, u kom cielo ljeto cvjetahu ruže, a u zimi ubavi dragoljub na klobučini. Posljednji mjesec nije više sjedila do prozora, ali ona je jošte živila, to sam ja znao, jer je ne vidjeh na velikom putovanju, o kom je sa svojom prijateljicom toli često govorila. „Dà,“ običavala je reći, „kada jednom umrem, putovati ću mnogo dalje, nego li za cieloga svoga života; šest milja odavle udaljena je obiteljska grobnica, tamo će me odvesti, tamo ću sa ostalom rodbinom snivati.“ Sinoć sustave se kola pred kućom, napolje iznesoše raku, znao sam, da je ona umrla; oko rake naslagahu slamu, pa se odvezoše. Tu je snivala tiha usidjelica, koja posljednje doba nije izišla iz kuće, i kola su odjurila toli žurno iz grada, kao da je bio kakav zabavni vlak. Na glavnoj cesti jurila su kola još više; kočijaš se nekoliko puti ogledao, mislim, da se je bojao, da ju ne bi opazio, gdje u starom atlasnom krznu sjedi na liesu; stoga je i toli ne smiljeno tukao konje i držao ih na zategu, da su se pjenili; konji bijahu mladi i vatreni; zec protrči preko ceste a konji žurnije pohrle. Usidjelica, koja se je od godišta do godišta jednako gibala, vozila se sada mrtva na vrat na nos po drumu. Lies, koji bijaše pokriven slamnim pokrivačem, izpane iz kola na tla, dočim su konji, kočijaš i kola silno jurili. Ševa se vinula s polja u vis pojeć nad liesom svoju jutarnju pjesmicu, zatim se spusti na nj i stane pokrivač kljuvati kljunom, kao da hoće razderati lutku. Na to se opet vine u zrak, a ja se sakrih iza rumenih jutarnjih oblačića.

IX.

Pred vami ću razviti sliku od Švedske — reče mjesec. Medju tamnima omorikovima šumama, blizu sjetnih bregova rieke Roksa, leži stara samostanska crkva Vreta. Moji traci krali su se proz rešetke na oknih na visoko svodje, gdje no kraljevi u velikih kamenitih liesovih snivaju; na stieni nad njima sjaji kao slika zemaljske sjajnosti kraljevska kruna, ali ova je tek od drveta, našarana i pozlaćena; na stieni je pričvršćena drvenim klinom, crv je raztočio pozlaćeno drvo, a pauk je razpleo svoju mrežu od krune do liesova, ta je mreža crnom zastavom, prolazna kao i tuga za mrtvimi. Koli tiho snivaju! ja ih se dobro sjećam! Jošte vidim drzki smiešak na usnah, koji pokazivaše radost ili biedu, toli moćno, toli odlučno. Ako parobrod, kao začarana ladja medju bregovima plovi, dodje kadikad po koj tudjinac u crkvu, razgleda grobovno svodje, pita za imena kraljeva, a ova zvuče zaboravljeno i mrtvo, zatim pogledje raztočenu krunu, smieši se, pa ako je krotke ćudi, to mu smiešak pokazuje bol. Snivajte mrtvi! Mjesec vas se sjeća, on šilja noćju svoje hladne trake u vaše tiho kraljevstvo, nad kojim visi kruna od omorikova drva! —

X.

Kroz tihi zrak gledim dolje na ploveće oblake — šaptao mi je mjesec — velike sjene vidim, gdje se kližu po zemlji! — U taj par motrio sam uznicu; zatvorena kola stadoše pred njom, nekoga uznika valjalo je odvesti. Moji traci prodirahu kroz rešetke u oknu na stienu; uznik je na rastanku urezao nekoliko redaka u stienu, ne bijahu to rieči, što je on napisao, već neki napiev, čuvstvo za posljednje noći, koju tudi sproveo; vrata se otvoriše, njega odvelo na polje i on pogledje na okruglu moju ploču — oblaci se stave medju nas, kao da ja njegovo, a on moje lice vidjeti nebi smio; on se smjesti u kolih, ova budnu zatvorena, bič pukne, konji pohrliše prama šumi, prašina se uzkulja a moji ga traci ne mogoše sliediti; ali ja sam promatrao uznicu, promatrao

NEDOČEK.

Spjevao L. Vukelić.

Uglasbio F. Grbić.

Andante con moto.

Glas.

Glasovir.

Sva-ko bi ju-tro, ne-tom cikni zo - ra,

Še-ta-la die-va žalom sinjeg mo - ra.

Sr - daš-ce čez-ne, mla-do li-ce bliedi.

O - ko joj mut-no u da-lji-nu gle-di: Dra-go-ga nej-ma, nej - - ma! Dra-go-ga nej-ma, nej - ma!

urezani napiev na stieni, njegov posljednji: s Bogom; gdje rieči zapinju, govore glasi! — Ali samo pojedine kajde mogoše razsvjetljivati traci, veći dio njih ostati će za me uviek u tami. Bijaše li to, što je napisao, smrtna himna? Bijaše li klik radosti? Dali se odvezao na smrt ili u naručaj dragih? Mjesečevi traci ne mogu čitati svega, što umrli pišu.

Kroz tihi zrak gledim dolje na ploveće oblake; velike sjene vidim, gdje se kližu po zemlji! —

Putositnice iz Dubrovnika.

(Nastavak.)

VII.

Ali već pô vieka kašnje dolazi u Dubrovnik drugi Talijan: Filippo de Diversis, koga Dubrovčani ne samo liepo primiše, već mu dadoše i liepu zgradu za naučanje. Dakle u tako kratko vrieme tolika promjena! Kašnje učiteljevahu u Dubrovniku, kao i po ostaloj Europi, razni redovnici: Benediktinci, Piaristi i Jezuite. Ovi posljednji bijahu iz Dubrovnika po više puta izagnani, ali se s dolazkom Austrijanaca u Dubrovnik opet povratiše te dobiše u svoje ruke gimnaziju, s kojom upravljahu, ko što već napomeuuh, do pred neku godinu. Najvećih su si zasluga u tom pogledu stekli za Dubrovnik Benediktinci, koji bijahu i njegovatelji hrvatske knjige.

Dubrovčani se proslaviše u svih strukah znanja i umienja. Za nas je najvažnije, što je pisano na jeziku hrvatskom, a to je poezija. Što se je ozbiljna pisalo u Dubrovniku, to je sve pisano, po tadanjem običaju, na jeziku latinskom ili talijanskom. Hrvatske proze, izuzev štošta sadržaja crkvenoga, u Dubrovniku ne ima. Taj nam pojav razjašnjuje sam postanak dubrovačke literature, koja se nije razvila naravskim, samoniklim, narodnim načinom. I u Italiji prvi su pjesnici pjevali narodnim jezikom samo za zabavu, tek za to, da ih draga razumije. Talijanski jezik bio je smatran kao prost (lingua volgare, rustica), a latinski je bio tek jezikom finim, ugladjenim. Tako je mislio i sâm veliki Petrarca. On je držao, da će neumrlim postati svojom latinskom „Africom“, dočim su baš njegove talijanske „Rime“ neumrlost mu pribavile u talijanskoj literaturi, a za latinske mu pjesme nitko danas i ne pita.

Tako je bilo i u Dubrovniku.

Literatura dubrovačka po smjeru svom lokalne je naravi. Proizvodi starih Dubrovačkih pjesnika slabo su se poznavali izvan samih zidina grada Dubrovnika. U Dubrovniku prikazivale su razne družine dramske komade svojih pjesnika, ali za nje nije ostali hrvatski narod ništa znao. U tom je pogledu više privredio hrvatskomu narodu sâm Kačić svojim „Razgovorom ugodnim naroda slovinskoga“, nego ciela dubrovačka literatura, jer Kačić se je i po Slavoniji čitao, a za Gundulića n. p. nije se znalo — osim možda imena — s ovu stranu Velebita do Ljudevita Gaja. Gaj je prvi u Hrvatskoj svratio pozornost svojih Iliraca na dubrovačke „Klasike“, koji su im se u patriotskom zanosu pričinili sve sami Byroni, Tassi i Vergiliji.

Dubrovačka literatura napokon značaja je nekako aristokratskoga. Vlastela dubrovačka nasladjivahu se pjesmami Gundulićevimi i drugih, ali u puk nisu prodirale: one nisu ga se dojimale, on jih nije mogo razumjeti, on nije pojmio tih glasova, koji su ga zanašali na grčki nepoznati mu Olimp.

Dubrovačka literatura leži još dobrim dielom u rukopisih ili opet u starih izdanjih, kojih nije više moguće dobiti; zato uprav hvala našoj akademiji, koja je počela a i svedjer nastavlja izdavanje „starih hrvatskih pisaca“, jer istom kad sve izadje na vidjelo, moći ćemo si stvoriti pravu sliku dubrovačke knjige. Dotle ne može biti govora u nas o „istoriji hrvatske literature.“ Dosele navadjahu se samo naslovi pojedinih djela i suhoparne kritike, a kad je čovjek htio, da što čita — nije imao čega!

Sravnimo li dubrovačku književnost za suvremenom talijanskom, tad ćemo se osvjedočiti, da tu ne ima skoro ništa originalna, da su se u Dubrovniku samo sliepo oponašali talijanski, prečesto zli ili često baš sa zle njihove strane, uzori. Po tom ne bi dubrovačka literatura imala velike ciene, ali kad ju mi smatramo kao hrvatsku, tad je za nas ona istom nešta velika, tad postaje Dubrovnik „hrvatskom Atenom.“ Dapače niti mnogo veći narodi od našega ne mogu u isto vrieme izkazati onakih pjesnika, kao mi n. p. Gjurgjevića, Gundulića i Palmotića. Po priznanju vještaka, Palmotićeva „Kristiada“, akoprem samo imitacija latinskoga originala, nadmašuje ljepotom jezičnom i jezgrovitošću misli, negda u Njemačkoj toli slavljenu Klopstokovu „Messiadu“. Kad ne bi mi Dubrovnika imali, malo bi šta mogli naći u literaturi prošlosti hrvatske: ostao bi nam sâm Kačić u Dalmaciji, Relković u Slavoniji, Došen u Krajini, nekoliko popularnih i stručnih (vrstnih leksika) kajkavskih djela — i ništa više. Zato je uprav Dubrovnik naša dika, naša slava. Dubrovčani najbolje uspješe u lirici. Drama je tu slaba, vrlo slaba, a o eposu pravom ne ima tu ni govora. Ako su zbilja Dubrovčani najveći u lirici, tad bi se usudili Ignjata Gjurgjevića smatrati kao najvećeg pjesnika dubrovačkog.

Nije on jednostavni oponašatelj: on i stvara. Njegove „Pjesni razlike“ najljepši su biser dubrovačke književnosti. S takovim djelom mogo bi se ponositi svaki narod. Tê će se pjesme sa slašću čitati, dok bude hrvatskoga naroda na svietu; šteta samo, što se na novo ne izdaju, a vriedno bi bilo u sjajnom ih izdanju tiskati — odstraniv ono, što je malko pikantnije — te ih pružiti u biele ručice naših krasotica, koje će ih zaista zavoljeti. Tê pjesme vriede, da se šire u narod, dosad su bile preveć zanemarene.

Sa sudbinom grada Dubrovnika, bijaše spojena i sudbina njegove knjige. Potres od god. 1667. osjetila je i dubrovačka literatura silno. Gjurgjević je iza toga još sjajno zasjao kô meteor na obzorju dubrovačkom, ali š njim i nesta veličine dubr. pjesničtva. Doista Dubrovnik nije nikada ostao bez pjesnika, ali ti su pjes-

nici htjeli, da po primjeru tolikih svojih predšastnika zapjevaju i pojaše pegaza vilinskoga, nu let im je bio slab, vrlo slab: oni su sliepo imitujući stare pjesnike, a ne stvarajuć ništa nova, samo puzili po zemlji.

Pjevalo se, jer je bila moda pjevati. Od pravca, kojim su prednji, „slavni spjevaoci" pošli, nije se usudio nitko odstupiti, pa bilo to i zlo. Gundulić je n. p. osmerac do divne forme — za ono doba — doveo, ali ga je nespretno uveo i u epos, gdje mu ne ima mjesta, pa njegovi nasljednici ne pjevaju više — s malom iznimkom do u osmercu, a ne pitaju, dali je to svagdje zgodno ili nè. Tomu se je oteo skoro jedini Gjurgjević (Gjorgjić), koji i u tom pokaza samostalnost misli i rada.

To svakako stoji i neda se oporeći, da je u Dubrovčana uviek bilo ljudi, koji se zanimahu s hrvatskom knjigom — pa bio tomu povod ovaj ili onaj. Dubrovnik je radio, što je mogo i kamo sreće, da bi to mogli reći o svakom gradu hrvatskom!

Dubrovčanina uviek oduševljavaše slavna prošlost njegova zavičaja. Toga svakako pravednoga ponosa nije ni danas ne stalo u Dubrovniku: Dubrovčanin i danas kaže, da je Dubrovčanin, a nè Dalmatinac: njemu je ono ime slavnije i dičnije od ovoga.

(Nastaviti će se.)

Stih narodnih pjesama hrvatskih.

Da bude pjesma liepa, nije dostatno, da obiluje uzvišenimi misli i dubokim čuvstvom. I vanjska forma valja da bude ugladjena. Imade pjesama sadržajem prekrasnih, ali vanjština jim je toli neskladna i neuredna, da nam nemogu biti pravom estetskom nasladom. Svatko je to za cielo izkusio, koj je zavirio u djela našega uzvišenoga lirika Stanka Vraza. Koli je u njega bujno čuvstvovanje, — ali koli nedostatna vanjska forma!

Pjesma valja dakle, da bude sadržajem krasna, a formom savršena. Nije medjutim laka stvar, krasan sadržaj i savršenu formu u jedno stopiti. S toga se dogadja veoma često, da sadržaj pjesme radi forme postrada, ili opet da je forma pjesme nezgrapna, jer se je pjesnik bojao, da mu obilni sadržaj kraj liepoga oblika ciene neizgubi. Samo nadareni te umni pjesnici mogu obojemu zadovoljiti. Pravi i izobraženi pjesnik naći će u čas, kad mu se mašta ugrije, za pjesmu svoju i zgodan lik, koj će jedini pristajati čuvstvu ili misli njegovoj. Liepo je ovo iztaknuo neumrli naš pjesnik Petar Preradović u svojoj pjesmi: „Radost i muka pjesnikova." Poput majke, veli on, koja se veseli krasnim kćerkam svojim, raduje se i pjesnik porodu mašte svoje — mislim svojim —; ali kao što uboga ta majka strahom pomišlja, kako će dozrele si kćerke opremiti, tako hvata i pjesnika strava, kad hoće misli svoje riečima zaodjeti. Pa kao što često uboga majka liepe kćerke svoje neopremljene od sebe pušta, tako mora i pjesnik mnogo puti kraj uzvišenih misli „krpež u sviet slati".

Forma je po tom bitni biljeg liepe i savršene pjesme. Imade dapače ljudi, koji misle, da je savršen oblik jedini znak dobre pjesme, te da je sadržaj samo stvar nuzgredna. Nazori su ovakovih ljudi doduše krivi, ali nam jasno pokazuju, koliko vriedi tehnika u poeziji.

Naravno je dakle, kada pjesnici svijuh naroda i vjekova nastoje oko što veće tehnike u pjesamstvu. Naravno je takodjer, ako se vriednost narodne koje poezije mjeri medju ostalim i o savršenosti narodnoga stiha. S toga neće biti suvišno, zapodjenemo li rieč i o stihu narodnih pjesama hrvatskih, tim većma, što se je o tom predmetu dosele dosta pisalo, ali se jošter na čisto došlo nije.

Silna je razlika glede savršenosti forma, pod kojimi nam se pjesme raznih naroda prikazuju. Psalmi naroda jevrejskoga — prem izpjevani pjesnikom umjetnim — veoma su formom nesavršeni. Tu neima ni stihova, sva ritmika sastoji u tom, što se uzporedne misli uzporednimi izrekami izriču. U prastaroj ruskoj pjesmi: „Slovo o puku Igorevu" nemože se nikakov upravo ritam pronaći; čitatelju se čini, kano da čita pjesmu u prozu pretočenu. Dočim se u spomenutih pjesmah malo ne nikakov ritam nerazabire, koli milo zvone ritmički stihovi naroda klasičkih, naroda talijanskoga, francezkoga i njemačkoga. Prispodabljajuć pjesme jevrejske i pjesmu: „slovo o puku Igorevu" sa pjesmami klasičnih i modernih naroda, mogli bi malo ne uztvrditi, da prve nisu ni pjesme, već poetična proza.

Pjesma se po vanjskom obliku svojem razlikuje od proze tim, što je izpjevana u stihovih. Ali što je stih? počemu se razlikuje stih od obične izreke? Stih je ritmičan, a obična izreke ne.

Svaka je rieč sastavljena od slovaka. Te se slovke mogu izgovarati dugo ili kratko; zatim se može jedna slovka oštrije izreći nego li druge. Prema tomu razlikujemo kod svake slovke težu (quantitet) i naglasak (akcent). Imade slovakah dugih i naglašenih, ali i dugih te nenaglašenih i t. d. Prema tomu imademo četiri vrsti stihova:

1. stihovi, u kojih se izmienjuju stalnim redom duge slovke sa kratkimi;

2. stihovi, u kojih se mienjaju naglašene slovke sa nenaglašenimi;

3. stihovi, gdje iza dugih i naglašenih slovaka sliede kratke i nenaglašene;

4. stihovi, u kojih se nepazi niti na težu niti na naglas, već samo na stalan broj slovaka.

Stihovi se dakle diele na stihove po teži, po naglasu, po teži te naglasu, i na stihove po broju slovaka. Najsavršeniji je za cielo stih, gdje se pazi na naglas i težu, a najprimitivniji je onaj, kojemu sva ritmika sastoji u stalnom broju slovaka. Da je tomu tako, neka svjedoči R. Westphal, koj veli (griechische Metrik II. 2, str. 222): „Der als vierte Kategorie hingestellte Standpunkt, der mit voller Willkür verfährt und weder auf

Quantität noch auf Accent Rücksicht nimmt, scheint historisch der erste zu sein; es ist die Stufe einer primären Poesie, auf der einst alle Indogermanen gestanden zu haben scheinen."

Posljednje rieči ovoga učenjaka osobito su važne. One nam kažu, da i stih imade historiju t. j. da se je i stih s vremenom mienjao i usavršivao. Svi dakle narodi koljena indogermanskoga imali su prvobitno u svojih pjesmah stihove samo po broju slovaka; istom kasnije postade jim stih savršenijim. Dakle grčki hexametar nije bio od vajkada narodnim stihom Helena, tekar za cvietanja grčke poezije zamieni on starije i jednostavnije stihove!.

Ako je istina, da su sva plemena indogermanska imale nekoč samo stihove po broju slovaka, to nastaje novo pitanje, dali su koja plemena stih si usavršila, i to kojim načinom? Grci, ti ljubitelji plastičnoga, prihvatili su tečajem vremena plastični stih po teži. Za njimi povedoše se Rimljani. Kraj Grka prigrliše stihove po teži još i Indijanci. Plemena današnje zapadne Evrope, kanoti plemena: romansko i germansko odabraše si stihove naglašene. A imade li još tragova stihovom po broju slovaka?

Imademo ostanaka epske poezije starih Iranaca (Zend - Avesta). Stihovi tih epskih pjesama sastoje od šestnaest slovaka, te iza osme slovke sliedi odmor. U koliko je dosele znanje jezika zendskoga napredovalo, može se uztvrditi, da taj epski stih od šestnaest slovaka nije skladan niti po teži niti po naglasu slovaka. Sva ritmika ovoga stiha sastoji od broja slovaka te od odmora iza osme slovke. Ostanci dakle ovi prikazuju nam sliku najdavnijega stiha indogermanskoga:

— — — — — — — — ‖ — — — — — — — —

Kamo da uvrstimo stih hrvatskih narodnih pjesama? O tom su predmetu pisali već mnogi. Ponajprije iztaknu o tom ponešto sam Vuk Stefanović Karadžić, taj vrstni poznavalac narodne poezije. Iza njega razpravljahu o tom pitanju Fr. Miklošić, Adolfo Veber, V. Jagić, V. Pacel, a u novije doba kraj mnogih drugih L. Zima, profesor u Novom Sadu.

Dugo se je vremena u nas mislilo, da je stih narodne pjesme naše skrojen po grčkom ili njemačkom uzoru, t. j. da ritam našega stiha sastoji u pravilnom izmienjivanju naglašenih i nenaglašenih slovaka. Prema tomu počeo se je naš stih razglabati na stope klasičkih poezija, i ozbiljno se je tvrdilo, da je hrvatski deseterac sastavljen od pet trohejskih stopa. Ali domala uputi se sviet, da posao nevalja. Čitajuć narodni deseterac kanoti pet troheja, uvidi svatko, da bi po tom malo ne svaki drugi stih nepravilan bio. Počeše zato krojiti razne obrazce za deseterac, nebi li ga kako prilagodili stopam staroklasičkim. Ali ni to neuspje. A kako bi i narod naš mogao znati za stope grčke i latinske?

Prvi bijaše Fr. Miklošić, koj je u svojoj knjizi: „Volksepik der Kroaten" od toga odustao. On nedieli tu više hrvatski stih na troheje, ni na stope, već veli jednostavno, da stih broji toliko i toliko slovaka, a odmor da pada iza stalne koje slovke. Poslie njega ustade L. Zima, te uztvrdi sliedeće: „Stalan broj slovaka i odmori na odredjenih mjestih (oboje u grčkom stihu nuzgredne stvari) čine narodnomu hrvatskomu stihu sav osnov; to dvoje je u naših stihovih stalno i pravilno, sve drugo, ako je kad i kad nalik na grčki i njemački način, nestalno je i slučajno."

Hrvatski dakle stih je ritmičan, ali ta ritmika nesastoji u pravilnom izmienjivanju dugih i kratkih, ili naglašenih i nenaglašenih slovaka. Hrvatski narodni stih nije stih po teži ili po naglasu; sva mu ritmika sastoji u stalnom broju slovaka i u odmorih na odredjenih mjestih. Prema tomu moramo zaključiti, da je naš stih primitivne vrsti, te da je naličan epskomu stihu starih Iranaca. I zbilja, tko prouči stih hrvatskih starih narodnih pjesama, što jih je Miklošić izdao, vidjeti će, da je posvema jednak staroiranskomu. Jedan i drugi broje po 16 slovaka, jedan i drugi imaju odmor iza osme slovke, niti jedan niti drugi nepaze na pravilno izmjenjivanje bilo dugih i kratkih, bilo naglašenih i nenaglašenih slovakâ. —

Hrvatski je narodni stih primitivne vrsti. Sva njegova pravilnost sastoji jedino u stalnom broju slovaka i u odmoru na odredjenih mjestih. Ako je ovo istina, to se za cielo moramo čuditi onim, koji u našem stihu traže više pravilnosti, nego li ga on imati može.

Imade medjutim i takovih stihova, koji nas upućuju, da su i naši narodni pjesnici počeli nastojati oko savršenije tehnike. Mnogi naime stihovi naprednji su od ostalih tim, što se u njih kraj stalnoga broja slovaka takodjer i naglašene slovke sa nenaglašenimi pravilno izmienjuju. Tako imademo desetaraca u junačkoj pjesmi, koje bi faktično mogli raztvoriti na pet trohejskih stopa. Tim se nesamo upućujemo, da narodni pjevač ide za savršenijom formom stiha t. j. da gleda iz stiha po broju slovaka stvoriti stih po naglasu; nego i u to, da je naš jezik prikladan za sve vrsti stihova, kojimi se ostali narodi ponose.

Primitivnost našega narodnoga stiha netreba nas smetati. Nisu ni Grci imali umah heksametre, niti današnji evropski narodi svoje savršene stihove. Narod sam kaže nam, da je jezik naš gibiv u toliko, da se stih po broju slovaka može doskora posvema usavršiti, da bude stih po naglasu, kako ga svi moderni narodi imaju. Velika zasluga ide u tom obziru neke vrle pjesnike naše, koji nastoje svom silom, da i hrvatski stih čim većma uglade. Osobita hvala ide glede toga I. Trnskoga, našega hrvatskoga Lomonosova. Njegovi će stihovi biti dobar materijal budućemu teoretiku o hrvatskoj metrici.

V. Klaić.

Tiskom, troškom i nakladom **Drag. Albrechta.** Odgovorni urednik **Vjekoslav Klaić.**

Ovomu broju dodan je prilog od četvrt arka.

LISTAK.

— U današnjem broju donosimo lik pokojnoga rodoljuba Franje Žužela, župnika riečkoga (umro 13. travnja 1870). Doskora priobćiti ćemo obsežniji vjekopis toga znamenitoga čovjeka.

— (Romanca Vukelićeva „Nedoček“.) Romanca ova natisnuta je u Viencu g. 1870 br. 44. str. 692. Za one čitatelje našega lista, koji Vienca od one godine nejmaju, eto je pretiskane ciele:

Svako bi jutro, netom cikni zora,
Šetala dieva žalom sinjeg mora.
Srdašce čezne, mlado lice bliedi,
Oko joj mutno u daljinu gledi:
Dragoga nejma, nejma! —

Tada uz glásak ranilice ševe
K bogu bi tekli uzdisaji dieve:
Pučinom morskom da joj dragog prati,
Milostiv da ga skoro njojzi vrati; . . .
Dragoga nejma. nejma! . . .

Što li se tamo u daljini bieli,
Gdjeno se more s nebom ljubi. dieli?
More l' se srši? . . . ili galeb leti? . . .
Ili je dragi? . . . Daj to bože sveti! . . .
Dragoga nejma, nejma!

Dragoga srdce i daleka sluti,
Zadrkće milo kad ga bliže ćuti;
U srdcu sada mirno jadi leže,
Da li još ljući sad ga čemer steže:
Dragoga nejma, nejma.

Tkogodjer bio, vječni bože samo
Ustavi vjetre, proprati ga amo! . . .
Evo g' u luci! . . . stieg se vije, šušti . . .
Svijaju jadra . . . i sidro se spušti; . . .
Dragoga nejma, nejma.

Nejma? . . . Oj eno! . . . Al uz njegvo krilo
Kakvo se ono dievče priljubilo? . . .
Sviest mi se muti! . . . Svietli dan se mrači . . .
Zamrla jadna samo na gromači;
Dragoga nejma, nejma.

Nejma ga k njojzi, ali s ljubom novom,
S tudjinkom svojim stáni se pod krovom;
Djevojka blieda još na žalu čáma,
Na more gledi i ručice láma;
Dragoga nejma, nejma.

Zemljicu u to mrak zavi gusti.
Dunuo ljuto brodolomac pusti.
Vihor ju shvati, nebrani se jadna,
Nestalo dieve. čut je moru sa dna:
Dragoga nejma, nejma.

Nevjera crna neužio sreće;
Srdce mu mrzne, san na oči neće,
Dušu mu toči, snagu crv mu ruši,
Uzdah mu dragin vječno ranja uši:
Dragoga nejma, nejma!

— „Otačbina“. U Beogradu izlazi počam od nove godine časopis „Otačbina“ pod uredničtvom Vladana Gjorgjevića. List taj izdaje se u mjesečnih svezcih, te odgovara pravcem i sadržajem svojim českoj „Osvěti“. Tu ima pripoviesti svake ruke, pjesama i strogo poučnih članaka, zatim književni i pozorištni pregled, politička kronika, bibliografija i. t. d.

U trećoj svezci „Otačbine“ (mart 1875) ocjenjuje Andre Nikolić zabavne listove naše: „Vienac“ i „Javor“ od g. 1874. Ponajprije bavi se Viencem, i to beletrističnom stranom ovoga lista. Natuknuv u kratko smjer i svrhu današnjoj beletristici, pita, odgovaraju li mnoge novele i pripoviesti Viencéve od prošle godine zahtjevom novije beletristike. Rešetajuć i razlažuć pojedine novele, tvrdi, da novele „Paskva“ od A. T., „Nina“ od Fr. Cirakoga, „Vjeran do groba“ od V. Klaića, i „Divlja djevojka“ od R. Flidera mnogo nevriede, jer da u njih neima „ideja“. Ostavljajući cienjenomu uredniku Vienca, da razloži i obrani rad vrlih suradnika svojih, smatram se barem dužnim, da razložim u kratko svoju crticu, što sam ju napisao pod imenom „Vjeran do groba“.

G. Andra Nikolić veli o mojoj noveli sliedeće: „U maloj pripovetci „Vjeran do groba“ priča se, kako je neki belježnik voleo jako svoju ženu, da je sve išao na njen grob, i da je i umro na grobu njenom (koli prozaični komentar!). Upućujemo ovu pripovetku ženjenim čitaocima. Ali mučno, da bi se ikako mogla dokazati potreba za taku pripovetku, i mučno, da u njoj ima ikakva smisla“.

Da budem kratak. G. pisac sam veli, da beletristika s velikim uspjehom može da obradjuje najvažnija pitanja psihologije. I moja crtica nije ništa drugo no malen prinos za izučavanje čovjeka. Tko moju crticu pozorno pročita, nadam se, da će uvidjeti, da sam njom nastojao prodrieti u dušu čovjeka, što ga sviet krsti „izgubljenim“. Takovih ljudi ima u nas Hrvata, pa valjda i u Srbalja dosta. Čudim se zato g. kritiku, što nije iz rieči župnikovih ideju i smjer moje neznatne crtice razabrati mogao. Medjutim g. Andra Nikolić sam veli: „sva zabavnost (koje pripoviesti) zavisi naravno od umne snage ili od odsustva umne snage dotičnog čitaoca.“ —

— (Koncert hrv. pjevačkoga družtva „Kola“.) Prošloga ponedjeljka priredi nam „Kolo“ svečani koncert, kojega je prihod odredjen zgradi za liepe umjetnosti. Program toga koncerta ne bijaše mnogostruk, ali se opaža, da je vješta ruka izabrala piece, a što je još više: izabrani komadi izvadjani su u svem veoma dobro, ako je i bilo vidjet, da neke stvari pored svega truda i napora za prvi put niesu u pojedinostih uspjele. Koncert poče ouverturom „Vlasta“ od Napravnika. Zagrebčanom nije nepoznato ovo djelo: ovaj put slušasmo tu kompoziciju veoma rado, jer je zbilja precizno bila izvedena. Zbor „Straža kod Višegrada“ od nedavno preminuloga „mistra“ Tovačovskoga, odpjevano „Kolom“, veoma je ugodio svim, i što je sama zbora i što je korektna pjevanja. Proslov, spjevan od I. T., govoraše gospodjica Barabaševa više logičnim naglašivanjem nego li zanositim čuvstvom, shvativši podpuno namjeru pjesnikovu. Oktet od Mendelssohna gudila su gg. Urban, Krešić, Schneider, Milaković, Simm, Oertl, i oba Eisenhutha velikom točnošću i nježnošću, te nam prirediše pravi užitak.

Pjesma „Seljanka“ od Gj. Eisenhutha pjevaše g. Lesićeva. Jest to krasna kompozicija; a što da kažemo o gospodji Lesićevoj? Mislimo, da smo krasno njezino pjevanje najbolje ocienili, ako rečemo, da je i te večeri, kano i vazda, kad smo ju s pozorišta slušali, pjevala na obće zadovoljstvo obćinstva.

Bez dvojbe najzanimiviji komad zabave bijaše posljednji. „Dolazak Hrvata“, hrvatska kantata neumornoga i ženijalnoga Zajca uzhitila je obćinstvo: tu je, čini nam se g. Zajc, najbolje pokazao moć hrv. glasbe; — sve što možeš tražit od nje, izrazio je on stranom u zboru, stranom solo-pjevom, a najpače divnom instrumentacijom, s koje g. Zajca i preko medje hrvatske domovine veoma ciene. G. Kašman i Grbić pjevahu kano vazda izvrstno; g. Šiffer orio je krepkim i zvonkim glasom i u svakom budio čustva, koja je u mnogih već zgodah krasnim pjevom potaknuo. Orkestar i zbor bijahu prilično dobro uvježbani, prem se ne može tajiti, kako rekosmo na početku, da je kraj sve marljivosti g. Gj. Eisenhutha i velika truda to pjevača to orkestra, ipak prva produkcija u nekih potankostih zaostajala. Tomu je po našemu mnienju krivo to, što za onoliki broj pjevača i gudalaca nije bilo u redutnoj dovoljna i prikladna mjesta: to će bit najbolje opazio i sam vriedni kapelnik g. Gj. Eisenhuth, kad mu bijaše na onom tiesnom mjestu dirigirati i orkestar i zbor i solo-pjevače. Uvjereni smo, da bi ova kantata, kad bi se u kazalištu pjevala, još većma zasvjedočila svoju krasotu, te našemu skladatelju g. Zajcu u obćinstva toliko priznanja uzbudila, koliko ga on za svoj trud i vrstnoću kompozicije zaslužuje. Veli se doduše, da se dobra stvar i sama hvali, ali mi nijesmo još tako blazirani,

da nebismo čuvstvo svoje nekim uzhitom i zanosom htjeli odkriti onomu, koji ga je vriedan.

Poslie koncerta bijaše tombola, a iza toga uhvati se mladež naša u kolo, te otvori tim ples, koji je trajao do poslie ponoći. Tako nam „Kolo“ priredi ugodnu zabavu, koje ćemo se vazda rado sjećati.

— (Nova knjiga). G. Vaniček, bivši ravnatelj gimnazije u Vinkovcih, poznat sa svojih crtica o krajiškom junačtvu u „Obzoru“, dao je pod tisak veliko djelo u 4 svezka, u kojem nam pripovieda svu poviest bivše hrvatsko-slavonske vojne krajine. Djelo će domala ugledati sviet u državnoj štampariji u Beču. Knjiga je pisana u njemačkom jeziku. —

Arithmogryph.

(Od Lj. Trdića).

2 4 1 3 6 8 5	grad u Poljskoj
7 10 9 1 11	ime jedne španjolske knjeginje
3 12 10 12 14	dio čovječje noge (turska rieč)
12 3 9 8	gora u Macedoniji
15 7 17 8 19 12 3 7	grad u Englezkoj
2 1 16 7 14 18	grad u Českoj
15 12 2 2	francezki vojskovodja
7 17 11 15 11	turski dostojanstvenici
15 12 20 12 5	starobosanski vojvoda
12 3 1 12 8	gora u Africi
20 9 15 12 3	grad u Ruskoj
9 14 7 19 12	jezero u Ruskoj
22 12 3 15 9 8 10 12 22	ime krstno
11 8 3 12 15	ime europ. rieke u staro doba
21 7 23	ime slavenskoga plemena.

Od 15 slova valja složiti 15 rieči, kojih početna slova od gore dole čitana daju ime Hrvata, muža na glasu, a dočetna čitana od dole do gore daju njegov najljepši pridjevak.

Riešitelje, ali **samo predplatnike**, priobćiti ćemo u 21. broju.

Riešenje arithmogrypha u 16. br.

P	Panonija	A
E	Erben	N
T	Tarragona	A
A	Arad	D
R	Rhone	E
P	Palčić	Ć
L	Lokot	T
.	Portici	I
P	Rab	B
R	Era	A
E	Rakovac	C
R	Arau	U
A	Doupanloup	P
D	Odra	A
O	Vismar	R
V	Imbro	O
I	Ćiriz	Z
Ć		

Riešenje Logogrypha u 16. br.

Brava, Drava, Krava, Prava, Trava,

Riešenje zagonetke u 17. br.

Mlinar.

Riešenje konjičeva skoka u broju 17.

24	57	22	53	26	49	30	51
21	54	25	2	61	52	27	48
58	23	56	19	46	29	50	31
55	20	3	60	1	62	47	28
4	59	18	11	38	45	32	63
17	10	15	6	33	42	37	44
14	5	8	39	12	35	64	41
9	16	13	34	7	40	43	36

Listovnica uredničtva.

J. J. u Rudah. Pismo Vaše primismo, te Vam već i odgovorismo. Nadamo se pouzdano, da će obećana „Asperula odorata“ domala stići.

M. G. u Beču. Dopis Vaš veoma nas je obradovao tim većma, što ste nam uz to mnogo liepa obećali. Samo kad bi Vi obećanje svoje doskora izpunili.

G. C. u Požegi. — Čudo je, što se uprosu našemu nijednom rieči odazvali niste. Kanite li nas posvema ignorirati? Ta nemojte!

Prevodiocu Mickievićevih predavanja o srbskom eposu. Stvar, koju ste preveli, davno je već zastarjela. Mickievićevu osnovu izveli su mnogi. Tako Rus Bezonov, Francez D'Avril, napokon u novije doba naš Stojan Novaković. Nije li Vam poznato njegovo izdanje kosovskih pjesama (U Zagrebu 1872).

P. F. u S. — Pjesma Vaša nebi bila loša, kad nebi natrpali bili toli mnogo turskih rieči. Tudje rieči rabe se samo u exotičnih pjesmah, ili ako te rieči karakterizuju neku osobu ili dobu. Tako je naš Preradović mogao rabiti turskih rieči u romanci „Mujezinu“, jer se čin romance zgadja u Kairu; isto tako može i Šenoa rabiti latinske rieči u svojih poetičnih pripoviestih. kad nam crta našu sredovječnu vlastelu; ali u pjesmi o modernom predmetu na hrvatskoj zemlji valja se tudjim riečim čim većma uklanjati.

Piscu „parižkih listova“. Pismo Vaše primih. Priobćit ću ga u sliedećem broju. Pozdravite mi prijatelje, te jim recite, da veoma željno izgledam obećane stvari.

G. R. u M. Poslaste nam cielu svezku lirskih pjesama, da jih ocienimo, te budu li za nas, da jih u list naš uvrstimo. Eto vam u kratko odgovora. Dan danas veoma se mnogo zahtieva od lirskoga pjesnika. Kraj silesije raznih lirskih pjesama sasvim je to i naravno. Lirski pjesnik današnjega doba nesmije da bude samo tumač svojih vlastitih čuvstva, on mora da bude više — mnogo više. Lirski pjesnik mora duboko poznavati dobu našu, naše želje i nade; on mora da bude tumač željkovanja, pregnuća i jadovanja cieloga naroda, da cieloga čovječanstva; — on mora biti prorok i vodja naš u svakom obziru. Odatle možete uvidjeti. da lirski pjesnik valja da bude čovjek svestrano izobražen, koj je duboko shvatio težnje i pokret današnjega družtva. Ima li toga u Vas? Ciene se doduše i danas lirske pjesme, koje teku iz neizcrpivog vrela ljubavi; ali ovakove posvema ljubovne pjesme moraju da budu koncepcijom originalne, a formom skroz savršene. Ovakovih pjesama imade medjutim malo sada — da veoma malo.

Časopis zabavi i pouci.

Br. 20. U Zagrebu, 16. svibnja 1875. God. I.

Izdaje se svake nedjelje. Godišnja ciena 4 for.: poštom i domaćim u kuću 5 for. Rukopisi se ne vraćaju.

Na jezeru.

Novela od R. F. J.

(Nastavak.)

V.

Pod večer pozove nas Marijina majka u vrt na kafu. Mi posjedosmo oko stola, zapremljena zdjelicami, tanjuri, čašami, malimi i velikimi žlicami, a usred stola stajala čaša, u kojoj se hladio sitan ružin pupoljak. Zašto samo jedan? upitam se.

Starica stane natakat kavu i upita me, ljubim li crnu ili bielu. Odgovorim joj, bielu.

— Vas su modre oči očarale, primjeti ona.

Lui, koj se medjutim lieno naslonio na orah, stojeći iza stola, nasmije se još lienije, i opazi, da su sve oči jednake vriednosti, samo se pita, u kakovom su okviru.

Opazih, da su se staričini nabori oko ustijuh na smieh stisli.

Upravo se nagnuh, da dohvatim pecivo, kad me Lenka potrepta po ruci — to bi ona češće činila, reć bi navikla tomu — upitav me, kako li se zabavljam?

— Vrlo dobro, preteče me Lui na bezobrazan način i ponudi Mariji, koja je s Lenkom došla, mjesto uza se.

Drugi tko bio bi mu srdito odvratio, nu u meni su takove bezobrazne primjetbe od vajkada budile dosadu — a kad mi je dosadno, onda šutim.

Mihovio Pavlinović.

Čas sam šutio, a šutili i ostali, kad se zaleti na Marijinu ruku kukac; ona krikne i stane tresti rukom, ali ne stepe kukca. Ja izpružim svoju, hoteći nečedna gosta bacit u travu, no u isti mah, kad je moja ruka lebdila iznad Marijine, udari Lui po mojoj i Marijinoj toli silno, da se je Marijina zacrvenila.

Mislio sam, da će mu Marija očitovati negodovanje, ali se prevarih. Ona sjedne tiho na svoje mjesto, i spusti oči. Što to čudna, kao gniev pritajen ledenim strahom, zaplovi njezinim licem, i zadrhće na njenih ustnah i ove probliede.

Koli sitna bila su ta ustanca, koli dražestna, šta je pupoljak u čaši naprema njim!

Dugo sam ih motrio izpod oka, dugo je bludila moja misao preo lica Marijina, zaogrnuta, možda tek meni, koprenom otajnosti, dizajući krilima čarobne oči, nad kojimi se, reć bi mekanično, dižu i spuštaju duge crne trepavice; — na jednom se ove otvore i bljesnu prijaznim, vlažnim, dà suznim sjajem meni u susret.

Ah, pogled taj zalio je more nepojmljive boli i sreće u moje srdce, gdje se još i dan danas, pa valjda do vieka, ljulja i uzdiže . . . sve je prošlo, ništa mi

nije van tužne uspomene ostalo od onih dneva, al pogled taj sieva u mraku moga života kao rajska luč . . .

VI.

Kad se je smračilo, oprostimo se ja i Lenka.

Na izlazu nagovorim Mariju, ona je bila sama stala, motreći jasno nebo, kako zažariva izlazećim mjesecom, dok je Lenka njezinoj majci ljubila ruku. Lui zaostade negdje u vrtu.

— Vi me valjda ni nepoznate? upitam plaho ja, glas mi je drhtao, i sav sam drhtao.

— Nè, poznajem vas, kazivala mi o vami Lenka, pa da i nije — tu se ona ogleda natrag — ja sam vas namah prepoznala po licu.

Ja joj pružim ruku, i ona dirne prstima jedva osjetljivo moju.

Mi se razstadosmo. Udaljiv se ponešto, ogledam se natrag; na izlazu stajala ko prije Marija okrenuv glavu za nami. I opet vidjeh bljesnuti njezine oči, ali posvema drugim žarom, nego li prije.

— S bogom, doviknem još jednom i mahnem joj rukom. Činilo mi se, da je i ona tiho šaptnula sbogom, i htjela podići ruku, nu kao da se u isti mah upitala: čemu to?

Čemu to? upitao sam se noćju, ležeći u krevetu, zamirući od čuvstva, koja su sad tiho zaplovila mojom dušom poput bielih oblačića za ljetne noći, sad opet silno navirala kao rieka, grozeći, da me zaduše.

Čemu to? — ali oči bljesnuše u mraku . . . Ja sam vas namah prepoznala po licu; — nije li to pjesma, koja ti sladkimi zvuci očituje tajnu: ti si mi mio.

Razmišljajući često o ljubavi, pričini mi se, da nisam kadar zaljubit se, dok su moji prijatelji pogibali od te strasti, susretale su moje oči hladom dosade čare krasota.

Ja sam zaljubljen, šaptnuh ove noći zaljuljavajuć se u san.

Prema jutru snilo mi se, da vidim u maglenoj daljini Mariju; hoću joj se približit, a ona mi umornom rukom domahiva, neka stanem. Ja stanem i osjetim, da je nešto preletilo iznad mene, pogledjem gore, a to ona u bieloj prozirnoj odori, na kojoj se lašte zviezde, nestaje daleko u visini medj crnimi oblaci . . . Htjedoh kliknuti, ali mi grlo suho kao drvo.

VII.

Drugi dan probudim se kasno. Prije, nego ću ostavit sobu, otvorim širom prozor, da se naužijem svježa zraka. Noćju pala nagla kiša, i ostavila vlažan trag na stazi, travi, lišću i cvietu, sve se je blistalo i odsievalo na žarkom suncu; na mojoj lipi poskakivali vrebci, sve jedan drugoga naganjajuć, pa bi se te drzovite ptice u žestini prepora ća na moje okno zaletile. Dvoje vrebaca zapodjelo upravo žestoku borbu, i lipino granje pričini mi se preuzan krug za njihovo junačtvo; skoči tuda, skoči onuda, dok se nenadju u zraku, i napokon na zemlji.

Popratim ih okom u travu, al na moje čudo spazim pod lipom Lenku i Mariju, gdje medjusobno šapuću. Lenka imala na glavi veliki slamnati šešir, koj je zakrivao cielo gornje tielo, Marija je pako bila gologlava. Nekoliko kaplja rose blieštilo se u njezinih vlasih poput dragulja, na grudima joj bio zataknut pupoljak ruže, valjda onaj iz čaše, samo se nešto pri vrhu raz̄širio; u ruci je držala zatvoren suncobran, i udarila kadikad njime po tamno sivom odielu.

Čim sam pružio glavu za vrebci, podigne ona slučajno glavu k prozoru, i naše se oči sretoše u jutarnjem sjaju.

Zaželim joj dobro jutro i pohitim radostno uzrujan u vrt. Porukovav se kao stari znanci, pošećemo se uzkimi puteljci; Lenka bi odskakala napred, dok smo ja i Marija govorili o krasnom jutru, srebrnoj rosi, cvieću, žegi i hladu.

Marijine primjetbe odavale hitru misao i svjetlu maštu, njezin prijatni, iskreni govor, izvirući iz srdca svemu krasnom i plemenitom naklonoga, proizvodio je čuvstvo, koje je bilo nešto srodno onomu, koje bi se porodilo u meni, kad me je pokojna mati poslie kazne pogladila po licu.

Prodjemo kraj nasada sirotica i naše se oči zaustave na njem; sve vrsti svih boja smiešale se tu u šareni skup, u sredini uzdizala se tamno modra velika sirotica, i na njoj sjala rosna kap. Ja ju uberem i pružim Mariji. Zahvaliv mi se šaputajuć, zadjene ju ona na nježno nabujale grudi kraj ružinog pupoljka.

— Nije li to isti pupoljak, što sam ga jučer kod vas vidio na stolu u čaši? upitam ja, da nešto pitam.

Marija se nasmjehne i zapita me, hoću li ga?

— Ako bi ga pregorjeli? — izlanem ja.

— Uzmite ga onda — neka je vaš, odvrati mi hitro ona i pogledje mi ljubezno u oči.

Neznam, je li ona mislila, da ga sàm skinem, ili ne, nu moje drhćuće ruke odieliše ga svom mogućom nježnošću od sirotice, prije, nego li je ona razjasnila svoje rieči.

Blažen ja, dirah prstima Marijine grudi, za kojom mi se duša otimlje — to se neda izkazat ni riečju ni zvukom! . .

VIII.

Nekoliko dana iza toga pripovjedi mi Lenka, povrativ se od Marije, da ju je našla u suzah. Upitam ju, znade li zašto?

— Neznam pravo, ali mislim, da će biti kriv Lui, grof neki — zbilja, vidio si ga tamo; taj se čovjek često puta toli bezobrazno vlada prema Mariji, znaš, ja bi pobjegla, da meni što takovoga uradi, reče mi Lenka uz sažaljenje i gniev.

— Pak zašto se Marija ne protivi tomu? opet ću ja.

— Kako? kaže li štogod roditeljem, a oni na nju, kakova si ti djevojka, on je grof, a ti si sirota, izgrdi li njega, on još bezobrazniji, pa što će onda? upita tobože Lenka, tresuć rukom.

Propitkivajuć amo tamo Lenku, saznam iz svega, da su Marijini roditelji na neki način odvisni od grofa, da jih ovaj podupire, a da se čestoputa gradi, kao da se zanima za Mariju, da štuje njezinu ljepotu i duhovitost, grdeći aristokratke.

Sve me je to veoma smutilo. Nisam se nikako mogao zadovoljit onim, što sam saznao, mora da je nešto više — i puno više! upiljim si u glavu.

(Nastaviti će se.)

PRSTEN POLYKRATOV.

Po Šileru B. B.

Sa kule strme dobre volje
I vedra čela silnik dolje
Na podjarmljeni gledo Sam.*
„To sve ti smierno mene dvori,“
On egipatskom kralju sbori,
„Zar nè da sreće mitnik sam?“

„Jest, božja volja prijala ti!
Što ravni ti se mogli zvati,
Jur sve ih satro ljuti boj;
Al jedan živi, da ih sveti,
Ne mogu tebe sretnim rieti,
Dok bdio bude dušman tvoj.“ —

Ne doreko još kralju, kada
Pred silnika poslanik pada
Iz Mileta u isti čas:
„Nek žrtve sad se miris vije
Put neba, kneže, nek ti krije
Sad svečan lovor bujnu vlas.“

„Poražen kopljem dušman pade,
I menom Polydor ti dade
To javit, vjerni vojvoda“ —
Te krvavu još vadi glavu,
Njim znanu dobro, njim na stravu,
Sa posudice crna dna.

Kralj sgražajuć se od njeg kroči
I s brige mu se mute oči:
„Ogluhni, kneže, sreći toj.
Na varavih ti, lažnih valih —
— Ta lasno ti ga bura svali —
Tvog brodovlja je krhak roj.“

Al pre neg rieči te izusti,
Govorit presta, klik bo pûsti
Sa luke sieče brzi val.
Sveg blaga puni brodi hite,
A katarke se ziblju vite,
Domòvinski na mili žal.

Kralj gòst se čudi sve to bolje:
„Baš dobre ti je sreća volje,
Nestalnosti se njene boj.
Gle ratoborne kretske čete
Pogibelju ti bojnom priete,
Jur obali su blizu toj.“

I tek što riečcu otu reče,
Buròvit žamor s vala teče
I pobjeda se glasi svud.
„Od dušmana smo prosti sada,
Jer Krećane nam bura svlada,
I minu, prodje ratni trud!“

I sluša gost i sve ga zebe
„Gle sbilja sretnim moram tebe
Jur nazvat, al se boj za spas.
Božanskog ti se plašim jala,
Jer prava sreća uviek cvala
Još nikom biednih nije nas.“

„I jà sam posve sretan bio,
Nebèski blagoslov se slio
I na me, svaki na moj čin;
Al baštinika imah mila,
Božanska tog mi ote sila,
Dug sreći platih, umrie sin.“

„Stog, težkog da se lišiš jada,
Pram nebu digni ruke sada,
Da k sreći bozi dadu vaj.
Jer vazda kom se sreća smije,
Još posve mirno, sretno nije
Viek izvio si kratak taj!“

„Ne uslišaju tog li bozi,
To, kneže, sam si ti pomòzi,
Sam nesretnu zazovni kob.
Što najvoliš od svega blaga,
U more spusti, njegov da ga
Val proždre, te mu budne grob!“

Pun straha sobom knez se bori,
„Najmiliji mi od sveg,“ sbori,
„Na otoku je prsten taj.
Eriniâ ga dajem roju,
Da proste meni sreću moju,“ —
U more spusti blistav sjaj.

Sutràdan tek što danak svane,
Pred kneza vesel ribar bane
I prvi mu je sborit mar:
„Još takve nisam ribe, kneže,
Ulòvio u svoje mreže,
Stog tebi donieh nju na dar.“

I ribu kada parat stade,
Pred silnika se kuhar dade,
Drkčući njegov sbori glas:
„U ribi nadjoh prsten evo,
Na ruci tvojoj što je sievo,
O ti si sretan viek svoj vàs!“

Tad odkrečuć se kralju sbori:
„U tvojih dulje nè bih dvorih
Ni prijatelj ti; jer me strah.
O tvome bozi snuju jadu,
Ne umrieh s tobom ja, neg gradu
Sad hrlim svom!“ — I ode mah.

* Otok Samos.

Idila u crvenoj dolini.

Napisao Bret Harte, pohrvatio H. B.

Sandy* bješe mnogo pio. Eno ga, gdje leži pod grmićem azaleâ baš onako, kako se je pred nekoliko satî onamo srušio. Koliko je već ondje ležao, ne bi on ni sam znao, a baš ga stoga nije ni zaboljela glava. A dokle mu bilo ondje ležat, — što je njemu do toga? Filosofijski pokoj, posvema jednak njegovu tjelesnomu stanju, bješe obuhvatio i namirio cielo njegovo moralno biće.

* Diminutiv od Aleksander.

Vidjeti pijana čovjeka, ponajpače vidjeti ovoga čovjeka pijana, — u crvenoj dolini, kako sam na žalost dužan reći, ne bijaše toli riedko i novo, da bi itko na to gledao. Mjestni satirik postavio već kod glave našega Sandya grobni kamen, a na njem napisao: „Takva ti je rakija Maca Corkle-a, — ubija na četrdeset koračaja.“ Bilo to, kano i ostale sve mjestne satire, samo na osobnost napereno, — više promatranje o nepoštenu postupku, nego li tumač nećudoredna učina.

Osim ovoga vjetrenjastoga slučaja — u Sandya nitko ni da bi dirnuo. Mazga, koja se tuda klatila, stresavši svoje breme, bješe popasla ono malo trave oko njega, te ga tada čudno promatrala; pas skitalica olizao mu zaprašene čizme onako dubokom simpatijom, kakovu ove životinje pokazuju prama pijanicam, a sad smotavši se u klupko niže njegovih nogu, ležaše škiljeći jednim okom u sunce i hineći izvrstno bezbrigu, koja bješe toli smišljena koli psu slična radi onoga umiljavanja, koje se očitovalo u njem za njegova čovječjega druga.

Medjuto se sjene jelova drveća sve po malo u toliko protezale, dok nijesu prešle preko ceste, a ogranci njihovi po širokoj livadi crtali ogromne rešetke sve crnih i žutih paralelograma.

Oblačići crvena pieska, uzvitlana kopiti teglećih konja, što su tuda prolazili, padahu poput zamrljana gråda na našega junaka. Sunce istom što će da zadje, a Sandy još uviek gdje je tu je! Tad na jednom i ovoga filozofa, — ko što već mnogoga drugoga filozofa, — uzbuni u najljepšem miru dolazak nefilozofičnoga spola.

„Gospodjica Marija" — tako ju zvaše četica, što ju baš sada iz školske daščare gospodjica pusti, — gospodjica Marija izšetala, kao obično, poslije podne. Spazivši na grmiću azaleâ onkraj puta neobično liepih cvietova, predje preko ceste, da jih ubere, a sve se nekako zgražala, dok je teturajuć prolazila crvenim pieskom . . . . I za čas — potepe se o Sandy-a!

I sâmo se kaže, da je zakriknula onako staccato, kako to već taj spol zna. Ali pošto je tako tjelesnoj svojoj slaboći platila nepopustni harač, uslobodi se, te u sigurnoj daljini stane pred tu neman, — samo što se još bješe pobrinula, te je, da bude svak čas spravna bježat, skupila skute svoje biele suknjice. Ali Sandy ni makac; ma baš ni da je pisnuo. Tada se usmjeli nožicom prevaliti satirički spomenik, a pri tom izusti nešta, što je onako kano „marva!" glasilo, — pridjevak, koji ona po svoj prilici bješe upravila na sve mužko pučanstvo u crvenoj dolini. Jer valjda gospodjica Marija, — koja, što je nekih stvarî, posve svojih i strogih načela bijaše, nije umjela cieniti onu nešto slobodniju galanteriju, s koje Kalifornac kod svojih zemljaka pravom slovi; okrom toga ona je — prem se nedavno ovamo doselila, — možda i ne bez razloga stekla pridjevak: „opora djevojka."

Dok je gospodjica Marija jošte ondje stajala, opazi, da su kosi sunčani traci Sandyu mozak u toliko grijali, te joj se opasno činilo, — tim više, što je njegov šešir do njega bezposličio. U jedan mah digni ona šešir i metni ga Sandyu na lice, a to vam nije bogme bilo šalê, osobito jer je on sada ležao otvorenih očiju. Nu ona to učini, al se i brže potegnu natrag. A koliko se stala čudit, kad ogledavši se vidje, da je Sandy šešir opet skinuo, izpravio se i nešta počeo u bradu mrmljat.

Sadržaj njegova monologa bijaše, kako se on u dubini duše svoje osjeća zadovoljan, što sunce blagotvorne i oživljujuće zrake na njega spušta; kako se on od malih već nogu ustručavao spavati pokrivene glave, pak da u obće samo budale i drznici šešire nose, napokon da si on od nikoga neda oteti prava, kadgod mu bude volja, riešit se svoga šešira. Tako je Sandy u sebi umovao. Po nesreći pak bijaše izraz njegova umovanja veoma nejasan, a njemu se bilo zadovoljit samo da sliedeću formulu ponovi:

„Sunce mi po volji! Šta je opet! Izhodi l' sunce? He?"

Gospodjica Marija stade, te kád se vidje u dostatnoj daljini, vrati joj se srčanost i ona ga zapita, da li šta želi.

„Svieti l' sunce? Je l' to sve?" nastavi Sandy, — povisiv glas.

„Ustajte, gnjusni čovječe!" razpali se i uzvieri gospodjica Marija. „Ustajte, velju, pa idite kući!"

Posrtajuć ustade Sandy. Bio čovjek to svojih šest stopa — gospodjica Marija protrne cielim tielom. Pokroči, pa opet stane.

„A zašto da idem kući? upitat će on na jednom od zbilje.

„Da se okupate," odvrati gospodjica Marija, motreći nemilostivo to zamrljano stvorenje.

Na veliko njezino čudo Sandy strže brzo sa sebe kaput i prsluk, te sve baci na zemlju, izuje se, pa trkimice upravo prama rieci.

„Bože sveti! — tà udavit će se čovjek!" zaviče gospodjica Marija, i upravo ženskom nedosliednošću pobježe u svoju školu, te se zaključa.

Kad je iste večeri gospodjica Marija sa svojom gazdaricom, kovačevom ženom pri večeri sjedila, zapita ju sasvim plaho, da li njezin muž pogdjekad pijuca.

„Abner?" zapita gospodja Stidger, sve promišljajuć i snujuć. Molim, čekajte . . . Ne, od posljednjega izbora Abner se nije jošte opio.

Gospodjica Marija bila bi ju od srdca rada upitala, da li njezin muž tom prilikom najvoli na suncu ležat i da li mu zar zbilja ne škodi, ako se u hladnoj vodi okupa. Nu ovo drugo pitanje imalo bi se možebit razjasnit, a toga gospodjica Marija nije htjela. I tako se zadovolji tiem, što je svoje sive oči u šir otvorila i što je mogla crvenkastu gospodju Stidger — uzorni primjerak kalifornijskoga cvieta — po volji promatrat. A tada se okanî toga razgovora.

Nego sliedeći dan napisa svojoj najboljoj prijateljici u Boston ovo:

„Mislim, ljubezna moja, da je medju pučanstvom ove naselbine ona čest, koja se opije, najmanje neugodna. Razumije se, ja to govorim o mužkarcih. Jer što je ženskadije, ne znam, što bi ju moglo snosljivom učinit."

Za manje nego nedjelju dana gospodjica Marija bješe na taj dogadjaj zaboravila, samo da se je od sada, kad se poslije podne izišla šetat, i nehotice drugamo uputila. A i to ona spazi, da je svako jutro svježa kita azaleova cvieta medju onim cviećem, koje bijaše na njezinu stoliću. Ali na to ne bijaše gledat, ta njezin mali

narod, znajuć u nje toliku ljubav za cviećem, nije nikad propustio svečano nakitit stol.

Nu kad počelo male izpitivat, svako prizna, da ob azaleah ovih ništa nezna.

Kašnje nekoliko dana poče se Ivica Stidger — sjedjaše najbliže do prozora, — iznenada smijat, što je po svoj prilici bilo bezrazložno i s čega se bojat bilo, da se disciplina školska neporemeti. Sve što je gospodjica od njega saznati mogla, bijaše samo to, da je netko kroz prozor pogledao. Planuvši pravednim gnjevom, izleti ona iz zujeće svoje košnice, da toga nametnika pobere na račun. Kad je zakrenula za školski nugao — eto nà! pred njom stajaše ona težka pijanica, ali danas posvem triezna, a lice to odavalo, da se neizmjerno srami i da si je krivnje sviestno.

Kakve je gospodjica Marija on čas volje bila, ona bi bila baš djevojački upotrebila tu zgodu, — da nije uz neku zabunu opazila, kako je ovaj čovjek, premda se vidjelo nekoliko slabih tragova nekočnjega burnoga života, ipak još pristao momak i prilično ugodne vanjštine — u istinu, nekakav plavi Samson, komu plave mekane brade niti se britva brijačeva dotaknu niti je nožice (škare) Daliline ikad podrezaše. I tako, — oporo slovo, koje već bijaše na brzu jeziku, umre na njezinih ustnicah, a ona se zadovolji tim, da je gizdavo uzvrnula obrvice i skupila svoje suknje — da je ne bi on tobož zamrljao, i tako slušala njegovu izpriku, koju on *tepajuć* govorio.

Kad se je vratila u školu, svrne očice na azalee, — i učini joj se, kano da joj se nešta objavilo. A tad puče u smieh i cieli mali puk smijao se s njom, a svi bijahu, i neznajući zašto, neizmjerno sretni.

* * *

Bilo vrućega nekoga popodneva, — ne dugo iza pripoviedana dogadjaja — dvoje kratkonoge djece težkom mukom sa izvora donielo akovče vode, i baš jim se pred školskim pragom nesreća dogodi. Gospodjica Marija, od sućuti svladana, uze akovče i pohiti sama do izvora, da donese vode. Podno brda najednom se preko njezine staze opruži sjena i nečija mišica modrih rukava spretno ali nježno izvine joj iz rukû teret. Gospodjica Marija osjeti i srčbu i zabunu.

„Bolje bi vam bilo," reče zlobno plavoj onoj mišici, nehoteć dugih svojih trepavica ni uzdignuti do onoga, čija jè bila mišica, „bolje bi vam bilo, da vi za se malko više vode donesete."

Ponizno mučanje, što je iza toga sliedilo, učini te je ona požalila svoje rieči i čim je stupila na kućna vrata, zahvali se Sandy-u tako sladkim glasom, da je on počeo teturat — čemu se naravski djeca stala grohotom smijat, te je i gospodjica Marija prihvatila taj smieh, da joj je bliedo lišce posve porumenilo.

Sliedeći dan nadje se pri kućnih vratih bačva otajnim načinom onamo stavljena, koja je isto tako svako jutro bila puna svježe vode sa izvora.

Još i drugačije pazilo sve ovu izvrstnu mladu učiteljicu. Poštar „Bill pustoši" na daleko i široko poznat sa svoje galanterije, po kojoj je on zastupnicam krasnoga spola uviek ponudio mjesto na boku, taj poštar gospodjice Marije nije tako počastio, nego joj prepustio pol kolâ, — jedino s toga, što je on tobože vičan razne stupnjeve družtvenih ljestava razlikovat i poštivat. Kad je gospodin Jan Hamlin, igrač po zanatu, jednom šuteć u istoj kočiji s njom se vozio, baci on jednomu od svojih drugova punu bocu vode na glavu, jer se ovaj usudio bješe njezino ime izgovorit u gostioni. Vrlo elegantno odjevena majka nekoga njezina djaka, — komu se za otca u svietu onako pravo neznalo, — često je veoma blizu hrama ove oštrooke Vestalinke tumarala, a nikad se neusudila preći preko posvećenoga praga, — bilo joj dosta, da je mogla iz daleka ovu svećenicu štovati.

Izuzmi ove male dogadjaje, sve je drugo monotonom pravilnošću prolazilo preko glava stanovnikom crvene doline: i modro nebo, i blieštеće sunce, i kratki sumračak i zviezdovite noći. Gospodjica Marija zavoljela samcata mirno šetat u šumi. Možda i ona kao gospodja Stidger mišljaše, da „njezinoj grudi godi" balsamski miris šumice.

Doduše manje si mogao odsele čuti onoga kašljucanja; a i korak joj se očvrstio. Ili se nje zar dojmio nauk, koji strpljive omorike neumorno opetuju pazljivu i nepazljivu uhu? Bilo, kako mu drago, jedan dan priredi ona za se i za svoje mališe pikenik na kestenovom brežuljku. Daleko od prašne ceste, od trošnih kućarica, od žutih jaruga i neprestane buke raznih strojeva, daleko od jeftina gledanja kroz prozor, daleko od blieštećih boja i šarenih stakala, daleko od sve one čičkarije, čim se barbarstvo na takvih mjestih načičkati običaje — o, kako jim tu negdje bijaše lako lagano pri duši! Još samo nekoliko grudâ ilovače s probijenimi pećinami, još samo jedan ružni klanac, pa eto gdje se pred njima šumica širi, da jih prime u svoje dvorove. Kako su oduševljeno djeca liegala na smedja prsa naše obćenite matere — tà još se nijesu bila od tih prsiju pravo ni odbila! — kako su ju na juriš žarko cjelivala, a kako li je istom zrakom se odzivao njihov veseli smieh. I gospodjica Marija, inače kao mačica gizdava sa čiste svoje suknjice, svoga ovratnika i svojih nabora, — kako je ona pometnula sve svoje dostojanstvo i poput splašene prepelice pred svojimi malići trčala, dok šaleć se, smijuć se i usipav se, sa spuštenim perčinom smedje svoje kose i šeširom, koji je na zauzlanoj vrpci o vratu visio, u sred šume na jednom ne stade — pred nesretnim Sandy-em.

(Nastaviti će se.)

LJUBI!

Spjevao J. H.

Ljubi, ljubi — doć će vrieme,
Kad već nećeš ljubit moći,
Kad na bielo tvoje tjeme
Pane kopren vječne noći.

Zamjenom ti zaman dali
Slavu s krunom, sjajem, zlatom,
Komu ljubav srdce tali,
Taj je blažen svietu na tom.

Jer kad dodje doba brate,
Da med zdene legneš stiene,
Zaborav će pasti na te,
Al ti ljubav nepovene.

Još u kasno sviet će doba
Spominjati tvoja djela;
Al ovjenčat križ ti groba
Tek će drage ruka biela;

I po smrti navrh rake
Sjat će zviezda, duša njena,
Bacajući sjajne zrake
Ljubovnijeh uspomena.

Stog mi ljubi — doć će vrieme,
Kad već nećeš ljubit moći,
Kad na bielo tvoje tjeme
Pane kopren vječne noći.

—x—

Mihovio Pavlinović.

(Slika na strani 157.)

Rodio se god. 1831 u Podgori, kotaru Makarskom u Dalmaciji. Po oporuci svoga djeda arcidjakona Ivana poslan na nauke, velika je trûda imao dok se privikao talijanskomu školovanju, te se je stopro nakon pet godina mučenja počeo odlikovati izmedju družine. U šestoj gimnazija već pretvoren u talijanca, mladi Mihat je pjevao pjesme talijanskomu pokretu 1848. Nego malo kašnje glas o krvi hrvatskoj, prolivenoj po ugarskih poljanah na obranu narodne samostalnosti, kosnù se njegova srdca, i on poče skupljati družinu, bodreć na nauk i na râd, da u svoje vrieme preporode zanemareni narod u Dalmaciji. Ime je tomu bratstvu bilo: regimenta Nebojse, a zastava: Bog i narod.

U bogosloviji odlučio sa nekoliko odličnijih drugova, da putuje kroz Bosnu u Srbiju, u tu nâdu novoga naraštaja; ali smrt otčeva, te smrt nekoliko drugova od nauka slomljenih, odvrati ga od te misli, koju je sàm izvršio i nečuvene patnje s nje pretrpio oplakani pjesnik „Pobratimstva“ i „Biedne Mare,“ Luka Botić. Došav do svećenstva, Miho se nauči narodni jezik od sama puka i da živi nezavisan, rado se posvetio župnikovanju, počev slavom službe Božje po staroslovenski. Trud i mâr u župi Drasničkoj steče kroz malo mjeseci Dn. Mihovilu obće priznanje, tako da ga rodno mjesto listom zavapilo i dostignulo župnikom. U novoj i mnogo težoj župi Dn. Miho počeo reformirati, učiti, graditi, pute krčiti; pa to nanj diglo mnoge bure i svećenske i pučke i sudbene. Nego pravica i odlučnost, prijanjanje poštenijih, nepriekorno življenje, pripoviedanje po biskupiji, odlučiše pobjedu zanj.

U to pùče godina 1860 i prvi izbori 1861. Puk od Cetine do Neretve već pročuo za Dn. Mihu; al su mu krupni takmaci na izboru u Vrgorcu, a ljuta protimba političke vlasti, kod koje je još za krimskoga rata Pavlinović bio ubilježen kao „panslavist.“ Nego poštenje, znanje, odlučnost i na izbornom polju nadvladaše.

U saboru dalmatinskom, kad je sve talijanštinom disalo, Pavlinović odmah zasuo hrvatski, i hrvatski barjak uz 12 drugova neustrašivo razvio. Tad je on i pismeno počeo braniti narodna načela, često pišuć u Narodnom Listu i u Koledaru članke, koji su se mnogim s prva činili opori i čudnovati; a nekoji su stali nazirati kao izglede hrvatskoga pitanja.

Nakon prvoga razpusta sabora dalmatinskoga Pavlinović nije smio poništo bit više izabran; s toga on je metnut pod kriminalnu iztragu radi člankâ o narodnosti. (Košto ga nisu bile mogle ozlediti ni crkvene, ni sudbene duge iztrage radi tobož krivih njegovih vjerskih načela i radi samovolje u upravi crkvenih dobara.) Ali Pavlinović mjesto sebe dade izabrati Klaića, koji jednako nije smio biti izabran; pa tako ovaj dobi zadovoljštinu dvostruka izbora. Netom svrši duga i težka kriminalna iztraga odsudom zagode, zastupnik Moretti se odreče, i kotar spljetski odabra opet Pavlinovića zastupnikom. Malo za tim odabra ga i Djakovo u hrvatski sabor.

Nakon nove dobe Lapenova konsulata, kad se taj iz Beča vratio, da u saboru kroz nove izbore muti Dalmaciju, god. 1867., Pavlinović mu očita osmrtnicu; pa u sabornici se diže bura, koja pretrgnù govor zastupnikov i svrši uništenjem njegova izbora. Nego birači vrgorsko-primorsko-neretvanski ni za živu glavu ne izdaju svoga Dn. Mihu, i eto njega odmah opet za četvrti put u sabor.

Medjutim vladavina Giskrina kroz Wagner-Alesania zasjela i na Dalmaciju, pa ovaj zadnji ne mogav nikad zaboraviti udarac, što mu zadade Pavlinović u ovjerovljenju njegova izbora sinjskog godine 1864., osnovà kako bi zametnuo na cielu podgorsku župu kriminalnu iztragu radi javna nasilja i tobožnje bune pokušane pri nekoj sudbenoj komisiji, i tako jamačno ulovio i toga buntovnika podgorskoga, toga krvnika talijanštine i birokracije dalmatinske. Znajuć, da ta župa ne činjaše bez župnika ništa, a da je lako §§. navijati, vanredni sudci zametnuše iztrage, carski se brodovi sa topovim pod Podgoru spremaše, vojska se čekala u kuće, a medju tim se poglavitiji ljudi nenadno hvatali, izpitivali

i u tvrde tamnice pod gvoždja zatvarali; svakomu dolazeći na uho ista rieč: samo „jedno slovce, da vas je Dn. Miho nagovorio, pa ste vi svi slobodni."

Preko ciele jeseni i sve zime protegle se te crne muke; svakovi se glasovi prosipali, o vješalim se govorilo. Ali svak živ, i malo i veliko, i žene i majke, u jedan glas: „nek nas popale, nek se prosjedne sva Podgora, ali njega nećemo izdati." Toliko nečovječtvo uz taku vjernost dalo je veliku sjetu Pavlinoviću, i jako mu zdravlje uzdrmalo. Kad prijatelj Kosto Vojnović u ogromnoj razpravi slavno obrani okrivljenika, ciela Podgora ga svetčano pričeka kod svoga župnika. U to vrieme slovinski kaptol sv. Jeronima u Rimu, začuv za djelovanje Pavlinovićevo, imenova ga svojim počastnim članom.

Godine 1870. zdravlje i narodne potrebe ukloniše Pavlinovića sa župe, i on proboraviv u Zadru okolo dvie godine, preokrenuv Nazionale u Narodni List, i prirediv za tisak svoje dotadašnje spise, od kojih nakon Radiše izidjoše Pjesme i Besjede, zatim Različiti spisi, (a domala izaći će i Pučki spisi), odreče se konačno svoje župe, ostavljajuć njoj crkvu napravljenu, dvorove župničke razgradjene, pute prokrčene, učionu uredjenu i luku započetu, i to sve, izim ove zadnje, bez ikakve od ikle podpore, nego samim skladom svojih župljana. Don Miho (kako ga već pod tim imenom svak u Dalmaciji poznaje) ostavio je svojoj župi još nešto; a to su četiri hrvatska svećenika od njega samoga odgojena, i svoje izglede. On sad sjedi u carev. vieću u Beču, i svakom prigodom brani prava crkve i naroda, iznašajuć plodove nauka, koje on neprestano njegovaše uz marljivo svoje župnikovanje.

Putositnice iz Dubrovnika.

(Nastavak.)

VII.

Dubrovčani pokazaše i u ovom vieku svoje rodoljublje time, što se na poziv, kojim pozva Gaj g. 1835. u „ilirsko kolo" braću od Triglava i Dunava, pa do Bojane i Timoka, ne oglušiše, te ih već u prvom početku vidimo liepu kitu pod „ilirskim" barjakom. I danas je Dubrovnik jedan od najrodoljubivijih gradova Dalmacije. Knjiga hrvatska našla je u XIX. vieku svoje novo središte u Hrvatskoj, a napose u Zagrebu. Dalmacija kroz toliko vjekova odieljena od matere zemlje, stradala je mnogo, mnogo. Nauka se dielila, a dobrim dielom i danas još se dieli na talijanskom tudjem jeziku. Dubrovnik sa svojih specijalnih okolnostih razvio je svoju posebnu knjigu, koja napokon sa propadanjem samoga grada poče padati, te napokon se stvoriše jednake okolnosti za Dubrovnik, kô i za ostalu Dalmaciju.

U tudjem duhu i jeziku odgojivana mladež, ako je i prionula uz narodni pokret, morala je ostati pasivnom, napisati nije joj bilo moguće na hrvatskom jeziku ništa, jer nije ga poznala. S tih razloga dade se lako protumačiti onaj pojav, da je u ovom vieku, — do sada — malo porodila Dalmacija hrvatskih književnika. Nu i od tog malenog broja dobar ih dio opet odpade na sâm Dubrovnik: oba Kaznačića, Medo knez Pucić, Matija Ban, Pasko Kazali, Budmani (doista vrstan slavista), Vodopić, Skurla, Zore itd.

Dubrovčani dadoše izraza svojemu radu i izdavanjem zabavnika „Dubrovnika", koga pokrenuše već g. 1849., a koji evo s malimi stankami sve do danas izlazi. Nadajmo se, da će odsad nastati nov život na književnom polju u Dalmaciji i Dubrovniku, te će nam knjiga dobiti značaj jedinstva narodnoga, što još dosele nije bilo.

VIII.

Dubrovnik i njegova okolica prijazno se dojimlje čovjeka. Ne vidiš tu velikih šuma ni plodnih polja, nè, krajevi su to goli i kršni većim dielom, ali ipak su liepi, ipak su krasni: južno se nebo nad njimi smješi, južnog ih sunca žarki traci obasjavaju, sinje ih more oplakuje, južno jih cvieće krasi. U Dubrovniku već je vegetacija južne naravi. Tu već uspievaju plodine, kojih u sjevernih stranah ne ćeš naći. Biljke, koje u sjevernih krajevih samo uz najveću njegu i brigu rastu, tu se same slobodno razvijaju. Krasnih velikih oleandra vidjeti je svuda uz obalu od Gruža do Dubrovnika, a akacia ili kako ju Dubrovčani zovu garzija, koja raste samo u toplih stranah Indije i Amerike, tu najbujnije uspieva, te naraste do veličine kakova stabla. Cviet te biljke vrlo liepo miriše. Naranče, limuni, citrone i svakovrstne dinje tu rastu po otvorenih poljih, a palma i čempres obično je stablo. Mnoge od tih biljka, što potječu iz iztoka, donješe u svoj zavičaj pomorci dubrovački, čim obogatiše floru svoga zavičaja.

Kako je dubrovačko okružje kršovito s veće česti, to ne može tu biti govora o pravom ratarstvu. Niti stoke ne ima u velikoj mjeri. Vina takodjer dubrovačko okružje malo proizvodi, često niti za domaću potrebu, te se ono mora dovažati iz sjeverne Dalmacije. Najznamenitiji je produkt maslina. Ulja se odprema mnogo iz Dubrovnika, a osobito u Trst. Po vrstnoći svojoj ulje dubrovačko ne ustupa pred talijanskim. Inače glavno je vrelo dobitka Dubrovčaninu more, ono će sigurno s vremenom iznova podignuti ugled Dubrovniku.

Jedan od najljepših prediela dubrovačkih jest svakako draga riečka (Rieka — Omla.) U Rieku se može poći iz Dubrovnika ili morem, ili uz obalu preko Gruža, ili nekim upravnim putem. Ja i moj prijan odputismo se u Rieku preko Gruža cestom, što ide uz obalu morsku. Kola mogu samo donekle ići, i to baš negdje do krasne ville vlastelina dubrovačkog, grofa Kaboge, te se valja otud prevesti ladjom na protivnu obalu riečku. Tko je vidio Boku kotorsku, te se nadivio njezinim čarobnim krajevom, taj će si ju ovdje naći u malom. Na ovaj zaliev naliči nešto Bakarska draga (Bakarac) u hrvatskom primorju, ali svakako nije tako liepa. Sa istoka uspeo se nad dugom, a uzkom riečkom dragom kršni brieg Ivan Krst, komu nasuprot

stoje mali i zeleni vrhunci. Obalu samu i s jedne i s druge strane sve u naokol pokrila je bujna zelen: palma, čempres, bor, maslina i svakovrstno cvieće po perivojih, a med timi stabli i cviećem nižu se kô vitice na lancu liepa seoca riečkih mornara i ubavi dvorci dubrovačke vlastele, i biele crkvice sa zvonici. Kad se voziš po tom zaljevu, misliš, da si u umjetnom kakvom jezercu. More ti je tihano, mirno kano ulje, udaraca vjetra malo ono oćuti. Krasno je po danu provesti se tim zaljevom, ali još ljepše za mirne noći, kad se nebo pospe zviezdami, i kad zasjaje nad tobom mjesec, te ti se odsieva u čistom i bistrom, poput vedra dana, moru.

U Rieci ima i starodavni samostan Franjevački. U taj se zaliev izlieva i malena rieka, na kojoj ima nekoliko mlinova, od koje je valjda i dobio taj kraj svoje ime. Tu je znamenit ribolov, a sa svojih vrstnih mornara Rieka je od vajkada na glasu.

IX.

Kako me je pri dolazku u Dubrovnik pratilo najljepše vrieme, tako se je ono na moju žalost odmah i promienilo. Kiši nije bilo ni kraja ni konca. Kad bi koji časak ipak popostala, ja bi sa svojim drugom upotrebio tu zgodu te bi uskočili van grada, da još razgledamo koji kraj, koj nevidjesmo. Takô neko poslije podne odlučismo posjetiti mali otočić Lokrum (Lacroma), što leži južno-zapadno od Dubrovnika. Najmismo barčicu i odputismo se na Lokrum. Vrieme je bilo takvo, da je štono se kaže, kiša nad nama visila. Južina pomalo je duvala, te se je i more živahno njihalo, ali kako je otočić u velikoj blizini, nije nas s toga glava boljela — pa kako da se i boji primorac mora? —. Naš vozar bio riedki eksemplar starca. Jezik mu nije nikada mirovao; i nepitan govorio je o svačem. Kazivao nam koješta iz svojih mladih lieta, o svojih sjajnih ulogah kano opernog pjevača, o svom liepom i zvonkom glasu itd. Da nas osvjedoči o vještini svojoj muzikalnoj i o ljepoti svoga glasa, svaki čas bi zapjevao koju ariju ili iz „Romea i Julije“ ili pak iz „Norme,“ arije, koje i vrabci po Italiji već pjevaju. Mi mu se sladko nasmijasmo; jadni starac nakitio se vinca, pa se ponio u idealni mladjahni sviet! Zvao se imenom Ilija, ličnost dobro poznata u Dubrovniku. Dok ne dodjosmo na Lokrum, stari Ilija ne presta dosadjivati nam svojim nježnim — što je graktanje vrana prama tomu? — glasom. Uz put upitah ga, u koliko bi se vremena moglo doći odavle u Napulj, na što on nas stade uvjeravati, da će nas on s istom barčicom za tri dana onamo odvesti! Uza sve to, što nas je stao uvjeravati, da je on već taj put učinio s istom barčicom, te da je on već preko pô vieka na moru, mi mu se i opet sladko nasmijasmo.

Iz Dubrovnika može se doći na Lokrum u $^1/_4$ sata, ali do pod dvorac sam, hoće se bar pô sata, nu mi stojasmo ciela $^3/_4$, jer naš stari Ile istom da je micao vesla, a opet idjasmo baš proti vjetru. Camac privezasmo u malenoj luci, u kojoj drže vlastnik otoka svoje barčice, te upravismo svoje korake prema dvorcu samom. Čuvar, isluženi vojnik, a rodom Čeh, pokaza nam sve, što se tu vidjeti može.

Bit će dobro, da sada koju rečem o prošlosti otočića Lokruma i o sudbini njegova samostana — sada stana vlastnika Lokrumskoga.

Po viestih, koje nam pružaju kroničari dubrovački i drugi pisci, samostan na Lokrumu potiče iz 11. vieka.

Dubrovčanin Junio Resti pripovieda u svojoj kronici („Croniche di Ragusa“ rkps. u knj. Male braće), da je g. 1020. došo u Dubrovnik, u svoj zavičaj, sa svoga boravišta na otoku Tremidi (u jadr. moru) neki Benediktinac Dubrovčanin, imenom Petar, hoteć posjetiti svoju rodbinu. U Dubrovniku se baš tada nastojalo oko toga, da se podigne na otoku Lokrumu samostan, u kom bi se otvorila ujedno škola za Dubrovčane. Zato Lampridij u ime obćine, a nadbiskup Vitalis u ime crkve darovaše napomenutomu Petru kao vrlo učenomu mužu otok Lokrum, nagovarajuć ga, da bi na njem zaveo samostan svoga reda, koji bi se ujedno brinuo i oko naučanja.

Luccari opet u svojih „Annali di Ragusa“ pripovieda, kako su se Dubrovčani za silnog požara dne 21. ožujka 1023. godine zavjetovali svet. Benediktu, da će mu, oslobodi li jih toga zla, sagraditi crkvu i samostan. Sv. Benedikt izvolio je uslišati molbe Dubrovačke, a oni njemu na čast podigoše na Lokrumu Benediktinski samostan i pozvaše unj rečenoga Petra, koji uredi sve po želji njihovoj.

Spominje se za tim bosanski ban Bodin, koji da je god. 1100. oporukom ostavio samostanu Lokrumskom silna blaga, hoteć s time steći oprost svojih težkih grieha.

Godine 1150. dobi po Resti-u lokrumski opat Konstanc po nalogu pape Eugenija od dubrovačkog nadbiskupa Andrije Luchese pontifikalno odielo. Ta čast bje ujedno podieljena i njegovim nasljednikom. Rad te časti često se kašnje svadjahu lokrumski opati sa prvostolnom crkvom dubrovačkom; jedan je htio drugomu zapoviedati. Često su te svadje tako daleko išle, te se je morala prizvati u pomoć rimska stolica.

Farlati nam takodjer pruža vrlo zanimivih viesti o Lokrumu. Tako n. p. pripovieda, kako je inglezki kralj Rihard „s lavljim srcem“, vraćajući se iz svete zemlje kući, bio u velikoj pogibelji na moru, te se stoga zavjetovao majci božjoj, da će joj, ako li ga spasi, podignuti hram na onom mjestu, gdje se izkrcao bude. Zbilja sretno uteče oluji, bura ga baci na kopno, na otok Lokrum. Na to predade on veliku svotu novaca republici dubrovačkoj želeć, da se s njimi zazida na Lokrumu crkva. Vlada dubrovačka sagradi na Lokrumu maleni samostan sa crkvom, a ostali novac upotrebi za gradnju zborne crkve u samom gradu.

(Konac sliedi.)

Tiskom, troškom i nakladom **Drag. Albrechta.** Odgovorni urednik **Vjekoslav Klaić.**

Ovomu broju dodan je prilog od četvrt arka.

LISTAK.

— Za duhovnih blagdana biti će naš glavni grad Zagreb prilično pust. Mnogi prolaze zabavnimi vlakovi u Trst, Mletke i Beč; novo ustrojeno planinsko družtvo ide u Samobor i okolicu mu; a pjevačko družtvo „Kolo“ osvanuti će se na Duhove u Sisku. Tu u Sisku proslaviti će se prvi sastanak svih hrvatskih pjevačkih družtva i posveta barjaka sisačkoga pjevačkoga družtva „Danice“. Program koncertu, koj će se tom zgodom prirediti, jest sliedeći: 1) Gjuro Eisenhuth: Ouvertura „Slava“ za cieli orkestar; 2) Iv. pl. Zajc: „Pjesma pjevačkomu savezu“, i „pjesma barjaku“, pjevati će sva pjevačka družtva; 3) Proslov, govorit će ga g. J. Milutin Lovrić; 4) Prohazka: „Popievka“ od I. T.; pjevati će sisačko pjevačko družtvo „Danica“; 5) B. Ipavec „Kdo je mar“, veliki slovenski zbor uz orkestar, pjevati će sva pjev. družtva; 6) Servais: „Romanesca“ guditi će na violoncellu g. J. Eisenhuth. 7) Iv. pl. Zajc: „Iztočna zora“, velika hrvatska kantata za zbor i bariton-solo uz pratnju orkestra, pjevati će sva pjevačka družtva. Poslije koncerta biti će ples.

— Akademija. U sjednici filologičko-historičkoga razreda jugoslavenske akademije znanostî i umjetnostî, držanoj dne 5. svibnja, čitao je pravi član Armin Pavić razpravu: „Ivan Tomko Mrnavić te Antun i Faustin Vrančić“. Mrnavić rodi se g. 1579 u Šibeniku od siromašnih i preziranih roditelja. Rad svoje marljivosti i darovitosti bude g. 1602 primljen kao alumnus u sv. Nazarensku kuću u Rimu. Brigomježuvita posta Mrnavić gorljiv pristaša Rimski, pak s toga i bijaše obsipavan velikim odlikovanjem. Živući u Italiji za ono vrieme stagnacije svakoga duševnoga napredka, nije u Mrnavića bilo toliko genija, da bi se bio vinuo iznad kruga oko sebe, ali u ovom krugu prigrlio je zadaću književnika tolikom revnošću, da ga s te strane ide velika hvala. Poslenost Mrnavića tolika je, da mu život njegov možemo podieliti u četiri dobe: 1. Mrnavić u Šibeniku, 2. Mrnavić u Rimu, 3. Mrnavić kanonik u Šibeniku. 4. Mrnavić opet u Rimu. U drugu dobu padaju Mrnavićeve radnje: De Illyrico Caesaribusque illyricis (1603); u treću: Život blažene divice kćeri Bele kralja Ugarskoga i Hrvatskoga (1612), Žalosnoskazje Krispa cesara (1614), Oratio habita in funere Fausti Verantii (1617), Vita Berislavi (1620); u četvrtu: Oratio in adventu f. Molini (1623), Život Magdalene Budrišića (1626), Istumačenje nauka kršćanskoga i Protuženje pokornika radi smrti Isusove (1627), Unica gentis Aureliae Valeriae Nobilitas (1628), Sacra columba capituli Romaricensis ab imposturis vindicata (1629), Regiae Sanctitatis Illyricanae foecunditas (1630), Osmanšćica (1631), Indicia vetustatis et nobilitatis familiae Marciae vulgo Marnavitiae (1632), S. Felix episcopus Spalatensi urbi vindicatus (1634), Della venerabile serva di dio Magdalena Budrisich (1635), Pro sacris ecclesiarum ornamentis et donariis (1635), Vita beati Augustini (1637). Za rukopisno djelo: Discorso sopra il priorato della Vrana nezna se kada bi sastavljeno. Spominju se još dva djela Mrnavićeva: „Vinea Domini in Illyrico“ i „Acta Marcelli pontificis“. Svim ovim djelom jest svrha: slava asketičnoga života, pri čem je hvale dostojno, što pisac svojim načinom slavi svetce i mučenike rodom ilire i hrvate. Jedina „vita Berislavi“ izlazi iz toga kruga, nu radi toga djela pade na pisca sumnja, da je u njem okrao spise Vrančićeve. (Tu akademik u kratko radi saveza spominje život i djela Autuna Vrančića, koji je takodjer pisao „vita Berislavi“, tako i život i djela Antunova sinovca Faustina, koji g. 1517 uze Mrnavića u svoju službu.) Sadržaj te mnogo elegantnija latinština vitae Berislavi nego što je u ostalih Mrnavićevih spisih govore mnogo u prilog one tvrdnje, nu ima opet razloga uzimati, da Mrnavić nije barem onake bezstidno uzeo Vrančićevo djelo pod svoje ime, kao što o njem Fortis tvrdi. Jedan taki razlog jest osobitost piščeva, kojom se u tom djelu sretamo, što želi, da bude rodjak Berislavića. Ta osobitost slavohlepna muža postaje u kašnjih njegovih djelih mahnita, a u „Osmanšćici“ i u „Indicia vestutatis gentis Marciae“ prava bjesnoća: pisac hoće da u njegovih žilah teče krv Nemanjića, Matije Korvina, Jurja Skenderberga, čak i rimskih Marcia! I u Osmanšćici lebdi pjesniku svrha vjerska a ne umjetnička. U toj tragediji nema od dramatičnosti ništa drugo nego forma dialožka, nu napram suvremenim dubrovačkim dramam odlikuje se ljepšim predmetom, koji joj je sadržajem. Taj predmet je onaj isti, koji je sadržajem Gundulićevu Osmanu. Za čudo je, što Gundulića epos i ta drama Mrnavićeva ne padaju iste godine, a vidjeti je, da jedan pjesnik nije za drugoga znao. Osobito nam je žaljeti, što nam se od Mrnavićevih radnja oko štampanja glagolskih knjiga u Rimu nije ništa sačuvalo; njegovo nastojanje u tom poslu bijaše veoma znamenito! Umro je Mrnavić u Rimu g. 1639.

— U 18. broju njemačkoga strukovnoga časopisa „Ausland“ imade točan opis nesreće, koja se je francezkim zrakoplovcem (aeronautom) Tissandieru, Sivelu i Croce-Spinellin zgodila, kad su dne 15. travnja u zrak odplovili. Tuj ima i zanimivo pismo, što ga je Tissandier na predsjednika družtva za plovitbu po zraku, na Hervè Mangona upravio, u kojem potanko opisuje, kako su mu drugovi ljuto postradali. Doskora biti će u našem listu članak o zrakoplovu, te ćemo tom prilikom i Tissandierovo pismo priobćiti.

(Novije knjige):

— Borba za pravo. Napisao prof. dr. Jering, preveo K. H. Hristić. Beograd 1875. 8-ina, str. VII. i 92. Ciena 5. gr.

— Naša zemlja. Čitanka za narod. II. svezka, po dr. Stamu. Pôsrbio St. V. Popović. Drugo izdanje. Pančevo, 1875. 8-ina, str. 168. Ciena 50 novčića.

— Pesme Laze Kostića, knjiga druga. Novi Sad. Srpska narodna zadružna štamparija. 1875. 16-ina Str. 210. Ciena 1 fr.

— Ženski zabavnik. Uredjuje Branko Rajić. I. Pančevo 1875, 16-ina, Str. 107. Ciena 50 novčića.

— Pet nedelja u balonu. Putovanje po Africi. Francezki napisao Julije Vern. Novi Sad 1875. 16-ina, Str. 312. Ciena 1 forint.

— Ljetopis školske mladeži, za prostu godinu 1875. Godina I., izdaje i uredjuje narodna tiskara N. Plavšić i dr. u Vinkovcih. 8-ina, Str. 96. Ciena 20 novčića.

— Devedeset i tri, roman, napisao Viktor Igo. Kraljevica 1875. (Nastavak).

— Comedija („božanstvena“) od Danta Aligijeri. Pakao, spjev I. preveo ogleda radi D. A. Parčić. Spljet 1875. 6 listova sa tumačem.

— Selske pripoviesti napisao Petar Bučar. Na sviet izdalo družtvo sv. Jeronima, Zagreb. Tisak Dioničke tiskare. 1875. 8-ina. Str. 91. Nalaze se u njoj 4 pripoviesti: Mjesečina će ga odati — Srnjak i Srna — Babje pripoviedanje — Bi-li na pašu, bi-li u školu? Dvie su pripoviesti — druga i četvrta — baš u horu napisane.

— Prirodopis životinjstva sa slikami od Dr. Vjekoslava Pokornoga. Pohrvatio Ž. V. Drugo izdanje sa 506 slika. U Zagrebu. 1875. Nakladom i troškom kr. dal.-hrv.-slav. zemaljske vlade. Tiskom Drag. Albrechta.

— Prirodopis rudstva sa slikami od Dr. Vjekoslava Pokornoga. Pohrvatio Ž. V. Sa 166. slika. U Zagrebu 1875. Nakladom i troškom kr. dalm.-hrv.-slav. zemaljske vlade. Tiskom Dragutina Albrechta. Obje knjige biti će na veliko veselje našoj mladeži, jer kraj nutarnje vrstnoće knjige su ove toli liepo i ukusno tiskane (a napose slike), da za školskimi knjigami ostalih kulturnih naroda nimalo nezaostaju. Nuzgredice javljamo, da je i „Prirodopis bilinstva“ od istoga pisca već pod tiskom.

— „Slavonic Fairy Tales“. Collected and translated from the Russian, Polish, Servian and Bohemian. By John T. Naaké, of the British Museum. With four illustrations. London 1874. str. 272. Knjiga ova zasvjedočuje, da se je i englezki sviet počeo živo zanimati za narodnu poeziju Slavena. Sastavitelj ovoga djela preveo je 7 čeških, 8 ruskih, 11 poljskih, te 13 hrvatskih i srbskih pjesama. Pri izboru gledao je najviše na to, da karakteristične pjesme priobći, koje su bile s mitoložke bilo s poetične strane važne.

— Glasoviti česki filozof Dr. Durdik napisao je knjižicu „Karakter (značaj)“, od koje je već i drugo izdanje izašlo, jer se je prvo u tinji čas razpačalo. Tom zgodom javljamo, da je u našem listu jur oglašena knjižica Sasinkova: „Die Slovaken“ takodjer drugo izdanje doživjela. — Josip Wenzig, poznat sa svoje knjige „Der westslavische Märchenschatz“, izdaje djelo: „Bibliothek slavischer Poesien in deutscher Uebersetzung“. Tu će biti prevedenih i hrvatskih narodnih pjesama.

— Već tri godine izdaje geografski zavod Justusa Perthesa u Gothi godišnjak pod imenom: „Die Bevölkerung der Erde“, što ga uredjuju glasoviti strukovnjaci Behm i Wagner. U ljetošnjoj svezci (1875), koja je skorih dana sviet ugledala, ima točan pregled svekolikoga žiteljstva na svietu po najnovijih službenih brojevih. Naše će čitatelje zanimati, kad jim taj pregled u kratko saobćimo. Po toj knjizi imade danas na svietu do 1397 milijuna ljudî (na površini od 2, 448.796 □ geogr. milja). Pojedine strane svieta broje, i to:

Azija	798,907,000	žitelja.
Europa	302,973.000	„
Afrika	206,007.000	„
Amerika	84,392.000	„
Australija	4,563.000	„

Relativno pučanstvo:

U Europi	idu na 1 □ milju	1684	žitelja
„ Aziji	„ „ „	982	„
„ Africi	„ „ „	380	„
„ Americi	„ „ „	112	„
„ Australiji	„ „ „	28	„

Kraj areala i žiteljstva pojedinih zemalja i država navodi se tuj pučanstvo pojedinih gradova.

— Po predlogu filologičko-historičkoga razreda zaključila je jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti sakupljati gradju za sbornik grčkih i rimskih nadpisa, koji se nalaze i nadju u našoj domovini. Ona će ove nadpise najprije u svojih spisih priobćivati, te onda pristupiti s vremenom k uredjivanju njihovu u pomenutom sborniku.

Ali da ova akademija uzmogne taj mučan i dugotrajan posao čim uspješnije obaviti, nuždna joj je podpora kako oblasti, tako i pojedinih rodoljuba. A ta se podpora sastoji poglavito u tom, da se ovoj akademiji nepočasiv časa prijavi, čim se onakov spomenik ili starina ove vrsti nadje, i da joj se ide na ruku, kad bi jih dala bud snimiti, bud dovesti u zemalj. narodni muzej.

Kako bi svaki pojedinac znao, na koga se imade obratiti, ako mu je neposredno obćenje s ovom akademijom ili s narodnim zemaljskim muzejom tegotnije, drži ova akademija za shodno, da ovom prilikom priobći častna imena gg. povjerenika narodnoga zemaljskoga muzeja.

U Blatu: Ostoić Franjo; Budvi; Derocco Nikola; Cavtatu: Vragolov Gjuro; Daruvaru: Kušević Ante, ljekarnik; Djakovu: prof. Tomić Škender i Vatroslav Rački; Drnišu: Milić V.; Dubrovniku: knez Pučić Rafa i prof. Petar Budmani; Halanu malom u Lici: Omčikuš; Jankovcih: Bogetić Ante; Karlovcu: Bartulić Vatroslav, ravnat. i dr. M. Dražić; Kninu: dr. Monti Lovro; Korčuli: dr. Arneri Rafo; Kotoru: Zore Luka; Krku: Volarić Frane; Metkoviću: Gabrić Jos.; Mačkovcu: Ilić Luka; Mljetu: Peš L.; Muću: Granić M. J.; Osieku: prof. Streer Ed.; Petrovaradinu: Okrugić I.; Rabu: Gurato I.; na Rieci: Slamnik L.; u Riznu: Czerwenka V.; Rumi: Budisavljević Bude; Senju: Mihajlović V. i I. Radetić; Sinju: Matas A. K.; Sisku: Ilk Jos. i Bobek Šk.; Skradinu: Šimonić Š.; Spljetu: prof. Glavinić M., Alačević Josip i Bigoni Julio; Starom gradu na Hvaru: Ljubić I., ljekar.: Trogiru: Skačerna N.; Varaždinu: Valjavec Mat., prof.; Veprincu u Istri: Volčić Ivan; Visu: Zanella A.; Zadru: dr. Danilov Fr. i Šimonić A.: Zavojanih: Kadčić-Peko Petar.

U Zagrebu, dne 30. travnja 1875.

Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti:

Dr. Fr. Rački, predsjednik. Dr. B. Šulek, tajnik.

Riešenje konjičeva skoka u broju 18.

Sve što udes razvaljuje,
Lahko on i opet sklapa,
Dok je tebe bit će svega,
Dok je glava bit će kapa!
Na stran žalost brate mili,
Kroz tugu si put proprti,
Čuvaj sebe radi sebe,
Nemoj zalud zdravlje trti.

Riešili su samo: Katarina i Hermina Jozičić u Petrovaradinu; Olga Durbešić na Rieci; i D. H. Garčinski, u Buševcu.

Arithmogryph.

(Sastavio ga K. Mutavgjić Djakovčanin).

1 15 18 11 16 13 2 8 9	gora u Francezkoj.
2 7 15 10 12	skup otoka u atl. oceanu.
11 7 15 4 14 15 8	glasoviti englezki pisac.
12 2 9 15 5	mužko krstno ime.
12 19 18 18 15	grad na otoku Niponu.
2 10	rieka u Švicarskoj.
16 15 16	bilina.
2 2 10 6 2 18	kanton u Švicarskoj.
8 15 5 12 14 2 10	grad u južnoj Ugarskoj.

Čitajuć ovih od 19 slova sastavljenih rieči početna slova odzgora dole, daju nam ime hrvatskoga pjesnika i pisca; čitajuć pako zadnja slova odzdola gore, daju nam njegovo rodno mjesto.

IX. Rebus.

Riešitelje priobćit ćemo u 22. broju.

— Svim onim, koji nam šalju razne sitnice. Javljamo svoj gospodi, koji nas obskrbljuju rebusi, arithmogryphi, konjičevimi skokovi itd., da nedospjevamo svim posebno odgovarati. Bude li koja stvar za nas, to ćemo ju za cielo rabiti.

Upros. Naumili smo u našem listu pratiti razvoj družtvenoga života u našoj domovini, nebi li tim doprinosili gradju za noviju kulturnu poviest naroda hrvatskoga. Molimo zato predstojničtva hrvatskih družtva svake ruke (učena družtva, literarne, strukovne zborove, radničke, omladinske i pjevačke družbe, čitaonice i kasina), da nas čim prije obavieste o postanku i razvitku svojih zavoda.

Uredničtvo „Hrvatske Lipe“.

Tiskom, troškom i nakladom **Drag. Albrechta.** Odgovorni urednik **Vjekoslav Klaić.**

Časopis zabavi i pouci.

Br. 21. U Zagrebu, 23. svibnja 1875 God. I.

Izdaje se svake nedjelje. Godišnja ciena 4 for.: poštom i domaćim u kuću 5 for. Rukopisi se ne vraćaju.

Na jezeru.

Novela od R. F. J.

(Nastavak.)

VIII.

Pod večer banem Marijinim roditeljem.

Kod stola, na kom su stajale dvie butilje vina, nadjem staricu, kako škilji u poderanu čarapu, do nje Luja, koj se naslonio lieno po navadi obima rukama na stol; njemu nasuprot sjedio suhi dugonja, duga lica, riedke bielimi nitmi protkane brade, modrih, nečistih očijuh i čelave glave, čelo mu se upravo u šilj svršavalo. Bijaše odjeven u lovački sivi kaput, uzke sive hlače, koje su do koljena zastrle čižme od krupne kože.

Starica mi ga predstavi kao svoga muža i Marijina otca. Lui primjeti tom zgodom, zahohotav silno, da se čudi, kako je od takvoga klipa mogla toli liepa kći proizaći.

Marijin otac zasuče na tu primjetbu dugi, tanki brk i natoči Luju i sebi vina.

Porazgovorim se sa staricom, i naš razgovor zadje opet na muhe i glavobolju.

Dok smo u razgovoru bili, otvore se vrata; u sobu udje Marija, blieda, oborene glave, kosa joj bila nepočešljana, spustiv se niz čelo i ramena, na njoj je bilo crno, iztrošeno odielo, i na prvi mah opazim joj na desnoj ruci ranu, kao da ju je netko noktom ogrebao.

Pozdravim ju, ona ponikne glavom, munuv plaho vlažnim očima preko mene, te izadje na druga vrata van.

— No, što je pak ovoj? upita smijuć se drzko Lui, poprativ ju očima, dok nije izašla.

— Tko bi znao! odmahne rukom njezin otac; starica zadube se opet u čarapu, kao da će u nju uljezti.

Meni budne tiesno, nisam se mogao snaći u bujici mislih, koje su križale mojom glavom. Marija mi se pričini nesretnom djevojkom, koju roditelji sile, da bude zabavom pustomu bezobrazniku. To me još više obuze, ja poželim silno biti njezinim spasiteljem. Bol i očajanje, koju sam čitao na njezinom licu, stane me gnjesti poput težka, crna oblaka, koj je sjeo na cvietan kraj.

Do kasne večeri nevrati se Marija natrag. Čuo sam odlazeći, kako ju zovu, ali je nigdje nemogahu naći. Mune mi glavom, da bi ona mogla biti gdje daleko u vrtu, plačuć osamljena tugu, koju neima komu povjerovat . . . i ja stanem sve upornije mislit o tom, nebi li ju gdje našao i utješio.

Kad sam došao kući, htjede Lenka na svu silu spazit suzu u mojem oku.

IX.

Smislih. Kroz gusto šikarje našega vrta izvezem se do neuredne staze, koja je tekla u smjeru, kojim mi je duša letila. Nekoliko puti udari me šiba po licu, nekoliko puti zagreznem u blato, tu ondje prhnu u vis uplašena ptica, a njezinom kriku odazivlje se sa tornja župne crkve sova.

Noć je bila tamna; tanki bieli oblaci slegli se po nebu, te stoje nepomično i gluho; gdje gdje provirne zviezda, zatitrav iskrivo, da se opet sakrije u svoj modri dom. Sve tiho, sve mrtvo, pa šušne li štogod, pričini ti se, da je prhnuo uz te duh.

Zadihan, uzrujan, drhćući stanem napokon do plota, kojim je bio ogradjen vrt Marijinih roditelja. Pred menom se kočile u vis tamne, tankovrhe jele i smreke,

napunjajuć zrak osobitim mirisom; jednoj, i to najvišjoj odkinut je vrh, a na njem sjedi nešto, kao sova.

Dugo sam stajao neodlučan, dok nerazstavim dva kolca, i uljezem kroz gustu i visoku travu u vrt. Oprezan i pazljiv na svaki šuštaj udjem u smrečje, dok nenabasam na stazu, koja se je razilazila na sve strane.

Krenem jednom, nemisleći, da će me ona dovest do cilja. Pred menom svane čistina, a u njoj stoji razderan, razkliman pavillon, jedna žaluzija objesila se na os, druga leži u travi, na krovu fale daske, a iz pukotina vire tanke trave, njišuć se nježno, kad bi dahnuo vjetar.

Sad me obuze strah, uplašim se sasma sebe, čemu si došao ovamo? zapitam se. Što mutiš ovaj mir, koj se je slego na ovo zapušteno mjesto. Zar misliš Mariju ovdje naći, što da joj kažeš, čime da izpričaš takov postupak?

Htio sam se već okrenut, ali me neka tajna sila privuče gledat u pavillon. Nisam bio na pragu, kad nešto krikne, te izleti, šumeć odielom, na druga vrata.

Nisam stao, i ja izletim, gonjen žudnjom razaznati tko je, i spazim Mariju, gdje se puteljkom gubi u tami.

— Marijo, ja sam, stanem što tiše dozivat, ja . . . Marijo . . . noge mi hrlile napred, glava mi se zavrtila . . . letim, letim, i eto ti je, gdje se zaklonila pod smreku, misleći valjda, da ću ju mimoići.

— Marijo, prostite, ja nisam mogao inače . . . mučilo me da vas upitam . . . da vam sve kažem, i zato sam došao ovamo . . . saletim ju ja, pružajuć joj ruku.

— Toli kasno, sam? . . šapne ona, i ogleda se plaho na sve strane.

— Vi drhćete, vi se bojite?

— Mislila sam, da je on? dahne ona strahom.

— Tko, zar Lui?

— Jest Lui, to je grozan čovjek, uleti mi ona u rieč.

— Možda bi vas ja znao utješit, pouzdajte se u me, o vi neznate, koli silno . . .

Marija mi hitro poda ruku, kao da je htjela zatomit naviranje mojih čuvstva.

— Kuda želite, ja ću vas popratit, rečem ja, približavajuć sve većma njezinu ruku k sebi. Bilo mi, da joj panem oko vrata, nè, pored noge, i da joj kažem sve, sve, što toli silno i toli krasno izpunjuje sve moje mišljenje.

— Idemo natrag, odvrati mi ona.

Udjemo u pavillon, ona sjedne na klup do prozora, i nasloni se, skloniv glavu na grudi, na stienu.

Čas stajah pred njom, a onda ju umolim, smijem li se do nje sjesti.

— Kako ne? Ja sjednem sasma blizu do nje, odielo njezino diralo je mene.

— Vas mori nešto, vi ste nesretna, možete li se pouzdat u koga, kažite mi, ja ću sve učinit, da vam olahkotim bol.

— Vi mi nebi pomogli, ja sam u nerazkidivih mrežah, mene nemože više nitko spasit, . . . nesretna ja, što sam učinila, da me je tako . . . Marija zarida, uhvatim opet njezinu ruku, nešto vrućega kane na nju, suza iz njezinog oka, kako da izkažem, što sam osjećao u taj par.

Sa iztoka dune vjetar; smreke se stresu i pavillonov krov zaškriplje užasno, sad se smrači, sad se razjasni nebo, i na čas svane jasnim sjajem mjesec.

— Vam je možda neugodno, da vas pitam, recite samo, ja ću zašutit . . .

Marija podigne glavu, mjesec sine, i dadne mi razabrat sve crte njezina lica, sve boli, štono se poput zmija vijale ovim. Jest, suza je bila kanula na moju ruku, dvie njezine sjajne sestrice ostale su na svom modrom izvoru, da mi se začude.

— Vi me pitate, jel mi neugodno, oh, da vi znate, koli mi je ugodan vaš govor, no ja ga nesmijem slušati . . . zbilja, što ja ovdje radim? prekide ona hladno sama sebe, nastojeć ustati.

Ja ju pridržim rukom . . . Marijo . . . Marijo! vapilo je moje srdce.

— Prostite ludjaku, ako vas je uvriedio, uzmem ja pentati, sagibljuć se sve više k Mariji, prostite, ja vam hoću kazati, ja vam moram —

Marija se kao iznenadjena k meni okrene — ja vas ljubim silno, neizmjerno! kliknem ja, i pritisnem žestoki, dugi cjelov na njezinu ruku.

Ne začuh odgovora, vjetar utihne, nebo se smrači, Marija stade nepomična, ja se zapanjih začaran, nu mir taj kanda je izčekivo još jaču buku.

— Što ste vi to kazali, da me ljubite? zapita ona za čas hladno; razaberem, da je u isto vrieme o nečem razmišljala.

Ja pritisnem na novo moja goruća usta na njezinu ruku, ni ovaj put ju ona neuztegne.

— Ne ljubite me, odgovori ona odrešito, mi se nesmijemo više vidjeti, — i ustane.

— Neima dakle ni najneznatijega čuvstva u vas, koje bi moju nadu sahranilo, da neutrne? upitam zdvojan — s bogom onda, prostite, ja vas neizmjerno ljubim, prostite . . . ja se naslonim na vrata i uhvatim za glavu.

— Ivane!

— Marijo!

— Kleknite.

Nisam se začudio toj molbi, jest molba je to bila, ne zapovjed; ja kleknem.

Marija se sagne nad mene, začujem kucaj njezina srdca, osjetim njezine vlasi na mom licu, dah njezin opojan i žestok, ruke njezine na mom čelu, i — zašto nikad poslie? — cjelov nad okom, cjelov — nu što su rieči?

— Usta će vam poljubit sretnija, izusti ona na posliedku, trgnuv se od mene —

Htjedoh se kao crv svinuti pred njom, ali je već bila izginula u mraku.

X.

„Mi se nesmijemo više vidjeti“, reče ona, i nije rekla u pusto. Nekoliko puti poslie posjetim njezine roditelje, ali se ne sretoh šnjom. Ona bi vazda ostala u sobi; vikali, zvali ju roditelji, koliko ih godjer volja. Luja nadjoh tek jednom ondje, i onda je bio na polu pijan.

Upitam njezinu majku, znade li ona, zašto se Marija sakriva.

— Idite molim vas, boji se toga grofića, kao da će ju ujesti, odsječe mi ona.

Lenka mi pripovjedi, da je Marija sasma propala, da neprestano sjedi u dnu sobe, sakrivajuć lice medju ruke.

— Pa što se razgovaraš š njom? upitam ja.

— Ništa, već ti se osam dana razgovarala nisam, neprestano me moli, neka šutim, neka ju netješim, jučer me je dapače umolila, neka ju više neposjetim.

Mislite si sad, kako je meni bilo. Smišljao sam sve moguće, da odgonetam zagonetku, ali sve uzalud. Marija je nesretna po roditeljih i Luju, za nju je bio taj krug ljudih ogavan, ona je zavriedila nježne, obzirne ljude, jednom riečju, morala bi poželjeti, da se od njega odkine. Ja joj pružam ruku, a ona ju odbija. Bog znao, što sam ja sve zaključio, što se je za čas opet razplinulo u magli protivnih razloga.

Bilo mi je strašno, dušilo me upravo. Ciele noći nisam spavao, a dne sam sprovodio, bludeć kao lud vrtom i šumami. Da me nije Marija poljubila bila, ili bar da nije rekla „usta će vam poljubit sretnija“, bio bi si mislio, ona neosjeća ništa za te, pa jeli se pokazala kad sklonom tebi, pokazala se od pomilovanja.

Prebijajuć se svimi stazami ljubovnih muka, stanem se napokon odricati. Zbilja života mahne mi hladnom rukom, i ja svrnem za njom moje misli. Stanem triezno razmišljati, i uvidim, da je ludo otimat se za djevojkom, koja osjeća, da te nesmije sliedit.

Samo kadkad znalo me zgrabiti, reć bi, krasna ptica sjela se na moje srdce, da mi oštre pandje sad uroni unj, sad izvuče. Nu ta ptica dolazila sve redje na moje srdce, ja potonem u gorkom ravnodušju.

To je trajalo do dva mjeseca. Domislim se, da će najbolji liek proti mojoj boli biti, krenem li na put. Rečem moju nakanu stricu, i moj stric privoli.

Eto me tako nekog dana spremna na put u Švicarsku. Nu taj dan bio je najgrozniji. Nagnalo me, da po što po to vidim za posljednji put Mariju, i da se š njom oprostim, da joj kažem s bogom na sve vieke.

(Nastaviti će se.)

PRIKAZA.

Spjevao Jovan Hranilović.

Gdje Velebit si gordo u dolak sagnu čelo,
Tuj maleno je stalo već starodrevno selo,
A selu tomu mirno sred blaženoga skuta,
Gdje vjetric gorski tiho sa jablani šaputa,
Ko biserovo zrno, ko rose kaplja mala
Kućarica se biela u potočiću sjala.
Na oknu liepo lane, zlatolik joj je pramen . . . . .
Ko jagoda joj usta, a oko joj je plamen.
Unoćalo je davno, a gorom tiha magla
Kô crni vran lepršeć ko lasta leti nagla . . .
Zar duh se liepe mlade za oblaci uznosi,
Kad drhtnuše joj grudi, kad oko joj se rosi?
Il nebom tmurnim oko kudgodier se krene,
Zar davne vidja slike, zar bliede motri sjene?
Oj golube oj sivi, ded gukni pa poteci
Na srce liepoj dievi i jade njene reci:
„Šumorio je vjetric i miris zrakom lio,
Rominjao je potok, u gori bilo tio,
A mjesečeva traka srebrolika i hitra
Na ustuah dvoje dragih na poljubcu jim titra;
Al dunuo je vjetar — povenuo joj cviet,
U boj joj ode dragi, u tudji, dalek sviet . . . .
Na bielih grudih zime već jesen snije san,
U tamno krilo noći za danom brza dan,
O dragom niti vesak — i ovu jošter noć
Ne dodje li nek znade, da nikad neće doć“.
Rominja srebren potok tugaljivo i bono,
Ko mrtvačko da jeca sa briega muklo zvono,
Iz potočića dižu maglovite se sjene,
I dragog njenog eto na grudih druge žene . . . .
A ona još da gleda? — a ona još je živa?
Na prozoru ti dievu obvinu magla siva . . . .'
Kamenito joj oko, kamenito joj čelo,
Spomenik mrtve duše kamenito joj tielo — — —
Al oko njeno ljesnu, al ljubac njezin planu,
Na grudi ljubovnika kad sunašce joj granu.

Idila u crvenoj dolini.

Napisao Bret Harte, pohrvatio H. B.

(Konac.)

Ne treba da ovdje pripoviedamo razlaganje i izprike, ni onaj ne baš mudri razgovor, u koji oni sad udariše. Al svejednako činjaše se, kao da se dobra gospodjica Marija s ovim pijanicom sprijateljila. Bilo kako mu drago, vesela četica u malo primi Sandy-a u svoj krug: na brzo djeca, — kako već ova doba, nekim od naravi darom za slabiće, dobro i točno sve razlikuje, djeca, rekoh, uvidiše, da jim je Sandy prijazan i da jim voli, te počeše igrat se njegovom plavom svilenom bradom i koješta zanovetat, sve kako slabići čine. A kad jim je on pod drvetom oganj naložio i još jih u neke tajnosti šumskoga života uputio, čudjenju njihovu ne bi ni kraja ni konca. Poslije dviju ovakvih ludih, sretnih ura — eno ti Sandy-a kod nogû učiteljice i gledaše joj sanjarski u očice, dočim je ona, sjedeći na rubu brežuljka, vience vila od lovora i siringâ. Bješe se baš

tako nekako namjestio, kao kad su se ono prviput sreli. I zbilja, koliko sličnosti izmedju tada i sada: — ova slaba, osjetljiva narav, koja si prije u žestoku piću tražila potrebito grozničavo burkanje, u ovom trenutku — strah me je, opoji se isto tako ljubavlju.

Sandy je o svem, mislim, tamno si svjestan bio. Žudio je barem vatreno, da učini nešta velika — da medveda ubije, ili divljaku da kožu s glave zdere ili ma kakogod da se žrtvuje za ovu bliedoliku sivooku učiteljicu. Budući bih hotio junaka svoga u heroičkom svjetlu pokazat, težko mi je siliti se. A s čega se ustručavam pokazat ga u tako zanimivoj slici, jedino je moje osvjedočenje, da se takve stvari pri ovih sgodah samo riedko zbivaju; pak se i nadam, da će mi i najljepša moja čitateljica oprostit, što to ne činim, osobito ako ocieni, da je u zbilja kritičnih časovih svagda bog si ga zna kakav tudjinac pače i neromantični policajni agent a nikad junak iz romana, koji čovjeka izbavi pogibelji.

I tako ničim nesmetani sjedjahu. Na drveću više njihovih glava čevrljali drozdovi a iz prodoli niže njihovih nogû zujili umiljni glasovi djece. Šta su govorili ne bijaše znamenito. Možda bi više zanimalo, šta su mislili: al to osta tajnom. Drozdovi ne čuše ništa nego da je gospodjica Marija ostala sirotom; da je otišla iz kuće svoga ujaka i došla u Kaliforniju, kako bi si ojačila zdravlje a potražila sebi neovisno mjesto; da je Sandy, takodjer sirota, od želje za pustolovinami došao u Kaliforniju, da je dosle burno živio, nu sad se gleda popravit, i još koješta, što se je drozdovom bez dvojbe učinilo ludom dangubom.

Ali u toj šali za čas prodje pol dana; a kad se djeca opet sastala, i Sandy se nježnim čustvom, koje je učiteljica znala cienit, od njih razstao prije nego li su došli do naselbine, učini se gospodjici Mariji, kao da joj jošte nijedan dan jednolika i mukotrpna života njezina nije tako brzo prošao kao ovaj.

Kad je dugo suho ljeto sve do korena bilo popržilo, tada je i škola u crvenoj dolini — da rečemo mjestni eufemizam — „presušila.“ Još jedan dan, pa gospodjica Marija bijaše slobodna; bar za neko vrieme crvena je dolina neimala vidjet. Sjedjaše samotna u školi — ručicom podbočivši lice, poluotvorenih očiju i sve onako na polak driemajuć i sanjareć, kako je — na štetu discipline školske — gospospodjica Marija od nekoga vremena često znala sjedit. Na krilu joj bilo nekoliko vrsti mahovine i bujadi i drugih uspomena iz šume. Tako jih je duboko promatrala, da joj se lako kucanje na vratih učini samo kljucanjem drozdova daleko u šumi. Kad je napokon jače zakucalo, trgne se; zažarena lica pohiti da otvori vrata. Na pragu stojaše gospodja: njena drzka neobična naprava nikako se nije slagala s njenim plahim neodlučnim bićem.

Na prvi pogled spozna ju gospodjica Marija zloglasnom materom svoga bezimenoga djaka. Bud se osjetila prevarenu, bud je njezin djevojački ponos takvim posjetom povriedjen bio — ona ju hladno pozove da udje; poravna nagonom nekim svoje sniežne manšete i nabore, te čvršće pritegne oko sebe svoje nevine suknjice.

Možda je to bilo uzrokom, da je tudjinka oklievajuć neko vrieme prekrasni suncobran razapet ostavila u prahu pred vrati. Sjede na kraj dugačke školske klupe. Glas joj zvonjaše promuklo:

„Čula sam, vi ćete sjutra dolje u zaliev*, a ja ne mogoh propustit, da vam se ne zahvalim, što ste momu Tommy-u tako dobra bila.“

„Tommy je valjan, čestit dečko“, odvrati gospodjica Marija, te je zaslužio, da se š njim bolje postupa, nego li meni bijaše moguće.“

„Hvala vam, gospodjice, hvala!“ krikne tudjinka, od veselja porumenivši bojom, koju su u crvenoj dolini od šale njezinom „slikom boja“ nazivali, — te zablenuta pokuša dugu klupu, na kojoj sjedjaše, primaknut učiteljici.

„Hvala vam, gospodjice“, opetova ona. „Pa ako i jesam njegova majka, ne ima vam na cielom svietu čestitijega sladjeg i boljega dečka, što je on! Pak . . . . baš da i ne znači mnogo što ja kažem, ne ima blaže, prijaznije i ljubeznije učiteljice od one, koju je Tommy imao.“

Gospodjica Marija, kako je ravnalom na ledjih za svojim stolom kao svieća ravno sjedila, otvori svoje svjetle sive oči u šir, ne prozborivši ništa.

„Znam ja, nedolikuje meni da vam se klanjam“, nastavi brzo griešna žena. „A ne bih ni smjela po bielom danu ovamo doći: nego mi je zamolit u vas milosti, — ne za me, gospodjice, — ne za me, nego za njega, za moga miloga dečka.“

Obodrena pogledom mlade učiteljice, sklopi ona svoje modrimi rukavicami pokrite ruke, te jih, okrenuvši prste dolje, metne medju koljena i nastavi ugušenim glasom:

„Vidite, gospodjice, dječačić ne ima nikoga na tom svietu, koga bi se mogao držat, do mene, svoje majke, pa i ja nisam prikladna da ga odgojim. Prošle sam godine bila naumila izručit ga odgojilištu u Frisku**, nu kad se ovdje govorkalo, dobit ćemo učiteljicu, čekala sam, dok vas vidim, a tada sam znala, da je sve u redu, i da mogu svoga sina jošte uza se zadržat. A gospodjice, da znate, kako vas ljubi! A tek da čujete, kako on čedno o vas govori, i kad bi vas on sâm ono molio, što ja za njega molim, ne biste mu uzkratila . . . .

„Nije ni čudo“, pobrza ona čudnovato drhćućim glasom, u kom se oholost i poniznost o prvenstvo natjecala, „nije ni čudo, da vam je na mah zavolio, gospodjice, jer otac njegov bijaše poštenjak, kad sam se prvi put š njim spoznala . . . . . A malomu je na me zaboravit, bilo kad! . . . No, neću za to da naričem . . . . Ja bo sam došla umolit vas, da moga Tommya — Bog ga blagoslovio — najmilije, najsladje čedo pod suncem, — . . . umolit vas, da moga Tommy-a sa sobom povedete.“

* San Francisco.

** San Francisco.

Grad Hvar na istoimenom otoku.

Bješe ustala, uhvatila ruku mlade djevojke i pred nju kleknula.

„Novaca imam, a sve to za vas i za njega. U dobru ga spravite školu gdje ga možete posjetit, te mu pomoći, da na svoju — svoju mater zaboravi. Radite od njega, što vas volja. Najgore, što mu možete učinit, bit će mu dobročinstvom prema onomu, što bi kod mene mogao naučit. Samo ga otmite ovomu bezbožnomu životu, ovomu groznomu mjestu, ovomu pristaništu sramote i biede. To ćete vi učinit; ja znam, vi ćete to učinit, — jelte? Vi nećete, — vi ne smijete, vi mi ne možete toga uzkratit! Učinit ćete ga tako dobrim i čestitim, kako ste i sama . . . Pa kad odraste, kazat ćete mu ime njegova otca, — ime, koje već mnogo godina nije prešlo preko mojih ustnica — ime Aleksander Morton, komu ovdje vele Sandy! . . . . Gospodjice Marijo! — nepotežiti svoje ruke! Gospodjice Marijo, recite mi samo jednu utješljivu rieč! Hoćete li diete moje sa sobom povesti? O neodkrećite svoga lica od mene! Znam ja, ovakvo biće ne bi vam ni pred oči smjelo . . . . gospodjice Marijo! — milostivi bože! — ona me ostavlja!“

Gospodjica Marija bješe ustala i u sumračku sve pipajuć došla do otvorena prozora. Ondje stojaše naslonivši se na okno, i zagleda se u posljednje rumenilo, koje daleko na zapadu lagano jur bliedjaše. Još je sipalo slabi odsiev na njeno čisto „djevojačko čelo, na njezin čisti ovratnik, na sklopljene biele ručice“; ali sve to malo po malo ugasnu.

Proseća žena za njom na koljenih dopuzala.

„Vremena vam treba, znam, — da o tom razmišljate! Cielu ću noć ovdje čekat; ne mogu otić, dok vi ne progovorite. Ne odbijajte me! Dà, vi ćete uslišat moju molbu! . . . Vidim to na vašem milom licu — na licu, kakvo sam u snu samo vidjala . . . . U vaših to očijuh vidim, gospodjice Marijo! . . . . Povest ćete vi moga maloga sa sobom!“

Više i više odskoči rumeni trak, obasu oči gospodjice Marije nebeskim sjajem, uztitrà, pobliedi, zgasnu, — sunce bješe zapalo za crvenu dolinu. Ljubko i nježno zvučaše u sumraku večernjem glas gospodjice Marije:

„Povest ću sa sobom diete. Pošaljite ga k meni večeras.“

Sretna majka prinese skute odjeće gospodjice Marije do svojih usti. Htjela svoje zažareno lice u djevojačkih tih naborih zakopat, al se ne usudi. Napokon ustadè.

„Ovaj, — ovaj čovjek, zna li on za vašu namjeru?“ zapita brzo gospodjica Marija.

„Ne zna; a i da zna, briga njega . . . . Tà on djeteta ni ne pozna, — nikad ga ne vidje!“

„Idite k njemu — večeras — sad na mah — s mjesta! Recite mu, što ste učinila. Recite mu, da sam se ja pobrinula za njegovo diete. I to mu kažite, da nikad ne smije vidjet svoje diete . . . . Gdjegod ono bude, za njim doći ne smije . . . . Kamogod ga smjestim, ja zabranjujem, da on dodje za nama! Tako, a sad idite — ja sam umorna, a — imam još mnogo posla.

Izprati ju pred vrata.

Na pragu se majka okrene:

„Laku noć.“

Opet htjede pred gospodjicom pasti na koljena; nu u tom trenu razkrili mlada djevojka ruke i pritisne grešnicu za časak na čiste svoje grudi; — tad zatvori i zabravi vrata.

* * *

Sutradan je „Bill pustoši“ čustvom velike odgovornosti ravnao vojke Slumpullionske poštarske kočije, jer medju njegovimi putnici bijaše i učiteljica. Kad je na cestu zakrenuo, izpunjujuć prijaznu molbu, koja je dolazila iz kočije, zaustavi on svoje konje i počeka, dok je „Tommy“ na zapovied gospodjice Marije izskočio iz kola.

„Ne taj grmić, Tommy, ne, — tamo onaj do njega.“ Tommy izvadi novi svoj nožić, odreže sa visoka grma azaleâ jednu grančicu i vrati se s njom gospodjici Mariji.

„Je l' sve sada u redu?“

„Sve.“

A zaslon poštarske kočije zaklopi se nad idilom u crvenoj dolini.

Tomislav, prvi kralj hrvatski.

(914 — 927.)

Hrvatske kneževine: posavska i dalmatinska, bijahu dugo vremena odieljene. Našao se doduše početkom devetoga vieka junak, slavni Ljudevit, veliki župan posavskim Hrvatom, koj je naumio bio, da obje kneževine u veliku i moćnu državu sjedini; ali trud i nastojanje ostade mu jalovo. Silnim naporom ljutieh Franaka, te crnom nevjerom dalmatinskoga župana Borne pade Ljudevit i velika ideja njegova.

Punih sto godina zatim ostade ideja Ljudevita posavskoga neostvarena. Odieljene kneževine hrvatske doživiše u to vrieme razne zgode i nezgode: sad se pokoravahu Frankom, sad grčkomu caru, sad se opet uticahu pod okrilje papi rimskomu. Istom desetim viekom izpuni se namišljaj Ljudevita posavskoga. Bijaše to za Tomislava, velikoga župana dalmatinskih Hrvatâ.

O rodu kneza Tomislava, tko mu je bio otac, tko li mati, neznamo ništa. Ali stare knjige mnogo nam pričaju, da je Tomislav bio hrabar mladić, jak na oružju i vele poduzetan, „da je bio mlad i kripak u hrvanjih!“ Njega ide velika zasluga, da je hrvatske kneževine sjedinio, novu državu svoju osilio i proslavio, pače i temelj kasnijoj duševnoj kulturi položio.

Kad su hrvatski velmože Tomislava na „kneževski stol“ posadili, bijaše stanje Evrope veoma čudno.

Silne nekoč države, s kojih je narod hrvatski dugo stradao, bijahu duboko pale: franačko kraljevstvo bijaše razkomadano, a grčko carstvo priestolnimi borbami veoma oslabljeno. Velika kneževina Moravska, koju je Svatopluk u srcu Evrope osnovao bio, izginu netom sa obzorja evropskoga. Na ruševinah moravske države banio se narod nov, dosele u Evropi nevidjen, kojega

se je cieli kulturni sviet živo bojao. Bijaše to narod magjarski.

Ovaj čas evropske nemoći dobro dodje Slavenom na balkanskom poluotoku. Upotrebiše ga Bugari i Hrvati. Bugarsku podiže veliki car Simeon, a Hrvatsku knez Tomislav. Na zapadnoj te iztočnoj strani balkanskoga poluostrva niknuše dvie slavenske države. Sámo se je bojati bilo, neće li se obje jednom sukobiti, te medjusobnim trvenjem upropastiti?

Knez hrvatski Tomislav započe veoma sretno. Prva mu je briga bila, da zauzme posavsku Hrvatsku medju Dravom i Savom, koja je upadom Magjara u Panoniju bez gospodara ostala. Stara kronika dukljanska pripovieda obširno, kako je Tomislav mnogo s Magjari vojevao, ter nakon dugotrajne borbe napokon dobitnikom ostao. U ime nagrade za dugotrajni rat taj zadobi posavsku Hrvatsku, te ju sjedini sa svojom kneževinom. Ovako izvede on ideju Ljudevita posavskoga.

Hrvatski je narod, nastaniv se na zemlji carstva grčkoga, dugo priznavao vrhovnu moć cara byzantskoga. Tomislav zamisli prvi, nebi li narod hrvatski učinio podpuno neovisnim i samostalnim. Tu mu i nehotice pomogne car bugarski Simeon. Simeon si naime stavi životnom zadaćom, da će grčko carstvo uništiti, te u samom Carigradu priestol bugarski zasjesti. Dok se je Simeon pred vratima Carigrada sa Grci borio, odkaže knez Tomislav Grkom svaku poslušnost, te učini državu svoju samostalnom i slobodnom.

Ovako osili Tomislav kneževinu hrvatsku. Ali to nebijaše dosta. Na iztoku i jugu zemlji hrvatskoj sterahu se još druge krajine, kanoti Bosna i Hercegovina (Hum.) U Humu gospodovaše knez Mihajlo, Bosnom pako vladahu pojedini župani. Razširiv kneževinu svoju na sjeveru, poželi si Tomislav, da i ove strane pod svoju vlast skuči. Sreća mu posluži. Tako steče zapadnu Bosnu (županiju lievansku, glamočku i vezentsku), a humskoga kneza Mihajla sklone, da mu je vrhovnu vlast priznao.

Sve osnove kneza Tomislava podjoše mu krasno za rukom. Oko g. 920. bijaše on negdje na vrhuncu moći i slave svoje. Dok su Grci sa Simeonom borbu za bitak vodili, osnova on na iztočnoj obali jadranskoga mora snažnu državu, kojoj je samo vanjski sjaj manjkao. Trebalo je tu novu državu uglednom učiniti. Zato odluči, da će se kraljem ovjenčati i kneževinu svoju u kraljevinu preobraziti. Uzdajući se u se i u moćnu državu svoju, nehtjede krune tražiti ni u cara njemačkoga, ni u pape rimskoga, a kamo li u cara grčkoga, si već postavi poput Simeuna bugarskoga kraljevski vienac sam na glavu. Nitko nam doduše nespominje, kako se je krunio, ali u duhu vidimo ga u sred priestolnice Biograda, gdje ga je odabrana kita velemoža hrvatskih obkružila, kako mu dvorski častnici pružaju žezlo i mač, te kako mu hrvatski biskup, Grgur ninski, kiti proslavljeno čelo zlatnom krunom, tim najdragocjenijim znakom svjetovne moći i slave.

Tako postade Hrvatska kraljevinom, i to moćnom kraljevinom. Tomislav, ojačiv nasliedjenu si državu i podavši joj vanjski sjaj, mogaše sada o tom misliti, da u miru i zadovoljstvu novu kraljevinu uredi i kultivira.

Ratoborni se duh u njemu smiri, te zajdnjih godina svojega vladanja nastojaše jedino o nutarnjem uredjenju svoje države. Ponajprije ustroji si dvor poput ostalih evropskih vladara, zatim uvede feudalni ustav, te učini nasljedne župane svojimi vasali. Tim ukine za dugo mnoge pobune, s kojih su predšastnici njegovi pogibali, te postavi ujedno temelj nasljednoj kraljevini Držislavovića.

Oko g. 925. sazove on veliki sabor u grad Spljet. Poput zapadno — gotskih kraljeva sabere on na tom zboru ne samo svjetske velmože, već i duhovne poglavare. Tu bijaše vazal njegov, Mihajlo knez humski, svi bani i župani; zatim nadbiskup spljetski Ivan, hrvatski biskup Grgur ninski, biskupi rabski, krčki, osorski, dubrovački i kotorski; napokon poslanici pape Ivana X. i to Ivan, Leon i Madalbert. Na zboru trebalo je mnogo toga popraviti. Za prijašnje nemirne dobe bijaše hrvatskom zemljom tolik nered zavladao, da je narod u barbarstvo pao. Škole se bijahu zanemarile i nauka, vjera božja propadala, bune se radjale, svećenici, pače i knezovi se ubijali. Da, — i same svetinje braka bijaše ponestalo. Valjalo je dakle ovomu zboru težke rane izliečiti, ter hrvatski narod od socijalne propasti sačuvati. Spljetski sabor učini svoju dužnost. Nakon dužega savjetovanja bude na saboru petnaest točaka ustanovljeno, kojimi se je imalo doskočiti svim neredom za sva vremena.

Težko bijaše Tomislavu pri duši, kad se je započela borba izmedju hrvatskoga i latinskoga svećenstva, radi bogoslužja i crkvenoga jezika. Već u prastara vremena propoviedahu Hrvatom kršćansku vjeru svećenici nadbiskupije spljetske, te uvedoše u službu božju jezik latinski. Kad su kasnije slavenski apoštoli sv. Ciril i Metodij uzeli naviеštati vjeru božju jezikom slavenskim, donesoše mnogi učenici njihovi službu i knjige slavenske u Hrvatsku. Tim se razdvoji narod hrvatski na dvoje. Jedan dio pristajaše uz hrvatske svećenike (glagoljaše) i biskupa jim u Ninu, a ostali ostadoše vjerni jeziku latinskomu i nadbiskupu spljetskomu. Doskora porodiše se razmirice medju svećenstvom crkve ninske i spljetske. Potonji uzeše biediti hrvatske glagoljaše, da su krivovjerci, i ocrniše jih kod pape. Velik jaz nastade medju obima strankama, kadno su za Tomislava vladala dva odlučna biskupa, i to hrvatski biskup Grgur u Ninu, a Ivan III. u Spljetu. Ivan ocrni hrvatske svećenike pred papom Ivanom X., da su krivovjerci, i da služe božju službu jezikom nedopuštenim. Papa uzvjerova tim glasovom, te naloži Tomislavu, da ukine slovjensko bogoslužje. Junak Tomislav, nepobjediv na oružju, popusti rieči papinskoj. Odrekav se za uvieke grčkoga cara i njegove vlasti mišljaše Tomislav, da će popuštanjem u crkvenih stvarih steći revna prijatelja u rimskom papi, koj će ga u svjetskih stvarih svojim ugle-

dom i moći pomagati. Makar se je hrvatski biskup Grgur svom snagom svojom za Hrvatstvo borio, on morade ipak podleći silnoj volji svojih gospodara. Jezik hrvatski bude iz službe božje izključen, i vlast hrvatskoga biskupa znatno stegnuta.

Premda je Tomislav u kasnije doba svojega vladanja o miru nastojao, morade se ipak još jednom na bojnom polju ogledati. Suparnikom bijaše mu moćni car bugarski Simeon.

Skršiv Simeon silu grčkoga carstva, okrenu oružje svoje prema zapadu. Tu življahu medju državom bugarskom i hrvatskom Srbi pod svojimi domaćimi knezovi. Ove naumi car Simeon svojoj vlasti podvrći, nebi li kasnije preko Srbije i hrvatsku kraljevinu stekao. Srbski knez Zaharija morade pred bugarskom silom uzmaći, te neznajuć, komu bi se utekao, pohrli u Hrvatsku kralju Tomislavu, nebi li ga ovaj pred bugarskom silom obranio. Tako nastade hrvatsko-bugarski rat.

Simeon dočeka jedva tu liepu zgodu, da u jedan mah Srbiju i Hrvatsku smrvi. I onako je dobro znao, da bi do sukoba medju Hrvatskom i Bugarskom doći moralo. Zato sakupi g. 927. golemu vojsku, dade joj za vodju Alogoboruta, te ju pošalje put Hrvatske. Tomislav nebijaše takodjer lien. Sakupiv vjerne svoje dočeka bugarske čete u neprohodnih gorah hrvatskih, te potuče hametom vojsku bugarsku. Poraz Bugara bijaše toli silan, da nam svi grčki ljetopisi, dapače i mnogo kasniji ljetopis ruskoga monaka Nestora, o njemu pripoviedaju.

Malo zatim umre g. 927. car Simeon. Smrću njegovom nestade svake pogibelji po kraljevinu hrvatsku.

I Tomislav podje za Simeonom u grob. Kad i gdje je umro, neznamo; dapače neznamo ni to, gdje nam počiva „prvi kralj hrvatski."

Dukljanski ljetopis spominje jedino, da je Tomislav vladao trinaest godina. V. Klaić.

Putositnice iz Dubrovnika.

(Nastavak.)

IX.

Benediktinski samostan na Lokrumu bio se u svoje vrieme vrlo obogatio darovštinami zahumskih i bosanskih župana i banova, te dubrovačke vlastele. Opat benediktinski bio je znamenita ličnost u Dubrovniku, pa uprav rad toga steko si je velike neprijatelje u nadbiskupu dubrovačkom i u vlasteli. Nešto rovanjem nadbiskupa, a nešto opet same dubrovačke vlade, opatov položaj postajaše sve to nesnosnijim. Malo po malo padao je ugled Benediktinaca, dok im napokon Dubrovčani ne oteše otok Lokrum, te im nesta traga.

U prvoj polovini 18. vieka proda dubrovačka republika Lokrum, al ga skoro vidjamo opet u njezinih rukuh. Nalazeć se republika dubrovačka s došašćem Francuza u financijalnoj krizi, prodade ona god. 1803. Lokrum nekoličini gradjana, koji ga kupiše samo kao špekulanti.

Oni stadoše Lokrum obradjivati, te ga dobar dio nasadiše borom, lozom i maslinom. Godine 1806., pošto konačno zauzeše Francezi Dubrovnik, zauzeše i otočić Lokrum, te na njem podigoše tvrdjavice sa strane napram Dubrovniku, koju je i austrijska vlada sve do danas zadržala.

Godine 1859. napokon kupi nadvojvoda austrijski, a kašnje nesretni meksikanski car Maksimilijan otok Lokrum od obitelji dubrovačke Tomašević, u čijoj je vlasti tada bio. Godine 1860. dobi nadvojvoda Maksimilijan dozvolu od rimskoga pape, da bude njegov kapelan na Lokrumu imao čast infuliranog opata. Time dobi Lokrum na novo svoga opata, ako ne više benediktinskoga i u onom negdanjem smislu. Poznato je, da je pokojni Maksimilijan bio svom dušom zauzet za austrijsku mornaricu, te je u tom pogledu mnogo za njezin razvitak učinio. Maksimilijan je rad toga najradje i boravio na moru; pa si je u tu svrhu uredio krasan dvorac „Miramar" u Trstu, koji zaista na čast služi Trstu, a drugi opet, košto vidimo na Lokrumu; on je taj otočić pretvorio u krasan perivoj.

Južno-iztočnu stranu otočića bila je već prije obrasla borova šuma, maslina i trs, a on je sredinu njegovu uredio kô perivoj, a sve ostalo prema tomu udesio. Samostan benediktinski upotrebio je Maksimiljan za svoj stan. Izvana nije na zgradi ništa popravljao, ali iznutra sve je uredio baš na carsku. Prostorija starih nije preuredio, već je sve zadržao kako je i bilo. Negdanji samostanski hodnik sada je glavna dvorana, a pojedine celice negdanjih kaludjera sada su liepe sobice, ali slabo svjetle, jer su prozori, na kojih su još ostale i rešetke, maleni. Inače sve je tu krasno i sjajno. Stiene izkićene su svakojakimi zrcali i slikami, predstavljajućimi razne članove habsburžkoga doma i pojedine zgode iz austrijske istorije itd. Vidi su tu razno oružje i grbovi austrijskih zemalja, medju kojimi opazih i hrvatsku krunu na zelenu polju med srebropjenom Savom i Dravom, što me nekako razveselilo. Po tlima steru se skupocjeni sagovi, a po stolovima nalaze se svakojaki albumi i sjajna izdanja klasika njemačkih, franceskih itd. — al hrvatskoga na tom pravom hrvatskom zemljištu, a u blizini stare Atene hrvatske ne mogoh zamjetiti ništa! Za Gundulića, Gjurgjevića, Mažuranića, Preradovića oti dvori ne znadu! Nad vratima pojedinih sobica vide se razni napisi na — njemačkom jeziku!

Kad čovjek u te tamne dvore udje, u kojih se sve sjaji i bljeska, misli, da se nalazi u vilinih dvorih, pričini ti se, kan da si u dvoranah onih sredovječnih romantičnih velikaških i kavalirskih kula, u koje nas toli rado romanopisci uvode.

Uzpeh se sa prijateljem i na zrenik, što je nad samom zgradom, odakle liepo se razabire sav otok, te ti se tu krasan pogled otvara na more i na Dubrovnik.

(Konac sliedi.)

Tiskom, troškom i nakladom Drag. Albrechta. Odgovorni urednik Vjekoslav Klaić.

Ovomu broju dodan je prilog od pol arka.

LISTAK.

Grad Hvar (slika na strani 169.)

— Hvar ili Far (Lesina, Pharia) zove se primorska varošica na istoimenom otoku, brojeća oko 2000 stanovnika. Hvar vrlo se prijazno dojimlje čovjeka. Grad leži u liepoj dragi, nad kojom se podižu mali vrhunci, na kojih su dvie tvrdjavice: Španjolka i Sv. Nikola. Čim se čovjek izkrca na kraj, dodje se na gradski trg, komu ravna ne ima nijedan grad dalmatinski, koji je odmah na obali. Taj trg vrlo je prostran i liep. Tu je usredotočen sav život hvarski, tu se nalaze svi uredi i oblasti. Najljepša zgrada, što je tu ima, jest tako zvana Loggia, sagradjena još za mletačkoga gospodstva od Sanmichela, koju zovu i cursalon. U njoj ima vrlo liepih prostorija.

Spomena je vriedna i zgrada arsenal zvana, koja je za Mletčana zbilja bila arsenalom, al kašnje ju Austrijanci pretvoriše u kasarnu, što jeste i danas. Uz to imade u toj velikoj zgradi raznih ureda i trgovačkih skladišta. Stolna crkva Sv. Prospera, koja je takodjer na trgu, vrlo je liepa bazilika sa tri broda i s trima kapelicama. Biskupski stan i crkvu sasma je na novo popravio i preuredio pokojni biskup hvarski Duboković, kojega se Hvarani uviek milotno sjećaju. Nu trgu imade i liepi zdenac.

Osim napomenutoga ne ima ništa važnoga u Hvaru. Ostali je grad neuredan te su mu ulice nepravilne i uzke. Četvrt sata dalje od grada ima samostan franjevački. Put k njemu vodeći ide sve uz more. Samostan sâm na vrlo je liepom položaju. Oko njega nalazi se množina orijaških rogača (carobe). Divan ti se vidik odtale pruža na more. Francezi, koji su početkom ovoga vieka prodrli u naša mora i svuda ostavili žalostnih uspomena, napose u Dubrovniku, komu i zlatnu slobodu ugrabiše, ostetiše znatno (1806). i gdjekoje zgrade u Hvaru, kao Loggiu itd. Crkvu sv. Marka, koja ležaše u sredini grada, sasvim srušiše, te se danas ne vide od nje no ostanci.

Hvar je osobito na glasu radi svoga zdravoga i prijaznoga zraka. Rad toga često ga polaze bolestnici. Vegetacija je tude već južna. Cvieća ima tu svakovrstnog te se od nekih vrsti prave i razne ljekovite vode. Vina i ulja proizvodi se na Hvaru vrlo mnogo. Inače bave se Hvarani mnogo i ribarstvom. Stanovnici grada Hvara dakako čisti su Hrvati, osim gdjekoga potalijančenjaka ili uskoka puljskog. Tu govori se čistom čakavštinom. Govori se dakako u gradjanskih obiteljih, koje su čisto narodne, žalibože mnogo talijanski, košto i po ostalih naših dalmatinskih gradovih, nu nadajmo se, da će mladji naraštaj, koji bude hrvatski odgojen, i tomu konac učiniti. Na otoku Hvaru porodilo se je više znamenitih književnika hrvatskih, kao Hektorović, Lučić itd. S otoka Hvara rodom je i naš dični Šime Ljubić (iz Staroga grada). M.

Dopis o francezkoj literaturi (koncem travnja.)

— Vaš list, gosp. uredniče, razveselio me i ujedno bojazni napunio.

Liepa je vaša misao, upoznavati hrvatski sviet s literarnimi proizvodi francezkoga naroda, nebi li se malko okanio hladnoga Niemca, te se i romanskom kulturom napajao. A dopustite mi ovdje reći, da je kultura romanska prikladnija ćudi hrvatskoj, nego li ona hladnog Niemca, ili ako hoćete, Hrvati su nekakova sredina izmedju germanskog i romanskog življa; nu ipak narav njihova više prama ovim posljednjim naginje. To pokazuje jezik, to pokazuje i temperament hrvatski. Liepa je dakle vaša zamisao, kako već rekoh, nu se bojim, da se niste na pravu adresu namjerio: jer neznam, hoću li ja moći takovoj zadaći odgovorit.

Ipak ću se odlučiti, a nedostatke nemojte meni pripisivati, nego jih pripišite vašemu prevelikomu pouzdanju u mene.

Današnji list započimljem gubitcî, koje će i knjiga i narod francezki dulje vremena oplakivati.

Kô što je vam nemila smrt u zemlju spremila Perkovce, Preradoviće, Kurelce, tako vam i ovdje pobornik za pobornikom suznu ovu dolinu ostavlja, i eto nam ode Edgar Quinet, Massol, i drugi.

O Quinet-u vam neću mnogo govoriti, jer je sjegurno i u hrvatskih listovih o njemu govora bilo, čovjek bo to svjetskog glasa bijaše.

Kao profesor u „collège de France“ odlikovao se svojim liberalismom, a carstvo, koje nije samostalnih i slobodoumnih načela trpjelo, odtjera ga. On je na to ostavio domovinu, te se najvećma u Švajcarkoj zadržavao, zabavljajuć se literaturom.

Čim mu prvi glas o padu carstva do ušiuh dopre, pohiti u Paris, gdje je 8. travnja 1871. kao treći iz izborne žare izašao. Prvi bijaše Louis Blanc, drugi Victor Hugo, a treći Quinet. Tek za ovim je sliedio Gambetta. Malo je koji grad tako zahvalan, kao Paris.

Pod Thiers-om bio opet pro forma uzpostavljen na katedru u collège de France (Francezka visoka škola).

Njegovo najbolje djelo je „La Revolution“. 2. vol. Pred smrt je dogotovio: „les sentiers de France“.

Victor Hugo, govoreć nadgrobno slovo, reče: Quinetovo djelo je sjajno i ujedno znamenito. S dvijuh ga strana motrite, s politične i literarne, u obih je visinu postigao. U njemu vam dvostruka korist, što ju naše stoljeće treba „na jednoj strani pravo, na drugoj umjetnost“.

Na grobu se liepim slovom sjetio svojega bivšega druga i prof. Laboulaye; a jer je bio gorljivi republikanac, to se i Gambetta š njim na grobu za zadnji put oprostio. —

Drugi je Marie Alexandre Massol, rodjen u Béziers-u u južnoj Francezkoj 1805. umro 22. travnja 1875.

Filozof ovaj bijaše sekte Saint-Simonističke, poznate socialističke stranke. U svomu životu putovao je mnogo, i proputovao cielu Francezku, Njemačku, Austriju, Tursku, i Egypat, a svagdje, kuda je išao, morao si je, po zavjete rečene sekte, hranu i stan radnjom zaslužiti. Došav u Englezku, osnuje tamo republikanski list „l' Observateur français.“

Poslie g. 1848. radio je u „Reformi“ i u „Voix du peuple;“ bijaše tako suradnik dvajuh velikih muževa: Lamenais-a i Proudhon-a.

Sada nije Massol više ni Saint-Simonist, pošto je ovo družtvo religioznu formu poprimilo, a Massol propoviedao čisti moral bez ikakova religiozna upliva i to načelo vodilo ga na svih njegovih velikih putevih.

Poslie 2. prosinca 1852, pod carstvom dakle, baci se u francmaçoneriju (slobodno zidarstvo), povuče se sa svim u zabit, i posveti se naukom filosofičkim.

Slobodno-zidarska loža izabere ga svojim upraviteljem. Kao svakoj, tako bijaše i ovoj loži temeljem moral neodvisan od religije, neodvisan od svake vrhunaravne ideje, i tako stvori Massol god. 1865. u družtvu s Henri Brisson-om tjednik „La Morale indépendente“, koji je bio naperen proti teologom. Osobitu i obću pozornost probudi Massol-ov filosofički boj s patrom Hyacinthom, koj je proti francmaçonskomu smjeru, a navlastito proti Massolu god. 1865. javno propoviedao o uskrsu u crkvi Notre-Dame. Proročansko Massolove rieči: „Taj će još kao nevjernik umrieti“, izpuniše se; jer Hyacinthe odpade kasnije od crkve i sada nosi ime Mon. Loyson.

Paris, koji zna štovat zaslužne ljude, izabra ga 1874. članom municipalnoga vieća.

Dne 24. travnja bijaše njegov sprovod na groblje „Père Lachaise“. Svjetine se silan broj sakupio, da izkaže posljednju čast filozofu republikancu. Više je govornika na grobu govorilo i opazio sam, da nije bio nijedan u školi Kurelčeva biografa.

Najvažniji bje govor, što ga proslovio M. Thulié, predsjednik parižkoga municipalnoga vieća, koj je nabrajao sgode i nesgode pokojnikove, i onaj Henri Brisson-a, koji je pripoviedao, kako je bio zadnji čas kod Massola i plakao, a ovaj mu rekao: „Kad mene ne bude, nezaboravi republike“. Dakle republika,

završi Brisson, koja je Massola na smrtnoj postelji preokupirala, ona je, na koju nam je misliti, ona nas jedina može podići. —

Na to — kako se često sgadja u Parisu — svjetina od jedno 15000 duša, ako se po jedna duša na svakog prisutnog računat može — kako bi rekao M. Verne — svjetina udari u pleskanje i zaboraviv mrtvoga stane klicat: „Vive la republique!"

Tako pokopasmo Massola, filosofa, literata, patriotu!

Sada da vam još javim smrt jednoga feljetoniste. To je Octave Féré, što je ovih dana úmro u 60. god. svoga života.

Féré je pisao skoro po svih parižkih listovih, a njegovi romani se odlikuju gibkošću i razlikošću situacije, dočim je u stilu zaostao. Premda rodjen u Touraine-i, gdje se najčistije francezki govori, to se on ipak stilom odlikovao nije. Njegova kći je jedna od poznatijih pjevačica u Parisu.

Izmedju mnogo njegovih romana napomenuti ću samo nekoje, kao što su: „les Mystères du Louvre, le juge Medecin, le Medecin confesseur," itd.

Neznam, bili vam još javio o čovjeku nekakvom, čiju smrt ove dane sve parižke novine naviestiše, svaka dakako uz svoje opazke. —

Ime mu Leo Lespès, nu obće poznat pod imenom **Thimothée Trimm**. Taj čovjek dodje na glas oko god. 1840. Pošto je najme sedam godina kao prosti vojnik odslužio u vojsci, poče u pomanjih listovih pod pseudonimom: „la commandeur" pisati zabavne članke, koji dotičnim listovom pribaviše mnogo čitatelja. Popularnost njegova počimlje tek s osnovanjem „Petit Journal-a". Tu se on odlikovao svojom dnevnom kronikom. Proza njegova nije se odlikovala toliko sadržajem, koliko kojekakvimi doskočicami, te je u sastavcih njegovih bilo uviek nešto vojničkoga. Na boulevardih padao je u oči svojimi ovratnici i vojničkim krojem svojih haljina.

God. 1869. predje on k „Petit-Moniteur-u „jer mu urednik ovoga, Dalloz, skoro do 100.000 franaka na godinu obećao i sve mu dugove izplatio. Nu obćinstvo ostane vjerno „Petit-Journalu", nije uz Timothée Trimm-a prošlo k Moniteuru, kako je to Dalloz, suparnik Polydore Millaud-a, mislio, te tako na jednom Trimm ostane bez kruha. Istina, on je imao dohodke veće, nego li i sami ministri pod sretno padšim „empirom", nu je zato i širokih rukava bio, te u siromaštvu umro.

Zadnje dane svoga života proveo u „Maison de santé, Dubois", gdje je i Victorien Séjour završio. Sproveden je na groblje 24. travnja od nekolicine znatiželjnih.

To su vam znatnije osobe, što ih Francezka u novije vrieme izgubila.

Što se knjige tiče, to vam ovdje skoro svaki dan štogod nova zabilježiti.

H. Malot. Izdao je „La Fille de la comédienne, i „l' Heritage d'Arthur", 2. vol.

Drugo spomena vriedno djelo jest: „A travers les Etats-Unis". 1. vol. od L. Simonin-a.

Zadnje vrieme mnogo se pisalo o Americi i njezinih stanovnicih, a tko je čitao Sardou-ova „Oncle Sam", tko je čitao „Femmes fortes", taj se morao sgrozit nad nepravdami, što jih Francezi Amerikancem nanašaju.

M. L. Simonin je sasvim drugi čovjek, on se trudi prikazat svojim čitateljem istinu, a rečeno djelo nadopunjuje jedno prijašnije, pod naslovom „Pays lointains" i „Grand ouest des Etats-Unis".

Djelo ovo nemogu vam analizovat, kó što bi mogo analizovat roman, ovakova djela treba čitat. „Cette philosophie qui marche" (ova putujuća filosofija), kako je rekao Lamartine, nas podučava i zabavlja ujedno.

Isti pisac pisao je takodjer „**Vie souteraine**" (Podzemni život) i „**Histoire de la terre**" (poviest zemlje).

„De la longevité humaine" 1. svez., gdje nas doctor Burggraeve uči, kako nam je živit, da sto ljeta doživimo.

„Histoire de Marie Stuart", od Jules Gauthier-a 2. svez. drugo izdanje. Pisac uzimlje Mariju u obranu. Djelo je pisano veoma zanimivo, a ima više tragično-liepih momenata. Marija se hrabro brani proti urotam škotskih velikaša i proti rivalki svojoj Elisabethi do posljednjeg časa.

Još bi vam mogao napomenuti djelce, što ga napisao comte de Riencourt i to o vojnicih nemoćnih i ranjenih, te o njihovu položaju u Francezkoj i inozemstvu, nu to bi riedko koga od vaših čitatelja zanimalo.

Javit ću vam o zanimivom djelcu P. J. Stahl-a, a to je „L' Histoire d' un Ane et de deux jeune Filles" 1. svez. (Pripoviest ob oslu i dvijuh djevojčicah.)

Knjiga je za sve stališe pisana. Zrio čovjek čitajuć se nasmije, a djeca se zabavljajuć uče. Knjiga to, koja bi i našu djecu više i bolje zabavila, nego kojekakvi prevodi njemački.

Doglasujem vam još o dvajuh dramatičkih proizvodih, i to: „Un drame sous Philippe II. 4. čina, u stihovih; drama davana s uspjehom u „Odeon-u", nu kritika se o njoj sasvim nepovoljno izrazila, kudi pjesništvo „Porto-Riche-a", tako se zove spisatelj, a kudi i pogreške u samoj drami.

Drugi je komad: „Le Comte Kostia", igrokaz u 5 čina od M. M. Victora Cherbuliez i Raymonda Deslandes. Ovo je samo dramatizovan istoimeni roman Victora Cherbuliez-a. Igrokaz je u obće dobar.

To vam onako na brzu ruku pobilježih, neka vidite, da bar volje u mene ima, ako i nisu sile dorasle.

Budući put nastojat ću zanimivijim biti, a dotle da ste mi zdrav vi i vaši čitatelji! J. B. Lalouette.

— **Hrvatski pjevački sastanak i posveta zastave pjev. družtva „Danice" u Sisku.** Kad je ono hrvatski narod u oktobru prošle godine slavio najveće slavlje svojega duševnoga preporoda — otvoraj hrvatskoga sveučilišta — i Zagreb se napunio milih gosti sa sviju stranâ, mnoga se krasna ideja porodila, mnoga se već davna smišljena prvi put mogla iznesti na javu i podpuno ocienit. Danas nam godi, što možemo reći, da je jedna od tih ideja izvedena, i da nam se je od nje mnogomu napredku nadat. Hrvatska pjev. družtva, odzivajuć se pozivu, pohitiše u Zagreb, te pomogoše znatno uveličat narodnju svečanost. Tom prilikom, budući prvi put na okupu, „Kolo" zapodjene pitanje, kako bi se hrvatska pjevačka družtva medju se svezala te složnim nastojanjem i stalnim smjerom piev hrvatski unapredjivala. Jedno poslije podne opredjeleno bi razpravi; izabran privremeni odbor, da učini sve predradnje, i na izjavu Siščana, da će se budućih Duhova njihova zastava svetit — odredjeno, da će se pjevači prvi put ondje sastat i uredit se u pjevački savez. I nebiš mogao prikladnijega mjesta u Hrvatskoj naći za ovakav sastanak: na sve strane krasne komunikacije, a rodoljublje vriednih Šiščanâ svakomu je već unapried kazivalo, da će gradjanstvo svoje goste onih dana tako usrdno i milo primiti, kako i jest. Da vam sada u kratko orišem svečanosti.

Na večer 15. maja prispješe vlakom u nakićeni trobojnicami i krasno razsvjetljeni Sisak družtva: „Kolo" iz Zagreba, „Zora" iz Karlovca, „Lira" iz Gorice, deputacija „Zvona" iz Križevca, „Dvojnicâ" iz Belovara, „Jeke" iz Samobora. Srdačan to bijaše doček: glasba vatrogasnoga družtva dočekala goste hrvatskom poputnicom, a stupivši na peron zaori iz sviju grla „živili", te „Danica" pjesmom pozdravi goste, na što „Zora" i „Kolo" odvratiše svako svojom pjesmom. Tada se pozdraviše družtva po svojih predsjednicih i krenuše svi u grad, koji bijaše taj večer upravo krasno razsvietljen.

Drugoga jutra t. j. 16. dospješe u Sisak „Slavulj" iz Petrinje, „Sokol" iz Gline i Kostajnice, i parobrodom „Davor" iz Broda. Oko 10 sati nadodju „Sokolovci" iz Ljubljane i „Sokolovci" iz Zagreba. Braća Slovenci pohitiše, da proslave s nami našu slavu, prem su bili odlučili, da po svom običaju na Duhove

podju do bledskoga jezera. Sa kolodvora podju sva družtva na posvetu zastave, nu prije nego će taj čin obavit, odoše predsjednici i zastupnici svih družtva pokroviteljici g. Magdaleni Novakovoj, da joj očituju žaobu radi smrti njezina muža i da joj se „Danica" zahvali radi pokroviteljstva zastave. Tada podjoše u crkvu. Ovdje se odsluži svečana misa; za tim pred arenom posvetiše zastavu običnim načinom. Tu „Danica" pozdravi najprije svoju zastavu kompozicijom svoga kapelnika g. Prochazke; za tim odpjevaše sva družtva u tu svrhu komponiranu hymnu od g. Zajca. Sisačka je zastava veoma krasna i skupocjena: sva je od modre svile; na jednoj strani krasno je izvezena vila s lirom u desnoj ruci, a nad glavom joj titra zviezda danica; druga je strana urešena grbom grada Siska. Vrpce, liepo izradjene, nose izvezena imena pokroviteljice gospodje Novakove i dviju kumâ gg. Ivane Batošićeve i Franjice Libermanove.

Poslije podne pošto su pjevači imali pokus, bijaše za goste izlet na parobrodu. Podrug sat vožnje bješe u liepoj zabavi toli brzo i ugodno prošao.

Na večer bijaše svečani koncert, kojega program priobćismo u zadnjem broju. Arena odredjena za ovaj koncert bila je je veoma prostrana i ukusno izkićena; žalibože, da je za pjevanje manje prikladna bila, kako je svagda kod daščarâ.

Koncert se otvori ouverturom „Slava", koju je g. Gjuro Eisenhuth za tu sgodu komponirao i posvetio „Danici". Tada sva prisutna družtva zvonkim glasom odpjevaše krasnu hymnu hrv. pjev. saveza od g. Zajca. G. Milutin Lovrić, tajnik „Danice", zboraše krasni proslov, koji je i sam spjevao, i dovršivši, odlikovan bi burnim klicanjom. „Popievku" komponiranu od g. Prochazke, odpjeva sama „Danica" te ju morade opetovat. G. Josip Eisenhuth gudio na violončelu uz pratnju gusala solo, te je kano uviek, i tu pokazao svoju vještinu. Zbor „Kdo je mar?" od Ipavca sa bariton i tenor-solo, koji pjevahu, g. Grbić i g. Kašman, veoma je krasno izveden od svih družtva. Isto tako „Iztòčna zora" poznata umjetnina našega Zajca, taj večer složno je odpjevana. Sva družtva ju pjevahu, a solo imadjaše g. A. Šiffer, koji se je već često u toj partiji odlikovao. Sam skladatelj dirigirao orkestar: na koncu bi nekoliko puta od obćinstva izazvan. Ovakovi koncerti riedko su u nas posijani: osobito u provinciji ne ima zgode ni sila potrebnih, da se što takva priredi. Nu od sad će ustrojenjem pjev. saveza takvi koncerti sve češći bivat. Poslije koncerta poče se na pozorištu plesat, a ples trajaše do jutra. — To bijaše dan prvi.

Sutradan bilo se sastat svim pjevačem na dogovor. Podpredsjednik privr. odbora g. Zahar otvori skupštinu razlažuć u kratko, kolika je domašaja po hrv. narod ovakov savez, a tajnik g. dr. Kontak izviesti o dosadanjem radu privr. odbora, pročita razpravu o značenju i svrhi pjev. družtvâ i njihova saveza, a g. Javand položi račune. Tada tajnik predloži skupštini od centralnoga odbora izradjene predloge, o kojih se viećali i koji su u glavnom primljeni. Sve što je za uredjenje saveza nuždno, spomenuto je u tih predlozih, o kojih ćemo do skora obširno progovorit. Tako je u Sisku uredjen i učvršćen pjevački savez, kojega složni rad narodu hrvatskomu koristio na mnogo godina!

Oko 2 sata započe banket. Tu se zdravica redala na zdravicu, kako je tom zgodom običajno, a prijateljskom razgovoru ne bi ni kraja ni konca. Iste večeri bijaše u areni uz izvrstnu glasbu karlovačku ples a osim toga improvizirana tombola.

Tako proslavivši ove dane, nekoji gosti te večeri a ostali sutradan krenuše sa miloga mjesta, noseći u svojih srcih krasna čustva bratinstva i sloge i sjećajuć se ugodno one prijaznosti, ljubežljivosti i gostoljubivosti, kojom gradjanstvo sisačko primi svoje goste. Dnevi ovi, znameniti po grad Sisak, znameniti po pjevačka družtva, znameniti po cieli hrvatski narod, u pameti našoj za uvjek će ostat i dugo će mnogo grlo klicat; „„Živio grad Sisak, živio savez pjevački, živio hrvatski narod.""

Na svršetku našega opisa eto krasna proslova, koji je g. Lovrić spjevao i njim goste pozdravio:

Gdje lakim tekom bistra teče Kupa
I Savi hladnoj u zagrljaj pada,
Na našu zemlju bratska noga stupa.
Dà, usried Siska našega smo grada,
Iz praha svoje nekadanje slave,
Što eto opet podigo se nov
I braću svoju — prijatelje prave,
Što bratski pod svoj prima krov.

Slovenskih vidim ovdje sokolova,
Hrvatska braća skupila se hrabra,
A srce pita od kud sreća ova,
I braću našu, što oko nas sabra?
Da l' dušman na nas možda vrieba hudi?
U sveti hajdmo tada braćo boj!
Nek' vidi da smo junaci i ljudi
I uvjek spremni za dom mrieti svoj.

Ne, neima toga, raduj nam se grade!
Ti nekadanji Panonije cvietu —
I Ljudevid, gdje spremô Frankom jade
Hrvatsku slavu pronio po svietu.
I Bakač ban gdje slavni više puta
U boj je srtô za vjeru i dom,
Gdje razbi silu Hasan paše ljuta,
Slobodu zlatu spasi rodu svom.

Dà rode, nova tebi sviće zora.
Na pravoj stazi ti napredka hodi
I sjekni snagom, nadošla je hora,
A dični nek' te stieg prosvjete vodi.
I barjak što ga posvetismo netom
Nek' pravac daje i „Danici" nam
Nek' grudi naše žari vatrom svetom
I pjesmom širi rodoljubja plam.

K toj slavi našoj dohrlila braća
I složna pjesma ori se do neba.
A sloga da nam uztraje i jača
Još barjak samo zajednički treba.
Nad Siskom gradom zapjevala vila,
Oj čujte, čujte, njezin divni glas:
U savez bratski složno braćo mila,
Hrvatskom domu na slavu i spas. H. B.

— Dr. Andrija Gostiša. Dne 16. o. mj. preminu dr. Andrija Gostiša, predstojnik pravosudnoga odjela kr. hrv. zemaljske vlade u 54. godini. Uspomenu njegovu proslavio je dr. Kosta Vojnović, prorektor našemu sveučilištu, sliedećim slovom:

„Riedki je prizor u burno naše vrieme, kad pred grobom muža, koji je zauzeo u našoj kolebanoj Hrvatskoj jedno od najprvijih državnih položaja, nikakva se buka ne podigne, no se svak klanja skromnim njegovim kriepostim, i svak na ustnicam mu nosi prostu ali zavidljivu nekrologiju „bio je pošten" radin, vrli čovjek!"

Takova muža ostanke evo sad ćemo predati zemlji posvećenoj kostima sinovâ, koji su Hrvatsku činom i perom proslavili. Andrija Gostiša, premda ne rodom, ipak ljubavju, duševnim i umnim vrlinam i joj pripada, te može dično uz njih počivati.

Rodio se u Crnicah kod Idrio godine 1821. U Beču je stekao lovor-vienac, te je stupio u odvjetničku praksu kod dra. Ellingera. Nakićen liepim znanjem, dišući rodoljubjem u krugu vatrenih patriota koji su se iz raznih slovenskih krajevâ nahodili u Beču, još oduševljenih pokretom 1848 g. bje pozvan za vlade grofa Lea Thuna g. 1851. na stolicu privatnog prava kod pravoslovne zagrebačke akademije. Tu ga je čekala nova i težka zadaća. Nastajalo je uvedenje novoga gradjanskoga zakonika, koji je imao izmieniti neprobavnoga sredovječnoga Verböcziusa, i ustanoviti u našoj zemlji zakone, duhom pravice i jednakosti opojene izobražene zapadne Europe. Primamiti novi naraštaj ovome zamašnome razvitku civilnoga zakonodavstva bila je njegova zadaća, koju je on za 13 godina izvrstno izpunio. S početka malo viešt hrvatskome jeziku u kratko vrieme sve je težkoće svladao. Bistar, uredan i dubok teoretik, viešt uporavljač, njegovu stolicu okružavali su svi mladi pravnici zagrebački, koji su visili do njegovih ustiu i upućivali se u poznavanje novih civilnih zakonikâ, jer je Gostiša predavao i gradjanski postupnik. Kakve

su te skromne ali velike zasluge za narod svoj, uzgojiti mu buduće sudce, koji će mu dieliti pravdu jednaku i blagu!

Professor revan, pravedan i strog, a obće ljubljen i poštovan, shvaćao je kao misiju za novu svoju domovinu visoko učiteljsko zvanje. Prvi je s Matom Mrazovićem utemeljio god 1852. „Pravnik“ i bio mu suradnik za godinu i po, dokle taj list, komu je bio cilj širiti poznanje teoretičko i praktično novih zakona i udomiti ih u Hrvatskoj odievši ih narodno, nepodlegne napadajućoj, i napokon svladajućoj germanizaciji.

Godina 1864 vidi ga prisjednika banskog stola, gdje će nositi sve krieposti prosvietnoga radinoga i saviestnoga sudca. Kasnije imenovan predsjednikom varaždinskoga županijskoga stola, uredio ga je s temelja, te su ga blagosivljali činovnici i obćinstvo. Postade pako septemvirom. Svud je ljubio i ostvarao pravicu, mrzio na nepravicu, kojoj nehtjede nigda biti oružjem, neustrašiv i neoboriv u izvršenju svoje visoke sudčeve dužnosti.

Posvećen znanosti i obitelji, čedan i samotan, nalazeći svoje najveće razkošje u okrugu malo dičnih prijatelja, odbio je odlučno od sebe s početka ponudjeno mu pravosudno predstojničtvo iza smrti nezaboravnog Price, s kojim se takmao u pravdoznanstvu.

Pokorio se visokome svome položaju, stečenom srpnja g. 1875. kao teretnoj dužnosti. Nitko mu ga nije zamjerio, jer svak je znao, da će hrvatsko pravosudje počivati na saviestnim grudima, i na dubokome umu. Ali nam ga je zavidjela smrt, čije klicu on je bio jur začeo, i preko godine nosio. No u krutnoj sudbini koja ga je desila, nadživio veliku radost, sudbenu samoupravu Hrvatske, kojoj je bio umom i poštenjem za kratko vrieme glava i nakit. Smrt nemila otela nam ga je, kad bi njegova pravedna duša toliko bila doprinicla nastajućemu preustrojstvu pravosudja.

Uzor otac, muž, ostavlja ucviljenu udovu, dva sina i kćer, kojim će otčeva dična uspomena predići kao zviezda-predhodnica. Uzor prijatelj, — profesor i sudac, ostavlja vjerne prijatelje, učenjake i čestite drugove, koji će mu naricati od ljubavi i od počitanja.

Nezamieraj poštena dušo, da tebe Slovenca preda hrvatskoj zemlji Dalmatinac, koji na svojoj učiteljskoj stolici sliedit će te kao uzor, i komu je čast dostala, da ti nazivlje vječni pokoj pod krilom one vjekovite Pravde, koju si ljubio za života svoga i do mogućnosti u tvome visokome zvanju oživotvorio“.

— Rad jugoslavenske akademije. Knjiga XXXI. Zagreb 1875. Sadržaj: S. Ljubić: O upraviteljih Dalmacije za rimskoga vladanja; Fran Erjavec: Slavonija u malakologičkom pogledu; Lj. Vukotinović: O klasifikaciji u biljarstvu; J. Jurković: O metafori našega jezika; Armin Pavić: Prilog k historiji Dubrovačke hrvatske knjiženvosti; Dr. Franjo Rački; Borba južnih Slovena za državnu neodvisnost u XI. vieku (ostatak); Josip Torbar: Živko Vukasović. —

— Pravničko družtvo u Zagrebu. Dne 15. svibnja o. g. bijaše prva sjednica pravničkoga družtva pod predsjedničtvom g. Fr. Schmidta. U ovoj sjednici čitao je g. dr. Napoleon Špun-Strižić razpravu „ob ubroju kazneno-pravnom“. Zatim bude medju članove razdieljen predmet, o kojem će se povesti ustmena razprava na skupštini u mjesecu lipnju.

Ovom zgodom javljamo, da će naše pravničko družtvo izdavati strukovni časopis „Mjesečnik“. Mjesečnik izlazit će svakoga mjeseca na dva arka, te stoji na godinu 8 for. Prvi broj izaći će prvoga lipnja.

— Novo ustrojena čitaonica u Gospiću „gospićka sloga“ broji blizu 100 članova. Nastojanjem nekih revnika priredjuje čitaonica dramatičke predstave. Tako su se dosele prikazali sliedeći komadi: „Raztrešeni“, „Dvapobratima“, „Otac i sin“, „Školski nadzornik“, „Čestitam“. Osobito je uspjela „Crna kraljica“.

— (Jugoslavenska akademija.) Prošle sriede, t. g. j. 19. svibnja čitao je kao gost Ivan Tkalčić u sjednici filolog.-histor. razreda razpravu: „Borba naroda hrvatskoga za anžuvinsku kuću proti ugarskomu kralju Arpadovcu Andriji III.“ Spomenuvši najprije, u kako je nevoljno stanje dospjela za vlade koljena Arpadova kraljevina Hrvatska, pošto je njezinim nemarom stranputicom pošlo svećenstvo i plemstvo, pripovieda, da se smrću Ladislava Kumana (1290) stvoriše u Hrvatskoj dvie stranke, jedna ugarska, koja se izjavila za Andriju III. ili Mletčana; dočim druga, kojoj na srcu ležaše blagostanje zemlje, nepriznavši Andrije III. zakonitim potomkom loze Arpadove, radila je o tom, da hrvatski priestol zasjede anžuvinska kuća. Prije nego li razvi razvoj ciele te borbe, orisa čitalac po lislinah toli zemaljskoga koli kaptolskoga arkiva one znamenite osobe, koje su u toj borbi glavnu rieč vodile. Ovdje se najviše obzirao na to, da pobije pristranoga Krčelića, iz koga su najviše crpili dosadanji pisci razpravljajuć ovu borbu. Pošto bi napomenuo za tim silne progone, koje morade morade svladat Andrija, dok ga nadbiskup ostrogonski ovjenčao krunom sv. Stjepana, govori o pogibeljih, koje istomu Andriji zaprietile toli od cara Rudolfa s jedne, koli od rimske stolice s druge strane, i koja opet sredstva upotrebio on, da se protiva jednomu i drugomu protivniku obrani. Poslije svršena rata s austrijskim vojvodom, pošto bi i Karlo Martello okrunjen za protukralja, nasta u Hrvatskoj javni odpor proti Andrijinoj stranci g. 1292, u koju godinu stavlja čitalac i borbu na krvavom mostu, u dolnjoj Slavoniji i u Bosni.

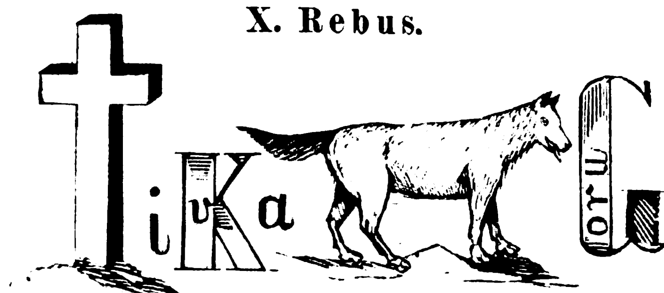
Ni smrću Martellovom ni nasilnimi sredstvi biskupa zagrebačkoga Mihalja, kojimi izazva ustanak u čazmanskoj i križevačkoj županiji, nije se mogao ugušit ovaj hrvatski pokret, da nastojanjem Gjure Šubića izabran bude novi kralj Karlo Roberto, koga isti uslied zaključka križevačkoga sabora dovede iz Napulja preko Dalmacije u Zagreb, gdje ga ostrogonski nadbiskup Grgur g. 1300 okrunio za hrvatskoga kralja. Napokon pridoda jošter, kako je uslied toga spremao Andrija ogromnu vojsku proti Hrvatom, ali je ipak poveo nije, jer medjutim umre.

Riešenje arithmogrypha u 19. br.

P	Pultusk	K
E	Eboli	I
T	Taban	N
A	Atos	S
R	Remsgate	E
P	Plzenj	J
R	Rapp	P
E	Emiri	I
R	Radak	K
A	Atlas	S
D	Dorpat	T
O	Onega	A
V	Vatroslav	V
I	Istar	R
Ć	Čeh	H

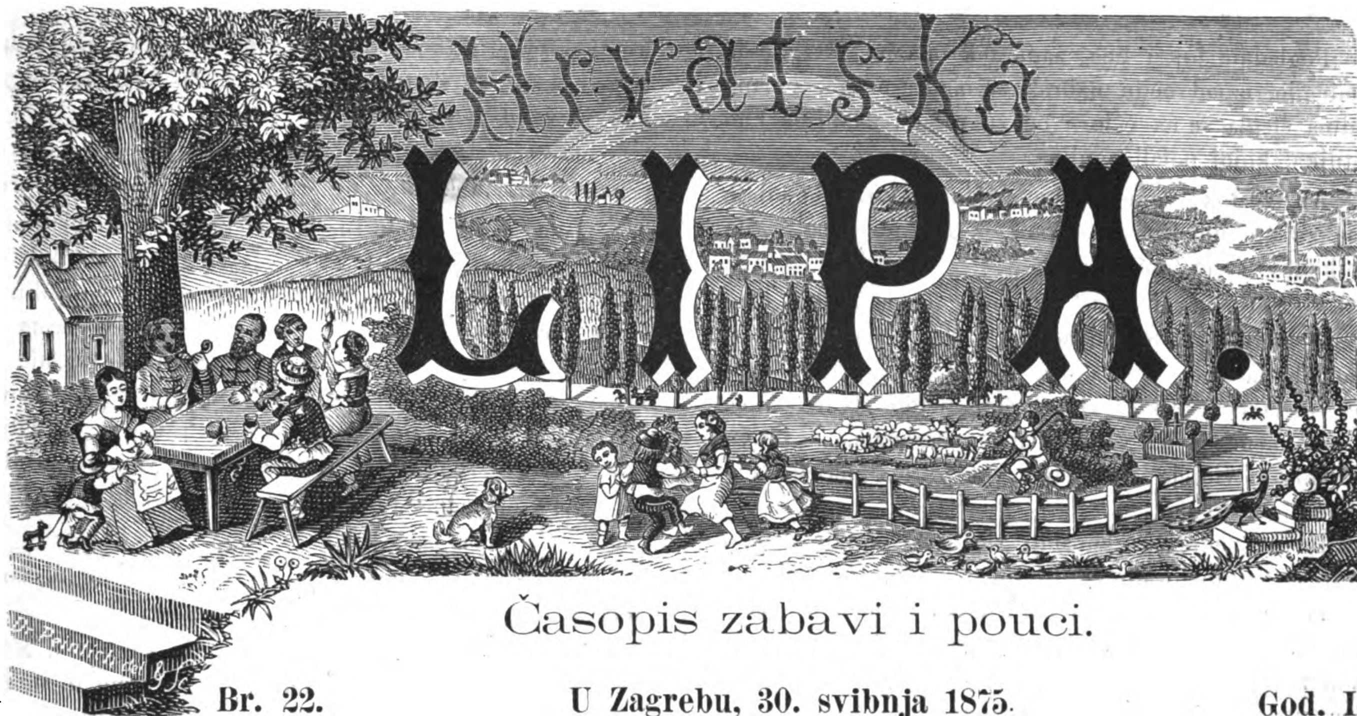
(PETAR PRERADOVIĆ — HRVATSKI PJESNIK)

X. Rebus.

Riešitelje priobćiti ćemo u 24. broju.

Tiskom, troškom i nakladom Drag. Albrechta. — Odgovorni urednik Vjekoslav Klaić.

Časopis zabavi i pouci.

Br. 22. U Zagrebu, 30. svibnja 1875. God. I.

Izdaje se svake nedjelje. Godišnja ciena 4 for.; poštom i domaćim u kuću 5 for. Rukopisi se ne vraćaju.

Na jezeru.

Novela od R. F. J.

(Nastavak.)

XI.

Udjem u sobu i nenadjem nikoga tamo; ogledam se, pričekam, al nigdje nikoga. Bože! pomislim, nije li možda Marija u svojoj sobici. Prodjem kroz dvie sobe i stanem neodlučan pred njezinom. Kako mi je srdce zakucalo, kako se je sve uzburkalo u meni, da poludim. Napokon pokucam, al mi nitko neodgovori. Valjda je neima, otišla je kuda s roditelji.

Htjedoh okrenut, ali mi nešto silno nedalo mira, da bar zavirim u njezino svetilište.

Pokucam opet, opet tiho. Pritiskivajuć polagano kvaku otvorim vrata. Soba je bila dosta uzka. Naprema meni stajao stolić, po kom je bilo razbacano sila knjiga, većina njih otvorena, a listovi nekojih ležali su razasuti po tlu. Nad stolom visila slika liepe ruke, slikana žarkimi bojami; za okvirom bilo je nekoliko uvenutih cvietova utaknuto.

Misleći, da neima nikoga, udjem sasma u sobu, nu moja smjelost zadrhta, kad spazim u dnu sobe Mariju. Ona je sjedila na stolcu, i polegla gornjim tielom na krevet, uroniv lice u zeleno pokrivalo.

— Tko je? — tko je? skoči ona, kad sam se trgnuo, da uzmaknem.

— Ja sam, prostite, da sam tako smion, nisam nikoga našao kod kuće, a došao sam se oprostit i od vas Marijo, stanem se izpričavat.

— Ali kako ste mogli ovamo doći? upita me ona, reć bi, htjela je biti uvriedjenom.

— Rekoh vam, da ne ima nikoga kod kuće — hlad me obadje po svem tielu, i gorka tuga, ta kako je mogla, sad gdje se razstajem od nje, možda na uviek, ovako pitat?

— Vi ćete prostit, da istinu kažem, nisam mogao odolit želji, vidjeti vas posljednji put.

Marija trgne rukom preko čela, i očima stane kao uplašena na mom licu, ali jih odmah opet spusti.

— Vi odilazite — sasvim? — uze ona šaptati, — zbilja niste nikoga našli u sobi, majka mora da je kod kuće?

Opet se nadjoh u smetnji, i ona je bila smetena.

— Dozvolite Marijo, zamolim ja zdvojno, da koj tren uz vas sprovedem, vi neznate, koli je težak po me ovaj razstanak.

Marijino se čelo smrči, ona odmahne rukom i podje k prozoru.

— Vi ste zaboravili, što sam vam rekla? upita ona, gledeći na cestu.

— Nisam, nu —

— Jeste zaboravili, jer nebi inače ovamo došli, o, nisam ja to uzalud kazala, to je moralo tako biti, — ja sam sve učinila, jest sve sam dala, što sam smjela, nadoda ona hitro.

— Neću toga nikad zaboraviti, ja uživam u toj uspomeni, zbilja želju vašu, da se više nikad nevidimo, upravo sam sada namjerio izvesti, zato se nemojte ljutiti Marijo, da sam još jednom prije toga došao, da vam rečem sbogom.

— Dakle jeste, to mi je drago, vi ste uman čovjek, okrene se ona k meni i pruži mi ruku.

Pogledam joj u lice, sada tek opazim, koli se je promienilo, izpod očiju nabrala se modra pruga, smrtna bliedina slegla se na čelo, i oči su reć bi, zamirale kao svjetiljka, kojoj pofali ognjiva.

Ah, žestoko sam stisnuo njezinu ruku, bilo mi je da se za nju uhvatim, kao čovjek koj je utapa, i da ju nikad više ne izpustim.

— Spremate se daleko? upita me medjutim ona.

— Daleko, u Švicarsku, — nisam se usudio kazat, zašto toli daleko.

— U Švicarsku? vidjet ćete liepih stvari, Alpe, zar ne? mene su od vajkada Alpe očaravale, — premda ih nisam vidjela, primetne ona hitro, pokušav nasmjehnuti se.

Bacim nekoliko zanosnih riečih u slavlje Alpa i Švicarske, razložim smjer, kojim sam kanio putovati.

Marija bi me na čas pogledala, a onda bi uznemirena amo tamo okretala glavom, mahnula rukom kanda nešto traži. Najednom sjede umorena na obližnji stolac, uzdahnuv težko, duboko.

Ja zamuknem i stanem motriti taj tužni ženski lik. Sve se je to u nje kidalo, odielo od tiela, duša od tiela, ona sagne glavu, neobziruć se na me hoće li mi se čudno činit, na ruke.

Najednom se trgne, onda opet umiri, uzdahne — dok ne začujem tiho ridanje, težko pridržani plač, suza jedna uteče kroz prste, kojimi je zastrla lice, i pane u prašinu.

To potrese svimi mojimi živci, poput oluje obujmi me i baci pred nju na koljena.

— Marijo — milost — stanem ja vapiti, i trgnuv joj ruke sa lica, pritisnem je na moja goruća usta, sad mi je bilo, da sve, svè izkažem.

Nu prevarih se. Marija skoči kao luda u vis, vlasi njezini razprše se, kanda se je bura zadjela u nje, oči joj bljesnu divljom očajnosti. — Bježite od mene, vi neznate kamo ste zabludili, bježite — bježite — vikaše ona, kidajući iz sebe pojedine slovke; drhćućom rukom uhvati se za moju i povede me na vrata.

Ustobljen, kao da me je munja porazila začujem još, kako su se naglo iza mene zatvorila vrata, škrinuo ključ, šušnulo odielo — a onda opet tišina, grobna tišina zavlada — — —

Te sam noći plakao, o, kakove su to suze bile, takove se riedko rone niz lica mladića — mehke su jih ručice otirale, nježne ko andjeoske, — bile su to Lenkine.

XII.

Oprostim se od mojih rodjaka, stric me je svega izgrlio, dočim su se strina i Lenka plakale.

— Što ću ja sada sama, poginut ću od dosade, bože moj, da barem još mjesec dana ostati hoćeš, nagovarala me Lenka otiruć suze; nu ja sam se vladao hladan, dok je prekipljivalo u mojem srcu.

Obećav svimkolikim, da ću se skoro vratiti, i mnogo pisati, skočim na kola, zamoliv kočijaša, da što biesnije konje potjera. Kao striela munusmo kraj Marijinog doma. Spazih kako se zastor zanjihao, nu nikoga iza njega, bilo je valjda povjetarce.

Letismo kao munja, kočijaš zavijao neprestano bičem iznad konja, pucketajuć, da ti je poskočilo srce.

Bilo je krasno jutro. Sunce se podiglo nad tamnu šumu, obasjav poljane, štono su se poput gladkih sagova pred nami sterale, blistavim žarom. Po grmlju uz cestu cvrčali vrebci, biegajuć pred kolima od grma na grm, dok se nezalete u žitno polje. Svrake graktale na vrbah i topolah, mašući dugim, zelenim repom. Seljakinje i seljaci naprtene čim god pozdravljali me sa „Hvaljen Isus“, dočim se guščine pastirice sakrivale za grmlje.

Sa svim sam se tim praštao, u drugi kraj, u posve drugi sviet imao sam stići.

Hitro se je to mienjalo izpred mojih očiju, samo Mariju neuzmogne nitko zamieniti.

Iza osam dana kojekakvoga puta stanem u Mletcih. Nijedan grad možda na svietu neotme te možda toliko tvojoj brizi, i neprisvoji sve tvoje zanimanje, koliko Mletci. Nigdje se toliko oči i usta neotvaraju, kao u Mletcih.

Bez bojazni bacim se u vrijući život, hoću mnogo zatrošit, rekoh si. Svaki tren, koj sam tamo sproveo, uživah novu zabavu, nu nisam se podao razkošju.

Sad sam sjedio pod procuratiami, srčući sladoled; sinovi svijuh narodnosti prolazili kraj mene i svakoga poprati moje oko, za tri dana izbrojih sve krasote, koje su se onuda običavale šetat, koliko žestokih očiju srete tuj moje oko!

Sad sam stajao na skalini giganta, razilazeć se u iztočnom razkošju duždove palače, nešto šušne kraj mene, to je mlada, vragoljasta Hispanka, praćena od otca i zaručnika, koj mrko gledje poput razbojnika Sierre Morene. Malo poslie sjedjah pred ugrabljenom Europom Pavla Veroneza.

Najednom mi se svidi letit pustimi kanali, gondola se služe kao po staklu tamnozelenim površjem vode, palače se mienjaju kao za okladu kraj mene, tu ondje svane krasna palača, možda dom slavnih plemića, nu sad se na njezinih prozorih viju krpe i poderana odiela, govoreći gorku satiru na svjetski sjaj.

Prodjem Markovim trgom i bezobrazni poderanac ponudi mi kukuruze, bacim mu soldo, te namamim tisuć sivih golubova u moju blizinu, jedan se usudi sjesti na moju ruku, otimljuć plaho od onuda zrna.

— Ist das hercig, cikne tanki ženski glas iza mene, ja se ogledjem, a to je zlatovlasa Germanka, smješeć se sladko poput jabučica, kad dozrievaju.

Večer je; na uglovih je oglašena Offenbachova operetta „Orfej u podzemlju.“ Krenem onamo.

Pjevači se deru, pjevačice cvile, iznad mene u loži bljeskaju se oči Poljakinje, s kojom sam se putem upoznao. Ja hvatam njezine striele i uzdahnem po koj put. Kao da je to opazila njezina majka krupna Volhinka, mahne mi lepezom, neka jih posjetim.

Ja ih posjetim i zabavim se š njimi do konca baletta, panna je Maryla genijalna djevojka; znade pol Mickievicza na pamet, za to ona mrzi Ruse, da bi samoga velikoga kneza odbila, kad bi ju zaprosio —

Hitro je letilo vrieme, bio sam sasma zaboravio, da sam nakanio u Švicarsku.

Medju pismi, koja mi je moj cameriere svjestno donosio sa pošte, nadjem jedne večeri pismo, pisano meni posve nepoznatom rukom. Otvorim ga žurno i stresem se, nešto dahne lagano kao cviet hrvatskih poljana.

Razvijem tanki prozirni papirić, i nadjem u njem povenutu siroticu, na papiru bilo je napisano:

Prosti!

Drugi me je svladao, ja sam robinja drugoga —

Prosti!

(Konac sliedi.)

DVOJE DRAGIH.

Spjevao R. F. J.

Znaš li priču? dvoje dragih bilo,
Ona bila gjulpupoljče milo,
On neobuzdani, smjeli soko,
Živo plamensrdce, bljesak — oko.

Ljubili se, njegovali tiho,
Bilo jutro il se večer njihô;
Spazile to oči zavidnice
I odluče pogrdit im lice.

Došla baba šiljatoga nosa
Žuta lica, pogleda još kosa,
Pa će njojzi kazat, ljuta zmija,
Da je njezin dragi ništarija.

Došli starci, šepavi i sliepi,
Pa će njemu: Moj mladiću liepi,
Tvoja draga deset prsta ima,
Devet nuz te sladi cjelovima.

Ona plače; š njim to isto zbî se,
Nebje dugo — dragi razstali se,
Nebje dugo — u stranome kraju,
Umrli u tudjem naručaju.

Kad su ljute bure udarale,
Kad su zviezde nebom zamirale,
Dunu vjetar i ostanke njine
Ponese u groblje domovine.

SJEĆANJE.

Spjevao H. B.

Već za gore sunce tone,
Iza górâ srne mrak;
Već se Savom magle gone,
I hladniji biva zrak:

Draga moja nesudjena
Uza Savin šeće žal,
Šeće draga zamišljena,
I za valom motri val.

Nek joj miso tamo leti,
Gdje mi srca gori plam:
Nek se draga mene sjeti,
Ko što sjećam nje se sâm.

Savo rieko, dobro moje
Ti žubori milo sad,
Kazuj dragoj nepokoje,
I biednog mi srdca jad;

Žrtva siromašne žene.

(Uspomena na Petőfija-Petrovića.)

Od Jokaja.

Sirota žena imala je jedinca sina; sin joj bijaše čestit i dobar.

Mladić podje u bieli sviet. Sobom ponese svoju golotinju, duh pjesnički i majčin blagoslov.

Mnogo je prošao svieta. Nigdje ne bje sretan. Nesreća mu se nametnu drûgom, ljudi ga progonili, a vlastiti duh mučio. Živio je u podpunoj biedi.

Uboga žena uza sve to ljubila je dobroga si sinka. U jutro, kad bi ustala, i na večer kad bi legla, molila se je sveudilj Bogu za svoga jedinca.

Dodje vrieme, te silni duh pojezije podignu nepoznata junaka, posadi ga ob desnicu svoju, okruni mu glavu viencem, koj je čarobnim svojim sjajem obasjavao čitavu domovinu, samo si je gospodara pečalio.

O junaku mnogo se govori, a svaki ga u zviezde kuje. On bijaše prvi medju prvimi.

Siromašni mladić ljubljaše i u nimbu slave svoje milu si majčicu. Svaku pregršt zalogaja, svu slavu svoju š njom je dielio, — njoj dade jednu polovicu — sjaj, a sebi zadrža drugu polovicu — kletvu.

Junak ne bijaše sretan. Bježao je, čuvao se je veselja. Vanjski mu udes bijaše sjajan, nu nutrinja tamna. Nije imao ni prijatelja, ni ljubovce. Nije poznavao blaženosti, nije gojio u srdcu nade. Djela su mu iz duše

iztrgnut ulomak, a sve proniče tamni i bolni duh, koj nas se dojimlje nepoznatim, neizrecivo bolnim čuvstvom.

Junak ljubljaše smrt . . . . . Kad bi govorio o smrti, nije to turobno govorio, niti je plakao, tad mu je sinulo lice neobičnim žarom, oči mu sievahu, a niema inače usta živahno govorahu, nalik labudovim u posljednih trenutcih života.

Turobna, nu ipak uzvišena je pojezija smrti!

Pjesnik shvaća sve što se radja i umire. Cvieće požuti, kad jesen umire. Divlja zvjerad, kad sluti, da joj se približuje bliedi taj gost, traži si najzabitniju špilju, gdje joj ni sunčana zraka, ni tihi vjetrić, ni ljudska stopa ne uznemiruje sprhle ostanke — kosti. Labud zapjeva posljednji „sbogom" mirnomu jezeru, kad začuje na površini šum grozne sjene, koja ga s jezerom za uviek razstavlja. A sinje se nebo odieva grimizom i ružicami, kad sunce umire.

To je pojezija smrti . . . . .

Kad truplo pokojnika u hladni grob spuštaju, te ga crnoj zemlji predavaju, — pa kada kuća, u kojoj je pokojnik stanovao, ostane pustom i praznom, a miloduho cvieće mu grob obraste . . . . .

Kad ostavljeno sirotče pustim grobljem bludi, kad čitave sate probavlja klečeć na očevom ili majčinom grobu, kad mu slabašna ručica posiže za grobnim cvietkom, a ostavljena dušica leprši po prošlosti, kano bieli metulj nad proljetnim cvietom . . . . .

Kad ucviljena udova ostavlja u grobu kraj usnuloga druga za sebe mjesto . . . . te kad se noćju u snu š njime razgovara . . . . .

Kad poljska trava pokriva grob od svih ostavljenoga i zaboravljenoga pjesnika, a mili slavulj na obližnjem grmiću svoju tužaljku pjeva . . . . , to sve je pojezija smrti.

Mirno more, večernji piev slavuljev, uvenuti cvietak, rujna zora, umiruće zviezde, suza udovice, tihi vjetric, zatvorene vedje, bljedilo mjeseca — sve to je najčustvenija pojezija, — pojezija smrti.

Jeli dakle čudo, obljubi li duša pjesnička bliedu drûgu — smrt?

On je priviknuo motriti pojeziju u sjaju sunčanom, u tmini noćnoj, u ljudskoj radosti i žalosti, te se je naučio ćutiti takovu tugu, koje drugi ni ne pojmi. Kraljevstvo pojezije jest tajnim, čarobnim svietom.

Čiji genij je jednom samo onamo zabludio, taj se uviek sjeća slika njegovih. Uviek će čeznuti za nečim nedostizivim, ćutiti će duboku — bol, kojoj uzroka ne pozna, — žedju, koja gašnjom raste, — razkoš, koja život ništi.

Pjesnik čezne za ideali, sanja o ljepšem, sretnijem svietu, teži za nebešćani, ne voli zemaljskim stvorovom.

Tko razumije govor duhova, taj riedko nahodi čovečje srce, koje ga razumije. Sjajna ga prikaza nikad neostavlja.

Kad slab, bolju oboren leži u krevetu, šapće mu ona u uho: „Život je dosadan, smrt je krasna, a poslie smrti ne ima muka!" Kad progonjen bludi, a noge su mu krvave sa trnova puta, i tada ga tješi: „smrt je krasna, smrt je andjelom božjim."

Duša pjesnikova može podnašati gigantsku bol. Svi ljekovi je ne izliečiše. Kap po kap krvi mu siše, te ju gorkim jedom nadomješćuje proganjajući ga demon, demon pojezije!

Kao što zao duh kupuje i krvlju upisuje duše, koje žrtvuju za razkošan život vječno blaženstvo, isto tako vabi taj vječni, svemogući demon one, koje je uputio, da teže za razkošju nadzemaljskom, podnašajuć uztrpljivo muke zemaljske.

Pjesnik je nesretan kano i onaj, koj ljubi lice, koje mu se jednom u snu prikazalo, te si želi uviek snivati . . . . .

A vječni san zovemo — smrću.

Vlastita ga duša muči, od svega na svietu vidi samo ono, što je tamno, ne ima čuvstva za svakdanje radosti, žalosti, napore i nade ljudske — ćuti dvojaku nevolju sudbine; što li će ga utješiti biedna? . . . . .

Ne nahodi srodne si duše. Ljudi su zemlji priputani, — nebo je veliko i visoko, a riedko se krilate misli dvijuh duša slažu.

Nitko ga ne razumije, nitko ga ne shvaća. — Grudi, koje plamte za sve veliko, krasno, plemenito i uzvišeno, svatko ostavlja, samo proganjajući jih demon uviek prati — šapćuć: „Život nije ništa, smrt je prava slast!"

On mu pokazuje nebo i zemlju. Zemlju sa tamnimi oblaci, sa hladnimi ljudmi, s njihovimi griesi i prikori, sa njihovim hladnim i mramornim licem. Nebo s modrim blankitom, sa zlatnim suncem, srebrnim mjesecom, sa biser-zviezdicami. Na zemlji su stvorovi nemilosrdni, nečuvstveni, prozaički stvorovi, stvoreni iz gline; a nebešćani su jasni, čisti, uzvišeni dusi, koji ga u snu često posjećuju, te kojim želi i on sličnim postati . . . . .

Duša ćuti pokret, a ne ćuti više sebe, no želi lećeti.

U taj par pade zviezda sa obzora . . . . .

To je pojezija smrti.

Junak umre; nedočekav smrti zazva ju sam, silom provali vrata u neznani sviet.

Zviezda spade.

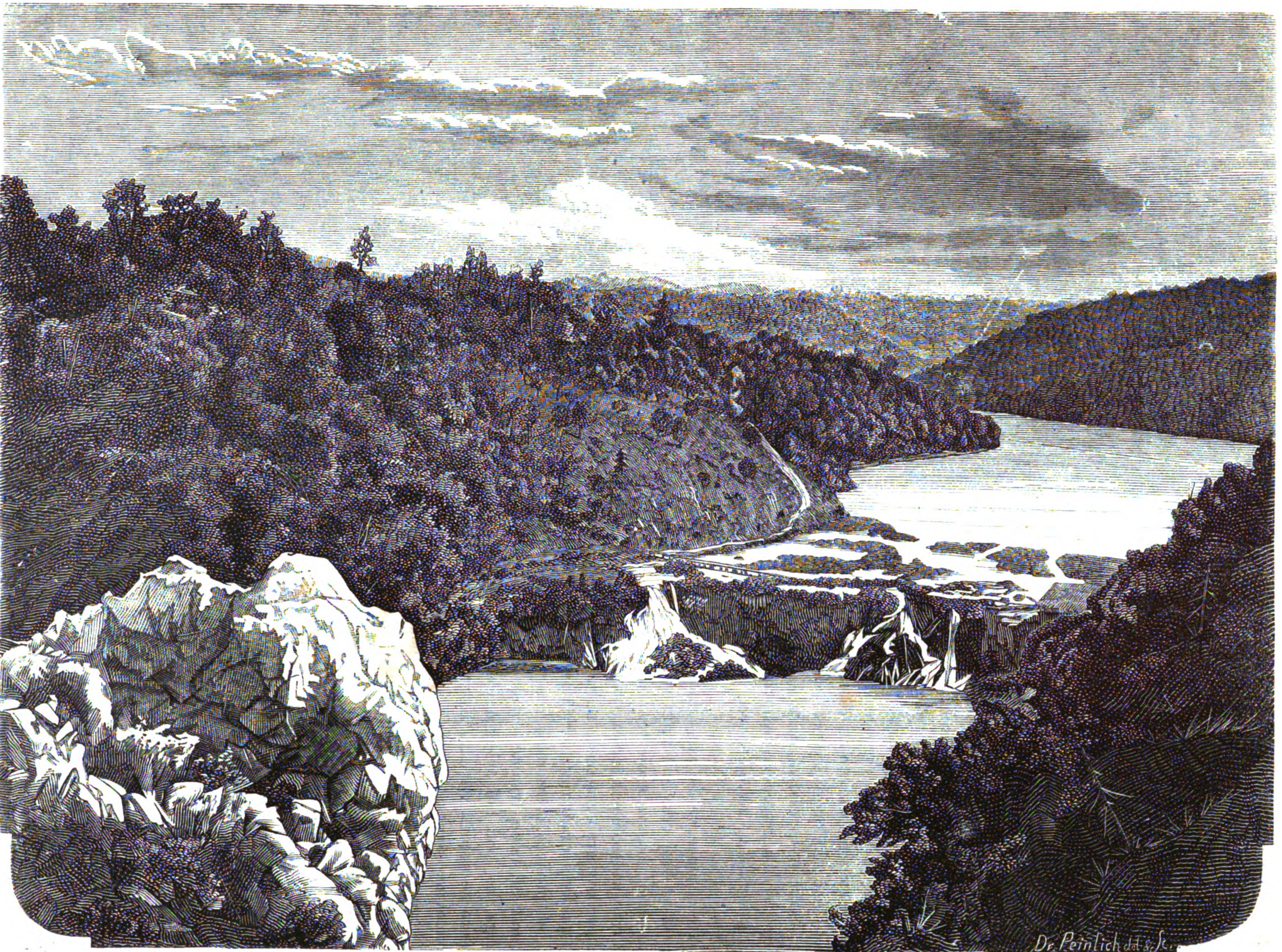
Ona ne pobliedi jutrnjim svitanjem zore, već spade u najvećem svom sjaju.

Pjesnika zakopaše, zaboraviše. Jedna jedina duša sjeća se njega, ona ne može zaboraviti tužan život i još tužniju smrt njegovu, — uboga, dobra majčica sjeća se sveudilj dobroga sinka.

Težkom dnevnom radnjom služi si svakdanji hljeb, te svaki dan odkida polovicu hrane od ustiju, da bude mogla jednom staviti milomu si sinku mramorni spomenik.

Domovina zaboravi na najmilijega si sina, te mu ne stavi spomenika.

Ostaviše ga ležati u skromnom grobu. — Veleliepim djelom krasne mu duše su se divili, ali poslie smrti mu nitko groba ne posjeti.

JEZERO KOZJAK.

Što zaboravi nezahvalni narod, o tom se je brinula brižna majčica, te s veselim licem pogledavala bi na svakim se danom mnažajuću svoticu.

Kako li će krasan spomenik nezaboravnomu sinu podignuti!

* * *

U to dodje vrieme našega boja. Najsiromašnija od svih majka, — uboga domovina moli od kuće do kuće milostinju. Bogataši i velika gospoda zatvoriše pred njom srce i uši.

Samo siromak joj se smilovao, on joj dade kruh svoj, krv svoju. O! da je bar uzalud davao nije!

Domovinom se prosu glas, da svaki Ugrin donese na žrtvenik domovine svoju žrtvu; pozivu tomu odazvaše se i sretni i nesretni. I naskoro se nagomilaše milijuni; ono što zanieče orijaška sila bogatara, nadomjesti mravska marljivost siromaka. Nu medju svimi žrtvami, donešenimi na oltar domovine, ne bijaše svetije, uzvišenije ni plemenitije, no ono nekoliko forinti, koje krvavim znojem i žuljevi prištedi brižna majka za spomenik nesretnomu si sinku, slavnomu pjesniku.

Kad doču kukanje i cviel mile majke — domovine, ni časka ne počasi uboga žena. Da joj je sin živio, njega bi bila žrtvovala domovini, nu jer joj ga nemila smrt ugrabila, žrtvuje novac za njegov spomenik prištedjen.

Amen, amen velim vam, to je bila ona žena, o kojoj Isukrst kraj crkvenih vrata reče; „Ova dade više no ostali, dade bo sve svoje.“

Novac za spomenik sinka svoga! . . . . .

Pjesnikov grob pogaziše, ni traga mu više ne ima, zarasao ga divlji drač; drveni križ prelomiše, razbacaše, pa kad na proljeće iz nesretna mu praha cvieće nikne, ne će znati djetešce trgajuć cvieće za vienac, da to boli onoga, koj pod tim cviećem vječni sanak sniva.

Tako se sgodi . . . . . . Koga je prije tri godine ciela domovina slavila, koga je svatko hvalami obsipavao, koga je svatko ljubio, koj ga je poznavao (a to je on i zaslužio) . . . . . tomu se danas ni za grob ne zna . . . . . . Grob mu je splesan, trava ga zarasla, ni traga mu ne ima.

Ni žrtva uboge žene ne imaše blagoslova. Gdje je taj žrtvenik, na koj prikaza ona sve svoje?

Splesan je, zaboravljen, divlja ga trava zarasla, prilika je opustjelu grobu nesretnoga joj jedinca sina.

Jules Verne* i njegova djela.

Napisao Milan Grlović.

O nijednom književniku nije se u zadnje doba toliko stalo govoriti i pisati, koliko o francezkom romanopiscu Julesu Verneu. Ničiji se romani toliko nečitaju, koliko njegovi, nitko nije brže došao do svjetskoga glasa no on. Imala je Francezka Suea i Dumasa, koji su sviet obsipali svojimi romani — al nije imala još Vernea, koj ga je očarao. Razlog je tomu svemu vrlo jednostavan: dočim su svi ostali jedan drugoga manje više oponašali, Jules Verne skroz je izvoran, samostalan, — samonikao. Njemu je tek valjalo stvoriti, što su već drugi gotovo našli: genre. Današnje vrieme teži za novim, prija mu, — a tko mu to novo pruži, — njega uznese visoko nad površinu svagdanjeg života.

Jules Verne je jedan od tih riedkih ljudi, koji su snagom svoga uma i zanositom fantazijom vrstni stare tradicije romana oprovrći. I dočim se danas svi narodi klanjaju njegovu veleumu — a i „hrvatska matica“ pripravlja izdanja njegovih djela, zgodno će biti, da u nekoliko članaka ogledamo toga izvanrednoga muža i da se s njegovim radom upoznamo.

Jules Verne rodio se na 8. veljače 1828. u Nantesu u Bretagni. Kao sin imućnih roditelja dobro bi uzgojen, te izučiv nantežki licej, dodje sa 18 godina u Pariz na sveučilište, da sluša prava. Nu burna 1848. godina, koje je publicistika slavila najveće slavlje, — a književna radnja — umnikom poput Lamartina — neuvehle lovore oko glave vila, — ta godina ukrade i mladoga Vernea pravu. Sjajna žurnalistička kariera zavede i njega. Pun mladjahne vatre, nadaren pjesničkimi misli i poletom stane raditi. Početak bijaše slab, — nu već 1850. godine primi „Theatre du Gymnase“ od njega veselu igru „Les pailles rompues.“ Nikomu nije preporučao svoga komada — već se uzdao u se i u svoje kljuse. Taj su komad s tolikim uspjehom prikazali, da se još i danas uzdržao na pozorištu. Obodren tim, napisa drugu veselu igru: „Onze jours de siège“ — s kojom još bolje uspije no s prvom. — I činilo se uslied toga, da će Verne ostati vjeran dramatičkoj muzi, koja ga toli liepo okitila. Nu pošto je bio napisao libreto nekim operetam, a dvim dapače sam i muziku dodao — te neuspio, umuknu. Nije klonuo duhom — nit je dugo oklievao, što da učini? Dade se na študij naravoslovnih znanosti i geografije. — Pariz pruža za nauku toliko vrela — koliko i za zabavu, on je izvor najvećih kao i najčudnovatijih zamisli. Dan i noć sjedio je Verne u bogatih knjižnicah, dan na dan pohadjao zbirke i muzeje, stojeć i hodeć pravio bilježke te čitao i učio. — I pošto je tako čitave knjižnice pregledao i proučio — odputi se na put, da to, o čemu je čitao, i na svoje oči vidi. Iz Francezke ode u Englezku, odavle u Ameriku — i svikuda skupljaše bogato gradivo svojoj budućnosti. Na tom se putu spozna s mnogimi znamenitimi suvremenici, koji ga svi s osobite ljubeznosti i znanja hvale.

Vrativ se u Francezku htjede se svojim znanjem okoristiti — i sada tek uvidi, da nije za suhoparna učenjaka. Odviš bijaše pjesnikom, a da bude pedantnim učenjakom. S toga stane razmišljati — i u njem se javi toli zamamna koli pogibeljna misao, da spoji znanost s romanom, koristno s ugodnim. — Mnogi su to kušali, — al nisu uspjeli; treba tomu više no talenta i znanja, treba genija!

Tek god. 1863. pokuca Verne kod parižkog nakladnika J. Hetzela, te mu uruči roman pod imenom:

* Čitaj: Žil Vern.

„Cinq semaines en ballon.“ (Pet nedjelja u balonu.) Hetzel, sam književnik dobra glasa, prigrli ga te ga izda, — i od toga se dana datira „prirodoslovni roman.“ Verne ga je stvorio, kao što Rousseau filozofski, Chateaubriand katolički, Walter Scott vitežko — škotski, Cooper indijanski, Marryat sa Sueom pomorski, Dumas dvorski roman.

Nu ako su senzacionalni romani spomenutih korifeja bili manje više jednostrani i pisani za momenat, za puku zabavu, — Jules Verne je napisao romane koristne i sveobćeg interesa, kojim će vriednost tim veća biti, čim će se više naravoslovne znanosti svakomu, bilo kao glavni, bilo kao nuzgredni studij priljubiti. Da vidimo u obće tendenciju Verneovu.

Sa nekoliko strana već čuo sam potaknuti pitanje: Što hoće Verne? — Kakova korist od njegovih fantastičnih — pretjeranih romana?

Reći ću vam dakle, što će? On vas želi upoznati sa zemljopisom, hoće, da budete znali siloslovje i lučbu, da budete imali pojam o geologiji te o paleontologiji, da znate zakone biljarstva, životinstva i rudstva, da vam nebudu zviezdoslovje, zrakoplovstvo, vremenoslovje, klimatologija, etnografija nedosežni pojmovi; hoće jednom rieči, da budete znali: kakav je taj sviet, na kom živite, po kojih zakonih se ravna i mienja, kojimi silami.

Ono, što vam nije prije ni na kraj pameti bilo čitati, čitajuć Vernea ne samo da željno učite, već se ga ni otresti nemožete. Uzvratit ćete, kakva je to nauka, koja je samimi nemogućnostmi izprepletena? Znate kakva? ugodna. Svaka nauka imade svojih potežkoća, a da vam je Verne napisao rudstvo, životinstvo, zviezdoslovje, siloslovje i t. d. tko bi ih čitao? — strukovnjaci. Ovako, pripoviedajuć vam duhovitim francezkim načinom o svem i svačem, ob istini i šali, elegantnim stilom i naravnim humorom, morate se diviti i njegovu znanju i krasoti prirodoslovnih nauka, morate ga i nehotice čitati. Svatko, tko samo i malo pojma imade ob ovoj ili onoj struci naravoslovja, lahko će moći iz Verneovih romana razabrati istinu od fantazije, jer je ona jednostavna — a ova velikanska. Čim silnija je fantazija, tim su priprostiji prirodni zakoni. U ostalom su naravoslovne znanosti do danas najviše od svih napredovale. Na njih se temelji čovjek i sviet, njegova prošlost i njegova budućnost, njegova djelatnost i njegove privrede. Studij tih znanostih danas je neobhodno potreban i važan. Ako je dakle Verne znao shvatiti važnost i potrebu toga studija, — tim veća ga ide slava, što je znao i odabrati način, kako da čitateljem taj studij čim interesantnijim i ugodnijim učini. Nitko danas nedvoji, da je on utro put naravoslovju i onamo, kamo bez njega nebi bilo doprlo. To vam je dakle korist Verneovih romana, koje bi valjalo svakomu čitati.

Već prvi roman Julesa Vernea, što ga gore spomenuh — „Pet nedjelja u balonu“ — tako je primilo obćinstvo i kritika, da se je do danas više od 30 naklada te knjige razprodalo. Uspjeh bijaše silan — tim veći, što je namisao piščeva bila nova, način pripoviedanja do sele nepoznat. Al knjiga i vriedi. Realistična sila u risanju, bujna fantazija, koja se na kroz strukovnom polju razvija, sila geografskog i naravoslovnog znanja — sve su to obilježbe, kojimi obiluje Verne, koje ga uznose na prvo pripoviedalačko mjesto. On je jedin u svojoj struci.

Da u kratko spomenem sadržaj toga Verneovog djela. — Tri Engleza proputuju Afriku u balonu. Što je nemoguće izvesti na drugi način, oni tako izvedu, i potvrdjuju iztraživanja Bartha, Burtona, Spekea, Granta, Heuglina i Munzingera. Sve što o Africi znamo, tu se na divan način opisuje — a mi se ujedno upoznajemo s tom čudnom zemljom na vrlo ugodan način. Putnici se imadu boriti sa strašnimi nezgodami, s ljudmi i sa životinjami, s vremenom i s bezbrojnimi drugimi neprilikami, dok dodju do cilja.

Uspjeh, što ga je Jules Verne prvim svojim djelom postigao, osokoli ga, da se sasma prirodoslovnomu romanu posveti. Sad se dakle obrati na sjeverni pol i napisa roman u dva diela: „Les Anglais au Pole nord“ i „Le dèsert de Glace. Aventures du Capitaine Hatteras.“ (Zgode i nezgode kapitana Hatterasa. 1. dio: Englezi na sjevernom polu. 2. dio: Ledena pustara.)

U ovom djelu tumači nam Jules Verne na vrlo uman i ugodan način metereologiju, klimatologiju, etnografiju, floru i faunu polarnoga svieta. Sve, što god su nam do sad polarne ekspedicije od onuda znanosti privriedile, što god su opazile i odkrile — sve nam se to u tom romanu pripovieda. A tko znade, kako je velika literatura tih ekspedicija i njihovih rezultata, taj se zbilja začuditi mora, koliko je morao Verne toga pročitati, a da nezaboravi spomenut ni najmanje okolnosti.

Iza ovih romana sliedili su oni, koji su Julesa Vernea najviše proslavili, te mu ime raznesli na sve strane svieta: „De la terre à la Lune.“ Trajes direct in 97 heures;“ — („Sa zemlje na mjesec. Upravan put za 97 satih.“) i nastavak toga: „Autour de la lune.“ („Put oko mjeseca.“) Ako u ikojem, u ovih je djelih pokazao pisac svoj veleum. Ona su vršak cvietna uma i bujne fantazije — pa jim neima ravnih ni jedna literatura. Do sada izašlo je preko 40 izdanja — a prevedena su mal ne na sve evropske jezike.

„Sa zemlje na mjesec“ — opisuje nam na vrlo dosjetljiv način priprave, što jih je neko amerikansko družtvo činilo, da se uzmognu dvojica njegovih članova i jedan Francez u šupljoj kruglji, izbačenoj neizmjernim, u tu svrhu salivenim topom, uputiti na mjesec. J. Verne nas upoznaje s amerikanskim životom, razlaže nam najnemogućnije stvari vrlo jednostavno i lahko, upoznaje nas nuždnimi pripravami za put — a u „Putu oko mjeseca“ opisuje nam astronomička opažanja svojih putnika.

U ovom obćenitom pregledu Verneova djelovanja predaleko bi vodilo, ako bi htjeli o svakom pojedinom djelu obširnije govoriti. Budi samo spomenuto, da je u romanu „Vingt mille lieues sous les mers.“ („Dvadeset hiljada milja pod morem.“) sabrao, štogod ima znanja o moru i divota podmorskog života.

„Voyage au centre de la terre“ („Put u sredinu zemlje.) upoznaje nas s geologijom i paleontologijom na izvanredan način, — a „Aventures de 3 Russes et de 3 Anglais dans l' Afrique australe“ („Zgode i nezgode trijuh Rusa i trih Engleza u južnoj Africi.“) opisuje nam tajne matematičnoga zemljopisa.

Zatim je izdao: „Djeca kapitana Granta.“ (najveće djelo, prekrasno pisano;) „Zemlja krzna;“ „Put oko zemlje za 80 dana;“ „Tajinstven otok;“ „Ploveći grad;“ „Namisao doktora Oxa;“ (izvrstna satira malogradskoga života) i najnovije „Chancellor, dnevnik putnika Kazallona.“ U zbirci njegovih djela ima još nekoliko pomanjih novelističkih radnjâ iz mladje mu dobe.

Kako se vidi, Jules Verne toga je mnogo napisao, a da se nije izcrpio, jamči nam njegova bujna fantazija.

Tko god je njegova djela čitao, poklonit će se njegovu raznostruku znanju i zanimivu peru — kao što ih je i Francezka akademija sjajno nagradila. U zadnje doba dramatizirao je Verne u družtvu s Adolfom Dennery-jem svoj „Put oko zemlje“, te su ga s velikim uspjehom prikazali u Parizu, Londonu, Beču i Berlinu, a komu je bilo moguće vidit ga, morao je priznati, da ništa izvanrednijega nije vidio. Zastor se diže i spušta — a ti juriš iz Londona na Suez, odavle u Indiju, u Calcutu, u divljač, u indijske svetinje prodireš, vidiš Ameriku, san Francisco, voziš se na željeznici, boriš se s Indijanci u ledenih gorah, putuješ na moru, brod se lomi — toneš, dižeš se, spasiš se na ladjici i eto te za čas na englezkom kopnu, a sve samo za to, da dokažeš, da je moguće za 80 dana sviet oploviti. Jedan milijun forintih jest svota, za koju se poduzetni Englezi okladiše s kapetanom Foggom, da neće svoje namjere izvesti. — A ovaj svladav sve nezgode — dodje za 5 časa prekasno u liverpolsku lukn, a da se uzmogne u London željeznicom uputiti. Vrieme je minulo — i on šilja u London viest, da je izgubio, kad al mu sluga javlja, da nije ponedeljak, već nedjelja. A Fogg uzev računati, hladnokrvno konstatira, da je zaboravio putujuć prema iztoku na svakom stupnju zemaljske širine 4 časa dobitka na vremenu priračunati, što upravo dan čini. Dakako, da se sad sva družba slavodobitno vraća u London. Predstavite si k tomu Verneove osobe, pune humora i hladnokrvnosti, duhovite i umne, — pa one dekoracije — i zaboravljate gdje ste!

Toliko u Verneu i njegovu radu u obće, — ako bog i vrieme dade, drugi put više.

Putositnice iz Dubrovnika.

Uzhićeni od krasnog tog vidika i nehotice zapjevasmo: „Liepa naša domovina!“

Razgledasmo sav otočić, te se kroz dva sata naužismo njegovih ljepota. S jedne strane stere ti se liepa borova šumica, izprepletena ubavimi sjenicami, do kojih te vode liepe stazice i putići; do nje opet pokrili zemlju krasno uredjeni ružičnjaci, puni raznolikog cvieća, kojega se mirisom opajaš.

Ljepšega boravišta zaista nije ni mogo naći pokojni Maksimilijan. Poslije smrti Maksimilijanove prešo je Lokrum više gospodara, od kojih ga neki niti ne vidješe, zato i jeste u posljednje vrieme počeo propadati. Upitah čuvara, tko je sada vlastnikom Lokruma, ali on sam nije znao tko. Pogovaralo se, da će ga sašanji vlastnik, samo da se ga rieši, odigrati na lutriju, nu do sad nije se to obistinilo. Na svaki način, Lokrum ne može kupiti, nego kakav veliki bogatir, jer za uzdržavanje njegovo treba na godinu mnogo novaca, a opet dohodka ne ima od njega skoro nikakvog. Šteta bi bilo svakako, da dodje u ruke kakvomu tudjincu.

Na Lokrumu ne stanuje sada nitko do čuvara i njegove žene i nekoliko vojnika u tvrdjavici. Pošto se prošetasmo po cielom otoku, sjedosmo usred cvieća uz trpezu pod vedrim — pardon! pod oblačnim — nebom, te naručismo u čuvara jednu dinju, da bar što okusimo. On nam donese više vrsti, med kojimi bijaše i sasma bielih, o kojih nam reče, da ne rastu nigdje, nego na Lokrumu. Vrlo su sladke.

Medjutim valjalo nam se dieliti s Lokrumom. Počele su sitne kapljice kiše padati, ali prietila je velika oluja.

Potražismo si staroga Iliju, koji je na naš račun iztrusio dobrano mošta, s kojim se je on u pomanjkanju vina podpuno zadovoljio, pa uzev za uspomenu kiticu cvieća, koje nam priredi plaha čuvareva ženica, pojurismo k našoj ladjici. Odmakosmo od obale, al etò jada: kiša stala lievati kô s kabla, južina duva da ne *može* gore, a naš Ilija nakićen vinom ne može da *odoli*.

Doista ne bijaše nam more tudje, pa ne bijaše niti daleko od Dubrovnika, ali po gotovo ne bijaše nam lako pri duši gledajuć, kako nas grozno kiša polieva i kako uzrujani valovi ladjicu dižu, te i do lica nam dopiru, a mi se nit ne mičemo. Staromu Iliji vesla bježe iz ruku, a kosti mu od naprezanja škriplju, al on svejedno viče, da to nije ništa: on nije ni vidio ništa, njemu se samo maglilo izpred očiju. Mi smo zabrinuti, da gdje pošteno ne nasučemo, al Ilija jedno meni dovikuje na krmilu: „sotto terra“ (pod kraj). Videć, da tu zbilja nije šale, otjerasmo Iliju na krmu, da krmila, a mi uhvatismo svaki svoje veslo, pa veslaj, dok ti duša daje, da se čim prije domognemo obale. Mi se mučili i borili s udarci valova, te nas uz kišu i pljusak valova još i debeo pot stao oblievati, a naš Ilija veseo, što ga riešismo posla, bezbrižno pjeva: „la donna è mobile qual piuma al vento.“ Iza dobra pô sata vožnje napokon udjosmo u luku pošteno izmučeni i mokri. Ribari, koji nas dugo motrijahu u moru, stadoše se smijati Iliji, što ga pod starost zapala sreća te gospoda njega plaćaju i voze, mjesto on njih. Nu nama nije bilo do smieha, već odjurismo brže bolje u svoj stan, uvjereni, da ćemo se uviek sjećati Lokruma i one male nezgodice na moru, a i — staroga Ilije.

I. Milčetić.

Tiskom, troškom i nakladom **Drag. Albrechta.** Odgovorni urednik **Vjekoslav Klaić.**

Ovomu broju dodan je prilog od četvrt arka.

LISTAK.

Jezero Kozjak. (Slika na strani 177.)

Južno-hrvatska visočina obiluje mnogimi prirodnimi krasotami. Medju ovimi zauzimlju prvo mjesto Plitvička jezera, koja je naš A. Tkalčević u djelcu: „Put na Plitvice“ liepo opisao.

Plitvička jezera prostiru se u gorah Male Kapele, Otočcu na iztoku. Premda brojimo obično samo sedam jezera, imade jih pravo trinaest. Zovu se: Prošćansko jezero, Ciginovac, Okrugljak gornji, Crno jezero i Bakinovac, Vir, Gálovac, Jezerce, Kozjak, Milanovo jezero, Okrugljak dolnji, Kaludjerovo jezero, Novakovića Brod. Jezera su ova postupno jedno pod drugim položena Razdieljena su jedno od drugoga batricami od vapnene sadre, (vodopadi 3-4-7 hvatih visoki) te nepresahnu nikada. Od njih postaje rieka Korana.

Najznatnije je veliko jezero Kozjak, koje je 273 hvata široko. Četiri vodopada obskrbljuju ga obilnom vodom. A. Tkalčević opisuje krasno to jezero sliedećimi riečmi: „Postavi se, štioče, 2500 stopa nad površjem morskim, popni se još dvie sto stopa nad ravninom, kojom se prolieva jezero Kozjak, stvori sve naokolo što bujnije šume stoljetnih hrastova i bukava, zatoči jezerište najizvrstnijim šestilom na više mjesta, pretegni obale mekanim sagom svježe zeleni, a ono, što se od vapna tik vode i obale bieli, imenuj umjetnom mliečnom stazicom koga englezkoga perivoja, sred vode postavi otočić, kano igračku nježećih se talasića, a povrh toga digni na drugoj obali izpod jedne klisure lievo mlin, a izpod druge desno pilu, pa raztvori na jedanput sve očinje živce, da upiješ tamno — smaragdovu boju vodnu, i razširi uši na sve kraje, da se razblažiš romonom i šumom slapića i slapova, te ćeš si barem ponešto stvoriti sliku divnoga Kozjaka“.

Nad Kozjakom vide se podrtine stara grada. Taj je dotle propao u zemlju, da su mu razna stabla sredinom probujala. Pokojni kapetan Matija Rukavina, koj je više godina tik Kozjaka boravio, tvrdio je veoma rado, da se je u tom gradu razblaživao glasoviti triumvir rimski, Pompej veliki. U jezeru Kozjaku, kao i u ostalih, ima vrlo dobrih pastrva.

II. Dopis o francez. literaturi. (15. svib.).

Vjeran svome obećanju, evo nastavljam, gdje sam prestao.

Rado bi vam govorio o pojedinih granah francezke literature; nu Francezi su na književnom polju odveć produktivni, te ja imam dosta posla bilježeć vam znamenitija djela, što sada baš izadjoše. Pa jer sam vam već posljednji put nešto o jednoj drami natuknuo, i to baš ob onoj „sous Philippe II“, o kojoj se kasnija kritika izrazila, da su joj od četiri čina tri dosadna, počet ću i ovaj moj list s dramatičkimi proizvodi.

Rado bi vam i ob operi i operetah govorio, jer su upravo sada u Parizu sakupljeni muzikalni auktoriteti. Stari Gounod vratio se iz Londona, te ako i star, marljivo o tom nastoji, kako bi glasbu s kršćanskimi načeli što bolje spojio; zato svaki dan čita Vronski-evo: „Prolégomènes du Messianisme“ (Predgovori Messianisma). Uz njega je Ambroise Thomas, skladatelj operâ „Mignon“ i „Hamlet„ nasljednik Auber-a u ravnateljstvu conservatorija parižkoga, čovjek u cielom Parizu štovan i ljubljen. Od mladjih častno vam mjesto zauzima Léon Délibes, skladatelj opere: „Le roi l'adit“. (Kralj je rekao). Šteta samo, što se ovaj upustio u pisanje baletâ, a ne nastavio skladanje opera, čemu — vele — da je krivo pomanjkanje dobrih librettista. I zbilja osim Barbier-a i Carré-a, što napisaše librette za Gounodova: Fausta i Romea, nema za čudo u Francezkoj ljudi, koji bi vrstan libretto napisat znali. A i o tom mnogo zavisi uspjeh opere. Ta sjetite se samo Zajčeva Mislava i Legeta, koji sjegurno nebi bili onako propali, da im bje vrstniji libretto.

U šaljivih komadih poznat vam je Offenbach, čiji se komadi danas s uspjehom davaju, i Lecocq sa svojom „Madame Angot“.

Ima i mladjih componista, kao štor je Bizet, Sernet, Massenet itd., ali niti ob ovih, kao niti ob onih prvih nemogu vam govoriti, nit o njihovih djelih što pripomenuti, jer se žalibože premalo, ili da bolje rečem ništa u glasbu nerazumijem.

Vraćam se dakle k drami, da vam doglasim i navedem novosti od posljednjih dvadeset dana.

U Franceza oživljuje uspomena 17. i 18. vieka. Težko je njim ne ponosit se danas s Corneille-i, s Molieri, s Racini, a tragediste nemogu zaboravit Voltaira.

Igrokaz „Maîtresse légitime“, kuša barem odahnuti duhom pisca „Tartuffea, Don Juana, Skupca itd.“, nu u koliko je i uspio, ipak Moliera nema te nema. Više nego šaljivu igru trudi se po gdjekoji uzkrsnut tragediju, a Francez, čovjek slobodouman, čovjek napredan, čovjek mode, neće da se drži u tom pogledu pravilâ Aristotelovih, niti će se za dosadanjimi uzori da povede. I tako nevezan pravilî grčkog filosofa, zabaciv pače i samih 5 čina, stvara tragediju, koja ipak liepo uspieva. To nam dokazaše predstave u „Odeonu“ i u „Théâtre-Français“. Prikazivala se najme Bornierova tragedija „La fille de Roland“. Pisana je smjerom Voltairovih tragedija, a sadržaj joj je više legendaran, nego li historičan. Ima nešto i od poznate pjesme: „Chanson de Roland“ (Pjesma o Rolandu). Čudnovato što pisac u ovom komadu Karla Vel. kao pobornika francezke narodnosti prikazuje, dočim je on ostao Niemac i onda, kada je sjedio u „Aix-la-Chapelle“.

„Rose Michel“ od Ernesta Bluma, je popularna drama slikajuća ženu, koja je slučajno doznala za zločin po njezinom suprugu počinjen i do onda cielom svietu nepoznat. Poštena ova žena stoji pred alternativom: ili odati svoga supruga, ter tako uništit budućnost svoje kćerke, ili pak pustit, da drugi nevin čovjek za njega pogine. Ova se misao razvija kroz cieli čin tako, da već skoro dosadan postane. U drugom se ipak činu popravi monotonia prvoga i tako slušatelja do kraja zanima. Komad ovaj jako je dobro primljen. (Nastaviti će se.)

— Dne 26. o. mj. imao je „Hrvatski dom“ svoje prvo predavanje za članove. —

Ovi bijahu skoro svi nadošli, a medju njima i prvi počastni član rector magnificus.

Čitao je g. Milčetić: O kulturi Slovinaca u predistorijskoj dobi — po resultatih komparativne filologije. —

— „Nakan sam, reče čitatelj, s ovom razpravicom, da vas gospodo, zavezem zà časak u praviek slovinski, da vam prikažem Slovinca u vjernoj slici; nu ne nadajte se, gospodo, bog zna čemu od mene, ne ćete bo čuti ništa nova i nečuvena, i ja tek želim, da vam priobćim štogod od onoga, do čega je već do danas doprla obća lingvistika, a napose slavistika, s kojom se ja osobito zanimam. Nu ne plašite se, gospodo, te rieči „filologija“, nemojte misliti da ću vam tu ja možda razpravljati o kojekakovih „suhoparnih formah“ i gramatičnih kategorijah, nè, toga neću. Ja ne želim, nego da vam u kratko saobćim rezultate novije filologije samo s one strane, gdje ona razpravlja o riečih, ne gledeć na njihov oblik, već glavno samo na njihov sadržaj t. j. smisao. Pri tom spomenu rieči glasovita lingviste — „filosofo del linguaggio“, kako ga ovo dana u Fiorenzi pozdraviše — Maxa Müllera: „da jezik pod svojom površinom ciele kronike sadržaje, a u svakoj rieči da su sakrite čitave poviesti“. Tim iztraživanjem uprav filologija se iztiče, jer kad sva sredstva već uzmanjkaju, jezik još je jedini, koji nam može štogod pouzdana pružiti.

Na to predje na sam predmet i reče od prilike sliedeće. Prvi pojavi Slovinaca na pozorištu svieta vrlo su magloviti, a i prve viesti, što ih o Slovincih napisaše stranci, još maglovitije, dapače vrlo dvojbene. Nu ima nauka, koja znade i do djetinstva pojedinih naroda doseći, te im taj djetinji viek razvjetliti. Nauka ta istom što nekoliko decenija svoga obstanka broji, već se toli bujno razcvala, da je njezin napredak u tako kratko vrieme baš

ogroman — a to je poredjujuće jezikoslovje (kompar. filologija, lingvistika, glotika). Ta je nauka sjajno oprovrgla mnienje nekih obskurnih pisaca ovoga i prošlih vjekova (osobito Niemaca), koji držahu Slovince kao azijate, kao srodnike Magjara, Turaka itd., te je dokazala, da su Slovinci po poriekiu svom braća Francuza, Ingleza, Niemaca itd., dakle da mi svi potičemo od zajedničkoga debla azijatskoga (indojevropskoga ili kako Niemci vole indogrmanskoga). Tute progovori u kratko čitatelj o Arijcih. Najprije primetnu: odkuda polaze Arijci? te tom prigodom navede ove dvie glavne hipoteze, od kojih jedna vojuje za azijatsko porieklo Arijaca, a druga za europejsku.

Ima temeljitih razloga i pro i contra, ali dosele nije još došlo do podpuna riešenja toga pitanja, nu većina učenjaka svejedno drži se Azije, ali ima nade, da će i to pitanje filologija riešiti, jer se ono u novije vrieme baš živahno razpravlja, pa jer lingvistika dobiva pomoći i od drugih nauka, napose od antropologije i arkeologije.

Na to progovori u kratko o kulturi samih Arijaca, o njihovu jeziku te o razpadu njihovu (i tu navede opet razne hipoteze o tom pitanju). Na to predje na same Slovince, koje posmatraše kao jedan narod, jednim jezikom govoreći, pošto se ovi odciepiše i od samih Litavaca. Tom prigodom reče, kada su zauzeli Slovinci svoja nova sjedišta u Europi i zašto su oni posljednji med Arijci stupili na pozorište svieta. Iza toga stade razmatrati njihovo kulturno stanje, kako ga lingvistika prikazuje. Pri tom, reče, valja se obazirati na troje vrsti rieči: na rieči sveslovenske — koje dolaze u svih slov. jezicih — koje baštiniše Slovinci od praraijskog jezika, zatim na sveslovinske rieči, koje na slovinskom tlu nikoše, napokon na takove sveslovinske rieči, koje pokazuju na tudji izvor, koje su uzajmljene. Ove posljednje važne su osobito s toga, što nam pokazuju, s kojimi su sve narodi Slovinci u bliži doticaj dolazili. Sada promotri Slovinca u kući, u obćini, u družtvu. Množina rieči, koja se odnosi na stočarstvo i ratarstvo svjedoči nam, da su se Slovinci time osobito zanimali. Moralno stanje familije slovinske odaju opet jezici siovinski, koji obiluju riečmi, označujućimi vrlo razgranjene rodbinske sveze; u tom osobito se odlikuje hrvatski jezik. Da su se stari Slovinci bavili i mnogimi zanati, to opet svjedoče mnoge jedinstvene rieči. Bilo je u njih i pravnih ustanova, a tomu su dokaz neke sveslovinske rieči (zakon, sud, pravo itd.) Važno je zato osobito običajno slovinsko pravo, a osobito poslovice. Religija starih Slovinjana sastojaše u obožavanju prirode, košto u svih Arijaca, a tute opet vlada pojam dobra i zla. Oni se upravljahu patrijarkalno a ne poznavahu krsta. U kratko navede sve stvari, koje poznavahu Slovinci za svoje zajednice, te iz kojih provire njivovo kulturno stanje. U pradomovini Slovinaca iza Karpatskih gora razciepiše se oni u razna nariečja: dakle tamo imamo tražiti u glavnom sve ove osebine, kojimi se danas razlikuju medjusobno slov. nariečja. Spomenu napokon i razna mnienja o razciepu tom: Dobrovskovo, Daničićevo (koji misli da su se Hrvati i Srbi prvi odciepili) i druga, a stim i zaključi, veleć, da je u kratko doveo Slovince do praga istorije, koja ih već zatiče razciepljene. —

— (Nova knjiga). „Manuale del regno di Dalmazia per l'anno 1875, compilato da Luigi Maschek, consigliere imperiale“.

Riešenje arithmogrypha u 20. br.

M	Montblank	K
A	Azori	I
T	Thomson	N
I	Jakov	V
J	Jeddo	O
A	Ar	R
B	bob	B
A	Aargau	U
N.	Novisad	D

Riešenje IX. rebusa u 20. broju.

Ljubi rode jezik preko svega.
U njem živi za njega umiri.

— Riešitelji rebusa i drugih sitnica od br. 19. — 21. — F. Š. Jasenovčanin, M. Sukalić u Kostajnici, Ljudmila Vragović učiteljka u Ludini, Cecilija Pavičić učiteljka u Ogulinu, Marko Zmaić gimnazijalac na Rieci, Slavica Dražić u Karlovcu, Petar Srdić gimnazialac u Senju, J. Papić u Senju, — djiov u Zagrebu, Božidar Kukuljević gimnazijalac u Zagrebu, Ivan Matešan bogoslov u Zadru, i Josip Levičnik.

Zagonetka.

(Od Josipa Vebera).

Otac imao tri sina, svaki sin jednu sestru. Koliko je svega skupa djece u otca bilo?

Šah — problem.

(Od A. B.)

Crno

8
7
6
5
4
3
2
1

a b c d e f g h

bielo

Častnici bieli:	Častnici crni:
Kralj h_5	Kralj e_4
Kula a_2	Momci d_5 d_6 f_6
Lovac a_1 f_1	
Konjic g_6	
Momci g_3 d_4	

Bielo ima prvi potez i matira u trećem potezu.

Riešitelje priobćiti ćemo u 24. broju.

Listovnica uredničtva.

— Buduć da druga naklada 10. broja „Hrvatske lipe“ još dotiskana nije, molimo gg. predplatnike, da se još neko vrieme potrpjeti blagoizvole.

— A. B. — Prihvaćamo Vašu ponudu. Naručili smo već i figure. Dajte šaljite!

— G. Brku Kiriginu na Braču. Šaljite fotografije. Rebuse i zagonetke ćemo doskora upotrebiti.

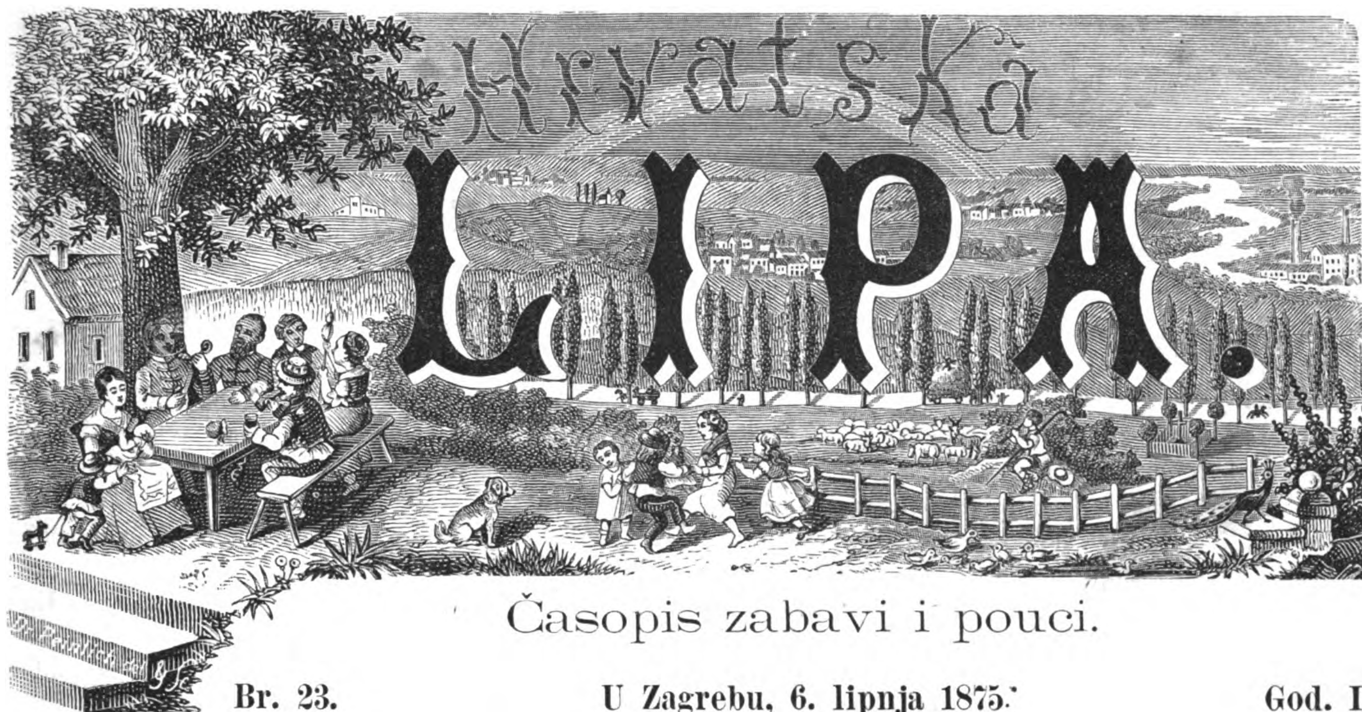
— J. M-t-š-nu u Zadru. Rabiti će nam. Živili!

— Piscu humoreske: Prva ljubav Vilka Strupića. Javite se doskora, gdje boravite. Željeli bi, da se glede popravka Vaše humoreske dogovorimo.

— O. R. u Zagrebu. Sliku i životopis Ide Düringsfeldove primamo. Prevedene novele nebi nam mogle rabiti. Prevodite li s francezkoga ili s ruskoga?

Tiskom, troškom i nakladom Drag. Albrechta.

Odgovorni urednik Vjekoslav Klaić.

Časopis zabavi i pouci.

Br. 23. U Zagrebu, 6. lipnja 1875. God. I.

Izdaje se svake nedjelje. Godišnja ciena 4 for.; poštom i domaćim u kuću 5 for. Rukopisi se ne vraćaju.

Fratrovica.

(Požežka balada.)

Nad Požegom bielim gradom
Oblak visi tmast,
Cielo nebo, rek bi, sad će
Lomno dole past.

A iz njega hitrih munja
Svjetluca se blies,
A gromova ori širom
Urnebesni tries.

Štogodj živa, sve se skrilo,
Bježi strave bies,
Il u kuću, il u špilju,
Il u gusti les.

Iznad grada netko stoji,
Je li živi stvor?
Kò proklinjuć podigo je
Kršne ruke gor.

Crne rize razmaho se
U vihoru skut,
I grohotan smieh se slego,
Zubmi škrinu ljut.

„Što lahoriš povjetarce,
„Nije sada maj,
„Nije jošte procvjetao
„Cvieća šaren raj.“

„Maj je bio u mom srdcu,
„Davno je to već,
„Kad je bilo, što je bilo,
„Sam si neću reć.“

„Onda kobni na se metnuh
„Crne rize kroj,
„I prevarih Boga svoga,
„Ubih život svoj.“

„Zavjerih se njemu služit,
„Ljubit samo njeg,
„Odreći se svega milja,
„Odreć svieta sveg.“

„Što lahoriš povjetarce,
„Gdje je groma tries?
„Vjerolomnog da ugasne
„Srdca griešni kries.“

„Da ugasne i potamni
„Žarki onaj lik,
„Što ga zove neprestance
„Srdca moga klik.“

„U molitvu što se krade,
„Kad se moli Bog,
„Što me mami od oltara,
„Sveti Bože, tvog.“

„Odmami me, povede me,
„Pa još ovu noć,
„Ako ti me neustavi,
„Za njom moram poć.“

Još u rieči, al osvetni
Zabljesnuo blies,
Griešnu glavu pogodio
Božji s neba tries.

Fratrovica još je ime
I sad mjesta tog,
Gdje nevjerni poginuo
Sluga Boga svog.

F. Ciraki.

Na jezeru.

Novela od R. F. J.

(Konac.)

XIII.

Krasno je gledat kad izhodi sunce,
Tužno je, tužno, kada ti mrê,
Opet sam ono zgledao lice,
Što mi je prve smutilo sne.

Mnogo je godina minulo. Vrieme juri poput olujom gonjena oblaka, mi uzdižemo ruke, hvatamo se zanj, ali ga je na jednom nestalo iznad naše glave. Sretan onaj, koj je štogod dohvatio, kojemu je bar hladna kap pala na zažareno čelo.

Mnogo sam doživio, mnogo izkusio, mnogo oćutio dobra i zla, i moja prva ljubav ostade mi u uspomeni kao krasna pjesan, koju sam čitao za sretnih dneva mladosti. Zvonjelo je to, zvonjelo neprestance otajstvenim žamorom za tihe noći i bučnoga dana, i moja bi duša zadrhtala od onih davno odstrujalih zvukova . . .

Zvoni pjesmo, zvoni! . . . nu ja osjećam tvoje zamiranje . . .

Nekog jesenskog dneva pozove me moj mladi prijatelj, grof X . ., s kojim sam se upoznao na njemačkoj universi, na večernju zabavu. Grad moga prijatelja stoji u veoma krasnoj okolici medju brdinami, sasma osamljen; šume šumore uzanj, potoci mrmore do njega, pljeskajuć bistre valove o mahom obrašteno kamenje, jastrebovi i vrani gavrani oblieću mu mrke zidine, a moj prijatelj je najljubezniji čovjek, što si ga pomislit možeš, doduše ljubitelj zemaljskih slastih, ali nipošto objestnik.

Kotrljao sam se pol dana na seljačkih kolcih, natežuć lice na gorko i kiselo, dok ne stignem na urečeni večer k njemu.

Viktor, tako se zvao moj prijatelj, pohiti mi raz širenim rukama u susret, i uvede me namah, nedopustiv mi, ni da se pristojno uredim, u dvoranu.

U uglu žamorila dva glasovira, na stienah blieskale se svjetiljke, bacajuć čaroban sjaj na bučnu vrevu gostova i gostinja. Zaigraše vals i par za parom krene, vijući se smjelo i skladno preko ugladjenih parketa. Biserje i diamanti sievali tuj poput letećih zviezda, a oči sad mile, sada žestoke biju strielami, koje proražaju dušu i srdce. Svila zašumi, vlasi prhnu, miris, opojan miris ruža i ljubica dahne kraj mene; vidjeh sniežne grudi i rujna ustanca, sitne nožke i tihi smiešak, koj bi bio kadar pomutit zviezde modroga neba, te jih bacit u beztrag svemira.

Viktor me povede do svoje mlade rodjakinje, contesse Emilije. Predstaviv me kao genijalna čovjeka i ljevicu svoje desnice, preporuči me njezinoj obzirnosti.

Emilija je vita i strojna, u nje su labudove grudi, orlov nos i golubinje oči.

Zaplešemo; Emilija je plesala lahko poput duha, i bio bi mislio, da je duh, da nisam osjećao njezinu nježnu ručicu u svojoj, da nisam vidio oble grudi i na njih ružin pupoljak, o, taj pupoljak zavede moje misli u prošlost . . . zaigralo je opet nešto u meni . . .

— Smijem li pitat contesso, boravite li vi ovdje stalno, ili ste samo na večerašnju zabavu ovamo došla? zapitam moju plesačicu, da se neizgubim u sjeti.

— Ne boravim stalno, ja sam inače kod majke u L . .

— Prispjela ste valjda danas?

— Ne, prije osam dana — diamantova igla stade se gibati iz vlasih Emilije.

— Izpast će diamant, opomenem ju ja.

Ona stane i naravna ga opet, savijajući dražestno oble ručice nad čelo; ja sam medjutim motrio ružin pupoljak.

— Zastidio se od contessinih očiju, primjetim, kad mi je opet ponudila ruku.

Božanstven smiešak preleti preo ustanca Emilije i javi se u tankih, omamljivajućih zvucih.

Obašav dvoranu, stanem i zahvalim se dubokim poklonom i tiho šaptanimi frazami na milosti.

Potražim Viktora i umolim ga, neka mi protumači figure, koje su kraj nas prolazile, što on i učini običnim svojim humorom i dosjetljivošću.

— I ti se dobro zabavljaš? upitam napokon, — kako mi se čini, taj ti zrak bolje prija od Heidelberžkoga, ti si se dobro udebeljio; čuvaj se, nesmiješ zaboravit, da si aristokrat.

— Ja da se zabavljam, bože Hrvata! — Viktor zievne na glas — gdje, skim?

— Otmeno družtvo, krasote, blagostanje —

— Valjda si me zaboravio, uleti mi Viktor u rieč, ja sam se s najlošijom Heidelberžkinjom, koja mi je na silu cvieće urivavala u zapučak kaputa, bolje zabavljao, nego sa svim tim, što ovdje vidiš.

— Gledaj tamo, bit će valjda bogata baronessa, pokažem na zlatovlasu krasotu, kojoj je škiljava mamà naravnavala nabore oko širokog rukava.

Viktor se grohotom nasmije, da je i mene stresao. Pa što misliš, kako se s tom razgovara, poče on uzvijajuć oči, kad je prviputa uzdahnulo cvieće za sunčanimi traci, otvorim oči, i od onda nedirnu više Morfej moje čelo, moje bolne misli letile su preko cvietnih poljana, tražeći vilinski ideal, kojemu su vlasi sjajnije od mjesečevih zraka, oči milotnije od rose, što zablista na licu prve ljubice, hahaha, idi molim te, ta znaš kakvi sam ja.

Nasmijem se od srdca Viktorovoj satiri na ćutljivost mladih aristokratka, koli je to smiešno glasilo u njegovih ustijuh.

— Ti se dakle još nekaniš ženiti? upitam ga ja.

— Ženit, bah, ni na kraj pameti, tome ima još vremena do tridesete, četrdesete godine, izim da se nadje liepa djevojka, koja bi na svojem skutu doniela milijun.

— Pa što mi ti onda radiš sve to vrieme? opet ću ja.

— Zievam, brate, zievam, letim od jedne poljane na drugu, iz jednog trsja u drugo, znaš, moram, moram, da me nevaraju sa svih strana. Kad pričtedim nešto,

onda ću ti u Pariz pa makar u Lizabon, znaš ova ženskadija neprija mi, sve je to tromo, glupo, samo se neprestano smije, a kad poljubiš ruku, onda se naježi, kao da si odgrizao sedam ušesa i dvadeset i devet ustnica —

— Znam ja, Žilka se je tebi milila, eh, bile su to riedke oči, nevidjene ustnice, grudi kapitolinske Venere, da zbilja, jesi li ju u Heidelbergu ostavio?

— Zar neznaš, začudi se na moje pitanje Viktor, pobjegla s onim dugim Englezom, što je u kafani vazda preko tri stolca izpružio noge. Šta! našao sam ja nešto boljega, nježnijega, zaljubio sam ti se nò, — dva Mont — blanka preko glave, nježno stvorenje brate kao iz etera, kad bi god došao k njoj, pogladila mi brčiće, a za onda bilo ih je kruto malo — i poljubila me izpod nosa, kao da me je zviezda dirnula, eh, kad sam odlazio, bili mi svi žepovi puni njezinih suza.

— Pa zašto si ju ostavio, zašto ju nisi sobom poveo?

— Morao sam, otac mi umre, mati oboli, što sam htio, ništa zato ništa, uredit ću ja sve to, samo dok nadjem valjana ekonoma.

Viktor se zamisli, valjda su ga obuzele uspomene iz vremena djakovanja, i mene obuzeše misli, no posve druge, mutne, nejasne, neizrecive čeznje dizale mi prsa . . . šetasmo se jedan čas na okolo dvorane, šuteć, bilo tu ljudih, da si se jedva okrenuti mogao, i sve više nadolazilo njih, da sam se začudio, odkuda ih je Viktor smogao.

— Neće li se tvoje aristokratke uvriedjene naći medju sudci, učitelji, gradjankami? upitam Viktora spaziv, da je tu ljudi svakoga striliša.

— No i te kako, —

— Kako onda to, da su došle, ili da ne odlaze?

— Znaš, tomu sam ti povod ja, moraš znati, da tu ima jedno pet kontessa i možda isto toliko baronessa, koje bi se povadile za me, a poznadu me, poznadu.

Čega dosad nisam smotrio, zabavljen razgovorom, smotrim sad, striele plemenitih očiju križale su Viktora sa svih strana. Tihi i glasni posmjesi popratili su svaki mig njegove ruke.

U to izpade nekomu ružin pupoljak i dokotrlja se do moje noge. Misleći, da je Emilijin, podignem ga i pružim — nu kako da izkažem moje čudo, toli neizčekivano! — pružim ga Mariji, dà ona sama stajala je predamnom čudno promienjena od onda, kakovu sam ju ostavio, blieda i poražena kao duh, koj je odavna pregorio slasti raja.

— Zar vi ovdje? stanem snebiven.

— Zar vi ovdje? isto će tako i ona.

— Koli je čudan usud, opet nas je sastavio, gdje smo se na sve vieke razstali —

— Na sve vieke, i on je toli zloban — zašto, čemu to? nadajmo se, da je posljednji put.

Još uviek ista, čudne li žene! pomislim ja. — Vi ćete dozvolit, rečem, da vas umolim za kvadrilu, spominjat ćemo dneve mladosti?

— Tiho, šaptne tajinstveno ona, staviv prst na ustne, i nestane je najednom poput obsjene u vrevi; nekoliko listića razkidanog pupoljka ostade za njezinim tragom.

Drhćući od uzbune, uhvatim se za Viktora — Ovdje je Marija L, kaži mi dragi, što je š njom, kako je ovamo prispjela, jel udata?

Viktor otvori širom oči, zatim se nasmiehne, nije brate udata, reče, čini mi se, nadoda, da su te porazile njene modre oči? ha?

— U koga je dakle, jel kod roditelja? žurno, sladki.

— Kakovih roditelja! kod Luja je, dvori ga, kad ga zubi zabole, ej, nije loša, pa interesantna, mene bi vazda obašla neka strava, kad ju pogledjem.

— Kaži mi jošte, znaš li, što je s njezinimi roditelji?

— Neznam za stalno, odvrati Viktor, ogledavajuć se za nekom sitnom crnkom, do petica razpuštenih vlasi, ali mi se čini, da se je njezin otac na lovu ubio ili utopio, a da joj je mati umrla već prije nekoliko godina.

— Jeli i Lui ovdje? opet ću zapitat, uzrujavajuć se sve većma, dah mi je nestajao u prsima.

— Ma dakako da jest, ta šnjim je upravo došla, vidiš ga tamo na ulazu, onaj s nafrkanimi brčići, pokaže Viktor na vrata.

Sad sam pojmio sve —

XIV.

Odkako je Marije nestalo u dvorani, nepojavi se više tamo. Tražio sam ju, izčekivao, nu uzalud. Upoznam se s nekoliko seoskih gospodjica, i moji razkidani razgovori morali se njih čudno dojmit. — Vi ste bolestan? upita me jedna. — Zašto? — Vaša ruka drhće.

Poslie ponoći ukradem se umoren i strt iz dvorane. Sadjem u perivoj. Hladan vjetric pirio u moje lice, šušteći požućelim lišćem topola i jablana; — nebom se povlačili poderani sivi oblačići, zastirući na čas bliedo lice mjeseca.

Kuda je nestala i zašto? pitao sam se neprestano, i svakiputa obadje me jeza po tielu.

„Nesmijemo se više vidjeti“ šustilo što to otajstveno kraj mene u odgovor.

Naglimi koraci obadjem sav vrt, i naišavši na pustu stazu, zadjem u šumu, koja se pred menom uzpinjala. Sve sam više uzlazio, i hlad mi je šumski upravo godio, što sam bio više, sve mi je laglje bivalo, reć bi dospievao sam u tanji zrak.

Nebi dugo — i ja dodjem na vrh brda. Oko mene širok vidik, a pod menom se ljeska lahko uznjihano površje jezerca, koje se razlilo u kotlini dvijuh brda; mjesečevi traci titraju na njem, lišće drveća, porasla na njegovoj strmoj obali, dariva ga posljednjimi darovi — povenutimi listići, dugo lišće šaša, štršeć čudno olovno iz njegova dna, drktne koj puta, valja se ribica zadjela o njegov koren. Sjajno mu lice zabliešti mi na prvi mah oči, no kad su se ove tomu priučile, spazim nešto

*

tamna u njegovoj sredini, pogledjem oštrije i razaberem čamac, na kom sjedi ženskinja u svjetlom odielu.

To je Marija! ciknem, pa što radi ovdje? zapitam se u strahu, to mi je bilo, da pravo kažem, grozno vidjet.

Oblaci razkriju mjesec, i sad sám mogao sasma jasno razabirati njezin lik. Ona je sjedila na dnu čamca i naslonila se, uprvši glavu o ruke, na njegov rub. Njezin se pogled gubio u tamnih dubinah jezera, reć bi, nasluškiva pjesmam podvodnih vila . . . nedaleko od čuna plovilo veslo . . .

Četvrt sata stajah kao stup, izčekivajuć nekom grozom, što li će učinit?

Najednom se podigne u čunu, ovaj se zanjiše izpod nje, i njezine su ruke, kojimi je nastojala suzdržati ravnovesje, nalikovale krilam ptice, koja se od trudnoga leta umorila . . . postoji čas, trgne se i sagne, kanda se kani spustit u jezero . . .

— Marijo, za boga! viknem ja očajno s brda, te pohrlim niz brdo k obali, krupno kamenje odlomljivalo se izpod mojih stopa, i kotrljalo se užasnim štropotom u vodu, da je cielo jezerce zatitralo od sitnih valova. Nu nisam dospjeo do obale, strma pećina omedji me od nje, s koje se nije dalo bez pogibelji života dolje saći.

Na moj krik podigne Marija glavu u smjeru prema meni i stane nepomična . . . vidio sam iskre u njezinim očima, razumio namjeru njenu . . . zdvojan sklopim ruke, moleć ju, nebi li me uslišala . . . Marijo! . . . povičem i jeka opetuje tri puta njezino ime.

Jules Verne.

To ju strese, bojazljivo pogledje oko sebe, ali ju očito davno promišljena nakana opet svlada. Pokimav glavom izpruži prema meni desnicu i mahne mi posljednji pozdrav . . . Ivane! . . začuh iz pljeska vode, meni se zamrači pred očima, skoro da neskočih sa hridi . . .

Kad sam se opet razbistrio, vidjeh prazan čun i blizu do njega bielu točku, od koje se odbijali vali, kružeć sve šire te šire krugove . . .

* * *

Kad sam drugi dan pod večer odlazio iz grada, predjem tamnim spratom kraj kapele, u kojoj je počivala na odru Marija. Crna je koprena zastirala njezino meni toli milo, nikad nezaboravno lice, tim se je bujnije smieškao na njezinoj grudi posljednji ružin pupoljak . . . od njega se je praštalo moje suzno oko . . .

Posljednji cjelov.

Češki napisao Otokar Jedlička, pohrvatio Sl. M.

Lagano koracah cestom u obližnje gore, koje se krasno uzpinjahu u tugaljivo nebo. Već prije godine dana bijah jih obašao. Cilj sadanjega puta bijaše mi s one strane — u Pruskoj. Srce mi poželjelo upoznati pobliže izgubljeni za nas slezki raj, kojega me krasota toli neizrecivo očarala, kad sam ga gledao sa sljemena Sniežke.

Najednom zaštropotala iz sela kola. Već iz daljine razpoznah, da u kolih sjedi mlada djevojka, a njoj po boku u crno odjeven gospodin. Čim se je povoz većma bližio, tim me je silnije lice te gospodjice sjećalo slike djevojke, do duše već na polak zaboravljene, nu još uviek mi mile. Vrana joj kosa spletena u bujne kite, krasno crno oko, dražestno, angjeosko lišce, u kom ne biš našao ni tračka varavosti — sve se to za čudo sudaralo. Samo mi se pričini ta gospodjica mnogo bliedjom . . . . Možda da joj je bliedoću povećalo to tamno, visoko nad bujnimi grudi zakopčano odielo, crna kosa i crni putni škriljak, s kojega je po lišcu lepršila modra koprena.

Ta očivjesta sličnost toliko me začudila, da se ni s mjesta ne ganuh, dok se nije mimo mene provezla. Put se uzastrance uzpinjao, konji vozili tek lagano, te mi se liepa pružila prilika, da djevojku bolje pogledam. Ja to rado dočekah, prem se njezin pratilac svedj većma mrštio, čim sam većma svraćao njezinu pozornost na sebe. Kad se mimo mene provezla, nasmija mi se ta zanimljiva neznanka prevelikom, reć bi, prijatnošću. U još većem se nadjoh čudu, kad mi, taknuv se sitnom ručicom ustnica, dobaci cjelov, a uz to i kiticu cvieća s njedara. Nu u to viknu pratilac njen vozniku, neka brže goni, a taj udri toli snažno po konjih, da jih je u tren nestalo u bližnjoj šumici. Nu prije, nego li jih je zaklonila šumska zelen, ogleda se djevojka još jednom te mi mahnu rubčićem.

Čas stajah kano omamljen. Ne znadijah, kako da si to razjasnim. Ta dosta velika sličnost mal da me nije dovela na misao, da je to i zbilja ona djevojka, koju sam bio toli žarko ljubio, ali nutrnji mi je glas govorio, da to ona nije. Nu što je značio taj smiešak, taj dobačeni cjelov, ta kitica cvieća, to mahanje rubcem.

Nehotice sjetih se različitih priča o gorskom duhu, a tek težkom sam mukom odbio misao, da možda sam Krakonoš* provodi sa mnom kakovu „rybrcoulsku", šalu.

Cesta, kojom je nestalo kola u šumi, vodila na podanak Sniežke. Za časak smislih: Podji za tom čudnovatom prikazom, makar po cielih Krkonoših.

Brzim korakom polažah za vedra popoldana uz bistru Upu k divlje-romantičnomu Riesengrundu, nad kojim je veličanstveno uzpela čelo svoje kraljica Krkonoša — Sniežka. Već sam bio prevalio dobar komad puta, te bio kruto umoran, kad mi se je valjalo najvećim naporom uzpinjati — uzpinjati na Sniežku iz kotlina Riesengrunda.** Gorani, koje sretah, opominjali me, neka se kanim za danas uzlaza na Sniežku, pokazujuć mi oblake, od kojih se je spremala očivjesto poslie sparna dana silna oluja. Drugi put bio bih jih možda i poslušao, — nu danas bile su sve opomene u zalud, osobito, pokle mi jedan goranin pripovidje, da je putem na samo sljeme vidio gospodina nekog u crno odjevena, koj je pratio damu, nošenu u tetrivah.* Lice joj bilo sasviem podobno onoj djevojci, što se prije provezla bila.

Ne mareć za udušljivu sparinu stupah voljko napried, a tek kad i kad popostah, da se okriepim i razblažim vidikom na čarobnu panoramu riesengrundsku. S početka se put vijugao sjenatom, visokom šumom, nu dalje nestajalo drvlja svedj većma pred kosodrevinom. Cesta svedj mučnija. Vegetacije nestajalo, te se napokon nadjoh u pravoj, reć bi, pustinji, u njoj ništa no goli kamen, ništa no gola klisura. Nigdje ptice, nigdje cvietka — nigdje znak života. Uz to se i večer sve to više bližila. Nebo se sve više tmurilo. Sunce krvavo zapadalo. Na sljemenu Sniežke sam dobrano omrknuo, umoran na smrt. Silni vjetar se ganjao oko stare kamene kapelice. Kad stupih u glavnu sobu prostrane „boude",** čudili mi se, kako sam se uz toli burno vrieme odvažio u noć gore. Osim dvajuh, na Sniežci ne izbježivih Prusa ne vidjeh u sobi ni jednoga stranca.

— Zar nije nitko došao na Sniežku? — upitah tražeć noćište.

— Nitko osim nekoga tugaljiva stranca s damom u crnini. Stigli amo pred sat po prilici, najmili udilj sobu, iz koje se do sad još ne pokazaše. Čudaci.

— Čudnovato! zamrmljah, izgubiv za danas nadu, upoznati se pobliže s tom zanimljivom neznankom. Sjednuh za stô, te prekapajuć po knjizi došljaka, čitah

Ah javi mi se, javi . . .

* Krakonoš je gorski duh u čeških Krkonoših. Niemcem je Rübezahl. odkle mu i potiče drugo ime, „Rybrcoul". Na Krkonoših ima čaroban vrt i čaroban grad.

** Najviši vršak Krkonoša je Sniežka (5128 stopa visoka.) Do nje je 2000' duboki Riesengrund.

* Tetrive — nosila.

** Bouda = koliba po gorah, pristanište putnikom, ono po prilici, što je Niemcu „Touristenhaus."

s dosade sve te „duhovite izljeve krasnih duša,“ kojih je ta knjiga puna i prepuna. Da ne čitam tog nesmisla, uzeh piti skupo do duše, nu doista dobro vino. S Prusi ne htjedoh u razgovor, ne htijuć se vrći u pogibelj, da slušam do pô noći hvalisavo jim brbljanje. Do mala odoh u sobu, gdje mi je noćište bilo spremljeno.

— Eto nam noćas silne oluje, reče mi služavka, želeć mi laku noć. Morao sam uz nju pristati; nebo bilo crno, a vjetar tresijaše prozori, te su strašno zveketali.

Već od prije znadijah, da oluja na Sniežki, osobito noćju, pruža divlje — krasan prizor, te se s toga, hoteć se otresti sna, ne svukoh, već obučen legoh na postelju, da počinem samo za čas. Volja bila do duše dobra, nu sile slabe. Mučnim putem sam se silno umorio, a kako sam naglo vino pio, usnuh za čas san, u kom su mi se zasebice polagano razvijali dojmovi minula dana. Nalika neznanke na djevojku, koju sam nekoč toli vatreno ljubio, djelovala silno na moje uspomene, a spomen davno minule, srećne dobe stvori se opet jednom poslie duga vremena pred nutrnjim mojim očima.

Bilo mi je, kan da se njezina ruka opet igra mojimi prami, kan da opet srce moje bije na srcu njezinu, kan da njene ustne opet šapću nezaboravne rieči o vječnoj ljubavi . . . . . .

Tresak groma probudi me iz toga sladkoga sna. Jednim skokom eto me uz prozor. Vani je biesnila oluja, oblačina zastrla svu goru, a vatreni bliesak munje sjevucao oko sljemena; nebo kan da je u jednoj vatri: Meluzina* ječala i zviždala, a pri svakom gromu zazveknuli prozori, vrata se potresla u stožerinah, kan da se ruši cio krov. Bio to groznokrasan prizor. —

Oluja biesnijaše čim dulje, tim silnije. Gromu ni kraja ni konca, a plavkasti siev munje križao oko Sniežke, kan da mora svaki kamečak, svaku strmen oblijati ognjem . . . .

Dugo sam gledao tu groznu igru živalja, te mi se pričini, da čujem, kako se kroz vjetra huk i groma tresak zlorado smije Krakonoš varavosti ljudskieh nada i izpraznosti ljudske vjere i čeznje.

Prem sam se bio duboko zamislio, ne uminu mojoj pozornosti, da se vrata polagano otvaraju . . . Okrenem se . . munja sjevnu i opet, te ju bolje vidjeh; srce mi uzdrhta . . . Bijaše to lik nalik na onaj, o kom sam malo prije sanjao . . . Je li to bila varka razdražene mašte, ili je to bila zbilja tajinstvena tudjinka, koja me je namamila ća ovamo gori na vršak?

Nisam imao kad o tom razmišljati. Ona mi se brzo približi, a kad htjedoh zapaliti svjetlo, zadrža mi ruku, privinuv se povjerljivo uz mene, te me ogrli mekanim ramenom.

Nisam znao, sanjam li, bdijem li . . . . Nevjedice obujmih ju i ja oko pasa, a kad munja po treći put sjevnu, te sobu razsvietli, opazih, kako joj krasno lišce plaminje nutrnjim blaženstvom, a okom joj probija ljuveni žar. Na mojih prsih nadimala se njena njedra, bielija od lagahna noćna odiela, pod kojim se pružne joj forme neodoljivom zamamnošću pokazivale. Drhtao sam sjetno, krv mi u žilah ključala . . . . a kad mi se vrućim cjelovom dirnu ustana, tad, reć bi, ni za sebe nisam znao: bijaše mi opet kano u onom sladkom času, kad su razpaljene ustne djevojke, na koju me sličnost neznanke sjećala, šaptale sveto obećanje — vječnu ljubav.

Opet sjevnu munja, a na pragu se pokaže mužkarac . . . Djevojka mi se izvinu iz naručja, kan da ju je zmija ujela, te naput plahe srne poleti za mužkarcem, u kom sam uz siev munje razpoznao pratioca njena, koj je već prije, kad se mu drûga prviput meni nasmješila, gledao na me toli mrzko.

Što li to sve znači? Zar je ona možda njegova zaručnica, ili možda samo drugarica za koje vrieme? Ili zar se u te neznanke javila zbilja toli nagla ljubav, o kakovoj nam tek romani pripoviedaju? Vjere mi, nisam znao, na čem sam s njezinim ljubomornim pratiocem, bio to njezin zaručnik, ljubovnik ili tko mu drago . . . .

Ni da bih okom mogao stisnuti. Bura se utolila tek u zoru. Prem nije bilo nade, da će se nebo razvedriti prije sunčanoga izhoda, nisam mario ni sunca čekati, već krenuh u prvi zore cik sa Sniežke, naumiv krenuti do kolibe na „Biloj louce“, gdje sam u prijatnoj sobi zajutarkovao. Sve na okolo bilo zastrto neprovidnom maglom, koja je naput strašila štiljila nad gorami.

Poslie kratka počinka podjoh put jezera, a odatle dalje nogostupom kroz Šišake kraj Petrove kolibe i preko Visoka Kola do groznih ponora Sniežnih Jama, pa k slapovom. Na svu sreću sam se puta dobro sjećao od posljednjega puta: u toj maglovitoj jutrenoj polutami ne bi bilo ništa laglje, nego li zabljuditi u tom labirintu najraznijih, u čudne likove sastavljenih klisura, te se naći bog zna gdje.

Uzahna mi se stazica mjestimice sasvim izgubila, te sam imao šta i radit, da se mjesto u Petrovoj kolibi ne nadjem gdje u dubljini „Sedam jama.“ Nu nebo se polagano ipak vedrilo, a sunce, cjelunuvši sljemena goram, pozlati cielu prusku Slezku zlatnim svojim sjajem, te predamnom puče slika, da si ljepše ni pomisliti ne možeš. — — —

Tek onaj može si pomisliti panoramu koj je sam gledao s nebotična vrška Krkonoša taj krasni slezki raj, sred njega krasnu sliku Hirschberga i Warmbruna.

Vrške gora s češke strane još magla zastire.

Nauživ se vidika, hćedoh poći dalje; nu jedva se okrenuh, začudi me grozan prizor. Na visoku i strmo nad duboki ponor izbočenu klisu prikaza mi se iznovice — tudjinka, kojoj za volju sam toli brzo ostavio Sniežku. Vidjeh opet to bliedo, zamamljivo krasno lice, taj vitki joj stas, — krv mi se stinula u žilah, kad sam opazio, kako ta krasnica stoji uprav vrh ponora; da se klizne po klizku kamenu, eto je u ponoru. Stajaše tuj, kakovu sam ju noćju uz siev munje vidio u sobi na Sniežci. Jutarnje povjetarce igralo se razpletenom kosom, koja je lepršala naput svile po noćnoj

* Meluzina je vila vjetara.

haljini. Oči uprla u maglovitu daljinu, a desnom rukom pritisnula srce.

Nenaumce se tu sjetih ilustracije k Heineovoj „Loreley“, tek da se njoj mjesto „zlatne kose„ prosula kosa crnija od vrana gavrana. Kao što je Heineova brodara, tako snašla i mene pri pogledu na nju neka čudna sjeta i očajna tjeskoba. Znao sam, da svaki čas može postati žrtvom svoje nepromišljene odvažnosti ova djevojka, koja mi je u srcu probudila toli krasne, a ipak bolne uspomene, kojoj su me mamili tolikim čarom i doživljaji minule noći u supor svakomu odporu i svim prigovorom razuma. Djevojka me još nije ugledala, te s toga, da ju spasim i odstranim s toli pogibeljna mjesta, uzeh nizkom kosodrevinom puzâti do klisa, na kom stajaše. —

Ne svrnuv okom s nje, dopuzah već do same pećine . . . Sgrozih se, kad mi doprieše do ušiju zvuci melankolijske pjesme . . . pjesme bez rieči, pa ipak mi svaki ton prodirao srcem i dušom . . Biednica pjevala na viencu groba — pjevala pjesmu labudju. Domaknuh se već samoj strmeni, te se čim tiše spremah polećeti strmeni na vršak — — nu u to djevojka razkrili ruke, kan da je voljna ne vidljivu meni prikazu obujmiti — još jedan korak napried — iz grudiju mi se vinu plahi uzklik, i djevojke nestalo svrš ka strmeni. Jednim, rek' bi, skokom se stvorih na klisu — — a srce mi se ukočilo, kano da ga je probô ladan mač. Dolje, nekoliko hvati duboko ležala nesrećnica poput ranjene golubice — krv joj trakom brizgala iz glave, te krvavila bielo odielo.

(Konac sliedi.)

VITEZOVA KOB.

Na povjetarcu list se njiše,
I skromni miri cviet;
Slavuljak pjeva tiše, tiše,
A sav je zamro sviet.

Na modrom visu bliedo sije
Šapćućih zviezda zbor;
Tišinom luna srebro lije
Na kraljev divni dvor.

A izpred dvora prati lira
Tugaljiv pjesme zuj;
Baš vješto vitez strune dira —
Ah, čuj ga samo, čuj!

„Za sretnih sam te sgledo lieta —
I danak dobro znam —
A srce ljubav dirnu sveta —
Još sad joj gori plam.

Ti dò mala mi vjeru dade
Do groba mojom bit:
U mojih dvorih dane mlade,
I viek si cieli vit.

Al neke burne noći svanu
U gradu tvome kralj,
I silomce te na svom vranu
U stranu odnie dalj . . .

A ja te tražah, tražah dušo,
Obadjoh cio sviet . . .
U vjetru sam ti dašak slušo,
I svud te mišljah zriet.

Po danu sunce pitah za te,
I ljude redomce,
A noćju pitah zviezde zlate —
Al niemo bješe sve!

I evo sad me tajna staza
U ovaj svrati kraj;
A dobra duša meni kaza
Da kraljev tu je raj . . .

Ah javi mi se, javi, javi:
Ko iza noći dan,
O bolne mi se grudi savi,
Da snivam zlatni san!“

U krvi lira . . . zlatne strune
Ko razkidani vlas . . .
A kadgod vjetric proz nje dune —
Žalobit daju glas . . .

I njegve sreće sunce planu
Na oknu isti mah,
I nešto tiho — tiho šanu:
Ko da je ružin dah.

Al on je na to plako — plako,
Za tili sgino čas — — •
Zar ne bje li mu srcu lako
Kad dragin čuo glas?

U dušu zar mu nije slio
Od boli melem liek?
Il zar je možda gorak bio
Usana mednih riek?

Da srce biva hladnim — znamo —
Sve mienja dobe slied —
Al kud je vitez? čuj der samo,
Što šapće mjesec blied:

U prašini ga vidim doli,
Gdje svio se ko crv,
Po skršenom se tielu proli
Plemenita mu krv.

Gj. Ar.

O potrebi i koristi statistike.

Uvodno čitanje gosp. Dra. Frana Vrbanića, izvanr. profesora statistike na hrvatskom sveučilištu (dne 29. studenoga 1874.)

Gospodo! Veselim srcem pozdravljam Vas gg. danas sakupljene u ovoj dvorani, jer me zapade sreća, da prvi u ovom svetom hramu znanosti, koji će ako Bog dade biti zviezdom predhodnicom na polju kulturnoga preporoda naroda hrvatskoga, započmem predavanja o predmetu, kojega se važnost spoznaje svakim danom sve to više, jer mu niti zasižu u sve slojeve narodnoga života. Predavati mi je gg. jednu od najmladjih znanostih, koja si je istom u najnovije doba prokrčila put, te stala u zajedničko kolo svojih ostalih drugarica: „da promatra pojave narodnoga i državnoga života, da te pojave i njihove sastavine aritmetički slaže, te da analytički razloži kauzalni savez medju uzrokom i posljedicom,“* — ta znanost jest statistika. Mnogi od Vas gg. budući vičan, kao što obično biva, pod statistikom razumjevati puko neslano poredanje brojeva, koje ubija i duh i tielo, odvraćati će se možebiti nekom

* Engel dr. Zeitschrift für das preu. staat. Bur. 1871 str. 188.

odurnošću od ove znanosti, čim joj se samo ime spomene. Pak i u istinu, kad se čuje, koliko puta se je u kojekakve sebične i nečiste svrhe rabilo ono, što se nazivalo imenom statistike, koliko puta služile su se vlade statističnim iztraživanjem ne u nakani, da pomognu narodu, već da krivimi podatci i nevaljanim poredanjem brojeva zastru svoju nevaljanštinu, te ju narodu predoče kao nešto dobra i koristna; kad se kraj toga gg. kaže, da je dosada svega skupa preko šestdeset definicija o statistici, te da uslied toga jedan od najglasovitijih muževa na tom polju, Rümelin, sdvaja o razvoju te znanosti, dovikujuć na kraju svoje učene razprave „vivat sequens;"* kad se uzčita, kako jedan od glasovitijih statistika, koji se je preko tri decenija bavio ovim predmetom, pod kraj svoga života jadikuje: „Najljepše dane žrtvovao sam statistici, nju sam predavao stotinam mladića svih razreda i svih stališa . . . . a sada sam u borbi proti njoj okrenuo oružje proti samu sebi, i tako opozvao sve, što sam prije uztvrdio;"** pa kad se napokon dozna, da taj isti učenjak veli: „statistika nije nego san bez sadržaja i bez istine" -- tada gg. i nije čudo, da neimadu zanosa za taj predmet oni, koji nisu prodrli u narav i bivstvo statistike.

Nu ako opet gg. s druge strane pogledate, kako ova najmladja znanost, premda se je toliko zlorabila, i premda učenjaci još ni danas nisu složni o pojmu njezinu — prodire u sve slojeve državnoga i socijalnoga života, kako ona prati čovjeka sve od onoga trenutka, kad je ugledao božje svjetlo ovoga svieta, pak sve do onoga časa, kad mu crna zemlja zastre taman grob, kako ga ona broji i registrira u svih važnijih epokah njegova života: kao djaka i kao radnika, kao obrtnika i kao vojnika, kao supruga i kao udovca, kako ju objeručke prihvaća ne samo državnik, trgovac, obrtnik i ekonom, već i isti bogoslovac, da njom u ruci dokaže božanstveni poredak u promjenah čovječjega plemena, tada ćete gospodo i nehotice pomisliti, da statistika ipak imati mora neko više znamenovanje, da ona nije puka obsjena i puki san.

Bila medjutim statistika znanost ili umjetnost ili metoda, prepirali se učenjaci o njezinom pojmu koliko mu drago, rabili ju mnogi u kojekakve sebične svrhe, istina je tvrda, kao što reče veliki knez Konstantin Nikolajević u prvoj sjednici statističkoga kongressa, državnoga u Petrogradu g. 1872.: „Statistika obstoji za blagostanje čovječanstva."

Pak u istinu i pravo je imao; jer ako joj je prema gori navedenoj nakani zadatak: promatrati ove pojave, gledati u kojem medjusobnom savezu oni stoje, prispodabljati jih i analytični iztraživati intenzivnost njihovoga upliva, što je tada gg. naravnije, nego li da se takav rad statistike uzme kao podloga, na temelju koje jedino će se moći odstraniti oni uzroci, koji ostavljaju zle posljedice, često puta toli štetne po čovječanstvo. Pak zato se gg. statistika punim pravom prispodobiti može anatomiji i physiologiji čovječjega družtva. Kao što liečnička znanost dokazuje, temeljem je naime svakomu liečničkomu iztraživanju anatomija, njezin je posao iztražiti položaj, savez, veličinu, oblik i ustrojstvo različitih organa i apparata u fizičnom tielu čovjeka, bez obzira na funkcije ovih dielova, bez obzira na njihov položaj u životu čovječjem. Kao što anatomija, tako je i statistika temeljem svakomu iztraživanju družtva i države; statistika je anatomija socijalnoga tiela. Zemlja i narod to su okostnica, materijalni, duševni, ćudoredni, političi i kulturni odnošaji, to su živci i mišice.

Na anatomiji osnovana je physiologija, njezin je zadatak iztražiti sile čovječjega organizma i obseg njihovoga djelovanja, ona ide korak po korak s anatomijom uzpored, ni jedna od njih nemože ni pedalj napred bez druge. Kao što physiologiji, zadatak je i statistici, da iztražuje sile socijalnoga i državnoga organizma, da izpituje obseg njihovoga djelovanja. Anatomija i physiologija temelj su liečenju, jer se bez njih nijedna bolest prosuditi neda. Ako su pako gg. anatomija i physiologija physičnoga tiela temeljem, na kojem se osniva nauka o bolestih, o liečenju njihovu i o čuvanju tiela, ili drugimi riečmi pathologija, therapia i diätetika, pa ako u socijalnom životu statistika preuzimlje ulogu anatomije i physiologije, to je gg. zadatak statistike, da i ona bude izhodištem za pathologiju, therapiju i diätetiku socijalnoga tiela, — države naime i čovječjega družtva.*

Sve je to liepo, reći će Vas koji gg., ali se tajiti neda, da je statistika predmet suhoparan, budući su mu sadržajem skoro sami brojevi. Nu gg., brojevi od kojih se mnogi u statistici toliko straše, biti će odurni za onoga, koji jih čitati nezna, koji u njih ništa drugo nevidi do li gomile brojeva, pred kojom mu se mozag vrti, a neće biti odurni po onoga, koji prodre u duh tih brojeva, koji jih bude znao čitati kako valja. Dajte gg. i najzabavniju knjigu u ruke onomu, koji nezna čitati, taj će Vam ju baciti, jer se neće njom nasladjivati već dugočasiti. Budemo li pako razumjeli statističke brojeve, tada ćemo istom njihovom pomoćju vidjeti, koli bujno i koli pravilno razvija se cielokupni život.

S druge opet strane nesastoji statistika samo u brojevih; brojevi sami po sebi, kao što dobro primećuje Engel, pa bili oni neznam kako izpravni, samo su podredjene vriednosti, oni sami po sebi neznače upravo ništa, a obće poznata izreka: „brojevi dokazuju" nije drugo, nego li puka fraza.

(Konac sliedi.)

* Tüb. Zeitschrift für die gesammte Staatswissenschaft 1863, str. 694.

** A. F. Lüder: Kritik der Statistik und Politik. Göttingen 1812. i kritischer Geschichte der Statistik. Göttingen 1817.

* Engel, ibid.

Tiskom, troškom i nakladom **Drag. Albrechta.** Odgovorni urednik **Vjekoslav Klaić.**

Ovomu broju dodan je prilog od četvrt arka.

LISTAK.

— U današnjem broju donosimo lik glasovitoga Franceza Julesa Vernea. Vjekopis i kratak pregled književnih mu radnja priobćismo u posljednjem broju.

II. Dopis o francez. literaturi. (15. svib.).

U kazalištu Gymnase prikazuje se „Mademoiselle Duparc“ od nekakova Denayrouse-a. Pisac ovaj pokušao se već prije u „Comedie-Française“ (kazalište), nu tu nije uspio. I navedeni komad može se smatrat samo pokusom, prem ima više prizora, koji zasvjedočuju sposobnost piščevu.

Jules Claretie, daroviti pisac francezki i jedan od boljih kritikâ kušao se je u komadu „Les ingrats“ (Nezahvalnici); nu slabo, ili nikako nije uspio. Kritika se ipak nije na njega oborila, već ga bodri na uztrajnost, nebi li možda u njem dobra dramatika našli.

I Edouard Cadol nije uspio u „Theâtre-Lyrique“ s igrokazom „La Famille“. U obće nemaju novosti sreće u rečenom kazalištu; jer tu je propao i Couturier, inače veoma dobar pisac.

S druge strane baciše se francezki pisci na dramatizovanje romana. Zadnji put vam spomenuh o „Comte Kostii“, a danas imam zabilježit opet dva takova komada, i to: „Auguste Manette“ i „La Vie infernal“ (Pakleni život).

Najbolje još prolaze bezumni igrokazi, kô što je: „L' affaire Coverley“, tu bo prolazi pozorištem željeznički vlak, koj massi ugadja, te tako svemoguća galerija pomaže uzdržati komad, ili mu barem propasti neda. Isto je tako „Les Brigands de Machecoul“ (Maškulske razbojnike) spasila jedino poplava i požar.

U kazalištu „Variétés“ davan je 75 put „Millions de Gladiator“. Budalaština „sans queue ni tête“ (bez glave i repa.) kako to franc. novine nazivlju, a ipak je komad taj svaki dan pleskanjem priman i tako se njim obćinstvo kroz dva mjeseca i pol hranilo.

Po ovom si možete stvoriti sliku o sadašnjoj francezkoj dramatici. Osim „Rolandove kćeri“ od Borniera sve su drugo ili imitacije, ili pokusi, ili pak budalaštine.

Nu zato proza odlikuje Franceze, a što je najzanimivije, da se i žene natječu s mužkarci, i da za njimi ni malo nezaostaju.

Eno baš ove dane podielilo je narodno družtvo „d'Encouragement“ gospodji L. d' Alq medalju za njezino djelo: „La science de la vie“. Tu se govori ob uzgoju djece, o lienosti ženâ itd. Knjiga je to tako liepa i poučna, da nebi smjela u nijednoj obitelji manjkat. Stoji samo tri franca i pol (3 fr. 50 c.), pa naše družtvo sv. Jeronima veliku bi si zaslugu steklo, kad bi ju prevelo i izdalo, ako i nije samo za prosti puk pisana. Ta mi imamo u Hrvatskoj i u gradjanskom stališu isto tako nenaobraženih majkâ, žalibože skoro kao u seljačkom, pače gdjegdje i gore, jer si gradjanke naše običavaju često mnogo koješta utvarati, što bi kakvomugod hrvatskomu Molieru dosta gradiva podalo za hrvatske: „Préçieuses ridicules“, koje trebaju naobraženja, mnogo naobraženja!

Ista gospoja d' Alq napisala je dalje djelo: „Savoir-vivre en toûtes les circonstances de la vie“ (Kako ti je živiti u svakoj sgodi života). Baš sada izlazi četvrto izdanje ove obće koristne knjige. Još ima jedno njezino djelo, a to je „Fortune et ruine“ (Sreća i propast), sbirka veoma liepih novelâ, namienjenih mladeži obojega spola.

Mjesto pitat mladež kojekakvimi pogubnimi njemačkimi spisi, evo knjiga, koja će ju i zabavit i poučit.

Madame Juliette Lamber izdala je u jednom svezku pet novela, pod naslovom: „Récits du golfe Juan.“ Pripoviesti ove oživljuje južno sunce, ter su sve pisane vlastitošću, pripadajućom južnom djetetu. Neobično je ono u ljubavi, neobičnije u mržnji. U novelah ove spisateljice učimo poznavat dobre i poštene ljude, a pisane su sve upravo ženskom tančinom.

Madame Anais Ségalas je izdala zanimivo djelo: „La vie de feu.“ Ovo je študium o današnjih običajih. Razpravlja o tom, kuda dovodi „vatreni život“ i žene i muževe; koji završuju samoubojstvom, koji slavom i srećom. Ovo je po prilici glavna točka, oko koje se vrti ciela razprava. Djelo je veoma zanimivo, a pisano tako, da bi slikar pojedine odlomke sasvim liepo i vjerno na platno prenieti mogao.

A sada pogledajmo na proizvode nekojih književnika.

Charles Deulin, spisatelj „pripoviestih kralja Gambrina“ (Contes du Roi Gambrinus) i „pripoviestih njekog dobrog Flamandca“ (Contes d' un bon Flamand), izdao je „Histoire de petite ville“ (povjestice malog grada). Kô što o svih skoro pripoviestih i novelah, izišavših ovo posljednje vrieme, tako se je kritika i o pripoviestih i novelah Deulinovih povoljno izrazila. Jedan strukovni list izrazuje se o tom po prilici ovako: „Deulin je dobro učinio, što nas je ovim svojim djelom upoznao. Njegove ove pripoviesti su pune dražesti i upravo francezke živahnosti; uz istinit čin nadješ malih pjesmica imaginacije, punih ljepote, punih miline.

Gourdon de Genouillac izdao je „Ženokradicu“ (Le voleur de Femmes). Početak ovoga djelca veoma je liep i ugodan, a i razvija se liepo; nu čim dalje čitaš, to ti postaje dosadnijim, jer ti se sve nevjerojatniji dogadjaji pripoviedaju. Ipak je pisan tako, da pozornost čitateljevu do kraja napinju.

Henry Murger, od njega je izašla „Dona Sirène“, posmrtno izdanje. Književnost francezka nebi bila ništa izgubila, kad ovo djelo nebi bilo ugledalo svieta. Prepuno je romantičnih, sredovječnih prizora; noćnih rendez vous-â, dvoboja i osveta, baš na način španjolski.

Léouzon-le-Duc napisao je „La Fille du Sorcier; Marie histoire d' une jeune fille“ (Vračareva kći; Marija, pripoviest o mladoj djevojci). Vračar njeki proriče tu Ljudevitu Filipu konsulat, carstvo, restauraciju itd. Pripovieda se kako je on opet našao jednu svoju rodjakinju itd. Stvar za nas nevažna.

Victor Cherbuliez, poznati vam pisac „Ladislava Balskoga“ i „Komt-Kostie“ (Ladislas Balski, Comte Kostia) izdao je opet jedno zanimivo djelo, a to je „Miss Rovel.“ U ovom djelu vlada načelo one hrvatske: kakva majka, takva kći. Pisac nam ovdje crta neku vrst nasljedne koketerije. Najprije opisuje značaj majke i to takovom fisiologičkom finoćom, da mi značaj kćeri nalazimo sasvim nacrtan u onom majke. Temelj je još kod djevojke dobar, još nepokvaren, al uz nevaljalu majku je dotle dotjerala, te hoće da se u nju svi zaljube, koji joj se ma samo približe. Ova misao se vuče kroz cielu pripoviest, a tako je vještački pisana, da „Miss Rovel“ napokon i samoga čitalca zavede.

Svakako su bolja ona dva prva Šerbulieova romana, nu i ovom on karakternom slikom čitalca privabi i zabavlja.

A. Dumas fils izdao je „Thérèse“, pripoviest, za koju veli, da je od njegovih prvih djelâ, što ih je u mladosti napisao. Nu dobro na to opaža vrstan kritik Claretie, veleć, da nije pisana od početnika; jer uzporediv ovo s prijašnjimi djeli Dumasa, to ono moramo medju najnovije ubrojiti. Novela ova u malo vrieme dostala već 4. izdanje, koje upravo ovih dana izadje.

Maurice Montégut napisao je „La Bohême sentimentale“, poviest o dvadeset i pet godišnjem mladiću, situ života. Nepreporučuje se.

Drugo njegovo djelo „Le Roman tragique“ je posve dobro, pisano živahno, vatreno, poetičkim zanosom.

Tu nam pripovieda o mladih prijateljih, njih na broju šest, što se obično na večer sastajahu u kojekakav „cabaret“ (krčmica), da se uz čašicu vina porazgovore i zabave. Razgovaraju obično o svemu i svačemu, a dakako najviše o ženah. Najvatreniji je u tom pogledu Pascal, starešina ovog plemenitog družtva. Uvježban je to delija u nevaljanštinah; nu sad se tekar sprema novim junačtvom okruniti svoja dosadašnja djela. On ljubi groficu d' Anvers, i on ju mora, on ju hoće predobiti. S jednog kuta na to

zaori: „c'est infâme!“ Glas je to starog kapetana, prijatelja grofice, koj gospoju sasvim dobro pozna. On se Pascalu zagrozi, nu ovoga to ništa nesmeta; „je la aurai“ prije dva mjeseca, odgovara kapetanu. Rieč po rieč, oni se okladiše, tko izgubi, taj će se poslie dva mjeseca sam ubiti. — Grofica malo po malo zavoli Pascala, ona ga ljubi, ona će sve učinit za njega. Prijatelji njegovi i kapetan dobro paze na svaki njegov korak. Poslie dva mjeseca eto njega u isti „cabaret“ gdje se okladiše. — Pascal je ljubljen, al i on ljubi, pa mu bijaše milije poštenje svoje udate ljube, nego li život. „Ja sam izgubio — završuje — s bogom!“ i izpiv čašu, napunjenu otrovom, pade mrtav.

Kako vidite, sadržaj prilično zanimiv, a zamisao posve izvorna, osim što se možda samoubojstva tiče.

(Konac sliedi).

— Prošloga mjeseca Svibnja predstavljala se je na dvorskom kazalištu u Berlinu drama „Bogadil“ uz dovoljan uspjeh. Pisac ove drame zove se Murad Effendi, koj je njemačkomu svietu poznat sa svojih „Klänge aus dem Osten“, te sa na daleko slavljene drame „Sultan Selim III.“ Potonja drama prikazivana je pred tri godine na dvorskom pozorištu u Beču, te se je kritika o njoj veoma povoljno izrazila. Za nas Hrvate je ličnost Murada Effendija tim zanimivija, što je slavljeni taj pisac rodom Hrvat, i to Zagrebčanin. Murad Effendi naime zove se pravim imenom svojim Verner, te je sin zagrebačkih roditelja, pravih Hrvatâ. Brat mu službuje još i sada u Zagrebu. Murad Effendi ostavio je pred nekoliko godina svoju domovinu, pošao u Tursku, tamo se poturčio i do velikih se časti dovinuo. Danas je generalnim konsulom turskim u Draždjanih, i ujedno njemački pjesnik. Doskora priobćiti ćemo u našem listu nekoliko njegovih pomanjih pjesama u hrvatskom prevodu.

Novije knjige.

— F. Kanitz. Donau-Bulgarien und der Balkan. I. Bd. Lipsko 1875. Sa slikami. Ciena 9 for.

— Dr. Jos. Durdik. Šveobecna Aesthetika. Prag 1875. Ciena 6 for.

— Fr. Krones. Pripoviesti iz zgodovine Štajerske. Poslovenil J. Lapajne. Gradac 1875.

— Geiger und Lebret. Studien über Bosnien, die Herzegovina und die bosnischen Bahnen unter Beschreibung einiger generellen Tracirungs-Methoden. Wien, Verlag von R. v. Waldheim 1875

— Sveučilištna knjižara Fr. Župana (Albrecht i Fiedler) dala je prirediti veliki zemljovid Hrvatske i Slavonije u 12 listova. Djelo ovo biti će skorih dana dogotovljeno. Kartu je risao g. Pauliny, official na c. kr. vojničkom geografskom zavodu u Beču Zemljovid je bojadisan (u pet boja), te će na platnu stajati 10 for. Vanjsko lice ovoga djela veoma je ukusno, te se nadamo, da će i sud strukovnjaka o tom djelu veoma povoljan biti.

— Suvremena biblioteka, svezka III. Uništenje estetike (iz 9. i 12. br. Rada za 1875. god.) U novome Sadu, srp. nar. zadružna štamparija 1875.

Knjižara braće Jovanovića u Pančevu izdala je ove knjige:

Pogledi u prasveti istoriju sveta na zemaljskoj površini. Ciena 50 novč.

O čovjeku, pomoćna knjiga za učitelje, vaspitače i učenike osnovnih škola. Napisao M. T. F. Ciena 30 nvč.

Englezka literatura. U Asherovoj zbirci englezkih pisaca izašao je svežčić lirskih pjesama od George Eliota pod imenom: „Jubal and other Poems.“ Pjesme ove spadaju medju najvrstnije plodove novije englezke lirike. Ista svezka imade i dramatsku pjesan „Armgart“ od istoga pisca, u kojoj nam veoma čuvstveno i zanosito riše život neke primadone. Izmedju najnovijih romana englezkih odlikuju se napose „The Italians“ od Francess Elliota,“ i „Patricia Kemball“ od Lynn Lintona. Posljednji se roman preporučuje osobito mladim čitateljkam.

Veoma su važna biografijska djela, i to Macready-a „Reminiscences and Selections from his Diaries and Letters“, zatim profesora Geikie-a „The Life of Sir Roderick Impey Murchison.“ Prvo djelo hvali „Athenaeum“ u veliko, jer nam se tu riše ne samo život umjetnički i socijalni, već i nutrnji život čovjeka veoma zanimivim načinom. Drugi životopis pripovieda nam o glasovitom Murchisonu, koj do trideset i treće godine svoje nije imao ni pojma o kakovoj znanosti, a kasnije postao svojim trudom najglasovitijim učenjakom svoje dobe. Vjekopis je tim interesantniji, što razlaže, kako je umna supruga Murchisonova uplivala na muža svoga, da je uzeo nastojati oko znanja i umieća.

Spomena je vriedna knjiga O. W. Wahla „The Land of the Czar.“ — Wahl je živio duže vremena u Ruskoj, proputovao veći dio zemlje, te obćio mnogo sa Rusi i drugimi plemeni. Djelo je njegovo pisano temeljito i nepristrano, te se zato silno razlikuje od ostalih knjiga sličnoga sadržaja.

Iztaknuti valja još studiju o Shakspearea-u, naime: Edward Dowden „Shakspeare, a Critical Study of his Mind and Art.“ Djelo ovo vriedi i stoga, što donosi neke opazke o drami u obće.

Riešenje IX. rebusa u 21. broju.

Krsti vuka, vuk u goru.

Riešili su: Josip Pleše, J. Tomac i Gj. Majnarić u Delnicah, J. Traubert na Sušaku, Marko Zmaić na Rieci, Potočnjak Nestor na Rieci, Gj. B. u Bereku, Josip Žmara u Mihovljancu, Ivan Gjegerec i Tome Neralić u Slunju, P. Bačić u Makarskoj.

Brojčana zagonetka.

Od D. G.

Trgovac Y pošao je jednom na sajam, neznajući koliko je novaca sobom ponio, ali na toliko se je ipak sjetiti mogao, da je na prvom sajmu kod svake „četvrte“ for. dobio „dvie“ — na drugom kod svake „šeste“ for. dobio „tri“ — na trećem kod svake „devete“ for. dobio opet „tri“ forinte.

Povrativ se kući, narasao mu je iznos svote na 600 for.

Pita se sada: koliko je on morao novaca sobom ponieti — da je mogao ta tri sajma pohoditi?

Logogryph.

(Od D. H. Garčinskoga.)

Sa b sam hranjivo bilje,
„ k „ komu blaga, komu stroga,
„ r „ željan slobode,
„ z „ hranjivo bilje,
„ dr „ čest tiela,
„ gr „ siguran svakomu.

Riešitelje priobćiti ćemo u 24. broju.

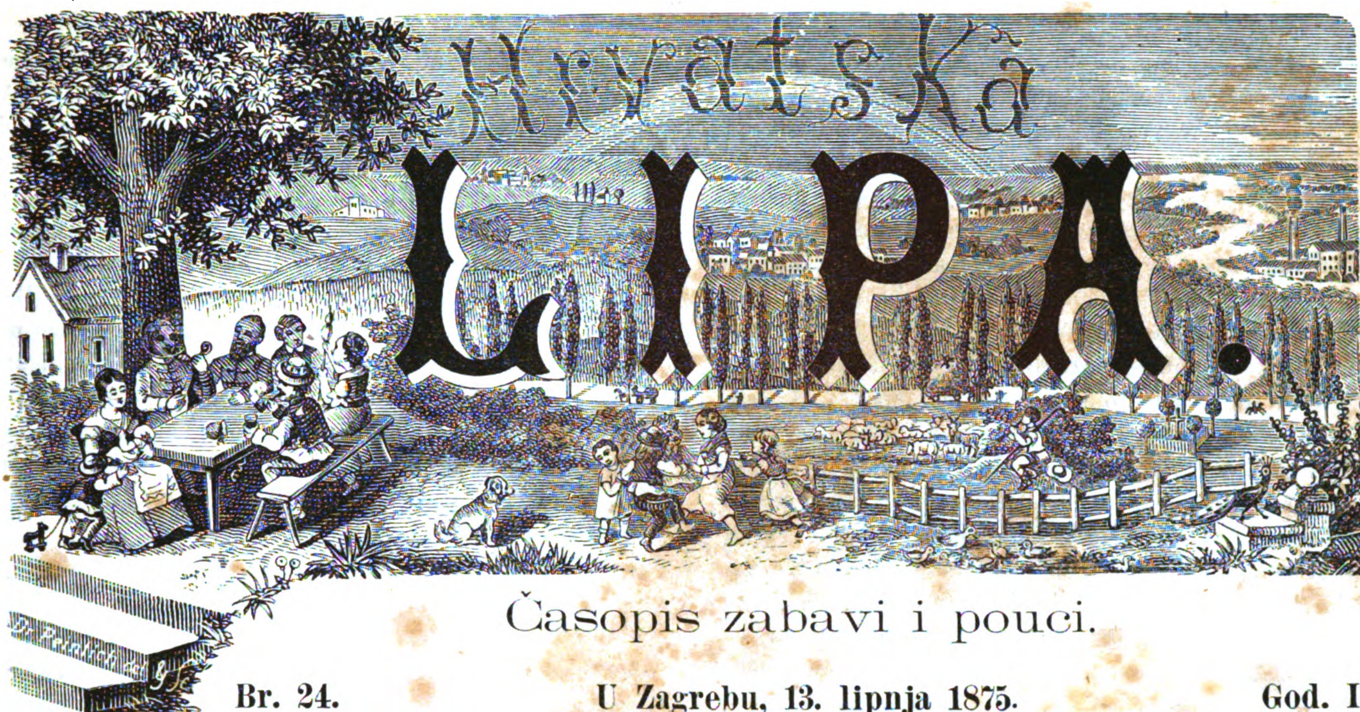
Listovnica uredničtva.

— G. O. K — — — u Zagrebu. Iskrena hvala. Razpravica došla mi je u dobar čas. Ustmeno više.

— Prof. M. N -- ću u Zadru. Manuale od Mascheka oglasismo u posljednjem broju. Samo bi željeli, da nam Vi, veleučeni gospodine, ili koj od cienjenih gg. kolega Vaših, potanku ocjenu toga vele zanimivoga djela do skora pošaljete. Ovom sgodom hvalimo Vam od srca, što se toli prijazno za naš list zanimate.

— O. R. u Zagrebu. Čini nam se, da smo anonymusa odkrili. Hrvatska vas lipa već od prije znade. Jelte? Živila!

Tiskom, troškom i nakladom Drag. Albrechta. Odgovorni urednik Vjekoslav Klaić.

Časopis zabavi i pouci.

Br. 24. U Zagrebu, 13. lipnja 1875. God. I.

Izdaje se svake nedjelje. Godišnja ciena 4 for.; poštom i domaćim u kuću 5 for. Rukopisi se ne vraćaju.

Bogataš.

Crtica od M. R.

Bogatstvo! . . . . Koli ta rieč čarobno odjekuje u duši! Bogataš li si, idol si tomu svietu. Treba samo, da te drže bogatim, i ako si liepa lica, bit ćeš prekrasan, ako si ružna lica, biti ćeš liep; ako si mudar, biti ćeš nedosežan umnik, ako si budalast, biti ćeš mudar ili barem lukav. — Bogatstvo stvoriti će te ma i od ružna, malena, tupa i glupa — liepim, visokim, živahnim i umnim. Jednim si mahom idol svietu; i on te prigrljuje, on ti se klanja. Ta vjerovati nešto mora, a vjera je zastarjela; bogovi filosofije i etike tek su pojmovi: pojavljuju se, bore se medjusobno i propadaju, a zlato . . . . zlato vidiš, čuješ, ćutiš . . . . dà, bogatstvo, tebe sviet prigrljuje, tebi se klanja, i tebe štuje, ta ti sjaješ zemaljskim suncem, ti sjajiš zlatom!

Grof Janko Drašković.

Neka se čuje, da si bogat, neizmjerno bogat, grnuti će ljudi k tebi. Jedni žele samo tvoje prijateljstvo, ta postao si znamenitim; a koli je zamamno reći: „Vidiš li brate onoga čovjeka, što tako ozbiljno koraca? ono ti je bogataš, silan bogataš. Moj je prijatelj!“ — Drugi hrle k tebi; jer jih boli, da si ono postigao, za čim su uzalud pregnuli. Ti si jim oživljela ciel života; — oni je u sebi stvoriti mogli nisu!!

Blago jim je disati uza te, stupati tragom tvojih stopa. Tako slabe duše. — Treći pako, kad te vide, mrgode čelo, stišću usne i škriplju zubi, te ne će mirovati, dok ti ne pokvare zlatan kip života. Raditi će neumorno, dok i tebe ne učine, kakovi su oni, budući nemogu biti sami, kakav si ti! Tako slabe, nizke duše — —

Ali bogatstvo je već i ljubav pokrenulo.

I.

Ulicom grada Z—a šeću se do tri mladića. Dva se živahno razgovaraju, šale se i smiju, treći šuti, namrgodio je lice, glavom poniknuo, i zaostaje svaki čas.

— Pravo imaš prijatelju, reći će Mirković, poznati lahkoumni veseljak — da sam ja imao prilike, učinio bi isto. Belović je vrlo bogat, u njega je liepa kći. Ti si do skora svoj čovjek; ona skoro za udaju . . . . . Obećaj mi, da ćeš me pozvati na pir — —

— O rado! nasmija mu se drug Glasić, veseo i ozbiljan, lud i uman mladić; te postane malko, da dočeka Bojnovića, koj je opeta dva tri koraka zaostao bio.

I mene pozovi brate, oglasi se muklo Bojnović — i mene brate — ah — pozovi me na pir, da uzmognem bar gledati tu sreću, koje sam nemogu postići. Laćam se svega, — ali ništa . . . .

— Dobro je, pozvana ste oba. Obećajem ti Bojnoviću cielu pečenu gusku, tri košare poslatica i vedro najboljega vina; samo mi ne moj opeta bajati o svojoj nesreći. — Glasić i drug mu Mirković lahko se nasmiehnuše. Bojnović si mučke klobuk čvršće na glavu nasadi. Glasiću se sažali tužni drug, te on nastavi:

— Znadem doduše, da se čovjeku mogu slučiti nevoljne zgode, ali nesreći . . . . upravo uviek kriva je nespretnost nesretnika. Svaki je sam sobom nesretan, nikada sudbinom, a malo kada ljudmi. Zašto da se razcvilim, ako dobijem na mjesec pet desetača namjesto šest? Neću misliti o tom, što bi si sve pribaviti mogao, da imam jošte i šestu; ja radje mislim, kako bi kuburio, da imam samo četiri njih, pa sam sretan i zadovoljan, što ih imam pet! Smiešno je, da bi meni čovjeku mogao zadati jada papirčić, na kom su lošo narisane tri glave čovječje i posve imaginarani orao sa dvie okrunjene glave, razčupanoga perja, kano kokoš, kad ju deru i pripravljaju za pečenje. Ako mi je baš stalo do tih glava i do orla, evo me u muzeju, gdje si motrim tri kraljevske glave na „Jugoslaviji," eto me gdje motrim orla, kako Prometeju jetra kljuje. Vjeruj, do mene, brate, stoji, hoću li biti sretan ili nesretan. Kako hoću, tako sam . . Bojnović mu ne odgovori, već si čvrsto stisne kaput i zakopči ga sve do grla. Kano da ga nešto u duši tišti, kano da se boji, kano da se želi zaštititi, odieliti od vanjskoga svieta . . . Ta može li me tko prisiliti, produlji Glasić, da se raztužim, razbolim, da zaplačem!? — Ne ću dakle da plačem, hoću da budem veseo, radostan . . . . A tko da mi to brani? . . . . Smijmo se, veselimo se, uživajmo slasti svieta, ta on ih mnogo pruža! — Zašto da si čemera ulijemo u srce, koje je naravju puno radosti? Čedo kriepko i zdravo vas dan se smije i raduje, a koli brzo mu se osuše drobne suzice, koje je prolilo za kusac sladora! U njem se još nije vesela naravna ćud ljudska izkvarila kužnimi vašimi načeli jada i vaja! —

Bojnović rine ruke u široke i duboke žepove svoga uzkoga kaputa.

— Idi ti crnovidi čovječe medju mračne sjevernjake, njim budi apoštolom; al nama godi vesela ćud i živo srce!

Glasić presta i časak mučahu sva trojica; tad se osokoli Bojnović, te odvrnuv na pola lice od veseloga svoga druga odgovori:

— Ne čudim se, da si takve ćudi, Glasiću. Sve ti ide za rukom. Dodješ ovamo u naš grad Z., čuješ o bogatom odvjetniku, želiš kod njega pisati i evo te danas ondje. Treba samo da si poželiš i odmah si mu i zetom. — Ah! — Ali jadnika mene, ... nevolja me crna svuda progoni, ... ni danju — —

— Ne vidiš zviezdâ na nebu! Ha, ha! Žalim te. I nasmija se Glasić, taj novi pomoćnik odvjetnika Belovića. Čutio je, da mu uviek jadujući drug dorasao nije, te si i nehotice ponosno uzpravio kriepki visoki stas.

Podjoše još nekoliko koračaja. Glasić stane, te pozdravi drugove pruživši im ruku na razstanku. — S bogom, ostanite zdravi, dok se vidimo kod moga pira! Ha, ha, ha! smijaše se on, unilazeć zatim u kuću svoga bogatoga odvjetnika Belovića.

II.

Glasić udje u pisarnu. Na čudo svoje nadje tu već odvjetnika i svu četu pisara. Bijaše danas zadocnio.

— Sluga sam najponizniji! dozove mu prvi najmladji pisar.

— Sluga pokoran! oglasi se drugi.

— Dobro jutro! pozdravi ga napokon najstariji.

Kad smo već u pisarni, pogledajmo toga pisara malo bolje. Gle, kako mu iz nabreknuta sivožuta lica proviruju siede dlake dulje vremena već neobrite brade. Sive oči lukavo i pod silu dobrohotno prozrievaju na te kroz naočale, zarubljene rogom; a modro — crvene ustne grizu smotku. Miriše, kano da je kratka . . . . Gle, ustaje, stasa je malena, odebela, ali okretna, i koli marno hrli od ormara do ormara, premećući razna pisma, koli hitro skače od jednoga pisara do drugoga! Odjeća mu dakako nije skupociena, pače stara je i dobrano iztrošena; ali kad god izlazi, navlači si rukavice. — Osobito ga je nešto peklo. Ćutio je on razliku izmedju sebe i Glasića vrlo dobro; a to ga je peklo. On već star, izkusan u svietu, tek je pisarom; a ovo — izuzmeš li male brčiće — golobrado momče više je od njega, pomoćnikom je odvjetničkim, a istom je stupilo u sviet. A on bijaše nekoč već i nadporučnikom . . . .

O da ti je pogledati kadšto u srca, što životare u grudih, stegnutih od pisanja! — Ali što ti poželih. Našo bi u obilju prevarenih nada, zatomljenih boli, pregorenih želja, zaboravljenih dužnosti, nemirne sviesti . . . .

Glasić se mnogo smijao i rado se smijao; ali dok mu se je lice smješilo, oko mu pomno promatralo okolinu svoju. Bijaše u tom pogibeljan, jer nitko se ne plaši i ne krije pred vazda dobroćudno i srdačno se smiešećim, ne pazi na se, već se odaje prije ovakovomu, nego li ozbiljnomu proničućemu oku. Ovoga se pazi, jer se boji.

Glasić jošte je novak, pomisli u sebi tandem aliquando nadporučnik; trebalo bi mu razjasniti, u kakovo je gniezdo zašao. U taj čas ustade odvjetnik, te izadje iz pisarne — nekamo za poslom. Stari se nadporučnik primakne Glasiću, dirne ga o lakat, te mu poče pripoviedati tajinstvenim prigušenim glasom: „A znate li, kakav je škrtac taj naš gospodin? — Znate li? Plaća

lošo, ali nije ubog. O, nije, oho, — da sam ja tako siromašan! Znate li, što bi učinio? Kupio bi sav grad Z., pretvorio bi sve kuće u pisarne i tjerao sve odvjetnike i činovnike, da prepisuju, kao što .... Znate li, da vam on ima u našem gradu više kuća, ali mnogo ljepših od ove. On si misli, da je za pisarnu svaki kutić dobar, zato nas evo u njegovoj najkukavnijoj, da jedino kukavnoj kućarici. — Ah, gadi mi se upravo, kako je bogat. Ne daleko od Z—a ima veliko imanje, vriedno je, znate li? tri sto tisuća srebra. Ima vam on u Beču palaču na Ringu. Znate li? na Ringu! Vele, da je to krasna ulica. Ja sam bio u Beču godine četrdeset osme, ali tada je još ne bijaše. O, gdje sam ja sve već bio! A, znate li, svuda sam čuo, kako je on bogat, te sam napokon — znate li — sve ostavio i došao ovamo, nadajući se dobru kruhu. Dodjoh evo, a to vam je kruh suh, dobivam samo staru koru od njega, a za prismok — znate li — vodu.

Glasić nehotice kimao glavom. Da li je to uzrok, da je pustio nadporučničtvo? — Drugi su pisarčići medjutim marljivo pisali, pozirući samo kadšto na izkusna pripoviedalca. Mukom suzdrža Glasić smieh i zapita kano nehajno, koje su kuće Belovićeve i kako se zove imanje njegovo.

— Pa zar još niste spazili? ... odvrati sav u čudu exnadporučnik. Ta to je upravo ta lukavština. Vidi se, da ste još mlad. Nitko ne zna, koja je kuća Belovićeva, van za ovu, niti ne znadu, koje je imanje njegovo. Sve vam je pod tudjim imenom zapisano.

— A tako, promuca Glasić neznajući doista, na čemu je.

Nadporučnik pisar nastavi: Vidite li, da mora tomu biti kakov razlog. Zar ne? Pa zašto da ja krijem svoje bogatstvo. Tu dirne Glasića o lakat i nagne k njemu glavu, te dovrši šaptajući: — Zašto, da ja krijem bogatstvo, ako sam ga pošteno stekao? Znate li — progovori opet na glas — ja svoga bogatstva ne bih krio. To stoji. I baci izgriženu smotku, koja je valjda i njega grizla, na stran, kano da hoće, da reče: Tada bi ja pušio druge. — Vi ćete viditi, gospodine Glasiću, kako je Belović neizmjerno radin, i viditi ćete, kako mu liep, dà nebrojen novac teče. Ali on si ni noćju neda mira. Valjda računa tada dohodak svojih kuća i imanja; po danu dakako .... Ko pelivan okretan i brz poskoči na to nadporučnik na svoje sjedalo i uze pero, kano da piše. Glasić htjede ga upitati, što mu je, — kad eto na vrata Belovića. Uvježbani pisar prepoznao mu je korake već na stubah.

Ubogomu nadporučniku bijaše tim sve veselje pokvareno. Morao je pisati i pisati .... Bèlović bo mogao ga je iz svoje sobe vidjeti. Ne ostade mu ino, nego marljivo pisati, dok mu ne kucne čas žudjene slobode — šesti sat! —

III.

Noć je. U maloj sobici svoje pisarne sjedi Belović. Premeće pisma, premeće knjige, računa i zbraja, dieli i množi. Muči se i radi ko što nijedan njegovih pisara, a bogataš je! — Odloži pero, razgleda se po tamnoj sobi, otre čelo, i uzdahne, a bogataš je! I lati se opet pera, i piše, piše ....

Čuj! polnoć odbi. Belović još radi. Al eto podiže se, zaključa pozorno vrata pisarni i podje u gornji sprat svoje kućice. Polazi po daščanih stubah. Sve pucaju pod njim, lamataju se i njišu izpod njega. U takvoj stanuje kući; a bogataš je! Prispje gore, uljeze u nizke malene sobice, tek vapnom prosto pobieljene; a bogataš je! Sve je unutra čisto i uredno, ali siromašno uredjeno. Promotriv reć bi suznim okom spavajuću suprugu i diete, podje u svoju sobicu, legne i čvrsto, mirno usne; a bogataš je!! I Glasić sniva. Vidi nadporučnika u vojničkoj odori. Mjesto sablje opasao je dugačko, dugačko pero, klobuk mu je ogromna zdjela za crnilo; obrve su mu paragrafi, oni rastu, šire se, dulje eto — cieli nadporučnik je paragraf! — Al, gle, paragraf se vije i previja, uži i širi — da on je to sàm. U crnom je fraku, u sivih hlačah. Na ruke navuko je biele rukavice, te jednom rukom drži cilinder, drugom kitu cvieća ..... Glasić sjedi na divanu kraj gospodje Belovićeve, i gospodin je uz nje, jer Glasić jim prosi kćerku, liepu — a potajno si misli — i bogatu Zorku ....

I Bojnović sanja, al bog te sačuvao te sanje! Sniva, kako mu se draga ovija oko vrata, — on ju hoće da poljubi, a to je zmija! — Sniva, kako kleči pred svojom dikom, ona mu se milo smieši, on se uznesen digne, obujmi ju — i obuhvatio je kameni stup! „O bože!“ slušaj kako stenje, „o bože!, zar si i ti dušo nevjerna, zar meni, meni da na svietu ljubavi ne ima? Zar ono ljubav nije bila, kad si me toli milo gledala, kad si mi toli ljubko govorila, kad si mi toli nježno pružala ruku — oh da poludim! — Ah — da znadeš, Zorko“ —

IV.

Nije mjesec dana, što Glasić u pisarni Belovićevoj posluje, a on piše već u svoj dnevnik o ljubavi, o zori, što mu je sad tek svanula, piše o milju i boli, što mu napunjuje grudi.

Zaljubio se je, ali ne u bogatu, već liepu kćer Belovićevu. Zaljubio se, što no rieč, da mu već ne ima spasa, u najplemenitije ljubavi vriednu, u divotnu Zorku.

Kako se je u nju zaljubio? Zanimala ga izprvice, jer je bila bogata i kći njegovoga principala; a kako je dalje bilo do ljubavi, i kada se je rodila ta žarka i istinita ljubav, to nije važno, a i onako bi težko bilo znati:

„Kaži, odkle ljubav dodje?“
„„Dodje, tu je, eto ti je!““
„Kaži, kako ljubav mine?“
„„Koja mine, ljubav nije!““

Drugovi Glasićevi znali su već, da je zaljubljen u Zorku i prije, nego ju je i poznao. Ta Zorka je liepa, bogata .... Bojnović ne dvojaše, da je Glasić zaljubljen u Zorku, te ga zato jednom posve iznenada zapita: — A je li te i ona ljubi, Glasiću? Ti si vesele, lahke ćudi .... žene to vole .... Što je lako, na oko liepo i dražestno, osvaja jim srca. Ne mare za zbiljnost toga

svieta, ne mare . . . . . Zato si mi i sretan kod djevojaka, dok ja nevoljnik, kad medj žene dodjem, kano da sam zabludio medju ledne gore . . . . sve ohladne, zamuknu, ukoče se . . . Oh, veselio bih se i ja s vama, ali me je narav nadarila bezkoristnim darom, da moram o svemu, što vidim, razmišljati . . . . a onda smieha, veselja ne ima; jer tražeći uzrok, tražeći posljedice dovodi misao na stari nauk o sudbini. Dà sudbina! . . . Ti ćeš, Glasiću, biti sretan na račun moj; ja ću odstupiti, trpjeti, ginuti, dok me hladno . . . .

— Aj Bojnoviću, molim te, prestani. Tebi valja, da se zaljubiš, nebi li dobri bog dao, da se probudiš iz toga sanjarstva, ne bi li bog dao, da malo bolje upoznaš sviet!

— Oj — već ćutim . . . . tiho struji zrak . . . Nije to dah večernjega povjetarca — ne. On mi naviešta blizu buru, koja će me oboriti, da se već nikad . . .

(Konac sliedi.)

Odkud pjesan?

Spjevao Hugo Badalić.

Ko što gajem slavulj pjesan
Kad u način mio slaže,
I uznesen, i potrêsan,
I zatravljen sav se kaže:
Tako pjesan, što iz mojih grudi
Otimlje se, zatravljena silom,
Tebe traži, tebe stići žudi,
Tebe slavi, i na krilu milom
Tvome hoće da počine!
Ne poželi bliede mjesečine,
Ni zorica da ju prati rujna:
Sama svane, do tebe se vine,
Sama ti je vesela i nujna —
Kakvu tebe nadje tek.

Viek se mienja, mienjaju se ljudi,
Dok smo živi promećemo ćudi,
Ni u grobu nije mir; —
Samo žarki ljubve plamen
Jednak, silan, neoskvrnut
Prah sa groba, grobni kamen
Dignut može i obrnut,
I razorit miene hir!
Takvu silu živa ljubav tvori,
Da sa mrtvim ko sa živim sbori;
Jerbo pjesan, što iz srdca živa
Vjernu srdcu vjerno se odziva,
Neumrli traje viek.

Neznatna je i uboga
Ko u majke sirotica:
Nigdje neima mira svoga
Pjesan moja krilatica,
Al u njoj mi duše jek!
Vele ljudi: sudba nam je kleta,
Sve štogod je u životu sveta
Prometnuvši deseterim likom
Pritajivat, nekazivat nikom:
Ko da za to bog nam jezik dadè,
Da nam mislij nitko ne saznade,
I u grudih za to l' srdce bije,
Nek ne plače, neka se ne smije,
Neka šuti, u se nek se krije.
Neka bude kâm?

Miruj u njih. Kako znadu, rade,
A da znadu, bilo bi jih sram;
Želi radje, grudi kad ohlade,
Da ne bude tako nam.
Ti me čuješ, tebi reći mogu,
Gledaj duše moje plam:
Kad predadem dušu bogu,
Tad će oganj zgasnut sâm.
Miruj u njih. Slušaj što ti velim
Srdca žarom i zanosom cielim, —
Ti me, dušo, slušaš, znam:

Kadkad mi je tako lako,
Grlio bih cieli sviet;
A gdjekad bih vas dan plako,
Poželio mladû mriet.
Kadšto sam ti kano diete
Igrô bih se cieli dan;
A gdješto mi bura smete
I razori krasni san.
Pa uza to kad se sjetim tebe,
I u duši slika sine tvoja:
Pri srdcu me zagrije, zazebe,
Sva se čustva uzburkaju moja:
Tad sam diete i ujedno čovjek,
Igrô bih se — i ozbiljan bio;
Radovô se — i suze bih lio,
I sretan sam — i nesretan dovjek!
Tad iz mora čustva ovih
Nenadano,
Uzburkano,
Kô kad nebo oblak ovì,
Pa iz njega sjekne blies; —
Pjesma svane, k tebi hiti,
Tebe slavi, tebe kiti,
I užiže tebi kries!

Idi pjesmo, idi, leti,
Nek te sliedi uzdah moj,
Što sam imô, to sam sve ti
S tobom dao njoj.
Idi, leti! Pa kad tamo
Milom dodješ čedu,
Na krilo joj pani samo,
Motri sliku bliedu:
Veseli se i žalòsti
Kakav u nje čuješ jek:
Bud u tuzi il radosti,
Kakvu nju mi nadješ tek! —

Posljednji cjelov.

Česki napisao Otokar Jedlička, pohrvatio Sl. M.

(Konac.)

Potekoh dolje sa strmeni, te našav ponekle pristupnije mjesto, spustih se k ranjenici, koja je ležala težko onesvješćena. Nesrećnica ležala tuj na kamenu kano mrtva — tek slabahno nadimanje njedara i kucanje srca kazivalo, da iskra života nije još sa svim utrnula . . . Vode nigdje blizu, na svu sreću imao sam u torbi jošte bocu vina . . . . Tek poslie dugo . . dugo vremena otvori oči, koje joj se, vidjev mene, zakriesile osobitim nekim sjajem nutrnjega blaženstva, a ruka njena tražila moju. Hćede nešto progovoriti, nu krv, što joj je na jednom briznula iz ustiju, prekinu rieč na ustnah, a krasne se oči opet sklopiše . . .

Uvidjeh, da će svaka ljudska pomoć ovdje biti bezuspješna. Pri srcu bijaše mi čudno, tiesno . . .

U to začuh na blizu ljudske glasove . . . Potekoh na cestu. Medju dolaznici prepoznah mrkogleda pratioca nesrećne tudjinke; pratilo ga nekoliko gorana.

Podjoh mu u susret. Jedva me uočio, pospješi brzati, te došav k meni, propitkivaše me vrlo živo u pruskom dialektu, nisam li vidio njegove — — s e s t r e.

„Ako je djevojka, s kojom vas vidjeh, vaša sestra, žao mi je, da mi je za vas biti Jobovim glasnikom. Nehotice bio sam vidokom malo prije, kako je pala s pećine, te se na smrt ranila. Leži ovdje u klanjcu. Požurite se, dok tinja u njoj iskra života.“

„Avaj, avaj, raztužio se on, „slutio sam, da će se nesreća dogoditi. Potecimo do nje, možda se možemo nadati, da će joj biti pomoći.“

Zajedničkim naporom podje nam za rukom osvietiti ju opet — — nu ne za dugo.

„Bio ste, gospodine, vidokom žalostnu svršetku obiteljske nesreće,“ uze on za čas govoriti. „Rad sam bio govoriti s vami umah zorom, te vam razjasniti, da ne mislite krivo o mojoj sestri. Nu vi odoste prije, nego li se nadah, a sestra za vami. Nehotice i nevjedice ste uzrok, da se je to toli tragički svršilo. Nu ne mislite, da vas smjeram biediti; znadem, da je tomu kriv nesrećni slučaj, komu treba udaljen povod sasvim drugdje tražiti. Ne pada mi na um, da vas ma koliko okrivim . . ., i onako će biednici biti najbolje u hladnoj zemljici . . .“

Stranac govorio kosnutljivo i meko, te mi i srce uzdrhtalo.

„U kratko je tomu tako. Ja i ova moja sestra jedina smo djeca veletržca, koj uživa medju trgovci dobar glas. Posao je otcu dobro uspievao . . . ime mu se raznosilo. Kad je sestra dorasla, dovede nam nada bogatomu vienu i liepoj ženi sa svih strana prosce, proseće ljubav i ruku sestrinu. Nu ona neusliša nijednoga. Izvinjavala se, da imade za udaju još dosta vremena. Tako odbi i „najsjajnije partije.“ Nu još ne znadijasmo, da je srce već zavjerila siromašnu djaku, s kojim se je još iz djetinstva poznavala. Kad su roditelji slučimice o tom tajnom poznanstvu doznali, bijaše vike i prietnja. Nu sestra se ne bojaše osornih psovaka ni kazne. Kad nije bilo moguće odvratiti djevojke ni milom ni silom, utekoše se u pomoć sredstvu -- zlih žalibože posljedica. Što se mene tiče, odvraćao sam ih odlučno od njega, braneć sestru, neka joj ne prieče ljubavi. Nu ne pazilo se na moj glas.

Nesrećnicu djevojku odvelo daleko k rodbini, koja je svakojako snovala i umovala, kako bi joj obraz mladića iztisnuli iz srca. Uhićivali listove njene i njegove, a kad sa svim tim ne uspješe, pokazaše joj tiskan oglas vjenčanja njezina milovnika s nekom bogatom djevojkóm iz Berlina. Jadna sestra nije ni slutila, da je taj oglas — podmetnut. Nu to je djevojku sa svim promienilo; bilo to kobno po nju. Vrativ se kući, hodala bi kao bez sviesti, u svem postade makinom roditeljske volje, a kad se opet prosac oglasio, poda se bez prigovora volji otčevoj, te budne zaručnicom. U to vrieme stiže otca nesreća. Smjele njegove špekulacije zavele ga na klizak put. Svaki čas mu prietila kobna katastrofa. Da su mu snovi uspjeli, čekala nas dakako velika korist. Kako je zaručnik takodjer bio trgovac, nebijahu mu ti odnošaji nepoznati. Na dan svatbe, kad su se gostovi već kupili, dodje radi toga medju njim i mojim otcem do ogorčena prizora. Mladoženja prkosio, neka mu vieno izplati odmah prije vjenčanja; otac mu na to izjavi, da je to sada u toli kritičnom času nemoguće. Neboga sestra, odjevena već u svatbeno odielo, čula je, kako „ljubeći“ ženik bezobzirce razglašuje, da sa svatbom ne bude ništa, dok mu se ne izpuni želja. Bijaše to koban čas. U pobočnoj sobi odjekivao već govor gostiju — — otac ne znadijaše, što da radi, ima li vrći u pogibelj čast svoje kćeri, ili zadati svojoj trgovini udarac, najstrašnijih možda posljedica. U to puče pod prozorom puška — — sestra sluteć zlo, priskoči k prozoru, al se odmah sruši uz grozan krik na tla. Dolje u vrtu ležao sav u krvi ljubovnik njezin — mrtav. Ubogu djevojku uzkrisismo, nu ne uzkrisismo — njezin um. O svatbi dakako ni govora. Roditelji ne izgubiše imena, ali izgubiše kćer. Uzaludno mi bijaše naučanje, uzaludna pomoć liečnička. Od toga časa mislila je vazda, da je svaki njezin ljubovnik, koje je iole nalikovao na pokojnika, te bi takovomu umah izjavila ljubav. Po savjetu liečničkovu trebalo je, da promieni zrak, te smo posjetili svetojanske toplice, a sad sam bio naumio preći preko sedla Krkonoša u Warmbrunn. Uvidjet ćete sad, gospodine, da je ponašanje moje sestre sinoć i noćas bilo posljedica — njezine duševne bolesti. To bih vam bio rekao već jutros na Sniežki, nu otišao ste toli naglo, a medjutim, što sam vas tražio, potekla neboga djevojka za vami, misleć, da ste vi njezin ljubovnik. Takovu sad vidim ovu dragu mučenicu.“

Čudim se, da mi se oči ne orosiše, dok mi je to pripoviedao; bilo mi toli neizrecivo tiesno i bolno pri srdcu, gledajuć tu dražestnu nesrećnicu. Polagano se opet budila iz nesvjesti, krasno joj oko zapelo se o mene, izjavljalo neizrecivu ljubav, a naručaj razkrili, hoteć me vruće obujmiti. Tugaljivo me zovnu k sebi, a kad pokleknuh uz nju, gladila mi rukom uz blažen smiešak moju kosu. Nježno me privinula k sebi, ustne nam se dotaknule; poljubismo se . . . Nisam mogao, da ne zaplačem, a i brat nesrećne djevojke se okrenu, da si otre oči. Gorani stajali gologlavi po daleko od nas . . . Bio to njezin posljednji cjelov. Opet ju naglo uhvati težka nesviest. Oko trnulo — ustne modrile. Brat joj kimnu goranom, koji udilj sastaviše od granja tetrive, te na nje položiše djevojku. Ja i brat si stisnusmo ruke; mučke se razstasmo.

Dugo gledah za žalostnim tim zglobom, koj je polako silazio nizastrance prama Warmbrunnu. Biele njene ruke lepršale u daljini kao rubčić, kojim još iz daljine oprostice maše. Najednom se ustaviše, tetrive položiše na tla, a gorani gologlavi pokleknuše. Brat njezin stajaše dugo sagnut nad njom; poslie mahnu mrazovcem unakrst, kao znamen, da je djevojka — putem dušicu izpustila.

Polagano podjoh dalje k Sniežnim jamam i k slapovom; — nu nije me već mamila ni krasota, ni veličanstvo prirode — duša mi uronila u žalostne uspomene. Slika pokojnice i one djevojke, na koju me podobnost njena sjećala, vraćale mi se neprestance u pa-

met; obje sam vidjao i u groznih dubinah Sniežnih jama i nad bučnim valovljem Labina slapa. A kad sam išao dalje tom niemom, pače grozno tihom livadom Labske ravnice, nad kojom je upravo izlazio mjesec čarobnim svojim sjajem, lijuć po obroncih visokih gora velike trake srebrena svjetla, i tad mi se javljao spomen na njih kano prikaza. Spominjao sam se obiju djevojaka, toliko sličnih, pa ipak toliko različnih. A i onda, kad sam pod prostim nebom na mirisno sieno uz žubor vrutka legnuo, te počivao, zureć u nebo, pokriveno milijuni treptećih zviezda, i onda, velju, ne ostaviše me te dvie krasne prikaze. Još ni onda, kad me je bučne vode šum uljuljao u san, a noć tihim korakom kao kraljica orijentalnih bajaka koracala po gorah, lebdile su nada mnom. Pače i danas uzdrkćem, a oko mi se smuti, kad se sjetim na taj — — posljednji cjelov.

BOJAZAN.

Spjevao R. F. J.

U svako doba bio dan il noć
Za tvojim sliedom misao će moja poć,
Do prozora te vidim sada čedno sjest,
I čarapicu tanku nježnom rukom plest.

Na ulici pod oknom vrvi sviet,
Bezòbraznik će mnogi tebe zriet,
No dušu tihi ti zanjihali su sni,
I možda da se mene sjećaš ti.

Kad ljubavnieh plane zviezda kries,
Po zvucih glasbe poći ćeš na ples,
Pridesit će se tamo krasnik mnog',
I duša tiha ti — ah, sačuvo ju bog!

Od umora ćeš skoro klonut tuj,
Da andjeo ti sna poljubi ustna ruj,
I prije možda, neg' se sunce rodit zna,
U tvome već sam srdcu — umro ja.

O potrebi i koristi statistike.

Uvodno čitanje gosp. Dra. Frana Vrbanića, izvanr. profesora statistike na hrvatskom sveučilištu (dne 29. studenoga 1874.)

(Konac.)

Eto primjera. Poznati Vam možebiti statistik Hausner govoreć o štedionicah, a imenito o omjeru uložitelja prema broju stanovnika, veli, da u Dalmaciji dolazi jedan uložitelj na 2100 stanovnika; pak buduć da se po njegovu mnienju na temelju ovoga odnošaja prosudjivati može napredak narodno-gospodarstvenih ideja, štedljivost i ljubav za red kod dotičnih stanovnika, dolazi Hausner do zaključka, da ova okolnost jasno govori proti gospodarstvenom karakteru toga naroda. Kad bi bila izreka: brojevi dokazuju, sama po sebi istinita, jao si ga tada Dalmaciji. Nu uzmemo li gg. na um, da u Dalmaciji dolazi jedna štedionica na 116·18 □ milja, da će po načelih narodne ekonomije štedionice ondje nastajati, gdje gospodarstvo nosilo bude kakav suvišak, dakle ondje, gdje je gospodarstvo više ili manje već razvijeno, da će broj onih, koji štede rasti tim više, čim se više bude množio broj štedionica, jer se nemože uzeti, da će pojedinac putovati možebiti čitav dan hoda, da uloži koji novčić u štedionicu, — morati ćemo reći: da je Hausner krivo osudio narod u Dalmaciji, da se na temelju same te okolnosti, što je tako malen broj uložitelja prema broju stanovnika, nemože izreći smjela tvrdnja, da narod u Dalmaciji neima gospodarstvenoga karaktera. Hoćemo li gg. stoga, da nam statistički brojevi budu od vriednosti i koristi, treba da jih popratimo dubokim promatranjem, u kojem će se odsievati poznavanje naravi i posljedak svakoga pojava. Brojeve treba valjano poredati, a pojave, koji su izraženi timi brojevi, zaodjeti analyzom uzroka i posljedica, pa da vidite gg. koli poučan, koli zanimiv biti će taj postupak.

Shvatimo li gospodo statistiku ovako i u ovom smislu, tada ćemo preći onaj uzki okvir, u koji se je sve do najnovijega vremena stiskala ta znanost, tada ćemo se pomoćju statistike učiti poznavati: kolika pravilnost vlada nesamo u pojavih naravi, već i u životu ljudskom, dapače i u onih činih čovjeka, koji ovise li o njegovoj volji. „Tu se sbivaju čudnovate stvari, koje smućuju naš um“, tako kliče glasoviti Quètelet, kad je promatranjem došao do toga, da se u Belgiji u 15 godina (1841—55) sklopilo vrlo malo izvanrednih vjenčanja, gdje je mužkarac izpod 30 godina uzeo ženu preko 60 godina, nu da su se takove ženitbe konstantno skoro

svake godine u jednakom broju ponavljale; te kad je nadalje vidio, kako je skoro svake godine jednak broj onih, koji se dobre volje osakaćuju, da budu nesposobni za vojnu službu (n. p. osakatilo si ruku u Francezkoj 1831: njih 752, 1832: 747, 1833: 743.)* Pak u istinu, vidimo li kako u naravi svagdje vladaju zakoni, kojim se diviti moramo, bilo bi skoro proti razumu tvrditi. da je rod ljudski sam sebi prepušten, te da neima nikakvoga načela za uzdržavanje ljudskoga roda, i plemena. Ono, što medjutim mnogi tek naslućuju, dokazuje nam štatistika, ona nam pokazuje kako obćenit, kako stalan, kako liep poredak vlada u porodu, u životu i u smrti čovjeka; ona nam pokazuje, da je umnožanje čovječjega plemena rezultat ovoga poredka, riečju statistika nas uči: kako liep poredak vlada u obće u pojavih ljudskoga života, te kolika pravilnost vlada upravo ondje, gdje joj se najmanje nadamo. Iz toga opet sliedi, da će se svako nastojanje u iztraživanju pravilnosti i zakonosti u ljudskom životu i kauzalnom savezu pojedinih pojava morati oslanjati više ili manje na iztraživanju naravi tih pojava, jer samo narav djeluje po nepromienljivih zakonih. Eto gg. vidite, da je statistika nesamo znanost za praktičan život, već da je ona kadra uznieti i duh ljudski, da je kadra oplemeniti dušu čovječju.

Ako pako, kao što se uvjeriti mogoste iz onoga, što dosada rekoh, pomoćju statistike doznati možemo stanje i položaj pojedinih pojava, ako putem statistike upoznajemo uzroke i posljedke tih pojava, ako nam statistika pruža sredstvo, da pronadjemo zakone, po kojih nastaju ti pojavi, tada gg. pitam Vas, neće li nam upravo statistika pružiti najsigurniji i najpouzdaniji put, kako da popravimo sve ljudske i socijalne odnošaje? Neću gg. da spominjem, koli blagotvorno djelovati može statistika na razvoj zdravlja ljudskoga, neću da spominjem kako će se samo pomoćju statistike moći popravljati duševno i materijalno stanje naroda, neću da spominjem kako se obrt i trgovina razviti može samo uz pripomoć statistike, neću da spominjem kako će uprava bez pripomoći statistike biti puka obsjena, na sve to neću da se obazrem, već samo naglašujem, da je jedini put, koji vodi do rješitbe socijalnoga pitanja, koje dan danas toliko brige zadaje i državam i pojedincem, s t a t i s t i k a; da je jedini put, koji vodi do narodno gospodarstvenoga razvoja, o p e t s t a t i s t i k a, da je jedini put, koju vodi do slobode naroda, i o p e t s t a t i s t i k a.

„Gospodja“, tako veli jedan Englez, koji je dobro motrio socijalne odnošaje, „koja se širi po mekih dušecih svoga salona, morala bi znati o tugah i nevoljah onih, koji su sgotavljali predmete, koji se steru pred njezinimi očima. Kad bi njezina krasna posjetnica govoriti znala, možebiti bi pripovjedila: kako je uvenula ruka onoga, koji ju je pravio; a ono sjajno ogledalo, u kojem se odsieva sva krasota urešene dvorane, bez dvojbe je sgotovio iznemogli i mršavi radnik, komu je izparivanje živoga srebra kod toga posla tielo otrovalo. Oni bogati i liepi zastori pripomogli su znatno, da se je siromah tkalac dočepao smrtne boli, tiskajuć neprestano svoj želudac na krosnu. Iste tapete na zidovih, koje riesi proljetni sjaj, obasule su sbog svoje otrovne prašine radnikove ruke gadnimi i odurnimi prišti — — Pak na sve te nevolje i boli, od kojih bi se mnoge odklonuti dale, nitko ni nepomišlja, a kamo li da jadnika požali. Radnika nestaje iz broja živih: za njim ide doskora drugi, a malo poslie možebiti i treći . . . . .“ Pa kad na radnika sve zaboravi, tada gg. dovikuje statistika: ljudi, evo posljedice toga rada, to i to nevalja, pomozite radniku, popravite njegov položaj, jer znajte, da je po nepromienljivih načelih narodnoga gospodarstva sreća i blagostanje jednoga razreda uvjetom za razvoj i napredak drugoga. Da je statistika jedini put, koji vodi do narodno gospodarstvenoga razvoja, netreba mi ni dokazivat; najbolja narodna i gospodarstvena djela puna su statističkih podataka, sva načela narodnoga gospodarstva utvrdjena su istom na temelju statistike. Nu ne samo socijalno i gospodarstveno pitanje riešiti će se valjano i jedino na temelju statistike, već će kao što spomenuh, narodi do iste slobode doći samo putem statistike. Tvrdnja doduše smjela, ali gg. istinita. Evo vam gg. jasna primjera u Chini. Kad vam se kaže gg., da je China zemlja najnapučenija, da je tamo narod zadovoljan i marljiv, da je organizacija i nadzor oblasti tamo veći nego li igdje drugdje, jer popr eko na 10.000 obitelji dolazi do 3000 činovnika; pak da je uz sve to stanje naroda vrlo jadno i kukavno, zar nećete pitati, koji je uzrok tomu? Ta blagostanje i snaga naroda leži u množini njegovoj, u marljivosti njegovoj, u organizaciji njegovoj. Na to Vam odgovora francezki statistik Valentin — Smith, koji se pod Napoleonizmom nije mogao služiti bližim primjerom:“ Sloboda čovjeka, sloboda zemljišta, u obće svaka sloboda, koja je duša napredku . . . . to je, što Chini nedostaje. — Znanost hygiène uči, — a statistika dokazuje, da svagdje, gdje je narod potišten despotičkimi uredbami, zdravlje čovjeka slabi, da čovjek brzo stari, a da život samo kratko doba traje.“ Gdje neima slobode, tamo su podkopani temeljni uvjeti potrebiti za život. To Vam gg. uči i statistika, jer iztražuje i uvažuje uzroke i posljedice svih pojava socijalnoga i državnoga života.

Čemu da više duljim, tečajem predavanja biti će dosta sgode dokazati, da statistika prodire u sve odnošaje i pojave fizičnoga, moralnoga i intelektualnoga života, da ona obsiže cieli život i pojedinca i čitavoga naroda, da iztražuje uzroke i posljedice svih pojava, pak da je zato nesamo koristna, već i vrlo potrebna. Pa kad je gg. statistika od tolike važnosti, kad je ona toli nuždna, tko je više gg. do Vas zvan, da se njom upozna; komu treba više te znanosti do li Vama, koji ćete danas sutra biti zvani, da zauzmete časti i dostojanstva, da krojite po narod koristne zakone, da upravljate domovinom; komu treba više statistike do li pra-

* Quètelet: Sur l' homme etc. Paris 1835, njemački preveo: V. A. Riecke. Suttg. 1838.

vomu hrvatskomu rodoljubu, komu je sveta dužnost, da probudi narod iz mrtvila i nerada, te da ga dovede do sreće i blagostanja. „Ad rempublicam bene administrandam, caput est nosse rempublicam", veli veliki rimski govornik.

Vatrometi (vulkani.)

Jeste li vidjeli šta veličanstvena? — Niste?! — A da! jeste, jeste! Ta gledajte prirodu, kad kao razljućen — da! čim ćeš ju prispodobiti? — biesni, te neizmjernom silom sama sebe hara, ne da se uništi, već da silam svojim oduška daje. Kada biesna, razljućena zvjerad nemože gniev svoj izliti na neprijatelja, to ga kuša blažiti barem derući zemlju oštrimi pandjami, a bližnje stvari jakimi zubi.

Kada se tmasti oblaci nad obzorje dižu, kad se skupljaju i krešu tjerani silnom olujom, kad se obilna kiša iz njih u kosom pravcu na zemlju izlieva, da se kapljice silom razprskaju; kada ih sikćuća munja sieče, a tutanj gromova zemljom trese; nije li to prizor veličanstven? Kad bura more uznemiri, kad ogromno valovlje do crnih oblaka diže, da ga neopisivom silom razprska, i opet u pjeneće se more baca, to je prizor veličanstven! Al da ste vidjeli goru, iz koje vatra bukti, to biste samnom kazali, da je taj prizor strašan, ali ujedno veličanstven i prekrasan, jedan od najdivnijih, što ga priroda na našem planetu izvadja. Iz gore suklja debeo, crn dim, koj naskoro cielo obzorje našim očima sakriva; sumporne, zadušljive pare napunjuju zrak; vatra bukti svom silom iz gore, te razdire crn dim, iza kojega se ukazuje u strašnom crvenilu. Piesak, kamenje, pače čitave pećine od više stotina centih baca rigajuća gora lahkoćom u zrak. Neima usijane peči, kojom da groznu ovu vatru i vrućinu prispodobimo, jer se tvari iz utrobe zemlje raztavljene u vis bacaju te goru kao kakovom smolom obliju. Iz ove, neizmiernom silom u vis bačene, smjese sikću striele i gromovi pucaju, zemlja se trese, a u utrobi njezinoj gruva i tutnji, kao da će se sad na razprskati po bezkrajnom svemiru. Iz groznih crnih oblaka, koje je gora izhuknula pada kamenje, piesak i debela kiša, razprostire se zadušljivi plin, da se čovjek mora sakrivati i bježati. Strašan je taj prizor, groza hvata i neustrašiva čovjeka, kad se priroda na tako strašan i užasan način sama sobom bori. Pravednik se divi moći i svemogućtvu božjemu, krivcu se budi crna saviest, praznovierac pogiba od groze, a prirodoslovac se nasladjuje užasnim, veličanstvenim i prekrasnim pojavom naravi.

Takove gore, koje izbacuju vatru i raztaljene tvari iz nutrinje svoje, nazivljemo vulkani. Ime ovo uzeto je iz mythologije; Vulkan je bio bog vatre. Nu neki nazivlju vulkani i one gore, koje izbacuju iz nutrinje svoje pare, mulj, dim, kamenje, pače i vodu. Ali kada se jednostavno kaže „vulkan", to se uviek razumieva vatromet.

Da bi htjeli strogo znanstveno i točno taj pojav u prirodi razjasniti i raztumačiti, trebalo bi nam početi sa dielom geologije, koj uči, kako je naša zemlja nastala, kako se je od sunca odciepila, kako se je iz plinovita stanja pretvarala u tekuće, napokon kako je nastala tvrda kora na površini. Nu da stvar odviše neotegnemo, zadovoljit nam se je faktom, da je zemlja na površju hladnija nego li u sredini. Sunce ravno grije zemlju, i to često putij do znatna stupnja, kao n. pr. piesak u pustinji. Nu što je ta toplina prama žegi, koja je u nutrinji zemlje? Sunce grije samo površinu, a toplina, koja je u sriedi naše zemlje, nije sa suncem u nikakvom savezu. — Osvjedočila nas je znanost i promatranje, da sunčana toplina dopire samo doniekle u zemlju; u srednjoj Europi n. pr. 80 do 90 stopa duboko. I do ove dubljine se toplota mienja, kako već sunce jače ili slabije zemlju grije. Nu dublje u zemlji je konstantna, stalna toplina, koja neovisi o toplini sunčanoj, već koju zemlja sama proizvadja. Po tom je zemlja na površju toplija nego li nešto izpod površja, jer je gornja vrsta zemlje u neposrednom savezu sa suncem. Ali ta toplina pada samo donekle u (srednjoj Europi, kako rekosmo do 80 ili 90 stopa), zatim opet raste sve većma i većma prama sredini zemlje, i to za 100 po prilici stopa za 1° C. Sudeć po ovih faktih nužno zaključujemo, da je zemlja u sredini toli topla, da se nahodi u raztaljenom stanju, pače kako njeki tvrde i u plinovitom. Po nekih geologih morala bi biti zemlja već u dubljini od 5 ili 6 milja u kapljevnom stanju, nu po Aleksandru Humboldtu počima to kapljevno stanje tek u dubljini od 8 do 10 milja. Nu za našu stvar nije ta razlika bitna, glavno je to, da je zbilja utroba naše zemlje u kapljevnom stanju, a tvrda kora zemaljska da je vrlo tanka prama ogromnosti našega planeta.

Ali nisu svi geologi toga mnienja, da je zemlja u sredini u kapljevitom, a samo ohladnjela kora u čvrstom stanju, već nekoji kao Hopkius i Poullet Scrope misle, da je sredina i površina t. j. kora zemaljska u čvrstom, a izmedju tvrde sredine i površine da je u stanju kapljevitom. Po tom bi bila kora čvrsta, zatim bi došla kapljevina, a srce zemlje bilo bi opet čvrsto. Ovu hypothezu tumače gore navedeni zemljoznanci sliedećim načinom. Vele, da su se po poznatih nam zakonih siloslovnih toplije, a stoga i laglje čestice iz sredine zemlje dizale do površja, a hladnije gornje čestice, da su padale budući teže prama sredini. Dosljedno toj hypothezi se zemlja nije počela učvršćivati sa površine, kako se je u obće mislilo, već se prvi početak učvršćivanja ima staviti u njezinu sredinu. Kasnije dakako, kad je ciela masa, osobito na površju toliko ohladnila, da je cirkulacija gustoćom mase zapriečena bila, počela se je zemlja i na površju sgušćivati, pa tako je nastao sadanji oblik, t. j. gornje su vrste čvrste, te sačinjavaju koru zemaljsku; srednje vrste su kapljevite, a srce zemlje opet je čvrsto.

(Nastaviti će se.)

Tiskom, troškom i nakladom **Drag. Albrechta.** Odgovorni urednik **Vjekoslav Klaić.**

Ovomu broju dodan je prilog od četvrt arka.

LISTAK.

Grof Janko Drašković. (slika na str. 189).

Grof Janko Drašković bijaše za preporoda našega naroda vele znatna ličnost u Hrvatskoj. Nadamo se, da će nas doskora vješto pero poučiti o životu i radu toga muža; za danas priobćujemo samo izvadak iz vjekopisa, što ga je g. 1856. profesor Vjekoslav Babukić u Narodnih Novinah napisao.

Grof Janko Drašković Trakosčanski rodio se je u Zagrebu dne 20. listopada godine 1770. Početne i gimnazijske nauke svrši u Zagrebu, a više t. j. filosofične i juridične u Beču za Cara Josipa. Svršivši nauke posveti se vojničkomu životu i dotjera do c. k. konj. kapetana, te kašnje kvitira. Kao c. k. poručnik kod konjanikah išao je pod Laudonom na Turke. Kad je stupio u c. k. vojničku službu, moglo mu je biti 22. god., a kad je izstupio, po prilici 40 godina. Kašnje je služio i kod hrvatske insurekcije proti caru Napolenu I. kao pukovnik.

Grof J. Dr. bio je i u svom privatnom životu uviek točan kao vojnik, i što bi jedanput rekao, toga nebi nipošto porekao. (Običavao bi reći, da imade 100 sinovah — svih bi ih, reče, dao neka idu u vojnike, da se redu i točnosti priuče.) Godišta 1817. kad je nj. vel. pokojni car Franjo posjetio Hrvatsku, bio je grof Janko Drašković jur c. k. komornik.

Drašković je vazda hrvatsku narodnost i jezik njegovao, i kao što je više put pripoviedao, ljubav postigao je od svojih roditeljah, koji su narodnosti hrvatskoj bili vazda prijazni.

Godišta 1832. napisao je hrvatskim jezikom „Dissertaciu iliti razgovor za poklisare hrvatsko-slavonske na dietu ugarsku.“ Ista bi štampana u Karlovcu 1833. Kašnje je ista dissertacia bila prevedena po nekom drugom domorodcu na njemački jezik i štampana je u Lipsku g. 1834.

Drašković bio je kao rodoljubac obćenito poznan i štovan, i s toga bi na saboru kraljevine Hrvatske Slavonije i Dalmacije god. 1832. izabran za dietu ugarsku, a god. 183⁵/₆ kao poklisar ovih kraljevina k stolu stališkomu. Ovdje se je tako čestito ponio braneći prava priestola i Hrvatske, da ga je pokojni kralj Franjo I. udostojio odlikovati redom sv. Stjepana ugarskoga.

Za rečene diete ugarske g. 1836. napisao je pokojnik pjesmu punu uzhita na mladež ilirsku, u kojoj silno potiče na ljubav prama domovini, zakonu i ljubavi materinskoga jezika. Ista pjesma može se čitati u Danici g. 1836. br. 7.

Godine 1838. izdao je velevažnu brošuru: „Ein Wort an Illiriens hochherzige Töchter über die ältere Geschichte und neueste literarische Regeneration ihres Vaterlandes.“ Iste godine utemeljio je s porazumljenjem prvih i najodličnijih domorodaca svojim energičkim prednjačenjem narodno družtvo čitaonice ilirske kao zviezdu prehodnicu naših književnih zavoda. — Kralj naš Franjo Josip I. dostojao je takodjer premilostivo uvažiti zasluge pokojnika — naimenovavši ga pravim tajnim savjetnikom, koju mu je viest objavio ban Josip Jelačić godišta 1853., kad je pokojnik uprav 83. godinu svoga narodjenja proslavio.

Grof J. Dr. bio je velik ljubitelj i po mogućnosti podupiratelj znanosti i umjetnosti. Što se njegove ćudi tiče, ta bijaše veoma blaga i vesela. Jezik hrvatski, narodni običaji i narodna nošnja bijaše mu najmilija do posljednjega časa. Nu pritom nije mrzio ničije narodnosti niti jezika. On je dobro umio govoriti i rado je zborio: latinski, njemački, francezki, talijanski, magjarski i rumunjski. On je razumievao svakolika narječja slavjanska; ali je izvan svoga materinskoga jezika najbolje umio poljski, budući je u Galiciji kao car. kralj. konjanički četnik duže vremena služio.

Ženio se je dva puta. S prvom gospodjom rod. Pogledićevom, neimaše djeteta; a s drugom rodj. baronicom Kulmerovom, uzorom ženske blagosti, dobrote i izobraženosti (koja g. 1846. u Zagrebu preminu) imadjaše jednoga sina, nu taj mu je na veliku žalost prerano umro.

Grof Janko Drašković preminu 14. siečnja 1856. u 86. godini dobe svoje.

II. Dopis o francez. literaturi. (15. svib.).

(Konac).

Lanfrey izdao je 5. svez. svoje Histoire de Napoleon I. — Već prije nekoliko godina poče ovo djelo izlaziti; nu na jednom prestane, neznam s koga razloga. Osobitom vještinom opisuje pisac junačtvo i pogreške one dobe. On vodi Napoleona do vrha sjaja, da ga onda tim lakše u ponor baci. „Jedina i posljednja nauka — veli tom zgodom Marade — što ju ostaviše najslavniji dobitnici onim, koji zlorabe pobjedu i silu svoju.“

Arnold Mortier, pod pseudonimom „Un Monsier de l' orchestre“ napisao je: „Les Soirées parisiennes“ (Parižke soaree), s predgovorom od Offenbacha. To je sbirka raznovrstnih članaka, pisanih u razno vrieme o kazalištu. Za parižane veoma zanimivo, za nas mnogo manje. U ostalom je Arnold Mortier poznat i pod imenom „Frou-Frou“, dobar žurnalista, a kojega smjera, to vam dobro kaže ovo drugo njegovo ime.

Jules Verne nas obdario opet jednim romanom, a to je: „Le Chancellor,“ dnevnik putnika Kazallona. Ovaj roman je bio tiskan u podlistku Tempsa, i kao sva njegova djela, dobro primljen. Ima tu veoma dirajućih prizorâ. Oganj se opazi na dnu broda, hoće li buknut prije nego li na kopno dodju? Smrt je svim pred očima, jer se brod svaki čas razprsnut može, što se ipak nedogodi. Nesgode ove na Medusi — tako se brod zove — opetuju se i opetuju, pa uza svu njihovu grozotu postaju napokon monotone. Najljepši prizor i najljepši značaj, komu se divit moramo, to je Letourneur, otac, koj se za cielo to vrieme žrtvuje za bolestnog svog sina. — Roman ovaj u obće daleko zaostaje za ostalimi romani Vernovimi.

To bi bio po prilici mali izvještaj o najnovijih publikacijah u Parizu. Od svih struka beletristika je najbolje zastupana, a Francezi su u tom majstori. Kolika razlika, uzporediv njemačke pisce i švindlere s pisci francezkimi!

A sada da vam čudno čudo pripoviedam. Ovih danâ došao je mirno u grobu počivajući Lafontaine pred sud. Radilo se tuj o sjajnom ilustriranom izdanju Lafontainovih basnâ, za koje je generalni odvjetnik Benoist predložio sudu neka se unište; jer su basne ove pogubne za mlade i nevine ljude!! Badava je nastojao Msr. Cléry, da sudce o protivnom osvjedoči, badava im je predočivao, kakvu će štetu time umjetnosti nanieti, sud ipak usvoji predlog Benoistov i odsudi djelo na uništenje. I druga molba je potvrdila osudu prve, primećujuć, da je izdavatelj Eisen uvrstio u ovo izdanje još tri slike, koje su bile već 1765. zabranjene, što nije smio učinit, budući su te slike preveć dekoletirane. I tako će vam krasno ovo izdanje propasti. Nevjerojatno, al ipak istina.

Baš sada čujem da je umro glasoviti knjižar Michel Lévy, o kom ću vam u sliedećem listu govoriti.

Možda će vas zanimat znati imena parižkih kazališta? Evo vam čuvenijih:

„Nouvelle Opéra, — Théâtre-Français, — Opéra-Comique, — Odéon, — Gymnase, — Vaudeville, — Variétés, — Porte-St. Martin, — Gaîté, — Comedie-Française, — Palais-Royal, — Bouffes, — Châtelet, — Ambigu, — Folies-Dramatiques, — Cluny, — Lyrique-Dramat, — Ventadous, — Renaissance, — Déjazet, — Théâtre des Arts, — Folies-Marigny, — Eldorado. — Budem li imao sgode i vremena, to ću vam o razvitku ovih kazališta drugom kojom sgodom govoriti.

Procvala „Lipa“ do Lipnja, kada se opet vidimo!

Vaš Lalouette.

— Njemačka literatura. Godine 1873. natisnuto je 11.415 njemačkih knjiga, a g. 1874 za 600 više, naime 12070. Broj knjiga raste dakle svake godine sve više. U obih je godinah najviše knjiga pedagožkih i školskih (g. 1873

— 1314 ; a g. 1874. — 1325). Knjiga beletrističnoga sadržaja izašlo je g. 1873. — 948 ; a g. 1874 — 912 ; posljednje dakle godine za 36 djela manje.

(Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti). U sjednici filol.-histor. razreda dne 9. o. m. predao je pravi član dr. Franjo Rački sliedeće spomenike, popratjvši jih s potrebitimi razjašnjenji:

a) Pismen spomenik iz dobe hrvatskoga kralja Kriešimira II. t. j. rukopis iz nadb. knjižnice, pisan na koži na velikom listu, imade 267 listova. Pismo je dvojako: obično latinsko i lombardsko-beneventansko, prvim je pisan sav rukopis osim posljednjih 9 listova. Ali ovi listovi jesu odlomak većega rukopisa, kojega je do 108 listova nestalo. Iz pripiska u ovom drugom dielu, a na 529. listu rukopisa doznajemo, da je taj drugi diel pisan bio u Spljetu po djakonu Maju za spljetskoga nadbiskupa i hrvatsko-dalmatinskoga prvostolnika Pavla. Prema ovim podatkom izvodi akademik, da je taj spomenik pisan izmedju 1015—1030. godine. Prvi veći diel, pisan običnim latinskim pismom još je stariji, te ga akademik po znakovih paleografskih postavlja u X. viek. Oba ova diela, kako se iz kože, formata itd. vidi, sastavljala su od nekada jedan rukopis, koji je bio veći, nego li je sada. Ovo se i tim potvrdjuje, što je poslije Majova rukopisa dodano istim lombardo-beneventanskim pismom „vita marie egiptiace“ koje ne ima u prvom dielu rukopisa, čim je drugi pisac taj nedostatak htio dopuniti. Inače prvi diel jest passionale, drugi saltjer s homilijskim tumačem. Akademik navodi iz listina, kako je u Hrvatskoj i Dalmaciji u XI. vieku bilo više takovih rukopisa. Pismo je liepo, početna su pismena velika i ukrašena bojami, a sve to svjedoči, da je pismena vještina u našoj domovini stajala u onoj dobi na stepenu ne nižem, nego li drugdje u zapadnoj Europi; ovaj indi spomenik znamenit je za kulturnu historiju našega naroda u doba njegove podpune samostalnosti.

b) Pismo prvovienčanoga kralja srbskoga Stjepana na papu Honoria III. Ovo pismo izvadjeno iz regesta Honorija III. u vatikan. arkivu, te nije bilo dosele poznato. Ono potvrdjuje i dopunjuje viesti Tome arcidjakona i životopisca sv. Save o krunitbi Stjepana, da je naime ovaj bio krunjen krunom koju si izhodio kod pape Honorija III. Akademik je svratio pozornost na one pogreške u srbskih i ruskih pisaca, koje će ovo pismo izpraviti.

c) Izprave za razjašnjenje seljačke bune u Hrvatskoj god. 1573. Ove su izprave vadjene iz zagr. nadbiskupskoga, iz zemaljskoga i vatikanskoga arkiva te iz sbirke rukopisa jugoslavenske akademije. Do sada imade jih preko 30, a osim jedne nisu bile tiskane. Med njimi imade pisama tadašnjega bana Jurja Draškovića na kralja Maksimiljana II. i nadvojvodu Karla. Znamenite su te listine, jer posvjedočavaju neobuzdano nasilje višega hrvatskoga plemstva prema svojim podanikom, koje bje tim izazvano na odpor.

d) Prepiske i dopise izmedju krajiških oblasti hrvatskih i turskih od XVI—XVIII. vieka. Imade jih do 200 iz kaptolskoga arkiva, rukopisne sbirke akademičke i jedne sukromne sbirke. Pisani su većim dielom bosanskom cirilicom a sve hrvatskim jezikom. Ove izprave razjasnit će odnošaje Hrvatske i Bosne, a pogledom na jezik jesu veoma zanimive.

Riešenje šah — problema u 22. br.

Bielo:			Crno:		
1	potez.	Konj g_6 — h_4	1	potez	Kralj e_4 — e_3
2	„	Lovac f_1 — b_5	2	„	Kralj e_3 — e_4 ili može momka vući.
3	„	Kula a_2 — e_2 i matuje.			

Riešili su: M. Abrlović u Senju, H. Antolković u Piščanovcu, J. N-z-ć, i Knez Melko Basegli-Gozze-Gučetić, pravnik u Zagrebu.

Konjičev skok.

(Od D. H. Garčinskoga.)

(Zagonetka).

zi-	teb'	Ni-	Bog,	kra-	od	Od	po-
kad	Dô	ku	u	kih	sta-	lo-	ma-
či-	je-	bi-	ći'	ga	la,	tri	la,
sta,	ne-	sta.	u	la	Gle-	ca	Pred-
Div-	so	i-	ćeš	rieč-	se	i-	ći.
sta	Viek	do-	smi-	daš	mo-	da,	nit'
ne-	no	o-	na	Pro-	li	na-	ga
stvar	o-	da,	ču-	ći	stra-	mie-	spre-

Riešitelje priobćiti ćemo u 26. broju.

Listovnica uredničtva.

— Prijateljem u Beču. Do mala stići će Vam od nas obsežnija poslanica.

— Mladomu pjesniku u Požegi. „Stari lovac“ nije stvar loša — već pokazuje, da u Vas imade pjesničke žice! U grudih Vaših ima nježnih čuvstva i liepih slika — ali kako Vam je duša još mladjahna, neumijete još uvieke čuvstva svoja jasno izricati, a slike plastično prikazivati. S toga se činite mjestimice nejasnim; — pače kadkada i pun protuslovja. Trsite se u buduće, da reprodukcija čuvstva i slika Vaših bude jasna i shvatljiva. To ćete postići, obuzdate li krilatu maštu svoju zdravom logikom.

— Primorskomu Hrvatu u Senju. Upitne pjesme neimamo medju pismi. Novele Lujze Mühlbacho ve nemogu nam nikako rabiti. Dobrih talijanskih pripoviesti u liepoj hrvatskoj odorici veoma bi rado uvršćivali.

— Prevodiocu „Žrtve siromašne žene“. Prevode iz českoga „Posvetilo“ i „Zašto se ne ženi“ imademo; ali pisamce Vaše nedodje nam u ruke. Budite uvjereni, da nam je Vaše pero vazda milo. Obećane članke očekujemo. Glede slika dogovarati ćemo se ustmeno.

— G. Petru Branny-ju, učitelju u Topolovcu. Veoma nas veseli da ste uzeli prevoditi Šekspirova — „Rikarda III.“ Jeste li libreto za narodnu hrvatsku operu već dovršio. Veselilo bi nas, kad bi nas doskora crticami o kazalištu i o dramaturgiji iznenadili. Šah-probleme i šah-zagonetke primamo veoma rado. Zdravstvujte!

— Hrvatoljubu u Karlovcu. Prepoznasmo Vas po rukopisu. Nebi li nas i Vi kojom literarnom crticom razveselili? Želji Vašoj udovoljiti ćemo, čim bude u listu nešto više prostora.

— Otcu Petru Bačiću u Makarskoj. Na Vaše cienjeno pismo odgovoriti ćemo, privatnom poslanicom. —

— E. S. u Osieku. Hvala na odgovoru. Trsite se, molimo Vas, da nam vruću želju čim prije izpunite. Dotle da ste nam zdav i veseo!

— G. Kozarcu u Vinkovcih. Kritika Vas nemože i neće osuditi. Početnik ste dodušе, ali u Vas ima liepoga dara za poeziju. Kanite se lirskih pjesama, pa prionite uz epiku. Pjesme „Zmija“, „Prsten“ i „Povodnica“ uvrstiti ćemo uz neznatne izpravke u naš list. Pjevajte dalje — ali ne mnogo.

— G. B. B. u Zagrebu. Dodjite u utorak o podne u administraciju našega lista, pa će Vam se želji udovoljiti.

Tiskom, troškom i nakladom Drag. Albrechta. Odgovorni urednik Vjekoslav Klaić.

Časopis zabavi i pouci.

Br. 25. U Zagrebu, 20. lipnja 1875. God. I.

Izdaje se svake nedjelje. Godišnja ciena 4 for.: poštom i domaćim u kuću 5 for. Rukopisi se ne vraćaju.

ZMIJA.

Spjevao J. Kozarac.

„Ta hajde neno*, večer tu je,
Ko zlato, gledji, mjesec čist,
Lavorni vjetri tiho struje,
Ko dragi kami zviezdâ blist!“

„„Ah da je meni zviezdâ kruna,
Plavašni da mi resi pram;
Ah da je čelo moje luna,
I zviezde moga oka plam! . .““

„Od cvieća hajdmo vienac savit,
Na čelo tvoje stavit tuj,
Sred čela ljubca će zaplavit,
Kraj lišca gorjet ruže ruj;“

„Ta Zlatko hajd!“ I Zlatka skoči
Po vrtu brati šaren cviet;
Tuj ljubce kano plave oči,
Tuj upro lier u nebo zriet.

Tuj vrelo zlatno od mjeseca,
Ko srebren lûk se valja val,
A pokraj njega tiho jeca
U zelen grmu slavić mal.

I ljubcu bere mlada Zlatka,
I gledi stručak meki njen,
I kako bog list sitno satka.
I gledi plaho duba sjen . . . . .

Već slavuj presta, mjesec gviri,
I vrela stane tihi struj,
I vjetrić lakše, tiše piri,
A Zlatka vrelu bane tuj.

„Daj žuri Zlatko, već je kasno,
Zateći će nas huda noć!“
„„Ah mjesec neno sjaje krasno,
Ta skoro ćemo doma poć!““

I Zlatka bere, — časi bježe, —
Još ljiljan jedan, ružu k tom;
I Zlatka vienčac svija, veže,
Pa mahom poć će domu svom.

„Hajd doma Zlatko, hajde neno,
Već pun ti cvieća vienčac taj.“
„„Ah čekaj neno draga, eno
Baš liep je lier uz vrela kraj!““

I vrelu Zlatka skaktat stala,
U grlo, došav, viknu sve:
„„Gle neno jedna luna mala
Na zemlju pala, s' zviezde dvie!““

„Daj uzmi brže draga Zlatko,
Taj cvietić liepi, krasni to!“
„„Joj al je neno sjajno, gladko!““ —
I tim se Zlatka spusti dol . . .

A dragu Zlatku nenka čeka,
„Ta gdje si dušo veće, gdje!“
To mladu Zlatku viče seka,
Al Zlatke nema, nema, ne!

Pa dragoj namah Zlatki skoči,
Ko vila leti cviećem tud,
I vidje Zlatku — mrtve oči, —
I zmiju gdje joj ovi grud . . .

* Seko, sestro.

Bogataš.

Crtica od M. R.

(Konac.)

IV.

— I opet ti ne dam da dovršiš. Bio si mi nekoč mio drug, premda i onda već ponešto sklon neobuzdanomu maštanju, mračnomu naslućivanju; ali sad si, što je najzlovoljnija mamurnost iza razkošnoga pira. Sjegurno si žrtva novelista neprijatnoga sjevera, koji uboge svoje junake muče tri sto puta više, nego ista španjolska inkvizicija najljuće si neprijatelje. Izprva ga muče turajući mu u usta rieči mračnoga sanjarstva, kojih bi se mjesečnjak žacao. Šilju ga u jesensku noć, kad mjesečevi traci kroz dižuću se maglu jedva prodiru, a hladni vjetar ko iz vlažne rake duva, igrajući se tajinstveno suhim odpalim lišćem. Ubogi junače! . . toliko mora nezdravih, nerazumnih rieči naučiti na izust . . . . mora ih sad glasno, sad šaptom, sad zatežući, sad hrlo, sad suznim okom, sad grkim posmjehom govoriti! . . . Pošto ga tako umoriše i glas mu pokvariše, dovode ga pred ljepotu djevojku. Sad nek joj izjavi svoju ljubav, sad da joj iztrese iz svoga jadnoga srca sva svoja sveta čuvstva, i vrući plam, koj prama njoj goji! — Ubogi čovjek . . . hrapav je . . . ne može govoriti . . . . . osramoti se . . . . ona pomisli: „ala je to luda“, i udaje se — za drugoga! A on jadnik mora, da si kod kuće lieči kašalj i hunjavicu! Nu sad tek pripraviše svoga junaka za najveće muke. Da mu dadu odmah samokres u ruke ili uže oko vrata, još kako, tako; nu prije ga još dave nekoliko mjeseci vrpcom, na kojoj su nanizane misli i nakane najužasnije, najstravnije zdvojnosti . . . Kad je na pola mrtav, uzžive ga za tren, da ga sred svjestna ponimanja ustriele ili objese! — Da nisi, prijatelju, živ stvor, mislio bih, da si onakov izrod mašte sjevernoga nadripjesnika; ali još u prvom stanju, prije nego se zaljubi . . . . kad se prvi put pojavi, a već nariče: — „Ah, težko mi je oko srca, zabrinut sam, nujan, sjetan, a ne znam zašto . . . Suze mi dolaze na oči . . . Plačem, kad se drugi smiju . . . . Slutim zlo . . . . Nebo je vedro, ali ja vidim tamne oblake, gdje se podmukli vuku nad mene, da mi sakriju sunce“ . . . . I tako dalje . . . . . .

— O ne, o ne, brate, prihvati strastno Bojnović. Nisam u početku — ne. Već sam kod katastrofe, jer nesretnik ljubim istu . . . .

— Ako si već tako daleko, evo ti groš za uže . . . . .

V.

„Koli je puno tajnâ djevojačko srce! Tko da razumije dušu mlade djevojke, kad joj se otvara pogled u raj prve ljubavi! Koli je to srce lahko, varavo! Koli nestalna mu je ljubav! Igra se, titra se najsvetijim čuvstvom. Sad te uzdiže u krajeve nebesne, da te sad strovali u jaz prevarene nade, ništetne, prevarene ljubavi!“ Tako čitamo obično u pripoviedkah, uzčuti ćemo obično u ljudskom životu; a koli su svi ti uzklici i blaženi i grki, toliko su i skroz lažni. Pjevaju zlobnim pogledom na sirote zasramljene žene: Donna e mobile, qual piuma dal vento . . . .; — a ja pitam, je li je mužkarac u ljubavi stalniji od žene? — Pogledajmo samo malo na se i tako mi vjere, da ćemo se zastiditi. Dà, upravo žena je stalnija, nepomična, uztrajnija, kad joj jednom sveti plam ljubavi ugrije nježno srce . . . .

Djevojče ponaraste, dozrije do ideala nježne ljepote. Djevica je . . . Djevojče stupilo je u cvatuće, životnim suncem ogrijano doba, u svibanj života. Ljubav se djevojci svuda javlja. Svuda nazire, svuda traži ljubav. Ne poznato čuvstvo obuzimlje joj mladjahnu dušu, svaki čas misli da ljubi, svaki se čas prevari. Tek za koje vrieme zakorjeni se u njenom srcu cvietak trajne, prave ljubavi, a ona je možda u ludilu prve svoje mladosti, misleći da zbilja ljubi, mladiću podala nepobitne znakove svoje tobožnje ljubavi. Sad žali svaku rieč, svaki kret, svaki mig, kojim je nehotice prevarila mladića . . . . Ono ne bijaše ljubav, ne . . . . Ta sada tek ljubi — oh ljubi žarom prve, prave ljubavi! Stidi se djevojka svoje zablude, kaje se i žali, da je prevarila uboga mladića, kojega je nekoč mislila ljubiti, te nastoji možda, da silomice izkorjeni iz svoga srdašca tol liepo probujali cvietak prave ljubavi, koj je sada tek i procvao, ali na radost, na razdraganje drugomu. Tako si uništuje za viek rajske slasti, koje samo žarka i iskrena ljubav pruža . . . . Možda će pako nemariti za prvoga, prevarenoga ljubovnika, oćutivša, da tek sada zbilja ljubi . . . . možda će privinuti na grudi dragoga si mladića? . . . . Prevareni će ju pravom proklinjati, prezrieti — tu taštu koketu! Jadnica si ili ogorča cieli život, ili si pribavi, nezasluživ ga, zao glas . . . . O, da je pazila i neodavala se izdajničkimi znaci . . . A zar mi mužkarci nismo prošli iste ili slične promjene? Zar smo zbilja samo jednoč ljubili, zar nam se samo jedna milila, zar smo samo jednoj priznali svoju ljubav?

VI.

Po priprosto uredjenih, nu čistih sobah bogatoga Belovića romone glasovi nježne Margaretine pjesme:

„Ah ljubim te ko cieli sviet
I sva sam tvoja;
Ti dragi duša si moja.
Ah rad sam za te mriet, —
Ja ljubim te
Ko cieli sviet
Dà, za te ću mriet!“

U to stupi u sobu Bojnović. Zorka ga opazi, te skoči plaho sa glasovira, ni ne udariv zadnjih akordâ. Divno suglasje pretvori se u grozan nesklad . . . . . . Zorka porumeni, zatim probliedi i pozdravi nekako Bojnovića. Sva je smetena.

— Oprostite, gospodjice, što vam pokvarih nasladu divnom tom glasbom . . . Šta radi gospodja majka?

— Ne znam, ... mislim . . . odišla je na šetnju, odvrati zabunjena Zorka i sklopiv crne oči, pogladi si čelo. Opet joj se rumen vrati u lišca . . . . Plava, zlatna joj kosa pade niz ramena . . . . Spustila ruku,

otvorila oči, al ne glednula na Bojnovića, već promatra sve kute po sobi. Osviestiv se ponudi mu uljudno, da sjedne i da počeka majku.

Prodje časak, dva, te oba mučahu.

— Sretna li ste, zače napokon Bojnović, te si možete blažiti srce glasbom; ali ja čujem svuda samo nesklad . . . .

— Dà, vrlo mi je ugodna zabava, kad si zaigram koju pjesmu, što sam ju čula u kazalištu, odvrati mu Zorka ne znajući, što da reče, a sluteća, što on misli.

— Vaš otac, gospodjice, imade novoga pomoćnika. Kako je zadovoljan? . . Bojnović htjede, da ju pri tom oštro promotri, ali joj ne mogaše pogledнuti u lice, već obori oči. Motraše tek njezinu ručicu. — Zorka se zažari i tihi drhat prodje joj tielom . . . . I ručica joj zadrhta, ali Bojnović ne opazi toga . . . Sam bo je drhtao.

— Oh — on je vrlo marljiv, otac ga voli — odvrati Zorka.

— Glasić mi je prijatelj, drago mi je, reče Bojnović na to, i zamagli mu se pred očima. — Kako se vama čini? zar ne? vrlo je ljubezan, veseo . . . I nehotice se nasmjehnu, ali ne smiehom Glasićevim, već gorko, bolno.

— O dà, on je tako veseo, i mi smo svi uzanj veseli, odvrati Zorka, ali umuknu brzo, opaziv . . . . .

— Život je naš ozbiljan, trudan, mučan, zato nam godi srcu, nadjemo li čovjeka, koj se smije kano ludo djetešce, koj nije još gorčine života okusio. Ded gospodjice, neka vas ne pači moje prisuće, zaigrajte štogod. Slušam rado . . . . Opetujte mi Margaretinu pjesmu. Bojnović pogleda Zorki u rumeno lice, te ju uhvati za ruku. Bijaše hladna. — Ali ona ruka, koja se je prije znala toli liepo njegovoj prilagoditi, koja mu je znala tajnim stiskom napuniti dušu sladkom nadom — ona mu se sad polagano izmače; a one žarke crne oči, koje su prije rado virile u njegovo ozbiljno, nujno i muževno lice, bludile su sad kojekuda po sobi . . . . .

Rado mu Zorka upros usliša.

Digne se. Krasna li je stasa, a do vitka pâsa pala joj zlatna kosa . . . . . Bojnoviću se zamagli . . . . . Ona sjedne uz glasovir i zaigra.

VII.

„Dà, za te ću mriet!“ poprati Bojnović odlučnim i priegarajućim glasom zadnje akorde. Čelo mu se još više namrgodilo, oko uozbiljilo, ustne je čvrsto stisnuo. Ustane i podje do Zorke.

— Gospodjice, ti me glasovi osviestiše, prenuše me iz nestašnoga i bolnoga sna na zbiljnu javu. Odlučih . . . . i to mora biti! Gospodjice . . . . Zorko vi znadete, da vas ljubim! Ta svaki kret, svaki gled, svaka rieč moja morala vam je jasno kazati, da vas ljubim, neizmjerno ljubim . . . . Oh znadem Zorko, da si i ti to znala . . . . ta svoju si mi ruku dala, kad se razstajasmo za koj sat, da za koj čas . . . . ta i tvoj glas, koli bijaše mekan, nježan, kad si mi „s bogom“ rekla. Pa tvojih očiju mili pogled, oh mnijah božanstvo u vas zrieti. — A što li to bijaše . . . . . O, kako se lud mogoh i časak zanieti nadom! . . . . Ta sve, čemu se nadati smijem, čemu se nadati mogu — je nesreća! Sudjeno je meni tmasto, burno nebo, dok evo — drugim žarko sunce sije. — Znam, oj znam, da me više ne ljubite . . . vi! . . . . nekoč moja! . . . .

— Ta ja vas ljubim . . . . .

— Ne dalje! — Oh koli ste plemenita! . . . Oh Zorko, tebe da ostavim! I prikri si čelo obima rukama. Silno uzdisaše . . . . . Ne, . . sačuvajte mi u srcu svome bar štovanje, bar spomen . . . . to je i preveć blaženstva za me . . . Praštam vam, makar ste me prevarila, premda ste nevjerna.

— Oh, stante, stante! Ja sam vas ljubila istinski, — ja ne ću da budem nevjerna . . . . Evo, vaša sam. I klonu glavom i briznu u plač.

— Vi me ljubljaste! Uzdahne on. Više me ne ljubite, a ja vas uviek još ljubim. Da zahtievam od vas, da me usrećite, kad me ne ljubite? — Ne. — Vi niste kriva, što uzljubiste drugoga — ta ljubav ne zna ni zapovjedi ni volje: — ona je svoja! Kriva je moja gorka sudbina, što me progoni od koljevke i što će me proganjati do groba. — Meni ne ima druge, no biti nesretnim . . . . Slobodna ste . . . . Ne krivim vas, već udes!! — S bogom! Dopustite mi drugi cjelov, i taj neka bude zadnji.

Hrlo, ne čekajući odgovora poljubi ju u čelo i ode.

Zorka, sva niema i gluha, nije znala, što š njom biva. Oćutivša tek vrući cielov, osviesti se, ali i iznemogne od duševne borbe i pečali, te klone na divan.

VIII.

Glasić je opet sa svojimi drugovi. Bojnovića ne ima medju njimi. Sjegurno sjedi on kod kuće u mrkloj sobici, dimi silno iz svoje duge lule, i razmišlja o ništavosti svieta i o svojoj nesreći.

— Nu Glasiću, reći će Mirković, kako teku poslovi tvoga odvjetnika? Zar ne ima uviek pune ruke posla? Pa kako ćeš da izpričaš njegovu škrtost? Viek ga braniš, ali zalud.

— Posla dosta, odvrati Glasić.

— A on se ipak gleda pokazati svietu radje siromakom, nego bogatašem. Neki ljudi kriju tako rado svietu svoju sreću, nadoda drugi.

— Da Beloviću teku novci kako poslovi, odvrati Glasić, ne znam, ne bi li za čas bio bogatašem, ma sada jošte ništa ne imao. Nu moram priznati, on se ne drži one odvjetničke maksime: guli i deri, dok imaš što. Računi su mu uzori umjerenosti i savjestnosti. Prama seljakom vrlo je ljubezan i pošten.

— Nije to baš zasluga, odvrati Mirković, nasmiehnuv se nezadovoljno, što je Glasić branio čovjeka, kojega je on htio silom imati nevaljancem i škrtcem. Nije mu to zaslugom, ta ima novaca, da ne zna kamo s njimi. Mirković se nasmija ponositim smiehom.

— Aj, ozva se treći, koj je vrlo rado protuslovio, te je pristajao sad uz Glasića, sad uz Mirkovića; —

aj, ne valja ti rieč, druže. Znaš, da je obično bogataš, a najpače skupac najnemilosrdniji vjerovnik.

Mirković kao da je prečuo te rieči, te bockaše Glasića:

— Čuo sam, da ćeš uzeti Zorku Belovićevu, je li istina? Valjda ju kaniš uzeti samo zato, što joj je otac pošten i toli siromašan?

— Da je na moju, odvrati mu Glasić, odgovorio bih ti, da je večeras svatba. Mislim, da bi samo š njom mogao sretan biti.

— Vjerujem ti, reče Mirković, jer je samo ona tako bogata. Ali badava ti brate nastojanje. Belović ti je ne bude dao, dok god ne budeš imao boljega kruha.

— Dà, dà, oglasi se onaj protuslovac, ne će ti je on dati, premda biste od njezina miraza mogli trista godina živjeti u obilju.

— To je najmanje, progovori Glasić kano da zbori sam sobom, i onako se kanim naskoro podvrći odvjetničkomu izpitu. —

— Hajd, viknu Mirković, kad su upravo polazili mimo gostione, a grlo mu bilo suho, da izpijemo čašicu na zdravlje Glasića i Zorke!

— Ne, ne, mogli bismo ga ureći, reći će protuslovac. — —

„Živio naš Glasić sa liepom i bogatom Zorkom!“ čulo se za čas iz gostione, i razliegao se zveket čaša.

IX.

Eto našega Glasića, gdje se žuri prama kući Belovićevoj. Unilazi u kuću, ali ne u pisarnu. San će mu se izpuniti. Već je došao u prvi kat. Belovićevi su kod kuće.

Ala mu je srce zatitralo, kad ga je u predsoblju pozdravila Zorka ljubeznim, prijateljskim smieškom. Ta on ju nije došao snubiti rad njena bogatstva . . . ne, zapisah se, nakanio ju je snubiti samo rad njena bogatstva . . . . rad njena bogatstva kriepošću i ljepotom. A Zorka? Dà, i ona ga je ljubila, ljubila čistim žarom prve ljubavi.

Znam, da bi mi rado spočitali, da nisam dosljedan; ta prije rekoh, da je već ljubila Bojnovića?

Ali ona je ljubila prije, ne bivša si jošte svjestna, a ljubav takova nije ono sveto čuvstvo, gdje nam trepti sva duša blaženstvom i dragotom.

Ali kamo zadjoh, ta o tom sam već prije govorio.

Medjutim evo već se Glasić razgovara s roditelji Zorkinimi. On ju je već i zaprosio. Belović mu odgovara:

Gospodine Glasiću, vrlo me ugodno snadje vaš upros, ali me i raztuži. Ljudi me drže bogatim. Računaju, da ću svojoj kćeri dati najmanje pol stotine tisućâ. Ali dà! oni se žalibože varajn . . . .

— Budite uvjeren, da ja ne zaprosih Zorke radi miraza, već samu nju. Samo Zorku mi dajte, da mi bude ženom, za drugo ne marim. I pri tom si Glasić ipak pomisli: oj zar te nije stid stari škrtče, cienkati se o miraz!

Odvjetnik nastavi:

Da, gospodine Glasiću, težko mi je reći, ali moram. Dajem vam sve svoje blago dajući vam svoju Zorku, jer se stalno nadam, da će biti uz vas sretna. Ne rekoh preveć. Vidjeste i sam, kako mi posao uspieva. Od toga živimo, jer imetka ne imamo.

Glasić si pomisli: A tvoje kuće, tvoje imanje, tvoja palača na Ringu? Belović ne dobivši odgovora nastavi:

— Težkim vam to srcem priznah, jer kako ste valjan mladič, kako ste mi za to kratko vrieme u volju ušao, žalim, da vam ne mogu dati uz Zorku i liep miraz. Možda mi ne vjerujete, jer sviet mnogo govori. Dà, mnogo mi je zavidnîka i neprijatelja pribavilo moje bogatstvo, kojega niti ne imam. Ne znam, kako to moji drugovi rade. Povjerih vam se eto iskreno, Glasiću. Možda vas je nanukala nada . . . . te zaprosiste moju kćer. Ja ću šutiti, kano da mi niste o tom ni rieči progovorio. Ne stidite se zato. Radite, kako vas je volja. — Oh — za sreću svoje Zorke sve, sve bih učinio . . . Dà, i učinih, što mi bijaše moguće, al više ne mogoh — ne mogoh . . . . .

X.

Pred kuću se Belovićevu doveze množina kočija. Kočijaši su natrušeni, konji su nakićeni crvenimi, bielimi i modrimi vrpcami. Mnogo se ljudstva sleglo pred kućom. Stare babe važno govore, a brbljaju brzo i bezobzirce, da se bog smiluj! . . . Ali gle, dva su nam znanca tuj, Mirković i vazda prkoseći mu drug.

— Ta nije moguće. Dà, da mi nisi drug, reko bih ti, da lažeš. Upravo nije istina. Evo ti moje glave, da to nije moguće. Glasić da uzme Belovićevu Zorku? Tako protuslovljaše Mirkoviću, a ipak je sam znao, da se evo spremaju svatovi u crkvu na vjenčanje Glasića i Zorke.

— Jeste čula susjedo, okrene se stara neka baka svojoj široko-ustoj susjedi, govore, da fiškal Belović ne daje svojoj kćeri nikakova miraza, govore, da nije bogat — ali to neka bies vjeruje.

— Šuti, odvrati ova. Gledaj, evo dolaze zaručnici. Ala je krasna Zorka. Liep li momak taj Glasić. Kako je jednostavno obučena Zorka Upravo tako bijah obučena i ja, kad sam se udavala za moga pokojnoga. O, moj je pokojni bio liep, čvrst . . . .

— Ta susjedo, doviče joj druga, zar ne vidite, da su kola već krenula. Ajdmo brzo ovom malom uličicom. Preči je put, naći ćemo još mjesta u crkvi Ajdmo. — I primiše se za rukave i odvuče jedna drugu kroz svjetinu. Lete, koliko jih stare noge nose, pram crkvi.

Svi zvonovi stolne Z— crkve zvone svečanim, glasnim zvukom. Svjetina se tura, žamori i rogobori, i gura se na crkvena vrata. Eto i naših babicâ.

— Čuj strino, uze mal ne bez daha dugousta baka svojoj drugarici. Je si li čula, kad smo hrlili amo, govorile su dvie gospodje, da je palača fiškalova na Ringu i imanje njegovo, da je namišljeno, prišiveno?

— Ah — odvrati joj susjeda, i ja sam čula dva gospodina, da je ona mala kućarica jedina, koju Belović imade. Al tko bi to vjerovao.

— Aj to nije ništa, hrlo primetne veleusta drugarica ljutita i zavidna, što joj je susjeda još više čula od nje same. Ja sam čula, gdje je naš gospodin sudac govorio sa debelim bilježnikom. Ovaj mu je strino vjere mi, rekao, da je fiškal Belović vrlo siromašan, da je sav zadužen. U Beču neima banke, kojoj ne bi štogod dugovao. Od njegove kućarice ni hrdjavi izvinuti čavao nije njegov . . . . .

Zbilja; što se babi htilo . . . . .

— Gle, gle, susjedko, evo zaručnikâ, ne — evo mladih suprugâ! Ah! to blaženstvo u njihovih licih. Ne, toga ti ne mogu izreći, to se tek dade ćutiti. Tako negdje morala sam biti ja, kad me je iza vjenčanja moj pokojni prvi put poljubio.

Mladenci sjedoše u kola. Odjuriše. Svjetina nagrnu i babice se izgubiše.

U domu Belovićevu buka i veselje . . . . .

Već je večer, eto još jedan zakasnjeli gost udje u odvjetnikovu kuću. Bojnović je . . . .

Bogatstvo, znaliènost, natjera mirne gradjane Z — a. te se šetahu do kasne noći ulicom, u kojoj je stanovao Belović. Često bi postajali, kad bi družtvo unutra zabučilo, zakliktalo veselimi zdravicami, i kad bi zvonke čaše kucnule . . . .

* * *

Moja je crtica dovršena. Očekuješ možda, dobri štioče, da ti živimi bojami naslikam vesele i prevesele goste, sretne mladence, blažene roditelje, nesretnoga Bojnovića . . . Dà, možda se nadaš kakvomu groznomu dogodjaju. Ta valjda nije Bojnović došao badava na pir? Valjda je odlučio štogod progovoriti, te osramotiti i obiediti mladu ženku? Nije valjda došao, samo da vidi sretne mlade? — Pa ipak jest. Došao je samo, da promatra njihovu sreću, da njihovu sreću prispodablja sa svojom nesrećom. Došao se je mučiti. Muka je njemu najveća naslada. Pa tako je i on sretan!

Dr. Josip Vranicani Dobrinović.

Tri portreta.

Pripoviest Ivana Turgenjeva.

„Susjedstvo“ povodom je velikim neugodnostim seoskoga života. Ja sam poznavao nekog Vologodjanina, koj bi kod svakog udobnog slučaja opetovao sliedeće rieči: „Slava bogu, u mene ne ima susjeda“, — i priznajem, da sam mu zavidjao, tomu sretnomu umrliku. Moj se posjed nalazi u jednoj od najnapučenijih gubernija Rusije. Okružen sam velikom množinom susjeda, počam od dobrohotnih i poštenih seljaka, obučenih u široki kaput i još širi prsluk — do kicoša, obučenih u magjarski kaput s dugimi rukavi i tako nazvanim „finskim“ uzlom na ledjima. U četi tih ljudi naidjoh slučajno na veoma ljubezna malena čovuljka: nekoč je služio u vojsci, a zatim je pošao u mirovinu, te se na sve vjekove vjekova naselio u selu. Po njegovu kazivanju služio je dvie godine u I— skom puku; nu nemogoh nikako shvatiti, kako je taj čovjek mogao obavljati kakovu službu, ne samo kroz dvie godine, — nego kroz dva dana. Bio je stvoren „za mirni život, za seosku tišinu,“ to jest za lagano i bezbrižno vegetiranje, koje, — primećujem to u zaporci, koje nije lišeno velikih te neizcrpivih slasti. Živovao je sasvim urednim načinom: gospodarstvom se nije zanimao, potrošio svake godine do deset tisuća rubalja, najmio si izvrstna sokača, (moj je prijatelj ljubio dobro jelo), — te si naručivao iz Moskve najnovije francezke knjige i žurnale. Ruski je čitao jedino službene viesti, i to velikim trudom. Od jutra je (ako nije otišao na lov) do objeda i za objedom imao na sebi sobnu halju, prebirao kakove god gospodarstvene obrise; ili se odpravio u konjušnicu ili u stog, te se tu nasmiehivao s babami, koje su kod njega mlatile. Poslie objeda moj se prijatelj pred zrcalom veoma pazljivo odievao, te se odpravio kakvomu god susjedu, obdarenomu dvimi ili trimi liepimi kćerkami, nedužno se i miroljubivo povlačio za jednom od njih, igrao š njimi skrivača, povratio se zatim dosta kasno kući, te zaspao baš junački. Dosadno mu nije moglo biti, jer nije nikad bezposličio, a kod izbora posla nije bio svojevoljan, nego se ko kakav dječarac zabavio kakvom malenkošću. S druge strane

— nije osobitom ljubavju visio na životu, i ako je kada bilo preskakivat vuka ili lisicu — to je potjerao konja u najhitrijem skoku preko takvih jama, da ja do sada pojmiti nemogu, da si nije sto puta slomio vrat. On je spadao medju onakove ljude, koji probudjuju u nas misao, da sami sebi neznaju ciene, da se pod njihovim izvanjskim ravnodušjem sakrivaju silne i velike strasti; on bi vam se nasmijao u brk, da može naslutiti, kakovo gojite o njem mnienje, i valja priznati, da ja sam mislim, da, ako je vodila moga prijatelja u mladosti kakova godjer, prem nejasna, no silna težnja k tomu, što se veoma milo nazivlje „za nečim višim", ta da je težnja već davno u njem ugasnula. Bio je dosta debeo, te se nasladjivao izvrstnim zdravljem. U naše se vrieme neljube ljudi, koji malo misle o samih sebi, a to zato, što su neobično riedki . . . . a moj prijatelj skoro da nije zaboravio svoju osobu. U ostalom sam i odviše o njem govorio, moje je brbljanje tim neumjestnije, što on nije predmetom mojega pripoviedanja. Njega su zvali Petrom Theodorovićem Lučinovim

Jednoga ga dana posjeti pet lovaca. Cielo smo jutro proveli na polju, ubili dva vuka i silu zeceva, te se povratili kući onom uzhićeno — prijatnom voljom duše, koja navadno zavlada svakim čovjekom po sretno izpalom lovu. Smrknulo se. Vjetar se razigravao po tamnih poljanah, te je šumno potresivao gole vrhove breza i lipa, okružavajućih dom Lučinova. Došav kući, skočismo s konja . . ., ja se na krilcu ustanovim, te se oglednem: po sivom su nebu težko puzili dugi oblaci, tamno se grmlje svijalo na vjetru, te je žalobno šumilo; žuta se trava nemoćno i tužno prigibala k zemlji; jata su drozdova poletavala po drveću; po tankih i slabih se grančicah fićukajuće sjenice poigravale; a selom su lajali hrapavi psi. Bilo mi je nekako tužno; da se raztresem, podjem u jedaonicu. Prozorni su kapci bili zatvoreni, na oblom je stolu, pokritom stolnjakom osobite bieline gorilo osam svieća u srebernih čirjacih; u kaminu je veselo praskao oganj — i stari podvornik blaga lica, ogromnom bundom odjeven na englezku, stajaše ponizno ukočen pred drugim stolom, na kojem se već dičila velika zdjela s juhom, obvita lahkom i mirisnom parom. U vratih prodjemo kraj drugoga poštenjaka, koj je stavljao u led šampanjca, „po strogih pravilih umjetnosti." Objed je bio, kako to već biva u podobnom slučaju — neobično prijatan; hohotasmo, pripoviedasmo si zgode, dogodivše se na lovu, te smo s uzhitom napominjali dvie znamenite gonitbe. Nasitiv se mesa, posjedosmo u širokih naslonjacih okolo kamina; na stolu se pojavi široka srebrna čaša, te nas u nekoliko časaka hitri plamen upaljena ruma osvjedoči o prijatnoj namjeri gospodara: „da satvori žeženku." — Petar Theodorović nije bio čovjek bez ukusa, on je na primjer znao, da ništa tako ubitačno nedjeluje na fantaziju, kao što ravni, hladni i pedantički razsviet lampe — te je zato zapovjedio ostaviti u sobi samo dvie svieće. Čudne su polu — sjene trepetale po stienah, proizvedene svojevoljnom igrom ognja u kaminu i plamenom žeženke . . . tihi je, neobično prijatni mir zamienio u naših srdcih nešto bujniju veselost, gospodujuću za objeda.

Razgovori imaju svoju sudbu — kao što knjige (po latinskoj poslovici), kao što sve na svietu. Naš je razgovor bio taj večer osobito raznolik i živ. Od privatnih stvarih krenuo je na vrlo važna, obćenita pitanja, lagano se i neprinuždeno povratio k svakdanjemu životu . . . . . Razgovoriv se do sita, umuknemo svi. U to vrieme, govori se, proliće tihi andjeo.

Ne znam, od česa su moji drugovi zatihnuli; nu ja sam umuknuo stoga. što su mi se oči ustanovile iznenada na trih zaprašenih portretih u crnih drvenih okvirih. Boje se već iztrle, i gdje — gdje i pokvarile, no lica je još moći bilo razabrati. Na srednjem je portretu bila naslikana žena mladih ljeta u bieloj odjeći s rubovi od čipaka, s visokom frizurom osamdesetoga ljeta. Na desno njoj bilo je vidjeti na crnom platnu oblo i tusto lice poštena stanovnika ruskoga od dvadeset i pet godina, s nizkim i širokom čelom, tupim nosom i prostodušnim posmjehom. Francuzka se napudrana frizura nimalo nije slagala s izrazom njegovoga slavjanskoga lica. Slikar ga narisao u jasno crvenom kaputu s velikimi puceti; u ruci je držao nekakav cviet. Na trećem portretu, naslikanomu drugom, više izvježbanom rukom, bio je predstavljen čovjek od trideset godina, u zelenoj munduri Katarininoga vremena s krasnim ogrlinom, u bielom prsluku, i s tankim batistovim ovratnikom. Jednom se rukom upirao na batinu zlatnim gumbom, a drugu je urinuo u prsluk. Njegovo je garavo, suho lice pokazivalo drzku nadmenost. Tanke duge obrve se skoro srasle nad crnima ko smola očima; na bliedih je, jedva vidljivih ustnicah igrao zlokoban posmjeh.

— Što ste se tako u ta lica zagledao? zapita mene Petar Theodorović.

— Tako! odgovorim ja, posmotriv na njega.

— Hoćete li poslušati poviest ovih trijuh osoba?

— Budite tako dobar, odgovorimo mi u jedan glas.

Petar Theodorović ustane, uzme svieću, te ju odnese k portretom, te glasom čovjeka, koj pokazuje divlje zvieri, zavikne. „Gospodo! ova je dama — uzeta na odhranjivanje od mojega pradjeda, Olga Ivanovna N. N., prozvana Lučinovom, umrla prije 40. g. kao djevica. Ovaj „gospodin" — pokazivao je na čovjeka odjevena u munduri — seržant je iz garde, Vasilij Ivanović Lučinov, preminuo je s voljom božjom 1719. ljeta, a ovaj gospodin, s kojim nemam čast biti u rodbini, jest njekakav Pavao Athanasević Rogaćev, nigdje, u koliko mi je izvjestno, neslužívši. Izvolite obratit pozornost na škulju u grudi, na samom mjestu srdca. Ova je škulja, kako vidite, pravilna, trokutna, i vjerojatno je, da nije mogla slučajno nastati . . . . Sada se, nastavi svojim običnim glasom, izvolite posjesti, oboružajte se strpljivošću i slušajte.

Gospodo! načne on — ja polazim iz dosta starinskoga roda. Neponosim se mojim plemenom zato, što su moji predji bili strašni razsipnici. U ostalom se to nemože predbacitl mojemu pradjedu, Ivanu Andrejeviću

Lučinovu, — usuprot je: on slovio čovjekom neobično brižljivim i skupim — barem posljednje dneve svoga života. Proživio je svoju mladost u Petrogradu, te se oženio i rodio svojom ženom, a mojom prababom, četvero djece — tri sina, Vasilija, Ivana i Pavla (mojega rodjenoga djeda) i jednu kćer, Nataliju. Osim toga je Ivan Andrejević primio u svoju obitelj kćer jednoga veoma daleka rodjaka, malenu, bezimenu sirotu — Olgu Ivanovnu, o kojoj sam vam već govorio. Podanici mojega djeda, vjerojatno, da su znali o njegovu bitisanju, jer su k njemu pošiljali podaničku plaću veoma neznatnu — no nikada ga nisu na lice dobili. Selce Lučinovo, lišeno pazke svojega gospodara, je procvjetalo, — kadno najedanput, nekoga prekrasnoga jutra, težka koljesina udje u selo, te se ustanovi pred izbom staroste. Seljaci se, uplašeni takovom neobičnom zgodom, salete i uvide svojega barinja, barinju i svu njihovu djecu, osim najstarijega Vasilja, ostavšega u Petrogradu. Od toga dosta znamenitoga dana pa sve do svoje smrti neizadje Ivan Andrejević iz Lučinova. On si ustroji dom — ovaj isti, u kojem imam ja sada sreću govoriti s vami; sazidje takodjer crkvu, te počne živjeti po seljački. Ivan je Andrejević bio čovjek ogromnoga uzrasta, suh, šutljiv i veoma polagan u svih svojih kretnjah; nikada nije nosio sobnoga kaputa, i nitko ga, izim njegovog sobara, nije vidio nenapudrana. Ivan je Andrejević obično hodio položiv ruke na ledja, polagano obraćajući glavu kod svakoga koraka. Svaki se dan šetao po dugoj lipinoj aleji, koju je sam vlastitom rukom nasadio — te je imao prije smrti sreću koristit se njezinom sjenom. Ivan je Andrejević bio neobično skup na riečih; dokazom njegove šutljivosti neka služi ta osobitost, što on tečajem dvadeset godina nije govorio nijednoga slova svojoj ženi, Ani Pavlovnoj. U obće su njegovi odnošaji k Ani Pavlovnoj bili veoma čudnovate vrsti. —

Ona je upravljala cielim velikim gospodarstvom. Za objedom je uviek sjedila pokraj svojega muža — on bi bezobzirno opsovao onoga čovjeka, koj bi se usmjelio kazati joj jednu nepristojnu riečcu, a — medjutim nije ni sam nikad š njom govorio, niti dodirnuo njezinu ruku. Ana Pavlovna bila je plašljiva, blieda, ubita žena, svaki se je dan molila u crkvi na koljenih i nikad se nije nasmjehnula. Pripovieda se, da su oni prije, to jest, prije dolazka na ladanje, živili u boljoj slozi; pripoviedali su takodjer, da je Ana Pavlovna narušila svoje ženitbene obvezanosti i da je muž njezin saznao njezin prestupak. Pa makar i bila istina, no Ivan se Andrejević niti na smrtnoj postelji š njom pomirio nije. U vrieme posljednje njegove bolesti nije se odielila od njega, nu on se činio, kao da ju ni nevidi. Jedne je noći sjedila Ana Pavlovna u spalnici Ivana Andrejevića; — mučila ga bezsanica — lampa je gorila pred ikonom, sluga mojega djeda, po imenu Judić, o kojem ću vam na koncu dvie rieči kazati, izadje van. Ana Pavlovna ustane, prodje kroz sobu te se ridajuć baci na koljena pred postelju muža, htjela nešto kazat — protegnula ruku . . . . . Ivan Andrejević posmotri na nju — te slabim glasom nu tvrdo zavikne: „slugo!“ Sluga udje, Ana se Pavlovna hitro ustane, te se njišući povrati na svoje mjèsto.

Djeca se Ivana Andrejevića neobično njega bojala. Porasla su na selu, te su bila svjedoci stranoga ponašanja Ivana Andrejevića prema ženi. Sva su strastno ljubila Anu Pavlovnu, nu nisu smjela očitovati svoju ljubav. Ona sama kao da ih se je tudjila . . . Sjećate se gospodo mojega djeda, on je svagda, do svoje smrti hodio na prstima, te govorio šapćući . . . što sve néučini navada! Moj su djed i brat njegov, Ivan Ivanović, bili ljudi prosti, dobri, mirni i tužni; moja se grand' tante Natalija udala za prosta i glupa čovjeka, te je do smrti gojila zanj neizrecivu, strastnu, golubinju ljubav — nu nije bio takav njihov brat Vasilij. Kako mi se čini, kazao sam vam, da ga je Ivan Andrejević ostavio u Petrogradu. Bilo mu je tada dvadeset godina. Otac ga je izručio brizi nekoga odaljenoga rodjaka, čovjeku ne mladu, neoženjenu, biesnomu Volterijancu.

Vasilij je porasao, te nastupio u službu. Nije bio visoka uzrasta, no prilično čvrst i neobično spretan; prekrasno je govorio francezki, a bio na glasu kao vrstan duelant na sablje. Poštovali ga, kao jednoga iz medju najsjajnijih mladih ljudi za carevanja Katarine. Moj mi je otac često pripoviedao, da nije znao za nijednu staricu koja se nebi mogla srdačnim umiljenjem sjetiti na Vasilija Ivanovića Lučinova. Predstavite si čovjeka obdarena izvanrednom silom volje, strastna i raztrošna, uztrpljiva i smjela, neobično šutljiva, i po govoru njegovih suvremenika sudeć, — čarobno — bajno — ljubezna. U njem nije bilo ni savjesti, ni dobrote, ni poštenja, prem ga nije nitko za stalno mogao držati čovjekom zlim. Bio je samoljubiv — no znao zatajivati samoljublje, te je strastno ljubio neodvisnost. Kad se je Vasilij Ivanović znao nasmijat, prižmirio laskavo crnimi očima, te si je, koga mu je bilo volja, pridobio; rad je govorio, nije mu se bilo moguće oprieti — te su se dapače ljudi, uvjereni o suhoj i ledenoj njegovoj duši, ne jedanput podavali čarobnoj sili njegova upliva. Vrlo se je brinuo za sebe, a druge je pustio da se brinu za svoju korist, te je svagda u svem uspievao, što si nije nikada trô glave, te se je laskanjem služio kao sredstvom.

Iza deset godina po naselenju Andrejevića u selu dodje on na četiri mjeseca u Lučinovku kao gvardejski oficir — i tečajem ovoga vremena smota sasvim namrgodjena starca, svojega otca. Čudnovato! — Ivan je Andrejević nasladom slušao pripoviedke svojega sina o nekojih njegovih pobjeda! Braća su pred njim oniemila te se divila njemu, kao kakvomu višemu biću. Dà i sama Ana Pavlovna mal da ga nije više obljubila od sve ostale djece, tako strastno . . . tako iskreno joj odane . . . . .

Vasilij je Ivanović došao na selo prvo stoga, da si pogleda rodbinu; a drugo stoga, da izmami što više novaca od otca.

(Nastaviti će se.)

Pobjedna slava.

Po Šileru B. B.

Priamova tvrdja pade,
Troja sam je pepel, prah,
Opojeni slavom sade,
Pliena puni Grci mah
Posjedaše dugim' brodi,
Te ih Helespontov val
Vesela i plovba vodi
Prekrasni na grčki žal.
Radosti se piev nek ori!
Otčinskomu domu sad
Brodovi su spješit rad;
Povratak nas čeka skori.

Dugim redom Trojanaká
Odziva se plačan glas,
O grudi se bije svaka,
Bljedne, te si trga vlas.
U radostnu divlju slavu
Miešaju ti tužbe poj,
Nesreću si plaču pravu,
Što im tvrdju s'ori boj.
S bogom, vajmeh, tlo nam drago,
Puštajući sladki dom
Tudjincu nam dvorit tom.
Mrtvim li je negdje blago!

Bogovom već žrtva gori,
Podpali ju Kalchant — tad
Gradove što diže, ori,
Palladu je zazvat rad,
I Neptuna štono paše
Oko zemlje voden pas,
Zevsa, što aegidom maše,
Zevsa, sviet što trese vàs
Borismo se, konac boju
Dočekasmo težkom nut,
Minu vrieme, poraz ljut
Ponosnu nam stiže Troju.

Atrid, vodja četa, sada
Pregledat će narod svoj,
S njim što krenu nekoč rada
K dolini Skamàndra toj.
Tmasti oblak težke sjete
Kraljev ovi pogled nut;
Jer od došle silne čete
Malo nà taj kreće put.
Pjesmu stog nek zapjevaju,
Koji dom će vidjet mil,
Kojim život buji čil!
Jerbo svi se ne vraćaju.

Al i od nas svima neće
Povratak baš mio bit,
Možda mnogi domu kreće,
U kom mu je krvcu lit.
Mnogi varkom druga pade,
Koga krvni minu boj!
Reče Ulyss, komu dade
Vid Athena božji svoj.
Blažen, komu vjerom žene
Sretan, čist je osto dom!
Nij vjerovat stvoru tom,
Zà novim mu kreću zêne.

I tek osvojenoj ženi
Raduje se Atrid, te
Oko čara divnih njenih
Ruke srećan ovi, gle!
Pakog mora nestat čina,
Svetiti se zala roj,
Pravedno bo u visinah
Sud Kronide sudi svoj.
Zlim se zlo dovršit ima,
Opaki će kaznit rod
Rad gostinstva kadagod
Zevs, što pravo važe svima.

Sretnu možda dolikuje,
Oileov će hrabri sin,
Da vladare višnje štuje,
Kad ga minu napor, kin!
Nu ne cieneć dare dieli
I ne izbirući kob;
Thersit dom će vidjet bieli,
A Patròkla krije grob!
Budué sreća iz posude
Sliepo udes sipa, daj
Poraduj se, zapjevaj,
Koga žiće dopa tude!

Rat tek vriedne ništi! Brate,
Viek nek živi spomen tvoj
U grčkoj nam slavi, da te
Hrabrim svaki kazo boj.
Kad gorahu grčke ladje
Tvoja ruka tek bje spas,
Lukavac al, vještak svadje
Liepi dobi dar od nas.
Pepelu ti pokoj svetu!
Nè slomi te dušman, nè,
Ajant li Ajànta tre.
Vrl u gnievu pada kletu!

I svog boga puna sada
Proročica usta, nut,
S broda dim je vidjet rada
Doma svoga zadnji put.
Čovječje je dimom biće;
Ko što vjetar raznie dim,
Sjaju zemnom konac bit će;
Bozi? konca nij' tek njim.
Za konjikom briga teče
I za brodom; sutra, vaj!
Nè možemo, danas daj
Živit bud nam djelo preče.

Velikomu otcu vina
Sad Neòptolem će lit;
Izmedj ljudskih svih sudbina,
Diko, tvu ću proslavit.
Najveće na ovom svietu
Dobro ti je slavan glas,
Slava bo je još u cvietu,
Kad odávna nesta nas.
Hrabri, sjaj će tvoje dike
Neumrli glasat piev,
Zemni mine život, rev,
Mrtvim svrhe nije nike.

Kada pjesme zvukom nije
Svladanog pomènut mar,
Hektora podičit mi je,
Reče Tydid, ovim bar —
Koj za dom ko štitnik pade,
Boreći se sveudilj —
Pobjednika l' slava sade,
Kruni njega ljepši cilj!
Koj za dom se boreć pade
Braneći ga, štiteć viek,
Dušmanskih mu ustá riek
Slavu mora svedj da dade.

Nestor sada, pilac stari,
Vieka štono sprove tri,
Kitnjast vrčić pružit mari
Zaplakanoj Hekubi:
Izpij, drugog kriepa nije,
Nè sjećaj se tuge viek!
Bakov dar čudòtvor ti je,
Razcviljenoj grudi liek.
Izpij, drugog kriepa nije,
Nè sjećaj se tuge viek!
Razcviljenoj grudi liek,
Bakov dar čudotvor ti je.

Niobu bo, nebesniká
Koju sništi omražaj,
Plod kad klasja kuša, nika
Nè mučila tuga, vaj.
Kad života vrutak pjeni
Ustiû nam rub, to tad
Utonu nam nesmiljeni
Valovih u Lethe jad.
Kad života vrutak pjeni
Ustiu nam rub, to bol
Prosnismo, u Lethe dol
Minu, val ju odnie njeni.

Varaždinske Toplice u Hrvatskoj.

Albrecht u Zagrebu.

Hrvatski kraljević u Mletcih.

(998—1009).

Hrvatski kralj Krešimir II. Veći, nasljednik kralja Tomislava, ostavi iza sebe četiri sina: Svetoslava (Surinju), Držislava, Krešimira i Gojslava. Kako li je slavni otac u smrtni čas veliku svoju kraljevinu medju sinove svoje porazdielio, to neznamo; ali sjegurno je, da je prvorodjenca svoga Svetoslava opredielio, da zasjedne kraljevski priestol.

Svetoslav postade kraljem hrvatskim. Nu u njega nebijaše one silne snage i krieposti, koje je upravo u taj tren hrvatskomu kraju trebalo. Tamo na iztoku osililo se carstvo grčko za cara Vasilja II. Bugarobijca, kako nikada prije; ovdje na zapadu podigao se novi takmac državi hrvatskoj, — republika mletačka. Obje ove države uhvatiše se u zajedničko kolo, nebi li Hrvatsku, tu kraljicu mora jadranskoga smrvili, i na ruševinah njezinih svoju vlast razširili. —

Slabi kralj Svetoslav vidio je jasno, da se nad obzorjem njegove domovine sprema silna oluja. Neuzdajući se u se, i u hrabrost naroda svoga, tražijaše on prijateljstvo Mletčana, nebi li jih dobrim odvratio od pogubnoga nauma. Toga nemogaše podnositi mladji mu brat Držislav. Njemu lebdijaše pred očima stara slava hrvatska, on se spominjaše otčeve dobe, kadno se je mletački lav hrvatskomu žezlu poklonio i vječnu mu vjeru prisegao. Zašto da se starodavna država boji novorodjene sile zapadnoga susjeda, zar neživi više drevni narod hrvatski?

Hrabreni i ponosni Držislav opre se slabomu Svetoslavu. Hrvatski narod pristade uz smionoga kraljevića: Svetoslav izgubi priestol i krunu, a Držislav postade kraljom hrvatskim. Skinutomu i osramoćenomu Svetoslavu bijaše odsele jedina želja osveta. Da — osvetiti mu se valjalo, pa propao makar cieli hrvatski narod, i domovina, gdje mu počivaju svete kosti slavnih praotaca!

Čas osvete kucnuo. U Mletcih postao duždem Petar II. Orseoli, čovjek vele poduzetan i smion. Prva mu briga bijaše, kako bi Mletke hrvatskoga vrhovničtva riešio, ter sam zavladao jadranskim morem. Odkaže zato hrvatskomu kralju danak, što su ga dosele Mletci Hrvatom plaćali. Malo zatim odluči se na put do Dalmacije, nebi li Držislavu netom osvojene gradove Latinaca oteo. Nukalo ga na to nezadovoljstvo ovih Latinaca, zatim nada, da će ga pri tom pomagati — i Svetoslav. Pa nije se prevario. Osvetoljubni Svetoslav združi se sa Mletčanom proti vlastitomu bratu na štetu i propast naroda i domovine svoje!

Bijaše to godine 998., u svibnju. Iza tajnih priprema, te u dogovoru sa skinutim Svetoslavom i njegovom strankom navali Petar II. Orseoli iznenada na Dalmaciju. Latinci dočekaše ga velikim slavljem, a hrvatski kralj Držislav nemogaše mu se oprieti. Bijaše s jedne strane zatečen, a s druge strane predjoše mnogi Hrvati na stran skinutoga Svetoslava. U tinji čas predobi mletački dužd kvarnerske otoke, gradove Zadar, Biograd, Trogir i Spljet.

Kad je dužd Petar u Trogir dospjeo, dodjoše predanj gradjani i biskup trogirski, pokloniše se njemu, te mu se zavjeriše na sve vieke. Ali eto čuda! Iza ovih bane pred njega skinuti hrvatski kralj Svetoslav-Surinja, hvali mu, što ga je osvetiti došao, te mu prisegom obriče, da će mu biti vazda vjernim pristašem i prijateljem. A da vez prijateljstva trajniji i uži bude, predaje mu nestašno čedo svoje, m a l e n o g a s i s i n k a S t j e p a n a, n e k a g a v o d i u M l e t k e z a t a o c a, neka ga nadahne i odgoji duhom latinskim, da i on bude jednom kano kralj hrvatski revnim i stalnim prijateljem Mletaka. Eto, što li učini hrvatski jal —, kako li postrada domovina sa osvete slavohlepnoga i nevriednoga Svetoslava!

Ovjenčan slavom vrati se dužd mletački Petar u postojbinu svoju. I malenoga kraljevića Stjepana povede sobom u Mletke, da ga uzgoji po želji i namisli svojoj. Sin hrvatske majke, čedo kršnih planina dalmatinskih zaboraviti će jezik materinji, zaboraviti će običaje naroda svoga, taj krasnik majke prirode postati će tudjinom — ovejanim i razmaženim Latincem.

Stjepan dodje medju nove ljude, u nov sviet. Koli krasan, koli zamaman bijaše taj sjajni, razbludni život u Mletcih. I koli napredan pred priprostim životom hrvatskoga dvora. U duždinom dvoru u Mletcih bijaše prekrasno. Tamo su sobe vonjale najugodnijimi mirisavkami, tamo se kupalo ne u običnoj vodi, već u biser-rosi, tamo se blagovalo zlatnimi vilicami. Po sjajnih dvoranah kočile se i šepirile liepe i razkalašene žene, pune divotnoga čara, da jim odoljeti nemožeš. Tu je vesela Grkinja Marija, tu četiri mlade kćerke dužda Petra.

Kraljević Stjepan nemogaše se sasvim oteti zavodljivomu sjaju. Došav kano diete od kakovih deset godina u mletački dvor, bijaše premlad, da bi se uplivu ovomu oprieti mogao. Malo po malo priuči se udobnomu i liepomu životu, da, još više, u njemu se rodi ljubav prama kćeri duždovoj — prama liepoj Hiceli. Nije tomu pravo ni deset godina, a mladić Stjepan prosi liepu Hicela za ženu. Duždo mu ju daje rado, veseli se u duši, kako će budući hrvatski kralj i rodbinstvom svojim biti prinukan, da bude vazda revnim prijateljem Mletaka i Orseola. Godine 1008. postade Hicela ženom hrvatskoga kraljevića Stjepana.

Da li je kraljević Stjepan još dulje u Mletcih boravio, što je tu radio, da li se je zbilja odmetnuo od roda svoga, nije nam poviest zabilježila. Ali oko g. 1035. vidimo ga na hrvatskom priestolu, vidimo ga snažna i moćna, gdje brani pravo i interese zemlje svoje.

A nije se ni od roda svoga odmetnuo. Ta on rodi i uzhrani K r e š i m i r a IV. V e l i k o g a, najslavnijega kralja hrvatskoga!

V. Klaić.

Vatrometi (vulkani.)

(Nastavak).

Ovoj hypothezi stavlja sličnu Sterry Hunt, koj je takodjer toga mnienja, da je sredina i površina zemlje čvrsta, a izmedju ovih da je vruća kapljevina. Nu Sterry

Hunt netumači svoju hypothezu kao Hopkin, već pripisuje kapljevito stanje srednjih vrsta mehaničkomu i kemičkomu djelovanju.

Koliko ima dokaza i kakovi su, kojimi se ove hypotheze brane, nespada toliko na nas, stoga ćemo od njih samo ono uzeti, u čem se svi zemljoznanci slažu, a to je, da je izpod kore zemaljske raztaljena, vruća kapljevina (lava, koju ćemo jošte kasnije taknuti.) Dodajemo ovdje jošte i to, u čem se učenjaci slažu, da nije sva tvar izpod kore zemaljske vruća raztaljena kapljevina, već da je stranom i plinovita. Nu dodati mi je, da se nedržimo ovoga mnienja izključivo stoga, što se svi zemljoznanci u tom slažu, već i poradi toga, što ima fakta, po kojih nuždno na takovo stanje zemlje naše zaključujemo. Da vam samo spomenem dva neoboriva fakta. Prvi je, da toplina iza stanovite dubljine zemaljske kore (kamo već sunčana toplina neupliva) sveudilj raste i to za 100 stopa za 1° C. To je dokazano u mnogih rudnicih i prigodom izkapanja dubokih zdenaca. Nije li već to dovoljno, da prigrlimo hypothezu o kapljevitom i plinovitom stanju nutrinje zemaljske? Jer raste li toplina sveudilj prama sredini zemlje, to se mora nuždno već iza najviše 10 milja toplina toliko pomnožati, da se i najtvrdje tvari tale. A kamo li nećemo dopustiti, kad znamo, da promjeru zemlje ima 860 milja. Za koliko se tu može toplina povećati?! — Drugi faktum je, koj i očima viditi možemo, a to su vatrometi (vulkani.) Ove gore bacaju raztaljene tvari i vruće pare, što se nemože inače tumačiti, ili barem ne dobro i jasno, već ako prigrlimo rečenu hypothezu. I to nam je zadaća, da razjasnimo vatromete, da jim zahvatimo uzrok i opišemo stanje.

Većinom se drže zemljoslovci toga mnienja, da treba tražiti uzrok vulkaničkoga izbacivanja u raztaljenih i plinovitih tvarih nutrinje našega planeta. Nu premda se toga glavnoga načela svi drže, to ipak svi netumače jednako način, kojim to izbacivanje biva. Mi ćemo nekoja mnienja ovdje navesti.

Jedni vele, da se voda, koja dublje u zemlju dopire, izhlapljuje; takove pare, da se* raztežu velikom silom, pošto se ih je velika množina skupila, te tako ogromne raztaljene mase kroz pukotine zemlje prama površju ćeraju, gdje ih izbacuju velikom silom.** Kad si je već tako jednom para prokrčila put do površja, to nove pare radjajuće se u utrobi zemlje izbacuju načinom gore navedenim, istim putem opet druge raztaljene i čvrste tvari (odkuda periodičnost vatrometa). Nemože li si para prokrčiti put do površja sbog čvrstoće zemaljske kore, to se može zemlja malo nadignuti***, a para si nadje drugdje oduška.

Drugi opet vele, da se ćerajuće pare neproizvadjaju iz vode, koja dopire do tolike topline u zemlju, da se izparuje, već da se ćerajuće pare proizvadjaju iz same raztaljene tvari, koja se izbacuje; a ima i onako dosta para u nutrinji zemlje, kako već napomenusmo.

Treći opet mniju, da je raztaljena tvar u utrobi naše zemlje stisnuta, i da neprestano djeluje na koru zemaljsku. Dobije li gdje oduška, ili je na kojem mjestu zemaljska kora slabija, to probija kroz ovu, te tako nastaju vatrometi. Nu moramo ovdje jošte mimogredno spomenuti način, kojim bi se ta raztaljena tvar u zemlji stisnula. — Vele, da se je to moglo koje kako dogoditi; n. pr. kad je vanjska kora zemlje počela hladniti, morala se je po zakonih topline i stiskati, t. j. morala je postajati gušćom, a po tom i obujimati manji obseg. Tako bi se dakle zemaljska kora stisnula, a nutrnjim raztaljenim tvarim i plinovom bi prostor umanjen. Ili: neprestanim izparivanjem nastaje mnogo plinova i para u nutrinji zemlje, kojim treba više prostora. Ovo se drugo tumačenje nalazi već u onoj hypothezi, u kojoj se veli, da podzemne pare ćeraju raztaljenu masu na površje.

Neki pripisuju izbacivanje vatrometa lučbenomu djelovanju raztaljenih tvarih. Drugi opet traže uzrok vatrometom u munjini.

Čega dakle, da se držimo? Neima nijedne od napomenutih hypotheza, koja bi bila nemoguća, i koja nebi kakav upliv imala na vatromete. Nu za nas će biti najbolje, da sva ova mnienja u jedno složimo, t. j. da i pare i lučba i munjina sudjeluju kod izbacivanja ognjevitih masa vulkanskih. Držimo li se toga, sjegurnije je, da nismo pogriešili, jer su navedene činjenice u takovom savezu, da se veoma rado sljube. — Da su pare poglaviti uzrok izbacivanja, o tom nećemo dvojiti, a vjerojatno je, da i lučba svojim načinom sudjeluje.

Što da kažemo o munjini? — Malo, veoma malo! Znamo, da neima tvari, koja nebi bila munjevita; ovo se svojstvo (munjevnost) svakoj tvari pridruži kao i toplina, privlačivost itd. Ciela je dakle zemlja munjevita. Ali munjina djeluje i na lučbena raztvaranja, što vam se može u svakom lučbenom kabinetu očevidno i zorno dokazati. Lučba pako mogla bi djelovati na pare; i tako bi sve troje skladno sudjelovalo vulkanizmu. Nu munjina, koja se pokazuje kod izbacivanja ognjevitih tvarih (lave) može nastati i silnim ribanjem ognjevitih tvarih o stiene pukotina i ždriela, kroz koja prolaze. Munjina može prouzrokovati silni podzemni tutanj, što redovito prije izbacivanja lave zemljom trese i ljude straši. Tako bi munjina grmila pod zemljom, kao što blišti i puca nad zemljom u oblacih, pače i na vedru nebu za vrućega i sparnoga ljetnoga dana. Nu o tih stvarih možemo govoriti samo kao u magli; sve nam je nejasno, nikako nemožemo na čistac, jer tko će prodrieti u dubinu naše zemlje! Sunce, mjesec i mnoge zviezde hodnice i stajačice mnogo su dalje od nas, a ipak možemo više od njih govoriti, jer nam oko barem tamo dopire, a um njegova opažanja usavršuje, dočim nam je nutrinja zemlje zatvorena. Prem znanosti orijaškim korakom napred stupaju, prem se više prosvjeta! to nam

* Po poznatih nam fizičkih zakonih ob odbojnoj sili izmedju čestica plinovitih tjelesa.

** Dok nije bila poznata sila pare, nisu dakako mogli ni tumačiti vatromete ovakovim načinom.

*** Tako da su postale gore.

LISTAK.

Varaždinske Toplice (slika na strani 205.).

U današnjem broju donosimo čitateljem nekoliko slika od naših, jošte Rimljanom pod imenom „Aquae Jasae“, vrlo poznatih sumpornih kupeljih, ležećih u prekrasnoj dolini, koju Bednja od jezera Trakošćanskoga nataplja. — Ove su kupelji u sadašnje vrieme pod imenom „Varaždinskih Toplicah“ na daleko poznâte ne samo u Hrvatskoj, već i u susjednih pokrajinah: Ugarskoj, Štajerskoj, Koruškoj, Kranjskoj i t. d.

Mjesto Toplice leži u županiji varaždinskoj, broji 1000 duša, te je $1\frac{1}{2}$ sat udaljeno od grada Varaždina. O kupeljih u Toplicah napisao je Dr. Alexij Rakovac na njemačkom jeziku jošte god. 1860. obširniju brošuru, — a polag ove izdao je god. 1869. g. I. Tkalčić, arkivar prvostolnog kaptola zagrebačkoga, obširniji opis „Varaždinskih Toplicah“ hrvatskim jezikom. U obih tih knjigah nalaze se kemičke analize sumpornih tih kupelji, kao i opis onih bolesti, koje se tu lieče.

No Varaždinske Toplice zanimive su ne samo sa zdravstvenog, nego i sa geologičkog i geognostičnog, te historičkog gledišta, — pak zato jih u novije vrieme polaze ne samo bolestnici, nego i zdravi, — kojim je stalo do promjene zraka, a uz to do zabavnih izleta u prekrasnu okolicu, — ili do zanimivih rimskih starina, izkopanih kod samog vrela, te nalazećih se stranom u liepom perivoju, stranom u kupalištnoj predsobi, — a i u samu kupalištu.

Neima dvojbe, da naša Hrvatska imade preliepih prediela tako u gornjoj Krajini, kako u romantičnom Zagorju; no dvojimo, imade li gdje ljepšeg prediela od onog, što okružuje naše Varaždinske Toplice. Netreba nam više spomenuti, no vilu „Tonimir“, od koje neznaš, na koju stran svieta bi se prije ogledao. Tu imadeš prama sjeveru, iztoku i jugu tako krasan izgled na grad Varaždin, Čakovac, i sve naokolo župe i mjesta, brežuljke i gore ćak do Mariborskih brdinah, podravsku i pomursku ravnicu s jedne; a s druge strane u bednjansku dolinu i na kalničku goru, da se nemožeš s mjesta otrći, prem kad se nalaziš u družtvu znatiželjnih inozemnih ljepotica, koje očarane preliepim vidikom neprestaju izpitkivati ovo i ono, — pak se čuditi tomu, kako da su jim Varaždinske Toplice mogle ostati dosad nepoznate.

Kad bi bila zadaća ovog lista, preporučivati bolestnim i zdravim kojekakove kupelji ili zabavu mjesta, — to bi se usudili iz napomenutih brošura priobćiti čitateljem analitički opis vrela, bolesti, proti kojim agiraju te kupelji — kao i arkeologički opis starinskih predmeta ondje poredanih. Ali tako moramo se stegnut na to, da našim čitateljem u slikah predstavimo čitavo mjesto, — i pojedine neke predmete; — a one, koji se žele pobliže upoznati sa liepim tim predielom naše domovine, pak zabavljat' se učenjem mytologičkih slika i rimskih nadpisa, ili geologičkimi iztraživanji, svjetovati, da se u vrieme praznika sámi potrude onamo, — pak da nam kojim člankom pomognu raznositi glas mjestu, koje, kad bi se nalazilo u Njemačkoj ili drugoj kojoj državi, bi već odavna bilo raztrubljeno kao jedno od najznamenitijih kupališta u Europi.

— Djela naše akademije u inostranstvu. Poznati francezki publicista Louis Leger, profesor u Parizu, ne prestaje upoznavati zapadnu Europu stečevinami nove slovinske nauke. Čim koje važnije djelo slovinsko izadje na sviet, on ga odmah objavi svojim zemljakom. Treba znati, da je Leger osobiti poznavalac slovinskih naroda i jezika, dapače, kao što se samo uredničtvo „Ausland-a“ nedavno izrazilo, najbolji slavista od Neslavena u Europi. S osobitom se pak simpatijom zanima naš francezki prijatelj sa južnimi Slaveni. Nedavno čitasmo od njega liep dopis u strukovnom časopisu talijanskom „Rivista Europea“, u kojem je predočio Talijanom razvitak novinstva hrvatskoga, i izviestio jih o otvorenju hrvatskoga sveučilišta. Sada opet nalazimo od njega članak u poznatom francuzkom časopisu „Revue Politique et littéraire“ (Nro. 49), u kojem govori o znamenitom djelu Dra. Baltazara Bogišića: „Zbornik sadašnjih pravnih običaja kod južnih Slavena“. U uvodu med ostalim veli: „hvala Akademiji, te je Zagreb postao pravim središtem slovinske nauke u srednjoj Europi; tu se je odskora otvorilo i sveučilište, od kojega se punim pravom možemo nadati, da će se doskora moći takmiti sa sličnimi zavodi njemačke ili germanizovane Austrije. Radnje Akademije rastu svakim danom i po broju i po vriednosti“. Po tom spominje u kratko rad i život Bogišićev, o kom veli, da je jedan od najboljih poznavalaca običajnog prava u Europi. O samom djelu veli, da je vele znamenito, jedino u svojoj vrsti. Samo žali, da je pisano hrvatskim jezikom, jer da će tako biti slabo pristupno ostalomu učenomu svietu. M.

— Od slovenskoga „Vestnika“, što smo ga jur u našem listu oglasili, izašao je drugi broj. Sadržaj mu je obilan. Tu imade članaka: Viljem Penn; Elektrika vzbunjena po atmosferičnih procesih, od Dra. Križana; Dr. Vuk Štefanović Karadžić, od Hr. Fekonje (pisano hrvatskim jezikom); Odgoja pri Rimljanih, spisal M. Pleteršnik; Koren par — pal, od I. Šumana. U književnom viestniku žali I. P., što mnogi slovenski učenjaci na glasu (Miklošić, Krek, Šubić) nepišu materinskim si jezikom; zatim javlja, da dr. G. Krek, koj je netom postao pravim i urednim profesorom slovenštine na sveučilištu u Gradcu, pripravlja drugo izdanje svojega glasovitoga djela: „Einleitung in die Geschichte der slavischen Litteratur“. Preporučamo slovenski „Vestnik“ svim, koji se zanimaju slovenskom knjigom.

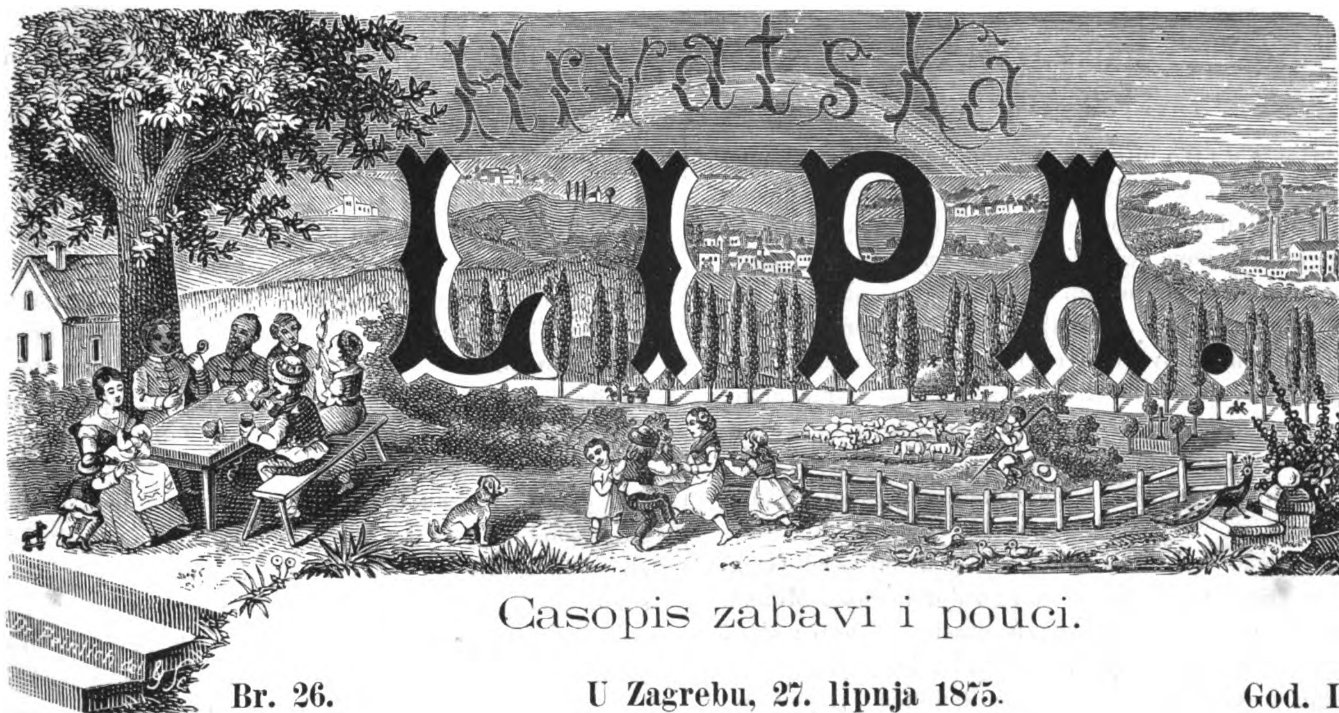
— Novosadski beletristični časopis „Javor“ donosi u broju 16. sliedeću zanimivu viest: „Jedan mladi katolički župnik u Boki kotorskoj prikuplja s velikim trudom književne starine u svojoj postojbini. On je rodjen Perašćanin, pa kako se u ovom odličnom mjestu nalazi najviše istorijskih porodica, to je već do sad mogao nabaviti priličnu zbirku rukopisnih starina. Jednu od ovih čita jedan naš prijatelj, kojemu imamo zahvaliti i za ovu bilježka i za poznanstvo s vriednim skupljačem. To je drama iz 17. vieka, koju je pisao Palmotić, i koja se zove: „Danica, kći kralja Ostoje, a vjerenica Matijaševa“. Ovaj je rukopis jamačno prepis s originala, jer datira od 16. veljače 1692; a na njemu stoji, da je ista drama prikazivana pred duž dom mletačkim (Morosinijem) 6. veljače 1694., dakle dvie godine poslie prepisa. U drami rade 15 lica i kor. Njojzi predhodi jedan prolog od istog pisca: „Rieka Sava“, koj počinje s ovom strofom:

„O čestiti Dubrovniče,
Svjetla kruno kraja ovoga,
Svi gradovi kim se diče
Od jezika slovinskoga.“

Istim metrumom je pisana ciela drama. Nju je prepisao, kao što na dobro sačuvanom rukopisu stoji u tri jezika zabilježeno, Julije Balović iz Perasta. Balovići su i danas jedna od najodličnijih porodica tamošnjih“. —

— (Nove knjige.) „Mladi mornar“ ili put po moru od Rieke do Trsta. Napisao B. Babić, pr. ravnatelj kr. nautičke škole u Bakru, Kraljevica 1875. Tisak primorske tiskare. Djelce je ovo veoma znamenito za naše pomorstvo. U formi pripoviesti donosi nam tu pisac cielo nazivlje za našu mornaricu. Gospodin Babić poznat je strukovnjak i valjan poznavalac hrvaštine, te je zato njegovo djelo i sa jezične strane veoma vriedno.

— Ovih dana dobismo prvi svezčić Relkovićevih djela, što jih izdaje prof. Martin Seneković u Vinkovcih. Poduzeće je g. Senekovića hvale vriedno, te se nadamo, da će naći dovoljno prenumeranta. Samo jedno da mimogred taknemo. Prebiruć po listovih te zagledavajuć amo tamo, divili smo se, koli je jezik Relkovićev čist i pravilan. To probudi u nama sumnju, da li nije to izdanje mjestimice gdješto izpravljeno. Medjutim nećemo, da se iztaknemo svojim nekompetentnim sudom, strukovna će kritika valjda o tom izdanju obširnije govoriti.

Časopis zabavi i pouci.

Br. 26. U Zagrebu, 27. lipnja 1875. God. I.

Izdaje se svake nedjelje. Godišnja ciena 4 for.; poštom i domaćim u kuću 5 for. Rukopisi se ne vraćaju.

KAPAVAC.

(Požežka balada.)

I ti ćeš opet doći
„I ljubit ćeš me viek,
„I ljubavi nam neće
„Vremenâ mienjat tek."

„„Jest, ljubo, ja ću doći
„„I ljubit ću te viek,
„„I ljubavi nam neće
„„Vremenâ mienjat tek.""

„„I vjera moja tvrda,
„„I rieč mi sluša bog,
„„Koj sretno će iz boja
„„Povratit dragog tvog.""

To reče, pa u sedlo
Usieda konju svom,
Popjevkujuć pohitą
Planinom kršnom tom.

On pjeva i konjicu
Ostrugom bodri skok,
Pram Požežkoj poljani
Naperio mu krok.

U Požežkom se polju
Bielasa kršan grad,
Al biesno ga je Ture
Zaposjednulo sad.

Tam junak hiti vrli,
Da s Turci bije boj,
Da pomogne si braći,
I spasi narod svoj.

I biše se sa Turci,
I Bog jim sreću dò,
Te turski polumjesec
Pred sjajnim krstom pò.

Al gustom u hrastiku,
Gle, tko to jeca tam?
Pa gdje su druga braća,
I zašt je junak sam?

U boju težkih mladac
Dopanuo je ran,
Udaljio se bolan,
Da smrtni sniva san.

Iz sna se sada preza,
I bolnu hvata grud,
I rad bi jošte živjet,
Preboljet udes hud.

„Oj suze, gdje ste suze,
„Što draga će jih lit,
„Vi uztuk mojim ranam
„Sad mogle biste bit.

„I jedna samo kaplja,
„Da na me kapne bar,
„Da kaže mi, kolik je
„U moje ljube mar."

To reče, al uz grudi
Zašumi vode šum,
I žive vode vrelo
Provalilo je hum.

I ledne kaplju kapi,
I ranah taže bol,
I krvave se tada
Razlievaju u dol.

Pa tragom tim su došla
Po brata braća tad,
I brižnom njegom život
Još spasila mu mlad.

Od vrela tog se priča,
Da jenja bola sva,
Stog staro kó i mlado
Za Kapavac još zna.

F. Ciraki.

Majka i kći.

Izvorna pripoviest.

Bijaše u rano jutro iza svečanoga plesa. Nebo tamno i neprijatno, zrak hladan. Nas se nekoliko spremilo na šetnju, nebi li iza probdijene noći obumrla uda oživjeli i razigrane duhove primirili. Polažasmo ravnim putem. Tamo nad obzorjem podigli se tamni, gusti oblaci, samo gdje gdje prodirao slabi sjaj jutrnjega sunašca. Sva krajina oniemila, sve bilo mirno, muklo, turobno. I mi bijasmo tihi, potišteni. Svaki nas zaronio u raznolike, sanovite misli: dozivao si u pamet prikaze i utiske netom minule, sjajne noći. Samo se razabirali koraci naši, i ovi se muklo odbijali tamo nedaleko o goloj, kamenitoj hridi.

— Kud ste se zamislili, uze najednom veseli Grga, što ste zamuknuli? Nečudim se zaljubljenomu Milanu, da se sa svojom liepom Ankom razstati nemože; ali ti Ivane, kamo si se ti djeo? Zar je i tebe koja sinoćnja ljepotica začarala? Pa ti momče Radivoju, ti ponosni, nedobitni sokole, zar se i tebe dojmili prolazni čari salonskih golubica? Ta ti nisi ni plesao!

Ove rieči uzbuniše mukli mir, što je dosele sanenim družtvom našim vladao. Zaljubljeni Milan pogledao Grgu blagim posmjehom, kano da mu hvali, što mu je uzor njegov spomenuo; prozaični Ivan uzeo se živo braniti, da ljepotice na svietu nema, koja bi ga očarati mogla. A momče Radivoj, taj galantni, ljuvezni krasnik, taj ljubimac gospodja? On nepodiže očiju, niti nepisnu. Čelo mu se nabralo, a iz širokih mu grudih vinuo se duboki, težki uzdah. To nas zateče.

— Aj, aj, navalit će Grga, gledi ti Radivoja, došlo valjda i njemu do gusta. Daj kaži, očituj se, primetnu još uštipljivo.

Radivoj mu neodvrati ni riečce. Pogleda ga snuždeno, kano da mu zanovetanje njegovo neprija, a zatim se opet zanese u duboke misli. I opet nastade tihi mir. Samo mladi i drzki Eugen prekidao češće taj mir, dosadjivao nam pripoviedajuć o tobožnjih pobjedah i lovorviencih, koje da je sretnik na jučeranjem plesu ubrao.

* * *

— Da zbilja, Zoriću, uzeh Radivoju govoriti, kad me je u večer u stanu posjetio, kakva te je nevolja spopala, što si se od jutros snuždio? Radivoj Zorić prečuo moje pitanje. Pružio se na divanu, dimio smotku ko za okladu, a oči mu se nejasne i nemirne ustavile na fantastističkih slikah, što jih je gusti dim tvorio.

Čudio sam se nenadanoj promjeni u duši Radivoja Zorića. Prije dvie godine jošter pobratih se š njim, ali u cielo ovo vrieme nevidjeh tračak sjete na vedrom mu licu. Zorić bijaše blizu tridesete, liepa stasa, crnih očiju i vranih kosa. Pristala mu vanjština zanimala svakoga, koj ga je jednom samo vidio. A koli krasna bijaše tekar duša njegova! Bijaše čovjek izobražen, u svojoj struci duboko učen, ali kraj toga čedan i skroman. Srce u njega meko i nježno, čuvstvovalo i tudja čuvstva shvaćalo. Narod je svoj ljubio, štovao svakoga, osobito cienio i pazio prijatelje svoje. Bijaše vazda miran i blag, pjesnik bi reko, ko svibanjski dan, ko djetinji san. Vršio svjestno dužnosti zvanja svoga, podnosio sve tegobe života ravnodušno. Nikada ga nevidjeh namrštena lica, ni zle volje.

Bijaše Radivoj Zorić liečnikom. Zvanje ga sililo da obći sa svietom. On je to i činio. Ali nije bio hvalisavac ni blebetalo. Zato ga i sve voljelo. Sve ga pozivalo; nijedne malo ne kuće nebilo u našem gradu, koja ga nebi rado vidjela Jedina ženskadija nešto se mrčila na Radivoja. Mlade ga gospodjice i gospodje rado zvale, da jih lieči i svjetuje. Radivoj činio to svjestno, bio skrban liečnik i triezan svjetovalac, galantan i uljudan čovjek, da mu ravna ne nadješ; pak ipak motrile ga gospodjice nekako čudnovato, malo ne nešto prezirno, ili ljutito. — — Nazvale ga napokon nedobitnim sokolom, ili druge opet mramornim kipom.

A Radivoj hajao za to i nehajao. Polazio rado družtva gospodja, zabavljao se š njimi, ali uza to bio vazda nekako rezerviran, hladan. Ta hladnoća uzžesti mnogu krasoticu još većma. „Škoda čovjeka,“ znala bi gdjekoja jadna i zabrinuta reći, „škoda ga, ostati će vječnim mladencem.“

I ja nastojah proniknuti u dušu mojega prijana. Znadijah, da u njega imade nježno, čuvstveno srce; zar se to krasno srce nikada ognjem ljubavi ugrijati neće? Moram iskreno priznati, moje dušoslovno znanje i ponimanje nije toliko bilo, da bih ovoga čovjeka shvatiti mogao. Mišljah s početka, da ima negdje vjernu dušu, kojoj je već davna srce svoje zavjerio, ali doskora moradoh uvidjeti, da sam se prevario. Ili zar nosi na srcu odoljen travu, da ga čari ženski nezamame? Napokon mi se pričini, da moj prijan spada medju one muževe, koji su mnogo i težko za najmladjih dana stradali, ter sada nakon groznih bura duševnih mirno zriju u taj čudni, liepi, ali i varavi sviet.

Tim većma nadjoh se u čudu, kad sam ga danas gledao nujna, nemirna, nerazgovorljiva.

— Ali Radivoju, uzeh iza duge, mučne stanke, zar ti je zbilja tiesno oko srca, s česa je čelo tvoje potamnilo?

Mišljah, da će mi moj dobri prijan srce izkaliti, ali se prevarih. Bacio smotku na stran, sa čela mu nestalo nabora, a na licu opet zasjao onaj divni mir, radi kojega mu je sav sviet zavidjao.

— Mani me se, uze on najvećom objektivnosti, ta zar me neznaš? Uronio sam časak samo u sladke i gorke uspomene prijašnjih ljeta, pa sam se slučajno sjetio jedne neugodne zgode. Potakla me na to neka gospodja na jučeranjem plesu. Ali što da o tom duljim . . . . I Radivoj bijaše opet sasvim spokojan.

Posljednje rieči probudiše u meni zvedljivost, te nastojah svakojako, nebi li od njega štogod o toj neugodnoj zgodi izmamio. Radivoj medjutim nehtjede me razumjeti, već zače o svemu i svačemu pripoviedati. Nestrpljivo i raztreseno prisluškivah zvonkim riečim

njegovim, po glavi mi se svedjer vrzle rieči: „neugodna zgoda.“

— Oprosti brate, upadoh najednom, nebi li mi štogod pripoviedao o toj neugodnoj zgodi, čini mi se, biti će vrlo zanimiva.

Radivoj me široko pogleda, nasmije se, te odvrati:

— Ala si zvedljiv! — Neimam danas volje ni vremena, da ti sve obširno sam kažem. Ali sutra poslati ću ti pisma moja, čitaj jih marljivo, pa ćeš znati sve.

I zbilja, sutradan stiže mi svežčić prašnih pisama, raznolika i zanimiva sadržaja. Evo jih nekoliko.

I.

Kad sam pred nekoliko godina doktorom postao, dodjoh u rodni grad svoj K . . . . Mnoge me obitelji odabraše svojim kućnim liečnikom, medju ostalimi i bogata obitelj baruna Reichensteina. U toj kući nije doduše nitko bolovao, ali pristojalo se, da toli ugledna obitelj imade svojega liečnika.

Reichensteini bijahu čudni ljudi. Jedno i drugo već pristaro, pa ipak još ludo! Neljubljahu se nikad, pa zato niti neživljahu složno i zadovoljno. U velikoj palači, što jim se je na velikom trgu sterala, stanovaše gospodja barunica Reichensteinka u prvom katu, a gospodin barun u prizemlju. Tim htjedoše valjda svietu pokazati, koliko jedan za drugoga mari. Gospodin barun, inače osobiti prijatelj i ljubitelj konja, neodavaše baš mnogo genialiteta, ali tim većma gledaše taj tudjinac, kako bi liepe običaje izobraženih tudjina u domovini našoj uvriežio, a zastarjele, idilske zabave i staro hrvatsko poštenje iz hrvatskih kućah izagnao. Pri tom ga pomagaše osobita njegova supruga, žena doduše već pri ljetih, ali ipak — kako bi on ironično spominjao — interesantna. Nije joj ni tu na umu bilo, da radi složno sa suprugom svojim; njoj je bilo do toga, da ju ljudi drže hrvatskom Eugenijom.

Salon barunice Reichensteinke bijaše središtem višeg družtvenog života u gradu K. Dok se je gospodin barun po gradu vozikao, sabirao se u dvorani njegove napredne supruge sav zbor kojekakovih literata, glasbenika, umjetnika, i diletanta svake ruke . . . . Uz to krasile su taj krug veoma često i ljepotice, dakako nešto već starije, ali zato ljubezne i inteligentne. Osobito je te gospodje resilo neko slobodoumje i milostivo držanje prama mladim umjetnikom i diletantom . . . . Kad se je ovakovo šareno družtvance sabralo, prirediivale se razne zabave. Tu se krasnoslovilo ili prikazivalo, gudilo na gudalih i igralo na glasoviru, ili ocienjivalo razne najnovije proizvode umjetnosti svake vrsti. Dok su umjetnici svoje komade proizvadjali, vladala je dvoranom mrtva tišina. Mnogi zaneseni glasbenik ili deklamator često nije slutio, kako je produkcijom svojom izabrano družtvance zanio, i uljuljao u san. Iza produkcija sliedila bi kritika. Gladni i žedni umjetnici otišli i posadili se uz veliki i puni stol, a literati i diletanti pridruživali se gospodjam, da sude o svršenoj zabavi. Samo kadkada, i to obično pod konac, dolazio je na te koncerte i gospodin barun, te se je vazda odlikovao svojom duhovitom i jezgrovitom šutnjom.

Mene zapade nesreća, te sam ovim zabavam prisustvovati morao Gospodja barunica naime postade jednom zgodom, kad je neki deklamator „Ludu“ od Petöfija krasnoslovio, veoma nervoznom, malo da joj nije kap pala. Od toga časa moradoh i ja svaki put doći na sastanak. Iz početka bijaše mi to od srca težko i neprilično, ali s vremenom priviknuh i ja tomu. Gospodja barunica odlikovala me dakako svakom prilikom, a i ostale gospoje bijahu mi sklone i prijazne. Kraj svega toga bijaše mi u tom družtvu često veoma tiesno, malo ne i neugodno. Bio sam se već za rana priučio ozbiljnomu, triezno mu radu, pa me duša boljela, kad sam tolike ure probavio bezposlen — sred neradinih, taštih i izpraznih ljudi.

Družtvo u barunice postade po me nešto zanimivijim, kad sam tu prvi put našao dvie još nepoznate mi žene. Prva bijaše gospodjica Helena, umjetnica na glasoviru; a druga gospodja Minka Petrovićka, supruga nekog višeg činovnika. Gospodja Petrovićka dovede po prvi put svoju štićenicu u kuću barunice, da se tu pred otmenim družtvom iztakne. Moram priznati, obje te žene zanimale su me u prvi mah. Ta kako i nebi? Bijahu mi se u isti tren ukazale, a kolika razlika medju njima!

Gospojica Helena bijaše djevojče mlado. Suho i žutkasto, ali ipak ljepušno lice, plašljivi i blagi pogled crnog joj oka, vitko i slabo joj tielo — to bijahu najglavniji biljezi te krotke, zastidjene, ali plemenite duše. Kad sam ju prvi put nagovorio, poniknu glavom, a cielo tielo kano da joj je zadrhtalo . . . . . Gospodja Petrovićka naprotiv bijaše žena, što no riek, u najljepših godinah. Sjegurni korak, drzoviti malo ne pogled vlažnih joj očiju, ironički smieh za razgovora, sve to odavaše, da je ona dama, koja je mnogo sa svietom občila. Nebijaše doduše više u prvom cvietu mladosti, ali još uviek svježa i rumena. Kad bi se smijala, caklili se biser-zubići iza rumenih ustnica. Stasa bijaše nešto krupnijega, ali ne omašna. Pričini mi se ta žena dražestnom, duhovitom, veselom, možda i razkalašenom. Kraj svih tih prednostih razabirah joj ipak na licu neku crtu, s koje se malo ne preplaših; crta ta odavaše neku bestialnost. Pa ipak udje mi gospodja Petrovićka u volju; — tko bi bio tada mislio, da će mi ta žena jednom zadati tolikih težkih jada!

Zabava započe. Mlada Helena sjede uz glasovir, te zaigra neku sonatu od Bethovena. Sve umukne. Ja se smjestih medju domaćicom i gospodjom Petrovićkom. Nesjećam se više pravo svega, — bio sam valjda veoma raztresen. Čini mi se, da nisam slušao divne glasove velikoga Bethovena, već se nehotice zagledao u susjedu svoju Petrovićku. Kad se prenuh, opazih, da ni ona glasbu nesluša, već da me nekim zadovoljstvom promatra, kano da mi hoće reći, da se s moje nepristojnosti nimalo neljuti. Bijah s toga ne malo smeten, — čini mi se, da sam se i zacrvenio — ali umah svladah tu uzbunu, i uzeh silom glasbu slušati.

— Čini mi se, šaptne najednom gospodja Petrovićka, vas nezanima Bethoven?

Ja ju široko pogledam.

— Pravo imate, nastavi ona, i ja vam, iskreno da kažem, sama neshvaćam toga tobožnjega velikana. To mi je već deset putih miliji Offenbach, Strauss, ili Fahrbach.

Posljednje rieči poprati gospodja Petrovićka čudnim nekim smiehom. Nisam znao, što da o njih sudim. Ili se ruga mojemu nehajstvu za Bethovena, ili je to njezino ozbiljno mnienje? Što da joj odvratim? Ništa.

Postadoh pozorniji. Okrenuh se licem prama bliedoj Heleni, te prisluškivah divnim glasovom, što jih je ona na glasoviru izvodila. Bijaše to zbilja liepa naslada. Kad se je produkcija svršila, nastade po salonu veliki žamor. Gospodje i gospoda dohrlila mladoj umjetnici, te ju hvalili i kovali u zviezde. Sirota Helena bila sva u neprilici, porumenila do ušiju, te se stidljivo zahvaljivala. U taj tren stade pred mene gospodja Petrovićka.

— Vi ste gospodine liečnikom, zače ona, pogledav me pronicavim, smjelim pogledom.

— Na službu gospodjo.

— Ali neboravite dugo u našem gradu?

— Tek tri mjeseca.

— Drago mi je, odvrati ona, što sam vas upoznala. Nadam se, da nećete ni moju kuću prezrieti, jel te?

— Osobita mi je čast.

Zabava potrajala do večera. Gospodja me Petrovićka nepustila s oka, morao sam uviek biti uz nju. Bijaše veoma razgovorljiva, šalila se i smijala, ali smieh i glas njezin bijaše nekako mukao. U obće neopažah u nje onoga pravoga humora i života, štono svjetske dame toli krasno resi. Činjaše mi se, da sve to biva u njoj tek prisiljeno. Pa ipak me počela zanimati ta čudna, vesela žena.

Na razstanku moradoh joj obreći, da ću ju čim prije obaći. Kad sam se zatim sa domaćom gospodjom, barunicom Reichensteinkom praštao, spotaknula mi u šali neuljudnost moju, što sam se cielo vrieme samo sa Petrovićkom zabavljao.

— Čuvajte se nje, zaključi malo ne zlobno i uvriedjena, žalila bi vas doktore, da vas ona zaplete u mreže svoje.

(Nastaviti će se.)

Tri portreta.

Pripoviest Ivana Turgenjeva.

(Nastavak.)

On je živio sjajno i razkošno u Petrogradu, te počinio silu dugova. Nije se lahko složio skupošću roditeljskom, i premda mu je Ivan Andrejević za jedan njegov dolazak — što je vjerojatno — dao puno više novaca, nego li svoj ostaloj djeci tečajem dvadeset godina, proživljenih u roditeljskom domu, no Vasilij se je držao izvjestnoga ruskoga pravila: „brat tak brat!“ — U Ivana Andrejevića bio sluga, po imenu Judić, toli visok, suh i mučaljiv čovjek, kao njegov barin. Pripovieda se, da je taj Judić s neke strane bio uzrok stranoga ponašanja Ivana Andrejevića prema Ani Pavlovnoj; pripovieda se, da je odkrio prestupnu svezu moje prababe s jednim od boljih prijatelja mojega pradjeda. Vjerojatno je, da se je Judić duboko razkajao sa svoje neumjestne revnosti stoga, što si nije moći predstaviti boljega čovjeka. Uspomena na njega još je do sada sveta svim mojim dvorskim ljudem. Judić se je koristio neograničenim povjerenjem mojega pradjeda. U to vrieme imali su seljaci novaca, ali ih nisu davali na čuvanje, već su ih sami čuvali u sanducih i ladicah itd. Ivan je Andrejević zatvarao sve svoje novce u velikom okovanom sanduku, koj se je nahodio pod njegovim uzglavljem. Ključ svoga sanduka bio je predao Judiću. Svaki večer, kad se je legao spavat, zapovjedio je Ivan Andrejević, da se otvori taj sanduk, te je pravilno potuckivao prstom po svakoj od napunjenih vrećica, a subotom je sam s Judićem razvezivao vrećice te pazljivo brojio novce. Vasilij uzplamti željom, da takne zavjetni kovčeg, te se odluči na prolom. Tečajem od pet ili šest dana tako je omekšao Judića, to jest doveo biednoga starca do toga, da je držao mladoga barina — kako se veli — bezdušnim. Občinio ga tim načinom, Vasilij se pričini žalostnim i mračnim, dugo nije hotio odgovoriti na pitanja Judićeva, te mu napokon kaže, da je proigrao novce — te da će se pogubiti — ako jih gdjegod ne dostane. Judić zarida, te se baci pred njega na koljena moleć ga, da se spomene Boga i da se nepogubi. Vasilij neodgovori ni slova, već se zatvori u sobu! Za neko vrieme začuje on, da netko pazljivo kuca, on otvori vrata te ugleda na pragu Judića, blieda, drkćuća s ključem u ruci. Vasilij je u onaj par sve razumio. Spočetka nehtijaše pristati. Judić je u suzah govorio: „izvolite, barine! uzmite.“ Vasilij napokon suglasi. Izvedoše to u ponedeljak. Vasiliju pridje u glavu misao, da zamieni izvadjeni novac razbitim criepljem. On je računao na to, da Ivan Andrejević, tuckajući prstom po vrećicah, neće obratiti osobite pozornosti na jedva zamjetljivu različnost zvuka — a do subote se je nadao dobiti i uložiti natrag novce u sanduk. Zamišljeno — učinjeno. Otac nije u istinu ništa zamjetio. No do subote nedobije Vasilij novaca; dočim se je nadao, da će na uzeti novac dobit od jednoga bogatoga susjeda — te naprotiv, sve sàm proigra. Medju tim nastane subota; došao red i na vrećice, nabite criepom. Predstavite si, gospodo, udivljenje i negodovanje Ivana Andrejevića.

— Što to znači? zagrmi on. Judić je mučao.

— Ti si ukrao te novce?

— Nikako ne.

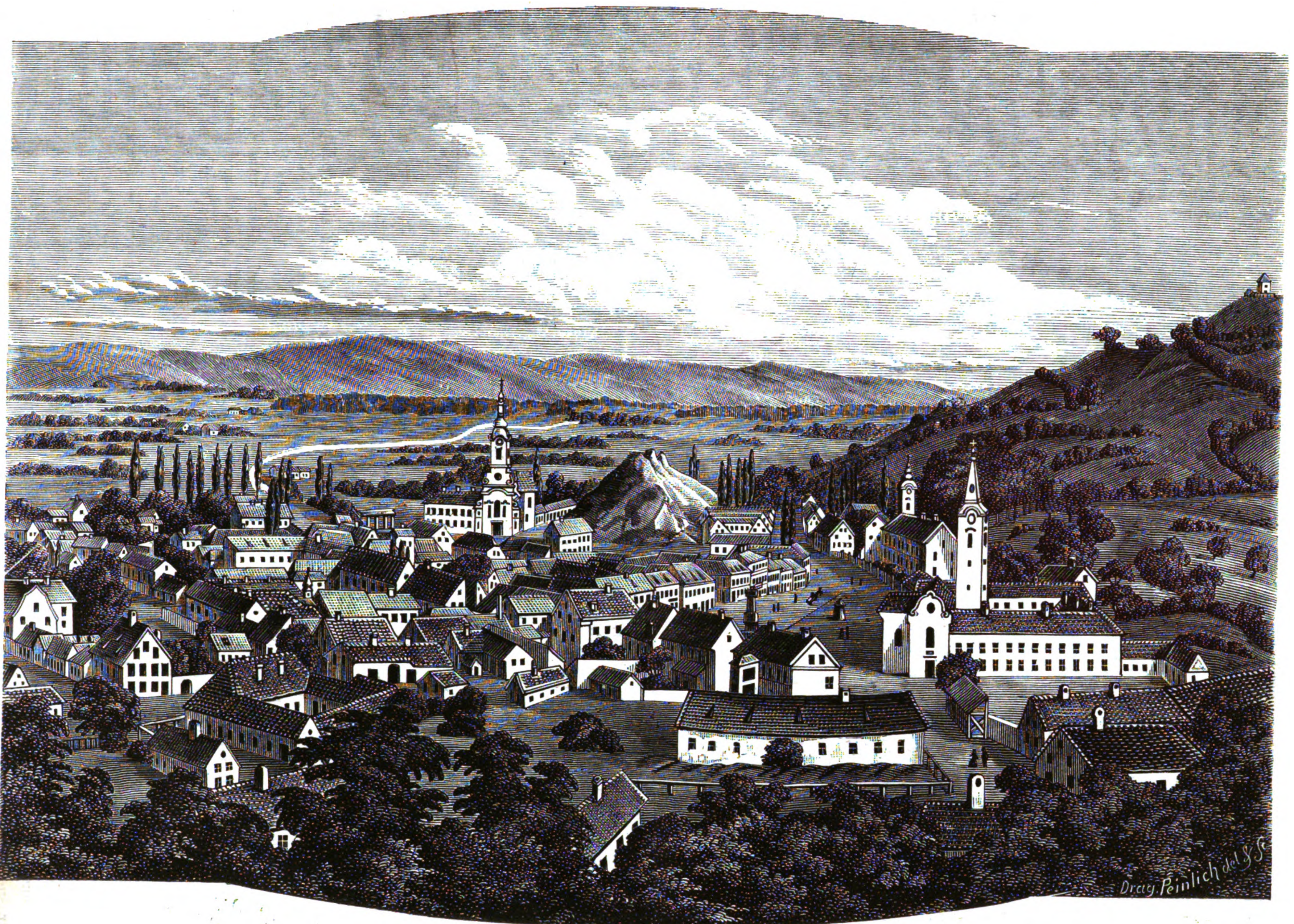
— Tako, a tko je uzeo tvoj ključ?

— Ja nisam nikomu davao ključ.

— Nikomu? A kako nikomu — dakle si tat. Priznaj.

— Nisam tat, Ivane Andrejeviću.

— Odkuda onda ovi criepovi, odnio ih bies!

Požega u Slavoniji.

Tako me ti dakle varaš? posljednji put ti kažem — priznaj!

Judić je sagnuo glavu, a ruke položio na ledja.

— Ej ljudi! zakriči Ivan Andrejević iztupljenim glasom.

— Kako? zar ćete mene . . . . . kazniti? prošapta Judić.

— Gle ti njega! što si ti bolji od drugih? Ti si tat! nu, Judiću, nisam ja očekivao od tebe takovoga nepoštenja!

— Ja sam posiedio u vašoj službi, Ivane Andrejeviću, progovori usilenjem Judić.

— A što mi je do tvojih siedina stalo! Vrag te odnio sa službom!

Ljudi unidju.

— Primite ga, dà čvrsto!

U Ivana Andrejevića probliede te zadrkću ustnice. On je hodio po sobi kao divlja zvier po tiesnom kavezu.

Ljudi se neusude izpuniti njegov nalog.

— Što stojite? Ili hoćete da ga ja pograbim, što li?

Judić podje baš k vratam . . . . .

— Stoj! Zavikne Ivan Andrejević. — Judiću, posljednji ti put govorim, molim te, Judiću, priznaj.

— Nemogu! prostenje Judić.

— Dakle ga pograbite, staru liju! . . . Na vješala š njim! Na moju glavu, zagrmi biesni starac.

Vrata se otvore i unidje Vasilij. On je bio skoro još bliedji od otca, ruke su mu drhtale, gornja se ustnica podigne te pokaže red bielih i ravnih zubih.

— Ja sam krivac, progovori on gluhim no tvrdim glasom.

— Ja sam uzeo ove novce.

Ljudi se zapanje.

— Ti! kako to? ti, Vasko! bez Judićeva suglasja?

— Ne! progovori Judić, s mojom dozvolom. Ja sam dao ključ Vasiliju Ivanoviću. Baćuško, Vasiliju! zašto ste se uznemirio?

— Dakle tko je tat? zakriči Ivan Andrejević. — Hvala ti, Vasiliju, hvala. A tebe Judiću, ja svejedno pomilovati neću. Zašto mi nisi sve priznao? Ej, vi! što ste stali? ili možda i vi moje vlasti nepriznajete? A stobom ću se već razgovarati golube moj! primetne on, obrativ se k Vasiliju.

Ljudi htjedoše opet pograbiti Judića.

— Ne dirajte ga! prošapta Vasilij kroz zube. — Sluge ga neposlušaju. — Natrag! zakrikne on, te se baci na nje . . . . Oni odskoče.

— Ha! buntovniče! prostenje Ivan Andrejević, i podigav palicu, podje na sina.

Vasilij odskoči, shvati za balčak mač, te ga izvuče do sredine! Svi zatrepeću. Ana Pavlovna, zamamljena šumom, preplašena i blieda pokaže se na vrata.

Strašno se izmieni lice Ivana Andrejevića. On klone, pusti palicu, te se težko spusti u naslonjač, zakriv lice obima rukama. Nitko se nemakne, svi su stojali ko ukopani, ne izključiv Vasilija. Čvrsto je stiskivao jaki balčak mača, oči mu se kriesile snuždenim, zlobnim blieskom . . . . .

— Izadjite svi . . . . svi van, progovori tilim glasom Ivan Andrejević, ne oduzev ruke sa lica.

Ciela četa izadje. Vasilij ostane na pragu, te potresav glavu, obuze Judića, poljubi ruku materi . . . . i za dva sata ga već nije bilo u selu. On ode u Petrograd.

Na večer istoga dana sjedio je Judić u krilu drvene kuće. Ljudi ga okružili, sažaljivali ga te gorko predbacivali barinu.

— Dosta je, djeco, odgovori on napokon: — dosta je... što ga psujete? baćuška naš neljubi varalice....

Uslied ovoga se Vasilij nije više vidio svojimi roditelji. Ivan Andrejević umre bez njega, i umro je sigurno s takovom tugom na srdcu, kakvu nedaj Bože izkusiti nijednomu izmedju nas. Vasilij odputuje medju tim, te se veselio po svojoj navadi trošeći novce. Kako je dobio te novce, nemogu za stalno reči. Uzeo si za slugu Francuza, spretna i lukava, nu malena čovječića, nekakvoga „Burse.“ Taj se čovjek strastno k njemu privezao, te mu pomagao u svih njegovih mnogovrstnih zgodah. Nisam namjerio, da vam pripovjedim sve čine mojega grand'oncle—a; on se odlikovao takovom neograničenom smjelošću, takovom zmijskom izvratljivošću, takovom nepostiživom hladnokrvnošću, toli spretnim i tankim umom, da priznajem, razumjeti mogu neograničenu vlast toga beznačajnoga čovjeka nad istimi plemenitimi dušami . . . . . .

Skoro po smrti otca, Vasilij Ivanović, nepazeć na svoju izvratljivost, bude pozvan na duel od jednoga uvredjenoga čovjeka. On se je tukao, težko ranio svojega suparnika, te bude prisiljen ostaviti stolicu; naložiše mu nepomično živiti u svojem mjestu! Vasiliju Ivanoviću bilo 30 godina. Vi si možete lahko predstaviti, gospodo, s kakvim je čuvstvom taj čovjek, priviknuv na stolicu, na sjajan život, došao na selo. Govori se, da je na putu često izhodio iz kola, bacio se licem u snieg te plakao. Nitko u Lučinovu nije u njem nazirao onoga prijašnjega veseljaka, ljubeznoga Vasilija Ivanovića. On nije s nikim govorio, od jutra do večera oblazio je po lovu, s vidivom neuztrpljivošću podnosio je plašljivo laskanje svoje majke, te se ne žalostno nasmjehivao nad braćom, nad njihovimi ženami (oba su se već bili oženili) . . .

Kako mi se čini, nisam vam dosada ništa pripoviedao o Olgi Ivanovnoj. Slabim djetetom dovezli su ju u Lučinovku, skoro da nije umrla na putu. Olga Ivanovna bila je, kako se veli, uzgojena u strahu božjem i roditeljskom . . . . treba je jošte znati, da su Ivan Andrejević i Ana Pavlovna — oba š njom baratali kao svojom kćerju. No u njoj je tinjala iskra onoga ognja, koj je tako žarko gorio u duši Vasilija Ivanovića. Medjutim dok se prava djeca Ivana Andrejevića nisu usudila promišljati ob uzroku stranoga, neizrecivoga razdora medju njihovimi roditelji — Olgu je od ranih ljeta žalostio i mučio položaj Ane Pavlovne. Slično Vasiliju ljubila je neodvisnost, svaka ju je ograničenost uzbunila. Ona se svimi silami privezala k svojoj dobročiniteljici;

na starca Lučiňova se srdila i često je sjedeć za stolom, upravila na njega tako mračne poglede, da je istomu slugi, koj je nosio jela, postalo zlo. Ivan Andrejević nije zamjetio svih tih pogleda zato, što nije u obće obraćao nikakov pozor na svoju obitelj.

Spočetka je Ana Pavlovna nastojala, da iztrebi iz nje ovu nenavist — no nekoja smjela pitanja Olge prisiliše ju, da umukne sasvim. Djeca su Ivana Andrejevića obožavala Olgu, a starica ju je takodjer ljubila, prem dosta hladnom ljubavju.

Vjekovita nevolja udušila je u toj nevoljnoj ženi svako veselje, svako silnije čuvstvo, i ništa nije tako jasno dokazivalo čarobitu ljubeznost Vasilija, kao što to, da ga je takodjer i mati plameno obljubila. Izljevi djetinske nježnosti nisu u to vrieme bili u navadi, — a po tom nije ni čudnovato, što nije Olga smjela pokazivati svoju privrženost, prem je uviek s osobitom nježnošću cjelivala ruku Ane Pavlovne večerom, kod oprosta. Jedva da je umjela čitat i pisat. Proživiv dvadeset godina, ruske su djevice počimale čitati romane slične vrsti, markiza Glagolja, Fanfana i Lolotu, Alekseja ili kuća u liesu; — počimale se učiti na glasoviru i pjevat pjesme sliedeće vrsti, nekoč veoma izvjestne:

Mužkarci na svietu
Ko muhe liepe se na nás itd.

(Nastaviti će se.)

Vatrometi (vulkani.)

(Konac).

Mnogo je lave izbačeno, na nekojih mjestih bje do 3 hvata visoka. 30. travnja je toli žestoko u Vezuvù tutnjilo, da se je sav Napulj tresao. Poslie je bio potres. Viditi ćemo, kako će se taj naravni dimnjak u buduće vladati.

Premda se vatrometi po svojem vanjskom obličju jedan od drugoga prilično razlikuju, to imadu u obće ipak stalan neki oblik. Vatrometi su najme briegovi ili gore, koje imadu spodobu šiljata, gore kao odsječena čunja. Nutri su šuplji ili imadu barem dosta prostranu ciev (ždrielo, Krater) pram nutrinji zemlje, kroz koju vatromet kida. Kako duga ta ciev biti mora, može si svatko pomisliti, kad zna, da mora biti u savezu sa raztaljenimi tvarmi naše zemlje. To je obćeniti oblik vatrometa, koj je morao svaki jednom imati. Nu u manjih stvarih se razlikuju, tako je jedan n. pr. šiljatiji od drugoga. Osobito su nizki mladi vulkani kao Havaijski, Mauna Loa i Mauna Kea, koji se prikazuju kao veliki smetnjaci, te neimadu ništa veličanstvena i posebna. Do visine 13—1400 metara dižu se ti vatrometi veoma lagano tako, da jim strmina broji 1 do 5⁰. Ždrielo jim je pako veoma veliko. Mauna Loa ima ždrielo od 3790 metara u promjeru; nu osim toga ima jošte jedno pobočno ždrielo od 4700 metara u promjeru.

Nekoji su vatrometi ne samo šiljastiji ili tubastiji od drugih, nego se odlikuju i posebinami. Tako ima vatrometa, koji imadu žliebove, koji se uzporedo spuštaju s vrha na podnožje, te tim sve širi bivaju, čim se od vrha više udaljuju. Ovi žliebovi znadu više putij biti prilično pravilni, i to tim pravilniji, čim su vatrometi pravilniji šiljnici; a to je sasma naravno, jerbo te žliebove izdubi kišnica, koja se pravilnije na sve strane vatrometa razlieva, ako je ovaj pravilan. Liepo se ukazuju ovi žliebovi na vatrometu Gunung Sumbing na Javi, Cotopaxi kod Latakungah u Andah južne Amerike i Mount Egmont ili Taranaki na novoj Zelandiji. Cotopaxi je jedan od najstrašnijih vatrometa južne Amerike, god. 1748. bacao je lavu, a tutnjava mu se je čula preko 100 milja daleko; obzorje pako tako je zastro, da nije bilo viditi bez svieće u 3 sata poslie podne.

Više putij neudara lava kroz glavno ždrielo, već si s raznih uzroka prodre put pram površini drugim pravcem. Kadkada prodre lava prilično daleko od vatrometa na površinu, dočim se drugda iztisne na samom boku vatrometa. U prvom slučaju mogu nastati novi vatrometi ili otoci u moru; u drugom pako slučaju nastaju manji čunjići nametnici, kakovih ima na Etni do 700. God. 1831. nasta na jednoč blizu Sicilije malen vulkanički otok, Ferdinandea nazvan. Valjda je lava imala proći kroz glavno ždrielo Etne, ali taj put krenu drugim pravcem, te podiže rečeni otok, koj je sliedeće godine opet u moru utonuo.

Vatrometa ima veoma mnogo na našoj zemlji, nu po svoj prilici jih ima jošte mnogo više na mjesecu. Da bi htjeli brojiti vatrometе, koji jošte sada kidaju i one, koji su nekoč kidali, to bi ih veoma mnogo nabrojili. Veliki prirodoslovac Alex. Humboldt nabrojio je 407 djelujućih vatrometa, od kojih je 225 kidalo ove godine. U Europi ih ima 7, a ovoga stoljeća kidahu 4 (Vezuv, Etna, Stromboli, Santorin.) Drugi nabrojiše 270 djelujućih vatrometa. Ali mnogo više ima ih obumrlih, kojim se tragovi do danas uzčuvaše (lava).

Vatrometi su uviek blizu obale morske, jedina je iznimka na visočini istočne Azije, gdje je vatromet 1500 milja od mora udaljen. Možda je to i dovelo nekoje do tvrdnje, da su vatrometi u savezu s morem. Barèm vele, da ima u Americi takovih vatrometa, koji nebacaju samu čistu lavú, već i morske ribe i ine životinje*.

---

* Sva je prilika, da ima i kod nas vatrometa, nu takovih, kojih se za sada barem neimamo plašiti, jer su obumrli. Bakotić navadja u razpraví o vatrometih u „Književniku“ godine 1866. goru „Mrljan“, kojoj se na podnožju namjesti grad Spljet, te navadja više razloga, koji ga nukaju na mnienje, da je „Mrljan“ nekoč bio vatromet. Dokazuje takodjer, da je sve zemljište, osobito otoci i gore, vulkaničko. To isto veli o Kranjskoj, evo nekoliko njegovih rieči: „Ako se od Ljubljane putuje kroz dolnju Kranjsku napram Trstu, te ako se nadalje pozorno motri kopnina uzduž hrvatskoga primorja ili još napried i dalmatinskoga primorja: ako se pratać Julske Alpe prouči slovinsko zemljište čak do mora, mora se za stalno reći, da će onaj, koj bude sretno proučio ove krajeve u zemljoslovnom obziru, obogatiti znanost neizmjernim blagom. itd. Medju ostalim želi, da se ustanove i kod nas znanstvena družtva, a hvala Bogu, sada već obstoje. Da nisam premlad, bodrio bi riečmi penjačko naše družtvo na iztraživanja vulkaničnosti naših zemalja, nu što ću patuljak van želiti mu dobar uspjeh!

Dodajmo jošte k tomu nekoliko o lavi t. j. onoj tvari, koju vatrometi izbacuju. Vatrometi doduše izbacuju i pare i pepeo, piesak, sitnije i poveće kamenje, paće i pećine, nu ovo neoznačujemo pojmom lave, već razumievamo pod tim imenom samo onu raztaljenu tvar, koja se iz vatrometa izlieva. Lava je vrlo vruća; više putij joj siže toplina preko 2000° C. Kad se lava izlije, neohladi namah, već veoma polagano. Uzrok tomu netraže prirodoslovci u zlu vodiću, kakav je lava, već u kemičkom djelovanju, kojom prigodom se mnogo topline razvija, te tako lavu dugo vremena toplom uzdrži. Lava od god. 1858. na Vezuvu bila je god. 1864. jošte tako topla, da su si mogli vinogradari Vezuva na njoj jelo svoje kuhati. — Nu nije lava svakoga vatrometa kod svakoga kidanja jednaka.

Razlikuje se lava takodjer po gustoći i po sastavinah.

Tako smo u kratko prošli glavnije stvari naravnih čudotvoraca, vatrometa.

Prem su vatrometi više putih uzrok velikoj biedi i nevolji, to nam ipak ne valja dirati u naravni red stvarih govoreći, da to nevalja, da bi to bolje moglo biti, da sam ja Bog, ja bi drugačije načinio, čemu te strahote, vatrometi? — da gradove uništuju? — da ljude guše? itd. Jer ne samo, da svojimi biesnimi riečmi nećemo ništa popraviti, već takovim govorom težko griešimo proti providnosti božjoj, koja je sve u najbolji red svela. Uzmimo, da ti se obistini želja, da nebi bilo groznih strašnih vatrometa, što bi bilo? Zar bolje? — Oj ne! Ta Humboldt nazivlje vatromete čuvarkami (Sicherheitsventile)! Jeste li vidjeli ili čuli kada o takovih čuvarkah? — Ako u parnom kotlu (bilo to kod željeznice, parobroda, paromlina ili gdje mu drago) ima odviše pare, da bi kotao pući mogao, to se otvori tomu priredjen odušak (čuvarka), kroz koj toliko pare izilazi, koliko je potrebito. Timi čuvarkami prispodablja Humboldt vatromete; jer zemlja naša je veliki kotao, koj ima u svojoj utrobi mnogo raztaljenih i plinovitih tvarih, koje se sveudilj raztežu. Da dakle neima vatrometa, kroz koje bi ove razvrućene tvari izilazile, to bi se zemlja mogla razpući kao kotao, koj je pretrpan parom. Nevelim opet, da bi se zemlja razpukla na dvie polovice kao orah, kad ga nožem otvoriš, već da bi pukla na kojem mjestu, gdje bi lava onda izilazila. A zar nam nije bolje, kad znamo, gdje lava izlazi, da se možemo tomu mjestu ugnuti, nego li da nas iznebuha gdjegod zemlja proždre. Dakako da je i to istina, da vatrometi mnogu štetu nanašaju, da su već mnogo kolibica, sela i gradova sa njihovimi stanovnici posuli vrućom ognjevitom lavom. Koliko je već štete nanio Vezuv kod Napulja? Fuego i Agna (vatra i voda) su god. 1774. grad Guatemala sasma porušili, a 30,000 stanovnika zadušiše vrijućom vodom, vrućim muljem, pieskom, pepelom i lavom! Ali što da vam nabrajam nesreće i biede, što ih počiniše vatrometi? Ta knjige bi ciele o tom napisao, da se tko potrudi sakupljivati viesti o takovih zgodah.

Da nezaključimo ovaj opis žalostnim ovim prizorom, želim vam na koncu, da vidite jednom veličanstvo, užas, krasotu i moć naravi, koja se pokazuje prigodom kidanja kojega vatrometa. Budete li kada tako sretni, sjetite se medju ostalim i ovoga nedostatnoga opisa, pak ćete uviditi, da je strašan ponor medju mrtvom rieči i veličanstvenom naravi. O. K.

Poziv na predplatu.

Koncem ovoga mjeseca eto pol godine, što je „Hrvatska lipa“ sviet ugledala. Priznajem rado, da je mladjahni list taj u mnogom obziru manjkav i nesavršen; ali u prkos tomu stekao si je u kratko vrieme mnogo prijatelja, koji ga stranom radom svojim, stranom opet materijalno pomažu. Ta me okolnost uvjerava, da sam časopis ovaj u dobar čas te na korist naroda hrvatskoga pokrenuo. —

Zato molim na izmaku prvoga polugodišta stare prijatelje, neka mi ostanu i nadalje vjerni; a ujedno pozivljem i sve prijatelje liepoj literaturi, da se na moj list predplate, i tim mu dalji obstanak osjeguraju.

Kraj slaboga književnoga i umjetničkoga života u našoj domovini težko mi je gg. predplatnikom osobitih i uzornih stvarih obećati; ali to obričem, da ću sve sile svoje u to uložiti, da „Hrvatska lipa“ obilnim i biranim sadržajem te zgodnimi ilustracijami zadaći svojoj udovolji. U to ime umolio sam neke starije književnike, da me djelom i svjetom podpomažu. Uz to će i urednik ovoga lista, g. Vjekoslav Klaić po mogućnosti nastojati, da list ovaj bude dostojnim drugom sličnim časopisom ostalih naroda.

„Hrvatska lipa“ stoji na godinu 4 for.; za predplatnike izvan Zagreba, te za one, kojim se list u kuću nosi — 5 for. Razmjerno prema godišnjoj cieni može se platiti za pol i za četvrt godine.

U Zagrebu, 15. lipnja 1875.

Dragutin Albrecht,
vlastnik „Hrvatske Lipe.“

Tiskom, troškom i nakladom **Drag. Albrechta.** Odgovorni urednik **Vjekoslav Klaić.**

Ovomu broju dodan je prilog od četvrt arka.

LISTAK.

Požežka dolina i Požega (na str. 213.).

Dolina požežka spada medju najdivnije krajeve mile nam domovine. Ona je Slavoncu ono, što je Hrvatu njegovo liepo Zagorje: nješta doduše po prostoru manja od njega, ali glede krasotâ prirodnih u svakom pogledu premac mu. Ta dolina leži od prilike u sredini Slavonije. Ne daleko od Kamenske, blizu vrelišta Orljave, dieli se gora Crni vrh u dva ogromna krila, jedno južno, a drugo sjeverno. Pod raznimi imeni: Papuk, Bieli vrh, Krndija, Krstov vrh sa sjevera, Sujnik i Požežka gora s juga, a Diljgora od istoka zaokružena je ova dolina šumastimi sredogorskimi šljemeni i vinorodnimi brežuljci. Uprav divotnom ukazuje se ona putniku, kad dolazeć od Pakraca i prošav Kamenski klanjac u nju stupi. S obje strane razkriljene gore, a sred njih divna dolina, kojom se tihim romonom vijuga srebropjena Orljava, a na sve strane proviruju iznad bujnih šuma i poljana bieli tornjevi sa svojimi blistajućimi se jabukami. Milijega pogleda, nego li je odavle na požežko polje, jedva da si čovjek i pomisliti može. Nu ne manje je takodjer divan pogled, kad se čovjek dolazeć od Našica uzpne na crnu Krndiju, te mu se odavle sa visine do blizu 3000 stopa ukaže ovaj mali zemaljski raj sa svojim valovitim humljem. Tu se upravo duša u čovjeku raztaplja od milinja, te čovjek i nehotice uzkliknuti mora: „E domovino, da si mi sretna, kó što si krasna, ne bi te ljepše pod suncem bilo!"

U vilinskom ovom kraju, uz južne gore, leži starodavna Požega, oslonjajući se o junačka pleća Sokol-gore, tvrdog Kamena i Vranovca, a na utoku divljeg Vučijaka, kojeg ime i narav mu već odaje. Požega, koje slike u ovom broju donosimo, spada medju nastarije gradove domovine naše. Kaže se, da se je ona u prastaro doba zvala „Zlatni Prag"; a to nam se i posve vjerojatno vidi, jer se od južne strane preko Požege kao preko praga dolazi u doline, koja se je radi svoje naravne ljepote i plodovitosti takodjer zvala „zlatan dol". Preko „zlatnoga Praga" u „zlatni dol", to si je posve srodno i prilično bilo.

Nu ljepota prirodna nije uviek i blagoslovom za ljude, nego ne riedko upravo izvorom mnogih jada i nevolja, jer što je liepo, za to se i mnoge pohlepne ruke otimlju. Tako ti bijaše i našemu starodavnomu „Zlatnomu Pragu". Iza mnogih pretrpljenih jada od grabežljivih Rimljana, divljih Gota i lupežkih Huna zavije se on napokon u crno, te se na uspomenu svojih nesretnih dana prozove „Požga, Požega", kako nam se evo i danas do blizu tisuć godina već zove. Kao Požega stane se ovaj grad opet polagano pridizati, te se i sbiljam pod okriljem hrvatskoga ustava i hrvatskih slobodština razvije do veličine i bogatstva prije ni neslućena. Sve požežko polje jedan divan vrt, a Požega gradom, da ga jedva pregledati možeš! — Nego ni ta sreća nebijaše stalna, kako ovjenčani pjesnik pjeva:

„Kolo od sreće u okoli
Vrteći se neprestaje
Tko bi gori eto é doli,
A tko é doli gori ustaje!"

Provale turske haramije, unište sve blagostanje, porobe i popale sela i gradove, a preostali narod okuju u najcrnje robstvo. Sada nastanu za Požegu najčemerniji dani, kakovi joj nigda prije nebijahu. Ali gle čuda: ovi najnesretniji dani Požege uprav su i dani njezine najveće slave, kakove se ni prije ni poslie već dostala nije. U najvećoj svojoj nevolji bijaše ona gniezdo i izhodište svih junačkih pokušaja i navala na krvnika sreće i slobode naroda svoga. Ilinić, Senčević, Lapsanovići, Kolaković, Slavetić, junakinja Mara, Matijević, Dukić, Šarić, Imbrišimović i nebrojeni drugi junaci i mučenici za slobodu svetu ovjenčaše Požegu slavom, koja potamnuti neće, dok je roda i poroda hrvatskoga.

Nu ni jadi naviek netraju, i Požega se napokon mentuje mučitelja svojih. Malena i neznatna, izmučena i izmrcvarena, ni sjenka negdanje svoje divote počme ona opet slobodnije odisati i naprezati svoje sile, nebi li se opet dokopala boljeg i slavnijeg živovanja. Ali ti se je težko otresti biede i nevolja, kad ti ona jednom čvrsto za vrat sjedne! Tako ti se u našoj Požegi iza turskog robstva sreća slabo osmjehavaše; te ako joj se je kadkada i pokazala, ali naskoro ju uviek opet stiže sad ova sad ona nesreća, pa tako joj sve do sada nepodje za rukom, da se razvije, kako bi to zasluživala, i kako bi se razviti mogla prema milini i naravnom preobilju okolice svoje. Nu dat će Bog i Požegi boljih dana, krene li ona samo stalnije putem domorodnih vrlina i svjetske obrazovanosti. Ti pako, blagi štioče, nanese li te put u nju, nepožali truda u požežke popeti se vinograde, a osobito na onu kulu Talerovu, štono ti i na ovoj sliki u visinu strši, pa da se naužiješ slasti i milinja, kakovog si riedko u životu uživao! I. F.

III. Dopis o francezkoj literaturi.

8. lipnja 1875.

Prvi moj list počeo je s nekrologi, žalibože i ovaj put vam moram dojaviti viest, žalostnu i po Franceze i po sve prijatelje francezkoga naroda. Umro je Charles Rémusat u 78. godini dobe svoje. Već se 3. ovoga mjeseca bio pronio glas o njegovoj smrti, onaj čas neistinit, al se za tri dana obistinit morao. Posljednje dane tako se bilo stanje bolestnikovo pogoršalo, da nije ni starac Thiers posljednjih dana k prijatelju svomu pripušten bio, a kada je expredsjednik republike čuo o smrti ovoga svoga vriednog podupiratelja, suze ga obliše, te zakuka: poslie smrti moje punice nisam do danas tolike žalosti ćutio.

Charles Rémusat (čitaj: Šarl Remizà) bio sin komornika Napol. I. Kasnije podignut na grofovstvo, postao je u ožujku 1840. ministrom unutrnjih posala. Poslie veljačke revolucije izabrala ga Toulouse zastupnikom u Constituantu i u legislativu. Pošto je Napoleon III. državni prevrat učinio, odrekao se je Rémusat javnoga života i nije se na političkom polju do g. 1870. pojavio. U sadanju skupštinu izabran, stari ovaj krâljevac postane pristašom konservativne republike, pridružio se Thiersu, komu je do smrti vjeran ostao. Pod ovim bijaše on takodjer ministrom vanjskih posala, dok nije ujedno s njim protirepublikanskoj uroti podlegao. Rémusata hvale kao veoma vještog diplomata.

Na književnom polju osobito se Rémusat odlikova. Od god. 1846. bio on članom francezke akademije, i to ne član, koji nije nikad pera zamočio ili u akademiju došao, da samo politiku tjera, poput većine današnjih francezkih akademikâ; ne, Rémusat je zaslužio mjesto, kojim ga „neumrli" odlikovaše. Njegovi filosofički spisi su nenadkriljivi. Abeilard, Anselmo Canterburyski, Essais-Baco, o njemačkoj filosofiji i mnogi članci u „Revue des Deux-Mondes" zauzimlju u francezkoj književnosti častno mjesto, čine spisatelja slavnim, neumrlim. Zadnje vrieme radio je i izdavao sa St.-Beuve-om i još s nekojimi učenjaci, dok ga evo smrtna bolest neuduši.

Pred smrt predao je akademiji novo filosofičko djelo i to: Histoire de la philosophie anglaise (Poviest inglezke filosofije.)

Danas je pokopan u jedan sat i pol po podne na groblje Picpus. Groblje ovo, nazvano tako po istoimenom samostanu, maleno je; nu posve aristokratičko, a na sjajnih mu grobnicah čitate imena glasovitih muževa, kao što su: Montmorency, Lafayette, Talleyrand, La Rochefoucauld itd.

Nagrobno slovo govorio je prvi Bersot u ime akademije znanosti, kojoj je pokojnik članom bio. Bože moj, kako bi govor ovaj liepo poslužit mogao našemu Veber-Tkalčeviću, branitelju načela: „de mortuis (skoro umrvših) nihil nisi bene". Poslužit bi mu mogao, kad bude još kojom sgodom u ime akademije nadgrobna slova govorio i znanstvene[1] nekrologe pisao.

Drugi je na grobu Rémusatovu progovorio Jules Simon, a napokon Gatien-Arnould.

Sprovod je bio sjajan. Thiers i mnogo narodnih zastupnika, kao i zastupnici republikanskih listova pridružiše se članovom akademije, da se za uviek oproste s rodoljubom, piscem i učenjakom.

[1] Vide: u grobu još neohladnivšega Kurelca!

U posljednjem vam pismu spomenuh ime skladatelja Bizet-a. Danas Bizet-a nema više medju živućimi. Umro je u 37. god. života svoga.

Rodjen 25. listopada 1838. bio učenikom Gounod-ovim, učio u parižkom konservatoriju, napokon bio poslan na nauke u Rim, gdje je uviek odlikovan bio. U javnost stupio prvi put s opretom u jednom činu „le Docteur Miracle". Davana je u kazalištu Bouffes 1857. i bila dobro primljena. — Drugo njegovo djelo jesu: „les Pêcheurs des perles" (Biserolovci) opera u tri čina, davana prvi put god. 1863. u Théâtre-Lyrique. Zatim su dvie šaljive opere „Jolie fille de Perth" u 4 čina i „Djamileh" u jednom činu. Najbolje njegovo djelo je komična opera u 4 čina „Carmen", davana 3. ožujka o. g. K tomu je ostavio glasbenoj akademiji „le Cid" veliku operu u pet čina. Osim toga potiče od njega nekoliko povećih skladba, kao „Patrie", „L' Arlésienné i mnogo mnogo manjih komada, koje nećemo navadjati.

Georges Bizet bio je u obće srednji talent u glasbenoj struci, nu od svojih „Pêcheursa" do „Carmena" veliki je napredak pokazao, pače ova posljednja opera i velik mu glas stekla, ako je kritika i našla u njoj nekoje male nedostatke.

Nad grobom njegovim, poslie ostalih, progovori i Gounod, nu glas ga iznevjeri, rieč mu zape i gorke ga suze obliju. Dirajući to trenutak bijaše, videć kako slavni umjetnik učenika i prijatelja si oplakuje!

Nadalje je jučer preminuo Alfred Thouroude, dramatički pisac, rodjen u Havre-u 1839. U rodnom mu mjestu prve njegove komade prikazaše, tekar god. 1868. dodjoše i na parižko pozorište. Poznatiji njegovi spisi jesu: La Vie privée, le Droit des Femmes, le Bâtard, la Charmeuse, Une Mère, Jane, l' Oubliée. Zadnje njegovo djelo, što je prošle godine izašlo (od tada bo bijaše bolestan) jest l' Echafaud (stratište). Kao najbolji komad označuje „Bâtard-a" (Kopile) jer je njime najbolje uspio, a bogme i policiji posla dao. I ovaj je bio srednji pisac.

Kad sam već u govoru o dramatičkom piscu, rado bi nastavio pisat o kazalištu, ali i tu se opazuje, tako zvana „sezonne morte", a kako u mnogih gradovih, tako i ovdje nekoja kazališta veoma zlo stoje. Eno ovih dana prodano je kazalište „Vaudeville", stojeće na najljepšem mjestu, najme na uglu Chaussée d' Antin, blizu nove opere i boulevardâ; prodano na javnoj dražbi, a za ovim bi se još kojegod prodati moglo. Nije ni čudo. U Parizu ima oko trideset kazališta, pače oko četrdeset, ako uračunate amo sve i najmanje hramove Thalije, pa makar bila ova kazališta u Parizu, nemože im dobro ići, tim manje, što se dan danas u obće nigdje mnogo dobrih dramatičkih komada neproizvadja. Zato i prestajem govorit o kazalištu, pa ću se osvrnut na ostale najnovije proizvode književnosti francezke.

U knjižari Hachette et Cie, boulevard Saint-Germain. 7a. izlazi u svezcih po 50 centimâ ogromno djelo „Nouvelle Geographie Universelle". Djelo ovo imati će oko 500 svezaka s nekoliko hiljada ilustracija. Prvi svezak izašao je već 8. svibnja ove god.

Pisac ovoga djela je Elisée Reclus, poznat sa svojih geografičkih spisa, osobito pako s djela: La terre, les Phénomènes terrestres i s mnogih članaka tiskanih po raznih znanstvenih novinah.

Cieli njegov „Obći zemljopis" dielit će se u 12 velikih knjiga. U prvoj knjizi biti će opisivana Grčka, Turska, Rumenija, Srbija, Italija i pirenejski poluotok; u drugoj: Francezka, Alsacija, Lorena i Belgija; u trećoj: Švajcarska, Austrija, Njemačka, Holandija itd.

Kako je pisac poznat, tako se ovdje nadaju od ovoga poduzeća najvećemu uspjehu.

Mi Hrvati, mi ćemo se sjegurno i na ovo djelo tužit, ako i može pisac Matkovićevu statistiku od god. 1873. upotrebit; jer koliko ja i štujem g. Matkovića, ipak — kao nestrukovnjak — moram opaziti, da njegova statistika neodgovara ovoj svrhi. Pa pošto će još mnogo vremena proći, dok pisac „Sveobćeg zemljopisa" dodje do Austrije, kamo će valjda i nas strpat, to bi koji hrvatski strukovnjak mogao veliku uslugu i hrvatskomu narodu i samomu piscu Reclusu učiniti, poslav mu podatke o Hrvatskoj i Hrvatih. (Razumievam sve Hrvate, stanovali oni, gdje mu drago i krstili se kako im drago.) I djelo Reclusovo opisivat će „la terre et les hommes", zemlje i narode. — Svaki tjedan izlazi jedan svezak u 8°.

(Dalje sliedi.)

Riešenje konjičeva skoka u broju 24.

(Zagonetka).

21	62	25	58	23	12	17	14
26	57	22	61	18	15	10	7
63	20	59	24	11	8	13	16
56	27	64	19	60	33	6	9
1	46	55	28	5	44	37	32
52	49	4	45	34	29	40	43
47	2	51	54	41	38	31	36
50	53	48	3	30	35	42	39

Divno čudo — riečca mala,
Predloga od tri postala,
Od kih u jeziku kraćih
Nikad nećeš moći naći.

Gledaš straga ili spreda,
Promienit' se smiso neda,
Viek stvar osta ona ista,
Dô Bog, bila u teb' čista.

XII. Rebus.

Riešitelje priobćiti ćemo u 28. broju.

Tiskom, troškom i nakladom **Drag. Albrechta.**

Odgovorni urednik **Vjekoslav Klaić.**

Časopis zabavi i pouci.

Br. 27. U Zagrebu, 4. srpnja 1875. God. I.

Izdaje se svake nedjelje. Godišnja ciena 4 for.; poštom i domaćim u kuću 5 for. Rukopisi se nevraćaju.

Vitez Vladislav.

Spjevao Jovan Hranilović.

I.

Nad Hrvàtskom crn se oblak vinu,
Šumom lišće trepeće po gori,
Munja sieva noćnu kroz tamninu,
A za sievom muklo grom se ori.
Nad Hrvàtskom sve se nebo muti:
Tatar na nju udario ljuti.

Kalnik — grada u palači bajnoj,
A na gostbi kod Filipa kneza,
Mać o boku, — u odori sjajnoj,
Sjedi kita hrvatskih viteza,
Bljesk i ponos iz oka im bije,
Hrabra duša s lica im se sije.

Knez Filipe starac siedokosi —
Po balčaku sjajnog mača rukom
Udarajuć — šutnju malu prosi,
A vitezi zamuknuše mukom;
Samo sablja krivošija zveknu . . . .
Samo nebom žarka munja sjeknu:

„Braćo!“ starac na to progovori,
„U dvore vas danas pozvah ove,
„Da o boljku roda svaki zbori
„I da pruži pomoći mu nove.
„Vaša ruka, vaši mudri svjeti
„Slavni dom si neće dati strieti.“

„Na zapovied paklenoga kralja
„Zemlju našu ništi Tatar kleti,
„Sa krovova gusti dim se valja,
„Porušeni hramovi nam sveti,
„Majkam trga s krvavoga srca
„Tatar čedo, te ga u grob krca.“

„Kamenica i Orljava pade,
„Već pred Čazmu Tatari doprli,
„A odande slutiti se dade,
„Pred sam Zagreb kleti Tatar hrli.
„Divlji Tatar, krvnička mu ruka,
„S nje će biti tisuće nam muka.“

„Ujedinit naše sile treba,
„Svuda sloge nek se barjak vije,
„A pomoćju svevišnjega neba
„Svud jednakom silom nek se bije;
„Dosta braćo junaka vas ima —
„Domovina jedna majka svima.

„O tvrdinu Kliškijeh zidova
„Zaludu će biesni Tatar sršit,
„Jer i sila paklenih vragova
„O Klišu će vratove si skršit, —
„Na jugu mu Jadransko je more,
„Na sjeveru nebotične gore.

„Dokle Trogir Stjepko Šubić brani,
„Dotle grad se nek neboji jada,
„Nad Tatarom graknut će gavrani,
„Pod zidovi junačkoga grada,
„Hrid ga brani — ponori, jazvine
„I vrleti strme i planine.

„Al Splićani, naša braća mila,
„Strah me, da će s Tatarina stradat,
„Silan Tatar a njih mala sila,
„Pa lahko ih mogô bi savladat;
„Staro Splita glasovito ime,
„Naša sudba skopčana je s njime.

„Branit treba braću nam rodjenu,
„S vojskom treba da im pomognemo;
„Zato k Splitu nek nekoji krenu,
„A mi drugi Kalnik branit ćemo,
„S naše sloge — s naše snažne ruke
„Smrt nek raza tatarske hajduke!

„S težke rane Koloman postrado,
„Brat mi Detrik ode prateć kralja,
„Župan Dragoš razstao se s nadom,
„Meni Kalnik obraniti valjâ;
„Ali Splitu treba nam pomoći,
„Koji braćo tamo će vas poći?“

Svi ušute — sve obuze strava, —
Ali vitez podigo se mladi,
Svi gledaju mladog Vladislava.
A on sablji srebren balčak gladi,
Divskim krokom pred Filipa kroči,
Sjajnim plamom sjevnuše mu oči.

Gromoglasno uzklikne družina:
„Živio nam vitez Vladislave,
„Živila nam s njime domovina,
„Po njem vječne dovila se slave,
„I dok sunce i dok mjesec svieti,
„Slava njena neće se satrieti.“

Oko stola družba se poreda.
I već pjesme vesele se ore,
Ugušiti vinom svaki gleda,
Tuge, što ga radi roda more;
Tmastim nebom grom za gromom ori,
Da se tresu Kalnik — gradski dvori.

II.

Nad Hrvatskom večernjica titra,
Nojca kopren crnu razavila,
Njeg prosieva lune traka hitra,
Pa se ljeska noćju kano svila,
Sve u gori, sve u polju šuti,
Nit je glaska, nit je šuška čuti.

U dvorani Kalnikgradskog dvora
Zamnie glasom milozvučnim lira,
Kano zvuci angjeoskog sbora
Svaki glasak srcem ti prodira;
Zvonka lira noćnom tminom ori
Kô duhova tajnoviti sbori.

Kô u moru žalosti bezkrajne
Drhće glasak mlade pjevalice,
Uz lirine zapjev glase bajne
Glasom divnim vile čaralice,
I uz glase tankozvučne lire
Sjetno pjesan dvoranom prodire.

U dvorani vitez Vladko sjedi,
Sluša glase lire kô romone,
Sluša, sluša i u licu bliedi
S tuge težke, kô da duh mu klone,
Kud ga miso, kud ga duša nosi?
Tajnom suzom oko mu se rosi — —

Ljuba Ivka sjedeć s desne strane
Crne na njeg upravila oči,
Bielom rukom prame ravna vrane,
K Vladislavu svomu bliže kroči,
Liepa, divna, ljubezna i bajna,
Kano zviezda večernjica sjajna.

Ruke dragom oko vrata savi,
Pod čelom mu plavo oko sieva,
Na ramena prami pali plavi,
Plemenitost licem se prelieva,
Kud ga miso, kud ga duša nosi?
Tajnom suzom oko mu se rosi — —

„Oj što ti je Vladislave mili?“
— Liepa Ivka Vladislavu sbori —
„Mišlju duša kuda ti se krili,
„Reci dragi, kakov jad te mori?
„Strašnu sanju prošlu noć sam snila,
„Da te gorska ranila mi vila.“

Vitez muči, u tugi se gubi,
Iz grudih mu uzdisaj se vinu,
I na grud se privi svojoj ljubi,
Okom crpeć oka joj milinu,
Duša pliva blažena sred raja
Srce drhće s razkoši i sjaja.

I zatravljen njenim bajnim čarom
U milinju duša mu utone,
Zavri srce njenog srdca žarom.
Lire glasi srcem mu romone,
Plamom oko uzhitnim mu gori,
Grli dragu, uzhitan joj sbori:

„Pjevaj dušo, nek se ori pjesma,
„Neka srca miljem nam razgrieva,
„Pjesma nam je liekonosna česma,
„Tuge što nam milinjem zalieva,
„I uz pjesme milotužne zvuke
„Svake srcu odlanu nam muke.“

Njoj u očih suza zatreptala
I žalostne savi trepavice,
I dragoga ljubit, grlit stala,
Liepa kano slika angjelice,
Sad joj čaran posmjeh riesi usta,
Rujna, divna, zamamna i pusta.

Veljeg oka, a uzrasta vita,
Kô zora joj rumeni se lice,
Biela ruka kô iz srebra slita,
Prsti drži od lire si žice;
Sad će pjevnut, sad će drhnut duša,
Da će noćna razplinut se tmuša.

Ivka dragom sladki odviet daje:
„Pjeti ću ti, što želiš viteže,
„Pjeti ću ti vjerenika vaje,
„Pjet ću pjesmu, što no srca reže.“ —
Drhtnu žice, zveknu zvonka lira,
Zvuk joj sjetan tugom srce dira.

Sve umuknu, a Ivana zače:
„Još za ona ratovna vremena,
„Kada ljute povadiše mače,
„Da se bore hrvatska plemena,

„Franak š njima ratovao kleti,
„A Ljudevit županom im bio,
„Kletog Franka hoteć silu strieti,
„Hrvatom je junak besjedio:

„„Oj Hrvati, braćo moja draga,
„„Dost se kletih napatismo muka
„„Od kletoga franačkoga vraga,
„„Pa još driemlje hrvatska nam ruka.

„„Kodolaka već pobismo jednom,
„„I Balderik desnicu nam znade;
„„Zato rodu zator sprema biednom,
„„Ali nam ga uzpriečit valjade.

„„Dalmatinskom županu Borinu
„„Evo šaljem listak knjige biele,
„„Našeg roda nevjernomu sinu,
„„Koga Franci premamiti žele;

„„Nego braćo, koji će vas htjeti,
„„Smjelo prošav kroz franačke čete,
„„List mu ovaj u ruke odnieti,
„„Da neizda domovine svete.““

„Svi ušute, al se junak glasi,
„Oprosti se od djece i žene,
„List odnieti časa nepočasi,
„A supruga za suprugom vene.

„Prodje ljeto, još junaka nije,
„Žena čeka svoga vjerenika,
„Gorka žalost srdašcem joj rije,
„Aj joj neima milog vjerenika — —

„Kleti Borin, roda izdajica,
„U tamnicu zatvori junaka,
„A žena mu plaće kukavica,
„Dok i dušu svu si neizplaka.

„Hladan grob ju već odavna krio,
„Kad li junak povrati se kući,
„K srcu mu se težki jad privio,
„Tuži, plaće, sudbu proklinjući.

„Bilo jutrom, bilo kasnom noći,
„Na grob puti vodili ga vajni,
„I bilo mu skoro za njom poći
„U nebesa, na sastanak trajni.

„Tad na grobu, stara veli priča,
„Niklo bielo ljiljanovo cvieće,
„Bilo ljeto, bila zima ciča,
„Ljiljan cvieće povenuti neće. — —

Presta Ivka, lire nije čuti,
Sve žalošću umuknulo tajnom,
Vitez muči kô da sličan sluti
Sukob srca sudbom svojom vajnom;
Kud ga duša, kud ga miso nosi?
Tajnom suzom oko mu se rosi — —

A draga mu na grudi se vinu,
„Jesil čuo Vladislave mio?
„Oj viek takvi jadi nek nas minu,
„Proklet bio, tko nas razstavio!
„Što je dragi, što te tuga mori?“
Nježno draga dragoga si kori . . .

Vladko muči kano kip od leda,
Gorki k srcu svili mu se jadi,
Ali ljubi niti čuti neda,
Tugom da joj srca neojadi.
„„Proklet bio, brz će reći na to,
„„Tko od tebe razstavi me zlato!““

Podigne se, k dragoj kroči bliže
I na grudi bolan si ju vinu,
Kucaj njenog k njegvom srcu stiže,
Cjelov mu se u njenom razplinu;
Ali miso tugom mu se nosi,
Tajnom suzom oko mu se rosi.

Na misli mu otačbina slavna,
Oko srca tuga mu se svija,
Dolnju s gornjom trepavicu sravna,
Licem suza lije se ko zmija;
Nit što sbori, oko mu sievuca.
Strašnom silom srdašce mu kuca.

Vitez muči, niti maknu rukom,
Zvuci lire još mu uhom zuje,
Vitez tajno bori se sa mukom,
Drhće srce, mlade grudi buje,
Mjesec na nje zadnje baci trake
I sjetan se sakri za oblake.

(Konac sliedi.)

Majka i kći.

Izvorna pripoviest.

(Nastavak.)

II.

Prošlo osam i više dana iza prvoga susreta sa gospodjom Petrovićkom. Ona i štićenica joj Helena ostadoše mi živo u pameti. Sjećah se obećanja svoga, da ću gospodju čim prije posjetiti, — zanimala me nekako ta čudna žena, — ipak nemogoh se pravo odlučiti, da ju obadjem.

Jedne nedelje — bijah upravo svečano odjeven, — upravih korake prema stanu njezinom. Putem sretoh znanca, čovjeka poznata u svem gradu, — živi šematizam, — ali vrlo pogana jezika.

— Ej kuda doktore, uze on lukavim smiehom, valjda na posjet?

— Pogodili ste, ravnim putem do gospodina Petrovića. —

Znanac me moj čudno pogleda. Licem mu preleti na novo demonski smieh; neznadoh, da li mi se ruga, ili što?

— U Petrovića je ljubezna gospodja, nastavi on zatim, motreć me pronicavim okom, vrlo ljubezna, osobito prema mladim doktorom. Rado boluje, tuži se na melankoliju, polazi revno toplice. Dobra je to kuća za vas, držte se, nećete požaliti. I opet se uze smijuckati, kano da me hoće navlaš vriedjati.

Srećom dospjesmo pred stan Petrovićev. On ode, a ja do skalina. Iskreno priznajem, da me je nekakova tieskoba obuzela, kad sam skalinami put prvoga sprata polazio. Za kratko vrieme svoga liečnikovanja bio sam zalazio u razne kuće, u palače bogataša i plemića, u kućarice siromaka i nevoljnika, medju ljude sretne i nesretne, ali uvieke bijah u nutrinji duše svoje miran i spokojan. Sada prvi put kucalo mi srce, nemir i strah zavladao dušom mojom. A zašto? Zar mi je gospodja Petrovićka bila više, no ostale žene, što su u mene tražile lieka i savjeta?

Pokucah na vrata. Ozvao mi se mukli mužki glas.

— Drago mi je, gospodine doktore, uzklikne maleni, nešto zgureni starac, što je prama meni pojurio. Drago mi je, što vas u svojoj kući vidim, nastavi prijazno, supruga mi je mnogo liepa o vami pripoviedala. Izvolite sjesti, eto u čas moje Minke.

Posjedosmo. Pristari Petrović, čovjek oko šestdesete, prionuo u tinji čas nekom nedokučljivom naivnošću uza me, pitao me za zdravlje, kako živim, i to sve na način, kano da me već godine i godine znade. Čudio sam se otvorenoj, djetinjoj ćudi toga čovjeka, te sam i nehotice pomislio na onu biblijsku: „Blaženi siromasi . . . . Uzprkos tomu udje mi u volju, te si i ja počeh razgaljivati pred njim dušu svoju. Uvidjeh za malo, da u njega imade dobro srce, ali energije i duševne sile nimalo. Pričini mi se, da vidim pred sobom čovjeka, kojega su razne zgode i nezgode života pod stare dane učinile djetetom, dapače lutkom, kojom se igraju i nabacivaju bližnji njegovi.

Gospodin Petrović čevrljao mi neprestano o koječem, možda i o takovih stvarih, kojih ja nebi znati smio. Dok smo mi u najživljem razgovoru bili, otvoriše se pokrajna vrata, a u sobu stupi — u sjajnoj toaleti, — gospodja Petrovićka.

— Dobri mi došli, — početi će ona polazeć prema meni sjegurnim korakom i zureć u me vlažnim očima svojim, činilo mi se već, da kuću našu prezirete. Licem joj proleti slavodobitni smieh.

— Oprostite, gospodjo, grešnik se kaje od srca, i bit će odsele dvostruko revan.

Razgovor se nastavi. Gospodja Minka nerazlikovaše se u nekom obziru od supruga svoga. Govorila i ona kanoti od srca, bezobzirce povjerljivo, — da li istinu? Prema meni bijaše danas kano domaćica još ljubeznijom, nego li prvi put u Reichensteina. Pripoviedala mi mnogo više, nego li se u obće za prvoga posjeta običaje. Rieči njezine potvrdjivao neprestano suprug — koj je u ostalom sada zašutio — bilo kimajuć glavom, bilo opetujuć svoj stereotipni „istina je.“ Samo dva tri puta pokuša on svoju Minku izpravljati ili pobijati, ali mrki ukoravajući pogledi odvratiše ga umah od namjere njegove.

Spomenusmo se posljednje zabavice u Reichensteinke.

— Veoma nerado polazim tu barunicu, primjetnu Petrovićka. Ona mi je doduše draga i mila, ali družtvo, što se u kući njezinoj sabire, do zla boga je dosadno. Neima tamo prave zabave . . . .

— Vi ljubite, gospodjo, valjda bučnije zabave?

— Pogodili ste. Meni je mnogo milija vojnička glasba na šetalištu sred silesije bučnoga šarenoga svieta, nego li Bethovenova sonata u salonu kraj sanenoga družtva. Ja sam vesela i živa — pa me raduje, kad vidim oko sebe sve živo i bujno. I kanoti nehotice svrnu pogledom na supruga svoga.

— Ja mislim, doda ovaj nešto važno, da moja supruga neima sasvim pravo . . . .

— No ti mi ga znadeš, upade ona naglo, daj samo šuti. Rieči svoje poprati mrkim pogledom, da se je ubogi suprug sav omramorio.

Počesmo slučajno govoriti o naših rodbinah. Pitala me Petrovićka za moje roditelje, imam li braće, sestara?

— Da zbilja, upade opet Petrović, gospodin doktor nije još vidio našu kćerku, našu Ankicu. Predstavit ću vam ju.

— Ala si smiešan, dodade supruga, kano da se gospodin Zorić zanima za naše diete?

Petrović nedade se ipak ovimi riečmi odvratiti, već poleti u drugu sobu, valjda po Anku. Dugo ga nebilo natrag. Tražio ju negdje po svih sobah i kutevih. Raztužen vrati se natrag k nam, te se izpriča, da mi Anku pokazati nemože, jer da je s prijateljicom svojom Helenom u crkvu otišla. Gospodja mu se na to zadovoljno nasmije, kano da joj je drago, što joj suprug

Anke našao nije. I ja si pomislih, čemu mi predstavljat diete kraj liepe i dražestne majke?

Čas polazku kucne. Ustadoh, te se počeh praštati sa gospodjom i Petrovićem. Gospodja mi pruži mekanu i punu ručicu svoju. Stisnuh ju nježno i poljubih ju. Odpratiše me zatim sve do praga. Petrović se duboko nakloni, a supruga me na razstanku poprati pogledom ljubkim, željnim, kano da se draga za dugo razstaje od vojna svoga.

Kad sam na ulicu izlazio, sretoh na kućnih dverih dvie djevojke. Prva bijaše moja bliedolika ljepušna poznanka Helena; a druga čedo prekrasno. Bijaše liepa ko angjéo, a plaha ko košuta. Proletiše kraj mene poput striele, nemogoh jih pravo ni pozdraviti. Stadoh.

— Bože, uzdahnuh, jeli taj angjeo možda diete Minke Petrovićke, jeli to kćerka joj Anka? I nekoliko putih svrnuh okom prema strani, gdje su mi hitre djevojke izginule.

Isti dan pod večer podjoh na šetnju u bližnju šumicu. Putem nadjoh bujno grmlje, sred njega procvala rumena ruža. Začarali me čari ponosne ruže, ali uz tu razcvalu ružu spazio sam iznenada čedni, nježni pupoljak. Koli miliji ukaza mi se taj skrovni pupoljak prema otvorenoj, bujnoj ruži!

Nikola Tommaseo.

III.

Bijaše po podne, — kakovih desetak dana, odkad sam prvi put posjetio Petrovićeve. Domislim se, da jih opet pohodim! Neću tajiti, nekako sam rado hrlio u tu kuću, gdje su me u prvi čas toli obljubili. A možda sam bio i nešto zvedljiv. Nadao sam se vidjeti diete Minke Petrovićke. Da li je to ona divna djevojka, što sam ju onomad sa Helenom sreo?

Dodjoh u kuću, i već htjedoh pokucati na vrata, kad me od toga odvrati silna vika u sobi. Stadoh nehotice, — ne da prisluškujem.

— Oj ti nesrećo, razabirah glas Minke Petrovićke, ti sramota kuće moje, ti nezahvalnice, Bog te ubio . .

— Ali majko, draga, sladka majčice, pretrgnu ju plačni, zdvojni glas — molim te, nekuni me, prosti mi, — nisam kriva . . . . .

— Ti nekriva? zaviknu biesno Petrovićka, još se usudjuješ meni protuslovíti, ti zmijo, gade nijedan, bježi s pred mene . . . .

— Majko, jedina, dobra majko, nikada neću više, nemoj me ubiti . . .

Čuo sam, kako je nešto na pod palo . . . .

— Pa još me draži, van, van . . .

Razabirah grozan, zdvojan plač, biesnu viku i štropotanje. U taj čas otvore se vrata, i izleti biesna Petrovićka poput furije, gurajuć pred sobom razplakanu djevojku, razčupanih kosa, vapijuću, drkćuću . . . .

Gospodja me Petrovićka uoči, i nestane je, zalupnuv silno vratima. Sirota djevojka poleti za njom poput striele. Bijah u očitoj neprilici. Volio bih bio sve na svietu žrtvovati, samo da ni sam svjedokom bio tomu žalostnomu prizoru. Raznolika čuvstva: stid, strah, gniev, sažaljenje, sva ta čuvstva ključala u nemirnih grudih mojih. Neznadijah, što da uradim? Poteci, što te noge nose, pomislih u sebi, i već podjoh prema skalinam, ali u taj tren otvore se opet vrata, i prema meni poleti gospojica Helena.

— Izvolite, guknu ta skromna, blieda golubica potištenim, bolnim glasom, gospodja Petrovićka može vas primiti.

Što, primiti, pomislih u sebi, iza ovoga prizora? I podjoh u sobu. Mišljah, da ću Petrovićku naći bolnu, raztuženu, ali da. Tamo na fotelju sjela ona u bielom ljetnom haljetku, podbočila se rukom, ni traga prijašnjemu gnievu. Samo lice, obično rumeno, bijaše nešto bliedo, i vatrene inače oči malo mútne i upale.

— Oprostite doktore, priskoči ona k meni, oprostite, što ste morali biti svjedokom prijašnjemu prizoru. Da znate, koli je težko majci, kad ima nevaljanu djecu. Meni je zlo, jako zlo, sva drkćem, gledjite mi bilo. I pruži mi bielu, oblu ruku svoju. (Nastaviti će se.)

Tri portreta.

Pripoviest Ivana Turgenjeva.

(Nastavak.)

No sedamdesete godine (Olga se Ivanovna rodila 1757. god.) nisu imale naše selske ljepotice pojma o svih tih savršenostih. Težko si je predstaviti barišnju onoga vremena; u istinu možemo najbolje po naših babicah razsudjivati stepen obrazovanosti vremena Katarininoga; no kako ćete odlučit ono, što se je postupno privijalo tečajem dugoga života, od onoga, što su bile u dnevih mladosti?

Olga je Ivanovna nešto govorila francezki — no ruskim dialektom: u njezino vrieme o emigrantih nebijaše ni spomena. Riečju, ona je bila uz sve svoje velike sposobnosti veoma priprosta, — te je u prostoti svojega srca ne jedanputa kaznila vlastitom rukom nevaljalu sobaricu.

Nešto prije došašća Vasilija Ivanovića, izprosiše Olgu Ivanovnu za susjeda — Pavla Athanasevića Rogačeva, dobra i čestita čovjeka. Priroda ga je zaboravila nadielit žučju. Domaći ga ljudi nisu slušali, odlazeći često prvi do zadnjega, ostaviše biednoga Rogačeva bez objeda . . . . . no ništa nije moglo uzmutiti tišinu njegove duše. On se od dječinske dobe odlikovao debljinom ili lienošću, nigdje nije služio, ljubio je ići u crkvu i pjevat na koru. Pogledajte, gospodo, na ovo dobro, okruglo lice, ugledajte ovaj tihi, svjetli posmjeh . . . . nečini li vam se samim ugodan? Otac je njegov došao nekojega ljeta u Lučinovku, te na praznike dopelja sobom Pavlušu, koga su Lučinovska djeca na svaki način trzala. Pavluša uzraste, počne sám pohadjati Ivana Andrejevića, zaljubi se u Olgu Ivanovnu, te joj ponudi svoju ruku i srce — ne lično njoj, nego njezinim dobročiniteljem. Dobročinitelji pristanu. Olgu Ivanovnu dapače nepomisliše ni zapitati, dali joj se mili Rogačev? U to vrieme, riečmi moje babice, — „nije se takvo razkošje vodilo.“

Bugarski ustaši u gori Balkanu.

U ostalom privikne Olga doskora na svojega ženika, nije bilo moguće, da se čovjek nepriveže tomu krotkomu, poniznomu stvoru. Rogačev nije imao nikakvoga uzgoja; francezki je samo znao kazati: „bonžur“ — a sàm za sebe je i to slovo držao nepriličnim. Njekakav ga šaljivdjija naučio sliedeću tobože francezku pjesmu: „Sonečka, Sonečka! Ke vu le vu de moa -- ja vas obožavam — me že ne pe pa“ . . . . ovu je pjesmu uviek pjevao poluglasno, kad se je ćutio oduševljenim. Njegov je otac bio takodjer čovjek neopisive dobrote; viek je hodio u dugom kaputu, i što-

godjer bi mu ljudi govorili — na sve bi s posmjehom odgovarao sa dà. Od vremena zaprosa Pavla Athanasevića, oba su Rogačeva — otac i sin strašno klopotali; uredjivali svoj dom, druževno se razgovarali s radnici, te ih kriepili vodkom. Do zime nemogoše dovršiti gradjenje, zato odgode svadbu do ljeta; u ljetu umre Ivan Andrejević, te odgode svadbu do budućega proljeća; u zimi dodje Vasilij Ivanović. Predstaviše mu Rogačeva; on ga primi hladno i nebrižno, te ga u zadnje vrieme zaplaši tako svojim nadmenim ponašanjem, da je siromah Rogačev trepetao kao list kod njegovoga pojavljenja, te zamuknuo i prinuždeno se nasmijao. Vasilij skoro da se ga nije jednom riešio sasvime — pripoviedajuć mu šale, da Rogačev nije mogao prestati smijat se. Biedni Pavao Athanasević skoro da nije zaplakao od smetnje, no — u istinu! — najgluplji smieh nehtjede saći sa znojna lica! A Vasilij je polagano poigravao krajevi svojega odiela, te pogledavao na njega prezirno. Otac Pavla Athanasevića saznade takodjer o pribitnosti Vasilija, i poslie nekoliko dana — „zbog veće važnosti“ odpravi se u Lučinovku s namjerom: „pozdraviti ljubeznoga gosta radi došašća u rodnu palestinu.“ Athanasej Lukić odlikovao se u cieloj okolici krasnoslovjem — t. j. umienjem, nezapev, proiznesti dosta dugu i hitro — spletenu izreku, s malom primjesom književnih rieči. Jao! taj put nije uzdržao svoje slave; smutio se puno jače od svojega sina, Pavla Athanasevića, promumljav nešto veoma smotanoga, i prem nije od poroda pio vodku, to je tada pio rum (on je sastao Vasilija kod zajutraka) — te hoteći graknuti barem nekom samostalnošću, ne proizvede ni najslabijega zvuka. Pošav kući, šapne Pavao Athanasević svojemu otcu: „Što, baćuško?“ a Athanasej Lukić mu s dosadom odgovori takodjer šapćuć: „Ta negovori!“

Rogačevi počeše riedje dolaziti u Lučinovku. U ostalom — Vasilij nije nje jedine zastrašio: u svojoj braći, u njihovih ženah, dapače u samoj Ani Pavlovnoj uzbudi on tužno, tiesno neudoblje . . . odurnost . . . oni ga stanu svakuda izbjegavati. Vasilij je to morao opaziti, no, kako se je činilo, nije odlučio, da promieni svoje obćenje š njimi — kadno se najedanput u početku proljeća pokaže nanovo onim istim ljubeznim, milim čovjekom, kakvim su ga prije poznavali . . . .

Prvi pojav ove nenadane promjene bijaše neočekivani posjet Vasilija kod Rogačevih. Sàm Athanasij Lukić se preplaši opaziv Lučinova kola, no njegova plahost doskora izčezne. Nikad nije Vasilij bio ljubezniji i veseliji. On uzme mladoga Rogačeva pod ruku, te podje š njime razgledavat gradjevine; tu se razgovarao s tesari, davao im savjete i sam nasjekivao rubove sjekirom, umolio zatim, da mu pokažu konje Athanaseja Lukića, te ih sam vodio na uzdi — pa je jednom riečju svojom radostnom ljubeznošću te dobričine naveo na to, da su ga opet obljubili. I kod kuće je Vasilij za nekoliko dana smutio glave svim: izvodio je razne smiešne igre; doveo svirače; dozvao susjede i susjedice; pripoviedao istim staricam smiešne gradske spletke; s početka se povlačio za mladimi, priredjivao veselje itd. riečju, oživio je sve. Tužni i mračni dom Lučinovih pretvorio se najedanput u šumni, blistavi i očarajući život, o kojem je govorila ciela okolica. — Ova nenadana promjena udivila je mnoge, a sve je obradovala, počeli se raznositi razni glasovi; ljudi bi govorili, da je Vasilija do toga časa skrušila kakova skrita tuga, ili da je razmišljao kako da se vrati u stolicu . . . . no pravomu se povodu preporoda Vasilijeva nitko dovio nije.

Olga je Ivanovna bila vrlo liepa djevojka. — Nu njezina se ljepota sastojala najviše u neobičnoj nježnosti i svježosti tiela i u spokojnoj prelesti kretanja, — a zatim u strogoj pravilnosti crta. Priroda ju nadarila nekim samobitstvom; njezin je uzgoj — ona je odrasla sirotom — razvio u njoj opreznost i tvrdost: Olga nije spadala medju tihe i povenute barišnje, — no jedno je čuvstvo sazrelo u njoj sasvime: mržnja na dobročinitelja. U ostalom mogahu se druge, više ženske strasti, poroditi u u duši Olge Ivanovne, i to neobičnom — boležljivom silom . . . . nu u nje nije bilo ni ponosna hlada ni te sabrane krieposti duše, ni samoljubive usredotočenosti, bez česa svaka strast brzo izčezava. Prvi pozivi takovih polu djelujućih, polu stradajućih duša bivaju kadikad neobično silni: no izdavaju sami sebe doskora, osobito kad valja izmienit pravila; one se boje posljedica . . . I medjutim priznajem vam gospodo otvoreno: mene se žene takove vrsti najvećma nedojimlju . . . (kod tih rieči izprazni pripovjedaoc čašu vode. Pusti ljudi, pusti! — pomislih ja, gledeći na njegov obli podbradak: — tebe se ljubezni druže, ništa „najvećma nedojimlje.“) . .

Petar Theodorović nastavi: — Gospodo, ja vjerujem u krv i porod. U Olgi Ivanovnoj tekla je plemenita krv, i to plemenitija nego li u njezinoj sestrični — Nataliji. U čem se je ta plemenitost — pitate vi mene — izražavala? — u svem: u rukuh, u ustijuh, u zvuku glasa, u pogledu, u hodu, česanju — i napokon u odielu. U svih tih malenkostih krila se nekakva osobitost, prem moram priznati, da ta . . . . kako bi se izrazio? . . . ta distinction, koja je bila svojstvena Olgi Ivanovnoj, nebi privlačila Vasilija, da se je š njom sastao u Petrogradu. U selu, u gluši, ne samo da je njegovu pozornost na sebe obratila — nego je dapače bila jedini povod promjeni Vasilijevoj, o kojoj sam vam govorio.

Sudite sami: Vasilij Ivanović ljubio je nasladjivat se životom . . . te mu je moralo dosaditi na selu; njegova su braća bili dobri mladići, no jako ograničeni ljudi: on nije ništa š njimi obćio. Sestra je njegova Natalija tečajem trijuh godina rodila četvero djece; medju njom i Vasilijem bilo je čitavo bezdno . . . Ana je Pavlovna hodila u crkvu, te se molila i postila i pripravljala na smrt. Preostala dakle jedina Olga, svježa, plašljiva i malena djevojčica . . . Vasilij ju izprva ni zamjetio nije . . . a i tko će se zanimati odgojenicom sirotom! . . .

(Nastaviti će se.)

Bugarski ustaši u gori Balkanu.

(Slika na strani 221).

Fr. Kanitz. Donau-Bulgarien und der Balkan. Historisch-geographisch-ethnographische Reisestudien aus den Jahren 1860.—1875. I. Band. Mit 20 Illustrationen im Texte, zehn Tafeln etc. Leipzig. Verlagsbuchhandlung von Hermann Fries. 1875. (Dobiva se u knjižari Albrechta i Fiedlera, za 9 for. a. vr.)

Bugari su pleme jugoslavensko, veoma mnogobrojno (5—7 milijuna), te izpunjuju iztočnu stranu balkanskoga poluotoka. Nekoč, za cara Simeona (888—927), najslavnijega vladara bugarskoga, razgranila se moć bugarska daleko, te je samo tek slučajno bilo, što nije Simeon postao gospodarom Carigrada i vladarom grčkoga carstva. Iza smrti Simeonove poče moć naroda bugarskoga padati. Došav kasnije Turci u Evropu svladaše oni i taj narod. Od pada Carigrada pod Turke (god. 1453.) postadoše Bugari rajom. Razne okolnosti svake ruke nedopustiše Bugarom, da ustaju svaki čas na orudje za slobodu poput susjednih Srba, koji su si napokon izvojevali žudjenu slobodu. Bugari stradahu do pet vjekova pod jarmom turskim, zaboravljeni, kano da jih više na svietu ni neima. Istom u najnovije vrieme poče se sviet zanimati za taj krasni narod, danas, kadno je borba Bugara za narodnu samostalnu crkvu obću pozornost probudila. Čini, se da je duh Simeona medju Bugari oživio, narod taj podiže se u veoma kratko vrieme, postade samosvjestan, ponosi se imenom i prošlošću svojom, te nastoji oko velike sjajne „Bulgarije.“ Možemo slutiti, da će doskora Bugari i medju plemeni jugoslovjenskimi važnu rieč imati, jer se medju svimi najboljma odlikuju živom željom za pravom prosvjetom.

Svakoga će dakle nas zanimati djelo, koje slovi o odnošajih i životu bratskoga nam naroda. Istina, veselilo bi nas veoma, da nam dodje u ruke knjiga pisana od čovjeka našega i to jezikom hrvatskim; ali kad te neima, dobro će nam poslužiti i knjiga tudja, pisana od vrstnoga strukovnjaka. A to je za cielo djelo: „Donau-Bulgarien und der Balkan“ od Kanitza. Gospodin Kanitz putuje kakovih dvadeset godina po jugoslovjenskih zemljah u Turskoj, te je n. pr. gorje „Balkan“ sedamnaest puti obašao. Plodove svojih naučnih putovanja po jugoslovenskih stranah priobćivao je Kanitz ponajprije u spisih c. kr. akademije znanosti u Beču; a sada u posebnih djelih. Tako je ponajprije obielodanio veliko i krasno djelo o kneževini Srbiji, a sada prvi svezak svoga djela o Bugarih.

Djelo ovo Kanitza o Bugarih zaprema 329 strana, te je razdieljeno na dva odsjeka. U prvom odsjeku (Staat und Gesellschaft) govori pisac o povjesti naroda bugarskoga, o ethnografiji, o razvoju političnih prava bugarske raje, napokon o vjerskih odnošajih i pokretih u najnovije vrieme. U drugom odsjeku (Reise-Studien zwischen Nišava, Donau, Lom und Timok) ima obsežni opis putovanja (1860.—1875.) po Bugarskoj. Opis je ovaj sa mnogih strana veoma važan. Služiti će dobro geografu, ethnografu, vojniku, politiku i prijatelju starožitnosti. U obće valja spomenuti, da će ova knjiga probuditi još veći interes za život i budućnost naroda bugarskoga.

Nedostaje nam vremema ni prostora, da potanko uzmemo razglabati pojedina poglavja ovoga znamenitoga djela, spomenuti nam valja samo, da je nakladnik, g. Armin Fries u Lipskom opremio tu knjigu veoma sjajno. Ima tu krasnih illustracija (30), koje uzvisuju još veċma cienu toga djela. Gospodin Fries bio je toli prijazan, te nam ustupio iz ove knjige krasnu sliku „Bugarski ustaši u gori Balkanu“, da ju cienjenim čitaocem naše „Hrvatske lipe na ogled donesemo. Budi mu zato srdačna hvala.

Da vidimo, što nam slika predočuje. Neka nam bude tumačem sam Kanitz.

Mnogi se čudi, veli on, da su nekoč sileni i hrabri Bugari danas toli miroljubivi. Uzporedjuju jih sa ratobornimi susjednimi Srbi, te pitaju, zar je stari junački duh u Bugara zamro? Zašto i oni ne ustaju na noge proti Turčinu, poput Srba, koji su si trajnom borbom slobodu izvojštili? Geografski položaj današnje bugarske zemlje i politički odnošaji tomu su krivi. Bugarska je bliža Carigradu, tu se je volio naseliti Turčin u plodnih ravninah, nego li tamo u dalekoj, gorovitoj Srbiji. Zato je i bugarski narod više izpremiešan turskim življem, nego li srbski, te imade u sredini svojoj krvnoga dušmana svoga. Osim toga poticala je i pomagala susjedna Austrija sve do najnovijega vremena narod srbski proti Turčinu, dočim se Bugarina nitko sjetio nije.

Bugari su i danas srdca junačkoga, samo nemaju zgode ni prilike, da srce svoje izkale. Oni vole mirovati, no bezuspješnu borbu zapodjeti. Ali u stranah gorovitih, tamo u Balkanu, tamo se ipak svaki čas dižu bugarke legije na oslobodjenje naroda svoga. O tom nam bilježi poviest nekoliko primjera.

Prvi put podigoše se u ovom vieku balkanski Bugari god. 1828. za rata ruskoga, ali postradaše ljuto. Kasnije ustadoše u pašaluku Niškom, te prisiliše tursku vladu, da je š njim blaže postupati počela. Parižkim mirom 1856. nastade i po Bugare nešto bolje doba.

Godine 1862. pristadoše neki Bugari uz Srbe, te stvoriše posebnu bugarsku legiju, koja se je veoma hrabro poniela. U isti čas sabere se u gori Balkanskoj druga bugarska četa pod vodstvom Panajota Hitova, te zadavaše Turkom silnih neprilika. U obće pristajahu Bugari uz sve pokrete susjednih Srbalja, ali ostadoše većinom kratkih rukava. Kad je pokojni knez srbski Mihajlo snovao ob obćem pokretu svi naroda balkanskoga poluotoka proti Turkom, bijahu Bugari prvi, koji su uzanj pristali. Makar je nasilna smrt kneza Mihajla (8. lipnja 1868.) sve osnove njegove poremetila, ostadoše mladobugarski legionari u Bukuruštu pri tom, da pokrenu bunu. Srbski regent Blaznavac htjede jih odvratiti od toga, ali badava.

Vodjena Hadži Dimitrijem Jasenovom, Spirom Gerovom i Stefanom Karadžom, podje bugarska legija iz Bukurešta, brojeća 150 momaka, preko Svištova put domovine svoje, prema Balkanu. Ali prije, nego li je do Balkana doprieti mogla, stigoše tu malenu legiju turske

čete. Svi Bugari do jednoga padoše tu u ljutom boju, na čelu jim vrli vodja Hadži Dimitrij. Turci i hrišćani hvale junačku smrt tih bugarskih Špartanaca.

Slika naša predočuje nam takovu borbu bugarskih ustaša u gori Balkanskoj.

Nikola Tommaseo.

(Slika na strani 120.)

Od nedavna oplakuje talijanski narod gubitak dvojice svojih velikih književnika: Aleksandra Manzoni-a i Nikolu Tomazea. Obojica bijahu pisci svjetskoga glasa: i jedan i drugi pronese po svietu slavu talijanskoga imena. Manzoni, da i ne napominjem drugoga mu rada, izadje u svietu na glas svojim romanom: „I promessi sposi“ (zaručnici) kao prvi i nenadkriljiv pripoviedaoc i prozaista svoga vremena u Italiji; Tomazeo pako proslavi se i kao vrstan prozaista i kao filolog talijanski. U mnogom bijahu si ta dvojica velikána talijanskih slična, a bijahu si i dobri prijatelji do smrti. Al ne želim ovdje o obojici govoriti, nakan sam tek, da koju o Nikoli Tomazeu rečem, da mu bude spomen i u hrvatskom narodu, iz kojega je potekao.

Nikola Tomazeo rodi se u Šibeniku u Dalmaciji 9. listopada g. 1802. Otac bijaše mu trgovac, a zvaše se Jerolim, mati pako Kata rodjena Kešević. Tomazeâ imade danas u mnogih krajevih Dalmacije, a kako je sam Nikola pisao, svi potječu iz Postira na Braču. Roditelji Nikolini bijahu Hrvati, jer su Šibeničani sve ovejani Hrvati, osim gdjekoga potalijančenjaka, koji se gradi silom, ako i nije, Talijanom. U ostalom i samo ime majke svjedoči, da je bar ona bila Hrvatica, ako bi neki i htjeli nasuprot dokazati, da su Tomazei poriekłom Talijani. I u samog Nikole nadjoše neki vruće talijanske krvi, jer da je majka njegova otca bila rodom Talijanka!

Mati našega Nikole bila je vrla majka. On se je uviek milotno sjeća u svojih spisih. Al evo s kolikim čustvom o njoj govori glasom njezinim, rieči hrvatskom:

„Sahranio sam, kao blago veliko, vlase od částive glave tvoje, omotani su okolo prstena moga, svaki dan ljubim ovu dragu spomenku majke moje. Posvuda gdi sam bio, prsten častni sliedio je mene, kakono vjeran suputnik, kakono pravo utješenje tuga mojih. Spominjem se svaki dan dana mladosti moje: kako si ti mene odhranila u ljubavi božjoj, u ljubavi braće, u milosti pram nesrećnim: spominjem se naše šetnje jutrenje u proljeće: spominjem se suza, koje si toliko puta lila, kad sam ja išao u daljena mjesta tražiti ljubav i prijateljstvo i veselje.“

„Vratio sam se nakon mnogo godina pod krov kuće otačastvene moje:* a nisam našao nego dva groba studena, nemoguća ni čuti ni viditi suze ni glase moje. Ali ti majko blaga, čuješ i vidiš sve, što ja muklo govorim s dušom pokorenom mojom: ti mene vodiš za ruke kroz dugi i trudni put moj: ti meni govoriš tihim glasom sladke rieči od mudrosti duhovne, od milosti neumorene. Sada ti mene poznaješ; sada ti meni praščaš sve zagrešenje moje. Budi vaviek sa mnom preljubljena mati, daj mi uztrpljenje i pravoljubstvo, da jeda uzmogu očistiti i sve više k nebesnim mislim uzdignuti srce moje.*

Takvu je eto uspomenu ostavila majka u Nikolinu srcu. S tolikim čuvstvom ne može svak govoriti o majci svojoj, nu mi to našemu Nikoli možemo vjerovati, da mu je majka bila uzor-majkom, majkom, kakvom može tek Hrvatica biti. Ta nam okolnost razjasnuje takodjer, što je Tomazeo za cieloga svoga vieka bio onoliki poštenjak i čovjekoljub: majka mu je već prve klice svake plemenštine u srce usadila. Od majke potjerat će valjda i ona silna Tomazeova privrženost i ljubav k svojoj vjeri.

Prvim mu je učiteljem bio stric Franjevac. Godine 1812. podje u Spljet na nauke u tamošnje sjemenište (nekakav licej), koje mogahu polaziti i oni, koji ne namjeravahu posvetiti se svećeničkomu stališu. Tu svrši gramatikalne i retorične nauke i, kako se čini, filozofiju. U Spljetu imade još živućih mu prijatelja, koji š njim polažahu spljetsko sjemenište.

Dalmatinci polažahu već od vajkada više nauke u Italiji, s kojom bijahu uzko vezani i trgovinom i političnimi odnošaji.

Početkom ovoga vieka zauze Austrija cielu Dalmaciju s Dubrovnikom i Bokom. Dalmatincem bijaše sada otvoren put k njemačkim sveučilištem, ali, budući oni ne poznavahu njemačkoga jezika, zato svi skoro polažahu paduansko talijansko sveučilište, gdje im se predavalo jezikom već od djetinstva poznatim. Tako podje i naš Tomazeo na paduansko sveučilište, da izuči prava. Tu se upoznade sa više znamenitih Talijana, od kojih mogu spomenuti filozofa Rosmini-a. Već u Spljetu divljahu se učitelji Tomazeovu umu i marljivosti; u Padovi nastavi još s većom gorljivošću svoje nauke. Nu čini se, kao da se nije baš preveć mučio oko prava, jer nije se š njim mnogo ni kašnje zanimao. Svrši pravo, al ne htjede ići u nikakvu službu. Njega nije mamio sjaj i lagodan život i liepa budućnost, do koje je mogao doći kao pravnik; dapače on je to sve prezreo, te je odlučio posvetiti svoje sile izključivo književnosti, akoprem je predvidjao, da će morati kuburiti, jer nije još tada baš sjajno bio ni u Italiji nagradjivan trud književnika. Tomazeo nije mogao svoj duh stegnuti pod birokratičku stegu: on je htio da bude slobodan čovjek, koji može slobodno izreći, što misli. Al to je uprav njega stajalo biede i nevolje. Bio je pošten i iskren, zato je bio i proganjan od pojedinih mračnjačkih vlada.

(Nastaviti će se.)

* Valjda tu misli, kad se je iza mnogo godina povratio iz Italije kući. Čini mi se, da je to bilo g. 1846., od tad više ne vidje svoje domovine.

* Iskrice. II. izd. u Zadru 1849. — str. 62—63. u ovom i sliedećih citatih promienjen je samo nešto pravopis rad jednoličnosti.

Tiskom, troškom i nakladom **Drag. Albrechta.** Odgovorni urednik **Vjekoslav Klaić.**

Ovomu broju dodan je prilog od četvrt arka.

LISTAK.

III. Dopis o francezkoj literaturi.

(Nastavak.)

8. lipnja 1875.

E. de Valbezan izdao je u 2. svez. „Les Anglais et l' Inde" (Inglezi i Indija). Pisac je bio negda generalni konsul u Kalkutti, a u literaturi poznat pod pseudonimom „Major Fridolini", opisuje u rečenom djelu ustanak bengalski. Navodi su podkrepljeni službenimi izkazi, odnosećimi se na ovaj krvavi rat. Ima tu opis glavnih historičkih dogodjaja Indije od posljednjih petdeset godina, ima statističkih izkaza, zemljovida itd. Djelo je zanimivo i odmah se vidi, da je to pisao čovjek, koj dobro poznaje odnošaje onih predjela, gdje nekoliko hiljada Ingleza gospoduje nad 200 miliona ljudî.

F. Rocquain napisao je: „Etudes sur l' ancienne France, histoire, moeurs, institutions" (O staroj Francezkoj, njezinoj povjesti, običajih i uredbah). Pisac je pobrao po narodnih arkivih stare listine i sabrao ih u jednu knjigu, te vam odgovaraju naslovu po prilici tako, kao i študiji V. Gaja o knjižnici njegovog otca. Rocquainovi „Etudes" mogu jedino poslužit kakvomu povjestničaru, koj se želi baviti specijalno sa starimi francezkimi uredbami.

Odilon Barrot oglasuje svoje Memoires-e. Pisac je bio ministar god. 1848. i to poslie veljačke revolucije. U memoirih nam pripovieda, kako je pratio god. 1830. Karla X. u Cherbourg, što je sve tada uradio, pripovieda kako je učestvovao u parlamentarnih bitkah, o ministarskih krizah i napokon, kako je Louis Philippe 24. veljače 1848. krunu izgubio.

Le Comte de Paris pretiskao je iz Revue-a svoje članke „l' Histoire de la guerre civile en Amérique". Buduć je ovo već poznato, a i zna se kakovi se samo članci u rečeni polumjesečnik primaju, zato neću o djelu drugo reći, nego da dobro dodje i povjestničaru i političaru.

L. Pinart, pisac uživajući u znanosti častno ime sa svojih iztraživanja po ruskoj Americi i komu je radi toga geografičko družtvo opredielilo prošle godine zlatnu medalju, obielodanjuje sada u knjižari Leroux svoja važna putovanja i to:

Voyages à la côte nord-ouest de l' Amèrique. (Putovanja na sjeverno-zapadnu obalu Amerike) u g. 1870—72.

Prvi svezak ovoga putopisa govori o prirodi, a drugi, što se upravo sada pod tiskom nalazi, piše o etnologiji sjeverozapadne amerikanske obale, napose ob otocih Vancouver, Colombia britannique (britanska Kolumbija) i ob otoku Sitka.

U „La caverne d' Aknauh" opisuje Pinart grobove i stvari nadjene u ovoj špilji, koja se nalazi na otoku Oungu, u arcipelagu Shumagin.

Isti pisac poduzeo je takodjer izdavanje: „Bibliothèque de linguistique et d' ethnographie américaine" (Knjižnica o jezikoslovju i etnografiji amerikanskoj), gdje će biti takodjer riečnici jezikâ amerikanskih, i to jezikâ starih i modernih. Prvi svezak ove biblioteke, koga pred sobom imamo, sadržaje: „l' Arte de la lengua Chiapaneca" u središnjoj Americi. Druga dva svezka sadržavaju „Dictionnaire eskimo" i „Dictionnaire des langues des sauvages du Mackenzie." Filologom i jezikoslovcem sva su ova djela dobro došla, a najpače ono o jeziku Chiapanečkom.

Sada da nešto važna za naše pravnike objavimo. Société de législation comparée (Družtvo za komparativno zakonarstvo) izdalo je svoj treći godišnjak, pod naslovom Annuaire de législation étrangère. Sadržajem su ovomu svezku vjerski zakoni Pruske, a zatim ima nekoliko članaka o zakonodavnom djelovanju Njemačke, Inglezke, Italije itd.

H.—C. Mailfer izdao je djelo „De la Démocratie en Europe-questions religieuses et juridiques" (O demokraciji u Europi — pitanja religiozna i pravna) Pisac piše o suverenstvu naroda, o pravu kaznenja itd.

Naše liečnike bi mogla zanimati viest, da je 24. svibnja liečnik Février predao francezkoj akademiji razpravu „o bolesti očijuh i o meteorologičkih opažanjih na plato-u cetinjskom (u Crnoj gori.)

Obratimo se specijalno na beletristiku. Ovih dana ugleda sviet „La Vicomtesse de Jussey" (Žisejska vikontesa), roman ad Charles-a Joliet-a. Joliet je u obće dobar pisac, a u najnovijem si romanu preduze slikanje modernog, napose parižkog života. Mlada, liepa i bogata djevojka Clarisse zaljubi se i podje za vikomta Jussey. Čovjek to bez srca, bez duše, bez poštenja; nu je zato liep, fin, a to djevojku premamilo. Kao suprug neponaša se Jussey nikako, njegov život sasvim je nevaljan. Zanemaruje svoju suprugu, pa pohadja boudoire različitih gospodjica. Ove zanemarivanje od strane supruga podnaša Clarissa strpljivo, posvećujuć se odgojivanju svoga sinka i živuć u ljubavi njegovoj. Napokon joj i ovo dosadi, te se ona baca u sviet, da se zabavi, da se raztrese i razveseli. Tija i program tih zabava, pače i kostime njezine znamo. Lutajuć tako sad amo, sad tamo, sve joj dosadi i ona se povuče u provinciju, na ladanje, da daleko od svieta živi.

Kako vidite, nema u pripoviesti ništa izvanrednoga, nema dvoboja, nema bogme ni samoubojstva, al je ipak u ovom romanu vjerna slika parižkog obiteljskog života prikazana, slika, kakvu i u malenih gradovih prečesto nalazimo.

K ovomu se romanu pridružuju Les Convoitises (Požude) od T. Revillon-a. Liepo slika običaje i život francezki za zadnjih godina drugoga carstva, najme za Nap. III.

Edouard Ledeuil izdao je u svezcih „Causeries familières sur les Fables de la Fontaine" Kod Ern. Leroux. Djelo preporuča zanimivost, nutrnja vriednost i ime piščevo. Pisac bijaše pod zloglasnim carstvom častnikom postao, al dimisionira. Kad je empire propao, pograbi on, kao patriota, opet oružje, da se bori proti civilisaciji Bismarkovoj. On je držao kasnije u Parizu „Cours militaire;" nu pošto mu to bijaše zabranjeno, i zatvoreno bilo, ode u Švajcarsku, gdje podučava u francezkom jeziku.

Pojavio nam se pjesmom novi početnik. To je Paul Bourget. Izdao je „La vie inquiète." Prem početnika, pozdravila ga kritika i trud mu pohvalila. Pjesnik je u „Nemirnom životu" razvio svu silu svoga duha. On ne gleda, ne ćuti, on misli i tako si je stvorio o životu sud, koga se neodriče, bio dobar ili zao. Kad čitamo, medju ostalimi pjesmami, njegovu „Vie inquiète" moramo i nehotice na 17. viek pomislit. Neću tim reći, da je ovo imitacija.

Claude Vignon izdao je roman: Elisabeth Verdier. U njem slika običaje.

I. — P. Charpentier izdao je u knjižari Garnier frères rue des Sts—Pères, djelo: la Litterature française au dix — neuvième siècle (Povjest francezke književnosti u 19. vieku).

Imam nadalje zabilježiti još jedno znamenitije djelo, a to je: „Les Etablissements pénitentiaires en France et aux colonies" (Kazneni zavodi u Francezkoj i po kolonijah) napisao Othenin d' Haussoville. Pisac je bio član odbora, te je imao izpitat razne sisteme, što se u tom pogledu rabe po Europi i na temelju svojih — tom prilikom učinjenih — studija, izdao ovu knjigu. Dokazuje, kako će sudovi mnogo manje posla imati, ako se škole poprave, i ako se kaznione preinače.

Napokon ću i vaše čitateljice razveselit, javiv im, da je Charles Blanc napisao gramatiku o nakitu i odievanju, pod naslovom „L'Art dans la parure et dans le vêtement." Komu bi se htjelo djelo ovo nabavit, netreba mu za broširano, nego 10 fran.

U Provinciji štampao je F. Clamageran: „Le Conventionel, La Kanal et son administration dans la Dordogne". Tu je životopis generala La Kanal, gradjanska i vojnička uprava opisana; za Franceze zanimivo.

Nisam vam spomenuo o jednom veoma zanimivom djelu, a to su: Les Ruines de Paris en 4875. Za pisca se nezna, nu veću skoro pozornost na se povukao, nego li poznati Jules Verne Djelo ima dva diela. U jednom izvrgava smiehu političare, u drugom učenjake.

Pisac je pošao za tri tisuće godina u budućnost, u doba, kad će Pariza nestati. Sav sviet će poplaviti, nigdje neće ništa ostati, sama Caledonija je nova Noemova ladja, i njezine stanovnike će Jehova poštediti. Caledonija, kamo se politički krivci, komunardi itd. deportiraju, biti će god. 4875. kraljevina, a podanici ovog kraljestva, osobito učenjaci, potražiti će Paris, tu njihovu nekadanju domovinu.

Pisano je obširno, a buduć nisam mogao do danas cieloga pročitat, priobćiti ću vam zanimivi mu sadržaj u sliedećem listu.

Da ste mi živ, da ste mi zdrav, gospodine uredniče.

Vaš
J.—B. Lalouette.

(Jugoslavenska akademija). U sjednici filologičko-historičkoga razreda, držanoj dne 30. p. m. čitaše pravi član Armin Pavić svoj predgovor k „glagolskomu rukopisu 14. vieka: regule sv. Benedikta", koji će se štampati u „Starinah". Od rukopisa otisnut je do sada komad prologa u Šafařikovih „Památky hlaholského písemnictví" i poglavlje 53 u Jagićevih „Priměri starohrvatskoga jezika". Oba vještaka drže, da je rukopis iz 14. vieka, i da služaše monahom Rogovske opatije. Iz biljožaka, koje su na kraju rukopisa, utvrdjuje se doista i jedno i drugo. Tekst rukopisa toli je pogrešan, u jeziku njegovu tako su bez mjere izpremiešani oblici stari slovenski sa starijimi i novijimi hrvatskimi oblici, da isti nemožemo držati originalnim prevodom latinskoga teksta, nego istom priepisom takoga mnogo i mnogo starijega prevoda, koji po nekih znacih sudeći, može biti bijaše sastavljen još u 11 vieku, to jest dok u Hrvatskoj još vladaše obla, bugarska glagolica. Tumačenju historije hrvatskih oblika privredit će naš rukopis toliko, što se njime izpravlja opažanje Daničićevo (Istorija srpskih oblika), koji u cieloj ćirilicom pisanoj, pak tako i u cieloj dubrovačkoj hrvatskoj literaturi nije našao nijednoga primjera, da bi oblici participija, kao što su „pletuć" ili „videć" služili samo za nom. sing. masc., dok ostali padeži još imahu svoje posebne oblike; u našem rukopisu ima tomu dovoljna primjera.

(Petgodišnjica tipografskog družtva). Dne 27. i 28. pr. mj. proslavi ovdešnje tipografsko družtvo svetčanim načinom svoju petogodišnjicu.

Prvoga dana na večer bijaše priredjen koncert u gostioni k „gradu Karlovcu". Uzprkos nepogodnomu vremenu nadodjoše mnogi gostovi, a medju ovimi i strani iz Karlovca, Kraljevice, Senja i Varaždina, te zastupnici ovdješnjega djačkoga družtva „Hrvatski dom". —

Vješto sastavljeni program, kojega su ga pojedini odjeli na sveobće zadovoljstvo prisutnih izvedeni bili, pružaše dosta liepe zabave. Najpače moramo priznati, da su deklamatori „Preradovićeve zmije," slovitelj „Trnskova proslova", i govornik po njemu samomu sastavljenog „slova o razvoju tipografije u Hrvatskoj" gosp. Lihl, veoma dobro riešili svoju zadaću, za što jim je i burno pljeskanje i silni živio jasno krasilo sveobće priznanje. — Isto tako bijahu primljeni pojedini komadi, što jih je izvodila glasba g. Eisenhuta pod njegovim osobnim ravnanjem.

Poslie dovršena programa započme slobodna zabava uz vino i pivo po hrvatskom običaju. Zdravica sliedila zdravicu. Član družtva g. Lihl nazdravi srdačnimi riečmi gostom prisutnim u obće, za tim stranim; jedan odbornik tip. družtva „hrvatskomu domu" kao hrvalištu književne mladeži hrvatske. Na ovoj se zdravici zahvali predsjednik toga družtva, a za njim napije drugi jedan član hrv. doma Dru. Šuleku, vrlomu hrvatskomu slagaru, koji se je popeo do visine učenjaka, te spojivši marljivost radnika sa znanošću, složio materijal našega jezika u ogromne riečnike i s time proslavio stališ, iz kojega je proizašo. — Mnoge bijahu još liepe zdravice izrečene, i zabava potrajala do jutra.

Drugi dan bijaše predstava u narod kazalištu na korist sirotčadi i udova tipografa.

Predstavljali su članovi tipograf. družtva šaljivu igru: Tko zna, čemu je to dobro od — Kotzebue-a. Mislimo, da ćemo najbolje sud izreći ob ovoj predstavi, kad kažemo, da su predstavljači glumili — ko pravi glumci. Osobito je liepa Katica bila na svom mjestu.

Ovako se proslavi svetčanost, koja će još dugo ostati nezaboravna. Živili naši slagari, koji ju toli liepo prosloviti znadoše.

H. M.

(Ostavština Donizettijeva.) Nedavno nadjoše u Bergamu više djela iz ostavštine Donizetti-jeve, medju njimi partitutu za operu „Dva muža i jedna gospodja, s tekstom od Gustava Vaëz-a. Ponajznatnije jest rukopis opere u tri čina: „Vojvoda Alba" s francezkim libretom od Scribe-a. Prvi je čin sasma izradjen, a od drugih dvaju gotovi su glavni brojevi. Sada tri skladatelja usavršuju i popunjuju recitative. —

(Izkapanja u Pompejih.) Dne 13. junija o. g. bijaše na očigled kraljice — matere Švedske u Pompejih poduzeto izkapanje, koje dobrim plodom urodi. U jednoj sobici nadjoše zlatne narukvice, par srebrenih naušnica, nekoliko posuda od stakla i alabastra, i nekoliko pjeneza. Čini se, da su ovi predmeti sačuvani tim, što su za potresa bili u drvenom kovčežiću. U drugoj sobi, koja je bila triklinij ili soba za gostbe, nadjoše dvie posude od bronca i postelju, kakva je u napuljskom muzeju već odprije sačuvana.

(† Jovan Grčić — Milenko.) Pred mjesec dana izgubiše Srbi opet jednoga od mladjih umnika i radnika na književnom polju. Jovan Grčić, doktorand medicine, poznat sa svojih liepih i zanosnih pjesama pod imenom „Milenko" umre 29. maja o. g. Pokojnik je bio raden i marljiv — valjan sin svoga naroda. U „Javoru" ima u posljednjem broju od njega veoma čustvena pjesma „U bolesti", koju je on — osjećajné svoju nevolju — malo pred svoju smrt spjevao. „Javor" obećaje u budućih brojevih obsežan životopis.

(Augustin Theiner.) Poznati nekadanji prefekt vatikanske bibliotheke P. Augustin Theiner, koji je u kolov. prošle godine umro u Civitavechiji, stekao je biografa, i to talijanskoga senatora Achila Mauri, koji je članak svoj: „Notizie intorno alla vita e alle opere del P. Agostino Theiner", što jih je spisao u „Archivio storico — italiano" sada u posebnom otisku izdao kod Cellinia et Co. u Florenciji.

(Pjevačko družtvo u Varaždinu) Čitamo u „Pučkom prijatelju", da će se u Varaždinu ustrojiti hrvatsko pjevačko družtvo. Dne 28. pr. mj. sastadoše se u to ime rodoljubi, da odobre pravila, izradjena po privremenom odboru. Nadamo se, da će to družtvo liepo uspievati. —

Riešenje XI. rebusa u 25. broju.

Koza ciela, a vuk sit,
Neće braćo nikad bit.

Riešili: F. Š. Jasenovčanin, M. Abrlović u Senju, Milan Šobat u Senju, D. H. Garčinski, Tomazea Gruber, Anka Rendelijeva, Sofija Prodanićeva, Ljudmila Forman u Vrbovskom.

Tiskom, troškom i nakladom Drag. Albrechta. Odgovorni urednik Vjekoslav Klaić.

Časopis zabavi i pouci.

Br. 28. U Zagrebu, 11. srpnja 1875. God. I.

Izdaje se svake nedjelje. Godišnja ciena 4 for.; poštom i domaćim u kuću 5 for. Rukopisi se nevraćaju.

Vitez Vladislav.

Spjevao Jovan Hranilović.

(Konac.)

III.

Rujna istom osvanula zora,
Pa se ljeska divnim rumenilom
Na prozorih Kalničkoga dvora
I čeocu knjeginjice milom.
Nešto bliedi sumorna joj glava,
Mladim srdcem prolazi joj strava . . .

Uz knjeginju vitez Ivan sjedi,
I priča joj o splitskomu boju . . .
Ona sluša i u licu bliedi
Tužnih misli otimljuć se roju;
Mlad joj vitez ugadja i dvori,
Čudnom vatrom crno oko gori.

„Jest Tatarin svladao ga kleti,
„Dalmacijom svuda već harači;
„Ljudi biedni u okovih speti,
„Il ih kleti posjekoše mači —
„Proklet Tatar, prokleta mu ruka!
„ S nje Vladislav dostao se muka.

„Al nek' dodje kleti Tatarine
„ — Ako želi svoje piti krvi —
„Pod kalničke jednom još zidine,
„Glavu o njih dok si nesamrvi.
„Neka dodje prokleto si tielo
„Gavranovom ostavit za jelo!“

Vitez reče — sjevnuše mu oči,
Mač mu sjevnu ubojitim sievom,
Ko branitelj pred knjeginju kroči,
A grudi mu naduše se gnievom.
Brza krv mu žilami uskori,
Tajnom vatrom crno oko gori.

Zveknu zvonce . . . zaškrinuše vrata,
Udje Filip ali nujna lika;
Ivki čam se oko srdca hvata:
Ko da smrti vidi navjestnika.
Gleda otca ko s mramora slita,
Groznu tajnu iz lica mu čita . . .

„Kćeri moja“ Filip tužno jeca,
„Kćeri moja, nema Vladislava“ . . .
Ivka sluša, koljeno joj kleca,
Na grud otca klonula joj glava,
Jednom jecnu, pa se sruši nice
Vreliem suzam oblito joj lice.

Bolno srdce jad joj steže ljuti,
Prema nebu ruke trza biele;
Vitez gleda, pamet mu se muti,
Ljute zmije k srdcu mu se splele;
Plačan pogled na djevojku koči —
Nesudjenu gledaju mu oči.

Kćercu otac utješiti žudi;
Oči joj se suzami zalile,
S uzdisaja uzbibale grudi,
Ljute zmije k srdcu joj se svile,
Sunca traka plamena i hitra
Bliedim čelom, bliedim licem titra . . .

IV.

Nad Hrvatskom bliedi mjesec plije,
I sićušne zvjezdice razsieva;
Nad Kalnikom biel se barjak vije,
A iz dvora pjesma mu odmnieva,
Do nebesa gromki piev se ori,
Da se tresu Kalnikgradski dvori.

Knez Filipe opet gostbu daje,
Pobjednica u dvoru se ori,
A divna se rumenika sjaje,
Da sve krvca u žilama skori,
Do viteza kršan vitez sjedi,
Zlatna kupa duž stola se redi.

Kad li širom otvore se vrata,
U palaču ponosnim koraci
Sav obasjan od mjesečnog' zlata
Vladislàve kroči pred junaci.
Divskim plamom oko mu se kriesi
Ko porazni smrtonosni triesi.

„Zdravo braćo! zdravo mili rode!
„Već u krvi mnogi Tatar leži,
„Mnogi morske napio se vode,
„Mnogi biesan ko bez uma bježi . . .
„Bilo muke, bilo krvi, znoja,
„Bilo braćo krvavoga boja“ . . .

I Vladislav glèda plemenita
Vesęlo se izljubi s zemljaci,
Za junačko svakog' zdravlje pita,
I svakom se u naručaj baci.
Okom toči . . . koga l' vidit mari?
Valjda ljube razkošni su čari . . .

A kod stola prirede mu sielo
Uz viteza mladoga Ivana;
Smrklo ovom visoko se čelo:

Ko da s njeg mu ozledjena rana:
Što l ga mori? česa li se preda?
S viteza mu gled se trgnut neda.

„Što je brate“? Vladislav ga pita
„Zašt' po tuge mutnoj plivaš rieci?
„Što te čini tako zamislita?
„Prijatelju barem svomu reci . . .“
Kakva l' čelom svila ti se tmuša?
S ljubavi te morda boli duša?

* * *

Svilena se razdvoji zavjesa,
I sve nikom ponikoše oči;
Jer ko angjel divni sa nebesa
U palaču krasna dieva kroči,
Divna l' oka, vilinskog li struka —
Blažen koga ota grli ruka!

Ivana je. kćerca Filipova,
Siedog otca što sad kosu gladi,
I u kolu sjajnih što gostova
Svakom gostu sladku čašu sladi,
Blažen posmieh ustnice joj resi,
Tajnom vatrom oko joj se kriesi.

Bajnim zrije na okolo okom,
Divna Ivka nazri Vladislava,
I ko strta žalošću dubokom
Nice klonu vilinska joj glava.
Jednom jecnu — drhtnuše joj grudi,
Tužna misô prošlošću joj bludi . . .

„Vladislave“! blieda dieva kliče
„Ivko mila“! Vladislav nastavlja
„Vladislave prvi ljubovniče“!
Ciknu dieva snaga ju ostavlja,
Bliesnu oči — svaka drhće žila,
Duša rad bi u cjelov se slila.

„Prosti, prosti Vladislave mili,
„Prosti“ s ustah Ivanovih ori,
„Meni prosti! prosti ovoj vili!
„Prosti, prosti! kletvom nas ne mori;
„Kob nakobi . . . vjerna ljuba tvoja
„Postala je zaručnica moja.“

U prošlosti zaronio more
Bolan Vladko . . . kad uz svoju Ivku
Pod hrastovljem stoljetnice gore
Pjesan rodu pjevao je divku . . .
I sjeća se potočića mala
Uz kog' lipa samotnica stala.

Tuj iz boja vraćajuć se kući
U naručaj hrlila mu ona,
Tuj mu cjelov prvi dajuć vrući
Zavjeri se viek mu biti sklona . . .
I sjeća se kobne one noći,
Kada k Splitu bilo mu je poći . . .

„Oj Ivane prošteno ti budi!
„Udes htjede, da se zgodi tako;
„Ivku udes meni ne dosudi,
„Nek je tvoja, kad nije inako.

„Vjekuj, vjekuj u tom divnom raju,
„U nje dragom, sladkom ogrljaju!

„Sretan budi u naručju ljube,
„Žića nek ti ona sladi čase,
„I dušmanske trublje kad zatrube,
„Ljubu svoju viekom mnij uza se,
„Kad ti bude krvcu za dom liti,
„Blaga ljubav nek ti život štiti!

„Pa nek bodri ona te u boju,
„Domoljubnom vatrom viek da goriš,
„Na dom misleć i na ljubu svoju:
„Poput diva hrabro da se boriš.
„Sretan budi u tom divnom raju
„U nje sladkom, blagom naručaju!

„Domovina odsad mi je draga,
„Viek ću branit otačbinu svoju.
„Za nju srtat viekom ću na vraga,
„Dok u sladkom za nju padnem boju.
„Oj Hrvatska, majko moja slavna,
„S tobom ljubav vezat će me davna!“

I junačkom dušom Vladko pregnu,
Na Ivana sjetnim okom zrinu,
Ivan drugu za desnicu segnu,
A suza mu niz lice se vinu;
Uz čašice gosti rogobore,
I pjesme im vesele se ore . . .

Majka i kći.

Izvorna pripoviest.

(Nastavak.)

III.

— Jest, gospodjo, odvratih joj, veoma ste uzrujana, bilo vam neuredno udara. Držah joj nježnu bielu ruku, laskah joj i varah sama sebe. Da sam onaj čas pravi liečnik bio, morao bih joj spomenuti, da joj ništa nije. Ali kadkada je i liečnik — slabim čovjekom.

Petrovićki se je očito mililo, što sam ju i ja kano liečnik smatrao bolestnom. Doskora zaboravi ulogu svoju, te postade opet veselom i razkalašenom. Oko joj opet zasjalo, a bliedo se lice oblilo krasnim rumenilom. Ponudila mi, da tik nje sjednem, te uzela mi pripoviedati o svemu i svačemu. Više puti opomenula bi, koli je nesretna, da je udata za čovjeka, kojega ni najmanje nevoli. Tada bi me svaki put pogledala pronicavo, kano da mi hoće u dušu zaviriti: ima li u mene štogod sućuti za gorku nevolju njezinu? Ali ja se odati nehtjedoh. Moguće, da je u meni još uvieke tinjala neka iskra nagnuća, što sam ga za prvoga susreta prema toj ženi poćutio bio, — ali ta iskra neuzmognu uzpiriti plamen ljubavi, da bi joj pred koljena pao bio. Kad sam godjer Petrovićku u lice pogledao, svaki put sinu mi pred očima razplakana, razčupana, drkćuća Anka.

— Vi ste gospodjo sretne naravi, upadoh joj u rieč, kad mi je tužakanje njeno dodijalo. Nesretna ste, nastavih malo zlobno, prikovana ste uz supruga, kojega neljubite, imate nevriednu, nezahvalnu kćerku, pa ipak ste vazda vesela, razgovorljiva. Ala ste sretne ćudi!

Petrovićka bijaše s mojih rieči veoma smetena. U lice joj udarila krv, oči joj sjevnule, ustnice uzdrktale. Ali u čas se opet primirila.

— Vi ste, doktore zloban, poče zatim tobože uvriedjena. Zar da plačem i naričem, zar nije bolje, kad nevolju svoju mirno podnosim? Ili zar nisam nesretna, kad imam kćer nezahvalnu, lienu? Eto danas sam joj rekla, da mi priredi bielu opravu za šetnju, a ona mi je opravu nakazila, da me je stid. Nesretnica misli uviek samo na mužkarce . . .

Pogledah gospodju Petrovićku, kano da ju pitam jeli to razlog, da je nebogu Anku toli oštro kaznila. Petrovićka je to opazila, pa da se opravda, nastavi dalje.

— Čudne su danas naše djevojke. Nemare za kuću, nerade ništa, najvole na zabave, u kazalište, na plesove. O to smo mi nekoč bolje bile . . .

— Pristajem rado uz brižne majke, odvratih gospodji, ali mislim, da su tomu krive najvećma same majke. Kćeri se povode za majkami. Znate li onu „kakva majka, takva kći.“ Imade doduše vriednih iznimaka, ali te su riedke.

— Pa što vi mislite o odgojivanju kćeri, zapita me iznebušce Petrovićka, vi mudri čovječe?

— Nisam još o tom razmišljao.

— Ja odgajam kćerku svoju na talijansku, ne na englezku. Dok je djevojka djevojkom, neka bude u kući, zatvorena, skromna, nepoznat cviet. Kasnije, kad postane gospodjom, neka bude slobodna, neka ide u sviet, neka se naužije slasti njegovih . . . .

— Oprostite, gospodjo, meni se čini, da nemate pravo. Hrvatska majka nesmije odgajati kćeri svoje ni na talijansku, ni na englezku, već na hrvatsku. Hrvatska je djevojka slobodna, ide u sviet kano i englezka, ali sried razkalašena svieta ostaje bielim ljiljanom; hrvatska žena neka bude takodjer slobodna, ali najvećom svetinjom, budi joj vjera prama čovjeku, kojemu je sav svoj život posvetila.

Rieči moje dojmile se valjda Petrovićke. Oborila oči i duboko se zamislila, a iz bujnih joj grudih prhnuo težki uzdah . . . . . Bijaše u taj čas prekrasna.

— Vi ste doktore, nastavi zatim krotko i ljubezno, strog čovjek, vi osudjujete nas žene na vječnu tamnicu. A jeste li vi mužkarci pravedni, jeste li vi strogi i prama sebi? Neljubite li slobodu nada sve? Neženite li se tek onda, kad ste se već naužili svijuh slasti ovoga liepoga svieta? Zašto tražite od žene, što sami nečinite?

— Neznam, kakovi su drugi, ali ja sam čvrsto odlučio neljubiti žene do supruge moje. Žena moja biti će prva ljubav moja.

Petrovićka podiže glavu. Oko joj bijaše nejasno, lice opet bliedo, čelo se nabralo. Grizla si ustnice. Razabirah, kano da se u duši njezinoj zgadja čudna borba.

— Vi ste, doktore, uze ona nekom rezignacijom, plemenita duša. Bog vas usrećio, našli si ženu po uzoru svojem.

Razgovor naš postade običan — hladan. Govorasmo o svagdanjih stvarih. Sjetih se, da mi je poći. Petrovića nebijaše kod kuće, kćerka nedodje mi pred oči. Oprostih se sa gospodjom. Ona me sprovede do vrata. Pruži mi ruku, — ova bijaše hladna. Nepoprati me niti nježnim pogledom, — kako je to posljednji put učinila bila.

Čim sam iz kuće izašao, sretoh opet dosadnoga znanca, koj me je već jednom do Petrovića dopratio. Htjedoh mu se ukloniti, ali me on zaustavi.

— Vi polazite marljivo Petrovića, tješite nesretnu gospodju? uze on zlobno. Pripoviedala vam valjda o nezahvalnoj kćeri, o starom Petroviću.

— Da zbilja, upitah ga, neznate li, kako ju je oženio?

Živi se šematizam lukavo nasmija.

— Ljudi kažu, da ga je od sile uzela. Ljubila je drugoga, ali taj je nije oženio. Na to dodje Petrović. Ona podje za njega i pol godine zatim rodi mu krasnu kćerku Ankicu.

IV.

Bijaše pred večer. Sunce naginjalo prema zapadu, rujni oblačići titrali nad obzorjem, te obasjavali sjajem svojim svu okolicu. Sav grad K. u rumenilu, kano da gori. Polazeć nekom samotnom ulicom, promatrah tu krasnu večernju sliku, te se nehotice zanesoh u sanjarije. Pred menom stajaše djevojka, krasna i svježa; sad se smijala, sad opet plakala. Ali u veselju i u tugi bijaše ta djevojka liepa, dražestna, mila. Stajaše pred menom niema, tiha; ni rieči mi jošte progovorila nije. Hoće li jednom progovoriti, hoću li jednom tu živu zagonetku odgonetnuti?

Sjetih se Petrovićevih, i krenuh k njim. Kad dodjoh do vrata, pokucah, ali mi se nitko neozove. Razabirah neki šapat i šuškanje u sobi. Najednom se otvore vrata, i pred menom stajaše diete Minke Petrovićke, — prekrasna Anka. Sinula mi iznenada, neočekivano, poput sjajna sunca iza tmastih oblaka; sinula mi i začarala me u čas. Bijah uzbunjen!!

— Gospoje majke neima kod kuće, pitah ju, niti gospodina otca?

— Nikoga neima, odvrati mi zvonkim glasom djevojka, poniknuv glavom i zarumeniv se do ušiju.

Htjedoh otići, ali pogledah djevojku — i podjoh u sobu. Djevojka pošla nuz mene. Posjedosmo. Ja se sjedoh u fotelj, a djevojka se tamo daleko stisne u kut. Rumenilo sa prozora bacalo trake na blago i čedno lišce njezino.

Anka bijaše djevojka kakovih osamnaest godina, vitka stasa, crnih očiju i krasnih crnih kosa. Na licu razabirah joj neku crtu, koja odavaše milu i skromnu ćud. Priprosto domaće odielo, kojim se je danas zaodjela bila, resijaše još više liepu tu djevojku. Činjaše mi se, da još nikada u životu svojem slične vidio nisam.

Djevojka bijaše iz početka uznemirena, plaha, odgovaraše na pitanja moja raztreseno ali doskora naviknu na mene. Opažah, da je Anka malo medju svietom bila, makar da je već udaji dorasla.

— Izpitivah ju o svemu, o svačem. Djevojka mi odgovarala već razgovetnije i bistrije, te iza svakoga odgovora pogledala me kradomice, kano da hoće saznati, je li mi je ugodila. Razgovor krenu na zabave.

— Gospodjice, uzeh ja, vas nije upravo nigdje vidjeti. Mrzite li zabave?

— Nemrzim, odvrati ona opet nešto potišteno, ali nedospievam. U kući su pune ruke posla, k tomu trebam mnogo vremena za čitanje, za učenje glasovira, za šivanje. Pa da vam iskreno kažem, nisam još nikada nigdje bila, te neimam ni želje, da idem.

— To ste vi prava koludrica, dodah ja šaljivo. U vaših godina, pa neželiti si medju ljude! Nemislim vas koriti, što ste radina u kući, ali zato bi ipak kadkada mogla u sviet. Ja sam prvi, dovrših pogledav ju ljubezno, koj bi se veselio, da vas češće gdje vidim.

— Vi mi laskate, uze opet ona. Čemu da idem medju ljude? Majka mi veli, da sam još diete, premlada, nezrela, da nisam za družtvo. A ja joj dajem pravo. Kod kuće sam sretna, zadovoljna. Dobri otac uzeo mi je za drugaricu gospodičnu Helenu. Ova me uči glasoviru, francezkomu jeziku, pripovieda mi zanimive pripoviesti o dobrih ljudih, koji su za života težko stradali, tješi me u tuzi i raduje se sa mnom. O da znate, gospodine doktore, koli je vrla moja prijateljica Helena!

Još Anka u rieči, eto se ukaže bliedolika Helena.

— Anko draga, čini mi se, ti odviše suzdržaješ gospodina doktora, on ima mnogo posla, poče ona zabrinuta.

— Nepogodiste, gospojice Heleno, ja sam krivac, ja sam vašu cienjenu drugaricu predugo zabavio. Ali vi se zato neljutite?

Helena se zadovolji mojim riečima.

— Vi ste gospodine u kući gospodina Petrovića vazda dobro došao, vazda najbolje primljen.

Makar me je Helena opazkom svojom i nehotice sjetila, da sam već dugo u kući Petrovića, nebijaše mi ipak na kraj pameti, da se dignem. Helena se nama pridružila, a meni je družtvo tih dviju plemenitih djevojačkih duša toli godilo, da na razstanak ni pomislio nisam. Odkad je Helena nadošla, postade Anka živahnijom i slobodnijom. Ćutila je, da imade uza se drugaricu, pa se osokolila. Ona se počela šaliti, nedužna joj šala poticala Helenu na smieh, a ja se od srca opet smijah sretnoj ćudi tih golubica. Kadkada, za stanke, znala bi Helena pogledati mene i Anku, a svakiput bi joj tada bliedo lišce sinulo nekim osobitim zadovoljstvom.

Nikada neću zaboraviti tih ugodnih časaka. Čini mi se, da sam bio na drugom svietu, sred nedužnih angjela, daleko od zlobe i opačine ljudske. Čiste se te duše natjecale, koja će se prikazati pred menom milijom, dražestnijom. O koli sveta, nježna čuvstva pobudjuju takovi angjeli i u ozbiljnom čovjeku!

Već se suton hvatao. U sobi se počelo mračiti, a meni bilo otići. Nekako težko praštah se s djevojkami. Osobito Anka bijaše mi omilila, pa zato sam se i težko od nje razstajao. I ona kano da je žalila, da je vrieme tako brzo proteklo . . . . . .

Kad ja na vrata, bane u sobu — Petrovićka. Bijaše se sa šetnje vratila. Opaziv mene, namrači joj se čelo, pogleda mrko djevojke i mene, kano da pita, što sam tu radio. Ali umah se opet sabere, te me pozdravi ljubeznim posmjehom.

— Žao mi je, doktore, što me niste kod kuće našli. Čini mi se, da ste se s mojom djecom veoma dugočasili. Ne upišite jim u grieh, ako su ludo govorile. I pogleda opet Anku malo ne prezirnim pogledom.

— Molim gospodjo, uzeh ja smijućke, gospodjice veoma su me ugodno zabavile.

— Dakle niste odsuća moga ni poćutili?

— O kako nebih! Prva misao moja, nastavih laskajući joj, pošla tragom vašim, ali zaman . . . .

Petrovićka me razumjela, — i nasmjehnula se, kano da mi hoće reći: neka ti bies vjeruje!

Vuk Vrčević.

V.

Barunica Reichensteinka veoma je nervozna. Gospodin barun pošao jučer na lov, a nevratio se jošter. Zaboravio je jadan, da mu je bilo sa suprugom poći na zabavu k staromu prijatelju, grofu Z. Stoga je Reichensteinka danas bolestna, svu je noć od jada probdila . . .

— I vi ste mi, doktore, liep čovjek, spoticaše ona meni, već dva tjedna nema vas kod mene! . . .

— Poslovi, silni poslovi zapriečiše me gospodjo barunice. Prostite, biti ću revniji prijatelj vaše kuće.

— Poslovi! upade ona ironično, i zamisli se. Vidio sam, da mi hoće nešto reći, ali se ipak suzdrži. Dobro, praštam vam, nastavi zatim, ali obećajte mi, da ćete sutra u večer k meni. Biti će domaći ples.

— Vi ste, barunice, premilostiva.

Došav sutradan pod večer k barunici Reichensteinki, nadjoh tamo već mnogobrojno družtvo. Domaćica me dočekala preljubezno, uhvatila mi se pod ruku, te me redomice predstavljala nepoznatim osobam. Neopazih nigdje Petrovićke. —

(Nastaviti će se.)

Tri portreta.

Pripoviest Ivana Turgenjeva.

(Nastavak.)

Jednoč u rano proljeće šetao se on po vrtu, te palicom odbijao glavice maslačaka, to glupo žuto cvieće, koje se u tolikoj množini nalazi na jedva se zelenećih ne sasvim razvijena ramena i ruke disale su svježošću i zdravljem; malena je kapica lagano prigrnula njezine guste i mekane vlasi; lice se lagano žarilo: nedavno se je bila probudila. Njezin se je tanki i gibki vrat toli nježno sagibao napred; čarobno i lahko, dočim su njezine odkrite grudi tako stidljivo odisale, da je Va-

LJETO.

poljanah. On se šetao vrtom; pred kućom podigne glavu — i zapazi Olgu Ivanovnu. Ona je sjedila uz okno, te je zamišljeno gledala šaroga mačića, koj se predući i žmureći ugnjezdio na njezinih koljenih, te velikim zadovoljstvom dizao svoj nosić prema proljetnomu — dosta jakomu suncu. Na Olgi je Ivanovnoj bilo jutreno odielo s kratkimi rukavi, i njezina gola, bliedo — ružičasta, silij Ivanović (dobar poznavalac) nehotice sustao, te se zagledao. Pane mu na pamet, da bi bilo kvar ostaviti Olgu neudatu, jer bi iz nje mogla postati danas sutra premila i preljubezna žena. On se podkrade k oknu, te se podigne na prste i pritisne na Olginu bielu i gladku ruku niže lakta tihi poljubac. — Olga krikne — te skoči — a mačak podignuv rep sune u vrt — a Va-

silij ju Ivanović suzdrži za ruku . . . . Olga pocrveni sve do uha; on se počne šaliti sad njezinom plahosti . . . te ju pozove sobom na šetnju; nu kad Olga zapazi svoje nemarno odielo, pobjegne brže od hitre srne u drugu sobu.

Isti se još dan odpravi Vasilij k Rogačevim. Sasvim se razveselio i razvedrio duhom. Vasilij se nije zaljubio u Olgu, ne! — riečju „ljubav“ nevalja se šalit . . . On si je našao zabavu, stavio si zadaću, te se radovao radošću poslujućeg čovjeka. Toga se nije ni spomenuo — da je ona gojenče njegove matere ili nevjesta drugoga; — on se ni na jedan hip zavarao nije znajući dobro, da mu ona nebude ženom . . . Možebiti, da je to bila strast — no nizka i neplemenita, prem veoma silna i mučna. Razumieva se, da se nije zaljubio ko kakav dječarac; on se nije predavao pustomu uzhitu, te je vrlo dobro znao: što je htio i što namjerava.

Vasilij je imao tu sposobnost, da si je mogao za kratko vrieme priljubiti druga — makar i plašljiva čovjeka. Olga se ga doskora prestala plašiti. Vasilij ju je Ivanović uveo u novi sviet. On je prepisivao za nju kajde, davao muzikalne satove (on je sam izvrstno svirao na flautu), čitao joj knjige, te se mnogo razgovarao š njom . . . Glava se biednoj djevojci smutila. Vasilij ju je sasvim svladao. On je š njom govorio o takovih stvarih, koje su joj do sada bile tudje, te govorio jezikom razumljivim. Olga mu je kadkada kazivala svoja čuvstva, on joj je pomagao spretnimi izrazi koji su joj manjkali, nije ju zastrašivao, već povladjivao, pooštravao njezine porive . . . Vasilij se je zanimao njezinim uzgojem, ne iz bezkoristne želje razviti joj sposobnosti; već ju je htio jednostavno k sebi približiti, znajući, da je neizkusnu i plašljivu, no samoljubivu ženu laglje zamamit umom, nego li srdcem. Da je Olga bila kakovo neobično biće, Vasilij toga nebi mogao nikako zamjetiti, što je s njom baratao, kao s kakovim dječarcem; no vi već, gospodo, znadete, da na Olgi ništa osobita nije bilo. Vasilij je nastojao, da po mogućnosti djeluje na njezinu maštu, te je često večerom odlazila od njega množinom novih slika, rieči i misli u glavi, da nije mogla usnut do zore, te tužno uzdisala i neprestano pritiskivala goruće obraze na hladan jastuk, ili ustala te pošla k prozoru i plaho i željno gledala u tamnu daljinu. Vasilij je zavladao svakom minutom njezina života, ni o kom drugom nije mogla misliti. Doskora je takodjer i Rogačeva prestala paziti. Vasilij, kao čovjek spretan i lukav, nije govorio s Olgom u njegovom prisustvu; no razsmješio ga je do suza, izvodio kakovu šumnu igru, ili predložio kakovu šetnju po briegu, ili noćno voženje uz rieku s bakljami, muzikom, — jednom riečju, svega je Pavla Athanasevića zaludio. Rogačev je uz sve to uvidio, neznajući za Vasilijevu prevaru, da se od Olge — prem njezin ženik i budući muž, tudji . . . . no u svojoj bezkrajnoj dobroti nije se usudio, da ju za to upita, prem ju je još uviek ljubio. Na samu š njom nije znao što da govori, te je samo nastojao, da joj svakom prilikom posluži. Prodjoše dva mjeseca . . . . U Olgi izčezne napokon svaka samostalnost i svaka volja; slabi i mučaljivi Rogačev nije joj mògao služiti podporom, a i sama se nije protivila svojemu položaju, te se zamirućim srdcem odala Vasiliju . . . .

Olga je Ivanovna vjerojatno tada oćutila radost ljubavi; no ne na dugo. Vasilij ne samo da nije — neimajući druge zabave — nju odbacio, već se je dapače uz nju nježno priljubio brižno joj dvoreći; no Olga se je sasvim izgubila, da se nije — prem u ljubavi nenalazaše blaženstva — mogla otrgnuti od Vasilija. Ona se stala pred čim godjer plašiti, te se ni razmišljavati nije usudila; nije se razgovarala o ničem, pače prestala čitati, jer ju je nekakva tuga grizla. Jedan put podje Vasiliju za rukom zavarat ju, da je na sve zaboravila, no drugi ju dan nadje bliedu, tihu, hladnih ruku i bezmislena smieha na ustnicah . . . . Nastalo je težko vrieme i za Vasilija; nu nikakove ga brige zastrašiti nisu mogle. On se je brzo sabrao, ko dobar igrač. —

Nikako nije mogao računati na Olgu; ona se je neprestano mienjala te bliedila, a sad se rumenila, a sad plakala . . . nova joj je uloga nadkriljivala sile. Vasilij je radio za dvojicu, u njegovom bi bujnom i šumnom veselju samo izkusni poznavalac zamjetio bio grozničavo naprezanje: on se je igrao s braćom, sestrami, s Rogačevi, sa susjedi i susjedicami — ko s kakovom igračkom; uviek je bio pazljiv, nije izgubio nijednoga pogleda, nijednoga kretaja, prem se je kazao nebrižnim čovjekom; svako je jutro stupao u boj, a svaki večer održao pobjedu. — Uz sve to se nije jako mučio; u dvadeset i četiri sata prospao je četiri; vrlo je malo jeo, a uz to je bio vrlo zdrav, svjež i veseo. Medjutim se je približavao dan svatbe; Vasiliju podje za rukom nagovoriti samoga Pavla o potrebi odgodjenja ženitbe; zatim ga posla u Petrograd, da zato potrebne stvari pokupi, dočim je sam dopisivao s petrogradskimi prijatelji. S Olgom se nije toliko razgovarao iz ljubavi prema njoj, koliko iz želje da brblja.

Tako mu je Olga Ivanovna počela dosadjivati, te je često, poslje izlieva strasti, pogledavao na nju, ko na Rogačeva. Lučinov je za uviek ostao zagonetkom svim; u samom hladu njegove duše bilo je nešto stranoga, južnoga plamena, a u istom žaru biesne strasti odisao je iz njega nekakov hlad. U prisutnosti drugih vladao se on s Olgom kao i prije; no na samu se je s njom igrao ko mačak s mišom, ili ju mučio sofizmi, ili ju težko raztužio, ili se napokon opet bacio pred njezine noge, te njom treso ko vjetar listom . . . i nije se tada pretvarao zaljubljenim, prem je u istinu sàm zamirao . . . .

Jednom je Vasilij kasno u večer sjedio sam u sobi, te zanimivo čitao posljednje listove iz Petrograda — kadno se na jedanput otvore vrata i u sobu udje Palaška, sobarica Olge Ivanovne.

— Što hoćeš? zapita ju dosta surovo Vasilij.

— Barišnja vas daje moliti, da dodjete k njoj.

— Sada nemogu. Odlazi . . . . Nu, što štojiš? produži on, videć, da Palaška neizlazi.

— Barišnja vam daje poručiti, da je vrlo silno.

— A što je takva?

— Izvolite sàm pogledati . . .

Vasilij se ustane, te s dosadom baci pisma u ormar, i odputi se k Olgi. Ona je sjedila sama u uglu — blieda i ukočena.

— Što želite? upita ju on sasvim neprijazno.

Olga pogleda na njega, te zadrhtav zakrije oči.

— Što je s vami? . . . Što je s tobom Olgo?

On uzme njezinu ruku . . . Olgina je ruka bila hladna ko led . . . . Ova je htjela progovoriti, ali joj glas zamre u grlu . . . Biednoj djevojci nije ostalo nikakve utjehe.

Vasilij se ponešto smuti. Soba Olge Ivanovne nalazila se za dva koraka od spalnice Ane Pavlovne. Vasilij sjede kraj Olge, te joj poljubi i sagrije ruku šapćuć, da se obodri. Ona ga slušala i mučala smijuć mu se turobno. U vratima je stajala Palažka tiho otiruća si suze. U susjednoj se sobi čulo tuckanje i disanje snivajućega. Ogorčenost se napokon Olge razrieši suzami i gluhim ridanjem. Suze su što i groza: poslie njih je čovjek miruiji. Kad se Olga uspokojila, samo je još kadkada zaridala, ko dječak, nu Vasilij se baci pred nju na koljena, dok ju laskanjem i nježnimi obećanji sasvim neuspokoji; dao joj napokon i napitak i odveo ju u krevet. Svu se noć nije svlačio, napisao je dva ili tri lista, dočim je dva ili tri sažgao; izvadio je zlatni medaljon s portretom žene crnih obrva i crnih očiju, s razbludnim i smjelim licem: dugo je tako razmatrao njezine crte, te je zamišljeno hodio po sobi. Drugo jutro s neobičnim nemirom opazi, iza zajutraka krvave i natečene oči, te bliedo i raztuženo lice Olge. Poslie zajutraka predloži joj, da se podje s njim šetat po vrtu. Olga ga posluša, ko poslušna ovca. Kada se za dva sata povrati — lice joj je sasvim probliedilo bilo; Ani Pavlovnoj kaza, da joj nije dobro, te se legla u krevet. Za šetnje joj je Vasilij pod pritvorenim razkajanjem očitovao, da je otajno vjenčan — takav je bio pustolov, — ko ja.

(Nastaviti će se.)

LJETO.

Svenulo je prvo cvieće
Dolom, gorom;
Slavic više pjevat neće
Ranom zorom.

Klasje — štono polja krasi —
Vjetric njiše,
Pa se čudnim šumom glasi
Tiše, tiše . . .

Sur se, kano suri oro,
Oblak diže,
K zemlji će se tvrdoj skoro
Vinut bliže.

Hladne suze, što ih nosi
U svom krilu,
Strest će, slične sjajnoj rosi,
Na strn milu.

Ciela narav će oživit
Žegom speta —
Tko se neće sada divit
Slici ljeta!

Nikola Tommaseo.

(Nastavak.)

Iz jednog grada morao se seliti u drugi: po gotovo svi ga poveći gradovi Italije vidješe. Uz to prodje skoro cielu Francezku, Korziku i Grčku.

Tomazeo poče najprije raditi kod nekog časopisa, što je izlazio u Trevizu; nu tu si nije mogao ni toliko privredjivati, da bi mogao kako tako životariti, te pade u veliku biedu. Dobri mu prijatelj Rosmini pritječe u pomoć, te ga rieši njegovih jada: ali Tomazeova poštena duša preziraše nezasluženi hljebac, pa se zahvali na pomoći prijateljevoj. Po tom nalazimo Tomazea u Milanu, gdje se upozna sa Manzoniem, s kojim prijateljevaše do smrti. Do mala ostavi i Milan i podje u Firencu — u staru Atinu talijansku, kamo ga je srce odavna vuklo. Tu se pridruži on besmrtnikom talijanskim: Dante-u, Petrarki, Bokačiu, Makiavelu i drugim, koji nekoč življeše i djelovaše u tom gradu.

Tada baš poče izdavati u Fiorenci G. P. Vienssieux strukovni talijanski list „l' Antologia“. Tomazeo upoznade se s urednikom toga lista i ponudi mu se za suradnika, želeć se ogledati na pose kao literarni kritik. Vienssieux spoznao i sâm i preko svojih prijatelja sposobnosti Tomazeove, rado prihvati njegovu ponudu. Po obćem priznanju najbolje radnje, što ugledaše svieta u „Antologiji“ onoga vremena, jesu Tomazeove: mnogim je i danas velika vriednost. Al tek što se Tomazeo malko smirio u Firenci, već ga sudbina skoro proganjaše, te on morade i odatle seliti se. U napomenutoj „Antologiji“ izidje članak, u kom se nešta nepovoljna reklo o Rusiji, rad čega zahtjevaše ruski poslanik na florentinskom dvoru, da se povede iztraga proti piscu napomenutoga članka (g. 1834.) Tomazeo hoteć spasiti urednika i prijatelja si, izjavi, da je on pisac onoga sastavka. Time doista spasi on prijatelja, ali sebi pripravi nove neprilike. Nije mu bilo druge van ostaviti Firencu. Iz Firence odputi se ravno u Francezku, najpače u Pariz. U Parizu pratila ga je sreća, ali on je baš sreću bježao. On nije htio nikakvih služba primati, već je volio siromašno ali neodvisno živjeti, nego li ikomu robovati. Buduć je on bio vrstan poznavalac franceštine, to poče pisati francuski.

Francezi i Italijani, ako i jesu srodni narodi, ipak oni si ne bijahu nikada iskreni prijatelji. Nije ni čudo: to su dva velika naroda, koji jedan drugomu zavidjaju

veličinu. Francuzi pako svojom ohološću i svojimi pretenzijami na Italiju, koju ne jedanput svojimi vojskami poharaše, prouzročiše u Talijana pravednu mržnju. Od Napoleona I. osobito, počeo se je u otmenije talijanske obitelji uvlačiti francezki jezik, a to je izazivalo talijanske patriote na odpor. Tomazea je to takodjer bolilo. On je štovao, što je našo liepa u Franceza, ali im je znao u brk reći, čega im se valja kaniti. On je bio u svojih sudovih oštar, ali jednakom je mjerom mjerio i svojemu i tudjincu. U Parizu napisa djelo o Italiji, u kojem je htio predočiti Francezom pravu njenu sliku. Med ostalimi radnjami Tomazeovimi, koje ugledaše sviet u Francezkoj, napominjem najvažnije: pripoviedke: „Il Duca d' Atene“ (vojvoda Atenski),* „Fede e Bellezza“ (Vjera i ljepota) i komentar k Dantovoj: „Divina Commedia“, što sve ide u red njegovih najboljih djela.

Pošto je svakojako životario u raznih gradovih Francezke, podje na otok Korziku, gdje je sabirao narodne pjesme, koje kašnje protumačene priobći ujedno sa toskanskimi, grčkimi i „ilirskimi“. Iz Korzike vrati se u Italiju, a za kratko vrieme podje i u Dalmaciju, gdje je takodjer sabirao narodne pjesme. Po tom nalazimo ga u Mletcih, gdje se za prevrata dovinuo i ministarske stolice.

Dosele bavio se Tomazeo izključivo književnošću, ako je kadkad zabasao i u vrtlog dnevnih političnih pitanja, to je tek mimogred bilo — sada pako nalazimo ga i med borci za slobodu talijansku.

Godina 1848. potresla je silno europejskimi državami i narodi. Svuda tinjaše vatra revolucije, koja se je gdjegdje strašno razplamtila. Austriju je ota godina baš do temelja uzdrmala. Magjari, Talijani i Niemci ustaše, da ju ruše — a Slaveni, najpotlačeniji od svih, da ju brane! Talijani prezirahu već od vajkada Niemce, koji su se gradili već od davnih vremena kao nekakovi njihovi gospodari ili bar pokrovitelji. Austrija, nasljednica „rimskih“ careva, baštinila je i mržnju protiva Niemcem Godine 1848. htjedoše upotrebiti Mletčani, a š njimi i Lombardezi, da se oproste jarma njemačkoga. Mletčanina nije bilo težko potaknuti na prevrat, jer u njemu još je živa bila uspomena slavne prošlosti republike mletačke. Stvar je malo po malo dotle dozorila, da su Austrijanci morali ostaviti Mletke, na što bje proglašeno u ožujku g. 1848. mletačka republika. Uz Manina igrao je važnu ulogu i Tomazeo u tom prevratu. Austrijska vlada bila je zatvorila uz Manina i Tomazea, al iz tamnice ih izvede narod, noseć ih kao triumfatore po cielom gradu. Predsjednikom privremene vlade bje imenovan Manin, oplakivani mučenik talijanski, komu ove godine zahvalni njegovi sugradjani podigoše spomenik. Tomazeo bje pak ministrom nastave. Al kako je Tomazeo bio već od naravi pravi čudak, čovjek, koji je u svemu imao svojih posebnih mnienja, od kojih nije htio odustajati nikad ni zašto, to se porodi višekrat razdor med njim i Maninom. Nu Tomazeo bio je ipak takav patriot, da nije izlazio na javnost sa svojimi protesti, koje često ulagaše protiva ostaloj vladi, samo da nebi to škodilo mladomu pokretu.

Medju ostalim n. p. nije bio Tomazeo osobiti prijatelj savojske kuće, koja onda vladaše Piemontom, te se je protivio, da bi se Piemontu podvrgla Venecija i Lombardija. Tomazeo išo je više puta kao poslanik u Francuzku, da bi izhodio tamo kakve pomoći za republiku, ali videć, da se ne imaju otud ničemu nadati, protivljaše se svakomu moljakanju. On je htio da se Talijani sami oslobode, jer mu se činilo, da će ih tudja pomoć samo poniziti i ništa drugo. Austriji napokon pomoću svojih prevjernih Slavena, podje za rukom pokoriti i Talijane i Magjare. Glavam revolucije valjalo je sada bježati. Tomazeo ode na Krf (Corfù). Rad tolikih progonstva, što jih je Tomazeo morao za svoga vieka podnieti, dobi u Italiji ime „prognanika“ (l'esule). U tom pogledu i on sâm svojoj duši pjevaše:

„O anima stanca
Conosci la vita:
Tua patria è l' esiglio,
Tua sede il periglio,
Tua legge l' amor!*

Na Krfu zaljubi se on u jednu Grkinju, koju i oženi. Žena bijaše mu utjehom cieloga života, dok mu neki mjesec prije njega ne preminu u Firenci.

Iza kratkog boravka med Grci, krenu Tomazeo u Piemont, u zemlju, koja bijaše ostala jedina za reakcije posve slobodna. On se nadaše, da će mu tu duši odlanuti i da će tu moći uspješno raditi na književnom polju. I država i pojedinci obsipaše ga ponudami, ali on se zahvali na svih ponudjenih mu katedrah i službah: on je želio ostati do smrti siromakom, ali i slobodnim čovjekom, koji može pisati i govoriti, kako i misli. U Turinu nadje nakladnika za svoj talijanski riečnik, koga je tada izradjivao. Za sve to vrieme on je živio samo od svoje književne privrede.

Godine 1861. odluči ostaviti Turin već s toga, što mu je trebalo blažijega podneblja za njegove oči, od kojih bolovaše, a koje skoro i izgubi.

U Firenci dočekaše ga prijatelji, a napose stari mu znanac Vieusieux, vrlo srdačno. Svak se trudio, da mu pomogne, al Tomazeo nije htio tudje pomoći. Od sada provadjao je Tomazeo svoje dane u zabiti, u obitelji svojoj, baveć se izključivo književnimi poslovi. Prijatelji posjećivahu ga često: oni bijahu jošte jedina spona, koja je vezala Tomazea s izvanjskim svietom. Tomazeo je bio sretan med svojimi knjigami i svojom obitelju. On je samo zato živio. Marljivost njegova na književnom polju ni onda nesmalaksa, kad izgubi svoj očinji vid. Lišen očiju Tomazeo, molio bi svoju djecu ili koga inoga, da mu štiju knjige ili opet da pišu, što bi im diktovao.

(Nastaviti će se.)

* Ovaj roman priobćiše u hrvatskom prevodu „Narodne novine“ u svojem ovogodišnjem podlistku.

* „O umorena dušo spoznaj si žiće: tvoj dom je progonstvo, tvoj stanak pogibelj, tvoj zakon ljubav.“

Tiskom, troškom i nakladom **Drag. Albrechta**. Odgovorni urednik **Vjekoslav Klaić**.

Ovomu broju dodan je prilog od četvrt arka.

LISTAK.

Vuk Vrčević, (slika na strani 228).

Vuk Vrčević rodio se g. 1811. u Risnu u Boki Kotorskoj, gdje mu je otac bio obćinskim bilježnikom i učiteljem. Osim našega Vuka bilo je u otca još trinaestero djece a malo plate, te ga zato odhrana i uzgoj djece mnogo truda i muke stajalo. Nu to neprieči čestitoga roditelja, pa si je maloga sina revno podučavao u materinjem jeziku i u talijanštini, tako, da je po smrti otčevoj g. 1831. s otčevom službom preuzeo i skrbničtvo nad mladjom si braćom i sestrami. Pošto je ove do samostalnosti uzgojio, preseli se na poziv svoga šure u Budvu, kao agent trgovački. Ovdje je boravio sve do g. 1841. prateć i učeć marljivo književnost domaću i talijansku. Vidivši, da nije za nj' trgovina, ostavi ju pa primi tajničtvo grbaljske obćine, a malo za tim se oženi u Kotoru. Kad se je g. 1848 i Boka pobunila, poput inih austrijskih zemalja, morade Vrčević ostaviti tajničtvo, nu dobi kasnije mjesto perovodje kod kotorskog tribunala. God 1852 pozove ga knez Crnogorski, Danilo za svoga sekretara na Cetinje, kamo se još iste godine i odseli. Tu ga je prijateljstvo kneževo liepo čuvalo, i on probavi tu najljepše dane svoga života ne kao sluga, već ko prijatelj knežev. —

Nu sreća mu netrajaše dugo. Već god. 1855 morade se radi svoje djece, koju nemogaše na Cetinju uzgojiti, nebijaše bo tamo još nikakovih škola, preseliti u Zadar. Polazećega iz Crne Gore obdari zahvalni knez za velike njegove zasluge „krstom nezavisnosti Crne gore“. U Zadru bude namješten za perovodju dalmatinskoga namjestničtva. Težki bijahu ovdje dnevi nastali za Vrčevića, koji je do 14 sati na dan morao raditi, da prehrani sebe i svoje, i malo, da neizgubi vid očiju. Vrativši se g. 1861 iz Beča, kamo je bio pošao, da lieči svoje bolne oči, bude namjestnikom dalmatinskim bar. Mamulom predložen za konsularnog agenta za Hercegovinu, gdje se je baš onda raja pobunila bila, te se preseli u Trebinje. Tu je i danas još kao austrijski vicekonsul. —

Djelovanje Vrčevićevo na književnom polju jest od velike vriednosti po našu književnost. On je najmarljiviji sabirač narodnjih umotvorina po Hercegovini, Boki Kotorskoj i Crnoj Gori.

Počeo je raditi g. 1835 uplivom Vuka Stef. Karadžića, koji se je za to vrieme bavio u Kotoru, i s njime se tuj sprijateljio. Karadžiću je i sve do smrti njegove šiljao svoje sakupljene pjesme, pripovjedke i običaje u Beč. —

God. 1839 izadje od Vrčevića u „Dalmatinskom Magazinu“ pjesma proti narodnim kritičarom. U to doba preveo je više talijanskih pjesama; osobito od Metastasija. G. 1855 dade tiskati svoju knjižicu: Moralno zabavne i šaljivo poučne zagonetke; a g. 1866 izdade svoje sakupljene pjesme, koje je već mnogo prije bio poslao Karadžiću pod naslovom: Srpske narodne pesme u Hercegovini. God. 1868 izdalo je srpsko učeno družtvo u Beogradu dvie njegove knjige: Srpske narodne pripovetke i Narodne igre. Iste godine ga izabere to družtvo za svoga počastnoga člana. G. 1870 predao je srp. uč. družtvu: dvie knjige junačkih pjesama i jednu knjigu narodnih poslovica.

Osim ovih povećih radnja napisao je Vrčević u svoje doba mnogo zanimivih članaka za Pravdonošu i za Dubrovački zabavnik. U novijem vremenu pako piše za zadarsko „Právo“.

Četrdeset je evo godina, da vriedan ovaj muž radi oko sabiranja narodnjih umotvorina i liepe su zasluge njegove po književnost našu; tim ljepše, što jih je, kako smo to već gore pripoviedali, stekao bez temeljitog školskog naobraženja, vlastitim naporom, neumornom postojanošću i žarkim rodoljubjem.

Neka mu za to bude starost sretna i zadovoljna, i neka se uživa još mnogo godina svoje slave. — H. M.

— Ruska književnost napreduje u novije vrieme toli silno, da joj moraju i stranci posvećivat svoju osobitu pažnju. Neima znanosti, koja nebi u Rusiji imala svojih glasila i družtva. U nas se dakako o tom slabo znade. Ovdje nemožemo govoriti o svih djelih, koja tamo izlaze, ali hoćemo da upozorimo naše čitatelje na neke radnje, koje nas moraju zanimati, a to su ruske narodne pjesme. Već su i naši listovi javili za I. svezak velike zbirke maloruskih nar. pjesama, što ga je izdao prošle godine u Kievu Antonović Dragomanov po naslovom: Istoričeskija pjesni maloruskago naroda. Sada javljamo za neke za nas nove zbirke. U Petersburgu obstoji imper. geografičko obšćestvo (družtvo), koje uz ine stvari sabire i narodne običaje i pjesme ruskoga naroda. Tako u „Zapiskah“ istoga družtva, odjela etnografičkoga tom V. 1873 nalazi se:

„Bieloruskija piesni“ sabrane od Nosovića i Šejna, a prije toga: „Kalendar po narodnym predanijam v Voložinskom prihodie, Osmjanskago uiezda od I. Bermana“ (850 strana), gdje se pripovieda, kako puk ruski priča o raznih svetcih i kako si tvori svoj narodni kalendar.

U „Trudih etnogr. — statističeskoj ekspedicii v zapadnoruskij kraj, jugo-zap. otdiel“ Peterburg 1874 ima opet veliki zbornik od 1209 strana u vel. IV. narodnih ruskih pjesama izdan od Kostomarova, pod naslovom: „Piesni ljubovnyja, semejnyja, bitovyja i sutočnyja“ ove pjesme nisu znamenite samo s toga, da se iz njih upozna značaj i običaj naroda ruskoga, već i za mitologiju slovinsku. Košto je vidjeti Rusi se ozbiljno zanimaju s tim predmetom, oko kojega se toliko bave u ovom vieku svi europejski narodi.

U nas se je doduše u tom pogledu prilično uradilo, ali zato bit će još dosta blaga nesakupljena, kojega bi trebalo svakako sabrati, prije nego li ga vrieme samo uništi.

„Pokupimo braco — davno već je to dovikivao Tomazeo pokupimo naše blago, prije nego ga vjetar vremena ne pogubi!“

Pri tom veseli nas, što je poznati revnik naše knjige, Pavlinović sakupio po Bosni i Hercegovini i drugud toliko hrvatskih narodnih pjesama, da će ih čitave dvie knjige biti, a izdat će ih — kako čujemo — hrvatska Matica.

U „Zapiskah“ napomenutoga geograf. društva peterburžkoga (odjel etnogr. tom III. 1873) nalazi se razprava od poznatoga našega zemljaka Bogišića, „miestnyja nazvanija slavjanskih predielov Adriatiki,“ koja je s toga svake hvale vriedna, što u njoj Bogišić alfabetičkim redom navadja sve gradove, sela, luke itd. naših obala na hrv. jeziku, da tim Ruse odvrne od rabljenja samih talijanskih naziva naših gradova, kad imademo hrvatskih.

Smiešno je zbilja gledati inostrane atlase, geograf. karte i ina djela, u kojih dolaze samo talijanski nazivi naših gradova i luka, kan da na naših obalah stanuju sve sami ovejani Talijani. U uvodu razlaže to u kratko Bogišić, te dokazuje Rusom, da je ciela obala austrijska naseljena s riedkom iznimkom samo našim narodom. Hvala mu zato!

Na koncu spominjemo još ruske dnevnike u Petrogradu: 1. „Vjedomosti SPB. načalstva:“ 2. „Novoje Vremja;“ 3. „Sankt Peterb. Vjedomosti;“ 4. „Russkij Mir;“ 5. „Večernaja Gazeta;“ 6. „Birževije Vjedomosti;“ 7. „Golos;“ 8. „Birža;“ 9. „Sin Otečestva;“ 10. „Novostije;“ 11. „Pravitseljnij Vjestnik;“ 12. „Sudebnij Vjestnik;“ 13. „Russkij Invalid;“ 14. „Journal de St. Petersburk.“ J. M.

— (Porečki biskup) presvjetli g. Dobrila, čiju sliku donje „Hrv. Lipa“ ove godine, bio je imenovan tršćanskim biskupom, ali tako, da sada postaje biskupom ciele Istre, jer je vlada sdružila obje ist. biskupije, porečku i tršćansku u jednu.

Mi se tomu imenovanju od srca radujemo. Presvjetli gosp. Dobrila poznat je dobrano i u Hrvatskoj kao veliki hrvatski rodoljub. Dobro to znade i družtvo „Sv. Jeronima“, kojemu je jedan od glavnih pokrovitelja. Presv. gosp. Dobrila desele bio je jedina znamenita ličnost u Istri, koja je svom dušom podupirala zapušteni hrvatski narod u Istri i on mu je bio i otac i majka. Sada kad je dični naš Dobrila, koji je i književnik hrvatski, imenovan biskupom Istre, razmaklo su se granice njegovomu pastirskomu djelovanju, al i patriotskomu.

Mi mu čestitamo od srdca na novom odlikovanju i ujedno mu želimo mnogo ljeta sretna života, na korist hrvatskoga naroda, komu je već dosele toliko dobra učinio.

— (Bratovšćina hrvatskih ljudi u Istri). Piše nam medju ostalim prijatelj iz Istre: Vi tamo u Hrvatskoj, kan da ste na nas zaboravili, kan da neznate, da imade u Istri skoro 200.000 Hrvata, koji neimaju ni početnih škola u svom jeziku, koji sve više i više propadaju pred talijanskim življem. „Naša Sloga“ istina mnogo radi, ali trebalo bi i radikalnijih sredstva. Patriote istarski zasnovaše „bratovšćinu“, u svrhu, da podupiru hrvatsku učeću se mladež iz Istre, a pri tom najviše se nadahu podpori iz Hrvatske, al već skoro dvie godine što družtvo obstoji neima još ni 2000 for. glavnice! Lanjske godine prijavljivalo se prilično članova iz Hrvatske, al ove godine kano da već tamo u vas nitko ni nezna za nas! Istarski rodoljubi pomažu, što mogu, ali najprije što ih imade veoma malo, a opet svi su siromasi. Bez Hrvatske nam neima za nas spasa, ali ako pak ona za nas nemari, tad nek ne krivi Talijane što joj ugrabiše i otudjiše do 200,000 hrvatskih srdaca! Odbor „bratovšćine“ imenovao je po Hrvatskoj, pa i u Zagrebu svoje povjerenike, al slabo se tko javlja, a čudnovato najmanje iz Zagreba. —

Mi ovim riečim nepridodajemo nikakovog komentara, već ostavljamo to na dušu hrvatskim rodoljubom, samo za one, koje ne bi možda znali, kažemo, da članom „bratovštine“ može biti svatko, a prinos mora biti najmanje od 30 nvč. Novci se šalju odboru u Kastav (Castua). (Istrija).

— Slovenska knjiga. Davorin Trstenjak dovršio je svoje djelo: „Slovenski elementi u venetščini“, koje će slovenska Matica izdati. „Slovenski narod“ spominje, oglasujuć ovo djelo sliedeće: Literarni naš veteran g. Trstenjak misli svoje prihodnje spise v hrvaščini izdati. V strogo znanostnih rečeh pa čje treba zedinjenja s Hrvati. Slovenac Dr. Celestin, koj je prije nekoliko godina pošao u Rusku na gimnaziju, izdao je djelo: Russland seit der Aufhebung der Leibeigenschaft. Izašlo je djelo u Ljubljani kod Bamberga, stoji 4 forinta i broji 338 strana. — Dne 4. svibnja o. g. umro je Valentin Orožen, župnik u Okonini kod gornjeg Grada, pjesnik i skladatelj slovenski. I kod nas u Hrvatskoj udomila se je prekrasna njegova pjesmica: „Kje so moje rožice, pisane in bele?“ itd. U beletrističnom listu „Zora“ imade članak: „Peter Preradović, hrvatki pjesnik“ od J. Pajka.

— Beletristični časopisi na slavenskom jugu. Liepa literatura počela se je u novije vrieme kod južnih Slavena nešto bujnije razvijati. Mi Hrvati imademo „Hrvatsku Lipu“ i „Vienac“, oba ilustrovana („Radiša“ u Senju prestao je izlaziti); Srbi imaju „Javor„ u Novom Sadu, „Otačbinu“ u Beogradu, zatim ilustrovani časopis „Srbadija“ u Beču. Slovenci se ponose liepim listom „Zora“ u Mariboru, a Bugari opet časopisi „Znanie“ u Bukareštu i „Čitališće“ u Carigradu.

— Tiskarne u Zagrebu. Iz govora, što ga je na petogodišnjicu tipografskog družtva govorio član g. Drag. Lihl, vadimo sliedeću crticu o tiskarnah zagrebačkih: U Zagrebu postojaše već god. 1527. jedna tiskarna. Ali se trag njezin izgubio, dok nije Pavao Vitezović (Ritter) godine 1695. svoju tiskarnu otvorio. Vitezović rodio se u Senju godine 1650., a umro je u Beču dne 12. prosinca 1715. Pošto je u Belgiji odgojen bio i tamo se gojenju znanosti i umjetnosti posvetio, donese sa sobom u domovinu ukus za sve, što je liepo i dobro. On si kupi kuću u Zagrebu, i imanje Šćitarjevo. Godine 1691. izabraše ga za podžupana i u tom svojstvu nagovori sta1iše, da podignu u Zagrebu tiskarnu. Pod njegovim imenom izadje „Kronika, aliti spomenek vsega sveta vekov.“ Tiskao je i „Sibilu“ i poznati „Lexicon slavonicum puritati sua sacrum restituens idioma,“ te djelo „Gramatica Croatica“ i mn. dr. — Za njim bijaše u Zagrebu Bartol Pallas tiskar, a za ovim Ivan Weitz od po prilici 1730.—1768. godine. — Medjutim dobi Antun Reiner posredovanjem zagrebačkoga kanonika Krčelića privilegij, datovan od dne 9. travnja g. 1754., da može preuzeti tiskanje Krčelićeva djela: „Poviest crkve zagrebačke.“ A. Reiner sklopi ugovor s Krčelićem, kojim se obvezà 1000 otisaka pomenutoga djela pismom „Cicero“ za cienu od 6 fr. po arak tiskati. Na njegovoj knjigi „Hižna Knjižica, vu koje vsakojačka vračtva duhovna i svetovna nahadjuju se“ (koja se nalazi u rukuh jednoga sudruga i koju je godine 1797. Novosel pretiskao, stoji sliedeći impressum: „Zagrabiae Typis, Antonii Reiner Inclyti Regno Croatiae, Tip. Privilegiati Anno 1756.“ Tako nalazimo u to doba dvie tiskarne u Zagrebu: Weitz na varoškoj, a Reiner na kaptolskoj strani. — Reinera po svoj prilici nasliedi K. Fr. Härle g. 1760,—1762., a poslie ovoga Franjo Ks. Ceraušeg, jer imade po njem tiskanih knjiga od g. 1764. — Krčelićevo djelo, što ga poćeo Reiner tiskati, zapelo je, te je svršeno tek 1770. u biskupskoj tiskarni, podignutoj na predlog Krčelićev, a posredovanjem i podporom biskupa Ivana Pakši i nasljednika njegova Jos. Galjufa: ovi su i o tom radili, da se u Zagrebu tvornica papira podigne. — Ivana Weitza nasliedi Haeredum Weitz g. 1753. — Za ovimi bili su sliedeći tiskari u Zagrebu: Antun Jandera, 1768.—1773.; njegov faktor Karlo Kotsche (1773. do 1788.); Ivan Tratner (1776.—1794.); Novosel (1795. do 1825.); Josip Rossy (god. 1826.); Franjo Župan (1827.—1854.); dr. Ljudevit Gaj (1835.—1875.); Od novijih tiskarà imademo: Dragutin Albrecht (od g. 1857.); Antun Jakić (od 1861.; — 1869, kupi ju Ivan Vončina i prenese u Sisak, gdje ju kupi dioničko družtvo i pod imenom „Dionička tiskara“ još sada posjeduje). Dragutin Bokan kupi karlovačku tiskarnu Abela Lukšića i doprêmi ju u Zagreb; nakon smrti njegove dodje tiskarna u vlastničtvo sada obstojeće tvrdke Lavoslava Hartmána i družbe; zatim ustroji Julio Hühn svoju tiskarnu, a u najnovije doba podignuta je „tiskarna Narodnih Novina.“

Riešenje šah — problema u 25. br.

1	potez.	Konjic	b_2 — c_4		1	potez	Kralj	c_5 — d_5
2	„	Kula	a_1 — d_1		2 (a)	„	Kralj	d_4 — e_5
3 (a)	„	Lovac	g_8 — h_7		2 (b)	„	Kralj	d_4 — c_5
3 (b)	„	Kula	d_1 — d_5					

Riešio: M. Abrlović u Senju.

Riešenje zagonetke u 26. broju.

„Oko.“

Riešio nije nitko. —

P. n. gg. predbrojnici, koji su naručili „Hrvatsku Lipu“, a nisu je platili, umoljavaju se, da čim prije dug namire, jer će jim se inače obustaviti odpremanje lista. —

One, koji su nam samo 4 fr. poslali, sjećamo da predplata iznosi 5 fr. na godinu.

Odpravničtvo „Hrvatske Lipe“.

Tiskom, troškom i nakladom **Drag. Albrechta.** Odgovorni urednik **Vjekoslav Klaić.**

Časopis zabavi i pouci.

Br. 29. U Zagrebu, 18. srpnja 1875. God. I.

Izdaje se svake nedjelje. Godišnja ciena 4 for.; poštom i domaćim u kuću 5 for. Rukopisi se nevraćaju.

Majka i kći.

Izvorna pripoviest.

(Nastavak.)

Družtvo u barunice bijaše malo ne isto, kako no obično. Samo nekoliko mladjih gospodjica bijaše po prvi put u njezinom salonu. Čudio sam se stoga veoma gospoji barunici, tim većma, što sam znao, da ona nevoli vidjeti oko sebe žena mladjih, nego li je sama bila.

U salonu bijaše sve živahno. Nekoji mladi diletanti, koji su inače revno starijim gospodjam udvorivali, sabraše se oko mladjih ljepotica . . . Vidjeo sam, kako su' se radi toga neke prijateljice gospoje barunice mrgodile . . . . . Umjetnici i literati stadoše u skup, te razpravljahu o najnovijoj operi, što se je skorih dana prikazivati imala.

Meni bijaše kraj ovoga šarenoga družtva ipak dosadno. Neznam ni sam, što mi je bilo; ćutio sam u duši svojoj nekakvu prazninu. S dosade sjedoh u kut, te se zagledah niemo u bližnji stol, prostrt, te prepunjen raznolikim jestivom i pivom. Slučajno opazih, kako su dva, tri umjetnika požudnim očima na ovaj stol pogledavala. Osobito je neki mladi violoncelista više puta kraj stola prolazio, kano da želi izpitati, da li je sve u najboljem redu.

Počeh razglabati, čemu me treba danas kod barunice, nisam li najsuvišnijim čovjekom u tom izpraznom družtvu? Baš sam odlučio bio, da ću čim ranije otići, kad se najednom otvore vrata salona, a u sobu stupi — u ljubičastoj toaleti — gospoja Minka Petrovićka. Za njom dodje suprug njezin, za ovim mlada Helena, a napokon — na moje najveće čudo — Anka. Bijaše krasna, liepa, sva u bielini, kano da ide na vjenčanje. Oživih. U tinji čas pretvori se dosadna za me dvorana u divan raj. Praznine u duši nestade, — — srce mi uzbujalo, uzdrhtalo, u mene uljeze nov život. Bijah sretan i blažen.

Priskočih k Petrovićevim. Gospodja me ljubezno pozdravila, stari se Petrović duboko naklonio, Helena me blago pogledala, a Anka? Anka bijaše smetena . . . Nesmogla nijedne rieči, da mi na moj pozdrav odvrati.

Anku obkoliše doskora mladi diletanti, predstavljahu joj se redomice, te govorahu najobičnije fraze. Ona jih slušaše nekako smetena, ali ipak mirna, te odvraćaše na laskanje njihovo skromnimi i čednimi riečmi. Pričini mi se, da vidim nedužno janješce sred mrkih, grabežljivih vukova.

Ja se pridružih Minki Petrovićki. Iskreno priznajem, da mi je želja i misaò lebdila oko kćeri njezine, ali pristojnost zahtievaše, da se ponajprije s majkom porazgovorim. Bijaše mi to za cielo neugodno, premda me je Petrovićka veoma prijazno susretala. Ona opazi doduše, da sam nekako raztresen, da se često po salonu razgledavam, ali to joj nesmetaše ni najmanje.

Sjedoh do nje. Anka stajaše sa Helenom i još drugimi djevojkami sred salona, te slušaše nekako nehajno neslane šale i doskočice mlade gospode. Kadkada pogledala bi majku; svaki put bi tada i mene usrećila blagim pogledom.

— Krasna li je djevojka vaša Anka, rekoh Petrovićki, kad nas je Anka opet pogledala.

Lice Petrovićke uznemiri se na to; razabrah na njemu jad, gniev i jal. Nu umah se opet umiri.

— Vama se svidja? upita me na to. Dà, istina je, nije baš loša, samo . . .

— Prava slika i prilika dražestne majke, upadoh brzo, nebi li izpravio, što sam prije pogrešio

— Vi ste laskavac, ja vam nevjerujem, da govorite od srca. —

— Od srca, gospodjo, uvjeravah ju živo.

— Dobro dakle, ja vam vjerujem. Vi ćete danas pokazati. koliko me cienite. Ja neću plesati. Hoćete li vi?

— Oj ti zmijo, pomislih gnievan u sebi, sad si me ulovila . . . . Vidjeti ćete, odvratih iza poduže stanke, ja ću sliediti vaš primjer. Ali ja vam nevjerujem, vi se samo šalite, vi ćete ipak plesati. Smijem li vas umoliti za prvu kadrilu?

Gospodja nasmija se slavodobitno, kano da je postigla, što je žudila.

— Vam ću za volju plesati. Prva je kadrila vaša.

Počela se plesati — tremblanka. — Obletih s gospodjom Petrovićkom dva do tri puta cielu dvoranu. Plesala je izvrstno. Plesah zatim još s mnogimi drugimi gospodjami, s domaćicom, s Helenom, — i s Ankom. Još danas sjećam se mile djevojke ove, kako je porumenila i uzdrhtala, kad sam ju prvi oko pasa uhvatio. Bijaše laka ko pahuljak, nepoćutih je niti u rukuh svojih. Iza svršene tremblanke pridružih se njoj. Prolažasmo dvoranom. Zapodjeh s njom razgovor. Čevrljasmo mnogo, mnogo,. te neopazismo kraj toga, da je u salonu sve zašutilo i oči na nas obratilo. Najednom prenu se Anka. Pogledah po salonu. Vidjeh, sve nas je motrilo, kako smo se u živahni razgovor upustili bili. Sa strane razabirah glas neke starije gospodje, kako je svojoj drugarici poluglasno šapnula: „ala bi to bio liep par“; tamo u kutu sievnuše dvie munje — bijahu to oči Minke Petrovićke.

— Joj, gospodine doktore, uze Anka snuždeno šaptati, što nas motre ti ljudi tako pozorno?

— Neznam, draga gospojice, odvratih joj smijućke, da ju umirim, — čini mi se, da to samo vas ide.

— Nemojte doktore, doda sada ona nježno i molećim pogledom, nemojte se šaliti.

Nastavismo šetnju.

— Da zbilja, gospojice, uzeh videći da je sve opet u salonu oživilo, koja sreća naniela vas danas u kuću Reichensteinke? Vi ste valjda uslišala želju moju?

— Nebi marila, odvrati ona naivno, vaše želje i savjete sliediti, ali danas nedodjoh po želji vašoj. Barunica je Reichensteinka majku zamolila, da me svakako sobom povede.

— Dakle sama barunica pozvala vas ovamo, uzeh ja polagano, i dozivah si u pamet rieči barunice, što jih jučer meni govorila bila.

— Majka me nije uzprkos tomu htjela sobom uzeti, ali otac i Helena moljahu za mene.

— Veseli li vas, upitah ju zatim, što ste ovamo došla?

— Nežalim.

— I meni je drago, što ste ovdje. Vaša prisutnost, gospodično Anko, veoma mi godi. Vjerujte da vas ovdje nije, sjedio bi gdje u kutu, bio bi snužden, nezadovoljan . . . . . .

Djevojka mi neodvrati ni rieči. Pogledala me povjerljjivo, milo, kano da mi hoće reći, da mi vjeruje. U to zatutnji bučna glasba. Mladić neki doletio k njoj, te ju odveo izpred mojih očiju. Ostadoh sam. Zamišljen podjoh na stran te sjedoh, da odpočinem. Nekoliko puta proleti mimo mene Anka, svaki put usreći me pogledom svojim.

Nedaleko od mene sjedila gospoja Petrovićka. Kraj nje stajao husarski častnik, te se š njom živahno razgovarao. Vladao se prama njoj, kano da ju već godine i godine poznaje.

Oglasiše kadrilu. Bilo mi k Petrovićki poći. Kad sam do nje došao, sukobi se pogled moj sa pogledom husarskoga častnika. Ovaj me posprdno, prezirno gledao. I Petrovićka bijaše se namrgodila, kano da joj nije moj dolazak najpovoljniji.

Kadrila započe. Meni nasuprot bijaše u koloni liepa Anka. Petrovićka se svedjer mrgodila, na moja pitanja nerazumljivo odvraćala. Kolika razlika! Nuz mene mrka, ljutita majka, meni naprotiv vesela, presretna Anka. Izpod oka gledala Petrovićka na me i na Anku; više puta sievnule bi joj oči nekim djavolskim biesom. Ples se dovrši. Mučeć odvedoh gospodju na mjesto, a sam se požurih, da potražim gdje Anku. Nadjoh ju u kolu mladih ljudi, koji ju kovahu u zviezde. Anka tražijaše nešto očima. Čim me opazi, smiri se, te mi se ljubko nasmjehnu. Slučajno glednuh na *Petrovićku*. Ova se stisla sama u kut, probliedila sva, te bacala iz očiju striele na skup mladića i na Anku.

— Čestitamo, gospojice, kliknu neko *žutobrado* momče, da se je po svoj dvorani orilo, vi ste gospojice Anko izvrstna plesačica. Jelte, vi ćete dojdućih poklada u kazino?

— Dajte, gospojice, dajte, primjetnu drugi, ja vam jamčim, ubrati ćete lovor — vienaca u obilju. Ta vi ste kruna svijuh ljepotica u našem gradu.

Anka bijaše u silnoj neprilici. Pogledala na mene, kano da me moli, neka ju spasim, svrnula očice u kut prema majci, kano da ju pita: A što veliš na to?

— Neznam, odvrati zatim preskromno, kako će dobra majka odlučiti.

Sva družina mladića okrenu se prama gospodji Petrovićki. Nekoji pohrliše, da mole majku za kćerku, ali jih Petrovićka prestignu. Ona ustade hitro, poleti poput striele sva biesna prama nam, zgrabi drkćuću Anku za ruku i povede ju sobom. — Idemo kući, kliknu strastveno, i nestade je sa ubogom Ankom iz salona.

Čudno i strastveno ponašanje Petrovićke pokvari svu zabavu. Gostovi se zgrnuli u skup; tu se nagadjalo, prepiralo, psovalo, zamjeralo i t. d. Svako je korio Petrovićku, svatko ju biedio. Osobito je domaćica, barunica Reichensteinka bila ogorčena, što se je svetinja njene kuće tako težko povriedila. Pače i sam barun, koji je baš nadošao bio i cielu stvar začuo, kimnuo nekoliko puta svojom inače negibivom glavom.

Ja bijah u prvi čas sav poražen. Ali doskora se osviestih, i oprostih se sa domaćicom. Poletih za Petrovićevimi, ali nemogoh jih dostići. Samo iz daleka orio se ulicom po tihoj, tamnoj noći mukli glas gnievne Petrovićke. Razabirah rieči: nesrećo, vraže, sramota . . .

VI.

Uzrujan, raztužen, ogorčen bacih se na krevet. Nemogoh nikako usnuti. Bijaše već preko polnoći. Pred menom stajaše neprestano kip Anke, uboge Anke. Ta što je skrivio taj angjelak, odkuda tolìki gniev rodjene majke? Čemu zatirat, ubijat čedo prve ljubavi svoje? A što je tebi Anka, upitah napokon sama sebe, da se za nju toliko zanimaš? Nemogoh si odgovoriti; — ali ime Anke zvonilo mi toli zvonko, kô nikada jošter nijedno ime nijedne žene na svietu. Bijaše li to na prosto sućut za sirotu, stradajuću djevojku?

Usnuh. Snivah mnogo, čudno, raznoliko. Vidjeh krasnu pticu, jošter nevidjenu, ali tužnu u kavezu zatvorenu. Vidjeh opet nježnu golubicu, kako pogiba pod pandžami grabežljivoga jastreba. Gledah zatim krasnu jelu, kako je u hladu granate, bujne lipe uzrasla, gledah ju, kako bi se rada u vis podigla, ali ju granje bujne lipe nepušta; vidih napokon, da je tanka jela u hladu lipe obumrla. Napokon ukaza mi se Anka, nježna, vitka, na podnožju visoke gore. Ali na vrhu gore stojao veliki kamen, koj će se sad na Anku srušiti. Iza kamena razabirah ruku, kako je kamen zahvatila, nad kamenom spoznah grozno, bestialno lice Minke Petrovićke. Anko, draga Anko, počeh klicati, bježte, sad će kamen na vas, vlastita će vas majka smrviti, bježte amo na grudi moje. Kamen pade. Anko — zaviknuh, i prenuh se oda sna.

U isti čas zazvoni netko na kućnim vratima. Poletih prema prozoru.

— Tko je boži, kliknuh, nerazpoznav osobe, što je pod prozorom stajala.

— Pomoć, gospodine doktore, brzo u pomoć. Zlo je i naopako. Smilujte se.

Podjoh, da otvorim vrata. Preda me bane neka žena, na pol odjevena.

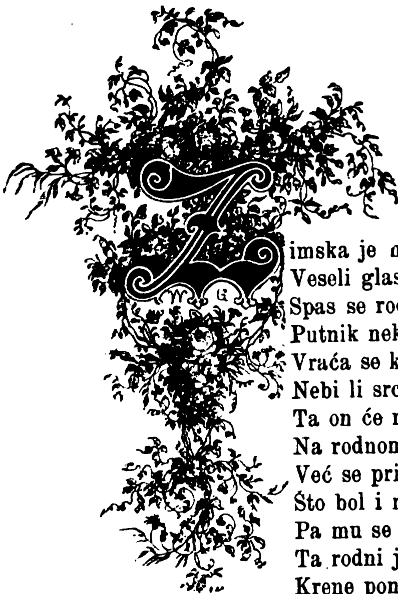
— Pomoć gospodine. Gospodični Petrovićevoj strašno je zlo. Sirota će izdahnuti.

Rieči ove potresoše mi cielu dušu. Brzo potekoh da se odjenem, te pojurih, da mi je sve daha nestajalo. Usopljen banuh u kuću Petrovićevu. Uljegoh u sobu. Ponajprije učoih Anku, kako je bezsviestna ležala na divanu, kraj nje plakala Helena, dočim je otac niemo, sav strven stajao.

(Nastaviti će se.)

POVRATAK.

Spjevao Dušan Lopašić.

imska je noć; božićnog spjeva
Veseli glas se zemljom razlieva:
Spas se rodi, da sviet tame rieši —
Putnik neki sniegom samac spješi,
Vraća se kući, žudjenoj viekom,
Nebi li srce zalio liekom.
Ta on će majku, druga si, dragu
Na rodnom naći milenom pragu.
Već se primako onomu mjestu,
Što bol i radost pruži mu čestu,
Pa mu se duša miljem razblaži,
Ta rodni je kraj ipak najdraži!
Krene ponajpre pozdravit druga,
Sina, ko i on, našega juga;
Nazva mu sreću, pruži mu ruku,
Al tko da gorku izkaže muku,
Prijan ga nezna, već se nesjeća
Mladosti sladke, rajskog proljeća,
Danas mu ine misli, namjere,
U njeg stare neimade vjere.
Putnik dalje bolnim srcem kroči
Da si nadje skrovište u noći.
I zasja mu luč s kućice male,
Kamo viek oči rado gledale,
Primaknuv bliže, unj se zagleda,
Da ga zatravi najveća bieda:
Njegova draga nad zibkom sjedi,
Najmladje čedo radostno gledi;
Ko da u srce zmija ga griznu,
Na tle od jada putnik pokliznu,
Bolnu mu dušu magla obvije,
Ona ga izda — vjere već nije!
Čelom mu kaplje roje se zdene,
Od velje tuge jedva se prene,
Van sebe stojeć zdvaja o svemu,
Slična jadnika ima li njemu?
Ali ko tračak jutarnje zore,
Opazi svete otčinske dvore.
Ustnice bliede tiho šapuću,
Motreći staru, podrtu kuću:
K majci, k majci, na ljuveno krilo,
Na kom mi srce toliko snilo
O sreći, o slavi — tamo, tamo
Ljubavi, vjere ima još samo!
Kućice vrata otvôri trula —
Već majka sina draganog čula,
Ona ga znala, ona jedina
Radostno svojeg dočeka sina,
Na susret leti, grli, cjeluje,
Životu plamen nov zapaljuje,
Ljubi ga, ljubuuv stišče na grudi,
Ko da ga za viek prikovat žudi;
Ta duša majke ono je mjesto,
Vječna gdje ljubav vije svoj priesto.
Putnik s radosti plače se — smije,
Od njega svietom sretnijeg nije,
Na majke krilu snatri i ljubi,
Snatreć i ljubeć život svoj gubi.

Tri portreta.

Pripoviest Ivana Turgenjeva.

(Konac).

Olga Ivanovna nije pala u nesviest — pada se to samo u kazalištu — već je obamrla dušom, prem se ne samo nije nadala udati za Vasilija, već se dapače bojala samo o tom pomisliti. Vasilij joj je počeo dokazivati neobhodnu potrebu, da se s njim razluči i da se udade za Rogačeva. Olga Ivanovna gledala na nj s niemim užasom. Vasilij je govorio hladno i osnovano, te izpričavao sebe kajući se — no dovršio sve svoje govore sliedećimi riečmi: „što je prošlo, povratiti se neće, treba dakle raditi.“ Olga se je sasvim izgubila; bilo joj strašno i stidno; — tužno je i težko očajanje zavladalo njom; željno je izgledala smrt — te sa strahom očekivala Vasilijeve odluke.

— Treba, da o svem tom ubaviestimo majku, rekne joj Vasilij napokon.

Olga probliedi; noge joj klecnu.

— Neboj se, neboj, govoraše Vasilij, dok sam ja tu; ja te neću ostaviti .... sve ću uložiti .... samo se uzdaj u mene.

Biedna djevojka pozirnu na nj ljubezno .... dà ljubezno, i s dubokom, prem beznadnom odanošću.

— Ja ću sve učiniti, rekne joj kod praštanja Vasilij .. i za posljednji put poljubi joj ohladnjele ruke.

Drugo jutro — jedva da je ustala Olga, otvore se vrata ... i Ana se Pavlovna pojavi na pragu. Suzdržavao ju Vasilij. Šuteć dopuzi do naslonjača, te se sjedne. Vasilij stane pokraj nje. On se je pokazivao spokojnim; obrve mu se nakostrušile a ustnice raztvorile. Ana se Pavlovna, blieda i srdita, sabirala da progovori — no glas joj se izgubio. Olga je Ivanovna s užasom pogledavala sad na svoju dobročiniteljicu, sad na svoga ljubovnika: srce joj je zamrlo .... kriknuv padne sred sobe na koljena i zakrije svoje lice rukami. Tako je — nije li istina ... prošapta Ana, te se pokloni k njoj .... Odgovorite sada! nastavi ona žestoko uhvativ Olgu za ruku.

— Maćuško! razda se medni glas Vasilija. — Vi ste mi obećala, da ju nećete uvriediti.

— Hoću ... da prizna .... dali je istina?

— Maćuško spomenite se, govorio joj Vasilij.

To jedno slovo silno potrese Anom Pavlovnom. Ona se jače prisloni na naslonjač, te zarida.

Olga Ivanovna polagano digne glavu, te se htjela baciti k nogam starice, no Vasilij ju suzdrža, podigav i posadiv ju u drugi naslonjač. Ana se Pavlovna samo plakala, te šaptala nesuvisla slova ....

— Poslušajte, maćuško, nagovori ju Vasilij. Ne ubijajte je; biedi je pomoć blizu .... Ako bi Rogačev ....

Olga Ivanovna zadrkta.

— Ako bi Rogačev, nastavi Vasilij, značajno pogledav na Olgu, uzeo to na račun svoje obitelji ...

Olgi je Ivanovnoj bilo strašno.

— U mojoj kući, prostenje Ana Pavlovna.

— Uspokojite se, maćuško. On se je okoristio njezinim neizkustvom, njezinom mladošću, on .... vi hoćete nešto kazati? primetne on, videći, da se Olga ustaje ....

Ona se natrag sruši u naslonjač.

— Ja ću odmah otići k Rogačevu. Ja ću ga nagovoriti, da se još danas oženi. Budite uvjereni, ja neću dozvoliti, da nam se smije ...

— Ali ... Vasiliju ... vi ... prošapta Olga.

On pogleda na nju dugo i hladno. Ona zamukne s nova.

— Maćuško, dajte mi rieč, da ju nećete uznemirivati do mojega povratka. Pogledajte ju samo — jedva je živa. Odahnite i vi. Uzdajte se u mene, ja ću sve urediti; u svakom slučaju počekajte na moj povratak. Opetujem vam — neubijajte ni nje ni sebe — i oslonite se na mene.

Vasilij se približi vratam, te postane.

— Maćuško, progovori on: — podjite sa mnom; te ju ostavite samu — molim vas.

Ana se Pavlovna ustane te podje k ikoni, nakloniv se pred njom do zemlje, i podje za sinom. Olga ih je mučeć i ukočeno sliedila okom. Vasilij se hitro povrati, uhvati ju za ruku, te joj šapne u uho: uzdajte se u mene, i neizdavajte nas .... i za čas iznikne. „Burse!“ začuje se još jednom, kad je silazio niz stube. „Burse!“

Za četvrt sata već je sjedio na kolih sa svojim slugom.

Taj dan nije bilo staroga Rogačeva kod kuće. Odvezo se u grad, da kupuje sukno za svoje ljude. Pavao je Athanasević sjedio sam u svojem kabinetu, te razgledavao zbirku posušenih leptira. Namrštiv obrve i raztegnuv usta pazljivo je gumbašnicom prevraćao krhka krilašca „noćnoga sfiniksa“, kad najednom oćuti na svojima ledjima malenu no težku ruku. On se ogledne — i opazi pred sobom Vasilija.

— Da ste mi zdravo, Vasiliju Ivanoviću, progovori on, ne bez udivljenja.

Vasilij posmotri na nj, te sjedne pred njim na stolac.

Pavao se Athanasević nasmjehnuo .... te pogledao na Vasilija, a zatim, raširiv usta i složiv ruke, klimnuo.

— A kažite mi Pavle, nagovori ga Vasilij, — jeste li doskora odlučili svatbovati.

— Ja? da ... ja, s moje strane .... u ostalom kako ćete vi i vaša sestrica .... ja sam s moje strane pripravan — makar sutra.

— To je liepo. Vi ste odlučan čovjek, moj Pavle.

— Kako to?

— Slušaj, primetne Vasilij, ustajuć se: — ja sve znadem, vi me razumijete i zato preporučam bez odvlake, da se još sutra oženite.

— Molim, molim, još jednom, rekne Rogačev, nedižuć se s mjesta: vi mi preporučate? ta ja sam tražio

Crnogorka čeka dragoga.

Olginu ruku, a zašto me onda svjetujete . . . . priznajem, Vasiliju, da vas baš ništa nerazumijem.

— Ne razumiješ me?

— Ne, u istinu nerazumijem.

— Daješ li rieč, da se još sutra oženiš?

— Ali molim vas, Vasiliju . . . niste li vi sam ne jedan put odgadjali našu svadbu? Da nije vas bilo, već bi se dugo ovršila bila. I sada ju nemislim odgoditi. A što znače te vaše grožnje i ta naglost?

Pavao si Athanasević otre pot s čela.

Daješ li mi rieč, reci: jest ili ne? opetova za stankom Vasilij.

— Izvolite . . . dajem, no . . .

— Dobro dakle. Pazi . . . A ona je sve priznala.

— Tko priznaje?

— Olga Ivanovna.

— A što je priznala?

— A što se to pred menom pretvarate, Pavle? Ta nisam tudjinac.

— U čem se pretvaram? ja vas nerazumijem, baš nerazumijem. Što je mogla Olga priznati?

— Što? vi ste mi dosadan. Ta jasna je stvar.

— Ubio me Bog . . .

— Ne, ja ću te ubiti — ako se š njom neoženiš . . . . razumiješ li?

— Kako to! . . . Athanasević skoči, te stane pred Vasilija. — Olga Ivanovna, vi velite . . .

— Ala si lukav, prijatelju moj, priznajem ti! Vasilij ga s posmjehom potrepće po ledjima veleć: ali se zaludu pretvaraš . . . .

— Bože moj, Bože! . . . Vi ćete me s uma svesti . . . Što hoćete kazati, razjasnite, za Boga.

Vasilij se nagne k njemu, te mu nešto šapne u uho.

Rogačev krikne.

— Kako? . . . ja?

Vasilij topne nogom.

— Olga Ivanovna? Olga? . . .

— Da, vaša nevjesta . . .

— Moja nevjesta . . . Vasiliju . . . ona . . ona. Ja za nju ni čut neću, krikne Pavao. Neka ide s božjom voljom! za koga me vi držite? Prevarit me hoćete, prevarit . . . Olga Ivanovna, nepeče li vas savjest . . . (Suze briznu na njegove oči.) — Hvala vam Vasiliju, hvala vam . . . Sad za nju ni čuti neću! neću! neću! i negovorite mi više o tom . . . Ah, moj baćuško, — nut, što sam doživio! Liepo, — liepo.

— Dosta je te dječarije, primjeti hladnokrvno Vasilij. Pazite, dali ste mi rieč za sutra.

— Ne! neće to tako biti! Dosta je Vasiliju, na novo vam kažem -- za koga me držite? Hvala vam zato. Oprostiti ćete.

— Kako vam drago, rekne Vasilij. — Uzmite sablju.

— Kako — sablju . . . a zašto?

— Zašto? A zato.

Vasilij potegne svoju francezku, tanku i gibku sablju, te ju polagano na polovici previne.

— Vi se hoćete . . . sa mnom . . . tući . . .

— Dà.

— No, Vasilij, oprostite, prestavite si moj položaj. Kako ja mogu, sudite sam, poslie toga, što ste mi kazali . . . ja, pošten čovjek, Vasiliju, ja plemić.

— Vi ste plemić i pošten čovjek — ali se sad izvolite sa mnom tući.

— Vasiliju!

— Vi se, kako mi se čini, plašite, gospodine.

— Ja se ništa neplašim, Vasiliju! Vi ste mislili mene zastrašiti. Ja ću ga — mislili ste si vi, uplašiti, pa će on na sve pristati. Ne, Vasiliju, i ja sam plemić, i to takav ko i vi, prem se nisam odgojio u stolici, ali se zastrašiti nedam, oprostite.

— Vrlo liepo, na to će Vasilij: gdje je vaša sablja?

Eroška! zavikne Rogačev.

Udje sluga.

— Donesi mi sablju — tamo je — ti znadeš, na tavanu . . . brže . . .

Eroška izadje, kad Athanasević neobično probliedi, brzo snimi sobnu halju i obuče kaput crvene boje s velikimi puceti . . . na vrat metne ovratnik . . . Vasilij ga je gledao, te prebirao prsti desne ruke.

— Dakle nam se tući, Pavle!

— Tući, da tući, rekne Rogačev i hitro stegne prsluk.

— Ej, Pavle, poslušaj moj savjet: ženi se, što ti zato . . . A ja, vjeruj mi . . .

— Ne, Vasiliju, prekine ga Rogačev. — Vi me, znam, ili ubijete ili izranite; no poštenje svoje izgubiti neću, radje mrieti, radje.

Eroška udje, te drkćuć poda Rogačevu staru sabljurinu u staroj i izderanoj kožnatoj nožnici. U to su vrieme svi plemići uz napudrane vlasi nosili sablje; no selski se plemići samo dva puta na godinu pudrali.

Eroška ode k vratam te zaplače! Pavao ga Athanasević van turne.

— Svejednako, Vasiliju, primjeti on nekako smućen: — nemogu se ovaj čas s vami tući; dozvolite mi odložit duel na sutra, jer mi nema baćuške doma, da si mogu poslove u red spraviti.

— Vi se, kako vidim, opet počimljete plašit.

— Ne, ne, Vasiliju, razsudite sam . . .

— Slušajte, zakriči Lučinov; — već sam neuztrpljiv! . . Ili mi dajte rieč, da se sad oženite . . . ili se tucite . . . ili ću vas ko fakina batinom iztući, razumijete li?

— Idemo u vrt, odgovori kroz zube Rogačev. Kadno se otvore vrata, te se stara baba Efimovna — sva razkuštrana — baci u sobu, padši pred njim na koljena i obujmiv mu noge . . .

Baćuška ti moj! zavapi ona: diete moje . . . što si ti skrivio? neubij nas nevoljne, baćuško! Ta on će te ubiti, golube moj! Reci nam samo, reci, mi ćemo toga lopova kapami zatući . . . Pavle, diete moje, nebojiš li se Boga.

Na vrata se pokaže sila bliedih i raztuženih lica . . . . i crvena se brada staroste pokaže.

— Pusti me, Efimovna, pusti! prošapće Rogačev.

— Nepustim te, srce moje, nepustim. Što ćeš baćuško, što? što veli Athanasej Lukić? Hoće nas sve iz biela svieta izagnati . . . a što vi stojite? Uzmite nepozvana gosta izpod ruke, i odpeljajte ga van iz doma, — da nam ga nebilo tu . . .

— Rogačev! grozno zakrikne Vasilij.

— Ti si izgubila pamet, Efimovna, ti me sramotiš, molim te . . . progovori Pavao. Odlazi, odlazi s Bogom, i vi idite van, čujete li?

Vasilij podje hitro k otvorenomu prozorčiću, te izvadiv malenu srebrnu fučkalicu — lagano fijučne . . . Burse se nedaleko ozove.

Lučinov se u to obrne k Pavlu.

— Kako će se svršiti ova komedija?

— Vasiliju, ja sutra k vam dodjem — što mi je uraditi s ovom ludom babom . . . .

— O! vidim ja, da se s vami nije pogoditi, rekne Vasilij, te podigne palicu . . . .

Pavao se trgne, odrinuv Efimovnu, te shvati sablju i skoči kroz druga vrata u vrt.

Vasilij krene za njim. Oba su bježala u drveni pavilon, urešen kitajskim načinom, zatvore se unutar i povade sablje. Rogačev je nekada učio mačevanje; no sada jedva da je znao navaliti, kako treba. Sablje se prekrste. Vasilij je očevidno samo igrao Rogačevom sabljom. Pavao se Athanasević zasopio, probliedio te smeteno gledao u lice Lučinovo. Medjutim se kroz vrt orila krika; čitava četa naroda bježala je k pavilonu. Rogačevu se pričuo razdirajući vapaj starca, te spoznao glas otca. Athanasej Lukić bez kape, s razkuštranimi vlasmi bježaše pred svimi, očajano mašući rukama . . .

Silnom i neočekivanom navalom izbije Vasilij Rogačevu sablju iz ruku.

— Ženi se, prijatelju, rekne mu on: dosta si ludovao.

— Neću se ženiti, prošapće Rogačev, sakriv oči i zadrktav vas.

Athanasej Lukić stane lomiti vrata pavilona.

— Nećeš? zavikne Vasilij.

Rogačev kimne glavom, odričući se.

— Odnio te dakle!

Biedni je Pavao Athanasević mrtav: sablja mu je Lučinova probila srce . . . Vrata zalopoču, starac se Rogačev baci u pavilon, no Vasiliju već podje do toga za rukom skočit kroz okno . . .

Za dva sata udje on u sobu Olginu . . . Ona se s užasom baci njemu na susret . . . . On se šuteć njoj pokloni, te potegnuv mač probije, na istom mjestu, gdje bi imalo biti srdce, portret Pavla Athanasevića . . . . Olga krikne, te polumrtva padne na pod . . .

Vasilij se odpravi k Ani Pavlovnoj. On ju nadje u kapeli. — „Maćuško,“ rekne joj on: „mi smo osvećeni.“ Biedna starica zadrkta i nastavi molitvu.

Za nedelju dana odveze se Vasilij u Petrograd — a za dva se ljeta vrati u selo slomljen kapju i niem. On nenadje više živu ni Anu Pavlovnu ni Olgu — i doskora sam umre u Judićevih ruku, koj ga je dvorio ko dječarca, te jedini razumio njegovo nesuvislo brbljanje.

Hajnrih Heine:

„Nacht lag auf meinen Augen.“

Preveo Hugo Badalić.

Noć bje na očih mojih,
Na ustih težak kov,
Ukočen umom, srcem,
Pod groba legoh krov.

Koliko, neznam reći,
Koliko ležah tu,
A kad se zbudih, — netko
Gdje na grob kuca, čuh.

„Zar nećeš ustat, Hajnrih?
Jur sviće vječni dan,
Jur ustadoše mrtvi,
Razpršiv tuge san.“

Nemogu ustat, dušo,
Još uviek sliep sam ja;
Ugasnuše mi oči
Od tuge, plakanja.

„Odljubit ću ti, Hajnrih,
Sa očij noć u kraj;
Angjelke ti ćeš gledat,
Nebèsâ divni sjaj.“

Ne mogu ustat, dušo,
Još ima krvca teć,
Gdje u srce me bocnu
Preoštra tvoja rieč.

„Polako ću ti, Hajnrih,
Na grudi ruke leć;
Krvarit neće više
Izcielit bol će već.“

Nemogu ustat, dušo,
Iz glave krvca vri;
Ta ja u glavu puknuh,
Kad ti mi ode, ti.

„Ta ja ću kosom, Hajnrih,
Začepit krvi vir,
Povratit krv u glavu,
I glavi tvojoj mir!

Moljaše blago, ljubko,
Odoljet nebjeh jak;
I već se htjedoh dići,
Da k dragoj podjem lak.

Tad briznu krv iz rana,
U divlji, silni mah
Iz glave mi i grudi, —
U tom se prenuh ja.

Nikola Tommaseo.

(Nastavak.)

Doista čudnovato i skoro nevjerojatno, ali ipak istinito, da je Tomazeo i za svoje sliepoće više djela napisao, ili recimo, izdiktovao. On je htio, da i izdahne radeć. Jeseni godine 1873. umre mu žena, koja uskori njegovu smrt. Strven gubitkom vjerne si drugarice, i iztrošen neumornim i dugotrajnim radom, umre od kapi jutrom 1. svibnja g. 1874. u naručju svojega prijatelja i izpovjednika Bernardi-a.

Kô munja proleti glas Italijom: Tomazea ne ima više medju živimi! Žalost za gubitkom tolika muža bješe u Italiji velika. Nije ni čudo, ako se pomisli, da je on bio jedan od največih literata talijanskih u ovom vieku. Ali istom poslije smrti, košto se to mnogim velikim ljudem zgadja, uvidje cieli narod, što je sve izgubio smrću Tomazeovom.

I k našim stranam donese brza žica brzu viest, da je Šibeničanin, Dalmatinac, Nikola Tomazeo umro. U Dalmaciji bješe obća žalost: jedni, dišuć duhom prekomorskim, oplakivahu u njem svoga uzora, čijim tragom imali poći svi Dalmatinci, drugi opet mirne hrvatske ćudi i zadovoljni, da mogu reći: ta bio je Dalmatinac! Talijanašem došla je s time voda na njihov mlin: oni su tu zgodu upotrebili i u svoje političke svrhe, a malo je komu pri tom padao na pamet baš literat Tomazeo. Hrvatska narodna stranka žalila je za njim iskreno i posvjedočila to javno, možda i previše. Po cieloj Dalmaciji pjevahu na uspomenu njegove smrti zadušnice, a Šibeničani poslaše ravno u Firencu deputaciju sa načelnikom grada, da prisustvuju njegovu sprovodu. Uz to svagdje se vidjahu žalostinke pjesme u smrt — talijanskog literata Tomazea spjevane.

Firenca priredi Tomazeu pogreb, kakova davno ne vidje. Svi poveći gradovi Italije bijahu tu zastupani, pa i sam talijanski parlamenat. Uz mnoge Dalmatince bio je tu od Hrvata i naš sveučilištni profesor Šrabec, koji se je onda baš desio u Firenci, te se baš pred smrću Tomazeovom š njime upoznao. Za Firencom najljepše oplakaše Tomazea Mletci, koji u njem izgubiše jednoga od zatočnika svoje slobode i neodvislosti.

Napisati podpun i točan životopis Tomazeov isto je tako težko, košto i ocieniti književni njegov rad. On je u toliko gradova i zemalja živio, da je mučno doznati namah sve pojedinosti njegova života — to će moći biti istom s vremenom. Književni njegov rad opet nije lako ocieniti — a pojedincu je to posve nemoguće — već s toga, što je vrlo raznostruk. Tomazeo je tako raznostručno pisao, da se mora čovjek čuditi toli raznoličnomu, a ujedno dubokomu znanju njegovomu. On je pisao o filologiji, filozofiji, literarnoj kritici, istoriji, pedagogiji, beletristici, pravu, politici itd.; dapače pisao je i o prirodnih naukah, pa i o trgovini i obrtnosti!! Gdjekomu moglo bi se pričiniti, da nije Tomazeo bio no nekakav književni „švindler", kakvih ima dost danas — osobito u Niemaca — koji je pisao o svemu, a malo je čega razumio. To se ipak za Tomazea ne dade reći. Tomazeo je bio nekakav enciklopedički pisac, nu takav, da bi se š njim svaki narod mogao podičiti.

Doista nemože se uztvrditi, da su sve radnje Tomazeove izvrstne, ali to svakako stoji, da će većina istih biti uviek na čast talijanskoj knjigi. U obće moglo bi se reći, uzev sva njegova djela ujedno, da im je vriednost više nego srednja — imade ih pako, koja su baš monumentalna. Mnoga njegova djela doživješe preko 10 izdanja. Pjesničtvo Tomezeovo valjda je najslabija strana njegova rada. Pjesme su mu lirske, većinom sadržaja nabožno — moralnoga. On nije ni sâm, košto se čini, mnogo cienio svoju poeziju, nu ipak ne može se reći, da neima nikakve vriednosti. U Tomazea bilo je silno čustvo, a to se najljepše opaža iz njegovih pjesama. Što je najviše ljubio: vjeru, domovinu, rodbinu i prijateljstvo: o tom je i pjevao, oko toga se kreće njegovo čustvo.

Veliki ljudi iztiču se često i osobitom naravi med drugimi ljudmi. I Tomazeo bio je riedak čovjek: on je sam za sebe stvarao poseban sviet. Bio je pravi čudak u svemu. Ljubio je slobodu — ali na svoju, — želio je jedinstvo Italije, ali opet na svoju; predvidjao je pad papine svjetske vlasti, ali nije htio, da se s topovi to izvede. On je o svakom pitanju, koje bi došlo, štono se veli, na dnevni red, imao svojih nazora, jednom rieči: Tomazeo je u svem inače mislio nego njegovi suvremenici, zato nije htio ni primati dara od svojih protivnika. Bio je katolik, i to prevatren katolik, al i nekakav republikanac. Mnogih njegovih misli sviet nije pojmio ili opet nije htio, da ih razumije. Spočitavahu mu često, da ima kontrasta u njegovih mislih, a zbilja težko ih je i dovesti u sklad. Za vjeru katoličku bio je pripravan uviek poginuti: iz svakog njegovog spisa jasno to provire. Al nije on tek pod stare dane postao takvim, košto to kod mnogih biva, ne, on je već od mladih ljeta tako mislio.

Bog i vjera katolička nalaze u njegovoj duši najljepšeg odziva. To se najljepše opaža u njegovih pjesmah, u kojih mu se duša od milja raztapa, kad pjeva o blaženoj djevici Mariji, Isukrstu itd. Rad toga njegova „klerikalizma" s jedne ga strane popovstvo obožavaše, a s druge opet strane liberalci ga jednostavno ignorovahu, ako li se već ne usudjivahn napadati ga. Popovi pobijajuć liberalce, uviek se služahu imenom Tomazeovim, hoteć time pokazati, da i nepop čovjek misli kao i oni. Tomazeo je htio, da bude državi temelj vjera, zato se je uprav srdio na Viktora Emanuela, što silom otimlje papi Rim i što „proganja" katolicizam. Tomu osvjedočenju Tomazeovu bit će sigurno već majka prve klice u njegovo srce usadila. Al evo, kako on sâm o tom umuje:

(Nastaviti će se.)

Tiskom, troškom i nakladom **Drag. Albrechta.** Odgovorni urednik **Vjekoslav Klaić.**

Ovomu broju dodan je prilog od četvrt arka.

LISTAK.

— U današnjem broju donosimo krasnu sliku českoga slikara Jaroslava Čermaka: „Crnogorka čeka dragoga“. Vrli taj slikar česki, kojemu se ime znade po svoj Evropi, odabire veoma rado predmete za svoje umjetnine iz života našega naroda. Upravo sada izložena je u narodnom muzeju njegova najnovija slika: „Ranjeni Crnogorac“. Sliku ovu naručio je naš mecen, presvjetli g. Josip Juraj Strosmajer. Doskora progovoriti ćemo nešto obširnije o Jaroslavu Čermaku i o njegovih djelih.

— (Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.) U sjednici filologičko-historičkoga razreda dne 10. srpnja čitao je pravi član dr. Fr. Rački o najstarijem hrvatskom glagolskom nadpisu u crkvi sv. Lucije kod Baške na otoku Krku. Akademik je prije svega naveo u kratko sve faze, koje je čitanje ovoga nadpisa prošlo. Umni P. Šafarik, koj ga je bio dobio u tri loša prepisa iz Zagreba, mogao je god. 1853 samo to razaznati, da su neka pisma na njem „očevidno glagolskim podobna“; a pismo činilo mu se tako staro, da se upitao: nije li se tudjer sačuvao „onaj izgubljeni osnov glagolice“. Iza Safarika brinuli su se naši domaći hrvatski književnici, da dobiju čim podpunije snimke ovoga nadpisa. U tu svrhu bili su na licu mjesta: Mijo Sabljar, Fr. Rački, I. Kukuljević, M. Mesić, Ivan Crnčić i drugi. Sam akademik priobćio je u riečkom „Nevenu“ god. 1858 (br. 17) svoje mnienje o tom nadpisu, te je obećao, da će o njem obširnije razpravljati, čim dobije još neke obaviesti. Ali većina naših književnika nisu mogli doći do točnih snimaka, jer je s jedne strane ploča ležala na neprikladnu mjestu, s druge pako boravili su ondje prekratko vrieme. Ivan Crrčić prvi je uhvatio bolji snimak; pokle je ploča premještena sa poda na stienu, te je više puta dolazio na lice mjesta i ondje se duže bavio. Crnčić je svoj smimak s tumačenjem svojim priobćio u „Književniku“ godine 1865.

Prem čitanje toga nadpisa dodje sada u drugu fazu, te je očevidno dokazano, da pripada obloj glagolici s nekimi osebinami, i prem je Crnčić više toga od svojih predšastnika razriešio: to je i Crnčićevo čitanje ostalo sasma nepodpuno, dočim nije mu pošlo za rukom ni smisla ni sadržine ovoga spomenika uhvatiti.

Akademik si medjutim dobavio nove pripomoći, a te su: dva svjetlopisa izvedena po Standlu i sadreni snimak po Rendiću, koji je sada u zem. nar. muzeju. Na ovom osnovu pošlo mu je za rukom taj spomenik pročitati, koji je zagonetan za to, što imade nekoliko osebina, kojih nema u do sada poznatih glagolskih rukopisih, a ponajviše za to, što je veoma oštećen do nas došao, dočim su mnoga pismena izglodana i izlizana.

Sada predje akademik, da najprije opiše karakter pisma; pa onda stane čitati pismo za pismenom, te sastavljati rieči, jer ove nisu u spomeniku razstavljene. Postupao je pako tim načinom: najprije je iztaknuo pismena, koja se sasvim jasno ili bar lasnije razpoznati mogu. Gdje su izmedju ovakovih pismena druga iztrta ili gdje su izpala, tu je on ova pismena po smislu i običaju, u epigrafici poprimljenim izpunio. Navodeći svoje čitanje akademik se osvrtao na Crnčićevo; te obratio pozornost, gdje je Crnčić ili pogrešio ili gdje nije umio čitati, t. j. gdje nije izpunio iztrtih pismena. Uz to svako čitanje svoje podupire akademik primjeri iz starih spomenika slovenskih. Pošto je on pročitao jednu stavku, daje joj uzastopce latinski prevod za veće razjašnjenje.

Tako je dr. Fr. Rački pročitao sav nadpis do jednoga diela posljednjega t. j. 13. redka, koj je veoma oštećen, pà se nehtjede upustiti ovdje u kombinacije, da se tim u dvojbu ne dovede sigurno čitanje. Iza toga predje na stvarno tumačenje spomenika. Nadpis se sastoji iz dviju česti tako, da bi se one mogle prenesti na dvie ploče. Prva sadržaje izvod iz darovnice kralja Zъvъnimira, kojom je on, došavši na Krk, poklonio opatiji (odnosno crkvi) sv. Lucije „ledinu“ (terra inculta, ager); druga sadržaje pripis opata Dobrovita, kojim on izvješćuje, da je izvod na našoj ploči jednak onim, koji se nalaze u „Polichoriu“ opatije sv. Ivana belgradskoga, u kojem su navedene zemlje toga samostana; a njihovo se vlastničtvo upire ili na podpunih listina ili pako na točnih izvodih. U obće akademik potvrdjuje svaku izreku toga nadpisa dotičnimi navodi iz listina XI. vieka.

Pošto na spomeniku neima čitljive godine, jer početak, gdje je godina mogla biti naznačena, jest sasma oštećen: to on traži dobu spomenika u sadržini i u paleografskih znakovih. Akademik na ovom osnovu stojeći nesumnja, da je nadpis sv. Lucije sastavljen svakako poslije vladavine kralja Zъvъnimira (ovako se piše ondje) t. j. poslije 1089. godine; ali ili još u istom XI. vieku ili u početku XII. vieka. Po tom nije on nikako mladji od glagolskoga Mihanovićeva odlomka, koji je sada svojinom naše akademičke knjižnice, i koj Jagić i Miklošić postavljaju u prvu polovinu XII. vieka; pače akademik daje prednost našemu nadpisu.

Za veće razjašnjenje toga nadpisa predaje akademik svjetlopis, da se i on priloži njegovoj razpravi; za tim razriešuje nadpis u točnoj transkripciji latinicom i starom cirilicom.

I tako je, kako si akademik laska, pala zavjesa s ovoga spomenika, koja ga je prieko 20 godina zastirala. Ovdje imademo pred sobom najstariji svjetski spomenik hrvatski.

— Novije knjige:

Martin Seneković: Djela Mat. Ant. Relkovića. II. svezka. Vinkovci. 1875.

— Andrija Hajdenak: Tjelovježba u pučkoj školi. Naputak za učitelje, kako metodično mogu poučavati u prostih vježbah, u koliko se one u školi izvesti dadu. U Zagrebu 1875. Tisak Lav. Hartmána i družbe. Ciena 40 novč. Preporučamo to djelce svim narodnim učiteljem. Biti će jim veoma zgodno za naučanje mladeži u tjelovježbi.

— Zabavna knjižnica. Devedeset tri, roman, napisao Viktor Hugo. II. dio. Svezak XIII. Tisak i naklada „Primorske tiskare u Kraljevici. Ciena 10 novč.

— Bisernica, sbirka popjevaka za 4 mužka grla. Hrvatskoj prosvjeti upriličio „Vienac“, pjevačko družtvo u zagrebačkom sjemeništu. U Zagrebu 1874. Ciena 2 for. au. vr. Mi ćemo o tom glasbenom djelcu doskora obširnije govoriti (i o Kochovu: Katekizmu glasbe); za sada preporučamo svakomu prijatelju hrvatske popievke, da si čim prije ovu vriednu i jedinu zbirku skladba od naših najvrstnijih glasbenika nabavi. Osobito preporučamo to djelo pjevačkim družtvom, napose tamo u kršnoj našoj Dalmaciji, kamo još nije prodrla hrvatska umjetna pjesma. Djelo nije nimalo skupo prema osobitoj vriednosti njegovoj. Gospode klerike pako svjetujemo, da dadu svoje djelo našim knjižaram na razprodaju, nebi li se ovako bolje razširilo.

— Ljudevit Tomšić, „Djetinji vrtić“, zabavne pripoviesti dobroj djeci, I. svezak. U Zagrebu, tiskom Lav. Hartmána i družbe. Ciena 30 novč.

— Rad jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti: knjiga XXXII., sadržavajuća o Krčeliću i njegovih annuah, od M. Mesića; municipija u hrvatskoj državi za narodne dinastije, od M. Brašnića; o kompoziciji Gundulićeva Osmana, od A. Pavića; razgloba i hipsometrija slavon. gorja, od dra. P. Matkovića; književne obznane: kritički pogled na djela o slavenskom pravu, od J. Hanĕla. I. sbornik sadašnjih pravnih običaja u južnih Slavona, te izvodi iz zapisnika. Izišla je ovih dana, i dobiva se u knjižari Lavoslava Hartmána za 1 fr. 50 nv.

— „Uputak k srpsko-hrvatskom i talijanskom razgovaranju“. Napisao dr. L. C. Pavissić, vitez car. reda gvozdene krune, c. k. pokrajinski školski nadzornik, kućni prelat Njegove svetosti itd. Knjiga može se dobiti samo kod g. Josipa Ribolia, gimnazijalnoga učitelja u Zadru uz gotov novac od 2 fr. 50 nvč., poštarina oproštena. Tko naruči 10 otisaka, dobiva svaku knjigu po 2 fr. 10 nvč. bez ikakovih daljnih troškova.

— Skorih dana dogotovljena je prekrasna karta Hrvatske i Slavonije, što smo ju jur u našem listu oglasili. Zemljovid taj služi na čast kamenotiskarni Albrechtovoj i geografskomu zavodu u Beču. Ciela karta, brojeća 12 listova, stoji samo (na platnu) 10 for. Dobiva se u kr. sveučilištnoj knjižari Fr. Župana (Albrecht i Fiedler).

— Iz računa, što ga je „odbor za izdavanje Preradovićevih djela“ obielodanio, razabiremo, da je dosele za Preradovićevu djecu stečeno 5666 for. Kraj toga imade još knjiga, vriednih 12.976 fr., koje su „Hrvatskoj matici“ predane, da jih ona medju hrvatskim narodom razpača. Nadamo se, da će se hrvatski narod svojemu vrlomu pjesniku odužiti, te revnije mu djela kupovati, nego li dosele.

— Hrvatsko sveučilište u Zagrebu. Izbori rektora i dekana za buduću školsku godinu jur su obavljeni. Izabrani su: za rektora: g. Stjepan Spevec, o. g. dekan na pravn. i državoslov. fakultetu, za dekane gg. Bresztyensky na pravn., Meiksner na mudroslov. a Kržan na bogoslovnom fakultetu.

— Novo političko razdieljenje vojne Krajine. Dobili smo skorih najnovije razdieljenje vojne Krajine hrvatsko-slavonske. Evo ga:

	Okružne oblasti	Kotari	Površina u □ miljah	Broj žiteljstva
1	Ličko-Otočka	Lapac	8.57	15.536
		Lovinac	14.93	28.375
		Udbina	7.99	15.012
		Gospić	18.88	32.778
		Zavalje	13.41	22.890
		Perušić	15.83	28.002
		Otočac	23.33	34.184
		Bag	0.07	712
		Ukupno .	103.01	177.489
2	Ogulin-Slunjska	Rakovica	6.54	17 516
		Ogulin	15.72	27.219
		Brinje	15.69	28.001
		Plaški	8.05	16.615
		Slunj	6.21	22,107
		Barilović	7.56	19.828
		Vojnić	6.48	16.577
		Kostanjevac	4.08	10.482
		Ukupno .	70.33	158.345
3	Banska	Verginmost	10.07	28.091
		Glina	12.84	39.726
		Dvor	7.62	16.330
		Dubica	8.30	21.479
		Petrinja	8.87	18.923
		Petrinja	0.70	2.985
		Kostajnica	0.25	2.056
		Ukupno .	48.15	129.590
4	Gradiška	Novska	12.42	16.429
		Nova Gradiška	11.65	22.494
		Orlovac	9.45	18.195
		Ukupno .	33.52	57.118
5	Brodska	Garčin	10.49	20.502
		Vinkovci	14.00	24.311
		Županje	13.83	26.608
		Brod	0.30	2.454
		Ukupno .	38.62	73.875
6	Petrovaradinska	Moravic	10.25	10.522
		Mitrovica	12.45	20.796
		Zemun	18.30	17.250
		Stara Pazua	13.01	27.997
		Karlovci	1.34	4.315
		Zemun	0.84	9.473
		Petrovaradin	3.40	4.345
		Ukupno .	59.59	94.698
	Glavna svota .	—	353.19	691.095

Riešenje XII. rebusa u 26. broju.

Bolje je danas jaje,
Nego sutra kokoš.

Riešili su: Dragutin Kafka Rukavičanski, Marija Gruber u Ladjevcu, Ljudmila Vragović u Ludini, Jelka König u Zagrebu, Josip Levičnik u Željeznikih, I. Kvaternik u Krapini, Marko Zmajić na Rieci, Joso Kirbis i Luka Vrbaćo u Senju, Mirko Cesarec u Karlovcu, Marija Srdić u Senju, D. H. Garčinski.

XIII. Rebus.

Konjičev skok.

od T. Jozičića.

če:	do	u	da	de	sja	ni	te
mo	ru.	re	još	Da	če,	sviet	mu
u	Da	ru	zvie	se	sve	be	noć
Oj	ju	zo	če,	se	na	Ti	te
na	Hva	mje	sve	ti,	ču	če,	Te
noć	vi,	le	nar	stie	ti,	ku	da
la	ne	be	bur	se	Mor	je,	Kad
sla	nom	ti	nu	te	na	svu	je.

Brojčana zagonetka.

Od F. S. Jasenovčanina.

Neki putnik prolazeći kraj skupštine ljudi nazove: Pomozi bog, stotina momaka. Jedan mu izmedju njih odgovori: Nema nas stotina, nego da nas je još ovoliko, pol ovoliko, četvrt ovoliko i ti s nami, tada bi nas stotina bila. Koliko ih dakle bilo?

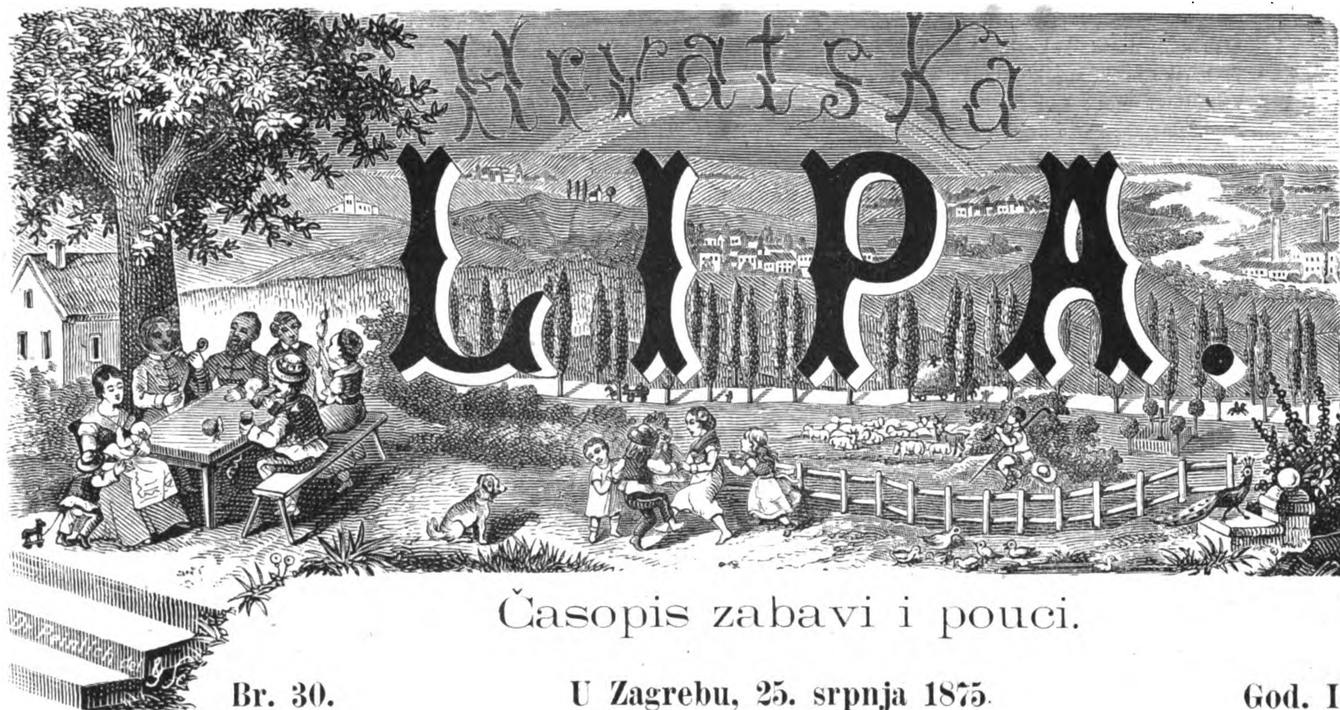
Riešitelje priobćiti ćemo u 31. broju.

Odgovori odpravničtva.

— G. Lavoslavu Roksandiću i g. Bariću šumaru: do konca lipnja.

Tiskom, troškom i nakladom Drag. Albrechta.

Odgovorni urednik Vjekoslav Klaić.

Br. 30. U Zagrebu, 25. srpnja 1875. God. I.

Izdaje se svake nedjelje. Godišnja ciena 4 for.: poštom i domaćim u kuću 5 for. Rukopisi se nevraćaju.

Na majčinu krilu.

Spjevao Anton Kovačić.

Oj hrlim k tebi, da na krilu dragu,
Oj majko sladka, trudnu glavu sklonem!
U blaženu da oka tvoga vlagu
Sa suhiem lieskom oka svog uronem!

Da zaplačem, oj milo tvoje diete
Sa boli stare, radosti sa nove —
A onda opet da mi misli lete,
I krile se — i vrhu zviezdâ plove!

Oj hrlim k tebi, da u bajnom lugu,
Gdje bistra Sutla veselo krkori,
Zatomim moju sjetu, moju tugu —
Pa srce opet da mi žarom gori!

Oj hrlim, hrlim — zdravo, da ste brda,
Vi djetske dobe orijaši moji!
Kud ljudska ruka žuljevna i tvrda
Za „rosu božju“ lozicu uzgoji.

Oj zdravo moje nejači Montblanci!
Malješan kiem se uzpinjah na grudi:
Gdje blaženi mi, sretni bili sanci,
Gdje prva zora milja mi zarudi!

Oj zdravo bujne, zelene doline,
Oj zdravo vi — potleušice mi čiste —
Oj slujte: duh — kadgod se k vami vine —
Vas vidi vazda starodrevne, iste!

Oj zdravo moj u sjenci mili sielak,
Sa sestricom gdje klečati bi znali —
A s tiha do nas bližo se angjelak —
I slušo kako skromno mole mali . . .

A majko ti, oj majko naša mila!
Sa sjetniem smieškom badala bi k nama.
I plavog oka suzicu si krila —
I tiho, tiho molila se sama . . . .

Pučinom modrom kako li nebeskom
Uztitrali se zviezdâ milioni —
Ko božji skut sa zlatniem posut pieskom —
Kud Boga suza — radostnica roni . . .

A tam prek Sutle tronute Slovenke
Zapojale bi grla jedra, tanka,
I sve to dublje — morske ko Sirenke
Zatihnule bi mirom sladka sanka . . .

Oj zdravo svi! — Ja hrlim k vama, hrlim,
I pamet hitra do vas mi se hita —
Sa svakim da cjelivam se i grlim,
I svakog nešto da mi duša pita . . .

I tebe majko pita . . . reci ono —
Što hrleć k tebi pozdravio niesam:
Ta cielog žića rajskô mi je zvono,
I nebesnikâ nedohitnih pjesam!

Oj reci majko onu riečcu jednu,
Rad koje sviet ogrlio sam cio!
Oj reci majko! . . . šutiš? . . ruku lednu
Tek podaješ mi; šapćeš: „budi tio!“

Oj majko, ti me mučiš! a na krilu
Na krilu tvome znojnu glavu sklanjam,
I ti mi slušaš svaku kucat žilu,
I kako s čustav ječim i ozvanjam . . .

„Oh moli diete, kako ja te učih“ . . .
Ti majko mila, majko sladka sboriš —
Vaj, Boga moli, kad ti krvca buči,
Za bezciljem kad ganjaš se i goriš!

„Vaj Boga moli, moli moje diete,
Pa smirit će se tvoje srce plamno.
A misli tvoje kud da sada lete —
Kad i medj zviezdam pusto je i tamno!“ —

Vaj, zalud hrlim, da u bajnom lugu,
Gdje bistra Sutla veselo krkori,
Zatom m moju sjetu, moju tugu —
Kad dublje rije, kada jače mori . . .

Oj podjmo, majko, bar u sielak mili —
Slovenkâ divnu da popievku slušam!
Al što? zar piev im više se nekrili?
Zar pozlilo i ovim čistim dušam! —

———x———

Majka i kći.

Izvorna pripoviest.

(Nastavak.)

Drkćućim srcem i drkćućom rukom primih joj bilo. Udaralo je . . . . . Pogledah joj lice, ovo bijaše bliedo ko smrt.

— Još je živa, rekoh; izvolite gospodično Heleno samo časak ostaviti me sama sa gospodinom Petrovićem. Helena se udalji, a Petrović uze tužno:

— Supruga moja udarila je djevojku nesretno po glavi; djevojka se srušila. Mislili smo, da je mrtva.

— Nebojte se gospodine, omamljena je samo, uzeh tješiti raztuženoga otca, biti će joj umah bolje.

Starac je opet zašutio. Promatrah djevojku. Još pred nekoliko satî vidjeh ju veselu i rumenu, sad ju gledah bliedu, polumrtvu. Uzeh ju oživljivati. Pomnjivo upotrebih sva sredstva, što su mi pri ruci bila, nebi li iskru života iz nje izmamio. Najvećom brigom proboravih kraj nje preko sata, ali djevojka se neprenu. Najednom nakon dugoga vremena otvori oči. Bijahu mutne, upale.

— Glava me boli, šapne tiho, i oči joj se opet zaklopiše. Sladki, blaženi mir ustavio se na licu te krasne, snivajuće djevojke. Lice joj u snu opet oživjelo, ustnice nešto porumenile, a po tihoj mrtvoj sobici čulo se njezino disanje. Bijaše pala u duboki. oživljujući san.

Sve to vrieme gledao me Petrović niemo, nekim pouzdanjem, kano da sam spasitelj kćeri njegove. Kad je vidio, da mu je kćerka mirno usnila, zasjala mu biser suza na suhom oku, približio mi se tiho i mirno, i pružio mi desnicu svoju. Stisnuo mi ruku živo, a ustne mu prošaptnule jedine rieči: „Hvala vam.“ Bijaše duboko tronut . . . . .

Bolest kćeri Petrovićeve, krasne Anke, bijaše povodom, da sam odsele svaki dan kuću njegovu polazio. Anka bijaše zbilja opasno oboljela. Trpjela na glavi veoma, bojao sam se, neće li ubogo djevojče s materine ruke postradati. Anka bijaše većinom bezsviestna; snivala težko i nemirno. Kadkada, kad bi se prenula, šaptala bi nerazumljive, nesuvisle rieči. Razabirah često pojedine rieči: majka . . . . ubila . . . . Radivoj . . . nisam kriva . . . . .

Nebijaše za cielo u svekolikom gradu K. nijednoga bolestnika ni bolestnice, koju bi toli revno polazio i njegovao, kakono Anku. Nije me na to samo moje zvanje nukalo. Često, kad sam imao nešto vremena, pohodio bi ju dva do tri puta na dan, zanimao bi se osobito za svaki najmanji pojav bolesti njezine, učio pače kod kuće sva moguća sredstva, kojimi bi Anku ozdraviti mogao. Činjaše mi se cielo to vrieme, kano da moj život i moja sreća ovisi o životu i ozdravljenju njezinom . . . Kraj toga zaboravio sam posvema na majku njezinu, te nisam ni osjetio, da je za bolesti Ankine nikada ni vidio nisam.

Jednoga dana, sjećam se ga živo i preugodno, sjedijah kraj postelje neboge Anke. Bijaše u rano jutro. Svjetli traci sunčani prodirahu kroz prozore i razsvietljivahu lice snivajuće Anke. Kraj mene stajala blieda Helena, danas još bliedja, jer je svu noć uz Anku probdila, — te gledaše čas svoju drugaricu, čas opet mene. Na licu joj se zrcalila bojazan, zdvojenje.

— Nebojte se, gospojice, tješijah Helenu, naša Anka ozdraviti će doskora. Jučer je prošla krizu . . . vi ste ju revno ovu noć njegovala. Za koj dan vidit ćete ju opet zdravu i veselu.

Uboga Helena bijaše se za čas razvedrila i zahvalno me pogledala; ali umah opet zamrači joj se lice, te progovori tužno:

— Kakova hasan, gospodine doktore, ako i ozdravi, — stradati će opet na staroj nevolji. O da znate, naša je Anka nesretna, prenesretna djevojka. Da znate samo.

U taj tren prenu se Anka. Otvorila očice širom, kano novorodjeno djetešce, koje je prvi put ugledalo svjetlo božje, pogledala začudjeno Helenu, a mene veoma plaho i zastidjeno.

— Ja sam dugo spavala, uze ona iza stanke šaptati, jako dugo. Ala mi je glava mutna . . . .

— Mirujte, gospojice Anko, nećete dugo spavati, bit će glavi bolje, samo nemojte još govoriti.

Anka zašuti i nasmija se blago. Helena bijaše sva preobražena. Vesela prignu se Anki i poljubi joj ustanca.

— Jelte, gospodine doktore, ja ću doskora ustati? Već mi je bolje.

— Za koj dan, strpite se.

Još nekoliko časaka proboravih kraj mile bolestnice moje. Veselilo me u duši, što sam nevino to stvorenje oteo pandžam okrutne smrti. Gledah ju sretan i zadovoljan. Nehotice uhvatih joj nježnu ručicu, te mjesto da joj bilo vidim, zaboravih se i poljubih ruku. Anka se zacrveni i uznemiri, te pokrije lice pokrivalom; Heleni udariše suze na oči.

Anka se počela oporavljati. Prošlo kakovih osam dana, a ona iz kreveta ustala, te se po sobi šetala. Ja

ju posjećivah svaki dan, veseljah se zdravlju njezinom, govorah joj i pripoviedah o koječem. Ona me je slušala pazljivo, pamtila si svaku rieč moju. Opazio sam, da me susreta nekim osobitim pouzdanjem, nekom povjerljivošću, kano da sam joj rodjeni brat. I ja ju zavolih. Bijaše mi više no obična bolestnica, više no sestra. Kadkada, kad bi mi se mašta uzkrilila i srce uzplamtilo, kad sam govorio rieči od srca, sjale su se vlažne oči njezine divnim sjajem, i nadimale se bujne joj grudi s neke tajne — neočitovane sreće. Pa kad bi ju takovom zgodom okom u oko gledнuo, poniknule bi bajne oči njezine na zemlju, uzdrhtale bi bujne grudi njezine.

Jednom poslie podne spremah se opet k Anki. Bijaše već sasvim zdrava, pa ipak gonilo me srce k njoj! Bijah sam bolestan, težko ranjen, te mišljah, da mi ona jedina može rane izvidati. Nadah se sretnik, da će mi vratit milo za drago, te izliečiti bolno srce moje, da će mi dati život za život. Bijah se upravo odjenuo, kada mi stiže sliedeći list:

Cienjeni gospodine!

Neznam, kako bi Vam se srdačnije zahvalila, što ste mi jedinu kćerku moju Anku spasili. Trud i nastojanje vaše nemogu dostojno nagraditi. Primite zato barem moju najtopliju hvalu i neznatni darak, što Vam ga šaljem.

Sjećajte se
Vaše službenice
Minke Petrovićke.

— Sjećajte se, uzkliknuh zdvojan, sjećajte se, i razderah pismo sa darom na sitne komadiće.

VII.

Prodjoše dvie — tri nedelje; — dvie — tri godine za pustu, nesretnu dušu. Nemogu opisati, što se je za to vrieme u duši mojoj zgadjalo. Čudna, burna čuvstva; čuvstvo zdvojnosti, resignacije, jada; sva ta čuvstva kolebahu u grudih mojih. Ali sva ta čuvstva moja svlada napokon gorka, neizreciva bol, ljuta rana, s koje stradaše sav život moj. Mišljah jadan, da ću od ljute boli svisnuti, skapati, razplinuti se

Gledah, da se primirim. Predstavljah si pred sobom široki, bieli sviet; sve krasote njegove nanizah u jedno, nasladjivah se njima, te se počeh nadati ljepšoj, sretnijoj dobi. Ima još slasti i sreće na ovom svietu, tješijah sama sebe, ajde medju ljude, zaboravi prošlost, segni za budućnosti. Ali da. Sred najvećeg meteža šaroga ljudstva, sred izabrane kite krasnih djevica, svigdje, vazda sjala mi samo jedna slika, slika jedine moje Anke. U prirodi, u salonu, u samoći, medju ljudmi, svigdje me pratio krasni lik nesudjene moje. Svaka majka sjetila me Minke Petrovićke, svaka kćerka nesretne Anke.

Počeh razmišljati o odnošaju majke prama kćeri. Jeli slobodno, pitah sama sebe, da rodjena majka kopa grob rodjenoj kćerki. Jeli slobodno, da radi same sebe uništuje sreću kćeri, gdje joj samo može. Smije li bezdušna, nesvjestna majka krojiti udes djeci svojoj? Zar nije dužna da jih ljubi i usreći, kad jih je rodila . . .

Jednoga dana, bijah sav smućen i zdvojan, posjetih neku bolestnicu, djevojku siromašnoga roda. Težki griesi najranije mladosti baciše tu nesretnicu na smrtnu postelju. Bijaše težko bolestna, svaki čas da će izdahnuti. Kraj postelje njene stajaše joj mati, žena pristara, siedih kosa i zgužvana lica.

— Dragi, dobri gospodine, klicaše ova baciv se preda me na koljena, budite milostiv, spasite mi diete, moju nesretnu kćer. Gledjte, nà sad će izdahnuti. Joj, bože, smiluj mi se.

— Nebojte se ženo, govorah sav tronut, videći, kako dobra majka pogiba od boli za nevriednu kćer svoju, bog će vapaj vaš uslišati . . . . .

Polazeći od te bolestnice kući svojoj, bijaše mi još teže pri srcu. Zašto nije u svietu sve skladno, uzajemno? Zašto se negrli ljubav s ljubavju, kriepost kriepošću. Čemu taj nesklad, taj nered, to nesporazumljenje? Nezdvoj — govoraše mi nešto utješljivo u nutrinji mojoj — sred toga meteža i nesklada ima možda ipak neka viša harmonija, viša pravda . . .

Odkad mi je pismo od Petrovićke stiglo, zalažah veoma rado u bližnju šumicu kraj grada K., da tamo u hladu pod stoljetnimi hrastovi, sred cvatuće prirode liečim gorku bol svoju. Jednom zgodom, bijah se upravo u maglovite misli zanio, potrepeta me netko po ramenu. Prenuh se. Pred mnom stajaše stari Petrović, uzanj bliedolika Helena.

Neko vrieme šutili smo svi. Petrović i Helena gledali me tužno, sažaljivo, ja jih opet motrio niemo, ukočeno. Ustadoh.

— Gospodine oprostite, uze Petrović polagano i plaho, oprostite, mi nismo krivi. Oprostite, tako vam ljubavi vaše, meni i nekrivoj kćeri mojoj.

— Razumijem vas, gospodine, upadoh mu u rieč, neljutim se, nisam uvriedjen . . . . . ja trpim, stradam, ... mene boli, ljuto boli.

Petrović mi pade oko vrata, i zaplače. Dugo stajasmo ogrljeni, niemi, nijedan neprogovorio rieči. Na jednom skoči Petrović.

— Gospodine, reče sjegurno, a lice mu uzplamti muževnosti i energijom, eto vam moje rieči, da neću više popuštati. Dosta sam robovao, trpjeo sa nevjerne žene moje, ali sada više neću. Kad se radi o poštenju kuće i imena moga, o sreći moje jedinice, neka se vrši volja moja, pa propao cieli sviet i ja Ja sam otac, ja sam gospodar kuće; vi moj prijatelj, spasitelj moje kćeri. Moja je kuća i vaša.

Rieči Petrovićeve bijahu me zatekle. I Helena sva se začudila, priskočila k Petroviću i poljubila ga u ruku Podjosmo u grad. Putem govorasmo mnogo. Pitah za Anku, moju liepu bolestnicu. Petrović mi odvrati, da je svejednako nekako bolna, nujna, da ju mori nutrnja nevolja. Kad je to Petrović izrekao, pogledala me Helena pronicavo, kano da hoće reći: Tomu si sve ti kriv!

(Nastaviti će se.)

Juditha Stern.

Novella od Pavla Heyse-a, preveo ju B. B.

Putujuć prije više godina iz Draždjana u Lipsko, obnovih neko poznanstvo, koje započe u sjeni visećega zvonika Pise i prestade u Florenzu podno Giottova hrama.

Čovjek kakovih petdeset ljeta, koga ponajprije Englezom držah radi odiela mu i osobitoga englezkoga prizvuka, kojim njemački zboraše, pokaza se doskora pravim Niemcem, koj se za mladih godina u London bijaše preselio, gdje započe veliku trgovinu s dragim kamenjem, izrezanimi kamečki i starodavnim zlatnim nakitom. Običavaše svake treće, četvrte godine Italijom proći, da si koješta kupi. Da se je sretno oženio, da ima punu kuću dobre dječice, te da se svakog godišta sve teže dieli od udobna ognjišta, doznah već prve ure našega sastanka, kad u istoj trattoriji objedovasmo. Jer koliko je svojom vanjštinom Englez postao, toliko ne primio one ukočenosti svojih novih zemljaka. Pače mu se, mislim, veoma mililo, što se sukobio s čovjekom, koj je hvalio čeznuće za suprugom i djecom.

Gospodja mu, pripoviedaše, bila Njemica, djeca na njemačku uzgojena. A on sam se učenim pokaza, jer čitaše neprestano njemačke knjige, da se upozna sa svakim duševnim pokretom u domovini svojoj. Kad ga upitah, čemu, ljubeć toli vruće domovinu, ipak živi u tudjini, odvrati na kratko: za mladih nogu nemogoh slobodno birati, a kašnje — bilo upravo prekasno.

Jasno mu, iskreno lice — još uviek bijaše upravo krasan, starosti ni traga — potamni za čas; sjena ozbiljne uspomene munu njime. Ali se odmah opet razvedri i osta vedro sva četiri dana, što ih još zajedno proživjesmo. Prekopao bijaše sve kutiće Italije, poznavaše i Španiju i Grčku te dobar dio Francezke, a oštri bi mu i divni umjetnički ponim posramio mnoge naše profesore umjetničke poviesti, koji tek nekoliko museja pretrčaše.

Kada se razstadosmo nekog čarobnog ljetnog večera na florentinskom stolnom trgu, obećasmo se češće javljati jedan drugomu. Toga nebi, kako se je bilo i nadati. Tim se jače uzradovah, kad ugledah već iza deset godina, gdjeno mi dobro znano lice izronilo iz vreve na draždjanskom kolodvoru.

Ništa se nebijaše promienio, smedje se vlasi malo zasjale, ali još uviek nebje ni traga siedini. I srdačni mu razgovor, koji ga nekoč dičio, osta isti.

„Nešto ću tiši i mučaljiviji biti, nego kad se prvi put sretosmo,“ reče. „Ali ako promislite, da poslie trideset i pet godina opet dolazim u ovaj kraj, gdje mi je prava domovina, lahko ćete uvidjeti, da mi svašta glavom kola. To ću doduše tajiti; moja vam sentimental journey neće ni malo dosadjivati. Čevrljajmo radje o umjetnosti, ali ne samo ob obih Holbeinovih madonnah, radi kojih se sada toli žestoko pru. Izpoviedam vam, da se uzprkos englezkomu podnebju neborim rado u magli, i prije nego se razjasni pitanje matter-of-fact, mislim, da nebih bio niti pristaša niti protivnik, dok Darmstadkinju neočiste svake kasnije primjese.“

I mene je to slabo veselilo, te se skoro zavezosmo od njemačkih umjetnina u sredinu južnih uspomena.

Dobro pako uvidjah, da je moj vrli prijatelj zamuknuo kadkad sred najživahnijega govora, pogledao po okolici, kojom umicasmo ili zaronio u svoje misli. Kad napokon u Grimmu stigosmo, kliznu sa sjedala i pograbi prtljagu.

„Ovdje ću noćiti,“ reče. „Tudier se rodih, te bih rado pogledati, da li još na istom mjestu stara kneževska učilnica, gdje naučih nešto malo latinštine. Hoćemo li se vidjeti u Lipskom? Svakako si imamo još koješta pripoviedati.“

„Vi biste volio večeras na samu biti,“ prihvatih. „Inače bih vam se ovdje u Grimmi tako rado pridružio kao i u Pisi.“

„Ne šalite se?“, zapita hrlo. „Sjećam vas vaše rieči. Priznajem, neki me čudni strah hvata, kad pomislim, da mi je ovdje noćiti, i veoma bih vam hvalio, da ste voljan ostati sa mnom.“

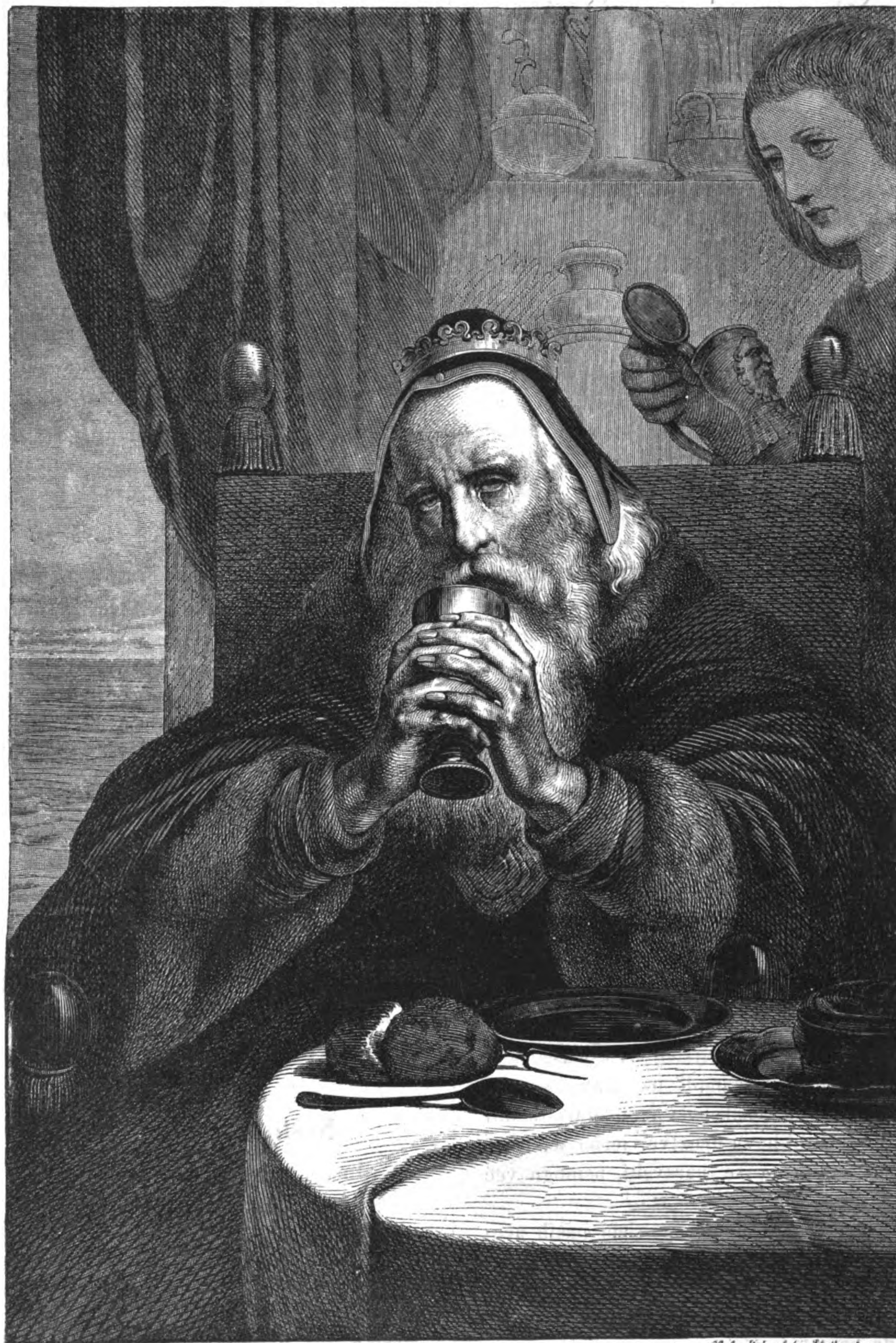
„Dakako“, nastavi za čas, „prvih ura neću s vami probaviti moći. Tim ćemo se udobnije sastati pod večer, kada dodjem i sve prevalim, što imam.“

Tako i bilo.

„Nadvojvoda“ u Grimmi, prem najodličnije svratište grada, još uviek je gostiona stare vrline, gdje si putnik pomišlja, da uživa gostoljublje dobrih čovječnih ljudi, koji vlastiti stan krče, da unj primu tudjince. Pristao dolazak moga pratioca, prem se nebje još proglasio nekadanjim sugradjanom stare krčmarice, pribavi nam tu milost, da nam otvoriše najbolju sobu, cielu dvoranu sa pet prozora, urešenu pokućtvom, koje bje pred petdesetak godina najnovijim i najcjenijim, što se moglo priskrbiti na obskrbu zaručnice. Bijaše tude i „servante“ s pozlaćenimi pladnjevi, srebrenom kutijicom sladora, bouquetom i cvietci za kosu, psićem od filigrana i mnogimi umjetnimi stvarcami, a po stienah visjeli stari bakrorezi. Dvie prostrane postelje staroga kova stajahu popriekо u kutovih, čistoća zavjesa i prtenine sizala takodjer iz dobre stare dobe.

„Možda vam nije krivo, što ćemo skupa spavati“, reče moj pratioc. „Obećajem, da vas neću buniti, ma sâm ne mogao dugo još usnuti. U ovoj sobi ima malo duhova. Tu sam slavio srebrenu svatbu svojih roditelja. Gosti one dobe svi sada „večeraju“, kako Hamlet veli, do li mene, koj ipak tada nisam bio najmladji. Ali vam neću dosadjivati svojimi uspomenami od bog zna kada, Good bye i s bogom „at supper.“

Ostavio me, a naskoro podjoh i ja za njim, da ono malo časaka prije mraka probavim obilazeć gradićem. Bijaše mjeseca travnja, oštar snježan vihar puhao čistimi ulicami, vani na obalah Mulde, koje su svakako ljeti veoma čarobne, bje neprijatno isto tako kao i gore u kuli, gdje veselo gledah iza vrstih okana. Skoro da se pokajah, što ovamo pratih englezkoga si prijatelja, koj me je, možebiti, samo s uljudnosti sobom poveo. Sve

K. A. v. Kühn-Ade. Stuttgart.

KRALJ TULSKI.

većma me spopadalo i zlovoljilo ćuvstvo praznine i nikakove nakane, koje je vrlo obično na putovanju, zatim posve nekoristna melankolija i bezćutna trieznost. Radovah se, kada nestajaše dana sve to više, te se približavaše polagano proljetna večer. Nadah se, da ću se uz večeru bar nekako zabavljati, te možda i udobrovoljiti.

Vraćajuć se u gostionu prodjoh uz groblje, ali nehtjedoh unj, jer vidjeh, gdje mi prijatelj njime luta. Nadah se, da će se po tom putu veoma raztužen k meni povratiti. Tim me radostnije presenetí vedro mu lice, kojim me pozdravi, stupiv u jedaonicu. Zbilja se činilo da je „sve prevalio.“

Rieč „jedaonica“ i nehote mi se izmakla, buduć smo vikli nazivati tako ono mjesto, koje u gostioni blagovanju služi. „Nadvojvoda“ ima sbilja samo jednu sobu, različnu od običnih: našu spavaonicu sa pet prozora, obe prizemne sobe uz kuhinju nevrše ipak radi toga lošije svoju zadaću, da kriepe odgladnjele putnike, prem su ujedno i prebivalište obitelji, koja se smierno u kut skloni, čim se napune oba gostinska stola. Tek šivaći stolčić uz jedan prozor; djedov naslonjač uz drugi i mali starodavni pisaći stol opominju čovjeka drugih poslovâ, koji se vrše medju timi turobnimi stienami. Ne smiješ zaboraviti ni prijatnoga lišca krčmareve kćerce, koja glavom pomaže konobarici dvoriti goste, dok u najdaljem kutu domaćica na sve pazi i za to se brine, da se neokalja poštenje doma.

Danas bje neobično prazno i tiho ovdje dolje. Tek cigli vinotržac, nekoliko jako starih običnih gostij te strina gospodareve kćerke sjedjahu samotni u obih sobah, i jedva se čuo šapat ženskinja iz zakutka kraj peći. Zlobni jesenski vihor zastrašio sve proljetne goste, koji inače iz Lipskog ovamo grnu. U svem nije baš Grimma stjecištem turista. Moj londonski prijatelj i ja uzbudismo stoga zvedljivost ženskinja, dočim nas nehtjedoše držati tržci i dočim se hman domisliti željahu, što svojim dolazkom postići želimo.

U pol glasa brbljasmo o neznatnih stvarih, dok trošasmo vrlu svoju večeru i seoskim se dobrim vincem kriepljasmo. Tada naruči moj prijatelj dvie čaše čaja, ustade i pristupiv krčmarici zamoli uz pravu gentlemansku uljudnost, koja ga riesila; da nam dopuste piti čaj na njihovu stolu i u njihovu družtvu, jerbo je, reče, stari njihov znanac, kojega se naravski nemogu već sjećati.

Upravo se čarobno kosnule ove rieči naših ženskinja, koje sada minu svako nagadjanje o našemu putovanju, i kojim se nadala liepa sgoda, da o tom govore. Ja mukom mučah za cieloga toga pitanja i odgovaranja, dok neopazih, da se mladoj kćerci te obiteljske zgode nemilile većma nego i meni, te se počesmo nas dvoje živahno razgovarati o knjizi. Dieva bi ova šijuć uz prozor po koju uru spustila iglu, te se nadniela nad knjigu i više uz to promišljavala nego mnoga čitalica u velikih gradovih.

Uz to slušasmo oboje i razgovor ostalih, te kada moj prijatelj spomenu, da je bio na groblju, da se na grob njegovih roditelja pomno pazilo, kako bijaše naredio, ali da nije već našao mnogo najvriednijih spomenika, doda domaća dieva, kako sâma mnogo toga žali, što se razorilo ili odnielo, najpače stari kâm, koji je uviek promatrala, kada god bi došla na groblje.

Zatim orisa posve jasno tu umjetninu. Bila na njoj svečano-groteska slika, kako se na smrtnom logu žene angjeo i vrag svade o dušu, što ju umirući biednica izdahnula. Angjeo trzao dêsnu ruku, vrag lievu, ali se liepo vidjeti moglo, da će milost pobiediti.

Sada, reče, uzidaše taj spomenik, što ga naravno bura oštetila, u crkvi, gdje se još jedva spoznaje.

„Valjda vi već, gospodjice, nevjerujte u angjele i vragove?“ primetnu netom vinotržac. Bijaše upalio smotku i mudro se smiešeć puštaše dim u umjetnih zavojcih iz usta, zibajuć se miljahno na otvorenih vratih medju obima sobama.

Djevojče, u svojoj nevinosti prestrašeno, nemogaše umah odgovoriti na ovo pitanje savjesti. Ja pako, koji se o toj materiji uputih, družeć se s pokojnim si prijateljem Julijem Braunom, koj bijaše nakanio pisati knjigu o „naravoslovju vraga“, a k tomu još spreman braniti slabije, nemogoh odoljeti kušnji, da nebudem advocatus diaboli proti tomu drzniku, koji ga nijekaše. Očitovah, kako nove znanosti posve mogućim priznaše, da imade nadzemnih i podzemnih družtvenih klasâ, koje se do sada izvinuše svakoj statistici i popisu puka. Neki učenjak, rekoh, tajni savjetnik u Monakovu, napisa jako vriednu i cienjenu knjigu o bolestih angjelâ. Sâm pako vrag, nastavih, preveć je surove konstitucije, te se medicinski fakultet njime zabavljati nemože. Tim više o njem razmišljaju ostale znanosti, ni nepominjuć teologije, koja ga u krštenju izgoni iz svakoga kršćanina i kojoj je jako do toga, da se ga nikada posve neoslobodi. Pače, da ga u istinu i nebi bilo, ona bi si ga izmislila s koristnih razloga, koji amo neidu. Ali neima nikakove pogibelji. Mudrost svijuh naroda od prastarih vremena — — —

(Nastaviti će se.)

Nešto o tehnici „Čengić-age.“

Ima tomu do trideset godina, što je po prvi put ugledala svjetlo krasna narodno-umjetna pjesma „Čengić-aga.“ Pjesma ova dojmila se naroda hrvatskoga silno; čitala se i hvalila veoma, ali razumievala manje. U četvrt-vieka nenadje se nijedan Hrvat, koj bi tu pjesmu svietu razložio, vrline joj iztaknuo, ter tako vriednost njezinu još većma uzvisio. Istom u najnovije vrieme poćutila se potreba, da se i „Čengić-aga“ jednom vještački razloži i ocieni.

Da toj potrebi bar ponešto zadovoljim, napisah eto sitnu razpravicu o tehnici „Čengić-age“, nebi li bila malen prinos za bolju i poveću analizu.

Našla se doduše i prije dva čovjeka, i to Karl Seeberger*, te Fr. B. Kořinek**, koji su pokušali, da „Čengić-agu“ razjasne; ali pokusi njihovi nemogu nas zadovoljiti, jer su potekli od ljudi, nevještih jeziku hrvatskomu. Pjesmu Ivana Mažuranića može samo onaj valjano razumjeti i protumačiti, koji je dobro proučio poviest naroda našega tečajem pet vjekova, koj je uronio u more narodnih pjesama naših, te jih stvarno i sa tehničke strane izpitao. Ta Čengić-aga nije ni drugo, no najdragocjenije biserje, što ga je pjesnik — umjetnik u silnom moru junačke poezije posakupio i u krasnu cjelinu nanizao. One dvie uzvišene ideje, koje obasjavaju svukoliku junačku poeziju našu***, te koje su izraz svoj našle u devizi: „za krst častni i slobodu zlatnu“, ove dvie ideje razabiremo i u umjetnoj pjesmi Čengić-agi.

Svaki se pjesmotvor može dvojako ocieniti: stvarno i formalno. Istina je, da je sadržaj pjesme najvažnija strana njezina, ali i vanjska forma valja da bude prema sadržaju. Samo ona je pjesma valjana, koja nam prikazuje liepu stvar u savršenoj formi. Dogadja se dapače, da nam čestoput koja pjesma omili samo radi savršena oblika; ili opet, da nam se pjesma prekrasna sadržaja nesvidja radi nedostatne, nedotjerane forme. Po tom cienimo samo one pjesnike, koji nam krasne misli svoje prikazuju u sjajnoj, savršenoj odori.

Obazremo li se po cvietnom polju hrvatskoga pjesničtva svijuh vjekova, vidjeti ćemo, da je upravo tehnika najslabija strana naših pjesnika. Pjesničtvo dubrovačko nemili nam se, jer mu je tehnika s tudjega vrta presadjena. Pjesme, niknuvše za dobe narodnjega preporoda, nose većinom na sebi biljeg velike nesavršenosti. A što da kažemo o nekojih pjesnicih najnovije dobe? Mnoge pjesme tih pregalaca toli su formalno dotjerane, da dvojimo, jesu li izpjevane k r e p k i m, j e z g r o v i t i m j e z i k o m h r v a t s k i m? Prava je zato slast, kad se čovjek namjeri na pjesan, koja je uz liep sadržaj i formalno dotjerana, ali nepretjerana. Pa upravo je Čengić-aga sa tehničke strane u mnogom obziru uzoran, makar da je već trideset ljeta doživio. Dični pridjevak „k l a s i č n i e p o s“, kojim ga neki krste, ide ga za cielo ne malo i radi tehničke savršenosti.

Pravi pjesnik mora kraj pjesničkoga dara svoga o tom nastojati, da duboko pronikne u duh jezika, kojim je pjevati nakanio. Nije mu samo slovničku i sintaktičnu stranu proučiti, njemu je priviknuti, da u jeziku tom i misli i ćuti. Koli je to potrebno, eto nam primjera. Pjesnik naš Preradović pjeva u lirskoj pjesmici „Svraćanje“ ovako:

„Zalud vam je za njom hrlit
„Kroz daljine sve:
„V r a ć a t bi ju samo mogle,
„Ali v r a t i t ne.“

Glagolji „v r a ć a t“ i „v r a t i t“ istoga su korena, ali kolika razlika medju njimi. Ljudi, neznajući jezika hrvatskoga, izmienjuju te glagolje, kako jim se svidi; ali pjesnik Preradović znao jih je upotrebiti prema duhu jezika hrvatskoga.

Da vidimo, kakova je tehnika „Čengić-age;“ t. j. kakov mu je jezik, kakovi stihovi, kakovi ukrasi govora?

T e h n i k a „Č e n g i ć - a g e“ o s n o v a n a j e n a t e h n i c i n a r o d n e p j e s m e i d u b r o v a č k i h p j e s n i k a.

I. O jeziku Čengić-age.

„Čengić aga“ izpjevan je koncem g. 1845., dakle nekoliko godina iza podignuća štokavštine (po izgovoru hercegovačkom) na književni jezik hrvatski. Pjesnik naš prigrlio je štokavštinu i za svoju pjesmu, znajući dobro, da je za uzvišenu poeziju jedina štokavština prikladna. Pjesma njegova svjedoči jasno, da si je on usvojio točno znanje toga nariečja, a napose da je proučio junačku poeziju, te jezik i skladnju iste.

Uzprkos tomu opažaju se u pjesmi tragovi dubrovačke poezije. Pjesnik je godinu dana (1844.) prije izpjevao 14. i 15. pjevanje Gundulićevu „Osmanu“, te je tako vješto oponašao jezik Gundulića, da se je sve čudilo. Oponašajuć Gundulića proučio je pjesnik i tehniku njegovu, te ga je hotice i nehotice u mnogih stvarih nasliedio. Tragovi dubrovačkoga upliva su sliedeći:

1. Pjesnik ide mjestimice za većim blagoglasjem, stoga pretvara grlene suglasnike g, k, h, u sične: z, c, s; a ove opet u nebne ž, č, š. Tako n. p. rabi pjesnik instrumentale: v i s o c i m, n e j e d n a c i e m, t r o s t r u c i e m, mjesto visokimi, nejednakimi, trostrukimi. Stoga istoga razloga veli takodjer: t i s i e h, g l u s i e h t m i n a mjesto tihih, gluhih tmina. Ovamo brojimo i m u č e, mjesto mučeć, p r o z m. kroz, m i e š t e m. mjesto.

2. Pjesnik rabi prikraćena zaimena odnosna i posjedovna; n. p. kî, svû, kê mjesto, koj, svoju, koje. Amo brojimo još provincijalizme v i = vam, v e = vas.

3. Imade nekoliko arhaizmâ dubrovačkih; n. p. m a m i = zaman, v e l j u = velim, m n i š = mniješ, g r e d e = ide, n a d a l e č e = na daleko, r i e t i = govoriti, s l i š a = sluša, t a k a = takva.

4. Rabi prikraćene forme; n. p. p o š e = podjoše, ž e d j = žedja.

5. Rabi predlog z a sa infinitivom; n. p. z a r a z a z n a t, gdje gospodar spava, = z a i z g l a d i t gorkoj bruci trage.

6. Samo na jednom mjestu rabi poput Dubrovčana grčku bajoslovnu riječ i to: k l e t i a d s e o r i m. kleti p a k a o se ori.

Spomenuti primjeri jasno zasvjedočuju upliv Dubrovčana, napose Gundulića. Ali te sitnice nesmetaju podnipošto pravilnosti i savršenosti jezika u Čengić-agi. Neke je stvari pjesnik upravo hotimice poprimio, tako n. p. blagoglasni stih: po sried tisieh glusieh tmina, hoteć sa tri s oponašati ono tajinstveno vibriranje zraka

* K a r l S e e b e r g e r: Čengić-agas Tod. übersetzt und erklärt. Programm des Gym. zu Zeng 1864.

** F r a n K o ř i n e k: Ocjena Seebergerova prevoda i analize. Književnik I. 1864.

*** I. J u r k o v i ć: O estetičkih pojmovih uzvišena. Rad jugosl. akad. XII.

u gluhoj, tamnoj noći. Da je pjesnik mnoge dubrovačke rieči starijega kova upotrebio, nema mu se u grieh upisati, pače nam ga je zato pohvaliti*. On je valjda imao pred očima one rieči glasovitoga Horacija:

Multa renascentur, quae jam cecidere, cadentque,
Quae nunc sunt in honore, vocabula, si volet usus,
Quem penes arbitrium est et jus et norma loquendi."

De arte poëtica liber, 70—73.

(Nastaviti će se.)

Nikola Tommaseo.

(Nastavak.)

„U ime vjere branim slobodu, a u ime vjere želim da se štuje i vjera, i ako tko nalazi u mom životu štogod dostojanstvena i uztrajna, nek znade, da sam to sve dužan svomu vjerskomu osvjedočenju, ako li sam o svom dugom i burnom životu uzmogao sačuvati neoskvrnjeno svoje siromaštvo, ako li sam u samoći bio svojim gospodarom i nisam se nalazio ostavljenim . . . ako li nisam tražio zaštite u malih i velikih pobieditelja, ako li se nisam bojao reći rieči oštrih onim, koje ljubljah, a drzkih onim, koje štovah . . . . . sve sam to dužan vjeri, u kojoj se rodih, u kojoj bjeh odgojen i u kojoj želim umrieti.** — Po tom si može svatko pomisliti, kako je mogo biti pažen čovjek takovih misli u Italiji, gdje u posljednje vrieme preoteše mah slobodoumne ideje. Nu na svaki način bilo to kako mu drago, Tomazeo je tako mislio jedino iz svojega osvjedočenja, rad kojega je i stradao, ali ipak odrekao ga se nije: to je svakako biljeg karakterna čovjeka, a pred takvim čovjekom treba se ipak pokloniti.

Kako se rado Tomazeo bavio crkvenimi stvarmi, vidi se i otud, što je napisao više djela smjera nabožnoga. Neka od istih strogo su crkvenoga sadržaja, kan da ih je pisao kakav pop katolički. Medju ostalimi radnjami te vrste pominjem: „kršćanske molitve" i prevod evangjelja, koji izadje na sviet nešto pred njegovom smrću.

Tomazeo medjutim bio je najveći kao filolog i beletrista. Riečnik talijanskoga jezika on je znatno popunio i usavršio, te je danas najbolji od svih, što ih imade talijanska književnost. Ali istom sa svojim „riečnikom sinonima" (Dizionario dei sinonimi) izadje Tomazeo na glas kao prvi talijanski filolog. Tumačenje sinonima spada med najteže grane filologičke svakoga jezika. Pri takovih radnjah zahtieva se vrlo obsežno poznavanje svega jezičnoga blaga pojedinog jezika, a uz to treba tu i velike oštrine i pronicavosti uma. Pojedinac čovjek bez prije već izvedenih sličnih radnja težko može sve to svladati, zato i imade malo jezika, koji bi se mogli pohvaliti takovim dobrim djelom. U Tomazea bilo je zbilja i oštroumnosti i velika znanja, te je on uzmogao podati Talijanom riečnik sinonima njihova jezika, kakova malo koji europejski narod imade. S tim jedinim djelom ime Tomazeovo bilo bi ovjekovječeno.

Po tom slave Tomazea kao riedkoga prozaistu talijanskoga. Al evo posve trieznoga suda o Tomazeu kao prozaiku: „U njegovih spisih ima izgleda prave rječitosti, a neke misli znao je samo on izreći onako jasno i precizno. Veliko poznavanje starih (klasičnih) i novih (modernih) jezika i velika praksa u nariečju toskanskom dade njegovu slogu neku sliku originalnu, jednako udaljenu od staroga pedantizma i od prostote (volgarità), koja se danas silom uvodi."*

Ima ih, koji drže, da je njegov slog nekako težak i nenasliediv; dočim drugi opet hoće, da je on prvi talijanski prozaik XIX. vieka — ali svi priznaju njegovu slogu neku originalnost.

Talijani imadu jednu ne malenu manu u ocjenjivanju svojih pisaca, a ta sastoji u prevelikom hvalisanju. Riedko se koji utvrdjeni već sud zabaci; kićenim govorom i stereotipnimi frazami znadu oni ublaživati svoje sudove, a epitete: neumrl, slavan, dičan, nenadkriliv itd. sipljo kano iz rukava. A na tom kano da više manje boljuju svi talijanski istorici: osobito kod povećih pisaca kan da se natječu, tko će kakav novi izraz hvale pridodati. O tom se može osvjedočiti najbolje čitajuć ocjene pojedinih pisaca u „Antologia Italiana", koja se rabi kao čitanka na austrijskih talijanskih viših gimnazijah. I Tomazea obasuše po smrti hvalami do neba sižućimi, nu držimo li se i one blažene, to ćemo ipak Tomazeu morati priznati riedku veličinu. Od prozačnih mu spisa pominjem najprije one, koje smatraju uzori talijanske proze: „Il Duca d' Atene" (Vojvoda Atenski**) i „Fede e Bellezza" (Vjera i ljepota). To su nekakvi romani, ali Tomazeove vrste. On je i u tom pokazao svoju originalnost. Osobito „Vojvodu Atenskog" kritici hvale, i to ne samo radi karakterističnih ličnosti i liepe jedinstvenosti i umnog zamršaja samog čina, već još više kao najljepše prozaično djelo Tomazeovo.

Znamenit je i vriedan spomena Tomazeov komentar k Dantovoj božanskoj komediji (La divina Commedia.) O Danteu toliko se je pisalo u Italiji i drugovdje, da ima o tom ciela literatura, ali ipak još ostaje i bit će do vieka u Danta stvari nerazumljivih. I Tomazeo prihvatio se tumačenja veleumnih misli Dantovih, a košto se u obće priznaje, njegov tumač spada medju najbolje.

(Nastaviti će se.)

* Der Dichter kann manches ältere Wort durch glückliche Anwendung wieder zu Ehren bringen, wie es in vielen Fällen das Vorbild Goethe's beweist, und wie es auch neuerdings Jordan in den „Nibelungen" oft mit grossem Geschick versucht hat.

Rud. Gottschall, Poetik 1. 165.

** Album alla venerata memorie di Niccolò Tommaseo. Spalato 1874. str. 12.

* Archivio storico italiano. Serie III. Tomo XIX. disp. 2. 3. Firenze 1874.

** Ove godine izašao je u prievodu hrvatskom, u podlistku „Narodnih Novina."

Tiskom, troškom i nakladom **Drag. Albrechta.** Odgovorni urednik **Vjekoslav Klaić.**

Ovomu broju dodan je glasbeni prilog od četvrt arka.

U PROLJEĆE.

Glasbena poezija za glasovir.

Poco Allegretto. Con grazia.

od Iv. pl. Zajc-a Op. 376.

dim. e raltand. smorz. Tempo p

trl. fp

mfo

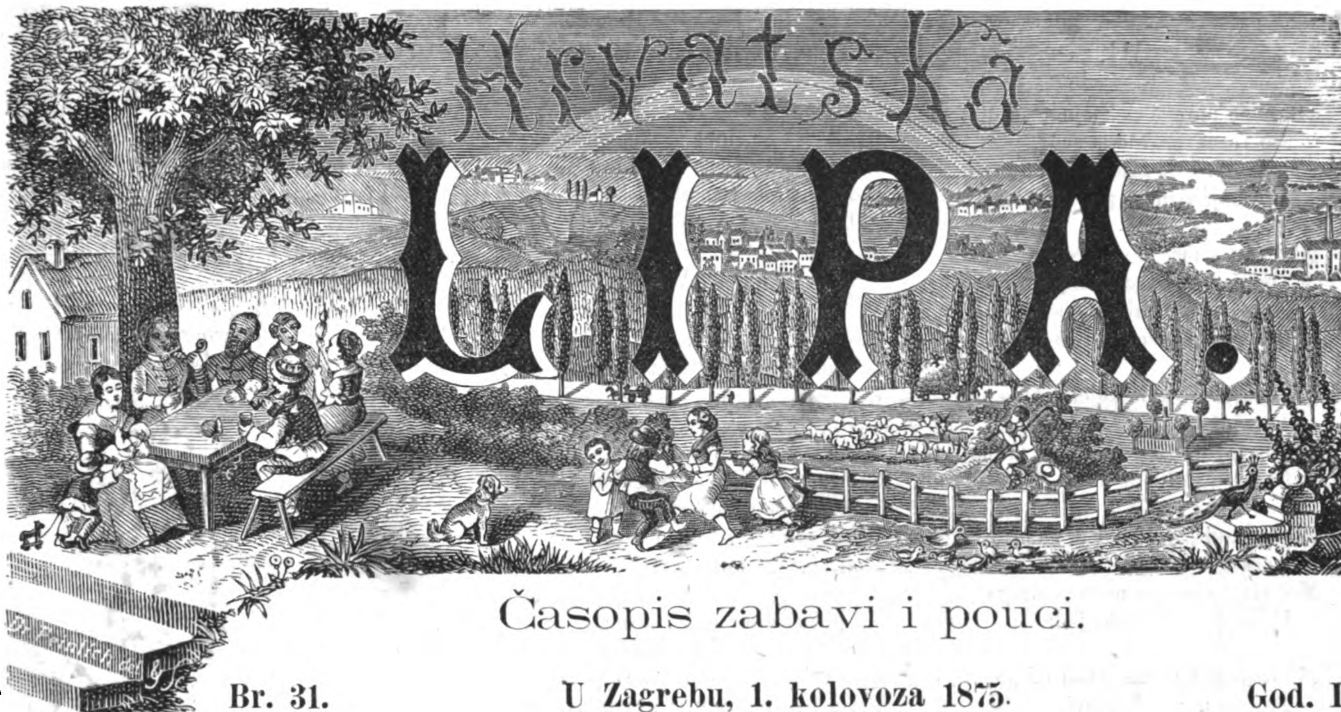
p mfo 8va loco

p tr tr

tr cres tr cen do tr accellerando

fo Poco piu 8va

8va loco

Časopis zabavi i pouci.

Br. 31. U Zagrebu, 1. kolovoza 1875. God. I.

Izdaje se svake nedjelje. Godišnja ciena 4 for.; poštom i domaćim u kuću 5 for. Rukopisi se nevraćaju.

DVA BRATA.

Spjevao R. F. Jorgovanić.

I.

Navrh brda stoji grad,
Oko njega hrastik mlad
Širi širom svoje grane,
I kad vjetar onud da'ne,
Šumi lišće, tiho zbori:
U tih dvorih
Do dva brata,
Oba zlata,
Oba mila
Složna krila
Jedne ptice
Sokolice,
Za sva carstva braće dvoje
Kršili nebi ljubavi svoje.

Dolje pod gradom u cvietnome jarku
Kućarica malena stoji,
U njojzi djevojku mladjanu, žarku
Starovjeka starica goji.

Ta ljepša je vile šumskieh vrela,
Rumencem joj obrazi sjaju,
I krinovi cvatu vrh svjetla joj čela,
I zviezde u očima staju.

Svakoga dana djevojka mlada
Peharcem hodi po vodu,
I čini se, da je božica nada
U lahkom i poletnom hodu.

Jedva na vrelu, a tamo pod jelom
Dva brata u zasjenku stoje,
Dva brata joj riečju i ljubeznim djelom
Odavaju ljubavi svoje.

Nu kome će ona? oba joj brata
Jednako draga i mila,
Pa kada bi Petru naoko vrata,
Na grudi bi Pavlu se svila.

Mole ju braća riečju i suzom:
Ah, rieši nas dvojbe i tame . . .
A djevojke grudi postaju uzom
U kojoj obojica čame.

„Sunčanog oka prvijem trenom
U šumu podjite crnu,
I onog ću sliediti uzdanom ženom
Koj najprije ubije srnu."

II.

Tiha noć se poput duha
Nečuvena, tajna, gluha,
Šulja k zapadu i bjega;
Iztočnoga povrh brega
Nešto tinja polagano,
Da bi jedan vjetar da'nô,
Planula bi iskra tajna,
Planula bi vatra sjajna.

Piri vjetar sve to više,
Sve to ljuće iztok diše,
Mahni rukom — nije varka:
Planula je vatra žarka,
A iz vatre vrh vrhunca
Podiglo se plamen — sunce.

Već odavna braće dvoje
U sred crne šume stoje.
Petar stoji izpod bora,
— Tuda srna proći mora
Pavle stoji blizu česme,
— Tu me srna minut nesmê.

Driemlje jošte mrka gora,
Nigdje šušnja, niti zbora;
Pavle žešći pušku diže
Da ju opet spušta niže
Od nemira tajne boli,
Valjda većma dragoj voli.

U jedanput blizu njega
Šuštajući nešto bjega,
Grana drhtne i u lišće
Sivoga se nešto stišće.
Od veselja Pavle cikne,
Što da bilo! hrlo vikne,
Puškom smjeri, puška plane —
Dim se crni vijat stane,
A iz grma čû se zvati:
Pomozi mi božja mati.

Pomozi mi . . . jeka vraća,
Prema grmu lete braća.
Nu što vide? . . groze, jada!
Djevojčica leži mlada
Sva u krvi ogreznuta;
Probila ju puška ljuta.
Prema srcu ruke diže,
Glavu spušta sve to niže
Pogleda još braću milo,
Pa ju žiće ostavilo.

III.

„Bog me pokarô za moju žestinu,
Što vazda pravedno sudi,
I on će oprostit griešnome sinu,
Kad kajanjem napuni grudi.

„Čuj Petre moj zavjet žalosti tužne,
Kod djevojke ostajem jadne
Posteći i moleć rad nesreće ružne,
Dok čase nedočekam zadnje.

„A nadješ li mene kojega dana,
Ah, mrtva na grobu ljepote,
Tad nedaj da mene izkljuje vrana,
Raznesu brdinom slote.

„Već skupi što godjer je mojega blaga,
I crkvicu malu sagradi,
Nek mirno počiva nesreće draga
I kraj nje moji ah, jadi.

„U raku nas metni izpod oltara,
Turobe narešena slovi,
I nà dan ubijstva popa daj stara,
Nek pročita misu, dozovi.“

Dva brata se ljube žarko, žestoko,
Grleći se nježno u jadu,
Koliko im suza smutilo oko,
Li ponoćne zviezde to znadu.

IV.

Za jeseni se zima vije,
Za zimom jasna proljet javlja,
Ko djevojče se milo smije
I povrh groba cvietak stavlja.

Ni kamen nesmê se mrgodit,
I on će dobit zelen mašak,
I ptičica će k njemu hodit,
I mirisan ga mitit dašak.

Na blizu česme čiste, jasne,
Gdje djevojčina krvca pala,
Iz šume podiže se krasne
Pram blagom nebu crkva mala.

Maleno zvonce tiho zvoni
Sa tornjića baš svake zore,
I toli su mu zvuci bôni,
Da ptice plaču usred gore.

U ovoj crkvi pred oltarom
Mlad monak klečeć misu čita,
A nigdje nikog, svetim žarom
Da oproštaja boga pita.

Duboko dolje pod oltarom
U raci dragih dvoje snije,
A monak andjelom čuvarom
Prepòruča jim duše ti'e.

Tišinom sva se klanja narav,
Zašute ptice — staje vjetar,
Ni zvuk se neozvanja varav,
Kad misu čita monak Petar.

———x———

Majka i kći.

Izvorna pripoviest.

(Nastavak.)

Sprovedoh Petrovića i Helenu u grad. Dospjevši do njegova stana, nudjahu mi, da podjem š njimi u kuću. Veoma bi rado vidjeo Anku, ali neka bojazan, neka neugodna slutnja nedade mi poći. Izpričah se Petroviću, da sam zlovoljan, raztresen, da ga sliediti nemogu; ali mu ujedno obrekoh, da ću ga doskora posjetiti. Petroviću se to nekako na žao dalo, ali se ipak s menom srdačno oprosti.

Vraćajuć se kući svojoj, obazreh se slučajno na kuću Petrovićevu. Opazih tamo na prozoru milo lišce, nešto bliedo, tužno; bijaše to lice Ankino. —

Prodjoše opet dvie — do tri nedelje, a ja Petrovićevim ni blizu. Mučila me danju i noćju živa želja, da vidim Anku, da se š njom porazgovorim, da ju pitam, kako joj je pri srcu; pa ipak nemogoh se odlučiti, da ju pohodim.

Jednoga dana — hodah upravo zamišljen nekom ulicom — spazih iznenada sasvim blizu staroga Petrovića sa suprugom. Vidjeh, kako se žestoko prepiru. Petrovićka bijaše blieda, mrgodila se jako, stari se Petrović sav uzžestio. Htjedoh jim se ukloniti, ali Petrović poleti naglo prema meni, te me zaustavi. Za njim dohrli Minka Petrovićka.

— Liepo, liepo, uze ona usiljenom prijaznosti, vi ste nas gospodine doktore sasvim odnemario. Vi mislite, da vas kod nas netreba, kad baš nitko neboluje. Zar ste nas zaboravili?

Bijah veoma smeten. Susret sa gospodjom, koja me je težko uvriedila, dojmio se mene veoma neugodno, tim većma, što me je toli bezobraznim načinom nagovorila. Neznadijah, što da joj odvratim. Htjedoh već, da joj oštrimi riečmi spotaknem uvriedu, što mi je bezobzirnošću svojom naniela bila, ali u taj tren sinu pred menom lik nevoljne Anke. Prosti majci radi kćeri, pomislih u sebi, te odustah od nakane svoje.

— Mišljah gospodjo, da sam suvišan, uzeh učtivo, pošto sam dužnost svoju izvršio. Oprostite, da sam znao, koli sam vam milen i drag kano prijatelj, ne samo kano liečnik, za cielo nebih se vaše cienjene kuće klonio.

Minka Petrovićka pogleda pronicavo supruga svoga.

— Da, što vi mislite, nastavi ovaj promatrajući ozbiljno ženu svoju, zar se nerazumijemo? Jelte, vi ćete skoro opet k nama? I pruži mi ruku.

— Ta nego, upade mu gospodja, i to čim prije; prijateljstvo n a š e neće tako skoro ohladnjeti. Da znate samo, koli vas željno očekujemo. I opet pogleda Petrovića, a licem ovoga preleti osobito zadovoljstvo. Razstadosmo se prividno veoma srdačno. Čudna žena, uzeh sam sobom govoriti, kako se umije pretvarati!

Dva dana iza ovoga susreta polažah k Petrovićevim. U duši mojoj bijaše čudno tieskobno. Mrzilo me, da idem u kuću, gdje su me toli neliepo izpratili, žacao sam se sastanka s Minkom Petrovićkom, mojom ljutom dušmankom. Pa ipak hrlio sam željno. Radovao sam se u duši svojoj, što ću opet ugledati krasni lik Anke, što ću opet barem časak boraviti u blizini njezinoj. Pa da je u samom paklu, bodrijah sama sebe, zar ti nebi ona pretvorila isti pakao u najdivniji raj?

Došav pred vrata Petrovićeva razabirah u sobi krupni smieh i hohotanje mužkarca. Pokucah! Ozvao mi se mužki i ženski glas. Stupih u sobu, ali nehotice stadoh. U sobi bijaše prilično tamno, crvenimi zavjesami prodiraše slabo crvenilo. U skrajnjem kutu stisnula se tik prozora Minka Petrovićka, sva u bieloj la-

gahnoj toaleti, lica nešto nemirna, uzrujana, i kosa razčupanih; na sjedalu sjedio opet krupni husarski častnik, što sam ga već jednom kod barunice Reichensteinke vidio. Bijaše sablju odpasao, te se je sasvim nehajno i bezbrižno lancem svoje ure igrao. Pričini mi se, da sam u nezgodno vrieme došao.

Petrovićka bijaše u velikoj neprilici. Poput striele poleti prema meni, te me preučtivo pozdravi. Uhvativ me za ruku, povede me prama častniku.

— Gospoda se valjda već poznaju, uze ona. Gospodin Radivoj Zorić, cienjeni naš liečnik i dobri prijatelj kuće naše; — gospodin Ištvan Rakoczy, husarski častnik. —

— Drago mi je, prozborih mirno i poklonih se nehajno častniku.

Gospodja me smjesti na divan, te sjede uza me. Uzesmo njemačkim jezikom — častnik bijaše Magjar — govoriti o raznih stvarih. Opazih doskora, da je husarski častnik veoma slabo izobražen, da nezna no sabljom mahati i ženam udvorivati. Hvalio dobro vino i cieni život u gradu K., kudio domaće djevojke, a uzvisivao tim većma gospodje.

— Djevojke kod nas u K. nevriede ništa, poče on zlom niemštinom, nisu liepe ni duhovite. Da neima nekoliko vrlih gospodja u našem gradu, bilo bi za cielo po nas veoma dosadno.

Rieči ove raniše me ljuto. U prvi mah nehtjedoh mu drzkost njegovu spotaknuti, scieneći, da on toga nezaslužuje; ali umah se dosjetih, čemu da poštedim takova čovjeka?

— Sud je vaš veoma neopravdan, počeh. Vi se varate. Gospodje u našem gradu vrle su i ljubezne, toga ja netajim; ali i djevojke su liepe i duhovite, te nezaostaju nimalo za njimi. Vi vriedjate, gospodine, svekolike djevojke naše, to nije liepo.

Gospodin Rakoczy nešto se uzrujao. Pogledao mene gnievno i posprdno, zatim Minku Petrovićku, koja se je na to glasno nasmijala.

— Nemojte se vi prepirati s našim doktorom, tješiti će ona njega, on vam je čudan čovjek. Nećete se lje š njim složiti. Gospodin je Zorić idealista, pravi maštalac. On nerazumije današnjega svieta. Škoda ga, završi ona zlobno pogledav na me vlažnim očima svojim.

— Ah, idealista, kliknu častnik posprdno, pristajuć uz Petrovićku, prijatelj jadikovanju, plaču, bliedu mjesecu . . . . Gospodin doktor ljubi valjda platonski!!

— Varate se, jok, nije istina, viknuh glasno, obuzdavajuć nutrnji gniev, nisam idealista ni materijalista, već pošten čovjek. Poštenu je čovjeku stalo i do tudjega poštenja . . . . .

— Doktore, vi se odviše uzžestite, prihvati brzo Petrovićka, umirite se. Gospodin Rakoczy samo se je našalio. Jelte, gospodo, vi se nećete dalje prepirati o tako neznatnoj stvari? — Da — zbilja, gospodine Zoriću, nastavi zatim, nisam vam još ni pokazala svoje Anke, vaše mezimice. Čudit ćete se, kako se je slabo oporavila. I uzev me nježno za ruku, povede me Petrovićka čak u treću sobu, gdje je upravo Anka sa Helenom uz glasovir sjedila. Čim me djevojke spaziše, podigoše se. Helena se nasmiešila, a Anka sva pocrvenila. Petrovićka je to spazila, te me je nekako čudno pogledala.

— Gospodin Rakoczy bit će neuztrpljiv, rekne zatim i izčezne iz sobe.

Približih se djevojkam. Upitah liepu Anku za zdravlje. Ona mi neodgovori ni rieči, već uzdahne. Vidio sam, kako se je sva uznemirila, kako bi rado nešto odkrila . . . . .

— Čini mi se, gospojice moje, da sam vas uzbunio, počeh samo da Anke više neuznemirujem. Što igrate? zapitah i podjoh prema glasoviru.

— Vježbamo se samo ponešto, neigramo liepih komada, neimamo za to vremena, dodade skromno Helena.

Umolih djevojke, da mi što zaigraju. Djevojke se brzo spremiše na igru, ali se nemogoše složiti, što da započmu. Helena predlagala sonatu Mozartovu, a Anka neku fantaziju na pjesmu „Crno oko.“ Napokon popusti Helena, i djevojke zaigraše krasnu pjesmu Padovčevu. Anka igrala osobitim zanosom i nježnožću, a Helena pratila svoju učenicu najvećom pomnjom. Za cielo vrieme, dok su djevojke igrale, promatrah Anku. Osobitim, preugodnim čuvstvom nasladjivah se gledajuć tu uzornu djevojku. Mašta mi se razkrililа, srce uzplamtilo, a u duši mojoj niknula po prvi put u mojem životu neka živa, neizreciva želja, da budem sretan. Prviput pomislih o budućnosti svojoj, te mi nehotice munuše u glavu one krasne rieči Preradovićeve: Kad ćeš moja biti, kad? . . Kad? uzdahnuh; a djevojke prestadoše igrati. —

VIII.

Život moj postade mirnijim, zadovoljnijim. Ljuta bol, koja me je do nedavna grozno mučila, minu me sasvim; u duši mojoj nastani se opet blaženstvo i sreća. A kako i nebi? Svaki dan gledah milu Anku moju, slušah romon rieči njezinih i nasladjivah se divnom dušom njezinom. Stari Petrović bijaše takodjer sav sretan. Veselilo ga od srca, što sam mu opet kuću polazio, odlikovao me svakom zgodom, i obljubio me ko rodjeno diete svoje. Kad bi me uz Anku vidio, samo da nije od milja proplakao.

A Minka Petrovićka? Čudna ova žena promienila se znatno. Ukazivala se meni nešto hladnijom nego li prije, ali ipak uvieke još prijaznom. Kad bi ju posjetio, nebi me više uza se pridržala, već prozboriv nekoliko uljudnih rieči, vodila bi me sama kćeri svojoj. Nije više kudila rodjenu kćer svoju, već ju je hvalila i ponosila se š njom. Samo kadkada bila je nešto bolje volje; tada bi se opet pred menom razkalašila; ali sred najveće šale i prokšenosti namračilo bi joj se čelo, a ustne bi joj počele šaptati nerazumljive mi rieči o rezignaciji. Prema svomu suprugu postade Petrovićka ljubeznom i povjerljivom, da ju je stari Petrović opet zavolio. Samo jedno nemogoh pravo razumjeti, — njezino intimno druženje sa nezgrapnim častnikom Rakoczijem.

(Nastaviti će se.)

Juditha Stern.

Novella od Pavla Heyse-a, preveo ju B. B.

(Nastavak.)

I sada nabrajah toli mnogo citata iz nepisana djela svoga mythologičnoga prijatelja, da se je prestao smijati onaj mudrijaški materialista na pragu i da su ostali toli pomno slušali, kao da sam pripoviedao prekrasne pripoviesti o sablastih.

Samo mi se činjaše, da mlada djevica sumnja, da li je moja učenost posve ozbiljna. Kada napokon svrših svoj govor, kojim branjah onoga prezrenika, pogleda na starijega mi pratioca, koj se za ciele te debate o vragu neoglasio ni jednom besjedom.

„Vjerujte li i vi to?“ zapita pouzdano. Činjaše se, unj se je pouzdavala, da neće s njom šale zbijati u tako ozbiljnoj stvari.

I on posve mirno odvrati, tako da sâm odmah neznah, jeli se šali:

„Ja, mila gospodjice? Ja nikad nedvojim ob onom, što sam na svoje oči vidio?“

„I vi ste zbilja — nešta vidjeo?“

„Više nego mi i godilo, pače iste ure vraga i angjela zajedno, toli živo, kao što vas sada pred sobom vidim.“

Dobro se diete i nehote sgrozilo. „Vi me želite dražiti,“ reče, i liepo joj se lice nešto zažari. „Vi da ste, kod zdrave pameti i posve budan — angjela i —“

„I vraga, sigurno, toli satanskoga, koli si ga samo pomisliti možemo.“

„Oj pričajte!“ moljaše mlada strina, dočim se ujedno primicaše svojoj prijateljici, te ju obuhvataše rukom.

„Želim znati, zbilja!“ kliknu vinotržac, te stupi u sobu.

„Joj, što sve čovjek doživi!“ reče krčmarici, dočim svjetiljku jače navinu.

Moj prijatelj bijaše još uviek ozbiljan.

„To je prava istina“, primetne. „Ali žali bože upravo vam zato nemogu pripoviedati. A već je i gluho doba noći; nam je sutra s prvim vlakom dalje. Vi ćete mi, gospodjo krčmarice, izpuniti želju, te me u pol šest probuditi. Lahku noć, gospodje!“

Rekav to ustade i zatraži svieću. Vinotržac se malo nasmjehnu, kao da je hotio reći: Tako se možeš liepo izvući iz škripca. Tada se elegantno pokloni i oprosti s mladimi gospodjami te primetnu, da prisutnih nikada nemisli, ako inače ni nevjeruje u angjele.

Tada ode gore u svoju sobu, ni nedržeć nas dvojicu vriednimi pozdrava, te svirajuć neku ariju iz djavola Roberta.

Mi odmah za njim. Gore ipak na svoju žalost opazismo, da se ga tako brzo oprostiti nećemo. Stanovaše u bližnjoj sobi, koju od naše dvorane tek tanka stiena dielila. Tako čusmo ne samo cieli mu operni repertoire, što ga neprestano trubio, sve od Mozarta do Offenbacha, nego uz to i zabavu njegovu sa sobaricom, kojoj je svaki čas zvonio, da joj razloži, kako bi bila angjelom, da bi — ostalo više stilom Offenbachovim, nego Mozartovim.

Moj pratioc, podnosiv to koji časak, spopadne klobuk. „Nije doduše najbolja temperatura ni sgodna noćnoj šetnji. Pa ipak ću još obtrčati koju ulicu, dok se ovdje zrak očisti. Idete li samnom?“

Brzo privolih. Pošto mrtvom i tihom ulicom stotinu koraka po prilici predjosmo, prozbori moj pratioc:

„Nepomaže ništa, nemogu se osloboditi tih slika. I po svem, što mi dva o sebi znamo, krivnjom bi mi se pače činilo, da bih vam zamučao poviest, što mi munu u glavu za vašega teologičkoga razgovora. Jedini, radi kojih bi još mučati morao, odoše sa ovog svieta; a inkarnacija zločestoga, koj tude uplete svoje prste i po tom bez traga ode, nezadaje mi straha. Ako se još u istinu prebija medju nebom i zemljom, veoma će ju častiti, što joj spomen još neugasnuo.

Ali neočekivajte ništa nečuvena, nikakova misterija ni čuda. Ako se je u to pomiešalo i nebo i pakao —

Nu čemu vam predgovor?

Opažate li u onoj uzahnoj uličici onu kuću strmoga krova? Po danu tek još sama na se nalikuje onim velikim trokutom, što ga kao prije tako i sada k ulici okreće. Sada priliepiše na nju svjetlu façadu, i nitko ne sluti, kako je biedna ta kućica bila prije šest desetaka godina, kada ja u njoj plačem svojim prviput stiene pozdravih.

Bijah šestim djetetom svoga otca, koji se kao učitelj risanja na ovdješnjoj kneževskoj učilnici nemogaše baš pohvaliti svojim životom. Moje se sestre, pet živahnih djevojaka, doskora pošteno i nuždno ukućile, ja pako ostadoh do osamnaeste godine u roditelja, bud da sam kao učiteljev sin bez plaće u školu išao, bud da me je otac zbilja ludo ljubio i mnogomu se nadao, pomisliv na moj dar u risanju.

Kada dakle svrših primu, sanza infamia e sanza lodo, jer zbilja mojih nekoliko umjetničkih darova jako smetalo strogijim naukom, otac mi na veliku svoju žalost spade na zadnje grane, da je morao ostaviti svoju službu, zadovoljiti se s malom mirovinom, te ni nepomisliti, da nastavi svoje podučavanje. Tim se srušila zračna kula, da ću nekoč poći u draždjansku akademiju i postati slavnim slikarom.

A što da sada od mene učini? Nauci me slabo veselili, pa da se je i laglje moglo tomu pomoći; a obrtničtvo još manje. Dakle se činjaše osobitom srećom, kad je neki draguljar u Lipskom, komu ime na daleko poznato bijaše, u novinah potražio kakova mladića, koj je darovit u risanju i koj želi u njega učiti.

Tako dodjoh u veliki grad kao osamnaestgodišnji mladić, nevin dušom i tielom, pravi majčin sinak, ali mi duša bila puna želje za životom i težnje za svim liepim i krasnim, pa još uz to u kuću, što je svim tim mladenačkim nagonom više hrane nudjala, nego ikoja druga u onodobnom Lipskom.

Moj gospodar i hranitelj bje neki židov, David Stern, najčudniji od svih ljudi, što jih ikada vidjeh.

S malenim započe, trgujuć s dragulji i starimi umjetninami, ali postade malo po malo najznamenitijim ocjeniteljem umjetnina i draguljarski mu se zanat doskora liepo razvije, da su mu poznavali ime u Englezkoj, Francezkoj i Italiji, te da mu se trgovina razgranala sve do Amerike. Nekoliko godina bijaše u Rimu, da se uvježba u draguljarskoj umjetnosti na klasičnomu vrelu ukusa. Kada se povrati, uredi sa svojimi pomoćnici, što jih sobom doveo, poslovnicu, u kojoj se tvorile tek najfinije i najbolje stvari. Nu uz to trgovaše i sa slikami, ali najvećma ljubljaše gemme i camee i preriedki komadi, što ih imao, toli mu bijahu na srcu, tè se je opirao najzamamnijim prilikam, da ih vrlo povoljno proda, i volio inače povećati svoje bogatstvo, nego da si pokvari zbirku.

U obće bijaše u njemu nešta veličajna, daleko uzvišena nad običnom pohlepom dobitka, te uz veliki nagon k umjetnosti bijaše mu u duši još i mjesta bogatstvu mudrosti, što ga ponajprije našao sabrano u pričah svoga puka, a da nepostade, štono rieč, glupim židovom. Negovoraše mnogo o tom, ali za dokolice čitaše sve znamenito, što ga odkrila filosofija one dobe, i medju ljudmi, koji se često kod njegova stola nadjoše, imadjaše, bar kako ja sudim, uviek pravo, prem nebijaše inače uviek njegova rieč zadnja.

VID STWOSZ.

Slika Ivana Matejka.

Nebijaše nimalo krasan, niti nebijaše u njem onoga impozantnoga patriarkalnoga dostojanstva, koje je obično u njegova naroda: neugledna bje stasa srednje visine, vlasi već siedih, poteza ličnih posve jednostavnih i skoro svakdanjih, osim neizmjerno mudrih crnih očiju

i usta, koja se pričinjahu, kao da neprestano govore i kojim nisi mogao vjerovati, da bi mogla ikada izustiti koju surovu, tvrdu ili ludu besjedu. Kada se pako smijaše ili koju od bezbrojnih glupih ili umnih židovskih pripoviesti pričaše, nitko mu nemogao odoljeti, i liepe pače gospodje tada priznavahu, da David Stern nipošto nije ružan čovjek. (Nastaviti će se.)

Nešto o tehnici „Čengić-age."

(Nastavak.)

Jezik „Čengić-age" je dakle jezik junačkih pjesama štokavskih. Pojedine osebine dubrovačkih pisaca mogu se sa gledišta poetike izpričati, dapače i pohvaliti. —

Ovdje nam se nameće pitanje, dali je pjesnik, sliedeć mnoge narodne pjesme i umjetne pjesnike, rabio u svojoj epičnoj pjesmi turske rieči, i mogu li se ove sa gledišta poetske tehnike opravdati? — Poznato je pravilo u poetici, da se tudje rieči u obće rabiti nesmiju, već da se imaju zamieniti sa izvornimi domaćimi. Mnogi naši pjesnici nisu znali i neznaju za ovo pravilo, pa zato su jim najljepše pjesme nakažene silesijom turskih rieči.* Poetika dopušta medjutim porabu tudjih rieči ipak u jednom slučaju, i to u exotičnom opisivanju, gdje služe za kolorit. Pjesnik dakle hrvatski smije turske rieči samo onda rabiti, kad opisuje Turke ili kad crta zgode, zbivajuće se sred Turaka.

Kako stoji naša pjesma prema tomu pravilu?

Listajući pjesmu naći ćemo turskih rieči u pjevanju I., IV. i V. u izobilju, ali u pjevanju II. i III. (osim 3—4 nuždnih) baš nijedne. To je sasma prema gornjemu pravilu. U prvom pjevanju i u četvrtom tvore Turci, isto se tako u petom opisuje tursko odielo i oružje Čengićevo, zato je pjesnik malo ne prinukan bio, da rabi turske rieči. U drugom pjevanju priča pjesnik bieg Novice, u trećem pripovieda o četi crnogorskoj; tu nije pjesnik imao povoda, a nije niti smio da upotrebi turske rieči.

Jezik „Čengić-age" odlikuje se i tim, što neobiluje turskimi riečmi, van gdje mu jih prema sadržaju upravo treba. U tom se je obziru uzvinuo pjesnik nad narodnu pjesmu, koja se toga pravila naravno nedrži.

Pjesnik smije stvarati nove rieči. Za nove, izvorne misli treba mu prečesto i zgodnih rieči, kojih u običnom govoru neima. Zato je prinužden, da si prema duhu jezika kuje nove rieči i izraze. Stoga ga neće nitko koriti, već hvaliti.* Već stari Horacij priznaje, da je pjesniku slobodno jezik obogatiti. On veli:

„. . . . . . . Si forte necesse est
Indiciis monstrare recentibus abdita rerum,
Fingere cinctutis non exaudita Cethegis
Contiget, dabiturque licentia sumta pudenter."

(Horat. de arte poetica liber. 48—51.)

Svi pjesnici svijuh naroda služili su se izdašno tom slobodom. U nas je napose poznat P. Preradović, da je veoma mnogo novih rieči u pjesmu uveo. Dr. Marković nabraja u „ocjeni djelâ P. Preradovića" cielu stranu takovih rieči, koje je taj pjesnik skovao. Ali dvoji ujedno sasvim punim pravom, hoće li mnoga rieč Preradovićeva kova obstati pred jezikoslovnom kritikom. Po uzoru Preradovićevu nastoje neki noviji pjesnici naši, da jezik hrvatski obogate čim većma svojimi kovanicami, ali nemisle kraj toga, da pretjeranim tim trpanjem novih rieči čili i krepki jezik hrvatski samo kvare. Čitajuć pjesme tih novijih pjesnika, čini nam se, da idu upravo promišljeno za tim, kako bi stihove svoje nerazumljivijimi i nezgrapnijimi učinili. Pregaoci ovi neslute ni najmanje, da nastojanjem svojim jeziku više škode, nego li koriste.**

Imade li u Čengić-agi novo kovanih rieči, i jesu li ove umjestno upotrebljene? — Epska pjesma Čengić-aga naslanja se predmetom i oblikom svojim na narodnu junačku poeziju. Pjesnik nam u kratko pjeva ob onom, što hiljade junačkih pjesama na široko razlažu. Uzev predmet iz junačke narodne poezije, bilo mu je birati i jezik iste. On nije pjevao o novih stvarih, zato mu nije trebalo novih rieči. Za epsku pjesmu svoju našao je množinu konkretnih i liepih rieči u narodnih pjesmah. A nije ni smio novih rieči kovati. Kao što mu je pjesma po sadržaju svojem nikla iz narodne poezije, tako mu je nju valjalo i posve narodnom odoricom zaodjeti.

Upravo ta okolnost, što u Čengić-agi nema kovanih rieči, već najčišći i najljepši biser narodnoga govora, pribavila je pjesmi i sa jezične strane trajnu vriednost. Da je pjesnik rabio svojih kovanicâ, bila bi prema napredku današnjega jezika dikcija u Čengić-agi mjestimice neliepa i nepravilna, kako no u pjesmah njegovih suvremenika; ali ovako nam je i danas prava slast, kad slušamo stihove Čengić-age.

Sliedeć narodne pjesme, rabi pjesnik konkretne samostavnike. Osobito često služe mu zatim tako zvana epitheta ornantia (ukrasni pridavnici), kojimi obiluje junačka naša pjesma. (Nastaviti će se.)

* To biva napose kod Srbalja. Gj. Maletić veli o tom u svojoj „Teoriji poezije" na strani 72. sliedeće: „Naročito je od nekog vremena ušlo u modu upotrebljavanje turskih rieči, tako, da neki u tom osobitu neku ljepotu nalaze, po svoj prilici zbog toga, što misle, da su se tim načinom više narodnoj poeziji približili, kano da u tom leži ljepota narodnih pjesama. Ne samo kao riedkost, nego kao neko čudo navesti ću primjer iz Lazarice:

„Barjaktari pobiše barjake,
Mekterbaše viknuše mektere,
A mekteri latiše svirale:
Sitne zile, jasna ćimaneta,
Talambase, njine dalbulane,
Svirkom vabe, kajdom Turke mame."

* „Vor dem Genius liegt der Sprachschatz offen da — er kann aus ihm wählen, er kann ihn bereichern; denn er hat das Recht die Sprache fortzubilden, weil in ihm die schöpferische Kraft ruht. Wer den Bildungsgang der Sprache verfolgt, wird auf eine Menge Wörter stossen, bei denen nur das Dichtertalent zu Pathen gestanden."

Rud. Gottschall, Poetik I. 160.

** Neki noviji pjesnici pjevaju na pr. u mužkih rimah, pa klaštre nemilo padežne nastavke, ili pako mienjaju samostavnikom spolove sasvim po svojoj volji.

Jednozubno sidro.

Čini se, da se u prvo doba mjesto sidra za osjeguranje brodova rabila grudva, bila iz ma koje tvari, samo toliko težka, koliko je potrebito bilo, da brod nepomično pridrži. Feničani su za taj posao napunjali olovom produbljeno drvo (Diod. Sic. V. 358); drugi su pako narodi upotrebljivali posude pieskom ili stienicami napunjene (Suidas Ζεῦγμα), ili vreće pržinom nasute, ili provrtene velike kamene, konopcem svezane o brodu. Izraz Εὐνή, koji često dolazi u Omiru (Jl. I. 436 i. t. d.), predočuje ovo zadnje. Arian (Peripl. P. Eux. 5) pripovieda, da je vidio u hramu boginje Phase na obali Crnoga mora (Pontus Euxinus) nekoliko komada kamena najstarijega načina, koji su služili mjesto sidra u najdavnije doba grčkoga pomorstva. Kašnje počeli se rabiti železni krstovi u zemlju zabodeni. Aeschylos (Suppl. 776) za prvi put spominje ime ἄγκυρα, te pripisuju ovo morsko orudje brodu Aegyptusovih sinova. Po Polluxu (I. 9) ova ἄγκυρα nije imala nego samo jedan zub ili šapu, te se zato i nazivala ἑτερόστομος. Ovakovo sidro s jednim zubom zovu Francezi ancre borgne. Vrli starinar g. E. Roschach u djelu: Dictionnaire des Antiquités Grecques et Romaines. Paris 1873. (II. Fasc. 267. ancora tvrdi, da nam neostaje danas ni grafičke slike od takova sidra, ali da se je o njem predaja sačuvala u Evropi, te da nekoji divlji narodi još i danas rabe istu vrst sidra.* S toga valjda Guhl-Koner u svom djelu: život Grka i Rimljana (v. slike 292 i t. d.) i drugi opisatelji starodavne arkeologije niti ovakova sidra nenapominju, no samo ono s dvostrukim zubom.

Nego i tu nestašicu na širokom polju obće znanosti evo sada izpunjuje naš zemaljski muzej. Lanjske godine poslaše velezaslužni otci samostana sv. Kate Djevice u Kreševu u Bosni mnogo veleciemjenih starinskih predmeta preuz. djakovačkomu biskupu (sada darom istoga Maecene u zem. muzeju). Tu se nahodi jedan mjedeni kip jako pozlaćen**, koji po svoj prilici predstavlja morsku boginju a Neptunovu ženu (Ἀμφιτρίτη). Gola je dakako, a vlasi joj niz ramena teku. Ljevicom prihvaća gori izpod kotača sidro na tlu naslonjeno, komu je samo jedan zub. Slika, koju donosi današnji broj „Hrvatske Lipe“, predstavlja ovaj kip u punoj mjeri. Muzealno ravnateljstvo poslalo je fotografiju istoga kipa slavno poznatomu filologu i arkeologu Ern. Curtiusu u Berlinu, koji će ju punim licem te i s boka za točnije označenje sidra na svjetlo izdati u svom glasovitom listu: Archäologische Zeitung. S. L.

Jednozubno sidro.

* „Nous n'en avons pas de représentation graphique, mais la tradition s'en est conservée en Europe, et plusieurs peuplades sauvages emploient encore le même type.“

** Pozlaćen u ognju, a pozlata jako udarena, te se krasno sačuvala. Tako se običavalo u grčko doba, a i kašnje. Winckelmann, navodeći više kipova bakrenih a pozlaćenih, primećuje: „Die Dauerhaftigkeit der Vergoldung an Statuen, welche viele hundert Jahre unter der Erde verschütten gelegen, besteht in den starken Goldblättern: denn das Gold wurde bei Weitem nicht so dünn, als bei uns, geschlagen (Buch VII. cap. 2. §. 10. S. 264.) U našem kipu kov je skoro sasma čist bakar; kositru jedva trag.

Nikola Tommaseo.

(Nastavak.)

Ne manje važan jeste Tomazeov estetski riečnik (Dizionario estetico), čim je zasvjedočio koli je veleuman bio. Neću da ovdje nastavljam nabrajati djela Tomazeova, jer ih imade, što većih, što manjih do stotine; nu svakako hoću, da još koju rečem o nekih njegovih djelih, u kojih govori o našem narodu, i o njegovih hrvatskih „Iskricah.“ Košto to nalazim u popisu njegovih djela*, govori Tomazeo obširno o naših stvarih u sliedećih djelih: 1. „o opatskoj crkvi skradinskoj (Skradin u Dalmaciji)“. Zadar 1869.: 2. „o vladi mletačkoj u Dalmaciji 1856; 3. „Mozanban u Šibeniku“ Firenca 1869.; 4. „Italija, Grčka, Ilirija.“ Milan 1860.; 5. Razni spisi u Dalmaciji. Trst 1845.; 6. Do pet brošira mjera političko — polemičnoga o hrvatsko-dalmatinskom pitanju g. 1861.; 7. Pjesma toskanske, korzičke, grčke i ilirske. Mletci 1841—2. i 8. „Iskrice.“ Mletci 1841.

Ovdje ne mogu govoriti o svih tih radnjah, nu hoću svakako reći štogod o onih, koja su obćenite naravi te mogu s toga više zanimati hrv. čitateljstvo i to ona pod br. 6. 7. i 8. O djelu pod br. 4. govorio je već pred neku godinu obširno u „Viencu“ naš Kukuljević s toga mogu ga ovdje mimoići.

Na hrvatskom jeziku napisao je Tomazeo „Iskrice“ koje bijahu po više puta štampane.“ U napomenutom

* Archivio storico italiano. S, III., F. XIX., 2. 3. D. Firenze 1874. p. 505—513. Čitavih 5 listova velike osmine zauzimlju naslovi njegovih djela!

popisu nabraja se i djelo pod sliedećim naslovom: „Iscrizioni in Illirico. Agram 1843., Zara 1848. Tradotte poi in boemo e in tedesco e in pollacco Parigi 1848.“ O kakvih „nadpisih“ (Iscrizioni) Tomazeovih, koji bi bili hrvatski napisani i koji bi bili prevodjeni na toliko jezika — ja ne znam ništa, ali valjda se pod tim imenom razumievaju „Iskrice“. Tomazeo je ostavio po smrti više radnja u rukopisu, a med timi spominju se i sliedeće: „Della lingua illirica“ (o ilirskom jeziku) i „Cose Dalmatiche“ (stvari Dalmatinske.) Interesantno bi po nas bilo, kad bi osobito ono prvo djelo ugledalo sviet. Akoprem nije Tomazeo poznavao novijega napredka slavistike, a napose hrvatskoga jezika, to bi se ipak moglo i tu naći koje koristno zrnce, koje bi nam dobro došlo — a valjda je smjera filologičnoga. Bog zna hoće li to ikad izaći na sviet?

Akoprem je Tomazeo posvetio sav svoj život talijanskomu narodu i njegovoj knjizi, te je i od nas uviek odaljen živio, ipak se je vazda milotno sjećao svoga zavičaja i svoga naroda. Gdjegod mu se zadesila prilika, da koju progovori o našem narodu, činio bi to s najvećim čustvom i simpatijom. O tom ima nebrojenih primjera u njegovih djelih.

Kako to i sâm kaže, bio je on prvi med Talijani, koji se je ozbiljno stao zanimati narodnimi pjesmami. Buduć je on poznavao rad Vukov, to bi moglo biti, da ga je baš to potaklo na sličan rad u Italiji. On je kupio u razno vrieme narodne pjesme toskanske, korzičke, hrvatske i grčke, koje razjasni, prevede i izdade u 4. svezka g. 1841—2. u Mletcih.

Hrvatske pjesme prevedene su i štampane u jednom svezku otog zbornika sa jednom dobrom slikom. U uvodu govori Tomazeo u kratko o životu, običajih i istoriji južnih Slovena, a napose Srba. Ali buduć je pri tom rabio većinom tudje izvore ili opet domaće, ali dosta nepouzdane (Bouè-a, Blanqui-a, Montaigu-a, Konstantina Porfir, Mickiewicza, Pejačevića — Historia Serviae — itd.), to su mu viesti često sasvim krive, koje je novija slovinska nauka sasvim zabacila, al on nije zato u Italiji znao. Nabrajajuć n. p. slovinska plemena, uvršćuje med nje i Litavce i Lotiše! (str. 5.) ili opet govoreć o srbskih vladarih, veli, da neka njihova imena svršuju na — mir, kao Pavlimir, Zvonimir!! O prošlosti našega naroda nije imao prave slike pred očima, te je vladare hrvatske, bosanske, srbske itd. medjusobno pomiešao, ali život i cielo biće našega naroda mnogo je bolje shvaćao, nego mnoge naše „učene“ glave. U uvodu dotako se je svih strana života narodnjega i baš divno iztiče, što je gdje našo liepa, košto opet s druge strane kudi ono, što mu se čini u našega naroda neliepim. Al da ne duljim ovog opisivanja, evo rieči iz njegovih „Iskrica“ (IV. — 2. zagr. izdanje), gdje u kratko izriče svoj sud o naših pjesmah i o našem narodu, dočim to ovdje obširno razpravlja:

„Pjesme naše pjevaju junačtvo i ljubav, naravni duh u njima živi. Neznadu zlatna pera onako pisati, kao javorove gusle gude. Neleži naša vila u velikim posteljama, kod gospodskih trpeza nesjedi, žedna i gladna trči kroz gore, i što više trpi, sve to ljepša postane i glas njezin puniji izlazi iz prsiju golih i hlepećih. Nije u našim pjesmam izmišljeno i studeno nepoštenje; mi pjevamo dike i žalosti naše, a ne sramote živinskoga života, k u ć e   n e m a m o,   a l i   i m a m o   p o r o d i c e;   o t a c   i   m a t i   n i s u   j o š t e   i m e n a   b e z   z n a m e n j a;   o n i,   k o j i   p r e z i r e   č e s t n o s t i   č o v j e č a n s k i h   d u š a,   o n i   j e   v a r v a r   p r a v i.“ Ljepše oznake naših narodnih pjesama ja si nemogu ni pomisliti, a divnije nije nitko pojmio značaj našega naroda.

„Kuće nemamo, ali imamo porodice; otac i mati nisu jošte imena bez znamenja:“ to je crta, kojim se naš narod razlikuje od zapada, to je sve ono, što zovemo svojim: to je naš narod! kamo sreće, da bi se u nas na to malo više mislilo!

Koli je vruće Tomazeo ljubio svoj narod, vidi se i otud, što svakom prigodom oprovrgava neistinita mnienja tudjinaca o našem narodu. A govoreć o našem narodu i naših pjesmah, uviek veli: „naše pjesme, naš jezik itd.“ čime očevidno sâm potvrdjuje svoje hrvatstvo.

Pjesme, što jih je tu preveo, uzete su kako i sâm priznaje (str. 38.) iz Vukove zbirke, nu dodaje, da posjeduje i sâm bogatu zbirku, koju je stranom sam skupio, a stranom dobio od nekih svojih zemljaka (M. Vidovića, Buljana iz Sinja itd.) te obećaje, da će tu svoju zbirku izdati — dali je to učinio, neznam. U pismih, kojih se odlomci nalaze naštampani u „Iskricah“ (Zagreb 1848), piše izdavatelju, da bi rada izdao svoje pjesme u Zagrebu — al valjda se to nije zbilo.

Tomazeo je preveo samo junačke pjesme, koje se nalaze u II. knjizi Vukove zbirke. Sravnjivao sam prievod nekih pjesama s originalom, pa, u koliko mogu ja suditi, moram reći, da su vrlo liepo prevodjene. Uz svaku pjesmu dodao je Tomazeo više filologičkih, estetičnih i istoričkih opazaka, a gdjegdje i variante onih pjesama, što jih je našo u svojoj zbirci, koja je sakupljena po Dalmaciji. Već iz ovih kratkih opazaka provire velika pronicavost Tomazeova uma Akoprem je on to davno napisao, to ipak nebi se gdjekojih njegovih filologičkih opazaka o hrvatskom jeziku ni danas hrvatski filolog stidio. Pojedine rieči i fraze hrvatske često sravnjuje s talijanskim i s klasičnimi jezici, te ne jedanput divi se ljepoti i sili našega jezika, a višeputa uprav iztiče gdjekoji naše fraze, kojim ravnih nemože naći u nijednom jeziku.

Da spomenem i njegove talijanske „Scintille,“ što izadjoše g. 1841. u Mletcih. Već posveta ovog djelca pokazuje, o čem se tu radi. Posvećeno je četvorici Tomazeovih prijatelja: S. Centofanti-u Talijancu, M. Renieri-u Grku, A. Mignet-u Francuzu i Fr. Salghetti-u Dalmatincu, čime je hotio Tomazeo pokazati ona četiri naroda, koje jednako i iskreno ljubljaše.

(Nastaviti će se.)

Tiskom, troškom i nakladom **Drag. Albrechta.** Odgovorni urednik **Vjekoslav Klaić.**

Ovomu broju dodan je prilog od četvrt arka.

spjevao pjesmu o Vladislavu, dakle Vladislaviadu, koja je dakle sama za sebe sačinjavala cjelinu, a koju pjesmu naročito zove Gundulićev suvremenik Gradić: „poema de Vladislavi Polonorum Principis rebus in bello Turcico gestis“. Naslov taj svakako nebi se mogo dati našemu Osmanu, kojemu nije to nego dio radnje.

A Vladislaviada ugledala je sviet za života pjesnikova, kako to naročito svjedoče rieči Gradićeve, da bijaše već Gundulićev ingenium: „jam inclitum fama **edito** poemate de Vladislavi gestis“. Tu se nemože ni misliti na našega „Osmana“, koji nije bio niti po smrti dogotovljen, dakle niti izdan. Ta je viest neuzkolebiva. Gradić nije onimi riečmi mogo misliti nego predmnievanu Pavićevu Vladislaviadu. Pavić tom prigodom pobija i dokazuje nemogućnost svih onih različitih hipoteza, kano da bi se bila izgubila ili propala ona dva pjevanja, kojih neima nijedan rukopis (XIII. i XIV.). Najobičnije se je pri tom tvrdilo, da su ona dva pjevanja propala prigodom potresa god. 1667., ali budué ima rukopisa, koji padaju prije te godine, to je nemoguće što takva ni pomisliti.

Cerva spominje, da je Gundulić izdao svoga Osmana god. 1621., pa tu godinu zbilja nose mnogi rukopisi, ali Pavić zavirio i u onodobnu istoriju, opazi, da je to nemoguće, jer se je umorstvo Osmanovo zbilo istom god. 1622. — Dakle nije mogo Gundulić g. 1621. izdati pjesmu o zgodi, koja se zbi istom godinu kašnje!! Pavić medjutim dokaza, da se ona godina može protezati samo na napomenutu Vladislaviadu, a od koje je kašnje pogrešno prešla i na samoga Osmana. Prešav na razmatranje samoga Osmana, veli Pavić: „tko pročita pozorno sadržaj našega Osmana, uvjerit će se, da pjevaje 1, 16., 17., 18., 19. i 20. čine sama sobom jednu čitavu i jedinstvenu pjesmu, koja radi o umorstvu Osmanovu*..... Medju 1. i 16. pjevanje Osmanide dakle došao je umetak pjevanja II.—XIII., koji se od Gundulićeva Osmana tako bitno razlikuje, da ne može biti od istoga pjesnika metnut tu, gdje se danas nalazi.“

Do toga zaključka došao je Pavić svestranim promatranjem Osmanide. Najprije pregledje sadržaj onih 7 pjevanja („Osmana“) pa dokazuje kako ona čine ujedno ničim nesmetanu cjelinu, te se pita: odkuda su ona ostala pjevanja i kako da se u onih posljednjih 6 pjevanjah ma ni riečju nespominje ono, što se pripovieda u pjevanju II.—XIII? Na to on si odgovara time, što veli, da su ona pjevanja (II—XIII) nekim drugim umetnuta, koji nije dospio, da sva pjevanja prema tomu uredi. To potvrdjuje Pavić i time, što rečeni Osman (7. pjev.) stoji i u protuslovju prema ostalim pjevanjem (II—XIII), a kad to stoji, onda je Pavićevo dokazivanje neoprovrgivo. Za svoga „Osmana“ (7. pj.) tvrdi Pavić, da je odista liep pjesmotvor i vriedan hvale Gundulićeve, ali ujedno dodaje, da to nestoji, ako se uzmu u obzir i ona umetnuta pjevanja (II.—XIII.). Da to dokaže izstiče i razpravlja Pavić sliedeće točke:

I. U prvom i posljednjih 6 pjevanja (Osmana) drži se pjesnik po pravilih eposa, u glavnom istorije, ali u pjevanjih 2.—13. sasvim je protivno: sve što se tu spominje ili je posvema izmišljeno ili je izmišljeno tako, da se istorijski faktum sasvim izvrnuo.

II. U kronologiji zgoda, koje dolaze u pjevanjih II.—XIII. taki je nered, da se mora uzeti, da to nije od pjesnika Osmana, već od nekoga drugoga.

III. Niti su pjevanja II.—XIII. nastavak pjevanja prvoga, niti su opet pjevanja XVI.—XX. nastavak pjevanjem II.—XIII.

Po tom pripominje pisac, da je još moguće u našoj Osmanidi naći tragove Gundulićevoj Vladislaviadi, koje početak nalazi u III. pjevanju. Prema tomu misli Pavić, da bi se Gundulićev Osman mogao jednostavno izpisati iz današnje Osmanide, a Gundulićevu Vladislaviadu, da bi takodjer mogao uzpostaviti vještak čovjek, koji bi bio kadar odieliti Gundulićeve stihove od Ne-Gundulićevih.

Došavši Pavić do rezultata, da je naša Osmanida sastavljena od Vladislaviade i Osmana, postavlja pitanje: da li je i Osman Gundulićev pjesmotvor? Za Vladislaviadu neima sumnje, da je Gundulićeva, jer to Gradić izrikom kaže, ali nije tako za Osmana, kojega medjutim Pavić smatra jednako za Gundulićevo djelo. Inače nebi si mogli protumačiti, kako, da svi rukopisi Osmanide dolaze pod naslovom „Osman“, da nije zbilja bilo takove Gundulićeve pjesme. Kad je dakle Osmanida sastavljena iz dvih pjesama, a kojih nije Gundulić sam preduzeo spojiti u jednu cjelinu: tko je dakle priredio Osmanidu? Pavić drži za najvjerojatnije, da je to poduzeo Gundulićev sin Šiško, koji je takodjer pjesnikom bio, al vrlo slaboga ukusa, od koga je dakle zbilja mogla poteći onakova hiperromantična kompozicija naše Osmanide. Medjutim osnove svoje nije do kraja dotjerao i tako je ostala okrnjena, ko što ju danas imamo.

Napokon izriče Pavić svoj obćeniti sud o Gunduliću, te misli, da ga neide onolika slava, kojom ga obsipaše. Njemu je Mažuranić veći pjesnik od Gundulića.

To su u glavnom rezultati, do kojih je došao Pavić proučavanjem Gundulićeve Osmanide. Tko je prijatelj hrvatske prošlosti i hrvatske knjige, tomu preporučamo XXXII. knj. „Rada“, gdje će naći samu razpravu. —

Imade ljudi u nas, koji se srde na Pavićev sud o Gunduliću, pa neki misle i proti tomu pisati. Doista Pavićeva razprava pala je med nas kao iz vedrog neba grom, te je svak ostao zabezeknut, tko je čuo čitati Pavića u akademiji ovu razpravu. Nu tko pomno i hladne duše proštije Pavićevu razpravu u „Radu“, taj će se uvjeriti, da je tu toliko truda i dugotrajnog razmišljavanja uloženo, da će se slabo tko naći, koji će kadar biti onako naprečac pobiti Pavićevih razloga. Tu treba dokaza i samo dokaza, jer puste fraze nit će što domoći nit odmoći, a fraza ima u nas i onako previše. Moguće, da će se gdjekoja tvrdnja Pavićeva s vremenom pobiti, ali u glavnom, po našem skromnom mnienju, ostati će ova razprava epokalnom u istoriji literature hrvatske. Moguće, da su i sudovi Pavićevi gdegdje preoštri, ali Pavićevi su sudovi plod dugog razmatranja i promišljeni — to treba dobro promisliti. U ostalom uvjereni smo, da neće nikomu više goditi, nego li samomu akademiku Paviću, ako ustanu hrvatski „učenjaci“ na noge junačke, pa namaknu trieznih razloga, koji će pobiti njegove: tiem će se bar namaknuti koristnoga materijala za literarnu našu poviest, s kojom se je dosele kod nas preveć maćuhinski postupalo. Šta koristi samo vikati na one, koji nešto rade, a sami ništa neraditi?

Ilirski.

Logogryph.

(Od D. H. Garčinskoga.)

Sa **b** sam nemoćnica,
„ **ć** „ tursko proštenje,
„ **l** „ češka rieka,
„ **r** „ ugarska rieka,
„ **ž** „ mala životinja.

Odgovori odpravničtva.

G. Roksandiću: do konca lipnja.
G. Im. Dušiću: Primili smo podpuno. Srdačni Vam pozdrav.
G. Brašniću, Mitrovica: Za prvi i drugi četvrt.

* Taj skup od 7. pjevanja nazivlje Pavić „Osmanom“ za razliku od današnjeg našeg Osmana u 20. pjevanja, kojega zove „Osmanidom“.

Tiskom, troškom i nakladom **Drag. Albrechta.**

Odgovorni urednik **Vjekoslav Klaić.**

LISTAK.

Vid Stwosz.

(Slika na strani 253.).

Ivan Matejko broji se medju najvrstnije slavenske slikare. Njegove historičke slike iz poviesti poljske stekle su na svih umjetničkih i svjetskih izložbah odlično priznanje. Najglasovitije su mu slike: „Pad Poljske" i „Govor Petra Skarga pred Sigismundom III.", zatim „Ivan Kažimir na Bielanih".

Ivan Matejko rodi se g. 1838. u Krakovu od otca Frana Matejka, poriekiom Čeha, koji je u Poljskoj bio učiteljem glasbe. Mladi Matejko polazio je u Krakovu školu, učio ponajviše poviest i starožitnosti, te uz to počeo slikati historičke likove. Doskora uze se baviti izključivo slikarstvom, te prva mu slika bijaše: „Starowolski opominje Karla Gustava pri grobu Lokietka". Djelo ovo bijaše nesavršeno, ali već druga mu slika: „Kralj Sigismund podieljuje plemstvo profesorom akademije" bude uresom dvorani jagielonske biblioteke u Krakovu. Godine 1857. podje Matejko na slikarsku akademiju u Monakov, i tu naslika „Otrucie Bony"; a zatim u Beč, gdje je kano djak Rubenov radio u tako zvanoj: „Meisterschule". Iz te dobe polazi njegov: „Ivan Kažimir na Bielanih", što ga zemljaci njegovi osobito hvale.

Matejkova slika: „Pad Poljske" steče na Parižkoj svjetskoj izložbi nagradu. A nije ni čudo. Svakoga se dosele živo kosnula ta slika, tko ju je samo vidio. Kad je bečki odbor na parižkoj izložbi ovu sliku, dosele neznanoga umjetnika, zagledao, gromko se svi začudiše. Divilo se sve prekrasnoj kompoziciji i vrstnoj tehnici. Kasnije bude ta slika izložena u Krakovu, te probudi medju domaćim plemstvom veliko nezadovoljstvo. Mnogi plemići naime vidješe na toj slici predje svoje, koji su iz vlastite koristi domovinu svoju izdali bili. Ova gospoda nagovarahu Matejka, neka ju uništi. Jedan ga medju ostalim upita: „A tko da vam tu sliku kupi?" Matejko mu odvrati: „Tko kupi original, kupit će uz to i kopiju". Slika ova predočuje nam saborsku scenu god. 1773., kad je Tadija Rejtan protestirao proti razdieljenju Poljske. Rejtan baca se na prag saborske dvorane, te dovikuje u zdvojnosti sakupljenim plemićem, neka nevode domovinu na rub propasti.

Druga je znamenita slika Matejkova: „Govor Petra Skarga pred Sigismundom III." Umah iza ove naslikao je Matejko god. 1865 krasnu sliku „Vid Stwosz". Izložen u Varšavi, steče Vid Stwosz radi duboke poetske koncepcije i krasnoga izvedenja občenitu pohvalu.

Vid Stwosz bijaše jedan od najznamenitijih kipara poljskih u prvoj polovini XV. vieka. Narodio se u Krakovu medju g. 1438 i 1447 od roditelja, potekavših iz ugarske Slovačke. U Krakovu je živio sve do 53. godine dobe svoje, te je urešivao umjetninami svojimi katedralnu crkvu na Vavelu i kraljevski dvor. Uz to bijaše Vid Stwosz medju sugradjani vele cienjen, pače i u gradsko vieće odabran. Iza toga radio je sa svojimi učenici mnogo u crkvah slovenskih, napose u Levoči i Bistrici. Godine 1495. ostavi rodni grad Krakov, preseli se u Nürnberg, i nastani se ovdje za stalno. Postavši udovcem, oženi se sa Njemkinjom. Ali ovim nestade mu domaćega mira i sreće. On postade predmetom intrigâ, bude obkrivljen kano krivotvorac reversa i bačen u tamnicu. Tu mu upališe sramotni biljeg u lice, a napokon ga iztjeraše iz grada. Živovao je zatim još do stote godine dobe svoje. Umro je g. 1533. pred zimom i bude sahranjen u Nürnbergu. Od djela njegovih valja spomenuti: „Veliki oltar u hramu sv. Marije u Krakovu"; „Sarkofag Kažimira Jagielonca" u katedralnom hramu krakovskom; i „Prizori iz života sv. Ivana Krstitelja", zatim mnoge druge stvari.

Udes Vida Stwosza u Nürnbergu veoma je tragičan. Pošto su ga svega na licu nakazili, osliepi nebog podpuno. Unuka njegova vodila ga je sliepca od hrama do hrama k njegovim umjetninam, koje je rukama hvatao, nemoguć jih jadan vidjeti. Takav momenat, — kadno sliepi umjetnik ide prema Krstu, što ga je sam stvorio bio, da se snjim nasladjuje, a vodi ga angjeo čuvar, njegova liepa unuka, — upotrebi naš Matejko za sliku svoju.

Na slici, što ju danas donosimo, vidimo Vida Stwosza, kako doveden unukom svojom u crkvu, pruža ruku prema razpetomu spasitelju, nebi li se dotaknuo najmilije svoje umjetnine.

„O kompoziciji Gundulićeva Osmana".

Posljednja svezka „Rada" (knjiga XXXII.) naše akademije donaša medju ostalim veliku razpravu akademika Armina Pavića: „O kompoziciji Gundulićeva Osmana".

O literarnoj istoriji hrvatskoj mi danas skoro da nemožemo ni govoriti. Djela starih pisaca hrvatskih iz Dalmacije, Dubrovnika, Hrvatske i Slavonije leže većim dielom u rukopisih ili opet u starih izdanjih, do kojih nemože svatko doći. Po tom nije čudo, ako većina hrvatskoga svieta nepozna mnogih starih pisaca nego po imenu; ali što je još više, moramo konštatovati žalostnu istinu, da niti oni pisci, kojih su djela u novije vrieme izdana, nenadjoše dosele svojih tumača i ocjenitelja! Gundulić, Palmotić, Gjorgjić, Kačić poznati su svakomu djačetu u Hrvatskoj, ali ipak još do danas nije se našo Hrvat, koji bi bio ma s koje strane napomenute pisce temeljito proučio i svoje sudove svietu priobćio! Kad se je kojom prilikom poveo razgovor o kom piscu, tad bi se jednostavno navadjala njihova djela i kojekakvi suhoparni sudovi, koje napisaše već pred pô vieka Appendini i po njem opet Šafařik. Pa ima ljudi kod nas, koji to drže za literarnu istoriju!

S toga uprav veselimo se od srca najnovijim radnjam našega Pavića, koj se svom dušom posvetio izpitivanju hrvatske književnosti, koju će skoro predavati i na hrvatskom sveučilištu. Napose radujemo se posljednjoj njegovoj študiji o Gundulićevu Osmanu. Naši „Ilirci" na toliko pronješe slavu Gunduliću po Hrvatskoj, da, ako jeste koji stari hrvatski pjesnik poznat svakomu izobraženomu Hrvatu, to zaista jeste Gundulić. Ali ni toli slavljeni Gundulić nije još našao svojega tumača; mi smo o Gunduliću ono znali kazati, što je kazao o njem Appendini i Šafařik; svojom glavom nije ga nitko prosudjivao do Pavića. Spomena je vriedna i razpravica suradnika našega lista, g. Badalića, koj je u lanjskom „Velebitu" razpravio: kako je Mažuranić, a kako Sorkočević dopunio Osmana? Ali Pavić je istom u dušu prodro Gunduliću. Nemislimo ovdje ni kuditi ni hvaliti Pavićeva rada, već želimo samo u kratko priobćiti rezultate, do kojih je došao smatrajuć Gundulićeva Osmana.

Pavićev sud razlikuje se od svih dosadanjih, a osniva se na mnogogodišnjem izučavanju same stvari. Pavić je već g. 1871. tiskao u programu požežke gimnazije razpravicu o Gundulićevu Osmanu. Tada je on mislio, da je Gundulić spjevao prvotno dvie pjesme: jednu o junačtvu poljskoga kralja Vladislava u boju proti Turkom, drugu o umorstvu sultana Osmana, koje htijaše Gundulić spojiti kašnje u našega današnjega Osmana, ali ga pri tom zateče smrt. Sada je Pavić poslie dugoga proučavanja na toliko promienio svoje prijašnje mnienje, što drži, da nije sam Gundulić već netko drugi, u koga bijaše malo ukusa i dara, poduzeo, da sjedini obe pjesme u jednu, ali da nije napokon dovršio svojega rada, već nam ostavio poslie XIII. pjevanja praznimu. Te svoje misli utvrdjuje Pavić najprije viestmi crpljenimi iz djela samih Dubrovčana, a po tom promatranjem kompozicije sadanjega Osmana. Pavić tu navadja viesti iz Gradića (umro 1679), Cerve (umro 1759), Dolčija (umro 1777), Volantića, Appendinija i drugih, koje utvrdjuju mnienje Pavićevo, da je Gundulić najprije

Br. 32. U Zagrebu, 8. kolovoza 1875. God. I.

Izdaje se svake nedjelje. Godišnja ciena 4 for.; poštom i domaćim u kuću 5 for. Rukopisi se nevraćaju.

NA PRESTOLJU.

Spjevao Jovan Hranilović.

Oj na što meni sjajna tvoja kruna?
I na što sjaj i razkoš tvoga truna?
U srcu mom za tebe nema mjesta . . .
Oj srce mi već davno živit presta!
Ustanca tekar njegva ljubljah meka,
Al ode on — još srce mi ga čeka,
Bez njega ni na svietu meni sreće,
I srce drugog već mi ljubit neće!“ . . . .
„„Umiri mi se čedo moje milo!
Pregori sve što nekoč ti se snilo;
Kad ljuba neš, bar kćerka ti mi budi,
I pričaj sve na otčinskih mi grudih.““
„Oj kralju moj, to priče su ti duge!
Ponavljat zar još jednom stare tuge?
Al neka — čuj, kad dobar si mi toli,
Al lieka znaj već nema mojoj boli:
Već davno bje, jur nojca tiha pala,
I zviezda nebom večernja već sjala,
Sa krčagom na vodu poći htjedoh,
Tuj oči mu i lice smotrih bliedo.
Do mene on sav tužan se je sio,
Sirota bjeh, sirota on je bio.
Razdragan sav tad grliti me stao,
I ljubav tuj i vjeru mi je dao . . .
I svaku noć, kad tmina već je pala,
Na nebu kad je večernica sjala,
Na vodu ja . . . . a on se k meni vinu,
I cjelov mi u njegvom se razplinu.
Oj časi ti već vratiti se neće,
Uminuše, — i nikada jih veće,
Ah ode on, da lovore si bere,
Oj vojno moj tek obične bje vjere!“
„„Umiri mi se divno moje čedo!
Sad znadem sve, što znati jošte htjedoh . . .
Na grudi gledj . . . razpoznaj spomen mali,
U zamjenu što nekoč smo si dali!
Ja kralj sam sad, i onda kralj sam bio,
I kraljicu još naći sam si htio,
Ne kraljicu na prestolju si sjajnu,
Već srcu momu nevjesticu bajnu.
Sve gospodske već dvore sam obašo,
Al ljubavi, al srca nisam našo.
I srce moje suze gorke lije:
Zar ljubavi na svietu tomu nije?
Sirotom tad na lovinu se djedoh,
Pa makar gdje, ja ljubav naći htjedoh,
Na putu tad oj tebe draga sretoh
I moja si, oj moja si mi eto!““ . . .
„Oj na što meni sjajna tvoja kruna?
I na što sjaj i razkošje mi truna?
Povratit mi kad časove bi htio,
Na grudih ti kad dragi si mi snio,
Kad čelo ti i usta ljubljah meka,
Nit znadjah još da prestolje me čeka . . .
Oj gdje je dragi, noći kopren laka,
I zviezda sjaj i mjesečeva traka,
I vjetra šum, sa lišćem što šaputa,
I rose sjajak ljiljanu sred skuta,

I večernica, nebom što se ljulja,
I jecaj tih mi ljubovnog slavulja?
Povrati oj povrati dragi sve to
Pa krune ti i prestolja ti eto!"
„„Umiri se oj čedo moje milo,
Pregori sve, što nekoć ti se snilo;
Uminu car, što nekoć ti se blisto,

Tek srce mi još ostalo je isto . . . .
Uminu raj. što nekoč si ga snila,
Što ljubav tek, što mašta ti ga vila.
Tuj kruna ti, i prestolja ti eno.
Al ljepše carstvo mašte . . . porušeno!
Tek nečim moje prestolje ti blista,
Jer ljubav mi još ostala je ista.""

—x—

Majka i kći.

Izvorna pripoviest.

(Nastavak.)

Prolažahu dani i nedelje. Druženje moje sa Ankom postade veoma intimno. U mojoj duši, a valjda i u njezinoj dozrievaše već neka živa želja, koja se je doskora oživotvoriti imala. Kadkada, kad sam samac po bližnjoj šumici lutao, zanosio bi se mišlju i slutnjom u skoru budućnost, plandovao bi u duhu usred divnoga raja kraj ljubimice srca moga, i nizao bi si u jedno sve slasti sretnoga bračnoga života. Stari Petrović očekivao svakim danom od mene kakovo jasnije očitovanje, a i Petrovićka znala me gdjekoji put pogledati nekim izrazitim pogledom, kano da me pita, ta što kaniš. Jedina Anka nije pitala ni očekivala ništa; — ona se pouzdavaše u mene, te bijaše sretna.

Bijah upravo odlučio, da ću se čim skorije pred roditelji očitovati, kad se neke zgode dogodiše, koje su me za čas od toga odvratile. Opazih naime, da je medju Petrovićem i suprugom mu opet došlo do nesporazumljenja, koje je svakim danom postajalo sve većim i ubitačnijim. Staroga je Petrovića to osobito peklo; tužio mi se gorko na nesretnu sudbinu svoju, proklinjao čas, kad je prvi put na ženitbu pomislio, pače mi i suznim očima izpovjedio, da sluti skoru propast svoju. I Anka se nešto snuždila; jedina Petrovićka činjaše mi se veselijom i razkalašenijom no igda prije. Čudna ta žena šalila se opet s menom, smijala se, hohotala. Kraj toga pokazivaše se, kano da za me ni najmanje nemari. Jednom samo, — upravo onaj dan, kad se je Petrović pred menom plakao i smrt svoju slutio, — opazio sam, kako me je ona nekoliko puti sa strane pogledala; vidjeo sam tada, kako joj je svaki put licem preletio zloban, djavolski smieh, kano da što groznoga snuje.

U isto ovo vrieme stiže mi glas, da moram u službenom poslu — bijah i županijskim liečnikom — nekoliko dana na ladanje. Prije, dok nepoznah Petrovićevih, polažah veoma rado na takove izlete; ali ovaj put stiže mi taj glas u zao čas. Kad sam Anki rekao, da ću za nekoliko dana na put, uznemirilo se djevojče, pogledalo me snuždeno, i briznulo u plač. Počeh ju tješiti, da nepolazim daleko, da ću se doskora vratiti, ali je utješiti neuzmogoh. I stari se Petrović pokunjio, pružio mi drkćuću ruku svoju i šapnuo: Bog zna, hoćemo li se više vidjeti. Prisiljeno nasmjehnuh se slutnji njegovoj.

Dnevi, što sam ih boravio odaljen od Anke, bijahu za me vječnost. Osobito za svjetlih noći, kadno mjesečevi traci razsvjetljivahu krevet moj, nemogoh snivati ni mirovati. Iz početka brojah četvrte i sate, što sam jih sa bližnjega zvonika udarati čuo, kasnije počeh se bavati najmilijom zabavom žića svoga, sa Ankom. Htjedoh proniknuti u najnovije odnošaje Petrovićeve kuće, kušah protumačiti zdvojnost Petrovićevu i sjetu Ankinu. Nastojah, da razumijem nesporazumljenje medju Petrovićem i suprugom njegovom, ali mi to nikako nije uspjelo...

Pod konac mojega boravka izvan K. stiže mi neko jutro brzojavka od Anke, gdje me moli, da se čim brže potrudim kući, jer da joj je preljubljeni otac na umoru. Viest ova potrese cielom dušom mojom. Slutnja se njegova izpunila, kliknuh prestravljen i zamislih se duboko. Poslie podne istoga dana sjedoh na kola, te podjoh u grad. Konji letili poput striele, a meni se činilo, da se jedva miču.

Kad sam u grad dospjeo, bijaše pred večer. Sunce se polagano spuštalo iza zapadnih gora u grob svoj, pojedini traci njegovi praštali se sa svietom, cjelivajuć visoke krovove i zvonike. Brzim korakom pospješih prema Petrovićevim. Došav do vrata, začujem u prvoj sobi buku i viku, kano da su se svatovi sastali. Nadjoh se u velikom čudu. Sav smeten pokucah na vrata i udjoh u sobu. Imadoh što gledati. U polutamnoj sobi sabrala se uz kavu raznolika čeljad. Na divanu sjedila Minka Petrovićka, kraj nje poznati mi husarski častnik; u foteljih širile se dvie neznane mi gospodje i još tri gospodičića. Stadoh sav udivljen. I gosti se svi u me zagledaše; neki me pogledaše mrko, što sam jih u najboljoj zabavici uzbunio, Rakoczy dapače zirnuo na mene posprdno, a zatim na Petrovićku, te uzeo uz neki djavolski smieh silomice kašljati.

— Koja sreća po nas! kliknu najednom Minka Petrovićka i poleti prema meni. Liepo, što nas pohodiste, nastavi zatim, uzev me nježno za ruku, i dovede me medju goste. Bijah još većma uzbunjen. Nemogoh si nikako složiti jutrnju brzojavku i bučno veselje, što je u toj sobi vladalo. Gospodja me nešto začudjena pogleda.

— Gdje je gospodin Petrović, uzeh neznajuć, što da govorim.

— Oj molim vas, upade brzo Petrovićka, nepitajte me za ovoga čovjeka. Ljuti se za štogod, pa kad se razboli, misli, da će umah umrieti. Eno ga u drugoj sobi na krevetu.

— Tako, kliknuh ljutit, da mi je cielo tielo uzdrktalo, i potekoh u drugu sobu, nepogledav Petrovićke ni gostih.

Tužna li prizora! U tamnoj sobi, razsvietljenoj samo malenom uljenom svjetiljkom izpod lika majke bogorodice, ležao u krevetu tik stiene stari Petrović. Ležao mirno; kraj njega klečala uz postelju sirota Anka, držala otca za ruku i klonula glavom na krevet. U kutu pod likom majke bogorodice šaptao netko tihu, vruću molitvu. Bijaše to bliedolika Helena.

Stadoh. Helena i Anka poletiše suznih očiju prema meni, klekoše na zemlju, i prošaptnuše zadušenim glasom: Spasite nam otca. U taj čas zamni u drugoj sobi glasan smieh, a nadjača ga mukli klik Minke Petrovićke!

Podjoh pred Petrovića. Čim me spazio, kanula mu iz očiju suza, htjeo mi pružiti ruku, ali nemogao. Pitah ga, što ga boli. On mi htjede odgovoriti, ali mu glas zapinjaše, te jedva izusti: srce, ah srce. Promatrah starca dugo. Uvidjeh, da je zdrava ustroja, ali da ga neka nutarnja bol mori. Gledah mu propalo, crnkasto lice, staklene i plahe oči, probliedjele ustne i razvraćene poteze. U tren munu mi u glavu strašna neka misao, s koje sam se sav zgrozio. Umire li Petrović naravnom smrti, sjeknu mi nešto u glavu, i ledeni srsi prodjoše mi cielim tielom. Malo da me nije sviest ostavila . . . .

Helena i Anka stajahu ko dva stupa uz mene, nieme gledahu u me, kano da mi hoće s lica razabrati, ima li spasa Petroviću. Kad me vidješe onako uznemirena, uhvatiše se djevojke za moje ruke i klekoše opet na zemlju, kličuć: Pomozi bože. U isti čas nastane u susjednoj sobi opet krika, vika, i štropot . . . .

Prodje sat i više, a staromu Petroviću nešto odlanulo, da je progovorio. Izpitavah ga mnogo, koješta, samo da saznam uzrok bolesti. Ali mi on nekaza ništa, što bi mi poslužiti moglo.

Bijah gotovo zdvojan. Pred menom ležao čovjek, mio mi i drag, ležao, samo da neizdahne; a ja mu nemogoh pomoći.... Petrović je valjda to opazio, te mi pred djevojkami progovorio:

— Dragi, dobri gospodine, meni je umrieti, meni neima spasa. Vidim, da mi nijedan liek pomoći nemože, ja moram poginuti. Oj........ Nežalim, što ću sa ovoga svieta poći, ali što će moja dobra djeca, moja Anka i Helena. Prijatelju moj, jelte, vi ćete se pobrinuti za sirote moje, vi ćete jih braniti i štititi? Nezaboravite jih, zaklinjem vas svim, što vam je milo i drago..... I klonu opet silom svojom, te umukne.

Bijah duboko tronut. Gledah neko vrieme niemo stradajućega Petrovića, zatim težko razcviljenu Anku. Napokon pokročih junački miloj svojoj Anki, uhvatih ju nježno za ruku i povedoh ju k postelji otčevoj. Srce mi se treslo kano prut na vodi.

— Prijatelju Petroviću, uzeh sjegurnim glasom, nezdvojte. Vi me poznate, pouzdajte se u mene. Ja neću biti Anki vašoj samo skrbnikom, ja bi htjeo, da joj budem sve.... Molim vas otče, blagoslovite nas. I klekoh predanj. I Anka klekne, a stari Petrović skupi sve sile svoje, podigne se, položi ruke svoje na nas i reče slabim umirućim glasom: Bog vas blagoslovio djeco moja....

Presretan padoh Anki oko vrata i dadoh joj prvi cjelov. Dugo stajasmo jošter zagrljeni. Pred nama se negdje u taj čas raztvorio novi, nepoznati sviet, pun največeg milja i sreće.... Kad se prenusmo, obratismo se prema postelji otčevoj, da mu ruke izljubimo i da mu se na sreći našoj zahvalimo, — ali Petrovića nebijaše više na svietu. On bijaše mrtav..... Anka i Helena protrnuše, i mene zazebe na dnu srcu.

— Mamo, mamo, poleti Anka plačuć i naričuć u prvu sobu, mamo, — otac je mrtav.

Buke u prvoj sobi nestade; Minka Petrovićka probliedi, i pade u nesviest. Potekoh k njoj. Prijateljice i prijatelji njezini podigoše se sa sjedala i pobjegoše. Ostadoh sam sa zdvajajućimi djevojkami kraj mrtvoga Petrovića i onesviešćene mu supruge. —

Sprovod staroga Petrovića bijaše prekrasan. Sva otmenija gospoda i najodličnije gospodje učiniše mu posljednju ljubav. Svatko je sažaljivao nevoljna čovjeka, koj je bio žrtvom vlastite žene svoje.

Minka Petrovićka činjaše se, da će od boli svisnuti. Naricala grozno, i plakala, samo da nije poginula. Barunica Reichensteinka jedva ju suzdržala, da nije za suprugom svojim u grob skočila. I Anka bijaše razcviljena. Nije naricala ni plakala; niema, ukočena, blieda kano stiena pratila svoga otca na vječni put. Kad su joj otca u grob položili, sva se potresla, suza joj iz oka kanula, a ona šaptnula: Ja sam sada najnevoljniji stvor na svietu!

Dva dana iza sprovoda Petrovićeva krenuh k udovi i kćeri njegovoj, da jih utješim. Već iz daleka gledah prema stanu njihovom. Opazih tamo na prozoru ženu veselu, gdje se smije i razgovara s nekim častnikom. Bijaše to razcviljena Minka Petrovićka!

IX.

Petrovića nebijaše više. Š njim nestade i uboge Helene iz kuće njegove. Minka Petrovićka smatraše ju od vajkada suvišnim stvorom, te bi ju već davna odpustila bila, da joj se nije vrli suprug svom silom opirao. Gospodja se Petrovićka izgovaraše, da je smrću supruga svoga osiromašila, da joj težko i kćer prehraniti, a kamo li drugaricu joj uzdržavati. Suznim očima raztavljaše se Helena od posestrime svoje, da podje opet sama samcata u široki neznani sviet. Anka zdvajaše. Gubila je š Helenom jedinu ženu, kojoj se je povjeriti mogla, jedinu prijateljicu i drûgu nevolje svoje. Molila majku, neka ju pridrži, bacala se njoj pred noge, neka netjera sirotu iz kuće, ali Minka Petrovićka bijaše tvrda srca. — Ako nemožeš bez nje živiti, govoraše joj hladno, a ti se nosi š njom, kud te volja. —

(Nastaviti će se.)

Juditha Stern.

Novela od Pavla Heyse-a, preveo ju B. B.

(Nastavak.)

Najljepša od svih, kojim je ikada omiliti znao, bijaše vlastita mu supruga.

Sada sam prilično star čovjek, pa sam i vidio više krasota nego mnogi ljudi, dočim sam daleko putovao i otvorenim očima gledao, a imam i ženu, koja mi se i sada, gdje već imamo velike djece, isto onako mili kao i prvih dana našega braka. Pa ipak pomisliv na uru, kadno prvog puta dodjoh pred svoju gospodaricu, opeta ćutim onu električnu munju, što me tada prorazila od glave do pete.

Bijah naravski podpunim novakom još tada. U malom rodnom gradu vjdjeh doduše svakojakih liepih djevojaka i po bakrorezih i sadrenih glavah, što ih risah, plaho slutih, da mora biti još i drugih čudesa božih, nego li su kći ljekarnika i nećakinja rektorova. U draždjansku galeriju nebijah unišao. Pa i što je u tako mladoj dobi sva naslada i milina Tiziana ili Rafaela, sravniv ju sa tvorom savršene naravi, koj diše i smije se i miče i kreće!

Pa sada ova gospodja!

Bila je najviše dvie ili tri godine starija od mene, ali već četiri godine udata. Znate, kako brzo dozriju židovke. Kad me je njezin suprug, koji me u kuću primi posve kao svoga sina, doveo u sobu do vrta, da me i gospoja upoznade, stajaše ona uz veliki prozor, pred kojim se zelenile tropijske rastline, i držaše na svakoj ruci po jedno diete. Prve godine braka porodi dvojke, a kašnje neimade više dječice. Dječaci bili po prilici u drugoj godini, prave slike i prilike svoje majčice, kojoj, mislim, nije dodijavao dvojaki trh, prem su djeca bila neobično snažna. Bijaše, kako kašnje opazih — jer mi se u onaj čas u glavi zavrtilo — liepa stasa, pol glave viša od svoga supruga, u kasnijih ljetih ponešto prejaka; tada bijaše u najljepšoj životnoj snazi i punoći mlade žene, koja nikada neimadjaše turobnih časa, nikada neoskudievaše i, što je najvažnije, nepomješanu krv staroga orientalnoga plemena u svojih žilah nosijaše.

Neću vam opisivati lica. Tek to mi je još reći, da potezi nebijahu baš najpravilniji, ali neizdavahu na prvi pogled židovskoga typa. Samo ciela complexia, nevina vatra u očima, kao mlieko biela, ravnomjerna bljedoća nježne kože — basta! opažam, da počimam slikati

Pozdravila me vrlo prijazno, ne smetnuv dječakâ s ruku, pitala za moje ukućane i rekla, da slobodno samo njoj kažem, ako mi bude što na srcu. Nadaše se, da ću se posve udomaćiti u njihovu domu. Tad' poda djecu otcu, koj im pogladi male rudaste glavice te ih opeta materi povrati. Baš nije rado izkazivao svoje nježnosti. A po gotovu nevidjeh, da je ikada pred drugimi ljudmi gospodju si za ruku stisnuo. Tko je njega uz nju vidjao, ni pomisliti nije mogao, da su supruzi. Ali se u njezinu pogledu, što ga uz neku plahu i dražestnu čednost nanj upirala, odsievaše, kako mislim, istinska ljubav prama čovjeku, koj bje preko trideset lieta stariji nego ona.

Zbilja bijah domaćim djetetom, i osobito gospodarica o tom radila, da ju majkom smatram. Sobica mi bila gore pod krovom; ali cio dan sjedjah dolje u radilnici i revnovah, dočim sam živo za tim čeznuo, da ugodim gospodaru i da me gospodarica kadkada pohvali. To nebje tek djačka želja pohvale a niti taština, nego me na sve to poticala ponajprije tamna, tada sve jasnija požuda, da bez mene nikako nebudu mogli biti, dočim mišljah, da mi je biedno poginuti, kad više nebudem smio gledati krasno to biće.

Nemojte me razumjeti krivo: ni na kraj pameti mi nebijaše, pače niti u snu nisam posanjati mogao, da bih obljubio svoju gospodaricu. Da sam to i pomislio, sam bih se pred sobom zgražao kao pred najbezbožnijim nezahvalnikom, što je ikad pod suncem živio. Toli sam entuziastično štovao svoga meštra, toli sanjarski i pobožno odan bio njegovoj supruzi — sâm bi se sebi pričinjao poput oskvrnitelja hrama, da bih ono, što se u meni burkalo i nadimalo, prozvati mogao putenom strašću. A bijaše u toj kući i toli čisti patriarkalni život, da se ništa takova nije zbilo, što bi slutilo na udvoravanje i frivolnost, niti onda, kada bi došli u goste mladi ljudi — rodjaci gospodje ili putnici, koji su često iz tudjine preporučeni bili Davidu Sternu, — prem je to bilo inače u bogatih kućah veoma obično.

Pa stog mi i nije moglo pasti u oči niti mi razjasniti nutarnjosti moje, da me čari mladih djevojaka — a bijaše medju njimi nekoliko njih, što ih grad smatrao osobitimi krasotami — ni malo dirnuti nemogahu. Sam sobom promišljah, da se moram radi kuće, gdje me primilo toli prijazno, za uviek okaniti svih onih djačkih ludorija i djetinskoga ljubakanja, u koje bjeh prije toli često ugreznuo, samo da nebudu imali povoda ljutiti se na mene. Mišljah, nebih preživjeti mogao, da me samo jedanput korećim pogledom pogleda častna moja gospodarica.

Tako sprovedoh tri revne godine upravo u uzornoj solidnosti pod tim krovom. Moji me vršnjaci držali najkukavnijim filistrom, roditelji pako biserom svih sinova. Pravo baš neznadoh, što je mislio o meni moj meštar; pače me je većma nagovarao, da se kadšto razveselim, nego mu se je mililo moje čamenje kod kuće. Gospodja Juditha bila uviek jednaka; nikad je same nezatekoh; uviek se samnom razgovarala tek o svakdanjih stvarih. Pa i inače je više mučala.

Kada bi se pako sakupilo veće družtvo i iskre šale i dosjetke prosto vrcale, činjaše se, da se i u nje razvija otajna sila živahnosti i humora, te suzbi često i najveće dosjetljivce i tako se dražestno smijati poče, kako se inače obično smiju tek mlade djevojke.

Tada bi se sama zarudila sa svoje objesti i prosnim pogledom pozrila na svoga supruga. Njemu pako sve to godilo, kimnu joj s posmjehom i reče: Danas

Guslar na putu u crkvu.

si mi vesela, dušo. Čemu nam koristi mudrost, kojom se neslužimo, kao i zakopano blago?

Nekog večera, kada zatvorih poslovnicu i kao obično k domaćemu stolu dodjoh, gdje bijaše svakdanjim gostim knjigovodja i nekoliko starijih prijatelja, zatekoh tude neko strano lice, koje mi se toli silno na prvi pogled omrazilo, da sâm pravo neshvaćah. Bio to neki mladi židovski liečnik, daljni rodjak Sternov, komu se jedna grana obitelji bijaše izselila u Portugal, koji je dugo živio u Parizu i sada iznenada — bog zna radi česa — odlučio u Lipskom se ugniezditi i ovdje potražiti prakse. Zvao se dr. Asser Alcobara. Mogaše mu biti deset godina više nego meni, ali imadjaše takovu physionomiju, koja nikad nebijaše mladom i koja se, mislim, nikada nepostara. Svaka crta u njoj bila duhovitošću i životom, oko velikih se usta, i kada mučahu, ovijahu mali, zmiji slični nabori, na nosnicah lahko svedenoga, uzkoga nosa titraše neprestano nešto poput hina i preziranja ljudij te na ništa se neobziruća snaga volje, na žutkastih se licih malo mršavih i upalih tek jednoga puta, koliko ja pamtim, promienila boja.

Nije mu moralo biti baš odveć dobro. Barem mu odjelo bilo prilično iztrošeno, ali mu to ipak nesmetalo, da se s najvećom sigurnošću kreće u toj na kneževsku uredjenoj kući. Odmah iste večeri doznah, da mu je gospodar upriličio stan u najvećoj od trijuh ili četirijuh kuća, što ih u Lipskom imao; veoma je bo rado svakomu pomagao.

To bijaše svakako stan, koj nebi bio svakomu po volji. Trokatna ta kuća bijaše ciele godine prazna, jer ju svu iznajmiše trgovci, koji samo k sajmu dolažahu u Lipsko te u velike sobe spravljahu svoju robu. Tek u trećem katu ima gospodarov knjigovodja dvie nizke sobice, koje mu bijahu nuždno uredjene za stanovanje, jer za sajma ondje otvaraše svoj comptoir, da bude odmah tamo, kad dolaze i odlaze najamnici.

Doktor dakle imadjaše stanovati u tom neprijatnom i pustom magazinu, dok si ljepši stan nenadje. Gospodja ga Juditka, koja i njemu kao i svim veoma dobrostiva i prijazna bijaše, smješeći se zapita, da li se plaši duhova. Mene uviek, doda, kada god stupim u dvorište one kuće, spopada tako strašna groza, da se nemogoh odlučiti gore poći te pregledati duge uzahne hodnike i mukle nutarnje prostorije.

„A, ja vam se nestrašim duhova“, odvrati gost čudno se smiešeć. „Svi dobri dusi hvale svoga meštra, a zli mi baš ništa nemogu.“ Neznam, što me ta izjava, koja se ostalim šalom pričinila, toli silno dirnu. Vidjeh hladni, oštri pogled crnih očiju i lagan drhat nosnica, i prem mi se je toli silno mrazilo to lice, neprestano ipak morah unj pogledati, kao da me obujmio kakov čudni čar. Tako doskora ugledah, kako mu čudno oživiše crte na licu, kadgod bi pogledao na domaćicu.

(Nastaviti će se.)

Nešto o tehnici „Čengić-age.“

(Nastavak.)

Pridavnici u obće vriede veoma mnogo u pjesmi, te pjesnik pokazuje porabom njihovom najbolje svoje duševno mogućtvo. Tako hvale napose staroga Stesichora, što je znao pridavnike veoma zgodno upotrebljivati. Svaki pjesnik ima svoje posebne pridavnike, te se po njih može umah prepoznati.

Osobito služe za veću plastičnost — napose u epskoj poeziji — ukrasni pridavnici, kojimi obiluju Homerove pjesme i hrvatska narodna poezija. I u Čengić-agi imade veoma mnogo takovih pridavnika, i to sasvim na način narodnih pjesama.* Jezik je hrvatski glagoljne žice, te zato je hrvatskomu pjesniku, osobitu epiku, ulagati najveći trud, da mu bude pjesma bogata na krepkih i zorovitih glagoljih. Da je pjesnik Čengić-age i na to pazio, svjedoči svaki stih.

U Čengić-agi imade dosta etymologičnih figura, kojih je narodna pjesma puna. Primjeri za etymologičnu figuru jesu: zarobio robljem, darivao darom, mukom muče, vranom vranu, dan danovat itd.

II. O stihu i sroku.

Pjesniku je birati stih prema sadržaju pjesme. Gdjekoji poetici idu u tom obziru tako daleko, te prepisuju za svaku vrst pjesme i stalnu vrst stiha.

U epskoj pjesmi Čengić-agi imademo dvojakih stihova: osmeraca i deseteraca (trohejskih.) Obje vrsti stihova (deseteraca ima nešto više) izmienjuju se prividno bez svakoga reda.

Pjesnik Čengić-age našao je osmerce u Gundulićevom Osmanu.** Dopunjujuć tu epopeju, uvidi pjesnik, koliko je osmerac prikladan za epsku pjesmu. Trohejski osmerac veoma je plastičan, i zgodan za pripoviedanje; pjesnik se može u osmercu poslužiti parallelnimi slikami, anaforami i epistrofami.*** Ovim stihom izpjevane su španjolske romance, dapače su ga španjolski pjesnici i u dramu uveli.

---

* V. Jagić. Pabirci po cvieću našega narodnoga pjesničtva. Program kraljevske gimn. u Zagrebu 1861. Ovdje nabraja Jagić (str. 11.—17.) do 165 takovih ukrasnih pridavnika, što jih je u narodnih pjesmah našao, te jih prispodablja sa grčkimi u Homeru. Epitheta ornantia u Čengić-agi, kanoti: mrki vuče, gladni miš, silan aga, ljuti ris, tvrdi kamen, sur oro, ljuta guja itd., ista su, koja i u narodnih pjesmah.

** Luka Zima. (Metrika srbskih narodnih pjesama u programu Karlovačke gimnazije g. 1874. pag. 16.) tvrdi, da su Dubrovački pjesnici uzeli za epski razmjer po dva starohrvatska šestnaesterca (od 16. slovaka, vidi: Miklošić „Volksepik der Kroaten“). Kasnije prepoloviše i načiniše od svakog šestnaesterca po dva osmerca, a od cieloga distiha strofu od četiri osmerca.

*** „Dieser Vers (der vierfüsige Trochäus) hat einen ernst beschaulichen Character, er eignet sich für Sentenzen, Antithesen . . . Dabei ladet er zu Parallelismen der Bilder und Anaphoren ein . . . . Für die Epik sind die Anaphoren und Epistrophen dieses Vierfüsslers emphatisehe Mitglieder zur Fortführung der Erzählung

Rud. Gottschall. Poetik. I. 268.

Pjesnik Čengić-age vidio je, kolikim se je uspjehom poslužio Gundulić osmercem u svojoj epopeji, te je zato odlučio i sam, da će i u svoju pjesmu uvesti osmerac.

Ali to mu nebijaše dosta. Osmerac je zgodan i liep za prosto i plastično pripoviedanje, ali za važnija mjesta nije prikladan. Tomu treba veći ozbiljniji stih. Pjesnik je takodjer i to uvidio, pa zato uvede u svoju pjesmu još i deseterac naših junačkih pjesama.

Imade doduše ljudi poput Niemca Vakernagela, koji vele, da je deseterac naših junačkih pjesama priprost te jednoličan (ungeschmückt bis zur Kunstlosigkeit und so einfach, dass es in der beständigen unveränderten Wiederholung eintönig wird), ali mnogi strani pjesnici uvedoše ipak taj tobože monotoni deseterac po uzoru naših junačkih pjesama u svoje balade i pričice.*

Pjesnik Čengić-age uzeo je stihove svoje toli iz Dubrovčana, koli iz narodne pjesme. Obje vrsti stihova upotrebi on u svojoj pjesmi, i tim doduše jednostavnim, ali do njega u hrvatskoj knjizi nevidjenim sredstvom podieli on svojoj pjesmi veliku bujnost i živahnost. Tako postignu malenimi sredstvi nečuven još uspjeh.

Pjesnik Čengić-age bijaše i u izboru stiha obziran. Osnivajuć se na narodnoj pjesmi i na dubrovačkoj epskoj poeziji, prihvati desetarac i osmerac, te upotrebi jih izmjenice u svojoj pjesmi.

Tim načinom ukloni se monotoniji, koja vlada u pjesmah dubrovačkih, — a ujedno i recitirajućemu tonu, što ga opažamo u pjesmah narodnih. —

Na prvi mah čini se čovjeku, da je pjesnik sasvim svojevoljno izmienjivao deseterce sa osmerci, nedržeć se nikakovog reda. Ali čitajuć pozornije tu pjesmu, uvidjamo, da se deseterac izmienjuje sa osmercem prema važnosti sadržaja.** Osmerac služi pjesniku, kad govori kratko, jezgrovito; deseterac, kad priča na široko i kad opisuje obširno. Čine, koji su brzo jedan za drugim sliedili, pripovieda u osmercih; druge naprotiv, koji su se polagano razvijali, u desetercih. Osmerac rabi za preludija, a deseterac za sam čin. Kratke zapovjedi izriče osmerci; za svečano opisivanje naprotiv, za pripoviedanje i za govore rabi mu deseterac. Eto nekoliko primjera.

Oštru i kratku zapovjed Čengić-age, da se Brdjani i starac Durak predanj dovedu i pogube, izriče pjesnik u osmercih. Svečani govor starca svećenika u trećem pjevanju napisao je naprotiv pjesnik pretežnim dielom u desetercih. Opisujuć Novicu, kako se krade k Crnoj-gori, rabi deseterac; pripoviedajuć naprotiv, kako je četa crnogorska niz Crnu goru hitila, služi se osmercem. Često se zgadja, da se pjesnik sred mirnoga pripoviedanja u osmercih najednom zanese i poleti; tada mu se i istih pretvara iz osmerca u deseterac. Stoga nam se ciela pjesma čini, kano da je sastavljena od samih gradacia rastućih i padajućih. Nijedan hrvatski pjesnik nije se dosele izmienjivanjem ritma toli liepo i sretno poslužoi, koliko pjesnik „Čengić-age."*

Važno je pitanje, jeli je i kako je, pjesnik rabio srok (rimu)?

Moderne pjesme svijuh romanskih, germanskih i slavenskih plemena izpjevane su u stihovih sa srokovi na kraju (bilo pravimi srokovi ili assonancami.) Srok je u tako zvanoj naglašujućoj poeziji veoma važna stvar.

Naša junačka poezija nepoznaje sroka u pravom smislu. U Dubrovčana, napose u Gundulića, imademo ga. Što je bilo pjesniku našemu učiniti? Buduć da sroka u narodnoj pjesmi neima, neupotrebi ga ni on obćenito u svojoj pjesmi; ali videć, koliko vriedi srok za veću ritmiku stiha, posluži se njim gdjegdje na mjestih, koja je prema sadržaju još većma nakititi i iztaknuti htjeo.

Pjesniku služi srok (i to jedino ženski:)

1. Na kraju pojedinih odsjeka i cielih pjevanja. Za to imade primjera veoma mnogo. Tako se svršuje treće pjevanje stihovi:

Žarko sunce za planinu sjede,
Starac ode, četa dalje grede.

ili četvrto:

. . . . . . ; blago četi sade,
Gdje već trudna na noćište pade.

Veoma se zgodne i liepe neke rime na koncu pojedinih manjih odsjeka, n. p. u trećem pjevanju:

Gvoždja l' trebaš? Ture ti ga nosi:
Eto svega, što ti srce prosi.

ili:

Ni bi zato barbarim ve zvali,
Što vi mroste, dok su oni spali.

Sličnih srokova ima veoma mnogo.

(Nastaviti će se.)

* In neuer Zeit dagegen hat man, angeregt durch die serbische Volksepik den Fünffüssler zum Träger von Balladen, Sagen, Märchen gemacht

Rud. Gottschall. Poetik. I. 270.

** „Im Allgemeinen gibt der Fünffüssler das Thema, der Vierfüssler das Präludium. Instruktiv ist das Bild von der Hagelwolke: der Vordersatz der Periode hat 4 Vierfüssler, der Nachsatz 6 Fünffüssler. Ersterer kommt überdies bei momentaner Handlung, rascher Bewegung und befehlender (kurzer) Rede vor; letzterer ist der Vers dauernder Handlung, der langsamen (schleichenden, würdevollen) Bewegung, der Ermahnung, Erzählung und Conversation, endlich der feierlichen Rede.

K. Seeberger u analizi Čengić-age.

* Vriedno je spomenuti, što se je u nas pisalo o toj stvari još g. 1858., u Nevenu (str. 222.): „Čengić-aga g. M. razlikuje se mnogo od one pjesme o smrti Čengić-age, što je u I. knjizi Banovoga Dubrovnika; ali je istinito, ako i malo inače izveden, te s ote strane prikora neima (!). Nego, mnogim tako zvanim strogim sudijam nije po volji, što ima dvie vrsti stiha, t. j. osmerci i deseterci. Vrlo nam je težko ponjati: po čemu da ta izmjena stiha vriedja cienu pjesmi? Toga primjera ima i u svih pjesnicih svih jezika; da mnogi sciene, da je je ditirambička vrst prava vrst, kojom se bi imala pjevat čuvstva i čini, a navlastito strasti, što su razlike. Još da prigovoriše, gdje nisu redom izmienjani osmerci i deseterci, budi od svake kitice, bud kojim redom, to bi još kojekako bio kao kakov strog prigovor, ali nije sve osnovano, što je strogo. Jedina ona riečca „robjem" u 6. stihu s početka mogla se sada izostavit, jer njom je desetarac cigli izmedju 22 osmerca."

Nikola Tommaseo.

(Nastavak.)

On je sve te narode proučavao te i njihove zemlje dobrano proputovao, pa u toj knjizi meće na papir misli i čustva, koja ga pronikoše u tom promatranju. Kako je to on za mladjih godina učinio, to mu je tu i jezik kićen i poetičan. O svih tih narodih iztiče svoje sudove onako, kako su se u njegovoj duši porodili. Pronicav njegov um znao je shvatiti, što je gdje liepa i plemenita, a što zla i ogavna, pa sve to on izriče iskreno jednakom iskrenošću. U uvodu liepo razlaže odnošaj, što bi imao obstojati med pojedinimi narodi i kako bi se imali narodi medjusobno okorišćivati, a da neuzajmljuju jedan od drugoga ono što je zlo, već samo dobro. U tom, čini mi se, sastoji veličina svakoga naroda: čuvati čedno ali i hrabro svoju vlastitu narav, ali ujedno sa štovanjem bratiti se s drugimi narodi. Tko sebe previše cieni, previše uzimlje od drugoga: tko se drugomu preveć klanja, od udivljenja prelazi polako u preziranje . . . . . nemoguće je odgraditi se od misli i običaja drugih naroda . . . . . Treba da budu duhovne, čim više moguće, i simpatične sveze medju narodi. *Bolje je ciepiti, nego presadjivati, jer tako se dobiva novo, a neuništuje se staro* (str. 9.) Tomazeo je želio bratinstvo medju narodi, ali je htio, da ono bude osnovano na istini i pravdi: to bijaše, kako sam veli, jedna od najvećih nada, njegovih želja. Nadalje kaže:

„U svakom narodu ima štogod dobra, što treba sa štovanjem motriti, ali u svakom dobru dvie su strane: ono što se može saobćivati i razširivati i ono što se nemože (l' incomunicabile e il diffusibile fuori.) Prvo treba samo razmatrati, a drugo rabiti. Po tom govori, da se baš protivno zgadja u svietu te spotiče Talijanom, kako sliepo naslieduju sve što dolazi iz Pariza, a time svoju narodnu osebinu kvare i truju. Kamo sreće, da bi se i u nas na to pazilo, pa da se nebi kô blagoslov — dočim nije no otrov — primalo sve što dolazi iz tudjine!

Žalostno je svakako — ali istinito, — da se i u nas više cieni, što je tudje, nego li naše — ali šta ćemo: tudje je zamamno i šareno, a naše je jednostavno, skromno i čedno . . . .

Govoreć zatim Tomazeo o Francuzih, iztiče rado njihove vrline, u koliko ih imade u njih, al ujedno i bez milosrdja šiba njihove mane, a napose njihovu vjetrenost i oholost. Iza toga dolaze mali člančići, od kojih svaki ima po neku glavnu misao i nauk — iskrice. — U tih „iskricah“ izlieva on najprije svoja čustva, što jih je ćutio u Grcih, medju kojimi je takodjer duže vremena boravio te i njihov jezik na toliko naučio, da je sam grčki pisao. Uz talijanski prevod dodaje i grčki original, koji smatra samo kao svoje vježbanje u grčkom. Učiteljem grčkoga jezika — novoga — bio mu je O. A. Massarachi iz Cefalonije. I Grkom spočituje, da preveć naslieduju tudje a zapuštaju svoje.

Sad dolazi na red naš narod, komu je posvetio 11 iskrica, koje se nalaze u hrvatskom izdanju (II. Zagreb 1848) pod brojevi: 1, 2, 14, 17, 18, 19, 20, 25, 31, 32, 33. Sravnio sam hrvatski original s talijanskim prevodom, pa moram reći, da su na talijanski sasma vjerno prevedene osim neznatnih sitnica. Uz talijanski tekst neima hrvatskoga, košto ima grčki i francezki, ali u jednoj opazci veli se (str. 43.), da se nalazi na drugom mjestu — gdje, toga neznam, ako li pri tom nemisli na hrvatsko izdanje. Pred iskricami, koje govore o našem narodu počimlje ovako:

Mladji je jošte narod „ilirski“ (illirico), kojega se jedrim i vatrenim pjesmam već sada divi ciela Europa. *Ja ljubim taj narod, jer ako mu nisam obvezan za porieklo, to svakako za porod i za običaje, prve moga života, koji su jednostavni i čisti* (schietti) *i veći od svih slučajeva i opakih mnienja ljudskih.* U tom sam se jeziku (već rad one moje potrebe raznolika nauka i rad raznolikih zabava mojim jadom vježbao i kušao, i imadjah učitelja uztrpljiva *Spiru Popovića* iz Šibenika, komu sam sliedećimi riečmi izrazio svoju zahvalnost (str. 42.): „ako ja nakon polovice mog života počimljem izustiti (izušćivati!) *rieči moje materinske*, tebi sam Spiro dužan; a radujem se, da sam tebi dužan. Jer ti pučko imaš srce i u krieposti tiho. I ti si čuo, što su žalosti, ali poznaješ žalosti stid, znadeš mučati tuge tvoje, a drugih požaliti. Možebiti da ja u knjigi tvoga života pustim trag, koji neće nigda pomrčiti; ali ja u istinu znadem, da u svakoj rieči ilirskoj, koju ću štiti ali pisati, susretit ću, Spiro*, ime tvoje.“ Iskrice, što se odnose na naš narod, po mom mnienju, najljepše su i najpoetičnije od svih, što ih tu ima. Iz svega provire žarka ljubav Tomazeova prema svom narodu i materinskom jeziku.

Iza tih iskrica dolaze još neke prigodne pjesmice, što ih je za mladosti svoje spjevao i još nekoliko iskrica o Korzici, Francezkoj i Italiji. Košto već spomenuh, u tom djelcu neima no 11 iskrica, koje se odnose na naš narod, dočim ih imade u hrv. izdanju 33.

Dali je i ostale svoje hrvatske iskrice na talijanski preveo, toga nemogu kazati. Kako mi se čini, hrvatske su „Iskrice“ bile 3 put štampane. Meni su poznata dva izdanja: zagrebačko od 1858. i zadarsko od 1849. Na obima stoji napisano: drugo izdanje, pa pošto se i kojećim razlikuju, što su valjda potekla od raznih lica. U zagrebačkom izdanju nalaze se na početku nekoliki odlomci pisama, što jih je Tomazeo pisao izdavatelju (Kukuljeviću?), kojih zadarsko neima; zadarsko opet imade dodatak: „nekoliko rieči na uspomenu majke svoje,“ čega zagrebačko neima. (Nastaviti će se.)

* Mnogo neznadem kazati o Spiru Popoviću, učitelju Tomazeovu, no toliko znadem, da je bio jedan od prvih zatočnika ilirske Gajeve ideje u Dalmaciji. Od njega ima više dopisa u Gajevoj „Danici ilirskoj.“ Uprav zato rado sam ga i drugdje spomenuo. (V. u „Velebitu“ razpravicu o „ilirstvu.“)

Tiskom, troškom i nakladom **Drag. Albrechta.** Odgovorni urednik **Vjekoslav Klaić.**

Ovomu broju dodan je prilog od četvrt arka.

LISTAK.

Guslar na putu u crkvu.

(Slika na strani 261.).

Upoznasmo dosele vriedne čitatelje naše sa dva slavenska slikara, s Čehom Čermakom i sa Poljakom Matejkom. U nas južnih Slavena nije se medjutim slikarska umjetnost dosele toliko razvila, da bi se mogli ponositi sa slikari, sličnimi Čermaku ili Matejku.

Od naših mladjih slikara, veoma revnih i darovitih, spominjemo kraj Salghettija još vrloga Hrvata Kikereca i Srbina Krstića. Kikerec je u nas dostatno poznat; svatko se sjeća prvenca mu „Dolazak Hrvata na obalu sinjeg mora“, i nekih drugih pomanjih nacrta. Srbin Gj. Krstić naprotiv našemu obćinstvu posvema nepoznat. Tim većma mislimo ugoditi našim cjenjenim čitateljem, donesemo li danas vjerni snimak Krstićeva prvenca: „Guslar na putu u crkvu“.

Gjorgje Krstić polazi u Monakovu slikarsku akademiju, te je već dvie godine svršio.

Njegova slika „Guslar na putu u crkvu“ nije doduše idejom originalna (sličnih stvari ima kojekuda veoma mnogo), ali kompozicija i valjana tehnika uzvisuju ju nad sve dosadanje slike i nacrte slične vrsti. Osobito to je hvale vriedno, što se je mladi slikar počeo baviti sa predmeti iz svojega naroda. Nadajmo se, da će nas doskora razveseliti kojom još savršenijom i originalnijom umotvorinom.

— Kako „Republique française“ javlja, sadrže uspomene Victora Hugona, koje će pod skupnim naslovom „Actes et Paroles“ skoro izići, sliedeću znamenitu izjavu istoga pjesnika: „Čovjek, koji u ovih knjigah život svoj suvremenikom širom raztvara, mnogo je bludnjâ izkusio. Ako bog da, on će sve peripetije bludnja pripoviedat pod naslovom: „Poviest nutarnje revolucije jedne poštene savjesti“. Svaki čovjek može, ako je iskren, imati svoj put iz Damaska, a taj put može prema njegovim duševnim sposobnostim različit biti. Pisac je, kako je već negdje rekao, sin jedne Vendéjke, prijateljice gospodji Laroche-Jaquelein-ovoj, i vojnika revolucije i carstva, prijatelja Desaix-u, Jourdan-u i Josipu Bonaparti. On je osjetio posljedice samotna i sastavljena odgojivanja, u kom je prognani republikanac izmienio prognana svećenika Vazda je u njem disao patriot, koji je u svakom Vendejcu; on bijaše Napoleonovac godine 1813., Bourbonovac 1814., pa kano svi malo ne ljudi početkom ovoga stoljeća, bijaše i on po redu sve, štogod je i ovo stoljeće samo bilo: nelogičan i pošten, legitimista i Voltairianac, kršćanin sa literarnom podlogom, liberalan Bonapartovac, bludeći socialista za vrieme kraljestva: čudnovato ali istinito, akoprem danas već nešta nevjerovno. Dobre je vjere bio svagda; trsio se je usred ovih lažljivih slika da svoje bludnje izpravi, sve što se je istini približavalo, privlačilo ga je, a često ga je to u bludnje dovelo.

Čitava povorka bludnjâ, u kojih on ipak, kako nam je, spomenut, nikad ni za korak neodstupi, ostavi svoj trag u njegovih djelih: domašaj njihov može se na ovom ili onom mjestu konstatovat ali ne protumačit: nikada, u svem, što je sam pače i kano diete i mladić pisao, nikada nećeš ni slovca proti slobodi naći. Borba se je u njegovu srdcu zapodjela izmedju kraljestva, koje mu bješe usadio katolički svećenik, i izmedju slobode, koju mu republikanski vojnik preporučivaše: a sloboda bješe pobjediteljica. I u tom je jedinstvo života. Na svih stranah gledao je, da slobodi vriednost pribavi. Sloboda je u filosofiji razbor, u umjetnosti inspiracija, u politici pravo.

— Dvorski lirik Tennyson, „poëta laureatus“ naroda englezkoga, napisao je dramu „Queen Mary“, koju englezki listovi u veliko hvale. „Times“ veli dapače, da nezna pjesme u englezkoj knjizi iza Shakspearea, koja bi se dramatskom živošću toliko odlikovala kakono „Queen Mary“.

— Veliki gradovi na svietu. Najveći gradovi na svietu jesu: London (3,254.260 stan.), Sučan u Kini (2,000 000 stan.), Pariz (1,851.792 stanov.). Peking (1,300.000 stanov.), Čan-čan-fu (1,000.000 stan.), Hang-čan-fu (1,000.000 stan.), Sangtan, Singnan-fu i Canton (po 1,000.000 stan.), New-York (942.292 stan.), Ciercin (900.000 stan.), Beč (834.284 stan.), (o najnovijem nabrojenom milionu statistika ništa jošte nezna), Berlin (826.341 stan.), Hongkong (800.000 stan.). Čink-u-fa (800.000 st.), Calcutta (794.645 st.), Tohio (Jedde 674.447 stan.), Filadelfija (694.022 stan.), Petrograd (667.563 stan.), i Moskva (611.960 stan.).

— Poznati slavista francuzki Louis Leger napisao je, kako parižke novine javljaju, novo djelo o Slovjenih pod naslovom: „Études Slaves“, koje se može dobiti kod knjižara: Ernesta Leroux. 28, rue Bonaparte à Paris. Stoji nešto preko 3 franka. O tom djelu progovoriti ćemo pobliže, kad nam dodje do ruku.

— Bečka akademija za liepe umjetnosti odlikovala je slovenskog slikara g. J. Šubića zlatnom kolajnom za sliku, koju je naslikao po motivu iz Schillerove ballade „der Gang zum Eisenhammer. —

— Jedno 30 zagrebačkih radnika se je složilo, da izdaju nov list pod imenom: „Novi radnički prijatelj“. Zadaća mu je zastupanje interesa radničkog stališa — izključivši politiku i vjerozakonske razprave.

(Novija knjiga).

— Elenchus plantarum vascularium quas aestate a. 1873. in Crna Gora legit Dr. J. Pančić. Belgradi 1875.

— Škole u Ruskoj. Iz knjige Dr. Celestina: „Rusland seit der Aufhebung der Leibeigenschaft“ vadimo sliedeće podatke o ruskih školah:

Rusko je školstvo počelo uspievati, odkad je ministrom nastave postao vrli grof Andrija Tolstoj. Pučkih škola bijaše u svoj Rusiji g. 1850 samo 2642 sa 139.320 djaka. Do g. 1870. naraste broj škola na 22.827, a djaka na 831.402. Koncem g. 1871 bijaše jih opet za 2000 više. U Ruskoj ide sada na 100.000 žitelja 150 učenika (u Austriji 850.).

Glede srednjih škola veli, da su u prošlom stoljeću samo tri gimnazije u svoj Ruskoj obstojale. Godine 1847. bijaše 76 gimnazija i 20.372 učenika. Odkad su se u ruske gimnazije uveli klasični jezici, pomnoža se do g. 1871 broj gimnazija na 140 (sa 42.791 učenika). Ženskih gimnazija nabrojilo se do 162 sa 23.404 učenice.

Sveučilišta ima sada 8 (u Petrogradu, Moskvi, Harkovu, Kazanju. Kijevu, Odessi, Varšavi i Dorpatu) sa 7251. slušatelja.

— Književni poziv. Znajući, da je koledar najbolje sredstvo za širenje koristne pouke i dopuštene zabave u puku i tim i za postizanje zadatka, koji ima družtvo sv. Jeronima, odluči glavna skupština toga družtva, držana dne 21. siečnja t. g., da se družtveni koledar Danica izda u što više moguće primjeraka i u cienu što manju. Odbor prama toj odluci dade Danicu tiskati u 10.000 komada, a komadu udari cienu samo 25 novčića.

Danica je već naštampana i sad se veže: do kraljeva bit će je na prodaji. Ima punih 12 štampanih araka, tri liepe izvorne slike i sadržinu veoma različitu i zanimljivu: pripoviedke od Šenoe i Miškatovića, pučku glumu i pjesama od Trnskoga, glasbotvor od Kuhača, zdravoslovnu razpravu od dr. Frane Henslera, gospodarske crtice od P. Zoričića, tumačenje novih mjera od dr. B. Šuleka itd. Sáma imena pisaca jamče za valjanost članaka.

Odbor je, kako se vidi, učinio sve, što je mogao, da se postigne nakana, koju je imala pred očima glavna skupština stvarajuć onu odluku. Nu tim je učinjeno tek pola: sada treba trgovaca i pretržaca, koji će koledar raznieti po svem narodu. U tu je svrhu odbor na sve strane našega naroda razposlao pozive, neka povjerenici i prijatelji družtvu i u obće narodnoj našoj prosvjeti preuzmu razprodavanje Danice. Družtvo će sámo platiti poštarinu i dati dvadeset postotaka od iznosa za prodane komade. Molimo dakle sve rodoljube i one, kojim naš posebni poziv nije dopao rukû, neka izvole naručiti i razprodati što više moguće komadâ Danice, jer će se jedino tim i svrha onoj odluci postići i ukloniti silna šteta, koju će imati družtvo, ako se razprodadu svi komadi Danice. Naručbine neka iznose barem 25 komada, inače je družtvu gotov gubitak radi poštarine, osim ako tko naruči i manje komade posebnom prilikom iz Zagreba.

Molimo naročito rodoljube u Slavoniji, neka nastoje naš koledar udomaćiti u ondješnjega puka; jer znamo, da onuda špekulacija širi nevaljale koledare idué samo za dobitkom a nemareć za štetu, koju rdjava roba nanosi umu i srcu puka. Tko se nemože sám pačati razprodavanjem koledara, mogao bi morda naći u svojoj okolici čestita trgovca ili drugoga poštena čovjeka kojemu bi družtvo moglo povjeriti razprodavanje, od nesolidnih prodavalaca bila bi bi družtvu gotova šteta.

Ponude neka se pošilju i to čim prije, preč. g. prepoštu i kanoniku Tomi Gajdeku, predsjedniku družtvenomu. U Zagrebu dne 1. Kolovoza 1875. Dr. Franjo Iveković, urednik družtva svetojeronimskoga.

Riešenje konjičeva skoka u broju 29.

24	61	26	21	28	59	6	19
47	64	23	60	49	20	29	58
62	25	48	27	22	7	18	5
1	46	63	8	3	50	57	30
54	9	2	39	56	15	4	17
45	38	55	34	51	40	31	14
10	53	36	43	12	33	16	41
37	44	11	52	35	42	13	32

Oj mjeseče noćni sveće,
Hvala ti se svuda čuje,
Tebe teče, da se reče:
Da u zviezde sviet te kuje.

Mornar tebe slavi, sveti,
Kad na burnom noćju moru
Da na stienu nenaleti,
Ti mu sjaješ do u zoru.

Riešenje XIII. rebusa u 29. broju.

Bože živi i povrati, nama što je naše već.

Riešenje brojčane zagonetke u broju 29.

Bijaše jih 36.

Riešili su:

— Rebus: Domoslav Jelušić, F. Š. Jasenovčanin, Marija Serdić, Cvjetoslava Drašković, Roka M . . zljak, Novi. Nikola B . . . u Zagreb.

— Brojčanu zagonetku: Domoslav Jelušić, Josip Levičnik, Sidonia Purebl, Trauber nadstražar, Tereza Šram, Rajmund Jelušić, Starec Janko, Jasenovčanin.

— Konjičev skok: F. Š. Jasenovčanin, Šandor L . chmer u Senju, D . rbešić, Rieka.

Listovnica uredničtva.

— Piscu članka „Katakombe u Rimu“. Vaše nam je pero osobito milo. Veselimo se, što ćemo Vas doskora lično upoznati. Bože daj, doskora!

— Velečastnomu gospodinu Andriji Jagatiću. Odgovor na Vaš upit znali ste valja u napred. Sve, što od Vas potiče, primamo objeručke. Želji Vašoj udovoljit ćemo čim prije.

— G. S. S . . . . g i O. R. — Žalimo od srca, što Vaših literarnih radnja i pjesama primiti nemožemo. Svjetovali bi Vas, da prije naučite jezik, u kojem ste pisati nakanili.

— G. Vatroslavu Kolanderu u Beču. Pošiljka veoma nas je iznenadila. Doskora biti će kompozicija u našem listu. Živio!

— D. H. Garčinskomu. — Nadamo se, da ćete se i s jednim primjerkom zadovoljiti.

— Piscu članka o Pra - arijcih. Primismo. Nadamo se, da nas nećete ni u Primorju zaboraviti. Prijatelja Vašega očekujemo. —

— F. Š. Jasenovčaninu. Oprostite, ako Vam cienjeno ime kad i kad medju riešitelji izpustismo. U buduće biti će Vaše ime tiskano, riešili Vi štogod ili ne.

— Prijatelju u Otočcu. Kompoziciju primismo. Čim ju proučimo, prosuditi ćemo ju. Srdačni pozdrav.

— Prijatelju u Osieku. Vrstni članak i fotografije primismo. Domala eto od nas poveće poslanice.

— Prevodiocu talijanske novele. Primismo pošiljku. Novela biti će tiskana, čim dobijemo nešto prostora.

— Piscu vesele igre: „Šilo za ognjilo“. Dok proučimo, javiti ćemo se Vam.

— Vriednomu Prirodoslovcu. Članak primismo, te ćemo ga i tiskati. Hvala.

— J. R. u Zagrebu. U Vas imade mnogo humoristične sile, ali forma Vaših pjesama veoma nezgrapna. Žalimo, što ponude Vaše prihvatiti nemožemo.

— Valpovčaninu u Osieku. — Novela je Vaša omašna, ali je rabiti nemožemo. Uzmite za junake svojih novela zrelije ljude, a ne mladiće. Radite dalje, budite kraći i jezgrovitiji. —

— Ivanu Št . . . . Kanite se pjesme, prionite uz prozu. Bit će tu za Vašu revnost zahvalnije polje.

— H. Š. u V. Njemačkih pjesama u hrvatskom prevodu neprimamo rado.

— Pjesniku „Ruže“. Pjesma je Vaša dosta dobra, samo je konac protunaravan. Može li se ljiljan do ruže došuljati?

— V. V. u V. Misli su nejasne, protuslovne. Kraj toga je tehnika prilično slaba.

— Gospodinu D. L. Očekujemo željno „Žudijku“. Članak o „Jugoslavji“ upotrebiti ćemo, čim nam stigne slika. Srdačni Vam pozdrav.

— G. G. X. u Zadru. Smilesov „Značaj“ upotrebit ćemo, čim dobijemo nešto prostora. Neljutite se, vrli prijatelju, što Vam prevod Vaš dosele neuvrstimo.

— Svim prijateljem našega lista, kojim ovdje neodgovaramo, javljamo, da ćemo jim posebne poslanice doskora poslati.

Tiskom, troškom i nakladom **Drag. Albrechta.** Odgovorni urednik **Vjekoslav Klaić.**

Časopis zabavi i pouci.

Br. 33. U Zagrebu, 15. kolovoza 1875. God. I.

Izdaje se svake nedjelje. Godišnja ciena 4 for.; poštom i domaćim u kuću 5 for. Rukopisi se nevraćaju.

NOĆ NA UNI.

Spjevao Hugo Badalić.

Iur u noći krilo
Zviezdâ sinu roj;
Zvono zujeć milo
   Zove na pokoj.
      Čuj!
Tihi svud je mir!
Samo Una šumi burno,
Samo Una teče žurno
I žubori, ko da zbori:
   „Stan', počekaj tuj."

Čuj s munare
   One stare,
Gdje u tihi noći čas
   Urla glas:
„Allah, allah! i proroče možni
   Blagoslovi, čuvaj krasni din,
      Satri raju, kleta pseta,
      Satri raju, spasi nas!"

Rajo, biedna rajo!
Turska noga tebe gnječi,
Težko gvoždje na rukû ti zvěči,
   Ture vjeru tvoju psuje,
Tielo gazi, dušu truje,
A ti jadna šutiš,
   Nevidiš, nećutiš
Kletve grozne, težki jad!
   Iz sna se preni
      Ne više rob:
   Vraga poždeni
   U crni grob!

Nebom mjesec divni kruži
   I dolinom sipa čar,
A uz gusle gorko tuži
Pjevajući sliepac star;
   Zuje žice tužno, tajno,
      Gorom ori jeka — oj:

„Ej! S onu stranu Une vode,
      Čuj rode moj —
Raja ima braće svoje,
      Braće rodjene. —
Prevalit će braća Unu,
      Vodu hladjanu, —
I pomoći braći svojoj,
      Braći rodjenoj!"

U boj — junaci slavni!
Za častni krst, slobodu
Prolievat krvcu spravni,
   Utišat suze rodu!
U boj! Nek Ture jednom
   Za griehe plati sve!
U boj! Nek rodu biednom
Dan svane — dugo čekan:
Slobode zlatne, oj slobode dan! —

——x——

Majka i kći.

Izvorna pripoviest.

(Nastavak.)

Petrovićka ostade sa kćerju sama. Uboga Anka sprovadjaše sada tužne dane. Suznim očima i drkćućim glasom znalo bi milo mi djevojče češće pripoviedati o težkoj nevolji svojoj, o progonstvu, što ga od vlastite majke trpiti mora. Više puti, kad bi Petrovićevim dolazio, nisam Anke ni vidjeti mogao; tada bi se morao koj časak zabavljati sa Petrovićkom, i sa Rakoczijem, koj je vazda uza nju bio. Ponašanje ove dvojice prema meni bijaše veoma čudno; jedan dan susretali bi me najvećom pažnjom, drugi dan opet obćili bi sa mnom, kano da me iz dna duše preziru. Ovakovom zgodom bijahu razkalašeni, smijali mi se svaki čas, šaptali si potajno u uho, dapače me kadkada i očito vriedjali.

Jednoga dana, — bijaše pod večer, — nadjoh Anku svu zaplakanu i gorko razcviljenu. Počeh ju izpitivati, što ju boli, ali ona nemogaše od plača progovoriti. To me je ljuto dirnulo. Čemu da dulje puštam, da zaručnica moja pred Bogom i pokojnim Petrovićem

dulje strada, da podnosi progonstvo vlastite majke? Odlučih još danas s majkom ozbiljno progovoriti i ruku njene kćeri uprositi. Ali u taj par poćutih na srcu svojem neki nemir; neka grozna slutnja munula dušom mojom. Uzdrktah od tajnoga straha po cielom tielu. Ali umah se opet osokolih, te uhvativ plačuću Anku za ruku, krenuh potražiti majku.

U prvoj sobi sjedila na divanu Minka Petrovićka. Bila je sama. U ruku bijaše joj pletivo. Bijaše bjelinom zaodjeta, spuštenih kosa, lica nešto nemirna i blieda. Čim nas spazi, ustane sa divana, porumeni, i zadrkta po svem tielu.

— Milostiva gospodja„ započeh nesigurnim i tresućim glasom, eto me k vama u vele važnoj stvari. Dopustite mi, da ozbiljno s vama koju progovorim.

Petrovićka probliedi i baci se u naslonjač. Drkćućimi ustnicami progovori:

— Izvolite sjesti.

Ja sjedoh u naslonjač. Kraj mene stajaše oborenih očiju plačuća Anka. Silni nemir uzrujao mi svu dušu. Jedva da odolih duševnoj nemoći.

— Gospodjo Petrovićko, uzeh pridušenim glasom, vi me poznate. Vi znadete dobro, što vriede moji posjeti u cienjenoj kući vašoj. Vi znate, da ja ljubim od srca Anku. — Petrovićka se sva strese. — Na smrtnoj postelji vašega supruga, nezaboravnoga mi prijatelja Petrovića zamolih ruku vaše Anke. Petrović je privolio. U posljednji čas života svoga blagoslovio mene i Anku vašu, moju liepu zaručnicu. Milostiva gospodjo, molim vas, neuzkratite mi vi privolje svoje. Usrećite nas, blagoslovite nas. — I uhvativ Anku za nježnu ručicu, ustadoh te stupih š njom pred Petrovićku.

Petrovićka zaniemila ko mramor. Činilo mi se, da se u duši njezinoj zbiva grozna, težka borba. Rumen i bliedoća mienjala se uzastopce na licu njezinom.

— Gospodjo, smilujte se, kliknuh.

Minka Petrovićka ostade i nadalje niema. Najednom pogleda strielimice Anku i mene, licem joj preleti pakostan smieh . . .

— Ha, ha, ha, nasmije se ona glasno i posprdno — vi ste, doktore moj, krivo računali. Anka je moja kći, razumijete li mene? Ja sam majka Ankina, ja razpolažem sudbinom njezinom. Anka nemože biti vaša, ja vam je nedam. Jučer sam ju obećala svojemu prijatelju Rakocziju.

Rieči Petrovićkine poraziše me do kraja. Obnemogao padoh u naslonjač, uboga Anka procvili kano sužanj u dubokoj tamnici. Petrovićka gledaše nas nekim osobitim zadovoljstvom.

— Ali gospodjo, kliknuh za čas razabrav se malko, neubijte nas. Nerušite sreće naše, budite milostiva. Jedna vaša rieč može nas sve vieke usrećiti. Smilujte se, — i padoh pred njom na koljena.

Gospodja je Petrovićka ustala.

— Netrošite rieči, gospodine, uze nekim ledenim mirom, netrudite se uzalud. Ja sam svoju rekla. Anka neće nikad vaša biti.

— Nikad, uzkliknuh, i obuhvatih koljena Minke Petrovićke. Nikad! . . . I Anka joj pade pred koljena.

— Mamo, klicaše ona gušeć se od plača, sladka, dobra mamo moja, ubij me radje, samo me nedaj Rakocziju. Usliši molbu moju, usreći nas.

Petrovićka ju prečula.

— Ustanite, kliknu prema meni, zar se nestidite klečati pred Minkom Petrovićkom? Neznate li onu: T k o p r e z i r e m a j k u, n e z a v r i e d j u j e k ć e r i. I pokaza mi rukom na vrata.

— Gospodjo, viknuh duboko uvriedjen, vi neznate, što činite. Znate li, nastavih gnievan poput razljućena lava, Anka mora biti moja. Ja ću Petrovića iz groba probuditi, pozvati ću ga ovamo, neka mi o n dade zaručnicu moju. Razumijete li mene?

Minka probliedi ko stiena, oči joj se pomutiše, uzdrktala — i pala u nesviest.

— Anko, bježi samnom, viknuh, ovdje ti nema više obstanka. Spasi se iz pandža ove nesretnice. —

Anka poleti prema meni i zagrli me; — ali u čas pobrza opet k onesviešćenoj majci, i baci se na grudi njezine.

Biesan i zdvojan ostavih nesretnu kuću, gdje sam tolikih jada doživio. Po tamnoj mrkoj noći lutah gradom, neznajući, kamo da idem, što da radim. U grudih mojih buktilo, vrilo se i bučilo. Činilo mi se, da će mi srce pući od grozne muke i boli.

Kasno u noć dospjeh kući svojoj. Pred sobom dočekala me stara služavka moja, čudeć se, što sam tako kasno kući došao. Crvenkasto lice stare te bake čudno se smiešilo.

— Gospodin doktor imade list na stolu, poče ona škiljeć svojim očima.

Poletih prema stolu, gdje je pismo ležalo. Bijaše od premile mi ruke Ankine. Otvorih ga brzo. List je glasio:

Jedini moj Radivoju!

Grozne zgode, što nas danas stigoše, sklonuše me na zdvojan korak. Vidim, dragane moj, da neću biti nikada Tvoja, dok budem u rukuh materinjih. Odlučih zato još danas pobjeći. Dodji u ponoć pred našu kuću, tamo će Tebe dočekati naša služavka. Vodi me kud Te drago, ja sam Tvoja i jedino Tvoja do vieka.

Tvoja

nesretna Anka.

Divna djevojko, kliknuh i poljubih nebrojeno puti premilo mi pisamce. Da, idem po tebe, oteti ću te smrtonosnim pandžam nesretne majke tvoje, ljubit ću do konca vieka i svieta. Braniti ću te od svega zla i svake biede; sakriti ću te pred svietom, da te nitko nikad više nenadje ni život ti neogorča.

Pogledah na uru. Bijaše tik pred dvanajstom. Požurih se prema kući Petrovićevoj; služavka me dočeka i povede u prvi sprat. Tamo u jednoj sobi nadjoh plačuću Anku. Ona dohrli k meni, pade mi oko vrata i uzklikne: „O koli smo nesretni!“ Dugo stajasmo zagrljeni, dok se nesjetih, da nam se požuriti valja.

— Ajde Anko, spremi se. Zateći će nas tvoja majka!

— Da, pravo imaš dragi moj, eto me umah. I podje prema ormaru, da se zaodjene.

Nestrpljivo čekah, dok se je Anka opremala. Činjaše mi se, da sati strielimice hrle, a nebijaše nego tek nekoliko časaka prošlo.

— Anko, hajdmo.

— Počekaj dragi, zlati, samo još časak, još nisam gotova.

— Ali Anko žurno.

— Samo još časak.

Anka bijaše se spremila. Polagano dodje do mene. Uzeh ju pod ruku, te podjoh prema vratam. Došav do praga, uznemiri se Anka.

— Joj, dragi Radivoju, nemoj se žuriti, nemogu te sliediti.

— Ta šta ti je za boga?

— Jako mi je zlo, noge mi se drvene, nemogu dalje, daj stani samo malo. Mučno mi je.

— Ali Anko, žuri se, bježmo, dok je vrieme.

— Nemogu, nemogu — i uboga djevica klone na prsi moje. Nemogaše ostaviti doma svoga.

U taj par otvore se vrata susjednoj sobi, a umah zatim ukaza se Minka Petrovićka sa sviećom.

— Oj, nesrećo, kliknu biesno i poleti prema meni, zgrabi obnemoglu djevojku za kose, te ju odvuče u drugu sobu. Za sobom zabravi vrata.

Nekoliko časaka stajah sav zapanjen, neznajući, što da uradim. Htjedoh već na vrata navaliti, probiti jih i Anku oteti. Ali doskora klonuh duhom, te ostavih kuću. Zasramljen, gnievan, gorko razcviljen dospjeh domu svojemu. Činjaše mi se, da mi je srce posve obumrlo, duh za uvieke smalaksao.

Sve do rane zore sjedjah obučen na postelji svojoj, zureć niemo u svieću, što je kraj mene dogarala. Mislio, ćutio nisam ništa. U duši mojoj bijaše pusto, — pusto, bolje no u pustari Saharskoj.

Istom u zoru usnuh. U snu ukaza mi se stari Petrović. Na čelu mu bijaše napisano: „žrtva nevjerne žene.“ Blied, slab, suh približavao se meni, te mi sve nešta nerazumljiva šaptao. Prikučiv se sasvim blizu, nagne se nad mojom glavom i prozbori tiho: „Ako si čovjek, ti ćeš me osvetiti.“

— Da — osvetiti, uzkliknuh, prenuv se u pol biela dana od težkoga, nemirnoga sna.

* * *

Još jednom se spremih k Petrovićki. Jučeranje zgode i netom minuli san probudiše u meni živu želju za osvetom. Neka propane Petrovićka, govorah sam sebi, ali Anka mora moja biti! Ali koli me iznenadi, kad me služavka Petrovićkina ubaviesti, da je Petrovićka u ranu zoru skupa sa Ankom i sa Rakoczijem grad K. ostavila i nekamo na selo pošla . . . . . .

(Nastaviti će se.)

VODENI LILJAN.

Spjevao R. F. Jorgovanić.

Jezerca gorskog srebrni val
Lelija se tiše i tiše,
I dirajuć nježno osamljeni žal,
I vodeni liljan zanjiše.
„Ah, miruj milenče, šapće mu taj,
U mojem krilašcu počiva
U podobi rose dušica, znaj,
Što propade jadna, nekriva.“

Čuj, dvoje ti dragih bilo je tuj
Na tvojoj obali prije,
Ni zlatnieh struna skladani zuj
Od duša im skladniji nije;
Pa budne li noć, pa budne li dan,
Pod zviezdom i suncem žestokim,
Viek snivali iste ljubavi san
Čuvstvovanjem nježnim, dubokim.

Kad večera nekog dragan je sâm
Na obalu pošo s miline,
Na iztoku planu mjeseca plam
Obasjav jezerca dubine;
Tad sviranje tiho i glasbeni zvon
Iz vode ječati stane,
I koli je slastan, pozivan on,
Pred dragim djevojka svane.

Ustanca su njena korala dva,
Dvie ljubice oči joj mile,
Nediranim sniežkom tielo joj sjâ,
A rieči su opojne sile;
Nepojmljivim čarom dragoga tad
Na gole grudi poziva:
Aj dodji, aj dodji, sviet je jad,
A raj se u jezeru sniva.

Savlada mu dušu i nesvjest i vaj,
Već neće da čaru odoli,
U radosti vječne mamći raj
U dušu mu ulije boli,
Na ledene grudi blistavi čar
Nehotice jadan pohrli,
Zaboraviv drage ljubezne mar,
Vodenicu vilu zagrli . . .

Jezerca gorskog srebrni val
Lelija se tiše i tiše,
I dirajuć nježno osamljeni žal
I vodeni liljan zanjiše;
Iz liljana plane plameni znak
Drhćućimi, bliedimi traci,
Ko svjetlo bludeće, pane li mrak
Na pustoj, osamljenoj raci.

Juditha Stern.

Novela od Pavla Heyse-a, preveo ju B. B.

(Nastavak.)

Nikada nevidjeh čovjeka, koji bi toli požudno i ujedno toli prkosno te skoro zapoviedajućim pogledom motrio krasnu ženu. Prama njoj se pokazivao hladnim i stranim, govorio većinom s njezinim suprugom, te se vedar pričinjavao, da mu je samo do toga, da zabavlja družtvo šaljivim govorom i svakojakimi zgodami iz dalekih zemalja. Kada se je sve podalo čaru njegova zabavljanja i domaćin udario uz ostale u smieh, sunu on iz dubokih si očnica široki, blistajući se pogled na liepu gospodju, koja se nezlovoljila kao ni drugi, što on sam, koji je sve razveseljivao, veselim nebijaše.

Mržah ga od toga časa, mržah tim žešće, što sam tek po njemu sa užasom upoznao sama sebe. Zlosrdnuh se na onu strastvenu požudu, koju odkrih u pogledu njegovu, koja mi se pričinjala kao smrtni grieh prama toj krasnoj gospodji, kao oskvrnuće hrama na presvetom ove sretne kuće — pa ipak si moradoh, strašno se zgražajuć, medju svojima četirima zidinama priznati, da je i u meni tinjao slični pogubni i griešni plamen, koj je iznenada počeo prietiti, da će, ljubomorom prema tomu tudjincu potican, provaliti iz skrovišta i razprskati se nad mojom glavom.

Dajte da zamučim, kako probavih noć, kako se tada jedva usudih pogledati u lice danu. Ukućani me, osobito gospodja Juditha, pitahu, što mi je. Moradoh odmah tražiti savjeta u doktora Alcobare, koga već

Karlov Tin u Českoj.

smatrahu kućnim liečnikom. Možete si pomisliti, kako mi je bilo na srcu, kako se upriech, da bolno lice razvedrim prihinjenom živahnošću Sve prevarih; samo me tihim začudjenjem promatrala ona, koja potaknu to zlo; vidjeh, gdje me pogledala češće no obično.

Činjaše se, da me doktor drži, kao da me ni nije na svietu. Potajno mu zahvaljivah na očitu mu preziranju. Tako ga mogoh i nadalje mrziti po volji i mirnom sviesti.

Davida Sterna bijaše posve začarao uzprkos njegovoj velikoj mudrosti i poznavanju ljudi. Razgovarahu se o stvarih, o kojih bi naravski imao malo s kime govoriti. Jedino se činjaše, da gospodju Judithu nemogaše uminuti neka tajna bojazan. Ali dobro vidjeh, kako se trsila svomu suprugu za volju, da te svoje predsude neizda pred novim ukućanom.

A ja bijah svedj njemiji, zlovoljniji, tužniji u tom živahnom kolu, samo se odsada već nitko nebrinuo za

Djevica orleanska.

Doskora opazih, da bijah jedini, kojemu neškodila njegova zamamna vještina. Neprodje ni nedjelja dana, on se ugniezdio ne samo u Sternovoj kući, nego je i u svih židovskih družtvih onog grada, a i u nekojih kršćanskih, bio od sada već kuhan i pečen. K nam dolažaše ipak svaku večer, kadkada posve kasno, kada se nije mogao oteti pozivu u koju drugu kuću. Staroga

moju tugu. Uvidiše, da od nekog doba nisam tako ljubezan, kako prije bijah; mlade me djevojke zato dražile; i to im dosadi napokon. Radje slušahu darovito brbljanje doktorovo, koji jih mogaše sve ovijati oko prsta.

Ali da nesmatraše vriednim u nijedne pokušati svoju sreću, to je istom pravo „vriedjalo i zavadjalo."

Pa ipak, pomislim li sada na ono pakleno doba, — nebijah posve biedan sred svojih muka. Žestoka je prva strast, bila ona neutješiva, griešna i po život pogubna, mladu čovjeku uviek toli čudnovato razjasnjenje njegove nutarnjosti, te se nebi odrekao najžešćih muka u tu cienu, da za svoje srce ništa više nezna. Obilažah kao u magičnu snu, nepojmih, kako mogah toli dugo gledati to lice, a ne oćutiti, da ću s njega poludjeti; pred očima mi lebdila sada uviek i kod posla i u snu. Tek kada ju živu gledah pred sobom, bijaše nešta u nevinoj veličajnosti njezina bića, što mi malo ohladi goruću krvcu. Jad, da se tim likom opajahu još i druga bića, odvrati moju strast, i zlovolja prama momu nuzljubu uduši za čas sva ćućenja, što jih držah griehom.

Nekoliko ljetnih nedjelja bijaše prošlo. Obitelj običavaše inače probaviti ljetnu žegu na seoskom posjedu, pol ure od grada. Ovog puta otezahu selitbu, očito radi liečnika, koga zadržavaše u gradu njegova upravo se razcvitajuća praksa. Ali se jako pokajaše. Jednoga sinčića, sada već u četvrtoj godini, napade težka bolest. Zamišljeno kimaše glavom stari, vrlo izkusni liečnik, koj i po doktorovu dolazku neprestano dolažaše u kuću. Prvog puta vidjeh te toli sretne ljude u smrtnom strahu; gospodja mi se Juditha nikada nepričinjaše ljepšom, nego sada velikih, sanenih očiju, bliedih lica, ali nejadikujuć, u svoj veličini najdublje materinske žalosti. Pače ovih dana nevolje i skrbi mišljah jedino na svoju strast, prem sam jako ljubio biedno diete, koje lebdjaše medju životom i smrću.

Kada stari liečnik otcu odvrati, da tu ništa nepomaže znanost; da se nije nadati spasu, ako si sama narav čudotvorno nepomogne, — onesviesti se prvog puta majka uz postelju djeteta. U taj čas dodje Alcobara. „Hoćete li meni dopustiti?“, zapita otca. Tko nebi bio dopustio! Odmah poče raditi po nekoj methodi, s kojom je, reče, jako uspjeo u Indiji.

U tri dana nestade svake pogibelji. Za dvie nedjelje skakalo diete toli veselo vrtom, kao da mu nikad ništa nebijaše.

Možete misliti, kako se hvalilo izbavitelju. Ali se činjaše, da mu ništa, što mu mila i dobra učiniše, neugadjaše, do li da ga majka oslobodjenoga pogledala žarkim pogledom i više se družila s njime kao i sa ostalimi, nego li mu se uklanjala.

Samo ja ostadoh isti. Zdravljem djeteta, kojemu bih inače sve bio žrtvovao, jedva me i dirnu, bijah samo veseo, da se mogoh bez svake druge misli posve podati svojoj biednoj strasti. Turoban bijah kraj veseloga slavlja, kojim proslaviše roditelji spas svoga djeteta, i odoh od ostalih čim mogoh, da se na samu u vrtu posve predam svojoj tuzi.

Bijaše prilično na dnu maloga perivoja sjenati pavillon, jednostavna koliba, gdje više puta nadoknadih za vrućih popodneva noćni san. I inače se tude bavih u hladnoj samoći; mislim dapače — prosti mi bože! — da sam gradio i stihove.

Onoga dana nemogoh niti toga, nego se pružih unutri na klupu, koja bijaše uz prednju stienu, te se zavezoh doskora u blagu zaboravnost, utrudjen dugim hinjenjem, na koje me siljahu kod stola.

Kašnje me probudi glas, koj se vani oglasi; po tami u kolibi opazih, da sam prospavao nekoliko ura. Glas se na to ozva upravo pred vrati; bio to glas doktora, smrtnoga mi neprijatelja. Nadah se, da će proći. Ali mjesto toga otvori vrata, pogleda brzim pogledom u kolibu i reče: „Neima nikoga unutri i liepo je hladno. Nećemo li na časak unutra, gospodjo cousino? Malo vas je umorio dugi objed.“

„Volim ostati u svježu zraku“, odvrati glas, koj mi je uviek prodirao tja u kosti

„Pa kako vas volja“, primetnu doktor. „Ali odsjedite barem pet časaka ovdje vani. Stolci su jako udobni, a morate mi ipak dozvoliti, da vas malo silujem. Zadnje težke dneve morate popraviti, jače vas se je dirnulo no i slutite. Takova šta stiže istom kašnje, ako nepazimo.“

Nekoliko stolaca bijaše vani pred pavilonom, upravo pred stienom, o koju se oslanjaše klupa, na kojoj počivah. Moradoh čuti svaku slovku; ni malo se nebrinuh za to, da nedolikuje prisluškivati tudji razgovor. Toga čovjeka mržah i tu ženu ljubljah. To bijaše posve dosta, da me oslobodi daljnjega promišljavanja.

I iz početka nebijaše ništa osobita u njihovu razgovoru, u ničem se nerazlikovaše govor doktorov od obične mu conversacije, nego možda u čudnu mu glasu. Pričinjao mi se još laskavijim, mekanijim i uzbunjenijim nego inače, i nješta strastvenobolna bijaše u tom, kako je pripoviedao o svomu putovanju.

Spominjaše osim toga, da je posvuda uzalud tražio sreće i mira, ili dapače i znanja, da li se vole sreća i mir.

„Uviek me, gdjegod mi najbolje bijaše, prognalo opeta brzo gorkim izkustvom ili tajnim unutarnjim glasom, koji mi kliknu: nečeka te tude nego na posve drugom mjestu tvoja prava sreća, tvoja kob, riešenje svijuh tvojih zagonetaka u životu. Tako me ni nemogahu začarati žene u nikojoj zemlji.“

I sada posve hladno, kako mi se činjaše, pače skoro etnografskom temeljitošću razpravljaše o krasoti žena pod raznim podnebljem. A i najškakljivije sitnice, što ih spominjaše, znade toli hladnokrvno spomenuti kao nešta, što je posve razumljivo, da bi ga bez prigovora slušati mogla i najnježnija žena, ako se nebi htjela pričinjati sramežljivom. Mene pako uznemiri ta znanstvena razuzdanost, te se bojah za dušu plemenite gospodje, koja morade mučati, ako nehtjede uvriediti onoga, komu je dugovala toliku hvalu, ili nebiti u njegovima očima tiesnom robskom dušom.

(Nastaviti će se.)

Nešto o tehnici „Čengić-age.“

(Nastavak.)

2. Kad izriče sentencije, zatim pri refrainih. Tako ima refrain u drugom pjevanju:

Vidit mu je, mrijet mu se neće,
A jest nešto, što ga napried kreće.

Zatim sentencije:

Oro gnjezdo vrh timora vije,
Jer slobode u ravnici nije.

ili:

Čistom dušom vršit onom treba,
Koji vrši, bog što sudi s neba.

Eto nam rimovana i deviza Čengić-age:

Tuci raju, tuci Turke k jednu,
Samo čuvaj uspomenu vriednu.

3. Krasno se je pjesnik poslužio srokom i u svečanom govoru.

Govor starca svećenika u trećem pjevanju pun je krasnih rima, koje još većma uzvisuju cienu njegovu. Osobito je u tom obziru poučan konac govora, kadno siedi starac opominje svom silom crnogorsku četu, da se kaje:

„Kajite se, dok imade dana,
Dok je doba, djeco, kajite se;
Kajite se, dok nije pozvana
Duša k onom, koji nebom trese,
Kajite se, jer zemaljskog stana
Tlek izmiče bjegué, kajite se:
Kajite se, jerbo zora rana
Nać će mnogog. kud za vazda gre se.
Kajite se . . . .“

Ovdje je stari svećenik svu silu svojih rieči uložio, nebi li srca Crnogoraca skrušio, te iz gorskih lavova učinio tihe jaganjce. Prema tomu rimovao je pjesnik rieči tronuta starca (1, 3, 5, 7 = ana; 2, 4, 6, 8, = ese).

Pjesnik Čengić-age rabio je srok, ali štedljivo. Služio se njim samo na veoma važnih mjestih.

Ako se je pjesnik, rabeć obični srok, poveo za našimi Dubrovčani i modernimi pjesnici ostalih naroda, to se je takodjer ugledao u narodnu pjesmu, te upotrebio neku osebinu njezinu, tako zvanu leoninsku rimu.

Leoninskom rimom zovemo, kad se sriču prva i druga polovina jednoga te istoga stiha. Takovih srokova ima u narodnoj poeziji veoma mnogo, te se Jagić tuži, da su mu te rime malo ne već i dosadile bile*. Ove leoninske rime poslužile su i našemu umjetnomu pjesniku. On neobiluje njimi, ali jih upotrebljuje veoma zgodno. Na mjestih, gdje hoće kakovu sentenciju ili zaključak osobito kratko izreći, te gdje dva rimovana stiha rabiti nemože, tamo mu služi leoninska rima.

Eto nekoliko primjera. Aga dovikuje Brdjanom:

Vi bo kako. sva će brda tako.

Pjesnik veli, da umrieti za Hristovu vjeru

Težko nije, tko se za nju bije

Refrain:

Niti pisnu, niti zubi škrinu;

ili konac I. pjevanja:

Durak huknu, sve zamuknu

III. O ukrasih govoru.

Pravomu pjesniku valja nastojati, da mu jezik u pjesmi bude slikovit i živahan. To će postići rabeć trope (slike) i retorične figure.

Pjesnik Čengić-age upotrebio je sve vrsti tropa i figura, što jih poetika poznaje. S toga upravo razloga, što pjesma naša upravo obiluje slikovnimi i govorničkimi izrazi svake ruke, nećemo se ovdje baviti nabrajanjem i razlaganjem istih, već ćemo samo u kratko iztražiti, u koliko se je pjesnik glede toga držao narodne pjesme?

Narodne naše pjesme obiluju nekimi retoričnimi figurami, i to: repeticijom, pallilogijom, stalnimi uvodi, napokon uvodi sa negacijom. Repeticiju t. j. puko opetovanje tudjih rieči, zatim pallilogiju nije naš umjetni pjesnik upotrebio; on je dobro znao, da takove figure dolikuju jedino prvotnoj, naivnoj poeziji, kakono Homeru i našim narodnim pjesmam.

Stalnih uvoda i zaključaka nije pjesnik doduše izvadio iz narodnih pjesama, ali je svoje nekoje uvode i zaključke na način narodnih udesio. Tako je n. p. uvod u „Harač“ sasvim na narodnu:

Gacko polje, liepo ti si,
Kad u tebi glada neima,
Ljuta glada i nevolje ljute!

Uvodâ sa negacijom poput narodnih imade takodjer nekoliko n. p.

Jeli hajduk, il uhoda turska,
Što uhodi sviloruna krda,
Il volova stada vitoroga?
Nit je hajduk, nit uhoda turska
Već Novica, Čengića kavazu;

Izmedju tropâ najvažnija je u epskoj pjesmi prispodoba (comparatio). Prispodobe, koje Cicero „lumina orationis“ zove, služe osobito za veću plastiku. Prispodoba naime stavlja uz neku stvar uzporedo i sliku njezinu, te zaboraviv često na stvar samu, bavi se opisivanjem slike i u onih točkah, gdje slika samoj stvari nimalo nepriliči. Ona točka, gdje se stvar i slika slažu, zove se tertium comparationis.

Krasnih prispodoba imade u starih eposih, napose u Homeru. Liepimi prispodobami odlikuju se i indijske epopeje. Slike, kojimi tumače stvari, uzimlju te naivne poezije većinom iz prirode. —

Hrvatska narodna pjesma broji takodjer mnogo epskih prispodoba, ali te su prispodobe veoma nedostatne i nesavršene naprama Homerovim i ostalim. Naša je prispodoba kratka, jednostavna; tiče se lih tertiuma comparationis, te neriše slike dalje, van koliko se same stvari tiče.

* Jagić, Pabirci po cvieću narodnoga pjesničtva str. 10. On razlikuje tri vrsti leoninske rime: *a)* kad se rimuje ciela druga stopa sa petom; *b)* treća sa petom; *c)* samo četvrta slovka s desetom.

Hrvatska narodna prispodoba neda se ni iz daleka sa Homerovom sravniti. Homerova prispodoba je obsežna, bujna, riše sliku u sitno, dočim je hrvatska priprosta. Hrvatska prispodoba sastoji većinom samo od jednoga stiha, riedko kada od dva ili tri. N. p.

Kad udari u katane Marko,
Kano soko medju golubove.

Ovdje se jednostavno spominje, kako je Marko medju katane udario kano soko medju golubove. Grk bi sliku „soko medju golubove" točno i liepo naslikao, te prispodobu ovu za kakovih deset stihova povećao. Eto kako Grk prispodablja:

„A kako vuci grabežljivi jaganjce napadahu ili jariće grabeći jih izpod stada, te se ono u gori s nebrižljivosti pastira razstalo; a oni čim zagledn u odmah grabe, budući je ono nejaka srca; tako Ahajci Trojance napadahu".

Hrvatska bi pjesma ovu prispodobu ovako jednostavno izrekla:

„Ahajci napadahu Trojance kako vuci jaganjce."

(Konac sliedi.)

Nikola Tommaseo.

(Nastavak.)

Na zadarskom izdanju stoji napisano, da ga je Kukuljević izdao, ali valjda su i oba ona druga izdanja Kukuljevićeva, bar poznato je, da je on bio prijatelj Tomazeov već od mladosti. Po odlomcih onih pisama, priobćenih u zagr. izdanju, viditi je, da je prvo izdanje izašlo na sviet pokvareno, dočim je izdavatelj dobio iz Dalmacije izkvaren Tomazeov tekst. Tomazeo se baš na to tuži, pa je izdavatelju priposlao kašnje prepravljeno svoje djelce. U jednom od tih pisama kaže Tomazeo, da ima spremne za tisak narodne pjesme, pa da bi jih rada štampati u Zagrebu — nu u koliko je meni poznato, nisu izašle na sviet. Med 2. zagrebačkim i zadarskim izdanjem ima i nekih razlika jezičnih, zato si toga uprav nemogu raztumačiti drugčije, nego da je zadarsko izdanje učinjeno na prvom izdanju, koje je bilo iskvareno, pa valjda u Zadru nisu znali za II. popravljeno zagr. izdanje.

„Iskrice" jedini su spis Tomazeov na hrvatskom, materinskom mu jeziku, nu neznam je li on išta s većim oduševljenjem napisao, nego baš to. S tim djelcem priskrbio si je on i u hrvatskoj literaturi maleno, čedno mjestance. Malena je to stvarca, ali ipak trajna će joj biti vriednost u knjizi hrvatskoj. Uzvišenimi gdjegdje i punimi poetičkoga zanosa riečmi razmatra Tomazeo svoj narod. Ima tu misli zlata vriednih, misli, koje bi si mogli dobro uvažiti. Misleć samo na svoje zemljake Dalmatince, ovako dovikuje mladeži dalmatinskoj:

„Vi mladići, koji idete u tudje zemlje iskati znanje, koje vam zemlja vaša nedaje, budite ufanje i veselje, a ne žalost i strah otačbine tužne. Spominjajte se vazda nje, uzdržite jezik njezin; učite i druge jezike, ali da vam tudji neiztjera materinog iz srca, da nebude rat i dubina u mislima vašim. Ni vladanje ni duša razdružena nemože da živi. Talijanski ćete duh bolje ćutiti, kad budete Slaveni pravi...... Drugih naroda običaje gledajte i počitujte, brez da jih sliepo sliedite oli, sliepo pogrdite. Braća njihova budite a ne robovj."* Kamo sreće, da si ovo upamti dalmatinska mladež: nebi tad bilo u nje onoliko indiferentizma prema svomu narodu, te nebi ni talijanski onoliko govorila!

Tomazeo, koji je htio, da svaki narod sačuva svoj narodni značaj, a da neoponaša sliepo sve što je tudje: spočituje i nama da se rado povadjamo za tudjim, pa nastavlja:

„Iliri budimo braćo najprije (mi recimo Hrvati), ovo neka nam bude kao tielo naše, a druge stvari neka nam dodju izvanka kao hrana svarena i skuvana, od koje što je najbolje s krvjom se mieša, a suvišak neostaje da smeta."

Osobito kad Tomazeo govori o Dalmaciji, tad mu se duša raztapa od milja: on nenalazi rieči, da njimi izrazi svoje čustvo. On plače nad njezinom dosadašnjom sudbinom, ali nezdvaja o njezinoj budućnosti, dapače nazrieva ju sretnu. Al evo kako se sam o tom izražava:

„Dalmacijo draga, tebi nije nikada bio život vlastit; jur mnogo si vremena vučena za kolima drugih naroda. Rado bi ja umro, kad bi ti mogao ostaviti spomenku milovanja i ljubavi moje, kad bi se mogo ufati, da ćeš biti prsten zlatnih veriga, koje valja da slobodno vežu kćeri slavenske matere naše." (Iskrice str. 12), a nadalje opet: „malena si (Dalmacijo) medju ilirskim sestram tvojim, ali neki mi glas svedjer govori, da ti nećeš biti manja ni ružnija, nego da će se pjesme tvoje na daleko čuti i upokojiti će u grobu sinove tvoje, koji su umrli ufajući se u tebe i plakajući ne svoje nesreće, nego bratimske (str. 52). Iz ovih izvadaka razabire se, koli je vruće ljubio svoj narod Tomazeo, a iz svega se vidi, da se je on priznavao sinom našega naroda. Odtud jasno proizlazi, da nije Tomazeo držao Dalmaciju talijanskom pokrajinom, već košto se vidi, on joj je želio ljepšu budućnost u savezu s ostalimi slovinskimi sestricami — navlaš za to i navedoh njegove vlastite rieči, jer kod nas kolaju glasovi, kojih nije nikad Tomazeova duša zamislila. „Iskrice" su u svakom pogledu toliko vriedne, da jih literarni istorik nemože naprosto mimoići. O jeziku samom mogu reći, da je za ono doba, kada izadjoše „Iskrice" dosta dobar, što više: u ono vrieme nije bilo ni u Zagrebu bolje proze. Uzmemo li u obzir, da je Tomazeo već od djetinstva živio daleko od svoga naroda, tad se moramo čuditi, da je još onako liepo hrvatski pisao.

(Nastaviti će se.)

* Iskrice zagr. izd. str. 56. — Scintille p. 47.

Tiskom, troškom i nakladom **Drag. Albrechta.** Odgovorni urednik **Vjekoslav Klaić.**

Ovomu broju dodan je prilog od četvrt arka.

LISTAK.

Djevica orleanska.

(Slika na strani 271.).

Ivana d'Arc, poznata pod imenom djevice orleanske, broji se medju najznamenitije žene u historiji svieta. U poviesti francezkoga naroda imade doduše velik niz raznolikih žena, počam od Fredegunde do carice Evgenije, koje su na javni život znatno uplivale makar ne uvieke na boljak i sreću naroda Od ovih je ipak najsjajnija djevica orleanska, žena, koja je ljuto stradala i kano vještica na lomači izdahnula, ali joj se u poviesti slavi ime poput svetice, a francezki ju je narod odabrao angjelom-čuvarom domovine svoje.

Prva polovina 15. vieka veoma je važna s vjerskoga obzira. U iztočnih stranah Evrope osiliše u to doba Turci; svladav Srbiju i susjedne joj zemlje, približavahu se sve to bliže Carigradu. Silan strah zavlada š njih cielim kršćanskim svietom. Medju samimi kršćani pojavljivahu se kraj toga glasovi, koji željahu, da se crkva sva reformira; veliki se sabori crkveni sazivahu, da ukinu crkveni razdor, i da osude Husovu vjeru. Ali grozna smrt Ivana Husa na lomači pokrene grozan rat u Českoj i susjednih zemljah, s kojega su te zemlje ljuto postradale. Sviet bijaše dakle u taj čas silno uzrujan. Ljudi počeli javne pokore činiti, mnogi proroci i proročice se pojavljivale, pučki govornici obilazili redomice zemlju za zemljom. U to uzrujano vrieme zapodješe Englezi krvavi rat proti Francezom, jer su englezki kraljevi smatrali Francezku svojom nasliednom zemljom. Sredinom naime 14. stoljeća bijahu Englezi, pošto su nekoliko sjajnih pobjeda izvojevali, pače i samoga kralja uhvatili, velik dio jugozapadne Francezke zauzeli. Od toga posjeda držahu koncem istoga vieka samo još nekoja mjesta, kanoti Bayonne, Bordeaux i Calais. Tomu bijahu uzrokom domaći nemiri u Englezkoj, koji se svršiše tim, da je kuća Lancaster englezki priestol posjela. Isto tako nemogahu ni francezki kraljevi zemlju svoju sasvim osloboditi iz ruku englezkih, jer su jih u tom priečili grozni domaći ratovi medju Burgundci i Orleanci.

Drugi Lancastrovac, imenom Henrik V., upotrebi te domaće borbe, upade u Francezku, potuče Franceze 1415. kod Azincourta, uhvati vojevodu orleanskoga, i posjedne Rouen. Kasnije g. 1420 sklopi on ugovor sa Burgundci i kraljicom Isabeau-om u Troyesu, uz koj pristade bolestni i slaboumni kralj francezki zajedno sa državnimi stališi. Po ovom ugovoru imao je sin Henrika V. oženiti kćer francezkoga kralja, Katarinu, a kano miraz dobiti će krunu francezku. Dne 1. prosinca 1420 unidje Henrik V. uz veliko slavlje naroda u glavni grad Paris. Pravi nasljednik francezkoga priestolja, dauphin Karlo, bijaše ovim načinom od nasliedstva izključen.

U to umre Henrik V. dne 31. kolovoza 1431 u najljepšoj dobi svojoj, te ostavi iza sebe devetmjesečnoga nasliednika Henrika VI. Dva mjeseca kasnije umre i francezki kraj Karlo VI. Sada bude francezkim kraljem proglašen od jednih englezki Henrik VI.; drugi pako pristadoše uz dauphina Karla, te ga izkličaše u Poitiersu kraljem svojim pod imenom Karla VII. Sada nastade novi boj izmedju oba protukralja.

Englezi svladaše dva puta, g. 1423. i 1424. (kod Crevanta i Vernereille-a), francezku vojsku, te napredovahu sve dalje. Slabi i nesamostalni kralj francezki neupotrebi naprotiv u godinah 1425 i 1427 pobjede svojih ljudi, već mirovaše, zabavljajuć se sa svojimi ljubimci i raznimi ženami. Tako se zgodi, da su Englezi svedjer bolje napredovali, te napokon i do grada Orleansa doprli. Ovaj je grad ključ, kojim se otvara put u južnu Francezku. Na čelu Englezom bijaše vrstni grof Salisbury. Premda se je grad Orleans živo opirao, obsjednuše ga Englezi ipak sa sviju strana. U veljači g. 1429 bijaše grad u najvećoj biedi. Kralj Karlo VII. i dvor njegov u Chinonu zdvojiše već o spasu grada i ciele državе. Sam kralj bijaše sav od žalosti strven: nigdje mu nebijaše pomoći, nigdje vojske ni novca. Pomisli već ozbiljno, kako bi zemlju svoju ostavio, te u Škotsku oli Španjolsku prebjegao. U taj čas dodje mu pomoć, kojoj se nimalo nadao nije, ne iz bliza, niti od velike i slavne gospode, — već od slabe žene.

Dugo već kolalo je Francezkom proročanstvo, da će jedna žena ovu zemlju upropastiti, a druga da će ju opet spasiti. Žena, koja je Francezku ponizila, bijaše Isabeau. Sada se imala izpuniti druga čest proročanstva.

Prvih dana mjeseca ožujka g. 1429 razprostrla se naime oko Orleansa i u gradu samom viest, da se je neka djevica podigla, koja će Orleans osloboditi, te kralja u Remeš na krunitbu dovesti. Djevica ova bijaše već zbilja stigla u selo Fiersbois, koje je samo 6 milja od kraljevskoga dvora u Chinonu odaljeno bilo. Odavle posla kralju pismo. Bijaše to Ivana d' Arc, osamnaestgodišnja kćerka nekoga seljaka u Domremy-ju tik lotarinžke granice.

Djevica ova bijaše priprosta. Sa braćom i sestrami svojimi pomagaše ona pri gospodarstvu i u kući. Nije bila nikada u školi, te nije zato ni čitati ni pisati znala. Bijaše zdrava na duši i tielu, te bogoljubna i kriepostna, tako da joj po svjedočanstvu domaćega župnika u svoj obćini ravne bilo nije. Uz to ju resijaše duboka vjera i prava pobožnost.

U mladoj duši Ivane niknu za rana ljubav prema kralju i domovini. Već za najmladje dobe svoje zamrznu na Burgundce i Engleze, osobito kad su Englezi g. 1427. i 1428 uz gornju Masu harali i njezino rodno mjesto Domremy napali. Tom zgodom morade ona sa roditelji svojimi pobjeći u susjedni Neufchateau.

Od ovoga vremena ukazivale se djevici Ivani raznolike prikaze, prva ljeti 1428. Oko podne razabiraše ona u vrtu otca svoga glasove od bližnje crkve. Svjetli traci obasjahu ju sa svijuh strana. Izprvice obuze ju strah i dvojba. Ali kad je iste glasove tri put čula, razabra ona, da su to glasovi angjela i arkangjela Mihajla. Ovaj joj reče, neka bude valjanom djevojkom, neka polazi revno crkvu, neka bude dobra, a bog će joj biti već u pomoći. On joj govoraše o velikoj nesreći, što no je Francezku stigla, te joj reče, da ona kralju svojemu pomoći mora. Uz to ju obaviesti, da će joj se do skora ukazati sv. Kata i Margarita, te da će ju ove voditi i svjetovati. Kasnije joj se zbilja ukazaše angjeo Gabrijel, zatim sv. Katarina i Margarita. Čim se je djevica većma zanimala za udes kralja i domovine svoje, tim su joj se češće slične prikaze ukazivale. U potonje vrieme svojega boravka u Domremy-ju čula bi dva do tri put tjednom opominjući glas, neka se podigne i obsjednuti Orleans spasi. Glas ju taj nukaše, da ide u Vaucouleurs kraljevskomu satniku Robertu Baudricourtu. Ovaj da će ju dva put odbiti, ali treći put će ju uslišati i dati pomoć na put u Francezku. Ivana opiraše se ovim nutrnjim ponukam. Ja sam uboga djevica, govorila bi ona, nerazumijem jašiti, a kamo li u ratu vojevati. Kasnije medjutim zaželi si sama, da bude orudjem volje božje te se spremi na put.

Ostaviv rodni dom podje Ivana svojemu ujaku, te ovaj ju povede kraljevskomu satniku u Vaucouleurs. Satnik htjede ju najprvo izćuskati, te kući poslati. Kasnije pusti ju preda se, ali proglasi njezine visije i proročanstva ništetnimi utvarami priprostoga djevojčeta. Kad je Ivana po drugi put u Vaucoleurs stigla, probudi onda obću pozornost svojom pravom pobožnosti i živom željom, da pred kralja dodje i da ga spasi. Dva ugledna muža, Ivan od Metza i Bertrand Poulengy ponudiše se, da će ju pred kralja dovesti. Domaći župnik porazgovori se š njom, a i Baudricourt sklonu se napokon, te napisa pismo, u kojem preporuči junačku djevojku kralju svojemu. (Dalje sliedi).

Karlov Tin.

Po Siegfriedu Kapperu. (Slika na str. 270.)

Dnevi Karla IV. u poviesti češkoj broje se u riedke one dneve, na koje se sin ove zemlje zadovoljno obazrieti može. Uspomene njihove ne mute ni borbe proti slobodi, niti jih ruži izsmiehivanje najsvetijih prava, niti mrzke vojne proti duševnom napredku i uzbudjenoj sviesti narodnosti. Slika je to usuprot doba mirna cvjetanja, a sjaj njezin tim ljepši izlazi iz tmine sve one poviesti iza nje. Pa sbilja je sin Ivana Luxemburžkoga, odgojen u Parisu na dvoru Karla IV. i Filipa Valois, na propalo priestolje svoga otca prineo mnogih izvrstnosti, s kojih bi on bio svakoj zemlji inoj, svakomu drugomu narodu takodjer omilio. Hvalimo njegov gotovi i dobro promišljeni program, zasnovan, da se čovječnost i naobraženje širi; slavimo njegovu kriepku volju da to sve i učini; uznosimo njegovu cjelovitu ljubav prama narodu, kojega krv u njegovih žilah tecijaše; ljubav žarku, kakvu je pred i za njim težko itko pokazao, komu je kruna Večeslavova resila glavu On razširi Prag utemeljiv nove predjele grada, on osnova sveučilište, najstarije iza parižkoga i bolonjskoga, podiže umjetničku školu i sazida mnoge monumentalne zgrade kano što je pražka crkva dvorna i veličastveni most na Vltavi. Za to je on za života još u českoga naroda toli obljubljen bio, da još i dan danas seljak, koji prvi put u Prag dolazi, svomu sinu s počitanjem pokazuje sve što je „mudri kralj“ učinio, i da svetim čustvom posiećuje hram, gdje počivaju kosti „otca domovine.“ Ali i kod gradskoga stanovničtva i ljudi naobraženih ostaje ista ljubav, koju i danas zasvjedočuju, putujući veoma rado do staroga kraljeva grada, kojega sliku danas čitateljem donosimo. To je Karlov Tin, koj leži pet ura od Praga na jugozapadu s lieve strane riečice Berave, a na jaspisovoj pećini od 400 stopâ. To je Karlov Tin, koji u svom razsulu priča o negdašnjoj slavi svojoj: najznamenitiji spomenik sredovječne gradnje ne samo Česke nego i sve srednje Evrope.

Jur u Francezkoj, dok je Karlo bio na dvoru pape Klementa VI. u Avignon-u, zasnova on ideju za zidanje to li Karlova Tina, ko li i drugih zgrada. Tu upozna graditelja Matiju od Arras-a, koji mu po provençalskih uzorih izradjivaše osnove. Misao, koja je Karlu pri tom pred očima lebdila, bijaše da oživotvori ono opisivanje, koje no je Wolfram Eschenbach-ski u svom „Parzivalu“ o gradini Montsalvač narisao; uza to spoji on svrhu, da utemelji dostojno svetište za smieštenje i čuvanje krune i kraljevskih inih znakova, da podigne čvrstu pohranu državnoga blaga i državnih listova; napokon da sebi i svojim nasljednikom priredi zgodno utočište udaljeno od svake buke. Na mah treće godine svoga vladanja, iste 1348. godine, kadno je utemeljio sveučilište i zavod za umjetnosti, poče on taj grad zidat. Ali on umre jur 1360 god. te je nepoznati neki graditelj nakon sedam godinâ tek dovršio zidanje.

Sve što je sredovječna graditeljska umjetnost dopuštala, upotrebljeno bi za utvrdu grada; a da se dostojno izkiti i uresi, pomože kršćanska umjetnost svim što bijaše krasna, dragocjena i sjajna. Grad je sagradjen na plateau-u pećine. Tri su mu diela: najdolnji ogromni za služinčad, pratnju i posadu, nad njim kraljevski stan i stan dekanov, a treći najviši „Hochwart“ nadvisivao je impozantno čitavu gradnju. Dvostruki vienac zidina, od 16 do 18 stopa u vis a 10 u šir obuhvaća s vana grad. Jedini strmi put vodi do utvrdjena glavnoga ulaza, a ogromne kule sa svake strane groze se svakomu, koji bi se htio primaknut. Mostovâ na vlak i kapijâ bijaše veoma mnogo, a kad si prošao i kraljev stan, bijaše jošte jarakâ, zidina, mostova na vlak, kapijâ i kulâ na obranu svetišta. Sobe spomenuta jur kraljeva stana bijahu bogato slikami na zidu i pozlatom urešene. Osobite ljepote i sjajnosti bješe dvorana zborna i dvorana za doček.

Crkvi i službi božjoj namienjenih i posvećenih mjesta bijaše pet: zborna crkva bl. djevice Marije, crkvica sv. Katarine, sv. Nikole, zemaljskog zaštitnika sv. Većelava, a napokon u trećem spratu ponajznatnija medju svimi crkva sv. Križa.

Sve ove crkve i crkvice bijahu pune blaga i umjetnosti. Osobito skupocjeno urešene bijahu crkva bl. djevice, crkvica sv. Katarine i crkva sv. Križa. Na zidu Marijine crkve, odredjene za obćenu službu božju, bijaše, osim bogato pozlaćene rezbarije, mnogo umjetnih slika, prikazivanja iz apokalipse sa dodanimi redci teksta. Tu na uzdužnoj stieni ob desnu glavnoga žrtvenika vidjaše se „žena suncem odjevena, pod nogû joj krnji mjesec, a na glavi kruna: dvanajst zviezdâ“ kako drži „djetića,“ koj bješe pozvan „da pogane na sve strane željeznijem prutom pase“ i kako „velja, rúda, sedmoglava desetoroga, sedmokruna aždaja“ hoće al ne može da joj diete otme. Kraj glavnoga žrtvenika zamieraš tri puta ponovljenu sliku kraljevskoga sazdatelja: jednom, kako krasnoj ženi svojoj Bianki Valois predaje križ dobiven od pape; drugi put, gdje sinu svomu Većeslavu, nasljedniku prestolja, pruža prsten; treći put u podpunom ornatu kao rimski cesar, klečeći pobožno pred sv. križem.

Zidovi crkvice Katarine bijahu počamši od zlatnoga podnožja do svoda našarani najljepšimi karneoli, ametisti, oniksi, hrisoliti, jaspisi i topazi. Pozlaćeni bijahu ovdje i krasni pâsovi svoda i zlaćane zviezdice titrahu po azurno-modru polju svodine, kojoj na podnožju osim drugih u srebru draguljâ lieskaše se velji topaz i chalcedon. U uuglu za glavnim žrtvenikom vidiš prekrasnu sliku djevice s djetetom, a na obih stranah kralj Karlo sa drugom svojom ženom Annom od Pfalza. Ovamo bi hodio kralj u časovih pobožna promatranja. Boravljaše ovdje često po više dana, nikim, pače ni svećenikom svojim, nesmetan. Dà, i ono malo hrane, koju je tada trebao, pružalo mu malim otvorom kroz zid, ali tako, da on toga nije osjetio.

Što god je za onda Česka umjetna i sjajna proizvela, bješe ujedinjeno u crkvi sv. Križa. Tu kano da se je ostvarila fantazija Wolframa Eschenbacha. Dan i noć bijahu mostovi na vlak uzdignuti, vrata zatvorena; u kulah stražili krunsku stražu oklopnici. Bio jih za tu službu čitav corps, a kralj jih mnogimi povlasticami odlikovao. A na galeriji kule hodao dan i noć stražar i svaki sat na sve četiri strane opominjao sviet, da nitko amo ne pristupa.

(Dalje sliedi).

(Novije knjige).

— Slavjan na svetih dnevih ili blagdanih crkvenih. Napisao: Ivan Antunovich, urednik „Bunjevačko-Šokačke Vile.“ U Kalači, Tiskom Malati i Holmeyer. 1875.

— Odmetnik. Poviestna pripoviedka od Ivana Antunovića, kaločkoga kanonika i „Bunjevačke-Šokačke vile“ urednika. U Zagrebu. Slovi dioničke tiskare. 1875.

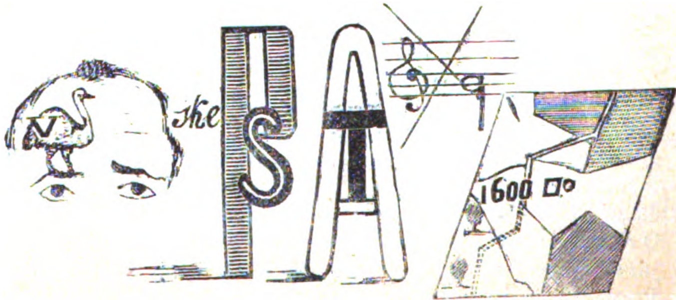
U predgovoru kaže pisac sliedeće:

Evo ti, plemeniti rode! žalostne istine iz osamnajestog vieka!

Ignjat Josip Martinović, nevjeran bunjevačkoj svojoj majci, odmetnut narodnosti i rieči našoj, pokaran i Bogom i svietom, kako je na krvnom stratištu izgubio glavu, opisao sam ti u knjižici ovoj.

A ti ju čitaj i znaj: da odmetnike crkve i izrodice vlastite narodnosti rodoljubivo srce nikad blagoslivati neće!

XIV. Rebus.

Tiskom, troškom i nakladom Drag. Albrechta.

Odgovorni urednik Vjekoslav Klaić.

Časopis zabavi i pouci.

Br. 34. U Zagrebu, 22. kolovoza 1875. God. I.

Izdaje se svake nedjelje. Godišnja ciena 4 for.; poštom i domaćim u kuću 5 for. Rukopisi se nevraćaju.

PRIČA.

Spjevao Gj. A.

Veče bijaše miono,
Slavic pjevo sa gniezda,
Sjalo se nebo sviono
Jatom zlaćenih zviezda.

Ti si u vrtu sjedila,
Hladu večernjem vična,
S gorkog si bola bliedila:
Lieru bila si slična.

Mene je duša bolila —
Tajnu skrivo sam vješto . . .
Ti si me netom molila,
Neka pričam ti nešto.

Sjetih se dobe djetinje,
Blage sjetih se majke,
Gdje su mi bile svetinje
Njene dražestne bajke.

Al su ih dani jadjahni
Sve u zaborav stisli;
Ipak mi duh još mladjahni
Ovu pričicu smisli:

„Zviezdicam dvim dojadilo
Vječno kretanje kobno,
Žića im nije sladilo
Drugâ mučanje grobno.

„Stoga si vjeru zadaše
K ljudem pustit se dolje,
Tudi se čvrsto nadaše
Naći mjestance bolje — —

„Bilo se čedo rodilo:
Nalik bliedjahnoj zori,
Zviezdicam čedo godilo —
Stara želja uzgori . . .

„Uzduhom nut zaroniše
Na vaj družica bajnih —
Čedu u oči se skloniše:
Poput suzica sjajnih.

„Sada mi sretnom dnevice
Zviezde titraju iste —
Znadeš li krasna djevice
Čeda očice čiste?“

Smiešak ti netom sladjahan
Bliede usne zakruži:
Kano u jutru mladjahan
Sunca tračak na ruži.

„Neće li zviezde trnuti
Posred mračne mi rake,
Vazda će na te svrnuti
Svoje blistave trake.“

Tako si tiho zborila,
Gorkom zborila sjetom,
Dok mi je duša gorila
K nebu molitvom svetom . . .

Veče bijaše miono,
Slavic pjevo sa gniezda,
Sjalo se nebo sviono
Jatom zlaćenih zviezda.

* * *

Davno su boli minule,
Lišca sjaju ti čarom,
Tvoje su oči sinule
Snova plamenim žarom.

Evo ti sada djevice
Moje malene priče,
Nje mi se sjećaj dnevice,
U mom srcu bo niče!

Majka i kći.

Izvorna pripoviest.

(Nastavak.)

X.

Prodjoše nedelje i mjeseci, a ja nesaznah o Petrovićevih uza sav trud svoj baš ništa. Nitko mi nemogaše kazati, kamo su pošli bili, gdje li borave sada. Tekar nakon polgodišnjega uzaludnoga izpitkivanja i traženja, doznah na veliku žalost svoju, da se je moja ljubljena Anka morala udati za Rakoczija, da je s njim pošla nekamo u Ugarsku, kamo je pukovnija ovoga premještena bila. Za Petrovićku kazaše mi, da se je dan iza udaje svoje kćeri na brzo odvezla, i to daleko, možda dalje od Pariza, — te da se nikad više u životu svom vratiti neće . . . .

Polugodišnje uzaludno izčekivanje i traženje, zatim grozne boli, što sam jih uza to pretrpio, a napokon tužne viesti o nesretnoj sudbini moje premile Anke dojmiše se mene vele žestoko. Opazih da me je kraj duševne bolesti počela moriti i tjelesna nemoć, naime neka užasna bolest na živcih. Kad bi kada uzeo razmišljati o gorkoj sudbini svojoj i moje Anke, kad bi mi nešto poput ledenoga gvoždja bolno srce pritislo, tad bi i po svem tielu poćutio ledeni mraz i grozni nemir. Počeo bi drktati, sviest gubiti . . . .

Uz takovo duševno stanje zaboravih sasvim i na to, da se Petrovićki osvetim. A što bi i prudilo, da sam staroga Petrovića opet na sviet pozvao; ta Petrovićka bijaše i onako u nepovrat otišla . . . . Nastojah radje, da se osviestim, da zaboravim na prošlost, ter da polagahno izliečim duševnu i tjelesnu bol svoju. Zato podjoh na put u Alpe. Tu u prirodi, sried nebotičnih, ledenih gora gledah, da nanovo uživim. To mi i uspjelo. Vrativ se iza dvomjesečnoga puta opet u svoj rodni grad K., mogah opet lasno obavljati dužnosti zvanja svoga.

Bijah iza godine danâ već pregorio, težke udarce prošlih dana nekako prebolio, ali Anke — moje liepe ali nesudjene Anke nemogoh nikada zaboraviti Svigdje pratila me slika njena, svigdje vidio sam samo nju. Nebi me više kraj toga kidala ona gorka, ubijajuća tuga, ne: — poput angjela božjega, poput angjela čuvara lebdijaše oko mene divna slika njezina.

Za liepih, ugodnih dana polazio bi pod večer, na gradsko groblje. Tu, na spokojištu staroga Petrovića, umirala je u grudih mojih posljednja želja za osvetom; na tom svetom mjestu zamro bi ja časak za ovaj varavi, sliepi sviet, te se zanosio u nadzemaljske strane k pokojnomu Petroviću. Vidio bi tu u duhu sliku preobražene zaručnice moje, moje jedine Anke, vidio bi ju krasnu, uvieke mladu i milenu. — Za ovaj sviet i viek, govorio bi mi tajni glas, nije tvoja, ali tamo gori, gdje samo pravednici živu, biti će vazda tvoja i samo tvoja. Dugo vremena znao bi ovako zamišljen i maštajuć na groblju probaviti. Grobna tišina, uzbunjena samo tihim šaptom strmogleda, kojega se lišće i granje uznjihalo i šuštilo, grobna ta tišina i blagi mir bijahu pravi melem, koji je srce moje i duh moj, sve bolje tišio i mirio. Kad bi se sa groblja vraćao, bijah vazda osobito spokojan i miran.

Jednoga dana bijah uranio na groblje. Iz daleka razabirah žensko čeljade, kako na Petrovićevu grobu kleči i lice si rukama prikriva. Kad se bliže prikučih, razpoznah — Helenu. Tiho i polagano polažah prema njoj, nehtijući je uzbuniti. Ali djevojka začuje ipak korake moje, te se plaho okrenu. Lice joj bijaše zaplakano, bliedje no ikada prije.

— Gospodine Zoriću, kliknu djevojka začudjeno, i pohrli k meni, nisam vas vidjela godinu dana.

— A kamo ste vi dospjela bila, nastavih pružajuć joj ruku svoju.

— Bludila sam sirota širom svieta, sada me je primila k sebi barunica Reichensteinka. Veoma sam joj zahvalna.

— Hvala bogu, dometnuh, da smo se opet našli. Sada se valjda nećemo više razstati. Jelte, gospojice Heleno, vi znate o nesreći mojoj, o gorkoj sudbini vaše prijateljice Anke?

Djevojka me pogledala, kano da o nečem razmišlja, i duboko uzdahnula.

— Kako nebih znala, ta udes moje dobre posestrime zanima me bolje, no išta na svietu. Ja sam velika sirota, ali ona je još nevoljnija i biednija. Da znate samo, koliko strada kraj nevriednoga supruga si Rakoczija! O koli bi ljepše bilo, da je po našoj želji izpalo!

Dirnut duboko stisnuh djevojci nježnu ruku. Podjosmo s groblja u grad. Putem spominjali smo se prošlih dana, sjećali se dobroga Petrovića i sirote Anke. Helena mi medju ostalim pripoviedala, da joj je Anka nekoliko puti pisala, odkada je postala suprugom Rakoczijevom. Umolih ju da mi dade ta pisma čitati. Djevojka se iz početka suztezala i protivila tomu, ali napokon privoli.

— Nije doduše liepo od mene, govoraše ona, što vam odajem tajne srca njezina. Ali neka vam bude. Vi ste zavriedili. vrli gospodine, da znadete, što biva u grudih moje nezaboravne posestrime. Sutra možete listove dobiti Čitajte jih, nasladjujte se barem u duhu s angjelom, kojega ste zavriedili, ali na kojega pred svietom zaboraviti morate. Uvjerena sam da ćete Anku još veéma cieniti i štovati, kad proniknete u tajne njezine. Ali štedite ju. —

Velikom nasladom pročitah pisma nesudjene mi zaručnice. Da je sirota znala, kako sam jih željno čitao, bila bi se ta skromna duša upropastila. Evo pisama.

Jedina moja Heleno!

Neznam, golubče moje, hoće li tebe ovo pismo gdje naći. Neznam sirota, da li mi živiš, kuda li bludiš . . . Ali srce moje je prepuno; nemam nikoga, ali baš nikoga na tom bielom svietu, da mu srce svoje raztvorim, da mu se natužim. Pa zato šiljem ovo pismo na sreću: možda će ti ipak kada u ruke dospjeti. Neka ti

bude neznatna uspomena na onu, koja te ljubi kano rodjenu sestru svoju.

Draga Heleno, neću Te dugo mučiti, pripoviedajuć Ti na široko o gorkoj sudbini svojoj; nekoliko rieči dostaje, da ti kažem svu grozotu nevolje svoje: Ja sam od prekjučer supruga Rakoczijeva. Ti znadeš, što to znači; ti moja jedina prijateljice, koja si gledala u dušu moju kano u čisto ogledalo, ti možeš shvatiti gorčinu ovih rieči.

Nemogoh zaboraviti Radivoja. Majka me silila, prietila mi, da će me ubiti, ako nepodjem za Rakoczija. Šta sam znala ja uboga djevojka učiniti? Htjedoh pobjeći sa Radivojem, ali me majka uhvatila. Silom obukla me tri dana kasnije u bjelinu, sama me vodila pred oltar k Rakocziju. Bijah sva izvan sebe. Pop mi nešta govorio, majka me nukala, da mu odvraćam. Ja nisam ništa razumjela, odgovarala sam svećeniku, što mi je majka šaptala. Rekoše mi napokon, da sam supruga Rakoczijeva; — to me je smrvilo. Što se je iza toga s menom zbivalo, neznam; tek jučer u jutro osviestih se, te se nadjoh kraj najvećega neprijatelja svoga kano žena njegova. Što sam u taj čas počutila, nemogu Ti kazati . . . . . .

Gospodin Rakoczy — nemogu ga zvati suprugom — približio se k meni, i sladkim svojim, ali odurnim smiehom laskavo mi progovorio: Sladka moja ženko, liepa Ankice, neboj se mene, ja te ljubim. I poljubio mi usta. Oh užasno, jedina Heleno, užasno bijaše u taj čas po mene. Čudim se, da nisam opet obumrla. Otimah se cjelovom njegovim, počeh se trzati, vikati. — „Radivoju“, uzkliknuh „gdje si, spasi me, ja nemogu biti njegova.“ Ali Radivoja nebijaše nigdje. Rakoczy mi se uzeo groznim glasom smijati: „Ej ludo nijedna, uzalud vičeš Radivoja, nećeš ga nikad više vidjeti. Znaj, sada si moja supruga.“ I videći, da mu se pokoriti neću, uze kapu i sablju, te ode nekamo. Heleno draga, oj da znadeš, kako mi je odlanulo bilo, kad mi je izpred očiju izčeznuo . . . . .

Počeh sile svoje skupljati, da se razaberem, i odlučim što da uradim. Zdvojne me misli spopadoše, gledah pred sobom vječnu nevolju svoju, razorene ideale, sjegurnu smrt od tuge i jada. Nemogoh ni pomisliti, kako bi samo časak mogla poživjeti uz čovjeka, koj je ljubio moju majku, te kojega sam iz dna srca mrzila. Odlučih mu pobjeći, uteći u neznane daleke strane, tamo iza mora u nepregledne pustare, medju divlje zvieri. Tamo bih voljela bila od glada poginuti, ili plienom okrutnoga tigra postati, nego li biti suprugom neljubljenomu čovjeku. Ali strah — neki nepojmivi strah pred majkom odvrati me od toga. U to mi sine čudna misao u glavu. Čemu bježati u neznane krajeve, čemu stradati i pogibati dugo vremena? Ubiti ću se sama, dosjetih se, biti će u tinji čas kraj mojim mukam. Poletih prema ladici, gdje sam od one kobne noći — ti se je sjećaš — otrov čuvala, otvorih ju, da otrov uzmem. U taj čas spazih u ladici molitvenu knjigu. Uzeh ju nehotice u ruke i otvorih ju. Nadjoh slučajno u njoj neku krasnu sliku, što si mi ju Ti, ljubezna Heleno, poklonila. Zagledah se u sliku. Čudne, raznolike misli počeše se rojiti u mojoj glavi, te se počeh zgražati pred nakanom svojom. Neki strah obhrva mene, te klekoh na zemlju, i počeh vruće moliti. Moljah od srca, ta znaš onako, kako smo često u večer moliti znale . . . .

Prodje nekoliko dana, a ja bijah svedjer sjetna, zdvojna. Rakoczy izostajao ciele dane i noći — to mi godilo. Mogah se barem sama od srca naplakati — zdvajati. Najednom dodje on opet jedno jutro preda me, te mi saobći, da je majka moja za uvieke u Pariz pošla, te da je nikada više u životu vidjeti neću.

— Draga suprugo, završi on, sve te je ostavilo, što ti je bilo milo i drago, sada imaš jedino mene, svoga zakonito vjenčanog supruga. Kani se zato svega suvišnoga plača, povjeruj se u mene, sjeti se dužnosti svojih kano žena moja, i sliedi me. Ja idem sutra na svoje mjesto u Ugarsku, u P . . . ., ajde spremi se. — I približi se k meni, da me poljubi. Oteh se rukam njegovim, i poskočih dva tri koraka natrag.

— Ne, gospodine, ne, govorah mu drkćućim glasom, nikada nemojte tražiti ljubavi od mene. Ja vas nikada ljubila nisam, ja sam svoje srce za sve vieke zavjerila drugomu.

— Ali ti si moja supruga, naglasi on oštro, — ti si dužna mene ljubiti i meni se pokoravati.

— Istina, ja sam supruga vaša, toga netajim. Ja sam vezana uz vas, ja ću vas sliediti, služiti ću vas, kada me je majka vama prodala; — ali ljubiti vas nesmijem, nemogu.

— Dobro dakle, zaključi Rakoczy smiešeć se mirno, vi ćete me služiti i vjerna supruga mi biti. Drugo netražim sada od vas. Možda će doći vrieme, kad ćete mene i uzljubiti. I pruži mi ruku svoju.

Nikada, pomislih u sebi, neću te ljubiti, makar nedoživila sretnoga dana. Poslie podne podjosmo na put u Ugarsku. Koli težkim srcem ostavljala sam milu domovinu, koja mi hrani sve, što je meni milo i drago, možeš razumjeti samo Ti, koja poznaješ moje srce . . .

Već dva puna mjeseca živim ovdje u tudjini kraj tudjih mi ljudi, sprovodim gorke dane u samoći i plaču. Najradje zanosim se duhom u one krasne dane, kad smo mi dvie u maloj onoj sobici životarile, marljivo radile i govorile ob onom, koj mi i sada još lebdi pred očima. Vidim toga krasnika mirna, nježna, ljubezna . . . . oj koja sreća, da ga mogu zvati svojim. Ali ovako smatram se najnesretnijim stvorom na svietu.

Od majke neima od nikuda glasa. Odkad je u Pariz otišla, nerazstavši se sa mnom, nečuh ništa o njoj. Bog zna, gdje je . . . .

Draga i jedina Heleno! Ti si mi bila drugaricom i posestrimom za djevovanja moga, budi mi tješiteljicom i odsele. Ti si prema meni sretna i presretna, jer si slobodna i svojim se imenom ponosiš; a ja se najkukavnije sirotče moram zvati

Anka Rakoczy.

(Nastaviti će se).

Juditha Stern.

Novela od Pavla Heyse-a, preveo ju B. B.

(Nastavak.)

U to čuh, kako je više puta pokušala svrnuti drugamo razgovor. On se pako pričinjaše, da ga je odviše obuzela njegova melankolija, te da mu nije do drugih stvari. „O draga cousino“ reče, „da znademo, što godine od čovjeka učine!“ Nemislim sa većim sažaljenjem na nikoju gospodju, nego li na jednu, koju upoznadoh u Parizu. Nebojte se, neću vam pripoviedati nikakove poviesti o nesretnoj ljubavi. Ništa mi nije odurnijega od takovih priča, osobito medju ljudmi kakovi smo mi. Jer, izuzev drzovitost takove izpoviedi — nemora li svakoj gospodji biti vrlo dosadno ili svejedno, kad čuje, da ima još liepih gospodja? Svaka je ljepota jedina, i posve pravo; nikada je prije nebijaše i nikada je više neće biti. I ako negoji lude njemačke predsude, da sama nesmije znati za svoju krasotu, može se punim pravom veseliti samoj sebi, neprispodabljajuć se s ostalimi. One gospodje, o kojoj govorim, nemogaše već zavesti napast, da želi komu omiliti, bijaše bo u dobi vašega supruga, pa tko će i vjerovati, da bi joj bilo utjehom u tužnoj existenciji, što je svatko vidio na njoj, kako je morala biti dražestna u mladosti? To joj samo ogorčavalo gorku samoću i prazni njezin život. Sama mi je priznala — i uz to zbilja mokre prolievala suze, koje su inače veoma riedke u Parizu — da mora često u pol noći zaviknuti s jada i gnieva, kada joj iznenada padne na um, kako je griešno zanemarila sreću svoje mladosti, pokvarila život s pustimi utvarami o krieposti, bičevala srce, pustila da joj izgore ćuti, a sada — sada bi pružila ruku preko svih sedam glavnih grieha, da bi bilo za nju prieko u vrču još napitka sreće, kojim bi se mogla opojiti i uljuljati svoje kajanje.

Časom se mučalo vani pred kolibom. Tada začuh nježni glasić mile mi gospodje:

„Dakako“, reče, „strašno je samotovati u starosti, bez supruga i djece!“

„Još je nešto žalostnije“, reći će on: „imati supruga i djecu pa ipak samotovati.“

„Onu damu,“ nadoveže, buduć gospodja Juditha nemogaše odgovoriti, „onu staru gospu u petdeset i šestoj godine držahu u obće sretnom mère de famille, jerbo ju je jako štovao njezin suprug i djeca ju na rukuh nosila. Pa ipak mi — prem u takovu času, u kom najnutarnjija narav prodire iz ženske toli strogo čuvane duše, baš kao da se pokorava demonskoj sili — iskreno priznade, da se neće nikada dosta nakajati, što nije pograbila za glavu jedinu sreću, koja joj se jednom bijaše osmiehnula.

A kakovu sreću pravom zovete? pitah hinjenom naivnošću; jer poznah unapried njezin odgovor. — Odvraćanje strasti, koje uzdiže čovjeka nad svakdanju mu uzku kob, te ga čini neograničenim gospodarom njegova života, da sama sebe pokloni, zabaci, uništi — i sve moguće, samo prosto iz dubljine svoje duše te posve bezobzirno. To sve potratih; sa kukavštine, naučene krotkoće srca, sa — bog zna kakovih biednih predsuda. Sada me to uviek progoni kao da sam smrtno sagriešila proti svojoj naravi, nesamo, što sam i nekoga drugoga time unesrećila, nego se i sada još sramim pomisliv, da će me nekoč na sudnjem danu — bijaše dobra kršćanka — pitati vječni sudac: „kako si gospodarila sa blagom, koje ti povjerih?“ i da tada jedino odgovoriti mogu: „Neprestupih nikada zakonâ gradjanskoga družtva i zaboravih na svoja čovječja prava uz dužnosti domaćice.“

„Pa što sudite o toj gospodji?“, reče Juditha, pošto mučaše jedan časak.

„Tragičnom držim njezinu kob i uzvišenom njezinu smjelost, da je to priznala sama sebi i svomu prijatelju.“

„A meni se čini njezino stanje, u koliko si ga u obće pomisliti mogu, nenaravnom bolešću a smjelost, da ga vam izkazala, upravo odurnom. Bože moj! Čudna li Pariza! Kakovih sve grozota tamo neimade! Žena, koja svoju pravednost drži zločinom — ali dosta o tom! Kada budete i vi nekoč sretnim suprugom i otcem, i vi ćete drugačije misliti o tom, te se nećete više diviti onoj dami.“

„Vaše nagadjanje nije možno“, odvrati on posve pridušenim glasom. „Vi to najbolje znate. Niste baš dobrostiva, da me uz svu moju nesreću još i prezirete.“

„Ja vas prezirem? Ako se nadam, da ćete bit sretan?“

„Ne hinite, cousino. Koga želite prevariti, mene ili samu sebe? Nebi vam trebalo tih oštrovidnih ženskih očiju, koje imadete, da uvidite, kako je po me nemoguća mirna sreća, te sretna bračna sveza, -- odkada dodjoh u vašu kuću.“

Čuh, kako je ustala iznenada. Činjaše se, da ju on zadržaje.

„Zašto nebismo o tom govorili posve prijateljski?“ reći će doktor, a glas mu se nepromienio znatno. „Ta nebudite manja, nego i jeste, i neumičite očitovanju nepromjenljivih stvari, koje se time popraviti neće, niti postati ugodnijimi ili manje istinimi i sigurnimi, što čovjek neće o njih da govori. Zar vi toga nebiste znali, ma ja i nerekao ovom zgodom, — u istinu zbilja slučajno i ništa nesmierajuć, — da nemarim za nikoju drugu gospodju, odkada vidjeh vas, da prezirem vodu, ako si nesmijem goruće žedje vinom ugasiti? A možete li me s toga i koriti, ako ste poštena i ako neželite opetovati svakdanjih rieči? Naravni su zakoni, da vatra peče i da led, prem se pričinja hladnim, ipak kožu razgrije, ako ju odanj taremo. Toga nu nemožemo pobiti ni sa svim svojim smiešnim opiranjem. Dakle vidite, kako imate malo povoda, da me radi toga mrzite ili da me se plašite. Ta je stvar po me vrlo ozbiljna — i svakako se radi, štono rieč, o životnoj mi sreći — te nebih mogao u tutanj govoriti i upućivati vas kakovom neslanom ludorijom. S čega si nabirate čelo, Juditho, kao da vam rekoh nešta strašna i užasna?“

ALKIMISTA.

Glas mu bijaše tako oslabio, te morah prislonuti uho upravo na stienu, da razumijem svaku rieč. Uz to drktah toli silno, da se svakog časka bojah, kako će oni upoznati, da je netko u kolibi.

Ali sada začuh njezin jasni i čvrsti glas, kao da želi pokazati, da neima ništa govoriti, što nebi mogao čuti svatko.

„Jako se varate. U životu se ničega neprepah jače nego vaših rieči; nikada me ništa neuzbuni većma, nego da vi držite posve naravnim i običnim, što se meni pričinja užasnim. Naviknula sam tomu, da me drže krasnom; morala bih biti licumjernom ludjakinjom, kad bih htjela to niekati. Ali sam se bila naučila i tomu, da su se utišala tako luda čuvstva, koja se drznuste spomenuti, jerbo su svi častili moga supruga i štovali neokaljani mi život. Svečano vas uvjeravam, da bi svakomu drugomu bila okrenula ledja već iza prve besjede. Vi mi pako spasiste diete, stoga držim vriednim, da Vam odgovorim. I radi toga neću ni reći svomu suprugu, što mi kazaste, prem bi si inače to smatrala dužnošću, te prepustila njemu, da odgovori na to!"

„Svomu suprugu", reći će on hrlo. „Joj draga cousino, koli slabo poznate mudrost i čovječje poznavanje Davida Sterna, ako mislite, da biste mu kazala nešta nova! Mislite li zbilja, on si može utvarati, da ima takovu gospodju pa da on sam od svijuh ljudi, on u petdeset i šestoj godini, opaža njezinu krasotu, njezinu milinu, njezinu moć nad srci i ćuti svih ljudi i mladića? Ta sliepac bi morao vidjeti, kako medju ostalimi gine u nespretnoj čežnji za liepom si odgojiteljicom onaj biedni plavko, koga smatrate sinom u svojoj kući. Po mom mnienju nije taj dječak prekrasan; ali da bi on upravo radi tih svojstva, što ga meni posve neinteressantnim čine, omilio toj istoj gospodji — nebih se tomu čudio ni ja, ni moj častni cousin, vaš suprug. Pa ipak ga trpi u svojoj kući, pa ipak se pričinja, kao da ništa nevidi, kada taj krasni momak naproti njegovoj suprugi sjedi kao maslac na suncu. Pa vi želite tomu upravo mudromu čovjeku pokazati, što biva oko njega? Njemu, koji sam znade, da mora blago svoje ili zakopati ili zazidati, ili priviknuti tomu, da ono zamamljuje i druge oči i druge požude? Vriedna cousino, ta nekušajmo varati samih sebe. Ja drugog grieha nepoznam nego upravo ovaj. Stvari držati pošteno i neustrašivo onakovimi kakove jesu: ako nam se nemile, učiniti jih neškodljivimi, ako nam se mile, rabiti jih kako možemo, da zasladimo ovaj suhoparni život." —

„Dosta", prekine ga ona. „Zadržite si filosofiju, koja mi se nikada neće sviknuti. A još samo to, prije nego se za uviek okanim toga predmeta: težko ogovarate naučnika i pitomca moga supruga, ako o njem mislite ono, što vam se žalibože posve naravnim čini po vašem iskustvu, što ga stekoste u Parizu. U njega je sve, čega u vas neima, da nikada pa ni u snu neokalja pieteta, štovanja ni zahvalnosti prama ovoj kući, koja mu posta drugom očinskom. A sada dosta o tom za uviek! Gledati ću, da zaboravim ovu uru; odveć vam se zadužih, te vam se moram pokazati zahvalnom — prem me ljuto uvriediste. Pomažite mi u tom; tim jedino možete popraviti ono, čim ste se predamnom tako jako pogrdili."

Na to se brzo udalji od kolibe. Čuh, kako joj se lahki krok odzivao pieskom; i on se skoro diže sa sjedišta, ali se činjaše, da mu nije ni na kraj pameti pohititi za njom te s njom prispjeti kući. Izusti nekoliko prekinutih rieči, čudno zaškripi zubi i odahnu, onda se posmjehnu pod silu i pokuša zapjevati neku španjolsku pjesmu, ali brzo zamuknu. Zatim se pomalo odmaknu i koraci mu se odzivahu iz tamnih hodnika perivoja.

Istom se za jednu uru tek toliko oporavih od strašne uzbunjenosti i omamljenosti, da jedva mogoh maknuti nogom i izpuziti iz kolibe. Nemogu opisati, kako mi je bilo; ali ako u obće možemo iza toliko godina pravo suditi ob uzbunjenih čuvstvih, moram upravo vjerovati, da u mojoj nutarnjosti nebijaše pobiedio niti gniev na hladnokrvnu drzovitost toga satanskoga čovjeka, niti štovanje divne čistoće i mirne neoskvrnjenosti one gospodje, nego usuprot neka osobita i grozna naslada, neko neobično slavlje, da je moja tajna bila izdana, izdana onoj, pred kojom ju skrivah tako plaho i koja se pričinjaše, da ni najmanje nevjeruje u nju.

Nikada je sâm nebih mogao odkriti nikojemu čovjeku, a kamo li njoj. Pa gle! ona ju sada pozna! Bilo mi je to pravom bajkom, skoro sam poludio, kad sam htio o tom posve jasno promišljati.

Skoro da se pomirih s onim, koga mržah toli jako, jedino radi toga. A i činio mi se sada najednom baš biednim, pošto bje odbijen i posramljen, pače bih mogao biti prema njemu nekako i velikodušan, dočim na svoje uši čuh, da imah sve, čega nebijaše u njega.

Ali čim ga samo opeta vidjeh, još istu večer, uvidih dobro, da taj čovjek nikada nebi mogao trebati ničije milosti ni samilosti.

Na večer se opet sakupili kod gospodje Judithe isti gosti; nikoji nebijaše vedriji i veseliji, nego li moj neprijatelj. Šalio se sa svimi po svojoj navadi, zapleo gospodara u razgovor o nekoj englezkoj knjizi, koju mu donese, govorio s nekom starom tetkom gospodje Judithe o gombanju, te ga preporučio dvojčićem, premda su još bili dosta maleni. Pače, što je posve čudnovato, zamoli i mene, da s jednom nećakinjom, vrlo krasnom djevojkom, odpjevam neku pjesmu, o kojoj se govorilo prijašnje nedjelje. Bijah dosta slabim pjevačem, ali se nemogoh oteti, te odpjevasmo dosta lošo svoj duo. Za pjevanja zatekoh jedan pogled krasne gospodje, te mi se pričini, da me drugačije motri nego prije. Bijaše nešta žalobna na njezinu licu, neprijazna, ali neoprezna i umorna, kao da je dugo razmišljala o kakovoj zagonetki, te je nemogla odgonetnuti.

S doktorom neprogovori ni riečce. Ali toga neopazi nitko.

(Nastaviti će se.)

Nešto o tehnici „Čengić-age."

(Konac.)

Hrvatska dakle epska prispodoba veoma je nedostatna i nesavršena.*

Kakove su prispodobe u Čengić-agi, jeli se je umjetni pjesnik držao strogo narodne prispodobe, ili se je podigao nad narodnu poeziju?

U Čengić-agi imade prispodoba sasvim narodnoga kroja, jednostavnih i nesavršenih. Tako n. p.

Pisnu Ture kano guja ljuta,

ili

Planu aga kano plamen živi,

ili

Ruknu aga ko bik ljuti.

ili

Gladni Turci kano gladni vuci,

ili

Nigdje glasa, već što sipi
Rosa sitna, ko da nebo plače

ili

Zirni pobre, kako lako idje
Ko da zrakom mutniem pliva.

Prispodobe ove skrojene su sasvim na način narodnih. Ali pjesnik podigao se, kad mu je trebalo, i nad narodnu poeziju, te stvorio krasne, savršene prispodobe, kakovih u našoj knjizi riedko imade. Koliko je umjetni pjesnik narodnu pjesmu nadkrilio, neka svjedoče sliedeće prispodobe.

Pripoviedajuć, kako polazi crnogorska četa noćju sred tihih i gluhih tmnina niz Crnu goru, veli:

„Već ko oblak grada težka
Težke u krilu biče krije,
Pršeć muklo, prieteć muklo
Poraz kraju, gdje se vije:
Tako i četa tminom obavita,
Kó desnici podoba se višnjoj,
Stupa muče, nek se krivci uče,
Da jer grom se neoziva s mjesta
Na krivine, tiem sigurni niesu:
Jer što kašnje, sve to jače tuče."

Liepa je prispodoba i ova:

Vjerna uz druga drug koraca
Nerazlučno, vjerno i tvrdo,
Ko blizanci zviezde jasne,
Kad sunčani zrak ugasne.

* M. Pleteršnik veli u razpravi „Die Vergleiche im Homer und in den serbischen Volksliedern" sliedeće:
Wie Menschen, die noch auf einer ursprünglicheren Culturstufe stehen, sich beim Sprechen gerne der Vergleiche bedienen, so ist es auch erklärlich, dass die ursprünglichste Poesie, die epische Volkspoesie, dieselben reichlich verwertet. Es gibt nun sowohl im Homer als auch in den serbischen Volksliedern eine Menge solcher Vergleiche. Bei den homerichen nun ist ein Unterschied zu machen, der gleich in die Augen fällt. Es gibt nämlich solche, welche das Bild in einzelnen Zügen weiter ausführen. Einen solchen Unterschied kann man bei den serbischen Volksliedern nicht machen; denn dort findet man nur Vergleiche erster Art; ein in seinen Zügen ausgeführtes wird man nicht finden. Gewöhnlich füllen sie die zweite Hälfte des Verses, die drei Trochäen nach der Cäsur, aus und bestehen dann in der Regel nur aus einem Hauptworte mit seinem Epitheton; oder es füllt das Gleichniss den ganzen Vers. Dies sind die gewöhnlichen Formen; Ausnahmen sind sehr selten.

Još je ljepša ova:

Stoji četa višnjeg Boga puna,
Ne ko krvav nož, kiem rana
Zadaje se smrtna i težka:
Već ko pero sveto i zlatno
Kojiem nebo za unučad poznu
Djela otaca bilježi vitežka

Osobito plastična je sliedeća:

Ter tu stoji četa noćna
Kano triesak iznenada,
Il goruća kano láva,
S ognjenijeh što se gora
Na dolinu prleć saspe,
Baš bez brige kada smrtni zaspe.

Najljepša, najveća i najplastičnija je prispodoba, gdje pjesnik prispodablja bielo čadorje Čengićeve vojske po mjesečini sa grobovi praotaca slovinskih. Evo je ciele:

Bijeli se čadorje bijelo
Na tihotnoj mjesečini
Ko golemi grobovi pod sniegom,
Oko kojieh doba u gluho
Zli se dusi vrzu i strašniem
Slikam plaše prolaznika noćna,
Il mu uho pričinjenom
Rikom lava i lavežom pasa
I lelekom stradajućieh gluše.

Prispodoba teče još dalje:

Grobovi su mniš otaca
Slovinskijeh, na daleče
Kieh sloviaše ime slavno,
Oko kojieh Turad divja
O pó dana kano doba u gluho
Pogana se vrze i mozag
Hitri obrće, čijem kako
Da razplaši djecu plačnu,
Nad otražjem sreće bolje
Da necvile svoje jade prike.
Tlapi ti se, sad da lavom rika,
Tlapi ti se, sad da psetom laje;
A sad čuješ lelek mučenika,
Jauk, pisku, težke uzdisaje;
Čuješ zveku gvoždja okovnoga
I uza nju pomaganju gorku;
Slušaj, pobre, jel' i jauk tlapnja?
Slušaj zveku, jel' i zveka tlapnja?
Slušaj . . . . slušaj . . . . ah, to tlapnja nije,
Jer te vidim, gdje te boli jako . . . .
Što? . . ti plačeš? . . . ah to tlapnja nije,
Ti bo s tlapnje mnim da nebi plako:

Ovakove prekrasne prispodobe može izpjevati samo pravi pjesnik-umjetnik. —

Valjalo bi govoriti još štogod o metafori u Čengić-agi, te o obilnih retoričnih figurah, ali to ostavljam za drugu zgodu

V. Klaić.

Nikola Tommaseo.

(Nastavak.)

Budué znamo, da se je Tomazeo bavio prevadjanjem naših narodnih pjesama, to može se uzeti, da je on i jezik iz njih učio: trag se tomu opaža u njegovoj hrvatskoj prozi, nu Tomazeo je bio ipak toliko oprezan,

da nije jednostavno oponašao prosti seljački govor, košto bi to mnogi u nas htjeli, već mu je dao neki umjetni na narodnom osnovani oblik. Tako jedino i valja.

Podkrao se je i Tomazeu gdjekoji italianizam, pa i gdjekoja gramatikalna pogrieška — n. p. nije dobro razlikovao perf. i imperfektivnih glagola; skupna imena sklanjao je u množini itd. — ali njegovi suvremenici su i gore griešili. Izuzev Vukovu prostonarodnu prozu, mi nemožemo ni govoriti za onda o liepom i pravilnom jeziku. Slogu pako Tomazeovu, po mom mnienju, do novije dobe neima para u hrvatskoj književnosti. Rieči su mu po mogućnosti birane, izreke malene i jezgrovite. On je svoj slog udesio prema talijanskomu i francezkomu, što je, mislim, mnogo priličnije naravi našega jezika, nego li ona udavljujuća periodacija njemačka. Tim pravcem kano da su udarili i naši noviji beletriste, počam od Miškatovića pa do Šenoe i drugih — s čime se mi podpuno slažemo. Nešto jasnoće i kratčine romanske smiešane sa Kurelčevom jedrinom i snagom, pa nešto kvasa Jurkovićeva, a svemu tomu, da bude duša prostonarodni govor: pa eto nam primjerenog, naravnog pravog sloga hrvatskog!

„Iskrice“ jesu liep primjer poetičnoga hrvatskoga govora, komu mnogo nalići baš i po smjeru radnje same aligorične: Kurelčeva alegorija „mladost zanešenost“, samo što je dakako u Kurelca jezik mnogo ljepši.

Po svem navedenom sudeć, mislim, da Tomazeovim Iskricam ostaje u hrvatskoj književnosti ne samo istorična, već i literarna vriednost.

Sada da tek štogod rečem o Tomazeovih „Hrvatih“ i njegovu „hrvatstvu“. Godina 1860. raznjihala je živo duhove u cieloj Austriji: poslije krutog Bachovog absolutizma počeše narodi iza povraćenog ustava slobodno disati. U Hrvatskoj najživlje se radilo oko jedinstva i cielokupnosti Hrvatske. Pitanje hrvatsko prešlo je iz Hrvatske preko Velebita u staru hrvatsku postojbinu, u kršnu Dalmaciju. U to vrieme porodiše se dvie stranke u Dalmaciji: jedna, koja je uzdisala za združenjem, a druga opet, koja nije htjela ni da čuje o kakvih Hrvatih. Tomazeo, koji je živio daleko od svoga doma, al koji je dopisivao s mnogimi svojimi zemljaci (većinom potalijančenjaci!), umieša se takodjer u to političko pitanje. Nepoznavajuć dobro prošlosti naše, niti naših medjusobnih odnošaja, a uz to još zlo upućivan od svojih dopisnika iz Dalmacije, poče svom silom raditi proti združenju. U to ime napisa u kratko vrieme nekoliko brošira. Smjer njegova pisanja je, naravski, polemičan, a gdjegdje baš strastven — Hrvati zlo prodjoše na njegovom rešetu. Košto već to prije razložismo, Tomazeo je svom dušom ljubio svoj narod, pa i u tudjini uviek mu nastojao obraniti čast — kako to, da je sad na jednom stao vojevati proti najživotnijem pitanju svoga naroda?

Slovinski narodi nemogu se pohvaliti, s riedkom iznimkom, osobito sretnom pošlosti: sudbina bila im je svima jadna, nu nama na jugu ponajjadnija. Staru kraljevinu Hrvatsku uništiše i razgrabiše njezini susjedi. Tek nekakve „reliquiae“, kako se i sami sabori hrvatski okrstiše, slobodne Hrvatske sačuvaše se sve do ovoga vieka tamo na Savi, gdje još ban hrvatski po nekih privilegijih vladaše nad nekolikimi županijami. Hrvatske zemlje razgrabiše Talijani, Turci, Niemci i Magjari. Jedan dio Hrvatske — kašnje prozvanu granicu ili krajinu — Niemci pretvoriše u pravi vojnički tabor, gdje si odgajahu vojnike u svoje svakojake svrhe. Valjda neima poljane u Europi, koja nebi bila orošena krvlju hrvatskom. U tridesetgodišnjem i sedmogodišnjem ratu borahu se Hrvati junački za — Niemce. Za sve to plaća im bila imena: divlji panduri i kroboti! Hrvati stojahu uviek na braniku civilizacije proti barbarinu, a zašto? čim je naplatila to Hrvatom Europa? — Hrvate vučijahu proti Napoleonu i za Napoleona u boj — zato im nije pofalilo novih epiteta i grdja. Godine 1848. spasiše Hrvati priestol, a zašto? Nagrada im bijahu Bachovi lanci i uz to kovčeg pogrda. U Italiji bje za ovih kobnih ratova g. 1848. hrvatsko ime pogaženo i osramoćeno, kako još nigda. Po gradovih talijanskih čula se samo vika: „morte ai Croati“ (smrt Hrvatom); po zidovih visahu se Hrvati posprdno kao kakve nemani. Tko je samo zavirio u koji onodobni časopis talijanski, toga će zazebsti pri duši nad jadnom sudbinom, koja dopade Hrvate. I umni pjesnik Giusti karikira Hrvata u svojih satirah, jer mišljaše, da je to neprijatelj talijanske slobode! U Mletcih bje proglašena republika. I naš Tomazeo bijaše uz Manina jedan od glava revolucije. Venecija bijaše okružena vojskom, koja se junački borila i njima zadavala jada — to bijahu Hrvati. Na zapovied svojih austrijskih generala Hrvati srtahu u boj kô na pir. Junačtvo njihovo okusiše Talijani, al zato i prezirahu ih kô pakao. Da je u onih okolnostih moralo tako biti sasvim je naravska stvar, ali groznu nam krivicu čine Talijani, pripisujuć to Hrvatom u grieh, kan da je Hrvatska ratovala proti Talijanom! Al žalibože faktum jest, da su oni tako mislili. Manin u jednom pismu, što ga je upravio za prevrata na svoje gradjane, evo ovimi riečmi završuje:

„Italijani! nebudite si veći neprijatelji, nego li što su vam Hrvati!“*

Nad tim mora da se hrvatsko srce raztuži, ali koga da biedimo stoga?!

Tomazeo je to sve vidjao; obće mnienje o Hrvatih našlo je i u njegovoj duši odziva. Sad će biti istom razumljivo ono napadanje Tomazeovo na Hrvate god. 1861. — eto od one dobe već iz Mletaka polježe Tomazeova nekakva mržnja na Hrvate. Košto već spomenuh, on je o pitanju, što no je g. 1861. došlo na red u Hrvatskoj i Dalmaciji, napisao nekoliko brošira.

(Konac sliedi.)

* „Italiani! non siate più nemici di voi medesimi, di quello che in Croati non sono!“ Archivio Veneto T. IX. p. I. 1875.

Tiskom, troškom i nakladom **Drag. Albrechta.** Odgovorni urednik **Vjekoslav Klaić.**

Ovomu broju dodan je prilog od četvrt arka.

LISTAK.

Alkemija.

(Slika na strani 279.)

Od vajkada već žudjaše čovjek za zlatom, zdravljem i dugim životom. Te ideje kano da su mu bile prirodjene. Pomislimo li, da zlato daje moć i silu, bez zdravlja nije ni največe blago ni bogatsvo od koristi, a dug život nadoknadjuje bar ponekle neumrlost, protumačit ćemo si lahko, zašto su upravo za tim težili. Te tri želje, mišljahu, da je jak izpuniti kamen mudracâ, koj da prosti kov pretvara u zlato, lieči sve bolesti, produžuje život.

Najstariji tragovi alkemije sižu u prve vjekove, u Egipat. Bujnoj fantaziji orientalnih naroda nije bila dovoljna namisao o kamenu mudraca, oni ju htjedoše ostvariti, te se je već onda toliko bila razgranila, da je Dioklecijan zapovjedio spaliti sve alkemijske knjige. Privrženici alkemije dapače, tvrde, da potiče od Hermesa i Thota, al spomenici ne dopiru toli daleko. Ni sam Plinij je nije poznavao, bar je nigdje ne spominje. U V. VI. i VII. v. gojili ju Grci i Egiptijci u velike, te je ostalo iz te dobe vrlo mnogo rukopisa. Od Grka naučiše ju Arapi, prianjajuć svojom živom fantazijom požudno uz toli zamamnu nauku, ma se i medju njimi našlo ljudi, koji ne vjerovahu u zlatotvorstvo, Tako nije primjerice Džafar (obično Geber zvan) vjerovao u zlatotvorstvo, prem je tvrdio, da su lkovine sastavljene od trijuelemenata. To je dakako mnoge pobudio, te su uzeli baviti se alkemijom.

U kršćansku Europu doniešo alkemiju stranom učenjaci, polazeći vrstne onda škole arapske, stranom Grci. Nu prava poviest alkemije počimlje tek XIII. viekom. U tom se vieku razširila alkemija po čitavoj Europi, kano da se je razlila bujica rieka te poplavila čitave prediele. Biesnila je kano pošast sve do XVII. vieka, kad je kulminirala. Znatno ju jačila teozofija, kabalistika, kiromantija i nekromantija, a širili ju obično trg. putujući alkemisti, koji su se skitali od jednog dvora do drugog, te varali ludi sviet. Alkemija se uvriežila duboko u sve stališe, počam od obrtnika pa sve do krunjena vladara, sve se to živo zanimalo alkemijom. Bila su pako u obće dva razreda medju alkemisti: alkemist je svaki, koj se bavio alkemijom, dočim su adepti oni, koji su tobož već našli kamen mudraca. Kakov je taj kamen, kakove li boje, u tom se silno razilaze njihove tvrdnje, tako Theophrastus Paracelsus veli, da je rubinove boje, pruživa ipak krhak, van Helmont pako, da je žut, te se cakli poput stučena staka.

Da se prosti kov pretvori u zlato ili srebro, posipav ga najmaljušnijim praškom kamena, vjerovalo se sve do XVIII. vieka. Van Helmont (1618) pripovieda, da mu je češće neznan čovjek donio po 3 centigrama dragociene te tvari, a on da je tiem pretvorio $\frac{1}{2}$ kilograma žive u suho zlato. Pa kako bi mogli dvojit o istinitosti toga, kad je i sam Helvetius, jedan od največih protivnika alkemije, rekao u svom djelu „Vitulus aureus, quem mundus orat et adorat“ (1667), da je od nekoga neznanca dobio mrvičicu te substancije, te njom pretvorio 26 grama žive u zlato.

Nu i vladari zanimali se alkemijom. Amo spada Eduard III., koj podupiraše slavnoga Raimunda Lulla; Enrik VI., koj je pozvao plemstvo, profesore, doktore i svećenstvo, neka nastoje svojskimi silami oko te znanosti, ne bi li načinili zlata, da njim izplate državi dug; poimence bi imali nastojati oko toga svećenici, koji i onako mniju pretvarati kruh i vino u tielo i krv Isusovu, te će mu valjda pomoćju božjom poći i to za rukom. Novca se nakovalo dosta, al da ga baš nisu odveć cienili, dokazuje to, što su gledali razturiti po inozemstvu. Nu najviše se bavio alkemijom car Rudolf II., koj je oko sebe sakupljao alkemiste, te se osobito pod starost, posvema alkemiji posvetio. On bijaše, da tako reknem, „mecen“ alkemista, a mitnici njegovi prozvaše ga njemačkim „Hermesom Trismegistom.“ Za njega vele, da je ostavio poslije smrti 85 centi zlata i 60 centi srebra. Za njim se poveo poslije sto i više godina saski kurfiršt August silni. Na njegov dvor došao medju drugimi i ljekarnik Böttger, obvezav se načiniti zlato, al kako mu posao ne uspjevaše, baci ga kurfirst u tamnicu. Malda nije očajao od nevolje — u to načini porcelan; kurfirst mu za to oprosti, uvidjev, od kolike je koristi taj njegov obret. Ma niesu svi tako srećno prošli, mnoge ih objesilo na pozlaćena vješala, kad ne mogoše izpunit obećanja.

Vriedno je još spomenuti, da je darmštadtski landgrof Ernst Ludwig kovao od zlata, od olova načinjena, dukate, a od srebra heske specijestalire od god. 1717. s napisom „Sic Deo placuit in tribulationibus.“ Car Ferdinand III. pretvorio je u Pragu $1\frac{1}{2}$ kilograma žive u suvo zlato, od kog sakovalo veliku spomenicu. Nu to su već zadnji napori alkemista, njihovo varanje bijaše preočito i gotovo uviek se uzimalo za pokuse olovo i živa — kovovi, koji se u vrućini izparuju ili oksiduju, — a alkemist liepo spuštao u grnjac komadić za komadićem zlatan Englezki liečnik James Prier izjavio akademiji znanosti, da je obreo crven i biel prašak, kojim može tvoriti zlato ili srebro. Nu kad ga pozvalo da to pokuša, otrovao se (1783.) I za Cagliostre vele, da je kovao zlato, nu kako je čitav njegov život taman, a zna se, što je na stvari.

U našem vieku htjede alkemiju uzkrisiti njemačko družtvo „hermetsko“ zvano, al kako je kemija dokazala, kovine su elementi, uvidiše i oni, da je zlatotvorstvo ništetno i ludo.

Kako je alkemija toli dugo trajala, razvio se reć bi neki sistem, prema komu se radilo. Glavne točke toga sistema jesu: imadu tri tvari, kojimi možeš tvoriti zlato i srebro, liečiti bolesti i produžiti život. 1. Ima crvena tvrda tvar, kamen mudraca (lapis philosophorum), veliki eliksir, veliki magisterij ili crvena tinktura, koja pretvara proste kovove u zlato (transmutacija). 2. Uzimlje li se ta tinktura u malenih česticah, lieči svaku bolest, a život produžuje. Tako pripovieda neki Salamon Trismosin, da su ga tri centigrama sasvim pomladila, pače, da mu je i grbe nestalo, te da se nada živiti do sudnjega dana. Takodjer da je pomladio mnoge stare gospoje. (Danas bi ga to učinilo milijunarom. Op. slagareva) U XII. vieku tvrdjaše nekakav alkemist, da mu je ta tinktura produžila život za 1000 godina. 3. Imade neka biela tvar, kamen drugoga reda, mali eliksir, to je nesavršen kamen mudraca. U to troje vjerovahu alkemisti ko Turci u svoj koran, al što je kamen mudraca, od česa i kako se tvori, ne može se iz nijednogrukopisa — a ima ih sijaset — ništa doznati, veća stran je toli mistično i zamršeno pisana, da ne možeš ništa razabrati, a drugi dio priča najjednostavnije i najlažnije stvari.

Danas već nema alkemije, Lavoisier i drugi odpojali joj pod konac XVIII. vieka osmrtnicu Danas uživamo plodove alkemije. „Što je kamen mudraca, pita veliki Liebig“, nije li lučba kamen mudraca? Ne uči li te ona, kako će ti umno gospodareć polje stostrukim plodom uroditi, kako ćeš svariti liekove od bolesti? Kemija je zgrada, sazidana na starom, ali čvrstom temelju, na alkemiji. Da alkemije nije bilo, kemija bi bila na istom stupnju, na kom prije 1000 godina bijaše. Gdje bi lučba, farmacija i teknologija bila danas bez kiselina, bez alkalija, bez alkohola i etira, fosfora i neizbrojnih slučenima Težko si je pomisliti potežkoće, koje su alkemistom smetale pri radu i oni su bili naravoslovci i mekanici, učenjaci i obrtnici, sve su sprave svojimi rukami praviti morali. Prem se je alkemija toliko izrodila, bijaše medju alkemisti uviek zrno pravih prirodoslovaca, oni su se možda kadgodj prevarili, dočim su pravi kuvari zlata varali i sebe i druge. Što su Glauber, Böttger i Kunkel stvorili, prispodabljamo slobodno največim obretom ovoga vieka.

Rišuć umjetnik našu sliku, shvatio je dobro alkimistu. Alkimist se sagnuo nad ognjištem, u ognju je grnjac, kov je razstaljen, sve ciči, a on svedj podpiruje oganj — hoće li mu djelo uspjeti? Toliko se zamislio, da svog ni ne spaža djeteta, kako se igra njegovimi spravami, diete se divi ljesku stakla, a na vratih gleda žena ga suznim okom, hoće li još dugo kuhati, kano da znade, da mu je trud uzaludan, želi ga odkinuti od posla, ma se on ne da. Rad je dočekati kraj, da vidi valja li zlato. Koliko je puta već kuhao, sve uzalud! Pa ipak nikad neće prestati raditi. — Do njeg stoji stara pergamena — ostavština arapskog alkemiste, kojoj je za skupe novce kupio. U njemu su sve tajne razložene, ona ga upućuje, kako mu je radit, al ne ide mu za rukom. Svuda razbacane čaše, boce, phiole, grnjci, prekapnjak, u kom kola taman, gust dim, u njem sad prekapljuje stvari, za kako ga pergamena uči. Na stup povjesio trave i druge stvari, da mu ne smetaju pri poslu. —

Sve to nam umjetnik predočio na današnjoj slici toli živo, te misliš, da si sbija sred alkemistova laboratorija.

Theophrastus Paracelsus, junior.

Karlov Tin.

Po Siegfriedu Kapperu.

(Konac.)

Ovamo nitko nije smio pristupit osim kralja i najbližih krunskih čuvara, na ime gradskoga grofa i dekana. Pače kad je g. 1553. sam namjestnik češki, nadvojvoda Ferdinand u grad htio ući, bilo mu je za to izhodit posebni zaključak zemaljskoga sabora, te mu je to dozvoljeno samo uz pratnju dvanajst kavalierâ, i to šest iz stališa gospodskoga, a šest iz vitežkoga.

Svetinja i otajstvenost grada ovoga uzvisile su polutamne skaline, a njim sa obiju strana slike na zidu iz mythâ kršćansko-dinastičke drevnosti i legendâ o sv. Ljudmili i sv. Većeslavu. Napokon bi škrinulo devet umjetnih brâva i krenulo troja u stožerih vrata, pak zablieŝten svjetlom od 1330, voštanicâ i od triju kristalnih svjetiljakâ stupio biš na prag hramu. Tu bijahu dva prostora, jedan od drugoga odieljena pozlaćenom rešetkom: prvi do vratâ za dvorsku družbu i pratnju, drugi za tim sa svetim svetištem. Dragulji sievaju ovdje kano sunce, mjesec i zviezde sa nebesnoga svoda, koji bješe ogledali izkićen. Najdragocjeniji ures bijahu bez dvojbe mnogobrojne slike, koje su oko tri žrtvenika na stienah naslikane bile. Glavni žrtvenik riesila šest stopa visoka slika Spasitelja na križu medju Marijom i Ivanom. Pod tom slikom vidjaše se madonna s djetetom, s njene strane sv. Većeslav i sv. Palmatius. Za tim u krasno urešenom svodu bijahu dragocjenosti rimskoga carstva, dočim je u kovčezih od cedrovine bilo pobranjeno državno blago i državni spisi. Oko prozora bijaše naslikan Bog kao vladar svieta; Isus kao gost kod gubavca Simona, Marta i Magdalena itd. Iz 135 izrezuckanih polja gledahu te poprsja svetaca, crkvenih otaca, i vladara; većina ovih slika sačuvana je do danas, ter iz njih možemo upoznat pobožnu naïvnost sredovječne umjetnosti. Njemačka, česka i tudja iztraživanja velikom su se pažnjom trudila oko tih slika, ali još nisu na čistu. Tako se n. pr. prošloga vieka mišljaše. da su to najstarije uljene slike na svietu, dočim su novija iztraživanja dokazala nepobitno, da su te slike na izgladjenoj sadri „a tempera“ slikana; a to je bivalo po svoj prilici ovako. Najprije su na gladkoj, mekanoj sadri (gips) držalom glavne conture, aureole, zviezdice i ostali ures učinili, tada su naličili zlatom, po tom bojami, iza toga su pričvrstili na odielo ures iz pozlaćene sadre, a na ruke pozlaćene križeve, palice itd., a napokon sve namazali lakom, tako da su se slike dobro sačuvati mogle i da nam se sada čini, kano da su uljene. Risanje je, osobito što je glavâ, u obće izvrstno: naravno da tu ne ima ni perspective, ni reflexa ni polusjene, ali je kolorit ponajveć svjež i izrazit.

Kugler misli, da su te slike proizvodi neke naselbine umjetničke, koja je valjda od Rena u Prag došla. Nasuprot Waagen i Förster, a s njimi i svi domaći izpitači drže, da je to cvjetanje domaće pražke škole, koja se doduše naslanja na Giotta, ali je ipak pošla u mnogoj struci sama svojim putem. Ne ima dvojbe, da je u Pragu obstojalo takvo družtvo umjetnika Poznajemo pravila njihova i povlastice, koje je Karlo (1348) njim podielio; a od članova toga družtva poznajemo po imenu njih trideset i osmoricu. Znamo, da je majstor Thedorik iz Praga bio njihov „primus magister“, a majstor Kunc „slikar kraljev;“ da je majstor Nikola Wurmser iz Strasburga u isto vrieme živio u Českoj te od kralja pozvan bio, da „loca et castra“ mjesta i gradove izslika. Znamo nadalje iz povelje, da je car, kad je (1367) gradnja svršena, majstora Theodorika i to izrično za njegov umjetnički rad na Karlovu Tinu oprostio svakoga poreza od imanja, koje on imadjaše nedaleko od grada u selu Morzinu, gdje je i Wurmserovo imanje bilo. Tako dakle smijemo sav umjetnički ures Karlova Tina, osim što je Modenac Toma Barisini učinio (njegovo je ime podpisano pod neke slike) punim pravom pripisat trojici pražkih majstora Theodoriku, Kunzu i Wurmseru.

Nimbus, koji je tako nad Karlovim se Tinom razastro, još je više poskočio tim, što u kraljevskoj kapeli osim dekana samo biskupi služit mogahu. Pače kralj bi izuv se ulazio u to svetište, iz koga su bile izključene žene, a u gradu, ne izuzam niti kraljicu, ne smjede ni jedna žena prenoćit.

No kakogod su namjere Karlove u sliedećem iza njega vremenu naišlo na uništujuću protivnost, tako je u to vrieme i Karlova Tina sjaj bliednuti stao. Kralj Sigismund izprazni državno blago, povadi najskuplje dragulje iz zidova, uze napokon sve crkveno posudje i zlatne i srebrene štitove sv. vitezova, da jih prekuje u novac, kojim bi svoje najamne čete namirivao. Još ipak ostade u gradu kruna sa dragocjenostmi. Karlov Tin poče propadat. U to vrieme bijaše nešto novca dosta, da se grad popravi. Ali ništa ne pomaže: što poslije pô vieka car Rudolf II. učini, bilo je očevidno više podobno, da sredovjeki značaj grada nagrdi, nego li da ga sačuva od razora. Tridesetgodišnji rat do konca je svršio tu propast. Kad Ferdinando II. vidje, da je sve propalo, on premjesti česko krunske dragocjenosti iz Karlova Tina, u pražki hram. Tako prestade i svrha i vriednost Karlova Tina. Bijaše odsele ruševina poput tisuće inih, koje tridesetgodišnji rat postavi kano medjaše dvaju velikih odsjeka svjetske povjesti. A kad bi se tko njega sjetio, bijaše to vazda, da ga poput izložene i zapuštene kraljevske lješine dobro oplieni. Neke slike majstora Theodorika i madonna Barisinijeva dospješe u Beč, druge izčeznuše nevidom. Krevet Karla IV. prenešen bi u Laksenburg, a što je još tu preostalo, razgrabiše i razvukoše i prekovaše — bog zna kamo i gdje. I tako sad stoji Karlov Tin kao kamena priča, na koju seljak, vraćajuć se iz Praga sa svetkovine Ivanske, odkrite glave pogledâ, a u očih mu niemo pitanje: da li je zbilja sve to istina, što se o tom gradu pripovieda, pače i u knjigah čita! —

H. B.

Riešenje XIV. rebusa u br. 32.

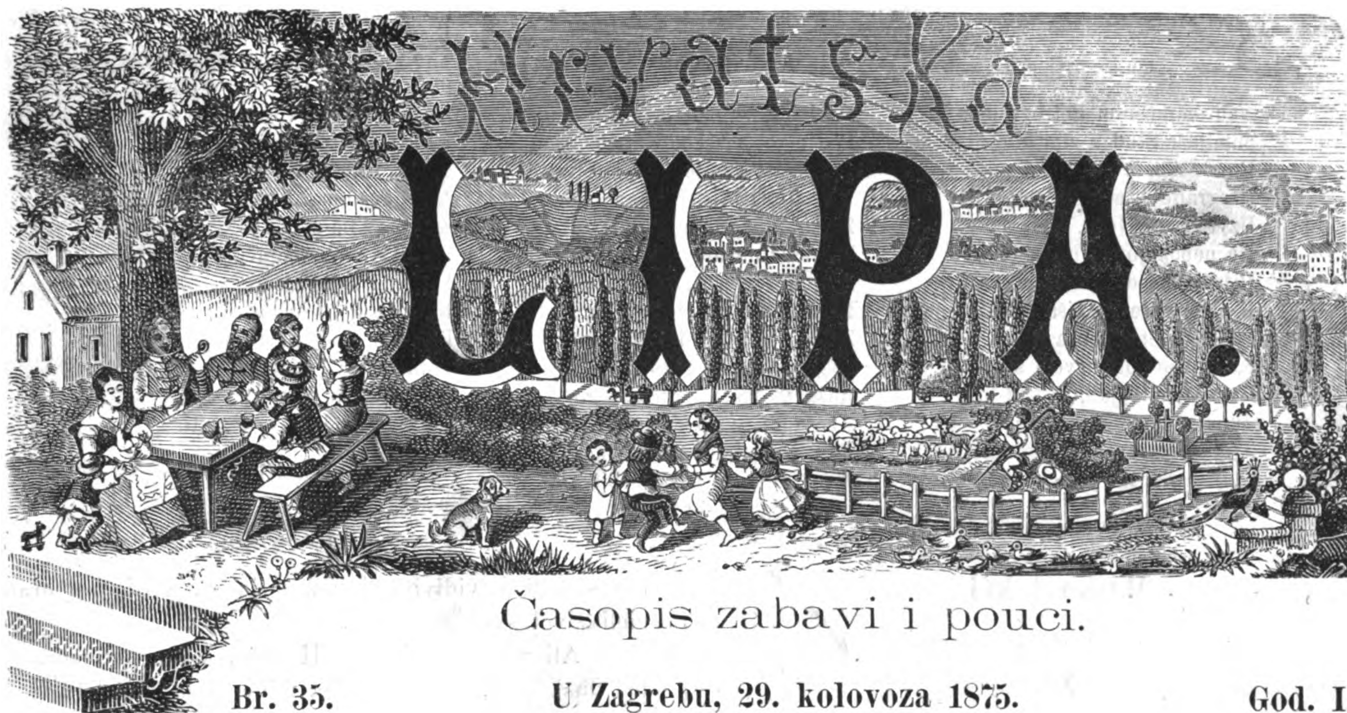
Na čelu vojske stupa general.

Riešenje logogrypha u broju 28.

Maka
Meka
Mika
Moka
Muka

Tiskom, troškom i nakladom **Drag. Albrechta.**

Odgovorni urednik **Vjekoslav Klaić.**

Časopis zabavi i pouci.

Br. 35. U Zagrebu, 29. kolovoza 1875. God. I.

Izdaje se svake nedjelje. Godišnja ciena 4 for.; poštom i domaćim u kuću 5 for. Rukopisi se nevraćaju.

MJEDNI KONJIK.

Petrogradska poviest od Aleks. Puškina.

Na žalu puste uz talase
Stajaše, velih mislij pun,
Daljinom zrijuć. Širila se
Deruća pred njim rieka; čun
Plovljaše biedan samo njom.
Mahovitimi, močvarnimi
Brežuljci tuj se nizki dom
Crnjaše gdjegdje, biedni sklon
Čuhonca; zraci sunčanimi,
U gustoj magli sakritimi,
Norazsijan šumljaše les . . . .
I zanie se u misli on:*
„Zaštrepiti će Šveda bies;
Sagradit ćemo tude grad,
Na susjeda si gordog jad;
Dosudila nam narav tude
Prorubit okno u Evropu,
Ustalit pokraj mora stopu;
Na valovih nam novih bude
Brodova množ na gostbu doći —
Pirovat ćemo na samoći."

Sto ljeta prodje — mladjan grad,
Divota sjevera i kras,
Iz šumske tame, blata sad
Uzvino bujno holi stas:
Gdje finski ribar u davniui,
Taj biedni sreće posinak,
U nizkih brdih pustinjak,
Po nepoznatoj tuj pučini
Razapinjao mreže svoje,
Oživljelimi vali stoje
Na hrpi dvorci, kule; ode
Sa svijuh strana vidiš brode,
U bogatu gdje luku sile;
Granitom Neva odjevena;
Nad vodami se mosti krile;
Zelenkastimi vrti njena
Množ otokâ je pokrivena —
I mladjahnoj još priestolnici
Poklonila se Moskva mah,
Baš kao novoj vladarici
Noseća grimiz udova.

Oj ljubim tebe, Petrov tvor,
Tvoj ljubim strogi, strojni zor,
I veličajni Neviu tiek,
I njenih obalâ granit,
I tvrdja tvojih mjedni vid,
I zamišljenih noći viek
Sjen prozračnu, bez lune bliesk,
U izbi kad sam kod svog rada,
A netitra mi svieće liesk;
Množinu ulicâ ti grada,
Snijućih, pustih; gustu tminu
Nepuštajući k zlatnom krugu,
Kad jedna zora spješi drugu
Izmienit, pošto nojca minu.
I cičih zima ljubim roj,
Negibiv uzduh i mraz tvoj,
U Neve dol bieg saonica,
Od ruže žarčja dieve lica,
I bliesk, i šum, i žubor plesa,
Na mladenačkom piru viku,
Pjenovitih bokala ciku,
Plam punša modar kô nebesa;
Oj ljubim vojnu živahnost,
Čarobito ti Marta polje,
I milenu jednoličnost
Pješakâ, konjâ, jošte bolje
Zibljuće im se strojne hrpe,
Slavonosnih stiegova krpe,
I mjedene im sjajne kape,
O koje mnogo tane zape;
I ljubim, vòjna priestolnice,
Sa kula tvojih dim i grom,
Od sjeverne kad kneginjice
Dječaka primi carski dom,
Il pobjedu nad vragom snova
Kad Rusija nam slâvi, ili,
Oslobodiv se svîh okova,
Kad s ledom k moru Neva sili,
Čim Vesne svanu danci mili.

Poljepšavaj se, Petrov grade,
Ko Rusija mi čvrst oj bud!
Pomirit će se s tobom sad
I pobiedjen ti živalj hud:
I gniev i mržnju staru veće
Zaboravit će finske vode,
Vjekovit Petru sanak neće
Da zlobom svojom bune ôde.

Bijaše strašno ono vrieme:
I o njem svježi spomen sade,
Drugari mili, za vas mlade
Započeti ću, slušajte me,
Kazivat bit će pravo breme.

---

* Petar Veliki.

I.

Nad omraćenim Petrogradom
Šumljaše Studen zimskim hladom;
Burovitim se bijuć jadom
U ograde si strojne nogu,
Uzvrtila se Neva, kao
Na nepokojnu bolnik logu;
Bijaše kasno, mrak već pao;
U okno gnievno kiša bila,
I duvo vjetar, bura vila.
Sa gostbe domu svom se vrati
Evgenij mladjan, to kad bilo . . .
Junaka ćemo svoga zvati
Tim imenom, jer zvuči milo;
S njim već mi pero kao družno;
A prezime nam nije nuždno —
Moguće, u vremena ina
I blistalo se ono da je,
Pod percem nekoč Karamzina
Prozvučalo, gdje rodu baje;
No sviet i priča već ga sada
Zaboravila. Diete grada
Kolomne on bje; negdje služi,
Mogućih s' leca, i ne tuži
Ni izumrlom za rodbinom,
Zaboravljenom ni starinom.
Evgenij, došav tako kući,
Razgrno plašt; odielo, lego —
Al sladki sanak od njeg biego
Rad mislij glavom kolajućih.
A šta mišljaše? Da je bio
Sirota, da mu pribavio
Slobodu, čast tek njegov rad;
Da bog bi mogo njemu dat'
I uma, novca; da imade
Tol srećnih ovdje oholnika.
Al plitka uma, nemarnika,
Živovat kim se lahko dade!
Da služi dvie već godinice;
I o tom, kako kiša lije
Neprestano, te naočice
Da rieka raste; malo nije
Poraztrgala pomostnice;
I s Parašom da sad će biti
Na neko s' doba razstaviti.

(Nastaviti će se.)

Majka i kći.

Izvorna pripoviest.

XI.

(Nastavak.)

Premila moja Heleno!

(Pol godine iza prvoga pisma.)

Kada ovo pismo bielih ruku Tvojih dopane, sigurno ćeš si pomisliti: Eto opet moje Anke, gdje mi se gorko tuži i srce si izkaljuje. Imala bih Ti doista čitavu knjigu nevolja i pretrpljenih boli napisati, ta živim neprestano u samom paklu; ali što će mi tužakanje pomoći? Čemu da izbrajam raznolike udarce, što me dan na dan postigavaju, kad mi nitko — nitko težku uzu moju olahkotiti nemože. — O da si mi Ti, draga Heleno — ovdje — o Ti, jedina moja . . . ., na Tvoje bih grudi bolnu i trudnu glavu sklonula — ja bih plakala — ti jedina bi me razumila i utješila. Ali ovako volim šutiti i trpjeti.

Premila moja Heleno! ja sam Ti se čudno promienila. Ja više netugujem, jer nemogu. Srce je moje obumrlo, ja neplačem, neuzdišem, ja životarim samo. Srce moje nećuti ni radosti ni žalosti, ono se okamenilo. Niemo podnosim sve, gledam i slušam sve oko sebe, ali nevidim ni nečujem ništa. Ja sam Ti živi mrtvac, svejedno mi je, makar se i nebo ovaj čas na mene srušilo.

Samo kadkada, kada večerom sama samcata u mračnoj sobi uz prozor sjedim, dira taj blagi, sveti večernji mir čudno u srce moje. Gledam tada prema milenom jugu, dah južnoga povjetarca ćutim oko sebe, a mrtvo srce moje kano da oživljuje. Sjećam se nedavnoga blaženstva moga, sjećam se divnih slika, što sam jih tamo u domovini svojoj vidjela i gledala. Oj da vidiš tada u srcu mojem taj ugodni metež slasti, čeznja, radosti i boli. Zaboravljam, da sam na ovom svietu. duh mi se krili i ljubi sa duhovi srodnih želja i težnja. Osobito jedna slika mi je mila, ta ti ju znaš . . . On mi se čini uzvišenim, divnim, prevrlim, da ga ja tek gledati smijem i obožavati. A ljubiti? želim si tada jadna krila labudova i oči sokolove, da poletim k njemu, želim si biti nevidivim duhom, da ga gledam i pratim cieli život svoj . . . . . .

Ali promisli, jedina Heleno, kako mi mora biti pri duši, kad me ta obsjena mine, a ja nevoljče vidim, da sam u tudjoj zemlji, osamljena i odružena od svih, koje ljubim, prodana i prikovana uz čovjeka, kojemu nevolim. Tad mi je strašno tiesno pri srcu, strava me hvata, daha mi nestaje . . . . . Tješim se, kako mogu. Tješim se jadna nevoljom tudjom. Gledam u duhu ubogu djevicu naše braće, divno čedo slavne Hercegovine, gledam ju tužnu i bolnu u haremu nevjernika. A što ta tekar ćuti u srcu svojem, pitam samu sebe, zar nije udes hiljadâ mojih posestrima po bogu i rodu gori, teži, zdvojniji. Nije, odgovara mi nešto u nutrinji mojoj, tvoja je nevolja još gora, ta ti si žena svjestna, izobražena. Sirota posestrima tvoja strada od vajkada, njoj nije jaram toli nesnosan; ali ti . . . .

Ali što da ti dulje pričam o nevolji svojoj, ta rekla sam, da Te uznemirivati neću. Da Ti radje što kažem o čovjeku, uz kojega sam do smrti prikovana. Gospodin Rakoczy vidi dobro, da u mene neima nimalo ljubavi za njega. Zato me i on odnemaruje i zapušta, što meni osobito godi. Ciele dane i ciele noći neima ga kod kuće, on hoda neprestano sa drugovi svojimi po gostionah i kavanah; pije, karta se. Često znade u jutro doći kući sav zadrieman, krvavih očiju. Mrko mu je lice tada još mrčije, psuje sve na okolo sebe. Samo prema meni vazda je uslužan, uljudan i ljubak. Oj da znadeš kako me ta njegova uljudnost mrzi, volila bih, da me neprestano grdi. Mogla bih nanj tada još punijim pravom zamrznuti. Jednom zgodom, — bijaše baš kući došao, kad sam uz zajutrak sjela — dodje sav zadrieman preda me, poljubi mi ruku i sjede nuz mene.

— Draga suprugo, oprostite, uze on nježno, a sanene mu oči življe me pogledale, oprostite, ja sam vele neuredan čovjek. Ali što ću kod kuće? Vi me mrzite, prezirete, volite biti sama. Žar nebi ljepše bilo, kad bi mi živjeli onako liepo, složno, u ljubavi? Ta dajte zaboravite prošlost, netražite više razorenih ideala, pomislite na budućnost. O da znate, moja ljubljeno Anko — uze on nešto vatrenije, — ja bi bio sasvim drugi

čovjek, valjan, vriedan suprug, da me samo malko zavolite. Jelte, vi ćete odsele biti nešto ljubeznija prema meni? — I pogleda me molećim pogledom.

Draga moja Heleno! čudno neko čuvstvo obuze u taj mah moje srce. Gledah pred sobom čovjeka, preživjela, ljubovnika moje majke, koj me je silom unesrećio, — pa ipak nemogoh u srcu svojem ugušiti neko smilovanje, sažaljenje za tu propalu dušu. Čini mi se, da je on to opazio, pa me zato nježno za ruku uhvatio i nastavio:

— Jelte, vi ćete se promieniti? Zar nije bolje, da budete vrla supruga i sretna majka, nego li da unesrećite samu sebe, a mene da podpuno upropastite? Ja sam doista mnogo griešio u životu svojem, možda vas nisam ni iz daleka zavriedio, ali što ćemo sad? Ja sam vaš suprug, vi ste moja pred Bogom i ljudmi, zar nije bolje, da se jednom razumijemo, nego da neprestano mrzimo?

Rakoczy očekivaše od mene odgovor, ali ja mu ništa reći nemogoh. U meni sinu nebrojena množ prošlih slika — i ja zaniemih. On me je dobro razumio, zato ustade zlovoljan i ode. Meni bijaše zbilja neugodno, ali što sam mogla . . . .

Isti dan oko polnoći začuh viku i buku pod kućnim vratima. Malo zatim razabirah u susjednoj sobi govor mužkaraca. Bijaše to Rakoczy sa svojimi drugovi. Domala utihnuše svi i uzeše se valjda kartati . . .

Dobra moja posestrimo! Pisala si mi, da Radivoja nigdje vidila nisi, odkad si kuću našu ostavila. Bog zna, što je s njim, što li se zbiva u duši njegovoj. Samo jedan put da mi ga je još vidjeti u životu mojem, kolika bi utjeha bila za bolno srce moje. Ali što će mi on?

Tvoja iskrena
Anka Rakoczy.

Premila moja Heleno!

(Tri mjeseca iza drugoga pisma.)

Ti me negdje u duhu gledaš smrvljenu, uništenu. Da — draga Heleno, ja sam mrtva za ovaj sviet. Za mene nema više radosti, — ali ni boli, koja bi me kidala Ravnodušnim srcem zrijem u taj varavi, izprazni sviet, što nas hrani i kvari prekrasnimi nadami, kojih nikada postići nemožemo. Ja sam se sklonula pod težki jaram, što mi je dosudjen, neplačem više, ali ni nepjevam. Ja nezovem više Rakoczija običnim čovjekom, nemogu ga tako zvati, — ta on mi je zakoniti suprug. Neka se vrši, što se vršiti mora, ja ga slušam, služim, njegova sam robinja; — ali ga neljubim.

Pa ipak sam Ti zadovoljnija, nego li bi Ti, jedina moja posestrimo, pomisliti mogla. Stanje se moje nije doduše na bolje promienilo, još sam ista kano i prije; ali ipak je nešto, što me nuka da poživim, da si neželim smrti. Ja se ćutim kraj sve biede svoje nekako zadovoljnijom, čini mi se, da nisam sasvim badava, sasvim osamljena na tom širokom svietu. Kad u sobi sama sjedim, bodri me neka tajna slutnja, da ću biti još jednom sretnom. U ovakov čas pričinja mi se sva prošlost moja samo kano prekrasan san, što sam ga za prve mladosti svoje prosnila. Ćutim u sebi, da sam tek nedavna počela živjeti, makar da sam obumrla. Ti me razumiješ, Heleno moja, ne? Oj da Ti kažem najnježniju tajnu srca svoga: J a s a m m a j k a . . . . . .

Heleno jedina! znaj, da me razumjeti nemožeš, dok nebudeš sama majkom. Ovo sveto čuvstvo, kada ćutim, da sam izvor novomu životu, da nosim pod srcem svojim, što ću ljubiti moći ljubavi najsvetijom, — ovo čuvstvo izmiruje me sa sudbinom mojom, i podaje mi moć, da si sama breme života učinim snosljivim.

Nekoliko dana bijaše mi veoma zlo, mišljah, da ću poginuti. Rakoczy me u to vrieme motrio svedjer snuždeno i sažaljivo. Dolazio rano kući, bio vazda nuz mene. Preljubezno izpitivao mene, što mi je. Ja mu se počeh tužiti, da me glava boli, da sam sva uzrujana. On me tješio, da će sve proći, da ću biti zdrava i vesela, sretna, samo neka mu se povjerim.

— Jer znajte, draga suprugo moja, završi on, mi nismo više sami, vi ste majka . . . .

I približio se k meni i poljubio me vatreno u ruku, i — u lice. Htjedoh mu se oprieti, ali tu se sjetih, da sam majkom njegovu djetetu.

— Sada barem netudjite se od mene, ta sad ste sva moja, uze on opet.

— Ne, supruže, ja se od vas netudjim, ja vas štujem, cienim, služim, robujem vam; — ali ljubavi netražite od mene nikada. Moje je srce obumrlo — ja sam mrtav stvor na ovom svietu.

— Oživiti će već srce vaše, zaključi on smijućke, vi ćete biti još najsretnija žena na svietu.

Draga moja Heleno! moj suprug Rakoczy zbilja se je silno promienio. Pazi me ko oko svoje u glavi, svakom zgodom pokazuje, da sam mu mila žena! Neprestano sjedi kod kuće, tetoši oko mene, grli me i ljubi. A ja? Ja sam mirna, prilično zadovoljna — ali sretna nisam. Odkad sam Radivoja izgubila, neima više sreće za mene na ovom svietu.

Tvoja bezćutna
Anka Rakoczy.

Premila moja Heleno!

(Godina dana iza trećega lista.)

Krivo si rekla, dušice moja, krivo si mi prorekla vječnu tugu i nesreću. Rakoczy, moj dobri suprug imao je pravo. Ja sam opet sretna, najsretnija žena na svietu, jer l j u b i m. Ja ljubim kano majka liepo diete svoje, svojega krasnoga Radivoja, ja ljubim od srca supruga svoga, vrloga Rakocija. Ja ti ljubim, dušo moja, ja sam sretna. Srce je moje opet uzkrsnulo, sve me veseli, ja opet živim. Nepogibam od ljubavi — moja ljubav neposiže za ideali — ja ljubim kao svjestna žena. Oprosti, jedina Heleno, ako Ti kažem, da Ti te ljubavi nepojmiš, niti pojmiti možeš . . . . Pomisli si samo: kraj tebe sjedi skrban, ljubeći suprug; a na krilu svojem igraš se sinkom svojim . . . . (Konac sliedi.)

Juditha Stern.

Novela od Pavla Heyse-a, preveo ju B. B.

(Nastavak.)

Poslie toga se dana živilo u Sternovoj kući, kao da ništa ni nebijaše. Činjaše se, da se gospodja Juditha zbilja napinje, da zaboravi razgovor kod pavillona. Barem se razgovarala naskoro s doktorom kao i prije, te sam češće, kada bi na njegovu šalu veselo odgovorila, iznenada razmišljati morao, da li sam samo sanjao ob onom razgovoru, iza kojeg bi se drugi ljudi malo suztezali jedan pred drugim. Kako je njemu bilo, rado bih bio doznao, pa me života stalo. Ona se očito u svojoj nutarnjosti posve oboružanom smatrala proti tomu pogubnomu čovjeku. Bijaše li to narav ili plod razborite volje? Toga nemogoh razabrati.

Ali doskora opazih, da se od one ure, za koje toliko pretrpih, posve promienila prama meni. Nehtjede se sastati sa mnom, koliko god mogaše, skoro me nikada nepozva, da preko kućnog reda kod nje ostanem koji časak, bud da idemo na šetnju, bud u dječinsku sobu, te riedko govoraše sa mnom. Pače mi se pričinjaše, da je sa svojim suprugom o meni govorila; jer me i gospodar sve više odaljivaše, više mi posla davaše nego obično i šiljaše me rado na mala putovanja u poslu, kao da je smierao, da me zabavi drugimi misli. I kada se s njim razgovarah, bijaše mu glas toli milen i otčinski, pače još i prijazniji nego prije.

Ali to sve nemogaše mene promieniti. I odsada gradih loše svoje stihove, te se zapletoh u cio labyrint strastvenih sanja, sa tim manjom nadom, odkada dublje prodrieh u ćud obožavane si gospodje te upoznah, da u nje neima ni malo obične ženske slaboće.

Nekoga me popodneva pozvalo k „staromu“, kako ga obično zvali naučnici i pomoćnici. Nadjoh ga u knjižnici, pisao je pisma, gospodja se zabavila, spremajuć na put stvari, bio tu i njegov knjigovodja, očekujuć gospodareve zapovjedi. On nam javi, da mu je umro neki londonski prijatelj i dobročinitelj, da se ima razprodati njegova vriedna sbirka umjetnina, da mora tamo, da si priskrbi sjajno izrezano kamenje, kojega posla nikomu nemogaše povjeriti. Mišljaše, da će se povratiti za tri tjedna. „Dotle vam“, reče, „želim predati razne svoje poslove, a Vam“, okrene se k meni, „osobito, da se brinete za moju kuću, i da spasite neke kovčežiće, ako bi se slučajno vatra pojavila, u kojih običajem čuvati osobite dragocienosti. Ali ćete mi još više odgovarati za udes moje obitelji. Vi znadete, Benjamine“, reče uz blagi i oštri pogled — uviek me zvaše tim imenom, što mi ga otac dodao pravomu mi imenu, koje bijaše Hinko, jer mišljaše, da ću najmladji i ostati — „vi znate, dragi sinko, koliko se po tom pouzdajem u Vas. Vi ćete i ostati vriedan toga, ja dobro poznam vaše srce.“

Na to mi pruži ruku, a ja iztepah nekoliko rieči zabunjen i žarka lica. Radi toga bih bio kod svakoga drugoga dvojio, da li mu je sbilja sve kazala gospoja, što se mene tiče. Ali se kod ovoga riedkoga čovjeka sada istom pravo osvjedočih, da je sve znao.

Kada ode, zbilja se prviput od srca početi napinjati, da utrnem u sebi pogubni plamen. Neprestano mišljah na zadnji pogled otčinskoga si prijatelja, i kako bih morao sama sebe prezirati, da bih mogao samo jedan povjereni si biser pogledati požudnim okom, a kamo li još! — Dosta, odlučih najbolje odluke.

Da mi to bude laglje, domislih se, te se počeh umiljavati ljepšoj od dvijuh nećakinja, s kojom često dvopjeve pjevah. Dobru djevojku nastanilo po odlazku Davida Sterna kod gospodje Judithe, da joj bude drugaricom. Tako ju mogah gledati cieli dan, i ona bijaše tako ljepušna, da bi se pače svatko čudio, gdje joj se neulaguje mladi domaćin. I dočim i ja njoj omiliti mogah, te vrt dosta velikim bijaše, da se u njem po volji moglo zabluditi i naći, a prijale nam i ugodne ljetne večeri sa mirisom cvieća i ćutljivom mjesečinom, zapleo se zbilja mali roman, posve nedužan i skoro djetinjast po odraslih dvoje, ali sudeć dosadanju moju kriepost ipak nešto toli nečuvena, da se u kući o tom počelo govoriti.

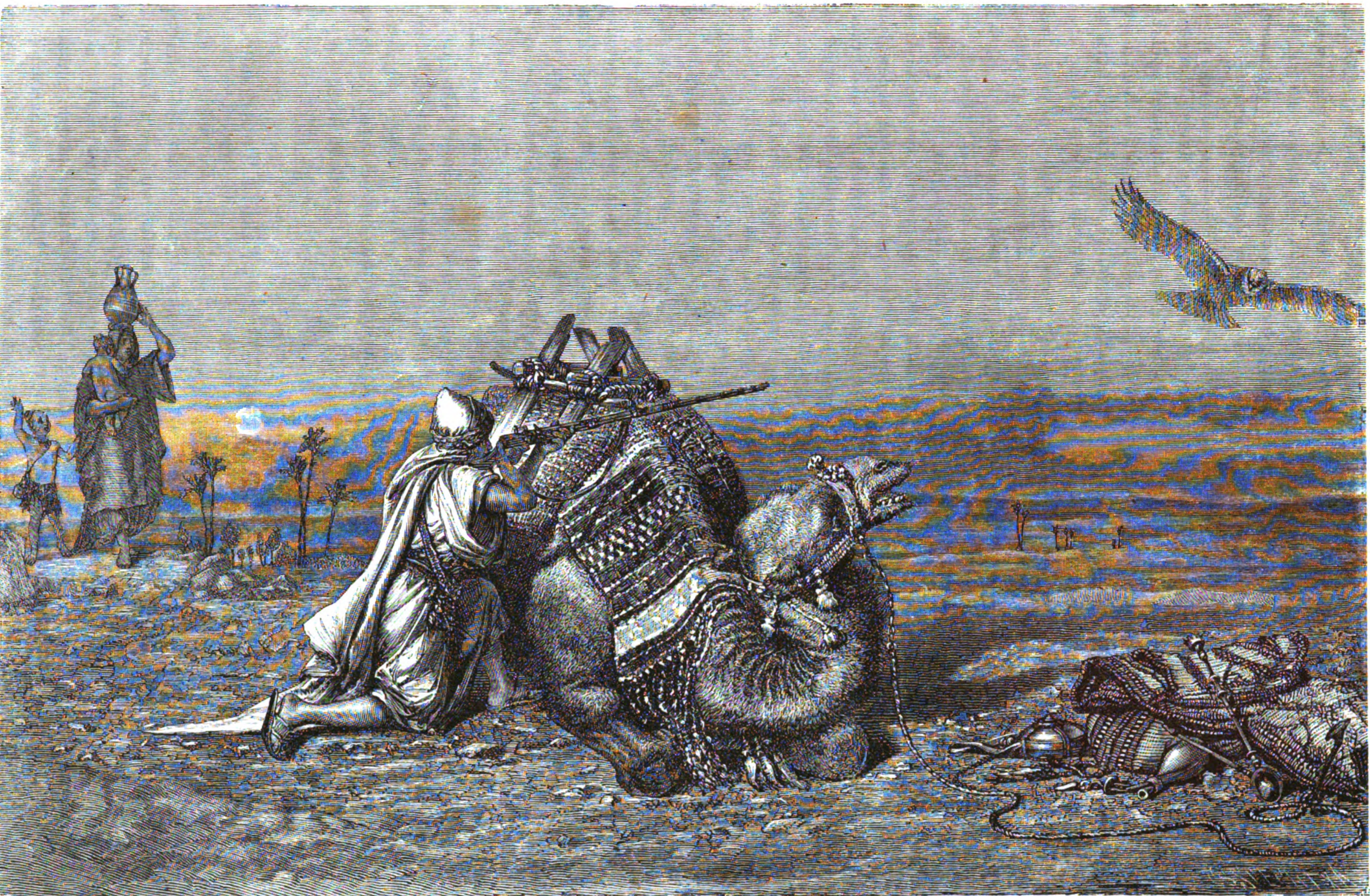
I po odlazku se gospodarevu živilo družtveno, doktor dolazio svaku večer, pjevalo se, čitalo, zabavljalo na svaku ruku, te mene i gospodičnu Dinah iz daleka dražilo, kao što je to već u običaju. Tim voljnije to podnašah, dočim mi je u istinu bilo jako malo do dobre djevice i dočim sam bio siguran, da nikada prestupiti neću družtvene galanterije. Tim se većma začudih, kada me nekog večera, pošto se već razstadosmo, pozvala gospodja Juditha, da mi ima još nešto reći.

„Dragi Hinko“, reče i liepo joj se lice zarudi djevojačkom bezazlenošću, „nesmijete se ljutiti, ako se poslužim svojim materinskim pravom, te Vas umolim, da se malo čuvate. Ako se nevaram, malo ste mi pomutili malu nećakinju. Sada ste se opet promienio, a tako mladjan stvor — ta znate, laglje je počiniti zlo, nego ga opet popraviti.“

Jako bijah tronut s te materinske opomene i uvjeravah ju tepajuć, da nikada ništa nemišljah uz svoju malo zabavicu.

„Ta to je upravo ono“, nastavi življe; „to kod vas dobro vidjeh, pa stoga baš i moradoh govoriti s vami. Pa zašto se nebismo radovali tomu, ako ste zbilja zavoljeli mladu djevojku? Vi ste još dosta mlad, ali se moj suprug mnogomu od vas nada, te bi vam sigurno pomogao, da na svoje noge stanete i uredite gospodarstvo. Za puku igru je predobra moja Dinah, a tako i vi — zar ne, i vi to osjećate? Po vas je to još gore nego po druge, jerbo ste vi preveć ozbiljan i dobar čovjek, koji se nemože titrati sa srećom i pokojem jednoga srca. Tako, sada sam svršila svoju propovied. Sada hajdete i obećajte, da ćete razmišljati o tom. Ja znam, mi mislimo jednako.“

Nemogoh smoći niti besjede. Ciela mi duša opet gorila za jedino to biće; bio bih joj se mogao baciti pod noge i izreći: da znadeš, radi čega se strovalih u

U PUSTARI.

tu lahkoumnu igru! kakovu sam mnogo goru zbilju time omamiti htio!

Prestadoh. Kada mi pružila ruku, milost, koja je bila riedka u nje, popadoh ju strastveno, pritisnuh vatreno usta na nju i odjurih od nje poput ludjaka.

Bila je premudra, te je u tom mogla vidjeti više, nego tek kajanje i izjedanje za lahki grieh, što ga počinih na nedužnoj djevojci. Sliedećega nam se dana redje sastadoše pogledi; svedj me izbjegavaše.

Ali me bijaše s druge strane od nekoga vremena odlučno obljubio doktor, ni nepazeći na to, da se ga kao i prije lecah. Neprestano razmišljah, šta li je „interessantna" iznenada našao u meni. Vladao se prema meni doduše ironično, ali ipak tako kao prema čovjeku, koga voljaše, prem ga držaše neznatnim. Kadkada me i posve zrelim smatraše, razgovarajuć sa mnom ciele ure o stvarih, koje su poznate tek veoma izkusnim ljudem. Odmah, kako se većma otudjih od mlade si djevojke — ona to ćućaše bolje, nego se i nadah, pa mi bijaše upravo tegotno — upotriebi on liepu zgodu, da me u vrtu opomene, kako mi se je čuvati tih djetinjarija, koje se samo pričinjaju nedužnimi.

„Vi ste mladići u Njemačkoj", reče malo ne srdito, „zbilja mnogo gori sa svojimi plemenitimi, sentimentalnimi ljubkarijami, nego isti ovejani mladi Don Ivan u Francezkoj ili Španiji, koj točno znade, što hoće, i nikada nestane na pol puta. Čeznućem i gukanjem pomješati srce mladoj gušćici — sramote! Obojica neimadete ništa od tog, nego tek tužnu uspomenu i izgubiste vrieme, kao što se po prilici pokvari želudac sa prekomjernom limonadom.

„Budite čovjekom, vriedni gospodine Hinko. Mogu vam reći, da je veoma ludo, kako biedno sprovadjate svoje vrieme, mjesto da uvidite svoju korist, otvorite oči te opazite ono, što vidi cio sviet. Vi me nedržite prijateljem, znam dobro, ali mi činite krivo. Nu ja nebih mogao gledati u takovoj nesgodi ni najljućega si neprijatelja. Carramba! kao da bi bila bog zna kakova vještina svući kožu, što ju komu dala njegova vriedna majka i koja je čovjeku, kada prodju mladjahni danci, posvema tiesna. Nu to je do vas, volite li, da vam zavidjaju ili rameni sliežu, kad vas vide."

Možete si pomisliti, kako me se kosnu taj govor, buduć već dovoljno znadete, kako mi je bilo. Neodvratih ni slovke, tako me porazila ta izjava, tako mi neshvatljivom bila zagonetka, što je moglo iznenada sklonuti moga rivala i druga u nevolji, da me pobudjuje u mojih griešnih, zdvojnih željah, mjesto da se proti njim bori u svom interessu.

Bijaše doduše tako dobre volje, tako nedužan i prijazan sa domaćicom, te bi svatko drugi pomislio, da mu je pošlo za rukom, pobiediti svoju strast. Samo ja nemogoh toga vjerovati, ja znadjah, kako bijaše nemoguće, oteti se čaru, pa ma čovjek i ćutio, da će platiti glavom.

I ona tri tjedna prošla odavna, a domaćin se nepovrati još nikada. Nemogaše se oteti pozivu dragoga si trgovačkoga druga, koji mu je namjeravao pokazati na svomu posjedu mnogo novih dragocienosti, da im ocieni vriednost. Zatim se otvorila toli poštena i koristna trgovina, da se je odgoditi morao odlazak. Ali on pisaše skoro svakim danom, pozdravljaše uviek i mene i pusti svojoj supruzi na volju, ako se želi preseliti van na imanje, budući je imao opet dosta posla za cio mjesec dana.

Gospodji se Judithi sviče ta ponuda, da me razstavi s nećakinjom.

Odmah ju odasla s dvojci i obilnom obskrbom na selo, ona sama smierala za njimi poći koji dan, budući imadjaše još koješta urediti u kući u gradu, te spremiti za ljetovalište. Ja imadoh ostati u gradu i samo kadkada doći van na posjet. Doktor obeća isto.

Žestoko se prepadoh, saznav, da nam se je dieliti. Ali se opet i radovah, da se nešto bar oko mene promjeni, jer nemogoh snositi.

Kada se već priredilo, tako da je mogla majka poći za djecom, pozva ona mene i doktora, da ju van pratimo, budući upravo bijaše svetac te se prijašnje nedjelje jako izmučih. Dani već počeli padati, već nastajaše rujan. Ali ipak bijaše još tako vruće, da je gospodja Juditha pred sobom odaslala ostale škrinje i vjernu služavku, a sama očekivala večer, da se onda preseli.

Već se bijahu krenula kola i nas se troje vozilo omrkavajućimi ulicami grada. Al iznenada predloži doktor, koj bjè jako dobre volje, svojoj cousini, da se neplaši maloga okolišanja, da sada već jednom, kako mu odavno obeća, pregleda njegov stan u velikomu magazinu. „Ta još ćete uviek prispjeti onamo, prije nego legnu djeca, za kojom čeznete toli jako."

Činjaše, se, da se gospodja Juditha istom predomišlja. Ali budući zbilja nebijaše povoda, da odbije ponudu, naputiše kočijaša, pred kojom mu kućom ustaviti valja. Pače se i mene neugodno bijaše dojmila ta kuća sa zatvorenimi vazda prozori i sa tamnim ulazom, gdje i u podne goraše plin. Dana pako, hvala preuzetnomu doktoru, jedva očekivah, da udjem jednom u labirintsku nutrinu, osobito s onom, koja mi svako mjesto pretvaraše dražestnim bivalištem.

(Nastaviti će se.)

Nikola Tommaseo.

(Konac.)

Njegovi dokazi bijahu glavnim uporištem tako zvanoj autonomaškoj stranci u Dalmaciji: njegov glas vriedio im je mnogo. On je dokazivao, da su Hrvati u većem nazadku, nego Dalmatinci (!), a uz to, da su siromasi (!) te da neimaju nikakovih prava — pa kako da onda pomognu Dalmaciji? Tomazeo je bio veliki neprijatelj Njemaca, koje je držao za najveće neprijatelje Slavena i Talijana, zato je počitavao Hrvatom, da su strašno germanizovani, da su dušom i tielom Niemci, te da zato nemogu Dalmatinci ni misliti na združenje, budući oni imadu sasvim drugu prosvjetu i drugi način

mišljenja. Mnogi njegovi dokazi i danas se nalaze u autonomaškom programu. On je n. p. govorio: „mi Dalmatinci jesmo Slovinci, ali nipošto Hrvati." Autonomaši i danas tako prediču. Pitanje o združenju u Dalmaciji je nahrupilo iznenada. Tomazeo, nepoznavajuć dobro same stvari a dopisujuć s protivnici naše narodne ideje, a uz to poznavajuć Hrvate samo iz javnoga mnienja u Italiji: nije čudo, ako je i on ustao proti združenju. Nu narodna stranka napredovala je u Dalmaciji silno. Protivnikom sve je gore išlo. To je i Tomazeo opažao, pa je stao umekšavati svoje stare nazore. Ljubio je svoj narod, pa s toga videć, da kolotečina narodna ide svojim stalnim pravcem, nije joj se u posljednje vrieme protivio.

Veleštovani g. dr. K. Vojnović, odvjetnik spljetski, sada profesor na hrvatskom sveučilištu, posla negdje prošle godine Tomazeu na dar svoje liepo djelce: „Lettere della Croazia." Tomazeo mu se na to odazva prijaznim pismom, koje je g. Vojnović obielodanio u zadarskom listu „La Dalmazia Cattolica." U koliko se sjećam, tu već Tomazeo nepiše onim starim tonom o Hrvatih; dapače nije se protivio združenju, ali samo je želio, da bi se prekovelebitski Hrvati, prije nego li dodje do toga, malo očistili od niemštine. Šta mislite milostive zagrebčanke, jeli imao pravo, biediti vas njemčarstvom?!

Tomazeu bijahu u obće mutni i magloviti pojmovi o Slovinstvu. On je nekako, čini se, mislio, da Slaveni mogu doći do jednoga jezika i jedne države. Živuć u Italiji, u zemlji, u kojoj se je sviet najmanje obazirao na Slavene, nije ni mogo zrelije o tom misliti. Tomazeo je poznavao naš narod samo iz tudjih knjiga, koje su obično pune svakojakih nekritičnih viesti. U tih djelih čuo je Tomazeo govoriti o svih plemenih slovinskih, pa i o Srbih, ali o Hrvatih do krivih nazora sigurno ništa. Istorije Hrvatske Tomazeo nije poznavao, zato je tvrdio, da nije nikada Dalmacija hrvatskom bila. Što više: on je držao, da je i jezik hrvatski različniji od dalmatinskoga, zato je takodjer držao, da do združenja nemože nikako doći. Al evo njegovih rieči: „Hrvatski jezik većim dielom je takovo nariečje, da ga Dalmatinci nemogu razumjeti" a nadalje: „niti je učenomu Grimmu palo na pamet, da počasti svojim prevodom hrvatsku slovnicu, kako je to sa srpskom učinio, koja je dalmatinskoj jednaka."* Eto tako je negda i Tomazeo mislio. Stara pjesma! Što ima liepa i plemenita u našem narodu, to je u tudjini spojeno sa srbskim imenom, a što ima u nas zla — tim se kiti samo hrvatsko ime**! Hrvatsko ime služi u Italiji i Njemačkoj na porugu, a srbsko ime predstavlja u svietu narod junački i slobodan, narod, čije su divne pjesme očarale sav sviet!

* Via Facti Trieste 1861. p. 18.

** Da bi tko našu braću srbsku, koja rado traži Srbe i po Krajini, upitao, kani li jedan dio onih poruga, koje tudjinci nasuše na vojnike hrvatske, pod kojim jedinim imenom bijahu poznati u svietu, za sebe pridržati: šta bi nam rekli?

Naše narodne pjesme pronješe po svietu slavu srbskoga imena: jezik tih pjesama svuda se zove srbskim. Hrvati medjutim u gornjoj Hrvatskoj, koji oživiše naš narodni pokret u ovom vieku, nazivahu se „Iliri." Jeli čudo dakle, da nije Šafařik našo Hrvate nego u provincijalnoj Hrvatskoj, a Vuk opet samo u primorju med čakavci? Po tom neće nitko živ moći zamjeriti ni Tomazeu, što se je držao obćega onda mnienja, da Hrvati govore različitim jezikom od srbskoga — da su samo čakavci ili opet kajkavci. Danas se dakako o tom drugčije misli. Negda je i čuveni naš filolog Daničić u „Glasniku" pisao o razlikah (!) med srbskim i hrvatskim jezikom, ali danas neporiče Hrvatom štokavštine; danas Daničić pristaje uz Jagića, da je nemoguće opredieliti granice med Hrvati i Srbi. Trebalo je medjutim vremena, dok se do toga došlo.

Nu ako je i bio Tomazeo neko vrieme protivnikom našemu jedinstvu — to ipak nije nikada držao Dalmacije talijanskom zemljom; dapače je uviek izticao njezino slovinstvo i nagovarao Dalmatince, da njeguju i obradjuju svoj jezik, ali je ujedno želio, da nezapuste sasvim talijanštine. Iz svega toga sliedi, da nije Tomazeo nikada neiskreno radio ni govorio, pa ako je kadkad napisao štogod krivo, to nije poteklo iz zlobe, već samo iz nepoznavanja same stvari. U Tomazea nije nikada bilo nečistih misli, o tom sva njegova djela svjedoče. Onakovu poštenjaku malo ima sličnih. Svi naši zemljaci, koji su ga posjetili i š njim obćili u Italiji, svjedoče, da je Tomazeo s najvećom simpatijom govorio o našem narodu. Zanimive su i one crtice našega sveučilištnoga profesora Šrabca u lanjskom „Viencu" o Tomazeu. Tko ono proštije, taj će se uvjeriti, koli se je živo zanimao za naš noviji napredak, o čem mu je prof. Šrabec pripoviedao, i s kolikom je ljubavi susretao svakoga Hrvata u Italiji.

Da nisu nesretne okolnosti bile, koje su Tomazea od nas otrgnule, mi bi ga danas slavili kao svoga velikana. Al sudbina je malenih naroda, da robuju većim! Tomazeo je i sam žalio nad svojom sudbinom, što se nije mogao baviti našom knjigom. Govoreć n. p. o našem jeziku, preporučivao je, da se jezik uči ne toliko iz slovnica i iz liturgičkih knjiga, u kojih je jezik pokvaren, nego iz knjiga novije dobe, iz narodnih pjesama i iz pučkog govora, gdje je jezik najčišći. Po tom dodaje: netreba novih slovnica stvarati (?), nego riečnike providjene primjeri, a primjere valja crpiti iz napomenutih vrela, koja su tako bogata, da kad bih imao očiju i života i pripomoći, nebih se bojao sastaviti riečnik nipošto manji od Kruškina* (Via Facti-Trieste 1861. p. 19). Eto što sve neizgubismo s Tomazeom!

Tomazeo je malo za naš narod radio, ali bar ga se nije odricao i sramio, košto to učiniše mnogi od-

* Veliki talijanski riečnik, što ga je izdala florentinska akademija „Della Crusca."

metnici našega naroda, dapače on je svakom prilikom izticao njegove vrline. Zato mi mu želimo laku zemljicu u grobu! Tomazeo je u ostalom bio dobar znanac mnogih naših čuvenih zemljaka. Medju ostalimi pominjem ženijalnog pjesnika Petra Petrovića II. kneza crnogorskog, Ivana Kukuljevića i nesretnog Eugena Kvaternika. P. Petrović Njeguš s nekom zahvalnošću spominje u predgovoru k „Šćepanu malom“ N. Tomazea, koji ga je usrdno podpomagao u Mletcih, kad je ondje tražio izvore za lažnog cara Šćepana. Kako prof. Šrabec piše, Tomazeo se je osobito Kukuljevića milotno sjećao, te za njega pitao, s kojim se je u Mletcih negdje poslije 1840. g. upoznao. Kvaternik pako upozna se s Tomazeom sa svoga prognanstva iz domovine, i to u Italiji.

Tomazea neima više. Nad njegovim grobom možemo se mi Hrvati sjetiti i razmišljati nad onom starom našom nevoljom, da odgajasmo samo tudjincem slavne umjetnike i književnike, kan da za sebe nemarimo. Italija se ponosi našim Boškovićem, Klovijem, Tomazeom; Njemačka Milovom, Magjarska Nikolom Zrinjskim, a mi? mi se tješimo tek time, što ih naša domovina porodila! Jadna utjeha! Tako je bilo, al tako nesmije da na dalje bude. Od toga spasit nas može samo jedinstvo narodno. Kad budemo jedni u mislih i čustvih, jedni u prosvjeti: tad ćemo radjati samo sebi prave rodoljube, i umnike. Zato vi gospodo, kojih se to tiče i s ovu i s onu stranu Velebita, radite, nastojte, koliko vam sile daju: izvedite nam jedinstvo! pa bili i gola sirotinja, živit ćemo kô braća, dielit ćemo sreću i nesreću kô braća, bit ćemo jedni i svoji — bit ćemo Hrvati!

J. Milčetić

Verdi i njegov „Requiem“ u Beču.

Napisao Milan Grlović.

Veliki gradovi, kojim sredstva i okolnosti dopuštaju, pozdravljaju svake godine u svojoj sredini velike i glasovite ljude — ponajpače umjetnike. Što se glasbe pako tiče, malo imade gradova, koji bi se mogli o prvenstvo natjecati s austrijskom priestolnicom. Grad Beč već je po svoj muzikalnoj prošlosti ovlašten na to — a da mu nespomenem sadašnjosti. Svake godine pojavi se koja zviezda pred njegovim umjetničkim sudištem, pa neuztrpljivo čeka, hoće li se lovor vienac ozelenit — il će venut. I ove je godine sišlo mnogo borilaca u tu pogibeljnu arenu, — al davno već, davno nije ni jedan od njih tako pobiedio kao kralj skladatelja: starac Verdi.

Tko Vas nepozna Verdija? Ta znam, da Vas ni desetak neima, komu nebi u duši bar koja melodija iz Ernanija, Rigoleta, Trovatora zujila. Da, da, svi vi znate Verdija, štujete ga i ljubite, ali Vi poznate samo „staroga Verdija“, t. j. onakovoga, kakav je bio do pred 8 godina; novoga, preporodjenoga Verdija tek su počeli upoznavati.

Verdi, dušom i tielom Talijan, bijaše sve do nedavno i prvi skladatelj stare talijanske škole, iza Rossinija njezin najodličniji zastupnik, al je on napisao g. 1868. za egipatskog podkralja operu „Aïdu“, koja se prigodom otvorenja Suežkog kanala prvi put pjevala, a lanjske godine veliku misu, rekvij za godišnjicu smrti čuvenoga talijanskoga pjesnika Alessandra Manzonija, a u tih je djelih tako udario novom stazom, da neima dvojbe, da nebi stvorio u talijanskoj glasbi prekoristna pokreta.

Niemci, koji su ga sve do „Aïde“ smatrali nešto boljim od šarlatana, koga dapače čuveni Brendel u svojoj „Geschichte der Musik“ jedva spominje — a Paulov „Lexicon“ sa tri redka odpravlja, ti Niemci, danas mu se klanjaju, al s nekom ohološću rado se hvastaju, da se je Verdi za Wagnerom poveo. Oni bi ga svom silom htjeli učinit njegovim sljedbenikom, nu kakovim pravom, o tom nam sam Verdi kaže, koji se nedavno izrazio jednomu prijatelju o Wagneru ovako: „Wagner si je stekao za melodramatsku umjetnost velikih zasluga, jer imadjaše toliko smjelosti, da se tradicionalnih ostarjelih forma otrese. I ja sam pokušao spojenje muzike s dramom i to u Macbethu, al si nemogah sam libreta pisat kao Wagner. Wagner nadkriljuje sve skladatelje u bujnoj, slikovitoj instrumentaciji, al je tako u formi kao i u načinu predaleko pošo. S početka uspješno se je borio proti realizmu, al se je kašnje opet udaljio od idealna pjesničtva pretjeranošću, te iste počinio pogreške, što ih je prije kanio izpraviti. Jednoličnost dakle, proti kojoj se toli slavodobitno borio, kao da i njega na novo osvaja.“

Čudnovato je svakako, kako se Verdi tek pod svoju starost promienio, jer valja znati, da će na 9. listopada navršiti 61. godinu. Giuseppe Cavaliere Verdi rodio se bo na 9. listopada 1814. u selu Roncole u Lombardiji. Otac bijaše mu mlinar, što li. Na milanskom konzervatoriju naobražen, pojavi se početkom četrdesetih godina ovoga vieka kao skladatelj. „Hernani“ (1844) „Rigoletto“ (1851) „Trovatore“ (1852) „Traviata“ (1853) i bezbrojne druge opere raznesoše njegovo ime širom svieta, a „Don Carlos“ (1867), „Aïda“ (1868) i „Missa Manzoni“ (1874) utvrdiše tu slavu na vječna vremena.

Verdi živi ljeti na svojoj vili u Busetu, a zimi u Genovi. Časti nije mu samo izkazala njegova domovina, već sav sviet i svi vladari Evrope. Talijanski ga je kralj dapače imenovao lanjske godine senatorom. Al sve to nije moglo uzoholit slavljenoga starca. Sada on putuje iz Milana u Pariz, iz Pariza u London, iz Londona u Beč — iz Beča u Mletke, da svoja najnovija djela sam glavom obćinstvu predstavi i prikaže.

Davno je tomu, što nije Verdija u Beču bilo. Trideset i dvie godine su minule, odkad je mladjahni Maestro 7. travnja 1843. u negdanjoj staroj operi dirigirao svoju treću operu „Nabucco.“

(Nastaviti će se).

Tiskom, troškom i nakladom **Drag. Albrechta.** Odgovorni urednik **Vjekoslav Klaić.**

Ovomu broju dodan je prilog od četvrt arka.

LISTAK.

U pustari.

(Slika na strani 287.)

U današnjem broju donosimo krasnu sliku, koja nam predočuje borbu stanovnika u pustari proti velikomu dušmaninu svomu, proti pustinjskomu jastrebu.

Stanovnici po pustarah izvrženi su kraj mnogih drugih nevolja neprestanim napadajem ogladnjelih, divljih zvieri. Izmedju ovih je za cielo osobito opasan pustinjski jastreb. Kad ovaj živo ogladui, neštedi nikoga.

U našoj slici vidimo, kako se je obitelj, putujuća pustinjom na svojoj devi, spremila, da se časak odmori. Otac ostao kod deve uz robu, a majka pošla sa nejačadi po vodu. Baš se žena vraćala svomu suprugu, ali eto se ukaže gladni okrutni, jastreb. Deva ga vidi, žena sa starijim djetetom takodjer ga opazila i grozno se prepala. Jedini otac nije se uplašio. Uhvatio pušku te sjegurnom rukom nišani na jastreba. Valja će mu sreća poslužiti te će to „strašilo“ pustare sa zemljom sastaviti.

Djevica orleanska.

(Nastavak.)

Žitelji Vaucouleursa opremiše djevojku, dadoše joj konja i konjaničko odielo. Baudricourt sam pokloni joj svoj mač. Dne 23. veljače podje ona sa 6 pratioca kroz nesjegurne i razbojnikâ pune strane prema Chinonu. Dan i noć putovaše ona prolazeći preko Auxerre-a, Gien-a, te dospje do sela Fiersboisa, koje je samo 6 sati od kraljevskoga konaka udaljeno bilo. Odavle je javi kralju, moleći ga, da ju pusti preda se. Put djevice trajaše 10 dana (od 23. veljače do 5. ožujka), te u to vrieme prevali ona 120 milja.

Prije, nego li uzmemo dalje o radu djevice pričati, budi nam ovdje dopušteno, da štogod o njezinoj vanjštini kažemo. Ona se doduše nije nikada slikati dala, a za cielo, da su ju mnogo slikali —

Ivana d'Arc bijaše liepa stasa, vitka i puna, prilično velika, jakih mišica i uztrajna; lice joj bijaše svježo i oblo. Čelo joj bijaše srednje veličine, oči velike, nešto zelenkaste. Pogleda bijaše sjetna i preljubezna, obrva sitnih, nosa ravna i liepa, ustnica veoma malenih i rumenih, brade malene i šiljate. Boja u licu bijaše joj biela. Liepe, smedje kose spuštahu se niz bieli vrat, te bijahu na vojničku odrezane, da su samo do ramena sizale. Na lišcu joj zrcalila prostodušnost, nevinost, i neka sjeta. Glasa bijaše blaga, nježna; govorom odavaše plemenitost, dostojanstvo i pronicavost uma. Obično govoraše veoma malo, ali kad bi uzela govoriti o božanskom poslanju svojem, tekla bi joj rieč iz ustiju. Samo jednim odavaše žensku nježnost i nemoć svoju, tim naime, što se je više puti usred rata od srca razplakati znala.

Izpitav kralj točno duševno stanje djevice, pusti ju 9tog ožujka svečano u prisustvu najvećih dostojanstvenika crkvenih i svjetskih pred sebe. Ovdje pred sjajnim zborom priznade djevica očito i odriešito, da ju je Bog poslao, da obsjednuti Orleans spasi, da dauphina u Remeš na krunitbu odvede i da Engleze iz zemlje protjera. A da pokaže svoju božansku misiju, uze ona pogadjati misli kraljeve, što su se u onaj čas njegovom glavom vrzle. Makar se je sve toj djevici divilo, odvede ju kralj ipak sa sobom u Poitiers, da ju pred francezkim parlamentom i sveučilištem izpita. Tu ju izpitivahu tri tjedna neprestance javno i tajno, razni crkovnjaci, državnici i učenjaci, muževi i žene. Pače i punica kraljeva, kraljica sicilska, izpitivaše djevojku mnogo i koješta o njezinom poriekIu, o prošlom životu i o njezinoj nakani.

Sveobći sud o djevici Ivani bijaše po nju vele povoljan. Vidilo se, da je djevojka dobra, revna katolikinja, kriepostna, nabožna i priprosta. Svi sudci svjetovahu kralja, da ju u svoju službu primi i sa nešto vojske pred Orleans pošalje. Kralj se zbilja odluči, da će poslati djevojku sa dva tovara živeža i sa nešto momčadi u Orleans, te se vrati početkom travnja 1429. š njom natrag u Chinon.

Tu bude djevojka umah na vojničku opremljena. Ona sama dade si prirediti zastavu sa dvie slike: na jednoj strani bijaše naslikan spasitelj, a na drugoj djevica Marija. Pošto se je nešto momčadi i zaire nabralo, krene ona sa 3000 francezkih vojnika dne 27. travnja od Bloisa prema Orleansu. Kralj bijaše svojim generalom zapoviedio, da sve naloge te djevojke izvode, te da ništa bez njezina savjeta nepreduzmu. Čim je Ivana na čelo Francezom stupila, zavlada vojskom i svekolikim narodom neko silno oduševljenje. U samoj vojsci nastade opet poredak i posluh; obća sloga i junački duh zavlada pod stiegom njezinim. Dne 4. svibnja dodje ona s vojskom svojom pred Orleans, i to putem, što ga je sama označila bila. Englezki vodje gledahu mirno, kano prikovani i svezani, kako je ova djevica nekoliko dana redomice osvajala sve englezke šanceve. Jednom zgodom navaljujuć svom silom na Engleze, bude na vratu ranjena. Ali uzprkos tomu prisili ona već 8 svibnja obsiedajuću vojsku englezku, da je pred gradom Orleansom uzmaći morala. Tako oslobodi ona svojim junačtvom grad, što su ga Englezi od 28. listopada 1428. obsiedali bili. —

Prvi dio njezine misije bijaše izpunjen; kad je malo zatim ona dne 11. svibnja u Toursu kralja srela, pade mu pred koljena i pozdravi ga ovimi riečmi: „Plemeniti gospodaru podjite put Remeša, nemojte oklevati, budite sjeguran, da ćete tamo za kralja pomazan biti.“ Kralj krzmaše i dogovaraše se sa svojimi doglavnici, al nemogaše odoljeti nagovaranju djevice, te se odluči na put. Medjutim nije se umah krenuti moglo. Da si Francezi ledja osiguraju, trebalo je ponajprije svu okolicu oko Loire od Engleza očistiti. Za četiri tjedna budu gradovi na zapadu i istoku Orleansu, kanoti Jaryeun, Meni, Beaugency osvojeni, Englezi kod Patay-a hametom pobijeni i najvrliji jim vodja Talbot uhvaćen. Pariz uzdrhta s toga te se spremi na obranu, bojeći se, da će mali kralj Bourgeski, kako su Karla VII. posprdno nazivali, doskora i pred njegovim vratima osvanuti.

Sve se to zgodi u vrieme od pet nedelja, i to sve po savjetu i osnovi djevice orleanske. Osamnaestgodišnja djevojka ta ravnaše svimi ovimi vojnami, te se pokazivaše tu u svakoj zgodi neprestrašivom, sjegurnom i umnom. Ona razredjivaše sama i predvodjaše vojske, ona sama namještaše topove i to tolikom vještinom, kano da je u vojničkoj službi osiedila.

Nije zato ni čudo, što je sviet tu djevicu smatrao nekim vrhunaravnim bićem. Francezi mišljahu, da ju neposredno bog pomaže, a Englezi pripisivahu sva njezina djela nečastivomu.

U ovo s vjerskih pokreta toli živahno doba razpravljaše sviet još prije krunitbe kraljevske u Remešu, pitanje, čijom li pomoći izvodi ta djevica toli nečuvena djela. Uzneseni štovatelji njezini, koji su se uz kralja desili, uzvisivahu ju uznositimi govori i pismi, te pričaju o njoj raznolike legende. Velenčeni teolozi kakono kancelar Gerson i nadbiskup Gelu Embrunski dokazivahu božansku misiju njezinu pozivljuć se na djela njezina. Njemački svećenici i učenjaci razpravljahu doketično pitanje, dali je ona u istinu djevojka od krvi i mesa, ili je prirodno tielo uzela (effigies phantastica). Prispodabljahu ju drugim glasovitim ženam prijašnjih vjekova, Estheri, Judithi i Deborahi, nazivahu ju Sybilla Francica, proročicom, koja saobćuje ljudem volju božju. Svi medjutim hvale jednoglasno kriepost te djevojke, koja samo ono radi, što je volja božja.

(Dalje sliedi).

— Vriedni naš historik i starinar g. Ivan Tkalčić, nadarbenik prvostolne crkve u Zagrebu, vratio se sa svoga putovanja u Dubrovnik. Osim mnogo važuih listina, koje g. Tkalčić tamo prepisao, našao je on statistični popis Dubrovnika od g. 1286. Prolazeći kroz Zadar nadje tamo kip iz 11. stoljeća. Kip ovaj predstavlja tri kralja, kako se klanjaju novorodjenomu djetetu Isusu. Koli o dubrovačkom popisu, toli i o tom kipu čitati će g. Tkalčič u jugoslovjenskoj akademiji.

— Do koji dan izaći će u Beogradu na sviet monumentalno djelo Gjure Daničića o osnovih riečih i o pravljenju rieči, ili drugi dio gramatike srbske (hrvatske). To je partija filoložka, koja je najmanje obradjivana i u drugih naroda, a gotovo ni malo u Slovjena, zato se vele radujemo, što se je čuveni naš filolog na taj posao dao. —

— Književnost romanskih naroda. Iz Lisabona javljaju, da je nedavno umro pjesnik Antonio Feliciano Castilho, jedan od najsposobnijih i najpoznatijih spisatelja novije portugižke knjige. Castilho rodio se 26. siečnja 1800 u Lisabonu, te se je po želji otčevoj, koj je profesorom medicine u Coimbri bio, posvetio pravoslovnoj nauci. Ali uz to bavio se pjesničtvom. Prvenci njegovi pjesnički: Cantos de Echo e Narciso (1821) i A Primavera, collecçao de poematos (1822) jesu karaktera sasvim bukoličko-idilskoga. Osobita je promjena u duši ovoga pjesnika nastala, kad mu je umrla supruga, s kojom je samo jednu godinu oženjen bio. On postade melankoličan, turoban. Njegova „Amor e melancolia, ou a novissima Heloisa“ pune su najgorih pessimističnih nazora. Uz to prevede u stihovih prvih pet knjiga „Metamorphosa“ od Ovidija te njegove „Amores“. Od njegovih ukupnih djela izašao je dosele prvi svezak: Excurações poeticas (1844), i treći: Mil e um Mysterios, Romance dos Romances (1845). Portugiski listovi hvale silno toga čovjeka; osobito ističu njegovo nastojanje oko podignuća pučkoga školstva, kojemu je on glavnim komisarom bio.

— Portraito de temps (Paris, Plon) zove se djelo veoma zanimivo, što ga je Charles de Mazade, suradnik poznatoga franceskoga časopisa: „Revue de deux mondes“ netom obielodanio. Djelo hvale kano nepristrano i duhovito. U prvom svezku imade životopisa patra Lacordairea, Montalemberta, Guizota, Micheleta i. t. d.

(Novije knjige).

— Zabavna knjižnica. Devetdeset tri. Roman II. dio. Napisao Viktor Hugo. Svezak 14. Tiskom „Primorske tiskare“ u Kraljevici 1875. Ciena samo 10 novčića.

— Poziv na pretplatu. Srpsko akademičko družtvo „Zora“ u Beču, u nameri je izdati knjigu pod naslovom: „Zora“, književni rad srpskog djačkog družtva u Beču.

Ta knjiga sadržavaće ovogodišnji družtveni rad, u nizu raznovrstnih korisnih sastavaka, koji su u pojedim družtvenim sednicama predmet našeg razgovora bili.

Oblik knjige je mala osmina, fina hartija i lepa štampa. Knjiga iznosi deset štampanih tabaka, a cena joj je za Austro-Ugarsku 60 novč., za Crnu goru, 70 novč., a za Srbiju 7 groš. čarš. Knjiga će se štampati čim se dovoljan broj upisnika javi.

Pretplata se šalje u plaćenom pismu, iz Austro-Ugarske i Crne Gore na blagajnika Wien, Neubau, Burggasse Nr. 24 Hochparterre, a iz Srbije na knjižaru Velimira Valožića u Beograd. Skupljačima dajemo za deset skupljenih upisnika, jedanajstu knjigu ili novac za nju, koje će nam skupljač javiti.

Polovicu čista prihoda u novcu, opredelili smo na potpomaganje siromašnih članova „Zore“, a drugu polovicu u knjigama na knjižnice srpskih osnovnih škola.

Umoljavamo kako naše lične prijatelje, tako i prijatelje družtva, da se oko skupljanja pretplate prijateljski zauzmu.

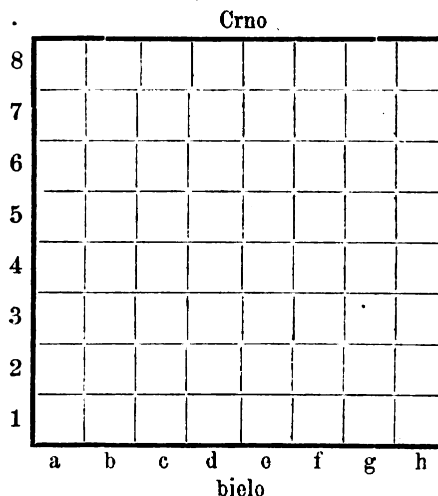
Želja nam je da se naš svet ovom „Zorinom“ prvencu srdačno odazove, jer će nam tim probuditi mladu našu snagu na bolji i obilatiji rad, i jer neće dati, da ovaj prvi zračak „Zore“ ponovo gusti oblak pokrije.

U Beču, 1. juna 1875.

U ime književnog odbora:
Andrija M. Matić.
predsjednik.

Šah — problem.

(Sastavio ga A. Brodsky.)

Častnici bieli:	Častnici crni:
Kralj h_1	Kralj d_8
Kula c_7	Kula a_8
Konjic c_2 d_5	Lovac f_8
Momci g_2 h_3	Momci a_6 b_7

Bielo vuče prvo i matuje trećim potezom.

Listovnica uredničtva.

— G. K. u V. Primio sam Vašu pošiljku. Doskora saobćit ću Vam svoj sud o Vaših pjesmah. Iz ovelike pjesme „Liepa Kata“ načinio bih sasvim drugu pjesmu. Evo Vaših nepromienjenih stihova

Djevojka kriesnicam.

„Oj kriesnice vi sjajne male,
Da l' sestre zviezdam jeste vi?
Sa neba modr'og jeste l' pale,
Da vidimo vas ljudi mi . . ?!

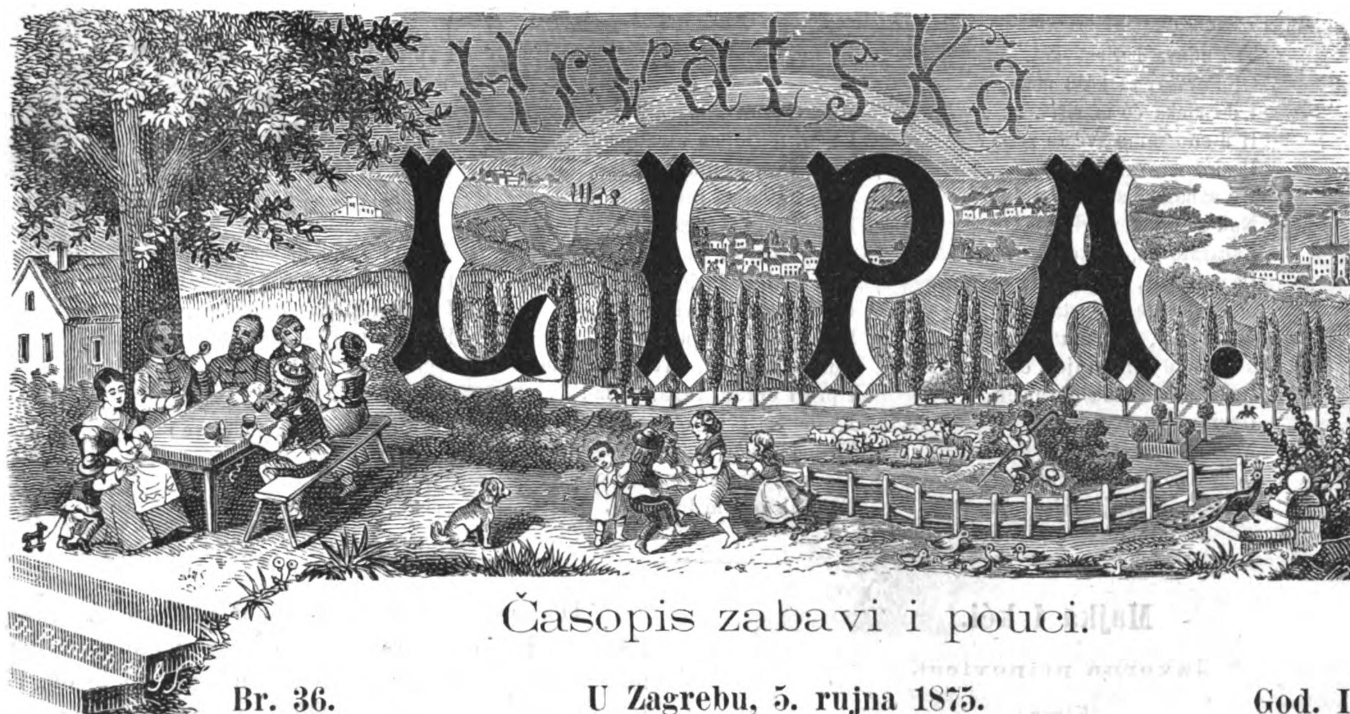
„Oj kriesnice vi zlatne zvieri,
Je l' sunce vami otac, brat?
Il lunine ste možda kćeri,
Je l' od nje plašt vam sjajan, zlat?

„Il putniku ste možda svieće?
Andjelskih očju jeste l' plam?
Il čuvate li noćju cvieće?
Je l' noćna rosa suza vam?

„Ta što ste? meni rec'te, ded te:
Da l' ljubavne ste suze vi?
Ah! da mi oči tako sviete,
Da meni date plam taj tih!

„Ah! sjajnu bi mi milost dale:
Sa srca bi svrgle trh;
Začárat njeg bi možda znale;
To bio bi mi sreće vrh . . !“

Tiskom, troškom i nakladom **Drag. Albrechta.**
Odgovorni urednik **Vjekoslav Klaić.**

Časopis zabavi i pouci.

Br. 36. U Zagrebu, 5. rujna 1875. God. I.

Izdaje se svake nedjelje. Godišnja ciena 4 for.; poštom i domaćim u kuću 5 for. Rukopisi se nevraćaju.

MJEDNI KONJIK.

Petrogradska poviest od Aleks. Puškina.

(Nastavak.)

Mišljaše tako. Noć mu ciela
Bi grozna, te ga snadje želja,
Da nebi vjetar tako vio,
I dažd da nebi tako bio
U okna ljuto . . .
Napokon
Zaklopio je oči on.
I evo! Magla već se riedi
Kišovite vam noći, bliedi
Izà nje dan će na to doć . . .
Strahovit dan!
Svu Neva noć
Prot buri k moru trzala se;
Savladat što će nje talase? . . .
Odoljeti im koja moć? . . .
I sutra nje nad obalami
Sviet kućami se turka, hoda,
Nasladjujuć se brdinami
I brizgom, pjenom gnievnih voda.
Od zalieva sad vihor Nevu
Odagnao je, a u gnievu
Obratila se burno ona,
Te ostrov prikri nesmiona.
Sve ljuće bura buči; Neva
Svedj nadima se, šumi jače,
Uzvrćela se, kotlom skače — —
Ko zvier, kad bies joj okom sieva,
Na varoš kinu iznenada!
Sve pred njom u bieg krenu sada;
Opušćelo je netom sve . . . .
U dômke vali podzemne
Provalili; i rešetkami
Kanali trgli — Petrograd
U vodi, kano Triton, sad
Do pojasa vam eto čami.

Pristupi! Juriš! Zlobni vali
Unilaziti oknî stali,
Ko tati; krmom čamci svom,
Jurišajući, stakla biju;
Pod mokrom vrti pelenom;
I ulicami eto pliju:
Ostatci kuća, brvna, krovi,
I marnog tržca tovarovi,
Sirotinje ti biedne hrana,
I grede mosta raztrgana,
Sa poplavljena groblja liesi!

Sviet gleda božju srčbu, te si
Očekuje sad kaznu. Joj!
Sve gine: živež, kuća roj.
A što ćeš onda?
Rusijom
Još pokojni je u zlu tom
Upravljo slavno car. Na shod*
Sav smućen, tužan puti hod
I reče: „caru vladat nije
Nad življem božjim.“ Sjedne, oči
U skrbi na zlo biedno koči.
Svi trzi veće jezera su,
I riekami se u njih lije
Množ ulica i u tom času
Otočkom biednim dvorac ti je.
To reče car — sve čas po čas,
Po bližnjih, daljnjih ulicah,
Sbor gjenerala tuj se dá
Pogibeljan na put, na spas,
Burovitih sred voda puka,
Tonući što se plaši, kuka,
Na Petrovu vam trgu tom —
Gdje nov u kutu stoji dom,
Nad uzvišenim ulazom,
Gdje kano živi, dignuv šape,
Stražeći lava stoje dva —
Na zvieri mramornoj ov mah,
Skrstivši ruke, i bez kape
Negibiv sjedi tužni, bliedi
Evgenij. Znoj ga poli ledni,
Al rad njeg nè. On čuo nije,
Gdje nadima se talas žedni,
Gdje tabane mu voda mije,
O lice gdje mu kiša bije,
Zavijajuć gdje vihor taj
Odpirnuo mu kapu s glave.
Očajale si oči nave
Negibivo na jedan kraj.
Kô gore tamo ustajali
Dubljine iz te uzburkane,
I lievali se svuda vali,
I bura, razdor na sve strane . . .
Oj bože, bože! tamo — joj!
Uz valove ti posve blizu,
U zalieva ti sama nizu —
Neukrašenih kuća roj,
I vrba, uz nju domak stari.

* shod — Balkon — Altane. Vidi: Preradović, Mujezin.

Tuj udova i njena kći,
Oj Paraša, za koju mari,
I do vieka će mariti . . . .
Il u snu samo svê to zrije?
Il žiće naše ništa nije,
No sanak pusti, i sudbine
Nad zemljom ruglo? Kâno da je
Začaralo ga, prikovalo
Uz mramor, s njega da se vine,
Siroti snage nedostaje!
A krugom, kud mu oko palo,
Tek vodu bilo vidjet, čuti! . . .
I, ledja k njemu obrnutih,
Uzvinuo se u visinu,
Nad burne Neve jad. žestinu,
Pouzdignutom desnicom
Gigant na konju mjedenom.

II.

Ruševinami zasićena,
I naglim bujem utrudjena,
Gle, Neva krenu naopako,
Komešanju se radujući,
Neumilnošću trgajući
Dobitak svoj. Sa četom tako
Podivljalom zločinac, kako
U selo dodje, lovi, reže,
I ruši, grabi; ljudi bježe,
Odasvud vapaj, zdvojnost, sila,
I pra i obran, tuga, cvila! . . .
I plienom svim otegoćeni,
Te potjere se umoreni
Zločinci strašeć, spješe kući,
Dobitak putem bacajući.

I splasnu voda, i pločnici
Pojavili se, spješi moj
Evgenij, dušom zamirući,
U nadi, strahu, omaglici
K smirivšoj tek se rieci toj.
Al, ponositi sa svog pliena,
Kipljahu jošte zlobni vali,
Kô pod njimi da oganj pali.
Pokrivala jih jošte pjena,
I trudni mučno uzdisali,
Kô hat, iz sječe kad uteče.

(Nastaviti će se.)

Majka i kći.

Izvorna pripoviest.

(Konac.)

Nemoj mi se ljutiti, draga dušo moja, budem li danas odviše razgovorljiva. Imam Ti mnogo — mnogo pisati; ta znadeš, da su sretni ljudi brbljavi. Hoću Ti potanko, obširno pisati, kako je biedna Anka Rakoczy postala sretnom ženom, ta znadem, da će Tebe to zanimati. Ali nemoj zato mene kuditi, nemoj misliti, da sam lahkoumna; — ne, njega zaboraviti nemogu, neću. Ta on je prva ljubav moja.

Vidim, dušo moja, ti me nepojmiš. Ti se čudom čudiš, kako se je nesretna nekoč Anka preobrazila u sretan stvor uz čovjeka, kojega je prije iz dna srca svoga mrzila. Ali slušaj me, možda ćeš me razumjeti. Ti se sjećaš, posestrimo moja, da sam već odavna postala majkom. Od onoga časa bijaše Rakoczy najvrlijim suprugom na svietu. Možda je i prije bio bolji i vrliji, nego li sam ga ja držala, ali ja sam ga mrzila, i svako mi se djelo njegovo činilo odurnim i nevriednim. Ali odkada sam bila majkom djetetu, što ga je i on svojim zvao, promieni se u srcu mojem duga mržnja u sklonost i prijateljstvo. Nemogah mrziti čovjeka, koji bijaše otac mojemu djetetu.

Jednoga dana izostao Rakoczy dugo. Bila već kasna noć, a njega nebilo kući. Strah me spopao, tim većma, što on u posljednje doba nikada po noći izostajao nije. Prvi put poćutih u životu svojem neku čežnju, neku želju za čovjekom, kojega prije ni suprugom svojim zvati htjela nisam. Čudne me slutnje počeše moriti. Legoh u krevet, ali usnuti nemogoh. Neprestano lebdijaše pred menom slika Rakoczijeva. Dugo bacah se po krevetu, izčekujuć supruga svoga. Bila već i ponoć prošla, a njega nebilo još kući. Najednom začuh buku na kućnim vratima. Poletih brzo da vidim, što se dogodilo. Ali kako se prepadoh, kada opazih, kako dva čovjeka mojega supruga u kuću nose. Pobrzah jim u susret — i približih se Rakocziju. Silno se stresoh! Moj dobri suprug bijaše sav izranjen, polumrtav . . . .

Donesoše ga u sobu i položiše ga na krevet. Zdvojna bacih se pred krevet njegov i plakah gorko nad njim. Sada tekar poćutih jadna, tko mi je on, i da bez njega živjeti nemogu. Došao i liečnik. Osviestio ga. Rakoczy progledao i vidio mene plačuću, zdvojnu.

— Nemoj plakati, sladka ženo moja, meni nije ništa, za koj dan ću ozdraviti. I opet zašuti i usnu.

Bacih se tužna k njemu, te uzeh vrućimi cjelovi obsipavati ranjeno mu lice. Liečnik me nježno odvede na stranu, i poče me tješiti blagimi riečmi. Pripoviedao mi, da je Rakoczy s nekim drugim častnikom mejdan dielio radi mene i poštenja moga, te da ga je ovaj ljuto izranio. — Rane su težke, završi liečnik, nu on će jih preboljeti. Nemojte dakle, gospodjo plakati, već ga njegujte brižljivo, nebi li nam doskora ozdravio.

Možeš si misliti, predraga Heleno, kako su se te rieči mene dojmile. Dan i noć stajah uz krevet supruga svoga, samo da s nebrige moje nepostrada. Puna dva mjeseca bijaše mi jedinom i najmilijom zabavom on — i opet on. Kad se je oporavljati počeo, bijaše mi ugodno i lahko pri duši. Nesjećam se dana, kad bi toli sretna i zadovoljna bila, do onoga dana, kad mi je liečnik rekao, da će suprug moj za koj dan ustati. U to vrieme bolesti moga Rakoczija promišljavah o koječem. Čovjek, koj mi je nekoč mrzak, a kasnije ravnodušan bio, postade mi svakim danom milijim i ugodnijim. Rakoczy to opazi, i to odkriće njegovo, čini mi se, nije malo doprinielo, da je tako na brzo ozdravio. Tako ti se, moja premila Heleno, za bolesti moga supruga pretvori naš dosadni život u ugodni boravak na ovomu svietu. Čini mi se, da nebih ni Radivoja bolje ljubiti mogla, nego li što sam uzljubila otca mojega sinčića.

Rakoczy bijaše već iz kreveta ustao. Polagano dovedoh ga do divana; ja sjedoh uzanj, držeć maloga sinčića u rukuh. Rakoczy se najprije sa sinčićem poigrao, zatim mene pogledao, nasmijao mi se i progovorio:

— Ljubezno ženko moja! ti neznaš, kako sam danas sretan. Nebi mario ovaj čas umrieti, kad vidim, da sam tvoju ljubav stekao. Ja sam prije bio možda zao čovjek, tebe nevriedan, ali ljubio sam te, vjeruj meni, od onoga časa, kad sam te prvi put uočio. Jesam

li ja kriv, što je tvoja majka takova bila? . . . . . . Ja sam bio tebe nevriedan. možda i za tebe prenevaljan, ali kriepost tvoja, vrlina tvoja, predraga dušo moja, učini mene drugim čovjekom. Vjeruj, Anko draga, ja nepoznam više sama sebe. Nisam nikada snivao, da ću kraj neurednoga života biti još jednom dobar i sretan suprug. Na svemu tomu imam zahvaliti tebi, jedino samo tebi. A jesi li ti sretna, jedina utjeho moja?

Nemogoh odoljeti laskavim riečim njegovim. Suze radostnice udariše mi na oči, i plačnim glasom odvratih mu: Ja sam najsretnija supruga na svietu. On me zadovoljno pogleda, bliedo i od dugotrajne boli propalo lice mu nešto oživi, on me privinu grudim svojim i poljubi me vatreno . . . . .

Ne, Heleno, oprosti, ali ti iskreno velim, ti nepojmiš te naše ljubavi. Nije to ona strastvena ljubav, kojom mlado srce gori samo da neskapa, nema tu straha, nemira, čudnih želja, taštih nada ni izpraznih slutnja; oh ta naša ljubav je mirna, sveta, — sretna. Kad supruga svoga ljubim, čini mi se, da ljubim majku i otca, posestrimu, prijatelja, — cieli sviet. Ta on mi je sve — upravo sve. —

Ja sam sretna — zadovoljna. Prošli život moj čini mi se kano dugotrajni san, pun ugodnih i neugodnih prikaza. Iz medju svijuh slika, što mi se tu ukazuju, tri su mi osobito mile, moj dobri otac, Radivoj, i Ti, jedina posestrimo moja. Kadkada, kad duže mislim o Tebi i na Tebe, obuzimlje mi srce moje živa želja, da Te doskora vidim i na sretne grudi svoje privinem. Tada si samo jedino to želim, da me koja dobra sreća nanese u milu moju Hrvatsku, da tamo Tebe vidim, grlim i osvjedočim, da sam još uvieke Tvoja stara i vjerna prijateljica. Bože daj, te mi se želja — doskora izpunila.

Tvoja sretna

Anka Rakoczy.

XII.

Pet dugih godina bijaše prošlo, odkad mi je Anke izpred očiju nestalo. Prve dvie godine tješila me Helena, davajuć mi čitati listove, što jih Anka njoj pisala. Listovi premile mi nekoč djevojke, makar da nisu na me upravljeni bili, bijahu mi pravom nasladom i liekom za ranjenu dušu moju. Ali posljednji list Ankin, u kojem se hvali kano sretna supruga, probudi u meni neku ogorčenost, koju nemogoh sakriti pred Helenom. S toga mi nehtjede više Helena da dade čitati listove Anke. I to pregorih. —

Zvanični poslovi i triezni nauci odvratiše me od neprestanog tugovanja, te doskora postadoh opet čitav čovjek. Veselio me sviet i čari njegovi, — ali nježnijem odnošaju prema ikojoj ženi uklanjah se, kako sam samo mogao. Dolazio bi doduše medju žene, — barunica Reichensteinka ostade mi i nadalje sklona i prijazna, — ali srce moje bijaše vazda hladno i mirno. Živio sam u uspomeni na prošla vremena, te sam ova smatrao za vrhunac sreće svoje.

Jednoga dana, — bijah se upravo k stolu spremio, da čitam neku novu knjigu, — pokuca netko na vratima. Umah zatim poleti u sobu častnik u sjajnoj odori. Prepoznah - Rakoczija.

On stade pred mene, nakloni mi se, ali neuzmognu progovoriti ni rieči. I ja bijah sav van sebe; razno lik čuvstva svladaše dušu moju. Jedva da sam se razabrao.

— Koja sreća vodi vas, gospodine, do mene? upitah ga prividno hladno, a ipak mi srce drhtalo kô šiba na vodi.

— Oprostite, gospodine doktore, uze on ohrabren riečima mojim, ja sam tako slobodan, te sam vas došao pohoditi. Već je mjesec dana, što boravim ovdje sa suprugom svojom.

- Mjesec dana!

— Da, gospodine, prihvati on hrlo. Ja dolazim na naročitu želju svoje supruge, koja od srca žali, da ste vi nekoč toli duboko od svijuh nas uvriedjen bio. Evo me dakle k vama, plemeniti gospodine, molim vas i zaklinjem, zaboravite sve, što ste nekoč pretrpjeli, budite prijateljem meni i obitelji mojoj. Oprostite, pregorite, budite naš . . . .

Čudna, raznolika čuvstva obuzeše u taj čas dušu moju Poput bure tutnjilo u grudih mojih, nemogoh ni dahnuti. Šest godina života moga sinu mi u tren pred očima. Bijah sav uznemiren. Najednom prevlada svu tu silnu vrevu burnih čuvstva jedno samo čuvstvo, — čuvstvo podpune rezignacije. Padoh Rakocziju oko vrata.

— Sve zaboravljam, klicah, a suze mi potekoše iz očiju, ja pregaram; — ja sam vaš prijatelj . . . . .

I opet bijah uz milu mi Anku. Ali kolika razlika! Prije pogibah od ljubavne strasti, sada gledah tu divnu ženu mirno, spokojno, kano posestrimu. I ona se promienila silno. Skromno to nekoč djevojče bijaše sada svjestna, ponosna žena, razborita, umna majka. Kad me je prvi put opet uočila, čini mi se, da se je malo uznemirila; ali kasnije susretaše me vazda mirno, tek kano staroga znanca. Bijaše mila, ljubka, iskrena prema meni, ali više ništa. Samo kad bi o suprugu svojem, o dječici svojoj govorila, tad bi joj oko sinulo nekom neopisivom srećom.

Bijaše već osam dana prošlo, što nisam u kući Rakoczijevoj bio. Zvanični me poslovi zapriečili, da jih pohodio nisam. Jedne noći, bijaše strašna i burna noć — dodjoh veoma kasno kući svojoj. Bijah se upravo spremio, da legnem u krevet, kada netko na vratima pokuca. U sobu unidje naglo služavka Rakoczijeva.

— Gospoja i gospodin Rakoczy mole vas liepo, da se umah do njih potrudite. Staroj je gospodji veoma zlo.

— *Kojoj staroj gospodji?*

— Gospodji Petrovićki, majci naše dobre gospoje.

— Zar se je ona iz Pariza vratila? kliknuh udivljen.

— Da, — već pred pet dana stigla je kasno u noći, sva poderana kano prosjakinja. Čim je došla, tužila se, da joj je strašno zlo, i legla umah u krevet. Izgubila pamet, neprestano viče, da će umrieti. Sirota nemože ipak izdahnuti. Ona vidi pred sobom razne prikaze, staroga Petrovića i nekoga Radivoja, moli jih, da joj oproste.

Viest ova dirnu me strašno. Potekoh brzo, što su me samo noge nosile, prema Rakoczijevu stanu. Uz put pratila me silna kiša, grmilo i sievalo, kano da će se nebo prolomiti. Dodjoh u stan Rakoczijev. Drhćućim srcem unidjoh u sobu. Tamo u skrajnjem kutu ležala na krevetu suha, propala žena, kraj nje stajala Anka i Rakoczy. Približih se postelji. Jedva da sam Minku Petrovićku prepoznao. I ona me spazi. Staklene joj oči počeše se nemirno kretati, ona metne kažiprst na usta, pogleda me još jednom — i izdahne.

Minke Petrovićke nebijaše više, — smrt od kapi učini kraj burnomu životu njezinomu.

Bijaše pred večer — dva dana iza pokopa stare Petrovićke. Sjedio sam na vrtu s cielom obitelju Rakoczijevom. Sjedila tuj krasna Anka — nekadanja ljubav moja, — danas nešto blieda i umorena, samo oko bijaše joj kano uvieke sjajno i milo. Na krilu ljuljala mladu Ankicu svoju, uz nju stajao i na koljena joj se podbočio vragoljasti Radivoj. Kraj Anke sjedio suprug joj Rakoczy i nekim blaženstvom gledao na milenu ženku svoju. Upravo je sunce zapadalo. Posljednji mu traci obasjavahu vrt, te nehotice svi zašutismo. Bijaše svečani, sveti mir . . . . .

Neko vrieme gledah tu sretnu obitelj. Osobitom slasti promatrah sreću njihovu, te zaboravih na sve nekadanje boli i nevolje svoje. Njihova sreća učini i mene sretnim. Slučajno se sretoše moje oči sa Ankinimi. Bijaše ovaj čas u njenom pogledu nešto blažena, spokojna, oživljujućega!

— Divna ženo, govorah sam sebi, krasna li si, kad te resi prava kriepost i uzvišena ljubav . . Tvoja čista, sveta ljubav tamani divlju, neobuzdanu strast; ona kroti biesne, diže propale, ona oživljuje mrtve. Tvoja uzvišena ljubav budi na rad, vodi junaka u boj; ona daje umrlim divsku snagu. Tvoja ljubav oživljuje cieli sviet, ona ga kreće, ona ga plemeni, — ona ga pretvara u raj. V. Klaić.

Juditha Stern.

Novela od Pavla Heyse-a, preveo ju B. B.

(Nastavak.)

Već bijahu zatvorena težka vrata, kad pred njimi stadoše kola. Tek nakon dugoga zvonenja otvori čuvar, koj sam prebivaše unutra, mala vratašca u velikih vratih, izpriča svoju nemarnost time, da nije ništa čuo za posjet gospode i da je spavao malko, te nas pusti u tamni ulaz, klanjajuć se neprestano; ali unutra negoraše niti plin radi današnjega svetca. Doktor, koj je tomu već navikao, izvadi iz žepa malu svjetiljku, zapali slo svieću i podje pred nami uz stube, brižno nam svieteć.

Ali te stube vodjahu tek do prvog sprata. Tude upotriebiše prostor, na kom one bijahu, za robu, te si morao proći sve one duge, uzke corridore, da stigneš do stuba u zadku, te onda po ovih dalje ići. Neću ni pokušati, da vam jasno orišem zapletenu gradjevinu ove kuće. Možemo, ako vas veseli, potražiti u Lipskom tu kuću, koja se nimalo nepromieni, samo je još prašnija i pustija nego onda. Barem će nas po bielom danu manje groza hvatati, nego li mene onoga večera, kada bliedo svjetlo čas po čas razsvietljivaše porušeno lice i oštre crne oči našega vodje, koji bi se ogledavao, dali ide za njim liepa gospodja i ja, koji sam cielim tielom drktao, slušajuć, kako šušti njezina haljina.

Nitko ni nepisnu. Na hodniku drugog sprata stade za čas doktor te otvori jedna vrata, jedina, koja nebijahu zatvorena!

„Samo pogledajte ovamo, cousino!“, reče. „To je crkvica. Iztočnjaci iznajmiše tu dvoranu, da si urede crkvu i u njoj svoje bogoštovlje vrše.“

Zatim posvieti malo unutri. Žuti mjed sviećnjaka na žrtveniku, bajne slike svetaca na zlatnu podnožku, sve se to razsja za časak u crnoj tami, i u nos nam udari ostatak tamjana. Bijaše upravo zagušna sparina, svi prozori pozatvarani. Tek jedna mačka sjedjaše na propoviedaonici i bijaše joj dobro. Pogleda nas bezbrižno žutima očima i na novo zaspi.

„Do crkvice ima još malo robe, koja očekuje prvi sajam, a s druge je strane skladište nekoga fabrikanta smotaka. Veoma je čudnovato, kako se bog Mammon pogadja sa trojstvom.“

Doktor se glasno nasmija svojoj dosjetki, prem to neobičavaše tako od šale.

Pričinjaše se, kao da je pio vina. Nam pako — čuvar ostade dolje na ulazu u svojoj sobici — nipošto nebijaše baš ugodno, da pristanemo uz veselje svoga vodje.

Još jedne stube prodjosmo, i eto nas pred vrati doktorova stana. Kada stupismo unutra i kada zapali svjetiljku, nadjosmo se u prostranoj sobi, ali nizkoj i ne baš urednijoj od ciele kuće. Veliko, staro pokućtvo bilo razbacano naokolo, u sredini golemi divan, pred njim stolčić pokriven knjigami i pismi, u bližnjoj sobici samo uzahna posteljica, na kojoj nitko neobičavaše spavati, jer bijahu dušeci nabacani jedan na drugi, a k tomu neobučeni.

„Već nekoliko godina neliežem u postelju“, reče doktor, kada se sukobi s udivljenim pogledom svoje cousine. „To je vrlo štetan trud po praktična liečnika, koga mogu odazvati u svako doba noći. Ovdje vam se na sofi posve mirne duše spava i sanja tako dobro ili tako zlo, kao što samo može biedni pustinjak. Nebiste li kušali i vi, cousino? Nije vam baš taj dušek najgorji u ovoj samoći.“

Hercegovačka raja plaća harač.

Nacrt F. Kanitza.

Ona kimnu lagano glavom, ali sjedne na stolac kraj stola. Ja se oslonih na nizki prozor i gledah preko puta u neku sobicu pod krovom. Naša kuća bila na uglu, čelo joj okrenuto u neku tiesnu ulicu. Čovjek bi skoro rukom bio mogao dohvatiti prozore na suprotnoj kući.

Medju time otvori doktor nekakov ormarčić i izvadi dvie boce čudna lika, pladanj s kolači i košaricu krušaka i bresaka.

„Hulja daje više nego ima“, našali se, baciv sa stola knjige i metnuv nanj boce i nekoliko čaša. Da sam i posanjati mogao o tom visokom pohodu pod svojim krovom, bio bih se naravski bolje pobrinuo, da budem vriednim domaćinom. To je na svu sreću pravi Alicante i bar dobrim smatram Xeres. Španjolski mi prijatelji poslali cio kovčeg tih plemenitih zemljaka. Kušajte, cousino. Od svakog samo nekoliko kapi. A onda ovaj biscuit, koj je doduše već dva dana star — liečnik, koj često po pol noći sprovede kod bolestnika, mora uviek imati takov zalogajak, ako dodje nužda. A šta gledate prieko, mladi prijatelju? Zar ne, nije baš ružna supruga toga krojača? Ali se čuvajte, neklanjajte se preko puta. Suprug je ljubomoran do zla boga.“

Moradoh se nasmijati s njim, da sakrijem malu nepriliku. Jer zbilja vidjeh neki idyllični bračni prizor u sobici pod krovom te tiho zavidjah mladim suprugom.

Na to podjoh k stolu, kušah oba vina, bijahu vatrena i sladka, te se kucnuh s gospodjom Judithom, kad nam doktor pomenu, da iz tih dvojaka pijemo u zdravlje obih joj dječaka. Znao je, da se nemogla oteti takovoj ponudi, prem nije ljubila vina. Ali joj se ipak ova sladkušica sviče i čelom joj poče nestajati oblaka.

Napokon se razbrbljasmo i razlagodismo, doktor vadio iz svojih škrinja i ormara svakakovih čudovišta, putnih uspomena, photografija gradova, kipova i ljudi, svedj nešto nova i znamenita. Uz to se praznile i punile čašice, i budué otvorismo sve prozore — bila su tri, — hladijaše večernji zračak sobu te razvedrivaše i nas.

Iznenada čusmo, kako kućom odjeknu čudan glas zvona.

Doktor skoči. „Prokleto!“ zamrmlja. „Pa čemu baš i sada! — To je zvono bolestnika!“ okrene se gospodji Judithi. „Ali ako nije ništa nuždna — danas bih barem rado uživati, kao i svaki drugi čovjek, koj nije na svietu samo radi kašlja i bolesti svojih bližnjih!“

Zatim podje k otvoru u stieni, koj, kako sad opazismo, bijaše zjalom cievi, kojom se govori, i nešto unj prozbori. Odmah zatim stiže odgovor iz čuvareve sobe. Nerazumijesmo ništa.

„Ta to je baš tako, kao da me sam vrag progoni!“ reče žestoko se gnieveć. Zar mora upravo sada poslati po me ta stara generalica, koja već toliko godina misli, da izdiše, a možda će nas sve još preživjeti. Nu ipak se nesmijem zavaditi s njom, jer njoj tek imam zahvaliti na svoj si praksi medju kršćanstvom ovoga grada!“

„Joj, da smo barem već vani na selu!“

„Baš to je ono. Njezin je sluga malo prije pazio na ulici i vidio svjetlost u mojoj sobi. Nikako se nemogu, reče čuvar, sada već pričinjati, kao da me neima kod kuće. Do vraga — ali oprostite, cousino, da to izrekoh. Neka bog još sto godina poživi tu milostivu — samo da mi je ovih dvadeset ura.“

„Ej“, upadne si u rieč. „Tako ću se, tako izvući iz škripca. Hoćete li mi, cousino dopustiti, da tek za časak uzmem vaša kola, što dolje čekaju? Danas nemožeš dobiti nikakovih taljiga, sve otišlo u krasnu zelen. Za pet ću časova biti kod svoje mučiteljice, za pet ću joj opipati bilo, ogledati jezik, da potrebnu nepotrebnost načrčkam na artiju, za pet ću se časova vratiti — svega četvrt ure, na kojoj će vam viekom hvaliti izmučeni dobročinac čovječanstva.“

Vidjeh, kako munu sjena liepim njezinim licem. Ali on držaše svoju molbu takovom, da se mora uslišati, a njezinu dobrotu bijaše toli često izkušao, da je, ni nečekajuć odgovora, spopao klobuk i srnuo na vrata.

Malo zatim čusmo, kako se dolje otvoriše vrata i odjuriše kola.

A sada na samu s njome — cio četvrt ure! Tako mi jako kucaše srce, da nemogoh prosloviti niti riečce. Bijah iz košarice uzeo krušku, te ju sada počeh bieliti tako pozorno, kao da sam imao načiniti kakovu umjetninu. I sbilja, još i sada znam, što sam si onda mislio: ako oljuštš ovu ljusku, a nepretrgneš tanke niti, proći će ovo četvrt ure kao i stotina drugih. Ako li se pretrgne — doći će nešta, čeg neslutiš, i što će te učiniti jako biednim ili jako sretnim. — A što? nemogoh pogoditi. Ni za čas nesvrnuh oka s maloga ploda u rukuh — za cio sviet se nebih bio usudio pogledati na gospodju. — Kud je ona za toga gledala, neznam, pače ni što je radila. Samo ćućah, da neću dugo uzdržati moći, ruke mi drhtahu sve više i više — kad'al ona ustade, a nož prereza ljusku i prodrie meni u ruku, jer me jako prestrašila, dignuv se onako naglo.

„A što ste učinili?“, pitaše; — još nikada je nesmjedoh pogledati — „porezali ste se u ruku, pogibeljno je, kako curi krv. — Pa baš sada, gdje neima doktora, koji bi vam mogao zavezati — o moj bože, ja pače mislim, da je ozliedjena žila.“

„Nije ništa,“ rekoh, „bjeh malo nespretan. Vidite li, krv već prestaje teći.“

Ovih si prst rubcem. Ali ona curaše i preko njega.

„Dajte da kušam, nebih li kako zavila,“ reče brzo. „Ja sam u tom dosta vješta.“

Tada savi od finoga si rubca uzki zavoj te joj zbilja podje za rukom, da je ozliedjeno mjesto na palcu čvrto omotala i zaustavila krv. S nekom nasladom podnašah bolu, koju mi prouzročila stežuć čvor.

„Jesam li vam preveć jako stisnula?“

„Neboli!“, izlanuh i pogledah ju. Lice joj se bijaše malo zarudjelo, lagan joj uzdah nadimao grudi, hrlo mi iztrgnu ruke, u kojih sam ćutio krvcu, kako teče.

„Jako ste nesmotren!“ odgovori i ništa više. Tada podje k drugomu prozoru.

(Nastaviti će se.)

Verdi i njegov „Requiem“ u Beču.

Napisao Milan Grlović.

(Nastavak.)

Od onda se po svietu proslavio i danas se vraća kao starac triumfator ovamo, da nas upozna s najnovijimi plodovi svoga genija.

Ako na ikom, na skladatelju Trovatora i Aïde obistinjuje se stara rieč, da velike duhove čednost riesi. Ja barem još nisam vidio čovjeka toli blaga lica, toli ljubezno — čedna, toli ponizna. Ako je i crnu nekoč kosu i bradu pobielio niz lieta, ako je i grudi naresila mnoga odlična zviezda, a o ime se svio neuveli lovor, iz onog crnog oka još uviek vatra genija sieva, u onom prem dosta slabu tielu — još uviek velika duša velike snuje zamisli. Verdi čini mi se velikim pjesnikom, koj svoje pjesme nepiše slovi već kajdami. Jer kad ga vidiš onako zamišljena, samo odana glasbi, što se tek izvadja, što je drugo — no pjesnik, težeć prodriet u misterije srodnih duša?

Sad, pošto smo se nekako, ako i površno, upoznali s Verdijem, valja nam se svratiti i na „Requiem“, što ga je došao prikazat Bečanom.

Ja sam već gore više spomenuo mimogredce, kako je Verdijev „Requiem“ nastao. Na 22. svibnja 1873. umro je u Milanu najslavniji pjesnik talijanski ovoga vieka: Alessandro Manzoni, (ne „Manzzoni“, kako mu „Narodne Novine“ u svom feljtonu ime mrcvare.) — Sva Italija tugovaše za njim, a nitko manji nije poduzeo podić mu prvi spomenik, no prijatelj mu Giuseppe Verdi. — I on napisa „Missu Manzoni“, requiem, koj su na godišnjicu Manzonijeve smrti u Milanu u stolnoj crkvi prvi put pjevali. A pjevahu prvi put: Tereza Stolz, Maria Waldmann, Angelo Masini i Paolo Medini, koje je sàm Verdi iz ciele Italije odabrao kao najbolje i najdostojnije.

Budući su ovi pjevači dosad jedini pjevali „Requiem,“ te će niže dolje o samom pjevanju više govora biti, spomenut ću nešto o njih samih.

Tereza Stolz i Maria Waldmann nisu, kako jim već ime svjedoči, Talijanke; ona prva je Pražanka, druga Bečanka. Prije nekoliko godina svršile su nauke stranom na konzervatorijih svojih rodnih gradova, stranom su se privatno naobrazile. — I odoše obje u Italiju, u Milan, u Napulj — a već g. 1869. prigodom otvaranja Sueżkog kanala, vidimo ih na kazalištu podkralja egipatskog u Kairu, kako će prvi put pjevati u Verdijevoj Aïdi. — Verdi jih je sám uputio u misterije svoga djela a one su postale i ostale prvimi pjevačicami, kojimi se danas talijanska opera ponosi. Jedna i druga još su i danas angažirane u Kairu kroz 5 mjesecih na godinu, prva uz plaću od 25.000, a druga od 18.000 franaka na godinu.

Angelo Masini bijaše još pred tri godine kovač, danas je tenorista, s kojim bi mogli jedinog Nicolinija uzporediti, dakle negovoreć ni o rimskom Patiernu, ni o parižkom Capoulu, ni o bečkom Mülleru i Walteru; ni o berlinskom Wachtelu i Niemanu.

Paolo Medini, krasan je bas — bariton, mnogo te sjećajući bečkog Becka, samo da je ovaj bez dvojbe veći dramatički talenat. Medini je prvi pjevao „Ramfisa“ u Aïdi, a danas je uz Masinija i spomenute pjevačice član dvorskog kazališta u Kairu.

Ove je dakle pjevače Verdi i za svoj „Requiem“ odabrao, sam ih u svem podučio, te jih duhom i smjerom svoga djela upoznao. Moći je s toga sa stalnošću uztvrditi, da se lje neće više čuti Verdijev „Requiem“ od drugih pjevača tako točno odgovarajuć skladateljevim intencijam, kao od ovih. A kako se ovi medjusobom slažu i popunjuju, vidit i čut se dade, — opisat se neda.

Ove godine napokon, mjeseca travnja, uputi se Verdi s ovimi pjevači u Pariz, da tamo prikaže svoju misu. Iz Pariza ode u svibnju u London — a odanle dodje na 4. lipnja u Beč. U svih ovih gradovih uspjeh „Requiem-a“ bijaše izvanredan, a Verdijevo se ime razneslo na novo po svem svietu.

Napose po muzikalni dio Beča dani od 11 — 27. lipnja ove godine ostat će na daleko bez premca. Nitko živ nesjeća se, da bi koje i ičije muzikazno djelo novijega vremena toliko slavlje slavilo, — a oni, koji su ga čuli, neće ga za stalno zaboraviti.

Piscu ovih redaka ni iz daleka nije na pameti kritizirati djelo, komu su se poklonili toliki veliki dusi; mogo bi to tek onda, kad bi bio strukovnjak i što više no strastveni ljubitelj glasbe, koj si je dao truda, da njezinu prošlost upozna a shvati težnje budućnosti.

S toga pokušat ću onim od hrvatskih čitatelja, koje bi moglo zanimati, opisat samo, kako se mene dojmila „Missa Manzoni.“

Tko je u petak 11. lipnja prolazio oko treće ure kraj velike bečke opere, morao se začuditi, kolika se svjetina na ulazih tura i gura. Bijahu to oni nesretnici, koji već nisu mogli dobiti sjedala — a pod svaku su cienu htjeli prisustvovati predstavi rekvija. A valja i to znati, da su ciene podvostručene bile.

U pol sedam otvoriše se blagajne — u pol osam bijaše početak. Malo pred to vrieme uputim se i ja u operu — al je trebalo borbe, dok mi je cjeduljar izvojevao ulaz k mjestu.

Danas je lice opere sasma drugo no obično. Ni pera nebi mogao drugamo baciti, no kome na glavu: tako je sve puno i natrpano. Orkestra nema, njegovo su mjesto zauzeli fotelji. I nesjedjah još ni 10 časa, kad se već pojavi tanki glas zvonca: početak je.

Zastor se dignu, a pred nami se ukaže sjajna dvorana razsvietljena velikim svietiljnikom. Na lievo od gledalaca poredao se orkestar, na desno ženski i mužki zbor, u svemu 300 lica. Gospoje su sve u bjelini s crnom dugom koprenom, gospoda sva u crnom fraku. Sve sjedi postupično. Sasma spreda u sred pozorišta vide se četiri zelena fotelja, a do njih držak za note na po-

nešto uzvišenu mjestu. To su mjesta za pjevače soliste i za — dirigenta Verdija.

Sve se je već poredalo, a sad se na velikih srednjih vratih dvorane, u zadku pozorišta, pomoli pet lica: Tereza Stolz, visoka i jaka stasa crnka, sopranistica; Maria Waldmann, vrlo simpatična plavka, altistica; pak Masini, tenor, i Medini, bas-bariton, dva živa talijanska tipa. Za njima ide Verdi. Občinstvo se diže sa svojih sjedala i udari u pljesak, još nitko ništa nečuje — al se pljeska dobrih deset časa, — ne, nepljeska se, već se uprav bura diže. Verdi se zahvaljuje i da svemu doskoči, daje znak, da se počima. I ko da je munja sve ošinula, bura se u grobnu tišinu slegla.

(Nastaviti će se.)

Dragojla Jarnevićeva.

(1812 — 1875.)

Iz „hrvatske stilistike“ Janka Tomića.*

Rodi se na 4. siečnja g. 1812. u gradu Karlovcu. Roditelji joj imadjahu kuću izvan tvrdjave nedaleko od kupskoga mosta u glavnoj ulici, kojom drum vodi u Zagreb. Otac se njezin zvao Janko Jarnević, a mati Ana rodjena Mlinac. Otac bijaše trgovac željeznarije, kako sama Dragojla veli. „U kobno doba franc. vladavine 1809—1814. bijaše Janko prvi medju zaslužnimi za svoj rod i dom gradjani, koji je prednjačio svim u kritičkih okolnostih, te nije nikada s uma metnuo, da je Hrvat i gradjanin. U liepoj krieposti domoljublja podučavaše on nas svoju sitnu dječicu, ali prerano nas ostavi.“ Tako veli pokojna Dragojla.

Uza slast majčina mlieka, uz milost njezine pažnje umiljavala i svikavala joj se hrvatska besjeda duši i srcu, a težka ju žalost snadje, kad joj potla u učioni zabraniše hrvatski govoriti, kad ju po koji put progovorivšu hrvatski i kazniše, kad joj nakon i njemački molitvenik turiše u ruke, neka se i svomu stvoritelju nemoli na majčinu jeziku. Boljelo tò djevojku, ali nebješe nitko u njoj uzbudio hrvatskoga ponosa, te pregarala očiti progon miloga glasa misleći, da to mora tako biti, da bez njemštine neima uljudbe, što mnogi i danas još misle. Kad je Dragojli bilo sedam godina, umrie joj brižni otac, a mati uz veliko gospodarstvo i šestero djece nemogaše toliko paziti na uzgoj kćeri. Dragojla veli: „nije bilo djela u školi, uz koje nebih bila ja kao diete još prionula, i bilo ono toli mučno za riešiti, da mu nisam žilice napipala. Trinajstom godinom ostavih školu. Znala sam igrati u citaru.“

U ono doba gospodovaše u tvrdjavi vojničtvo, stolovaše dapače ondje i glavno zapovjedničtvo gornje krajine, te tako se stade u odličnijih družtvih gniezditi niemstvo, u istom karlovačkom samostanu i na karlov. gimnaziji njegovala se njemačka knjiga. Spominjemo samo O. Avrelija Hermana, učenoga Niemca iz Bavarske, koji je g. 1826. nagovorio onda još mladjahnoga Ljudevita Gaja, neka svoju povjestnu crticu o krapinskih gradinah po bilježkah O. Klenskoga izda na njemačkom jeziku. Onda je Dragojli Jarnevićévoj bilo 14 godina.

Nemojmo se dakle čuditi, što se je umna djevojka dala na čitanje njemačkih spisova. A povod tomu bijaše P . . . . Dan za posao, a noć za knjigu, veli pokojnica sama. Čitala knjige bez ikakva uzgojnoga sustava, bez izbora, čitala je uz neestetične Klaurenijade i Šilerove slobodoumne divote. Sva sreća bijaše, što je jake duše bila, te se odvraćala od ogavnosti, a tiem i silnije prianjala uz ljepotu i dobrotu. To svjedoče najkrasnije pjesme njemačkih velikana, što jih je Dragojla bila prepisala, a mnoge jih i na izust znala.

I podala se djevojka zanosu i idealom, a u zbilji svieta nalazila hrdjavštinu i kukavštinu, njezini zahtjevi, kakov da bude čovjek ovoga svieta, uzpeše se visoko nad oblake — „zamuti se“ piše ona sama — „nekakav kaos u mom duhu i tjeraše me neprestance amo tamo bezpokojnu, nujnu, neveselu. Zadjevojčiv se, mjesto da se radujem bielu svietu i mladim godinam, stisnuh se u svoj kuteljak i mučih muku pitajuć dušu i srce, zašto neće u slogu sa ostalim živućim svietom? Neko me čeznuće spopade, a neznadjah, za čim čeznem i tako prodjoše godine.“ Nadalje piše: „Do osamnajste godine moga vieka puklo mi medju očima, a ja sam zamietila, da Hrvati na nizkom stupnju naobraženja stoje. Ulovih se knjigâ, hotijah postati mudračicom; ta mudraci su ljudi studena srca, razborita uma, znanje njihovo hladi jim krv, ubija poželjenje, pa će to tako i sa mnom biti. Kada uzeh čitati u večer i to po dovršenu poslu, neostavih knjige, dok nezabieli zora. U toj duševnoj nelagodi, sjedeć i gvireć u knjige do kasno u noć, podražujuć osjetljivo srce uzornom srećom, a tudjeć se od svieta, pa možda najvećma s nedostatka kretnje na čistom božjem zraku obnemogne djevojka tielom i stade se liečiti. Liečnici joj napokon reku, neka ide u drugu koju zemlju, gdje je čistiji zrak.

Zaputi se dakle dne 10. svibnja g. 1839. s nekom postolarkom do Varaždina, a odatle u Gradac i ondje uze malo ogledati se po liepoj prirodi. Došeta se tako jednom i navrh gradskoga briega, tako zvanoga Šlosberga, te dospije puteljkom pod onaj zvonik, s kojega svakoga jutra i večera ono zvono, rekao bih, svoj okolici domumljuje, da zakon bdije, a rod ljudski još žije, dočim dan iza dana dolazi i prolazi.

Opazi Dragojla po pristupnoj nutrašnoj stieni zvonika mnoga upisana imena i pobilježene dane, kad se je koji njih pod zvonikom desio. Na toj stieni opazi dne 12. lipnja god. 1839. i uze čitati ove hrvatske riedke:

Zdrav mi svaki bratac bio,
Koj je godier roda moga,
Kom' je jezik ovaj mio,
Koji me je razumio,
Sva mu sreća došla od boga!

(Nastaviti će se.)

* Hrvatska stilistika“ g. Janka Tomiča već se doštampava. Za životopis Dragojle Jarnevićeve poslužio se je g. pisac „Viencem“ i Deželićem, da crtice svoje popuni.

Tiskom, troškom i nakladom Drag. Albrechta. Odgovorni urednik Vjekoslav Klaić.

Ovomu broju dodan je prilog od četvrt arka.

LISTAK.

Hercegovačka raja plaća harač.

(Slika na strani 295.)

Poznati putnik po južnoslovinskih krajinah osmanskoga carstva, F. Kanitz, bio je nekom zgodom u Trebinju očevidac prizora, koji danas slikom prikazujemo našim čitateljem.

»Harač, rajo!« A raja iz oka il iz boka skupila ono malo sirotinje: cielo mjesto dvie kese sabra i šalje jih po svojih starješinah mudiru.

Eno, gdje stoje pred njim: mladji stupio bliže, te se po iztočnom običaju klanja gospodaru svomu; prinesao ruke čelu i opet jih svinuo na grudi uza smieran do koljena poklon. A onaj drugi — starac onaj uza njega stao: ne klanja se taj, već izravno stoji, namrčio obrve i držeć u ruci kesu novaca, kano da pita: »Na što novac? Nikad li vam dosta?« Pred njima je sio mudir podvitieh nogu te po malom stolu promeće i prebire harač. Što je tako brojit stao, hoćeš, nećeš? Pravi azijatski flegma. Ej dakako: nosi raja harač — ali oko mudirovo zapinje o bakar te bakar: riedko zvekne koji srebrnjak — a zlata? »Odkud zlato . . . .?« Do njega sjedi drugi, veći činovnik, koji nepača u te sitnice, nego bezbrižno iz nargilèa odbija guste dimove.

Kako su poganski Slaveni spaljivali i pokapali mrtvace.

Češki napisao Jos. Svátek, pohrvatio Sl. M.

Drevna davnina Slavenstva nalika je na velik kip, zastrt gustom zavjesom, kroz koju vidimo kip tek površno, dočim nemožemo razabrati pojedinih sitnijih crta. Nu neumorno iztraživanje novije dobe, a poglavito brižno prispodabljanje svih ostanaka iz te davnine odkriše polagano na mnogih mjestih tu zavidnu zavjesu, te razabiremo pojedine dielove divna kipa još jasnije razsvietljene.

Odista ide naše vrieme i ta zasluga, da se ne brine samo o državnom životu slavenskih naroda, već i o poznavanju domaćeg i socijalnog njihova stanja. To se poznavanje može crpsti jedno iz preostalih spomenika našieh predja, a to su stranom pjesme, stranom umjetnine. Očito je, da arkeologija, koja se bavi poučavanjem i sustavnom razredbom takvih tvarnih ostanaka iz davne davnine, ima vrlo važnu zadaću. Ona naime jedina može razsvietliti tamnu dobu predhistorijsku, ona nas jedina može voditi po labirintu mnienja i priča, kad uzme, odkrivši svoje stečevine, jasno i glasno govoriti, da je već onda bio taki duh u umjetnosti i naobraženosti kod naroda, koje je do nedavna još barbari razvikalo.

Želimo li štogodj jasnije saznati o pradobi naroda, to nas historija puti jedino na arkeologiju: ona nam je jedina vodilica u najtajnijoj nutarnjosti narodnjega života, a samo tu čujemo, kako mu bilo kuca, kako je s duhom vremena napredovao, kako se je po malo uzdizao do uljudjenosti i naobraženosti, dok je nakon dospio do onoga stupnja, do koga ga je providnost dovela.

Spomenke toli neizmjerne važnosti po arkeologiju valja nam tražiti u samoj nutrinji zemlje, kamo ih je ukopala to nabožna ćut predja, to narodnji običaji. Svekoliki ti spomenici su u mogilah i grobištih. Amo su otci naši metali pokojnikom svojim najmilije jim za života stvari u potrebnom posudju, tvrdo osvjedočeni, da će duša, poslie kako tielo umre, živiti nov život.

Medju miroljubivimi Slaveni ne trajaše rodbinska i družtvena sveza samo za života, nit ljubavi prela se i u grob, koj nije nipošto prekidao sveze živih s pokojnici, već jim pružao nadu, da će se opet sastati u krasnom raju.* S toga niesu samo onako, bez svake svrhe obredi i svečanosti, što ih na grobištih obavljaše koli pojedinac toli cio narod. Tajinstvenom svezom spajahu oni ovdešnji život sa životom na onom svietu, te su se samo ponosno i zahvalno pozivali na pokojne junake, o čem je toliko priča preostalo. S istog razloga, s kog i ideja bezsmrtnosti, potiče i briga oko sahranjenja ili pepela mrtvaca. Da je ta uzvišena ideja toliko dugo trajala, uzrok je jedino štovanje i čuvanje tjelesnih ostanaka.

Štujuć stari Slaveni svoje pokojnike, nastojali su iz petnih žila, kako bi sačuvali njihove lješine. S toga se već odavna mišljelo, kako bi jih čuvali blizu sebe, da tiem ne prestane častno spominjanje na njih. Što se toga tiče, to nam se pokazuje već u najstarije doba, do kog je historija iole doprla, a još više nam to spomenici sami potvrdjuju, da su tjelesa spaljivali, a pepeo spravljali u posebne posude — u žare. Koliko li se je duboko uvriežilo više značenje i svrha sahranjivanja u cielom čovječanstvu, dokaz je ne samo to, što je taj običaj bio neprestance u svih naroda, već i svestrano razširenje po cieloj nam znanoj zemlji. Predavajuć s tim tjelesne ostanke svojih junaka i milih pokojnika razornici vatri, nadahu se, da će vatra tjelesa reć bi očistiti, te tu predstavu i sbilja uvrstiše u svoje bogoštovje.

Kano što se svakomu življu u prastaro doba pripisivala velika zadaća, tako je i oganj imao ne samo tvoriti i čuvati, već i čistiti i lučiti čisto od nečista, zlo od dobra, naravno od nadnaravna. Od velike je važnosti bila vatra u kosmogoniji ljudstva, a imamo ne malih dokaza, da se je s prvog početka, kad je ljudstvo prvi put uzelo razmišljati o postanku ciele prirode i o svom odnošaju prema njoj, jedinoj vatri pripisavao razplod i uzdržavanje života. S toga i nailazimo na štovanje vatre i njena simbola, sunca, gotovo u svih naroda, a kult vatre dospio je kod Parsa na vršak.** U krasnoj onoj zemlji, gdje nam valja tražiti koljevku ljudstva, nije drugčije ni biti moglo, nego da čovjek, kad ga se blagotvorni sunčani traci dojimahu, dodje do nazora, da je vatra izljev one sile, koja sav sviet stvara i uzdržava, kano opreku drugih živalja, koji se često protive ljudskim namišljajem.

(Dalje sliedi).

* Da su stari poganski Slaveni tvrdo vjerovali u bezsmrtnost duše, dokazat ćemo poslie mnogimi primjeri. Ovdje neka svjedoče rieči arapskoga pisca Ibu Foslana, koj je u 10. v. Rusijom putovao, te opisujuć pogrebne obrede slavenske spominje rieči žene, koja se žrtvuje smrti. U ovih se riečih svi slavenski nazori o bezsmrtnosti duše i posmrtnu životu izriču: „Vidim otca svoga i majku svoju — tamo sjede svi moji pokojni rodjaci — tamo sjedi i moj gospodar — on sjedi u raju, a raj je toli krasan, sav je zelen! — oko njega je sva družina njegova i djeca mu — on me k sebi zove — vodite me k njemu!“

** Parsi toliko štuju vatru, da se ne usudjuju gasiti je vodom, makar im ciela imovina izgorjela; tako netrnu ni svjetla, da ne oskvrnu dahom svojim svete vatre.

— Kako je postala slovenska pjesma „Naprej zastave slave“.

O tom pripovieda Novosadski „Javor“ sliedeće:

S početka prošle desetine godina bilo je u Beču života medju omladinom slovenskom, kakvog nezapamtiše Sloveni, od kako je. — To je bilo budjenje sviesti sveslovenske. Istina još nebijaše u Beču zazorila „Zora“ srpska, ni „Velebit“ hrvatski, ni „Triglav“ slovenski, al je, kako rekoh, bilo života bujnog, svežeg kao rosa jutarnja, jedrog kao srce junačko.

Začamila Austrija, u okrutnosti pliesniva gospoda bečka „silom okolnosti“ natjerana, rasiekoše na priečac jedinospasajeno samodržavije Bahovo, i oktobarskom diplomom zasvietluca za časak sloboda ustavna . . .

Mi Srbi pregoresmo samosilno sahranjeno vojvodstvo gradiva Štadion-švarcenbergova, Krauz-bah-bruk-tunova — ruku bratski pružasmo svojim donde dušmanima ali i sapatnicima; zaradovasmo se slobodi gradjanskoj, životu ustavnom . . .

Ali puče za tim patent februarski — rodi se dvojstvo u našoj carevini. Niemci i Magjari bacaše kocke oko odežde naše, donde zajedničke, i razdieliše rize naše, podieliše medju sobom vlast i gospodstvo . . .

Riekom Litavom (Lajtom) odieliše se . . .

Nastadoše opet težki i sve težji dani za nas.

Niemci s one strane Lajte udariše cetermordio na Slovene austrijske. Magjari se na svoje šogore ugledaše, zateremtaše na nas i na sve druge u Ugarskôj, koji znaju da jesu i pamte svoju lozu i poreklo.

Jude-glasotvorci, novinari bečki obezočiše se u prvome jeku sile patent-februarske i udariše u sva svoja klepala, mala i velika, digoše čitavu hajku na Slovene — naročito na Čehe, Slovake i Slovence. U svom bunilu i objesti dokazivahu i u slike pisahu, kako su Slovaci iznikli iz glavice luka; Česima se podsmjevahu sbog krune im većeslavove i lava im od dva repa; Slovencima izdievahu svakojaka imena pogrdna: kako su glindjavi, jadni i čemerni pa opet sanjahu o njekakvom slovenskom kraju, o vojvodstvu, i tako dalje.

„Matora teta“, stara „Presa“ bečka, u tom je kolo vodila, pozaimajući čitav riečnik grdila od piljarica sa „Našmarkta“ (s pijace u Beču, gdje se voće prodaje).

* * *

U Beču u to doba bila su dva bratića Slovenca na universitetu: Simon Jenko i Davorin Jenko. Prvi učio, koliko se sjećam, filozofiju, a drugi prava; onaj bio pjesnik, ovaj muzičar, kao što se i danas bavi i živi u Beogradu od muzike i pjesme. Obojica bila daroviti djaci ali siromasi; mukom svojom i zaslugom pošteno se izdržavali. Simon je bio učitelj Dušanu i Milici, sinu i kćerci pjesnika Preradovića — Davorin učeći se muzici učio je i druge. Šteta grdna, što Simon malo za tim rano preminu.

Simon Jenko pisao divne pjesme, a Davorin bi im sročio glas (ariju) i napisao u note. Tako Simon napiše i tu današnju, svim Slovenima omiljenu pjesmu: „Naprej zastava slave!“ Davorin uzme da joj sroči glas i notama zapiše. Dugo i dugo nije se mogao doviti, da sadržaju pjesme sličan glas pogodi.

Jednog dana ode Davorin u pratar, u onu blizu tamo šumicu bečku. Sjedne u jednoj gostionici kraj čaše piva. Uzme uz to da progleda pomenutu staru „Presu“ bečku. Uvodni članak pomamio se na Slovence. Onako ljut na tu bezočnost „matore tete“, na taj očevidni novinarski rat na Slovene, ode Davorin dublje u lug i za čas sroči (kao on Ruž de Lilj svojoj marseljezi) taj divni glas Simonovoj pjesmi: Naprej zastava slave . . .

Tim je odgovorom „Presi“ zadavorio Davorin Jenko. Tako je malo po tom odgovorilo Niemcem iz tisuću grla u glas Sveslovenstvo — taj se odgovor ori od ono doba i dan danas.

* * *

Jednog liepog večera sabrasmo se Sloveni u gostionici „kod sita“ na Vidnu.

Davorin Jenko sklopio bio družinu pjevačku, ponajviše od svoje sabraće Slovenaca. U toj družini bješe članova, koji danas veliku rieč vode u bratskom nam narodu slovenskom, na pr. čestiti dr. Tonkli, taj slovenski Kasapinović, pa dr. Zorni, i drugi.

Jesu li Slovaci golubinji narod; jesu li Česi muzički narod: Slovenci su doista pjevački narod . . .

Ele pomenutog večera zbrasmo se na zbor. Družina pjevačka pjevala divno pjesme slovenske i pjesme druge redom sveslovenske. Na jedared, nakon kraćeg odmora zagrmi kao grom, zazvuči kao bojne trube kad zutrube: „Naprej zastava slave, na boj junačka kri, za blago očetnave naj puška govori!“ . . .

Pljeskanju, usklicima, radosti, oduševljenju nebi kraja ni konca.

I pjesma ta omili i razleže od tog doba, kao malo koja druga, po svem Slovenstvu.

To je bilo divno veče — nikad ga ja nezaboravih, i kad misli mislim u sudbi slovenskoj, počešće se sam u sebi zapitam: hoće li kad i to vrieme doći, da ta pjesma bude na bojištima slovenskim sveslovenska marseljeza i pribere kad oko jednog ognjišta sve Slovene? . . Hoće li kad? . .

Konjičev skok.

(Sastavio ga K. Mutavgjić Djakovčanin).

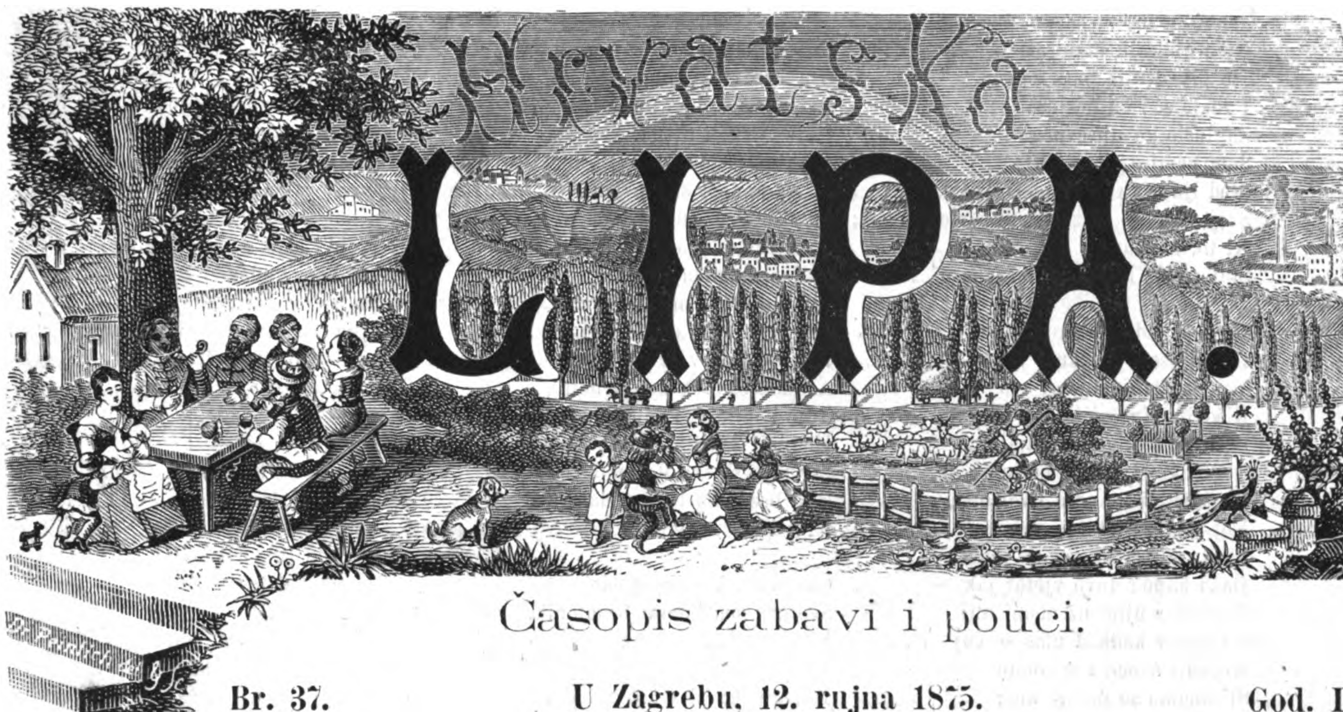
E	G	O	Z	F	E	R	K
J	J	Z	C	S	L	E	L
O	V	L	N	A	U	U	A
J	A	E	J	O	A	V	A
Š	N	A	L	A	B	V	N
F	Ć	J	J	D	L	U	L
A	J	R	L	A	T	E	V
A	S	B	N	L	J	A	A

Veoma jaka životinja.
Strana svieta
Drvo
Pritok Pada
Grad u Dalmaciji
Slavni njemački pjesnik
Gora u sjev. Africi
Mužko krstno ime
Česki pjesnik
Gora u Ruskoj
Zapadno Indijski otok
Ognjevita gora na Siciliji
Rieka utičuća u nj. more
Zemlja u Austriji
Grad u austr. Šlezkoj.

Čitajuć početna slova odzgora dole, dobijemo ime hrvatskoga pjesnika i pisca, uz simetričan lik.

Riešitelje priobćiti ćemo u 38. broju.

Tiskom, troškom i nakladom Drag. Albrechta. Odgovorni urednik Vjekoslav Klaić.

Časopis zabavi i pouci.

Br. 37. U Zagrebu, 12. rujna 1875. God. I.

Izdaje se svake nedjelje. Godišnja ciena 4 for.; poštom i domaćim u kuću 5 for. Rukopisi se nevraćaju.

MJEDNI KONJIK.

Petrogradska poviest od Aleks. Puškina.

(Konac.)

Evgenij gleda — vidi brod;
Kô k sreći, k njemu puti hod;
I prevoznika zove — mah
Nezabrinuti vozac za
Grivènik* voljno vozi njega,
Strahovitimi vali bjega.

S burovitimi dugo vali
Boraše s' mornar uvježbali.
Medju njimi se u glubinu
Zaronit često čamac kinu
S drzovitimi plovci — dok
Dovinuli se briega svog.

Ulićkom znanom biednik minu
Na znana mjesta. Gleda, gleda.
Nepozna ničeg. Prava bieda!
Strahovit vid! Sve povaljeno;
Bud snieto, budi odnešeno;
Nakrivili se domki; one
Raznieše vode nesmione;
I krugom, kao sred bojišta,
Tjelesa. I Evgenij tuda
Strmoglav, i nepojmeć ništa,
Iznemogao s težka truda,
Sve hrli, gdje ga sudba čaje
Sa izvješćem nepredvidjenim,
Sa listom kô zapečaćenim . . .
Već predgradjem ga noge nose,
Tuj zaliev, a i domak loš . . .
A što je to?
Evgenij staje;
I pošo natrag — vratio se.
I gleda . . . ide . . . gleda još:
U kutu stan im bio tom;
Gle vrbe. Tuj bijahu vrata;
Očevidno ih odnie voda.
A gdje je sada njihov dom?
I plien je tuge, mrak ga hvata,
Sve naokolo hoda, hoda,
Razjasnjuje si na glas sve —
I nenadom zahohoće,
O čelo rukom udariv.

I noćna magla eto sad
Na trepećući pala grad;
Neusnuo al nitko živ,
Neg žitelji govorili
O prošlom dnevu.
Jutra sjaj
Kroz oblake se trudne, bliede
Nad priestolnicu tihu svede —
Jučeranja već bieda, vaj
Uminuo i grimizno
Odielo krilo strašno zlo.
U staroj sve već bilo slici.
Već ulicami slobodnimi
Nećutljivom hladnoćom svôm
Spješaše narod. Činovnici,
Svoj noćni zaklon pustiv, njimi
Na službu išli. Tržac smjeli
Potražio uz rev si veli
Pod zemljom domak, što ga Neva
Porobila, i na kup dieva
Imetak važni, da ga seli
U zaklon drugi. Ladje plove
Iz dvorova.
Poët, nebesâ
Miljenik, Hvostov grof već ove
Opiso biede vodnog biesa
U stihovih si bezsmrtnih.

No biedni moj Evgenij . . . . jao!
Poremećeni njegov um
Odoljet tresu nèmogao
Strahovitu. Mješovit šum
I Neve, vjetra njegvima
Ozvanjao je ušima.
Strahovitih si mislij plien
Tumarao nepožaljen,
I trzao ga neki san.
I prodje tjedan, mjesec — on
Nevratio se u svoj sklon.
Gospodar, čim je ročni dan
Umino, njegov kutić mio
Iznajmio poëtu bio.
Evgenij već nedolazio
Po dobro svoje. Svietu sad
Otudjio se. Danak cio
Obhadjô pješke, noćju snio
Na luci; kusom tišo glad,
Na okno što mu daše kad,
Odielo vetho na njem gnjilo
I deralo se. Djeca zla
Za njime kâme bacala;
I bičem sluge — često bilo —

* Srebriš, koji vriedi 10 kopejka, 1 kopejka oko ⅓ sr. groša.

Njeg oplitali, razbirati
Što nikad nije puta znao;
I reklo se; on neslušao.
Zaglušio ga duševnoga
Šum nemira. I tako trati
Sred ljudstva ovdje nesmiljena
Svoj viek — ni zvier, ni čovjek pravo;
Ni tô, ni ono — nitì svieta
Stanovnik, niti mrtvih sjena . . . .

Na luci jednom on mi spavo.
Pram jeseni se danci ljeta
Već nagibali. Vjetar vio
Kišovit. Mračni talas bio
O luku, pjenom mrmljajući,
O gladke stupe pleskajući,
Ko tužitelj u sudca dvorih,
Koj nesluša, što on mu zbori,
Sirota s' prenu. Svuda mrak;
Dažd kapo; duvo vjetar jak —
Iz dalji s njim uz noćni nuj
Stražarev kadkad glas se čuj . . .
Evgenij skoči, i strahote
Spomenuo se prošle bio;
Iz luke hrlo pošo ote;
Tumarajući iznenada
Ustubio se, omjerio
Tihoma otaj dio grada,
A licem strah se zrcalio.
I spazi biednik veli dom.
Nad uzvišenim ulazom,
Ko živi, dignuv šape svoje,
Stražeći lava dva vam stoje,
I smjelo s' tavnu u visinu
Nad ogradjenim klisom vinu,
Pouzdignutom desnicom,
Gigant na konju mjedenom.

Evgenij drktnu. Misli grozno
Razjasnile se u njem. Spozno,
Gdje potop igro, kraj, gdje vali
Grabežljivi se sabirali,
Oko njeg zlobno bunili se;
I lave, trg, i njega, koji
Negibivo u mračne vise
Sa mjedenom si glavom siže,
I koj bistroćom mislij svojih
Nad samim morem vároš diže . . .
Ovijen maglom strašan li je!
A čelo kakve misli sielo!
I u njem kakva moć se krije!
I konja kakov oganj poli!
A kuda skačeš, konju holi,
Gdje kopita ćeš spustit svoja?
Mogući vladaru sudbine!
Zar nije Rusku do visine
Nad bezdnom tako uzda tvoja
Od željeza uzvinula?

Okó nogu kumira grede
Sve krugom biedni bezumnik,
I oči plašljive na lik
Vladara od pol svieta svede.
I stegnu grud se. U taj par
Sa rešetkom se lice srelo,
I oči ovi magle velo,
Projurio mu srcem žar,
Krv zavrila: uz kip se holi
Ustubio on mračno toli —
I škrinuv zubi, sgrčiv šake,
Ko sile da ga muče pake:
„Oj graditelju, dobro, veli!“
Uz drhat zlobni šapćuć veli:
„Oj ja ću tebe!“ U taj mah
Sve na vrat na nos bježat sta,
Pričinilo se njemu bilo,
Vladara groznog da je lice
Sa gnieva netom uzplamtilo,
Okrenulo se strelimice . . . .
Po pustom bježi trgu tom,
Sirota sluša za sobom,
Gromovit kano da je štropot.
Odjekujući, zvonki topot
Potresenom sad ulicom;
I razsjan bliedim mjesecom,
Dignuvši ruku u visinu,
Za njime mjedni konjanik
Uz zvonki skok se konja vinu;
I cielu noć, kudágod kinu
Sirota bježat bezumnik,
Za njime mjedni konjik svuda
Sa težkim topotom vrluda.
I od tog doba, kad mu bilo
Po trgu više ići tom,
Na licu bi s' izobrazilo
Smetenje njemu: k srcu svôm
Priklopio bi žurno ruku,
Kô smirujući njegvu muku;
Kartûz* bi skido iznošeni,
Obaro pogled pomućeni,
Te strankom išo.
Ostrov mal
Uz zaliev niknu. Kadkad tu,
U lovu zakasniv, na žal
Sa mrežom ribar goni brod,
I vari biednu užinu;
Il uzkrsni na svet god
Činovnik se na otok taj
U šetnju vozi. Ni bilina
Neiztjerala tude, vaj!
Tuj poplave je bies, žestina
Naniela vethi domak. On
Ko grm nad vodom plivo gust,
Dok prošle Vesne napokon
Izvukoše ga. Bio pust
I posve porušen. Tuj moga
Na pragu našli bezumnika . . . .
I hladni trup su nesretnika
Tuj pokopali radi boga.

Bogomir Brleković.

* Putni šešir.

Paukove mreže.

Crtica iz života. Piše H. Badalić.

I.

Bio dan pred badnji, — tucin-dan. Zamelo, zapalo preko koljena; bura brije oko kuća, a komu nevele, neide iz kuće, pače od silnoga sniega i vihra po svih se prugah već od nekoliko dana obustavio promet. Ala ti je ugodno u toploj sobici, udaljenû od domovine, medju prijatelji, medju drugovi posjediti poslije podne, i do mile volje besjediti — ej gdje ste filistri, da čujete o čem! Prijatelj Tunja pozvao nas danas na čašicu čaja i prijateljski razgovor, „neka se vidi čija je kuća mastna“, a pozvanici evo sve redom se kupe, da nebude prikora i sramote. A molim vas, — prijatelj, — čaj, — obustavljen promet i konac mjeseca! Tko nebi išao! Posjedasmo oko zelenoga stola: Tunja svojom rukom svakomu uspe koliko već podnosi čaja, namakne omašne lule, i metnuvši na stol djačku bibliju, da rečem karte, pogladi zadovoljno ono malo bradice, zažme male očice i triumfatorskim glasom pozdravi družbu: „Eto, braćo, eto narode, pij, puši, pjevaj, poigraj se. A šta ćemo? Nit vi, nit ja. Snieg je kriv, da neimam ništa boljega, a boga mi, tko pokudi, nek popravi. Vi tamo novajlije, okrenu se Tunja dvojici mladjih prijatelja, — šta ste stali, pa stojite, ko da lekciju govorite! Ovamo se, — prijatelji ovdje trebaju pisarâ, jer se danas ništa neizplaćuje.“ Reče, sjede i kano dobar domaćina prvi poče prebirati i miešati kipce. Nekoliko izredasmo igara bez kara i párâ, sve u miru božjem. Al je Tunja požestoke krvi; sad će bit, šta će bit. „Solo s kraljem pikom, gospodo (pri igri govoraše vazda ovako), — ej, čekaj, devet tarokâ, — mali na koncu, udri! — Te amo te tamo, Tunji svakojako. Zla druga pozvao, a sam imao uza sve svoje taroke slab list. Na koncu Tunja šukne pagata, i eto ti — mali na koncu al ga dočeka na junačke ruke majstor Ivica i odnese ga. Eh da si čuo smieha! I igrači i pisari svi u jedan glas: „Hoće Tunja da uteče, al Ivica dobro sieče!“ E da, sramota je takvomu junaku! „Trista me groznica trlo, ako vam nepokažem, tko je Tunja. Pa ovo, ovo ovdje (opet se okrene k pisarom — novajlijam) i ovo ti se smije, a

dosad valjda nije ni vidjelo, kako se igra; ta vi ljudi neznate još ni što je kralj, ni škiz, ni pagat, ni kec!“ Izrekav posljednju rieč, Tunja se prene kano iza sna, ogleda se zapušenom sobom i rukom šukne kroz riedku kosu, pa će u pol glasa: „Uh, uh, braćo, znam ja, danas je meni reda nesretnû biti — smola, smola! A gdje je, da ga još neima? Tà mali naš kec gdje je? Uh, bez njega nikud nikamo; ako on nedjedi do mene, s bogom pamet, s bogom igra!“ Tek sada opazismo, da od družtva našega netko manjka. To je bio mili prijan naš, stari poštenjaković, koga mi od šale prozvasmo Kecem, ne s njegove ige, (nije se on nikad kartao), nego što je volio sjedit pri igri i biti, što no se veli „kibic“, to jest, pisat, brisat zanovetat, igru komentirat, i ako je potrebno, za onoga igrača, uz koga je bio, namirit i sve uredit. Obično je on uz Tunju sjedio i Tunja se njemu veselio: a nikad nije izostao, kad se igralo, i kao što je rieč, da bez keca neima igre, tako ni bez njega ništa, s čega mu i nadjeli ime kec! „Kec naš gdje je? Dragi naš Kec?“ vapio Tunja. Uh, al ću ga, kad dodje; ma neću, ne! Sad će on doć!“

Dok mi još u rieči bijasmo, a nekoji zbunjena Tunju tješili radi poraza silna, (ima mu se pripisat desetak para) čujemo gdje se vani govori njemački u dva glasa, od kojih jedan u češki naglas zanašao. Gazdarica našega Tunje, bog joj prosti griehe, i stari naš poštenjaković — naš Kec, od mila, što se davno jur nevidješe, udarili u razgovor i poslije kratka časa na naša vrata lup — lup.

„Napred delija“, vikne Tunja, tanko glasovito.

„Haj narode“ stupi Kec, čovjek onizak, u sobu, tarući svoje zlatom obrubljene očale. „Haj, pomoz bog junaci! E bogme liepo! Ni krajcara u mošnji, a vi opet udaraj, udaraj. Kakvi ste mi to ljudi bez novaca, ko muhe bez glave. Pa igrat, i danas još. Bog nas je dosta pokarao, ostavio nas za božić bez novaca: ta ja svaki dan gledam, hoće li osvanut ime moje na crnoj tabli. i uviek mi se smrkne pred očima. Haj, to nije pravi račun, — čovjek bez novaca! ko muha bez glave; boga mi jest. Ni mislit, ni radit, ni čitat, ni pisat! Ej i ti naši tamo kod kuće! Zar neimaju novaca prije poslat, dok se zakija tako da vlakovi neidu. Al da! krsti vraga, da je deblje glave. Tako i ja; pišem: šaljite prije, a oni: čekaj, čekaj za božić. Eto vam božića, baš krasna božića! A vi se još smijete i kartate; sram vas bilo!

„Mani ga se danas“, šaptnem drugu svomu. On je inače poštenjaković i dobričina; ma danas je zle volje, bez novaca je, a nezna, koliko se učini zlatnom vjeresijom.“ Za časak presta buka i propovied. Tunja i Ivica saletili našega prijana: Tunja mu pomogo skinuti debelu bundu, Ivica mu prihvatio očale, pogladio ga po obilnoj bradi i doznačio mu odredjeno mjesto. „A gdje si, tako ti Muhameda“? poče Tunja. „Ti vazda imaš posla i tepeš se koje kuda, a za nas te ni brige. Umah da si sio uz mene: sreću mi donesi, evo me oglobiše! De, dragi Kec, de sjedi — ovdje, dà uza me!

„Idi, prodji me se,“ srdito odreže Kec, a oko mu kroz staklo nezadovoljno gvirilo. „Uza svu muku našu još i ti dodji! Sit sam svega. Gdje sam bio? A šta će i to da znaš? Ljutio bi se ko i ja, to jest, ja neznam, neznam ništa, neću dà išta znam. To ti je ono: našli se, vidili se, gledali se, valjda se zagledali, i do mila nagledali, a nikad neprogledali, ko ni mačići od osam dana.“ „Ta šta ti to zboriš, poče Ivica, čovjek bez straha i prikora, samo što je znaličnošću nadilazio i posramio mnogu — no da kažem, mnogu je stvar on u narodu nanjušio. „Oho, gle ti Keca! Šta je nova; kako, kako zboriš? Šta ti reče? Ah — znam ja, ti se valjda hoćeš opet da pošališ malko i novošću da nas nadražiš, pa si odabrao thema, koji bi doduše mogao narod zanimati, ali koji je već često rabljen i spravljen već davno. Smisli se šta boljega, pa onda ti slobodno zanovetat.“

„To me najviše ljuti“ kaže Kec, da ovaj Ivica nikad ništa nevjeruje. A jest, tako mi ove brade, istina je — luda istina. Kad već pecate, a vi slušajte.“

Ivica, koji je znao u napried silu svojih riečij, mudro se u brke nasmija, te dok mu je Tunja odanle slavodobitno šaptao: „Lukavo, lukavo,“ primakne se on tik do Keca, koji poča s nekom resignacijom govorit: „Sjećate se, — ta kako nebi, — da već od dvie tri li nedjelje u gostionu, gdje večeramo, pogdjekad dodje čitava obitelj na večeru.“

„Dà, jest,“ prekide Ivica. „Naprama našem stolu sjeđe obično, je l'? Majka i tri kćerce: jedna povremešna, druge dvie ko jabučice! E bože moj, vidio sam jih ja! Al šta će to bit?

„Neprekidaj, kad ja govorim. Vi dakle znate, da je tako. Dodji jedan dan, dodji treći, peti, deseti, sjedi tamo i čevrljaj. a mi — narod ubogi, vidi to i stisni se u svom kutu, pa pomisli na onu našu: „Mani se ćorava posla, najbolji je mir.“ Gledao sam ja narod oko našega stola; spazih, da ste jih uočili, ali nitko ni da bi okom zapeo o koju krasoticu; nego mi se ipak učinilo da drug naš, moj sustanarnik.“ —

„Šta? Zar o Maksimu hoćeš da pripoviedaš? Molim te, dragi Kec,“ milo zaprosi Tunja, „negovori o njem u mojoj kući: nas dva se radi tricâ i kučinâ poriečkasmo, pa nisam rad, da se iz moga stana šire novice o njem!“

„Nebudali, Tunja,“ nastavi Kec istom resignacijom, kojom je počeo, „neima tu klevete!“

„Samo dalje, dalje,“ gonijaše Ivica.

„E dobro dakle. Naš ti Maksim, ta znate, kako je vazda zaljubljena ovčica bio, — vidio sam, da je često kradom pogledao na onaj stol, a kad bismo kod kuće sjedili poslije večere, zurio je on niem ko riba. Haj to nije pravi groš, pomislih ja: dečko boluje, a nezna šta mu je! Ele kako mu i drago! Svatko se za se brine, a nisam ni ja duh sveti. Opazio sam kasnije, da je on češće onamo gledao i još manje zborio; vidjeh da je i luče s onoga stola svoje crne očice željno na njega svraćalo i piljilo u njega kao kornjača u jaje, ali vi toga neopaziste, a ja misleći: „mladost, ludost“ nisam opet

nikoga spominjao, da motri. Al Maksim sve šutio i kutrio. Te ja njemu: „Maksime, rekoh, tako ti sivoga oka, izgubit ćeš glavu,“ a on klimnu glavom, kano da veli: meni je sve jednako! Tako i bi. Kako si me danas pozvao na čaj, izadjoh sa Maksimom, pošto smo malko kod kuće proboravili, ja, da krenem k tebi, a on — bog si znao, kuda! Putem me gonio, da ću zakasnit k tebi, a ja, kako i nisam znatiželjan (pri tom Kec pogleda izpod oka Ivicu) ipak me nešto u srcu bockalo. Zakrenem za nugao i postanem. Maksim se okrene: ja za kuću; on podje: ja za njim, sve polako. Nisam uhoda, bog sahrani, al danas neimadoh mira!“

„To bogme nije liepo,“ mnijaše prijatelj Mirko, mladić pun nade.

„Opet će ovaj! Čekaj, dok sve izgovorim,“ ljutio se Kec. „Vidim ti ja, moj brate, ide nešta tanka i miljušna: Maksim skinuo šešir do zemlje — i ni pet ni šest, pridruži se. Ja sve za njima. Putem govorili o hrdjavu vremenu i vrtlarstvu, o idealih i najnovijem krahu, o hladnih rukuh i vrućoj ljubavi — i još koješta. Doprati ju liepo do stana, a ona pruživši mu ručicu hladnu, sićušno prozbori: „Dakle danas ćemo biti toli sretni, da vas kod večere u gostioni pri našem stolu vidimo. Majčica moja poznaje vas od vidjenja: njoj će biti vrlo drago, vi ste joj u volji.“ Maksim promumlja nešta, i dok se je on naklanjao, ja bježi, i dotrčah do vas!“

Očevidno nas dirnula pripoviest Kečeva. Sad je istom svaki od nás u pamet si dozivao sve, što je vidio i svaki hotijaše, da je već sve prije spazio, al nikomu ništa negovorio. Medju tim Ivica, da bocne Keca, izprieči se na-nj:

„E pa šta onda? Pa da i jest istina, što ti glagoljaš — šta se ti ljutiš? A najposlije mi smo već siti tih pripoviestij o ljubavi te ljubavi; ti si valjda čitao koju god novelu, pa nas častiš ko pred badnjak!“

„Čitaj ti, što te volja,“ srdi se Kec „Ali ja ti velim, to je sve tako! A šta se ja ljutim? E nije, nego da se radujem; našlo se dvoje, slika i prilika: ona bosa, a on gol! To me ljuti, da čovjek zalud glavu izgubi!“

„Molim, reče poštenjaković Mirko, „meni se čini, da neima razloga, za što da se čovjek tu srdi, i kako ja mislim, liepo se veli, kako znate: „nije blago ni srebro ni zlato.“ Pa i Šiller slavni ostavi za dvoje nježno ljubećih se duša dovoljno mjesta i u najmanjoj kolibici.“ „Gdje smo sad, Keče prijatelju?“ ozva se Tunja, misleć poražena poštenjakovića.

„Medjer, neka ti bude, dragi Mirko, doda Kec; ja znam, što me pamet uči, a o Šilleru drugi put, ako te je volja!“

U tu razpru umiešala se napokon i ona dva prijatelja novajlije; Martin se ljutio, kako čovjek naobražen i čustven može profanirati najsvetije uzhite mladjahna srca, i upustio se u duboko razlaganje ljubavi, iznoseći sve, što mu se za dušu priliepilo od onoga govora, kojim grčki pjesnik pokojni Agathon u dialogu blaženo pokojnoga Platona uznosi i slavi boga Erosa i njegovu svojtu, a pri tom se zažario i glava mu se zapušila ko futočkomu knezu. August pako, čovjek ozbiljan i triezan, nije se mogao dosta načudit Kecu, što on takve novice raznaša i svoga sudruga opada. Jednomu i drugomu Kec u kratko odgovori: onomu, da on — kao čovjek, komu je mathematika i fizika početak i dočetak svega — nepozna ni Agathona ni Platona, ni što oni vele; ovomu drugomu liepo se zahvali na prodiki, jer da on, osim ako je od kuće bilo u listu koji rif morala, već od tri godine nije se na tom putu pobrinuo za spas svoje klevetnice duše. Sve se na jednom uzrujalo: razpra činjaše se na vršku, samo medju tolikom bukom i prepirkom — prijatelj Vladan, koji je već od početka mirno sve slušao i gdješto se Kečevim evolucijam nasmiehnuo, svejednako mučaše, očekujuć kako će se svršit, i kano kupeć gradiva, čim bi Maksima mogao pecnut!

Najednom se digne Tunja i zavapi: „Da se prepirke utalože, predlažem konac debate; Ivica ima zadnju rieč, a onda mirna krajina!“

Sav narod složi se u jedan glas: „Živio Tunja, tako je pravo,“ — a Ivica zaori:

„Sad na posô! Do sedme se igra, a onda — svi na večeru k „zlatnomu lavu.“ Svidjelo se narodu, da razvidi i zgodu i mjesto: a ja na koncu velim: „Živio Kec!“

„Živio, živio!“ viknuše svi osim trojice.

„Lako za to — al k „zlatnomu lavu“ bez novaca?“ doda Kec sumnjivo.

„Eh, a zašto je bog kredu ostavio? Pa stari smo mi ondje gosti — a naš konobar Emilijo zna, da *smo* i pošteni.“ To rekavši Ivica, obrne se k meni, *šaptne* mi u uho, te nas dvojica započesmo onu djačku:

Imam d'narja, pijem vina,
Neimam d'narja — pijem vode:
Men vsejedno je,
Imam d'narja, al pa ne! —

Posljednja dva stiha opetova zbor; iza toga, kako Ivica reče, nastavismo plemenitu igru taroka, te Tunja naš, imajući uza se Keca svoga, sve je izgladio, što bješe prije zabrazdio. Najednom stupi u sobu Tunjina gazdarica:

„Iste šun halbete achte!“

Digosmo se ko striele — Ivica pred nami! —

(Nastaviti će se).

Juditha Stern.

Novela od Pavla Heyse-a, preveo ju B. B.

(Nastavak.)

Ponajprije htjedoh sjediti kod stola i uzeh pače neku knjigu, ali mi se zalile oči te nevidjeh slova. Prije nego pravo znadoh, što činim, bijah uz nju kod prozora.

Ona sobica prieko pod krovom bijaše niža nego naša soba. Mi ju mogosmo promotriti posve. Krojačica bijaše upravo odniela večeru, suprug sjedjaše na trošnu divanu i pušaše smotku. Sad se opet povrati liepa mlada

KRSTO KOLUMBO.

Slika K. Rubena.

ženčica, uze švelo te sjede uz svoga muža, koji joj govorio svašta, radi čega se je smijati morala. Bijaše jako liepa sa svojimi bielimi zubići i s jaklicami u okruglih licih, pa prem bijaše trošno odjevena, ipak je bilo u nje malo koketne vještine, koja je pako bila posve nedužna, jerbo se je šalila sa svojim suprugom. Malo po malo započe medju njimi malen rat, i jedno i drugo htjeđe k sebi privući svieću — pred njim bijahu novine — a radi toga se pograbiše rukami. On ju uhvati za vršak uha i poljubi ju u vrat, ona se pričini srditom te se htjede odmaknuti od njega i odvući svieću, ali ju i on pograbi, na što svjetiljka padne sa stola i u sobi bilo tamno kao u rogu.

Juditha se iznenada trgne s prozora, kao da se prenula od sna.

„Bože moj!“, reče, „a gdje smo mi? Kako dospjesmo amo? Ali da — tako je bilo — samo četvrt ure, reče — a kolika je ura? Ipak se nadam, da neće prekršiti rieči. Glava me boli, želim malo van —“

„Ta mora doći. Već prodje četvrt ure.“

Tako jako odahnu, kao da joj pao kamen sa grudi. Tada šetaše po sobi, nezboreć ni rieči, tek kadkada postajaše kao da prisluškuje, da li koja kola stadoše pred vrati.

Tako prodje i drugi četvrt ure.

„Ta to je odviše!“ reći će žestoko, kako nebijaše navikla. „On dobro znade, da sam za rana gledala doći k svojoj djeci. Sada mi već i spavaju. Ali to mi je pravo; čemu privoljeh? Tko zna, što se može dogoditi liječniku, te ga zadržati dulje, nego i sam misli? Ja mu odmah dadoh kola, a baš je mogao ići i pješice. Sad smo tu kao u kakovu —“

Zatvoru, htjede reći, ali joj nešto prekinu rieč. Bijah naslonjen o prozor okrenuv pleći na ulicu; nemogoh ni pisnuti, tako mi udaralo srce.

„Ja idem van!“, reći će napokon. „Kudgod, svejedno — ali ovdje — ne, tu bi se zagušio čovjek. Prosim vas, Hinko, uzmite svjetiljku. Ići ćemo dolje, dati si otvoriti kuću pa pogledati, nebismo li dobili kakovu kočiju — Joj, to je užasno!“

Opazih dva sviećnjaka u spavaonici, donesoh ih i zapalih svieće. Ona kimnu glavom, kad joj jedan pružih, ali me nepogleda. Bijaše toli silno uzbunjena, kao nikad prije, ustnice joj drhtahu gnievno i gorko, nu ništa joj nemogaše naružiti lica. Nikad mi se nebijaše pričinila takovom, zbilja pravom kraljicom, toli sličnom ponosnim ženam svoga roda, o kojih nam pričaju legende.

Žurno koracaše preda mnom — svjetiljku pustismo da gori, te pipasmo po dugih hodnicih, noseći svaki svoju svieću. Ja upoznah prilično osnovu ciele kuće i mogoh biti vodjom. Ali kada sidjosmo dolje niz troje stube te prispjesmo na ulaz, nadjosmo na svoju žalost vrata čvrsto zatvorena i praznu sobicu čuvarevu, u kojoj titraše slaba luč.

„Još je i toga trebalo! promrmlja Juditha. „Zovite čuvara, Hinko. Ta valjda je u kući —“

Vikah i nagledavah se po dvorištu i po svih kutovih. Ali ni traga živu stvoru.

Kada se povratih k njoj, koja me očekivala, bijaše se posve pritisnula na ključanicu vrata te slušaše. Slabo joj svjetlo razsja bliedo, plaho lice.

Gledah da ju umirim: „čuvar će za koji časak doći, ta nije moguće, da je daleko, a i kola će se skoro povratiti.“

Ona kao da ni nije slušala, što sam govorio.

„Pa kucajmo ovdje na vratih, dok nas tko izvana nečuje, da ga pošaljemo po bravara, koj će nam otvoriti vrata —“

Predočih joj, kako bi takovo nasilno postupanje udarilo svietu u oči.

„Istina je“, zamrmlja turobno. „Joj, to je po vražju, po vražju!“

Opet slušasmo i čekasmo deset časova, pravo reć, ni nedisasmo. Tada se odvažno digne.

„Ostanite ovdje“, reče tiho. „Ja — ja idem opet gore. Javite mi, čim tko dodje, da otvori kuću. Ovdje čovjek nemože ostati. Tu je baš kao u pivnici — a i rubac sam gore zaboravila —“

Htjedoh, da ga donesem; dokazivah joj, kako se je mučno popinjati strmimi stubami.

„O“, reče i pokuša se nasmiehnuti, ali joj drhtahu usta, „ja se ničega nebojim — zlih duhova neima više u ovoj kući — samo me bez straha pustite i pazite tude — uzet ću si knjigu i čitati — jerbo to neće dugo trajati.“

I ostavi me sama dolje. Čuh, kako joj koraci ozvanjahu po stubah, tada vidjeh, kako sjaj njezine svieće titraše uz prozore duga hodnika i mišljah, da znade put. Kada bijah sam, odahnuh malko. Lagano nestajaše one sparine, koja me uz nju skoro zagušila. Tada se domišljah, kako se sve to zbilo, kako se dogodilo, da nebijaše niti kola, niti čuvara u kući — i što je ona mislila, kad je rekla: to je po vražju! Slutnja mi munu glavom, opet vidjeh ono lice, kojim nam doktor otvori vrata svoga stana, onaj hinjeni posmjeh — i zbilja, u njem bijaše nešta satanskoga, pa ona čudnovata mu radost, onaj rev, kojim se trsio, da pijemo vina, — joj, da bi se to sve slagalo, da bi on time štogod namjeravao —

Ali mu neimade poći za rukom. Iznenada se zgrozih i oćutih oboružanim od glave do pete proti toj vražjoj zasjedi, da bih se bio mogao pohrvati sa svimi silami tame. Ćutih doduše, kako mi je krv udarala po sliepočicah i kako mi gorila usta. Pritisnuh lice na željeznu ključanicu i upijah kroz nju hladni zračak, štono duhaše ulicom. Tada se spomenuh lica svoga dobročinitelja, zadnjih rieči, kojimi mi povjeri brigu za svoj dom, pomislih na svoju majku, na dugi život, što ga još imah proživjeti i što ga mogah otrovati ciglim ludim časkom, mišljah —

Strašan me krik trgnu iz misli. Čuh, gdje me zovnulo — bio to glas Judithin — pa onda opet: Hinko!

al tako bolnim glasom, da mi se naježile vlasi — i tada sve zamuknu.

Za čas bijah na stubah, jurih brzo, kako samo mogoh, da neutrnem svieće, ogledah se dugimi hodnici i izušćivah njezino ime — nigdje ni glaska ni jeke. U silnoj uzbunjenosti sam lutah krivim putem, nepogodih pravoga sprata, mišljah da sam već u trećem, a stigoh istom u drugi — od straha mi se znojilo čelo — vikah, vikah, padoh na gnjilih stubah, ali se opet trgoh — a napokon, kada pred sobom pružih svieću u dugi hodnik — opazih nešto na tlu, poput srušene žene.

(Nastaviti će se.)

Verdi i njegov „Requiem" u Beču.

Napisao Milan Grlović.

(Nastavak.)

Po malo stanu gusle cilikat, tihano, tužno, jer plaču za takovim pokojnikom, kakvoga tek vjekovi radjaju, za pjesnikom „Vjerenika."

„Requiem aeternam" ... šapne silni zbor do tri puta i lagano se stane razliegat tužan poj, koj se dovršuje sa „Kyrie."

Iza toga sliedi „Dies irae" kao vjerna jeka dana srdžbe i strahote. Sve grmi, sve škripi i plače -- kad se na jednom začuje „Tuba mirum." Sa sve četiri strane svieta začuju se trublje, koje na sud zovu mrtve iz grobova. A sad, na sudnjem danu, pojedini glasovi stanu pred uzvišenim sudcem molit, tužit i podavati se njegovoj milosti.

„Liber scriptus" prvi je takav momenat. Tu se prvi put mezzosopran samostalno javlja, a čim stane Waldmanica pjevat, već je predobila obćinstvo za sebe, jer je njezin glas riedke ljepote — a još redje dubljine. Uz to pjeva ona toli izrazito, toli čuvstveno, da u svakom slušatelju uzbudi takovu času odgovarajuća čuvstva.

Ovaj solo zamjenjuju dva preliepa četverospjeva: „Quid sum miser" i „Rex tremendae majestatis."

Sad ustaju obje primadone i počimlju „Recordare Jesu pie", onaj toli sladjani i čarobni dvopjev, koj je još svakoga slušatelja uzneo. I čini ti se, ko da dva slavulja čuješ u tihoj noći tiho tužit i uzdisat. — Tereza Stolz može se natjecat s prvimi sopranisticami, a glede čistine i visine glasa nezaostaje ni za Patticom.

Sve je uzhićeno, zaneseno i opojeno, sve pljeska i neumara se, dok se neopetuje.

Sliedeću elegičnu tužbu „Ingemisco" pjeva tenor, pa bi reko, da je to vršak cieloga rekvija. Angelo Masini mlad je momak, stasit, krasan — a glas mu kao srebrno zvonce, da se ga nemož naslušati.

Još sliedi u prvom odjelu bas-solo „Confutatis" i kvartet „Lacrimosa." Zastor se spusti i opet nastaje onaj pljesak, koj dulje od četvrt sata traje. Bezbrojni se čuju „Evviva Verdi!" — a stari se skladatelj nemože dosta zahvalit. A čini to tako mirno i čedno, tako ljubezno i jednostavno, bez afekta i previjanja, da se i još više predobije.

Nakon deset časova diže se opet zastor i počimlje offertorium „Domine Jesu" sa onim toli jednostavnim, nu ritmički toli prekrasnim „Quam olim Abrahae." Najpre počimlje bas, tad mezzosopran, tad tenor i napokon sopran, a svi se na zadnje sjedine u toj divnoj molitvi. — Na burno zahtievanje obćinstva mora se opetovat.

Kao što je offertorij bio mirniji, uzvišeniji, tako se ali u „Sanctus-u" sjedinjuju sve sile i svi glasovi i klanjajuć se grme: Sanctus, sanctus, sanctus domine deus Sabaoth! . . . .

Sanctus je prohujio, dostojan veličanstva božjeg a psalmodički se stane razliegat „Agnus dei", ta unisono pisana i najviše slavljena točka cieloga rekvija. Tu se opet prekrasno iztiču Stolzovka i Waldmanica, koja cielu tu melodiju za oktavu niže prati.

Pošto se je i Agnus opetovao, počimlje zadnji toli dirajući piev: „Libera me domine", sad solo sopran, sad zbor. I čini ti se, da čuješ s pouzdanjem izgledat oslobodjenje od smrti vječne; sve biva mirnije, tiše, blaže. Tad još jednom zahuji „dies irae", pomalo oslabljuje i u tiho dahnutu zboru, kao što je i počelo . . . „requiem aeternam" . . izumre sve.

Časak sve je mirno, snebiveno, svatko je zaboravio gdje je — a tek sabrav se, nastaje pljesak i vika i ovacije. Neće prestajat, — sve na novo izlazi Verdi sa svojimi pjevači, lovor mu vienac izručuju, a on čedno dieli svoju slavu i sa solisti i sa izvrstnim zborom i sa glasovitim orkestrom. I od uznesenosti sve se rukuje i na tisuće grla i srdaca u sviet raznaša slavu velikoga genija! . .

Requiem je minuo; sviet grne kućam — a u čuvstvenijih se dušah sve na novo dižu dusi, što su ih probudili i spokojili glasovi, što ih izvabio starac Verdi iz svoje velike duše na slast i čast tisućam.

Opisao sam evo rekvij od točke do točke, kako ga slušah i kako me se dojmio. Sad ću još nešto obćenita kazati i svrnut se na kritiku.

Gdje god su još do sad „Requiem" pjevali, pjevali su ga s najvećim uspjehom. Nitko živ a najmanje Niemci nadali su se takovu djelu od skladatelja „Trovatora" i „Traviate", koga su do sad tek posprdno spominjali. A nisu li Verdija Niemci nit opernim skladateljem htjeli priznati, tim veće se je od njih mogao nadati opozicije kao crkveni skladatelj. — Tim veći je za to sada triumf, što ga je Verdi izvojevao, pa je od najveće važnosti, što o tom piše čuveni njemački muzikalni kritik Eduard Hanslick. Ja ću s toga njegove rieči kao sud citirati.

Najviše se je prigovaralo Verdijevu rekviju, da nije u njem crkvene glasbe. Hanslick o tom ovako piše: „Crkvenost Verdijeva rekvija jest prvo, što mu se poriče. A ipak malo ima zahtjeva, o kojih bi se teže i nesigurnije dalo sudit, nego li je taj . . . Može li se o bogoljubnosti Haydna i Mozarta dvojiti? — Sjegurno

ne. Pa ipak čini nam se veći dio njihovih crkvenih kompozicija vrlo svjetskim. Uzporedjen s vašarskom vikom toli mnogog „Gloria“ i „Agnusa“ ovih majstora, Verdijev je rekvij još svet.“

(Konac slièdi.)

Dragojla Jarnevićeva.

(1812 — 1875.)

Iz „hrvatske stilistike“ Janka Tomića.

(Nastavak.)

Tu osobito čuvstvo zavlada u taj par s njom; oko joj se suzom napuni, a srce uzdrhće do onda nepoznatom slasti. Premda do onda nije pokušala napisati ni jednoga hrvatskoga stiha, ipak uze olovku tresućom rukom, da se odazove neznanomu pjesniku. Odziv taj, napisan pod gore navedene redke, glasio je ovako:

Ilirkinja 'e ovdj jedna,
Koja jezik ovaj razmi,
Premda ona tebe nezna,
Vendar jej je kruto drago,
Da je našla ove rieči,
Kojim srce svoje lieči.

Ilirkinja iz Karlovca.

„Oj, kakovim uzhićenjem — kucaše mi srce pišuć ovaj odgovor bratu Iliru, — od radostnih suza potamni mi vid. Da sam mogla, bila bi u onaj čas glasno ciknula, da bi se bilo čitavim Slavenstvom na široko i daleko orilo: Ja sam Slavjanka . . . . To bijaše svečani čas za mene, — bijaše bo čas preporodjenja čitavoga bića moga — čas nastajuće nove epoke u mom životu . . . .“ Čudnovato doista! Sitni oni redci u tudjini uzbudiše joj u srcu toliku ljubav za hrvatskom domovinom, do tada neljubljenom, i ukorene tu ljubav tako, da joj se poslie nikakova žrtva nevidje za nju prevelika. (Tada su se Hrvati radi zajedinstva narodnoga i državnoga volili zvati Iliri, Slavjani ili našinci, nego li Hrvati, što i mnogi još danas krivo čine na štetu hrvatskomu imenu i ponosu.)

Valja znati, da su onda boravili u Gradcu Ivan Trnski, njegov drug Edo pl. Grgurić, onda pokojni Ljudevit Šplajt i još nekoličina Hrvata na ondješnjem sveučilištu. Trnski glede toga veli: „dočim je grof Janko Drašković u Zagrebu uzeo pozivati hrvatsku vlastelu: Oršiće, Sermaže, Bakače, Festetiće, Pejačeviće, ostale Draškoviće, oba baruna Kulmera i Raucha, za tiem častna starca Haulika, velikoga župana Zdenčaja i uz Gaja sve tadašnje ilirske književnike na narodna posiela, i dočim su tadašnja komtesa Sidonija Erdödi i barunica Condé, pače i Danilo Farkaš i Henrik Mikšić (dvopjevom Belizara) hrvatskomu jeziku pjesmom put krčili u visoka družtva, napisasmo mi mladići na našu skromnu zastavu „napredak knjige“, te ja i Davorin Trstenjak obćeć sa vrlim Muršecem i revno dopisujuć si sa Stankom Vrazom, koji je onda boravio u Zagrebu, razigrasmo se na književnom polju i liepo drugovasmo, pače svakoga mladoga Hrvata i Slovenca na književni rad nagovarasmo. Moj prvi prevod Šilerove pesme o zvonu, druge izvornice: Trstenjakove Ljeljinke i druge pjesmice izidjoše onda u „Danici“. I potljašnjega profesora Ivana Macuna, sad prof. u Gradcu prikupismo u naše kolo. Drugujući liepo — zajedno obilažasmo i liepe gradačke okolice, zajedno se nadjosmo i na gradskom briegu, gdjeno ja — nešto sagnan, nešto drage volje — napisah onaj pozdrav svakomu „našincu“ (Hrvatu), pohodniku onoga zvonika.

Ivan Trnski dalje veli: „Jedno jutro dotrča k meni Trstenjak ili Šplajt te mi reče, da ima na „Šlosbergu“ odziv našemu pozdravu, i to od ženske ruke. Mi poteci gore vidjeti, i na koju zastavu zaprisegosmo, nije bilo nikakvo čudo, što smo gotovu hajku podigli, da nepoznatoj Karlovčanki u trag udjemo. Nebilo dugo, a Šplajt dobi pismo iz Karlovca i u njem drugo, da ga dostavi Dragojili Jarnevićevoj, za koju nije znao, da je u Gradcu. Napita nekako gdje joj je stan, i nesluteći, da je to naša nepoznanka, natukne nešto ob onom pozdravu i odzivu, a ona se smijuckajuć odade. Čuh od Šplajta, da je umna ženska glava, da je dapače nekakve njemačke pjesme napisala, pomislim, nebi li mogla ta djevojka uz našu zastavu pristati te s toga zamolim Šplajta, neka ju pita, smiem li ju posjetiti. Ona dozvoli i tako se sastadoh sa sjetnom bolestnicom, kojoj nije nikakov smjer pred očima lebdio, kojoj se bijaše zamjerio sviet i viek, i koja mišljaše, da nije ničemu drugomu, već da sudi propalomu svietu. Uzmem ju iz daleka odvraćati od tih nazora i nagovarati, neka se posveti domovini i nek prione uz materinski jezik.“ Sjetnica se preporodi, i kako sama piše, „jasno joj postade čeznuće, štono ju uznemirivaše i tjeraše danom i noćju neprestance od mjesta do mjesta.“ „Omili joj domovina i stade dušom i srcem ljubiti i cieniti zanemareni materinski jezik. Dadoh joj slovnicu i riečnik te narodne poslovice, upućivah ju, što će i kako će, te izpravljah joj prve pokuse. „Želja za domovinom“ u „Danici“ br. 31. g. 1839:“

Oko tamo prama jugu gleda,
Odakle se odkinuti neda . . .

bijaše prvi pojav njezina preporodjaja i doista liep priklik uz naš tadašnji pokret. Pjesma sliedjaše za pjesmom, a ja ju upućivah, neka prouči estetiku i neka se onda dade na pripoviedanje. Trže se iz svoga bezsmjernoga tumaranja, uze se marljivo učiti te uz posao i napor razvedravaše se duh njezin i domovini bude spašena plemenita duša.“ „Još za malo“ piše sama „i usnula bi bila duševna snaga u vječnih borbah sa fizičnimi silami.“

Kad vidje, da joj pjesme neidu baš za rukom, uze se liepo izpričivati, da slavulj samo proljećem pjeva, a da je njezino proljeće davno već minulo.

(Nastaviti će se.)

Tiskom, troškom i nakladom **Drag. Albrechta.** Odgovorni urednik **Vjekoslav Klaić.**

Ovomu broju dodan je prilog od četvrt arka.

i Mongoli i Kalmuci u srednjoj Aziji, koji pepeo sahranjuju u visokih piramidah.

Pogledamo li bliže i nam poznatije narode u Europi, reći mi je, da se o Grmanih drži,* da su jih naučili mrtvace spaljivati Slaveni, u kojih bijaše pri prvom doticaju s Grmani i spaljivanje i pokapanje običajno; poslie da je spaljivanje postalo toli običnim, da su samo siromašnije pokapali, dok se je pokapanje razširenjem kršćanstva stalno učvrstilo. Po svjedočanstvu Tacitovu su Germani i u njegovo doba palili mrtvace, neglедеć pri tom ni na kakvu svečanost, tek junaka bi palili na lomači od nekog osobitog vonjavog drveta. Na dalje pripovieda Tacit o germanskih ženah, da su se s muževi spaljivale na lomačah, a historijske tragove tomu nalazimo i u Skandinavaca i Herula.**

(Dalje sliedi).

Djevica orleanska.

(Nastavak).

Ali da vidimo dalje djelovanje djevice orleanske. Iza dužega krzmanja, prouzročenoga neodlučnosti i nemoći kraljevom, osobito pako egoističnimi intrigami njegovih doglavnika, krenulo se tekar 27. lipnja put Remeša, koji je kakovih 100 sati udaljen bio. Vojska kraljevska naraste na 12.000 momaka, koji su sa sviju strana u pomoć pritekli bili. Uz put množila se četa kraljeva još većma, te kralj dospije preko burgundskoga Auxerre-a dne 5. srpnja pred grad Troyes. Grad ovaj bijaše dobro utvrdjen te dobrahnom posadom obskrbljen, koja je na sve spremna bila. Ali kad su gradjani vidjeli, kolikom se odlučnosti i zbiljnosti sprema djevica d'Arc na jurišanje sprema, premisliše se te pustiše kralja u grad. I tako unidje kralj u nedelju dne 10. srpnja u grad Troyes upravo kako je to djevica unapried prorekla bila. Po primjeru grada Troyesa podloži se i pokori kralju dne 14. srpnja i grad Chalons. U ovom gradu dodje pred proslavljenu djevicu nekoliko njezinih zemljaka iz Domremija, da ju vide u sjaju i da ju pozdrave. Iza toga krene kralj 15. srpnja iz Chalonsa put Remeša. Kad je još samo 2 sata od ovoga grada udaljen bio, dodjoše pred njega dne 16. srpnja jutrom poslanici, te mu predadoše u ruke ključe grada Remeša. Još isti dan unidje kralj u večer svečano u grad. Sutradan započe u 9. sati u jutro krunitbena svečanost. Nadbiskup pomaže Karla VII. uljem, što ga nekoč biela golubica s neba doniela, kada su bili Klodviga krstili. Bijaše to uzvišen prizor: svi svjetski i duhovni dostojanstvenici stajahu oko kralja; tik do njega bijaše za ciele svečanosti djevica Ivana, držeći u ruci stieg. Ovo bijaše vrhunac njezine slave i sreće. Drugi i mnogo važniji dio njezine misije bijaše izpunjen. Silan li bijaše utisak, što ga učini kraljeva krunitba na prijatelje i neprijatelje njegove!

Svjestna zadaće i misije svoje opominjaše djevica još na dan krunitbe, da se krene put Pariza, i to čim prije. Narod i vojska pristajahu uz nju. Pa u istinu nebijaše Pariz u taj čas spreman da odoli navalam poveće vojske. Da se je kralj požurio, lahko bi mogao bio predobiti glavni grad. Ali kralj bijaše neodlučan, a k tomu odvraćahu ga od toga još i njegovi zlobni doglavnici, koji su na proslavljenu djevicu zamrznuli bili. Tek 21. srpnja krenu vojska. Nekoji gradovi kakono Laon, Chateau Thierry, Soissons i Senlis otvoriše vrata te se pokloniše kralju svojemu. Ali kod Soissonsa dangubijaše vojska punih pet dana, a zatim prodje cieli mjesec kolovoz, da nije vojska napredovala. Kralj je u to vrieme ugovarao sa vojvodom burgundskim, koji je tu zgodu upotriebio te Paris dovoljno učvrstio. To razljuti djevojku Orleansku, te ona podje sama proti Parizu, nadajuća se, da će kralj, koj je pred Compiégnom plandovao, sliediti. Ona se utabori u St. Denysu, te očekivaše neuztrpljivo kralja. Poput mlade lavice, koja tor ovaca oblietava, okruživaše ona Pariz, te šiljaše neprestano viestnike po kralja. Napokon iza 14 dana, dospije na sedmoga rujna i kralju St. Denys. Sutradan, na Malo Gospojinu, učiniše juriš na Pariz, ali budu razbijeni, pače i sama djevica na nogi ranjena. Kralj uzmakne natrag, a neprijatelji djevice upotriebiše neuspjeh njezin, da joj se narugaju. Na 17. rujna povuče se zatim kralj uprkos djevici orleanskoj za Loiru, te probavi cielu zimu u Gienu, Berryu i Bourgesu.

Dok se je Parizu na istoku te u Normandiji nastavljao maleni rat, osvoji kraljevska vojska nekoja mjesta na Loiri, ali jurišanje djevice Orleanske na grad Charité ostade opet jalovo. Usuprot tomu vjerovaše i ljubljaše puk tu djevicu; pače i sam kralj izkaza joj milost, te njoj i njezinoj obitelji podieli plemstvo.

Djevica nemogaše tako dugo bezposlena ostati.

Koncem ožujka 1430 ostavi na svoju ruku kraljevski logor u Sullyu na Loiri te krene put grada Compiegne, da mu pomogne proti Burgundcem.

U noći medju 22. i 23. svibnja uspije joj te ona prodre sa 100 momaka u grad. Kada je medjutim još isti dan u večer iz grada provalila, te proti Burgundcem hitila, razstaviše ju Burgundi od grada i obkoliše ju sa sviju strana. Ona bude uhvaćena. Neki picardijski strielac baci ju s konja na zemlju. Tako pade ona dne 23. svibnja u 6 sati na večer kod mosta Compiegnskoga u ruke Burgundske. Od ovoga časa neosvane djevica više na bojištu: sada nastadoše po nju težki dani robstva i stradanja.

(Konac sliedi.)

Riešenje šah-problema u 35. br.

1) Konj c_2 — d_4	1) Lovac f_8 — d_6
2) „ d_4 — e_6	2) Kralj d_8 — e_8
3) „ d_5 — f_6	

ili

1) Konj c_2 — d_4	1) Kralj d_8 — e_8
2) „ d_4 — e_6	2) vuče štogodj, jer kraljem nemože nikuda.
3) ako je crni vukao n. pr.	

Lovca f_8 — g_7, dobije matt sa tornjem c_7 — e_7, ako je pako što drugo vuko, dobije matt sa konjem d_5 — f_6

XV. Rebus.

Riešitelje priobćiti ćemo u 39. broju.

Listovnica uredničtva.

— G. D. L. u Severinu. Molbi Vašoj već je udovoljeno. — Zdravstvujte i sjetite se nas čim skorije.

— G. J. K. u K. Za koj dan dobit ćete, što uztražiste.

* Andreä, die Todtengebräuche der verschiedenen Völker.

** Grimm, deutsche Rechtsalterthümer V. 451.

Tiskom, troškom i nakladom Drag. Albrechta. Odgovorni urednik Vjekoslav Klaić.

LISTAK.

Krsto Kolumbo.

(Slika na strani 303.)

Tko je Krsto Kolumbo i koliko vriedi ime njegovo u povjesti svieta, netreba nam razlagati. Hoćemo samo, da današnju sliku našu protumačimo.

Slika naša predstavlja nam smjeloga plovca Kolumba, kako je iza dugoga tegotnoga puta prvi put novi sviet spazio. Veliki taj muž stoji mirno i ozbiljno na svojoj ladji »Santa Maria«, te gleda zamišljeno prema onoj strani, gdje mu se je kopno ukazalo. Pratioci njegovi, koji su se sve dosele proti njemu opirali, te nehtjeli dalje ploviti; oni pratioci, koji su se pače proti svojemu gospodaru očito bunili bili, ovi padaju skrušeno sada pred njim na koljena, kaju se od srca, i mole ga za oproštenje.

Bijaše to 12. listopada 1492, u dva sata u jutro, kada je na drugom brodu »Pinta« zagrmio top i počelo se razliegati klicanje: »Eto zemlje«. Neki mornar, Rodrigo de Triana bijaše prvi kopno ugledao. Sve poleti da vidi novi sviet. Tamo daleko — dvie milje daleko — razabirahu dugoljasti kus zemlje. A kada je sunce ogranulo, osvanu pred udivljenimi mornari liepi otok. Iz bližnjih šuma potekoše goli stanovnici prema ladjam, te se uzeše čuditi nad došljaci. Kolumbo se izkrca. Odjeven skupocienim grimizom i držeći u ruci kraljevski stieg stupi on na kopno. Zatim klèknu na zemlju, zahvali se vrućom molitvom bogu, i poljubi zemlju. Otoku pako, što ga je odkrio (Guanahani), nadjenu na uspomenu spasa svoga ime: »San Salvador«. —

Kako su poganski Slaveni spaljivali i pokapali mrtvace.

Češki napisao Jos. Svátek, pohrvatio Sl. M.

(Nastavak.)

Isto je tako dokazano, da su svi narodi, koji su krenuli iz svoje azijske koljevke na zapad, donieli sa sobom i tu predstavu ob ognju i njegovu značenju. Razvijajuć ju po svojih nazorih, došli su do različitih posljedaka. Nu prvotna ideja ostala je neoboriva od prvog svog zametka, pa makar da su se tečajem mnogih tisućljeća stvorili vrlo mnogi pojmovi o njoj, bijaše ipak i proslie oganj simbolom čistoće, a ujedno očišćenja, bez česa nema ništa sjajna, ništa jasna.*

Na tom se osniva i običaj, koj potiče iz prastare dobe, spaljivati mrtvace. Kako duše imaju živiti novi vječni život, treba da se oslobode svega zemnoga te se reć bi iznovice rode, ognjem očišćene. Ova obćenitost, da joj se sbilja čuditi moraš, je najsilniji dokaz, kako su svi narodi ovu ideju posvojili i čuvali. To je jedan od onih nekoliko ostanaka bogoštovnih nazora iz one dobe, kad su si ti revni narodi jedno te isto o bogu i božanstvu mišljeli, jednimi se obredi služili, iste ideje njimi pokretale.

Štovanje ognja je nadalje sjajan dokaz, da se je ljudstvo već s početka uzneslo do viših nazora, a da nije samo gamzilo u materijalnoj razvraćenosti, kako su mnogi tvrdili. Reklo se naime, da taj kult svjedoči, da je poznavanje uzroka i posliedica prirodnih sila sa svim razvraćeno bilo. Upravo ovaj kult ognja i njegovih pojava očivjesto dokazuje onu namisao, da su prvim praotcem bile jasne predstave, kojimi su tumačili postanak i trajanje svemira. Ne samo Parsi, već i mnogi drugi orijentalni narodi uzdržavahu u hramovih ili na žrtvovalištih pod vedrim nebom neprestanu vatru, kao znak, da se jedino njom ima odieliti svjetlo od tmine, život od smrti. Da se je vatra obćenito štovala, sjeća nas palenje kriesova po brdih u slavenskih zemljah na nekoje dane u godini. Kod svi indoeuropejskih naroda ima sve do danas mnogo podobnih ostanaka. Ti ostanci svjedoče, da su u prastaro doba potekli iz jednog te istog izvora, te na isti kult spadali.

Upravo tako, kako je to štovanje ognja ostavilo tragova po cieloj zemlji, bilo je i spaljivanje lješina na vatri, koja bi jih imala očistiti od svega zemnoga, obćenitom baštinom prvog naravskog bogoštovnog sistema. U kasnije doba nestajalo ga doduše malo po malo pred jednostavnim pokapanjem, dok ga je napokon kod zapadnih naroda po zabrani kršćanstva sasvim nestalo. Pogrešno je s toga, te oduzimlje bogoštovnim nazorom svaku vriednost, mnienje, da pogani i — poimence — Slaveni niesu dovoljno poznavali razlike medju životom tiela i životom duše poslie smrti.

Da se je već u najstarije doba, kamo spomenici jedva da zasižu, i u najrazličitijih stranah svieta spaljivanje bilo uobičajilo, dokazat ćemo ovdje s nekoliko primjera. Već sv. pismo spominje spaljivanje, doslovce naime veli: tielo Saulovo i ubijenih mu sinova odneseno je u Gabes, tamo spaljeno, a kosti sahranjene pod dub (I. Sam. 31.) Omirova Ilijada spominje na mnogo mjesta one, koji su poslie smrti spaljeni, tako primjerice u prvom spjevu lješina Argeova, u 22. spj. Akilova, u 24. spj. Ektorova, a kako 23. spj. pjeva, spalilo i Patrokla a s njim njegove konje i ostale pale vojnike; Patroklov pepeo metnuše u zlatnu žaru. U ostalom dolazi u Omiru spaljivanje kao izključivi običaj, jer su spaljivali utopljenike. S toga Böttiger pravo sudi, da spaljivanje iz iztoka potiče, odanle da se medj Grci razširilo, a tako se dogodi i kod svih drugih zapadnih naroda. I kod Rimljana bilo spaljivanje u prvo doba običajno; to vam svjedoči zapovjed, po kojoj Rimljanom nije bilo prosto namazati lješine prije spaljivanja uljem. Bijaše to ustanovljeno u jednoj od 12. ploča u 5. n. pr. J. Vergil, Horac, Plinij, Tacit i mnogi drugi pisci vrlo često napominju spaljivanje lješina. Da to isto o Etruscih valja, svjedoče premnoge žare, koje se našle u davnih njihovih sjedištih. Štovatelji Višnu u Iudiji još i danas pale svoje mrtve, a najvole ih na obalah rieke i jezera, neka valovi porone pepeo; tako pripoviedaju svi stariji i noviji pisci običaja braminskih i hinduskih. Makrati, Birmani, uploške svi Hindu spaljivaju i danas mrtvace, isto tako

---

* U Rimljana uzdržavalo u hramu Vestalinu dvanaest djevica Vestalka na žrtveniku vatru, koja nesmjede nikad ugasnuti. Utrnu li kojoj vatra, bud s nebrige bud s nepozornosti, čekala ju smrt. Čuvarice tog svetog ognja bile strogo obvezane na vječno djevojačtvo, a svaku, koja bi prekršila zavjet, zakopali su živu u zemlji.

Kako Nestor spominje, goraše i pred velikim kipom Perunovim u kijevskih pešierah neprestance veliki oganj. Utrnu li, platio to svećenik glavom.

Toli daleko dovelo je dosljedno štovanje ognja kao simbola čistoće i neoskvrnjenosti. —

Časopis zabavi i pouci.

Br. 38. U Zagrebu, 19. rujna 1875. God. I.

Izdaje se svake nedjelje. Godišnja ciena 4 for.; poštom i domaćim u kuću 5 for. Rukopisi se nevraćaju.

PROSLOV,

zboren

na koncertu u Samoboru prigodom posvećenja zastave pjevačkoga družtva „Jeke“

dne 12. rujna 1875.

Spjevao H. B.

Ko sviet bez svjetla, ko bez duše tielo,
Bez majke diete, ko bez boga sviest —
Bez pieva tako ljudsko srdce jest:
U tami, mrtvo, sjetno, neveselo
Očajanosti traje niemi viek.
Gdje pieva nije, tu ni čustva neima,
Gdje pjesan spava, tu i sreća driema;
Jer piev je samo srcu pravi liek:
On tugu blaži, radost većom čini,
Ljubovcu miri, tješi prijatelja;
On vragu prieti, pred njim strepi rob;
On ljubav nieti prama domovini,
Jedinstvom veže tisuć krasnih želja;
On s nami raste, svuda on nas prati,
Od prvog dana utjehe nekrati, —
I prati nas u hladni grob!

A svaki čovjek svojim glasom pjeva,
I narod svaki svojim pievom ori:
Hrvatskog pieva tko će izreć čar?
Veseljem s tog mi duša danas sieva,
Uznesen duh mi danas slovo zbori,
I sveti me ogrieva žar:
Gdje vidim, da ste došli, gosti mili,
Svjedoci biti krasnu ovom dnevu,
Kad nov se gradi stanak našoj vili,
I novi dvori hrvatskomu pievu.
Taj stanak naš je mjesto naše malo, —
Maleno je, al nam nada sve drago.
A dvori novi, naše pjesme blago,
Srdaca naših vjerno ogledalo,
Srdaca naših „Jeka“ jest.

Nek bude „Jeka“ naših čustva sviju
Tumačem vjernim. Nek se viju
Iz njenih zvuka vienci naših želja,
I tuga u njoj i radost nam velja
Nek odziv nadju. Neka spaja
U jedno kolo jedne majke sine,
Nek pjesmom našu ćud uzgaja,
Da ljubav cvate, kleta mržnja gine!
Na zastavu nam pako, koju danas
Posvetismo, — napisat ćemo slova
Poštenja, pravde, pieva. Neka za nas
Svjedoče vama, mili gosti, s nova:
„Samobor, vjerni borac svoga roda,
Hrvatstva svoga, pieva hrvatskoga
Neizdà nikad, nikada neprodà.
A krivdu svaku, bila ma od koga
Stanovit on će suzbit; pjesmom pako
Hrvatstva on će budit sviest!“

Paukove mreže.

Crtica iz života. Piše H. Badalić.

II.

(Nastavak.)

Liepo ti je u veliku gradu! Pa ako si baš siromašan ko crkveni miš, gospodar si svoje volje, i učiniš li išta što bi po običnom shvaćanju šupeljakâ svagdanjih i filistera malogradskih zasluživalo pakao ili bar purgatorium — netrubi se to po cielom gradu, već ostaje medju tvojimi prijatelji, koji dakako zgodom dužni neostaju i u šali mnogo koje šta iznesu pred narod. Koliko nas je god u Beču bivalo, svaki je bio u raznih situacijah: i žalostnih i veselih i ozbiljnih i smiešnih: al to sve ostade medju nami. A kako i nebi? Kamo ćeš u nepoznatu gradu? Nitko te nepoznaje, nitko te nezove u kuću, nitko se nebrine za te: vidi, djak si, pa misli svak u sebi: „od moje ti kuće bog i sveti Jovan!“ Samo se čini, da nas je sreća na jednoj strani osobito odlikovala i za sve nepravde namirila: bijaše kano da su krasotice bečke osjećale indignaciju s toga, što mužko pučanstvo za djake nemari, te su one kano iz principa djake veoma ljubezno susretale. A bi l' vam jih redom nabrojio te plavokose, tankostruke nimfe, koje mogasmo svaki čas pri prozoru i na ulicu vidjet, gdje su onako dražestno pokazivale biele zubiće? Kratko da rečem: od sobarice do djevojčice, koja je bogme nosić nešto više uzdignula, od čizmarove kćeri sve do bankirskih mjezimicâ: sve ti je to bilo i bit će djaku sklono, naravski sve svojim načinom i u svoje vrieme. Možda mnoga od tih djevojčica i dalje od nosa mislila, i slušajuć pripoviesti ob ovom ili ob onom velikom mužu, kako je djakom u Beč došao poderanih čizama, a danas je tolik i takav gospodin, mudro je promišljala, da neima nikakve zaprieke za budućnost, ovakvomu čovjeku razgaliti i povjeriti sasvim svoje nježno i vruće srdašce. Ali većina ne tako: šta jih briga za sutra: danas smo mladi, a dok je vrieme živi i ljubi. Ostavljale one svu brigu za budućnost svojim roditeljem, a zaljubile se u onoga, tko je prvi došao i htio okusiti toga, kako no zlobnici vele, sladkoga čemera.

Ako si dakle već toli žudio, da smiješ u čiju kuću zaći, da se pokažeš kojoj obitelji, nemalo svagda si imao pokucati — ma i najlakše — na vratašcih srca i moliti potajnimi i zaljubljenimi pogledi milost: „kad ću tako sretan biti?“ Starci iz prva i nevješti se činili, dok nebi vidjeli, da si: jedno, momak od oka, a drugo, da je bar ikakva nadica za tebe u škrinji Panďorinoj. E, brate moj, onda te dvorilo i pazilo i čekalo, dok nogom stupiš na svoj hlebac — pa makar ti bilo još koju godinicu čekat, dok svršiš svoje nauke. A dotle nije uzmanjkalo žarkih pogleda, šaptanja i zaklinjanja o vječnoj — neugasivoj ljubavi. —

Nego kanimo se toga! U gostioni kod lava posjedasmo, kao obično, za naš hrvatski stol: već je osam satij i sa svih strana grnu gosti, to stranci, to naši kolege, koji nam se pridružuju. I gle! Nam nasuprot obitelj, o kojoj Kec govorio!

Kec slavodobitno pogleda Ivicu.

„Haj majstore— eno tamo gle! Samo što je tamo i starac neki danas i uza najstariju nekakav sredovjeki mužkarac, koga smo samo pogdjekad vidjeli: valjda će stari bit otac, a onaj drugi nebih znao tko je. Vidiš li onu djevojčicu u kutu: kako svaki čas izpod oka pogleda na ovaj stol, kako se svaki put ozre kad se vrata otvore, — a toga ugursuza nèima te neima!“

„Bogme je pristala“, kaže Ivica, tako mi zdravlja, liepa je: gledaj krasno lišce i crne očice sa još crnijom dugom kosom: neobična Niemkinja, šta veliš Kec? A struka kao jela. Čuvaj se ti, moj sinko!

„Neboj se ti za mene: nisam ja Maksim, ne! Nego pazite; na skoro će on doći, pa da vidite crvenila i zabune!

Stali mi večerat, što je bog i dobri gązda dao i razgovarajuć o dnevnih stvarih, posjedismo nekoliko časova, kad eto na vrata sune naš Maksim. Čim on u gostionu, gospodjica što je u kutu sjedila šaptne majci nešta i cielo ono družtvo pozorno čekalo. Naš Maksim proti svom običaju nepridje k nam, nego na mah izravno k njihovu stolu.

„Ljubim ruke, klanjam se. Oprostite smjelosti mojoj i slobodi, da dolazim smetat možda u nevrieme. Htjedoh milostivoj gospodji svoj naklon učinit, videć da već od duže vremena u istu gostionu dolazite, pa neimadoh zgode do ovako na večer. Malo je nepristojno i ako smetam, molim — —

„O izvolite, gospodine, — nama je veoma drago, da ove večeri sprovedemo s čovjekom, koj je toli ljubežljiv; moja Karolina pripoviedala mi, kako ste ju ljubezno dopratili do našega stana i ugodno ju zabavljali; tá vi ćete i nam doista mnogo liepa pripoviedat i tako nam ugodno prikratit vrieme; jer kako smo mogli sudit po svem, vi niste iz naših krajeva.“

Sad je Maksim mislio, da mu se je pokazat, tko je i što, te dok je cielo družtvo stojalo, poče Maksim:

„Dopustite, molim! Maksim Ranović, slušatelj na ovdješnjem sveučilištu, rodom Hrvat.“ Poravna svoju punu bradu, a sunca mi ni sam veliki Caesar nije umio ljepše od njega udesit svoju frisuru.

A gospodja preuze s druge strane pokazivat osobe:

„Moj suprug Heinrich Weyerhofer, sada tajnik grofa Borewskoga; gospodin Alberto Matheis, koncipient i zaručnik moje najstarije kćerke, koju imam čast ovdje pokazat; ovo je moja druga kćerka Karolina (ona u kutu porumeni), a ovo je najmladja Marija.“

„Drago mi je, čast mi je“, mrmljao Maksim.

„A sada izvolite gospodine, — dajte sjednite k nam, evo ovdje do mene i do Karoline.

Vidjesmo, kako se on nespretno povlači do kuta, gdje je sjedila Karolina; kako je ona oborenih očiju čekala, dok on pristupi.

Sjedeć onamo medju njima, učini nam se Maksim, da oprosti, tko čita, kano Heineov netko, koji je stajao

medju dva svežnja slame. Obrve uzdigao, te ko što je iz početka hrabren bio, tako mu sada zapela u grlu svaka rieč! Od straha li, da se neporeže, jer premda je već nekoliko godina u Beču bio, Maksim nikako nije mogao u trag ući blagozvučnosti jezika njemačkoga, a onu captatiu benevolentiae valjda je negdje doma sastavio i naučio na pamet. Il ga je uzplahirila crnooka vila i pomela još i ono, što mu je obično ostajalo. Tek on je neko vrieme sjedio ondje zabunjen, dok gospodja nije počela š njim ponajveć govorit, i slobodu mu vraćat.

A čudan vam to bio svat, naš Maksim. Prijatelj Kec sjeća ga se veoma dobro još od malih nogu, budući obojica iz jednoga grada. Vjerovat se može Kecu, (on nikad nelaže), da je Maksim već kao diete volio biti s curicami, i igrat se s njimi, nego s mužkarci; samo iz najranijeg doba čini mi se, Kec je malko pretjerao, spomenuv jednom zgodom, kako je onaj, koji je Maksima krstio, zaboravio na sol. Ma to neće doista bit posve tako, al opet vele: „svaka šala polak istine." Maksim srednjim uspjehom svršio gimnaziju (dokaz da je bar malko soli dobio) i došao poslije toga na sveučilište. Kec ništa nezna o njegovu djakovanju na gimnaziji, jer svršiv s njim normalku, on ga ostavi i podje na realku. Medju tim glas se čuknu i do nas, da je Maksim kao gimnazijalac veoma rado po plesovih hodao, da je bio ljubimac krasnoga spola radi liepe svoje brade i umiljnosti i da je pri svakoj svetčanosti on nosio gimnazijsku zastavu.

Došav u Beč, Maksim na mah našao prijateljâ — a i prijateljicâ. Sve curice rado gledale Maksima, pa ako je on išao po smotke u trafiku, gdje je onakva plava dika za tezgom cieli dan stajala i svakoga, tko bi unišao, kritičkim okom motrila, — tu je on „prima vista" pobiedio! A kako i nebi? Svakoj se Maksim svidio: svakoj on znao štogod liepa ma i neslana bubnut, a onda brada njegova i brčići, — brčići, moj gospodine: ko od voska! Polazeć tada iz dućana, namjestio bi se elegantno i dosta nespretno pred plinom, da zapali smotku, — a ovamo opružio svoj sivi pogled preko angjelka iza tezge, koj je tobož od stida porumenio, ko da je to prvi i zadnji put tako. Al za to si bio stalan, da ćeš uz njega dobit dobrih smotaka, što se u naše vrieme nikako prezrieti nesmije.

Inače Maksim bio dobričina: polagan u svem, težak na srdžbu — al kako znate vrlo zaljubljene naravi. S nikim se neupuštao u prepir, samo mu se sa žestokim Tunjom malko razvezao jezik i oni se poriečkali, a i to bio kokošji kašalj! Jedino se Kec ljutio zbog tromosti Maksimove: kad je u jutro bilo ustajat, Maksim bi po dva sata stojao pred ogledalom, namještao brke, bradu i kosu — a tek onda — dok je bio posve obučen!

Tako Maksim tromovao, dok ga ozbiljno neuzbuni šaljivi božić — mali nestašni Amor, o kom i naš Mirko grčki znao krasnoslovit.

Eno ga, gdje se samo s „majčicom" razgovara, a izpod oka škilji na mileno srce svoje. Dugo oni govorili o svem i svačem: mi sjedili dosta na blizu da bismo mogli bili čuti, ali imali svoga razgovora i kano da nepazimo na njih. Tek u neke — Maksim se sjeti, da i s angjelkom valja proslovit koju, i hoteć se do nje okrenut — nespretno zahvati laktom čašu piva i prolije stolom baš na Karolinu.

„Haj narode, nije čist posao. Krštenje, krštenje", mrmljao Kec. „Da taj nespretnjaković, kano i svi po naravi tromi ljudi, kad hoće da budu okretni i brzi, svagdje kvara čini!

Maksim se stao izpričavat; gospodja ga tješila, da još ima hvala bogu piva i naručila drugu čašu, a Karolina — eh Karolina, činilo se kao da je težko izčekala zgodu, gdje će u obćenoj zabuni malo svoje srce i veliku dušicu Maksimu očitovat, te pogledavši ga gazelskim očima, milo prozbori:

„Ta molim vas, gospodine, to se može svakomu dogodit, jelte? Pa vi ste u svom životu jamačno već i više čaša prolili!"

„Dà, prolio je", mišljaše Kec — „al u svoje grlo i na tvoje zdravlje!"

A Maksim posve blažen i pun zahvale za ovaj fini naklon počeo s Karolinom razgovarat, misleć: eto ti nà, nesrdi se ona na mene zbog polivene opravice; — to će ti bit ženčica.

Sad mu se valjada pričini ubogi Sokrat devet puta većim bogcem, kad se sjetio, kako je njega pokojna Xantippa nesamo grdila nego i kropom polievala, a on je ni nepoškropio.

Govorio malo s Karolinom i baš je bio na zenitu svoje govorničke slave, kako se vidjelo, — kad al najednom usta mu zamuknu, a on opet digne obrve, zasukne brčiće i kao da je zaboravio, gdje je, mumljaše poluglasnu onu staru, još uviek u srce prodiruću: „Bliedi mjesec tebi tužim."

Karolina se našla u čudu, misleći, da Maksim skuči, Bože šta mu je? „Vi valjda gospodine bolujete," uplašeno upita. A Maksim i neodgovarajuć na pitanje, okrene se: „Izvolite?" — Molim — hoćete li ovoga nastajućeg fašnjika na plesove, gospodjice?

„Po svoj prilici. Majčica je obećala — a ja se već u napred veselim; uh, to će bit veselja, kad se nas dvoje zavrtimo onom dvoranom!"

Tako se razgovor duljio, a nam se sve činilo, da se Maksimu zavrtilo malko u glavi, jedno sa blizine njene, a drugo što je mužki dio onoga stola baš junački trusio izvrstnu kapljicu Gambrinovu, koje se ni ženskadija nije toliko plašila kao u nas.

Majka jih ostavila, neka se nagledaju jedno drugoga i vidjet si mogao, da je sva blažena bila, ne valjda što se je riešila Maksimova razgovora, (premda joj nemogaše žao bit,) nego što je on s Karolinom tako se krasno zabavljao.

Posjedili još koji časak, a za tim se odpravili kući. Maksim pomogao redom krasnomu spolu obući haljine, a Karolinu tobož da podraži, izmičuć joj rukav, čemu se ona od srca smijala. Otišli oni, a narod ostao još u

gostioni, znajuć, da će Maksim, kad svrši obligatnu pratnju, doći, da se pohvali.

Za četvrt sata eto ti njega.

„No, narode, šta veliš; — vi ste ju vidjeli? Al da ste razgovarali š njome: naobražena djevojka; reče mi, da umije francezki i englezki, a gledajuć njene prstiće, zapitah ju, da li udara u glasovir: „Udaram, reče, al učim tek tri godine, — nego moja starija sestra u gusle se bolje razumije. Krasna obitelj, kažem vam!“

„Idi, idi Maksime! Bolje će bit, ti sutra pripoviedaj: mi ćemo sada kući, jer nebismo u ovo vrieme rado desètâk dati za kapiju. Bit će zgode — a najposlije šta nas briga!“

To rekavši Kec, dignemo se i podjemo. Putem svejednako Maksim pripoviedao o njoj te o njoj, ko diete o paprenjacih i na posljedku reče Kecu, da je Karolina pravi angjelak u čovječjoj prilici, i da su ga na božić poslije podne pozvali u kuću na „domaću zabavu“, a dopustili mu, da još koga od naroda povede.

„Eto narode“, kaže Kec, „eto liepe zgode, tko želi — pokazat se s našim Maksimom tamo u kući. Hej Vladane, šta misliš? Nije ni ona druga sestra baš loša!“ Kec se je baš na pravoga čovjeka namjerio. Vladan se okrene k njemu i reče mu: „Nije svačije po selu pjevat; pusti ti Maksima, znam ja, on tebe snubi — a ti kano zemljak njegov odbit mu nećeš prošnje.“ To rekavši primakne se Kecu i šaptne mu dvie tri u uho.

„Dà, dà, dragi Kec, ne, — dragi moj Andrija (to je Kečevo pravo ime), mili brate! Htjedoh tebe umolit, da me onamo pratiš i da mi budeš pri ruci: ti si moj čovjek, a i tako smo zajedno na stanu — pa je najbolje da ti ideš sa mnom! A znaš ti ugoditi družtvu, jer bez zamjere, nisi daleko stajao, kad je bog jezike dielio! Ajde dakle, daj mi ruku da idemo.“

„Što je u tebe manje — čini se, da je u mene više“, žestio se tobože Andrija, da rečem Kec. — „Šta tebe briga za moj jezik — valjda neću šutit ko još netko! Al da — kad srca govore — usta šute, ako je istina, što vele bezposlice. A hoću li ja s tobom, to je moja briga i neriešava se tu na ulici. Nego toliko ti sad već mogu kazat, da se odveć neotimam za tu čast!“

„Al da meni budeš do pomoći! K vragu, nešta valja družtvu govorit, a meni svak čas ponestane gradiva i rieči.“

Bilo još više takva govora. Putem svaki od naroda već po svojoj ćudi činio opazke o Maksimu i njegovoj Karolini.

(Nastaviti će se).

Mletačke elegije.

Spjevao R. F. Jorgovanić.

I.

Gondolieri

Po moru pali davno mraci noći,
Al ovo neumorno jošte vrije,
Venecija zašuće kan da snije
O nekadanjem veličju i moći.

Na obali slavenskoj gondole se
Odavno smirile ko umorene,
Al kakove se na njih miču sjene?
Žestoke im se oči vatrom kriese.

Ta to su gondolieri mrki stali,
Na pjevanje tuj sabrali se oni;
Čuj! . . sladko kor skladnòglasni već zvoni
I liega se daleko medj kanali.

„Venecijo! valova biser čarni,
U cielom tebi svietu nema ravna,
Venecijo! ti zaručnice slavna
Cjélova morskih, vazda tebi harnih.“

Pod velim stupom lava mletačkoga
Sav pôderan i biedan starac sjedi,
Na palaču duždeva zdvojno gledi,
Duždevanja se sjetiv djeda svoga. — —

II.

Riva degli Schiavoni.

Tuj su djedi pristajali moji
Još u doba slavlja hrvatskoga,
Srdce drhće, kano da se boji
Jeli vriedna, da tud stupa noga.

Vidim ladje ponosne i lake,
Nakrcane dari domovine,
Vidim vitom jarbolu s visine
Igrat stieg slobode — slavlja znake.

A na brodu pjeva momčad mlada
Krasne pjesme hrvatskih junaka,
U oku im ponosa je zraka,
U srdcu veselje, bujna nada.

Liepo bilo, još se spominjalo,
Deder roblje, gdje su tvoje pjesme?
Ovdje Hrvat više pjevat nêsme,
Težkimi ga lanci okovalo.

Vidim ondje brodić pristajati —
Nema na njem jarbola ni stiega,
Nit se š njega naška pjesan liega —
Sinci te se stide jadna mati . . .!

Oj vi suze, navrite na oči,
Škropite djedova svete stope,
Kuda djed se nekoč slavan pope,
Unučad se sirotanom koči!

Slika Jaroslava Čermaka.

Crnogorka na straži.

Juditha Stern.

Novela od Pavla Heyse-a, preveo ju B. B.

(Nastavak.)

U trenu bijah kod nje — ležaše pred vrati grčke crkvice, na pol otvorene, valjda je mislila, da je kod doktorove sobe, jer bijaše ključ u vrati. Vihor joj ugasio svieću, kad htjede unići — i sada opazih, što ju tako brzo sorilo: sigurno je ona mačka, koja se mirno stisnula u kut hodnika, u tami skočila pred nju, na što ju od velikoga straha nesvjestica popala.

Oprezno spustih svieću te se k ukočenici prignuh. Gornje joj tielo bijaše oslonjeno o prag, glava pala na grudi. Dočim se trsih, da ju probudim, dirnuh ustima hladno joj lice. Zamaglilo mi se; drktah kao u groznici, i dok se napinjah, da dignem krasno to tielo, posuh joj žarkimi cjelovi čelo, oči, vlasi, šapćuć kadkada njezino ime i pritiskujuć joj usta čvrsto na uho — ali sve zaludu! — Napokon mi zalutaše usta na njezine hladne, na pol otvorene ustnice. Tada kao da joj električni udar sunuo onemoglimi udi, ruke se ganule, usta počela odisati, te smijuć stala odvraćati moje cjelove — i napokon otvorila oči. „Joj Bože!“, dahnu, „što to bijaše?“

Za malo se osviesti, digne i stade na prag, popravljajuć si rukama razpršenu kosu.

„A gdje smo?“, reče, „U nebu ili u paklu? Odlazite od mene — čemu dodjoste? Ja ću — ja ću“

Neznadjaše, šta želi. Uhvatih ju za ruku, a drugom ju obuhvatih. „Oslonite se o me“, šaptnuh. „Gore ću vas odvesti. Tu nam nije ostanka.“

Pristade na sve. Pograbih svieću te ju vodih polagano gore. Usta mi još uviek ticahu njeno lice; i to joj bijaše pravo, samo njezinih usta nesmjedoh taknuti.

„Joj Bože, Bože!“ — šaptaše kadšto.

Gdje bijahu u tom času svi oni dobri dusi, što sam ih malo prije sazivao onako od srca?

U to se i moja svieća ugasi. Ali već bijasmo pred vrati sobe i vidjesmo, kako unutri titra plamečak. Neznam, radi čega časak oklievah na pragu. Da li sam se plašio jasna svjetla, kao da će nas ono prenuti iz griešne sanje, ako nam nenadano zasvieti? Sve više pritiskah k sebi još uviek drkćuću gospodju — podnosila je časak, još jednom nam se sastaše usta, a tada napipa vrata, pritisnu kuku i plaho ih otvori.

Ali što imadosmo vidjeti!

Kod stola, upravo ondje, gdje ja malo prije, kada se porezah, sjedjaše diete, djevojčica od kakovih sedam godina, u čistoj noćnoj haljici, a smedje joj vlasi padahu razpletene niz pleća. Činjaše se, da promatra kolače i košaricu s voćem, koja ležaše na stolu. Osobito ju zanimaše obieljena krvava kruška na pladnju. Ali se ipak poduprie o stol napetimi prsti te nas pogleda velikima, plahima, ali mudrima očima. Ustavismo se na pragu, kad ju opazismo.

Odmah spustih kao zatečen tat ruku, kojom bijah obuhvatio Judithu. Mučke gledah u diete, koje se ni nemicaše na svom stolcu, nego nam samo prijazno kimaše glavom.

„Ja nisam ništa jela!“ reče zvonkim, srdačnim glasom. „Sigurno nisam! Samo sam pogledala ovaj kolač, možda će mi doktor malo dati. Zar ne, otac se neće ljutiti, što se digoh iz postelje? U sobi je tako vruće, a vani čuh korake, te mišljah, da ide gospodin doktor. On mi kadkada pokloni po koji komadić — a ja sam gladna — ali se nesmije ništa uzeti bez pitanja, zar ne, da je to grieh?“

Volio bih nego bog zna što, da vam mogu izpripoviedati onaj djetinjski govor, kako ga čuh, onaj glas i onaj liepi izraz, da uzmognete razumjeti, kako se nas dirnuo taj glas, upravo kao glas sudnjega dana.

Ali umuknu brzo. Gospodja bo Juditha ciknu kao čovjek, koga živa zakopaše, razbiv grobni pokrov i s nova ugledav svjetlo. Takova glasa nečuh ni prije ni kašnje. Kao pomamna skoči k djetetu, trgnu ga sa stolca i čvrsto privi svojim grudim, kao da ga je izgubila i sada našla, obsipa mu jasno lišce žarkimi cjelovi. Nije je prije pustila iz ruku, dok se djevojčica nepoče plašiti te nastojati, da se otme burnim zagrljajem tudje gospodje.

Ali zato morade sjesti do nje na divan, te joj neprestano milovaše liepima rukama malu glavicu i bliedo lišce. Sada je morala svega jesti, čega bijaše na stolu, samo vinca ni neokusi. Uz to neprestano zurila gospodja djetetu u oči te bez oduška govorila s njime, kao da ni nezna, da je još tko u sobi — doduše ne baš u sobi — jer se ja ni neganuh s praga.

Neusudih se prekinuti njihovoga razgovora. Kako mi bijahu oslabile i ćuti i misli! Tek kadkada kao iz silne daljine dopirala po koja rieč u moju dušu. Bijah tako silno smišten, da si poželih snage, kojom bi dotle zadržao dah u sebi, dok se nebi mrtav srušio; preživjeti ovaj čas činjaše mi se posve ludo i nemožno. A uz to se nimalo nezanimah tim, da doznam, kako se zbilo to čudo, odkuda došlo tako iznenada to diete, da li je zbilja angjeo, kako ga nazivala silno uzbunjena gospodja, neprestano ga cjelivajuć, ili je obično ljudsko diete, koje je posve naravski dospjelo u ovu pustu kuću.

Ni gospodja si za to netrla glave, a sâmo diete nesmatralo nuždnim, dočim ga nitko ne pitao, da priča ob obitelji svojoj. Istom kašnje doznadoh, da to bijaše kćerka čuvareva, koji je osim svoje tiesne čuvarnice imao još malen stan u trećem spratu. A buduć bijaše udovcem, dolažaše k njemu svaki dan neka susjedka, da kuha i skrbi za djevojku, koja već polažaše u školu i netrebaše mnogo pazke. Rano bo izgubiv majku i živuć u samotnoj kući, postade razboritom i čednom te se čuvaše sama. Kako je one večeri začula neobično hodanje po kući, nije mogla odoljeti zvjedljivost, a da nevidi, što je. Tako dotapa do doktorove sobe i odluči pričekati, dok se povrati, buduć ju jako mamio obieljeni plod na pladnju.

Neznam, kako smo dugo tako probavili. Ali manje od jedne ure nije moglo trajati, dok se opet kola na ulici oglasiše.

Nijedno se nemaknu. Juditha još sjedjaše na sophi do djeteta, ja stajah na otvorenih vratih, kada začusmo hrle, ali tihe korake na stubah.

U hodniku se pojavi bliedo lice doktorovo, neimadjaše svieće, prem je svjetiljku u žep bio metnuo prije nego je otišao; kad ugleda jasni plamen svjetiljke, koji se prosuo iz sobe po hodniku, zapanji se na čas. Ali tada pospješi korake i stupi žurno pokraj mene u sobu.

Vidjeh jasno, kako mu se izkrivilo lice, kad opazi, da se je prevario. Ali se brzo sabere.

„Gle, gle, tu je baš krasno družtvo!“, reče. „A kako je moja mala Ankica amo u goste došla? Tim će mi, nadam se, gospodja cousina prije oprostiti, da se ono četvrt ure toli otegnulo. Onoj gospodji bilo zbilja tako zlo, da bi bilo okrutno i griešno, kad bi liečnik — “

Gospodja se nenadano dignu. Ni nepogleda prihodnika. „Lahku noć, Ančice,“ reče, zagrliv još jednom djevojčicu. „Sutra ću poslati po tebe, ako ti otac dopusti, da dodješ k meni na selo. Tamo ćeš si nabrati liepoga cvieća, najesti bresaka i dobiti krasnu lutku. Dobro mi spavaj, mali angjelu! dobro mi spavaj! i bog te čuvao zlih duhova.“

Zatim spusti na zemlju diete i prodje uza me i doktora, kao da nas nije ni bilo. Alcobara jedva dospje, da uzme sa stola svjetiljku i nju popratí; ja uzastopce za njimi. Uzalud je gledao iduć niza stube, da joj koju besjedu izmami, pripoviedajuć posve nevino o bolesti stare dame i brbljajuć o tom, kako mu je težko, što nije mogao prije doći. „Čuvara“, reče, „moradoh poslati u ljekarnu, buduć se sluga milostive generalice naužio današnjega svetca. Vrlo mi je žao, ako se moja cousina ljuti na to, što se proti svojoj volji tako dugo zabavih.“

Stigosmo do kola, Juditha udje i zatvori kočiju za sobom.

(Konac sliedi.)

Verdi i njegov „Requiem“ u Beču.

Napisao Milan Grlović.

(Konac.)

Nu Hanslick nebrani crkvenost Verdijeva rekvija samo naproti Haydnu i Mozartu, već i proti cielom nizu glasovitih talijanskih crkvenih skladatelja. Ća od Saliera, preko Pergolesa gori do Palestrine ima isti prigovor još više mjesta no kod Verdija. Doslovno veli: „Glavno je, da skladatelj dostojno svoje zadaće, ostane sebi vjeran. Tu svjedočbu poštenja moram Verdiju priznati; ni jedna stavka njegova rekvija nije lahkoumna, lažljiva, frivolna.“

Hanslick zadovoljava se osvjedočenjem i ozbiljnom ljepotom, jer pitanje o specifično crkvenoj kvalifikaciji dnevice postaje nestalnijim. Nam je prije svega izpitivat, jeli kompozicija umjetničko djelo; što crkva kao takva na njem hvali ili kudi, malo nas brige, jer će njezin interes uvjek zahtjevati podredjenost umjetničkog izraza i samostalne krasote crkvenim obredom. Nu veliki umjetnik, svjestan si zadaće, napisat će djelo iz duše svoje, najistinitiji proizvod slobodne umjetnosti, komu iz sama sebe pravo existencije proizlazi, iz njegove umjetničke veličine i ljepote — a nipošto iz crkvene prikladnosti. — Nekoč je dakako drugčije bilo, kad su se crkvene kompozicije pisale samo za crkvu; nu od kad je crkva izgubila izključivo vodstvo i gospodstvo nad narodi, od kad je krivnjom mnogih svojih nedostojnih svećenika izgubila velik dio autoriteta, od tad se je i u umjetnicih i nehotice razvilo osvjedočenje, da moraju svojimi duhovitimi kompozicijami probudit više estetičnu nego li crkvenu pobožnost. I to je danas zadaća crkvena skladatelja. —

Tako se je u koncertnih dvoranah udomila i crkvena glasba, a one je još nisu nigdje oskvrnule. Händlovi, Bachovi, Haydnovi i Mendelssohnovi oratoriji, Rossinijev „Stabat mater“, Bethovenova „Misa solenis“ i Lisztove mise, Mozartov, Schumannov, Lachnerov i Brahmsov rekvij — sve je to postajalo svojinom koncertne dvorane. I Verdi je svoj rekvij iz Milanske stolne crkve prenio u koncertnu dvoranu, pa tko će ga rad toga kuditi?

Prelazeći Hanslick na pojedine točke rekvija, neima dosta rieči, kojimi da pohvali njihovu krasotu. „Dies irae“ ga sjeća pisanskih freska u Campo Santu, koje prestavljaju sve strahote sudnjega dana, očistilišta i pakla, — a za „Tuba mirum“, u kom si na četir strane svieta postavljene trublje trube i odgovaraju i koje je prvi Berlioz u svom rekviju upotrebio, veli, da ih je tek Verdi učinio mogućimi. „Salve me“ i „Recordare“ — čine mu se poput rieke, koja medom teče, — a tenor-solo „Qui Mariam absolvisti“ jedina je stavka, koja ga tek iz daleka „Aïde“ sjeća — al brzo dodaje, da su si oba djela tako različita, tako samostalna, kao što to samo mogu biti dvie kompozicije istoga skladatelja. Još spominje pohvalno ofertorij „Domine Jesu“ i „Agnus dei“, koj ga baš uzneso.

Jedino, u čem nije učenoga kritika rekvij zadovoljio, jesu dvie fuge: „Sanctus“ i „Libera me“ te paralelna kvinta u bas-solu „Confutatis.“ Al on to odbija na račun opernoga skladatelja Verdija, koj do svoje 60. godine na fuge ni pomislio nije. Što se uprav posljedne fuge tiče, moguće, da neodgovara u svem zahtjevom, — al po mojem mnienju nije mogao skladatelj odabrati prikladnijega svršetka od ovoga. Sve strahote muče o svom spasu zdvajajućega — a tad spokojno uzdajuć se, smiri se u molitvi „Libera me“ tiho, kako je počeo, tako i svršuje i tek tada uzbudjuje u čovjeku ono silno samostalno čuvstvovanje. —

Kako se je mene „Requiem“ dojmio, nemogu kazati; nisam bio sanjarom nit strastnim uznešencem: od miline bijah nezadovoljnikom. Nekoliko dana kašnje slušah kod minorita Mozartov rekvij, — al se veseo vratih kući. Dovoljan sporedak obih djela.

Svoju kritiku zaključuje Hanslick ovimi riečmi: „Ovaj rekvij ostat će uvjek pravo i krasno djelo tali-

janske umjetnosti. Italija smije se s njim ponositi, a mi se možemo s njom iskreno tomu veseliti." —

Da je Verdi tako uspio, mnogo se ima pripisati u hvalu orkestru dvorske opere, u komu, kako je poznato, igraju sami umjetnici, — i izvrstnomu zboru, koj se je ovaj put još i nadopunio pjevači akademičkoga pjevačkoga družtva. A k tomu takovi solisti, košto jih već spomenuh — a nada sve takav dirigent: Verdi!! Pred njim bijaše partitura — al mu je nije bilo treba. Zaboraviv na obćinstvo davaše znak za znakom tolikom sjegurnošću, tolikim mirom, tolikom čednošću, da ga milina bijaše vidit. Videći prije Herbecka, Strausse, Wagnera i mnoge druge kao dirigente, činjahu mi se svi poput bajaca, koji će sad ovaj — sad onaj čas skotrljat se s mjesta. (Strauss je u istinu i jednom pao — a Wagnera su jedva uzdržali.)

Poslie rekvija prikazao je Verdi Bečanom još svoju „Aïdu" u talijanskom jeziku. Aïda se već preko godine dana pjevaše ovdje, al ovako, kako se je sada pjevala, nismo je prije čuli. To je djelo prekrasno, a po mnienju mnogih najbolja mu opera. Bijaše novi triumf za Verdija, nu nesamo zanj, već i za njegove pjevače. Waldmanica kao Amnins ostat će svakom, tko ju je vidio i čuo, nezaboravna. — Pošto je ovaj članak samo rekviju namienjen, spomenuo sam Aïdu samo nuzgredice, neodrekav se za to želje, da prvom zgodom i o njoj koju nerečem. —

Tako je Verdi slavio slavlje sa svojim rekvijem i s Aïdom, te je u ono sedam puti, što su ih pjevali, unišlo u kazalištnu blagajnu 47.500 fr., a po odbitku troškova ostalo 30.000 fr. dobitka. Njegovo Veličanstvo pako car i kralj, koj je sam s kraljevićem Rudolfom tri put prisustvovao rekviju i dva put Aïdi, podielio je Verdijn komturni krst reda Franje Josipa sa zviezdom.

Na 25. lipnja napokon ostavio je Verdi Beč i otišao put Italije s obećanjem, da će se naskoro s preradjenim Don Carlosom vratiti. Njega pako odpratiše nesamo lovor vienci i simpatije svih nas, već i želje, da ga onaj još dugo uzdrži, komu na čast i slavu znadjaše tolike uzhitit duše! —

Dragojla Jarnevićeva.

(1812 — 1875.)

Iz „hrvatske stilistike" Janka Tomića.

(Nastavak.)

Ivan Trnski postà joj i pobratim. Bijaše on revni apostol narodne ideje hrvatske i narod njegova imena neće i nesmije zaboraviti! Od ono doba prionu Dragojla Jarnevićeva uz hrvatsku knjigu tako marljivo, trudom i naporom, kao da od toga samo zavisi spas hrvatske domovine i duše njezine. Od to doba uze joj život drugi pravac; sada tekar poče razumievati čeznuće srca i duha te ćutjeti, da je svoja. — Njemačke ideje i tlapnje pretvore se u narodne predmete, i poče ih od onda dakako zaodjevati narodnim ruhom. Bijaše to golemi za nju posao; u sried Niemaca mogaše slabo napredovati i nemalo da neuzmalaksa, što bi jamačno do skora i bilo, da joj nebude pobratima; ali on ju je nukao, nagovarao, pomagao i predstavljao joj dužnosti prama domovini i rodu; njegovu nastojanju oko Dragojle Jarnevićeve podje za rukom, da ju na slavu njezinu i ponos hrvatskoga naroda posve tudjinstvu otè. Što ju uz nagovaranje pobratimovo jošte više mučnomu za nju poslu ponuka, bijaše prizor, što ga je zabilježila 3. kolovoza 1839. godine.

„U kući, gdje sam stanovala, bijahu na stanu kod gospodje Naimanice gospodična Amalija, kći Esküla generala i Sofija kći Almou. Uz ove podučavaše Naimanica u viših naucih još druge dvie gospodične. Bijahu djevojke odrasle i četiri na broju. Sve me priljubiše i pozivahu često u svoju sobu, kad se zabavljahu pjesmom, glasbom ili plesom. Jednom me uhvati neka, da š njom plešem, čemu se otimah, ćuteći bol u neizliečenih još posve prsijuh. Na to će jedna: „Ah prodjite se je, zar neznate, da su Hrvatice neuke! Tko bi taj glup i sirov narod što naučio?"

Iz ovih rieči ujede me zmija — i poćutih prvi put narodni svoj ponos hrvatski duboko uvriedjen. Šuteći uzeh ponudjenu mi ruku i uzprkos ljutoj prsobolji plesah, dok mi drugarica nesusta, pa joj tada rečem: „Vidite li, da Hrvatice nezaostaju mnogo za vami?"

„Krasno! krasno!" povikaše u jedan glas; — a baronesa A . . . . reče: „Vi za stalno niste u Hrvatskoj odgojena i jeste možebiti jedina izobražena Hrvatica. Hrvati su divlji ljudožderi, pa od kuda njim *izobraženje*." Tim bijaše zanieto odviše uvriede momu *hrv.* rodu; krv mi udari u glavu i žestoko rečem: „Da li vas je koja već za njihovim stolom s njimi jela?" One podviknu: „Oj neidemo mi onamo, pojeli bi nas!" Još nekoliko izustiše djevojke u tom smislu glede Hrvatâ, uza što mi rekoše, da se nikomu već neodaj Hrvaticom, ako neću da budem prezirana. A ja ću im na to konačno ovako: Drage moje, neimate se doista zašto svojom izobraženosti uzdizati nad Hrvate; ja vas uvjeravam, da nebi Hrvat pasjoglavcu (Hottentotu) tako brez svakoga zla povoda rekao u brk, da je ljudožder: i mnogo više ima obzira prema strancu nego li ga imate vi; ja se neću nikad stiditi, što sam Hrvatica . . . ." opet graknuše na mene i mučno još ulovim, da rečem: „ajde u Hrvatsku, pa ćete se za stalno zastiditi rieči, koje ste sada toli bezobzirno u svojoj preuzetnosti izustile; vi ćete se osvjedočiti, da od vas prezirani narod umije uljudnije s inostranci postupati, nego li što vi toli izobražene i visokorodjene, — ja ću se odsele još i više ponositi, što sam diete toga naroda.

Duboko se zastidiše djevojke, i kći generala de Esk . . pruži mi ruku moleći me, iskreno se kajuć, oproštenja; reče, da su se šalile" . . . . Od to doba nehtjede mnogo obćiti š njimi i počne joj u Gradcu mrzko bivati.

(Nastaviti će se.)

Tiskom, troškom i nakladom **Drag. Albrechta**. Odgovorni urednik **Vjekoslav Klaić**.

Ovomu broju dodan je prilog od četvrt arka.

LISTAK.

Crnogorka na straži.

(Slika na strani 311.)

U broju 29. doniesmo prekrasnu sliku českoga slikara Jaroslava Čermaka: »Crnogorka čeka dragoga«, te obećasmo, da ćemo kojom zgodom nešto natuknuti o životu i djelih toga znamenitoga umjetnika. Ta nam se zgoda pruža danas, kada donosimo krasnu sliku njegova kista: »Crnogorka na straži.«

Jaroslav Čermak rodio se je u Pragu 1. kolovoza 1831. Godine 1847. stupi on u slikarsku akademiju, gdje je naslikao prvenac svoj: »Marij na ruševinah Kartage«, zatim »Urota Waldstajnovih drugova u Chebu«. Iza godine 1848. podje majka njegova š njim na put u Njemačku, ali njemačka škola nemogaše Čermaku zadovoljiti. Na to stupi k Wappersu u akademiju Antorfsku, te stekav tu za godinu dana prvu nagradu bude pozvan od slavnoga Gallaita, da radi u njegovom atelieru. Kasnije podje u Hollandiju, a godine 1858. poče putovati po naših južno-slavenskih stranah, po Hrvatskoj, Dalmaciji, Hercegovini i Crnoj gori. Godine 1862. ode opet u Dalmaciju i Crnu goru, te plodovi njegova kista od ovoga doba počam jesu najslavniji. Osim toga putovaše on g. 1866. po Italiji, te proboravi koj časak i u Rimu. Obično živi Čermak u Parizu.

Slika Čermakovih imade veoma mnogo. Kraj slika iz života svoga naroda slikao je Čermak najviše slika iz života našega svieta. Najglavnija mu djela jesu: Povratak Husita sa sabora Bazilejskoga; Žižka i Prokop čitaju sv. pismo; Lomnicky bogoradi na mostu; Protureformacija u Českoj; itd.

Najviše si je stekao slave Čermak svojimi slikami iz života našega hrvatskoga ([redacted]) naroda. Tko nezna prekrasne njegove slike: Bašibozuci vode hercegovačke djevojke (protumačio ju dostojno Ognj. Utješenović), zatim najnovije njegovo djelo: »Ranjeni Crnogorac, koji no kiti naš narodni muzej? Kraj ovih ima još nebrojenih drugih, sve liepih, n. pr. Crnogorka s kozom, Slovjenka i diete; Dalmatinka, Istrijanka, Boj crnogorski; napokon likovi vojevode Mirka, kneginje Miljeve i Darinke, itd.

Čermak je slovjenski sviet uveo u slikarsku umjetnost, a tehnika njegova nadkriljuje mnoge glasovite umjetnike. Nije zato ni čudo, što ga mnogi već zovu dičnim imenom: »slovjenski Apelles.«

Kako su poganski Slaveni spaljivali i pokapali mrtvace.

Češki napisao Jos. Svátek, pohrvatio Sl. M.

(Nastavak.)

Prem neki njemački pisci vrlo rado to nieču, imamo ipak dosta primjera i pisanih dokaza, da su Slaveni, i to sva plemena, spaljivali svoje mrtvace. Grčki historik Prokop* piše već u 6. vieku poslie Is. ob istočnih Slavenih i Antih, da su palili lješine robova i djece svoje. Da su i zapadni Slaveni spaljivali mrtvace, najočitije dokazuje 29. list sv. Bonifacija, što ga je god. 745. pisao englezkomu kralju Athelbaldu. Boraveć dugo

* De bello Goth. lib. III. c. 58.

medju tirinžkimi Slaveni medju Labom i Salom, sigurno je taj gorljivi širilac kršćanstva upoznao taj običaj. O tom pripovieda, što je na vlastite oči vidio, kako su slavenske žene, držeć bračnu svezu nerazlučivom, pri smrti svojih supruga skakale za njimi u vatru.* Isto svjedoči i monah Albericus god. 750., da se slavenske žene sa svojimi supruzi spaljuju.** Po svjedočanstvu Kosmovu zabranio je knez Boleslav Pobožni po dogovoru s sv. Vojtjehom strogo narodu českomu na saboru g. 979., neka svojih mrtvaca nesažiže, nit ih neka ne ukopa uz puteve ili po šumah. Tu zabranu ponovio je u Poljskoj knez Břetislav I., kad se sahranjivalo tielo sv. Vojtjeha u hramu u Gnjezdnu. Odatle se vidi, koliko li su dugo Česi, prem pokršteni, sažigali mrtve. I u kraljodvorskom rukopisu se spominje spaljivanje mrtvih. S tim se slažu i Kosmove rieči. O tom se u Čestmiru pjeva v. 250:

„usta težko kunu, a duša mu
izidje i na drvo tuj poleti,
amo tamo poleće po drvlju,
dok se mrtvo n e s a ž e ž e tielo,“

česa sigurno pjesnik nebi bio umetnuo, da Česi niesu već palili mrtvih.***

O Poljacih piše Matiej Miechovski, da se u zemlji našla sila žara. Prem on krivo o svrsi njihovoj misli, ipak je bjelodano, da su i ondje stari Slaveni lješine palili a pepeo pohranjivali. Aleksander Guaguinus, koj je u 16. vieku u Poljskoj obnašao veliku službu te mnogo prilike imao upoznati ćud i običaje narodnje, opisuje pogrebne obrede poganskih Poljaka, te veli, da su po običaju Rimljana i oni mrtvace palili, a sabrani pepeo u žarah ukapali u zemlju.

Podobno spominje Nestor, da je taj običaj bio obćenit kod svih ruskih plemena, a gore već spomenusmo mjesto arapskoga pisca iz 10 v., koji potvrdjuje, da su Rusi svoje mrtvace spaljivali.

Nu nada sve jasno i očito dokazuju to obretene mogile i pališta, kojih ima po čitavu Slavenstvu nebrojen broj. Te sve okolnosti nas nukaju priznati, da je spaljivanje u Slavena od prastare dobe i već s prvog početka bilo običajno. Na temelju te ogromne množine grobišta i mogila te stvarij, što se u njih našlo, mogao je arkeolog Estorff**** punim pravom reći, da je iztočna strana Hanovera, u kojoj su u srednjem vieku Slaveni obitavali, arkeologijski arkiv Njemačke. U ravnini naime od kojih trideset četvornih milja našlo se preko 7000

* Taj list napominje Dobrovsky u svom članku u „razpravah kr. českog učenog družtva za god. 1787.

** „Slavi morem hunc habent, ut mulier mortuo viro se in rogum cum pariter ausura praecipitet. Isto tako piše Djetman u Chron. lib. 8: „in temporibus patris sui (Meccislavi) cum is gentilis esset, unaquaeque mulier, post viri sui exequias igne cremati decollata subsequitur.

*** Glede toga nam se čini, da neće biti bez svake važnosti česka narodna pjesma, o kojoj izvjestno znamo, da potiče iz poganske dobe, kad su pjesnici još pjevali spaljivanje. Eto ulomka iz njihovih pjesama. Taj se ulomak još i danas sačuvao u ustiju českoga naroda:

„Gorjela lipa, gorjela,
Djevojka pod njom ležala:
Iskrice na nju vrcale,
Za njom mladići plakali.

**** Heidnische Alterthümer von Weltzen. Beschrieben von Estroff Hannover. 1846.

spomenika i ostanaka iz poganske dobe. To isto valja i za druge slavenske krajeve.

Već prvi put, kad se u Českoj g. 1768. obrelo poveće palište i žare, kopajuć temelj za bedeme u kraljičinu Gradcu, našla se nebrojena množina žara, žrtvena posudja, spaljenih kosti i pepela, nu s neznanja jih razlupalo i razbacalo. Kopajuć tamo po drugi put, sačuvao je zaslužni sabirač spomenika i starina L. v. Bienenberg nekoliko žara. Kako on tvrdi, jesu to jedine, koje su preostale poslie toliko hiljada godina.* Sve bijahu pune pepela ili kosti, a bilo je očivjesto na njih vidjet, da su u ratu žežene. S toga, što se u okolici našlo ina mnoga pališta i žara, može se misliti, da je cio taj priedjel bio jedno palište. Drugo mjesto u domovini našoj, gdje se naišlo na mnoga pališta jesu Kočvari, u bivšem berounskom okružju, gdje je god. 1802. kanonik Arnold preko 20 mogila prerovao. U svih je našao vrlo mnogo pepela, prhka drvena ugljena, spaljenih kosti te koju stotinu žara, nu mnogo jih bilo razlupanih.

Cieli okoliš medju riekom Litavkom i bezimenim potokom, preko pol ure dug i širok je sada reć bi jedno palište, mogilami, što no riek posuto.**

(Dalje sliedi).

Posvećenje zastave pjevačkoga družtva „Jeke" u Samoboru.

Dani 12. i 13. o. mj. broje se za cielo medju najugodnije, što jih je liepo trgovište Samobor doživjelo. Slavila se ovih dana posveta zastave pjevačkoga družtva „Jeke".

Pjevačko družtvo „Jeka", kojemu je predsjednikom poznati rodoljub, narodni zastupnik g. Reizer, a tehničkim ravnateljem g. Vanjek, gojilo je već duže vremena narodnu popievku, te budilo narodnu sviest u malenom ali prekrasnom Samoboru. Zahvalne Samoborke, a na čelu jim prevriedna gospodja Bahovčeva, sjetiše se družtva, koje jim mnogu ugodnu zabavu pribavilo, te pokloniše „Jeki" liepu zastavu. Ova se je zastava svetila dne 12. i 13. o. mj.

Da ta svečanost čim sjajnija i dostojnija bude, pozva odbor za svečanost sva pobratimska družtva u Hrvatskoj, da svojom prisutnosti ovu zgodu još bolje proslave. Bratinskom pozivu odazvaše se pjevačka družtva „Kolo" u Zagrebu, „Zora" iz Karlovca, „Javor" iz Jaske, pjevačko družtvo goričko i zagrebački „Sokol". Osim toga dodje na tu slavu mnogo prijatelja narodne hrvatske glasbe, medju inimi vrli naš skladatelj i ravnatelj hrv. opere, g. pl. Zajc.

U nedelju u jutro (12.) stigne u Podsusedu jutarnjim vlakom sila gostiju, koje samoborska deputacija liepo dočeka, te put Samobora povede. Velika povorka od kakovih 50 kočija kretaše se preko sv. Nedelje put Samobora. S kočija vijahu se zastave pjevačkih družtva „Kola" i „Zore", zatim zastava „Sokola". Kad su gosti pred Samobor dospjeli, sadjoše s kola, te krenuše uz pratnju samoborske dobrovoljačke glasbe u grad. Tu pozdravi gostove predsjednik „Jeke" g. Reizer.

Uz bučnu glasbu, uz pjevanje, te uz burno pozdravljanje uzhićenih Samoboraca dospješe gostovi na glavni trg, gdje se pozdraviše sa drugimi gostovi, došavšimi iz Gorice, Jaske i susjednih strana. Kad se gostovi odpočinuše, krenuše sve korporacije pod svojimi zastavami po gospodju Bahovčevu, majku, i po gospodju Špišićku, kumu novoga barjaka. Odavle podje čitava povorka sa vriednimi gospodjami put crkve, gdje je domaći župnik, g. kanonik Glasić, svečanu misu čitao. Na koru pjevaše za mise pjevački zbor družtva „Jeke".

Iza mise započe pred crkvom svečanost posvećenja. G. kanonik Glasić govoraše prekrasno slovo, koje je sve prisutne duboko dirnulo. Iza toga blagoslovi zastavu, te sada započe zabijanje čavala. Prvi čavao zabi g. Bahovčeva, te pokloni na uspomenu toga svečanoga dana pjevačkomu družtvu svotu od 50 for.

Poslie svih obreda vratiše se sva družtva u samoborsku čitaonicu, gdje su se stanovi dielili. Samoborcem budi u pohvalu rečeno, da su se svojim gostoljubljem izkazali. Bijaše gradjana, koji su se upravo za gostove otimali. Čini se, da su se gostovi veoma dobro zabavili, jer je poslie podne bilo vidjeti samo veselih i zadovoljnih ljudi.

U večer istoga dana bijaše svečani koncert. Zbor pjevačkoga družtva, vodjen ravnateljem g. Vanjekom, pjevao je na obće zadovoljstvo težke pjesme: „Putnik" i „Večer na Savi" od Iv. pl Zajca, te krasnu pjesmu nezaboravnoga Lisinskoga „Predivo je prela". Ostale brojeve izpuniše soli na gudalih i na glasoviru, što su jih izvodili gg. Švarc, Josip Eisenhuth i Petrić. U pohvalu pomenute gospode budi rečeno, da su za svoje produkcije same narodne komade izabrali. Osobito se je dojmila krasna pjesma starine F. Livadića: „Mio ti je kraj", što ju vrla domorodka g. Švarcova čuvstveno i izrazito pjevala. Proslov, što ga je za taj koncert naš suradnik H. B sastavio, a g. J. H. besjedio, bude uz živahno odobravanje primljen. Iza koncerta bijaše sjajni ples, koji je sve do rane zore potrajao.

Sutradan, u ponedeljak dne 13. o. mj. bijaše svečani banket u čitaonici. Skupila se ovdje sva domaća inteligencija, te svi gostovi. Uz gruvanje topova i svirku glasbe govorile se krasne zdravice. Vrli naš I. pl. Zajc bijaše toli uzhićen, da je na uspomenu ovih ugodnih dana sastavio u tinji čas prekrasnu pjesmu Samoboru u slavu, koju su pjesmu neki članovi „Kola" umah i pjevali.

Oko 5 sati pred večer krenuše gosti kućam svojim, želeć vrlim Samoborcem svaku sreću. Neima za cielo nijednoga gosta, koji se nebi preugodno sjećao krasnih dana, što jih je u Samoboru proživio. Cvalo pjevačko družtvo „Jeka" još mnogo godina na čast Samoboru i gradjanom njegovim! J. V.

Šah — problem.

(Sastavio ga A. Brodsky.)

Crno

8
7
6
5
4
3
2
1

a b c d e f g h

bielo

Častnici bieli:

Kralj E_2
Lovac D_7 F_4
Konjic A_8 C_1
Momci A_4 B_2 B_5 C_6 G_3

Častnici crni:

Kralj D_5
Momci C_5 D_4

Bielo vuče i matira u trećem potezu.

---

* K. von Bienenbergs Versuch über einige merkwürdige Alterthümer Böhmens. 1779.

** Abhandlungen der k. böhm. Gesellschaft der Wissenschaften. 1803.

Tiskom, troškom i nakladom Drag. Albrechta. Odgovorni urednik Vjekoslav Klaić.

Časopis zabavi i pouci.

Br. 39. U Zagrebu, 26. rujna 1875. God. I.

Izdaje se svake nedjelje. Godišnja ciena 4 for.; poštom i domaćim u kuću 5 for. Rukopisi se nevraćaju.

Mletačke elegije.

Spjevao R. F. Jorgovanić.

III.

Sala del magior consiglio.

Obadjoh salu velikoga vieća,
Snebiven gledah urese i slike,
Svjedoke silne nekadašnje dike,
Dok Mlečanom služaše bojna sreća.

Što vidim ondjeka na lievoj stieni?
Oj crna slika! Zadrani se
Pod jaram mletački to skučili se,
I klecaju od straha zarobljeni.

Oj, da su meni Samsonove ruke,
Za vrata palaču bi uhvatio,
I streso njome, dok se nebi dio
Sramote naše survao do luke.

Nu čemu tresti? u zaborav — raci,
U propasti Mletaka driema slava,
Dok tamo dalje preko morskih splava
K slobodi plove hrvatski junaci!

IV.

Fioraji.*

Ah, daj mi mira Fioraja,
Ah, Fioraja daj mi mira,
Traž drugoga si kavalira,
Tvoj pogled mene neobaja.

Vidjevam na tvom licu trage
Žestokih izgorjelih strasti,
Što pečat ruga silnom vlasti
Pečatale na crte drage.

Na licu osjeti cjelova
Možebit više za svog vieka,
I ustnica rujna, meka —
Neg trgom lieće golubova.

Bjež rukom! neću cvietke ote,
Ta ruka grlila jednako
Plemića i fakina la'ko —
Na logu bezstidne sramote . . .

Ah, daj mi mira Fioraja,
Ah, Fioraja daj mi mira,
Traž drugoga si kavalira,
Al da ti duša još nezdvaja?

* Djevojka, koja cvieće prodaje.

Paukove mreže.

Crtica iz života. Piše H. Badalić.

(Nastavak.)

Zakrenusmo u Barićevu ulicu — hrvatski kraj Landstrase; ondje nas većina Hrvata stanuje odkako je ona dogradjena: neznam uprav zašto smo se ponajviše ondje stisnuli, ali će biti svetost tradicije a možda i samo ime, koje nas je poznatimi zvukovi začaralo. Govore doduše zlobni ljudi mnogo koješta, kad je dan dug; ali tko će cielomu svietu usta začepiti? Pa najposlije — narod malo haje za bezposlene razgovore.

Na kućnih vratih već stajale aždaje; deseta je već blizu, — a oni čekaju nestrpljivo, da zatvore.

„Laku noć, narode."

„Laku noć Maksime. Snivaj sladko od balčaka i od djevojaka", primetne Ivica, a Tunja u brk šapćuć, nastavi: „I moli sé sv. trojstvu, da ti pamet razsvietli."

III.

Ima na tom svietu vrlo znatiželjnih ljudij! Nije dosta da saznadu, što tko čini ili govori, ne, oni bi htjeli na jednom u lubanju zavirit, da odgonetaju sve misli, — pače oni bi htjeli oskvrnuti tajnosti svete noći i največega blaga — mirna i ugodna sna.

Znam ja da od čitalaca mojih nitko nestavlja na lotriju, neće ga dakle ni zanimati, da sazna, je li zbilja i što je Maksim noćas sanjao. Ta on je i onako i na javi sanjario, ali ni samomu Ivici našemu, koji se je prilično razumievao u lotriju, ter imao za ono nekoliko godina podpunu zbirku od svojih sedamnaest funtij raznih reskontij, ni samomu Ivici našemu, velju, nije ni na kraj pameti bilo, da razpita za Maksimove sne, misleć mudro: „Bolja je mathematička sigurnost profesora Orliçe-a, nego li filozofijske i zaljubljene sanje Maksimove."

Kad smo se sastali pri objedu, Kec nam stade o Maksimu pričat.

„Haj narode, nerokoh li ja? Prvi znakovi: Maksim nemože dugo da usne, a usnuvši zagrli svoj jastuk i neprestano će u pol glasa: „Karolino, Karolinčice, oh Karolino!" Bože moj, valjda je ipak ugodno glavu izgubiti. Ja sam poslije još čitao i motrio ga. Ravnao svoje brčiće u snu, kano da se na cjelov hoće da pripravi. Najednom skoči, i taruć oči, zgrabi me za ramena: „„Dà, Kec — tebi je sa mnom poći,"" i opet se svali."

„A tek da ste ga u jutro vidjeli. Nikad Maksim rano neustajao, al danas je već u šest ura skočio iz kreveta, probudio gazdaricu, neka mu naloži peć i sio uza stol, kako bi pričekao zoru perom u ruci. Probudim se ja. „Tà Maksime, bog te vidio, šta to radiš." „„E, ništa, ništa, samo ti spavaj!"""

„Da nije Maksim kojom nesrećom sjetio se one latinske: Aurora Musis amica", kaže Tunja.

„A koji je to nesmisao", zapita Kec, „šta ti ja znam od muse koje?"

„Ama nije čovječe musa, već Muza ili ako hoćeš vila. Da nije, rekoh, Maksim otišao u pjesnike: tko zna, nije li istina, da svaki čovjek jednom u vieku budne pjesnikom, ako nigda prije ni poslije, a ono kad se zaljubi!"

„Haj, vidi, vidi! Kako ti to znaš! Oh al sam i ja opet: tà kako sam se lasno mogao dočepat tih pjesama, ako je kóju svršio. Ostao još iza mene ni obučen ni obuven, te sve nešta šaraj i paraj, laži, maži. Bogme baš roba! Nego čitat ćemo mi to, tako mi imena moga, znat ćete vi, šta je smieh", svrši žestoko Kec!

„Kojega imena tvoga", zapita Vladan. „Kojim se ti obično kuneš?"

„Idi molim te — neljuti me. Kad velim, i bit će! Nego sad svi podjimo kući mojoj, i potjerajmo onoga sanjara na objed."

Maksim se medju tim opravio i uredio. Još se samo imao počešljati i baš stajaše pred ogledalom, kad no mi stupismo na vrata. Brzo pobra sa stola papiriće i metnuv jih u kovčeg zabravi jih, a kamo sreće, da jih je za viek zaključao."

„Koliko je urâ, narode? Je l' podne već? zapita Maksim zbunjen.

„Nije ne, Maksime", kaže Kec, „sutra će bit!"

„Šta? Zar sam sé ja tako dugo zadržao? To mi se još nikad nije dogodilo, te bih bio pišuć toliko sjedio! Sad ću ja bit gotov, pa ćemo zajedno da objedujemo!"

„Idi ti samo", veli Kec, „mi već jesmo. Poslije objeda dodji u narodnu kavanu!"

„A gdje su nam novci," sjeti se Maksim. „Tamo je od nekoliko danâ nov marker, a taj nezna šale i nemože nam dati na kredu.

Kec ništa neodgovori, samo razkopči kaput.

„Oho! gdje je tvoja zlatna ura i lanac?"

„Eno jih tamo u školi kod carske straže. Misliš ti, ja sam valjda benajlo, pa ću čekat. Ova ti bura i ovaj snieg može još nekoliko dana potrajat, a ja da na badnjak i na božić budem bez novaca: šta će mi onda i roždestvo, kad Hrista neima." Pri predzadnjoj se rieči lupi Kec po kesi. —

„A, dobro, dobro, kad je tako. Eto i mene, na mah ću ja!"

„Znam ja, na mah ćeš ti. Ti si ko i konobar: „Befehlen — den Augenblick", a kad tamo, tvoj „na mah" traje pol sata, kao i njegov „augenblick!"

Odosmo u narodnu kavanu, da se načitamo hrvatskih novina — makar smo već pet dana mogli isto čitat. Al danas na badnjak, tko će danas išta radit i učit? Stari naš poštenjaković založio eto uru i lanac, razdielio svotu, pa svakomu od naroda jednako uzajmio nekoliko forintij; ostaviv za se i za Maksima, čim će se prokuburit, to će reći: koju kavu crnu izkapit, koju smotku izštetit i već ove i ovakove sitnarije namirit.

Kec pogodio za Maksima. Sjedili mi više od podrug ure, dok je on došao. A to je sve bilo „na mah", dok se je počešljao, oprašio, ogledao, dok se najeo i napio!

Maksim pridje Kecu.

„Baš ti hvala, valja ti pamet, da si nešto novaca priskrbio. Vidiš ti ove rukavice, (Maksim izvadi rukavice valjda još iz Laudonovih vremena), u tom ja nemogu sutra na zabavu; a i ti ćeš valja da kupit nove?

„Čemu to? Dobre su i ove, za koga su! —

„No, ti ideš sa mnom. Ta sinoć si mi obećao i ruku mi dao."

„Ti dečko valjda još i sad sanjaš? Maksime, pogledaj me dobro!"

A Maksim razvalio svoje sive oči, i stao se s Kecem tezmat i prepirat: Maksim, da mu je Kec obećao, a Kec, da on nezna o tom ništa, i ako Maksim neodustane od svoje tvrdnje, da će ga on prijavit na policiju, neka ga malko u hladu zadrže, dok mu se sviest vrati.

Mi gledali sa strane. Vladan iz kuta oštro pogleda Keca i namigne mu, kao da mu je hotio reći: „Sjeti se, što sam ti jučer šaptnuo."

Kec, ko da se sjeća, nasmjehne se i reče Maksimu: „No kad si već toliko upro i siliš, kao Muhamed u raj, — neka ti bude: ja idem s tobom. Samo ti velim, čuvaj se, ako se ošvanjiš i bubneš štogod, — k meni više nikad nedolazi s takvimi poslovi! A sada, dragi Maksime, ajde da kupimo rukavice, dok nije kasno!"

„Živio dragi Kec, ne, dragi Andrija, hodi braco, da ga zapjevamo!"

Kakav je bio, htjede u sav glas zapjevat, al Kec lupi nogom o pod, da se je kavana stresla. — Odoše.

„Dobro je", veli Vladan, „da Kec ide š njim u tu kuću, bar će nam sve pripoviedat, šta rade tamo i kakve su jim namjere, te ćemo moći udesit, kako bismo Maksima oslobodili tih verigâ. Neka ga voda nosi — ipak nam je žao, da ga zapletu i svežu za život. Rekao bih mu ja, al se bojim još i gorega zla: tu nepomaže, nego mudro izmislit, kako bi ga odvrnuli, a tu će nam Kec pomoći!"

„Slažem se s tobom, Vladane", rekoh ja. Nego sad nije čas, da o tom mislimo. Ako je istina, da je Maksim danas pjesme pjevao, ja bih predložio, neka jih Kec jednom donese, pa ćemo jih Maksimu pred narodom cielim čitat i rešetat. Možda će ga to izliečit, jer po jednom njegovu govoru sudeć, koji mi pokaza, pjesme će mu bit doista bez glave i bez repa, a to bi ga razsrdilo i možda odvratilo od one osobe, kojoj su pjesme namienjene. Nepomogne li to, onda ćemo drugačije!"

„Tako je", veli Tunja. „Meni je prije nekoliko mjesecij sunulo u glavu, da se pokušam u dramatskom pjesništvu. Htjedoh naime osobu jednu, u koju sam se poput Maksima zagledao, u tragediji prikazat, a pri tom mi je rabio po gdjekoji prizor, koji sam š njom sâm doživio. Bio ja to liepo razredao: tragedija u osam čina i svaki čin u tri prizora, znate onako liepi tableaux. Veselio se ja. Al jednoga dana dodje nesretnjaković Mirko k meni. Dadoh mu tragediju. Prevrne on ovamo, onamo. Stane se smijat. „Puška te božja, šta je to?" veli on meni. „Tragedija u osam čina! Ha, ha, ha! Ovaj kor ovdje od pokojnoga Sofokla i Evripida; ha, ha! Ovaj silni dugački monolog, ha, ha, ha! Ova siputljiva i brbljava Justina, govori kao zaljubljena mačica, ha, ha, ha! Bogme još koješta ha, ha, hi, hi, — ja tragediju šuk u peć! Od toga vremena, braćo, ja zamrzio ne samo na pjesništvo, nego i na moju miljenicu, koja me bezsmrtno blamirala! Eno vam Mirka, neka kaže.

Mirko, koji je sjedio uz nas, opet se grozno nasmija:

„Eto lieka. Probatum est." —

Smijasmo se svi iskrenosti i prostoj duši našega Tunje, a još više njegovoj tragediji u osam čina i njegovoj Justini. U kavani i za večerom namolismo Tunju i Mirka, da nam bar čitav sadržaj te grozomorne drame pripoviedaju. Sav večer imali nam pripoviedat, i mi se do mile volje nasmijali Tunji i njegovu tumaču Mirku, koji stvar tako liepo komentirao, da je i Tunja od veselja znao kadkad upitat: „Gdi smo sad, narode?" Na to će Vladan: „Dakle u peć? Nego to valjda nije za uviek propalo?"

„Ne", odvrati Tunja. „Al kako sam ja to bio razredao, uvidjam, da je više prilično za libretto kojoj komičnoj operi, nego li za tragediju. E pa tko zna šta će sve bit, kad me muka mine?"

„Vidiš, vidiš, zlobno primjeti Ivica. „Zato ti sad učiš citaru — à, to ti je: ti hoćeš, da i glasbu sam složiš. Živio budući skladatelj Tunja, to je tek prava „Zukunftsmusik!" Tako prodje ugodno ovaj večer. A bilo nam i vrieme, da badnjak ovako ugodno provedemo, nemareći danas za naše kućne aždaje.

Putem još pala po gdjekoja šaljiva o Tunji i Justini. Kec i Maksim udjoše u kuću. Mi drugi ostali jošte na ulici.

„Ala čudna sutrašnjega dana: Kec i Maksim u ženskom družtvu", kaže Tunja. Ne bi li Keca, koji je slabo izvježban u konverzaciji sa ženami, radi njegova jezika izprašili iz kuće! A onda će on ljut biti, pa neće ništa pripoviedat.

„Hà, heureka", veli Vladan. „Jedan od nas još treba da ide s njimi; — bojim se ja, neće oni Keca iztjerati, nego će ga okovat s mladjom. A Kec kakvi je — no ta znate ga, gdje vidi suknju — pamet mu se pomieša. On ovako govori, kad je pametan, ali kod te stvari prestaje filozofija. Svakako dakle treba da netko još ide: Kec će uz asistenciju istom ohrabrit se i junački tesat."

Al da! Tko će ići! Nije bilo druge, nego se ponudilo svakomu redom, a svaki odbijao energično.

„Nepomaže," rekoh, „jednomu je poći. Volja je narodnja, a neće li nitko dragovoljno, neka kocka odluči!"

„Živio; evo načina, kako ćemo se pogodit." To rekav Ivica, izvadi iz džepa nekoliko reskontij.

„Evo izmedju nas četvorice jedan će poć! Ovdje su četiri reskonte: na Trst, Brno, Budim i Beč. Tko potegne Beč, njegova je najstarija! Pristajete li na to?"

Ivica baci reskonte u svoj fini novi cilinder, pokrije ga rubcem — i pruži, da se ogledamo.

Pristupismo k cilindru kano proročištu delfijskomu. A da ti je bilo vidjet! Burna noć bez mjeseca i zviezda; nigdje nikoga na ulici, a nas nekoliko stislo se oko jednih vrata, kano da urotu kujemo. Urotu? U Beču urotu u naše doba? Ha, ha!

„Molim da se vuče! Jedan, dva, tri!“ Sunusmo rukami u Ivičin cilinder; u malo ga nerazderasmo: četir ruke u jedanput, svaka zgrabi svoju cedulju.

Stadosmo do svjetiljke. Ivica opet komandira: grčevito stisnute piesti raztvoriše se.

„Živio, živio! Tko predloži, njega stiže!“ Pogledah svoju reskontu; vidjeh, da je moja najstarija.

„U ime svih devet Muza i deset tisuća djevica svetih — neka bude. Kad je tako, idem. Moja će briga bit, da se Kecu i Maksimu pridružim, kano Toma biskup, ne doduše da me okrune, nego da vršim volju narodnju!“

(Nastaviti će se).

Juditha Stern.

Novela od Pavla Heyse-a, preveo ju B. B.

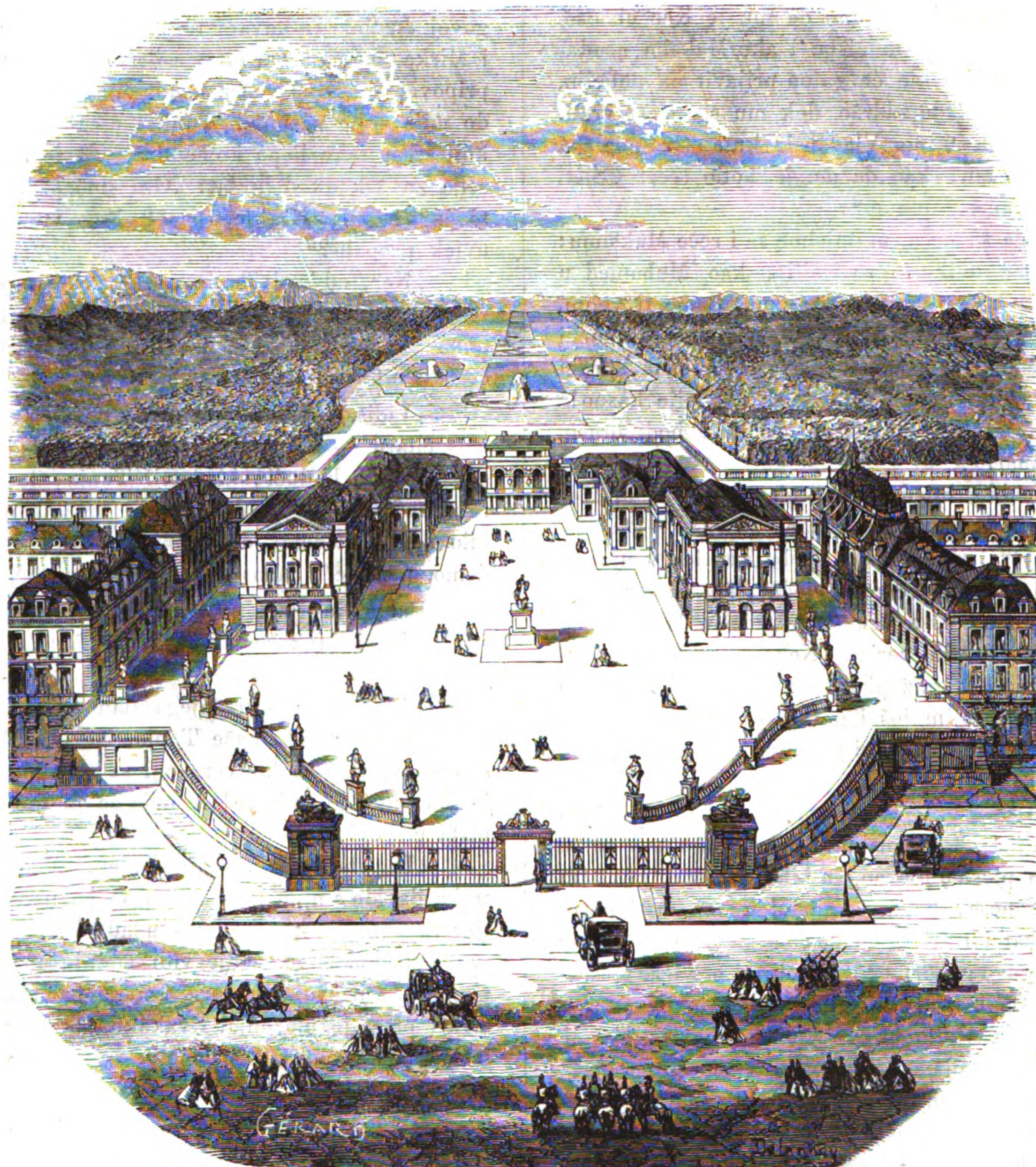
(Konac.)

„Ja ću sutra van doći“, reče doktor, tajeć s velikom mukom svoju zabunu. „Sigurno će moja draga cousina blažije suditi o mom malenom griehu, pošto noć prodje.“

„Nemojte se truditi“, odvrati gospodja glasnim, čvrstim glasom. „Naložiti ću, da vas nikada više nepuste k meni. Danas vas vidjeh zadnji put.“

Dade znak kočijašu. Za čas ostah sam sa mrženikom. Jasno mu razsvjetljivala lice svjetiljka, što ju imao u ruci. Prviput vidjeh tu vražju krabulju tamnim rujem oblivenu.

I meni ju bijaše zadnji put vidjeti.

VERSAILLES.

Dopustite mi, da vam nepripoviedam, kako sprovedoh onu noć — drugo jutro — i sliedeće dane!

Nečuh više ništa o njoj, niti jednom nedodje u grad, kao što običavaše boraveć na selu, osobito kad nebijaše supruga kod kuće. Naravski pade svietu u oči da ni ja neidjah van. Izmišljah svakojakih izgovora, ali ipak opazih, da su me dvojbeno gledali. Za to si netrh glave. Samo ona — kako je ona mislila o meni.

Napokon nemogoh već snositi. Pisah joj — na osam strana strpah sve svoje pokajanje, muku, koju mučih, poniznu molbu, da mi oprosti onu kobnu uru. Malo mi odahnulo, kada poslah list. Ali nedobih odgovora.

Nakon četrnaest dana, koje proživih kao u paklu, dobi knjigovodja viest od gospodara, da putuje kući, i da će skoro prispjeti.

Kao grom iz vedra neba ošinu me taj glas, prem se to nemogaše odvrnuti. Ćućah, da neću moći na oči onomu čovjeku, kojega otčinsku i pouzdanu dobrotu toli jako povriedih.

Nedolažah u radilnicu, izgovarajuć se, da sam bolestan. I zbilja bijah, da mi je sâm liečnik, prem nesmatraše pogibeljnim, i sve razdraženosti živaca prepisavaše, ipak naložio, da budem posve miran. Propadoh jako, bîlo mi udaralo nepravilno, ali se odlučno upirah proti tomu, da idem u ljetovalište, budući mi je gospodar povjerio brigu za svoje zbirke, i neproživih tih dana bolje u svojoj sobi nego i onaj, koga na smrt odsudiše.

Nemogoh sa postelje onoga dana, kada očekivasmo Davida Sterna. Imah zbilja jaku groznicu. Gospodja se nebijaše povratila, da se sastane sa suprugom, gospodin imadjaše samo jednu uru biti u gradu i odmah se van odvesti.

Zamolih knjigovodju, da me izpriča. Nadah se ozdraviti do sutra; dakako, a što sutra? Poći van i gospodaru račun položiti — nije moguće! — I tako ležah i razmišljah, a na srcu me strašno stiskalo. Iznenada začuh korake na stubah, koji su se približavali mojoj sobi. Šta ću drugo, nego se pričiniti kao da spavam, i na sreću se dade i to oštro oko prevariti, bar ovoga puta. Ćućah, kako mi je tihano rukom prevuko preo čela. „Mokro je“, reče tiho knjigovodji, koji ga pratio. „Dakle je svladana groznica. Samo neka miruje i doktora sluša. Pozdravite ga u moje ime. Doskora ću ga opet vidjeti.“

Zatim ode.

Zaboravih reći, ali se sâmo zna, da to nije bio Dr. Asser Alcobara. Toga već nevidjesmo od onoga večera, staroga domaćega liečnika nikada nebijahu odpustili.

Tako mogoh jednu noć odahnuti. Ali što mi prudi? Nije mogla mučati, u koliko sam ju poznavao. Pa da bi svoje čuvstvo i ugušila, šteđeć mene, kako bih mogao otvorenimi očima i mirnim srcem boraviti u toj kući, medju timi ljudmi?

Sliedećega dana sjedjah u turobnih mislih na kožnatoj sofi i upravo pojedoh ono malo, što mogoh progutnuti gorkim jezikom, kad se opet začu koracanje na stubah i prije nego se sabrah i oporavih, stupi opet u moju sobu onaj čovjek, koga sam se toli bojao.

Na prvi pogled spoznah po njegovu licu, da se zlu neimam bojati. Bijaše mu doduše malo ozbiljnije, nego inače prama mladjim ljudem, navlast prama meni. Ali

TORQUATO TASSO.

mu izraz dobrote, bistre duše, uzvišene nad svaki neznatni nemir, lebdio čelom i usti, koja mučahu časak.

Kimnu mi glavom, pridje sasvim k meni i pogleda me pitajućim pogledom, skoro kao liečnik, koga pozvaše na vieće, ali blago i, rekao bih, čak samilostno. „Ipak je bolje, moj sinko. Malo ste se uzmorio, niste mislili na svoje sile — mladost nije kriepost. Sve će se to već poboljšati, s razborom, uztrpljivošću i vremenom — vi znate — to su tri plemenita muža. Ali samo nemojte ništa govoriti — jer bi vam gore bilo. Ta ja vas razumijem, moj sinko; i znadem sve, što bi mi imali kazati. To pismo na vašem listu čitam svejedno kao pisanu knjigu. A sada se dajte nagovoriti: morate promieniti zrak. Liečnik misli to isto. Morao sam biti pametniji i predvidjeti, što će doći. Mislim, opet bi se groznica povratila, da biste viekom ležali i u poslu odnemarili svoju mladost. Samo neka tko rekne, da će biti mudar, ako prije neobuzda i neskroti svoga srca. Nehtjedoh vas od sebe pustiti, preveć vas zavolih, moj sinko — a sada sam kriv, da vas napala bola. Nu sve se to može popraviti. Čim se malo oporavite, idite mi u Italiju; samo se ondje možete doviti pravoj vještini. Preporučiti ću vas svojim rimskim prijateljem; tri ćete godine tamo ostati, a onda već dalje. Jeste li zadovoljni, dragi Benjamine?“

Sjedjah kao ukočen, nemogoh ni rieči prozboriti. Jedino ga mogoh uhvatiti za ruku. Ali kada ju poljubiti htjedoh, svlada me ćuvstvo, padoh mu pod noge i rieka se suza odroni iz mojih očiju.

Lagano položi ruku na moju glavu. „Diete“, zamrmlja, „ustani. Budi pametan i štedi svoje sile; život je dugačak, i često tegoban, te putevi nisu uviek gladki. Ali čvrsto srce vazda dovodi k svrsi. Budi čvrst, moj sinko!“

Još časak zboraše — ja jedva i čuh, samo bijahu njegove rieči melem mojim ranam. Ležah kao poražen na tlu, dočim on hodaše gore dolje po sobi i po svom običaju sam sa sobom ili sa mnom govoraše. Napokon pristupi k mojim knjigam na stolu, izvadi jednu, premetnu nekoliko listova, te ju metnu na stol. Zatim ode, ni nerekav s bogom.

Kada ostadoh sam, trgoh se, i ponajprije doteturah do stola, da vidim, što je u knjizi. Bio to jedan redak u Sirachu, a on povukao olovkom po okrajku. Prem su bile one rieči blage, ipak su me ljuto pekle:

„Milo diete, upotrebi vrieme, čuvaj se štetnih stvari. I nesrami se, da za svoju dušu istinu priznaš. Jerbo se čovjek može sramiti tako, da time grieši; a opet se može sramiti tako, da po tom dobije milost i poštenje.“

Odputovah odmah drugoga dana. David mi Stern izručio svoje pozdrave i ostavio novaca i množtvo preporuka. Sve mi to predade knjigovodja, dodav; „liečnik nedopušta, da se idete opraštati, preveć bi vas uzrujalo.“ Tako naložih dobromu starcu, da se u moje ime zahvali gospodinu te pozdravi gospodju i dječake, koje bih bio radostno još jednom zagrlio. Ali ćućah, da nebijaše moguće.

Bijaše mi dosudjeno vidjeti jih tek kao odrastle mladiće. Jer prolažahu godine jedna za drugom, i uviek imadjah mnogo posla u stranih krajevih, da mi nebijaše moguće pohoditi svoje domovine. Istom kad je momu otčinskomu prijatelju tako zlo bilo, da se već nemogahu nadati dugu mu životu, nemogoh ostati u tudjini. On mi bijaše predao svoju londonsku trgovinu, i ja se već odavna oporavio, te postao zadovoljnim, vedrim i radinim čovjekom. Pa ipak me nekako čudno stezalo, kada opeta stupih u onu kuću.

Neću vam mnogo o tom govoriti. Najvećom mi svečanošću u životu bijaše to, da sam smio biti kod njega zadnjih dana njegova života. Od toga se doba ni najmanje smrti neplašim.

Gospodja me Juditha pozdravi kao staroga prijatelja. Inače bijaše njezina ćud toli zastrta sjenom smrti, da malo doznadoh. Još uviek bijaše liepa, dvaš uzvišena u svojoj tuzi. Prve suze ronjaše, kada sâm po pokopu do nje sjedjah i pripoviedah, što mi je on bio.

„Zahvaljujem vam“, reče, mučav neko vrieme, te mi pruži ruku. „Pa ipak — nitko do mene nikada nije znao — kako je on vrlim čovjekom bio!“ —

Ostadoh još tri nedjelje u tugujućoj kući, da poslove uredim. Kada napokon odputovah, ponesoh sobom nade na bolju sreću. Gospodja Juditha nebijaše pustila više od sebe onoga maloga „angjelka“ iz one kobne kuće, nego ga odhrani kao svoju kćer. Djetešce se bijaše razcvalo i toli ljubezno postalo na tielu i duši, da nemogoh njegova lika zaboraviti. Za godinu ju dana odvedoh kao suprugu preko kanala. Ona ostade „angjelom“ mojega života.

Vrag pako, koji nas gledao uništiti, nije baš morao biti one prave pokvarene ćudi, kojoj ništa nemože niti stid pred pravednim. Vidješe ga još u Lipskom sve do onog dana, kada se imao povratiti David Stern. Tada ga iznenada nestade, ni neoprosti se s nikim. Malo zatim pripoviedao neki putnik, da ga je vidio kao liečnika na nekomu brodu, koj je putovao u iztočnu Indiju. Nikada nedoznasmo, gdje je ni kako je.“

Dragojla Jarnevićeva.

(1812 — 1875.)

Iz „hrvatske stilistike“ Janka Tomića.

(Nastavak.)

Često joj obliše obraz suze, koje joj težka srčana bol iztiska, kad je slušala, kako joj narod s neznanja grde. Sve svoje sile pokupi neobzirajuć se na slabo zdravlje ni malo, te se stade učiti danju i noćju, želeći osvjedočiti grdeće oholaše, da ima i u Hrvatâ snage i uma; napreže dušu i tielo, kao da ima samo njezina ruka ukloniti svaku pogrdu milomu joj hrvatskomu narodu našemu . . . Odluči ostaviti Gradac; jerbo joj mnogo u njem neprijaše, a ponajviše joj dozlogrdi nećudoredno življenje u obće . . .

Velika joj borba nastade u duši! Mlada pobratima, koj ju dovede narodnoj sviesti, koj joj usadi u srce dičan cvietak rodoljublja, njega da ostavi, da se s njim oprosti, da više nesluša njegovih podučavanja, njegovih razgovora u hrvatskom jeziku. Ali viša ruka zavlada s njom i bijaše joj se pokoriti. Dogovoriše se, da će si dopisivati, te ona ode mjeseca kolovoza 1839. put Trsta, nebi li pod onim podnebjem postigla stalnije zdravlje.

Sretna kób htjede, da je u brzovozu sjedio do nje mladi gorički grof Cor. Co . . . . ., koj se je iz Olomuca vraćao kući. Razgovori razna sadržaja kratiše jim put do Ljubljane, odkuda on krene dalje put Gorice. Ali prije no ode, donese joj preporučeno pismo, i reče joj: „Gospodično, iz vašega sam razgovora razumio, da se željite dulje vremena baviti u Trstu, nu jer ćete ondje strana biti i život one varoši nepoznajete, mislim, da će vam dobro doći ova preporuka na gospodju Še . ., koja mi je nešto u rodu, zato uzmite i mislite kadšto na mene, koj žalim, da se nije naše uzajemno putovanje proteglo na dulje vremena. Zahvaliv mu srdačno uze pismo, koje joj vrlo dodje u prilog; jerbo u Trstu onako strana i neznana bila bi izpostavljena mnogovrstnim neprilikam. Ali tako joj otvori grofova preporuka mnoga vrata i pruži mnogu ruku na službu. U više kuća bijaše preporučena za odgojiteljicu djeci. Dragojlu nahodimo u Trstu 26. kolovoza 1839. g. Dne 9. rujna iste godine bila u Postojni, gdje je imala doći u jednu odličnu kuću. U Trst dobi iznenada pismo od jednoga još sada živućega velikoga uglednika i na glasu učenjaka, koje ju je veoma obradovalo, i na dalji rad potaknulo.

Mjeseca rujna dodje iz Mletaka barunica Sordon u Trst. Tamo si doprati supruga, koj imaše odlaziti kao zapovjednik jedne fregate put Dalmacije. U Mletke!!! San od djetinske joj dobe pa sve do dobe zrele; taj san da joj se obistini! Mletke da vidi, da sanjareći plovi u pokritih, u onih uzkih gondulah na valovitom moru! Na čas zaboravi pobratima, domovinu, rod i eno je put Mletaka na pučini hrv. sinjega mora. Dne 3. lis. 1839. prispije sretno u Mletke.

Barunica bijaše rodom Bečkinja i prevari ju u mnogih od svojih obećanja, pa zato joj u kući i poče bivati neugodan položaj. Baruničina nedosliednost bijaše poznata u svih boljih kruzih, i do skora se proču, kako je povela sobom jednu Niemkinju iz Trsta za odgojiteljicu svoje kćeri i kako zlo s njom postupa. Na to joj dolažahu mnogi pismeni i ustmeni pozivi, da ide u različite kuće za odgojiteljicu. Želja joj bijaše još se na dulje baviti u Mletcih, i po toj se divnoj varoši razgledati podpuno. Na vlastite troškove nebijaše joj to moguće, jer dok se je bavila u Gradcu, iztrošila je mnogo. Iz baruničine kuće nemogaše; ona bo je slutila, da nije zadovoljna, i nije ju pustila, da mnogo izlazi. Bijaše nakanila ići kući, da izbjegne nesnosnu položaju u barunice. Ali 11. veljače 1840. pohodi ju major Čop i reče joj, ako bi htjela ići grofici Šrökinger, da joj odgaja dvie kćeri. Dragojla dodje u kuću pukovnika Šrökinger-a, koji imaše za suprugu rodjenu groficu della Marini, mlećanku. Dragojilin prelaz u ovu kuću razjari barunicu, koja joj načini mnogo jada sa svojim klevetanjem; na što joj reče grofica, da nemože kod svoje djece držati osobe, o kojoj Sordonka tako pogrdno govori, i da si neka potraži drugo mjesto. Uvriedjeno poštenje naše zemljakinje Hrvatice vapijaše za zadovoljštinom i to tim više, što bijaše tudjinka i diete naroda, koga je barunica grdila. Zamoli dakle groficu, da ju bar dotle pridrži u kući, dok barunica svojih rieči ili neopozove, ili ih neposvjedoči. Čudom čudeća se grofica zapita ju: „Šta, vi biste se usudila tužiti barunicu — suprugu baruna i pukovnika?“ . . . „Bi dakako?“ upane grofici u rieč Dragojila. „Ona je bezsramna klevetnica, a ja sam tudjinka, koja neima ovdje ništa — do svoga poštenja i zaštite zakoná, pod koje ću se uteći.“

Odmah sastavi tužbenicu i odveze se u gonduli do pomorskoga ureda, gdje ju izruči auditorom. Bijaše joj ona žena i za pet mjesecij plaću uztegnula, koju u svojoj tužbenici napomenu. Za poduljim razpravljanjem rekoše joj dotičnici, da tu nemogu ništa učiniti, buduć je barun njihov predpostavljeni, i da se može samomu barunu pismeno obratiti. To učini i odpravi pismo na otok Vis (Lissa), gdje se je bavio tada barun. Što i kakov nalog dobije barunica od supruga, to se nezna, ali za kratko vrieme dobije Dragojla Jarnevićeva polovinu urečene plaće i to putem ureda. Nezadovoljna tim zamoli upute, kuda bi se mogla višemu sudu obratiti. Auditori sliegoše s ledji, ali neki niži urednik uputi ju potajno na glavno vojno zapovjedničtvo u Veroni.

Dragojila ni pet ni šest sjede i napiše óbširno svaku svoju potežkoću, prouzrokovanu joj barunicom i zamoli zadovoljštinu po zakonu. Nu prije no to pismo odnese na poštu, najavi se u uredu, kazav što je nakana učiniti, ako joj dotični sudci ovdje neće da dadu zadovoljštinu. Zabunjeni gledahu se činovnici, a majorauditor zatraži u nje pismo, da mu ga pročita. Pročitav ga, zamisli se, slegne ledji, složi pismo i povrati joj ga. Šuteći ogledahu se smeteni, te ona ode na poštu i preporuči pismo. Ali čim dodje kući, dojuri joj u sobu iz pomorskoga ureda jedan činovnik, moleć ju u ime majorauditora, da se potrudi još jedan put u ured i ujedno ju zapita, da li je zbilja tužbu odpravila u Veronu? Mjesto odgovora pokaže mu predatnicu, a činovnik ju onda zamoli, da i nju ponese. Na uredu dne 18. ožujka 1840. g. uruči joj auditor pismo od barunice, u kojem opozvá svoje klevetanje, dodav, da su mnoga dodata k njezinim riečim . . . i k tomu izbroji podpunu pripadajuću svotu, pa zapita, da li je sada zadovoljna? Kad je bilo to sve u redu i predatnica odpravljena na poštu po list, da se nešalje u Veronu, uze ju auditor za ruku pitajuć: „Vriedna gospodično, kažite mi, molim vas, kojega ste naroda, jer zamjetih, da Niemkinja niste.“ Ponosno odvrati mu ona: „Hrvatskoga, gospodine.“ „Pa jesu li sve vaše zemljakinje tako odvažne kao vi?“ „Kad bi takova sila na nje navalila, kao što navali na mene, mislim, da nebi bježale . . .“ „Nisam još s ni-

jednom imao posla, ali dvojim . . .“ „Nedvojite ni malo gospodine“, presieče jim ona rieč, „imala bi se stiditi naroda, u kojega se nebi nalazilo ženskadije s poštenjem u grudih.“ Auditor bijaše Niemac i njih dvoje nastave razgovor u duhu narodnosti i narodne samosviesti . . . Na kraju razgovora napokon joj se pokloni i reče: „Ako se vi, gospodično, ponosite svojim rodom, osvjedočiste me ovim kratkim razgovorom, da se imade vaš narod jošte više ponositi s vami?“ To joj reče Niemac, koj je svoj narod ljubio!

(Nastaviti će se.)

Upliva li tlo ili kora zemaljska na čovječanstvo?

Piše R. Krušnjak.

Svaki nas znade, da naše ptice dobivaju pod zimu gušće perje, a sisari gušću dlaku, dočim nisu psi u Africi pokriti nikakovom dlakom. Čim dalje idemo od stožera prama polutniku, tim nalazimo više vrstih životinja i bilina, i tim su raznomanjastije i masti su jim sve to jarkije. Zmije vrućih predjela su opasnije, nego one hladnih. Nekoje životinje vrućih strana zemlje imadu ljetni san, t. j. prespavaju najvruće doba godišta, dočim u umjerenom i hladnom podneblju probave u snu nekoje životinje najljuće zimske dane, t. j. imadu zimski san. Isto tako znamo, da palma i banana neima kod nas, vino da neraste u sjevernoj Rusiji, a čim bliže stožeru, nestaje svakog drveća, te da je kraj stožernog (arktičnog) podneblja bilje sasvim jednostavno, na kojem neopažamo ni cvieća ni lišća, a niti stablike, — naime lišaji.

Dà, ali toj razlici nije uzrokom dotično tlo (zemaljska kora), već toplina dotičnih krajeva svieta. Jer da nam je moguće koj otok vrućega podneblja, pun visokog drveća i miomirisnog cvieća, koj bi oživljavale svakovrstne životinje, prenesti na visoki sjever, bili ono bilje i životinje one i ondje uspievale? Nebi zaista, ma i najbrižnije nastojali o tom, da im neuzmanjka ni hrane ni vode. Bilju b iodpalo lišće, cvieće bi povenulo, a do ploda nebi ni došlo. Životinje bi se ukočile, izgubile bi živahnost i pogibale bi redom, dokle bi jih napokon i sasvim nestalo. Za nekoliko dana već eto ti otoka posve druga lica.

Namjesto bujnog južnog bilja, koje ga je prije obrubljivalo, namjesto mekane te posteljice za mnoge uz obalu živuće životinjice, koje su prije na njoj odpočivale, zarubljen je sada pustim, tvrdim ledenim oklopom; namjesto miomirisnih ružica, koje su bile kano niti bujnog onog južnog ruba, vidjeti je sada na smrznutoj, oklaštrenoj stablici ružice samo onakove, kakovimi se kod nas okiti drveće, kad očekuje porod Isusov, novu godinu ili tri kralja sa toplog iztoka, dolazeća se pokloniti novorodjencu; namjesto svake vrsti južnih životinja i namjesto ponosnih palma i ostale divne južne cvietane (flore), koja je prije činila otok nalik raju, nevidiš za kratko vrieme ništa do koje sjeverne ptice i gdjekojega kržljavoga, u zabitnom mjestu sakritoga lišaja, koji jedino mogu biti svjedokom, da i ovdje nije jošte sav životinjski i biljevni život sasvim zamro.

Kad bi pako obratno iz sniežnog sjevera koj pusti i ledom pokriti otok u južne krajeve prenesti mogli, gdje od bujnosti bilje puca a ptičice od veselja umiljatim pjevanjem zadovoljstvo svoje odavaju, bili taj i ovdje ostao pust i leden? Nebi doista. Sunčani bi mu traci staro ruho njegovo slili u postelj, dostojnu i najliepšega cvieća, od kog bi se u kratko vrieme stvorilo šetalište i vriedan stan za najljepše živinice.

Pa kad može toplina toliko uplivati na sve, što živi, to ona nemože biti bez upliva i na čovjeka. I u istinu nije. Ljudi, koji živu na sjeveru, manji su i mirniji od južnih. Masti su većinom ili kestenaste ili su bjeloputni, a jako riedko crnomanjasti. Hrana im je nuždno potrebna drugčija, nego onim na jugu. Genitalno (spolno) živčevlje redje radja u njih želje za djelatnošću nego u južnjacih, odtud poligamija (višeženstvo) u vrućih predjelih, uslied koje naravno mora biti i množenje mnogo obilatije, nego je u krajevih monogamnih (jednoženih), ali je zato ondje i bolestih mnogo više, odtud i pomor nerazmjerno veći, čim se i množenje poligamna pučanstva nekako izjednačuje množenjem monogamna.

Ali kao što upliva temperatura na čovječju veličinu, mast, kakvoću potrebite hrane, živahnost ili mirnost i t. d., isto tako upliva kora zemaljska na čovječju ćud, na dobro ili zlo stanje njegovo i na njegov tjelesni i intelektualni razvoj, ako ne neposredno, a to barem posredno.

Ako se koj narod istih običaja, iste ćudi, istog stepena tjelesnog i duševnog razvitka, u kratko, u svem jedan te isti, jednako porazdieli na nekom zemljištu iste temperature, koje je geognostično (u nutrašnjosti svojoj) jako različito, to ćemo opaziti za neko vrieme, da narod taj nije niti više jednako porazdieljen, niti mu je zanimanje ni ćud ista, niti će mu u kasnijih generacijah biti množenje niti stepen tjelesnog i intelektualnog razvitka isti.

Smjesti li se obratno koj narod kraj kojega heterogenoga (nesrodnoga) na zemljište, koje je geognostično jednako sa zemljištem susjednog mu naroda, to ćemo u kratko vrieme moći opaziti, da se je narod taj porazdielio na tom novom zemljištu onako, kako to odgovara relativno razdielbi susjednog mu naroda; na novom svom obitalištu zanimati će se onim, čim mu se zanima i susjed; misli će mu se radjati slične, ako ne iste, koje i susjedu njegovu; narav njegova bude jeka naravi susjeda njegovih, odtud i ćud ista š njimi; ako je zemlja za industriju prikladna, a objekt industrije u njoj jošte sakriven, on će ga odkriti i industriju tjerati sličnim načinom, kojim i susjed njegov.

(Nastaviti će se.)

Tiskom, troškom i nakladom **Drag. Albrechta**. Odgovorni urednik **Vjekoslav Klaić**.

Ovomu broju dodan je prilog od četvrt arka.

LISTAK.

Torquato Tasso.

(Slika na strani 319.)

Sedamnaest godina poslie, kako je ugasila sjajna zviezda Ludovica Ariosta, zasja na nebu talijanskom druga, isto tako sjajna zviezda Torkvata Tassa. Dočim još neposredni Ariostov predšastnik, Mateo Maria Bojardo, u eposu svojemu Orlando innamorato (zaljubljeni Or.) zastupa cviet mišljenja i živovanja kasnijeg doba srednjega vieka, Ariosto u eposu svojemu Orlando furioso (bjesneći Or.) razvija i to sjajnim uspjehom modernu poeziju, a nastavlja ju i usavršuje Torkvato Tasso.

Torkvato Tasso rodi se 11. ožujka 1544. god. u Sorrentu. Otac mu, Bernardo Tasso, iz stare plemićke obitelji, bijaše dobar pjesnik i vrlo izkusan čovjek. I mati Tassova, Porzia de Rossi, bijaše iz jedne od najuglednijih obitelji talijanskih. Kada se je Tasso rodio, otac mu bijaše tajnikom na dvoru salernskoga kneza Ferrante Sanseverino.

U prvih naucih podučavahu Tassa Isusovci u Napulju, gdje je i knez boravio. Kada je pako salernski knez morao bio Napulj ostaviti i poći u progonstvo u Francezku, jer se je činio caru Karlu V. radi urote sumljivim, a otac Tassov dobrovoljno ga sliedio, bude mladi Tasso u Rim poslan. Tada mu bijaše osam godina.

U trinajstoj godini uputi se Tasso u Paduu, da sluša pravoslovne nauke. Tu ga občaraše divni umotvori pjesnički, te ćuteć i sam u sebi pjesničku silu, zabaci pravo i baci se na filosofiju. Badava moljaše otca, da mu odobri taj korak. Tek onda, kada se je Tasso svojom epskom pjesmom „Rinaldo“ proslavio, dozvoli mu otac, da se posveti filosofiji. Tassu bijaše tada sedamnaest godina. Veseo pobrza u Bolognu, tu se baci dušom i tielom na učenje filosofičkih i literarnih predmeta. U Bologni porodi se i zamisao njegova najvećega i najboljega djela »oslobodjeni Jerusolim«.

Probaviv do tri godine u Bologni uputi se u Ferraru, kamo ga je pozvao bio kardinal Lodovico d'Este učiniv ga svojim dvorskim vitezom. Otac Tassov, znajuć, kako je mnogim drugim pjesnikom i umjetnikom na dvorovih bilo, odgovaraše ga od toga puta, nu badava: mladi Tasso mišljaše, da će ondje moći najuspješnije raditi.

God. 1570. uputi se kardinal d'Este na francezki dvor, a šnjim i Tasso. U Francezkoj plamćaše rat s Hugenoti. Vladar Karlo IX. nezanimaše se tada toliko s političkimi spletkami majke svoje Katarine Medici, koliko s umnimi razgovori sa Tassom, kojega i odlikova. No Tasso neosta dugo na dvoru. Povrati se u Ferraru i stupi u službu k vojvodi Alfonsu. Tu napisa »Amintu«, a vojvoda ju dade predstavljati. Aminta pribavi Tassu za kratko vrieme velik ugled i štovanje. Alfonso imadjaše sestru imenom Eleonoru. Tasso se na nesreću svoju zagleda u nju i žarka ljubav planu u grudih njegovih prama njoj. Nesmotreno odkri ljubav svoju nekomu prijatelju svomu, a ovaj ga izda. Tasso mu to predbaci, a pošto se ovaj prama njemu drzovito ponašaše, udari ga Tasso. Radi toga porodi se medju njima dvoboj. Na bojištu netom što su se počeli megdaniti bili, skoče trojica braće protivnika Tassova iz zasjede na njega. Proti svoj četvorici branjaše se vješto Tasso i bijaše već dvojicu ubio, kada dvoboju učiniše konac nadošavši ljudi.

Tassovi protivnici pobjegoše, a vojvoda, ogorčen, baci Tassa u tamnicu. Tasso bijaše već od naravi razdražljiv, a bolježljivo mu se to stanje još pogorša, buduć je i nepovoljne glasove o pjesni svojoj dosluškivao. Vojvoda ga dade radi bolježljivosti njegove premjestiti u neki samostan franciškanski, da se lieči; nu Tasso se ukrade iz samostana i pobjegne iz Ferrare, gdje su mu i mnogi rukopisi ostali. Uputi se u Turin, gdje ga vojvoda savoyski vrlo prijazno primi i odlikova. No bojeć se Tasso, da bi odatle mogao izdan biti, pobjegne potajno u Rim. No ni tu neosta dugo, preobučen otidje u svoje rodno mjesto, Sorrento, k svojoj sestri udovici, koja ga jedva prepozna.

Godinu dana probavi kod sestre. No ni u toj zabiti nenadje mira ni pokoja; nešto ga neprestance vuklo na dvor u Ferraru — na Eleonoru nemogaše zaboraviti. Akoprem na molbu njegovu, da smije na dvor doći, vojvoda neodgovori, ipak otidje Tasso u Ferraru.

Živci Tassovi bijahu već popustili, dá i crne sjene pokazivahu se na umu njegovu. A kada je na nekoga poluučenjaka, koji je kod vojvode u velikoj milosti bio, satiričku pjesmu spjevao, upotrebi to ovaj kao dokaz, da Tasso luduje, i nagovori vojvodu, da mu neda onih rukopisa, što su kod njega ostali, kada je Tasso pobjegao bio. To potrese dušom Tassovom i on pobjegne opet iz Ferrare. Uputi se u Mantuu, Paduu i Mletke, pa opet u Ferraru. Ljubav prama Eleonori bijaše lanac, koji ga je sa Ferrarom spajao. Vojvoda primi ga vrlo hladno, a razdraženi pjesnik susretaše ga tužbami i prigovori.

U to doba izidje više izdanja Tassova »oslobodjeni Jerusolim«. Akademija della Crusca u Fiorenci, za onda u prosudjivanju pjesničkih djela mjerodavna, žestoko napane Tassovo djelo hvaleć nasuprot Ariostovo »bjesneći Orlando«. Tasso bijaše se Fiorentincem zamjerio izraziv se nekom zgodom nepovoljno o njima, pa zato mu takav sud odreza akademija della Crusca. Tasso odgovori akademiji sasvim umjereno, no sama stvar tako ga se dojmi, da je postajao sve više i više sjetan i u istinu kadkada ludovao. Vojvoda Alfonso, da se oslobodi zadirkivanja Tassova, dade ga god. 1579. smjestiti u hospital sv. Ane u Ferrari naloživ, da strogo na njega bdiju.

Tek god. 1586. bude na molbu Vincenza Gonzaga, sina vojvode mantuanskoga, Tasso iz hospitala pušten, ali pod tom pogodbom, da neprekorači više zemljišta ferrarskoga.

Biedan i siromašan bludio je sada Tasso okolo po Italiji sastavljajuć drugi epos, »predobljeni Jerusolim«, koji se ali nemože ni iz daleka sravniti s onim »oslobodjeni Jerusolim«. Napokon nadje siromašni Tasso utočište, gdje mogaše zadnje svoje dane sprovesti. Kardinal Hipolit Aldobrandini posta papom pod imenom Klementa VIII. a nećak njegov, mladi knez Cinzio Aldobrandini, pozove Tassa k sebi u Rim.

Tasso zbilja i otidje god. 1594 u Rim, gdje ga papa i Cinzio vrlo prijazno primiše. Ali Tasso bijaše već tjelesno slab i duševno slomljen. Krunjenja, koje mu je kao pjesniku na Kapitolu namienjeno bilo, nedoživi, umre 12. travnja 1595. u samostanu sv. Onofrija u naručaju svoga izpovjednika, okružen monasi samostana. Tu ga i pokopaše bez svakoga sjaja. Dapače niti spomenik, kojega mu je htio Cinzio Aldobrandini podignuti, nebude mu postavljen, jer Cinzio prvo umre. Tako se Tassu i za života i poslje smrti izjalovi svako odlikovanje.

God. 1857. koncem travnja otvoren je grob njegov i nadjeno nekoliko kosti, koje su tada svečano u

grob, kojega je dao Pio IX. po Fabrisu iz mramora načiniti, sahranjene.

Tasso bijaše vitka uzrasta. Oči mu bijahu modre i velike, a lice ozbiljno, plemenitih poteza. Po vanjštini činio se mirnim, dočim je u grudih njegovih plamtila pogubna vatra. Govoriti običavaše lagano i bez uzrujanosti. Riedko ga je tko vidio, da se je smijao. I. O.

Versailles.

(Slika na strani 318.)

Dva sata od Pariza stere se krasna varoš Versailles. Varoš ova bje utemeljena oko g. 1000., te broji danas do 45.000 stanovnika.

Poznati kralj francezki, Ljudevit XIV. sazida u toj varoši prekrasan kraljevski grad, te uze u njemu obitavati. Nasliednici njegovi stanovahu takodjer u tom gradu sve do revolucije. Grad sam je prekrasan, sama façada broji 1800'. Uz grad i okolo njega ima ogroman perivoj, koj obuhvaća nekoliko sela. Danas je ta palača pretvorena u narodni muzej.

U varoši Versaillesu, koja je na glasu sa svojih širokih i pravilnih ulica, imade još javna knjižnica (40.000 svezaka). liepih hramova (Notre-dame, Saut-Louis), Collége, te još dvie palače (Grand- i Petit-Trianon) sa krasnimi perivoji.

Slika naša predočuje nekadanju palaču kraljevsku.

Kako su poganski Slaveni spaljivali i pokapali mrtvace.

Česki napisao Jos. Svátek. pohrvatio Sl. M.

(Nastavak.)

Na Slanskoj gori i u cieloj njenoj okolici razgledao je Kalina Jäthensteinski mnoga pališta, u kojih se silni slojevi pepela izmienjuju sa žeženimi kostmi. Našao je dapače dva pališta, jedno na drugom, žeženom glinom razlučeno. To isto se i drugdje opazilo. Po Vltavinih obalah obreo je V. Krolmus okrugle mogile i velike lomače. Rujuć po njih, našao je pepela, ljudskih i životinjskih spaljenih kosti. Na bajovnom Řipu i u njegovoj okolici ima posvuda po poljih okruglih, izpaljenih grobova, a u njih pepela. Po ovoj množini pališta i grobišta možemo suditi, koliko li je gusto bilo naseljeno Povltavje, te da se osnivaju na nekom realnom temelju priče, da su se Česi ponajprije onuda naselili. Uploške je ciela visočina medju Pragom i Slanom pokrivena mogilami i pališti. Isto valja i o samoj najbližnjoj zapadnoj okolici pražkoj; tu su g. 1846., kopajuć draždjansku željeznicu, prokopali ogromna i prostrana poganska grobišta. Oko potoka Botičkoga i Kunratičkoga ima, kako Krolmus veli, sijaset mogila i lomača. Trebalo bi uploške spomenuti sva mjesta u Českoj, u kojih se kopalo za starinami u mogilah i palištih, jer svuda imade lomača i žara s pepelom i spaljenimi kostmi. U novije doba prekapa gorljivi izpitivalac starina F. Petera u Jarominskoj okolici mogile i pališta, kojieh je u pustoj krajini zbilja nevjerojatno mnogo, nu do sad jih je samo malo pregledano.

U Moravskoj pokazali se svuda, gdje otvoriše poganske grobove, tragovi lomača. Gotovo svuda se našlo žara; u Mikulovu u glini i humcih blizu mogila našlo se bar criepovlja od njih, množina pepela i kosti. M. Koch dao jih je mnogo prerovati i pregledati. U Klenticah, Pavlovu, u Olomucu i na Tobičovskoj gospoštiji izvadilo iz mogila žare, a sudeć po njihovoj veličini, zaključujemo, da su u njih spremali spaljene mrtvace.* Ciela okolica Rejhrada, Želovica, Loučica i Žabčica je posuta pališti i poganskimi grobovi, koje Švarcava neprestance plače, te tako iznosi njihovu nutarnjost na vidjelo. U gornjih slojevih nad grobom je obično raztreseno mnogo pepela i životinjskih kosti, koje su zajedno s mrtvaci spaljivali te u mogilu skladali. U Zabčicah obreo je 1848 god. zaslužni izpitivalac moravskih starina Eder veliku, dugoljastu mogilu, okruženu dvostrukim, 130 hvati dugim obkopom. Razkapajuć oprezno, nadjoše kusove opeka i razna kamenja, koje je od ugljena pocrnjelo. Poldrugu stopu duboko dodjoše do criepovlja od žara, slojeva pepela, ptičjih i životinjskih kosti, a na svem bijaše vidjeti tragova ognju.** Pregledavajuć opreznije i marljivije poganske ostanke u Moravi, dolaziš dosta do istog onog zaključka, do kog si došao, razmatrajuć ostanke budi u Českoj, budi u drugih slavenskih zemljah. (Dalje sliedi).

* Sitzungsberichte der mat.-stat. Section der mähr. Gesellschaft des Ackerbaues. „M. Koch: Heidnische Alterthümer bei Nikolsburg.“ 1853. V. J.

** Sitzungsberichte der phil.-hist. Classe d. k. Akademie der Wissenschaften in Wien. 1855.

Tiskom, troškom i nakladom **Drag. Albrechta.** Odgovorni urednik **Vjekoslav Klaić.**

Časopis zabavi i pouci.

Br. 40. U Zagrebu, 3. listopada 1875. God. I.

Izdaje se svake nedjelje. Godišnja ciena 4 for.; poštom i domaćim u kuću 5 for. Rukopisi se nevraćaju.

Mletačke elegije.

Spjevao R. F. Jorgovanić.

V.

Na gondoli.

Sunce jasno dodji amo,
Noć je tiha, sad je čas,
Gondolica crna tamo
Oboje ti čeka nas.

Na nebu se zviezde kriese,
I zapušten stoji žal,
Ajde dušo, da ponese
Vesele nas zelen val.

Gondolier će zastrt ladju,
Sami ćemo biti tuj,
Da nas strave neobadju; —
Amor zove . . . čuj te čuj! . .

Svuda tmina i tišina,
Kao da je svemu kraj,
Ah, te oči, ta žestina
I venerski zagrljaj . . .!

VI.

Ponoć na piazzi san Marco.

Ukočenom na orologiju rukom
Junaci željezni baš dižu klada,
Gromòglasnim sa orologija zvukom
Zaječi mukla ponoć uprav sada.

Po trgu Markovom ko mravlja jato
Komešaju se sinci svih plemena,
Tuj sjeverno se sije ljubko zlato
Uz crnku juga mramornih ramena.

Sve vrsti jezika tu čuješ glasno
Žumòrit, jezik slavski i germanski,
Al najljepše se iz te buke jasno
Ozvanja sladki jezik italjanski.

Na oko trga pod arkadami se
Ljepote šeću, razigrane bujno,
Izà njih krasnici požurili se,
Te uzdišu od tajne boli nujno.

Moguće li je? iz te sjajne svite
Dvie oči susrele me riedka sjaja,
Dvie modre vidim — premda velom skrite —
Ko ljubičice hrvatskieh gaja!

Paukove mreže.

Crtica iz života. Piše H. Badalić.

IV.

(Nastavak.)

„Čestit božić, i dobro vam jutro, danas i na vieke. U dobri čas poranio, Maksime, i u bolji namienio, što ti usud usudio! Haj dragi Keče, bog ti daj punu šaku brade i dvie i tri zlatne ure! Zdravi bili i veseli!“ Tako pozdravih Maksima i Keca u njihovu stanu. „E, hvala, hvala brate; i ti s nama zajedno! A koje dobro već za rana?“ zapita Kec, koji se još po krevetu valjao, dok je Maksim uza stol sjedio.

„Eto tako! Došao sam da vas pozdravim danaske. Došao sam ponovit uspomene stare iz mladih dana, gdje se u nas na božić staro i mlado ljubi i pozdravlja. Eh da znate, kako mi je! Ko u gori oklaštrenu dubu! Nikad me nevukla želja za kućom kao danas: tamo oni u obitelji liepo se zabavljaju, a ja ovdje sam te sam! Dogrdilo mi u tom Beču: nigdje svoga! Al dà; ima nas ovdje dobrano Hrvatâ, ma ipak kano kod kuće nismo!

Počeo ja tako iz daleka. Maksim me gledao, gladio svoje brčiće, te me valjda žalio.

„Blago si ga vam dvojici,“ nastavih ja. „Vi ćete danas poslije podne na domaću zabavu, a mi drugi po svoj prilici k Tunji na tarok. Do fratra i taj tarok već jednom!“

„Sad si ti moj, kad ovako zboriš!“ kaže Maksim. „Zar nije ugodnije i pametnije, kad čovjek nadje sebi pristojnu kuću i čestitu obitelj? šta veliš ti Keče?“

„Jest, jest, kako nije, kad jest,“ veli Kec. „Pa ajde s nama brate,“ okrene se k meni. „Zašto nebi išao?“

„Nemogu ja, nemogu nikako! Dosta ste vas dva, a čemu da ja smetam? Pa onda tko zna, hoće li obitelji biti pravo. Nebih rad“ — —

„A šta se ti za to brineš? poče Maksim. Ajde ti samo: njim će bit drago a i meni neće bit neugodno! Molim te — bit će tu još koja gospodjica pozvana! Nego zašto mi jučer nereče ništa?“

„Ah sinoć! Znaš kakvi su naši: od muhe načiniše medjeda. Da sam se ja ponudio, svi bi graknuli na mene, i stali bi mi se smijat; a svaki jamačno u sebi misli: „Haj, da je meni tamo poći!“

„Živio, živio!“ uzvrati Maksim. Idi, pripravi se, popodne ideš s nama! A imaš li rukavice?“

Obrekosmo sastat se u augustinskoj crkvi, da se naslušamo krasna pjevanja bar na božić.

Odoh ja, zadobiv, što sam tražio. Putem sastanem Ivicu. Sve mu pripovjedim i umolim ga, da se narod pri objedu nebi izdao.

Tako i bi: nikomu ništa — i nas trojica poslije ručka ostavismo naše družtvo, i pohitismo u kuću gospodje Weyerhoferove.

Prolažasmo ulicami, dodjemo u gradski perivoj. Oj kako je sve veselo danas: glasba smrzava se pri ledu, a po njem lebde graciozne Bečkinje i baš sad plešu kadrilju.

„Stani Maksime, da vidiš čuda“, vapijaše Kec. „Ni u Mletcih nevidje, znaš onaj vojvoda Draško iz „Gorskoga vienca“, ni on rekoh nevidje većega čuda u Mletcih, — molim te stani. Vidi onu tamo, oh, oh, ta kako se vrti, ko guja na trnu, — ne, ne, kô oblakom striela! A gle kako okom crnim strielja i kako joj crni perčini prše. A ona čapka na glavi!“

Dok je Kec i ja stajao, da gledamo, Maksim već bio zamaknuo za ljudstvo, koje bezposleno gledaše taj ledeni prizor. Mari Maksim za sklizanje i za guju na trnu: a od Draška i Mletaka baš ga čudno zabolila glava. A crne oči i kose? Zar neima Karolina još crnje i ljepše? Jedva ga stigosmo. „Saznat ću ja tko je ono“, veli Kec, da svrati Maksimovu pozornost na ono što smo nas dvojica vidjela. Al Maksim taruć ruke, krikne: „Evo nas!“

Uzka, tamna ulica: kola nebi njome prošla. Kuća se digla nebu pod oblake; s trećeg kata netko gledao kroz okno. Kako stadosmo pred kuću, okno se zatvori.

Uzadjosmo u treći kat. Dok se mi prepirali, tko će prvi ući, oblačeći rukavice i nutkajući sve jednako Maksima, da on kao stariji poznanac zaprednjači, otvoriše se rajska vrata i onaj crni angjelak smiešeć se izleti pred nas.

„Krasno, gospodine Ranoviću — krasno!

Ele bogme Kec i ja — liepo fini komplimenat i „küss' die Hand.“ Kec se već na pragu htio pokazat, al siromah neimadjaše vremena, da izreče ime i prezime.

U to izašla pred nas domaća gospodja, starija i najmladja kćerka i još druge dvie neznane gospodjice.

Vidjeh, da bi Kec najvolio okrenut, pa na led k svojoj crnki, a da vam istinu rečem, i meni bilo nekako bog si ga pitaj! Ma Kec, koji nigda nebijaše u neprilici za rieči, kako stupismo u sobu, energično razvio plemeniti i prirodjeni dar potresnoga svoga slova: pokazao sebe i mene družtvu; izpričao nas, preporučio nas blagonaklonosti cieloga družtva, i umolio već u napred za oprost, ako bi se jezikom poskliznuo, budući on nenavikao u tako otmenu se družtvu kretat. Kec je sve to nekom ljubežljivosti umio reći, a ovamo vidjeh, gdje mu se, što no vele, lievi brk smije. Oni opet svi milo prihvatili ove njegove rieči, ... te do mala udjosmo u trag načinu, kojim ćemo se danas zabavljat i razgovarat.

„Izvolite gospodo, dok bude vrieme užini, pristupit k našoj igri. Poslije će pri jelu biti zgode, da se govorom zabavimo. Igrat ćemo se zalogâ, ako vam je poznato: to jest ja se neću igrat; nek se mladež zabavlja, ja i moj stari gledat ćemo vas.

„O molimo — izvolite, znamo mi tu igru, ta i kod nas vam se ljudi, kad slučajno neznaju ništa boljega, igraju te igre“, odvrati Kec, i osjetiv da se je već malko pokliznuo, doda ljubezno: „A i jest liepa i zabavna igrica, nam će osobita čast biti,“ i okrenuv se k meni šaptne mi hrvatski: „Samo da nas starci nebi gledali!“

Poredasmo se, kako je običajno: starci na stran, a mládež izmjenice krasni i ružni spol. Gospodin Alberto Matheis, koga moje čitateljice po imenu i znamenu poznaju, sjede uza svoju zaručnicu; Maksim dakako uz Karolinu, do njega zapalo Keca uz Mariju, a mene stavilo uz one dvie neznane gospodjice: sve u najboljem redu. Do nas još sjelo nekoliko osoba, razna spola i dobe, koje mi bile doduše pokazane na mah na početku, ali ja imena njihova zaboravio, i kako sam uz one dvie golubice sjedio, dužnost mi nalagala, da se s njimi zabavljam.

Igra se počela i svršio već prvi dio. Malo sam pazio na sve, al to znam, da je od Maksima i Karoline bilo najviše zaloga. Sad poče drugi zanimiviji dio: izkup zalogâ.

Družtvo na predlog Kečev izabra Maksima za skrutatora. Neznam već, koliko je puta Kecu i meni bilo izkupit naše krasne susjede i kojim načinom.

Najednom Maksim, segnuv rukom po jedan zalog i držeć ga pod pokrovcem, povišenim i jačim glasom zapita: „Šta će da čini ona osoba, koje zalog držim."

Mignem Kecu. A on će sasvim nedužno:

„Neka osladi kavu, jednomu, komu hoće iz družtva!"

Maksim to jedva izčekao. Izvadi zalog: Karolina porumeni; bio njezin prsten, koji joj roditelji dali, ali ga ona nenosila, već ga marljivo čuvala, jer je to bio prsten zaručni. Dà zaručni prsten, jelte smiešno malo? Ali istinito je; kao da se takovo prstenje istom onda naručuje, kad je prieka potreba!

Karolina se digne, i podje k Maksimu. Znate li krasne moje, što će reć kavu sladit? E da, neznate vi, a toliko ste ju put i presladile, tako da je to više medica bila nego kava.

Svi pogledali Maksima i Karolinu. On se namjestio već onako, kako ga znate i razigran čekaše, da se osladi kava: da se njegove ustne sastanu s njezinimi.

Nigda još nisam vidio, da bi se dvoje mladih tako žarko poljubilo, kao ovo dvoje. I ako ćete da vjerujemo nekomu starijemu prijanu momu, koji već nekoliko godina piše o cjelovih razpravu, koju će doskora predati svietu, (tako mi reče, dopustiv mi zavirit u taj rad) — ako ćemo njemu vjerovat: ovakvi cjelovi „coram publico" nisu ni sjena onih, koji se daju i primaju u četiri oka. Taj se prijatelj u cjelove veoma dobro razumije, i ja bih vam spomenuo ime, al mu se zavjerih neizdat tajne. A vidio sam ja, da je on pitanje ovo dobro shvatio, i bilo mi je dosta što sam pročitao ono poglavlje, koje govori o vrsti i naravi cjelova.

No ovaj put moj prijatelj sa svojom subtilnosti nasio. Jer ja bih glavu založio, ako je Venera svoga Adonisa sladje, žešće i s većim žarom poljubila: samo što je gospodjica Karolina sretnija bila od gospodje Venere; jer je Maksim junački uzvratio žar žarom i tek kod trećega cjelova rekao, da je kava dosta sladka, a onaj mujo Adonis ostao kamen te kamen, zaman da je Venera od jutra do mraka kavu sladeć — pardon, — oni su valjda nektar, — dà, nektar sladeć probavila.

Oh Adonis, Adonis! Tebe je na sramotu mužkoga spola stvorio grčki Zeus, i ja mu velikodušno na pole opraštam samo s toga, što je uza te stvorio i Apolona.

Naš žutobradi i šiljobrkati Apolon poslije toga sio na stolicu, da nastavi svoj posao, a kano što on i Karolina nehajali za družtvo, tako se i družtvo nevješto činilo i primalo sve, kako i patri u igri. Pa zar nije krasna igrica to? kako li je zgodna prilika bila Maksimu, da se sada pod zakonitim vidom dostane onoga, za čim je i u snu i na javi čeznuo, i čega — bar po sudu moga prijatelja „cjelovčara" Maksim pri običnoj proceduri nebi lje tako skoro izkusio!

Maksim zadržao prsten u ruci. Gospodja domaća pridje k njemu.

„Liep, krasan prsten! To je doista Karolinin?" zapita Maksim.

„Jest, gospodine." I uzamši onaj prsten, uhvati drugom rukom Maksimovu ručicu. „A kako bi vam pristao? Dederte, da vidimo."

Trgnem Maksima za kaput. On me pogleda.

„Nedaj si od nikoga prstena naticat na ruku" šaptnem ja.

„E pa što za to?"

A ti hajde de!

Gospodja me pronicavim okom pogleda: nebijaše doduše liepo, da se šapće u družtvu, ali ja se izvinuh tim, što rekoh, da sam Maksima obodrio, neka se neusiljeno vlada!

„Baš na srednji prst; veoma dobro, uprav ko da je za vas." To rekavši gospodja, sjede na svoje mjesto, a Maksim s prstenom na prstu nastavi svoj posao, te napokon svršismo, i odkupismo svi zaloge.

„Gospoda nisu još̆te vidjela božićnoga drvca našega", reče gospodja. „Izvolite: Karolina će vam ga pokazat. Karolino, odvedi gospodu u drugu sobu, i razloži jim sve; kod njih doista neće biti božićno drvò u običaju."

„O molim, zahvaljujemo, milostiva gospodjo: taj se liepi običaj i u nas po gradovih udomaćio", odreže Kec. „Medju tim mi ćemo biti veoma zahvalni, ako gospodjica Karolina —

„I ti Marijo i vi djeco moja" okrene se gospodja mojim susjedam, „podjite s gospodom; samo liepo pametno!"

Dok je gospodja ovako govorila, uhvatih liepu zgodu, da se malko razgledam po stanu. Sve jednostavno, a nebiš mogao reći da je ružno: po stienah visilo nekoliko slika, i prem se nerazumijem u slikarstvo, znao bih po duši reći, da to nisu bile uljene slike niti od boljih slikara, nego tek onakve, kakvih je često vidjeti u Beču u kakvom „umjetničkom salonu" na dražbi i kojim je doduše uzklična ciena sto forintij — nego obično s lagljega prodju i pače tko položi gotovih deset forintij, uresi njimi svoju sobu. A čemu i razkoš? Bilo još nekoliko bakroreza i ogledala „stare mode" po stienah, —

ele sve čisto i ulašteno, baš kano da su tri djevojke u kući. Ono ostalo pokućtvo nije spomena vriedno: samo na malom nekakvom ormariću bilo poredano u šir i u duž kojekakvih pozlaćenih sitnarija, a toga bilo toliko i tako sve poredano, da nisi mogao razabrat, koji je nagon skladnosti i više harmonije kumovao tomu divnomu poredanju. Nehotice sjetih se nekih hrvatskih kuća, gdje ti se je čudit i pitat, je li moguće, da zdrav razum i „fini ukus“ do takvih nepodobnostij siže.

(Nastaviti će se).

Dvie svonjelice.

Spjevao Petar Marković.

I.

Robstvo, jaoh, trpim vele kruto,
Jer si kruta pobjednice i ti;
Okovi su od ljepote sviti
Krući sto put, no od grožđja pùto.

Al prem robom jadnik živem nuto,
Ne boj mi se, da će s' ikad zbiti
Te bih lance pregno prelomiti,
Smjelo stresti robstva igo ljuto.

Čemu pregnut? vlasti nada mnome
Lišiti ah! nikad moći neću,
Vilâ svih čarobnicu te veću.

Da l' da maču žrtvom budeš mome?
Da se zbude, časak nebi bio, —
S istog mača i ja bih se svio.

II.

Visokoga kad ti mimo dvora
Nojce velom zastrt tiho badam,
Ti pak lišca neizmišljaš s gora
Nehajnice, koli s tebe stradam:

Mišlju svedj u onaj viek ti padam,
Gdjeno muci, robstvu bješe hora,
Kad slobode željne otet nadam
Bolno narod kule zrieti morà.

Silnik svaki u grob već je ušo;
Rod je vesô, što im sila presta,
Od tad njemu jada mnogog nestà.

I ti meni silnik krut si dušo;
Ipak vesô, vjeruj, bio nebih,
Mlad da život venut stane tebi.

Na maskiranom plesu.

Napisao Josip Šlintner.

Imaju li ljudi povoda, da se maskiraju? Ne nosi li mnogi uviek i uviek krinku pred obrazom, neskriva li mnogi svoje pravo lice? Nevara li se mnogi, a bez krinke? Nije li u obće sve u svietu prevara? Pa ipak se ljudi maskiraju! A rad česa? —

Da se zabave! — Tom izrekom riešene su sve zagonetke. Ali i je zabave na maskiranu plesu! Sve skače, pleše, švrlja, a nezna s kim. A k tome mysticizam krinke! Čovjek u obće najviše ljubi mystičke stvari, stvari u koje mu je težko prodrieti oštrinom duha, kao što mu je težko u tmini štogodj očima razpoznati. U tom je upravo zabava na maskiranu plesu. Pa i duh i tako zvani esprit ima tu veći djelokrug, nije ograničen onim bon — tonom, koji mu drugdje prieči slobodu.

Svaki tude slobodno pušta uzde svojim dosjetkam, svaki pecka, draži koga mu volja, a nitko mu nezamjera. A zašto ne? — Jer nitko nezna komu bi zamjerio!

Zato se i sbivaju kadkad čudni dogodjaji na takovu plesu.

I.

U prostorijah zagrebskoga kazališta bila velika tišma, velik žubor.

Predstava se svršila, klupe uklonili, a maske počele dolaziti. Nezakrabuljeni mužkarci skupili se na okup u sried kazališta, gospodje posjedale uza zid, tako da ostala oko cieloga prostora neka vrst hodnika, kud ševrljale krabulje vrteć se amo tamo, šuškajuć i koješta govoreć. Glasba sjela na pozorište, koje bilo spojeno prizemljem dvjema stubama.

Glasba zaori. Silni glasovi muzike potresli svakim srcem, svakoga nešto bockalo u noguh, potišuć ga, da pleše. Gospodje po ložah kimahu glavicom ili ručicom takt glasbi, a krabulje začnu plesati.

Medju ostalimi pristupi mužki neki domino k maskiranoj gospodji. Gospodja bijaše visoka plemenita stasa, gibka i tanka kao u gorici vila, ručice pokrila rukavicami, a lice crnom krinkom. Ipak si mogao vidjeti crne, bujne uvojke i kriesceće oči, te biel kao lier vrat. Bila se takodjer odjela dominom.

Crni dakle mužki domino pristupi crnome ženskome.

„Liepa čuvido!“

„Što želiš?“

„Hoćeš li me usrećiti plešuć s menom?“

„Drage volje!“

I odjure. Za plesa stisne crni mužki domino — koga ćemo odsad zvati naprosto domino, a crnu žensku domina — plesačici svojoj ruku, te opazi da je vrlo mekana. — Gle, gle, to mora, da je liepa gospodja — pomisli u sebi — hajde, da čujem kakav joj je glas. — Siromah bješe zaboravio, da krabulje glas svoj mienjaju.

„Krasna čuvido.“ nagovori ju on.

„Kako znadeš, da sam krasna? uplete mu se ona u rieč.

— Evo to mi je siguran znak. Jer da nijesi liepa, jamačno bi šutjela, kad bi čula, da te tkogodj prviput možda u životu krasnom nazivlje.

„Gle, ti to dakle već znadeš!“

— Ta tko to nebi znao. Nego liepa čuvido, znaš li što? Ti si vrlo — vrlo ljubezna. Kad se ples svrši, dopustit ćeš mi, da te po dvorani sprovadjam.

I ples se svrši. Maske se razprše. Ova u ovaj, ona opet u onaj kut, ova uze svoga nezakrabuljena kavalira, ona se opet pridruži kojoj gospodji. Cielo družtvo se razteplo po dvorani šećuć dvoje po dvoje, malo gdje si vidio troje ili više njih skupa. Tako i naš domino sa svojom dominom. Pošetav muče jedan čas, prozbori gospodja svomu pratiocu.

„Čuj prijane, poznaš li onu gospodju tamo u loži?

„Da, ono je baronesa H.“

„Tako, a ona tamo?“

„Ono je grofinja P.“

„Zbilja, jesi li bio kod bana na plesu?“

„Jesam. Poslanik nisam nikakov, imao sam vremena, pa sam i išao.“

„Jeli bilo puno ljudi?

„Ne baš mnogo. — Nego sad ti meni odgovaraj! Poznaš li ti mene?

„Skini krinku pa ću ti reći.

„A tako! Znaš meni se činilo, po tvojih pitanjih da si me prepoznala. — Jesi li bila danas prije plesa na predstavi?

„Nijesam.“

„Oprosti draga masko! reče domino i poleti van. Za čas vrati se natrag noseć u rukuh množinu slaštica.

„Izvoli uzeti! — ponudi domino.

„Ti znaš začiniti svoj govor sladkoćom — reče domina smješeći se, — nego hvala, ja ti toga neću jesti! —

Domino namrgodi lice. Namjera mu bila uništena. Jer je domina imala polukrinku do nosa, a od nosa dolje padala joj crna koprena, to je htio, kad bi domina metala šećer u usta, vidjet joj pol lica i usta, te tako laglje pogoditi, tko je.

„Kad nečeš ti krasna masko, to će uzet tko drugi — reče, te stupi k jednoj mladoj nemaskiranoj gospodji, te joj ponudi svoj sladkiš. Ona primi zahvaliv mu dražestnim posmjehom, gdje je imala priliku pokazati svoje biele zube. Na to odmah doleti jedan harlekin te se postavi pred gospodju. Bijaše valjda ljubomorni njezin suprug. Iza toga naš domino opet pristupi svojoj domini.

— „Krasna masko, imam jednu želju.“

„Opet? A što je?“

— „Hodi s menom za coulisse!“

„A što ćemo tamo?“

„Imam ti nešto vrlo važna reći!

„Pa što je to?“

„To ću ti baš tamo reći —

„No pa hajdmo.

Što se je dalje zbilo, neznam kazati. Samo to znam još da je kratak čas zatim nešto zaštropotalo na podu, kao da je netko na koljena pao, da odkrije svoju ljubav, i da se nedugo zatim taj par opet iza coulissah vratio.

— Dakle kada? — upita domino.

— „Sutra u četiri sata poslie podne u Ilici. Da te poznat mogu, držat ćeš ruke na križ i bieli rubac virit će ti iz žepa. — A moj znak biti će moj bieli rubac. Bit će zataknut o mom pasu. Odu. Izgube se u množini.

Sutradan u četiri sata poslie podne stajaše u Ilici mlad čovjek. Moglo mu biti 30 godina. Ruke drži na križ, a iz žepa visi mu bieli rubac. Pozorno motri na sve strane, nebi li što uočio. I doskora opazio. Kod milosrdne braće ukaza se gospodja sva u crno odjenuta, samo joj o pasu zataknut bieli rubac. Mladi gospodin joj u susret. Kad dodje bliže, stade na jednom, kao da ga je grom ošinuo. I gospodja stade.

— Grom i pakao! Ta to je moja su-su-pruga, izmuca jedva. Oboje spusti glavu na prsa, on pristupi k njoj, ona se ovjesi zanj, a on ju odvede kući.

II.

Ali kad vam kažem, da vas ljubim! ta vjerujte mi! Tako mi Marta i Venere! dok ću živjeti, mislit ću na sladke časove, koje ovaj večer proživih. — Tako zboraše mlad častnik posade zagrebske, koji mišljaše, da ako on kojoj gospodjici rekne: ja te ljubim, da mu onda mora svaka oko vrata pasti zboreć: Hvala ti! Spasio si mi život! Ali danas ga sreća namjerila na gospodjicu tvrda srca, jer je sve njegove galanterije odvraćala smiehom.

„Dakle još mi nevjerujete! Što da učinim? Čim da vas osvjedočim? Recite mi, jeli vas tko igda uvriedio, ja ću vas osvetiti, pozvat ću ga na dvoboj.

„Za stalno?

— Hoću tako mi boga!

„Dakle dobro. Mene običaje neki ludi častnik mučiti neslanimi svojimi dosjetkami. Pozovite ga na dvoboj.

„A kako se zove taj bezobraznik? žedjam za njegovom krvju.“

„Zove se Artur Volinić.“

Častnik protegne lice, da je bilo tri stope dugačko. Jer taj Artur Volinić nije bio nitko drugi, nego on sam.

Gospodjica se nasmija.

No hoćete li održati rieč?

Kako mi se možete tako strašno rugati.

„Ja vidjam rado zablenute ljude.“

Gospodjica, koja je tako rado vidjala zablenute ljude, bila se liepo zaodjela. Na odielu mogao si poznati, da je bogata. Obučena bijaše u crni ženski domino od kadife. Nožice bile su joj u bielih svilnih čizmicah. Nebijaše baš visoka stasa, al ipak vitka.

„Pokažite mi vaše lice — moljaše častnik.

Neću.

Odkrijte mi vaše ime —

U N

Slika Ivana Matejka.

J A.

Jamačno neću.'

Dopustite mi, da vas iza plesa kući pratim.

Nedopuštam.

Što da me tješi u tolikoj biedi? Pošljite mi barem sliku svoju.

A to hoću.

Častnik ode, gladeć si brkove i mrljajuć preda se: „ipak sam pobjedio! meni nemože nijedna odoljeti."

Sliedećega dana sjedio častnik u svojoj sobi, naravno pred zrcalom motreć svoju ljepotu. Sluga njegov stupi u sobu.

Evo gospodine nadporučniče došao služnik i predav ovaj list otišao je, javi sluga.

Daj amo.

Sluga uruči list, okrene se na petah i ode van.

Častnik otvori list, ali kako se začudio. Sam se prestraši pred bedastim licem, što ga učini, otvoriv list. U listu bijaše slika — crni domino.

III.

„Eno gledji onoga častnika, kako za svakom ženom bježi, kao da je poludio, reče u kolu mužkaraca, koje se skupilo u sredini kazališta, mladi neki trgovac, čini mi se, najveća bi mu radost bila, kad bi mogao za svimi najedanput bježati!

„U istinu je tako. A budala nemisli da se izvrgava ruglu i smiehu, doda mlad činovnik.

„Zbilja; kako bi se s njim pošaliti mogli?

„Ja znam kako. Sbogom, reče činovnik i odjuri.

Za pol sata stupi u dvoranu gospodja. Zaodjenuta bijaše širokom krinolinom, na koju je opet navukla crnu opravu. U obće sve bijaše na njoj crno, i krinka crna i crna kosa. Iza kratka okolišanja pristupi družbi, te reče trgovcu: evo me!

Trgovac se nadje u čudu „Tako mi boga, to si ti Milane!"

„Jesam reče činovnik, jer on bijaše ta gospodja. Sad pazi što ću raditi.

Izravno pristupi častniku.

„Ja te poznam — reče gospoja tankim glasom."

„Zbilja, a odkuda.

„Sjećaš li se, kako si se zadnjega maskiranoga plesa cjelivao iza coulissa.

„A odkud tebi to?

„Sjećaš li se, kako si na plesu kod gospodje M. lagao gospodjici S."

„Bože moj! Idemo u kakav kut, tu bi nas mogao još tko čuti."

I odu.

Za pol sata po prilici povrati se činovnik — gospodja k družtvu. „Slušajte — progovori družbi, odkrio mi je svoju ljubav, i ja sam mu dozvolio sastanak na južnom šetalištu. Sutra poslie podne.

Družtvo se nasmija, a činovnika nestane.

Zahman je sutra dan siromašni častnik šetao po šetalištu do osam sati u večer. Na šetalištu nebijaše nikoga, do lih družtvo mladića, koje je često polag njega prolazilo i tad se uviek sladko smijalo. I danas jošte traži častnik badava gospodju, koja znade njegove tajne.

Razkošnikova smrt.

Poljski napisao J. J. Kraszewski, pohrvatio Sl. M.

Oko četvrte ure poslie podne zapovidje Ivan, neka mu donesu kutiju, u kojoj bijahu listovi i memoari njegova života. Htio se još zadnji put oprostiti s ostanci radosti i sreće svoje. Mučkê, bez suza ali grozno miran pregledaše jih sve, jedan za drugim — pregledaše cio svoj život.

Najprije mu dodjoše u ruke uspomene djetinstva, listovi majke, otca, braće i svih, koje je rano izgubio, a s kojimi mu se sada bilo sastati. Za tim uspomene na mladost i vlasi prve ljube i čiste uspomene prve ljubavi: uvehla kitica cvieća i kus njezina odiela. Sve minule zgode predočile mu se toli živo, toli silno i jasno, kan da se sada dogadjaju, tek malo po malo ostavile ga te obsjene i obmame, te se sjeti, da je sve minulo, da je bilo svemu mrieti. Toliko je zgoda i doživljaja uminulo pred njim!

Listovi mu jasno predočavali minuli život; listovi, koje je dobio od roditelja, rodjaka i prijatelja sa svih strana Evrope, koje je obišao, — listovi, koje je onda u tudjini toli željno i čeznutljivo izgledao, su danas kao stupovi, što iz razvalina štrlje — tek uspomene, tek svjedoci, da je živio, al života mu vratiti nemogu.

To mu je strašno kidalo srce, morilo ga toliko množtvo uspomena, što jih je sahranio na jedanput, to mu je sapinjalo dah. Leden znoj ga licem probio, ruke mu se tresle, smučilo mu se gledajuć staru svoju sreću, koje nije nikad toliko uvažavao i cienio, koliko sada, sada, kad mu je bilo za uviek izgubiti, ostaviti. Sad naime smrti nije već mogao izbjeći. Ivan znadjaše, da mu je mrieti. Pregledavši nestrpljivo sve, nemoguć nijednoga lista dočitati, nijedne pomenice pregledati a da neočaja, baci jih sve od sebe i sruši se na postelju.

„Da je u mene suza, oplakivao bih sama sebe."

Dugo tako sjedjaše, gvireć na listove, na uvehlo cvieće, hladne stihove, zgniečene vrpce. Gledajuć te ništetne svjedoke svoga živovanja, koji su ga imali preživjeti — ponavljaše: umrieti mi je. „Učiti se, obazirati se na sve — usavršivati se — čemu to sve?" promišljaše trpko, „da umrem ni nedošavši do cilja, nevidjevši gotovo ništa, što je vriedno vidjeti, a poslie dugotrajnih muka umrieti, ni nepopravivši, ni nespoznavši se." — „Da imam ženu ili djece", mišljaše dalje, „ili bud koga, o kom bih bio uvjeren, da će me se laglje sjećati, laglje bih umirao. Žena bi se sjećala mog života, djeca bi bila dio krvi i duše moje." Na to udari u naricanje, u plač, što neimadjaše poroda od srca, koga bi ostavio sirotčetom. Čudna li sebičnjaka!

„Prijatelji", — govorio sam sobom — „neće ostati prijatelji poslie smrti; sin bi mi ostao sinom i poslije smrti, žena sve da se i po drugi put udade, bila bi ipak moja, bilo bi joj se sjećati mene, mene, prvoga vojna. Nemam žene, nemam djece, tek prijatelje imam, prijatelje!"

Tako se trapio sve do večera, kad je šest sati odbilo. U taj sat se naglo okrenu, sabere listove i papire, te sjetno viknu:

„Čas je prošao; bog zna, što će biti poslie šeste ure!"

Omršavljelom i drkćućom rukom lati se zvonca te zazvonje; dva sluge unidjoše, a liečnik se prenu oda sna.

„Dolaze li gostovi?" upita jih. „Je li večera spremljena? vino doneseno? stolovi prostrti?"

„Sve je spremljeno!" odvrati sluga.

Liečnik si protare oči, te mu se sučelice postavi, pogleda na sat i bolno lice nemoćnikovo.

„Dajte mi odjeću", reče Ivan.

„Svjetovao bih vas", primetnut će liečnik, „da na zabavu ni nemislite, već lezite mirno pa zovnite svećenika — prem nema pogibelji, ipak je bolje pomiriti se s bogom, nego li ići na bučnu zabavu."

„Ta š njim se nikad ni neposvadismo, „odgovori mu Ivan, smiešeć se. „Miruj, nesvjetuj me, ne zabavljaj se ništa s nami; — što se pako tiče boga i neba, prepusti to meni na brigu, na to mišljah cio svoj život te znam, što mi je raditi."

Dorekavši to, spusti bolnik noge s postelje: sluge ga polagano povedoše i posadiše; na to naloži, neka ga umiju, obriju i brižno urede; obuče najljepšu odjeću, najdraže dragulje, koji ga sjećahu ugodnih časaka i uspomena, o vrat ovjesi medailon s vlasi otca, majke i drugih — neću vam kazat, čiji su. Nataknuv na prst prsten nalik na zaručni, a na glavu čepicu, naloži, neka ga na dušeku metnu na mekoslon i odnesu u veliku dvoranu, gdje ga već gosti očekivahu.

— Liečnik išao za mekoslonom, koj sluge nošahu, kimajuć glavom i sažimljuć rameni.

Čudno se dojmilo gostova, kad doniešе polumrtva gospodara u dvoranu.

Donievši taj živi, bliedi, omršavljeli koštur mutnih očiju u dvoranu sjajno razsvjetljenu, zrcali ukrašenu, cviećem izkićenu, punu gostova, života, glasbe i veselja, zamuknu sve, kan da je u nju grom udario. Svirka zamuknu, svjetiljke potavnješe, cvieće kano da je vonjalo po mrtvacu — a iz njega gledala smrt svakomu u oči. Strašan, groban mûk razprostro se dvoranom.

Bolnik pogleda i opazi pred sobom nekoliko osoba, gdje mu se neprestano klanjaju, prisiljeno se smiešeć, vidi im se na licu, da ga žale, al da jim se i grsti, a mučanje hoće, da te ubije — glasbenici šaptali, poziruć nanj, cvieće poniknulo glavicami, svjetiljke poč'e titrati — sve je tiho, šuteć se polagano gibali, te se je činilo, da se niti negiblju. Njegov dolazak iznenadio svekolike; svi ga upriešе gledati, a nitko mu se nepribliži, samo iz daleka upirahu oči unj, kano na lješinu, koja se razpljoštila na veliku stolu u anatomijskoj dvorani. Uzlilo mu se, pokašljuca i htjede nešta prosloviti, al mu slaba glasa nestalo u tihom šaptu gostova.

Prijatelj mu Eduard žalostan dodje k njemu, te će mu stisnuti ruku i upitati ga:

„Je li tako dobro?"

„Zašto šute danas gosti toli grozno?" Kano da su se okamenili, prousti Ivan, neka se vesele, neka me zabavljaju. Reci, neka glasba zaigra, reci, neka donesu vina, piti ću oprostnu zdravicu. Opit nam jih valja, vidim, da se nemogu triezni niti veseliti niti zabavljati. Stoje tu kao djeca pa šute. Neka donesu stol za karte, a meni kutiju s novci."

„Hoćeš li igrati?" pitao ga prijatelj.

„Držat ću banku," odvrati Ivan hladno, „i s kartami valja mi se razstati. Sad brzo vina, deder, vina!"

Eduard poteče — čepovi počeli pucati, glasba zamniela, domienak iznovice počeo, a veselje se vraćalo. Okolo Ivana se sakupili zvedljivi gostovi, i mladi i stari; ovi ga tješili, bodreć ga nadom, da će još živjeti, oni ga šuteć sažaljivali, jedni mu, navikli ulagivanju, laskali i u oči smrti, — drugi pazili pozorno na svaku njegovu rieč, kako će sjutra imati o čem brbljati po gradu.

Istom pošto je dugo razgovarao s mnogimi gostovi, uvidje koli malo mu utjehe pruža velika ova gostba, koju je priredio, misleć, da će ga zabaviti. Ljudi oko njega bijahu hladni, neumijuć niti sebičnosti sakriti, a gluposti šutnjom zatajiti. Upaziv to požali za veselimi zabavami mladih lieta u Španiji ili u Veri u Parizu, požali za filozofijsko-budalastimi gostbami njemačkih djaka u Halli i Götingenu — za svim tim se žalostio, tà to je bilo sve toli živo, sve se to kretalo i gibalo, tamo se čuvstvovalo, a ova gostba je mrtva, hladna, žalobna, sad na će, misliš, izdahnuti ko i sam gospodar.

Jedan čas mu se pričini, da će vinom razigrano družtvo oživljeti, glasba jasnije i glasnije svirala, razgovaralo se slobodnije i dosjetljivije — gostovi, stiene dvorane i duša Ivanova — sve oživlje.

Hladno promišljen i odmjeren govor postajao malo po malo slobodniji i zanositiji. — Nad glavami zasjala se zviezda pjesničtva i zanosa, te počela nebeskim svojim sjajem pozlaćivati i obasjavati čitavo družtvo. Ivan već netugovaše toliko za prošlošću.

Sjedeć uza stol pun zlata — prem nije igrao, — sakupili se znamenitiji duhom i glavom gosti razgovarajuć s njim, kao s čovjekom, koj se u oči smrti ničesa neboji. Razgovor rastao, ojačao te uzavrio, obasižuć sviet, nebo i zemlju, prošlost i budućnost.

Jedni prionuše uz veliki stol večerati, drugi ostadoše uz gospodara, razpredajuć započeti razgovor. Čim se više praznih boca iznielo iz dvorane, tiem postajaše sve življe; jedino to je u oči udaralo, da nije bilo žena, koje bi zasjale šarenim odielom sred tieh crno odjevenih osoba, nije bilo žena, koje bi uzele vragolasto se smiešiti i razgovarati, poput cvietka, što ga mećeš u kiticu lišća. Nije bilo žena — svi to ćutješe, a Ivan najviše; ta zar mu je mrieti neoprostiv se s krasnim spolom,

zar da ga nijedna žena nespominje, kao što on nijedne ljubio nije.

Kad je sve zamuknulo, oglasi sam Ivan zdravicu oprostnicu; svi se utišali, željni čuti ga, a on će slabim i drkćućim glasom progovoriti:

„Eto me, da se razkrstim za uviek“, reče Ivan, „smrt ide, već se bliži, ćutim ju, kako se u mojih prsih baca, kako mi vrgnu u srce grozničavo drktanje, kako mi tiši misli i rieči — kako mi krvlju teče, a zrakom leprši. — Hoćete li se sjećati mene, kad umrem?“

Nekoliko glasova šaptnu:

„Hoćemo!“

„Te nećete na me zaboravljati?“

„Nećemo!“

Dok je on tako govorio, sve bijaše grozno tiho — nemoćnik nakvasi bliede ustne kapcom vina, svi kucnuše te nastaviše razgovarati i gibati dvoranom.

Ponoć jih svekoliko nadje kod Ivana uz kartaški stol, marljivo prazneć boce i razgovarajuć. Jedni spavali opojeni, drugi nerazumno lavrali, ovi šutjeli, nehtijuć pokazati, da im se jezik plete, oni gledali na Ivana, koj je pio Pedro Himenez i staro ugarsko.

Glasba svirala, a buka prije toli živa, trajna i šumna počela se po malo taložiti, cvieće povenulo, svjetiljke utrnule, ponoć odbijala muklim zvukom, polagano, ozbiljno, strašno, kao da odbija posljednji sat. Prem je glasba svirala a razgovor živ bio, čuo je Ivan, te dozva liečnika:

„Pipaj der mi bilo,“ reče, „hoću li još dugo živiti? Što misliš?“

Liečnik, razigran vinom te svedj iskreniji, žirnu nanj, primi ga za ruku te odvrnu:

„Nekoliko sati.“ Reče i poteče.

(Nastaviti će se.)

Dragojla Jarnevićeva.

(1812 — 1875.)

Iz „hrvatske stilistike“ Janka Tomića.

(Nastavak.)

Vrativ se, dočeka ju grofica sa suprugom, znalično, izgledajuć konačnu razpravu ove njim neobične parnice. A kad ih obaviesti o svojoj dobiti, uzradovaše se kao pošteni ljudi nad tom pobjedom i upravo nekim ponosom pridržaše ju u kući. Grofica joj kupi šest parij rukavica i krasnu lepezicu. Sliedećih dana primaše čestitke od mnogih Talijana . ., koji barunicu osobno poznavahu. Veliku pozornost probudi ovaj dogodjaj u viših kruzih, i mnoge osobe pohodiše Šrökingerovu kuću, da lično upoznaju — Hrvaticu Dragojlu Jarnevićevu.

Recimo sada koju i o njezinom književnom radu. Uza svu tugu i nevolju bavila se Dragojla ipak knjigom. Dne 22. stud. 1839. odpravi Trnskomu u Gradac pjesmicu „Kraj jeseni“, koju on posla u „Danicu ilirsku“, gdje je tiskana u 12. broju 1840. g. O toj pjesmi izrazio se pismeno Trnski ovako: „Dieses Gedicht durchwehet die schöne — möcht ich sagen — wirklich die schöne Trauer, die im Ganzen aus allen deinen Produkten, wie aus jenen des deutschen Uhland herausschimmert. Schreib so weiter, gute Seele, und unser theueres Vaterland wird einen schönen Schatz in deinen Werken besitzen.“

Dne 13. travnja 1840. oboli s nahlade, i reumatičko ju zlo pritisne u ruku i nogu, k čemu se pridruži žestoka upala učiju, s česa malo da nije zdvojila. Reumatizmu u Mletcih nitko neuteče, veli Dragojla. Hodala pomoćju štapova, tako oboli i oslabi. Da si poremećeno zdravlje popravi, ode na ladanje blizu Trevisa, gdje ostade do 30. svibnja. Pripeljati dječicu njihovoj svrsi, (veli pokojnica), pa štogod napisati hrv. jezikom, nebi li time podbola još koju darovitu Hrvaticu, kojoj su vile blažije bile nego meni, to mi je težnja, to mi svrha. Uz to učim se i francezki sa grofičinom kćerju.“

Dragojla imala brata Josipa, svećenika. On joj pisaše, da se vrati kući. S druge opet strane nukao ju često u svojih listovih i pobratim T. veleć: „Ali i u moći ili sile vlastite treba se pouzdat — to ti tvoj Ivan predbaciti imade. Već sam ti prije o tom pisao. Žuri se, odtrgni se od tudjih. O liepe su, krasne su, ali jače od gvoždja verige, koje te k domovini vežu, njezina si i pitam te, koja je ota vlast, da te od nje odtrći pravo imade? — — — Pridaj k tome tvoje duševne sile i u razmierju s tvojimi sposobnostmi tvoju dužnost — pridaj još k svemu tomu svete nagone duha, nerazmjerno prijateljstvo tvoga Ivava, i vjeruj iz cielog tog pridavanja iziti će — što biti moraš — što pred svietom već jesi i što si domovini svojoj hrvatskoj neokrenivo i dužna biti!“

Krasni joj Mletci omiliše više, nego li se i misliti može, te Dragojila poćuti, da će mučno raztrgati veze, koje ju stegnuše. Sva grofičina rodbina štovaše ju iskreno, a njezine gojenice ljubljahu ju kao da im je starija rodjena sestra. Grofica hotijaše s njom utanačiti ugovor na šest godina, da joj podpuno odgoji djecu. U isto vrieme htjede ju jedna englezka obitelj k sebi. U tih englezkih roditelja bile su dvie odrasle kćeri, koje ju osobito milovahu; i zato im ju roditelji htjedoše pod sjajnimi uvjeti uzeti za družbenicu sobom na svoje putovanje u Aleksandriju i poslie u Englezku. Staru lordu Okonoru, otcu djevojaka, bijaše veoma žao, što nehtjede uz njih pristati . . . Listovi oslabljene matere i oni od mile sestre pozivahu ju kući, a pobratim pisaše joj o dužnosti naprama domovini i rodu.

Borila se je sama sobom, ali na kratko dovrši. Domovina joj se duševnom oku predstavi potlačena, upravo na plemenitoj duševnoj snazi pogrdjena i progonjena od neprijatelja. Tada si tiho reče: „Idem, idem u domovinu, ma i jedan samo kamenčak dopriniela sgradi, kojoj uzeše domoljubi sada postavljati temelj. Moja hrvatska domovina ima krasnih livada i rieka, ima cvieća i ptica pjevačica, pa ako me opet želja za dalekim svietom i njegovom krasotom sleti, lahko mogu otići.“ Tako ubilježi 25. srpnja g. 1840. Akoprem bi bila mogla s Okonorom ići u Grčku, pak onda na otok

Krf kao suputnica, akoprem ju Okonor stane učiti englezkom jeziku, ipak nehtjede ostati kod njega. Narodna samosviest nadjača i odbije sve sjajne ponude; zahvali se grofici i izjavi, da se je odlučila povratiti u svoju hrvatsku domovinu.

Na tu izjavu plane žestoka Talijanka i poviče: „Šta? da li vam je možebiti mozag uzavrio, što se kanite razstati s nami! U onu ubogu, malenu, neznatnu zemlju, u prosti onaj surov narod da se vraćate! Odbijate sjajne ponude, gdje bi mogla u naobraženu i bogatu svietu gospodski živjeti itd.“

Na ove pogrde uzdigne se ponosito rekav: „Grofice, neimate načina, da me pridržite kod sebe. Tko grdi moj narod i domovinu, grdi i mene, a od vas pogrdjena osoba nemože da bude odgojiteljicom vaše djece. U ostalom grdila vi, koliko vam drago moju domovinu, ipak se ponosim, što sam Hrvatica.“ „S tim bijaše naš račun gotov i ja odoh u svoju sobu. Tuj mi ljute suze obrazom potekoše i uzdahnem: „Domovino mila i narode moj! čim vas više oholi tudjinci grde, tim mi postajate miliji i draži, i tim si više, krasna domovino, želim šetati se tvojimi livadami i gajevi.“

U pukovnika poslie zamoli svjedočbu za svu dobu svoga bavljenja u njegovoj kući; on joj ju uruči velikim sažaljenjem rad njezina odlazka. Ovaj starina bijaše Niemac i od onoga malenoga broja ljudi plemenitije vrsti, koje se je naučila u tudjini štovati .... Posve spremna, da ode, pohadjaše posljednjih dana obalu Slavena, nebi li u dobri čas našla brodić, koj bi ju poveo put Rieke ili Senja, da neide opet na Trst, već da pregleda i druge prediele svoje domovine.“

Tako jednom šetajuć duž obale udare joj glasovi na uho, od kojih joj se srce u dnu strese i sve se žilice ganu. Dva muža šetajući se preda njom razgovarahu se hrvatski. Već prodje godina dana, što joj nedoprè razgovor o materinjem jeziku do uha i to tim većim razkošjem stade prisluškivati sladkim tim zvukom. „Oj reče, kakova me želja tada povuče još više na obale domaće i kakovom pohlepom stanem razgovarati strane ljude. Bijahu to Dalmatinci, trgovci, i uljudno nastave sa mnom razgovor. Dne 14. kolovoza 1840. oprostim se sa Mletci, sjednem si u brodić k Dalmatincem, odplovim do Senja i od onuda stignem 24. kolovoza u grad Karlovac. Ovo šest mjeseci udaljena od kuće, doživih više, nego li preživih do te dobe.“

Sve, što ju u tudjini susretaše, prodje u duhu, kada plovijaše na talasih morskih, a kada si sve intrigue razmisli, kojimi ju hotijahu zaplesti tudjinci, da ju pridrže kod sebe, reče spokojno: „Kad no oni nalažahu u mene sposobnosti, kojimi se željahu koristiti, zašto da ih sama neskupim i koliko je moguće momu narodu neposvetim. Ta imam pobratima, koj će mi i dalje pomagati ... a naći ću i inih domoljuba, koji će mi svojim savjetom priteći, pa ću neumorno radeći i mnoge domoljubke svojim primjerom potaknuti, da pokušaju svoje sile i narodu si osvjetlaju lice. Pa na takov način će morati jad tudjinaca ušutiti, i oni će se naučit štovati narod, u koga ima podosta ćudorednih sila, da se iz duševnoga mrtvila uzbudi.“ Uznesena takovimi idejami stupi opet na obalu hrvatske domovine, i puna nade stigne u rodjeno mjesto. Tu već nadje pisma iz Mletaka od grofice i supruga joj, da se vraćaj natrag i da preuzmi opet odgojivanje njihove djece ... Bijaše se odrekla inostranstva, i u tom duhu odgovori im na njihovu knjigu.

Uživajuć srednje zdravlje, ali oduševljena za narodni napredak prionù uz knjigu. Napred napred! povika si često, kad sjedjaše osamljena u sobi, nepazeći na krasne dane, da se njihovom milinom božjega svježega zraka naužije, niti nehlepteć za zabavami, kojim se kod nas sve ostale prepuštaše do razkoši.

(Nastaviti će se.)

Upliva li tlo ili kora zemaljska na čovječanstvo?

Piše R. Krušnjak.

(Nastavak.)

Radi predpostavljenih istih okolnosti morati će i produktivnost industrijalnog materijala biti ista, uslied česa mora nastati natjecanje u prodaji, koje izazivlje i probudjuje u narodu špekulativni duh, koj intelektualnost njegovu nuždno na sve to veći stepèn tjera, te ga nastoji i u tom izjednačiti sa susjedi njegovimi, a radi istog zanimanja privadja u sklad sa susjedi mu i tjelesne njegove sposobnosti.

Nova će dakle domovina naroda tog uplivati nanj osim temperature i nutrašnjim sustavom svojim, ali će i posljedice upliva biti u istih okolnostih iste, — pa upravo iste posljedice najjasnijim su dokazom upliva tla ili zemaljske kore.

Naravno je, da je nemoguće pokusa takovih praviti sa narodi, ali isto nam je lahko opaziti i na pojedinih ljudih i obiteljih, naselivših se kamogodj. A što vriedi za pojedine ljude i obitelji u malo, podpuno vriedi u veliko i za ciele narode.

Obratno pako morati ćemo u pokrajini čim raznovrstnijeg nutrašnjeg sastava naći tim većih razlika u njegovu pučanstvu, „zašto nam je“, kako Cotta u svojoj geologiji kaže, „vele dobrim primjerom geognostično dobro poznata Njemačka, izmedju Rudogorja i rieke Rajne, gdjeno njenoj velikoj geognostičnoj razlici odgovara upravo tako velika razlika i u njezinih stanarih, toli sa gledišta socijalnog koli političnog.“

„Po takovom naravskom pravilu možemo si takodjer protumačiti razliku i sličnost svojstva pojedinih naroda unutar stanovitih naravskih medja, koje pravilo narušiti i od njega iznimke stvarati, mogao je samo vanjski ili nutarnji pritisak i napokon mamljenje u druge, bogatije krajeve. Pritisak vanjski je rat, nutarnji pako prenapučenje.“

Neda se tajiti, da se mnogo laglje može uviditi, kako upliva zemaljska kora na bilje, nego li kako na

životinje, kamo li na čovjeka. Razloga su tomu dva. Prvi je tomu razlog, što kora zemaljska upliva na bilje obično neposredno, dočim na životinje, neizuzev ni čovjeka, najobičnije, dapače skoro uviek posredno; drugi pako je taj, što se biljem dadu lahko i pokusi praviti, kojih rezultati, koji su ujedno pravila, na skoro na vidjelo dodju, dočim se sa narodi pokusi takovi izvadjati nedaju.

I neuk čovjek znade, da na svakom zemljištu neuspieva svako žito, pak što se neočituje u tom upliv tla? A što o žitu, vriedi u isto tolikoj, a češće i u većoj mjeri i ob ostalom bilju.

Zašto nenalazimo istoga bilja na suhih zemljištih, koje na vlažnih? Zašto neuspieva isto bilje na glinenom, koje uspieva na krečovitom tlu i obratno? Zašto daje isto bilje na raznih tlih stanovito raznu množinu ploda, dapače nesamo množinu ili kolikoću, nego i kakvoću? Zašto nadjača jedno bilje drugo, na istom tlu, i granice mu sve to više steže, dokle ga podpuno neiztrebi? Neočituje li se jasno u svem tom upliv tla ili zemaljske kore?

Ako smiešamo sjemenje od raznih bilina i tu smjesu posijemo na takovom zemljištu, koje visinom i klimom odgovara zahtjevom dotičnih bilina, od kojih smo uzele sjemenke, — budu li se sve te sjemenke jednako razvijale? Nekoje sjemenke nekojih bilina jedva će niknuti, pa će se ugušiti u prvom početku razvitka; druge će se doduše nekako kržljavo razviti, al im i plod bude kržljav, ako budu do njega dotjerale; treće napokon ili četvrte razviti će se podpuno i dati dobar plod.

U prvom početku razvitka ugušiti će se one, kojim tlo shodne hrane dovoljno dati nemože, jer je neima; kržljavo će se razvijati one, kojim tlo doduše dovolj hrane dati može, ali je ono za njih ili presuho ili prevlažno; bujno se budu napokon razvijale one, kojim tlo dovolj hrane dati može, te je prema naravi njihovoj shodno suho ili vlažno. (Nastaviti će se.)

Unija.

(Slika na strani 328. i 329.)

Mnogi od naših čitatelja sjećati će se prekrasne slike Ivana Matejka, što no je g. 1873. na svjetskoj izložbi u Beču izložena bila, te kakovih 40.000 forintih stajala. Bijaše to: Lubelska unija medju Poljaci i Litvanci za kralja Sigismunda Augusta g. 1569. U današnjemu broju donosimo tu krasnu sliku, te dodajemo za razumievanje iste nekoliko rieči.

Poljska i Litva, dvie moćne države srodnih plemena, bijahu dugo vremena oddieljene, dapače često u očitom neprijateljstvu. Kad je u Litvi zavladao kralj Gedemin iz kuće Lutuvera, poče on prvi o tom snovati, kako bi se susjednim Poljakom približio i u svezu prijateljstva s njimi stupio. U to ime sastade se on g. 1325. u gradu Vilno sa poljskim kraljem, vitežkim Vladislavom Loketkom, te ugovori s njim savez i prijateljstvo. Da prijateljstvo trajnije bude, dade Gedemin svoju kćer Anku Aldonu poljskomu kraljeviću Kažimiru, zatim pusti na slobodu 20.000 Poljaka, što jih je u prijašnjih ratovih zarobio bio.

Iza smrti Ljudevita Velikoga (1342—1382), koji je bio kraljem Ugrinu i Poljaku, ostade priestol poljski kćeri mu Jadvigi. Nemogavši ona sama vladati velikom zemljom, pobrinu se za vojna. Bijaše doduše zavoljela austrijskoga vojevodu, ali ljubav prema domovini prevlada u njoj želju za vlastitom srećom, te ona si odabra za supruga čovjeka, koji joj obećavaše, da će Poljsku osiliti. Bijaše to litvanski veliki knez Jagelo. Ovaj naumi svoju naslиednu kneževinu sjediniti sa poljskom kraljevinom, te tako utemeljiti silnu i veliku državu. I zbilja sazove Jagelo državni sabor u Horodlo g. 1413., da se oba naroda i države za sve vieke sjedine. Ali težnja njegova ostade jalova, rodbina bo njegova, a napose knez Vitovd opiraše se naumu njegovu.

Živa želja svijuh sliedećih Jagelonaca bijaše, da se ideja vitežkoga Jagela jednom ostvari. Kralji poljski vladahu doduše i nadalje nad Litvom, ali vazda bijaše jim se boriti proti nezadovoljnim plemićem litvanskim i poljskim. Prijaše li kralj Litvancem — kakono Kažimir, — to se dizalo poljsko plemstvo proti njemu; bijaše li kralj skloniji Poljakom nego li Litvancem, eto bune u Litvi.

Posljednjemu Jageloviću — Sigismundu Augustu — bijaše dosudjeno, da Litvu sa Poljskom jednom stalno sjedini. Sigismund August bijaše odgojen majkom svojom, nevriednom i razkalašenom Talijankom Bonom. Žena ova uputi diete svoje u svako zlo; učini ga mekoputnim, putenim, strastvenim. Činilo, da će taj mladac kraljevinu Jagelonaca gotovo upropastiti. Ali dorastav muževnoj dobi, postade Sigismund August sasvim drugim čovjekom. Okani se svakoga zla, te uze svom snagom nastojati oko boljka svojih zemalja. Najviše mu bijaše na srcu, da ostvari ideju praotca svoga: podpuno sjedinjenje Litve sa Poljskom.

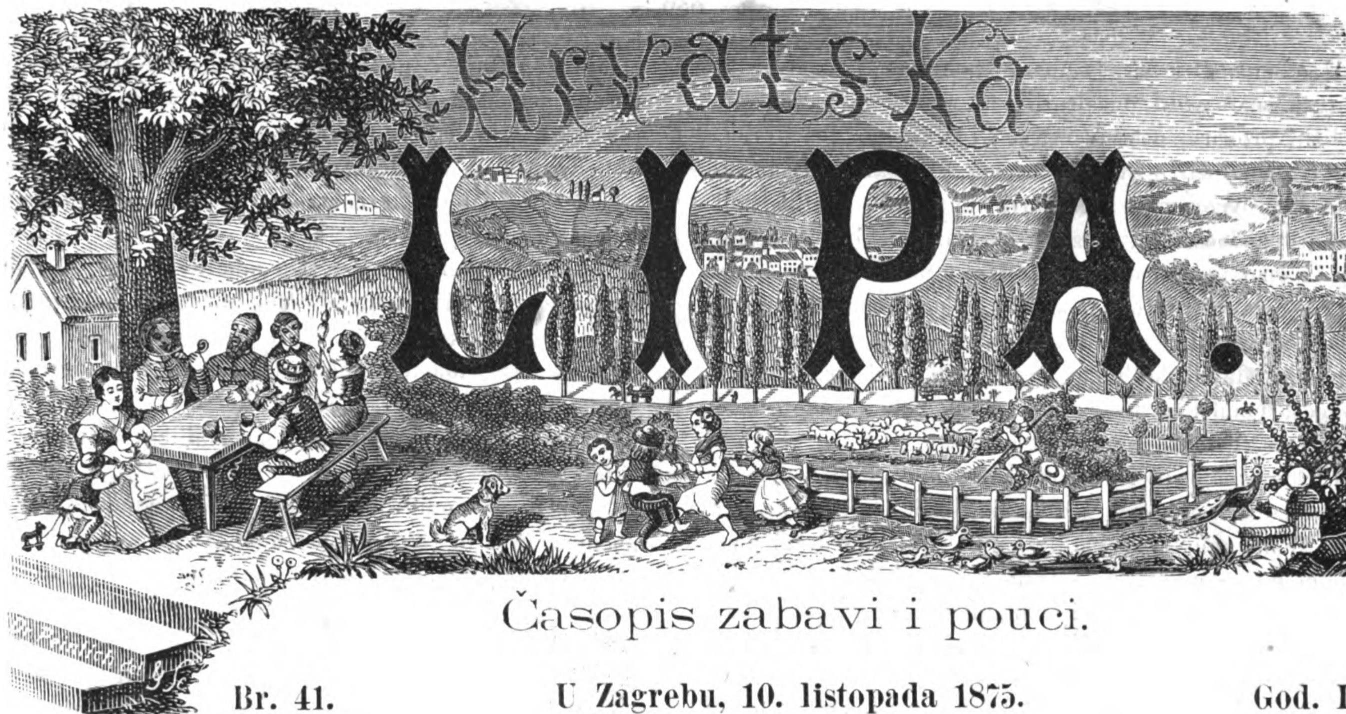
Još 1560. godine poče on o tom snovati i državljane svoje nukati, ali niti poljsko niti litvansko plemstvo nedade se sklonuti. Poljaci nehtjedoše u Litvu, niti Litvanci u Poljsku. Tekar g. 1569., iza smrti Nikole Radzivila crnoga, najvećega protivnika unije, sklone kralj velikaše svoje na odlučni korak.

Sabor se sastade u Lublinu. Silesija senatora i zemaljskih poslanika obiju zemalja, zatim mnogo naroda sabra se na tom saboru. Većina Litvanaca pristade uz uniju; te vojevoda kraljevački, Alberto II. položi tom svečanom zgodom zakletvu vjernosti i odanosti. Glavna ustanova unije bijaše, da će kraljevina Poljska te velika vojvodina Litva ostati za sve vieke jednom, nerazdruživom republikom pod jedinim vladarom. Sabor će se sastojati u buduće od litvanskih i poljskih velikaša; a sielom saboru biti će grad Varšava.

Slika naša predočuje nam scenu iz sabora lubelskoga, kako Alberto II. polaže pred Poljaci i Litvanci zakletvu vjernosti.

Tiskom, troškom i nakladom **Drag. Albrechta.** Odgovorni urednik **Vjekoslav Klaić.**

☛ *Ovaj broj izlazi na poldrugom arku.* ☚

Časopis zabavi i pouci.

Br. 41. U Zagrebu, 10. listopada 1875. God. I.

Izdaje se svake nedjelje. Godišnja ciena 4 for.; poštom i domaćim u kuću 5 for. Rukopisi se nevraćaju.

POZIV.

Ti dievo crnih vlasi,
Što ranom zorom raniš,
U cvjetni ideš vrt,
U dvor iz vrta, da si perad hraniš;

Ti dievo crnih vlasi
U bieloj halji — stani,
Neòstavi još vrt,
Ja suze lievam gledajuć te vani.

Čuj, dušo, molbu moju:
Sa busa ružu skini,
Al pupolj samo — znaš?
Aj pusti perad, pa se za mnom vini.

Gle, blaga ti već ideš,
Uminut ćeš mi s lica,
Jer moj je korak trom,
Ti božjim zrakom letiš kao ptica.

Nu mini prek dva brda,
Kud loza ti se vije
I vrba zlatni ljesk,
A potok srebro žuboreći lije.

Na trećem ima humak
Bez križa, ploče, grba,
Od trave na njem grm
I tankih grana tužna raste vrba.

Tu bielu digni ruku,
Tu rujnu ružu spusti,
Tu s oka suze kap,
Tu svetu rieč iz djevičanskih usti:

Da angjel spominjanja
Ti kriliš tud se muklo;
Da Hrvat drži rieč
U zlu il dobru, ma mu srce puklo!

Ivan Zahar.

Paukove mreže.

Crtica iz života. Piše H. Badalić.

IV.

(Nastavak.)

Krenusmo u drugu sobu svi, što nas bilo mladjih. Karolinu vodio izpod ruke Maksim. Oj kako ih bijaše liepo vidjet, a Maksim, tà sivi sokol sivo oko raztvorio, digo glavu i dakako — palcem u brčiće i bradu. Kec bio galantan — te i on učinio svoje, — a bogme i mene zapalo danas: šta ću nego sa svake strane po jednu susjedu. Ono četvero odtrčalo do drvca. Ja i moje susjede stavismo se iza njih i dok Karolina i Marija tumačile svaku sitnicu, razgovarah se sa susjedami.

Saznah sada iz njihovih nježnih usta, da je domaćica zbilja njihova rodjena tetka; one da se zovu Malvina i Tereza, da su svršile jedna ljetos a druga lani višu djevojačku učionu, da su osobite prijateljice Karolini i Mariji. Rekoše mi, da Karolina ljetos svršava žensku preparandiju i hvalile prostodušno njezin talenat; Mariji pako da nebilo najmilije školski prah gutati, jer je — (šaptnuše mi) radje čitala nekakve romane i šasne basne,

šta ti ja znam! I tako smo se familiarno razgovarali, kano da smo zajedno odrasli, te se u tom razgovoru približili prozoru, ostavivši Keca i Maksima pri drvcu.

Govorili mi o svem i svačem. Tu sam tek saznao da je stari Weyerhofer bio prilično stekao imetka, ali mu bies nedao mira, nego u zadruzi sa otcem mojih susjeda stao igrat na burzu — i tako preko noć osvanuo kratkih rukava. Sada pak da je po imenu tajnikom grofa Borewskoga, u istinu pako da podučava dva njegova sina, da je dakle što no vele „hofmeister.“ Jedina je sreća, pomislih, te se je kano pametan i naobražen čovjek poskrbio za uzgoj svoje djetce.

Čudio sam se iskrenosti takvoj — al opet — čeda od četrnaest i petnaest godina pa — da se pretvaraju?

Neznam ni sam, koliko smo se tu zadržali; na jednom mi se učini, da slabije vidim. I zbilja, stao se hvatati mrak. Mi šaptali i približili se jedno k drugome, a ja se zanio u razgovor š njimi tako, da sam i zaboravio na Maksima i na Keca. Nego mi nešto do ušij dopiralo, a za pravo neznadjah što je: sve kao da je netko ustnicama pucketao.

U to udje na vrata domaćica. Vidio sam joj na sviećom obasjanu licu, da je veoma zadovoljna s našim grupiranjem i da joj posve pravo bilo, što nas je našla svako za sebe; jer sad spazih, da je Maksim s Karolinom stajao do peći, a jedini Kec s Marijom ostao pred drvcem.

„Izvolite, gospodo: užina je na stolu!“

Ja se u kuhinju slabo razumijem, a šta bi vas i zanimalo, da vam poput rimskoga pjesnika stanem nabrajat ovo i ono; dosta je da kažem: bilo svega ko na božić.

Pošto odoljesmo prvoj navali glada i pošto se okriepismo s nekoliko naprstaka za čudo dobra vina, (domaćin stari reče, da je to grofova spendaža i da se vino to zove „Stinkenbrunner“), živahnije počesmo tko s kim razgovarat. Maksim sjedeć uz nju, zažario se kao bogačka tikvica i stao besjedit ko da iz knjige čita: liepi li bijahu ti razgovori!

„Za čudo“, uze gospodja, „kod vas u Hrvatskoj svejedno kao kod nas: malo ne isti običaji, a evo gledajući vas, čini mi se, da lažu oni koji vele, da Hrvati djetcu jedu! Bogme po pripoviestih ja mišljah, da su potomci starih Trenkovih pandura i Jelačićevih serežana čudni ljudi i različni od naših!“

„E dà“, reče Kec, „što je običaja, nije baš posve jednako; doduše mnogo je toga ta kultura presadila i medju nas. Al eto vidite: kod vas se samo na božić pije vino a inače pivo, — a u nas bio petak ili svetak — rujno vince kriepi žilice. A to je velika razlika. Pa onda molim vas i što je ljudij i njihova lika i obličja — bože moj, ako i živi još onaj koji veli, da se Slaveni od Germana razlikuju lubanjom, čim li, — a ja svejedno kažem: to su ljudi pravi kremenjaci. A onda ljepotice naše, je l' Maksime?

Kec se razžestio, a u svojoj žestini spravio Maksima medju dvie vatre: potvrdi li što Kec veli, gotova zamjera; pobije li ga, osramotio sebe i Keca i hrvatski narod; jer Maksim bio pošten Hrvat, ako i nije činio razlike medju narodnostmi, kad se tiče djevojaka.

„Ne žesti se, dragi Andrija“ reče on mirno Kecu. „Ti ćeš to bolje sve znat; ja već evo drugu godinu tepem se po svietu.“

„Pa si i zaboravio — ti si zaboravio — ej Maksime, Maksime! A gdje sam ja dotle bio? Manimo se toga.

Kec se okrenuo od stare gospodje k Mariji, koja od duga časa, dok je prepirka trajala, ogledaše ilustracije Verne-ova „Puta oko mjeseca.“

„Ah, krasno, prekrasno, gospodjice. Jules Verne! Čitate ga vi?

„Oh gospodine da znate; ja nemogu prestat, kad počnem. Ah, ta to je divno: onaj top, ona Kolumbiada, pa onda onaj put! Da još tko danas opremi takvu ekspediciju, ja bih na mah š njim.“

Da razplodiš ondje pokolenje ljudsko, pomislih ja: vidiš ti, kako se žena brine za čovječanstvo, a mužkarac Jules Verne i zaboravio svojim putnikom dodat drugarice — no makar samo jednu da im dade: valjda bi se kojekako pogodili.

„Pa zar vi mislite, gospodjice, da je zbilja takav put učinjen?“ zapita Kec. „To je Verne liepo izmislio, hoteć vas da pod jeftinu cienu pouči o prirodi i njezinih zakonih.“

„No, molim, gospodine, zašto ne? Ta kad on pripovieda sve na tanko i mathematički sve dokazuje, a mathematika bogme nelaže. Oj samo da mi je u Ameriku.“

I bolje bi bilo, pomislih: ti prva u Kolumbiadu, a za tobom svi tupani, koji čitajuć nerazumiju, što čitaju.

„A vi izvolite gospodjice: ja bih vas do Baltimora doista pratio, al onda na mjesec — ej s bogom, ljubim ruke!“

„I ti opet negalantni čovječe“, rekoh Kecu;“ ja bih s gospodjicom Marijom preko čitava svieta: pa šta? Eto nas za osamdeset dana natrag; pa onda makar i na mjesec.“

Nasmijasmo se svi, a stari domaćin, uztežuć smieh, prozbori:

„Polako, djetco, polagano! Vi sve bez pitanja: nemojte i zbilja uteći! A vidiš ti moje Marije! Tko je tebi rekao čitat Verne-a, kad nisi prije pročitala, kako ga valja shvaćat?“

„Ala je ipak krasan taj pjesnički sviet!“ zavapi gospodjica Marija. „Šta je meni do komentara, — ja čitam sve, kako ja znam, a shvaćam, kako meni dodje u glavu ideja ob onom što sam čitala.“

„To ste vi mala protestantkinja“, zagrozih se ja gospodjici.

„Kako to?“

„E tako! Neka vam Maksim potvrdi i kaže, kako.“

Sad bogme Maksim počeo. Sve dobro razložio, al kad reče, da je Luther desetoga vieka stao širit protestantizam — Kec, stari domaćin i ja u jedan mah kihnusmo i Kec zavapi: „Oho, Maksime, polako ti to!“

No u družtvu medju ženami tko će pazit na dva tri stoljeća. Bolje ti je pogriešit u historiji i za pet viekova, nego li gospodji kojoj ili gospodjici pribrojit makar i pet mjesecij. O godinah za to, — ako nisu historijske, mudro šuti, a vjeruj, što ti se kaže. Maksim ni za živu glavu nebi se u druge godine upustio. S toga krasni spol neopazio Maksimove bludnje, i nije vidio njegove zabune. Govor o protestantizmu presta, kao da si ga odsjekao.

„Kad smo baš o pjesničkom svietu govorili“, poče iznova starac, „dopustite, molim, jedno pitanje. Zanimah se već odavna književnošću i čitao sam mnogo toga — al moram priznat, o vašoj domovini, gospodo, veoma malo znam u toj struci.

Zar Hrvati neimaju tolikih bar pjesnika, koliki je magjarski Petöfi, o kom mi Niemci mnogo toga pripoviedamo?“

„Imamo mi i većega pjesnika.“ rekoh ja. „Dà, većega od mnogih velikana, gospodine.“

„A taj je?“

„Taj najveći pjesnik naš — jest sam narod! Poznate su naše narodne pjesme malo ne po cielom svietu; i vi imate dobrih prevoda i razprava — a i vaš Göthe liepo je neke preveo.“

„E jest,“ reče starac. „Nego to su srbske narodne pjesme i pjesme Morlaka, — à, to ja znam! Eno i prevoda gospodje Talvi-jeve!“

Nasmijasmo se ja i Kec. Eto vidiš, što je robu pod tudjim imenom opremit u sviet. Razložismo starcu, kako je došlo do toga, da su krasne hrvatske narodne pjesme u zajedinstvu sa srbskimi pod imenom srbskim publicirane, i kako se je u nas na jugu sve o tom pitanju već izgladilo; samo da vanjski sviet još uviek ostaje pri starom!

„Ako je tako, čast vama! Ali od umjetnih pjesnika, od umjetnih — imate li kojih?

Pitanje to potače me na razjašnjenje.

„Što se nezna o nas ništa izvjestna, krivi smo ponajpače sami: narav je naša već takva, da se za svoje najmanje brinemo. Mi i kod kuće slabo se poznamo — a da koga o sebi poučimo — ta čemu to? Nek se drugi za nas otimaju, ako jih je volja! Eno baš spomenutih Magjara: koliko su vam oni o svom Petöfi-ju, komu inače čast, koliko su Niemcem pripoviedali, pače i reklamu činili, pridodajuć svagda njegovu životopisu: der ungarische Weltdichter Petöfi. To je narav pojedinoga naroda; to je prokletstvo naše.“

Bili bismo i dalje govorili, al opazismo, da nije hora u takvu družtvu o tom razpravljat. Jedina Karolina pažljivo slušala, i kanda hotjela i dalje čut.

„Toliko o pjesničtvu i pjesnicih, gospodine, rekoh starcu. Ako izvolite, drugi put ćemo više!“

„Ej nismo baš posve gotovi“, reći će Kec, koji je sve nešto smišljao. „Ja bih vam mogao ovdje najnoviju zviezdu prehodnicu hrvatskoga pjesničtva pokazat — a ja se dičim, da sam ja prvi, kako mi se čini, koji sam naišao na to!“

Maksim gurne Keca: „Šuti molim te!“ Al Kec nastavi:

„Evo gospodin i kolega naš Maksim.“

„Živio, čast nam je“, zaori cielo družtvo, a Karolina stisne mu ruku i pogleda ga umiljno, misleći doista: „Eh, ljepšega pjesnika neima u devet kraljevina.“

„Ali molim — molim“, izvinjivao se Maksim. „Nisam ja pravi taj, — ta nisam ja pjesnik; tko to veli?“

Al Kec navalio na njega. Reče, da je Maksim veoma čedan, da se boji javnosti premda neima razloga, i napokon mu šaptne hrvatski: „Ta kako će to Karolini drago bit.“

Tako Maksim prizna, da se je, kako reče, i on malko pokusio u pjesničtvu i pojašio Pegaza.

„Oh, bismo li mogli čitat vaše pjesme, gospodine Maksime? zaprosi Karolina, sva vesela i iznenadjena.

„Žalim“, reče Maksim; „hrvatske su!“

„A ja ću hrvatski naučit; hoću, — naučit ću, — a dotle zar nebi koj od gospode mogao prevest koju?“

„Ako izvolite“, reče Kec, „i ako Maksim dopusti, ja ću prevesti sve.“

„Zar jih mnogo ima? A koliko bih trebala vremena, da ja naučim hrvatski?“

„Koliko vremena?“ rekoh ja. „To je veoma relativno; ja znam ljudij, koji su već dvadeset godina u Hrvatskoj, pa opet hrvatski neće da znadu, a drugi za godinu dana i prije nauče!“

„Dobro kćerce,“ reče otac. „Ako hoćeš hrvatski da učiš: a ti marljivo uči. Bilo bi pako najbolje ovako: ti umiješ englezki; podučavaj dakle gospodina Maksima englezki, a on će tebe za to hrvatski.

„Bravo, gospodine. Hvala vam od srdca! Gospodjice, dajte ruku: to je pametno!“

Gospodja pritrči. „Možete na mah sutra početi! To će bit liepo. Za uru ćemo se pogodit — ja mislim najbolje je poslije podne od 5 urâ. Karolina će dospjet, a jamačno i vi gospodine?“

„Tako dakle, dobro je“, reče Maksim, svaki dan od 5 satij. A koju slovnicu da si nabavim, šta mislite gospodjice Karolino?

„O netreba vam kupovat slovnice. U mene je Högel-ova, a ta je, kako ja mislim, za početnika veoma zgodna. Samo se vi pobrinite za hrvatsku slovnicu.“

„Hoću gospodjice“, reče Maksim brzo, al onda se nešta zamisli. Vidio sam da je Maksim zbunjen. A šta misli? Valjda na hrvatsku gramatiku! Toliko slovničara u nas, pa da se nebi našla dobra slovnica?

Sve ovo vrieme moje se susjede mrgodile na me. Vidilo jim se krivo, gdje se zauzimamo za pjesničtvo a da se nepovedè razprava o ljubavi, koja je po sudu vještakâ temelj pjesničtvu; možebit jim se smiešno učini, te će Maksim englezki učit, gdje još nezna pravo njemački, a kakve su bile, — šta ja znam, nisu li za Karolinu pomišljale poput mnogih hrvatskih krasoticâ: „Čemu se učit jeziku barbarskomu?“

Počeh nas izpričavat, što smo tako daleko segnuli. Izpravih u brzo pogrešku našu, rekavši jim nekoliko milih i ugodnih stvarij.

„Oprostite“ diže se Kec. „Već je sedam ura: nam je otići. Vi ćete nas izvinut, što smo prijateljem obećali doći u družtvo, a mi žalimo, da nam nije moguće u tako ugodnu družtvu dulje ostat.“

Reče, ustade i za čas držaše klobuk i palicu u ruci.

„Ako je tako, gospodo“, reče gospodja domaća, „ja vas nemogu dulje zadržavat. Drago nam je, da smo imali zgode upoznat vas, i ja sam tako slobodna pozvat vas još koji put, dok ste u Beču.“

„Ljubimo ruke, preporučamo se! Hajde Maksime, diži se!“

Al Maksim nikako se neda od Karoline, koja ga sveudilj držala za ruku i nagovarala, da ostanemo, te ako mi nemožemo, nek on bar ostane.

„Ta nesmetaj gospodina“ reče otac. „Sutra ćete se opet vidjet. Ja se klanjam gospodo: hvala vam liepo — i ponavljam, što je moja supruga rekla.“

Dok se stari s nami opraštao, Maksim se težka srdca razstajao s Karolinom.

„Dakle sutra u pet?“ „U pet, na službu.“

(Nastaviti će se.)

PROROK.

Spjevao Aleksander Puškin, preveo B. B.

Duševnom žedjom mučen ja
Tumarah mračnom pustinjom,
Šestòkril seraf netom ná
Ukazo mi se samotnom:
Put sna tad prsti lahkimi
U zenice vam dirnu mene —
I proročke mi zirnu zene,
Ko prestrašenoj grlici.
I moja uha taknu on —
I napuni ih šum i zvon:
I vidjeh tad nebesku grozu,
I angjela vam gornjih let,
I morskog gmaza voden kret,
U doli, kako klija, lozu
I, priniknuvši k ustima mi,
Izčupao mi tu na sami
Tašt, griešan, lukav jezik tad,
Te žalac mudre zmije brže
Sa krvavom si rukom vrže
U zamrla mi usta mlad.
I, razkoliv mi mačem grudi,
Drkćuće srce iz njih vinu,
U raztvorene tada rinu
Bukteći plamom ugljen, ljudi!
Ko trup vam ležah smrvljen vàs
I božji tude slušah glas:
„Oj ustaj, proroće, ov čas
I gledaj, slušaj, što ti velju:
Izvršio si moju želju,
Obilazi mi zemlje, mora.
Grud ljudstvu podžgi snagom zbora!“

Razkošnikova smrt.

Poljski napisao J. J. Kraszewski, pohrvatio Sl. M.

(Nastavak.)

„Htio bih, da već prestanem čekati“, reče Ivan promieniv glas. „To je okrutno! Kad hoću da progovorim koju, čini mi se, da mi kuma smrt sjedi u grlu, voljna zaustaviti svaku rieč, te mi se je požuriti, da ju brže bolje izreknem. Da i sudbina cieloga svieta od njih ovisi, nebih imao sile i časa reći koju! To je grozno! — Stajati grobu na viencu kano odsudjenik pod sjekirom, kano ptica u pandjah jastrebovih, te čekati, dok te smrt pokosi!“

Rukama zakloni lice — opojeni gosti gledahu nanj tupim očima, glupo se smiešeć.

„Sad vas imam još jedno umoliti, gospodo!“ ozva se bolestnik, podignuv se malko. — Svi ga okružili. Crno odjeveni sluga donese na zapovjed srebrnu vazu, pokrivenu prevjesom, te ju stavi preda nj na stolić.

Bolestnik, pruživ ruku, uze po malo govoriti smijuć se:

„Od djetinstva sve do groba misli i želi čovjek biti neumrlim. Diete s početka nerazumije smrti, nevjeruje u nju i misli, da je to bajka izmišljena njemu na strah. Mladić žudi za neumrlom slavom, stariji za neumrlošću duše, drugi čezne za neumrlim spominjanjem na zemlji i uzkrsnućem tiela od mrtvih. Svaka pako takova misao o neumrlosti krije misao o zemlji i o tielu, jer je tielo, budući sdruženo s dušom, nehotice spojeno sa sudbinom duše. Kako jih uznemiruje nada, da će doći u nebo, htjeli bi ljudi sahraniti kosti svoje na mjestu mirnu, svetu, gdje bi jih se često spominjali, često jih oplakivali. U čas smrti duša najvećma vjeruje, da će biti neumrla.“ —

„Čemu se veseli nevjernik u čas smrti? sudbini svoga tiela; on je uvjeren, da će mu tielo biti neumrlo. Smrt u tielu samo razstavlja udove, te se razdiele, razpanu, neizginu, a poslie milijuna možda vjekova, koji uminu kao čas, sastat će se, sjedinit i iznovice živovati. Podobno mišljahu Stoici, tvrdeć, da će tielo i duša u stanovito vrieme na novo oživljeti te dovieka vjekovati. Može li tko pogledati sam sebe, a da mu se negrsti, kad pomisli, da će mu tielo pokopano u zemlji sagnjiti

Wallenstein na putu u Cheb.

Slikao F. Piloty.

a crvi ga raztočiti? Paleć u davno doba mrtvace, činili to s počitanja, da netrunu kano trupine divlje zvjeradi; još krasnija i uznositija bila misao Artemizijina,* koja je svoga supruga, nehtijuć ga sahraniti u zemlji, sahranila u sebi, onako kako je Kleopatra glasovit svoj biser. Egipćani balzamovahu brižljivo tjelesa svojieh kraljeva, mudraca i milih pokojnika, nedajuć jim, da dodju u onaj podzemni stan, s kojim se čovjek sprijateljiti nemože. Gebri postavljahu svoje mrtvike u špilje podzemnice, podupiruć jih o stienu, kano da čekaju uzkrsnuće mrtvih. I oni se žacahu ukapanja. Kitajci čuvaju tjelesa otaca, žena i braće poput najdražega poklada u osobitih zgradah. Samo mi trpamo tjelesa svojih u zemlju, nemareć za njih — ali starodrevne katakombe kršćanske, Padovski kapucinski hodnici, koji su obloženi kosturi, bolji su odvlažne zemlje. Sjeti li vas se koji groba, tog tiesnoga stana, u kom mu je vjekove boraviti, nehotice se zgraža. Slobodna duša težko se sjeća toli mračne tamnice. Ja nemogu snositi tih mislij, ja neću, da me zatvore u zemlju, pa zato vas upravo jednu samo milost molim.“

Svi mukom umukoše, gledajuć na nj nešto smiešljivo, nešto grozno; nitko se neusudi ma ni slovca reći, a Ivan polagano segnu suhom rukom za prevjesom na vazi.

Radoznalo svi očekivahu, kakov će biti konac, te potajice pogledali jedan na drugoga, željni osvjedočiti se, nije li to sve puki san.

„Godinu dana poslie pokopa moga“, nastavi Ivan, „kad od moga tiela ostanu samo kosti, izkopajte me i oslobodite te tamnice. Svaki vas neka onda uzme na uspomenu po jednu moju kost, te ju neka čuva; a ti Edvarde, najstariji moj prijatelju, uzmi moju lubanju. Reci, nećeš li je možda, valja da ti se grsti, ili se možda bojiš, reci, jer ću ju, bud je tomu tako, pokloniti drugomu.

„Uzeti ću ju“, odvrati Edvard.

„I čuvati ju do smrti, te ju nikad nećeš od sebe dati?“

„Nikad, nikad!“

„A vi, jeste li mi prijatelji i hoćete li umirućem učiniti posljednju molbu po volji, uzmite ostale moje kosti. Glava je Edvardova, ostale birajte srećkom. Hoćete li gospodo?“

Govoreć to odkri polagano pokrovac srebrne vaze, u kojoj opaziše množinu papirića.

„Evo srećaka — ždrebajte!“

Svi mučali, neodlučni i premišljajuć, nekoliko jih se kradomice kući odšuljalo, a ovi koji ostadoše, neznadu, šta im je činiti. Netko iz hrpe šaptnu:

„Obećajmo i ždrebajmo, ta obećat možemo, al nam netreba držat obećanja.“

Svi pristadoše uz ovaj predlog, te, misleć jedino, kako da se oslobode čudna gospodara i čudnijih mu zahtieva, pristupiše k vazi. Bolnik se uzradova, oči mu se zakriesiše. Vino se nosilo, glasba svirala, a u to ždrebalo srećke.

Na papirićih bile napisane sve kosti i koštice toli pravilno, te se vidjelo, da je pisac cedulja podpuno vješt osteologiji. Posljednju volju izvršiti imao je liečnik.

Čudna li su lica gostova bila, kad podjoše ždrebati, već razgrijani vinom i na polak pijani, svaki je nekud nasilice i nerado izvukao listić, pročitao ga, mislio, promišljao i pitao, što znači latinska rečenica.

Poslie ždrebanja, kad je još znatan broj listića ostao, segnuše isti gostovi po drugi put, a Edvard uze posljednji.

Upravo dvie poslie ponoći bile, kad se sve svršilo. Jedni počeše driemati, druge razljutilo ždrebanje te odoše kući. Nu još jih nekoliko ostalo, a Ivan sjedjaše u svom mekoslonu; liečnik i Edvard od njega se ma ni ganuli. Počelo raznositi crnu kavu, čaj, punč i druga pila.

Oni, koji još neusnuše, ili koji se već probudiše, razgovarahu jedino o ždrebanju te gledahu na gospodara koj sjedjaše za stolom, gledajuć sad na vazu, sad na prijatelje, zatim sklapaše oči, kano da je pospan, te drktaše, nebi l' tim sna odagnao (nije mu se dalo prospavati zadnje trenutke života.)

(Konac sliedi.)

Dragojla Jarnevićeva.

(1812 — 1875.)

Iz „hrvatske stilistike“ Janka Tomića.

(Nastavak.)

„Dne 15. list. 1840. kušah i pisati i pjevati, ali sve idjaše na opako.“ Mjeseca siečnja 1841. zabilježi, da se prevarila u svojih prijateljih. „Počela sam svoje povjesti, igrokaze pisati, neide mi za rukom, nisam čvrsta u jeziku i mnogo pogrešaka pravim. Akoprem me nade prevariše u mnogom, ipak sam si preduzela, da ću pisati, i zato ću se trsiti, da napredujem. Balovi, muzike i maškare počimaju, sve se sprema na plesove, meni to niti na um nepadne. Ja volim moje ilirske knjige uzeti, pak iz njih se štogod koristnog učiti. Mučim se s njimi, to je istina, ali ja ipak napredujem. Ja pišem pak čitam i onda brišem; onda opet pišem i brišem; i tako to ide pet šest put, dok štogod napišem, što mislim, da je dobro. Kroz dan šijem sa sekom, a kada ona i majka legnu spavat, ja uzmem moju hartiju, divit i pero, sjednem te pišem. Cielu noć onda ništ nespavam. Oko pol noći mi se zadriemlje, onda se naslonim i spim samo pol ure, zatim se probudim i dalje pišem. Više put ćutim, da mi oči oslabe, ali ja moram pisati. Kada pišem, manje ćutim u srcu bol.“

Dne 31. ožujka 1840. pohodio ju Stanko Vraz i Sreznevski, sveuč. prof. i književnik — filolog iz Rusije.

* Artemizija, kći Hekatomnonova, sestra i supruga Mauzolova vladaše poslie suprugove smrti Karijom (352—350 god.) Svomu vojnu dade podići glasoviti spomenik „Mauzoleum“ u Halikarnassu. Otaj spomenik broje medju svjetska čudovišta: 140 stopa je visok, oko njega je 36 korintskih stupova, povrh četverouglasta podnožja podiglo piramidalnu sgradu s 24. stepenice: na vršak postavili quadrigu (dvokolica na 4. konja.) Al to joj još nebilo dosta, već s velike ljubavi uzela svednevice u svoje pilo miešati zerku pokojnikova pepela, dok ga je svega potrošila. —

Dne 2. veljače pohodiše ju barun Kušlan i Barac. Dne 20. prosinca g. 1842. četvrti krat je prepisala narodne poviesti, samo da budu imale narodnoga duha i da budu od niemčarenja proste. Da Dragojili nije bilo baš najbolje ni kod kuće, svjedoče ove rieči: „O moj oče, da ti znadeš, kako tvoja Karolina težko uzdiše, ti bi se u grobu okrenuo i proplakao vrhu nesreće njezine. Da si mi ti ostao, ti bi bio snažni hrast, oko kojega bi se bio slabi bršljan vio i podporu u tebi imao, ali ovako si odveć rano za tvoju djecu izginuo, i ona su ostala bez svakog štapa i razumnog vodje.“ Dalje nastavlja: „Od djetinstva je moja vjera bila tvrda u Boga i u majku Isusovu, da će se ovo moje žalostno stanje izgubiti. Ja sam vjerovala, ja sam se ufala, vjera me nije u bezufanost pustila propasti, a ufanje će me do groba pratiti.“

Dne 26. travnja 1843. pohodio ju grof Albert Nugent. Isti grof reče, da se na mali broj domorodaca oslanjati možemo. Školam se najveći dio vlastelina protivi, i medju ovimi jesu i oni, koji se čine da s dušom i tielom dišu za domovinu, i ovi se protive navodeć, da seljaku nije od potrebe, da zna čitati. Dne 27. travnja bijaše Dragojla jako vesela, jer je dobila na izpravljanje prvi arak svojih domorodnih poviesti. Zato od radosti uzklikne: „Pero mi je i divit sa artijom hrana i utjeha duši i cieli užitak srca. Ništa drugo me na ovaj sviet neveže, nego spisateljstvo i ovoga radi sve tegobe lasnije podnašam. Dne 3. svibnja 1843., tiskana je njezina pjesma: „Moj sanak“ u karlov. „Pilgeru.“ Dne 30. iste godine nahodimo ju u Adamovcu, gdje je boravio i Vraz. Mjeseca kolovoza ode na Bistricu. U odsutnosti posieti ju grof Nugent, (čitaj Nüžän) da dodje k njemu na Bosiljevo.

Znamenit je u njezinu životu mjesec rujan, jer je svojom krvlju ove rieči ubilježila: „Dragojla Jarnevićeva pisa ove rieči sa krvju svoje lieve ruke iz žile od srca peljajuće: domorodka ostanem do stražne kaplje krvi. Dana 15. rujna godine 1843.“

Ove rieči krvlju napisane našao je pisac ove knjige na cedulji u jednoj njezinoj knjizi. Da je sbilja bila vatrena Hrvatica i da je budila u mladeži narodan duh, dokazom nam to, jer su ju u Karlovcu počastili serenadom dne 16. rujna pomenute godine. Dne 15. list. u 13. broju „Danice“ poslala je svoj proizvod: „Moj ljubovnik.“ Dne 5. stud. g. 1845. umre joj mati. Tom zgodom ubilježi Dragojla: „I ovaj gorki kalež morao me je stignuti, kojega namjere sa nebrojenimi suzami iz mojih očiju lagano sada pijem. Svu dobu njezine bolesti vjerno sam ju dvorila i nijedne joj želje uzkratila; moju dužnost kao diete u ni jednom obziru neprekrših, znadem, da se je vazda sa mnom zadovoljila.“

Dne 17. stud. 1845. kupi si česku gramatiku, da se i u ovom jeziku po nešto vježba, jer su se tada Hrvati najviše česki učili od slavenskih jezika. God. 1844. boravila neko vrieme pri grofu Nugentu u Bosiljevu, gdje se s mnogimi odličnimi gospojami upoznala. God. 1845. zabilježi ove znamenite rieči: „Prvi dan evo nasta nove godine i s njime nova ufanja, nove želje i nova poduzeća. Sada ću opet početi u spisateljstvu raditi i jedina moja zabava neka bude u duhu ploditi i ono objelodaniti, što u mojoj duši žive.“ Mjeseca ožujka g. 1845. bila u Cvetlinu i u Klinovniku, a u travnju na Višnici, Trakošćanu na objedu, zatim ode na Bistricu, gdje se uposna sa Rusi i to: Fedorom Vasilijevičem Čizovim i Nikolom Aleksievičem Rigelmanom. Često spominje pismo od god. 1840., koje joj pisa jedan prijatelj, te veli, da je to pismo dalo smrtni udarac njezinu srcu. (Mi smo navlaš prezime izpustili.) Dragojlu nalazimo g. 1846. (mjeseca stud.) kao odgojiteljicu u Ladislavovcih na imanju u Zagorju pri Vinkoviću. Dne 16. veljače 1847. odkaže službu i ode kući te stane prekapati knjige, razmišljajuć način, kako da dramu napiše. „Premda znam, da neću razpisane nagrade steći, to ću ipak stati u red i pokušati dramatizirati. Moj cio život je dramatički i turoban, zato se nadam, da baš medju ostalimi spisatelji neću ostati.“

„Dive mi se, kako znam krojiti i šivati bielo i šaro, pripraviti svake vrsti tiesta, pisati, a neznaju, čime sam to stigla? Neznaju, da me stotine noći stoji, koje bez sna sprovedoh, da me stoji svu mladost i veselje mladosti, da je naposlie moje zdravlje žrtva moje znanosti.“ Dne 8. travnja 1848. reče ovu: „Ja ću pisati i čitati, dok mi sape i očiju nestane i onda ću se mirno leći i dušu u drugi sviet odaslati.“ Tako je i radila, jer je nekoliko dana prije svoje smrti poslala u „Smilje“ liepih stvari za mladež hrvatsku. „Dne 6. srpnja 1848. prije podne pozovu me u varošku kuću, da donesem dobrovoljni prinesak za uzdržavanje vojske proti Magjarom: „Novaca imam slabo i nemogoh za sada više od 2 fr. dati, nu dočim bi rečeno, da takodjer i druge stvari primate, evo vam donesoh sablju: buduć ja kadra nisam, da njome proti neprijatelju izadjem, dajte ju onomu, koji je vrstniji za nju.“ Svi odbornici začude se i pohvale vatrenu domorodku. Dne 8. koloveza prohadjali su vojnici Otočani put Magjarske. Dragojla reče: „Koliko mogoh, pomogoh i dadoh na put vojnikom, koji su kod mene stanovali. Ja ćutim ugodno ćućenje u mojih grudih dobro djelujući, nu žali bože, što me neobdari dobri stvoritelj tolikim blagom i imanjem, da bi svakomu stradajućemu mogla pomoći: moji dari na žrtvenik blagodeljstva su maljahni i suznim okom ih dajem u pomisli nemoći više davati. Opet Serežani obilaze oko gradjana, da im dadu štogod na put. Koliko mogoh, dadoh. Neko izvanredno blago ćućenje napuni mi grudi, kada mogu kome što dati, i hvalim bogu, da mi je ipak toliko podielio, da i drugim dati možem, nu kada pako moram uboga neobdarena odpraviti, onda mi ogorči srce i ja bi se inatila sa udesom, koji me ubogu ostavlja.“ Iz ovih se njezinih rieči vidi, da je bila u pravom smislu rieči: rodoljubka i Hrvatica podpora i utjeha mnogoj siroti, a da je zbilja mislila na sirotčad dokazom je opet to, što je svoj dnevnik ostavila učiteljskoj „zadruzi.“

Znamenite su i ove njezine rieči od g. 1849.: „Zašto ja nisam muž? Kao muž sliedila bi put slave, hrabrosti, odvažnosti, a k tomu da bi imala fizične

snage, no kao ženi manjka mi snage i putevi su mi zatvoreni k onim mjestom, koja mužu na ponudu stoje." Dne 28. veljače 1849. uze pero i izpjeva jednu pjesmicu u slavu Jelačiću banu. „I brisah i pisah, ... opet ću pisati te vidjeti, kako da slavna muža, oca svoga spjevati ću moći." Gosp. Veber, akademik i kanonik zagrebački, bio u to doba na Dubovcu kapelanom. On je često pohadjao Dragojlu, a bio je i kod nje višeput na ručku, te ju poučavao.

(Nastaviti će se.)

Upliva li tlo ili kora zemaljska na čovječanstvo?

Piše R. Krušnjak.

(Nastavak.)

Na to bi mogao tko godier reći, neupliva dakle samo hrana nego i vlaga, a ona je od sastava tla sasvim neodvisna. Jòk vala! Kolikoća vlage visi o tlu. Ako iztražujemo kolikoću vlage u raznih vrstih tla, i to onakovog tla, koje je bilo u istih okolnostih, naći ćemo ipak znamenitih razlika, jer svako tlo 1. neupije vlage u jednakoj mjeri i 2. jer vlaga iz svakog tla neizpariva jednako. Osim toga čuva si neko bilje samo vlagu u zemlji tim, što dolnje lišće po okolini svojoj razastire i tim izparivanje ponešto prieči.

A što djeluju na životinje drugi zakoni prirode nego li na biline? Nesastoje li i one od sličnih elementarnih organa, bud mikroskopičnih bud povećih, naime od stanica i cievi, kao i biline? Nije li i njihov razvoj odvisan od zraka, svjetla, toplote, hrane i medjusobnog dojimanja, kao što je i razvoj bilina?

Dà, bilinam i životinjam cilj je razplod, t. j. množenje. Da pako do toga dodju, treba jednim kao i drugim shodnoga zraka, svjetla, topline i hrane. Gdje su te pogodbe povoljnije, biti će i razvoj bujniji. K tomu se pridružuje medjusobno dojimanje, t. j. medjusobno smetanje ili podpomaganje u razvoju, što je takodjer vele znatan faktor u množenju organizama.

Medjusobno dojimanje bilina je n. p. ako se jedno bilje medju drugim većim zaduši, sprhne i tim pruža onomu drugomu hranu; ili ako stavimo u ribnjak pun krapa nekoliko štuka, bude krapa polagano sve to manje a štuka sve to više. Krapi podpomažu štuke, a štuke smetaju krape u razvoju i umnažanju. To su medjusobna dojimanja neposredna, ali ima i posrednih.

Kad nas sve to na nikakav drugi zaključak dovesti nemože, nego da je cieli organični sviet, dakle i čovječanstvo, odvisno od svih onih navedenih vrsti upliva, dakle i od onoga zemaljske kore, nastaje napokon pitanje: čim sve upliva zemaljska kora na čovječanstvo i koje su posljedice tih upliva?

Zemaljska kora upliva na čovječanstvo:

1. površinom
2. vreli
3. bilinami i životinjami, što su na njoj; i
4. materijalom, što je u njoj.

Površina može biti ravna, brežuljasta ili bregovita. Brežuljaste su pokrajine najnapučenije, a velike ravni najmanje. Mirnije su doline napučenije od onih, kojimi često prolaze jaki vjetrovi. Slaba napučenost znak je slabe izdašnosti zemlje, dakle i siromaštva. Lik pako i izdašnost suvise većim dielom sa nutrašnjim sastavom zemlje. Nisu li stanari brežuljastih predjela jači, okretniji i veselije naravi od onih, koji živu u velikih ravnih? A neteku li iz te razlike potoci ćudi raznih struja, i neodsievaju li iz tih strujah takodjer razne duševne sposobnosti? Toliko o površini, ajdemo na vrela.

Što vrela nisu jednako porazdieljena, i tomu je uzrokom razlikost zemaljske kore, jer svako tlo nemože jednaku množinu vlage u sebi kriti. Odtud razna množina odtokah vlage, t. j. vrelâ. Korist pako vrelâ nemože tajiti nitko. U ravnicah vlaže vrela zemlju, te ju tim čine plodnijom, a u spustih tjeraju mlinove i tvornice, čim znatno uplivaju na imućtvo narodâ (pogledajmo kao za primjer samo sjevernu Štajersku, nam u tom najbližu.) Osim toga uplivaju vrela neporično i na zdravlje, pa zato i na krepkost narodâ, — a samo u zdravu i snažnu narodu zdrav je i duh.

Po Pettenkofer-ovih iztraživanjih imadu vrela znatan upliv takodjer na težko udomljenje, a lahak zator kolere. A zar je protivno: lahko udomljenje kolere, grozničavost kojega predjela i t. d. bez upliva i bez posljedica na žiteljstvo dotičnih krajeva? A nisu li i toplice vrela, te nepružaju nam li i one materijalnih i moralnih blagodati?

Ajdemo na treću točku. Biline trebaju osim topline, zraka i svjetla još i hrane iz zemlje, koja je odvisna od sastava njezina, jer je dokazao Albert Fallou god. 1862., da je bilinska hrana u zemlji razno porazdieljena. A nepobitno je, da se po množini i kakvoći flore ravna množina i kakvoća faune (životinja.) Gdje neima bilina, nemože biti ni biljojednih životinja, a gdje neima ovih, nemože biti ni mesojednih. A svakako stoji i to, da je bilje prvo vrelo hrane i za čovjeka, akoprem uzimamo mnogu hranu tek iz druge ruke, naime od životinja. Neima li dakle i hrana upliva na čovjeka? Sjegurno ima. Napučenost se ravna po množini hrane. Gdje neima hrane, neima ni ljudi (pustare), odtud si možemo protumačiti i slabu napučenost Krasa. Znademo napokon i to, da će krepka hrana bez dvojbe bolje nadomjestiti iztrošene česti u našem tielu od hrane loše, a čim je čovjek jači i snažniji, neće tako lahko podleći svakoj bolesti, kao što će kržljav, slabom hranom se huneći čovjek. Buduć pako svaka bolest ubitačno djeluje na organizam i ostavlja često kojekakovih zlih posljedica, koje pripomažu smrti pojedinaca a kržljavosti i izumrću čitavoga naroda, to iz toga nuždno sliedi, da će snažnijí, krepčijom hranom hraneći se narod biti jači i da će dulje živjeti.

(Nastaviti će se.)

Tiskom, troškom i nakladom **Drag. Albrechta.** Odgovorni urednik **Vjekoslav Klaić.**

Ovomu broju dodan je prilog od četvrt arka.

LISTAK.

Wallenstein na putu u Cheb.

(Slika na strani 339.)

U tridesetgodišnjem ratu 1618.—1648. bijaše vojvoda friedlanski Wallenstein vele znamenita ličnost. Kad je država Habsburgovaca na rubu propasti bila, ponudi se on sam caru, da će sa svojom vojskom spasiti državu i dinastiju. Oružje njegovo bijaše veoma sretno. Ali sreća njegova uzoholi ga, te on poče, kako mnogi tvrde, snovati sa Švedi proti gospodaru svojemu. U to ime podje put Cheba, ali tamo ga dne 25. veljače 1634. dade carski oberštar Butler po svojih oklopnicih ubiti.

Slika naša, izradjena vrstnim slikarom F. Pilotyjem, predstavlja nam Wallensteina, kako ide sa svojom vojskom prema Chebu. Vojska prolazi kraj groblja, u tetrivah sjedi zamišljen Wallenstein, te snuje o propasti svojega vladara. Pred njim jaši na konju astrolog (zviezdoslovac) Seni, koj mu proriče budućnost. Na groblju sjede dva radnika, zabavljena izkapanjem novoga groba, te gledaju vojsku i zamišljenoga vojevodu. Wallenstein nevidi groblja ni grobara, — on nesluti ni iz daleka skoru smrt svoju.

Kako su poganski Slaveni spaljivali i pokapali mrtvace.

Českí napisao Jos. Svátek, pohrvatio Sl. M.

(Nastavak).

U Poljskoj i Ruskoj pregledano takodjer mnogo mogila, a ostanke spremilo u mnoge zbirke. U tom se osobito odlikuje muzej u Vilni, koj se može uslied neumorne marljivosti vrstnog arkeologa E. grofa Tyszkievicza podičiti jednom od najboljih i najbogatijih arkeologičkih zbirka. Većinom su to žare, kameno i kovno oružje i nakiti, sasvim nalični na one u českih mogilah. U Gnjezdanskoj okolici razkopali g. 1836. mogilu, u kojoj bila medju drugimi i jedna napisom ukrašena žara. U okolici bijaše mnogo pališta, a slojevi pepela i kosti životinjske i ljudske dokazivahu, da se i ovuda tjelesa spaljivala.*

Arkeolozi mniju, da u grobovih i mogilah Slavena, stanujućih srednjom i sjevernom Njemačkom, Pomorjem i baltskimi otoci, imade spomenika toli pokapanja, koli spaljivanja mrtvaca. Već u prošlom vieku pregledavaše March mogile u Primorju i okolici historijske Rhetre, te je tamo naišao na prostrana pališta, na kojih se tjelesa spaljivala a pepeo u zemlju sahranjivao.** Najnovija iztraživanja Giesebrechtova i Lische-ova u tih pokrajinah dokazuju nedvojbeno, da su polabski Slaveni, kano što i druga njim srodna plemena, spaljivali mrtvace. Skorih godina pregledao je arkeolog Estorff temeljito iztočnu čest Hanovera, koja se o Labu oslanja. Sve ostanke i spomenike opisuje sustavno i brižno u svom djelu: »Heidnische Alterthümer von Ueltzen.“ I tamo nosi većina kosti biljeg, da su mrtvace spaljivali, a premnoge žare i bezbrojna zaista pališta, mjestimice nekoliko milja prostrana, svjedoče, da se je spaljivanje i ondje rabilo, te da su isti običaji bili u najskrajnjem, najzapadnijem ogranku Slavena, koji sred njihova siela pod Karpati i u ruskih stepah.

Preostaje nam jošte, da reknemo koju o slavenskom običaju, spaljivati s lješinami i razne. životinje. To možemo smatrati žrtvom podzemnim bogovom, koji će dušom po smrti zavladati. Spomenusmo već, da su žene pokojnika skončavale život svoj na lomači, a buduć su tim same sebe žrtvovale, možemo to isto tim većma mišljeti o životinjah, koje žrtvovahu nad humom, kako bi se duša pokojnikova dostala pokoja i blaženstva. Taj običaj opažamo i u drugih naroda, a spominje se već u najstarije doba, kad je rieč o spaljivanju ljudskih lješina, da su i životinje spaljivali na grobu. Mnogi su narodi tu ideju toliko daleko izvadjali, da nisu ni ljudskih žrtava štedili, poimence Germani, koji su činili uploške toliko vjerozakonom posvećenih okrutnosti, koliko nijedan drugi poganski narod. To potvrdjuju sve njihove priče i edde, koji pričaju samo o krvi, samo o ubojstvu. Za te nadgrobne žrtve birali su Germani osobito djecu i robove, neka tobož sliede gospodara svoga u nov život, te neka ga ondje iznovice služe.

Da li je i u Slavena bio taj okrutni običaj, nije stalno dokazano, pa prem mnogi izpitivaoci to misle, to se taj običaj protivi mirnoj i plemenitoj ćudi i cielomu životu Slavena, te možemo smjelo nijekati, da su naši predji poput ostalih poganskih naroda žrtvovali ljude bogovom za žrtvu. Nu kod svih slavenskih plemena se bilo običajilo žrtvovati životinje; to nam dovoljno potvrdjuju ostanci u mogilah. Kako Kalina i Krolmus tvrde, imade i u českih mogilah spaljenih životinjskih kosti; to isto valja i o poganskih grobovih u drugih slavenskih plemena. Tako je Wagner u Türingiji i uploške u srednjoj Njemačkoj naišao na ogromno palište, po njih nebrojene žare kosti veprove, jelenje, srneće, za tiem prosa, pšenice, žira i drugih prirodnina, koje su bogovom žrtvovali. Estorff govori takodjer vrlo često o životinjskih kostih u polabskih mogilah, a vrlo je važan dokaz, što se u Českoj u Libkovicah nedaleko Řipa i po čitavoj okolici odkrilo, da medju mogilami i grobovi s ljuskimi kosturî imade i posebnih pališta, a u njih jednom konjske kosti, u drugom govedje, u trećem svinjske, ondje ovčje, tamo jelenje, a medju timi imade grobova s ljudskimi spaljenimi kostmi. Odatle se može suditi, da su spaljivajuć ljudske lješine žrtvovali različite životinje. Svaka žrtvovana i spaljena životinja imala je posebni svoj grob, u koj su često metali i žare s njihovim pepelom, ako kosti nisu bile samo jednostavno u zemlju složene, kano primjerice na Řipu, na Slanskoj gori, na Višegradu itd. Kano što su drugi narodi žrtvujuć ljude, mišjeli da timi žrtvami daju bogovom podzemnim zadovoljštinu, mišljahu to isto i Slaveni.

Da poganski Slaveni na druge žrtve ni mišljeli nisu, vidjeti je iz čitave ove napreme i kulta reć bi tih žrtava, koj se pokazuje u poredanju i brižnom razdieljenju životinjskih grobova.

Nu dokazasmo li, da su vrlo različiti narodi sažigali mrtvace već u pradavno doba, bit će nam tim laglje dokazati, da su mrtvace i jednostavno pokapali. Da se je pokapanje toliko razprostranilo, pripisuju mnogi doticaju poganstva s kršćanstvom. Al sve da historija i može to dokazati, da je pokapanje poganskim narodom rabilo već davno prije raširenja kršćanstva, nezgadjaše se to ipak toli često, kao onda, kad je svjetlo vjere kršćanske počelo liti svoje trake i u tamne gajeve poganske.

---

* Briefe über slavische Alterthümer von Wolanski.

** March, Beiträge zur Erläuterung der obotritischen Alterthümer.

Kao što smo pod zemljom našli neoborivih dokaza, da su se tjelesa spaljivala, upravo tako možeš čitati, reć bi, već u ono doba, kad je kršćanstvo tek u zametku bilo. Uzmemo li, da je naravnije, dosljednije i važnije po ćud čovječju spaljivati mrtvace, to se ipak nemože nijekati, da su skoro poslije spaljivanja uzeli mrtvace pokapati. Postupak taj odgovara svojom jednostavnošću i neudobnošću posve davnomu stanju poganskih naroda, koji su bili na prvom najnižem stupnju naobraženosti, a kako nepoznavahu većih potreba, predavahu tielo ljudsko majci zemlji isto tako jednostavno, kako im je i život jednostavan bio. To dokazuju takodjer grobovi gotovo po cieloj sjevernoj i srednjoj Europi te većem dielu sjeverne Azije, u kojih su našli ljudske kosture bez svakoga nakita. Obično pripisuju te grobove zbog siromaštva i primitivne napreme nekomu narodu sjevernoga tobož plemena, koj da je stanovao u ovih predjelih davno prije dolazka indoeuropejskoga plemena, te vrlo malo trebao za svoj život.

Što o tom pradavnom narodu valja, može se reći i o potonjih narodih plemena indoeuropskoga, koji su svoje mrtvace to spaljivali, to pokapali. Reć bismo mogli i to, da je taj običaj bio nuzgredan uz protivni obćeniti običaj spaljivanja. Iz dobe prvog naseljenja plemena indoeuropskoga u srednju Europu su izkopani grobovi, u kojih se našlo jedino bakrena ili broncova orudja — tada se još ništa nije znalo o željezu, — pa ipak već tu nalazimo kosture sasvim sačuvane, uz njih mjedeno ili broncovno orudje. S toga se može ponekle prosuditi, da je u davno doba bilo i pokapanje običajno, prem se nemože izvjestno reći, kada su lješine spaljivali, kada li ukapali. Uzroci toj razlici će nam jamačno ostati za uviek tamni i nepojmljivi. Mnogo jih spominje, da je u Slavena nasilna smrt mnogo vriedila, s toga da su ubijene ili u boju pale pokapali, naravskom smrću umrle spaljivali.

Ostavljajuć to nedostatno razsvietljeno polje, latit ćemo se dokaza, koji nedvojbeno dokazuju, da se tjelesa mrtvih već u pogansko doba pokapala. To nam dokazuju obreti u svih zemljah, kod svih naroda. Podobno, kako se dokazalo spaljivanje, dalo bi se dokazati, da su svi narodi ovoga svieta pokapali mrtve, nu primjeri o tom su u obće toliko poznati, a običaj taj drže po sadanjih nazorih toli obćenitim, da bi bilo suvišno razpravljati pobliže o tom. Da spomenemo samo susjede Slavena, Germane. Oni su stranom spaljivali, stranom ukapali, i to kako Tacit piše, vrlo jednostavno, a oružje davali samo junakom. Da li su Slaveni u davno doba ukapali lješine, nemože se dokazati; nu tvrdilo se je, da je uvedeno ne mnogo poslije spaljivanja. Pravo se može uzeti da se je razširilo pri doticaju poganstva i kršćanstva. Kako su Slaveni bili na sve strane sa susjednimi narodi i kopnom i vodom u mnogostranom savezu, a promence s Grci, doznavali su već u prvih vjekovih po I. za običaje kršćanske, te jih i medju svojimi uzeli širiti. S toga i nalazimo iz ove dobe, kad se je kršćanstvo s poganstvom o vladu uzelo natjecati, u slavenskih zemljah večinom na mogile, a u njih na kosture, samo onako u zemlju metnute te zasute. U kasnijih vjekovih postadoše i ti grobovi savršeniji. Kako su ih gradili, spomenut ćemo poslie, kad budemo opisivali mogile i grobove. Iz te dobe potiču mnoge izkopine, gdje su pališta i grobišta na jednom te istom mjestu; u neposrednoj blizini žara i spaljenih kosti ima ukopanih tjelesa i čitavih kostura. Takih mjesta ima poimence u srednjoj Českoj.

(Konac sliedi.)

Književnost.

Vetera Monumenta Slavorum Meridionalium historiam illustrantia maximam partem nondum edita ex tabulariis vaticanis deprompta et collecta ab Augustino Theiner. Tomus II. Zagrabiae 1875 To je naslov knjizi velika formata sa 346 strana, koju je izdala naša akademija troškom svoga pokrovitelja Štrosmajera, komu je i posvećena. Prvi dio tih spomenika izdao je sam Theiner još god. 1863. takodjer troškom Štrosmajerovim. U drugom dielu nalaze se spomenici od g. 1524.—1800. sa nekoliko dodataka vieku XIII. i XIV. Djelo stoji 10 for.

Izdanje je rukovodio dr. Rački te je i predgovor napisao. —

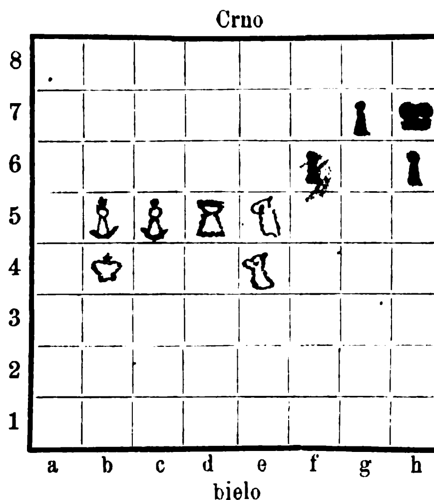
— Specialgeschichte der Militärgrenze. Aus Originalquellen und Quellenwerken geschöpft von Fr. Vaniček pension. Gymnasialdirektor. I.—IV. Band. Wien 1875. Za sada, ne znamo zašto, neima toga djela na prodaji.

— Bulgarski narodni piesne. Chasons populaires bulgares inedites. Texte et traduction. Paris, Maisonneuve. To je naslov zbirci narodnih pjesama, koje je sakupio, preveo i raztumačio Francez A. Dozon bivši konzulom francezkim u Filipolisu. Kako se Francezi osobito zanimaju u novije vrieme za Slavene, vidi se i odtud, što baš srdačno pozdraviše njihovi listovi taj Dozonov rad. Dozon je davno prije preveo i naše narodne pjesme na francezki. Preporučamo tu sbirku prijateljem slovinske pjesme. Dozon sada boravi u Janini pa sprema za tisak djelo o rabanaskom jeziku.

— Časopisi u Parizu. U Parizu izlazi svega 754 periodičkih časopisa, i to 35 theologičkih, 63 pravničkih, 10 zemljopisnih i povjestnih, 56 zabavno-poučnih, 15 pedagogičkih, 53 filozofijskih, jezikoslovnih, ethnografskih i bibliografskih, 11 slikarskih, 8 graditeljskih, 5 arheoložkih, 15 glasbenih, 78 tehnoložkih, 69 medicinskih i ljekarskih, 23 pomorskih i vojenih, 18 gospodarskih, 8 kazalištnih, 47 obrtnih itd. Političkih dnevnika ima 37. Ovom zgodom budi spomenuto, da glasovita francezka spisateljica George Sand dobiva za svoj roman, što ga u „Revue de deux Mondes“ priobćuje, od svakoga tiskanoga arka po 1000 franaka.

Šah — problem.

(Sastavio ga A. Brodszky.)

Častnici bieli:

Kralj B_4
Kula D_5
Lovac B_5 C_5
Konjic E_4 E_5

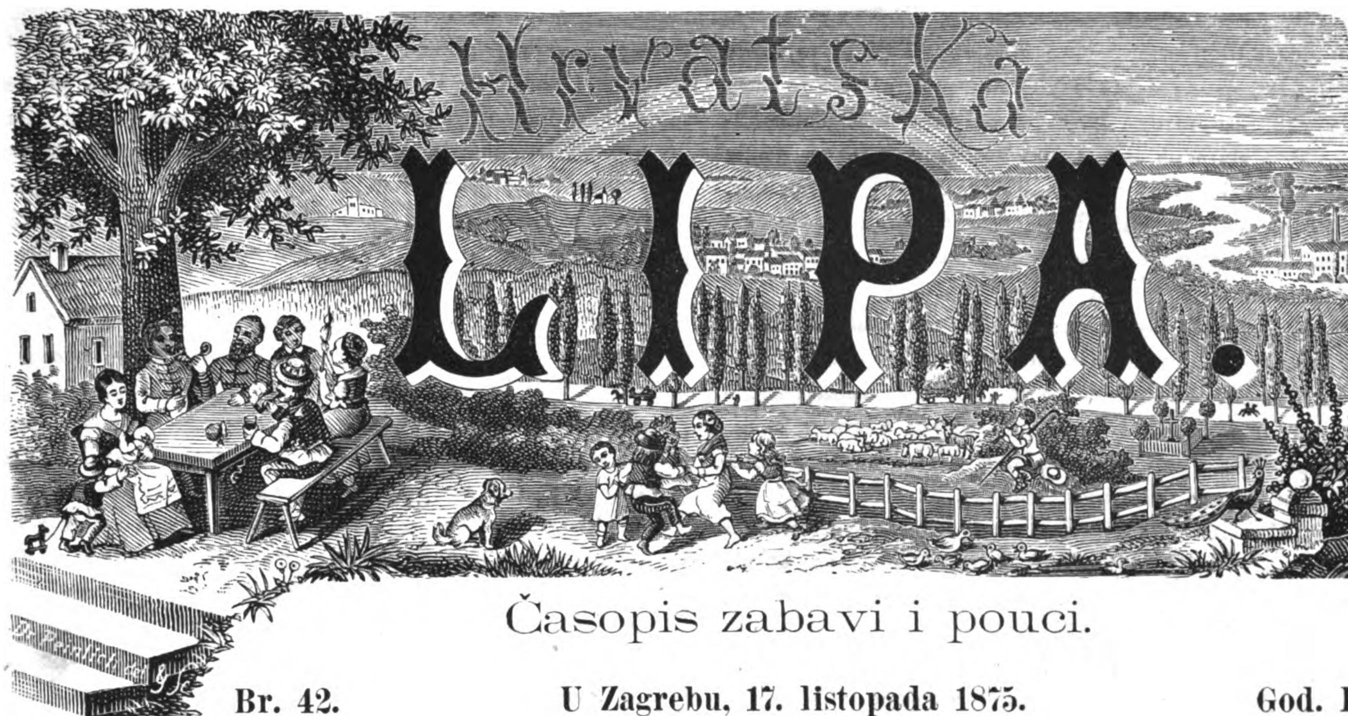
Častnici crni:

Kralj H_7
Momci G_7 H_6

Bielo vuče i matuje u trećim potezom.

Tiskom, troškom i nakladom Drag. Albrechta.

Odgovorni urednik Vjekoslav Klaić.

Časopis zabavi i pouci.

Br. 42. U Zagrebu, 17. listopada 1875. God. I.

Izdaje se svake nedjelje. Godišnja ciena 4 for.: poštom i domaćim u kuću 5 for. Rukopisi se nevraćaju.

U vinogradu.

Spjevao Hugo Badalić.

Kroz lišće žuto duje već
Jesenski vjetar ledni,
Vrh zemlje list će skoro leć:
Opústit kraj će biedni.

Ko nekoć — s tobom sjedim sâm
U tvome vinogradu, —
Al kako danas čudan čam
Po mome rije jadu!

Iza nas leže vieka tri:
Tri strašna, duga ljeta;
Je l' sjena tvoja, il' si ti,
Što danas mir mi smeta?

Na snieżnu tvoju bielu grud
Kô nekoć — spuštam glavu:
Kô nekoć — na nju spuštam trud,
Svu svojn čast i slavu.

Al tiho jeći srca jek,
Polako srce bije;
Zar kam u grudih čami tek,
Zar srdca više nije?

Proražen strahom — glavu tad
Sa grudij maknem tvojih; —
Ti reče: „Dragi, koji jad
Svu dušu ti posvoji?"

A ja — ko nekoć — ruke snieg
Prinesem svojim ustim;
Ti drhtnu, reče: „Gle ti njeg'!"
Ja na mah ruku pustim.

O, šta je tebi, dušo, šta?
Rad čega drhće ruka?
Zar mene te je tako strah,
Il himba to je púka?— — — —

Al kad ti pogled vidjeh tih,
Gdje niem se, staklen koči;
„To nisi, dušo, nisi ti,
To nisu tvoje oči!"

To nije onih očij sjaj,
Ni lišca rumen rujna:
To nije više pogled taj,
Što tješi mene nujna.

Medju to dunu vjetar ljut,
Zatrepti list na dubu,
Sve ko da šapće: „Zadnji put
Još gledaš svoju ljubu."

Od onog časa više ja
Nesmotrih nikad tebe;
Da l' živeš ti? Ah, tko to zna?
Al mene srce zebe.

U srcu mome biesni već
Odavna vjetar ledni, —
A bura će se ota sleć,
Kad smirim život biedni. —

Paukove mreže.

Crtica iz života. Piše H. Badalić.

(Nastavak.)

Brzo se preporučismo i odosmo. Kad smo bili već na ulici, sjetih se prstena.

„A prsten Maksime?"

„Evo ga na prstu. Nek bude: sutra ću ga vratit."

„Hoćeš, hoćeš", pomislih. „Baš ti liepo pristaje! A i treba ti ga kao kozi nož!"

Zakrenusmo opet kroz gradski perivoj na Landstrasse. Ples na ledu već prestao, glasba već više nebijaše ondje. Samo nekoliko se osoba još sklizalo, a medju njimi i naša crnka. Sad mogosmo podulje motrit

njeno lice i njen stas — a i Maksim, koji se je svoje Karoline za danas dosta nagledao, prizna, da je naša crnka ako ništa drugo ipak veoma žanimiva. Tako stigosmo do „zlatnoga lava.“ Sav se narod izkupio, da se malko na božić po domaću zabavimo. Stari gostioničar, pravi debeljko i koreniti bečki poštenjaković, iznenadio večeras svoje vjerne goste vinom, na kom je, kako on reče, mačak deset godina sjedio.

Tu pri čaši dobra vinca nije manjkalo i dosjetljive zabave. Osobito se Kec razigrao, te stao pripoviedat sve do slovca, kako smo se u „obitelji“ zabavljali; o protestantih u desetom vieku; o Jules-u Verne-u, o englezkom jeziku i napokon o zalozih i Karolininu prstenu.

„De pokaži Maksime prsten!“

A Maksim se razljuti i nehtjede onaj večer ništa govorit; za malo da nije Keca izlupao, kad ovaj htjede da nariše narodu onu scenu, kako je Maksim stajao kod peći i kako su se ljubakali.

„To mi je hvala sad, jel gazda?“ srdito reče Maksim. „Pohvali se i drugi put! S bogom.“ I ode.

Digosmo se i mi. „Još će ga se natuć kod kuće!“

„E hoće da! Nesmije on pisnut!“

V.

Prošle dvie nedjelje, prošla i treća. Poklade nastale: nasta veselje i slava, al tužnomu narodu nikad sunce na vrata. Ej čemu ti i veliki grad, kad ti je svejedno, jesi li u Beču ili u Frkljevcih?

Maksim od one večeri zlo se pazio s Kecem i kako nam ovaj reče, još su se i kod kuće riečkali. Nije se ni s nami razgovarao — niti je htio i s kim po smotke, nego sve sâm za se. „Razbolit će se od jada“ mišljasmo mi, a kad tamo on sve deblji i sve mu brada ljepša.

Obitelj dolazila po svom običaju kadkad k „zlatnomu lavu“ na večeru. Al kao da su se izrodili. Prije uviek, kad bismo jih pozdravili, oni liepo odzdravili, a sad tek hoćeš, nećeš! Ej to je Maksim kriv: platit ćeš ti to! Svaki čas ga koji nategnuo i bilo kraj sve muke toliko i takve šale, da je Maksimu sve dogrdilo i da je jedva čekao, kad obitelj dodje u gostionu, da može ondje malko odahnuti.

Od sad s nami ni u kavanu. A i kako će? Svaki dan siromah u pet sati gramatiku englezku pod pazuho pa hajd na lekciju.

„Valjada je već stotinu vježba napisao“, reče nam Kec. „Sve tamo nešta piše: I love, she love, we love; a hrvatski glagol „ljubiti“ u svih vremenih liepo izpisao.“

„Ti ljudi počeli gramatiku kod glagola „ljubiti“ pomislih ja. „Daleko će doć: on u englezkom, a Karolina u hrvatskom.“

„Čuješ Keče“, rekoh ja. „Neće bit dobro: Maksim će se sve više udomit u kući, čim ga mi budemo više od sebe peckanjem odbijali. A gdje su nam i pjesme njegove? Već ti liepo izmiri se s njim; njemu je i onako težko što te nemože umolit, da mu jih prevedeš! Ja ću reći i ostalomu narodu, nek miruje za sad u njega!“

„Dobro, dobro. Vidit ćemo.“

Dok smo s Maksimom bili u maloj zavadi, mi smo medjusobno u liepu skladu živjeli: samo nam Tunja neprestano dosadjivao svojimi govori. Bio on čovjek, koji će poput starih sofista o svakoj stvari „pro i contra“ govoriti, kako vas volja. Kad nam on stao onako pričat, kako mi imamo biti klasični a ne moderni ljudi, ili na staru godinu pri večeri stao izvijat zdravicu „čovjeku“ i cielomu čovječanstvu i završio klasičnim koncem: Živio, vivat, es lebe hoch der anthropos, — nekoji od nas, kojim bi dogrdilo, izišli bi napolje, a drugi od jogunstva, kano tobož uzneseni Tunjinom oracijom, derali bi se i pljeskali više nego u zagrebačkom kazalištu, kad koji pjevač pusti glas te zagrmi poput Diomeda. Al krunu svojim govorom nasadi Tunja filozofskom disertacijom, kad je jednom, baš pri razgovoru o Maksimu, razpravljao o qualitativnoj i quantitativnoj volji, što nebi pas s maslom pojeo.

A svoje glave, i vazda najpametnije što on veli.

Jednoga dana dodje kao mamen medju nas na ručak. Sjedili mi u najljepšem razgovoru: Kec i Maksim od nekog se vremena opet pazili, a i mi se š njim izmirili i nedražili ga.

Zaleti se Tunja i poče onako zasipan:

„Gdi smo sad narode? Novitet od Offenbacha! U Karltheatr-u! Večeras idemo svi. Schneeball, Schneeball!“

I sjede. Rekosmo da nam se neće.

„Ta kako nebiste išli. Tako nešta vidjet, to kod nas nerodi! Dá, samo da vam je u „Burg“ ili u veliku operu: a ja vam kažem, vi ćete ići večeras u Karltheater, ili ste svi po redu filistri, jednostrani ljudi. Gdi ste sad?“

Još nebi dosta. Razžesti se Tunja.

„Samo iz gostione u kavanu, iz kavane u gostionu! Liepi ste šijaci!“

E kad nas tako nagrdio: nehasni — valja poć. Dogovorimo se i nagovorimo Maksima, nek ide i on. Da pravo rečem: najviše smo radi Tunje išli.

„Bit će smieha narode.“

Kupismo karte u parter za pô ciene u „Lesehall-i“, i sastadosmo se u kavani te oko 6 sati podjosmo u kazalište, da ujagmimo zgodna mjesta.

Svjetina grne kao na čudo: sam „maestro“, — pardon — to je ime uvredljivo — kompoziter glavom dirigira danas. Čekamo čitav sat, gurkamo se i namještamo kako koji može; najednom se ukaže pri orchestru ćelava glava, dosta duga zavinuta nosa sa cvikerom osedlana.

Urnebesni pljesak i gromoviti: „Vivat.“ A Offenbach stupio na svoje mjesto i stao se obćinstvu klanjat, te jedva dočekasmo, da se buka smiri i opereta počne. Digoše zastor. „Schneeball“ poče. Tunja razvalio usta i oči, pa zuri i sluša. Takav grozni nesmisao još nije preko dasaka prošao, kao što je ovaj: na takav libreto samo Offenbach može komponirat.

Igrale najbolje sile Karltheatra. Mila Röder, Knak, Matras, Blasel: imena sjajna u poviesti operete.

Svršio se početak nesmisla, to jest prvi čin. Opet pljeskanje i urnebes.

A Tunja stao, pa nas motri.

„Jel vam žao sad, ha? Oh, oh — ovaj Offenbach, a onda Blasel i Matras! Joj, joj, kad ćemo mi Hrvati takva što doživjet. Nikad — nikad! Čovjek bi zdvojio o budućnosti hrvatskoga naroda, kad vidi, kako slabo napreduje umjetnost naša!"

„Hà, hà!" Nasmijasmo se tako, da je sve iz loža na nas pogledalo. Naš doktor Knifling, (kako mi zvasmo prijatelja, mojim čitateljicam dosad nepokazana,) ljudski izprašio Tunju, a ovaj se razljutio i u srditosti svojoj odmičuć od nas, stade nekomu starijemu čovjeku na nogu, a ovaj sirotu Tunju opet s druge strane stao častit pravo po bečki. A Tunja, koji nikomu dužan neostaje, izpriečio se na toga debeljka, i napokon kad mu već dogrdi, reče on poštenomu čovjeku tomu, da on na peti očiju neima, i ako će da ga nitko negazi, neka sam bolje pazi na se, ili neka liepo noge turi u džep, pa će bit dobro.

Sve se oko nas uzbunilo. Eto neprilike narode. „Bežte Slaveni, bežte Hrvati", vikao Tunja, i šuknuv rukom jednom u kose a drugom prihvativ svoju bradicu, pogleda na lože.

„Oho narode, pogledaj der onu crnku tamo u drugom katu! Kako se je nagnula i kano da sluša, što to biva!"

Pogledasmo na drugi kat.

„Ta to je naša crnka sa leda", u jedan glas Kec i ja zaviknusmo.

„Jest ona glavom" potvrdi Maksim, te na mah svoju zurmu naperi na nju.

„A s kim to sjedi? Nekakav impertinentno plavi delija ziba se kraj nje na stolcu."

Još nismo pravo ni razložili narodu ja i Kec, kakva nam je to crnka, a zastor se opet diže, jer je svjetina grozno nestrpljiva bila, udarajuć nogama o pod i rukom o ruku: baš sve kao i kod nas!

Što se je dalje na pozorištu dogadjalo, slabo smo marili. Izveli tamo nekakva u medvedju bielu kožu odjevena „umjetnika", ovaj stao zievat na pozornici i krivit se onuda — potari ga sveti križ! Tad se uzpeo na drvo i pustio čitavu četu pred sobom defilirat. Velika slava u publici. Na jednom se mienja prizor: naš medo sgurio se u gajbi i klanja se na medvedju slavnomu obćinstvu, koje od veselja nezna, šta će, i jamačno se raduje vidjet takoga representanta sjevernoga pola. Pa šta ćeš više za trideset novčića? I pravo nam reče Tunja, da nam neće žao bit! Pa tek ona božastvena muzika! Offenbach po navadi najprije sebe dobro pokrao, a onda pobrao sve što mu pod ruku došlo: iz „Trovatora" „Ernanija", „Marthe" i koliko je već tih opeřa, i sve začinio tako, da bude skladna cjelina.

Kako rekoh, — vidjesmo to i nevidjesmo; oči se naše najradje uzpinjale tamo do naše crnke i jedva dočekasmo, da mine predstava, te pohitismo kano u dogovoru, da ju vidimo, i da saznamo, gdje stanuje.

Izletismo pred kazalište. Ogledamo se na sve strane. Al je fijaker bečki brži od nas. Mi taman okrenusmo se, — fijaker skoči sa sjedala, otvori vrata i — naša crnka i onaj plavan sjedoše u kola.

Narod stao pa gleda. Tunja i Maksim sve onako trudni pokušaše poteći za koli. Dà, stigni ga, drži ga! Jeste l' pri sebi, ljudi, šta radite?"

A Tunja i Maksim zasipani rekoše, da je fijaker krenuo u grad. Još se Tunja žestio na sve fijakere i spustio fulminantan govor, u kom je dokazivao, kako fijakeri nebi smjeli naglo gonit. „Voze, brate, kao biesni! A sade bežte Hrvati; jedanajsti je već sat, ja sam jako gladan i žedan; kod zlatnog lava kratko vrieme prosjedimo, ja sam bogme i umoran."

„Živio Tunja, on je doista naš benefaktor noćas."

„Pa i jest on. Što se izpije večeras, to Tunja plaća."

U našoj gostioni već prilično prazno. Samo kod poznatoga stola sjedi sveta familija, pa jednako čeka.

„Već ako si jim, Maksime rekao, da ideš u kazalište?" zapitam ga.

„Ala si smiešan! Da bogme da sam jim rekao. Pri lekciji rekoh, da idem s vami. Eh, valjda i treba da znadu, kamo ću; ja mislim tako."

„A boga ti, je l' plakala Karolina?" pecne Tunja.

„Plakala? Šta bi plakala? Bilo oko malko vlažno, te mi reče: „Ja se srdim na Vas", ali onda, kako je blaga srdca, milo me pogleda, pa će reći: „No, možete — možete ići danas; ali se samo požurite: mi ćemo vas čekat. Je l', mamo, večerat ćemo u gostioni!"

„Ej žuri se, žuri. Samo da nije one druge crnke, za kojom si se sa mnom žurio", zlobno zadere Tunja.

Maksim se opet razljuti i ode tamo k obitelji, koja ga svesrdno primi.

Mi k našemu stolu. Al da vidiš! Ivica — naš, „lipuškasti" Ivica, (tako ga zvasmo, a ja to zaboravio na početku vam reći) — Ivica se razvalio na stolcu uza nekakav beafsteak s jajetom, a pred njim čaša pive.

„Bio doista na šetnji", rekoh ja, „pa se umorio."

„Na lovu", primetne Kec. „Al negovorite ništa: on će nam sve sam pripoviedat, a i lagat će dosta; ja mu ni polak nevjerujem."

„Mani se ti večeras piva! Tunja će vina naručit", pozdravismo Ivicu. Sjedosmo uz njega. Razgovarali se mi poslije o kazalištu, crnki i Tunji, a ne prodje ni po četvrta ure, Ivica u čudu, što ga nepitamo, gdje je on bio, poče sam, baš kako Kec reče, pripoviedat, da je on bio večeras na ročištu sa nekakvom Idom, veoma ljubeznom djevojkom, koja tu blizu šije, i kako se liepo sve do sad zabavljali. Izvadi i njenu sliku, te slavodobitan ju pusti od ruke do ruke.

„Nije istina. Ivica opet šara", poče Kec.

„Kako nije istina, dragi Keče. Prekosutra podji sa mnom tamo blizu naše kavane. U Ide je liepa drûga Malvina, pa da budemo svoji, dragi moj."

(Nastaviti će se.)

Razkošnikova smrt.

Poljski napisao J. J. Kraszewski, pohrvatio Sl. M.

(Konac.)

Sumornost i mamurnost pojavila se na svih, san jim sklapaše vedje, glasba još svirala, svjetiljke gorjele, ali gostovi poniknuše glavami te driemahu pred posudami vrućeg punča. Napokon usnuše sanak Ivan, Edvard, liečnik i svi ostali, sjedeć na stolcih, foteljih i mekoslonih. I glasbenici, razbacav prazne boce; polegoše trudni na klupe. Bila već treća ura, al noć još tamna, crni oblaci osuli nebo, nekoliko težkih kapi dažda udarilo glasno o prozore . . . u daljini grmljelo.

Sve spava.

U čudnih snih jim se prikazivala zabava i okrutno ždrebanje, težki jim se uzdasi kad i kad iz prsiju vinuli, a san i vino jim se sleglo poput olova na prsa i u glavu, dušeć jih. Sve jih najednom probudila krika, zovnja i svjetlo, što je u trenutak razsvietilo dvoranu. Prenuv se oda sna stajali tu bliedi i slabi.

Prozore već lizao plamen, stiene i svod gorjele, stoji prasak greda, lomljava zidina, krika i vika pogorelaca i gasilaca; vatra u kući i svud naokolo.

Svekolike jih spopao strah, neizvjestnost, očajanost, kudgod pogledaju — svud vatra i oganj: vrata, prozori, svod, pod gori, nad glavom i pod nogama jim gori.

Hoće uteći, al su stube već izgorjele. Viču, jauču, čupaju si kosu, prepiru se, misleć da je taj grozni svršetak gostbe samo san.

I Ivan se prenu, pogledav naokolo nadje se usred kurnjave dima, stienami liže plamen, a gosti se raztrkali, razbjegli, skačuć prozori, lamajuć rukama, k tomu krika i buka te stotine groznih prizora . . . vidi, kako jih nestaje u dimu i vatri.

Jedan se jedinac, kleknuvši sred dvorane, moli bojazljivo, plače očajano, neznajuć jadnik, kako da si pomogne. Ima ženu, djece, star je — blagosivlje se škapulirom i plače. Mladji si lomili vratove, skačuć s prozora, ili padali, spješeć niz ljestve, koje jim s ulice pružilo.

Dr. Josip Šloser vitez Klekovski.

Uzalud vikaše Ivan u pomoć, nitko se na nj ma ni da bi osvrnuo, nitko ga neslušao, svaki bježao na vrat na nos, zabavljen svojom pogibelju, te letio ili očajano stajao. Prasak vatre, lomljava greda, pa k tomu krika svjetine na ulici nadvikala slabački njegov pomagaj.

Ni liečnika ni prijatelja nema uz njega — nema sluge — nema nikoga — krom nekoliko sjena, koje se previjale sred plamena, koj mu se sve većma bližio, — već se prihvatio krova i stropa, koj se poče praskom prolamati; oni, što još ostadoše neće ni blizu k njemu — svaki gleda, kuda će umaći.

Nestalo je zlata i vaze — odnio to neki domišljan u obćoj smutnji — zlato bilo spašeno — njega nehtjede nitko spasiti.

Buka svedj jača. Plameni svedj jasnije plansaju, a viku na ulici sve slablje čuti.

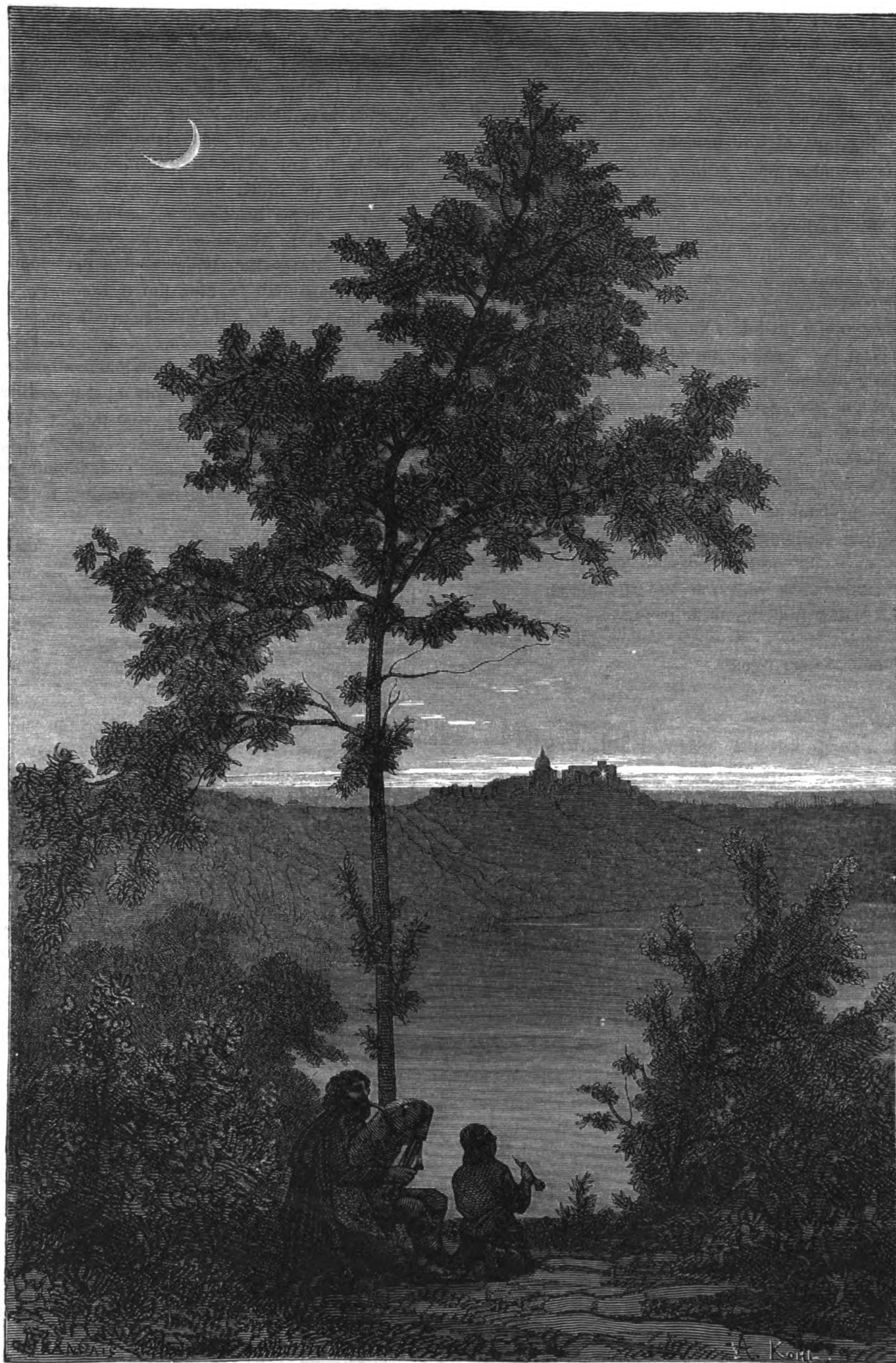
Do mala nema već nikoga u dvorani — nikoga. Prozori su razbiti; pod je pun črepovlja od šalica, čajnjača boca, čaša, vaza; ostadoše samo ruševine, nad kojimi plamen kruži u veliku viencu.

Sred te pustoši Ivan je sam samcat — Ivan, koj je još pred koj čas pri gostbi imao *toliko* prijatelja i drugova, nema sad nikoga — umire na lomači poput Sardanapala, pače još groznije, jer umire — sam.

Nemoćan, slab, uplašen, upiruć oko u razornicu vatru, koja mu pali cio stan, sjedi u mekoslonu. Vjetar se igra njegovim odielom, šibajuć ga iskrami i gustim dimom po licu. Pregorio pod, s jedne strane se provalio, na drugoj — gdje Ivan sjedi — još se drži. Ivan sjedi, nemoguć se ni ganuti, uzalud traži očima, neide li tko — nitko, nitko nedolazi.

Vatra mu se sve većma bliži, da ga trpećeg najveće i najgore muke zahvati i spali. Takovoj smrti, koja ga je imala prije poput inkvizicije mučiti, te mu svaku mišicu, svaku kost, svako udo posebice spaliti, nije se Ivan nadao.

Sabravši zadnje sile, htjede ustati, opazio je naime još jedna vrata u sobe, kojih požar nije bio zahvatio — i prozorom je mogao uteći — bar kušati je mogao.

Albansko jezero i Castel Gandolfo.

Podignu se, htjede se dići, al oslablje, te se sruši na stolac — već je preslab.

Bilo mu dakle čekati na smrt, prikovanû na stolac, bez pomoći i nade, i gledati kako plamen liže stolac, na kom sjedi.

Htjede se opet podići, te baciti u oganj, nebi l' tako brže poginuo, al i to nemože.

Zašto neumriet prije jednog sata, uzdahnu, težko se ogledav i videć, kako stolac gori.

A požar razpiren vjetrom pali, ništi i razoruje sve. Ivan čuje, kako mu nad glavom grede praskaju i padaju na pod; pod se iznovice prolomi, a otvorom probuktje plamen.

Goreće grede padale oko njega, žeratak i iskre udaraju mu u lice i padaju po odielu. Stolcu uzele noge gorjeti. Da pobjegne — preslab je. Pogibelj biva svedj veća, odielo mu gori, pod mu pod nogama odmiče, kosa mu se prismudila.

Još jednom se napregnu, da pobjegne, opet se sruši, ali kako pregorjeli stolac nemože držati tolika bremena — prolomi se, a Ivan licem padne u plamen. Još časak jeca, kušajuć oslabljelim rukama trnuti vatru, ali pod se poče raztvarati i prolamati, plamen ga okruži, — mjesto zraka udiše vatru, te mu spali prsa. — Sve se streslo a Ivan s gredom, na koju se bio srušio, padne, a nanj se srûši krov i krovište i ciela kuća, pokriv ga u svojem rušu za uviek.

Dr. Josip Šloser vitez Klekovski.

(Slika na strani 346.)

Pojedine znanosti slabo su dosele u nas obradjivane bile, a nije to nikakvo čudo. Negovoreć o prošlosti, uvidit ćemo, da od preporoda našeg pa do danas imadosmo već dobrih pjesnika, prozaika, jezikoslovaca i istorika — ali ne tako prirodoslovaca, matematika, kemičara itd. I to se lako pojmiti dade. Svaki narod u svom preporodu najprije poradja pjesnika, jer ovi u takvih vremenih svojimi žarkimi pjesmami oduševljavaju duhove i kriepe jih u borbi proti narodnjim neprijateljem.

Al za pjesnici počimlju se pomaljati i ljudi, koji iztražuju prošlost svoga naroda, jer narod želi znati: odkud je? kakva mu je prošlost? Al nezaostaju pri tom ni jezikoslovci, koji proučavaju najljepši dar, što ga je bog pojedinim narodom udielio: jezik. Sve je to nešto idealnoga, što rado privlači k sebi duhove. Jezik, istorija, poezija to je nešta, što pripada pojedincu narodu, što pojedini narod označuje kao nešta samostalna i odieljena od ostaloga svieta.

Prirodne nauke nisu takve: svaka njihova stečevina jeste svojinom čitava svieta, a ne pojedinca naroda. Ote nauke nezamamljuju onako preporadjajući se narod, košto jezik, istorija i poezija.

A i kad već narod počimlje baviti se takvimi naukami, i onda počimlje najprije svoju domovinu proučavati — a tek kašnje dolaze ljudi, koji njeguju svoju nauku kao nešta, što pripada cielomu čovječanstvu.

Mi imademo Preradovića, Mažuranića, Njeguša, Kukuljevića, Račkoga; Jagića, Daničića: ljude, kojim je ime i izvan granica naše domovine poznato — ali gdje su nam prirodoslovci?

To je polje u nas slabo obradjivano, al od ono malo ljudi, koji su na tom radili, dično mjesto zauzimlje akademik dr. J. K. Šloser vitez Klekovski, čiji kratki životopis priobćujemo našim čitateljem.

Dr. J. K. Šloser rodi se god. 1808. u Heinrichswaldu u Moravskoj. Gimnazijalne nauke polazio je na raznih gimnazijah, a filozofiju u Brnu. Po tom ode na sveučilište u Beč, gdje slušaše medicinu. Postignuv na istom sveučilištu doktorsku diplomu iz medicine i kirurgije, započe prvo svoje javno službovanje kod obće bolnice u Beču. Jošte za svojih mladih godina zanimaše se osobito botanikom, te je već tada u družtvu svoga profesora matematike Thalera iztraživao floru nekih predjela Moravske. Za svojih sveučilištnih nauka jošte se je vatrenije zauzimao za prirodu, te je nastavljao svoje izlete.

Godine 1836. dobi Šloser mjesto obiteljskog liečnika kod nekog velikaša slavonskog. To mu pruži priliku, da prouči neke krajeve Hrvatske. Godine 1838. posta Šloser liečnikom u varaždinskih toplicah, a iste godine bude imenovan počastnim fizikom i prisjednikom sudbenog stola križevačkog. Ni ovdje nije Šloser mirovao, već je, u koliko mu to služba dopuštaše, pravio male izlete u obližnje krajeve, a uz to priredjivaše djela o „Flori moravske-šlezkoj", za koju si je već gradivo prije spremio. Oto djelo ugleda sviet g. 1840. u Brnu.

G. 1844 bude Šloser imenovan pravim fizikom križevačke županije. Ovdje se upozna sa Vukotinovićem, koji je u ono burno doba slovio kao veliki „ilirski" rodoljub. Vukotinović ponukan mladim si prijateljem Šloserom, poče marljivo učiti prirodne znanosti, te je šnjime stao proučavati Hrvatsku sa strane prirodoslovne. Pri tom podupiraše jih i hrvatska vlada, koja ih g. 1852, 1854, i 1856. posla u hrvatsko primorje i južnu Hrvatsku, da prouče te krajeve. O tih svojih putovanjih izviestiše učeni sviet u „österr. botan. Zeitschrift", što izlazi još i sada u Beču.

God. 1848. bje imenovan Šloser od bana Jelačića pukovnijskim liečnikom, gdje si je steko zasluženo priznanje. God. 1854. dodje Šloser u Zagreb kao županijski fizik. Uz to bijaše više godina zamjenikom savjetnika ljećničkog kod hrv. vlade te sudbenim liečnikom kod zagr. zem. suda. Za velikoga kratelja g. 1855. toli se je sposobnim u svojoj struci izkazao, da mu je c. ministarstvo nutrnjih posala izrazilo svoje priznanje. Još veće ga odlikovanje stiže g. 1860., kadno ga previšnjim riešenjem imenovaše zemaljskim ljećničkim savjetnikom.

Godine 1861. ostavi Šloser Zagreb i povrati se opet u Križevac kao županijski fizik, gdje je medjutim njegov prijatelj Vukotinović bio velikim županom. Na

to izabraše ga Križevčani obćinskim zastupnikom te i gradskim fizikom. Akoprem je uz to bio još i sudbenim liečnikom, ipak si je nalazio uviek vremena, da se bavi i svojimi naukami. Tada se je osobito zanimao Entomologijom te sakupi do 4000 vrsti domaćih kukaca, a nadjenu do 225 ptica. Posljednju zbirku darova gospodarskoj školi u Križevcih. Godine 1864. ostavi iznova Križevac i povrati se u Zagreb, pošto bje imenovan kr. vladinim savjetnikom i zemaljskim praliečnikom. Radi velikih zasluga, što si jih je Šloser steko za državu, domovinu i znanost, bude mu prev. riešenjem od 8. kolovoza g. 1865. podieljen vitežki krst željezne krune III. r. a 8. svibnja 1867. bje mu pak podieljeno austrijsko vitežtvo sa pridjevom „Klekovski."

Hrvatski narod priznao je takodjer njegove zasluge za znanost, čim ga je hrv. sabor g. 1866. imenovao pravim članom južnoslovinske akademije znanosti i umjetnosti.

Kao član akademije radio je Šloser neumorno za njezin „Rad", u kojem izidjoše sliedeće, vrlo znamenite radnje: „Pripravna radnja za geografiju bilja u trojednoj kraljevini (Rad k. IV.); O uplivu obradjivanja zemlje i gojenja bilja na fizionomiju predjela i na značaj naroda (Rad k. XIII.); Kalnička gora sa svoje prirodopisne znamenitosti (Rad k. XI.); Ždralovnice (Geraniaceae) pogledom na naravoslovnu vrst; (Rad k. XVII. i XVIII.)

O postanku bilinskih sastava po njihovu kronologičkom redu (Rad k. XXVI.); Ustroj i gojitba cvieća (Rad k. XXX.) Šloser je proučavajuć floru naših krajeva te našo više nepoznatih vrsti. Šloser si je steko i priznanje stranih učenjaka, pošto mnogi od njih imenovaše neke nove vrsti njegovim imenom. I poznati časopis österr. botanische Zeitschrift, priobćio je g. 1869. Šloserovu sliku i životopis, kojim se i mi poslužismo. Šloser je u družtvu s Vukotinovićem već g. 1857. izdao „Syllabus Florae croaticae", ali istom g. 1869. izadje troškom akademije jugosl. veliko njihovo djelo: „Flora Croatica", koje je plod dugotrajnog iztraživanja i marljivog rada. Sa Šloserom upoznao je učeni sviet i bilje hrvatskih zemalja, koje je do njega vrlo nepoznato bilo. Šloser nije diletant u svojoj nauci, on je pravi strukovnjak. Rad nam je njegov tim više miliji, što je on kao stranac posvetio sve svoje sile, da promakne znanost hrvatsku, da prikaže svietu čega sve ima u hrvatskom domu, koji je i njemu srcu priraso, ako ga i nije Hrvatica odgojila. I planinsko hrv. družtvo zasvjedočilo mu je svoje štovanje time, što ga je imenovalo svojim predsjednikom, košto to učiniše i njegovi drugovi jugosl. akademije, odsjeka matem.-prirodoslovnoga, koji ga izabraše za svoga predstojnika. Šloser ako je i prevalio već 60. godinu, ipak stara vatra za naukom još nije u njemu ugasnula: on još svedjer radi kô marljiva pčelica. Milina ga je pogledati, kako se još sada uzpinje na bregove i traži svoje omiljele predmete, kano da je mladić od 20 ljeta. U družtvu je veseo i vedra lica; u obitelji ljubezan i pravi otac a pram svakomu prijazan i vrlo čedan.

Priobćujuć ovo nekoliko crtica iz života dičnoga starine Šlosera, želimo mu još dug i sretan život, da bi nam tako još koju prazninu svojim radom izpunio. Hrvatski pak narod nesmije zaboraviti na muža, koji je Hrvatsku svojom domovinom učinio i koji je za nju toli mnogo radio.

Upliva li tlo ili kora zemaljska na čovječanstvo?

Piše R. Krušnjak.

(Nastavak.)

Zapitajmo napokon materijal, što ga krije zemaljska površina, hoće li zanijekati, da je i on djelujući faktor na razvoj čovječanstva. Neće ni nemože. Kako da nedopustimo, da nam je on pripomogao popeti se na stepen materijalnog blagostanja i duševnih sposobnosti, kojimi se dičimo, kad to dopuštamo i površini, kojoj je oblik on dao, — ta površina nije drugo, nego njegov gornji kraj, koj je on prema stepenu čvrstoće svoje, jače ili slabije čuvao u boju sa vodom, koja je često pokušala glavice njegove sniziti; kad to dopuštamo vrelom, koja je on skupljao, puštao ih na površinu, t. j. na gornji svoj kraj i dopustio im šetati po njem; i kad to dopuštamo bilju i životinjam, koje je on kao brižni otac njegovao, dajuć im potrebno jelo, pilo i jelo?

Nemožemo mu odreći upliva na nas. Ta on nam daje željezo, prodajemo ga pa se bogatimo, od njega pravimo brodove i obilazimo zemlju, tim kupimo znanja, punimo kesu i poboljšajemo si život. On nam daje zlata, srebra, olova, bakra i ostale sve kovi, a tim, što hoćemo, da sve to što bolje upotrebimo, sili nas da mislimo. A čim ćemo o raznovrstnije i teže zapreke kresati moždjane, i čim su raznovrstniji dobitci poslie svladanih zapreka i čim se duh više napinje, kad traži najshodnije načine, kojimi da svlada zapreke, tim se više i jači — i tako postaje koljeno za koljenom sve to umnije. „U istinu", kaže Cotta, „brojevi dalo bi se dokazati, da su narodi u geognostično jednostavnijih krajevih manje daroviti od onih, kojim je tlo odsjev velikog diela zemaljske kore u malom formatu, t. j. kojim je tlo geonostično jako razno."

Nedjeluje li na nas ugodno već udoban stan; nismo li puni ponosa, kad se ćutimo u svojem — a tko nam daje gradju nego on. Strojeve tjeramo parom, a čim tvorimo nju? Kamenim ugljenom. A odkud ga uzimamo? Iz tla, po kojem gazimo. Da nije karubice, (lithographischer Stein) nebi bilo tako rano ni kamenopisa, a odkle smo uzeli karubicu? Da nije kaminâ, koje se liepo mogu izdjelavati, bili došla klesarija do tolika vrhunca već u staro doba, do kog se je u istinu popela. A odakle nam takove kamine? Boué kaže: „Kad nebi Grci naši bili u svojoj zemlji i na obalah male Azije onako liepog

mramora i porfira*, to nebi ni njihova klesarija onim smjerom bila pošla, kojim su se popeli do vrhunca te umjetnosti. Tako moradoše kumiri u Meksiki u Jukatanu slabije uspjeti, jeř ondje neimadjahu tako liepog materijala kao što Grci, te jih klesahu od trahita".** Nadalje kaže: „Kako je razan način i umjetnost u gradjenju u Mesopotamiji, Egiptu, Indiji, Grčkoj i Italiji, jer je n. p. Mesopotamcem pri ruci samo glina, mladi, dakle jako mekani vapnenac i ubiel (alabaster),*** dočim imadu Indijanci i Egipćani kod kuće granita, bielutkovca i pješčenca† i t. d. Vidimo dakle, da je i umjetnosti pokazao put materijal, što nam je pod nogama.

Osvrnimo se sada malko na vrela bogatstvu. Neima li Englezka cvjetanje svoje zahvaliti željezu i kamenomu uglevlju? Evo što piše Dr. G. Tschermak u svojem rudoslovju: „Ciela Europa izvadi iz zemlje svake godine oko 90 (devetdeset) milijuna centi željeza. God. 1854. n. p. producirala je Englezka 56 milijuna centi željeza, Francezka oko 11 milijuna, Austrija 4 milijuna i 700 tisuća centi, a Ruska nešto preko 4 milijuna centi."

Evo dakle, Englezka, kojoj broji površina samo 5700 četvornih milja; koja zajedno sa Škotskom i Irskom neiznaša niti dvie trećine površja francezkog, jer joj do dviju trećina manjka jošte 695 □ milja; kojoj je površina samo polovicu tolika, kolika je austrijska a iznaša samo jednu dvadesetinu površja Ruske, — malena ta površinom zemlja proizvadja svake godine tri put toliko željeza, koliko Austrija, Francezka i Ruska skupa uzete. Odtud njezino materijalno blagostanje, odtud njezino bogatstvo.

Naravno je, da proizvod željeza, ma i tako veliki bio, nebi bio sam dotjerao zemlju tu do tolike visine materijalnog blagostanja i umnosti (inteligentnosti) njezinih stanara, kad se nebi moglo sirovo iz zemlje izvadjeno željezo kod kuće i priugotavljati. Ali sretna Englezka ima i kamenog ugljevlja u izobilju, i tako se je oboje ovo podpuno dopunilo, i stvorilo iz malene razmjerno Englezke moćnu i bogatu državu i svietsku kasu.

Neima li isto tako i sjeverna Štajerska vrelo bogatstva svoga u svom tlu, punom željezovitih ruda? Nepridonašaju li drage kovi i ostale rude dosta k sve to većemu napučivanju Amerike i Australije?

Čujmo opet Tschermaka, što on govori u tom pogledu: „Sva su vrela zlata u novije doba potamnjela pred vrelom kalifornijskim, kadno se je godine 1848. našla množina zlata prigodom kopanja nekog korita za potok, koj bi imao tjerati neki mlin. Na jesen iste godine bilo je ondje zabavljenih kopanjem zlata već pet tisuća ljudi, a godinu dana kasnije petdeset tisuća. Nešto zatim odkrito bi u Australiji jedno, još bogatije vrelo zlata, koje je silnu i skoro nevjerojatnu množinu ljudi u tu zemlju namamilo. Hodine 1852. naime bilo je ondje već preko pet sto tisuća naseljenika, bavećih se jedino kopanjem zlata."

Slična bi se mogla data navesti i za Rusiju oko Urala, bogatu osobito srebrom i platinom, i za Sibiriju, premda dakako u manjoj mjeri, i to zato, što se ondje kopa već mnogo godina.

Najglavnije je kod svega toga to, što drage kovi uz sve to, što jih se toliko izkapa, na cieni ipak jako neznatno ili baš ništa negube, i to s jedne strane zato, što se jih porabom mnogo iztroši, s druge strane pako pripomaže jim k stalnoj cieni najviše to, što se od njih priugotavlja jako mnogo razne razkošne robe. „N. Jakob je naime proračunao, da se u Europi samoj načini svake godine razkošne robe od dragih kovih (zlata i srebra samo) za 60 do 70 milijuna forinti."

Željezo opet ima zato skoro istu cienu neprestano uz svu tu množinu koja se ga izkapa, što nailazi tako rekuć svakim danom na nove svakovrstne porabe.

Pitajmo se sada sami, neće li uplivati bogatstvo koje zemlje u kovih, u ugljevlju, soli, sumporu ili u kojem goder drugom neorganičnom ili organičnom proizvodu i na ostalo tamošnje stanovničtvo, ili će ono uzko biti stegnuto samo na dotične proizvoditelje takovih materijala? Sjetimo se samo Englezke, sjeverne Štajerske i Australije, pa ćemo vidjeti, da nam se sam nameće odgovor: dà, prema množini, koristi i naravi proizvodâ, zahvatit će upliv njegov jače ili slabije, u većem ili manjem obsegu i okolno žiteljstvo, i ako je upliv dulje vremena trajao, ostaviti će i biljeg na cielom narodu, biljeg trajni, koj će se moći opaziti dulje vremena još i poslie kako se je promienilo budi tlo, budi odnošaji naroda.

(Konac sliedi.)

* Porfir je plutonski acidit. Acidit ili kremenjak zove se zato, jer je u njem preko 60% kremika, a plutonski zato, jer je postao izpod površja zemaljskog t. j. jer je izpod površja zemaljskog okrutio. Masti je razne, obično crvenkaste. Od liepoga se pravi posudje, drugim se zidje i grade ceste. Kod nas ga ima u gori požežkoj (kod Pleternice) i na Ivanšćici.

** Trahit je vulkanski acidit, t. j. takav kremenjak, koj je izbacan iz vulkanah, te je istom na površju zemlje okrutio. Obično je siv. U nas ga ima u gori Orljavskoj, kod Kutjeva, na vrh Krndije i drugdje. Himalajska gora Čimboraso sastoji skoro sva od njega. Rabi se često za zidanje.

*** Ubiel ili alabastar (ime mu po svoj prilici od egipatskoga grada „Alabastron") je sitno- ili tajno-zrna (od sitnih ili presitnih zrnašca sastavljena) sadra. Ubiel je jako mekan, stoga se i lahko reže, te su zato i kitnice, od njega izrezane, mnogo jeftinije nego one od mramora. Od ubjela se ponajviše prave uresne posudice za cvieće i drugi uresi. Kod nas ga ima kod samoborskih Rudah.

† Granit je plutonski acidit, t. j. izpod površja zemaljskog okrutjeli kremenjak. Stalak izpod spomenika Jelačića bana, što je u Zagrebu, je od granita. Taj granit je iz gore moslavačke, osim toga imamo ga u gori Orljavskoj i požežkoj.

Bielutkovac je zrnat bielutak (Quarz.)

Pjesčenci (Sandsteine) su kamine, postale od zrnja, sitna poput pieska, koje zrnje je kakova goder ruda sliepila. Tu rudu, koja je zrnje sliepila i tim načinila od rahlog pieska tvrd kamen, zovemo liep (Cement.) Najobičniji je pješčenac bjelutkov, t. j. sastojeći od bjelutkova zrnja. Hrvatska je puna svake vrsti pješčenaca. Ima jih u Dalmaciji, na otoku Krku, na Krasu, u Vinodolu i ostalom hrvatskom primorju, zatim u Zagorju, na Ivanšćici, u gori samoborskoj, zagrebskoj, orljavskoj, varaždinsko-topličkoj i t. d.

Tiskom, troškom i nakladom **Drag. Albrechta.** Odgovorni urednik **Vjekoslav Klaić.**

Ovomu broju dodan je prilog od četvrt arka.

LISTAK.

Albansko jezero i papinski dvorac: Castel Gandolfo.

(Slika na strani 347.)

Po tamnu svodu kruži mjesec. Pod vitkim, samotnim drvetom na žalu albanskoga jezera sjede dva pifferara, možebit otac i sin. Starac duše u svoje dude jednoglasne melodije, šaljuć jih u blagi zračak, a zvuci šapću preko tiha jezera pobožni pozdrav: »Ave Maria!« Prieko na drugoj strani žala u magli stere se seoce Gandolfo, 140 stopâ iznad površine jezera, sa papinskim dvorcem Castel Gandolfo, odkale jedini tračak svjetla prodire do pifferara.

Prekrasno li se stere seoce Gandolfo oko albanskoga jezera, komu su po redu na ures prekrasne ville. Negda bilo vlastničtvo obitelji Savelli, sve dok ga Bernardi Savelli godine 1596. neproda papinskoj vladi za 150.000 škudâ. Papa Urban VIII. sagradi ondje po Madernu palaču u prvoj polovini 17. vieka. Aleksander VII. sagradi po Berninu crkvicu, a Klement XIII. dade sto godina kasnije jakimi zidovi učvrstit onu stranu palače, koja je okrenuta prama Rimu. Vidik odavde na jezero albansko, na Rim i na Tiberu tako je dražestan, da su pape castel Gandolfo učinili svojim ljetnim obitavalištem.

Kako su poganski Slaveni spaljivali i pokapali mrtvace.

Česki napisao Jos. Svátek, pohrvatio Sl. M.

(Konac).

Da se je kasnije obično ukapalo, svjedoče mjesta u kraljodvorskom rukopisu, a to upravo u pjesmah, koje za cielo iz pog. dobe potiču. Tako pjeva pjesma »Zaboj, Slavoj, i Ludiek« o trupovih palih Njemaca:

v. 299. »Tamo k bregu potecimo,
Tamo mrtve ukopajmo,“

nadalje pripovieda se o ubijenu mladiću, kako leži u u šumi pokopan: (u »Jelenu«)

v. 31. »Mladić leži u zemljici ladnoj,
Vrh mladića hrastov dub uzraso.«

»Razcviljena« veli o pokopanih roditeljih:

»Gdje je moj ćajko, mili ćajko?
U grobu je pokopan.
Gdje mi je nane, sladka nane?
Na njoj niče trava.«

U Poljskoj, u polabskih Slavena i u lužičkih Srba pokazuje množina mogila, da su i ovdje mrtvace pokapali. Žene pokapalo osobito nakićene. Masch, Giesebrecht, Lisch i Estorff tvrde, da se po mnogih razkopanih mogilah može zaključiti, da su Slaveni u sjevernoj Njemačkoj mrtvace stranom spaljivali, stranom ukapali, i to ili na prosto u golu zemlju ili na kamenu ploču. Taj posljednji običaj vladao je osobito, kad je počelo nestajati poganstva, u onih naime predjelih, koji se najdulje opirahu kršćanstvu, imade najviše ukopanih kostura.

Kao što su, sažižuć lješine, palili živine, tako su davali s lješinami u grob domaće životinje. Takovih ostanaka ima na mnogo mjesta. Ne samo da su metali u isti grob s mrtvacem pse, jelene, goveda, ovce i dr., već imade i posebnih grobova, u kojih su životinjski kosturi. To su okrugle jame, glinom izmazane, a kamenjem obložene. U te grobove metalo životinje, budi u posudah, budi naprečac u zemlju. Tako je primjerice u Mlčechvostu bio pasji kostur u podobnoj jami, na Přemišleni, na Slanskoj gori i u Reponjih bijahu jelenji kosturi, u Votvovicah turovi i konjski, na Žalovi teleći i jareći. Mogao bih navesti još mnogo drugih mjesta, gdje su kosturi životinjski dokaz, da jih metalo zajedno s mrtvacem u zemlju.*) Životinje su metali u grobove za cielo s istog razloga, s kog i pri spaljivanju, kako bi tim podzemnike bogove učinili naklone te blage sudce dušam pokojnika. Premnogi takovi obreti dokazuju u velike, da Slaveni ljudskih žrtava ni nepoznavahu, već da su samo niemu životinju žrtvovali, kako bi smrću njihovom pomirili bogove, te stekli njihovu zaštitu. Pomence možemo o tom mi, Česi, govoriti, jer je to žrtvovanje postalo nekako reć bi savršen kult. Sjetiv se, da su životinje sistematski, štono riek, metali uz mrtvace, te jih spaljivali, a pepeo i kosti sahranjivali, namiče nam se nehotice misao, da su te žrtve nešta značile, te da se upravo s toga osobitom brigom nastojalo oko njih. Tu se isto opazilo i u Moravskoj u mogilah i grobovih, a željeti bi bilo vriedno, da se i u drugih slavenskih zemljah taj običaj iztražuje i izpituje, nebi li se tim razsvietlio davni život Slavena.

Nazor poganskih Slavena o pokapanju nije se bitno razlikovao od nazora kršćanskoga, koji su zemlji predavali tielo, neka slavno uzkrsne, te nov život žive. Taj običaj izrazuje vjeru Slavena u buduće uzkrsnuće mrtvih, te su sačuvali, barem u prvih vjekovih kršćanstva pri pogrebu iste običaje i obrede, kojimi se kano pogani služili. Sastala se bila dva srodna nazora, pa prem potekoše iz raznih vrela, išla obadva za jednim ciljem, s toga nam se nije treba čuditi, naidjemo li u slavenskih zemljah na grobišta poganska sasvim blizu kršćanskih. Napose pako nisu mogli prvi pokršteni Slaveni na jedan put sasvim zaboraviti na prastare običaje svojih predja, s toga pokapahu mrtvace svoje uz poganske, buduć im to i sama crkva dopuštala. Savjestni vjerovjestnici kršć. se pako i zbilja brinuli odučiti pogane tek malo po malo od njihovih svičaja i običaja. Imali su oni neprestance na pameti i pred očima grozne posliedice nasilna razširivanja kršćanstva medju polabskimi Slaveni, koji bi za cielo drage volje i veselo bili kršćanstvo primili, da su jih krstili Ciril i Metod, kano što su Cehe i Moravce. U tih pokrajinah napredovalo pokrštenje s toga toli mirno, što su svećenici uporabili pravi način, kako nebi naroda povriedili ni u stoljetnih običajih, ni u socijalnom i državnom životu. Odatle se tumači, zašto su u prvih vjekovih kršćane i pogane pokapali na zajedničkih grobljih. Mnogo dokaza tomu imademo u Českoj i drugih slavenskih zemljah; kapelice i križevi na razkršćih ili na grobljih prije poganskih dokazuju, kako su kršćanski svećenici umjeli značenje takovih mjesta obratiti kršćanskoj vjeri u prilog. Zajednička groblja, na kojih su u dolnjih slojevih poganski grobovi, a u gornjih kršćanski iz kasnije dobe, svjedoče, da su se pokršteni pogani dali pokapati uz kosti svojih predja pogana. To se opazilo u Českoj primjerice u Libkovicah, Brušovicah, na Přemišleni, na Hnadku Sudoměřskomu i dr. Kako kronisti pišu, promienio je sv. Vaclav Sventovidov hram

---

*) Archeologické výleti krolmusovy r. 1854. U arkeologij. spomenicih 1855.

povrh Praga u crkvu sv. Vida, nastojeć pokrstiti svoj narod ne nasilice, već mirno. U doba Boleslava Pobožnoga palili su pogani na Petřini podzemnim bogovom vatru; na tom mjestu dade on podići crkvu sv. Lovrinca, budué je i ovaj svetac poginuo na lomači.

Mogao bih nabrojiti mnogo podobnih primjera, koji pokazuju, kako se nazori poganski i kršćanski sastaviše, a da u prvo vrieme nikakovih smutnja neprouzročiše.

— (Jugoslavenska akademija). U javnoj sjednici matematičko-prirodoslovnoga razreda držanoj 13. listopada čitana je razprava pravoga člana dra. B. Šuleka, „o najstarijih tragovih čovjeka na zemlji!"

U početku svoje razprave sravnjuje akademik prošlost s pogledom na raznoliku pokrajinu. Kao što ovdje sve stvari blizke jasno vidimo, a što su udaljenije, to jih slabije razabiremo dok se napokon kao razplinu u maglu: onako gledajuć u prošlost dolazimo do dobe, gdje nestaje traga povjestnim spomenikom. Upravo za ovu prastaru dobu, za ovaj praviek, slabo se je do nedavno marilo, akoprem je puno veći od historičke dobe. Stoprv u naše vrieme počela se iztraživati ova pradoba čovječanstva.

Akademik nabraja vrela ove pravječne poviesti, a ta su zemljoslovje, okaminarstvo, a donekle i jezikoslovje, te razlaže, kako se iz svih znanostih dobavljaju luče za razjasnjenje čovječje pradobe, i pripovieda kolike je znanstvene borbe stajalo, dok se je pobio Cuvierov aksiom, da neima okamenjenih čovječjih kostih, jer da je čovjek životinja razmjerno vrlo mlada. Ovdje se ističu osobito velike zasluge Franceza Bouchera, koj bijaše svoj život posvetio iztraživanju pradobe čovječanstva i može se smatrati otcem te pradobne poviesti.

Izpovjediv, kako se je od onda razvila ova znanost i kako sveudilj napreduje, nabraja akademik mjesta, gdje se nalaze pradobne starine, naime fosilno čovječje orudje i okamenjene kosti čovjeka i pradobne živine, ter opisuje potanko najstarije do sada nadjene otražke čovjeka.

Razpravu završuje razlaganjem dosadašnjeg iztraživanja o starini čovječanstva, to jest vremenu, kad se je prvi čovjek na zemlji pojavio.

(Karakteristično pismo starine F. Livadića). Urednik ovoga lista umolio je preko svojega prijatelja u Samoboru vriednoga starinu F. Livadića, poznatoga skladatelja hrvatskoga, da mu ustupi nekoliko svojih skladba za „Hrvatsku lipu". Dični starina Livadić odazva se molbi veoma prijazno, poprati svoju pošiljku sliedećim prečednim pisamcem:

„Uzimam si slobodu za sada nekoliko nadjenih pjesama (buduć sam opazio, da su od prvašnjih mnoge izginule) Vam uručiti s tom prošnjom, da Vaš prijatelj, ako je kako moguće, nekoje za štampu upotrebiti, neka podpiše: od jednog neimenovati se želećeg domorodca, što lahko učiniti može. Želim to iz uzroka, da se pjesme oštroj kritici podvrgnu, ter tako pazljivije bi se čuvao njemčariti, te našu znamenitu narodnost i veličanstveni jezik uvriediti.

Moje pjesme jesu jedino iskrice i pokusi, koje g. doktor Šneler kroz više godina, i neumrli dr. Ljudevit Gaj — P. Preradović probudio — njim vjekovita hvala!"

Vaš Ferdo Livadić.

Pismo ovo neka čitaju naši autobiografi, pa neće sami pred sobom šešir skidati! —

Odgovori uredničtva.

— Pjesniku „Uzdisaja". Želji Vašoj, da uvrstimo u „Hrvatsku lipu" Vaše pjesmice, nemožemo žaliboże udovoljiti. Imade doduše u pjesmi „Uzdisajem" nekoliko liepih mislih, dapače i krasne dvie strofe, ali ciela pjesma neima pravoga jedinstva, već pokazuje, da je u razno doba kovana. Liepa je strofa:

Dalěko vam je ah nesmilna,
Za kojom srce viek vas šalje,
Dalěko vam je, družbo silna,
A srce njeno još je dalje. —

Krasna je i ova strofa:

Pak sve da zloba vas nesrete,
Ah trud vam ipak ništ neprudi,
Ta ko i prije gasnut ćete
Na njenih hladnih za vas grudih.

Prvence svoje možete dobiti svaki dan u redakciji našega lista. Ostajte zdravo. —

— D. L. „Odziv" na Fliederovu elegiju nemožemo štampati, jer slutimo, da ste pjesnika krivo shvatili. „Odziv" sam je liepa pjesma. Što snuje „Žudijka".

— M. G. u Beču. Pismo Vaše primismo, te smo se i požurili, da želji Vašoj udovoljimo. Nadamo se čim skorije obećanoj noveli. Zdravstvujte. —

— Gospodinu F. P. u Zagrebu. Izvolite se u svojem interesu do nas potruditi.

— G. A. J. — Vi ste nam obećali historijskih članaka, mi Vas preuljudno na Vaše obećauje sjećamo.

— O. B. u Varaždinu. Pismo primismo. Izvolite nam štogod poslati, pa eto Vam umah ugodismo.

— Slavnoj upravi primorske tiskare u Kraljevici. Molbe Vaše nemožemo izpuniti, jer dotičnika nemožemo nigdje naći.

— L. K. u Koprivnici. Crtice o Hollandiji primljene su, te će biti i honorirane. Uztrpite se samo, dok dodje red, da jih natisnemo.

— Slavnoj redakciji „Znanija" u Bukureštu. Izvolite nam javiti, jeste li naš odgovor primili.

— Slavnoj upravi „Slavenske družine" u Bukureštu. Čitaonicam i družtvom (osim djačkih) nemožemo list badava šiljati.

— Životopiscu: Silvija Pelika. Izvolite članak svoj razširiti i nadopuniti, zatim jezično izgladiti; ovako ga nemožemo priobćiti.

— Spisateljici u Primorju. „Nesretna žena" biti će uz znatne promjene uvrštena u naš list.

— Piscu „Hajduka Milovana". Hajdučko je doba u hrvatskoj literaturi odavna već prošlo. Može se i danas koješta groznoga u svietu zgadjati, ali o tom netreba da piše hrvatski novelista. Prevode novela moći ćemo rabiti; samo se potrpite.

— E. S. u Osieku. Na prijateljski upit odgovaramo, da će slika Osieka sa liepim opisom doskora svjetlo ugledati.

Zagonetke

od D. H. Garčinskoga.

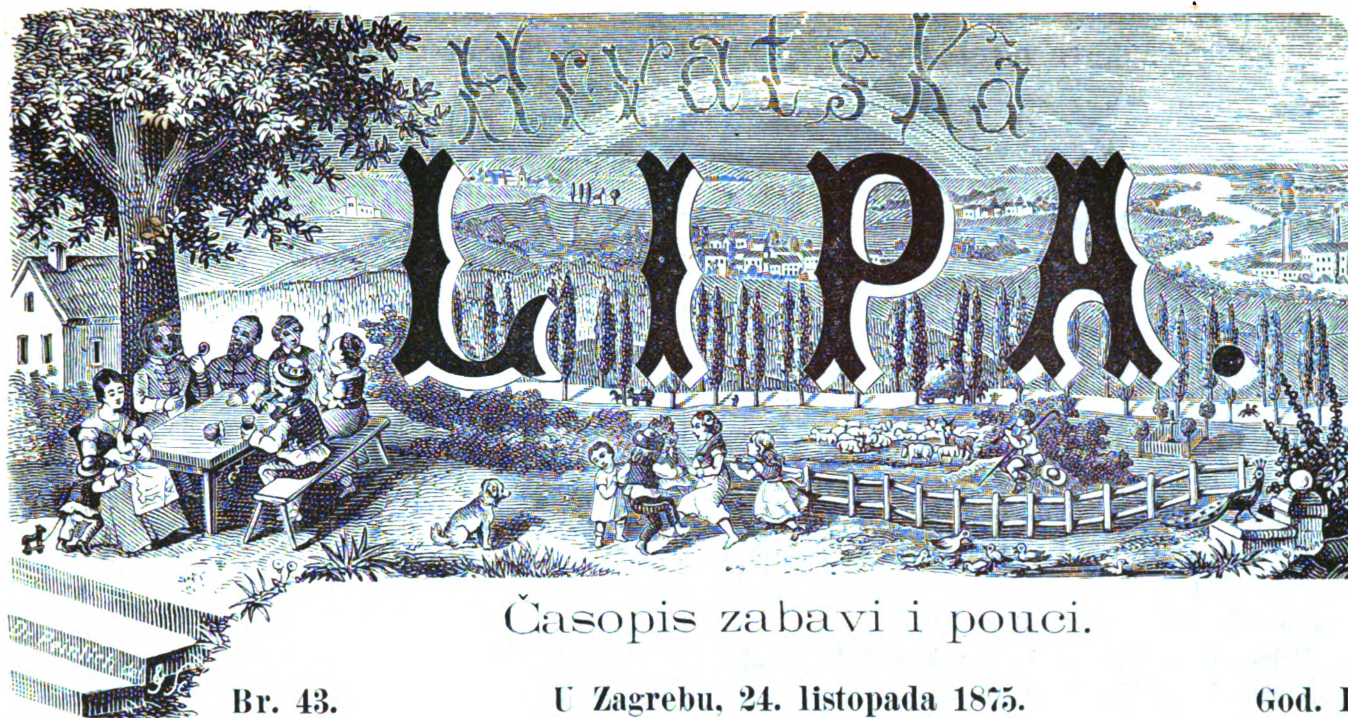
1. Koji misirski grad, čitan obratno, daje ime grčkoga boga?

2. Što je na svietu najbrže?

Izpravak. U „Hrvatskoj lipi" br. 40, u zvonjelicah Petra Markovića imaju se sliedeće tiskarske pogreške izpraviti: U zvonjelici I., stih 4. ima biti mj. „grożdja" — „gvoždja".

U zvonjelici II., stih 3. ima biti mj. „izmišljaš" — „izmiljaš".

Tiskom, troškom i nakladom Drag. Albrechta. Odgovorni urednik Vjekoslav Klaić.

Časopis zabavi i pouci.

Br. 43. U Zagrebu, 24. listopada 1875. God. I.

Izdaje se svake nedjelje. Godišnja ciena 4 for.: poštom i domaćim u kuću 5 for. Rukopisi se nevraćaju.

Vilinski vašar.

Po narodnoj priči.

Još zviezdice titraju rane,
I jablani tresu se viti;
A mjesec kroz šumne jim grane
Čarobite provlači niti.

Pred kolibom tihotnom, starom,
Sred cvjetnoga nikoše jarka:
I nalik su vjernim stražarom,
Što ljubav ih sljubila žarka.

Još potòk tu tiho romoneć
Korenje im staračko ljubi,
Pa valom ko zvonašcem zvoneć
U tamnu daljinu se gubi.

Tu pusto je — reko bi — pusto,
Ni srce tu nekuca živo,
Tu pokoj ko vladar je susto —
Ah nemoj — jer reko bi krivo!

Gle djevica nà polje kroči,
Zoròliko na njoj odielo —
Ah vidje l' kad takove oči,
I lice to prozirno, bielo!

A prami, što glavicu kriju,
Sunčana su zlata i žara,
Ustanca se blaženo smiju
Ko pupolj, što tek se otvara.

Ko vjetar ju nosile none
Daleko — daleko u goru . . .
Slavulja gdje zborovi zvone
Rudeću pozdravljajuć zoru . . .

Tu netom ju mladjahnu srela
Bjelòputih vila vam svita,
I čarobna povorka biela
Ko jednim ju grlom zapita:

„Ah kuda ćeš djevice mila,
Još sunašce granulo nije,
A mirisnom cvieću sred krila
Još rosica hladna se sije?"

„„Za sladjahne jagode znadem . . .
Rukòvjet bih nabrala rada;
Jer hoću da njemu jih dadem
Kad jutrom ga pozdravim mlada . . .""

„Počasi der ovdje bar časak,
Da lišce ti motrimo bajno —
Daj svakoj po zlaćeni vlasak,
Nadariti ćemo te sjajno!"

„„Zaludu vam govora sile!""
Zlatòvlasa dieva će holo
Popodje — al u to i vile
Okò nje posavile kolo.

I svaka joj nudi po nešto
Od zlata i draga kamenja,
Sve djelano ukusno, vješto,
I ponos joj domala jenja.

Pa svakoj po vlasak vam daje
Za sjajne draguljaste dare,
Od pohlepe lice joj sjaje,
A oči ko sunca se žare.

Pa kada joj krioce vrhom
Bi puno — svom domu se vrati —
Pod sladkim zabòravi trhom,
Da jagode hćela je brati — —

Visoko jur sunce se diglo
Nad jarkom, kud potočić teko,
Kad amo je djevojče stiglo,
Gdje dragi ju čeko i čeko . . .

Al kada u kolibu banu,
On pred njom, ustobiv se, zgrozi,
I prikriv si očice šanu:
„Ah čuvajte silni me bozi! . ."

Ko munja iz kolibe sune —
A ona stà kano sred tame,
I misao dušom joj mune:
Ah zašto si prodala prame!

I oči joj suzom zakriese,
A srce joj bolom zastenje,
Iz krioca darove strese —
Al darovi bili kamenje . . .

Nut nà polje potrči blieda,
Očajana k potoku biega,
U blistavih valih se sgleda —
I sliku si zagrli s briega . . .

A valovi ljubavnim marom
Prekò nje silomice hrle,
I studena srca si žarom
Ko vodeni liljan ju grle.

Gj. A.

Paukove mreže.

Crtica iz života. Piše H. Badalić.

(Nastavak.)

Kec rekao, da ništa ne vjeruje. Ali čuvši sad o Malvini i videć, da se Ivica nešali i nesmieši, kao obično, povjerova i drago mu bi.

„Ja ću tebe već preporučit Malvini“, sladko reče Ivica.

„Valja ti posao!“ uzvrati Kec.

Za četiri dana doleti Kec biesan u kavanu.

„Prevari me ona aždaja, tamo njemu ovo i ono. Kakva Ida, kakva Malvina: na vrbi svirala!“

A Ivica se lukavo smieši i pripovjedi nam, kako je on upravo Malvinu podgovorio, kad dodje ovaki i ovaki čovjek na ovo i ovo mjesto, neka ga podraži i ostavi na cjedilu.

„To ti je zato što nevjeruješ meni!“

„Neka, neka. Zasolit ću ja nekomu! A baš ako nikomu, znat će mi Maksim!“

VI.

U pokladno vrieme malo nam, kako rekoh, bilo do poklada; tko je bio bolje kese, išao bi po plesovih s Tunjom, koji si je na mah na početku oktobra kod krojača naručio frak i ostale sitnice, — a ostali narod? Šta će tužna raja? Ej kakva tužna? Veseli se raja, ako neima ni filjerca: „dok smo mladi kano cviet, naše nebo, naš je sviet!“ A molim vas, plesovi su i onako zabave, na kojih se, kako uče vitezi od tri rifa morala, najlakše gradi put do pakla. Pak u pakao? Bože sahrani i obrani: ovako mladi zar u pakao? To će nam i kasnije biti na izbor!

Prijatelj Kec i zaboravio na svoju Malvinu te bi samo kadkad, od Ivice podražen, planuo pravednim gnievom: „Zasolit ću ja nekomu!“

Većinom dakle ostajali mi kod kuće: dosta da smo se na podne i na večer našli na liepu okupu, i baš nam tada bijaše drago, da smo živi. Toga se plemenitoga načela držao i Maksim sve do ljetos. Ali sad! Svaki čas uznemiruj Keca svojimi pripravami za ples: pripoviedaj kako je liepo bilo ovdje i ondje, te jednako zovi mene i Keca, neka ga pratimo, jer da bi tako gospodja Weyerhofer-ova htjela. A mi ni u deveto.

„Idi Maksime, kuda ti je drago: samo čuvaj obraz i poštenje pred narodom,“ učio ga Kec. „Ali, šta ti zboriš? Čega da se ja bojim? Već od nedjelju dana Karolina nosi isto ovaki prsten, kao i ja“, veli Maksim, i zadovoljno protare ruke.

„Šta žalostan? Prsten zar? Zaručni prsten: slava tebje, gospodi! Vi ste dakle zaručeni. Ne rekoh li ja: „nedaj si od nikoga prstena naticat!“ A sad su te se naspopali i valjda došli jednoga dana s vrućom željom: „izvolite se gospodine, dragi gospodine Maksime Ranoviću, izvolite se izjavit: što bog združi čovjek nerazdruži“, a ti od radosti velje poletio — ej kano soko sivi podrezanih krila i kupio prsten zaručni za nju!“

No, no, nevići toliko“, okrenu se Maksim k meni. „Zar trebaš sve na veliko zvono da objesiš, neka vàs narod zna! To je tajna za sada, koju povjerih Kecu i tebi!“

„Kakva tajna s prstenom na ruci? Zar neimamo očiju? A najposlije — koja nam je nevolja brinut se za vaše zaruke? Ja sve u duši vidim, kako su te liepo zakvačili i izmamili iz tebe rieč krilatu!

„Ma nisu me zakvačili! Nije to od sile bilo. Ja jednom po svom običaju došao na lekciju. Nikoga nenadjoh kod kuće, osim Karoline. Čudno mi to bilo. Ona sjedi pri prozoru i neznam, da li plače, da li nešta snuje — podbočila rukom glavu; ja u strahu stupim do nje i položiv ruku svoju na njeno rame, zapitam ju milo: „Karolino, dušice, šta ti je? Šta si zamišljena, a suza ti se u oku kriesi?“

„Ah molim te Maksime, bježi samo, bježi! Oh majka moja, majka!“ uzdahne ona.

„Bježi samo — dalje od mene“ jecaše neprestano, a sve mi ruku stiskala. „Eto sad me majka izpsovala radi tebe: vidjela nas, gdje smo se ljubeći gramatiku učili, joj meni — bježi, bježi — majka može svaki čas doći. To rekavši digne se. „Bježi, eto je!“

„Neću, dušo, ni koraka od tebe“, kliknem ja, „dok mi srce u grudima bije, dok me božje sunce grije: ti si moja, ja sam tvoj! O dušice moja, golubice sladka!“

I zagrliv, žarko ju privinem na svoju grud. Srce mi kucalo biesno silovito, ustnice žedjale cjelova: smrači mi se pred očima i ja ju poljubih — ah ne, ja ju cjelivah, — cjelivah dugo, žarko, neopisivo! „Bježi, bježi!“ „„Ni za korak dušo; — cielomu svietu na mejdan, za te dušo: ti si sunce moje, ti si žića moga sladka nada!““ I opet ju zagrlim — opet se ustnice naše sastadoše, da se dugo — dugo nerazstanu.

U koji mah mi tako zagrljeni stasmo i ljubavlju se zaklinjasmo, u taj mah otvore se vrata i nètko stupi u sobu.

Protrnuh tielom sav. Onaj čas htjedoh skočit, da svakoga prorazim, koj me u takvu trenutku smeta; htjedoh mu nokti oči izkopat; zvier postadoh! Al kip stoji nepomično. „Majka moja“, šaptnu Karolina. „„Majka““, opetovah ja. Stuknu se bies moj, krv mi se umiri, oči razbistriše: vidjeh sad tekar i spoznah gospodju Weyerhoferovu. Priletih k njoj; padoh na koljena.

„Gospodine — u našoj kući neima šale, znate li vi? To je odveć! Nevalja vam posao! Šta mislite vi od moje kćeri?“

„Ah, milostiva gospodjo, milost! Neznam, gdje mi je glava! Majčice, — dopustite, da vas tako nazovem, — majčice dobra: nije tu šale! Ja ljubim vašu kćer, ja ljubim Karolinu žarko: njezino srce za me bije, a sad molim vas za njenu ruku i za vaš blagoslov!“

Karolina kleknu uza me. „Blagoslov tvoj, majčice naša“, šaptasmo kao kroz plač.

Al šta ja radim? O bože moj, kako mi tada bijaše! Znoj mi udre na čelo; držah Karolinu još uviek za ručicu, a ruka mi drhtala.

Uzdignem oko do gospodje. „Blagoslov vaš, blagoslov: nedajte da skapam!“

Još nisam vidio staru gospodju takvu, kakva bješe onaj čas. Mišljah, da se ljuti na nas; očekivah, da će me nagrdit, što se usudjujem ponudit ruku njenoj kćeri ja, koji još nisam nauka svojih svršio, — ja, koji još u svietu nigdje ništa nisam, — ja nesretnik, tudjinac, ubogar!

Ali gospodja blago pridje k nam.

„Ustajte, djeco! Vidim sve, znam sve: nebo bi me proklelo, da vam sreću rušim! Hodite gospodine, hodi sine moj, — Karolino, kćerce: nek vas prati moj blagoslov, da nikad i nikad u grudih vaših neugasi sveti plam istinite ljubavi.“

Poljubismo ju u ruku i zagrlismo se pred njom, pred prvim svjedokom naše sreće.“

Maksim pripoviedajuć uznojio se: nemirno mu oko sievaše, glas ga ostavljaše i dospievši do zadnje rieči svoje, sustade te žalobnim i ukočenim okom pogleda Keca i mene, kano hoteć čuti, što ćemo mi reći.

Bijasmo niemi u prvi čas. Mozgom proleti mi stotinu mislij i čuvstva, a tko bi u Keca a ne u Maksima gledao, čitao bi na njegovu čelu težku brigu, iz očij bi vidio, gdje bukti jarost, a na ustnice, kako mu sjede grozan s ironijom probit smiešak; sgrčio pest i lupiv o stol, da je sve zaječalo, prvi poče:

„Ta Maksime — Maksime, bog te vidio, šta si učinio?“

Maksim se strese: prepadoh se i ja. Već htjede Maksim, da Keca kazni za takav uzklik i to suvišno pitanje, al ga ja suzdržah, rekav:

„Aj, aj, i ti se znaš pošalit Maksime“, a Kecu šaptnem, da nebiesni, jer da su malo ne svi zaljubljeni ljudi nervozni.

„Ne, braćo, ne: nešalim se ja! Poslije onoga prizora odosmo nas troje na večeru i tu pred cielom obitelji obavismo svečano zaruke.“

„Oho, baš tako brzo! To si ti junak, Maksime,“ veli Kec.

„Da baš tako, tako da! Sutradan kupih joj prsten: zalog naše vjernosti. Šta se smiješ?“

„Ništa, ništa! Veselim se, gdje ćemo ti do skora u svatovih plesat. Evo mene za djevera,“ reče Kec blago, a ovamo škrinu zubmi.

A mene za kuma vjenčanoga, pa poslije — šta bog dâ — i za drugačijega“, dodam ja. „Ha, ha! To će ti liepo bit. Dvostruko kumstvo!“

„Neima hitnje“, veli Maksim. „Kad smo se zaručivali, uglavismo dan vjenčanja od onog časa za tri godine, kad ja budem gotov i kad se uredim.“

Sad poče Kec uza svu srditost grohotom se smijat, hoteć izvrći Maksima i njegovu za tri godine krasnu ženčicu smiešnosti. Uza nj malo da se i ja nisam zakocenio od smieha.

„Šta se smijete? Hà, šta se kesite? Vi ste ljudi bez duše i srdca, bez ognja u žilah, bez ideala na tom biednom svietu. Materijaliste nekakvi, Darwinovci grozni!“

„Živili idealisti,“ klikne Kec, a ja dodam:

„I zaruke za tri godine. Ostavi Maksima; a neznaš li bolan Keče, da se u Hrvatskoj idealizam krasno goji: ta u nas se već gimnazijalci zaručuju, dok još neznaju „mensa“ deklinovat. I ako tako nadalje podje, neznam, neće li nas još u kolievki zaručivat! Ej pa šta? Kad nas bez pitanja našega krste i tako se za neumrli dio našega bića blagohotno brinu, što prieči, da se nepostaraju uza to i za naše griešno tielo, te nas opet bez našega pitanja usreće za cieli život naš, znaš onako: „a da pasja nožica sam neživi — neka ga bog poživi s liepom krasnom, dičnom gospodičnom ovom ili onom.“ Liep idealizam, i bolje stvari vriedan!“ A Kec, misleći da ja Maksima nazdravljam, te da još dalje potjera, svečano reče:

„Za liepu zdravicu ja se u ime gospodjice Karoline i prijatelja Maksima najdublje zahvaljujem.“

Ha, ha, prijatelju Keče! Živio idealizam. Ta bog je prvi idealista bio, ako po ničem drugom, doista po tom, što je Adamu, našemu pradjedu, pridielio majku Evu: „da pasja nožica“ — jel Keče? A zar je on njega pitao? Jest sutra! Adam omrkao sam, a osvanuo samodrug. Eto ti ideala! Šteta da Adamu nebijaše moguće za svoju drugaricu po hrvatski se zahvalit i ideal taj drugim podkriepit idealom!“

„Živio! Veoma dobro“, reče Kec. Ali evo i ja još znam iz biblije nešta. Šta misliš, prijatelju Maksime? Ja sam se sada mjesto tebe zahvalio, a zar nije mjesto Adama nitko! O jest: otac Noem duboko se zahvalio za njega ko pravi čovjek! Živio drugi idealista: to je naš zemljak zaista. Da mi je ovdje, on bi bio „perpetuus stola ravnatelj“, a ja makar njegov „fiskus.“ Haj narode, udaraj, udaraj!“

„Tako zar? Sve vam je na ruglo?“ srdito zapita Maksim. „S bogom, kad je tako!“

„Ta neidi, Maksime, molim te! Ej ču li, zbilja, za kad ti trebaš prevod svojih pjesama? upita Kec, znajuć, da će ga tim pridržat. I gle, Maksim ostade.

„Ah da! Daj molim te žuri se! Već mi Karolina toliko govorila, a ti svejednako ništa neradiš!“

„Hoću ja Maksime; bit će sve gotovo — do prekosutra. Krasne su Maksime, tako mi brade! Samo ti sjedi kod nas! Tà šala je šala, a tko šale nerazumije, nezna ni zbilje!“

Sjede Maksim do nas i sad svrnusmo u drugi razgovor.

Nego i ja sam pripoviedalac, što mi ga radiš. Već dva sata sjedimo ovako u razgovoru u „Pratru“ pri čašici vina, a ja ni spomenuo nisam svojim čitateljem, kamo smo pošli, gdje smo i kako nam je. Oprostite, molim vas. Znate, ja sam po nezgodi negdje u Horacu čitao, oprostite, da valja čitaoca dovesti in medias res — onako znate u sred situacije, pa eto neprilike, u toj ideji ja počeo repom a dovršio glavom. A nisam ja kriv, Horac je krivac. O nesretni Horac! Al kunem vam se, drugi put će bit bolje: neću se zaboravit.

(Nastaviti će se.)

Karikature.

Humoristične crtice.

Poljski napisao Vincentij Sarniecki.

Bilo to liepoga (ljetnoga dakako) jutra, kadno oživješe — da po pjesničku rečemo — „cjelovi sunčanih trakova“ g. Bonifacija Wierszydłowskoga, vlastnika dobara Pękoslawica i Koziebrodâ, ili da po prostu velimo g. se je Bonifacij probudio.

Kazalo staroga dobnjaka prikrilo broj 5.

Ustati u pet sati, to baš nedolikuje gospodaru i g. Bonifacij bio bi već u pet sati grdio nadzornika i tjerao bi služavke dojit krave, kad nebi slučajno dan, kojim odpoče naša pripoviest, pao na nedjelju. Mimogred budi rečeno, da je g. Bonifacij volio dolce far niente, pa kad god bi mu se desila zgoda, znao bi se on zavesti svojimi misli u bezkrajnu pučinu sanjarija. I to bijaše druga grieška g. Bonifacija. A tko i nebi sanjario, kad bi ležao na udobnu krevetu, pušio, srkao čaj sa rumom, te kad bi sunašce svojimi zrakami prodrlo u čistu mu komoricu te istu napunilo čari veselja i mira.

G. Bonifacij sustavi pogled na sjenu, koju baci okvir prozora te koja se igrala na podu — i stane sanjarit.

Budi nam dozvoljeno, sliedeć primjer ostalih pripoviedalaca, orisati malko ovećimi crtami ote jutrenje časove; a mislim tuj na kukurik pietala, otih seoskih trubadura — ta kako njih da zabudem! — nadalje na rikanje krava, blejanje ovaca, lavež pasa, (žabe su jošter spavale), mislim zatim na jutarnju maglu razpršenu zlatimi traci sunca, na kapi rose drkćuće na zelenu listku, o kom se zadjeo dah zefira, na pčelicu sisajuću sladost cvieća, na ružu i leptira . . . . .

G. Bonifacij potegnu dim iz lule, pusti ga iz ustiju, a dim se liepo zaokruži. U take kolobare gvirio bi g. Bonifacij, pa kako su se ti kolobari širili, tako su se i njegove misli širile — a kad nesta kolobara, nesta i njegovih misli u neizmiernosti. Kad bi se misli dovolje nabludile, vraćale bi se u gniezdo, odakle su poletile t. j. u mozag baštinika dobara Pękoslawica i Koziebrodâ, dok ih nebi opet s novom pošiljkom dima poslao na put, itd.

Iz nebuha (a to je od velika efekta u pripoviesti) padoše na um g. Bonifaciju rieči spjevaoca Marije:

Imade život mnoge brige, jade, rane,
A veće suzâ krišom, no li javno, kane;
Pa tko se glasno usred uzdisaja smije,
Kô ludjak u bolnici — sretnikom se mnije.

Sanjarstvo i Byronizam u tješnjem su savezu.

Mića Ljubibratić.

Izkusio je to na sebi naš junak. Najprije stvorila se u njegovoj mašti divlja step, u kojoj zaman ljude tražiš, kojoj nećeš na kraj doći; zatim kozak, gdje se natječe sa vjetrom, za kojim je letio mišlju svojom g. Bonifacij a uznesen brzinom i pustolovnom zabavom sina stepi, podiže se na krevetu, pôlom tiela nagnu se napried, a mašuć rukom, ko da imade kozačku nahajku*, prehiti fildžan sa čajem. Neobaziruć se na prvu zlu kob, koja ga zadesila u kraju mašte, bludio je g. Bonifacij po mogilah, prisluškivajuć tajinstveni šapat trave uznjihane vjetrom, gazeć biele kosti pradjedova. G. Bonifacij uživaše slasti u tih zvukovih, čuo ih uhom, ćutio ih srcem, spajao ih, lučio ih, ponavljao ih u dubini duše svoje. Sad se opet pomoli iz sjene minulih vjekova lik Marije, bolne al čarne: bolne sa patnje nezaslužene, čarne sa sile ljubavi, a do nje prijatno lice Miecznika itd. Te prilike, košto u sploh utisci nutrnjega svieta, pobudiše u mozgu baštinika dobara Pękoslawica i Koziebrodâ čitav roj misli i čuvstva; tisuć misli sjatilo se oko nepravde ljudske, a tisuć čuvstva srušilo se na nju.

G. Bonifacij stade mrmljat protiv providnosti božje, protiv udesa i ljudi, prometnuo se pravim Byronovcem.

* Tatarski bič.

Doglavnici Miće Ljubibratića.

Kad jė počeo pušit lulu baštinik dobara Pękoslawicâ i Koziebrodâ bio je čestitim gradjanom, gospodarem ekonomom; kad je dopušio lulu i posrko čašu čaja sa rumom — čitavo se prometnuo, kad je nametao drugu lulu, zagleda si u dušu i zapita se:

Da li sam ja onaj isti Wierszydłowski, što no se jučer lego u krevet?

Da istinu kažemo, g. Wierszydłowski nije niti stavio takova pitanja, pače nije bio moguć učiniti šta takova; u takvom času daleko mu je bila reflexija. Imade trenutaka, u kojih čovjek nebi mogao o sebi dati računa. Istina, izrečena Sokratom, da je najteže čovjeku upoznat sama sebe — tuj se je obistinila.

G. Bonifacij bijaše u anormalnom položaju.

Koj je uzrok toj promjeni? lula ili rum, udobni krevet ili nedjelja?

Mi ćemo ovdje staviti tek hypotezu — koju, volja Vas, primite ili zabacite.

Vele svi, ili bolje vele pjesnici da je život ljudski sazdan od crnih i bielih dneva, od časova radostnih i žalostnih, u kratko da je život naš savit od trnja i cvieća. Dakle bio bi život, omjeriv ga o rečeno, ružom ugodnom radi mirisa, neugodnom sbog trnja. Budi tako.

A sad recimo, da ga imade, koj nepoznaje toga trnja, da toga življa mukâ, nuždno potrebna duši ljudskoj, nije nikad znao, bude li takav ponjao šta su jadi ljudski? On će pregnut za njimi, jer su za njega zamamni budué da su mu nepoznati.

Ako nije to istina, prosto Vam bilo, štovani dušoslovci, bacit se kamenom, ma ne na mene, već na Boalo-a, koj kaže: kad nije patnjâ u istinu, duša si ih ljudska utvara i s njimi se muči.

Jedan tih nesretnika, nesretnı... [illegible], što su mnogu pečenku pojeli u svom životu, patecı.. [illegible] toga, što niesu nikad znali zime, gladi i žedje, što su svedj imali ciele cipele, što im niesu krojači, postolari et consortes razdraživali živaca računi, što im se nije grozio žid zatvorom, jednom riečju takvom žrtvom udobna života bijaše g. Bonifacij.

Byronizam nije sebičan a najmanje se sebi samomu takvim prikazuje. Byronizam pati za cielo čovječanstvo. Uvlači se on ne samo u pojedince već i u ciela družtva; osoba njim zadahnuta trpi za cielo svoje družtvo; družtvo plače nad cielim čovječanstvom. Byronizam i melankolija iste su naravi, jer ih je istim liekom liečit, to jest: stvarnom stvarnošću. Prema tomu razlikovat je dvie stvarnosti: stvarnost umišljenu i stvarnost stvarnu. Ona zaludjuje sviet junaci plačućimi svedjer a bez uzroka, ova svieti bosom nogom virećom iz poderane obuti i licem gladi izmučenim; koja je stvarnija i silnija — to sudi čitatelj.

Dok se indi bolestnik bolujući s te bolesti nesastane sa stvarnom stvarnosti, tako dugo neće se spasiti. Niemci se probudiše iz toga mrtvila istom kod scene, kad im je pustio Napoleon krv, a mi padamo unj svagda iza puštanja krvi. Isti uzroci neproizvode uviek istih posliedica. Silne li mi razlike na tom kukavnom svietu!

Prekinut ću, prėdam sam pred sobom. Promišljavanje o Byronizmu može postati samim Byronizmom; s toga vraćam se na našu pripoviest.

Sjetiv se Wacława i Marije, tih žrtva udesa, došla g. Bonifaciju volja, da i on što stvori.

To nije čudo; čovjek je najoholijim stvorom na zemlji. Samim sobom želio bi napuniti sav sviet K tomu čovjek zavidi tudju slavu, teži za svojom slavom; uzdignimo te grieške ili krieposti na najveći stepen, spojimo ih u jednom biću, a stvorimo uzor, kojemu se više ili manje, prema silam svoje naravi ili bolje svoje strasti, bliža osoba obdarena darom tvornosti. Čim je ta strast silnija, tim je tvornost veća. Pa pitajte sve pisce, pjesnike, dapače iste filosofe, svi će posvjedočit rieči naše. Jadna ta narav ljudska mora i u plemenitih svojih težnjah i pregnućih koju čest težke tvari, svoga sebičnoga „ja“, povući za sobom. Spominjemo se guske, koja bi rado poput orla poletit, a toliko joj je tielo, da joj krila nemogu odoljeti težini tiela.

Dali je sve to prošlo duhom g. Bonifacija, neznamo, napokon radje bismo rekli, da nije; ali o tom nije dvojit, da je poput guske . . . oprostite, poput orla počeo uznosit se nebu pod oblake.

(Nastaviti će se.)

Dragojla Jarnevićeva.

(1812 — 1875.)

Iz „hrvatske stilistike“ Janka Tomića.

(Konac.)

Dne 5. srpnja 1850. dodje u Karlovac ban Jelačić. Tom zgodom dielila se medju gradjanstvo tiskana pjesma, koju je Dragojla Jelačiću u slavu izpjevala. Pjesma puna prekrasnih misli, a nebi bilo gorega, kad bi se kadkad i krasnoslovila, da se vidi, kakovim je duhom disala pokojnica. Dne 19. srpnja 1852. posjeti Dragojla Topusko. Tu se upozna s Gjurom Augustinovićem.

Mnogo se je Dragojla Jarnevićeva i neprestano brinula za uzgoj mladeži nesamo u Karlovcu, nego i u Pribiću, gdje je obučavala siromašnu dječicu. Bila je tomu pokojnica veoma vješta, jer je u Mletcih već kao odgojiteljica u toj struci imala priliku djelovati, i to takvim uspjehom, da su se za nju trgali, te ju ća u Englezku htjeli odmamiti. O svojoj školi u Karlovcu veli: „Koncem ožujka g. 1850. minu pet mjeseci, što obučavam Karlovačke kćerke.“ Dne 31. svibnja 1853. presta u Karlovcu podučavat žensku mladež, ali zato nastavi svoje prekrasno poduzeće u Pribiću, kamo bi često dolazila i odanle kadkad pohadjala razna mjesta naše hrvatske domovine. Tako od g. 1853—1855. sad ju nalazimo u Topuskom, sad u Glini, a sad opet u Pribiću, gdje od 1856.—1865. najviše boravljaše. Tuj podučavaše djecu u kršćanskom nauku, upućivaše djecu obojega spola, kako treba vrt obradjivati, kako se goje svilene bube; odraslijoj čitala gospodarstvene knjige;

pripravljaše mladiće u vjeronauku za vjenčanje: često krat bijaše prisiljena sred zime otvarati prozore radi njihova izparivanja. Sama veli, da je trinaest godina u Pribiću sprovela. Doista riedki primjer požrtvovanja za obće dobro. Dne 28. listopada preseli se u grad Karlovac, gdje do svoje smrti življaše.

Dragojla Jarnevićeva se po svom pisanju i doticanju spoznala sa svimi tada važnijimi literati. St. Vraz, Babukić, Brlić, Utješenović, Bogović, Veber, Vukotinović, Perkovac, pa do Lukšića, Krešića i Deželića osim gore napomenutoga I. Trnskoga svi su ti i mnogi drugi s njom dopisivali i razgovarali. zajednički se tješili, podučavali, hrabrili i podupirali. Važno je i to napomenuti, kako je već g. 1842. vojevala za **ie** i je mjesto **ě**, te se s prijatelji (Mlinarićem, Stauduarom i mnogimi drugimi ustmeno i pismeno) zato prepirala. Kad je Njeg. Veličanstvo pod Bachom Karlovac posjetilo, te žandari svuda trobojnice hrvatske odstranili, pa i od nje zahtievali, da to isto učini, ona se nepokori, nego je hrvatski barjak ostao na njezinu prozoru. Kad je silni cenzor magjarski Mačik svaku knjigu, dà i svako slovce križao, ako je malo po ilirizmu mirišalo, morade i ona okusiti gorkosti cenzure. Jednom kad 1842. posla pjesan ilir. „Danici“, u kojoj je bio „čar“, konfiscira Mačik pjesmu, jer bi čar tobože mogao buniti i sjećati na „cara“ (ruskoga.)

Nisu ju baš ni mnogi naši pisci susretali, kako bi bili morali i mogli.

Spomenimo sad sva njezina djela dosad izašla pregleda radi: Pjesme: 1. „Moje cvieće“ u ilir. Danici g. 1840. — 2. „Moj sanak“ u „Pilgeru“, karlov. njem. listu od g. 1842. — 3. „Želja za domovinom.“ — 4. „Nova žetva“ u karlov. Pilgeru od g. 1843. — 5. „Moj ljubovnik“ u Danici od g. 1845. -- 6. „Kraj jeseni.“ — 7. „Banu Jelačiću“ prigodom njegova dolazka u Karlovac 1850. — 8. „Cviet za njegovu (sanku) sliku“ u Kolu 1842. — 9. „Vještica“ u Kolu g. 1843.

Drame: „Veronika Desinićeva“ (stihovi; u 5 čina). — „Marija, kraljica ugarska“ (stihovi; u 5 čina.)

Pripoviedke su ove: 1. „Domorodne poviesti“ g. 1842. — 2. „Prevareni zaručnici“ u Nevenu 1853. — 3. „Sudbina“ u Nevenu 1854. — 4. „Prijateljica“ u Nevenu 1857. — 5. „Prsten“ u Nevenu god. 1858. — 6. „Plemić i seljan“ u Leptiru 1860. — 7. „Marija-Margareta“ u Glasonoši 1862. — 8. „Tudje spletke“ u „Naše gore listu“ g. 1864. — 9. „Ljepota djevojka“ u Nevenu 1858. — 10. „Pepelari.“ — 11. „Ljubav i prijateljstvo“ u Dragoljubu hrv. kolendaru od god. 1864. „Hrvatski Sokol“ zabavan i poučan tjednik ima od Dragojle Jarnevićeve: „Tamburaš“ izvorna pripoviedka po istinitu dogodjaju. Br. 14—24. god. 1870.

Pedagogijsko-didaktički članci: 1. „O domoljublju i odgojenju ženske mladeži.“ Predavala dne 28. travnja u dvorani karlovačke čitaonice Dragojla Jarnevićeva. To je predavanje naštampano u „Slavjanskom Pedagogu“ u Pragu g. 1872. sv. 4. str. 197—209. 2. „Uzgojivanje žene“ (natječajna radnja. Uzgojimo ženu za njezino zvanje. U „Napredku“ br. 28. i 29. od g. 1873. Osim toga ostavila je u rukopisu članak: „Moje učiteljevanje.“ Crtica iz života. (Ima sedam pisanih araka.) Dne 26. veljače 1874. počela je pisati knjigu ob uzgoju ženske mladeži. Zabilježi ovo: „Čim pišem dva sata, već mi se razbole živci u glavi, pa niti mogu od suza, kojimi oči zaplove, gledati, niti mogu od glavobolje misliti, tužna li života za me.“

Napisala jedan roman: „Dva pira“, koj je priobćen u političkom dnevniku „Domobranu“ u Feuilletonu. Roman je izvoran, jerbo je pokojnica mrzila prevadjanja, koja su i onako kod inih odviše preuzela mah na toliko, da nećemo baš mnogo izvorna moći u svojoj hrvatskoj književnosti navadjati.

Meni se čini, da ove pjesme nisu nigdje naštampane, koje je ostavila u rukopisu, barem jih ja nisam dosad čitao, niti jih spominju Trnski niti Deželić, a to su: „ruže ljubavi“ (1842); „moje mudrovanje“; „dolini“; „srcu“; „vjera u milostivu majku božju bistričku“ (1842); „stražnji zvuci“; „sila njegovih očiju“; „mladoženja“ (1847): „snivanje“ (1847); „Ulriku“ na Bistrici (1845); „Tihi vaji“ (1845); „Antonu“ (1845); „uspomene prve ljubavi“; „moj ljubovnik“; „napitnica“; „poslanica“ (1846); „moja mladost“ (1845); „zdravstvuj!“; „jedna iskra na mračnom nebu“ na Bistrici (1845); „odlazak iz Bistrice“; „prijatelju“ (1849); „jutrnica“ (1849); „moja želja“; „prirodi“; „gdje je sladje stanovati?“; „pobratimu“ (1849); „sliepac i nora“; „moja mladost“; „sudbina“ (1843); „nevjernoj ljubi“; „srcu utjeha“; „modrilo nebesko“; „mojoj mladosti“; „jedina želja“; „pečal grudiju“ (g. 1850); „serežan i vila krasna“ (1850); „san djetinji“; „Turopoljski F. na uspomenu druge potjere“, na ariju „oj talasi.“ Zatim pjesmotvori od g. 1839 —1840—1842. i to; „putnik na moru“; „prijatelju Ivanu“; „stražnji zdravstvuj“; „mjesecu“; „ostavljena dieva“; moja mladost“; „uzdanje“; „proljeće“; „uspomena na domovinu“; „utjeha“; „tuga moja“ (1841); „boginja osvete“ (1841); „nevjera“ (1841); „ohrabrenje“ (1841); „šumici“ (1841); „uspomena na dom“ (1840); „moj san“ (to nije ona: moj sanak); „što je to?“; „povjerenje“; „brašno na put“; „oproštaj“ (1841); „izgubljena nada“; „osveta ljubavi“; „zadnji zdravstvuj Talijanskoj na jadranskom moru“; „povrata“ (1840); „misli na njega“ (1842); „zazivanje smrti“; „utjeha“ (1842); „molba na proljeće“ (1842); „udaljenomu prijatelju“ (1842); „večernji pozdrav“; „proljetnoj prirodi“; „mjesecu“ (1842); „zagonetka“; „uspomene Gabrieli Stauduarovoj“; „pozdrav“ (1842); naricanje“ (1842; „željenje u Adamovcu“ (1842); „Reci srce“ u Adamovcu (1842); „sjećaš li se“ (1845).

U prozi je ostavila: „Bojazljivi Francek“ igra od 2 čina od F. Stegnura.

Tako je radila do zadnje svoje ure te mi još u krevetu govoraše: da me bog poživi bar još koju godinu, da uzmognem štogod napisati za: Smilje, Napredak, a i da što naučim malu Slavicu, svoju nećakinju. Dne 12. ožujka 1875. preminu kod vriedne si rodja-

kinje i rodjaka Mirka Cesarca, gradjanina. Ovi su ju liepo dvorili i pazili do zadnje ure, dali joj sprovod, da jim na čast i slavu služi. U nedjelju dne 14. ožujka u 4 sata po podne ponesoše ju iz Cesarčeve kuće iza oružane put groblja na Dubovac. Sprovelo ju sve na dubovačko karlovačko groblje, što osjeća narodno i cieni onu, koja je do groba neumorno radila i vjerna ostala narodu hrvatskomu. Osim rodbine išle su uz lies u crno obučene družice i profesori velike realke rakovačke s ostalimi učitelji kao drugovi, mladež velike realke, gimnazije, višja djevojačka škola, učenici glavne škole karlovačke i rakovačke, gradsko poglavarstvo, saborski zastupnici, vriedne karlovačke kćeri, učitelji, sva inteligencija i gradjanstvo — sve se to skupilo oko ostanaka vriedne hrvatske starice, u kojoj je srce mlado ostalo sve do zadnjega trena života. Sva ta vojska izkazala je čast hrvatskoj kćeri, koja je perom, srcem i zborom radila za svoj hrvatski narod. Može se reći, da ju je izpratio na posljednji počinak sav grad. Nadgrobno slovo rekao je pisac ove crtice u kratko i opisao život i zasluge riedke rodoljubke i upozorio Karlovčanke, da se pobrinu za nadgrobni spomenik, jer tim načinom će se po smrti odužiti onoj, koja se brinula i sav svoj život žrtvovala za obći boljak hrvatskoga naroda. Zadušnicam prisustvovaše mladež višje djevojačke i glavnih učiona s učitelji.

Upliva li tlo ili kora zemaljska na čovječanstvo?

Piše R. Krušnjak.

(Konac.)

Tako bismo po narodu samom, t. j. po njegovih tjelesnih i duševnih sposobnostih, po ćudi i običajih, te po materijalnom i moralnom blagostanju ili zlostanju naroda morali znati i glavno njegovo zanimanje, dakle i tlo. Narod bi nam imao biti zrcalom tla, na kojem živi ili je živio. Pa on to i je, ali mi nepoznamo slika, što jih u tom zrcalu vidimo. Jedino dugotrajnimi i svestranimi iztraživanji raznih naroda, sravnjivanjem naime i analogijom mogli bismo doći do stalnih pravila, po kojih bismo mogli slike spoznati te ih odgonetati. S druge strane opet imala bi se u kori zemaljskoj zrcaliti čitava poviest, t. j. tek razvitka i djelovanje medjusobnog dojimanja narodâ, dulje vremena živućih na istom tlu. Ali tlo, što nam je do sada geognostično poznato, jako je mala obsega. Nešto sjeverne Amerike, sredina zapadne Europe i Englezka iztražene su, pa i ove zemlje ne posve temeljito, osim moguće zadnje. Poznajemo dakle jedva kakovu desetinu ili dvanajstinu evropskog površja, i to samo površno, a gdje je ostalih jošte 160 tisuća četvornih milja površja evropskog ili 2 milijuna i 400 tisuća cieloga svjetskoga kopna.

Manjkavi smo dakle jošte i u poznavanju tla i u poznavanju rezultatâ stanovitog djelovanja tla na čovječanstvo. Zato će znanost imati nastojati, da pronadje pute i sredstva, kojimi će moći izmjenito jedno nadopunitl drugo, tako, da ćemo na narodu moći čitati, na kakovu se je dotični tlu morao nalaziti, uz ona svojstva, što jih na njem opažamo, kao njemu vlastna, s druge strane pako, da ćemo sa slika tla moći upoznati mogućnost tjelesnog i duševnog razvitka na njem.

Mimogred budi napomenuto, da se je ob uplivu tla na razvoj jezika od svih dosadanjih izpitatelja tla jedini Vilim pl. Humboldt usudio izreći: „Nariečja proizlaze iz razlikosti krajeva.“ Za njega dakle ni razvoj jezika nije bez upliva tla.

Skupimo li sve to u jedno, moramo reći, „da je današnji čovjek, sa svimi svojimi vlastitostmi i sposobnostmi konačni rezultat svih onih upliva, koji su se dojimali njega i svih njegovih predja od postanka njegova pa do danas.“

Da je sa svimi timi nebrojenimi preteklimi stoljeći i čovjek napredovao, o tom nitko pametan nedvoji, samo o veličini uplivâ za vrieme tih preteklih stoljeća može biti raznih nazora.

Kad nebi tim, da kojim bi uplivom odgovarale silne te razlike u sposobnostih tjelesnih i duševnih, u ćudih i običajih, u jezicih i imućtvu narodâ i plemenâ raznih krajeva. Dá, uplivi tla glavnog su i najdubljeg, a susjedstvo i poriekio jesu nedvojbeno manjeg obsega na razvoj čovječanstva, jer su oni prvi postojani, vječni, dočim su ovi drugi časoviti, kratkotrajni. A što ima u naravi većih i zamašnijih posljedica, dali slabo ali neprestano, ili silno ali časovito djelovanje? Jeli zemlja za jednu, sto ili tisuću godina dobila današnji svoj lik, ili je trebala nebrojene tisuće godina, dokle ga je postigla, jesu li se Alpe digle kroz noć; ili je idea kršćanstva zahvatila čvrst koren već prvim njezinim pojavom ili u jednoj, dvie li godine, nije li za to treba bilo mnogo stoljeća godina — pa jeli se napokon čovječanstvo, kano jedan diel ciele te prirode, može izuzeti svim onim zakonom prirode, kojim se pokorava sve ostalo, što je na svietu? Zaista nemože, već se mora i čovjek pokoriti istim zakonom naravi, jer je iz istih i proizteko.

„Imade doduše geologijskih upliva i jako spore naravi, pa takove je zato i dokazati ili označiti jako težko. Više stoljeća se kadkad održe po predjih baštinjena svojstva na izselivšem se narodu i u novoj njegovoj domovini, ali i ovi uplivi nemogu ostati posve bezuspješni za dugo vrieme, jer su postojani i neumorni u djelovanju svom. Primjerom nam je za to koljeno osmansko, koje je unatoč predobitku bogatih obala marmorskog i egejskog mora još uviek sačuvalo u sebi onaj stari, nasliedjeni, baštinjeni strah pred radom, pred civilizacijom. Ali iznimka takova nemože oboriti pravila, i to tim manje, što je 400 godina, kao što u tom slučaju, pogledom na razvitak narodnjeg života samo tren vremena. Kad bi Turkom grčkog poluotoka odmah s početka, kako su ga zauzeli, manjkalo potlačenih naroda kano radnika, bio bi se i kod njih upliv tla jasnijim pokazao.“

Tiskom, troškom i nakladom Drag. Albrechta. Odgovorni urednik Vjekoslav Klaić.

☛ *Ovomu broju dodan je prilog od četvrt arka.* ☚

LISTAK.

Mića Ljubibratić.

(Slika na strani 354. 355.)

Obrekosmo našim čitateljem, da ćemo jim doskora priobćiti nekoliko crtica o Hercegovini i hercegovačkom ustanku. Prije nego to učinimo, donieti ćemo nekoliko slika sa ratišta. Počimamo sa slikami glasovitoga vodje hercegovačkih ustaša, Miće Ljubibratića. Prva slika prizuje nam samoga Ljubibratića, a druga njegove doglavnike i podvodje (štop.)

Mića Ljubibratić potiče od veoma stare i glasovite obitelji hercegovačke. Jedan Ljubibratić, imenom Savatija, bijaše nekoč vladika hercegovački, zatim dalmatinski; Petra Ljubibratića pako imenova car Leopold I. god. 1694. vladikom pakračkim. Potomak ove glasovite obitelji bijaše za cielo i čuveni general Ljubibratić, kojemu je carica i kraljica Marija Terezija za njegove zasluge podielila barunstvo s predikatom »od Trebinja.«

Današnji glavni vodja hercegovačkih ustaša, Mića Ljubibratić, rodio se u Šumu u Hercegovini. Naučivši čitati i pisati kod kuće, dade ga otac na nauke u Dubrovnik, gdje je s osobitom voljom i trudom učio gimnaziju. Godine 1857. bukne ustanak u Hercegovini, a Ljubibratić se namah vrati u svoj zavičaj. Došav u Šumu zapali najprije svoju kuću, te kad ga otac upita, zašto je to učinio, odgovori mu: »neka vidi narod, kako se mislim s Turci boriti.« Zatim ode u manastir Duži, gdje ga nadje Luka Vukalović, koji ga veoma prijazno primi. Kasnije bijaše Ljubibratić desna ruka Luke Vukalovića, gdje se je pera ticalo, a u više je prilikah pokazao, da umije i sabljom mahati. On bijaše vazda uz Luku Vukalovića, u sreći i nesreći, te steče stoga veliko povjerenje njegovo. Kada je ono god. 1863. morao Vukalović poći u Rusiju, bio je i Ljubibratić u pratnji njegovoj. Poslije pol godine vrate se svi u Biograd, gdje se Ljubratić nastani i oženi. Tu se je on bavio čitanjem i učenjem vojenih djela, a prije dvie godine izdao je svoj prevod iz francezkog: Životopis Suvarova. Kad je ovog ljeta buknuo ustanak u Hercegovini, oprosti se on od žene svoje, te ode u pomoć braći svojoj. Narod ga iza kratkog vremena izabere za vodju, te se on sve do danas junački bori za slobodu Hercegovine. Pod njegovim zapovjedničtvom stoje dobrovoljci iz stranih zemalja, koji ga zbog njegove ljubeznosti, požrtvovnosti i odvažnosti veoma poštuju. On voli sam trpiti ma kakovu oskudicu, nego li da dopusti, da mu četa oskudieva. Mića Ljubibratić je najumniji vodja hercegovački; on govori pet stranih jezika: talijanski, ruski, francezki, grčki i njemački. Makar da je veoma mlad, ipak je veoma ozbiljan, stalan i odvažan.

Katakombe u Rimu.

Briga i mar za mile pokojnike osvajala je ljude tečajem sviuh, iz povjesti i povjestničkih nam spomenika poznatih naroda, a i iz predhistorijskog doba nahodimo potomke gdje oplakuju svoje predje, pak čim je znamenitija pokojna osoba bud u družtvu bud u obitelji bila, tim većom brigom i trajnijim marom prirediivao se grob milom pokojniku. Sjeverna Europa, prastara Amerika nam je sačuvala nagomilane hrpe kamenja u piramidalnoj formi, koja grupa neodaje baš mlogo kulture, ali svjedoči dobru volju i svetu dužnost prastarih naroda prema mogućnosti svojoj izpunjenu. Svjedoči nam to i srednja Azija, ta koljevka čovječanstva i sahranište najstarijih spomenika; svjedoči nam to plodna dolina Memfisa sa svojimi kolosalnimi piramidami, koje neodoljuju samo viekovom, nego čini se, da i istoj vječnosti prkositi kane. Ali osim toga jošte su zemlje izprekopane, jer piramidami su se označivali tek grobovi znamenitih osoba; a obične ljude pokapali bi u podzemne špilje. Kako su se ovi narodi brinuli za svoje pokojnike, tako ne ostadoše za njimi ni Rimljani, koji su izprerovav zemljište pred gradskimi vrati podzemne nekropole imenom kolumbarija gradili, gdje se još dan danas čuvaju na hiljade urne, koje čuvaju izgorjele kosti pokojnika. Ali ta kolumbarija bijahu obično tek grobovi robova i slobodnjaka, otmenije su si pako obitelji gradile obiteljske grobnice, mausoleje zvane. To svjedoče još danas postojeće grobnice Scipiona, imposantno počivalište Cecilije Metele, mausolej Augusta i Hadrijana, i mnogi drugi. Svi ti pokojnički stanovi kojim se godjer imenom krstili, liepo su paženi i nemalom brigom gradjeni, pak i vješto uriešeni, po mogućnosti ondje počivajućeg gospodara, ali sasma drugo čovjek oćuti, kad se spusti u hladne i tiesne, duboke i tamne katakombe prvih kršćana.

Kad ti noga krokne po vlažnom tlu toga labirinta, kad ti misao zajedri u zašle viekove, a ti možda jedinac uz kakovoga provodiča bludiš timi podzemaljskimi sgradami, koje razsvietljuje tek bliedi plamenak slaboga svjetla, što no ga u ruci nosiš, — neznam je da li je hladan zrak ili uspomena prošlih viekova, ili svetost mjesta ili sve troje skupa uzrokom onog ledenog i ukočenog ti držanja, onih čudnih čuvstava, štono ti svu dušu i tielo osvajaju, onih neobičnih osjećaja, uslied kojih ti se koža ježi a groza obuzimlje kosti tvoje.

Užas te i zadovoljstvo napunjuje, grozota se s nadom izprekrižuje, veselje ti i tuga dušu opaja, kad stupaš po uzkih tih hodnicih, gdje se drug drugu ukloniti ne može, gdje ti glava o svod se zadieva, gdje ne vidiš ništa do tmastu zemlju i izdubene u nju luknje, a kadikad ti se tek slabi trak bliede sviećice odrazuje u kapljice vode, što no se od vlage na zemlji sabra. U carstvu si pokojnika, a ne zavidjaj ni malo Danteju, koj se u svom paklu hvali, da je nuz provodiča Vergila prebrodio podzemni sviet; ta i tebi je dano stupati njegovom stopom, bluditi tragom njegovih misli. Osbiljna tišina, što ovdje kraljuje, zadahnjuje te ozbiljnom mišlju, a ono malo uresa i slika, što ih gdjegdje po zidu imade, preslabo je, nego da strogi, ozbiljni i tamni značaj katakombe ublaži. Prastari ti spomenici, vjekovječni po zidovih katakombe tim življe predočuju žalostne prošle zgode, što su se sbijale na tih mjestih. Oči nam se koče od užasa, kad promatramo biedu i nevolju onih kobnih vremena, kadno u noćno doba, pošto je već i mjesec svoje bliedilo gustom oblačinom zastro, dva tri ti se čovjeka šuljaju ravnicom rimskom, noseći drage ostanke svoga otca, majke, prijatelja, što no ga prije njekoliko satij razderali u Kolosseju gladni lavovi iz saharske pustare. Srdce nam se raztaplja od milosrdja i smilovanja, kadno slušamo cviel ostavljene sirotčadi ili sdvojno jecanje majka, lišenih svojih sinova, kadno razabiremo tiho šaputanje pobožne molitvice, što no ju moli razbijeno stado nesretnih vjernika, lišeno dobroga si pastira. U duhu motrimo bezbrojne redove mučenika svake ruke, kojim u istih bezkonačnih podzemnih hodnicih i palačah

već ponestaje mjesta, te već pokojni stanovnici kud i kamo već nadmašuju brojem svoje u velikom Rimu stanujuće nasljednike.

Velika je doista znamenitost tih katakomba. Kako je godj znamenit vječiti Rim to rad svojih starinskih spomenika, to rad kršćanskih monumenta, to mu ciena tim većma raste, što osim kamenitog Rima, koj no se podignu na sedam brežuljakah, osim trajnih sgrada, što okupiše s obje strane mutnu Tiberu, dapače osim istih tmastih zidina što opasavaju krugom cieli grad, imade još drugi, podzemski Rim, pokojničke naime stanove prvih kršćana katakombe zvane.

Odkle ime katakombe, nezna se pravo. Toliko je stalno, da je to ime rabilo počam od 16. vieka obćenito, kad je na ime revni Bossio uzeo točno iztraživati po prastara prvobitna groblja kršćana Latinsko ime katakomba bilo je obično dormitorium (spavalište), ili su si pako Rimljani posluživali riečju grčkoga korjena Coemeterium. Kadikad čuje se i rieč krypta u zamjenu obiuh prvih. Početak rieči katakomba tumače obično ovako. Nuz baziliku sv. Sebastijana van zidina gradskih bilo je podzemno groblje imenom »Coemeterium ad Catacumbas.« Zvali su pako zato to groblje ka katakumbi, što je ležalo u okolišu ili kotaru imenom katakumbas. Cieli najme onaj okoliš što no ga presieca apijska cesta zvao se je »ad catacumbas,« pak kad bi drug druga upitao, kuda je pošao, odgovorio bi mu ovaj: idem na groblje »ad catacumbas« t. j. na ono groblje što je u okolišu katakumbas. A kadkada bi radi kratkoće voljeli reći: idem u katakumbas. Ime dakle katakumbas pripadalo je iz početka samo Sebastianovoj grobnici. Poslije pako, kadno kršćani prestadoše pokojnike pokapati u podzemne grobnice, počeše i zanemarivati sve grobnice manje više, te su se i slabo posjećivale i mnoge pozatvorile, a časom zaboraviše i posvema na njih. Jedino Sebastianovu grobnicu su neprekidno hodočastnici u Rim putujući neprestano posjećivali. Budući je prema tomu Sebastianova grobnica jedino poznata bila, zvali bi ju jednostavno grobnica katakumbas; jer je to bila jedina grobnica u okolišu katakumbas i osim toga jedina poznata za ono doba grobnica Rimljanom. Tekom nekih vjekova, kadno zavlada onaj znameniti sa mnogojake strane prekret u 16. vieku, kadno uzeše učenjaci listati stare kronike, kadno počeše umjetnici učiti stare uzore. razvi se velika ljubav i gorljivost za starinami, te starinari prekopaše svaki kut. gdje mišljahu da će kakovu starinu naći. Tada naidjoše ljudi na više takovih zaboravljenih grobnica, pak jerbo su sve jednake ruke bile sa onom sveudilj poznatom Sebastianovom, koju su katakombas zvali, prozvaše po njoj sve takove grobnice generičkim imenom katakumbe ili katakombe. Pa šta se češće sgadja to bi i sada; specifično se ime prometnu generičkim.

U katakombe spušta se čovjek niz stube, kao da ide u pivnicu; a čim prekorači prag katakombe, zadahne ga umah hladni zrak tih podzemnih dvorova. Tad se šuljaj po tiesnih hodnicih dalekoga labirinta u koliko je pristupan. Hodnici su ti iztesani u tuf zemlji i slični zidovom s gora svedenim. Veći je dio katakomba osnovan na zemljištu obilujućem tufom (tufo granolare). Zemlja je ta ili kamen taj preslab za gradnju, jer se odveć drobi, a ipak dosta čvrst, da se dade izdjelati i iztesati bez velikoga napora. Ta je dakle zemlja izdubena po prilici onako, kako je vidjeti u našem Klanjcu onu pivnicu pod briegom. Što je do visine i širine tih hodnika, ona je raznovrstna.

(Nastavak.)

Književnost.

Novije knjige. Početkom nove školske godine obogati se naša školska književnost za nekoliko knjiga. Evo jih:

— Smičiklas Tade, Čitanka za I. razred gimnazijski. U Zagrebu. Narodna tiskarna dr. Lj. Gaja. 1875. str. 215. — Čitanka ova broji 131 štivo, te je sastavljena tako, da unapriedi ćudoredni uzgoj naše mladeži. Zato je g. pisac nastojao, da kraj liepih, prirodopisnih članaka (većinom iz pera vrloga prirodopisca M. Kišpatića) naniže čim obilniji niz članaka, kojimi bi pobudio u djeci ljubav prema svemu, što je liepo i plemenito. Osim toga imade prekrasnih narodnih pripoviesti, punih zdrava humora, koje će za cielo ugodno djelovati na djetinju ćud, te joj omiliti čitanku (n. pr. Osal, kralj sve zvjeradi; žene uprtile svoje muževe; niesam baš iz Sarajeva.) Pjesama neima veoma mnogo, ali su sve odabrane prema ćudi malene djece.

— Smičiklas Tade. Čitanka za II. razred gimnazijski. Zagreb. Narodna tiskarna dr. Lj. Gaja 1875. str. 255. I ova je čitanka (štivo 131.) udešena prema gore spomenutoj tendenciji, samo je tu pisac još gledao, da uplete nekoliko štiva iz života naroda staroga vieka. Štiva, tičuća se mitologije i u obće starožitnosti grčkih i rimskih, svjedoče, da se je vrstno pero oko njih trudilo.

— Vitanović Josip. Vježbanica u hrvatskom slogu, I. dio, za niže realke i gradjanske učione. U Osieku. Tisak Dragutina Šandora. 1875. G. pisac, ravnatelj osječke realke, govori u „uvodu u stavkoslovje“ o svih vrstih stavaka, počam od prostoga stavka pa sve do perioda. U dodatku ima nauk o manjih sastavcih pripoviedajućega i opisujućega sadržaja.

— Tomić Janko, Hrvatska stilistika, za pedagogije, preparandije, višje djevojačke i mužke gradjanske škole, kano i za gimnazije i realke. U Zagrebu. Tiskom Dragutina Albrechta. 1875. str. 501. U uvodu nabraja g. pisac sva stilistična djela, koja su mu pri sastavljanju ove knjige rabila, zatim sve ugledne književnike hrvatske, kojih je primjere upotrebio. Djelo je većim dielom sastavljeno po štilistici Falkmanovoj i Kehreinovoj, ali se je g. pisac ipak obazirao na osebine hrvatskoga jezika, u koliko je za to predradnja našao. Djelo obiluje primjeri svake ruke, te će hrvatska mladež naći tu mnogih zanimivih štiva, kojih nebi inače u našem jeziku čitati mogla. Valja spomenuti, da je pisca pri sastavljanju djela revno podpomagao g. dr. Petar Tomić.

— Lipež V. Njemačka vježbenica, svezak III. U Zagrebu. 1875. Troškom i nakladom kr. sveučilištne knjižare Fr. Župana. Ovo je djelo nastavak prijašnjih vježbenica (I. II.) te je preporučeno i austrijanskim ministarstvom, da se uvede u srednje škole kraljevine Dalmacije.

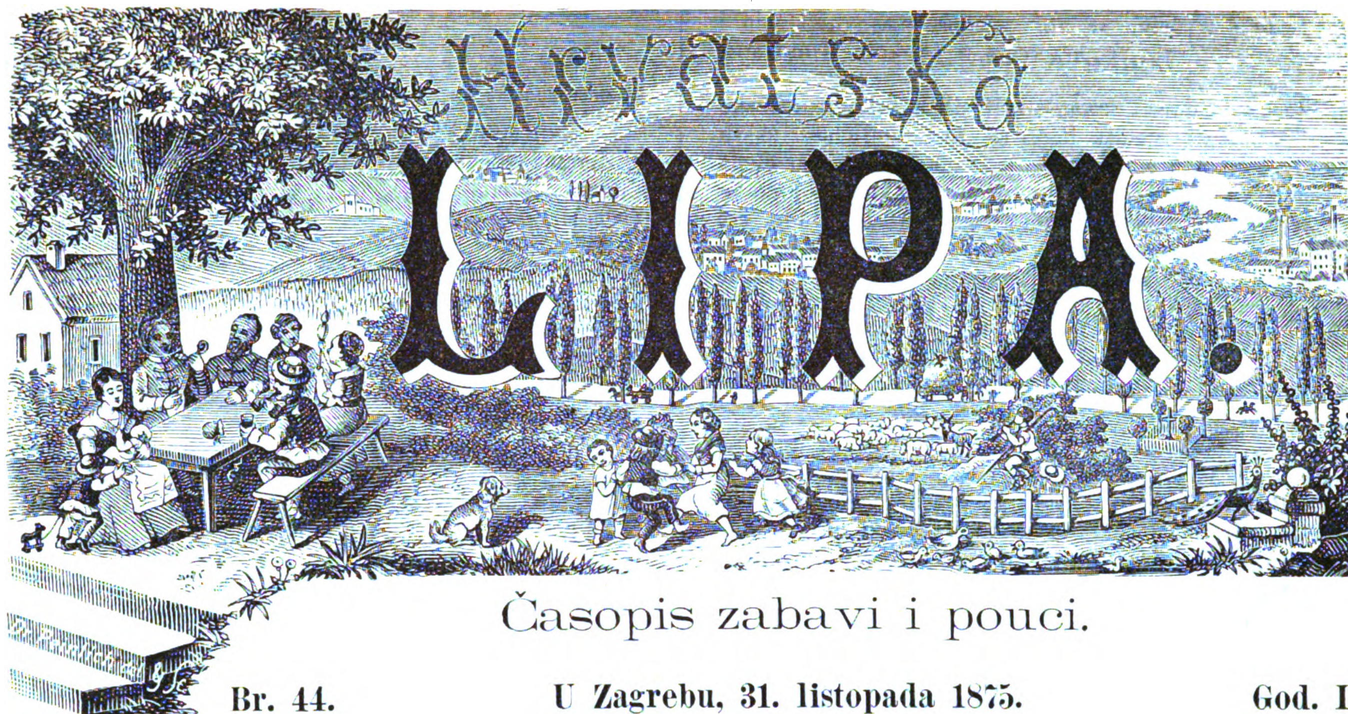
— Matković Petar, dr. Zemljopis za niže razrede srednjih učilišta. U Zagrebu. Narodna tiskara dr. Lj. Gaja 1875. strana 286.

— Hajdenak Andrija, Njemačko-hrvatsko nazivlje za tjelovježbu i nazivlje za mačevanje. U Zagrebu 1875. Tiskom Dragutina Albrechta. Ovo nazivlje broji preko 1600 rieči, koje je g. pisac stranom sabrao, stranom sam skovao.

— Stojanović Mijat. Uzorni ratar kakovi bi imao biti. U Senju. Tiskom i nakladom H. Lustera. 1875. Djelce je po Histu preradjeno.

— Statistika narodnoga školstva u Dalmaciji Hrvatskoj i Slavoniji. Priredio i izdao hrvatski pedagogijsko-književni sbor. U Zagrebu. Tiskom Dragutina Albrechta. 1875. Iz obćega pregleda u toj statistici razabiremo, da imade u svoj Hrvatskoj, Slavoniji i Dalmaciji. 1166 narodnih škola sa 1814 učitelja. Učeće mladeži ima u Dalmaciji 12.463; u gradjanskoj Hrvatskoj i Slavoniji 51.588. Za vojničku Hrvatsku i Slavoniju neima podataka.

Tiskom, troškom i nakladom **Drag. Albrechta.** Odgovorni urednik **Vjekoslav Klaić.**

Časopis zabavi i pouci.

Br. 44. U Zagrebu, 31. listopada 1875. God. I.

Izdaje se svake nedjelje. Godišnja ciena 4 for.; poštom i domaćim u kuću 5 for. Rukopisi se nevraćaju.

MOLBA.

Spjevao B. B.

Dojadio mi šum i žamor bučna grada,
Te u samoću stog upravio sam hod,
Da k nebu prhne tuj od slasti duša mlada,
Zaboravi na sve, al ne na mili rod.
Tuj njegova mi kob na sami srcem jače
Pokrenut može, gdje od svega duh mi prost
Sve bolje ćuti, zri: i njegve smiehe, plače,
Užitak mu i vaj, koj čest je u njeg gost . . .
Zavezoh vam se mlad u misli tužne, vajne,
U prošlosti me tek mišljenja zanie let,
Te očinji si vid u zviezde uprieh sjajne,
Promišljajući tuj zaželjeh u nje zriet.
I mnogi tako čas umino bješe, prije
Neg' iz svog ja se sna uzmogoh prenut, a
Kad osviestih se, liev niz lice suzâ lije,
I stegnu srce bol, i grud mi zadrhta.
Uminuo je čar, koj bjaše neko vrieme
Uz sretniji me sviet privezat znao, vaj,
I zbilje krute tad oćutio sam breme,
I nagnalo me to na žalost i plač taj. — —
Posanjah, da je sviet zviezdovit onaj gore
Junakâ duše tih, što za rod mrieše svoj —
Oživio i dom slobode da se skore
Dovinuo nam bje za časak samo koj.
I u snu svome zrih već kraljevske nam dvore,
Vladara — bože moj — od našeg roda, krvi,
I tudja gdje se moć jur skruši, pade, smrvi!
I od veselja tog iz sna se prenuh mlad;
Veselja nesta sveg, a nasta gorak jad!
Na koljena se mah od tuge stropoštah
I podigoh u vis a k zviezdam ruke, da
Izmolit od njih bar to jedno gledam samo:
„Oj mile zviezde vi, junakâ dičnih duše,
Mogńće kada nij vam samim doći amo,
Da zlikovci se svi domovine nam skruše,
To barem dajte sjaj svoj spustite u grudi
Ohladnjelih nam svih sinovâ, nek jim tinja
U njojzi, dok im mar i ljubav neprobudi
Pram rodu, u njih vaš dok žar nezaplaminja,
Da svaki budne zmaj, da svaki budne div,
Da svaki trgne mač za pravo i slobodu,
Te branitelj joj svedj da budne vjeran, živ,
I stranputice svom da prezire u hodu!! . .
Oj mile zviezde, vas to prosim evo stoga,
Što žarkog sunca plam zapaliti je jak
I kuda brže, al i brzo vatra gine,
I ostane tek prah — no vaš tihovit trak,
Ma i nežeže, to, gdje milovidno sine,
Tol divnih čuvstva množ probudit liepo znade,
Da nisu duše njim već oteti se rade! . . .“
I podjoh kući tad, a zviezdâ sjajni roj,
Činjaše mi se, da uztreptio je bio,
Ko pozdrav da mi tim naviestit želi svoj,
Ko rod jim da je moj još uviek drag i mio.

Paukove mreže.

Crtica iz života. Piše H. Badalić.

(Nastavak.)

Sjedili mi, kako rekoh, u „Pratru“ u prvoj gostioni, i taj čas bili veoma idealni. A kad nam dosadilo sjedit, podjosmo šetat, i oči svoje pasti naravnimi i umjetnimi ljepotami „Pratra.“ Koja ljepota, koji sjaj! Snieg, te snieg, gavran do gavrana: ej nije ti to ništa po zimi u „Prater.“ Tko nas je i naputio! Bolje bi nam makar bilo na ledu pri našoj crnki! A kad nam i šetnja izišla na vrh glave, krenusmo u grad.

Tu vidjesmo tek, da je već šesta ura; jer Kečev „lokot“ (taj ga nazov srdio) još snivao kraj carske straže, a naše buduće „lukovice“ bile još negdje u Genevi ili Londonu, te doista čekale Maksimovo vjenčanje.

„Ej narode, ja sam danas malko zakasnio na lekciju“ poče Maksim, umiren već odavno. „Taj vaš Adam i Noem i to još koješta drugo zadrža me predugo! Sad mi se je žurit; šta će Karolina mislit?“

I okrenuv se Kecu, reče: „Al do prekosutra da si mi gotov! S bogom, narode!“

„Bit ćeš služen. S bogom!“ Maksim se odmako, a Kec lukavo primetne: „Al ćeš jih prije s cielim narodom čitat! Haj, narode, da čuješ; tako mi brade; još sutra!“

VII.

Svečan dan: svjetlo Marinje. Nije do duše za nas nikakve razlike bivalo medju dnevi; jedan ko i drugi, ali ipak — ipak, danas neima kolegija, juhaj! Cieli narod mogao danas na doručak in corpore doći — mogao ostat cielo prije podne uz novinê a bogme i na biljaru. Ustasmo dosta rano: već u devet satij puna kavana.

Kec naš, koji je inače, da se odšteti zato, što se nerazumije u karte, sad ovoga, sad onoga izazivao na mejdan junački u biljaru, danas sve od jednoga do drugoga trči, posmiehuje se i tamo dieli nekakve papire.

„Šta je to?“ pitam Keca.

„Šuti! Dvie pjesme Maksimove: sinoć prepisah desetak eksemplara; nekazuj njemu. Poslije podne veliko „rešetanje“ i „grande production!“

„Haj, haj! A gdje?“

„Kod Tunje. Obećo sobu i čaja. Idi pa razdieli uloge. Evo i tebi. Ti ćeš deklamirat!“

Uzmem pjesme. Hm, pomislih: „Srce i probavnik“, liepa pjesma. „Srca paljevina“, još ljepša! Obredam sve i zamolim ovoga za obćenu kritiku, onoga za estetiku, opet trećega za dikciju, četvrtoga za stih i tako redom sve, kako je koji htio. Svi se ukazali pripravni, a ja potego učit: oj bože, težko li bijaše.

„A šta ćeš Maksimu reć? Njega treba navabit na sastanak. A Ivica, gdje je on? On nam manjka, a neimamo mjesto njega referenta „in comicis.“

„Maksimu recimo, da je stiglo nekoliko novih stvarij za naš budući list, koji će se njemu u slavu zvati „Gondralo“, kako mu jednom rekosmo. Smijat će se on, pa će ići. A Ivicu takodjer kod objeda pograbimo. Ele sve liepo: Maksim pri objedu obećao; Ivica obrekao doći kasnije, dok dospije od Ide.

Podjosmo dakle k Tunji na mjesto u kavanu: svaki u džepu pjesme, koje je u kavani dobro progledao; valjda za svoga života nisu se tako iz Horacijevih oda za lekciju pripravljali, kako su se za Maksima oboružali bili. Nije ni šala: valja ga danas smiešnim učinit, — i njega i njegovu Karolinu, da još i dalje neuztraje u ludoriji! Hej, kako se Tunja veselio!

Tunjina dobra gazdarica naložila peć, svarila čaj, ponamieštala stolice, sva radostna, da njena „Zimmerherr-a“ tolika gospoda vole.

Ajde da nas pokažem, mile čitateljice: vi još neznate svakoga od nas u glavu.

Bilo nas dakle kod Tunje: ja — (eh pardon, oprostite: nisam ja to izmislio, da čovjek sebe najprije ima spomenut, tako je već u Hrvatskoj običaj) — dakle bijasmo na zboru: ja, kano deklamator; doktor Knifling za estetiku, prijatelj Pepo za stih, čiča Niko za poetsku dikciju, za obćenu kritiku izabrasmo šljivara Bercija, mjesto Ivice kano referente in „comicis“ namjestismo Keca i Tunju, dok Ivica dodje — jer on jedan za dva vriedi! Htjedosmo pravedni bit: za „advocatum diaboli“ u obranu našega pjesnika odredismo kano odvjetnika Vladana: koga je on branio, težko njemu. To je glavna dioba uloga, tako ju već prije podne uglavismo, dodavši, da svaki od prisutnih gostij može slobodno zborit, a i od onih koji stalne uloge imadu, da mogu po volji razpravljat. Uredili se mi na republikansku, pače još i dalje posegnuli: ni presidenta toj literarnoj republici neizabrasmo: takvo čustvo slobode i neovisnosti nas obuzimalo. „Respublica literaria“ nezna za prvenstvo: svi su jednaki u njoj, koji jednako rade i vriede, svaki i najmanji u njoj jednako se štuje i cieni, u koliko dostojanstvo čovječje hoće, a nekadi tamjanom nijedan, niti se pita: tko je rekao, nego što si rekao? — a onda šta nas brige za kojekakve monopole.

Tunja kano domaćin prihvati rieč:

„Braćo! Drago mi je pozdravit vas u mojoj sobi: moja sobica — naša slobodica, naša rieč naša volja; — volja naroda — volja božja. Sabrasmo se slobodno, znate zašto. Tu sloboda neka bdije nad nami. Ali prije nego započnemo, amo ruke, da se osobnosti neće dirat, kunimo se poštenjem, da nitko odavde izić neće, dok nesvršimo, što mislimo Kunimo se imenom, da poslije nit će bit od zbora zazora, nit od rada jada.“

Taj govor, prije podne u bojnom vieću izradjen i od svih prisutnih odobren kano diplomatski govor, prihvatismo sa „živio“, i u jedan mah svi i Maksim s nami:

„Kunemo se, kako reče!“

„Na posao“, kliknuše.

Stupih na Tunjin kovčeg! Malo da se nenasmijah. Počeh:

„Dederte sad, o Muze, priskočite meni, kako bih sretno i dostojno dospio težku riešit zadaću i vaša srca razplamtio živom riečju božastvena pjesnika, koji, braćo,

prilaže svoj trud našoj muci. Dvie pjesme ću zborit; dvie su samo, al su složne. Molim mir i da me nebunite pljeskanjem ni zanovetanjem. Čujte de!

Namjestih se junački, i po što sam se slavnoj republici bez predsjednika na sve strane naklonio, mignem Tunji; ovaj zazvoni — grobna tišina zavlada. A ja uznesen počeh deklamovat onu ljepšu:

Srca paljevina.

Idilička romanca.

Uznosljivošću krasne nade,
Pregnuća pun za svaki mar
Trajaše svoje dane mlade
Uzalud mladac, — to je kvar,
Da on po nehari
Samac život kvari.

Gdje drugim bje se poslavuljit,
Za svaki liepi planut haj,
I dragoj svojoj zapjevuljit:
Mučaše on, — o vaj, o vaj;
Jer bez drage mlade
Bogu dane krade.

„Oženi mi se, sinko biedni,
Bez podupornja nemož' cvast';
Pregaljivosti božje žědni,
Očekuje te bogat tást;
Još ti nije, râno
Perje popukano.“

Pjevuljeć skoknu mladac liepi
Na takve nade navještaj;
Od paljevine srca štrepi
I žurbit stade u 'naj kraj,
Gdje ga draga čeka —
Eto njemu lieka.

I pregnu srcem na pregnuće
I ostavi ga mir i mar,
Pod prozor dievi želje vruće
I premilinja šalje har,
Ona oči bulji,
On joj zapjevulji:

„Imam za te premilinja
Preblaženstva mnogi srk,
Još na glavi nije inja,
Pregnutljiv mi još je brk:
Brk se na te smije,
O srećici snije.

Pod prozorom rob ti kleči,
K tebi šalje uzdisaj,
Za dvie, za tri moli rieči:
U moj dodji naručaj,
Da nas na visini
Višnji bog sjedini!“

Preginjač mladi jedva doče
Božanske pjesni divni glas,
S nebeskog okna hihot poče
Gromovit orit u taj čas:
Za miloštu pieva
Izsmija ga dieva.

Junaković se sraman pobra,
Uzbukti u njem bies i jad;
Zaglibio se — (nije dobra)
U svoju bol; — a kud će sad?
To l' je smiešak haja,
Milost zagrljaja.

Zlostavljen smiehom i siputljiv
U bližnju šumu krenu sâm,
A kakav bješe strog, ganutljiv,
Nedodje više natrag k nam,
Tri dana njega čeka selo —
Četvrti dan mu nadju tielo:
Muklo zvoni zvonac,
Sami znate konac.

Još dok zborah pjesmu, mogao si vidjet, kako sirota Maksim bliedne, — i čuti kako od jada zubmi škripi; pače čim izrekoh naslov, trže se sa stolca i malo da me u deklamaciji nesmete. Sretno svrših. On jedva dočeka: ustade sa stolca:

„To je strašno. Van, van me pustite. Bezobrazno!“ Ali sjetiv se jadnik zakletve, a videći gdje je Tunja zabravio vrata, spusti se mirno na stolac i promumlja: „Nek bude, neka! Prvi i zadnji put!“

„Šta je za boga, Maksime“, priletim k njemu. „Zar te je tako dirnuo tragični udes našega junaka?“ A primaknuv se, šaptnem mu, da nitko nezna, čija je pjesma, i da se nikad nebi sjetili na njega.

U to ustade prvi sudac: deli — Berci. Svi pogledasmo nanj, i pošto si je očale poravnao i svoje riedke brčiće spravio medju ustnice, poče:

„Ha, ha! Idilička romanca; kakva je to vrst pjesničtva? Od koga, ako smijem pitat? No, no, bez imena. Bies ga znao, danas sve hoće da romance piše! Liepa komedija! Pregnutljiv i siputljiv momak, opora djevojka — srce čezne — serenada — hihot, — napokon šuma, crna gusta šuma, lješina — i konac pogodi sam. Ha, ha! Takav je duh vremena u nas: duševna nemoć i samokrv. Jeste li ikad u naroda tako čitali? Dakako! A mi sada? Bio negdje nekakav kralj, — da bog prosti, — u njega liepa kći, — vitez pod prozor — očajanost i — svršetak ad libitum. A ovaj naš pjesnik čak i seljaka „poromančio“, jer veli, čekaju ga na selu. Idilička romanca! Baš se sjećam: bio ja negdje u gradjanskoj školi na izpitu. Učitelj: „Šta je to romanca?“ Djak: „Romanca je, gdje se prilično veselo počinje, a sasvim žalostno svrši.“ Ha, ha, takva je kroja i ta naša romanca. Živila romanca idilična!

„Ej lagano, narode, lagano“, diže se „advocatus“ Vladan na tu obćenu kritiku. „Samo polako: est modus in rebus“ to jest: nije lako riešit svaki „rebus!“ Čudno ti se čini, jeli? Al to je moderno: ja prosvjedujem u ime našega pjesnika proti takvoj kritici! A neznaš li bolan, da ono tvoje pravilo školsko nevriedi ovdje: to je samo niklo u duši pjesnika, a ja opet velim: ovo je baš divna, krasna romanca, kako treba.“

„Haj, haj“, diže se prvi „referent in comicis.“ Mir, velim vam. Berciju se nesvidja tendencija te romance. A šta bi on rekao, kad bi taj pjesnik žalostno bio počeo a veselo svršio — na primjer negdje ovako: Djevojka bolestna — žalost velika; liečnik nezna pomoći — u to mu „pregne srce na pregnuće“ — uzplamti za djevojkom, pozovu popa, — sveti blagoslov spaja duše, veselje neopisivo i konac — no ta to je konac!“

„Gdi smo sad? Bežte Hrvati!“ klikne drugi „referent.“ „To je, što nas tješi: taj pogadja, silno pogadja. Tako valja pjevat, jelte?“

Sirota Maksim samo sluša. Ljutio se, al mu ipak drago bijaše, da nitko negleda njega: bar si je palcem sukao brkove, što je svakako pokazivalo duševni mir.

Glavna kritika prodje. Ustade naš doktor Knifling; — misliš, da pred tobom stoji kakav birokrat Bachove škole; ukočen ko zapovjednik pred frontom; sve u jedno: krajišnik iz starih, dobrih vremena.

„Želio bih više preciznosti i manje buke u razpri, braćo; inače neima govora. Ja ću pokušat omjeriti pjesmu ovu, kako velite romancu, omjerit ju, rekoh, o pravila estetike. Pita se dakle najprije što je estetika? Estetika je nauk o krasnom. E dobro! A što je krasno?“

„Oprosti doktore“, upade mu Kec u rieč, to je suviše precizno i daleko si ti to posegnuo. To mi sve, oprosti, znamo već davno! Samo ti nam u kratko: nespominji svagdje, kao sliepac, Markove konake!“

„Kako ti to misliš? E, ako je tako, ja prestajem!“

„Ne ne, dragi doktore, dalje, dalje! Šuti Keče, dok na te dodje red!“

Al doktor Knifling sve sabire misli, i nikako dalje. Nesretni Kec dodje i pomete ga sasvim. Srdit doktor izprieči se:

„U kratko, dà, u kratko! A onda neznate, s kojega ja to gledišta motrim. Evo htjedoh vam svoja načela o estetici priobćit, dotaknut se pitanja, na koliko estetika gospoduje u poetici, a vi nećete da čujete. Dobro! Ja sad u kratko velim: „Ta tako zvana romanca nevalja ništa. Je l' to romanca ili nije, to mene neide iztraživat, al opet velim; ta pjesma a bogme i da je onakva, kakvu malo prije Keo spomenu, nevriedi ništa. Kakva ti je to ideja, molim ja vas. Trivijalnost i jedno i drugo! Trivijalno zamišljena, trivijalno koncipirana, a još trivijalnije izvedena. Je l' to spajanje stihova? (da o drugom negovorim): kakve su to nakazne strofe? A šta se smiješ, Tunja? Sastavljanje strofa stvar je ukusa i estetskim čustvom pogadjaš, koja vrst stiha i koja strofa kojoj pjesmi dolikuje: tako je to. A ovdje? Ha, ha, visoko počinje jambom, pa se strovali poslije četvrtoga redka u kržljav nekakav trohej: ha, liepe li strofe! Pa kako je to trivijalno, da čujete: „Jer bez drage mlade, bogu dane krade."

(Nastaviti će se.)

Karikature.

Humoristične crtice.

Poljski napisao Vincentij Sarniecki.

(Nastavak.)

Iza misli prohtjelo se g. Bonifaciju čina. Da mu je stvorit nešta velika, nešta tragična, nešta tendencijozna, nešto, što bi poput paklena škrguta diralo uho ljudsko, što bi bilo rukavicom bačenom opaku čovječanstvu, nešto od krvi i suza, jednom rieči nešta ogromnoga.

Iza maglovita zastora tih sanjarija smješila se slava.

I opet dovoljno gradiva o slavi, da je slava zamamnica, ali žrtvujmo to pisarenje, bacimo svoj „ja" na stranu, da uzmognemo tako u jasnijem svjetlu prikazati uzvišenost našega junaka.

E da mi je bit pjesnikom, pomisli g. Bonifacij i samo što je to zamislio, poče si trieti ruke.

E da mi je bit pjesnikom, šapto mu tajinstveni glas u uho, a sjećanje na glasovite rieči pjesnika „e da mi je orlom biti" proizvede u duši njegovoj cieli niz travestacija: da mi je imat uho pjesničko, govor pjesnički, glavu pjesničku itd.

Uzalud je nastojao g. Bonifacij kaniti se svih mislij, uzalud je mislio na svoju ženu (o kojoj tekom pripoviesti više), uzalud si je dozivao u pamet da će ga za čas grditi žena zato, što je dugo u krevetu ležao, al svèdjer, ko da mu prkose, zvučile mu rieči:

E da mi je bit pjesnikom, pjesničko uho imat!

Na jednom začu glas žene i otvaranje vrati i u isti tren prišapne mu duh zloguk:

E da mi je magaretom biti, magarečje uši imat!

Prenu se g. Bonifacij, ko da si ga kropom polio..

Zastrimo, štujuć bračne tajne, zaslonom prizor medju ženom i baštinikom dobara Pękoslawica i Koziebroda. To je istina, da je g. Bonifacij na glas zvona crkvenoga liepo sproveo svoju polovicu k misi, neću niti spomenuti, da je umjesto rieči častnoga propovjednika, koj je govorio o kršćanskoj pokori, šaptao nečastivi svedj u uho g. Bonifacija rieči o izpraznosti i o težnji, da se podigne iznad ovog kukavnog svieta, neću niti da spomenem o čem su sve župljanke razgovarale, da je g. Bonifacij bio zamišljenim, da nije neke osobe ni poznao, nekim da se nije ni poklonio, da je prosjakom zaboravio udieliti darak, da je prvi, protiv svake uljudnosti, sjeo u kočiju. Sve to prikrit ću zastorom, pa ću iztraživati duševnu žicu našega junaka.

Prije objeda i iza objeda g. Bonifacij nije bio svojim, tako govorila njegova služba. Prije večere bio zamišljen, a po večeri zatvorio se u svoju komoricu.

Čudnovato, gospodar pa na osami! Nije bilo to razumljivo, shvatljivo, jasno niti služinčadi, niti krasnoj mu polovici, a napokon, niti kćerci.

I opet novosti.

Da se u buduće riešimo svih sličnih slučajeva, pa da se nesastajemo sa novimi svedjer novostmi na putu našeg pripoviedanja, dogotovimo ovdje s njimi.

Dobra Koziebrade i Pękoslavice leže nekoliko milja od Varšave: g. je Bonifacij u kakovoj 40, 50 godini; supruga mu, kojoj je ime Hermengilda, imade . . . . Krieposti, koja učiš šutiti, pomozi mi! Kćerka Heloiza ostavila je nedavno zavod duvna u Varšavi; ta si je uviek utvarala da joj je više godina nego li je u istinu imala, pa stoga možemo mirne duše reći da je u istinu imala 16 god. Liepa, slobodna, u cvietu života — što joj je trebalo ino a da bude sretnom, van pustiti zavod, poći iz samostana, odisat svježim seoskim zrakom. Bila ona ptičicom puštenom iz krletke, indi trepetala krili, ili recimo bolje — jezičkom. Molim da dodadete k tim i slugu Glišu, komu je bilo moći iz očiju čitati prostotu i ograničenost misli; zatim takozvanu gospodjicu Maricu, djevojče seosko, koje je služilo nekoliko vremena u Varšavi a vrativ se na selo, doneslo sobom malko čudnu glavicu i izgovor pun glasova č i š; zatim faktora Lejzurka, toga factotuma dvorova plemićkih, a kad ga budemo prikazali nećemo ni najmanje pogrešiti, pa stoga nećemo rabiti nikakvih masti da ga orišemo: — a imat ćemo dvor vlastele Werszydłovske, dvor sloveći ne sa nauka, već sa gospodarstva, bogatstva, blagostanja.

Trebalo bi možda jošte reći koju i o dobi naše pripoviesti, al to će se lahko iz same pripoviesti razabrati.

Sad da se vratimo g. Bonifaciju.

Od onog časa, kadno gospodar Pękoslawica i Koziebroda reče: Bit ću pjesnikom — od to toba oto pregnuće posta bitnom sastojinom duševna mu života. Stvorit nešto velika — to bijaše ciljem svih njegovih sanjarija. Zamisao prometnut činom, zamisao veliku, silnu, ženijalnu činom glasnim, neumrlim. G. Bonifacij zaronio

Ribarski trg u Dubrovniku.

u dubinu duše svoje — i mišljaše. Mišljaše, dugo mišljaše i malo pomalo zače se crtat obris mladića, idealne ljepote i idealnih zamišljaja; duge vlasi pale mu niz ramena, a oči mu sievale onim žarom, kog podaje pregnuće veliko i silno. Taj junak morao je ljubit; kad nebi ljubio, nebi mogao biti junakom — dakle mora ljubiti. Ako ljubi, mora da imade i predmet te ljubavi, u ljubavi uzvišenoj nad sve ino, dakle u idealu mora da je nešto neobična, a barma mora imati vrstnoće ljepote klasične. Bijaše već indi junak i junakinja, bijaše ljubav, i tako postadoše već dva glavna lica tragedije i čin. Iza toga prenio se u dubinu gaja, gaja odišućega romantičnošću; na nebu (bijaše to u veče) plovi mjesec medj oblačići, junak udara lutnju, odugi sjen pada na zemlju, zvuci razliežu se večernjom rosom, a junakinja podiže se na struji tih zvukova i na vatrenih pogledih mladića barem u peto nebo.

G. Bonifacij tare si od veselja ruke.

Mà osnova bila odveć jednostavna, ljubav bez zaprieka nije zanimiva; treba, da tko progoni ljubovnike. U to prikaže se g. Bonifaciju otac junakinje, otac strogi hudi, koj ni čuti neda o kakvoj ženitbi. Al da to nedozvoli, treba dovoljnih razloga (g. Bonifacij mišljaše posve logično.) Budući otac junakinje nije se mogao bez kakvih razloga razgnievit. Kad je tomu tako, to budi junak siromah, a otac bogatac.

G. Bonifacija razveseli sretni taj zamišljaj; redimice izlažahu iz njegova mozga misli sve jedna od druge sretnija; tuj se obistini, da je najtežje početi, a kad jednom odpočmeš to ti ide ko po loju. Eto uz junakinju br. 1. pojavi se i junakinja br. 2., razlika medju njimi bijaše jasna: Br. 1. bje ljubljen i ljubljaše, Br. 2. ljubljaše a nebje ljubljen. Lučio ih spomenuti junak koj je udarao lutnju.

G. Bonifacij umovao zatim:

Ljubiti a nebiti ljubljen, mora probuditi želju za osvetom. Br. 2. mora se osvetiti! ali kako? . . .

Nećemo da i nadalje sliedimo misli g. Bonifacija; jedino nam je kazati, da je osnovu tragedije dovršio, podielio ju na čine, prizore, da je svako lice podpunoma u mašti orisao, svaka osoba da je bila na svom mjestu. Sve to pronicala tendencija smierajuća protiv kasta, koje su povodom te nemože siromah uzeti bogate.

(Nastaviti će se.)

O s i e k.

Napisao prof. Sl. Streer.

Ovdje podajemo kratak opis glavnog grada naše posestrime Slavonije i tim mislimo zadovoljiti našoj želji, da se naši mili čitatelji malo po malo medjusobno uzpoznadu i tim i ukupnu našu domovinu. Nu prije nego li o današnjem Osieku progovorimo, neće s gorega biti, ako i u minulost malko zavirimo. — Tu gdje sada naš Osiek stoji, stajaše u staro doba rimski grad M u r s a, kao što je sva zemlja izmed Save, Drave i Dunava sačinjavala čest rimske Panonije. Viesti, što jih imademo o toj Mursi, nisu baš obilne nit se podpunoma medju sobom slažu. U zemljopisu Claudija Ptolemeja (iz 2. stoljeća posl. Is.) se najprije pripominje pod imenom Μουσία Κολώνια. Kod inih pisaca dolazi pod imeni Mursia i Mursium i Mirsa i Μούρση. Najčešće se piše Mursa. Prepuštamo gg. filologom, da oni svoje reknu o imenu samom, iz kojega jezika može biti itd, da se ponešto svjetla u tom mraku staroga narodopisa naše domovine dobavimo.

I o položaju stare Murse nisu pisci složni bili; nekoji ti ju traže ćak tam, gdje Pećuh stoji. Medjutim govore najvažniji razlozi za to, da je Mursa na desnoj obali Drave sagradjena bila, što medju ostalim posvjedočavaju mnogobrojne rimske starine, koje su se ovdje izkopale n. pr. g. 1773., o kojih naš stari Katančić piše, i dr., i koje se dan danas izkapaju, osobito gdje sada doljnja varoš leži. — Isto je tako neizvjestno, kada i od koga je Mursa utemeljena. Nekoji mniju, da je utemeljena g. 8. posl. Is. od Cesara Augusta. S t e p h a n u s B y z a n t i n u s (prama koncu 5 stol.) zove ovaj grad djelom imperatora Hadrijana. Medjutim se to neima ovako razumjeti, da je Hadrijan utemeljitelj ovoga grada, nego on ga je valjda znamenito povećao i poljepšao i naslovom „colonia“ uresio. Naš K a t a n č i ć nastoji da dokaže, da je Mursa j u r d a v n o p r e d H a d r i j a n o m bila cvatućim gradom, našlo bo se je puno mangura iz predhadrijanove dobe, dapače našlo se je i konsularskih novaca, iz čega bi se dalo zaključiti ili barma slutiti, da je Mursa već p r e d rimskim gospodarstvom u našoj domovini stajala. Rimljani zavladahu našom domovinom g. 35—33 pr. Is., kod koje prilike je i Siscia pala te valjda i Mursa postala rimskim gradom. Iz sliedeće dobe skoro se ništa nečuje o Mursi; samo je njoj, kako gori rekosmo, Hadrijan osobitu pozornost posvetio, opasav ju zidinami i povećav ju velikimi zgradami. Isto tako muči poviest iza Hadrijana dulje vrieme. Tek za sinova Konstantina Velikoga (337—361) govori se opeta nešto više o našoj Mursi. U ono je doba bila glavnom štacijom za brodovlje na Istru (Dunavu) te je zapovjednik ovoga brodovlja ondje imao svoj stan. — Car Konstantin ostavi tri sina, Konstantina, koji je bio 3 g. poslie smrti otčeve ubit, onda Konstancija i Konstansa; i ovaj potonji bio je od Magnentia, vodje galskih legija, s kojim se je bio Vetranio, zapovjednik Ilirije, spojio, priestola i života lišen. Preostao je dakle jedini K o n s t a n t i u s. I ovomu je bilo vojevati s otimi usurpatori, što se je zbilo baš kod Murse. Vetranija je znao dovabiti na sastanak, kao da se hoće dogovoriti. Medjutim je potajno njegovu vojsku nagovarao, da ga ostavi. Vetranio, videći se zbilja ostavljena od svih, odreče se priestola te se povuče u sukroman život 25. prosinca 350. — Tim žešća je bila borba sa Magnentiem, koja se je 28. rujna 351 takodjer kod Murse povela i u kojoj je, kako se pripovieda, 54.000 ljudih palo; Magnentius je jedva izmaknuo.

Važnost Murse vidi se takodjer odanle, što je izim onoga, što smo malo prije naveli, ovdje bila ta-

kodjer stolica rimskoga namjestnika (Legatus Augusti pro prætore) dolnje Panonije, kako to Katančić iz jednoga napisa sudi. Ovdje ili na blizu je bila Legio sexta Herculea stationiraua. Glavni drumovi vodjahu iz Murse u Petovium, Aquincum i Syrmium, što je dakako i trgovini u prilog bilo. Veliki promet radjao je i veliko bogatstvo, o čem nam velike zgrade svjedoče, kojih su se ostanci izkopali.

Tako se pripovieda o jednoj palači usred grada, kojoj su dvie strane bile svaka po 50. a dvie druge strane svaka po 90 koračaja duge. Jednoj drugoj takodjer četverouglastoj palači bila je svaka strana po 45 koračaja duga. —

Valja nam jošte progovoriti o važnosti Murse u crkvenom obziru. Dan. Farlatti, pozivajuć se na Hesychia, biskupa Solinskoga, tvrdi, da je sv. Klement, učenik apostola Petra, u Mursi kršćanstvo propoviedao i biskupsku stolicu ovdje utemeljio, koja je dakle u drugom stoljeću obstojala. Ali se stopram od početka četvrtog stol. za sigurno za nju znade; za vrieme borba gori napomenutoga cara Konstantia bio je biskupom Valens, arijanac, čijim savjetom se je onaj car osobito rado služio i ravnao. Ovaj Valens bje g. 369 od pape Damasa iz crkve izobćen i svogà dostojanstva lišen. Nezna se, tko je njega nasliedio nit se šta o biskupiji znade, kao što je u obćė odsele poviest Murse gustom tminom zastrta. Bit će da je Mursa za vrieme seobe naroda, vrieme to preporoda Europe, sa drugimi panonskimi gradovi zaniknula. A ipak se nemože kazati, da je posve propala. Uzkrsnula je u neizvjestno vrieme, iz pepela, ali pod drugim imenom. Kao što su Slaveni baštinici staroga vieka i svih onih naroda i plemena, što su se po više vjekova ovdje skitali i natjecali i borili, tako stupi na mjesto staroklassičke Murse slavenski — Osiek. Da je ovo ime čisto slavensko, o tom nemože ni najmanje dvojbe biti. (Nastaviti će se.)

Biljke, što meso jedu.

Niste li nikada kraj potočića u debelu hladu gorostasne bukve odmarali? Morao vam je goditi onaj tajinstveni sklad i šapat. Plavooki spomenak spustio čednu glavu prama potočiću, pa pazljivo slušao čudne priče iz podzemnoga svieta, što ih je potočić šaputajuć pripoviedao vjernim svojim prijateljem, koji samo uz njega veselo i bujno rastu. Gorostasna bukva nemarila za ta bajanja, slušala ih je već stotine i stotine godina, pa se i ona dala na pripoviedanje. Lahkim trepetanjem lišća bajala o prošlih zlatnih vremenih, a vjerna joj družina pozorno svaku rieč hvatala. Od potoka uzdigla glavu kaljužnica i režuha, a oko bukve poredala se sasa, jetrenka, gjurgjica, vladislavka, kopitnjak, liepi kaćuni i stotina drugih umiljnih cvietića, pa začudjeno slušali štovanu staricu.

Divna to družina, jedan cvietić od drugoga ljepši i umiljniji, pa tko bi mislio, da im u rodu gdjegod imade zlobnih rodjaka, koji ubijaju nesamo biljke, nego i hvataju životinje, da se njihovim mesom nahrane. Pa ipak je to gola istina. I biljka znade, što je to prijateljstvo, što mržnja. Zar vam nije nikada palo u oči, kako se na cvatućoj livadi samo neke stanovite vrsti druže i ljube. Svaku drugu biljku, koja onamo zaluta, zaguše ju med svojim korenjem, u prijateljskom im krugu za nju obstanka nejma. Crveni klinčić sretan je samo uz žuti žabnjak, ždraljnjaču i zvončić: jedno bez drugoga kao da nemože živiti, gdje jednom nije obstanka, tamo nećeš ni vjerna druga mu naći. Pa i korov i drač — taj potepuh u bilinskom svietu — ima svoje izključivo družtvo, s kojim se druži, i njemu se neće sa svakim obćiti. Pogledajte ga samo jednom uz plotove i jaruge, pa ćete viditi, da nije u njegovu družtvu nikada moći zapaziti kakvo strano lice. Uviek se samo stari znanci gusto izpreplitali, pa težko si ga nepoznatoj biljki, koja bi se medju nje pomiešala.

Ali biljka znade i mrziti. Jeste li vidili, da je htjeo poljski cviet medju šumskim ili livadnim porasti? Toga nejma. U Serampori ima jedna vrst trave — lalang ju zovu — koja po poljih kao korov strašnu štetu počinja. Ali lalang ima i zakleta neprijatelja, biljku gambir. Gdje gambir poraste, tu nejma lalangu obstanka, on mora poginuti. Znadu za to ondješnji poljodielci, pa gdje u polju gambir posade, ondje im se lalanga nije bojati. No mržnja u biljke ide i dalje. Neke baš traže si svoga neprijatelja, pa ga dotle guše i sišu, dok im protivnik nepodlegne.

Ali da biljka i životinje lovi i jede, toga lje sviet dugo nije vjerovao. Još i u novijih botaničkih knjigah navadja se to kao bajka. Ali danas je to već živa istina. Neumrli Darwin je to bielodano dokazao, a stotina ih već poslie njega i to u kratko vrieme zasvjedočilo. Zapazilo se to ponajprije na jednoj južnoamerikanskoj biljki, muholovki (Venus-Fliegenfalle, dionaea muscipula), koja je već odavna radi svoga neobičnoga gibanja na glasu bila.

Da biljke mogu pojedine dielove svoga tiela micati i gibati, poznato je to danas skoro već svakom. Na livadah viditi je svakim danom, gdje biljke jutrom otvaraju a večerom zatvaraju svoje čaške. Jedna tropička biljka trepeće za topla dana svojim lišćem u okrugu kao vjetrenica, a sramežljiva osjetlivica odmah sklopi svoje razperjano lišće, čim se je što dotakne. No muholovka nadmašuje u tom sve druge biljke. Pojedini listovi u muholovke su veliki i zaokruženi. Na dnu sredine lista razvio se malen izrastak sa bradavičastimi dlačicami. Dotakne li se kukac izrastka, list se naglo sklopi i kukac je zatvoren. List se uviek sklopi, pa ma ga čim mu drago dotaknuli, ali dakako da to u naravi ponajviše kukci čine. Taj čudan pojav bio je prirodoslovcem već od dulje vremena poznat, s toga i nadjenuše biljki ime muholovka, ali su to smatrali samo kao zanimivom igračkom u naravi, a nisu ni mislili, da takvo ustrojstvo lista mora imati za biljku posebnu svrhu i znamenovanje. Naravni zakoni su tako točni i podpuni, da nije ni pomisliti, da bi kakav stvor bio s ko-

jim ustrojem obdaren, koji mu nebi ničemu služio. Toga se je načela držao i Darwin, kada je išao muholovku iztraživati, pa je zbilja daljim motrenjem došao istini na dno. On si je stavio pitanje: Što radi muholovka sa ulovljenimi muhami?, a savjestna i točna iztraživanja mu odgovoriše, da ih muholovka jede.

Pa tko bi si mislio, da i medj nježnimi biljkami imade i krvoločne zvjeradi, koja kolje i mori! A ima ih i više, nego što bi se čovjek nadati mogao. Odkako je Darwin potaknuo navedeno pitanje, obratiše prirodoslovci na stvar veću pozornost, pa nadjoše više takvih biljka, koje meso jedu, a silni pokusi dokazaše, da biljka ulovljene životinje isto onako prokuhava kao i životinja. O tom dakle danas već nije više nikakve dvojbe. No ipak će se možda taj pojav čudnim pričinjati. Mi smo vikli, kada govorimo o hranjenju, pomišljati najprije na zube i usta. Ali tomu nije tako; biljka zube i usta netreba, isto tako kao što ih netrebaju ni niže životinje. Korali nejmaju zubi, a nevîdi su bez zubi i bez ustiju, pa se ipak hrane. Nevîdi prihvate hranu samo vanjskim svojim tielom, pa ju izsišu, a što preostane, to od sebe odbace, te tako kod tih sitnih životinja služi čitavo tielo kao želudac. Za prokuhavanje i probavljanje hrane nuždna je samo neka vrst želudca. Običan životinjski želudac odlučuje na svojoj površini neku nakiselu tekućinu, koja ima to svojstvo, da meso, bjeljanjak i druge hranive tvari raztaplja, da ih tielo onda uzmogne upiti i u krv dovesti. Pa sve te bitne uvjete za probavljanje hrane, što ih u životinjskom želudcu nalazimo, vidimo i kod muholovke. List joj služi nesamo kao hvatalo nego i kao želudac. One bradičave dlačice, što ih muholovka na listu imade, odlučuju nakiselu tekućinu, koja ima ista svojstva kao želudčana tekućina. Stavimo li na list muhu ili pomanjega kukca, list se odmah sklopi. Kada se za neko vrieme list otvori i kukac izpadne, nadjemo ga skroz suha i izsisana. Sve što je mesnata i hraniva u njemu bilo, to je list izvukao, a samo tvrdja koža ostala nedotaknuta. Metnemo li na list pomanje komadiće mesa ili bjelanjka, to možemo motriti, kako ih biljka polagano probavlja. Komadići postaju sve to manji, dok napokon sasvim neizčeznu. Kiseli sok ih je raztopio, a list onda u sebe usisao. Ako na list bacimo kamečak, to će se on zatvoriti, al ne za dugo. Kamen će skoro izpasti ali skroz neozledjen, isto tako kao što prolaze kroz životinjski želudac tvrde i neprobavljive stvari.

Zanimiva ta novica, što ju je Darwin protumačio, pobudila je i druge prirodoslovce na slična iztraživanja, te tako možemo danas u znanosti već više takvih slučajeva zabilježiti. Poznati prirodoslovac Hooker iztraživao je jednu drugu amerikansku biljku, pa je kod nje isto našao, što je Darwin kod muholovke dokazao. Biljka se zove n e r p e n t h e s, mješinarka. I ona je bila već odavna na glasu radi svoga neobičnoga lišća. Tko je ikada vidio mješinarkin list, neznajući što je, sve bi prije rekao, samo to ne, da je list. U sama lista je petlja nekoliko stopa duga, a list se završuje cievkastom posudom. Posuda je zelene boje, a gore na otvoru imade okrugao zaklopac, kojim se posuda može zatvoriti i otvoriti.

Ova cievkasta posuda je na jedno pô stope duga, a u promjeru dva do tri palca široka. Dno posude napunjeno je uviek nekom tekućinom, koju nutrnja strana posude neprestano odlučuje. U naravi je naći u tekućini uviek mrtvih kukaca. Čujmo u kratko, što Hooker o tom izviešćuje:

Tekućina u posudi uviek je nakisela. Ona zapremlje obično maleni dio posude. Ako ju iztresemo, to se ona s nova tvori, ali u manjoj mjeri. Bacimo li u tekućinu kamečak, to on ostane nepromienjen. Dodje li meso unutra, zapaziti je odmah, da se je tekućina umnožala. Meso i bjelanjak se stane mienjati, obod im postaje sve manji, dok napokon za koji dan skroz neizčeznu. Hrskavicu tekućina samo djelomice izsiše. Veće komade pojede biljka samo na polak, dočim preostalo može ostati u posudi dugo vremena, a da nezgnije. Kiseli sok ih od gnjiloće čuva, pa to isto svojstvo ima i želudčani sok. Da biljka svoju hranu pravilno probavlja, to mora biti zdrava i na toplom mjestu stajati. Dugim probavljanjem postane posuda s nutra smedja, počme onda žutiti, tekućina izhlapi, a biljka prestane živiti.

Kao što je Darwin tako je i Hooker dokazao, da hrana isto tako draži u biljci žljezde, koje kiselu tekućinu odlučuju, kao što draži životinjski želudac. Čim se hrana žljezda dotakne, odmah stanu one više tekućine odlučivati.

Na naših tresetištih raste stopu visoka biljka sa bielim cvietom — zove se d r o s e r a. Listovi su joj sa smedjimi dlačicami posuti, te odlučuju priljepljivu tekućinu. Kukce, koji se na biljci zaliepe, probavi i izsiše, upravo kao i muholovka i mješinarka.

No danas imade već toliko poznatih tudjih i domaćih biljka, koje meso jedu, da ih nije sve moći u kratkom člančiću opisati.

Neka nitko nepomisli, da se biljke, koje po svom ustrojstvu mogu meso probavljati, uključivo samo mesom hrane i da netrebaju nikakve druge hrane. Najveći dio hrane, što ju takva biljka za gradnju svoga tiela treba, dobiva ona dakako iz zemlje kroz korenje. Pa kako je biljka do takva ustroja došla i na što joj to? Na prvo pitanje odgovara Darwin ovako: Biljkâ je jako mnogo naći, koje na svojoj površini razne tekućine odlučuju. Došli su mrtvi kukci do tih tekućina, pa se je slučilo, da je jedna ili druga tekućina uzmogla kukca raztopiti i onda mu raztopinu usisati. To je biljki pomagalo i dobro ju hranilo, biljka se uzdržala, a žljezde, koje su tekućinu odlučivale, razvile se do onoga stupnja, kako ih danas vidimo.

A hoće li se takvi ustroji i dalje razvijati i kako? Na to je težko odgovoriti, jer neznamo sve odnošaje i uplive, koje će biljke još na svietu proživiti morati.

M. K.

Tiskom, troškom i nakladom **Drag. Albrechta.** Odgovorni urednik **Vjekoslav Klaić.**

Ovomu broju dodan je prilog od četvrt arka.

LISTAK.

Ribarski trg u Dubrovniku.

(Slika na strani 363.)

»Hrv. Lipa« doniela je već u prvom polugodištu sliku Dubrovnika i nekih njegovih okolica, a sada evo donosimo sliku ribarskog trga dubrovačkog. Dubrovnik ne ima uza se luke, jer mu je nije narav podala, ali imade vrstnu luku u Gružu (oko $^1/_2$ sata dalje od grada), koja je negda za cvjetanja samoga grada vrvila brodovi, dočim svega toga slabo danas imade. Uza zidine samoga grada imade samo malen gat i luka, u koju pristaju omanje ladje, koje samo za kratak čas dodju iz obližnjih krajeva, da što ukrcaju ili izkrcaju. Uz to tu stoje ribarski čamci, te ribari tude prodavaju svoju ribu — što predstavlja naša slika. U luku ulazi se vratmi, jer je Dubrovnik utvrdjen. Na istoj strani zidina imadu i druga veća vrata Ploče, gdje ima za svetaka života, jer tuda prolaze župljani, konavljani itd. čije odjelo osobito zanima stranca, a napose njihovih liepih i još ljepše urešenih žena.

Na istoj strani, ko što je vidjeti i na našoj slici, leži i krasni otočić Lokrum (Lacroma), koji je nešto više od $^1/_4$ sata udaljen od grada. Negda bio je Lokrum najmilije prebivalište pokojnoga meksikanskoga cara Maksimilijana.

Katakombe u Rimu.

(Nastavak.)

Hodnici obično su tako tiesni, da dva čovjeka uzpored nemogu hodati, a često mora se malo veći čovjek prignuti. Obična širina je 75—90 centimetara i kadkada i cieli metar. U tih redovito skoro u ravnom pravcu iztesanih hodnicih nahode se pojedini grobovi iztesani nepravilno u stieni jedan do drugoga i nad drugim koliko ih je moglo naredno stojati i koliko ih je zemlja sjegurno držati mogla. Veličina u zemlji iztesanoga groba zavisi o veličini dotičnoga tiela, što se je onamo smjestiti imalo. Pomislimo si dakle tiesni hodnik a u stienah hodnika iztesane luknje, da čovjek u nju leći može, pak evo nam u glavnoj slici katakombe. Hodnici se ti križaju na sve strane a sižu duboko u nutrinju zemlje, pa je i pogibelj, da čovjek u nutri zabludi i nikad više izhoda ne nadje. Poprečna duljina do sada poznatih katakomba nadmašuje 200 njemačkih milja, a prošav taj prostor minuo bi čovjek 5 do 6 miljuna pokojničkih grobova. Mnogo neprilika u iztraživanju katakomba čini to, što su prvi kršćani napuniv koj hodnik mrtvimi tjelesi, odma pošli drugi kopati, zasipav u novom hodniku izkopanom zemljom stari hodnik, te mu tako ujedno i trag zametnuli. Takovih zasipanih hodnika mora biti sila u raznih smjerovih, te treba silnog i opreznog iztraživanja, da im tražilac u trag udje.

Pojedina mjestanca u hodnicih, kamo su mrtvace smješṭali, zvahu se loculi (mjestanca). Pomno iztraživanje katakomba osvjedočilo je učenjake, da su stariji loculi veći od potonjih. Razlog pako tomu navadjaju taj, što nisu u prvom početku kršćani tako mnogobrojni u Rimu bili, pak nisu toliko trebali štediti mjesta, već su prostranije lokule pravili; ali poslije kad je broj vjernika narastao, morali su se bolje stiskati, jer im nebi doticalo dovoljno prostora, niti bi mogli nove hodnike kopati, kako ih je progonstvo mnogobrojno ubijalo.

U lokul položili su u plahtu zamotano tielo pokojnika, a zatim bi grob zazidali velikimi opekami, bud prikrili kamenom ili mramornom pločom, obmazav ju liepom, da tielo ne zaudara. U starije doba nisu ni imena pokojnička urezali ili usjekli u ploče, no poslije je naći ploča sa usječenim grčkim ili latinskim imenom i kojom izrečicom iz svetoga pisma, pak symboličnom sličicom. Ploče su kadkada zaznamenovane poganskimi imeni, ali ne sliedi odtale, da su ondje pogane pokapali, već može se odtale jedino to zaključiti, da su za taj posao upotriebili kadikad kamenje iz poganskih spomenika. A to se još većma potvrdjuje tim, što su ta poganska imena na pol izkvarena i na brzu ruku izbrisana, te redovito je napisani kraj u nutar groba bio, a nikad iz vana. Uz neke grobove naći je staklene ili kovne posudice, koje znadu kadikad i iz finijeg kamenja iztesane biti. Ove k grobu primetnute posudice znače, da je dotični pokojnik mučenik bio. U te su bo posude pokupili pobožni vjernici krv njegovu, što ju je prolio za vjeru, bud na na križu, bud u Colosseju ili gdje mu drago. Pak kad bi njegovo tielo u grobnicu sahranili, primetnuli su mu i dotičnu posudicu sa krvlju njegovom, da prolazeći vide i slave grob slavnog mučenika, pak da se i sami sjećaju što ih dnevimice čeka za ljubav vjere svoje; a i bodrio je vjernike takav pogled, te se je oživotvarala ona rieč sv. Justina: iz krvi mučenika niknuše kršćani.

Nu premda se nije medj prvimi kršćani velika razlika pravila medj bogatci i sirotami, to je ipak češće naći, da su dugi hodnici prekinuti s većim prostorom, gdje se nahode grobnice stanovite obitelji. Takav prostor zvao se je po tom, koliko je tielesa zahvaćao, bisonum, trisonum i t. d.

Povrh toga ima u katakombah kapelica (cubicula), a pod otim su imenom stari mislili bud obiteljske grobnice, bud grobnice svojih otmenijih pokojnika, najpače poglavara, kako se na primjer nahodi u Kalistovoj grobnici kapelica papâ. Te kapelice nisu veoma prostrane, nego priudešene potrebi svojom veličinom. Ove su kapelice takodjer obično nariešene slikami na liepu.

Ove kapelice ne valja pomiešati s onimi što bijahu odredjene za bogoslužje i crkvene obrede prvih kršćana. U tu bo svrhu bijahu u katakombah iztesane posvema druge kapelice, priredjene baš zato, da progonjeni kršćani izbjegnuv krvničkim šakam progonitelja svojih, ovdje u utrobi zemlje niti vidjeni ni čuveni hvale Boga svoga, i mole ovdje počivajuće stupove kršćanske za moguću zaštitu im kod Boga. Te su kapelice znatno prostranije obično u četiri ugla, a i u svod iztesane. Znamenito je ovdje i to, da su ćak i ove kapelice tako bile uredjene, da su vjernici — po starom crkvenom običaju — prema razlikosti spola odieljeni bili, i to tako da su oboji mogli vidjeti žrtvenik, koj je bio podignut nad ostanci kojega znamenitijeg mučenika. Nuz stiene bijahu klupe svećeničke pa i stolovi, kamo bi vjernici svoje darove donašali. Kapelice su obično imale svaka po jedan luminare, a to je isto što i kubliaterna t, j. na vrh svoda izveden otvor, koj nije bio toliko radi svjetla načinjen, nego više radi svježa zraka, koj je bio potreban u takovih shodištih. Premda su ti luminari veoma potrebni bili, to su oni s druge strane mnogo škodili kršćanom, jer po tom ne samo, da su im progonitelji često znali u trag ući, nego bi se češće sgodilo, kako stari povjestnici nbilježiše, da su pogani za njihova sastanka kroz lumi-

nare bacali kamenje i piesak u katakombe, te zasipali i i zadušili sve ondje sabrane vjernike.

Sav ures katakomba su slike. Slike pako ove najpače iz starijeg doba nisu toliko znamenite s umjetnog gledišta koliko sa povjestničkog. A to je i jasno, jer nije svaki moćan grob pokojnikov liepo uriesiti a najpače u prvo doba, kada im nije ni toliko vremena doticalo. Svak je bio sretan, ako je dospio nevidjen zanijeti onamo tielo pokojnikovo, a tad je ostavio brigu uriešivanja grobaru, koj bi usjekao koj symbolički znak na grob pokojnikov. Radi toga imade iz prvog doba po manje, slika a ono što ima nije ni iz Zeuksove ni Apelove ruke poteklo. Ono malo što imade slika formom je staro klasičnom slikano, ali je duha novo-kršćanskoga. Duh taj proviruje iz onoga symbolizma, kojim započe duh kršćanske umjetnosti u katakombah. Stari kršćani spominjući se spasiteljevih rieči: nedajte svetinju poganskim rukam, — brižno su čuvali svoju vjeru, a kad ju je trebalo izreći ili napisati, poslužili bi se simbolom. A tim su se radje uticali takovom načinu risanja, što je tadanja rimska umjetnost zadahnuta kipoklonstvom i odana posvema putenosti i podpunoj razkoši bila zazorna i mrzka mladim ali kriepkim kršćanom. Oni bi voljeli, kad im je već trebalo kista, izraziti svoju misao u formi zagonetke, pak iztisnuv za prvi početak tjelesnu krasotu čovjeka, svališe svu silu zamišljene si ideje u koju klasičku priliku, koja je imala izraziti misao, sabrati duh, oplemeniti srdce, podignuti čuvstvo.

Prvi zametci takovog simboličkog slikanja nahode se u početnih slovih grčkog imena Isusova (XP Christos) ili u slovih AΩ, kojim su kršćani izrazili svoju vjeroizpoviest u Isusa, da im je s njime naime svaku stvar zaglaviti i završiti. Isto se tako nahodi često u katakombah izsječena grčka rieč ichtis što znači ribu, ali slova iz kojih ta rieč sastoji, početna su slova ciele grčke izreke, protežući se na spasitelja. Doskora u mjesto da izsjeku, slova voljeli su naslikati ribu, a to je gledaocu takove slike dazvalo u pamet neke stavke kršćanskoga nauka u pamet.

Buduć su kršćani službu božju u kapelicah katakomba vršili, to su oni spominjući se rieči sv. pisma »Kako su liepi stanovi tvoji Gospode!« uzeli nariesivati kapelicu slikami; a nisu samo stiene izmaljali nego i svodove kapelice. Predmetom pako tih slika bile su scene pojedine iz kršćanskog nauka, ali još uviek manje više u simboličkoj formi. Veoma obljubljena te ruke slika bio je Isus u prilici dobrog pastira. Dobar je pastir po tadanjoj rimskoj umjetnosti mlad, spretan, nježan mladić, obično bez brade, u kratkom pastirskom odielu. Vitki mladić drži brižno zabludjenu ovčicu na ramenih, da je ne ozledi, te koraca veselo i sjegurno prema svojem stadu. A na licu mu čitaš, da te hoće opomenuti, da se i ti za svoje dužnosti tako sviestno brineš, kako se on za svoj posao revno stara. Ovu sliku oposliedivali su i drugi u mnoge. (Dalje sliedi.)

Književnost.

— „Otačbina, književnost, nauka, družtveni život. Svezak za oktobar 1875. Vlastnik i urednik Vladan Gjorgjević. U Beogradu. Sadržaj: Jedna noć, pripoviedka iz kaludj. života od Gjure Jakšića; Nešto iz dinamike neba, od R. Danića; Vasa Rešpekt, (nastavak), roman Jaše Ignjatovića; O trgovačkim družtvima, od Mijajla K. Gjorgjevića; Knez Miloš, drama Milana M. Maksimovića; Poreza, pokušaj za študiju od Mite Rakića; Stevan Dušan, roman Vladana Gjorgjovića; Iztočno pitanje, sa vojničkog gledišta, od kapetana J. Debeljaka; Gjuragj Branković, istor. studija, Čedom. Mijatovića; Švalja, pjesma od Gjure Jakšića; Kroz Švajcarsku, putnička crta Vladana Gjorgjevića; Bugari i njihova književnost, od Stojana Novakovića; Glava šećera, pripoviedka Milovana Glišića; Sanitetska služba na bojnom polju, od sanitetskoga majora dra. Vladana Gjorgjevića; Književnost (tri ocjene); Politika, ustanci i intervencije po današnjem medjunarodnom pravu, od G. Geršića; Bibliografija. Saobštava knjižara braća Jovanovića u Pančevu.

— Srpske narodne pjesme. Skupio po Sriemu B. M. Pančevo 1875. Naklada knjižare braće Jovanovića. Ciena 60 novčića.

— Pančevac. Kaledar za narod. Sa slikama. Za prestupnu godinu 1876. Ciena 60. novč.

— Analitička klasifikacija metala i njihove važnije reakcije. Sastavio za svoju laboratoriju A. V. Hofman, posrbio S. M. Lozalić. Beograd 1875.

— Osnovi fizike, za više razrede narod. škola više djevojačke škole i srodne zavode, napisao Mita Petrović, Pančevo 1875. Ciena 50. novč.

— Zabavna knjižnica II. dio. Devedeset tri, roman, napisao Viktor Hugo. Svezak XV. i XVI. U Kraljevici, tisak i naklada primorske tiskarne. 1875. Dva svezka 20 novč.

— Poznati španjolski republikanac Emilijo Castelar izdao je nedavna prekrasno djelo Uspomene na Italiju. Djelo ovo hvali kritika u velike. „Uspomena na Italiju" nisu običan putopis (kakovih imade dosta — i nevaljanih), već znanstveno djelo, koje uzvišenim slogom riše najglavnija mjesta te bajne zemlje, s koje je potekla današnja civilizacija. I u tom djelu jasn o se razpoznaje idealista Castelar. —

— Profesor Fr. Miklošić u Beču, prvi slavista naše dobe, napisao je monumentalno djelo o slovjenskoj etymologiji (Wortbildungslehre). Na ovoj je knjizi radio taj neumorni muž kakovih 25 godinah. Etymologija sačinjava II. dio njegove sravnjivajuće slovnice slovjenskih jezika. Do skora obielodaniti će bečka akademija znanosti spis: Beiträge zur altslovenischen Grammatik. —

— Th. Schiff, njemački feljetonista, sakupio je sve svoje crtice o Dalmaciji u jedno, te jih je izdao u posebnoj knjizi, pod imenom: „Aus halbvergessenem Lande." Izmedju tih crtica ima jedna prilično dobra: „Der Frau Mare Kargotić Gesang."

Predavanja na mudroslovnom fakultetu zagrebačkoga sveučilišta, tečajem zimskog poljeća g. 1875/6.

Logika, od j. r. profesora dra. Franje Markovića.

Poviest filosofije, počam od Leibnitza, od istoga.

Poetika, od istoga.

Nastavak poviesti Hrvata za vladanja kraljeva Arpadovaca, za tim o dobi kraljeva Anžuvinaca s obzirom na austrijsku i ugarsku poviest, šest puta na tjedan, od j. r. profesora Matije Mesića.

Izvori hrvatske poviesti XII. i XIII vieka, dva sata na tjedan, od istoga.

Grčka historija, pet sati na tjedan, od j. r. profesora Nadka Nodila. Izvori prastare historije, dva sata na tjedan, od istoga. Izvori prastare historije jedan sat, od istoga.

Uvod i tumač staroruskih pjesama „Igor" i „Zadonščina", dva sata na tjedan, od j. r. profesora dra. Lavoslava Geitlera. Oblici hrvatskoga jezika sa stanovišta sravnjujućega i historičkoga, jedan put na tjedan, od istoga. Gramatika litavska, tri sata na tjedan, od istoga. Gramatika starobugarska, dva sata na tjedan, od istoga.

Rimske starine, tri sata na tjedan, od j. r. profesora Franje Maixnera. Poviest lirskoga pjesničtva u Rimljana, tri sata na tjedan, od istoga. Tumačenje Tacitova Agrikole, dva sata na tjedan, od istoga.

Grčke starine, tri puta na tjedan, od j. r. profesora Armina Šrabca.

Tiskom, troškom i nakladom **Drag. Albrechta.** Odgovorni urednik **Vjekoslav Klaić.**

Časopis zabavi i pouci.

Br. 45. U Zagrebu, 7. studenoga 1875. God. I.

Izdaje se svake nedjelje. Godišnja ciena 4 for.; poštom i domaćim u kuću 5 for. Rukopisi se nevraćaju.

Dvie lirske pjesme.

Savjet.

Neželi, djevojko, ružinu kob!
Mlada i rujna,
Svježa i bujna
Mirisom kadi gospodski dvor,
Krasna ju ruka
Dodje i skine,
Vruće li ljeto —
Brzo ah mine,
Brzo u hladni bace ju grob.
Neželi, djevojko, ružinu kob!

Želi si, djevojko, ljubovce kob!
Ljubavlju cvati,
Kriepošću zlati
Milog si vojna tihani dvor.
Miso u misli,
Duša u duši,
Vjekove živi,
Niti se ruši,
Niti se baca hladni u grob.
Želi si, djevojko, ljubovce kob!

Moja ljubav.

Ti me pitaš: zašto moja
Tako brzo ljubav plane?
Planuv k žiću, zašto opet
Tako brzo krv joj stane? . . .

Ljubav mi je dragi kamen,
Što ga nebo k žiću preue,
Kada milost dielit kani —
Komu zato neima ciene.

Ljubav mi je dragi kamen
Bačen u prah moga puta,
Čist i jasan kao zviezda,
Sjajuć kud mi noga luta.

Nije ljubav svrha moja . . .
Tek mi gdjekad svjetlo šalje:
Zagledneın se u nju blažen,
I u tminu moram dalje.

Ivan Zahar.

Paukove mreže.

Crtica iz života. Piše H. Badalić.

(Nastavak.)

„Oho“, veli Tunja, to je liepa, narodna rieč: „bogu dane krasti!“

„Nije sve za pjesmu, što je u narodu, dragi Tunja, čekaj; a šta veliš za ovu trivijalnost: „Još ti nije râno, perje popukano!“ Trivijalno do skrajnosti; provincijalizam! A što će to reć: još ti nije perje popukano?

„Kako to nevidiš“, diže se opet Vladan. „Zašto to nevalja? Kad ja mogu n. p. reći za prijateljstvo, da je u nas još čitava perja, i da mu još nije popukano, i kad isti najveći Horac može osjećati, kako mu već perje łabudovo po stegnih raste, — pitam ja, zašto nebi junaković naš smio imati perja, kad ga već kod nekih pjesnika i abstraktnosti imaju; pitam ja nadalje, zašto nebi naš junaković bio čitava i nepopukana perja, da poleti dragoj svojoj kano golub golubici?“

„Živio, præstantissime docet“, u buran smieh razigra se narod, a i Maksimu se bilo nasmiehnut hoćeš, nećeš. „Tako je Vladane: da žive „prijateljstvo pernato“, slava labud — Horacu, vivat golub — junaković nepopukana perja!“

„No ako to nije trivijalno — ja onda neznam šta je već prosta na tom božjem svietu. Ja sam gotov“ — ljutio se tobož doktor. „Al ne, nisam još. „Muklo zvoni zvonac, sami znate konac!“ Recite da je to fino i estetski, a ja ću vas bacit kroz zaključana vrata na hodnik. Ha, ha, — dakle tako? Baš kano onaj početak: „Höret Leute diese Mordgeschichte!“ Ovako može doista samo početnik zapjevat; — al ne, tako može onaj samo pjevat, koji u grudih neima nikakva čustva, a u glavi — ej, manite se, — koji misli, da je on jedini pametnjak, a oko njega same budale, koje se njegovoj ludosti klanjaju. Drž'te me, ja ću postat nervozan. O trivijalnosti poetske dikcije i pojedinih izraza neka prozbori, tko hoće; ja više nemogu.

Doktor Knifling izvali se na divan.

„Čaja, gazda; ču li ti? Čaja; — grlo mi se osušilo.“ Priskoči Tunja, nasu doktoru, a i nam se liepo vidjelo udustati za časak od debate. Zadimismo kao Turci i brže bolje posrkasmo ono malo čaja.

„Sad je na Pepi! Slušajmo, mir!“

Ustade ovaj kao grom, pa će kriepkim glasom:

„Junaci! Šta ste se toliko uzvikali na našega pjesnika. Svi ga kudite, a ja ću ga evo pravedno pohvalit. Niste li osjetili minucioznu pravilnost njegovih stihova; niste li se divili njegovu sroku: pravilan, čist; ja vam kažem: takvim jambom nepjeva svatko. Ej ako je to početnik, još je veće čudo! Idite od stiha, do stiha: kakav je jedan, takvi su svi: samo zlato. Pravilne strofe; samo je u zadnju strpo još dva stiha — no, da bolje izprede.

„Prava istina“ uze rieč Niko naš, „istina je, pravilni stihovi — al brate, šta ćeš, slama je slama. Obuci seljaka u zlatnu odoru — on će se svejedno vozit na vozu siena. Bez sve šale: kako moj prijatelj doktor reče, — trivijalan je u svem. Meni je o dikciji pjesničkoj govorit. Taj junaković pjesnik tako je bljutavim učinio jedri i kriepki hrvatski jezik, te ga već i nepoznaš. „Sesquipedalia“, da rečem kovane svoje rieči od tri hvata pometo u pjesmu; tu ti se koči „uznosljivošću“, tu je „pregaljivosti“, „preginjač“ „pregnuće“, pregnutljiv!“ A šta je to sve od „pregnuti?“

„Neznaš ti“? pita ga Kec.

„Dakako da neznam!“

„E — neznam, brate, ni ja!“

„A ti nesmetaj! Dalje ćete čut „pjevuljit.“ Ha, baš krasna rieč! „Podupornja“ zveči ko praporac na mačku. A „srca paljevina“? Valjda je, kako po svem vidimo, tom riečju označio našu „strast!“ A koliko je sladak, svagdje presladio: „premilinje“ „preblaženstvo,“ a ja velim: bog nas brani takvih presladkišâ.

„E neudaraj baš tako“, poče Tunja. Ti se malko oslanjaš na Kurelca, al ima ljudij, kojim je to po volji, i neima za njih veće slasti, nego sastat se s ovako kovanimi riečmi, „jer, vele, strašno liepo zvone.“

„Strašno liepo, grozno krasno“, nasmijasmo se opet.

A Niko nastavi: „Svakáko najkrasnija je „zaglibiti se“! Znate li šta je glib? Kako ne. A „zlostavljen“? Dobro! Ti Tunja skuj na mah drugu!

„Dobrostavljen“, zaori Tunja, a mi u smieh.

„Nedivite li se njegovim riečim na „aj“: haj, navještâj, uzdisaj, zagrljaj — neuznosite li njegov vječni srok: mar kvar; mar har, dar mar, dok napokon iz svega izpane „darmar“. A onda trivijalni srok: srk brk; trivijalnost ovu: „brk se na te smije, o srećici snije.“ A ja neznam, čemu dalje govorim; tko ima oči, neka motri sam. Samo to velim: neima tu nikakva duha, sve mrtvo, bljutavo, i sva je sreća, da u nas još nitko tako nepjeva, kako ste sad čuli: inače pobjegosmo svi u Sibiriju!“

Proti ovim prigovorom nebi zabave s nikoje strane: referenti „in comicis“ šute, a „advocatus“ Vladan sve hoće da nešta rekne, a nemože ništa naći.

„Hvala proroku, prva je gotova, izrešetana“, počeh ja, koji sam sve to vrieme šutio i do Maksima stajao. „Mali odmor, a onda slušajte drugu.“

„Ne, za rane božje, ne! Oglušismo, — dosta nam je jedne“, zavapiše svi u jedan glas.

„Al ova je veoma liepa: „Srce i probavnik!“

„Neka bude, kakva hoće, nama je nezbori!“

„Al sadržaj barem“, navalih ja.

„Nek ti bude“, vikne Tunja, a Maksim sâm poče se otimat, da on više neće slušat.

Kad se mi odmorismo, stadoh jim red misli iz „Srca i probavnika“ u kratko pričat: Srce se tuži na probavnik —

„Ej — a šta je to probavnik?“

Ala si nedotupavan! „Probavljati“ — šta je to? Tko probavlja, ako ne probavnik — želudac!“

A, to je želudac, aha; — nisam još te rieči čuo!“

„Dakle: srce se tuži na probavnik, da se zanj, naime za probavnik, toliko troši, dok mu se ugodi i nadobi; kako su ljudi sve za probavnik izmislili i žrtvovali i upriličili; kako je došao velji „krach“ i kaznio „smrtnike“ za drzost (jedini Liliputanci ostali netaknuti od te pošasti;) kako je već skrajnje vrieme, da se ljudi pobrinu i za srce, ter postanu pravi „pregaoci.“ A u sredini drugoga diela pjesnik uznesen veli svojoj „dragoj“, da on tako potleušice nečini kano drugi i kune joj se riečmi: „O Draginjice, Draginjice, o“, — a divno zaključuje na narodnu:

„Štogod rekoh, iz srca izrekoh.
Ko zna bolje rodilo mu polje itd. itd.“

„Ah, ah, taj „krach“, taj krach, taj velji, velji krach“, zapjeva Vladan. A šta je to: „O Draginjice, Draginjice, o?“ — Nije li „Draginja“ naša — njemačka „Karolina.“ Ej sad ja znam, tko je taj pjesnik. Ta Maksime, sokole moj, šta nam umah neodkri svoje tajne?“

Poleti k njemu, da ga zagrli. Al Maksim razjaren, što se je njegovo ime spomenulo, i što sav narod zna

za toga divnoga pjesnika, skoči sa svoje stolice, i pograbiv ju, zaprieti Vladanu:

„K meni neidi, maglo magloviti!“

I tada ko biesan stade nas psovat za takvu indiskreciju.

„Neka, neka“, veli Tunja. „I mene je Mirko tako!“ Nasta prepirka živahna i tko zna kad bi se svršila, da netko nezakuca na vratima.

„Brže otvaraj, Tunja“, čusmo Ivičin glas. „Dobre vam viesti nosim. O! to je nos! Ivica zna, gdje će koga naći!“

Tunja otvori vrata. Ivica stupi medju nas.

„Hrvatica jedna u Beču! Tko bi to mislio!“

„Gdje, gdje?“ brzo zapita Tunja. „A je li liepa ta zemljakinja naša?

„Krasna, velim vam: crnka, razpuštenih kosa, tanka struka i visoka; pa šta ćeš još?“

„Crnka, tanka, — razpuštenih kosa! Hm, hm!“ poče Maksim i u taj čas ga ostavi „bies i jad.“ „Kako veliš? Gdje bismo ju mogli vidjet?“

„Ajte sa mnom poslije večere na crnu kavu, kamo ja znam. Ivica nelaže!“

„Dakle ti nisi kod Ide danas bio?

„Nisam! Daj Tunja malo čaja: meni je studeno! O bože, ta u peći negori ništa!“

Ogrija se Ivica čajem; naložismo iznova peć, koja je uz našu prepirku sasvim ostudila, i pripovjedismo Ivici naše „rešetanje“, a on reče, da mu je žao, što ga tu nije bilo, al mu je ipak milije, što je slučajno našao Hrvaticu u Beču.

Kako je bio razigran, stade nam pripoviedat, da je on poslije podne, idući ulicom do svoje Ide, na putu stao, — i da se nebi slučajno sastao s nikim od naroda, skrenuo u kavanu prvu, za koju znadjaše, da nas nijedan onamo neide.

„Ja došao liepo; naručio svoju crnu i stao srkat. Kad tamo vidim ja: sjedi za stolom krasna kasirica. Ej, šta bilo, da bilo, ja ću s njom govorit.“

„Lukavo, lukavo“, šukne Tunja šakom u bradicu.

„Dodjem sasvim liepo do nje; naklonim se i zapitam ju za zdravlje. A ona prijazna, eh — kao krasan u boga dan, reče, da je baš kako treba. Dugo ti mi tako govorili, ja se počeo i šalit, a neznam što bih sve bio zbuncao, da me slučajno neuzbuni pismonoša, donesav veliki kup novina. Ona jih primi i stade razredjivat. Hej, rekoh ja, (naravski sve njemački) ja ću Vas molit za ove novine. Koje? Ta ove što sad držite! A šta će vam te? Da čitam. Ha, ha, ta to je „Obzor!“ No, no, zar ja Obzora nesmijem čitat? Te ovamo — onamo: ja joj kažem, da sam ja Hrvat, a ona na te rieči od veselja plane u licu, te me milo pogleda, i liepo hrvatski progovori:

„Oh kako mi je milo, da vidim i čujem kojega zemljaka moga; već davno, davno nevidjeh Hrvata, a Hrvatske svoje, — bog je već i sam zaboravio! Baš mi je milo gospodine: sjednite, da se do volje s vami razgovorim, ako vam je drago!“

„Oprostite“, počeh ja, neznajuć od prve zabune što da rečem, „oprostite, ako sam nespretna i neslana štogod rekao; tko bi mislio, da ste vi zemljakinja moja!“

To rekav, sjedoh do nje; ona smijući se izpriča moju preveliku slobodu, pače mi reče, da joj je mnogo milije, kad je čovjek iskren i kad nije onako kao drveni svetac.

„Hrvatska krv, velim vam. Tako mi razgovarali dugo: ona pitala, ja odgovarao, koliko sam znao; nu kad dodje red, da ja pitam, odgovarala ona posve malo i kano da mi nevjeruje, da je neću izdat i možebit zlo upotriebit izpoviest njezinu. Reče mi samo, da se zove Fanika, da je u gradu K. ugledala božje svjetlo; mirno i ugodno da je živjela kod kuće sve do svoje šestnajste — a tad, djavo joj puhnuo u glavu i ona otišla po „svietu.“

„Eto me sad ovdje, tko zna dokle“, završi ona.

„Vi gospodjice, sve zazirete od mene i niste posve iskrena! Neimate se čega bojat; ja sam ovdje sveučilištni djak, a djaci bogme nisu stare babe!“

„O krasno, gospodine! Vi na sveučilištu! Ej to vi imate doista mnogo kolega, svojih zemljaka; — kad biste jim rekao, da bi jih Hrvatica jedna željela vidjet!“

„Drage volje. Ako vam je pravo, večeras narod dolazi amo!“

„Tako, tako, gospodine, Oh! ta cielu mi Hrvatsku dopratite amo!“ Pa onda opet smuti joj se čelo, i ona zaroni u misli — tko zna, koje!

„He, he, udaraš ti“, poče sada Kec. „Ti sve pripoviedaš, a nama nedaš do rieči! — Maksime, Maksime, čuješ ti? Hrvatica u Beču. Eto za te nešta, a tako neću ni ja imat posla s tvojimi pjesmami — možeš na mah u originalu predložit, je l'? A najposlije, ja toga nebih ni mogao prevest!“

„Miruj u me“, krikne Maksim. „Dosta si me naljutio svojom nevjerom: neću ja tebi toga oprostit!“

„Nemoj, Maksime dragi; šala to bijaše, mala šala, a tebi peškodi, je l'? A pak zakletva naša: „nit od zbora zazora, nit od rada jada.“ Pomirit ćemo se mi, znam ja: kod Hrvatice ćemo kavom iz nova bratinstvo pit!“

„Ako ti ideš onamo, ja neidem.“

„Idemo svi zajedno!“

Digosmo se: odosmo na večeru, a onda svi liepo, Kec i Maksim još izpod ruke, k Hrvatici.

(Nastaviti će se.)

Karikature.

Humorističue crtice.

Poljski napisao Vincentij Sarniecki.

(Nastavak.)

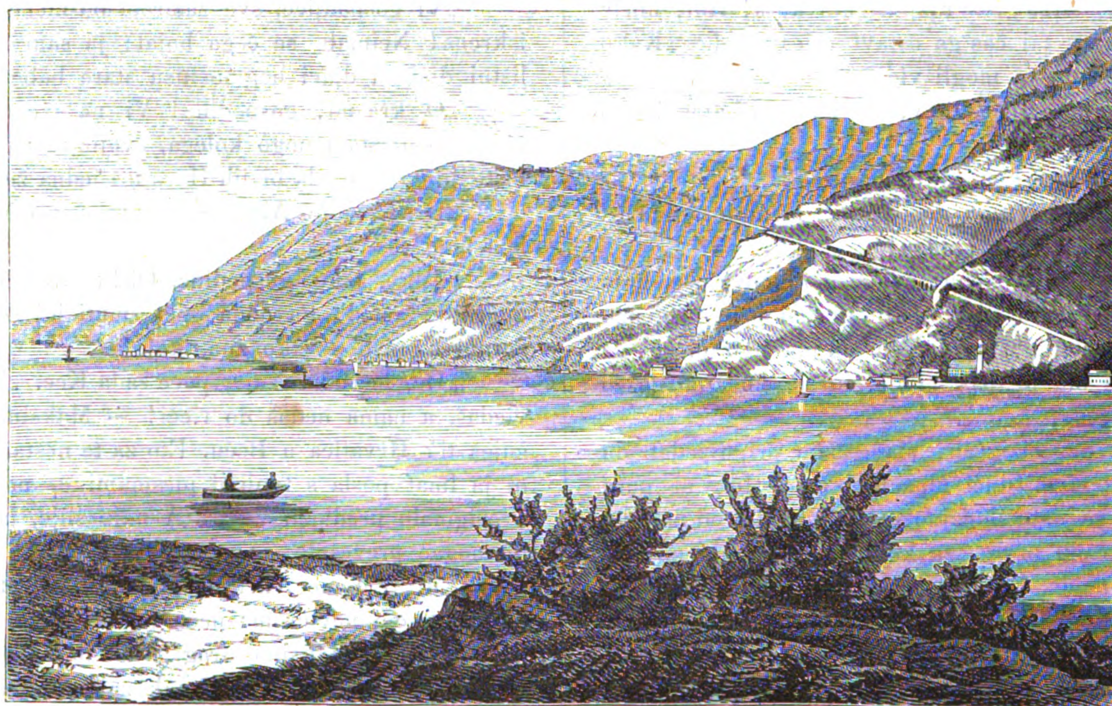
G. Bonifacij veselio se u duši svojoj te veselio; najposlied trebalo se latiti pera — a to je ona striela težko mu je bilo besjedu upriličiti mislim, rieči mu bile svakdanje — nije druge van se nakaniti te učiti. Za

koji dan i eto u g. Bonifacija Slovackoga, Šilera, Šekspira itd., u njih traži naš pjesnik prizora sličnih onim, koje je on zamislio; tuj izbire si on besjede, slabo mareć za smisao im. Po bilježkah, kake ih nadjosmo u komorici g. Bonifacija, možemo ocienit cielu tu smjesu izvadaka. Uz rieči Titanije iz „sna u oči sv. Ivana“, iz drame Šekspirove, našo si rieči Lizandra, Demetrija, Romeja. I Faust je dosta doprineo gradiva.

Takovih izvadaka bile pune knjige papira; on je popisao olovkom, kredom, ugljenom stiene svoje komorice, da se je njegova polovica sve zgražala; krom toga štogodj bi čuo pripoviedati o strašnih zakletvah i pustolovnih ljubovnih zgodah — sve bi to on pobilježio.

Za monologe samoubojica upotrebi rieči Hamleta: Biti ili nebiti: to je pitanje (čin III. prizor 1.); rieči Karola iz Šilerovih razbojnika (čin IV. prizor 5.); rieči utvara našoj lahkovjernosti nekakve divote. Ne! Ne! Mužu nedolikuje klonuti. Bila šta mu drago, ti bezimena obalo: samo moje „ja“ da mi ostane vjernim: vanjski sviet to je tek lupina čovjeka, ja sam svojim nebom — svojim paklom! Kadkad znao bi g. Bonifacij noćju poći u vrt i tu bi pri bliedu svjetlu mjeseca snivo a često bi i psi nanj nahrupili i drapali ga, dok ga nebi prepoznali po glasu. G. Bonifacij bijaše pravim mučenikom.

Za tog bilo bi već od izpisanih riečenica i 10 tragedija: nu obilje gradiva priečilo rad. G. Bonifacij nije hajao toliko cielinu čitanih drama, koliko pojedine izraze: spajao ih, razstavljao, dok najposlied, utrudjen tom rabotom, neodluči poći samostalnim putem. Prošlo nekoliko mjeseci i eto gotove tragedije — ali bez naslova. I opet nova posla i nove muke: tu nadhrvat ostavi g. Bonifacij vremenu.

Željeznica preko gore „Rigija“ u Švajcarskoj.

Kordijana, gdje bludeć vrtom misli na Lauru a rukom se hvata samokresa; Fausta sa kupom otrovnicom itd.

G. Bonifacij zavali se u krevet opetujuć rieči Kordijana:

Nabito je: sad na gvoždje kremen padaj itd.

Iza tih monologa usnu g. Bonifacij snom pravednika, nu sluči se te čas bi mu potresle žestoko misli dušom, a čas opet prohtjelo bi mu se jela. Budit si ženu — to je bilo težko; stoga ode g. Bonifacij — a bilo je škuro kô u rogu — u kuhinju — u kuhinji spavale služavke: to ljutilo mu štovanu polovicu. G. Bonifacij morao, sve onako nevin, koješta slušati — to ga je boljelo, mučilo, i on iznovice u krevet a u ušiuh — mu zujile rieči Šilera: Kaži mi, kaži, kamo ćeš me zavesti, ti nepoznati, nikad nepreputovani kraju! Gledj — kako čovjek gine: rve se napregnuta sila smrtnika, a utvara

Sad je svedj jedino o tom radio, da odigra tu tragediju u svom dvoru prije, nego što će pod tisak. U to ime pisa svomu staromu prijatelju Jacintu Kropelku, čovjeku bez ikakva zanimanja (gradio se učiteljem krasnoslovja) — da bi do njeg došao. Na svu sreću imala se i kćerka g. Bonifacija, svršiv nauke u koludrica, vratiti kući. Sve je išlo kako treba, mesopust je bio pred vrati, a g. Bonifacij veselio se već unapred, kako će gledat svoju tragediju.

Sve te pripreme sabrati u jedno na vječni spomen zasluga neznana pregaoca na polju domaće nam dramaturgije i za primjer našim mladjim: to je našim predmetom da to čim skladnije opjevamo, razdielit nam je čitav posao na tri rapsodije, koje su tim osebujnije, što se hoće rapsodijam stihova a naše pripoviedanje pisano je prozom . . . .

Rapsodija I.

Mnogo dima — malo vatre.

I.

Tajne gojenice.

Zlato moje — reče gdja Hermengilda svojoj kćerci, ti mi se nekako sjetnom pričinjaš, kô da te je huda

Znaj, tako mi ljubavi, nastavit će gdja Hermengilda, ti si sladosti života moga, ti si mojom nadom na tom jadnom svietu.

Ah majo moja — uze kćerka, koje su se morale dojmiti rieči majčine — u istinu tvoje rieči mame mi suze na oči; doista neznam, kako da ti se zahvalim na tolikoj skrbi.

JESEN.

sreća zadesila; ded kaži, srce moje, odaklen ta sjeta, kako da si ju protumačim.

Tuj majka kô da bi htjela potvrditi, da to govori jedino od brige i njege, zagrli kćerku i poče ju tetošiti.

A ništa majko . . . odvratit će Heloiza.

Kako da mi zahvališ? prihvati majka. Budi iskrena, razgali mi dušu svoju. Ta vječna sjeta, ta zamišljenost — to me — vjeruj mi, — potresa i uznemiruje dušu. Budi otvorena, iskrena.

I poljubi kćerku.

Dušo moja, golubice moja, grlje moje, moje sve! izjadaj mi, kaži mi, što te tišti, a ako ću moći: ja sve učinim za te; samo mi odkri, odkri uzrok svoje nujnosti — navalila majka nesvrnuv oka sa očiu kćerke.

Heloize morale se dojmit rieči majčine, a ipak nekaki stid, koji joj zatjero krv u jagodice — vezo joj usta.

Majo moja, rada bi ti sve kazala, jako rada, ali . . . ali — stidim se; kad sam bila u koludrica, to bi me za te rieči, za tu nečistu pomisao zatvorile.

Na te rieči majka još zvedljivija.

Bog i duša ja te nerazumijem. Kakva bi to bila misao, koja bi tvoje nevino lice orumenila rumenilom stida?

E majčice, tomu se ti lje nedomisliš — nedovineš — odvrati Heloiza oboriv nice oči.

U istinu uzalud naprežem misli, govorila majka, nastojeć razljuštiti tajnu svoje kćerke; a ipak, kad bi segnula u svoja minula ljeta i povratila se mišlju u doba djetinje: pregnuća i misli vlastite mladosti podale bi joj ključ, kojim bi došla do tajna kćerkinih, kojih se je sama pred sobom stidila, a kamo li da ih drugim saobći. Ta nevinost i čistoća djevojačka pupoljak je ruže, koja se boji raztvoriti listiće, krijuće njezinu nutrinju, da nebi možda povenula od vrućih trakova sunčanih, da joj nebi ljubakanja i cjelovi leptirića pokvarili brsti.

Za časak posegnu gdja. Hermengilda, (ko da je posluhnula naš svjet) u svoju prošlost i zapita:

Bili kamo u posjete? u tom — nikakva zla, a dobro je mrva se pokazat svietu, upoznati malko mužkarce . .

Ah mužkarce! . . kliknu Heloiza, neznajuć pritajiti svoje radosti.

Rieči majčine pogodiše žilicu.

Dakle u tom nije ništa zla? A koludrice kudile bi takove misli — to da su grdne požude. Govorile bi, da takvimi misli izkušavaju vrazi nevine djevojčice, da tko jednom u te zamke padne, taj da je za uviek izgubljen — a zatim pakao, plač i škrgut zubi, gore i briegovi srušite se: proklinjem dan u koji prvi put ugledah svjetlo božje.

Tako, da tako, strašile bi nas, te niesmo smjele ni glednut mužkarca; a kad bi u šetnju — sve onako dvie a dvie — pa kad bi kakav krasni mladić . . mladić? U istinu neznam, kako mi se podkrao taj izraz: ta nikad ga nebi izgovarale u samostanu. Oj kakve bi kazne bilo zato, kad bi to čula sestra predstojnica; no! klečat na grašku: to najmanje. Ako se je kojoj otela rieč: noga, to je namah morala dodati: od stola, mjesto: rep — morala bi reći dodatak itd. Svedj bi nam govorila da je to pristojnije, da to nevraža uha. Ali često bismo potihu pjevale — ali potihu, krišom:

Srce, srce zašto biješ,
Zašt' si tako zabrinuto? . . .

(Nastaviti će se.)

Osiek.

Napisao prof. Sl. Streer.

(Nastavak.)

Najprije naznačuje ime ovo posve točno položaj grada na obali rieke, a to se osobito vidi u doljnjoj varoši. Zatim dolazi ovo ime i na drugih mjestih, n. pr. Osjekovo u Hrvatskoj, Srbiji, pače u drugih odaljenih slavenskih zemljah n. pr. u sjeverozapadnoj Českoj veliki cistercitski manastir Osek (u Niemaca Ossegg.)* U ostalom je naravski položaj tako izvrstan, da neima boljega za poveću naselbinu ili za trgovački grad, uz brodivu rieku i nedaleko od mjesta, gdje se ova rieka izieva u još veću rieku.

Veće historičke važnosti dobiva Osiek stopram za turskih ratovah, gdje su i turske i carske i ugarske vojske češće prelazile. Prvi put udariše Turci pod vodjom Bali-begom na Osiek g. 1525, da si osiguraju prelaz preko Drave. Već onda predobiše Osiek i sagradiše most preko Drave i susjedne močvare, a kada su za pet dana vojsku preveli, spališe most i ostaviše u Osieku jaku posadu. Tim su Turci postali gospodari Osieka, dok nisu iz Slavonije iztjerani bili. Ovdje je stolovao turski aga, koji je bio podčinjen požežkomu paši. G. 1537. učvrstiše Turci Osiek, i iste godine bio je carski general Kacianer sa cielom svojom 30.000 m. brojećom vojskom kod Osieka potučen. — G. 1664. došao je Nikola Šubić Zrinjski k Osieku te je 8565 koračajah dugi i preko Drave i blizke močvare vodeći most spalio i mnogo štete Turkom nanio. Napokon donese godina 1687. oslobodjenje. Tu budu Turci 29. srpnja kod Harkanja na lievoj strani Drave tako odlučno potučeni, da je neizmjerni plien carskim u ruke pao i veliki vezir sam po noći brže bolje u Osiek pobjeći morao, našto su Turci i Osiek i cielu Slavoniju morali ostaviti, koja je 162 g. pod turskim gospodstvom čamila. G. 1712. počela se je tvrdja graditi i dogradila se je za 5 god. Za kraljice Marije Terezije načinio se je preko onih velikih močvara na lievoj strani Drave veliki nasip i drum, kojim se je stopram valjana komunikacija sa Ugarskom omogućila (1773--1777.) G. 1809. postao je Osiek kr. slobodnim gradom. Iz najnovije povjesti hoćemo još dodati, da su Madjari g. 1848. nastojali Osiek dobiti u svoje ruke. U istinu bude 22. listopada i g. grof Kazimir Bathyány sa jednim bataljunom honvedah i 5 topovah u grad pušten, gdje se je i c. vojska njemu pridružiti morala. Nu već 13. i 14. veljače 1849 predala se je ciela posada od 6000 m. sa 630 topovah te sa velikom zairom c. kr. generalu barunu Trebersburgu.

Osiek leži na desnoj strani Drave, po parobrodu vozeć se, jedan sat po prilici odaljen od Ušća (Draueck) gdje se u Dunav izlieva, u absolutnoj ravnini, gdje ni najmanje uzvisitosti nigdje neopaziš. Samo, kada je posve vedro, vidiš prama sjeveru neke nizke brežuljke, koji

* Madjari kao što su iz naše rieči objed načinili „ebed", načiniše i iz našega Osieka „Eszék" i Niemci po njih Essegg. Essek. To bi nas napokon na to dovesti moglo, da je Osiek već prije došašća Madjara obstojao.

se ćak oko Vilanja $1^1/_2$ s. vožnje po željeznici) uzdižu, onda nekoliko sto stopah visoki Haršanj, koji pred Pečuhom kao osamjeli stup usred ove velike ravnice stoji. Osiek nije jedna varoš kao n. pr. Zagreb, Rieka, Varaždin itd., nego sastoji iz četiri česti, koje medju sobom u nikakvom savezu nestoje, već su velikimi prostorijami jedna od druge oddieljene. Sve česti jesu: Grad (ovako se ovdje tvrdja zove), od grada prama zapadu idući uz Dravu je gornja varoš, prama iztoku niz Dravu dolnja i od grada prama jugu, dakle prama nutarnjosti zemlje leži nova varoš ili majuri. Izuzamši ovu posljednju, dotiču se ostale tri česti same dravske obale, koja je na nekih mjestih dosta uzvišena nad vodom, dočim je na ugarskoj strani posve nizka i ravna. Grad je opasan mnogostrukimi zidinami i bedemi, oko kojih se prostiru tako zvane glacije, izpresječene liepimi drvoredi, i oko ovih ima polja, njivâ, ledinâ, itd. To sve zaprema jako veliki prostor, tako da iz grada idué ima dobar četvrt sata do prvih kuća ovih varoši, koje se onda dalje dosta daleko šire. Uzrok tomu je taj, što se prije kuće nisu smjele zidati unutar dohitca topa (Kanonenschussweite), i te su kuće zidane na revers, t. j. ako bi za vrieme rata n. pr. kod obsiedanja grada i dugač trieba bilo, moraju se porušiti, brez odštete od strane erara. Dakako da su noviji izumi na polju strategije i tuj mnogo promjenili. Ako si dakle oko skrajnjih kuća svih tih varoši pomislimo liniju ili zid, i ovaj prazni prostor zazidan kućami, to bi baš veliki grad ovdje mogao stajati. Ali ovaj položaj u podpunoj ravnini i raztresenost tih pojedinih česti čini, da neima s nijedne strane totalni ili ukupni vidik cieloga Osieka, da bi dapače i jako težko bilo, s visine (Vogelperspektive) grad narisati, jer visine na blizu neima. Jedino s ugarske obale vide se kuće, koje tik Drave stoje, ali ni tu ne po cieloj dužini obale, nego n. pr. gornja varoš za se i valjda nešto malo od grada, doljnja varoš za se itd. Jedino bi nam plan mogao dati pojam o položaju i prostranstvu Osieka. S kojegod strane se dodje do Osieka, to se samo prve ili skrajnje kuće vide, a ništa više.

Pristupimo dakle sada k opisu pojedinih česti i počmimo sa gradom kao središtem cieloga Osieka.

Grad, tvrdja se tako rekuć već samim poimenovanjem svojim karakterizira. Ona služi za ratne, za vojničke svrhe i to se kod svakoga koraka u i izvan grada vidi. S toga uzroka prevladjuju u gradu kasarne, magazine i druge erarske prostrane zgrade, osobito uz nutarnji obod tvrdje, dočim uz nje ima do sedamdeset privatnih kuća, najviše po jedan kat, a i razizemlje. U tvrdju se ulazi na četvera vrata, koje uprav naprama četirim glavnim stranam svjeta stoje. Jedna vode prama sjeveru neposredno do Drave, koja ovdje 20 — 30 hvatih od zidinah teče.

(Nastaviti će se.)

O kihanju.

Složio dr. Josip Derenčin.

„Čudna li brajne predmeta odabra za razlaganje“, odbi mi ljeti na šetnji drug, koga inače zanimaše i najmanji pojav prirode. I neminu dugo eto nas na odmor pod granatom hrvatskom lipom, a moj pobro zaredi do tri puta izasobce u kihanje, oćutiv prodiruću sjenu. Njegovu se tanku nosu na žao dade ta navala, te on išti od mene račun, kako to i odkle. „Doktor si“ posprda mi se „morao bi znati, dakle ded govori!“

Nije mi onda baš od volje bilo, pa ću mu iskreno: „Znaš što, pod hrvatskom ti se lipom dogodilo, u „hrvatskoj lipi“ neka ti se i tumači. Dugo se već razidosmo a ja i ako istom sada, obećanje svoje vršim, te mjesto mene onda neka ti naša „lipa“ sada govori.

Ako se dobro sjećam, ti si onda bio rad saznati što je kihanje, kako li ovo nastane. Odgovor ti hrvatski brate prem kratak. Kihanje nije ništa ina doli nepravilno prekinuto dihanje, koje se kad i kad javlja u spodobi nagloga, silnoga, i napetoga izdisaja usljed poremećenog pravilnog (normalnog) djelovanja disaćih živaca a po tom i mišica. Po svojoj naravi pako je kihanje puko odrazno gibanje (Reflex).* Isto je i kašalj. I jedno i drugo je za životoslovca (fiziologa) jedna te ista stvar samo s tom razlikom, da kašalj možeš proizvesti svojom hotnjom, od sama sebe, i kad god ti se hoće, dočim za kihanje trebaš vazda koje god dražilo, koje ga izazove načinom i putem, što ću ti niže obrazložiti. —

Ele sad o tom znaš, koliko i prije; zato hoću da ti u kratko tu izreku, kojom označih kihanje, na tanko i sitno dotle razpredem, dok me nebudeš razumio. Nude slušaj!

Dihanje naše obično, to ćeš valjda znati, jest puko gibanje, t. j. dizanje i padanje prsine proizvedeno posebnimi za to mišicami, kojih ti ovdje neću opisati; jer bi se preveć odaljio od svoga obećanja. Ti i mnogi štilac znati ćete da se čovječje tielo kreće mišicami, dočim se ove poput pruževine (kaučuka) sgrče i protežu. Kako i po čem se pako mišice kreću, to će vam valjda još nepoznato biti. To li ti razgovjetno i jasno razložih, sretno sam ti onda i svoje obećanje izpunio.

Već su stari naši znali i prije Galvana, kojeg slučajni pokus sa žabjim stegnom bit će ti jur poznat, da mišica ima sama u sebi nekakvu moć, po kojoj se može sama gibati. Najnoviji i znanstveniji pokusi dokazali su i zbilja matematičnom točnošću istinitost te izreke. Nu krivo su zašli stariji životoslovci pripisujuć onoj sili u mišici samoj — ili kako ju oni zvahu — osebnoj mišičnoj samodražljivosti (specifische muskuläre iritabilität) izvor svakoga gibanja, jer sada već znamo, da ta osebna podražljivost nema u nijednom živućem ustrojstvu nikakve vriednosti. Pojedina naime pokraćenja i raztezanja jedne same mišice polučiti će samo onda svrhu, kad se skup mišica, koje su n. pr. o jedno udo

* Za sad zadovolji se znati da liečnici Reflexom zovu svako spretno, prikladno gibanje tiela, koje se dogadja bez čovječje hotnje. Obširnije o tom tečajem razpravljanja.

pripete, suvremeno ili izmjenice, prikrate i raztegnu. To svojstvo mišica, da se same po sebi i u sebi gibati mogu, vrlo je nespretno i nebi postiglo nikada svrhe, da nebi bilo živaca, koji mišicam dadu pravac te opredіele jakost, vrieme i t. d. zgrčenja. Živci dakle djeluju najviše na mišice tako da njihovoj osebnoj ili samostalnoj samodražljivosti nekakvu skladnu spretnost podaju. — I za živce dokazalo se, da imadu košto i mišice svoju samodražljivost, nu ni to svojstvo živaca nebi za complicirana gibanja našega tiela imalo nikakve vriednosti, da nebi duše bilo da nema hotnje, pod čijom se zapovjedi živci neposredno nalaze.

Bilo vrieme, gdje su učenjaci mislili da mozag kroz živce neku silu mišicam ulieva, poput cievih na parnom stroju koje ugrijanu paru u valjak vode. Da je tomu tako onda bi prenešena u mišice sila fizikalno i logično morala uraditi njenoj jakosti primjerno gibanje što pako nebiva. Ako odsječen živac spojen još sa mišicom mu munjevno razdražiš — što ti svejednako kao da bi u čitavom i živom tielu pobudom i nagonom mozga bio razdražen — i to što manje možeš: dignuti će ti takav živac cielu mišicu i njom gibati, što nebi bilo kad bi urad (radnja) bio primjeran jakosti draženja. — U zdravog čovjeka polazi svako gibanje bilo hotično ili nehotično od stanovitih središta koja jesu: mozag, primozag, hrbtenjača i živčani čvori. — Opisati nutarnjost otih ustroja u koliko je dosele poznata, bila bi za mene pretežka stvar, a tebi moglo bi pomiešati pojmove i prekinuti nit istih, kojom me sliediš.

Da se spomenuti ustroji središtni sastoje iz samih raznovrstnih stanica, to ti već u jednom od prvašnjih naših razgovora spomenuh. O nutarnjosti t. j. o slogu mozga, primozga i hrbtenjače mogu ti samo to kazati, da su u njih velike i osobitâ lika stanice, stanice uzlenice (Ganglienzellen) zvane, poredane još nedokučenim skladom i redom, zašto se um ljudski velikom postojanošću dosele badava bori a valjda i utaman boriti hoće. Glede izvanjskog lika živčanih središta potrebito ti je bar to pamtiti, da sve stoje jedan s drugim u savezu, jedno u drugo nepretrgnuto prelazi. Da su moždjani obli, da počivaju u dubini lubine to valjda znadeš. Moždjani koji se sastoje od velikog i malog mozga predju u primozag, a ovaj u hrbtenjaču, koja leži u koštatoj hrbteničnoj jaži ili hrbtištu. S obiju strana hrbtenice prave složeni kralježnjaci dvored luknja, po kojih izlaze na sve strane trupa i okrajnina (ruku i nogu) živci. Po strani hrbtenjače (koju si pomisli kao dugački obli nešto od spreda prema traga potisnuti mezgrasti konop) najme izidju spomenutimi luknjami hrbtenice, takodjer uzporednim uzdužnim dvoredom — živci, od kojih su prednji kretnici, a stražnji ćutnici. Iz stanica uzlenica, za koje se bar to znade, da stoje pojedine ili u povećih hrpah pomoćju tankih vlakanca (intercentrale faser) u medjusobnom savezu, izlaze pojedina vlakanca, kojih se skup složi u male svežnjiće, a ove opet u tanke biele niti, koje razilaziv po cielom tielu čine ono, što živcî zovemo, i kojih razlikujemo dvoju vrst, najme: Živce ćutnike i živce kretnike (nervi sensitivi, n. motorii)* t. j. onakve koji pobudu (Impuls) od središta (centra — mozga) k obodu (peripheria) tiela vode, i obratno onakove, koji pobudu pak od prikraja k središtu vode. To je pronašao glasoviti francuzki fiziolog Charles Bell, te se po njem i zove Bell-ov zakon. Nu u zadnje su vrieme njemački životoslovci pokusi baš oprovrgli taj zakon, te tako iz životoslovna katekizma izbrisali jednu zapovjed, koja se jednom jako štovala. Rosenthal, Kühne, Bidder, du Bois i mnogi drugi dokazali su najme, da svaki živac može voditi pobudu i k središtu i od središta, te da izmedju tako zvanih živaca ćutnika i kretnika neobstoji nikakva bitna ni tvarna razlika. Znanstveno govoreći dakle nema ni kretnika ni ćutnika, al ipak je još svudilj Bellov zakon od velike važnosti za liečenje živcobolje.

Jer svaki živac košto rekoh ima svoj početak u stanici uzlenici, to će iz ove sve, što se po i u živcih dogadja, i početi. Svako ma i najmanje živčano draženje radja se i polazi od takvih stanica uzlenica. A kako?!

I ako znamo sjaset liepih načina kako da podražimo mišicu jednu, tako n. pr. munjevnom strujom, lučbenimi tvari, temperaturom, tiskanjem, ribanjem, štipanjem itd. to nam ipak još nije poznato, u čem se za pravo sastoji postupak draženja mišice, to jest po čem se i kako mišica giblje. Pošto su pokusi izvjestno dokazali, da čim se mišica stegne, postane i vruća, a dočim je prije stezanja bila lučbeno neutralna, a izza stezanja pako kisela, to se sada u obće na to misli, da stezanje i raztezanje mišice, dakle gibanje nije van lučbeni postupak, koj pako nije još potanje poznat. Isto je tako sa draženjem u živcih ili bolje rekuć u živčanih stanicah. Tako je n. pr. vrlo točan i po našu znanost nemalo zaslužan Rus Sečenov pronašao, da se žestokom solnom kiselinom nekoje stanice uzlenice mozga i kralježnjače mogu tako razdražiti, da od njih nepolaze već tako zvana odrazna gibanja (Reflexbewegungen), koja ću ti niže obširno razjasniti. Isto tako djeluje i mokraćna kiselina i mokraćina (Harnstoff), koje obe, kao počela iliti sastavine naše krvi svojimi lučbenimi promjenami med sobom draženje ili pobudu u stanicah uzlenicah zadaju, te tako gibanje uzroče. — Na isti način djeluje i ugljična kiselina, koje ima u čovječjoj krvi više od polovice svih ostalih krvnih plinova — samo što ona ubija posvema svaki život u stanici. Na stanice uzlenice, u kojih se radja pobuda za dihanje, djeluje kiselik tako, da ako ga sve stanice iz naše krvi nedobudu u dovoljnoj količini: budu one razdražene i tim pobuda za gibanje stvorena. Rosenthal, koj je to u primozgu gdje niče živac obilaznik pronašao, veli, da se u takvom postupku i sastoji prvi odisaj čovjeka.

(Konac sliedi.)

* Živci se još inako diele, nu za današnji razgovor dosta ti, ako i toliko zapamtiš. —

Tiskom, troškom i nakladom Drag. Albrechta. Odgovorni urednik Vjekoslav Klaić.

Ovomu broju dodan je prilog od četvrt arka.

LISTAK.

Naše slike.

(Na strani 370. i 371.)

Prva slika naša (strana 370.) predstavlja nam željeznički put, što no spaja Waldstättsko jezero sa visokom gorom »Rigi« u Švajcarskoj. Željeznica ova bje god. 1870. sagradjena, te spada medju čuda našega vieka.

Druga slika predstavlja »jesen«, od umjetničke ruke. Tečajem ove godine donese »Lipa« tri slike od istoga umjetnika (»zima,« »proljeće« i »ljeto«). Slika jeseni probudjuje u čovjeku melankoliju, kada vidi »kako se sva priroda k snu pripravlja, i kako si stere postelju.« Liepo veli pjesnik Preradović:

»Svud brižljivost i skrb neka
Vidi se po prirodi,
Sve, od travke do čovjeka
Brižna jesen zabrini.«

Katakombe u Rimu.

(Nastavak.)

Umah poslie toga uzeše risati poglavite dogodovštine iz života Isusova i svetaca, a priklopili bi po koju iz staroga zavjeta, osobito pako one, što su u kakovom osobitom odnošaju prema zgodam novoga zavjeta. Kao n. pr. Mojsija iz pećine izmami obilni vrutak, što naznačuje obilje milosrdja u novom zavjetu, zatim prorok Jona tri dana u ribi, uzašašće Ilijino i t. d.

Sve te slike, prem kršćanske, slikane su na način tadanje rimske umjetnosti. A i posvema je jasan takav postupak, jer nije ni moguće bilo čudesa praviti umjetnikom, da najme i formu i način u cigli čas promiene, te drugim novim do sada nepoznatim načinom uzmu slikati kršćanske slike. Kad je uzmimo koj slikar ostavio poganstvo, nije on time ostavio svoje dosadanje umienje i način slikanja, nego je prema svojem dohvatu tek nastojao uliti duh kršćanski što moguće većma u sliku.

Iz te okolnosti lahko možemo shvatiti, kako se zgodi, te je naći u katakombah scena iz grčke mithologije sa aplikacijom na kršćanstvo. U mjesto Orfeja udara Isus u liru, te milozvučnim i skladnoglasnim udaranjem razblažuje divlju zvjerad. Tu scenu valjda je upotrebio koj kršćanski umjetnik, koj se lahko razstavio s poganskim kultom, ali mu je teže bilo ostaviti pogansku umjetnost, te je upotriebio zgodu iz mithologije grčke, koja se je tim laglje mogla upotrebiti što se je sudarala s onim mjestom u proroka Izajije, gdje se opisuje blaženo vrieme kad prispije spasitelj svieta, te kada će lavovi s konji, vuci s ovcami mirno stanovati i iz jedne zdjele jesti.

Tako se može tumačiti taj poganski elemenat u katakombah, a nipošto pako s pomanjkanja vlastite produktivnosti i ideja u kršćanstvu. Predbacuje se kršćanskim umjetnikom onoga vremena, da su sliku o dobrom pastiru takodjer uzeli od pogana koji su znali slikati Hermesa s jarcem. Ova primitivna ideja netreba baš mnogoga pobijanja, jer nije ničim dokazana s protivne strane a suvišan je trud dokazivati ju.

Kadno se kršćanstvo slobodi domoglo, tada poletiše krilate misli kršćanskih umjetnika, koji su u katakombah slikali svojim smjerom. Pak premda su tehnička sredstva sve to većma ginula uslied izgubljena traga staro rimske umjetnosti, to je ipak duševna sadržina i nutarnja vriednoća tih slika tako znamenita, da nedostatak vještački izgladjene forme prikriva i nadomješta finoća i dubljina duševnoga radjanja. U prvom je početku morao dostajati kakav jednostavni simbol, da kršćanin izrazi svoju misao, čuvstvo i vjeru, ali doskora uzeše slikati ideje bez osobitoga izražaja u osobah ili grupah, ali sada im već nije to dostajalo, nu valjalo je ljepšimi spomenici uresiti tmaste zidine katakomba rimskih. Alegorička slika dobrog pastira zamienjuje se imposantnom, osobom božanskog učitelja gdjeno sjedeć medj narodom Izraeljevim uči ih luč nove svoje vjere.

S te strane osobito su znamenite Calistova, Agnezina, Poncijanova i Priscillina grobnica, gdje je vidjeti liepi broj takovih slika.

Danas se znade u Rimu za 27 većih i 17 manjih grobnica, a razne katakombe iz raznog su doba, jedne starije druge kasnije; imade ih iz konštantinovog i još kasnijeg doba.

Najstarije su katakombe iz prvih vremena kršćanstva. Zaključuju pako to učenjaci odtale, što se data vladavine konsula iz druge i treće stotine po Isusu sudaraju sa historijskom kronologijom. U starijih pako odjelih katakomba ni neima data, a odtale zaključuju, da u starije doba nisu ni datirali napise, te kad bi ih datirali bili, sizali bi upravo u početak kršćanstva. Dokazuje to isto i komparativni študium napisa, koji su u potonje tek doba obćeniti bili, a prije ili ih nisu ni pisali, ili se pako odlikuju neobičnom kratčinom. Osim toga uči učeni arheolog Cav. de Rossi, da neke slike u katakombah potiču svojim posvema čistim klasičkim štilom iz prvog i prve polovice drugog vieka. Osim toga i sami znademo, da su prvi kršćani i te kako zazirali od svega što je pogansko bilo, te možemo punim pravom predmnievati, da nisu rado trpili, da im pokojnici, koje su oni mnogo većma častili, nego li pogani svoje, počivaju sa poganskimi tjelesi, te su voljeli, stajalo ih ma koliko truda i posla, graditi si posebne grobnice, a to tim većma, što su im takove grobnice često bile sjegurnim utecištem pred željeznom rukom progonitelja.

Katakombe utemelji stranom potreba, stranom zakon. Bilo je svakako potrebno, da si kršćani grobnice osnuju, jer su im ljudi umirali, a oni nehtjedoše, da im vjernici počivaju u poganskih kolumbarijih. Trebalo je dakle vlastite grobnice graditi. A da su katakombe osnovane baš ondje, gdje se nahode, t. j. izvan zidina gradskih, tomu bijaše uzrokom zakon, po kom nije bilo slobodno Rimljanom pokapati mrtvace uunutar zidina gradskih. A da se je taj zakon točno vršio, vidi se odtale, što su i znamenitije obiteljske grobnice izvan zidina, obično kod gradskih vrata. Drugi pako Rimljani spalili bi mrtvaca te sahranili urnu sa pepelom pokojnikovim u kolumbarij. Po robove bilo je i tude ponajgore, jer su im se naga tjelesa pobacala u veliku jamu na Eskvilinu, te prepustila svomu udesu. Tako Rimljani, pogani. Kršćani pako, medj kojimi je nedvojbeno bilo takodjer svake ruke ljudi, zauzli se zato da se tjelesa svih pokojnika, ma baš i robovie ili, dostojno pokopaju i sahrane, kako to zahtieva dostojanstvo čovječega tiela, o kom su vjerno držali onu apoštolovu: da je tielo čovječe hram duha svetoga. Trebalo im je samo način pronaći, kako da se obćoj potrebi zadovolji, a i tu im nije trebalo mnogoga napora, jer im je narav i ustrojstvo rimskoga zemljišta

pružila najljepšu priliku. Širom rimske kampagne imade obilje čvrstoga tuf-kamena, a uz trajnu volju i sveto pregnuće nastadoše eto nepregledni stanovi katakomba. Osobito su pako oprezni bili osnovatelji prvih katakomba, da grade i sjeku ondje grobnice u zemljištu koga bogatoga kršćana.

Ovim načinom zamišljene i započete grobnice počeše se sve to većma širiti; a širile su se grobnice prema potrebi bud gradnjom novih hodnika u grobnici, bud osnovom posve novih grobnica. Grobnice su se osnovale izvan grada medj prvom i trećom miljom. Da su bo bile grobnice bliže od milje gradu, svaki bi im u trag lahko ući mogo, a da su dalje bile, odveć bi mučno i tegobno bilo mrtvace tako daleko snašati. (Dalje sliedi.)

Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.

U sjednici filologičko-historičkoga razreda jugoslavenske akademije dne 27. listopada t. g. predao je pravi član gospodin M. Mesić starinam namienjenu gradju s nadpisom: Korespondencija Krčelićeva i nešto gradje iz njegove velike pravde.

Akademik je pročitao predgovor, što ga je napisao k toj svojoj publikaciji, u kojem je opisao najprije svoju gradju, te spomenuo način, koga se je držao u svojoj radnji. U korespondenciji Krčelićevoj reče, da priobćuje 101 komad, a iz pravde 7 komadah. Naznačivši, odakle je dobio svoju gradju, spomenu i one stvari, do kojih nije mogao doći, a za koje bi se želilo, da što prije u sviet dodju. Zadovoljivši akademik prvoj dužnosti, koja ga je išla kod izdavanja sabrane gradje, predje na drugi zadatak svoj, koji si je bio stavio tom prilikom. On je naime za publikaciju priredjenu gradju podjedno svojim načinom i izradio, te je tim putem dobivene rezultate u svojem predgovoru izveo. Radilo se je pako o tom, da se pokaže, kako stoji prema gradji, koju priobćuje njegova razprava, što ju je već prije bio napisao i obielodanio s naslovom: O Krčeliću i njegovih Aunuah. To tražeći, uvjerio se je akademik, da gradja, koju sada priobćuje i koja je prilično obilna, njegovo pripoviedanje u spomenutoj razpravi najvećom stranom uprav potvrdjuje; u nekih pako točkah to se kazivanje njegovo popunjuje, stvari samoj i imenu Krčelićevu u prilog; a najmanje je takovih stvari, koje se moraju izpraviti pomoćju gradje priobćene.

Akademik uze zatim redom sve ono, čim se njegovo kazivanje popunjuje i usavršuje, a zatim i ono, u čem se imade izpraviti, Pogledom na gradju iz pravde Krčelićeve primjeti akademik, da se ta stvar još ni sada nesmije smatrati završenom, premda je ono, što se u toj gradji pruža, vele znamenito.

Akademik završi svoje čitanje s primjetbom, da smatra svoju pročitanu malu radnju kao dopunjak k razpravi svojoj o Krčeliću, u kojoj je pokušao opisati život i djelovanje toga znamenitoga muža.

Poslię toga preda akademik dr. Franjo Rački dva priloga historijska, kojih je jedan pribćio počastni član dr. Fr. Miklošić, drugi književnik i arkivar Ivan Tkalčić. Prvi je izvještaj od g. 1772. dne 15. srpnja o pravoslavnih samostanih fruškogorskih u Sriemu, podnesen tadanjemu kr. dalm.-hrv.-slav. namj. vieću, koje je odpisom od 10. kolovoza 1771. odredilo bilo, da se oni samostani pregledaju.

Vieće je bilo postavilo devet pitanjah, izmedju kojih valja iztaknuti ova: kada i kako je koji samostan postao? kakovih imade rukopisah? je da li se koji od kaludjera bavi naukom i kojim? je da li je sposoban za obuku i je da li se gdje omladina podučava? Taj izvještaj je zanimiv, uzme li se u obzir doba i povod, kojim je sastavljen. Ne samo što je kod svakoga samostana nacrtana mu kratka poviest njegova postanka, nego su i rukopisi navedeni, tako da ondanle možeme doznati, koji su se stari spomenici još god. 1772., dakle prije 100 godinah čuvali u onoj samostanskoj zadruzi. Kada bismo u ruci imali popis spomenika, kojih imade još danas, vidili bismo, koji su tečajem ovoga stoljeća izginuli. Bit će taj izvještaj nadalje malom prilikom za prosvjetnu poviest naroda srbskoga u onih točkah, gdje se umna svojstva tadašnjih fruškogorskih stanovnika crtaju, koji su i onda uz novu metropoliju u Karlovcih bili ne posljednji prosvjetitelji ovostranoga naroda, a svakako sahranitelji narodnih predaja i uspomena.

Onaj drugi spomenik jest „liber de introitibus stacionum et territorii communis Ragusii“ iz god. 1286.—1291. Rukopis se čuva u gubernialnom dubrovačkom arkivu, imade 18 podugačkih listova na koži, a pisan rukom Tomasina de Savore, koji je već god. 1284. bio „sacri palacii et communis ragusini notarius“ U tom rukopisu popisan je prihod grada Dubrovnika od zakupa gradskih mesnica, stanova obrtničkih i obćinskih zemalja. Najprije se navodi, po što je dne 10. listopada 1286. god. dano u zakup zemljište za mesnice; onda sliedi, kakav su prihod dala „alia territoria communis et tabulae stacionum“ i to tako „versus murum civitatis“ kano i u predgradju (burgus).

Svagdje se navodi prostor zakupa i zakupnina. Ovaj odlomak biti će koristan ne samo za topografiju grada Dubrovnika koncem XIII. vieka, nego i za poviest njegove obrti i njegovih financija.

— Čuveni naš zemljak, Dr. Vatroslav Jagić, profesor slavistike na sveučilištu berlinskom, izdavati će doskora njemačkim jezikom strukovni list za slovjensko jezikoslovje pod imenom: Archiv für slavische Philologie. Podpomagati će ga u tom poslu profesor slavistike na sveučilištu u Lipskom, g. Leskien.

— Pišu nam iz Beča, da se je ondješnje djačko družtvo „Velebit“ sjetilo na dan mrtvih duša neumrloga našega pjesnika Petra Preradovića, te da mu je prekrasnim viencem nakitilo grob. I zagrebačke gospodje i gospodjice poslaše u Beč krasan vienac, da se njim okiti grob našega velikoga pjesnika.

Odgovori uredničtva.

Prevodiocu pjesme „Vanitas vanitatum.“ — Uz najbolju volju nemožemo priposlane pjesme u list uvrtiti. Ima u pjesmi nekoliko znatnih pogrešaka, kojih nikako nemožemo izpraviti. Možda bi proza bila bolja. Zdravo!

— Spisateljici „Nesretne žene.“ Naš odgovor nije ni malo ironički zamišljen. Vi ćete se osvjedočiti, da smo Vam istinu rekli. U rieči „spisateljica“ neima za Vas nimalo ironije, vjerujte nam. Možda je forma našega odgovora nešto nezgrapna, ali zato nemojte misliti, da smo Vas kanili vriedjati. Nam je prvo načelo, da svakoga štedimo, koj u nas nedira. Ostante zdrava, te budite nam i nadalje sklona.

— Prijatelju u Beču. Vaši predlozi veoma su nas obradovali, jer razabiremo, da se ozbiljno zanimate za naš list. Budite uvjereni, da ćemo vazda cieniti Vaša naklonost. Predloge Vaše ćemo svikako uvažiti. Hvala Vam!

— Prijajelju u Lipskom. Ala nas je ugodno zateklo vriedno pisamce. Ponudu prihvaćamo, te očekujemo obećano. Živio!!

— Dru. Josipu Derenčinu u Križevcih. Na posljednje pismo odgovaramo današnjim brojem „Lipe.“ I na ostala pitanja odgovoriti ćemo, te se nadamo, da ćemo Vas zadovoljiti.

— P. Baćiću u Sinju. Na Vaše pismo odgovaramo, da tendencija našega lista nije nikada bila, da širi bezvjerstvo. Mi prijateljujemo s vrlimi svećenici, ali nijedan još nije našao ništa zazorna ni protivna u našem listu proti vjeri. Tim možete nas biediti samo Vi, koji mislite, da je groblje Pere Lachaise u Parizu — kakav katolički proselita. Što ste u prkos svojem odkazanju primali naš list, kriva je administracija. Uredničtvo je u ostalom naložilo administraciji, da Vam se list obustavi. Mi netražimo od nikoga, da nam list „iz milosti“ drži.

Tiskom, troškom i nakladom **Drag. Albrechta.** Odgovorni urednik **Vjekoslav Klaić.**

Časopis zabavi i pouci.

Br. 46. U Zagrebu, 14. studenoga 1875. God. I.

Izdaje se svake nedjelje. Godišnja ciena 4 for.; poštom i domaćim u kuću 5 for. Rukopisi se nevraćaju.

Oproštaj Hektora.

Spjevao Šiler, pohrvatio G. M.

Andromaka.

Moj li Hektor tamo kani poći,
Gdje Akile ruku silnom moći
Svom Patroklu žrtve šilje ljut?
Tko će učit djecu ti odsele
Višnjim dvorit i bacati striele,
Umineš li u Orkusov skut?

Hektor.

Moja ljubo! nut sustavi snze,
Mene želja vojevat obuze,
Ove ruke brane Pergamon!
Za oltare bogova vjekoma
Poginuti ko spasitelj doma
K valom Stiksa ja sam poći sklon!

Andromaka.

Ja već nećuh oružja ti zveku!
Hrdja gvoždje, hitri dani teku,
Priamov ti gine stari rod!
Ti ćeš proći, sunce gdje nepali
Gdje Kocitu rominjaju vali,
Ljubav će ti proć u nedohod!

Hektor.

Sve ću želje, sve ću moje snove
Pustit Lethom neka tihom plove,
Ljubav meni ostati će tek!
Čuj: već biesnit po zidinah uze,
Mač mi paši i suztegni suze,
Moja ljubav živjet će ti viek!

Paukove mreže.

Crtica iz života. Piše H. Badalić.

VIII.

(Nastavak.)

Lako je vam u Hrvatskoj po salonih se kretat i junake svoje provodit parketiranimi sobami krasnih dvoraca i gospodskih palača! Lako li je vam biti u razgovoru finim i dosjetljivim bez kraja i konca; lako je vam crtati ideale krieposti i uzore ljepote: ta kad je sve pri ruci — a vi vješti majstori, da kažem slikari!

Al jadna raja u Beču? Piši o njoj, a nelaži: ej kako ćeš? Prosto svoje vrieme, posvećeno zajedničkomu sastanku i razgovoru, svu i jedinu zajedničku, da rečem obiteljsku zabavu sprovadja narod u gostioni i kavani. Dà i oni, koji se otrgnu od cieloga naroda — kuda će u prosto vrieme? te tako oni riedki „filistri“ znali bajagi otići kući, a ono narod za dva tri dana začuje, da su se negdje nasladjivali do pô noći divnim pjevanjem bečkih „Volkssänger-â.“ Na čast jim!

Al kavana, kojih je u Beču toliko, koliko nigdje nespominje statistika, bila je vazda i jest najprikladnije

mjesto za privatne razgovore i dogovore: bez nje nemoš živjet; tu ti se novine čitale i živo razpravljalo, te i o „višoj politici“ razbijale mlade glave, dakako sve medju nami i u prijateljstvu: na javi u družtvu „Velebitu“ dnevna politika naravski zamuknula, nit je ikoga stoga zaboljela glava.

Nego večeras i drugi razlog govorio, da svi podjemo u kavanu Hrvaticu vidjet! Išao bi narod, ako hoćeš, za svoje i u pakao!

Podjite dakle i vi, mile čitateljice, u duhu s nama do Hrvatice. Vaša je krv, — a kavane se nebojte! Podjite s nama; ako baš nebude dosjetaka po modi, razgovarat ćemo se, kako je mati narav ostavila, sa ono malo dobra humora, koji nas za čudo kraj sve kubure i muke naše ostavio nije, — a vi zamjerit nećete, jelte?

„Narode, stoj!“ komandira Ivica. Stadosmo.

„Eto je! Napred stupaj!“

Ta gle: u glavnoj ulici na „Landstrassi“ ta kavana; svaki dan mimo nje prodješ na kolegij, a nikad te srce netegnu, da stupiš u nju; ej, kad imaš već svoju. Sad vani nastalo burkanje: četa neslušа komandanta na drugu zapoviest. Stali svi: jedan zuri na prozor, da s kraja zastora razvidi prije mjesto, u koje ćemo ući, drugi opet na drugom prozoru škilji, da prvi ugleda Hrvaticu. Sam Ivica stupio na prag, pograbio kvaku i poviče: „Napred junaci!“

U to razgledasmo iz vana kavanu: po vanjštini: onako srednje ruke, ni najbolja ni najgora.

Ivica otvori vrata, i mi stupismo za njim.

„Ali bože! Ta mi smo tu crnku vidjeli već jednom“ šaptne Tunja i Maksim. „Aha, u Karltheatru!“

„Jest, jest; a mi smo ju još i na ledu gledali, znaš Maksime onda,“ — dodamo Kec i ja. „A sada — pst, evo je k nam.“

„Dobar večer, gospodine“, pozdravi Ivicu.

On nas po redu pokaza: ime i prezime i šta je koji. Da ste ju vidjeli, kako joj je crno oko igralo; nije znala od veselja, šta bismo prije govorili. Sa svakim prijazna, svakomu pojedinomu pružila ručicu, kano da smo već bog zna odkada znani. A kavanar stari? Bilo mu drago, što je toliko gostij došlo, al Fanikina prijaznost iztjerala mu nekoliko mrkih pogleda: sve ti to narod vidje, al brige nas!

Zaokupismo ovelik stol. A naša Hrvatica za neko vrieme pridje k nam: opet se gazda srdio i sio sâm na kasirsko mjesto; mi to vidjeli i nevidjeli.

Nebijaše slučajno, kako smo se poredali. Već na prvi mah svi opazismo, da je crno oko njeno zapelo za sivo oko i žutu bradu; i premda je veoma umiljata bila sa svimi, i premda je siromah Tunja najžešće „kurisao“, Hrvatica od prvoga početka s Maksimom najradje govorila, zato je eno sjela izmedju njega i Ivice, da staroga znanca od danas poslije podne neuvriedi, ali sve s Maksimom, te s Maksimom. A ovaj sav blažen: opet palčić u brkove, opet oči u šir, — i za čudo, jezik mu tekao kao čekrk: hrvatski je to, moj brate, drugačije ti Maksimu pri duši.

Ivica i Tunja na tiho mu zavidili, a doduše imali zašto. Jer ako i jest zemljakinja naša bila već prilično u trećem „deceniju“, i sve da joj rumeno lišce odavala i korila mnoga crtica s nestašne nekoč prve mladosti i jasno nam potvrdjivala njenu izreku, da ona nevoli drvenih svetaca, crno oko joj ipak žarom sievalo milim, neodoljivim, grudi joj se nadimale dražestno, usta zborila preko bielih zubića čistu, krasnu hrvaštinu prijaznim i zvučnim tonom. Velike crne trepavice i obrve, vrana bujna kosa, čelo visoko, smjelo — a stas? ko u gori jela. Dodajte tomu, mile čitateljice, kako se vi već same znate odjeti liepo, dodajte jednostavnu ali ukusnu haljinu, izradjenu po novoj modi bečkoj (a ta je doista bez svakoga prigovora) pa eto vam Hrvatice naše, Hrvatice, koja je, kako sama reče, mnogo svieta prošla i vidjela, ali kraj svega ostala Hrvatica, koja mnogo ljepše govori hrvatski, nego mnoga, — ne od vas, mile čitateljice, ne, nego od mnogih, — ta vi jih znate.

„Prokletstvo“, šaptne mi Tunja, kad je Maksim s njom govorio. „Taj dečko, uh, — šta ide na viek s nami: kraj njega nigdje dobra!“ I gurne me laktom, da sam se sav stresao.

Ivica kraj Maksima bio tek u ulozi drugoga ljubovnika: prvi junak bio Maksim, a narod se doista potajno veselio, nazirući u tom novom pojavu lieka za Maksimovu bolnu, romantičko — idilsku fantaziju. Ja sam bar od srca se veselio toj zgodi; koliko mi bijaše moguće, liepo sam o Maksimu govorio, a Hrvatica naša za to me kadkada pogledala velikim crnim, žarkim okom, kano pitajući: nepretvaraš li se? Bilo u pogledu njenu toliko sjete i blagosti, oko njeno tako pronicalo u dušu, glasak njezin tako je ugodno zvučao, — sad tugaljivo, sad veselo i opet potresujuć srce, da nisi mogao pretvarat se pred njom. Pa kad vidje, da sam joj iskren, da ju mirnim okom i zamišljen motrim, povjerova i ona, te se okrenu malko k meni.

„A šta ste se zamislili, moj gospodine? U daljinu, u Hrvatsku valjda sižu vaše misli; — oj blažena to bijahu za me nekoč vremena!“ I uzdahne.

„Ne, gospodjice“, rekoh ja. „Mislim i slike mi pred očima lebde — a sve smišljam, nisam li vas već prije negdje vidio? Vi niste valjda odavna ovdje!“

„Moguće je, da ste me vidjeli“, šaptne ona. „Ah, neima nedjelja dana, što me je zapalo ovdje sjediti! Ali, molim vas, negovorimo o tom.“ I vlažnim tračkom sinu joj oko.

Narod je slušao nas. Jur nam bijaše na jeziku reći joj, da smo ju u dva puta vidjeli i gdje, ali ipak zamuknusmo: bolnu srcu nespominji ništa; niema utjeha više vriedi, — izvan ako hoćeš da mu pružiš novih želja, novih osnova a duhu novih zdravih mislij, koje nisu u savezu nikakvom sa starimi ranami.

Ona pak trže se iz sjete: namračeno čelo razvedri se, i pred nama svanu opet ista vesela ćud, kakvu ju nadjosmo.

„Samo veselo, gospodo! Ako izvolite, zapjevajte nam štogod. Oh da mi je opet čuti hrvatsku pjesmu!“

„Je l' slobodno, da vam zapjevamo? klikne Ivica.

„Jest, jest. Gospodar moj i sam rado sluša!"

„E dakle dobro. Na vami je izbor, al uz to ćete i vi s nami pjevat. Dete vi počnite, draga Faniko; mi ćemo sasvim lagano — pianissimo!"

Ona pogleda gospodara -- pritrči k njemu, šaptne mu nešta, i vidjesmo, gdje on glavom klimnu.

Tada sjede opet uz Maksima i primivši ga za ruku, poče milim glasom divnu Preradovićevu: „Tko je, srce, u te dirno?"

Liepo je pjevala: mi ju pratili. A tad najednom kao poplašena skoči.

„Kakav je to prsten, gospodine, na Vašoj ruci? zaručni prsten, prekrasno!"

Maksim stao, pa zuri. O bože — igdje li pomoći! Mišljasmo da je nasio: Tunji demonski zasja oko, a Ivica poluglasno zavapi: „Hm, hm, zaručni prsten!" Ali kao da je Maksimu sam Amor pamet razsvietlio, sabra se, i mirno reče:

„Jest zaručni prsten; moje najdragocjenije blago: pokojna mati moja nosila ga na prstu, i na zadnjem času svome meni ga predala kano amanet sveti!"

U istinu imao Maksim u sebe majčin zaručni prsten, ali ga je čuvao kod kuće, — a ovo bijaše naravski Karolinin. Ravovah se, da je iz prve neprilike izplivao.

„Ha, ha", nasmija se Hrvatica. „Ala sam ja smiešna; ja sam boga mi mislila, da je to od druge koje ručice, jelte gospodine? A da i jest: šta bi mene briga bilo!" Ustade brže.

„Oprostite gospodo: dužnost me zove. Eto me za koj čas: znate, kako je u kavani!"

Hrvatica bila u toj kavani nesamo kasirica, nego je ona primala novce upravo od gostij, budući to pomanja kavana, gdje su dvie funkcije u jednoj osobi sdružene bile. Kako ju liepo bijaše vidjet, kako je spretno sve redila — a ipak se je vidjelo, da joj taj posao nije bio zanatom.

Sjedili mi za našim stolom dugo. Ona svaki put k nam pristupila, Maksima pogladila, a ovaj već davno bio široke volje, ter s nami pjevao naše stare pjesme.

„Je l', Maksime, ljutiš li se još? Nemoj, nemoj: mogao bi ti se „probavnik" žuči napunit, a onda naopako", šalio se naš mali Kec.

„Bilo mi je nekako vražki", veli Maksim. „Ala ste ljudi oštra jezika, da bog sačuva. Čudno mi je još: baš me naljutiste, a šta sam vam kriv? Sutra je „autodafé à la Tunja: sve pjesme u peć!"

„Šuti, nebore; a pamet u glavu: budi čovjek ko što si i bio, pa daj da se pobratimo", pruži mu Kec ruku. „Ma nemoj kave; piva ti daj! Haj, udaraj!"

Maksim se razpalio i da nam pokaže, da je čovjek, vikne:

„Hej, gospodjice, molim vas, Faniko: četiri butilje piva za narod!"

„U vaše zdravlje gospodjice, i u zdravlje našega prijana Maksima!" Zapjevasmo opet; ovaj put po svom ćefu: „Nije majka rodila junaka, što je majka Ranovića Maksa!"

„A za Karolinu ništa?" zapita Vladan, kad se je Hrvatica odmaknula.

Maksim se na te rieči zamislio: plaho se igro prstenom njenim, namrčio čelo i promumlja: „Vražje zaruke!"

Nehtjedosmo dalje gonit. Dosta mu je za danas; kad dodje kući, imat će mozgat o svem.

„Meni je nekako, kao da sanjam, narode", poče Maksim opet. „Jesam li ja to? Šta se zbilo. Uh, znam, znam — al mi se nikako neda mislit na to. Sad mi se čini, da je sve davno, davno negdje bivalo: ov čas mi u duši titra kano uspomena na koju bajku iz mladjahne dobe — al ne na bajku; ta sve mi se to nekako smiešnim čini!

„Tako je", šaptnuh Maksimu. „Od uzvišena do smiešna jedan je korak. Hvali bogu, da si preskočio taj jaz!"

Kucnusmo čašami, da je pravo hrvatski zvečalo, i izpismo „ex" u ime bratimstva i sloge. Tada se digosmo i oprostismo s Hrvaticom: ona pri polazku reče, neka ju češće posjetimo. Obećasmo i podjosmo. Svi jur izišli, samo Maksim i ja zaostadosmo.

„Vas dvoje, gospodo, dodjite najbolje kadkad sami, — ali malko ranije, nego danas!"

Reče i stisnu strastveno Maksimu ruku: nagnu se napolak ona, napolak on — i u tinji čas cjelov jim ožari ustne.

Skoči Maksim poput plaha jelena na ulicu.

Pružih joj ruku, a ona pogleda milo, kano da mi hoće reći: „Za to neće nitko znati?" Razumjeh taj pogled.

IX.

Jesi li ikada, krasna moja čitateljice, sjedeći uz prozor i vezući sitni vezak ili čitajući hrvatsku knjigu, nujna i zamišljena u daljinu poglêdala, nije l' ti zar nikada ručica nježna i sama prestala radit, — a hitri tvoj um nije li u taj čas od svega se odvratio, kano hoteći čuti, što mu tajni glasovi srca šapću? Je l' da ti je čudno nekako bilo? A tada najednom trgneš se i plaho poskočiš: ulicom kraj tvoje kuće prolazi mladac, kojega sliku davno jur nosiš u grudih, koji ti se u snu toliko putij prikaza; — ti drhtneš i šaptneš, da nitko, nitko nečuje: „Ah, to je on!"

Šta to bi s tobom? Tajiš svietu, tajiš sebi. Vidiš, krasna moja, ljudi vele: tako se očituje ljubav, prva, sveta, čista ljubav. Pa onda poslije, kad ti se prilika pružila, da se š njim sastaneš, recimo na plesu, budi na drugoj zabavi — i stala se š njim zabavljat, kad ste jedno drugomu odkrili svoje misli, ti dodješ kući uzbunjena i zlovoljna — a u duši ti zuji neprestano: „To nije on, to nije on!"

Raztumači mi to! Mnogi su kušali protumačiti ljubav — ali većina se zadovoljila, da ljubav tek opišu; mnogi su postavili učene definicije o ljubavi, — a kad tamo, ni polovicu slučajeva nemožeš spraviti pod ta

pravila. Kako biš dakle poželjela, da ti ja točno protumačim pojam ljubavi, ja, koji se po svojoj naravi zadovoljujem samo pojavom i efektom ljubavi. Nego čekaj!

(Nastaviti će se.)

Karikature.

Humoristične crtice.

Poljski napisao Vincentij Sarniecki.

(Nastavak.)

Kad nam je nazoči došao — nastavi Heloiza (misliš: dugo je mučala, pa sad hoće da si to naplati) — na šetnji kakvi mladić liepa crna brka, to bi pocrvenile te izpod kukuljice očima zirkale; ali strah — pakao! i smjesta nesta nečiste misli! A sad mi, majo, govoriš, da nije grieh razgovarati sa mužkarci! Ah! kako bi rada porazgovorit se š njimi! Doista, kako sam pošla iz samostana, pa sve do danas jošte se nerazgovarah ma da bi s jednim. Pripoviedale bi meni moje drugarice, da čim zapleteš razgovor sa mužkarci, to da ti lica sve gore, u grudih da te nešto steže, te nemožeš ni slovca progovorit. Ja im toga nikad nevjerovah, jer kad bi ih upitala, da li su o tom osvjedočene, to bi one nikom poniknule, a tko istinu zbori, taj neobara očiu — zar ne majčice? Ma sada vjerujem. Često vidjevam mužkarce u crkvi, ali to nije ništa, ja bi i razgovarat šnjimi htjela. Budu li oni strašni, to ću i ja znati biti strašnom; budu li zamke stavljali — to ću i ja; budu li djavoli, nečisti duhovi — to ću i ja biti djavoli . . . ne! vragolji . . . . ne! Ah neljuti se majko . . .

Gle! Što ti ona sve nemisli; začni samo malko, a ona će ti sve izbrbljat.

O! nije to jošte sve — prekinu Heloiza.

A da što ćeš više?

Ti se majko tomu nedomišljaš? a tako je lahko. Što bi ti majko volila, kad bi bila mojih godina? ta meni je 17 god.

O! što jošte; ta istom ti je 16, a ni tih niesi navršila.

Ako mi nije 17, a to sam barma 16 izpunila, a ti majčice daj dodaj štogodj. Ja bi se stidila, kad bi to, majčice, ti kazala u kakvom družtvu. Ja neznam, što bi ja učinila — ta svi bi mi rekli: kratke suknje, knjigu u ruke. Oprosti, draga, ja sam već zrelo djevojče.

„Oh, starice moja! Ali, kaži mi, što ti misliš?

Vjeruj mi, stidim se reći; okreni se majčice pa ću ti prišapnut.

Dobro, dobro, moja tamašnice.

Promišljala Heloiza pa zatim stupi za stolac i prišapnu posve tiho majci u uho:

Muža . . .

U mjesto da odgovori gdja. Hermengilda udari u grohotan smieh, a gdjica. Heloiza poče od stida suze ronit.

Ha, ha! što joj to po glavi hodi, koja joj korist od onog što ju duvne učahu? kliknu gdja. Hermengilda pa iznova u smieh; al zapaziv suze na licu kćerkinom doda: Umiri se dušo, i za to ću ja skrbit. Misliš li da se malo brinem za tvoju budućnost? Pače ja sam već gledala, kako da te u sviet uvedem, kako da ti namaknem što bolju budućnost.

O! majčice moja, ja te ljubim — kliknu od radosti Heloiza i zaboravi na suze.

Ali dosad nije bilo ni vremena ni zgode, tek što si došla iz samostana, domala i eto ti poklada, plesova, posjeta, zabava; a ti ćeš svakamo, upoznat ćeš se pobliže sa svietom, saznati ćeš pregnuća mužkaraca, s kojimi ćeš se dosita narazgovarat; samo se strpi.

Ah, majko, hvala ti, hvala; ja te obožavam, liepa moja majčice. Kojigod mužkarac, ma bio on grbav, kuljav, ma on burmut cmrkao, o ne! . . takvoga nebi htjela, bio on ma samo dielak mužkarca, samo da ima onako omašne brkove! Ah — kako bi to liepo bilo onako sa zabavu malko ga za brk potegnut! vidiš tako!

Tu potegnu rukom majci izpod nosa.

Što si munjena, Heloizo! to nije liepo; to je ružno.

A malko si prije rekla, da mužkarac nije grieh.

Ali grieh je brkove natezat, uh! brkove natezat to je ružno!

Draga majčice! Kad mi govoriš da je to grieh, e dobro, ja se nikad ni dotaknut neću brka, ali ću zato gledat mužkarcem u oči, onako vatreno, da će mi svaki, oboriv se na zemlju pred menom, plakati kô mila godina i govoriti: ljubim te, ljubim Heloizo! O! načitala sam se ja takovih zgoda u romanih dosti, sve potajno, jer koludrice toga nedozvoljavaju; kad bi koja došla, a ja s knjigom hajd pod pregaču, pa radnju u ruke; a kad bi koludrica cmrknula burmuta, navrlje pogledala pa otišla na pjevnicu, da na nos poje, ja knjigu opet u ruke.

To nije dobro!

Ah! majčice, ti neznaš kako liepih stvarih imade u takvih knjižicah. N. pr. sjećam se junakinje — ime joj bilo ko i meni, Heloiza. Sjedi ona zamišljena, zaronila u misli pa misli.

Na nebeske radosti.

Ha, ha! majko, ta što govoriš! Zar niesi nikad takovih knjižica čitala? — Ona misli na svog ljubeznika; on joj se prikazuje u liepoj dugi na jasnom svodu nebeskom; ona žive u njem . . .

Liepo! liepo! To si mi se naučila u samostanu!

Ah! ja se nesjećam kako je to sve bilo, ali, vjeruj majko, prekrasno; bilo tu suza, uzdaha, dražesti, zlatih snova . . . kad — o radosti! unidje . . .

Jacint Kropelka! — najavi u taj par sluga.

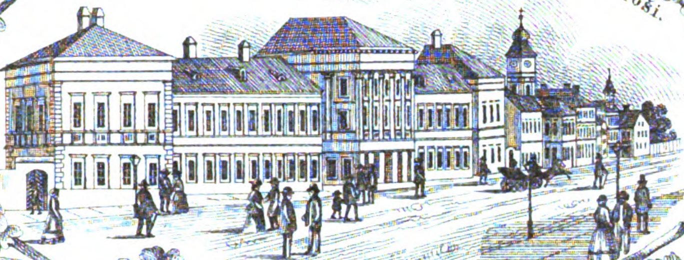
Jacint Kropelka — opetova i majka i kći — kći smijuć se imenu, majka sjećajuć se tog imena, koje joj bilo prilično poznato. Gdjica. Heloiza smijala se, nesluteć, da . . . Ali o tom kašnje.

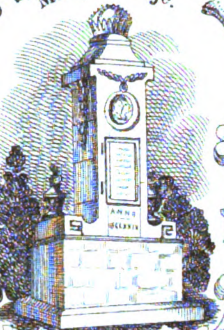
U to unidje g. Jacint Kropelka.

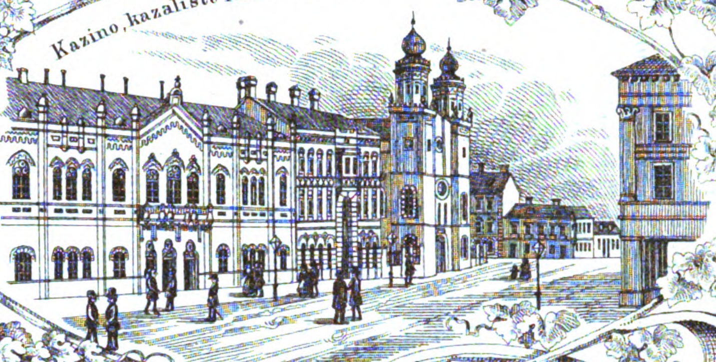
II.

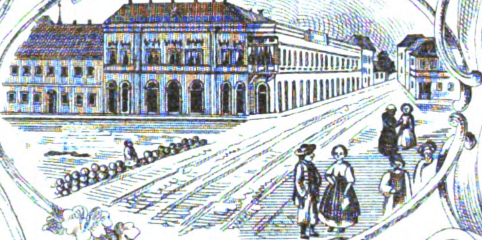
Učitelj krasnoslovja.

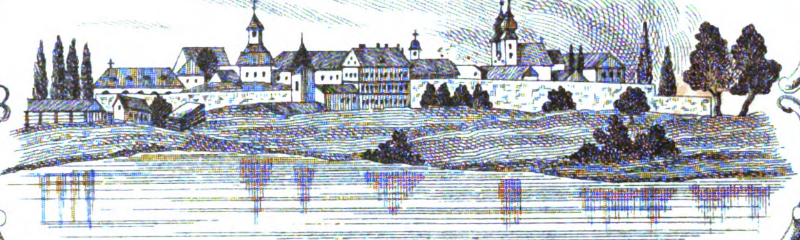
Nije nam do toga, da orišemo g. Jacinta, ta djela njegova umjet će ga najbolje nacrtati, za sad opetujmo

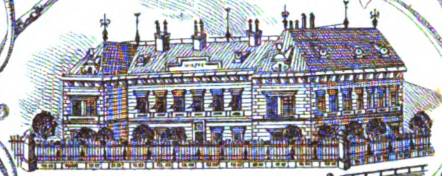

Županijska kuća u gornjoj varoši.

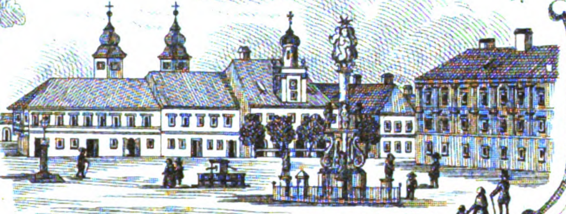

Spomenik podignut za Marije Terezije.

Kazino, kazalište i izrael. hram.

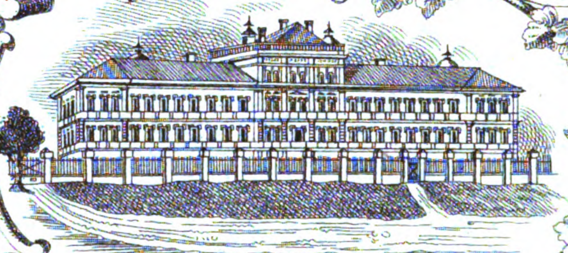

Glavni trg u gornjoj varoši.

Grad (tvrdjava).

Sirotište.

Glavni trg u gradu (tvrdjavi).

Dolnja varoš.

Bolnica.

Albrecht u Zagrebu.

OSIEK.

to, što je o njem izjavio Glišo, kad ga je upitala gdja. Hermengilda, prije no se je g. Jacint pokazô u svojoj vlastitoj koži.

A sam si ga Bog znaj: nit je gospodin nit kicoš; vrti se kô kakov čikov; bit će nekakvi varšavski vucibatina; mokar do niti ko da ga je tko vedrom vode polio, a govori tako brzo da ga ni vrag nerazumije. Oj, Oj! ima jezik ko kakva varšavska piljarica.

Takav sud dopitao mu Glišo.

Ima li brkove? zapita ga gdjica. Heloiza.

A dakako; imade nekakove štetine izpod nosa.

Ah bar ću razgovarat sa brkatim čovjekom. Izvrstno majko! Al mi srce bije! kliknu gdjica. Heloiza i stade pljeskat te skakat . . .

Ali ne djetinji, prihvati gdja. Hermengilda namrgodiv lice.

U taj par ču se glas: Bies te odnio, ima tomu već tri vlaška ljeta, što te nevidjeh! — a iza tih rieči pojavi se osoba: plaštom se ogrnula a za sobom vuče torbak:

G. Jacint — to je bio on glavom — odraso je na pločnicih varšavskih; rieči, kojimi započe, svjedokom su. — Klanjajuć se nastavi g. Jacint:

Oprostite, tisuć puti oprostite, što sam tako dobre volje, ali taj neotesanac, što me gledao, ko tele u nova vrata (mislio je Glišu), taj mi nije kazao, da ću naći u palači sabrano tako štovano družtvance krasnoga spola. Ogledavajuć se po sobi pomisli g. Jacint: Istina je: ja ljubim ženskinje n. pr. dozrele, kojim krije lice mašak sličan onomu u breska i šljiva, a notabene bježim i za poletari ovakimi košto je n. pr. ta mlada prepelica; bit će to valjda njegova kćerka.

Heloiza mišljaše: to je čovjek od oka! vidjet je da je iz Varšave.

Danas sam upravo sretan: eto drugog mog sretnog slučaja. Najprije nenadana kiša, koja me uhvatila na putu te sam do niti premoko. Smierno molim, da mi oprostite, što Vam se moram u takovu odielu pokloniti, ali ta prokleta kiša! — Da potvrdi što je rekao, potrese se g. Jacint, da su mu sve zubi klepetali.

Kip i govor g. Kropelka razno sudiše: gdjici Heloizi bio on rječitim, a Glišo se zanimao njegvim tielom, koje je išlo u dvojevrst.

A bijaše tomu tako — nastavi Kropelko. — Pošao ja u zori iz Varšave, buduć da je bilo liepo vrieme — a ja volim pješke: voziti se neljubim (istina: u g. Jacinta ni prebite pare) Gle! . . . ali oprostite . . . prekinu g. Jacint, mal nezaboravih. Ja se jošte ni nepre — (tu kihnu baš junački) poručih. A na to doda: Eto ti šetnje za kiše, a govorili mi u Varšavi, da nepodji pješke. —

Iza tog uvoda preporuči se g. Jacint.

Ja sam Jacint Krop . . Krop . . . (i opet kihnu) pelko, srdačni prijatelj i školski drug gosp. Bonifacija Wierszydłowskog, moga srdačnog prijatelja i školskog druga, koj tudier obitava. Ali smijem li znati, s kim mi je čast tako ugodno govoriti?

Sa ženom vašega prijatelja i školskoga druga — odgovori smješeć se gdja. Hermengilda.

Sa Hermengildom Wierszydłowskom? Veoma mi je milo, veoma mi godi, što se sastajem sa ženom moga srdačnoga prijatelja i školskoga druga.

G. Jacint bio uljudan, da ti je sve i dosadjivao svojom uljudnosti. Njegova pliješiva lubanja, narozano čelo, sve to izdavalo, da je razkošno živovao, sve to činilo taj stvor smiešnim do skrajnosti. Kad nebi bio g. Jacint Kropelkom, bio bi čovjekom smieha. To je istina da bi bio vriedan pera Viktora Huga. Stoga i udari Glišo, koj je sve od početka pucao od smieha, sada na sav glas se smijati; gdja. Hermengilda, zaboraviv ozbiljnost i uljudnost prema gostu, povede se za Glišom, a u to veselje u taj smieh i buku, umješa se kihanje g. Jacinta, koj je nosom grmio — reko bi da samokres pali.

G. se je Kropelko na putu nahladio.

Imade ljudi, koji si netaru glave, kad im se tkogodj smije, pače misle da je to nagrada njihovim dosjetkam. Najzad poče se i g. Kropelko smijat opetujuć:

Veoma mi je milo, veoma mi godi, što se sastajem sa ženom moga srdačnoga prijatelja i školskoga druga. Često bi mi rekao, da imade liepu ženu, ali sada vidim, da je gospodja jošte ljepša. Rieči mu zaostadoše daleko za istinom.

Gdji. Hermengildi pričinio se g. Kropelko prismudjenim. Nasuprot gdjici. Heloizi bilo sve to suho kovano zlato.

A gospodjica bit će jamačno kćerka moga staroga, srdačnoga prijatelja i školskog druga? — nastavi Kropelko, obrativ se gdjici Heloizi — to je istina da nepada jabuka daleko od stabla a stara poljska rieč veli: Kakvo drvo, takva kora, kakva mati, takva kći. Stoga čestitam gospodji na takovoj jabučici, čestitam; gospodjica mora biti veoma zahvalnom mamici, što je tako liepa.

(Nastaviti će se.)

O kihanju.

Složio dr. Josip Derenčin.

(Konac.)

Rekoh ti, da se iz pojedinih stanica uzlenica živčana vlakanca razpredu, u niti slože, te se tako po cielom tielu razgrane i ono nam predstavljaju, što živci zovemo. Po ovih živcih prelieva se pobuda, dopusti mi prispodobiti, kao vatra po vitilju iliti prižegi.

Još jedno imam razložiti za razjašnjenje one izreke kojom ti odgovorih, što da je kihanje. Samo se strpi, pa se slobodno čudi, koli je težko tumačiti neznancu postupke, što no ih divna majka priroda u čovjeku razvija poput bezkonačnih karika divnoga lanca.

Čitao si dakle više puta rieč: „odrazno gibanje“ (Reflex) pa bi k tomu najradje i čitati definiciju. Brajne pravniče vjeruj, da ti se naša znanost nedade tako lasno košto vaša, skučiti pod jaram tih djačkih muka, te se

radje pokusi na živinah bavi, nego li cifranjem i preciziranjem definicija. Zato evo jedan pokus.

Ulovi žabu, koja ti se mnogog proljetnog večera pred mjesecom rugala, kad si pod oknom miljenice uzdisao, kazni ju kruto: odrubi joj glavu! Kao omamljena popostati će sirota, a onda će se uzpeti i još jače skakati i bježati, nego li kad si ju lovio. Naloži blizu nje vatru, pa da se čudiš, kako će se ona, — i ako bez glave, što je po našem narodu isto kao bez pameti — ipak liepo uklanjati gorućoj vatri, te nesrnuti u nju, košto si se bojao. Ako joj po Goltzu nadalje neka uda prstom dražiš, primiti će ti nogama prst, kano što objimlje mužkarac ženku, kad se tjeraju. Što ti taj pokus veli?? Zaufano to, da možgjani nisu neizključivo potrebni, da začmu (percepiraju) posvema složna spretna kretanja tiela, koje živina za svoj život neobhodno trebuje. Po tom ćeš malne pravo opaziti: „Dakle duše, po kojoj se sve radi i kreće, nije u možgjanih van baš u hrbtenjači!“ Pfliger, koj preduze stotinu sličnih pokusa sa gušteri, žabami i drugimi dvoživci, opazi pri tom, da svako tako obezglavljeno živinče nesamo da se kretalo jako naravno spretno i pravilno, van i nekako mudro, kanda je svako kretanje već unapred zasnovalo i promislilo, te je zato uztvrdio, da u svih nižih kralježnjaka sjelo je duše hrbtenjača, a ne mozag. Tako postade teorija duše-hrbtenjače (Rückenmarkseelentheorie), o kojoj se iz početka vrlo i vrlo mnogo govorilo. Nu da vidimo, koliko je u tom istine. Ako svako gibanje žabe bliže promotrimo i analiziramo, uvjerit ćemo se, da svako cilja na obranu navala trupa. Što se žaba bez glave, ako ju za noge uštipneš, na poslednje postavi, to biva n. pr. zato, što u ovakvom položaju odapete su joj sve mišice, te se takovimi bolje uzmogne braniti, nego li napetimi, kakve žabi budu u svakom drugom položaju. I tako bi svakomu drugomu sličnomu odraznomu gibanju našli razloga.

Postanak ovakvih gibanja (odraza) tumači se sada obično ovako, da draženje jedno po vlakancih živca ćutnika vodjeno do središta, t. j. u dotičnu stanicu uzlenicu, preskoči na vlakanca živca kretnika, po jur napomenutimi medsredištnimi vlakanci (intracentrale fasern), ona razdraži, te tako stezanje mišice proizvede.

Takve i slične pojave moći je dobiti i sa obezglavljenimi sisavci, osobito mladimi, pa i s čovjekom, komu baš nije treba odrubiti glave, jer ima u tu svrhu liekova, koji sviest čovjeku oduzmu i duh od svoje djelatnosti izključuju, te se onda s njim mogu praviti isti pokusi, košto n. pr. sa žabami.

Nu ni liekova takvih nije treba, kad nas svakdanje izkustvo uči, da ako n. pr. samo spojnicu vedje (nutarnju crvenu ploštinu) ili još bolje roženicu percem ili vlasom dotakneš, (dakle dražiš skrajna vlakanča njihovih živaca ćutnika), da će se na to svaki put oko munjevnom brzinom zatvoriti. Evo to su ti tako zvana odrazna gibanja ili odrazi. (Reflex.)! Kihanje brate ništa nije, van liepo i pravo odrazno gibanje, koje polazi od draženja (n. pr. perom, vlasom ili najobičnije burmutom) skrajnih ćutnih vlakanaca što se po sluznici nozdrva steru.

Već te vidim, da si mi se odveć namučio čitajuć i razmatrajuć moje mudrolije, pa da nemisliš, da sam možda dokon izticati svoju mudrost, ostavit ću znanost na stran, te ću za odmor što lakšega o kihanju pričati:

Iz onoga, što ti dosele o kihanju fiziologično razložih, uvjerio si se, da je kihanje sasvim naravni postupak, te da za čovjeka inače nema nikakve svrhe ni važnosti. Al ipak se o toj stvari već od pamtivieka umovalo i mudrovalo, čemu i zašto moglo bi biti, znak li je dobra ili loša zdravlja i t. d. a još dan danas kako znaš obstoji običaj, onomu, tko kihne, poželjeti: „na zdravlje! Bog ti pomogo!“ i t. d. Obično ćeš čuti, da se jednom kihanje smatralo glavnim znakom neke ljute kuge, koja se razlila bila po cieloj Italiji za vrieme Grgura velikoga, te da se zato onda svakomu, koji bi kihnuo, to s naklonosti, to sa straha, da se ta kuga dalje nerazgrani, smjesta zaželjelo božju pomoć, doviknuv: „Bog ti pomozi, na zdravlje, živ ostao“ i t. d. i tako taj običaj do našega vremena uzdržao. Nu tomu nije tako. Običaj nazdraviti kihajućemu sigurno je stariji od pape Grgure velikoga, jer mu nalazimo dosta tragova već u drevnosti klasicizma. Jur se sam Plinij mučio raztumačiti si „cur steruntantes salutantur“ (Zašto kihajuće pozdravljamo) ter pripovieda, da je kralj Tiberij neizmierno cienio taj običaj, i da nebi nikoga zapustio nazdraviti, kad ga je čuo kihati, nu isto tako, da je i za se to strogo zahtievao. Al i stariji pisac od Plinija, neki Petronij povieda o nekoj velikoj gostbi, gdje se kihajućim 3 puta izasobce nazdravljalo.

Čini se, da su stari narodi pri kihanju zazivali svoga Jupitra na pomoć, što se vidi iz jednog vrlo zanimivog i smiešnog epigrama, koji ti evo u prievodu dadem: „Proclus — veli se tuj — nije u stanju useknuti se svojimi prsti, jer su mu ruke prekratke i malene za ogromnu nosinu. On nedozivlje Jupitra, kad kiše, jer ni nečuje: toliko mu je nosina odaljena od ušiju.“

Stari Rimljani, koji su u tom pogledu osobito bili puni predsuda, veljahu da kad ko kihne na desno, da to znači sreću, a kad na lievo: nesreću! Plutarh nas uvjerava, da je prije bitke kod Salamine na brodu Temistoklu na desno neko kiknuo, i da je odmah na to božanstveni Euphrandites prorokovao pobjedu Grka. I o Cyru pripovieda se nešto sličnoga. Aristoteles sàm pita, zašto li se smatra znakom sreće, kad ko kihne izmed podneva i ponoći, a zašto znakom nesreće izmed ponoći do podneva. Taj veliki mudrac piše, da se inače za njega kihanje smatralo svetim znakom, te misli i on da je kihanje znak zdravlja najplemenitijega čovječjega ustroja — mozga. I Hipokratu je kihanje znak, da je mozag zdrav.

U ostalom ta predsuda nesamo što je prastara bila, van i obćenito svuda po svietu razširena. Kad su Europljani odkrili rt dobre nade, našli su i ondje onaj običaj, kamo nije zaista mogao biti unesen ni po Grcih ni po Rimljanih. Condignus pišuć ob Abesincih veli, da je car

Monomotapa, bivši duže vremena bolestan, najedanput kihnuo, i zato dao po cielom gradu proglasiti veliko veselje. I Pinto, znameniti putnik iztočne Indije, piše da ga i ondje nazdravljali, kad bi kihnuo.

Stari Hebrejci učili su, da je kihanje postalo proročanstvo smrti, pošto je bog Adama iz raja protjerao, i da je kano takvo i ostalo, dokle god nije bog Jakovu očitovao znamenovanje kihanja, odtalen da su si kihajućim i nazdravljali „thobim Chaiim“ („sretno živio!“) I ja ti za konac velim, zdravo! sad je na tebi red!

Osiek.

Napisao prof. Sl. Streer.

(Nastavak.)

Ova je kapija, koja se zove „Wasserthor“, samo za pješake te je jednostruka, dočim se kod ostalih mora prieko više mostova i šanaca voziti, te se svi ovi bedemi i šamci čine kao labyrint, u kojem mora svaki nevješti zabluditi. U svoje je vrieme mogao ovaj grad dosta jak biti. Koliko bi sada valjao, neznamo prosuditi. U ostalom neima sada sigurno ni žive duše, koja bi željela, da se ovo pitanje praktički rieši.

U gradu ima dvie crkve, parokijalna (bivša jesuitska), posvećena sv. Mihovilu i fratarska, koja je ujedno i gimnazialna. Neima ništa u njih znamenita ni glede gradjevnog sloga ni glede drugih umotvorina. Nekoč je bio samostan, velika četverouglasta zgrada sa još jednim krilom prama sjeveru, sa crkvom jednim hodnikom, koji je nad ulicom sazidan i koji dandanas obstoji, u savezu. Ovaj samostan je pretvoren u kasarnu i oo. Franjevci stoje sada u manjoj zgradi uz parokiju posve blizu parokijalne crkve, dakle ponešto udaljeni od svoje crkve.

Od škola ima u gradu velika gimnazija, velika realka za sada sa 5 razreda, dok se nepopuni, onda glavna dječačka i djevojačka škola. Gimnazijalna zgrada stoji na glavnoj pijaci, što je s mnogimi nepodobštinami skopčano. Zgrada ova stoji jošte od utemeljenja gimnazije (1766) i neodgovora zahtjevom naše dobe. Radi premaloga prostora morala su se dva razreda u sadašnjem fratarskom samostanu smjestiti.

Sa još većimi neprilikami ima se boriti realka, koja ima svoje razrede u trima kućama razmještene! O sobah za malu djecu je u istinu težko govoriti. No samo kad pomislimo, da grad u istinu nemalo troši na škole i da je već mnogo toga učinio, tješimo se nadom, da neće u hvalevriednom nastojanju oko boljka i napredka mladeži prestati. Liep je pojav, da se škole u gradu od tako velikog broja djaka i to uprav Osječana polaze; i to se mora ovdje naposeb naglasiti, jer tu polazak škole nije tako lahak i ugodan kao u drugih varoših. Ovdje ima gdjekoji djačić više od pol sata u školu, a tu nije put liepo taracan ili ga vodi po sjajnih ulicah, tu on mora često po debelom blatu gaziti, ili si zimi u jutro put po sniegu sam krčiti, ili obratno o podne po sunčanoj žegi kući klipsati. A kada dodje kući? I jedva se je najeo, mora opet svoje knjige pograbiti, pa hajde na novo u školu. Koliko se samo vremena potrati ovim hodanjem! A ipak mladež pravilno dolazi, te je vesela.

Od javnih oblasti imade u gradu magistrat, koji je smješten u ne velikoj zgradi na iztočnoj strani glavne pijace. Izim ove glavne zgrade ima svaka od ostalih varoši svoju (dakako malu) varošku kuću, gdje je gradska straža, i gdje se najlokalniji poslovi obavljaju, da nemora sviet baš radi svake malenkosti u tvrdju. Onda su u gradu svekolike vojničke oblasti ponamještene u raznih ærarnih zgradah, napokon i trgovačko-obrtnička komora u privatnoj kući.

Kako gori jur rekosmo, prevladjuju ovdje vojničke zgrade. Medju ovimi je pako najveća i uprav impozantna tako zvana „generalatska kuća“ na sjevernoj strani glavne pijace. Ona je jedina zgrada na dva kata te nije ništa nego velika kasarna. Ime joj potiče, što je od nekog generala sagràdjena. Medjutim služi takodjer inim posve mirnim, dapače veleugodnim svrham. Ima naime u prvom katu liepa sala sa drugimi prostorijami, gdje se plesovi i vjenčići drže. Do nedavna nalažaše se u zadnjem dielu ove zgrade ne baš veliko, ali jako ugodno kazalište, nekoč jedino u cielom Osieku. Po svoj prilici œkonomički razlozi odsudiše ga na smrt, jer grad i tako dosta troši na kazalište u gornjoj varoši, a zimi, gdje je kazalištna sesona, nemoguće je kadkada polaziti kazalište radi raztresenosti grada i zločestog puta. — Napokon nalazi se u toj zgradi razi zemlje sada vojnička pripravna škola. Od generalatske kuće preko puta stoji glavna straža sa tornjićem i liepimi lipami pred zgradom, onda druga kuća do nje na uglu patri Nj. Pr. preč. g. biskupu djakovačkomu; ove zgrade stoje na zapadnoj strani glavne pijace. U sred ove pijace stoji liepi stup sv. Trojstva. Ona dva visoka tornja za ovimi kućami jesu od p a r o k i j a l n e c r k v e. U ostalom su ulice u gradu pravilne i čiste i dosta široke, ali ipak zaradi bedema i velikih i visokih zgrada je zrak odveć zatvoren, kao što niti voda nevalja. Najzdravije je dravsku vodu piti.

Ostavimo sada grad, te se obrnimo makar prama g o r n j o j v a r o š i. Mi možemo liepim drvoredom pješice ići, ili tko voli, sjedne u omnibus i odveze se liepo gori. Nu svakako ćemo malko s puta skrenuti i to na desno, da na časak zavirimo u regimentsku bašću, koja se prostire do same Drave. Nije baš velika, ali ima liepi hlad, priličnu restauraciju i za onu gospodu, koja si žele malo energičnije kretati, dvie kugljane. Ljeti ima kupalište na dravskoj obali. Ideš li u četvrtak onamo, to ćeš ondje otmeni sviet naći, koji se nasladjuje klasičkimi komadi vojničke bande i sladoledom; a jesi li valjda demokratičnijih načela, to pogledni onamo u nedjelju popodne, pa ćeš vidjeti, kako se ih popolo grasso ondje zabavlja i kako mlade djevojčice u paviljonu skaču i plešu. (Nastaviti će se.)

Tiskom, troškom i nakladom **Drag. Albrechta.** Odgovorni urednik **Vjekoslav Klaić.**

Ovomu broju dodan je prilog od četvrt arka.

LISTAK.

Katakombe u Rimu.

(Konac.)

Katakombe su osim toga, što su onamo pokapali mrtvace takodjer i od velike koristi i potrebe bile prvim kršćanom u čas progonstva. Kada je gladni proletarijat svojimi krvožednimi očmi opazio jednom kršćanske krvi, prometnuše se potomci nekada slavnih Catona Scipiona, Caja Manilija biesnimi tigrovi, koji kad jednom čovječju krv okuse, nikad više nemiruju, dok si opet željenoga pliena nepribave. U kobno ono doba, kad je truli carski priestol uzdržavala sila i moć, a kad je javno mnienje orilo po zapovjedi imperatora iz hiljada gladnih i žednih grla, koja je on imao hraniti i napajati, trebalo je kršćanom, — kao što im to i prorečeno bilo, a i češće se zgadja — zakloniti se vidu progonitelja svojih, te u tišini i skromnosti prositi od Boga bolja vremena i moliti se za svoje progonitelje, da im sliepe progledaju oči. U takovo bi se kobno doba kršćani sabrali u grobnicah, gdje je bilo srdcu slobodna oduška, misli vilovita uzleta, duši preugodnog napoja a duhu jezgrovite hrane. Ali nemogli se kršćani zadosta sakrivati oku progoniteljevu u katakombah, pa zato su i morali hodnike u katakombah izpreplitati, da budu prilika labirintu. Pak u kom zabitnom kutu takovoga labirinta kršćani se pritajivali dok je moguće bilo. Osobito su pako pape i svećenici u katakombah mnogo bivali. Papa Stjepan i Sixto pritajivali su se ondje dugo vremena dokle ih napokon nepoubiše. Papa Kajo nećak Dioklecijana, punih je osam godina u katakombi stanovao i sve poslove pod zemljom rukovodio; bio je jednom riečju sužanj katakomba. Tako je bilo u prvo doba sa katakombami.

Ali kadno poslije Dioklecijana, tamo za cara Konstantina pretegnu kršćanski živalj, kadno se crkva ne domognu tek slobode, nego i podpune slobode, tada ne bijahu više katakombe skrovište vjernika, nego ostadoše tek mnogo štovana i vrlo cienjena sveta mjesta i sborišta, kamo su vjernici neprestano jatomice hrlili, da na tih znamenitih uspomenah svetih krvlju mučeničkom natopljenih i svetimi kostmi izprepletenih mjestih obave svoje svakdanje pobožnosti.

U drugoj polovici četvrte stotine doćuli su i drugi širom tad poznatog svieta raztepeni vjernici za katakombe, pak već u ono doba navališe hodočastiti nebrojeni putnici, tjelesi poglavica apoštolskih i nebrojenimi šerezi mučenika Isusovih posvećene katakombe.

Katakombe stadoše se sad uredjivati prema tadanjim potrebam i okolnostim, sagradiše ljepše ulaže, više kapelica, ponačiniše više luminara, pak i slike bijahu obilnije i mozaici stiene uriešene. Grobove znamenitijih mučenika uzeše više paziti i riesiti, pak i svečanosti su ustrojavali na samrtni dan mučenika.

Početkom petoga vieka prestadoše ukapati pokojnike u grobnice, a katakombe nebijahu toliko grobnice koliko svetišta mučenika. U to doba pako pada i ono burkanje i komešanje naroda, što no ga poviest ubilježi pod imenom seobe naroda. Pustopašne čete barbara naganjale se po Italiji a Rim je bilo središte njihovih osnova. Pak koje čudo ako su i grobnice u to doba u velike bile oštećene. Plienitelji Rima nadali su se obilnoj koristi budu li provalili u katakombe, misleći da će naći zlata i uresa, a kad tamo nisu našli nego pokojničke kosti, pak bi od jada svakojaka svetogrdja počinjali. Pape hoteći ukloniti to svetogrdje, stadoše tada prenašati iz grobnica pokojnička tjelesa, stadoše ih sve po malo prenašati u nutar zidina gradskih.

Kad su tako čestim plienjenjem katakombe mnogo oštećene bile, pak nisu ni nanešeni kvar dospjeli popravljati, a znamenitija tjelesa su i onako već prenešena bila, uzeše i ljudi, tamo oko devetog vieka katakombe sve to redje posjećivati, dok se napokon i posvema nezaboravi na nje, do li one svetoga Sebastiana, koja se je dobrahno neoštećena sačuvala i radi toga sveudilj posjećivala.

U XVI. vieku, kadno učeni sviet uze učiti starine, naidjoše i na katakombe; a i slučaj im je usporio u mnoge rad, jerbo se godine 1578. uruši komad puta pred Salarijskimi vrati, te tim nadjoše Priscilinu grobnicu.

To nenadano odkriće katakomba iznenadi sav Rim i cieli učeni sviet, a Antonio Bossio prokurator maltežkog reda, uze ih prvi znanstveno iztraživati te ga zato i zovu Kolumbom katakomba, jer je on odkrio stari doduše, al novijemu vremenu slabo poznati podzemni Rim.

Od onoga doba pregnuše razni starinari i učenjaci marljivo učiti katakombe, a Klement XII. započe mučna i sa mnogimi troškovi skopčana izkapanja katakomba, koja se nastaviše do najnovijeg vremena pod vodstvom za to odredjene komisije, u kojoj su glavni faktori bili: Isusovac Marchi, a poslie učeni Cav. de Rossi, učenik prijašnjega. —

Crtice o Hollandiji.

O Hollandiji, o toj zemlji punoj osebitosti, malo se do danas kod nas znade, i zato sam naumila dvie, tri o njoj prosboriti tim više, što sam imala dosta zgode tečajem višegodišnjega boravljenja u najvećih njezinih kao i pomanjih mjestih točno upoznat ju.

Hollandija leži izpod razine morske, te je, da pravo rečem, stvorena jedino rukom čovječjom. Naselivši se prvi onamo Germani nadjoše tu zemlju posve pustu, za stanovanje neprikladnu i u toliko močvarnu, da se nadjoše u neprilici, bili ju nazvali kopnom ili bolje vodom; jer radi čestih i prevelikih povodnja, kojim ta zemlja izvržena bijaše, nemogoše uzdržati svojih koliba niti si sačuvati života, te moradoše ju na skoro ostaviti. Kasnije 100 godinah po prilici prije Isukrsta ovamo nadošavši Batavci iz Njemačke nadjoše tu zemlju takodjer močvarnu, gdjegdje samo po komadić kopna, na kojem bi mogli ponamjestiti svoje kolibe, vazda ipak pripravni, da jih proguta voda. Boreći se tako neprestano sa silovitim tim življem moradoše dakako snovati sredstva protiva tomu najvećemu neprijatelju svomu, i tako počeše močvare izsušivati kopajući kanale i dižući ogromne nasipe proti riekam i moru. Zalibože nebijaše moguće većput niti kanali niti nasipi odoljeti sili harajućega življa, te je ova zemlja kroz više stoljeća izvržena bila nemilim povodnjam, od kojih samo jedna god. 1421. proždre do 72 sela sela i do 100.000 ljudih, dok napokon ponješto popustiše povodnje, budući Hollandezi izumiše kanale i nasipe takove vrsti, kojim voda nemože po volji prkositi, premda je u tu svrhu potrošeno sila novaca i uložen ogroman trud i marljivost čovječje ruke. —

I gle sada Hollandija pruža ti sliku marljiva, neumorna rada; tuj nećeš naći niti komadić tla, kojim se Hollandez nebi znao koristiti. Bujne livade, rodna polja, čiste, velike i ukusno sagradjene seljačke kuće, mnogobrojne vjeternice, ladjami prepuni kanali svjedoci su hollandezke neumorne ruke, koja je pretvorila najveću pješčaru i močvaru u žilavu livadu i zemlju rodnicu. — Nejma tomu niti sto godina, što je jedan dio okolice grada Harlema od pješčare pretvoren u današnju najplodniju livadu Hollandije. Priroda, veli jedan hollandezki pjesnik, nije nam ništa učinila, ona je nam uzkratila svoje blagodati, i sve, što vidiš na našoj zemlji, djelo je radnje, nastojanja, marljivosti i industrije. — Pače i jezera znadu Hollandezi izsušiti, čemu je dokazom Harlemsko more, bivši 6 miljah dugo, 3 milje široko i do 14 stopa duboko, kojega izsuženje stojaše do 20 milijuna for. Tu se vidi, da Hollandezi neštede niti novčane žrtve, gdje se samo kaže za budućnost ma ikakova korist, kao što kod ovoga jezera, na koje bi se godimice za uzdržavanje nasipa trošilo do 30.000 for., dočim izsušenjem njegovim zadobiše tlo, vriedno do 14 milijuna for.

Po ovom svatko će moći lasno prosuditi da u zemlji s fizičkoga gledišta toli osebitoj mora da budu i osebiti ljudi, duha, koji se posve slaže s fizičkim značajem njezinim. Glavni biljezi hollandezkoga značaja jesu: odvažnost, strpljivost, postojanost i hrabrost. U Hollandeza, sviestna si, da sve samo sebi zahvaliti imade, morade se dakako roditi i najveći stepen pojma o vlastitom dostojanstvu, ter u njega probuditi neutišivu težnju za slobodom i neodvisnosti. Utajena spoljašnost krije u Hollandeza plemenita i odlična svojstva; on je skroz realista, i kao što je Niemcu i Slavjanu prirodjena romantika i sentimentalnost, tako joj u njega nejma ni traga, on se nenasladjuje pjesmom, jer nejma za pjevanje vremena, jednom riečju Hollandez i Englez prava su si pravcata braća. U Hollandiji skoro da niti nejma, što bi ti maštu razigrati moglo; nejma tuj uzvišenih pećina, prijaznih gora, tajinstvenih šuma, bistrih voda, niti vedra neba, kao što u drugih zemlja.

Najmanje zanimiva je politička poviest Hollandije. Ona je proživljela sve moguće uredbe i forme bivši pozorištem političkih i vjerskih ratova, utočištem portugalskih židova i francezkih protestanta. Izprva navaljivahu na Hollandiju razna germanska plemena, za njimi Rimljani, a napokon Franci, po čem i pade pod vlast Karla Velikoga. Za vladanja njegovih nemoćnih nasljednika oslobodiše se doduše Hollandezi franačkoga jarma; ali tim samo oslabiše. jer po tom vidimo Hollandiju razciepkanu pod knezovi, grofovi i biskupi, koji nesporazumni medju sobom uznemirivahu zemlju više stoljeća, dok napokon spade pod vojvode burgundske. Karlo V., nećak Marije burgundske, spoji Hollandiju sa Španijom; za njegova sina Filipa II. Hollandezom je pogažena gradjanska i vjerska sloboda.

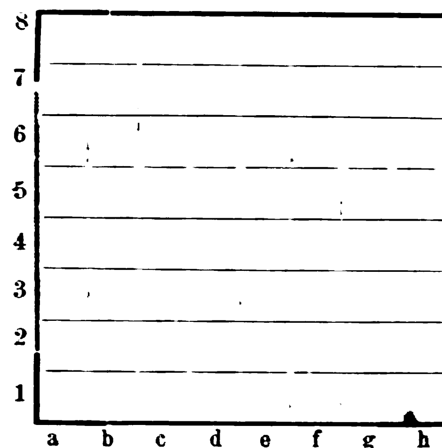
(Dalje sliedi.)

Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.

U sjednici filozofičko-juridičkoga razreda jugoslavenske akademije od 10. studenoga čitao je pravi član A. Veber razpravu: kako bi se imale pisati latinske slovnice za gimnazije. Akademik dokazuje, da su slabomu napredku učenika gimnazijskih iz jezika, osobite pako iz latinskoga, ponajviše krive slovnice, njemačkim načinom sastavljene. Ove bo primaju u sebe mnogo riečničkoga gradiva, ter razvijaju pravila tako obširno i potanko, da ih učenik pamećn težko svladati može, pa ga ona sila pravila i iznimaka zatrušuje, ozlovoljuje i od nauka odbija. Pogreška ta postaje tim veća, kad se od učenika male gimnazije traži toliko, koliko se samo na velikoj shvatiti i obaviti može. K tomu dolazi, što razne slovnice sastavljaju razni pisci različitim načinom, definicijami, nazivljem, pa se učeniku isti nauk predočuje raznimi načini, što mu napredak veoma otegoćuje. Napokon vlada na gimnazijah uzakonjeni običaj, da se slovnice često mienjaju, pa tako mora učenik isti jezik često iz više slovnica učiti, što upravo ubija napredak. S toga misli akademik, da bi se izradba slovnica za ona četiri jezika imala povjeriti odboru, koji bi radio po istih načelih jednakim načinom, definicijami i nazivljem. Svaki od ona četiri odbornika izradio bi slovnicu za jedan jezik. Tako bi se dosadanje raznolike slovnice u sklad dovele. Zajedničko gradivo svih onih jezika imalo bi se razpraviti samo u slovnici hrvatskoga jezika, koji je temelj svemu jezikoslovnomu nauku, a u druge bi se slovnice primalo samo posebno gradivo dotičnih jezika. Tako bi slovnice postale kraće, preglednije, jasnije. Zatim izbacivši iz njih sve ono, što spada u riečnik, imalo bi se u pravila svesti samo ono, što je najobičnije, riedje iznimke ostaviv čitanju klasika po načelu: usus te plura docebit. Pravila bi morala biti kratka, točna, jasna i koliko je moguće istimi riečmi izražena.

Primjera netreba u školskoj slovnici navoditi mnogo, samo da su točni, jer se treba i na pamet učenika osvrtati. Učenici jih i onako dosta sami nalaze, čitajuć klasike. Poimence kad se više rieči jednako slaže, netreba da se za svaku navodi primjer, jer to škodi preglednosti i jasnoći. Tako sastavljene i jednom uvedene slovnice, u kojih bi se drugimi slovi imalo tiskati, što je za male, a drugo što je za velike gimnazije, nebi se imale svaki čas mienjati niti prama hirom učitelja, koji čim su slabiji tim se više tuže na školske knjige, niti prama svakomu razvoju iste jezikoslovne znanosti, koja često razpravlja nedokazane još hipoteze, jer se u školu ima donašati samo, što je utvrdjeno i u obće priznano. Tako misli akademik da bi se postigao veći napredak u jezicih na gimnazijah. Uzgredice kod svake točke pobija akademik ili odobrava opazke gimnazijskoga učitelja J. Turomana, što jih je učinio s prvih 10 paragrafa njegove latinske slovnice za male gimnazije, koje on čini stojeći na temelju njemački sastavljenih slovnica.

Šah — problem.

Bielo	Crno
1) Kralj a_2	1) Kralj b_6
2) Konjic b_8 e_2	2) momci a_5 a_7 b_5
3) Lovac f_3	
4) momci a_3 b_2 d_3 d_6	

Bielo vuče i matuje trećim potezom.

Tiskom, troškom i nakladom Drag. Albrechta. Odgovorni urednik Vjekoslav Klaić.

Časopis zabavi i pouci.

Br. 47. U Zagrebu, 21. studenoga 1875. God. I.

Izdaje se svake nedjelje. Godišnja ciena 4 for.: poštom i domaćim u kuću 5 for. Rukopisi se nevraćaju.

U LUGU.

Spjevao Petar Marković.

Hladovitim se lugom šetah,
I šetala se sa mnom sjeta.
Svud pienje rajsko, svud veselje,
Sve buja milo, divno cvate,
A ja već venuh s čeznje velje
Pomišljajuć ah dušo na te.

Dà, svuda pienje . . . mislit stadoh,
Tu stvora nije, koj bi strado;
Al zvierka na to plaha bane
I bolnim pozrie mene gledom,
Te malo ide, malo stane,
Al stalnim neide, vidiš, sliedom.

To jelen bio, jelen biedan,
Što k vrutku pošo biednik žedan.
Mladolik bje i nevješt lugu,
Do vrutka nevješt bješe sliedu:
Svu žedje muku, lutnju dugu
U bolnu možeš zriet mu gledu.

Ej, kliknuh na to, sretan ti si,
Za vrutak bar još dozno nisi;
Al jednom li se vineš k njemu,
Ko blaženim te zvao nebi?
Tad kraj će biti jadu svemu,
Oj blago tada, blago tebi!

Al ja za česmu znadem jednu,
Za nektar rajski mladcu žednu,
Ah! znadem za nju, nje me žedja,
Al grud má pukla, pit se nesme,
Jer neda ljubnut dika smedja
Ah! usna svojih, — moje česme!

———×———

JESEN.

Spjevao Gj. A.

Požutilo je lišće svud
I svedjer padom pada
Na tihe zemlje pustu grud —
Baš ko za nadom nada.

Na umoru je zemlja sva:
Još tiho — tiho diše:
Ko majka kadno milostna
U zadnjem snu se njiše . . .

Oblàčine lienivo
Po pustom nebo viju;
Šumori vjetric turobno
Ko suze kad se liju.

Na umoru je narav sva —
Još samo časak tili
I dirnuo ju leden dah
Sa ledenimi krili.

Sav sviet će prikrit sniežni plašt —
Ah šuti srce, šuti!
Ta žiće tek je sanak tašt . . .
A nebo viek se muti.

Paukove mreže.

Crtica iz života. Piše H. Badalić.

(Nastavak.)

Ima stari filozof grčki, ta znaš onaj — onaj, iz koga je i naš Mirko znao deklamirat, — pa kad si njemu dopustila, da on govori jedno mnienje, poslušaj evo i drugo. Neće ti biti žao; to govori u Platonu učena glavica, liečnik neki. Slušaj samo: izprva činit će ti se smiešno — al mu oprosti, jer bogami, dobro on to razumije.

Negda, veli on, ljudi nisu bili ovakvi, kakvi su sad: što je danas jednostavno, to je sve nekoč dvostruko bilo. Bili su to silni ljudi, savršeni u svem. E al znaš, čovjek ti je, — videći savršenost i silu svoju, — preuzeo se, te je u drzosti svojoj samomu Olympu naviestio rat, hoteć da s prestolja sruši istoga najvećega Zevsa. Videć bog takvu revoluciju na zemlji, kazni on ljude, razciepiv svakoga na dvoje. To je bio uspješan liek: ljudi oslabivši umirili se. Al da vidiš nova čuda! Što je nekoč skupa bilo, htjede opet da zajedno žive: silna težnja i žudnja spopade duhove i tjelesa, da se vrate u prijašnje stanje i tako se počeše ljudi tražit, ili ako dakle hoćeš, jedan zavoli drugomu: odtud ona silna žudnja, da jedan drugoga neprestano gleda, s njim se neprestano zabavlja, u njem i za njega žive — a to mi prozvasmo ljubavlju. Tako ti priča taj liečnik, a gle — nije baš lagao.

Oj, kako je negda lako bilo ljudem! Jer kad jih je bog razciepio, znali su još svi, tko je njihova druga polovica: nebijaše jim dakle nikakve muke naći se na mah. Al danas? O Zevse, ti bi nam mogao jedini pomoći!

Razumiješ li me sada, krasna moja, kako je to, da si ti, videći mladića, najprije uzplamtila, a tada se odvratila od njega. Vidiš, ti si valjda krivo se namjerila: ono nebijaše tvoja polovica! Ti ćeš se doduše tješiti tim, što se to i drugim dogadja — al to je svakako slaba utjeha. Sve ćeš nezgode to li u ljubavi, ko li u braku izvoditi sada iz toga, što se je našlo dvoje ljudij, koji već od vieka nespadaju jedno k drugomu. Blažen je medju tim onaj, koj poput tebe, krasotice moja, za rana uvidi svoju pogrešku.

Pak čemu ta pripoviest? Eto vidiš: Maksim i Karolina! Sta misliš, há, šta misliš? Sve dok je Maksim, zasliepljen prvim ognjem srca svoga (ta i njegovo je srce isto tako konstruirano kao i tvoje), sve dok je, rekoh, u prvoj iluziji živio, bijaše u redu i on i Karolina. Sami se vidjeli, sami se zagledali, zabavljali — a valjada i mislili, da se oni zbilja popunjuju. Ali odkad Maksim vidje Hrvaticu, odkad stade mislit o sebi i poslije kako ga izrešetasmo, — od onda se on promienio. I da je Karolina na mah toga mnienja bila, — da je i ona isto uvidjela, kako njih dvoje nikako nečine cielosti, ova crtica moja mogla bi se sada već svršit. Al da, težko se je ostaviti svačega, kamo li ne ugodne iluzije, i na mah ćeš čuti, da je to težko i veoma težko.

Podji de sa mnom u Karolinin stan. Već je pet satij poslije podne: Karolina došla sa predavanja, i valjda se baš priredjuje da dočeka Maksima. Ti si dobre fantazije; pomisli dakle, da je recimo baš k prozoru sjela, i da je uprav otvorila englezku gramatiku i to na onoj strani, gdje je Maksim svojom rukom zapisao: „Ja ljubim!“ Ah! kolike slasti! „Ja ljubim“, šapće Karolina, i huknuvši na prozor, piše po staklu: „ja ljubim!“ Tad zirne u knjigu, opet ju zatvori, i kako ju zalupi, čini joj se, da se tajna jeka po sobi razlieže: „ja ljubim.“ I sjedi sirotica, sjedi! Škrgne štogod vani, ona djipi sa stolca; čuje topot na hodniku, ona trči do vratâ — al uzalud.

Tad napokon začuje mužke stope — netko kucne na vrata i eto — u sobu stupa sa svom ozbiljnosti služnik, i nepitajuć drugo, pruža Karolini mali listić: „za gospodjicu Karolinu Weyerhoferovu.“

„Jeste li vi, molim, gospodjica Karolina?“

A ona brzo iztrgne listić, pogleda ga i ogleda. E nije drugo: monogram je M. R. Brzo ga otvori i poluglasno čita: „Maksim Ranović de Berice;“ a na drugoj strani: „Blagorodna gospodjice! Bolešću zapriečen nemogu danas doći na lekciju. Liečnik mi je zapovjedio strogo, da se sobe držim, a to će po svoj prilici nekoliko dana potrajat, ni sâm neznam koliko. Nebojte se medjutim za me: mala prehlada, uvjeravam vas, prehlada mala i ništa drugo. U ostalom I am your servant idem qui supra!“

„Al to neide, to nemože bit“, zavapi Karolina i htjede služnika već da izgrdi za tu viest, — al sjetivši se, da to nebi ništa koristilo, sjede brzo za stol i na svojoj posjetnici napisa nekoliko redij. Služnik izčeznu sa listićem.

„O Maksime, dragi Maksime! Ta jučer još zdrav ko riba, a danas prehladjen! Šta je to?“

Pustimo medju tim Karolinu. U Maksimovu stanu velika intimna konferencija: Kec, Vladan i moja malenkost.

„Oh ne, ne! To bi ju strašno uzbunilo“, veli Maksim. „Za boga ne: ta ja nisam bolestan!“

„Al jesi, kad jesi“, uzbiesni Kec. „A i da nisi, valja ti da budeš: drugoga lieka tu neima za prvi časak. Kad ti srce posve ohladni za nju, tada dolazi drugi moment, a dotle ćemo se već pobrinuti!“

I kako si vidjela, krasna čitateljice, Maksim poslušao savjet naš, poslao služnika, a mi baš željno ga sada izčekivali.

Služnik se vratio; eto odgovora; „Blagorodni gospodine! Neznate, kolika mi je na srcu tuga sa vaše bolesti. Ozdravite brzo, brzo ozdravite — molim vas. Samo da mi vas je vidjet. Smijem li vas posjetit s majkom, da vas tješim, da vam pomognem.“

A poslije tih redaka sitnije pismo: „Al čemu, mili moj, meni „vi“ govoriti! Nismo li se zaručili! O ti, ti! Mene je to razžalostilo, vjeruj mi! Tvoja ljubav žarka zar je ohladnila prama tvojoj Karolini!“

„Haha, blagorodni gospodine“, progovorismo Maksimu, kad je služnik izišao. „Ozdravite brzo, brzo! Liepe ti komedije! Karolina će doći s majkom u tvoj stan! Divno, divno! A srdi se gle, da joj „vi“ govoriš; nije nego joj koješta!“

„Oh u kakav ste me škripac zatjerali“, zavapi Maksim. „Ta zar vi hoćete, da ja zbilja u krevet legnem i da se previjam i krivim ko gladna godina, a ništa mi nije: zdraviji sam nego igda! Ej lukava savjeta, je l' Keče? Šta šutiš?“

„Čemu to, gospodine moj, buncaš? Danas je jamačno nebude ovamo: tko će na večer u posjet doći? Evo dakle smiješ s nami poći. Hajdemo u drugu koju gostionu na večeru, pa ćemo onda poslije nas četvero k Hrvatici.“

„Da k Hrvatici, Hrvatici“, uzdahne Maksim. „Idemo brže; ja nemogu dulje u sobi da budem! E al kako će sutra bit? Ako Karolina dodje u jutro k meni, šta ću onda?“

„Nebrini se“, veli Kec. „Kod Hrvatice možeš još dugo mozgati, šta ćemo činit!“

„Kano da on pri Hrvatici može i pomislit na Karolinu“, doda Vladan, a ja predložim, da Kec i ja sutra rano idemo Karolini dojavit, da je Maksim bolestan, kano i neznajući za ta njihova pisamca.

„Možemo joj reći, da je Maksim ospice dobio, a onda doista neće ona k njemu. Šta misliš, Maksime, hoćeš li da dobiješ ospice? Borami neće biti zlo!“

„No dobro, dobro! Uh al ako me gdjegod na ulici sretne?“

„A ti obrij bradu i preobuci se!“

„Oho! Maksim bez brade! To se neslaže. Jok vala: volio bi on tri četiri dana kod kuće sjedit, nego li se brade lišit. Al opet — kud će sa sivim okom sokolovim?“

Tako sve u pol šale i pol zbilje odlučismo, šta nam je sutra činit. A tada krenusmo poslije večere k Hrvatici.

Nadjosmo ju samu: bila doduše dva tri gosta, ali nam posve nepoznata i indiferentna lica, kakvih često vidjaš u Beču.

„Ljubezna Faniko“, poče Maksim, „vi ste turobna danas i smućena; šta vam je? Da niste bolestna?“

„O ne, gospodine, nisam! Ah kako se znate pretvarat! Koliko putij pitah vas iskreno: odkrijte svojoj Hrvatici sve što vas tišti, a vi uviek odgovoriste: „Nikoga neima, tko bi mi mira smetao!“ Je l' to liepo, da ja moram od drugih čuti, da ste vi — ah gospodine, da ste vi — —

„Nisam više — nisam tako mi boga, nisam zaručen“, vikne Maksim, i na mah se izpravi: „Ah jesam, žalibože, još uviek jesam!“

Nije više prudilo ništa, nego je Maksim sada morao čitavu stvar Hrvatici pripoviedat: ljutio se doduše s početka, što je Fanika to sve saznala, i nama šaptnuo: „O onaj Tunja, to je on sve izbrbljao!“

Kad je Maksim svršio svoju pripoviest, kad je spomenuo, kako smo njegovu Karolinu, njega i njegove pjesme dobro izrešetali, kako smo poslije toga našli nju, doda na koncu:

„Četvrti je eto dan, što sam vas prvi put vidio. Nesilite me da vam mnogo pripoviedam. Nisam li svaki dan dolazio amo, a evo mojih prijatelja, neka kažu, nisam li danas pisao Karolini, da sam bolestan, te da nemogu onamo? Ja neznam, kako da se oslobodim mrežâ, u koje sam nesmotrenošću upao!“

„E dakako, vražje su to mreže“ prišiša odande Kec, „al pomoćju svojih prijatelja raztrgat ćeš jih, hoćeš duše mi, i pauka onoga liepo izmesti pred vrata, jel' Maksime? Nego sada, draga Faniko, pošto vam je naš prijatelj o svojih zgodah pripoviedao, smijemo li vas umolit, da nam se i vi odkrijete, smijemo li vam reći, da nam sudbina vaša nije deveta briga! Dajte, kažite nam svoje jade!“

„Tako, tako; evo sjednite do nas, ne, do Maksima!“

Sjede Fanika. Al dugo joj nehtjede rieč iz grla: dugo je promišljala i vidjesmo, gdje se sama sobom bori. Napokon prozbori:

„Kad želite, neka bude: evo slušajte. Otac moj bijaše u K. gradskim činovnikom i življaše uz malu svoju plaćicu ipak zadovoljno; bilo nas troje dječice: ja najstarija, za mnom brat i sestrica. Al doskora se naša sreća imala porušit: kad mi je bilo pet godina, umré mi majka, ah mila moja majka. Plakao otac, plakala ja, a i sad mi se suza iz oka krade, kad pomislim, da ni slike neimam od svoje matere. Otac se medju tim brzo utješio; jer pošto je pol godine dana valjda od žalosti po čitave noći lutao kojekuda i nas djecu uz staru služavku samu ostavljao, on jednoga dana dodje veseo kući govoreći: „Dječice moja, dobit ćete drugu majčicu!“ Nisam znala, šta to znači. Htjedoh se ipak obradovat, poveselit, al uviek mi suza sinu u očima: „Ljepšu i bolju majčicu kako ćemo dobit, kad je ona naša bila ko angjeo liepa, ko dušica dobra?“ Ele tako bilo; druga majka došla u kuću. Mene otac kao najstariju kćer priveo novoj majci. Ja ju milo pogledah, a ona samo milostivo spusti pogled na me i s posmjehom reče: „Uh ala si prljava, nevaljanko jedna, gdje si to svuda se valjala!“ I nitko me nebi zadržao: iztrgnem se iz ruku otčevih i bježi k staroj tetki.

A što ja to na široko pripoviedam? Žalostno za me, a vam i od druguda poznano. Ja sam medju tim ponarasla, otac me turio u školu, a bila sam sretna, kad sam bila u školi, samo da me nije kod kuće.

Valja vam znati, gospodo, da sam brzo rasla i napredovala. A kako se otac malo mogao za me brinuti, budući po vas dan u službi, a maćeha slabo marila za me, ja kad sam od 12 godina svršila školu, nisam znala, šta da začnem. U nas nebilo viših škola za djevojke, nigdje ništa. Tako sam provela onu zimu kod kuće, pazeći na svoju mladju braću, a uz to sam čitala, gdje sam do koje knjige došla. Haha, šta sam ja tu sve izčitala? I do proljeća osta tako.

(Nastaviti će se.)

BADNJI VEČER.

Karikature.

Humoristične crtice.

Poljski napisao Vincentij Sarniecki.

(Nastavak.)

G. Jacintu očito rasle zazubice na tu jabučicu, a siromak nije se sjetio svojih starih zubi.

To je gotov ludjak, pomisli gdja. Hermengilda pa nastavi:

Oprostite gospodine, što nenadjoste muža mi kod kuće; imade posla pa otišo u žitnicu; domala pa će sjegurno doći.

A u žitnici; veoma se radujem, što mogu malo dulje razgovarat sa tako ljubeznom osobom, košto ste vi milostiva; a velim vam to od srca, Boga mi od srca. Budi mi barem dozvoljeno cjelov dati toj bieloj, kô snieg bieloj ručici supruge moga iskrenog prijatelja i školskog druga.

G. Jacint približi se gospodji, da ju poljubi u ruku al iznenadce susta:

Ah! nemogu se približit gospodji — ta sav sam do niti premoko, sve voda s mene curi. E čovjek se često zaboravi. Jedan n. pr. mojih prijatelja običavo svedj na jedno mjesto i to na stolac stavljat odielo; jednoč se zaboravi: odielo stavi u krevet, a sam se prevesi preko stolca. Drugi opet običavo poslie objeda šetat a vrativ se kući stavljô bi batinu uviek u jedan te isti kut, te lego spavat. Jednom poslie podne dodjem ja k njemu, gledam: batina leži na divanu a on stoji ukočen u kutu.

U tom pripoviedanju nije bilo nikakve osebujnosti, al uza sve to smijali se slušatelji. Smijala se gdja. Hermengilda, smijao se i Glišo, čudila se gdjica. Heloiza tim dosjetkam a i sam Jacint veselio se misleć: Pa kaži tkogodj, da ja neumijem zabavljati gospodja?

Gdjica. Heloiza reče Jacintu: Ala ste šaljivac, a majci šaptnu: Pa nije takô strašno govoriti sa mužkarci. Iza toga zapita g. Jacinta.

Vi ste gospodine iz Varšave?

Jest gospodjice Heloizo — odvrati Jacint, ljubezno se nasmjehnuv.

Gliši se pričinio Kropelka tako sladkim, košto pas kad zagleda kobasu ili mačak salo.

A što nova u Varšavi? nastavi Heloiza.

Takovu pitanju nije se nado g. Jacint, stoga i odgovori iza kratke stanke: U Varšavi? da pravo kažem — ništa.

A vi gospodine stalno prebivate u Varšavi?

Dašto, stalno.

A čim se zanimate?

To nije liepo — prišaptnu majka.

Da istinu rečemo, to pitanje zatjera Kropelka u kozji rog. Zar da kaže: Ničim?

Učim krasnosloviti, čitam sa svojimi učenici Mickievića, Slovackoga, od tudjih: Moliera, Šekspira, Kalderona i Šilera, **notabene** u uzornih prevodih, uzornih.

Što je reko g. Jacint, da čitaju uzorne prevode, to je reko zato, buduć da se je pobojo, da nezametne gdjica. Heloiza s njim po francuzku. Ta pomisao proleti glavom g. Kropelka kô munja; iza toga nastavi:

Vježbam ih u intonaciji, modulaciji i vibraciji glasa, učim ih dikciju, akcentuaciju, akciju, prezenciju i malo mimike.

Pa tko da reče, da nije g. Jacint o svem tom ni pojma imao?

Ah, kako ugodna mora to biti nauka — nadoveza veselo Heloiza.

Ja imadem svoj vlastiti način, po kom je veoma ugodna nauka — odgovori ponosito Jacint.

U taj čas začu se glas i na vratih ukaže se g. Wierszydłowski, vesela smijuća se lica, kojimi pokaza, da mu je milo, što je nadošo željno očekivani gost.

Zdravo, zdravo, željno izčekivani goste — viknu opaziv Jacinta.

Kako si mi, dragi prijatelju — prihvati g. Jacint i poleti u naručaj g. Bonifaciju; nu kad im se je bilo cjelovati, kihnu Jacint, što je ikad bolje mogo.

Barun Franjo Trenk.

Ali do biesa! ti si sav premoko!

Dakako, ta prokleta kiša; ništa zato, malko pokisnuo pa dobio malu hunjavicu.

G. Jacint je izlagao; ta nos mu je baš ljudski nabujao.

Odazvah se tvomu pozivu, nu malo sam se skrbio kako da dodjem k tebi: svejedno ili dodjem ili doplovim. Valjda ćemo tvoju odigrat?

Tiho — šaptnu Wierszydłowski, moja žena nezna o tom jošte posve ništa.

Ali rieči neoprezno izušćene, izdaše tajnu. Odgonetnula ju Heloiza te poče skačuć veselo vikati:

A bit će kazalište! Igrat ćemo! kako me to veseli! ja ću biti ljubovnicom!

Gdja. Hermengilda davno već slutila nešta slična, nu došašće krasnoslovca potvrdi joj slutnju. Bilo kako mu drago, nehtjede dirat u muževu tajnu; potegnu za sobom Heloizu i izadje iz sobe. Odilazećim doviknu Jacint: Za časak i ja ću moći u svježoj odori cjelunut liepu ko snieg bielu ručicu supruge moga iskrenog prijatelja i školskog druga.

Kad se malko uzpotiš, nestat će proklete kihavice — šaptnu g. Bonifacij.

Odilazeć Heloiza govoraše po tihu majci:

Majčice, to bi bio dobar moj muž.

Što bunćaš? — odgovori majka.

Ima brkove.

Hej, Heloizo, kakove su to ludorije!

Jacint i Bonifacij ostadoše sami.

III.

Produkcija i reprodukcija.

Bonifacij bijaše sama produkcija — Jacint reprodukcija. Bile indi to dvie pole jedne cielosti ili bolje ništosti, jer, da istinu rečemo, g. Bonifacij nije ništa producirao, a Jacint ništa reproducirao. Bile to dvie zbrojene ništice; u značaju im raznolikost, u činih istovjetnost. Odatle nastao bi neobičan u svietu misli pojam: raznolikost u istovjetnosti. Da nenastane pometnja u logici i da nepredbacuju našim junakom, da su pomutili glave učenjakom, ostavimo svakoga na vlastitom mu stanovištu. Možda će to i po nje bit povoljnije; glupost jednoga neće bacat sjen na drugog; napokon ljudi, koji se posvetiše umjetnostim, poznati su sa podražljive i neskladne naravi. Stoga akoprem nam se namiče originalna pomisao: spojit oba u jedno i psihologijski tu jednost razvijati — ostanimo kod prve osnove.

Ljude poznajemo po činih — ali gdje neimaš čina? Tu ti preostaje spoznavat po riečih; stoga dozvolimo našim junakom da se razgovaraju.

Bies me odnio — govoraše Kropelko — ako sam se nadao, da imadeš tako liepu kćerku! A kako si došo do nje? Ali i supruga ti, Boga mi, nije tek štogodj. Krasna li nosa! Nit je prevelik, nit premalen, baš onako odmjeren, malko na kraju zašiljen; interesantan nos. A grudi! Ti moraš veoma da ljubiš svoju ženu? Kako ja mislim, nos je najljepšim uresom lica, on je zrcalom duše; pa da sam psihologom, na nosu bi ja tražio sve pojave duševnog života ženskinja — na nosu je istina.

Daj dovrši, dragi, tu apoteozu nosa — prekinu g. Bonifacij — pa razgovarajmo radje ob onom, rad česa si amo došao.

Ili nos tvoje kćerke; on je malko okrupan, a kad se dignu prsa, to se liepo skladno i nozdrve sad šire sad suzuju; a krije ga tako liepi nježni mašak, ko onaj u breskve, šljive, ko . . .

Jacint obožavaše narav. Nasladjujuć se tim pripoviedanjem oblizavao se; reko bi, već ćuti slasti . . . .

Ti me uznemiruješ tom apoteozom nosova moje žene i moje kćeri. Daj svrši, molim te, te ludorije pa radje . . .

Aha! — prekinu Jacint — tvoja drama, živio! Ali po vražju morao si radit na tih stihovih; čestitam ti. Drama? drama! . . . notabene . . .

Što notabene? . .

To će biti nešto vatrena, silna, onako po Šilerovu.

Dašto! naravski, žestoko . . .

„Živio! živio! — kliknu Kropelko — kazat ćeš mi smisao, a sada da gradimo lomaču . . . Govoreć to g. Jacint, iztegnu vrat ko roda i gutnu nekoliko puti. Tko nezna tih pijanskih kreta?

Dobro, dobro, odgovori g. Bonifacij, koj odmah odgonetnuo misao Jacintovu — da se razigramo, imadem ja izvrstne starine. A zatim viknu Gliši: Glišo, donesi nam jednu bocu, znaš od onih u kutu, onu pljesnivu, jesi li razumio?

A što nebi! odvrati Glišo baciv oči na Jacinta, koje su odavale, da je Glišo odmah znao, čim je taj gost prispio, da Jacint voli spiritualia.

Eto napisao sam dramu — nastavi g. Bonifacij — prije no će pod tisak, želim ju u svom dvoru odigrati; pozvat ću susjede te ću im iz lica čitati, kako ih se je dojmilo moje djelo. U to ime pisah tebi, poznavajuć tvoj deklamatorski um, da bi učio moju ženu, kćerku i jošte nekoje osobe, koje će u tragediji doći; a sam ćeš igrati ljubovnika, a znam dobro da nećeš pokvariti. Moja kćerka glumit će ljubovcu.

Dakle bit ću ljubovnik tvoje kćerke — odvrati smješeć se Jacint. U to donese sluga rakiju.

Eto starine — kliknu veselo Jacint, nalije čašicu, i pomalo srčuć i nasladjujuć se — spravi ju pod krov tiela svoga.

Ha, izvrstna kapljica! baš me bogato podvorio — ali sad bi malko zagrizo. Neimaš li makagige? To ja najvolim.

Toga nenadješ u mene, odgovori smijuć se g. Bonifacij. Sluga donese maslaca i kruha.

Sad pripovjedi svoju tragediju — nastavi Kropelko.

G. Bonifacij zače pripoviedat, ali nesretni Jacint mišljaše na nešta posve drugo.

Jedna čašica starine nije dostila, trebalo je popravit. Uzalud g. Bonifacij govorio i branio se — Kropelko je dokazivao da pjesnici moraju piti, jer to im daje polet; a branit se u vlastitoj kući od takova šta, to da će reći odbiti gosta; pa zar nemože te male žrtve žrtvovat, dočim je on po kiši i blatu pješke idué odazvô se njegovu pozivu. Siromašni g. Bonifacij, hoćeš nećeš morao je piti.

Tako! dragi Bonifaciju — poče Kropelka iz nova — imade ljudi, koji nemogu živjet bez burmuta, ini opet bez smotke, a ja nemogu živjet bez spiritualia. Svaki po svoju. Uzmi ribi vodu — pa što će biti? nedaj mi piti pa ću usahnut ko cviet poljski. A baš mi ljudi čuv-

stvâ, radnici na polju umjetnosti, baš mi moramo piti. — Kropelko bijaše o tom posvema osvjedočen. G. Bonifacij od same uljudnosti priznavao to, a priznavajuć morao je piti. Rieči potvrdi činom. Za ideje treba trpiti. Tako su radili svi mudraci braneć svoje nauke. Kad bi se g. Bonifacij kratio, zaklinjo bi ga Jacint prijateljstvom:

Oj moj dragi, takovim si mi indi prijateljem? Ja te ljubim, ja bi za tebe i nebo pustio, ja bi si srce iz grudi izčupao, ja bi se dao za tebe ubiti, ti ni pomislit nemožeš kako te ljubim. O Bonifaciju Wierszydłowski moj -- pjesniče!

Za riečmi dodjoše zagrljaji i cjelovi.

(Nastaviti će se.)

Osiek.

Napisao prof. Sl. Streer.

(Nastavak.)

Idimo sada dalje. Evo nas napokon u kapucinskom sokaku, koji je ravan i širok, te koji nosi ime od oo. kapucina, koji ovdje imadu samostan te crkvu i zatim veleliepi i veliki vrt. Malo koračaja dalje i ti stojiš na glavnoj pijaci gornje varoši. Prvi mah, čim stupiš u ovaj dio grada, opazio si, da te okružava ini živalj, koji se bitno razlikuje od onoga, što si ga prije spoznao. Vidiš ovdje više ljudi, ulice su živahnije, pune dućana, dočim u gradu jih neima mnogo preko deset i to samo za najnuždnije stvari. U istinu nalaziš se ovdje u središtu osječkoga prometa, rekao bih, u trgovinskoj četvrti. Nu izim trgovine i prometa je ovdje najjači živalj činovnički sviet, u gornjoj bo varoši nalaze se svekolike kraljevske i javne oblasti i novčani zavodi. Dakako da činovnici ovdje takodjer sa malimi iznimkami sa svojimi obiteljmi stanuju, što se u ostalom nemože za veliku slast smatrati, jer su stanovi ondje nerazmjerno skupi. — Ogledni mo se sada po varoši samoj.

Malo prije stupismo na glavnu pijacu. Tu nam odmah u oči pada velika kuća na dva kata sa tornjem, stojeća na uglu pijace i imajuća dva pročelja, jedno prama pijaci, dakle prama iztoku, drugo prama sjeveru. Ono je tako zvana „varoška kuća.“ Nu ovo ime nevalja ovdje uzeti u običnom smislu, nego je varoš onu kuću gradila te se stanovi iznajmljuju i varoš vuče iz nje čest svojih dohodaka. Tko je vidio i poznavao one gadne dućane, koji su prije na ovom mjestu stajali, taj će sadašnju zgradu pozdraviti kao pravi ures i napredak grada. I ostale su kuće oko pijace dosta liepe, nekoje od njih su posve nove. — Obrnimo se sada na lievo. Tu stoji nasred jedne druge pijace katolička crkva, posvećena ss. Petru i Pavlu. Ova je crkva sama po sebi najjači argumentum ad illos homines, koji su ovdje najbolje interesirani, (a to su svi gornjogradski katolici) i kojim je do toga stalo, da nova crkva, koja je ovdje tako potrebita, kao gladnomu kruh, nezaostaje za drugimi privatnimi zgradami glede ljepote i dostojnoga izvanjskoga lica. Nekoliko koračaja za crkvom stoji parokija, udobna zgrada i njoj po strani glavna gornjogradska učiona, u istinu liepa školska zgrada, takodjer na gradske troškove sagradjena. Da to nije uprav škola, koja bolje stoji na manje bučnom mjestu, ova bi kuća sama zaslužila da u kojoj glavnoj ulici stoji. — Ako pustimo crkvu na desno, to ćemo doći u županijsku ulicu, najnoviju i najelegantniju ulicu u cielom Osieku. Na desnoj strani ove ulice stoji županijska kuća, na lievoj je niz ukusnih kuća sa liepimi dućani, onda kasino i kazalište, a na kraju ove ulice izrael. hram, sagradjen u istom štilu kao hramovi u Zagrebu, Pešti itd. Izraelićana ima u Osieku, a naposeb u gornjoj varoši prilično mnogo, mal ne da je sva trgovina u njihovih ruku.

Ova ulica produžuje se napokon u drum, koji vodi u Čepin itd. Na desno od toga druma izvan varoši stoji groblje sv. Ane.

Vratimo se sada ovom ulicom opet na pijacu, zakrenimo oko „varoške kuće“, pak smo u drugom sokaku, koji svoje ime u istinu zaslužuje, jer ga izpod četvrt sata neprevališ i kad mu na kraj dojdeš, si ujedno na kraju Osieka i u Rètfalu, o kojem ćemo potlam još nekoliko rieči kazati. Na desnoj strani ovoga sokaka stoji povelika kapela sv. Roka i odmah preko puta sirotište, jako liepa i ukusna zgrada, usred maloga perivoja i sve obkoljena željeznom ogradom. Ovaj zavod je liepi spomenik plemenitoga srca trojice gradjana Hutlera, Kohlhofera i Monspergera, koji su prije sto godina glavnicu od više tisuća for. uložili te ujedno odredili, da se kamate kamatom moraju dotle pribrojiti, dok nenaraste na ovakvu svotu, da se iz nje mogu zavodi za trpeće ljudstvo podići. U tom se sirotištu prehranjuje 16 mužke djece i 15 ženske djece. Ovaj zavod stoji pod ravnateljem, pak stoji tudier vjeroučitelj i jedna učiteljica. Djeca polaze javne škole.

U gornjoj varoši nalaze se takodjer neke tvornice, kao n. pr. željezara i lievaonica, gdje se i strojevi prave, tvornica za šibice, za ulje i mastnu robu, i napokon i pivara, koja svojom po istini dobrom tekućinom mnogim žednim dušam pruža pravu utjehu i nasladu. Što se jako žaliti mora, to je, da je svilarstvo kod nas ne samo nazadovalo, nego skoro posve zapelo. Do g. 1861. bilo je ovdje više filatorija, sada, mislim, neima nijedne a ipak bi ova grana gospodarstva dala liepi dohodak, kao što to vidimo u Italiji.

Nesmijemo mukom mimoići nekoliko liepih hotela sa vrtovi, koji stranim i putnikom pružaju dosta liep stan i domaćim kadkada ugodnu zabavu. Ob ostalih ulicah neda se baš ništa znamenita kazati. U većinom neznatnih kućicah stoji mali gospodar i mali zanatlija; tu vlada posve idilički život; po nedjeljah možeš pred kućama vidjeti kako ciela obitelj pod lipom na klupi sjedi i kako se komšije i komšijice medju sobom zabavljaju. Ali ulice su posve pravilne i široke, i pustiš li svojoj fantaziji malo uzdu, možeš si lahko stvoriti ne baš lošu sliku budućega Osieka.

Prošav ovako gornju varoš, hoćemo jošte da i ostale česti Osieka vidimo, a jer naumismo d o l j n j u v a r o š posjetiti, to sjednimo opet u omnibus, jer je put prilično dalek, i vozimo se preko tvrdje onamo. Čim minemo posljednju kapiju, imademo s lieve strane oba mosta pred sobom. Prvi je za obična kola i za pješake. Po njem dojdemo u Ugarsku i do tako zvanoga „Kronenwerka", male tvrdjavice, koja upravo naprama glavnoj tvrdji stoji, te ima zadaću, ovu ste strane braniti i neprijatelju prelaz preko vode prepriečiti. Nekoliko hvati izpod ovoga mosta stoji drugi, željeznički most. Obe ćuprije su posve jednake i drvene. Škoda da se nije sliedilo primjera drugih varoši n. pr. Draždjana, Kolina na Rajni itd., gdje su gradili j e d a n masivni most; koji služi obima svrhama; samo u sredini ima jaka željezna ograda, tako nesmeta nijedna strana drugoj i neima tih vjekovitih popravaka, koji napokon više stoje, nego da se je odmah kameniti most napravio. Opet nekoliko hvati izpod ovoga mosta nalazi se parobrodarska agencija.* Ovdje ima Osiek barma malu sliku luke i u istinu vlada ovdje živahan promet. Prostrano dvorište pred agencijom je puno svakojake robe i espapa, i većina slavonskih prirodnina izvaža se ovim putem. To su na prvom mjestu drva, duge, suhe ribe, sušene šljive, vino, slivovica itd. Parobrodi odpremajn svaki dan putnike, koji idu ili uz Dunav ili niz Dunav, jer kod Ušća (Draueck) sretaju se ladje, koje dolaze odozgor i odozdol, onda dakako dopremaju putnike, koji dolaze u Slavoniju. Prije više godina išla je ladja čak do Legrada. Neznamo, s kojih razloga se e opet od toga poduzeća odustalo. U obće je Drava za sada od manje koristi za našu zemlju, nego njezina sestra Sava.

(Nastaviti će se.)

Nešto o Pra-arijcih.

(Indo-europejcih). Napisao I. Milčetić.

U XIX. vieku pokročile su pojedine znanosti silno napred. Nesamo što su se znanosti manje više pomladile, gdjekoje baš preobrazile, nego još je k tomu niklo posve novih i samostalnih nauka, za koje prvanji vjekovi ni neznadjahu ništa. Da i negovorim o prirodnih naukah, koje po gotovo preobraziše novi viek, dovoljno je da spomenem tako zvane istorične nauke.

U starom vieku mi znademo za Grke i Rimljane, Perzijance, Egipćane i neke susjedne im narode, al evropejski sjever i veći dio Azije zastire crna tmina: mi o tih stranah neznamo ništa. Grci i Rimljani tek nam zabilježiše nekoliko viesti o narodih, s kojimi dodjoše u doticaj. O mnogih narodih staroga vieka neznamo nego njihova imena. Istorički narodi starog vieka predstavljahu svaki za sebe posebni osamljeni sviet. Grku i Rimljaninu bio je svaki inorodnik „barbarom"; Židovi opet držahu svaki neobrezani narod nečistim a muhamedancu je i danas svaki nemuhamedanac, gjaur, nevjernik. Niti veliki umnici helenski Aristotel i Plato neznadjahu ništa nova reći u tom pogledu: i oni dieljahu sav sviet u Helene i barbare. Grci i Rimljani ostaviše nam slavnih djela o raznih strukah znanja i umienja, ali u starom vieku nije bilo čovjeka, koji bi bio proučavao i sravnjivao pojedine narode, te tako došo do osvjedočenja, da je n. pr. Grku Perzijanac porieklom brat — toga neima. Vrlo kasno uvidiše Rimljani, da su si i grčki i rimski jezik srodni, al da bi bila kakova srodnost n. pr. med grčkim i perzijanskim jezikom, o tom nije nitko u starom vieku pomislio. Istoričke dakle viesti vrlo su ograničene, one se odnose tek na neke narode oko sredozemnoga mora i prednje Azije. A gdje su obitavali ostali narodi? Što je š njima kroz toliko vjekova bilo?

Manjkavost istoričkih viesti znalo je nadoknaditi umovanje ljudi u ovom vieku. Danas riešio se je čovjek spona, u koje ga okivaše mračnjačtvo prošlih vjekova, on nije više htio vjerovati i sliepo nasliedovati sve misli staroga i novoga vieka, on je stao svojom glavom misliti. Danas već čovjek proučava, sve što ga okružava, sve što je na zemlji, u zemlji i pod zemljom.

Danas se mi nezadovoljamo samo viestmi, što nam ih sačuvaše stari narodi, mi i bez toga razriešavamo pitanja, koja su do nedavno bila pukimi zagonetkami. Znanje ljudsko danas siže i za pragom istorije, um ljudski leti dalje i dalje koljevci čovječanstva i odkriva nove svjetove, nove narode. Ima već sada nauka, koje ondje uspješno rade, gdje istorija prestaje, nauke, koje rade o predistorijskoj dobi roda ljudskoga. Amo idu najpače sravnjujuće jezikoslovje, mitologija, arkeologija i antropologija. Izkapajuć zemlju naidjoše ljudi na starinske grobove i špilje, u kojih nadjoše raznih organičkih ostanaka i raznog orudja. Ovdje se je našlo raznog orudja iz kamena, drva i kosti, drugdje opet od mjedi, a samo gdjegdje od željeza. To je dovelo iza dugog razmatranja učenjake do zaključka, da se može kulturno stanje predistorijskih naroda razdieliti u tri dobe: k a m e n u, m j e d e n u i ž e l j e z n u. Prva doba je najprimitivnija: u njoj nije znao čovjek praviti nego razno surovo orudje za svoju najnuždniju obranu od kamena, drva i kosti. U drugoj dobi rabio je već čovjek i mjedo i zlato, a u zadnjoj tek željezo, koje se najteže dade obradjivati. Nauka, koja se time bavi, jeste arkeologija. Ta je dioba našla svoju najljepšu potvrdu u tom, što te razne kulturne periode zatekoše Europejci i kod divljih naroda u Americi i Australiji. Za arkeologijom liepo mjesto zauzimlje kompar. mitologija, koja iz narodnih priča, pripoviedaka i bajoslovnih pjesama dokaza, da je po prilici jednako narodno pripoviedanje od Englezke pak čak do Indije.

(Nastaviti će se.)

* Puk ju zove n j e m a č k o m agencijom, jer spada na c. kr. povlašćeno prvo podunavsko parobrodarsko družtvo, na razliku od m a g j a r s k e, koja je bila smještena kod gornje varoši i koja je spadala na ugarsko parobrodarsko družtvo, koje se je lani razpalo.

Tiskom, troškom i nakladom **Drag. Albrechta.** Odgovorni urednik **Vjekoslav Klaić.**

Ovomu broju dodan je prilog od četvrt arka.

LISTAK.

Naše slike.

(Slika na strani 386. i 387.)

Prva slika naša prikazuje nam hrvatsku zadrugu, kako se spremila, da svetkuje najveći praznik u godini »božić.« Obredi za badnjega dana i božića svakomu su Hrvatu dovoljno poznati, te nam netreba, da jih sada na novo opisujemo. U dojdućem broju medjutim donieti ćemo ipak kratak članak o »badnjaku i božiću,« te ćemo razložiti u koliko su nam ti obredi sačuvali staropoganske uspomene.

Druga slika pokazuje nam vjeran lik poznatoga baruna Franje Trenka. Franjo barun Trenk (1711—1749) i njegovi »panduri« bijahu za vrieme austrijskoga nasliednoga rata strah i trepet svim neprijateljem carice Marije Terezije. Još i danas sjeća se svakolika Njemačka toga neustrašivoga vojvoda i njegovih hrabrih Slavonaca. Tko želi o njemu više saznati, neka uzme u ruke krasnu knjižicu našega zemljaka Luke Ilića Oriovčanina: Barun Franjo Trenk i slavonski panduri. U Zagrebu 1845. Tiskom i troškom Franje Župana. U toj će knjižici svatko naći dovoljno zabave i pouke. Bude li zgode i vremena, donieti ćemo i mi obširniji životopis Franje Trenka iz vrstnoga pera našega povjestnika, presvietl. gosp. Ivana Kukuljevića.

Crtice o Hollandiji.

(Nastavak.)

S toga porodi se strašan 80 godišnji rat, koji Hollandiju pretvori u republiku, domovinu znanosti, burzu Evrope, središte svjetske trgovine, u republiku, koje se gospodarstvo protezaše preko Jave, Sumatre, iztočne Indije i New-Yorka, koja istu Englezku na moru bijaše nadjačala, ter se mogla protiviti i združenoj vojsci Karla II. i Ljudevita XIV., i koja pače njeko vrieme slovljaše kao velevlast.

S bog unutarnjih prepirka pade Hollandija pod francezku vrhovnu vlast, i po tom bude u zemlji uveden francezki jezik i francezki zakoni. Od god. 1806. Hollandija je kraljevina, kojom je Louis Bonaparte, brat Napoleonov, kratko vrieme vladao. Poslie bitke kod Lipskoga pozovu Hollandezi iz Englezke sina posliednjega svoga državnoga predsjednika princa od Oranije, Vilima Fridrika, koji, odazvav se njihovu pozivu, dne 30. studenoga 1813. dodje u Scheweningen, gdje bi neopisivim veseljem pozdravljen i za souverenoga kneza proglašen. Iztjeravši kasnije iz svoje zemlje Franceze, zavjeriše se Hollandezi svomu knezu dne 30. ožujka 1814. kao knezu vladajućemu, od kojega doba vladaše on pod imenom Vilima I. do g. 1840., kada odstupi od vladanja u korist sinu si Vilimu II. — Od g. 1849. vlada u Hollandiji mirno i ljubljen od naroda Vilim III.

Podneblje je u Hollandiji vlažno i maglovito, zima obično blažja, nego u južnijih predjelih; nu često je zemlja zastrta tamnom, mokrastom, živci i pluća u djelovanju vrlo smetajućom magluštinom. Pače u sred ljeta dižu se iz livada i voda s večeri magle, i zato nećeš u sumračju naći skoro ni žive duše na ulici.

Mislio bi tko, da kraj ovakovih klimatičkih okolnostih trpi i zdravlje tamošnjega pučanstva; nu tomu nije tako. Hollandezi znadu već svoju djecu priučiti svim nepogodam i ona otvrdnu tako, da jim poput Spartanaca nenaškodi svaki vjetrić. Djeca odjevaju se sasvim slabom haljinicom, te hodaju golih nogu, ruku i otvorena vrata baš i za najjačega vjetra. Prema tomu i hrana je djeci posve jednostavna: na pol pečeno meso s varivom, sirova i u mak kuhana jaja i kruh s maslacem, dočim jim za piće služi mlieko, pivo i francezko vino. Bijaše izprva raznih dječjih bolesti; nu odkada se na ovaj način hrani, ponestalo, kako liečnici kažu, većim djelom vladajućih skrofulosnih bolesti.

Hollandezi, neizuzam ni odličnih gospoja, jedu mnogo, kao i Englezi, osobito mesnate hrane; za čorbu i kuhanu govedinu malo tko mari. Hollandezu o podne na stolu je obično: caviar ili ostrige, kuhan puran sušenim volovskim jezikom, umaka od pečurka, kuhan korun s umakom od gomoljika i kuhanim graškom, morski rak à la mayonaise, crême brûlé i kao poslastice sir, maslac i piškote.

Ovaj je objed, kako se uzme, obilan ili kratak; nu da je kojemu od štovanih čitatelja prilike vidjeti, u kolikoj množini tih hrana dolazi na stol, i kakovim to tekom i slašću, ter kojom brzinom Hollandez pod zubima sve promelje, ja kriva, ako mu se nebi stečki hitali, i ako nebi sažalio s njimi dieliti makar i nezaslužen objed. U Hollandiji tek nauči se čovjek pravo jesti. Da nespominjem obširno velikih, sjajnih objeda, koje imućniji Hollandezi u zimi daju, budi mimogred samo rečeno, da ti se kod takovih zajedno nasladjuje oko i usta u istinu pravom kneževskom sjajnosti. — Vele, da se je kardinal Bentivoglio izrazio jednom, da je bogato udešen objed u Hollandezah prvo, čim tudjinu mogu najviše ugoditi. Ovo je istina, samo bi ja još pridala dražestne iztočnom razkoši i bogatstvom urešene ljetne Campagne, kakovih ćeš badava i u istoj Italiji tražiti. Mogu reći, da nad Hollandijom, kakova je u ljeti, nejma na svietu dražestnijega, nejma ugodnijega boravišta. Campagna ponosom je hollandezkomu trgovcu; u nju zalazi on s cielom često mnogobrojnom obitelju u ljetu svake subote poslie podne, da tu odmori trudne žile, da se duševno za nov rad sabere.

Hollandez nepozna posjeta, barem nedrži jih potrebnimi primati, niti on sam rado posjećuje; njegova je kuća otvorena samo rodjakom i najbližim prijateljem kao i s njim trgujućim osobam. U zimi dogodi sa kadkada, da hollandezki bogataš otvori svoj salon, i pozove kogagodj; ali čim se svrše ove obligatne formalnosti, odmah se i posprema svila i kadifa, sakriva kitajski i japanezki porzelan, srebro i zlato ko sve skupa u stari svakidanji jednostavan red.

Hollandez od naravi je šutljiv i samotan, njemu nedopušća odhranjenje i razum, da pokaže svietu svoj sjaj; on nastoji izbjeći svemu, što bi moglo uroditi zavistju, da se podigne nad koga, o tom neće niti da pomisli.

Tako imala sam priliku vidjeti jednu od najuglednijih osoba u Amsterdamu, gdje bi vazda skidao svoje redove ulazeć u burzu, dočim bi svoju maljušnu kćerku pješke slao u školu i za najružnijega vremena, saznav, da i druge djevojke i boljih kuća tako školu polaze, i da su ju ove dražile, što se ona služi kolima polazeć u školu.

Hollandez ljubi rad i kućanstvo; familijarni mu je život najvećom slasti, to je njegov sviet. Po tom lasno će svatko prosuditi koli ga smeta nenadani posjet ko-

jega inostranca ili inoga nepozvanika, koga on u obće susreta hladno i promišljeno; nu zato ipak neće nikada uztegnuti svakomu svoje časti, uviek ti je pripravan zborom i tvorom pružiti pomoći.

Zadana rieč Hollandezu je sveta, na poštenje drži on strogo, i može se reći, da je Hollandez, ako i ne vazda ugodan i zabavan, ipak u družtvenom obćenju snosljiv. — Hollandez je veoma štedljiv, i to će biti uzrokom, te on podvori samo iz izobilja, radi čega vesela družtva, poput naših hrvatskih nećeš tamo naći, tim manje što je sve neizmjerno skupo. Ele za Hollandeza valja ona nehrvatska poslovica, da je nepozvanomu gostu u kutu mjesto.

Djecu priuča Hollandez već od mladosti na štednju i štovanje novca, koj jim se riedko kada daje, i to samo onda, kada ga je diete marljivim radom i dobrim vladanjem zavriedilo, da ga spravi u svoj štednjak, iz kojega će jih izdavati, kada nastane potreba odjeće, obuće ili u obće kojega koristnoga predmeta. — Neki odlični i bogati gospodin pripoviedi mi jednom, da je dvojicu svojih sinova poslao iz Amsterdama u Zaardam, i da jim je dao 50 Ctm., čim moradoše namiriti putni trošak i hranu, pak da su uz sve to djeca mu prištedila toliko, da su kupila u Zaardamu majci još gorušice.

Djeca hollandezka na brzo ti postaju samostalna, i čini se, kao da ovaj način gojitbe to pospješuje; tuj komu se hoće jesti, mora da zasluži, — nejma tuj toliko skitalica i fakina kao u nas, koji bi Bogu dneve krali.

(Dalje sliedi.)

O liku grofa Janka Draškovića.

U broju 24. našega časopisa „Hrvatska lipa“ prikazasmo našim čitateljem lik glasovitoga grofa Janka Draškovića. Original toga lika čuva se na vječnu uspomenu u narodnom zemaljskom muzeju. Da kažemo, odakle je ta slika.

Čitatelji naši sjećati će se dobro, da je vrli rodoljub Janko Drašković napisao g. 1838. brošuru: Ein Wort an Illiriens hochherzige Töchter über die ältere Geschichte und neueste literarische Regenerazion ihres Vaterlandes.“ Knjižica ova dojmila se živo srdaca rodoljubnih Ilirkinja (Hrvatica), te Janko Drašković postade ljubimcem njihovim.

Bijaše to 24. siečnja 1842. Na Bistrici, na župnom dvoru glasovitoga opata i rodoljuba Krizmanića našlo se taj dan nekoliko vrlih gospodja i gospojica, sve vatrenih domorodkinja. Bila tuj Ivana Čačkovićka Vrhovinska (rodjena grofica Šmidegg), Dragojla Štaduarka, zatim Paulina Krizmanić (kasnije supruga Ljudevita Gaja). Dragojla Štaduarka poče sa svojimi prevriednimi družicami razpravljati, kako bi se dostojnije proslavila uspomena na muža, koji je toli zanosno i srdačno rekao „slovo“ ilirskim kćerkam. Vriedne gospoje zaključiše, da se sakupe dobrovoljni prinesci po gospodjah, te da se dade načiniti velika poprsna slika grofa Janka Draškovića, i da se njom uresi tadanja dvorana čitaonice zagrebačke, kojoj je spomenuti rodoljub bio predsjednikom. U to ime sastaviše gospodje poziv na sve svoje posestrime ilirske te jih umoliše, da po mogućnosti za taj lik štogod doprinesu. Poziv taj glasi ovako:

Vedra i plemenita dušo!

Mi podpisane posestrime nakanismo sastavit jedno maleno od domorodkinjah kolo, koje bi proslavilo prevriednoga starca grofa Janka Draškovića, kano mnogo zaslužnoga domorodca i spisatelja zlatne nam posvetjene knjižice „Ein Wort an Iliriens hochherzige Töchter,“ i koje bi pred svietom izobraženim dalo dokaz, da i u našoj hàrvatskoj domovini imade ilirskoga naroda kćerih, koje znadu cieniti rodoljubno slovo prosvietjenoga našega velikoga domorodca.

Čini nam se pako za dostići svàrhu ovu u obziru domaćih okolnostih najshodnie, zamolit presvietloga grofa neka nam dozvoli, da sliku njegovu viešti umietnik u Zagrebu u dopàrsniku (Brustbild) s naravosličnimi cvietami (farbami) snimi; zatim pako namieravamo isti obraz putem kamenotiska do nekoliko stotinah umnožati dat. Izvornik (Original) postavit ćemo u pozlatjenom okvieru u dvoranu čitaonice zagrebačke, od koje je isti visoko zaslužni gospodin grof predsjednik; a dohodak od kamenotisnih prilikah koje će se običnim putem razprodavati, opredieljujemo kao jedan prinesak k glavnici čitaonice zagrebačke, kanoti domorodnoga zavoda, koj je od proslavljenoga grofa na korist i diku domovine u život uveden.

K cilju našemu trieba da složimo malu jednu glavnicu; zato pozivamo Tebe, mila po rodu i duši posestrimo ilirska na primierni prinesak, kako takodjer druge niekoje po izbor domorodkinje, kojih plemenito i nježno sàrdašce, kako nam je poznato, za dom i rod vatrenom ljubavi kuca, a bistra i umna glava buduću srieću uvidja, koja će našoj domovini svanut sa suncem narodnosti ilirske, razvite u duhu sloge, slobode i ljubavi.

Izvoli jednoj od nas podpisanih ljubežljivo mnienje Tvoje skupa s odlukom prineska obznaniti: mi smo pàrva 10 for., druga 10 for., tretja 10 for. srebra na taj spomenik zahvalnosti naše odredile.

Iskarno garleći cieluju Te, vedra i plemenita dušo

Tvoje

po domorodstvu posestrime:

Ivana Čačković Verhovinska, rodj. grofica Šmidegg,
Dragoila Štauduar,
Paulina Krizmanić, (poslie žena Ljudevita Gaja).

Dato na Bistrici dana 24. siečnja 1842.

Uz ovaj poziv napisaše vriedne rodoljubke takodjer pismo grofu Draškoviću, te mu saobćiše svoju namjeru. Janko Drašković odgovori jim na to sliedećim listom od 5. veljače ~~1875.~~ 1842

Milostive, ljubeznive gospoje!

Da me ljeta ne obuzeste, koliko me se prošla cena životovanja, i da mi dušno pripoznanje svakdan ne rekne, koliko zaostadoh činom za mojum željum i obštinskum potribum: doista Vaše milodarno pismo oholna bi me moglo činiti — —; ali sad gdi pod moima očima toliko vode u Save i Kupe preteklo jest; treba da trezan ostanem, i da uzdignenje, koje meni živomu dosudiste — za sad odmečem, i da Vas molim za tai blagodaran čin (ako ga još kašnije zaslužio budem) na ono doba, kad moje slike žive več nebude — kad me cerna zemljica pokrivala bude. — Da Vi meni nakan Vaš ne sobčište, onda bi bio mislio, da ste naumile dušmanskim smehom mene podverči, ele ovim putem niš mi ne ostaja, van Vama iskreno zahvaliti za Vašu dobru i domorodnu želju, i Vas moliti za trajanje Vaše milosti i prijateljstva protiva meni, osobito pako, i najverhovnie mi nadleži Vas moliti, da u ovom svetom domorodnom Duhu durma ostanete, i potomke Vaše u njemu vospitate. —

Uzimljam si sloboštinu za znak izkrenog štovanja i prijateljstva ove nekoliko slike na spomenak priazni odaslati, i ostajem z velikim veseljem sebe dobročinstvu Vašemu izručujući prijatel i sluga pokoran

Vaših milostih

Janko Drašković.

Makar da je vriedni grof liepim načinom gospodje od njihova nauma odvraćao, neuslišaše mu one ipak želje, već dadoše dogotoviti njegovu sliku, koja je danas dragocienim uresom našega muzeja. Velezaslužnim oko toga posla pokazao se je osobito Janko Čegel, koj je pozive razašiljao i prineske sakupljao.

Završujuć ovu interesantnu crticu iz dobe preporoda našega naroda, primjetiti nam je, da nam je obielodanjene listove blagohotno ustupio naš prijatelj i historik, velečastni gosp. Ivan Tkalčić. Uzgredno spominjeno, da će prevriedni taj gospodin za budući tečaj „Hrvatske lipe“ napisati obširan viekopis glasovitoga opata Krizmanića, te će tom zgodom priobćiti mnogo zanimivih spisa iz dobe ilirizma u Hrvatskoj.

Tiskom, troškom i nakladom **Drag. Albrechta.** Odgovorni urednik **Vjekoslav Klaić.**

Časopis zabavi i pouci.

Br. 48. U Zagrebu, 28. studenoga 1875. God. I.

Izdaje se svake nedjelje. Godišnja ciena 4 for.: poštom i domaćim u kuću 5 for. Rukopisi se nevraćaju.

Brdjanki djevojci.

Spjevao J. H.

Nerodila te gospa majka,
Nit povojem te zlatnim vila,
Nit priečila je prostog' daha
Nad koljevkom ti težka svila.
Sloboda već u koljevci ti
Zanjihala se tobom dievo,
I slobodan ti gorski vjetrić
Uspavanku je pjesmu pjevo,
I tisuće cielova osu
Na čelo ti i zlatnu kosu.

Oj slobodna ko gorski vjetar
I čista kano gorska česma
I bajna kano zlatan sanak
I lahka kano slavulj pjesma,
Dé prigni svoje nježne grudi,
Dé sažmi svoja usta meka,
Iz ranjenoga da mi srdca
U tvoje srdce zamnie jeka,
Da smami te ljubóvnom sjetom
Kô smamila si ti me netom.

Ti plačeš? — oj ta pusti suze
Nek biserom se na grud trune,
Oj kraljice mi divna srdca,
Oj sladka pjesmo moje strune,
Sirota zar? — aj čudne misli,
Ta kraljicom te ljubav čini,
Dé pogledaj me čarnim okom,
Na grudi mi se dušo vini,
U duši mi i srdcu što je
Oj brdjanko . . . to sve je tvoje!

Umiri se — ta sveg' ti eto:
Hôš zvieždjanoga dušo zlata?
Il' munje što se s gromom igra?
Il' sunčanoga biesnog' hata?
Il' smiešak dana — rujnu zoru?
Il' strujan romon morskieh vala?
Il' zlatnu suzu majke noći
Što rosom je na cvieće pala?
— Sve želja što mi tvoja kaže,
Što pjesnikovo carstvo smaže.

Paukove mreže.

Crtica iz života. Piše H. Badalić.

(Nastavak.)

Tada se slučajno upoznam sa nekom stranom djevojkom. Bila vam to modistica, djevojka od kakvih dvadeset godina, koja dodje iz glavnoga grada, da nas prostake naobrazi i modernizira. Ja došla k njoj u dućan, da nešta za maćehu kupim, a ona stane mene izpitkivati i reče mi, neka bi češće k njoj došla. A i ona se meni svidjela: svaki dan bih se do nje ukrala. Ona me nagovarala neka idem k njoj na nauku, da će me mnogo liepa naučit! Molila sam dugo otca, dok jednoga dana nereče maćeha: „Pa nek ide, pusti ju molim te, itako je nemogu trebat za ništa.“ Od onoga vremena sjedila sam čitav dan u njenu dućanu. Izprva mi se čudno činilo cieli dan radit, ali tada svikoh poslu i moja prijateljica bila posve zadovoljna sa mnom. Nego doskora

osjetih neku promjenu u sebi. Nikada me prije nije smetalo, ako je koji mužkarac došao u naš dućan: moja prijateljica Olga sa svakim se liepo razgovarala, i uviek kad bi stranac otišao, znala bi mi reći: „Ej i ti si mi guska nekakva; šta neprogovoriš i ti koju?“ A ja bi joj uviek rekla, da ja neznam, što bih govorila s onim, koga nepoznam. Ona mi se smijala i prietila, govoreći: „Još ćeš i suviše znati.“

Medju to navrših petnajstu godinu. Jednoga dana dodje u naš dućan mladi neki gospodičić. „Ta jesi li ti to, Milane,“ rekoh ja. „E da, jesam,“ uzvrati on i pogleda me tako, da sam do ušiju porumenila. A sjećaš li se, nastavih ja, kako smo se nekoč liepo igrali tamo za crkvom žmirka? Znaš ono, kad me nisi mogao dugo naći? A gle ti njega sad: brčići ga pošiknuli, ta mòre, ti si već gospodin postao! A gdje si mi do sad bio? — Milan mi reče, da je u Gradcu bio na trgovačkoj akademiji; sada je svršio nauke, te će kod svoga otca da bude u dućanu. Ej al i ti si se, Faniko, promienila — daj mi ručicu, reče on, ja ću te češće posietit, kad mi bude vremena. Dodji kad hoćeš, rekoh ja. Od toga vremena dolažaše Milan često k meni. Što se je tada meni dogadjalo, kakva mi se do onda neznana čustva poradjala u duši, to sve mi bijaše tada nejasno, ali mi je danas tim jasnije, pošto uvidjam, da je današnje moje stanje posljedicom moje da rečem mladjahne lakoumnosti.“

Tu zape Fanika, i prikri svoje lice rukami. Brzo se pak razabra i nastavi:

„Čemu da vam, gospodo, tumačim, što vi veoma dobro shvaćate. Moj Milan, ah mogah reći moj Milan i ja postasmo nerazdruživi: ja barem ljubljah ga svim žarom, a mogla sam biti uvjerena, da i on za me istu ljubav osjeća.

Bilo to jednoga večera, sjećam se ko da je jučer bilo. Ja sjedim sama u dućanu u mislih milenih, u mislih na njega. Eto Milana: sve mi se ljepši učini danas i miliji, sve sladje mi zboraše, sve me žešće cjelivao i grlio — i tada neznam kako, oh bože moj — svietlo se ugasnu mojih očiju, ja padoh u nesviest i snivah ugodan, mio sanak. Kad se prenuh, Milan sjedio uza me zbunjen: plaho me gledao i duboko uzdisao, a ja prevladana čustvom savijah ruke oko njegova vrata. Oj krasne dobe one — nikad je više natrag! Nu doskora se veselje moje pretvori u tugu.“

„Zar vas je ostavio Milan?“ zapita Maksim.

„Ne, gospodine, nije me još tada ostavio: dolazio je iza toga i po više puta k meni, i možebit više, nego je trebalo. Ali što mogah činit? Nego osjetih — jaoh nemojte dalje da govorim, ja osjetih iza nekoliko nedjelja strah i shvatih ono mjesto iz „Fausta“, koje prije čitajući nikako nisam razumjela, ono gdje Margareta u crkvi kleči, a glas joj iza oltara prieteći grmi: „O kako posve drugačije bijaše tebi nekoč, Margareto, dok si još u grudih imajući na polak boga, na polak djetinje igre, molitvice šaptala i ovdje klečala!“ Nisam smjela od straha i srama na ulicu. Milan o ničem neslutio. Al kad dodje vrieme, gdje već nemogah nikomu tajit, ja kažem Milanu sve. On se siromak upropasti. Ali budući bistra i dosjetljiva uma, na brzo se sabere i reče: „Faniko moja, nama je bježati odavde. Otac moj je strog i doista nikad nebi dopustio, da se nas dvoje po želji mojoj uzmemo. Ta koliko me je putij karao radi tebe, a ja ti nikad ništa nerekoh; koliko krat mi je prietio, da će me iztjerati iz kuće, ako se tebe neokanim. Čas je, Faniko, da na mah bježimo, čas je, da ja prije odem iz kuće, nego li me otac gola iz nje iztjera. U mene je hvala bogu prilično imutka, a uzeti od otca novaca za tu cielj nesmatram griehom. Daj mi ruku: danas osam dana putujemo u Gradac: ja sam ondje poznat, i skrbit ću za te!“ Šta mi je bilo drugo radit? Za onih osam dana ja spremih sve: Milan dolazio kao obično, i nikomu nebilo zazorno ništa. Pred večer onoga dana kad ćemo poći, Milan mi sve izpripoviedao, kako ćemo i što, te tako sutradan na večer sretno umakosmo iz grada. U Gradcu se smjestismo i nitko iz Hrvatske za nas nije pitao. Valja da je Milan otcu u pismu sve razložio, a ovaj nehoteći ga sramotit, nije ga tražio. Nije mu doduše ništa slao, al je Milan nešto od kuće ponio, a u Gradcu nadje brzo zaslužbe. A moj otac? E valjda je od Milanova čuo, gdje sam i zašto! Ja mu nisam od onda nikad pisala, i sad neznam, da li još živе.“

Opet Fanika prekide pripoviest; morade sirota poslužit nekojim gostom, koji se za to vrieme nabraše u kavani. Došavši za kratko vrieme k nama, nastavi:

„Mi življasmo u Gradcu liepo: ja sam medju tim dobila sinčića, krasno mužko čedo, ej da mi je ono bar na životu ostalo! Dvie godine bijasmo zajedno: Milan je svaki dan govorio, da će me uzeti, samo dok prodje novačenje, a ja se tješila tim. Tada na jednom stigne mu list od otca, da Milan ima doći na novačenje. Tu neima pomoći, valja se stavit. Još mi liepo reče Milan, neka s njim idem u Hrvatsku, ali ja nebih bila natrag pošla ni pod živu glavu. „Idi, rekoh, idi Milane, i brzo mi natrag dodji!“ I on ode, ostaviv mi nešto, čim ću živjet, a obeća takodjer svaki put poslat novca, dok se nevrati. Tako prodje mjesec dana: Milan zbilja pisao i poslao novaca, ali o povratku u Gradac ni rieči. Saznadoh, da ga nije uzelo k vojnikom. Valjda će sad doći, mišljah u sebi. Prodje drugi mjesec: Milan opet šalje novaca, ali o dolazku šuti. Počeh se bojati. Tada treći mjesec posla novaca, ali u široku i dugačku listu razlaže, da on nemože doći u Gradac, jer da ga je otac silom suzdržao i zaručio s nekom bogatom djevojkom iz S. Piše mi svoje jade: za dvie nedjelje bit će mu vjenčanje. Htjedoh se svladat, poći u Hrvatsku — al sram sustavi srdžbu moju. Oh kamena kukavice, što sad? Ostajaše mi čedo drago, sinčić naš — njega gajih i pažah, u njem življah i umirah za njega. Pa i njega mi uze bog, tko li! Oprostite mi, ako sam u nevolji zdvojila! Kad Milan začuje, da je mali Milutin (tako se zlato naše nazivalo) naglo umro, on presta pisati i slati mi novaca, što je sve do tada činio.

Sad ostadoh sama u tudjini: rado bih se kući vratila, al nikako nemogah. U toj nevolji mojoj sjetih se,

da sam ipak negdje nešta učila, odlučih dakle, bilo gdje, potražit si mjesto i naći zaslužbu.

Ali kamo da se obratim? Dok je Milan uza me bio, slabo sam marila razgledati se po Gradcu, a sad gdje me on ostavi, nevolja mi sjede za vrat. U to vrieme sluči se, da je neki mladi poljski plemić, hoteći putovat u Francezku, razpisao u novinah, nebi li koja djėvojka htjela biti njegovom pratilicom, i buduć da on sam nezna njemački, želi, da ovdje u Gradcu spozna koju gospodjicu, s kojom bi mogao poljski razgovarat i koja bi ga na putu pratila. Pročitam obznanu. Ali odkud meni poljski? Ej pomislih ja: hrvatski umiješ, a poljski ćeš brzo naučit! Tako i bi. Pokažem se tomu Poljaku. Ah gospodo, krasan vam bio to čovjek, mlad, kriepak, ljubezan. Plava mu kosa — —

„I plava brada", upade u rieč Vladan. „Nije li jednim okom malko škiljio?

„Za boga, gospodine, odkud vam sve to?"

A Vladan šuti. Tada sjetivši se Fanika mojih riečij, da sam ju negdje vidio, zaprieti prstićem Vladanu i nastavi:

„Rečem mu hrvatski, da želim s njim putovat. On me razumio, a i ja sam njega bar po nešto. Odputovasmo do skora u Pariz. Kako mi je dalje bilo, nemojte da vam pripoviedam. Nebijaše mi dosta, što sam se jednom u životu prevarila; nesreća moja htjede, da i drugi put zagrizem u gorku jabuku. Naskoro se pretvori moja pratnja u vruću ljubav. Oj bože moj, nismo li mi ženskinje sažaljenja vriedne: istom kakav mladić dodje, padne pred nama na koljena i vapi i uzdiše: „Madam, ja ljubim vas", a mi na mah povjerujemo, suze nam se ljeskutaju u očima — i ljubav nam i bez naše volje udje u srce. O, al ipak bijaše to za mene utjehom u onaj čas, a najposlije, vjerujte mi, i nemože srce naše mirovat.

U Parizu proživih s mojim plemićem (on se bar uviek tako nazivao), proživih s njim najugodnije časove; dosta vam je reći, tako mi je bilo, da sam uz njega zaboravila na Milana, na otca i — na Hrvatsku. Ja sam znala, da me on uzeti neće — al mene je tad već za udaju malo briga bila. Uživah časak, koji se pruža, uživah slasti, gdje i kakogod se pružale — a jaoh nisam veliku razliku činila, tko jih pruža.

Sedam godina bješe prošlo, odkako smo bili u tudjini. U to vrieme proputovasmo veći dio kontinenta zajedno: Ja naučila posve dobro poljski i francezki. Osme godine pod jesen, ah to bijaše pred pet mjesecij, odluči moj plemić poći u Poljsku, kako reče na imanje svoga pokojnoga otca: valja mu onamo stići još prije oktobra. Dodjosmo u septembru u Beč. Nastanismo se u prvom hôtel-u, i življasmo veoma udobno. Moj plemić u Beču nije spominjao o Poljskoj i svom imanju — a šta me se je i ticalo.

Nego vrag nespava. Kako sam bila nekoliko nedjelja u Beču, dobijem jednoga dana listić, u kojem prijatelj moj — neki Parižlija javlja, da je on za mnom amo došao i moli me, nebi li se mogao sa mnom sastat. Ej nesmijte se vi, gospodo! Od toga vremena ja se i Parižlija počešće vidjali — razumije se sve kradom od moga plavana. Tada na jednom poslije nove godine ulovi nas moj junak i — mali dvoboj izmedju njega i Parižlije odluči i moju sudbu. Jer na mah iza toga moj se plemić skupi i pobježe, a mene ostavi -- ej i pravo mi je!

To je sve, što još niste znali. Eto me sada ovdje, da ovomu bankrotiranomu trgovcu, uh da me samo nečuje — ovomu propalici pomognem kavanarskim poslom steći imetka. Od nevolje mi je, a šta ću?"

Mirno smo slušali pripoviest njenu. Meni pak činjaše se, kao da sam već mnogo takvih priča slušao: sve nekako na jedno izlaze.

„A, griešnice liepa" poče Vladan, „nije li onaj plavi delija u „Karltheatru" isti onaj vaš plavan Poljak. Ala baš ste škiljavca bila našla! Eto vama Maksima našega: ha, njegova bradica, to je bradica — a onda njegovo oko malko drugačije nego li u onoga škiljonje!"

„Nedirajte u našega prijatelja", šaptnu Hrvatica, i uštinu Maksima u ručicu, na što on blažen se sguri, ko da će sad nâ ospice dobit.

Prodje večer, prodje spominjanje. I prije nego ćemo poći, Maksim imao s Hrvaticom nešta tako znamenita šaptat, te smo ostali sasvim zapanjeni. Sve nešta čuh šaptom: Da, da, dvanajst!" Laku noć! —

X.

„Haj narode! Slava, slava: Maksim ima ospice." Tako doletio sutradan Kec na zajutrak.

„Diži se", okrenu se k meni, „diži se da idemo Karolini."

Odosmo u Karolininu kuću. Molimo služavku, da nas pusti do gospodjice.

„Al još nije obučena!"

„Brzo, brzo, stvar veoma silna, za boga letite." — I odleti služavka. Za pet minuta eto je: „Izvolite; gospodjica je gotova!"

Udjosmo ja i Kec kao dva pustinjaka, sgureni od žalosti i kano nehoteći kazat, u kojem poslu dolazimo. Tada Kec spusti silnu oraciju.

„Oh za boga ospice, ospice! Je l' moguće, ospice? Maksime, Maksime. Al ne gospodo, vi se šalite: ta to je dječja bolest, djeca to obično dobivaju!"

„O ne gospodjice, ne! Neima šale!"

„A ja ću na mah s vami. Idem ga tješit, dvorit. Oh moj zaručnik u ospicah — ne, ne, ipak nisu to ospice!"

„Oh pardon", počeh ja, videć da smo s ospicami nasjeli. „Pardon, gospodjice, moj se prijatelj evo zabunio: Maksim ima kozice, kozice, a to je još pogibeljnije — ah oprostite nije pogibeljno — al ipak jest u toliko, što bi tko drugi, kad bi ga posietio, dobio s mjesta kozice."

„Nemarim" hrabreno reče Karolina" „Idem na mah s vami. Odvedite me k njemu!"

(Konac sliedi.)

Karikature.

Humoristične crtice.

Poljski napisao Vincentij Sarniecki.

(Nastavak.)

Tvoje rieči sile me da plačem — odgovori Bonifacij — barem znadem, da imam prijatelja; ta sviet je tako hladan, tvrd kao živac kamen — nemari za suže pjesnikove! Budi sam, trpi sam, jer pjesama tvojih nerazume, sužam ti se rugaju, srce ti ranjaju; a kad ti boli iztroše mozag i spale srce u pepeo, kad izgubiš nadu na sve a život ti dosadi, kad vidiš, da se svi odieliše od tebe a ti da sam stupaš težkim trnjem posutom stazom života; — kako da se onda nebaciš u naručaj čovjeku, koj te jedini razumije na tom svietu.

Ti mi vabiš suzu na oko — prihvati plačnim glasom Jacint — izkreno ti se zahvaljujem na tvojoj ljubavi; uzdao sam se u tvoju ljubav i neprevarih se, liepe li uzajamnosti; Bonifaciju! ja te ljubim!

Junaci se grle.

G. Bonifacij, taruć si suze, koje mu se pomoliše na oči, nastavi:

— Oj brajane, neznaš, kako mi sveti, vječni plamen bukti u srcu. Ah! da mogu sve to, što ćutim izpjevat, kamenje bi ganuo. Ti mi nećeš vjerovati, kako me zdvojnost neka hvata, kad mi jezik nemože svih čuvstva izgovorit. Za mene bi bolje bilo da sam glasbenik, slikar; tu je materijal mnogo subtilniji, mnogo prikladniji izrazaju svetih čuvstva. Tako! dajte mi zvukove i masti, a ja ću vam dati djela, koja će ganut i nebo i zemlju; a ja vam dadem pjesama, koje će vas stravom napuniti; a ja vam dadem slike, koje će vam svojom uzvišenošću duše osvojit. Tako! zvukova i masti dajte mi, i eto mene umjetnikom!

Rakija je svoje učinila — razigrala mozag; izprazniv jednu bocu latiše se druge.

— Ah, tako, tako, dragi Wierszydłowski — opet će Kropelko, — sviet nehaje naših jada. Danas pa da i krasnoslovim onaj monolog Hamletov: „Biti ili nebiti“ ostao bi hladnim, makar bi plakao, dok bi krasnoslovio, ko mila godina, tad mi neizmami ništa ni jedne suzice . . . Takova su vremena . . takova vremena . . . suha . .

— Takova su vremena . . . takova . . . opetovo Bonifacij.

Rakija ih opojila.

— Hladno . . .

— Mrtvo . . . .

— Silan materijalizam . . .

— Pjesnici neće dugo gutat praha u toj suznoj dolini.

— Ni učitelji krasnoslovja . . .

— Bože moj! . . . Bože moj . . .

— Dragi Bonifaciju, budimo si barem mi prijatelji.

— Uviek tvoj . . .

— Do smrti . . .

— Tako, tako, dragi Wierszydłowski . . .

— Tako, tako, moj Kropelko . . .

— Dragi Bonifaciju.

— Sladki Jacinte . .

I nasta tišina, a za čas . . . hrkanje.

Junaci usnuli snom pravednika.

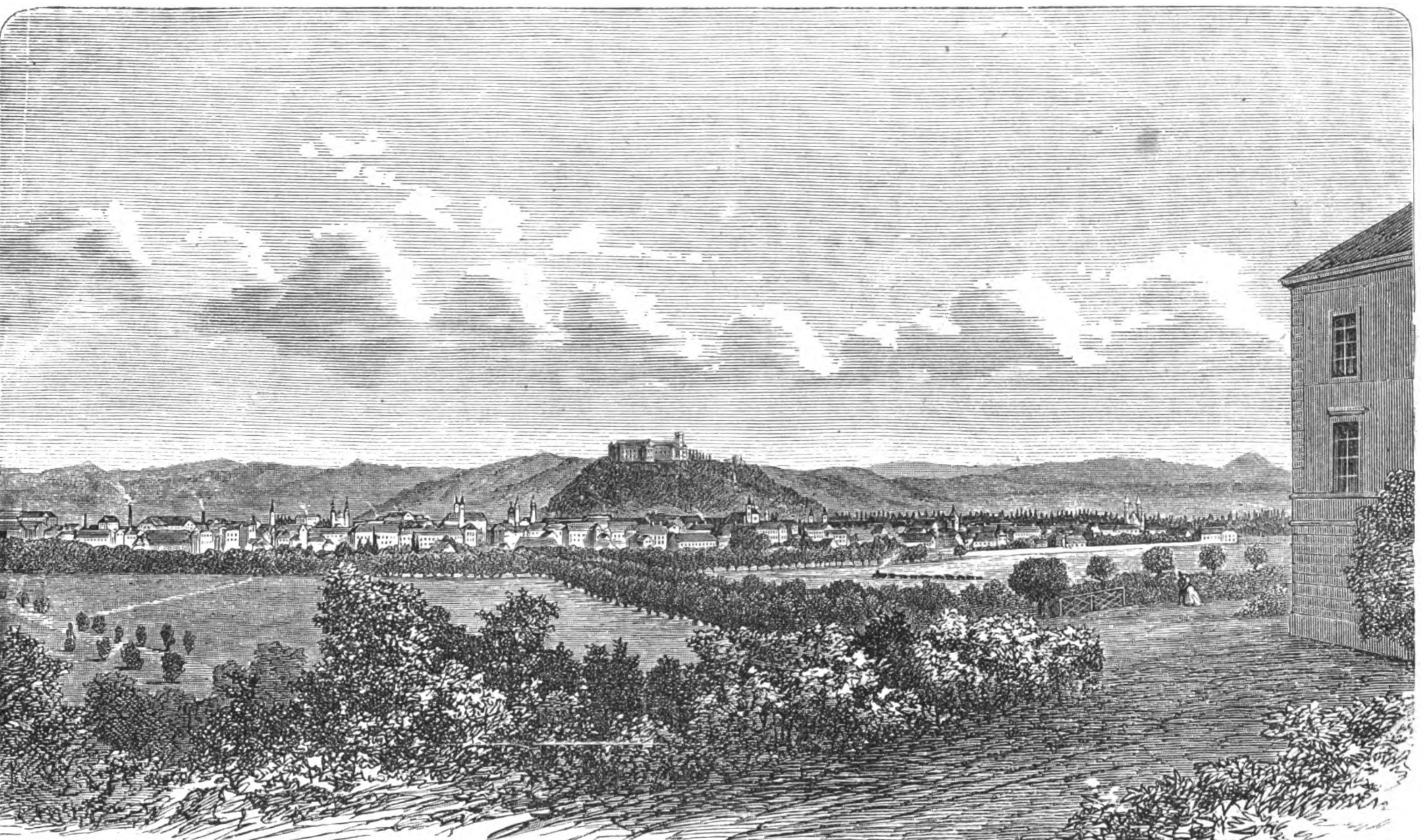

Petar Petrović (Pecija.)

IV.

I ja.

Junaci naši zamuknuli kô ribe — mislio Glišo — i sad je red na njega. A zašto ne? Na stolu boca, jedva što su ju načeli, segnut mu je tek rukom, pa eto ti gotova čina. To je upravo i poticalo Glišu, da počini zlo. Zakresiše se oči Gliši odglednu se po sobi, nebi li ga tkogod opazio i potegnu: nije loše, dakle jošte jednom. Pade mu na um: možda neće doskora biti takove zgode i to ga potaknu, te i po treći put gutne. I četvrti put potegnu: ta nije mogao Bonifacij — mišljaše i to posve pametno Glišo — kad je zadriemao, opaziti, koliko je u boci ostalo; srknu i peti put — ali nemišljaše na ništa. Pet puti gutnut — možda je to premalo? Ugrijalo to Glišu, za čas ugrijalo mu se i srce i to silno. Od takva je pitja čovjek i rječitim i čuvstenim; Gliši ležaše na srcu Marica. Ljubim Maricu, govoraše sam sebi — ah ljubim ju, samo što mi oči neizkoče kad ju gledam, a u srcu mi gori

LJUBLJANA.

kao, kao u peći; a ona ohola, ni da bi pomislila na me, veli mi da sam glupan. Ha! U dobri čas!

Iza tih sdvojnih misli potegnu Glišo šesti put. Zamagli mu se, noge stadoše mu klecat a on nastavi tepajuć:

A ja bi za nju sve učinio, skočio bi u vodu, u vatru, objesio bi se; takvog milostnika, košto sam ja, nenadješ u svietu. Ha! žene su takove, da mlada ni negleda sluge, već ona ti sanja o pisaru. Ha! Ali ja toga nedozvolim! Ubit ću se a neću dozvolit! Što? ubit ću se: bili to pomoglo? Alaj sam luda, već sam izgubio pamet. Ma još ću posliednji put kušat, bacit ću se na koljena, tako da, bacit ću se preda njom na koljena i zavapit: Draga Marice, Marice, Marice, moja Marice! Na tu viku bane u sobu Marica. Glišo poteti k njoj pa da će ju zagrlit — Marica mu trgne bocu, boca pade — probudi se Jacint i Bonifacij a Marica bježi gospodji da joj sve pripovjedi.

Jacint i Bonifacij se probudiše: jedan drugog gledao mamurnim pogledom ko da su se pitali, šta je to? Glišo nije znao za sebe: nije imao vremena, ko što ovi prijašnji, da se prespava.

Bilo kako mu drago, to je istina, da je na prijavu Maričinu dotrčala u sobu i gdja. Hermengilda i gdčna. Heloiza. Kako se one začudiše, kad ih Wierszydłowski motrio krvavim očima, a Jacint, komu takovi slučaji nisu bili neobični, poče tepati — a šta? sam bi si ga bog razumio!

Gdja. Hermengilda dosudi našim junakom, da moraju poći spavat, čemu se g. Bonifacij nije mogao opriečiti a Jacint, kog je Marica vodila u spavaću sobu za goste, još je svedjer brbljao:

S bogom draga gospoje, a kad se preobučem, bit ću tako sretan te ću položit cjelov na tu liepu ko snieg bielu ručicu moga dragoga prijatelja i školskoga druga. S bogom! S bogom!

I tako se svrši prvo „zasjedanje.“

Rapsodija II.

Muke pjesnikove.

I.

Žena se domišlja tajnam.

Započnimo tu rapsodiju dijalogom medj gdjom. Hermengildom i g. Bonifacijom.

Višnja moći, koja si nadahnula grčke tragike, ponesi i mene na krilih poleta, da uzmognem opjevati kutnje zgode našega pjesnika!

Dragi Bonifaciju — poče gdja Hermengilda supruga si pod nos — ti si doveo amo nekakvog bitangu, pijanicu, nekakvog učitelja krasnoslovja: a to je puki naslov, kojim je voljan prikriti svoj ništar. Krasnoslovac — a što uči? Kako valja piti. Dokazom si ti.

Gdja. Hermengilda nije znala da ima posebni dio krasnoslovja.

Umiri se, dušo moja — stade g. Bonifacij — ta to je poštenjaković, ta on je moj stari prijatelj, a ako nam je u glavah malko šumilo . . .

Malko! — prekinu ga supruga. Niste se ni na noguh mogli držat! I onaj zvekan Glišo sliedeć vaš primjer, opio se ko čep pa se kašnje natezo s Maricom; polupao lonce, razbio zdjelu koju sam nedavno u Varšavi kupila, isto se dogodi s tvojom zdjelom za šalatu.

A lopove! — viknu g. Bonifacij nu odmah se ublaži jer je uvidio, da dielak toga pada i nanj i na Kropelka — i nastavi: Sasto sam se opet iza toliko godina sa Kropelkom, stog se nečudi, što smo htjeli obnovit naše staro prijateljstvo.

Ali reci mi, zašto je on došao? Valjda ne radi toga, što ti je dosadno, ta imaš si skim prikratit vrieme: tu sam ja, naša kćerka, pa što ćeš više?

Prosti mi, moje drago, toga neće biti više — na moju čestitu rieč.

Ali šta će on ovdje? navali gdja. Hermengilda.

G. Bonifaciju bilo to težko kazati jedno, što je hotio iznenaditi svoju suprugu igrom, a drugo bojao se, nebi li mu gospodja stavljala kakvih zapreka, i nebi bio odkrio tajne, da nije medj ostalim takodjer trebao gdje. Hermengilde, koja bi mogla, kako je mislio Kropelko, veoma vješto odigrati koju od uloga. I tako je kolebao Bonifacij hoteć odkriti kašnje u zgodniji čas tajnu. Nam nije sudit o tom da li se je g. Bonifacij bojao svoje supruge; o tom šute kronike, a kad bi u istinu tomu bilo tako, to bi bio zločest znak uzvišena i junačka srca, kojim se ponose pomazanici Muza. Stoga mišljaše g. Bonifacij: Bi li joj kazao? a sviest mu valje odgovorila: jošte nije hora. Iza toga monologa sliedio opet dijalog.

Vidiš, drago moje, došo je on amo tako — i mahnu g. Bonifacij rukom po govorničku i doda: da se malko pozabavi, da se naužije seoskoga zraka.

Na svu nesreću zaboravi g. Bonifacij da u to doba godišnje nitko u tu svrhu nedolazi na selo, nasuprot da svatko, komu je moguće, bježi u grad. Gdja. Hermengilda, kako je bila bistra uma, shvati odmah tu nelogičnost u mislih našega pjesnika i nije oklievala: pokaza mu nesmisao njegvog navoda. Prisiljen tim načinom g. Bonifacij nastavi:

Oprosti, imam razloga, s kojih ti nemogu za sada kazati, pošto je došao amo Kropelko, ma kašnje znat ćeš sve . . .

U to odluči gdja. Hermengilda smjelo nasrnut i u skrajnju nepriliku stavit neprijatelja; i stoga zaprede u duši svojoj monolog (upravo košto je prije g. Bonifacij učinio) koji je glasio, ili bolje, koji nije glasio: Čudne mi tajne — i namah nadoveza: misli da je neću saznati.

Po tom baci sliedećimi riečmi smrtonosnu strielu:

Dragane moj, ta ja ću i bez tebe dovinut se tvojim mislim, nevaram li se, ti namjeravaš prikazati u našem dvoru svoju tragediju.

Ta striela razbi led, g. Bonifaciju odlahnu na srcu.

Malo prije priličio je g. Bonifacij djačetu, koje je sgriešilo te se boji kazne, a zatim jedva očekuje katastrofu, te želi da se samo prije dogodi. Težje je čekati kaznu nego li ju trpit. Stoga i kliknu veselo g. Bonifacij:

Pa kad bi tomu tako bilo? ti se nebi gnievila, ti bi pristala na to. Zar ne?

Sad je očekivao odgovor i možemo reći, očekivao je nemirna srca, kad najednom odgovori gospodja Hermengilda:

Dakako; a čudim se, da mi ti to kriješ i barma će se sastati što mladeži a Heloizi već je vrieme, pamti dobro, da se uda, da podje za muža. Ona želi tim više muža, što joj taj stari Kropelka pao u oči a ja se bojim, da nebi šta zla od toga postalo, jer to je djevojče svedj samo u samostanu sjedilo, a kad je izašla iz njega — eto ti skim se je najprije sastala; vrag nespava.

U tih psihologičnih razmatranjih bilo nešto istine, ali g. Bonifacij umjesto da odgovori, udari na sav glas se smijat.

Ha! Ha! čudne li ti se misli roje po glavi. Ha! Ha! ta izbi si to iz glave, jer u istinu, ja se moram smijat. — I nastavi: Glede kazališta, hoćeš i ti morat nešto žrtvovat: ti ćeš biti majkom. To mi nećeš uzkratiti! Heloiza će igrat kćerku; a to će upravo dobro doći, jer i u istinu obstoji medju vami taj odnošaj.

I odahnu g. Bonifacij, ko onaj koj sbaci sa sebe sav teret.

Ej prevejanče — odvrati gdja. Hermengilda ljubeznim glasom — učinit ću što želiš; bar ćeš imati zabave; veselje — ja ti ga neću kratiti. Da si mi zdravo! Nasmija se, ode i ostavi muža si na samu.

(Nastaviti će se.)

Osiek.

Napisao prof. Sl. Streer.

(Nastavak.)

Dalnji put prama doljnjoj varoši vodi takodjer pod liepimi drvoredi, koji se ovdje više razgranjuju nego oni prama gornjoj varoši. Nu na putu moramo se malko zaustaviti, pruža bo nam se ovdje zanimivi i neobični prizor. Jest to mala bugarska kolonija. Već lani iznajmilo je nekoliko Bugara neku ledinu, koju su pretvorili u njivu, gdje su tikve, ljubenice itd. nasadili. Ljetos jih je došao veći broj te su si dosta veliki prostor od više rali najmili, koji su preko cieloga ljeta neutrudivom marljivošću obradjivali. Treba je bilo samo njih gledati, kako su zemlju rešetali, kako su na trbuhu ležali te najmanjn travicu izpljeli. Ali zato je njihovo povrtelje najfinije, najukusnije i naše se gazdarice jako vesele, kad vide te Bugare sa njihovom robom na pijacu sjedjeti. Tim su ujedno neke puste ledine, koje niti marvi nisu na korist bile, pretvorili u koristna polja i najbližu okolica grada poljepšali. Najzanimivije je pako gledati njihov sistem natapljanja. Uz dravsku obalu, koja je baš ondje nekoliko hvati visoka, načiniše si jedan prokop, u koji dravska voda teče. Iz ovoga prokopa dižu sredstvom više točaka vodu u žliebe i od ovud ju puste preko cieloga prostora. Na večer, kad to rade, stoji puno ljudi okolo njih, te gledaju, kako ovaj jednostavni a ipak umni stroj, u kojem neima nijednoga gvozdenoga čavla, svoj posao vrši. Stvar je tim veće pozornosti vriedna, što su to sami prosti ljudi bez ikakva tehničkoga naobraženja, koje je njihov prirodjeni dar na to naveo. Naša radost se pako povećava, kad pomislimo, da su to naši ljudi, da je to naše gore list i naše ufanje nije netemeljito, da će se bugarski narod osloboditi težkoga iga, pod kojim stenje, svojom glavom i svojom rukom. Ovakovih bugarskih radničkih kolonija ima više niz Drave. Na jesen se vraćaju opet sa svojim dobitkom svojim kućam.

U neposrednom susjedstvu ovim Bugarom stoji nova bolnica, koja je potekla iz iste zaklade, iz koje poteče gori napomenuto sirotište. Njega bolestnika i uprava zavoda samoga povjerena je sestram milosrdnicam i za duhovne potrebe stoji ovdje jedan P. spiritualis. Ovaj zavod nije samo okrasom, nego pravom blagodatju za grad Osiek i za cielu zemlju.

U dolnjoj varoši ima jedna katolička crkva, posvećena imenu B. D. Marije sa visokim i jako liepim tornjem, onda stoji na glavnoj pijaci mala kapela M. Snieżne, onda ima jedna liepa pravoslavna crkva sa krasnim Manastirom. Ova crkva ima i drugih liepih starina, koje se izložene vide kod božjega groba. Imade nadalje jedna katolička i jedna srbska glavna škola; nu škole su u jako loših zgradah smještene i željeti je, da dolnja varoš u toj struci nezaostaje za gornjom. — Od tvornica nalazi se ovdje paromlin i pisara. Staklana je koncem siečnja ove godine izgorjela. Glavna, dosti prostrana pijaca je samo sa tri strane kućami obkoljena, na četvrtoj otvorenoj ulazi se neposredno sa drvoreda. Na ovoj pijaci drže se svakog tjedna veliki sajmovi za žitak i marvu. U obće je u dolnjoj varoši trgovina sa prirodninami smještena a ove su sveudilj u slavonskoj trgovini glavni predmet, koji ujedno daje najveći dohodak. S toga razloga nesmije stranjski, koji prvi put dolazi u dolnju varoš te ondje vidi ove većinom razi zemlje sagradjene neznatne kuće, po prvom očevidu odmah suditi, da je ovdje sama sirotinja. Dolnja varoš je, barma glede kuća, najkonservativniji dio cieloga Osieka. Tko ju je prije više godina vidio, te ju danas vidi, neće skoro nikakovih promjena vidjeti. Ali ako bi u gdjekoju od tih kućica malo dublje zavirili, našli bi ovdje liepe svotice i solidnije bogatstvo nego u mnogih liepih i novih kućah. — Na iztočnom kraju dolnje varoši nalazi se katoličko i pravoslavno groblje, jednim zidom opasano, sa liepimi spomenici i sa katoličkom kapelom. Buduć stoji na ovdje uzvišenoj obali, to ima odanle liepi izgled na ugarsku stranu. Nekoliko hvati za grobljem nalazi se „Paklo." Nu neka se nitko neplaši ovoga pakla, jer „ex hocce inferno datur redemtio!" Vragovi ovoga pakla znadu u istinu kadkada biti vražji, ali mnogi ljudi, osobito mlada gospoda, idu uprav zaradi ovih vražića onamo te se jošte vesele, kada jih jedan ovakav vrag pograbi i čvrsto drži.

(Nastaviti će se.)

Nešto o Pra-arijcih.

(Indo-europejcih). Napisao I. Milčetić.

(Nastavak.)

Al najljepše mjesto ide med timi naukami, koje rade o predistorijskoj dobi roda ljudskoga — komparativnu filologiju. Ova nauka osobito u pitanju o porieklu indo-europejaca slavi svoju najljepšu pobjedu. Što je sravnjujuće jezikoslovje? To je znanost o jeziku, znanost koja sravnjuje i proučava svestrano pojedine jezike, dieli ih u razrede i dokazuje njihovu veću ili manju srodnost, te iz samog jezika izpituje njihovo i kulturno stanje pojedinih naroda u predistorijskoj dobi i njihovo porieklo. To je nauka posve nova — nauka XIX. vieka.

Sravnjujuće jezikoslovje odkrilo je onu čarobnu koprenu, koja je do ovoga vieka zastirala predistoriju našega plemena. Sloveni jesu po poriekļu braća Francezom, Inglezom itd., al ipak oni stupiše na pozorište svieta istoričnoga istom poslije Krsta, posljednji med svojimi suplemenici. Čitav srednji viek, pa i do najnovijeg doba bijaše ljudi, (osobito u susjeda naših Niemaca), koji držahu Slovence za azijatsko, turansko pleme, kao i Magjare. Noviji lingvisti bijahu prvi, koji sjajno i nepobitno dokazaše, da su Sloveni takodjer grana t. z. plemena arijskoga (indo-europejskoga ili kako Niemci rado kažu indo-germanskoga), koje je i po prostoru, što ga zauzima i po umnih darovih i velikih zgodah prvo na svietu.

Čim su lingviste došli do osvjedočenja, da su narodi stanujući med atlantičkim morem i stražnjom Indijom po jeziku srodni, počeše izpitivati, u koliko se to jezikom dade, izvor toga zajedničkoga debla. Buduć je to mlada nauka, to se nije još svagdje došlo do nepobitnih rezultata, već imade samo raznih ipoteza. Ima raznih mnienja o tome, gdje bi se imala tražiti pradomovina Arijaca. Jedni tvrde, da je Azija koljevka našega plemena, a drugi opet Europa.

Običnija, prvotnija i uvaživanija ipoteza jest ona, koja brani azijatsko porieklo, po kojoj imala bi biti pradomovina Arijaca negdje u srednjo-azijatskoj visočini ili kako Pictet veli: „velika visočina iranska, taj ogroman četverokut, što se proteže od Inda do Tigra, pa do Eufrata, od Oxa i Jaxarta do zalieva perzijskoga.* Mislilo se je i na Indiju, al kašnje se je dokazalo, da nisu ni Indijci u Indiji autohtoni - prasjedioci, već naseljenici. Dakle u onih visočinah azijatskih, gdje je priroda najveličanstvenija na svietu, imao je živjeti narod, koji je govorio jezikom, iz koga su se malo po malo razvili svi arijski jezici. Iz tog kraja počeše se pojedine grane seliti, jedni (Indijci) jugoiztočnim, a sve ostale zapadnim pravcem. Novija ipoteza veli: nije Azija već Europa koljevka arijskoga plemena. Proti ovakovoj tvrdnji vojuje tradicija staroga, srednjega i novoga vieka, pa niti dokazi pristaša ove teorije nisu uviek presretni.

Englez Latham bio je prvi, koji je s takovim mnienjem izašo na vidjelo. Neki ga u tom sliediše. Imade ih koji htjedoše dati svojim tvrdnjam neki prividni znanstveni značaj, imade opet, koji su branili takova šta s isto tolikom smjelošću, kao i nekompetentnošću. Pristaše europejskoga poriekla indo-europejaca u svojih dokazivanjih miešaju pitanja antropološka i lingvistična, dočim je ovo pitanje po mnienju Hovelacque-ovu čisto lingvistično. Ako su već negda indo-europejci govorili jednim jezikom, to nestoji, da su oni bili i jednoga tipa, kako bi to htjeli neki, jer tip se mogo već iz početka mienjati doticajem indo-europejaca sa drugimi plemeni.

I jedna i druga ipoteza pruža važnih razloga, al do sele dokazi prve mnogo su temeljitiji i naravskiji. Svi razlozi još izcrpljeni nisu, pa nadati se je, da će se i to pitanje skoro riešiti.

Lingvistika je pokušala protražiti i izpitati jezik, kojim su Arijci za zajednice svoje govorili. Tim iztraživanjem došlo se je do osvjedočenja, da je taj jezik bio formalno dosta liepo razvit. Schleicher je tako daleko pošo u to, da je čak sastavio člančić u jeziku, kojim su po prilici govorili naši praarijski pradjedovi!

Ako i jeste to samo smjeli pokus, to ipak nam posviedočava, koli daleko već je doprlo sravnjujuće jezikoslovje. Ali lingvistika nenastoji samo izpitivati formalnu stranu praarijskoga jezika, dapače ona živahno promatra i pojedine rieči t. j. njihov sadržaj i smisao, pa iz toga izvadja, kako su živjeli stari Arijci, dakle razjašnjuje nam njihovo kulturno stanje. Pa na koji to način biva? Sravnjujući jezikoslovac motri pojedine rieči u raznih arijskih jezicih, pa kad n. pr. nadje u više njih rieč jednako za zlato, tad on može za sigurno zaključiti, da su svi Arijci, kad su još jednim jezikom govorili, poznavali zlatnu rudu. Na taj evo način možemo mi danas predstaviti si prilično vjernu sliku o arijskom plemenu, kad je ono pred nekoliko hiljada godina u zajednici živilo. U tom iztraživanju prednjači jezikoslovje svim naukam, koje pri tom mogu štogod kazati, jerbo kad sva sredstva uzmanjkaju, jezik je još jedino pouzdano vrelo. Po tom možemo lako pojmiti one rieči glasovitoga Maxa Müllera, da u svakoj rieči čitave poviesti sakrite leže. Takovim iztraživanjem dokazalo se je, da nije nipošto bila primitivna kultura Arijaca u posljednje vrieme njihova zajedničkoga živovanja. Obitelj bila je prilično liepo razvita. Nenalazimo tu samo pojmova za glavna lica u obitelji, kao otac, mati, sin, brat, sestra, koje nalazimo i kod sasma primitivnih naroda, dali i takovih, koji pokazuju na vrlo razgranjene obiteljske odnošaje. Sluti nešto i na monogamiju Arijaca, a može se uzeti, da nisu u posljednje vrieme bili samo ribari i lovci, što je najniži stepen kulture, već pastiri.

(Nastaviti će se.)

* Revue de Linguistique et de philogie comparée. Par M. G. de Rialle. VIII. 2. Paris. 1875. str. 135. i 139. Hovelacque je ovdje u obće vrlo konservativan, te s velikom opreznošću izriče u tom svoje mnienje —. Takvi su većinom Francezi, dočim Niemci neustručavaju se tvrditi i stvari posve nemogućih.

Tiskom, troškom i nakladom **Drag. Albrechta**. Odgovorni urednik **Vjekoslav Klaić**.

Ovomu broju dodan je prilog od četvrt arka.

LISTAK.

Naše slike.

(Slika na strani 394. i 395.)

Nedavno donesosmo u našem listu lik vrlog vojvode hercegovačkih ustaša, Miće Ljubibratića. Danas opet eto slike drugog ustaškog vodje, glasovitoga Petra Petrovića, kojemu nadjenuše Turci ime »Pecija,« te koj si odabra za bojno polje sjevernu Bosnu uz Savu. Junački Petar Petrović žrtvovao je već sve svoje za rod i domovinu; on pade dne 10. rujna o. g. junačkom smrti sred Save.

Pecija se rodio godine 1826. u krajini (turskoj-hrvatskoj) u selu Buševici, od porodice Petrovića. Imadjaše osmero braće; on bijaše mezimče. Braća su mu neka pomrla, neka izginula, a dvojica i sad žive u Austriji. U djetinstvu bješe pastir; no pošto mu Turci ubiše nekog srodnika, odmetne se u hajduke. Turke je nemilice tražio i ubijao. God. 1858. u bosanskoj buni odlikovao se kao neustrašiv borac za slobodu narodnu. Pecijino ime bijaše Turcima užas. Ali tko će turskoj sili odoljeti? I onda je jadna raja na veri prevarena bila. Braća joj obećaše pomoći, ali u zaman sve čekanje. Ustanak je bio ugušen; Pecija je s tužnim srcem prešao u Austriju, gdje ga neka prodana srbska duša izdade austrijskoj vlasti. Austrija ga predade Turcima kod Novoga, a Turci dočepavši ga u svoje pandže, neznadoše šta će od radosti. S velikom pratnjom odvedu ga u Bihać, a sa još većom iz Bihaća u Petrovac, Ključ, Pazar, Jajce, Travnik i preko ovoga, u Sarajevo a odtale u Carigrad i to sve pješice u težkom sindžiru. U Carigradu bude osudjen na 20 godina težke robije u lancih, a neko vrieme kao i živinče pripet za kolac. Nalazilo se braće, koje se za njega zauzimahu i najposlje Turska, nekazujući svoje namjere, posle ga u Bosnu, da ga na licu mjesta pogube. Ali on, kad je došao do manastira Banje blizu srbske granice, gdje ima mineralne vode, umoli svoje vodje, da tu dva, tri dana predane, nebi li se zdravljem on i oni oporavili, Ovi se smiluju i on otalen sretno umakne u Srbiju. I oti ovdje su znali, da je junak i da će im trebati, kad kucne čas, ali su se ipak nepravedno prama njemu pokazali, odrediv mjesečno 4 d. ces. (takvome junaku, a drugi pašinski ortaci uživaju po 30 d. ces.) i to da služi kao — pandur u kragujevačkoj topolivnici. Kad je čuo, da je buknuo ustanak u Bosni, naš je junak zaživio novim životom. Iz prva mu nedozvoliše, ali najposlje sokola nitko nemogao zadržati da neprhne u pomoć svojoj braći. Jedan Srbin, koji je putovao s njime austrijskom stranom na kolih, pričao je, kako je Pecija, čuvši iz Bosne pisku i jauk, više puta izkakao iz kola htjeo naplivati na Savu, da ga nije on zadržao.

Dospjev u Bosnu, sakupi oko sebe liepi broj ustaša, te nastojaše sa drugovi svojimi, napose sa Ostojom Kormanošem, da ustanak u Bosni čim dalje razširi. Ali tu ga snadje junačka smrt.

Junačku smrt Petra Petrovića i druga mu Ostoje Kormanoša opisuje očevidac ovako:

Dne 9. rujna, zatim 10. rujna, na usječenje, bijahu dva žestoka boja. Prvi bijaše na Jablanici, a drugi na Gašnici. U oči Usječenja sastadoše se čete: Pecijina i Ostoje Kormanoša, te poslie duga boja s Turci očistiše savsku obalu od Turaka, koji bijahu tu u velikoj masi sakupljeni, da preprieče prevoženje četa i orudja.

Tu ustaši tako se junački borahu i Turke razbiše, da su vratolomno u Staru Gradišku odletili. Mrtvih Turaka ostalo je 86 i 29 ranjenih. Ustaša pogibe 9 ljudi i medju njimi Dušan Vučković, »komunista«, rodom iz Banjaluke, a djak na velikoj školi u Biogradu. On je svoju glavu dostojno zamienio, ubiv tri Turčina i rekav posljednju rieč: »udrite braćo skotske izjelice naroda.«

Poraz Turaka i očišćena od njih savska obala divno je ustaše obradovala, a Turke zaplašila, ali nerazumno junačtvo Pecijino i Ostojino pretvori tu radost u žalost. Jer uzev obalu, razdieliše svoj tabor na četiri čete i postaviše jih u bližnje krajeve. Njih dvojica ostadoše na obali pod brdom samo sa 46 momaka, da nuždne poruke primaju. U to vrieme od 18. sati učiniše vojvode ono, što stari Srbi na Marici rieci: opiše se slavom i pićem, te učiniše tri pogreške: prvu, što na najopasnijem mjestu samo nekoliko drugova zadržaše; drugu, što se tu tako ponašahu, kao da su van svake opasnosti, i treću tu, što u času očevidne opasnosti po savjetu ustaškog odbora nehtjedoše bar sebe od propasti spasiti, rekav: »Ni milijun Turaka mi se nebojimo.«

Sutra dan pred podne navale tabori Turaka, sakupljenih od Gradiške, Banjaluke i Orahove, te jih u bogazu kraj Save pod brdom obkole. Tu se užasna borba započne. Šaka ustaša tako se junački borila, da je 1500 Turaka tri puta natrag suzbila, koje je redovna vojska golimi sabljami u boj nagonila i povraćala. Bilo jih je, koji su na koljena padali pred askerom »carskim,« veleći: »Ubijte nas, ali tolikomu napadaju gjaura odoljeti nemožemo.«

Pecija i Ostoja doista su se junački borili, ali natjerana turadija, potaknuta »humeti-muhamedom,« tako silno navali, da šaki junačkih ustaša nije drugo preostalo do izginuti, ili preko Save bježati, jer su sa suha sa sviuh strana užasnom silom obkoljeni bili. Pecija je vikao, da tu braneći se izginu, a Ostoja izda nalog, da se ostatak četnika u deregliju, ondje stojeću, ukrcaju, te da bar njih dvojica živi ostanu. Peciju silom povuku u nju, odakle su se jednako branili, dok jih nekoliko stotina iz plotuna taneta neoboriše obojicu na sred Save. Medju mrtvimi vodjami ležalo je mrtvih ustaša 28, a ostalo sve po nekoliko težkih rana dopalo, Turci pogubiše dvojicu vodja i održaše pobjedu, ali jih je skupo stalo, jer jih je 220 mrtvih i 60 ranjenih ostalo.

Tako se svrsi bitka na Gašnici. Preostale čete ustaške povukoše se u planine pod vodjami Damjanićem i Babićem.

Druga slika predočuje nam glavni grad naše posestrime Kranjske — liepi slovenski grad Ljubljanu.

Ljubljana se stere na širokoj i liepoj ravnici, koja je naokolo planinami opasana. Sredinom grada protiče riečica Ljubljančica, koja blizu sv. Petra izvire, te se pod imenom Pivke u postojnskoj špilji gubi. dok se najposlie kod Vrhnika po treći put pod imenom Ljubljančice neukaže. U Ljubljani je Ljubljančica sa pet mostova premoštena, te se pol drugi sat od Ljubljane u Savu ulieva. Na desnoj obali njezinoj prostire se veća, a na lievoj manja strana varoši sa starim gradom (Schlossberg.)

Grad Ljubljana sastoji od nutarnje varoši i od pet predgradja. Ulice su joj većinom uzke i neravne; glavni trgovi naprotiv liepo potaracani i čisti. Od sviju trgova je najveći i najživlji narodni trg (Congressplatz.) Od javnih se zgrada odlikuje napose stolna crkva sv. Nikole

sa krasnimi slikami od Quaglia i Langusa, župna crkva sv. Jakoba, opatička crkva i evangelička crkva u byzantinskom stilu. Druge su zgrade znatnije: viećnica u staronjemačkom slogu, biskupski dvor uz stolnu crkvu i palača kneza Auersperga. Znatan je i stari grad na Schlossbergu, koji je za francezkih ratova mnoge pretrpio, te sa kojega se prostire krasan vidik prema Triglavu i Pivki — planini. U tom se Schlossbergu zatvaraju sada zločinci. Od spomenika vriedno je spomenuti krasni spomenik (u Sternaleji) slavnomu vojskovodji Radetzkomu, što ga je glasoviti Fernkorn (1860) izradio.

U Ljubljani imade veoma mnogo znanstvenih, učevnih i dobrotvornih zavoda. Tu imade bogoslovni licej, velika gimnazija i realka, javna knjižnica, muzej, trgovačka i gospodarska škola. Od družtva napominjemo historijsko družtvo, juristično i medicinsko družtvo, veoma važno družtvo »Slovenska matica« itd. Ljubljana je sielom zemaljskoga kapetana i biskupa sa kaptolom. Budué da Ljubljana leži na željeznici, što no spaja Beč sa Trstom, to je taj grad i sa trgovačke strane veoma važan.

Okolica Ljubljane je prekrasna. Liepe aleje od kestena vode u krasni dvorac i perivoj Tivoli, koji je prije pripadao Radetzkomu.

Stanovnika broji Ljubljana do 23.000 Slovenaca i Niemaca.

Ljubljana je od najstarijega vremena bila vele znamenita. Za rimskoga vladanja zvala se Aemona. Oko g. 1200 pade grad pod vlast kranjskih vojevoda. Kralj Otokar II češki osvoji ju g. 1269. Oko g. 1416 bude Ljubljana zidovi opasana, te postade poveljenim gradom. Za vremena francezkoga gospodstva (1809—1813) bijaše glavnim gradom kraljevine Ilirije te sielom francezkoga gouvernera. U obćoj poviesti steče si znamenitost, kadno su se u njoj g. 1821. nekoji evropski vladari sastali, da viećaju, kako bi talijanski pokret utišali (Ljubljanski kongress).

U najnovije vrieme dočekaše braća Slovenci već nekoliko puti nas Hrvate veoma gostoljubno u svojem glavnom gradu — u bieloj Ljubljani.

Crtice o Hollandiji.

(Nastavak.)

Kako rekoh, tuj se netrati ni vrieme ni novac; nu nemisli zato nitko, da Hollandez nije i čovjekoljub, da nije dobrotvor, da neće pružiti ruku pomoćnicu sirotinji. Dokazuje to sam grad Amsterdam, gdje ti za svaku pojedinu sektu ima posebno sirotište i bezplatna škola, koje su utemeljile, i koje uzdržavaju same privatne osobe. U mjestu Zeist kod Utrechta, koje broji jednu tisuću duša, nalazi se krasno sirotište, koje bi na čast služiti moglo i kojemu od povećih gradova. Svakomu se pozivu, gdje valja siroti i nesrećom postradalu nevoljniku pomoći, odazivlju Hollandezi punom rukom, i za čas će ti dobrovoljnimi prinesci izbaviti poštenjaka iz nevolje. Tako zapisa neki trgovac u Rotterdamu, koga su obće držali velikim škrtcem, budući mu niti odjeća, niti obuća, a niti sam stan neodgovaraše imetku, poslie jedne velike povodnje za stradajuće 50000 franakah. — Da uzmogne n. pr. mladić oženiti djevojku bez miraza, rado će gospodar povisiti mu plaću za 500 for.; a osobito su Hollandezi darežljive ruke, kada se radi o zbirki umjetnina i knjiga. Tuj ćeš naći dosta privatnih ljudi, u kojih se nalazi zbirka umjetnina i knjiga od velike ciene, koju su ili baštinom zadobili ili svojimi žuljevi nabavili.

Svi skoro muzeji i galerije slika nabavljeni su dobrovoljnimi prinesci ljubitelja umjetnosti: naturalista, samo šteta, što nijednoga ovakova zavoda nemožeš bezplatno posjetiti. U tom obziru u Italiji baš je protivno od Hollandije. U Italiji u sve je ovakove zavode slobodan ulaz, tuj može učitelj naučati, a djak učiti se.

Čovjek, naučen gorskim predjelom, stupiv na hollandezko zemljište, slabo će se uzradovati. I meni bijaše u duši nekako čudnovato, kad sam prvi put ugledala ovu zemlju, u koju sam došla s ponositih českih gora; preživahno lebdijaše mi pred očima slika česko-saksonske Švicarske, koju je majka priroda nadarila najkrasnijimi svojimi darovi. — Svedj ravnijom i jednostavnijom prikazivaše mi se ta zemlja, pače Amsterdam, cilj moga putovanja, koji krivo zovu sjevernom Venecijom, nije niti najmanje ugodno tisnulo u srce moje. Nepomična, nečista, kalna vodurina u kanalih, visoke tamne kuće, uzke ulice, prazni brežuljci, tihi ozbiljni ljudi uznemiriše moju dušu. Ja sam u trgovačkom gradu od po prilici 280.000 stanovnika očekivala neprestano neumorno kretanje i micanje i buran život, a kad tamo, tuj o svem ni govora, tuj sve mirno i tiho, svi se poslovi obavljaju u tišini; jer Hollandezi štede i govorom.

Da nadješ dopadnosti na Hollandiji, da ju obljubiš, valja ti stupiti malo dublje u središte njezino, i to ljeti, kada ti je svako selo pravi grad, kada ti je ova umjetna priroda mali Eldorado.

Sve su skoro kuće u Hollandiji gradjene na isti kalup, i čitavom se zemljom križaju nebrojeni veliki kanali, koji tuj spajaju gradove, kao što kod nas državne ceste. U svakoga tih skoro gradića ima kakova osebitost ili historička uspomena. Delft n. pr. ima grobove nekadanjih državnih namjestnika i inih glasovitih muževa; a Haag je više od dva stoljeća već pozorištem hollandezke politike, bivši sjedištem državnih namjestnika, dočim danas tu obitava kraljevska obitelj, diplomatičko tielo i ini visoki dostojanstvenici, kao što i najvole tu boraviti inostranci, koji posjećuju Hollandiju. Haag je nadalje izmedju svih hollandezkih gradova najvećma oddan francežtini. Tuj je francezko kazalište, francezki saloni i t. d., pak i u trgovinah i na javnih mjestih sve te tuj skoro susreće jezikom francezkim. — Kuće su izgleda prijazna, a ulice veoma široke, i raznovrstni, nasadi, gusti, da niti sunčani traci nemogu skroz dopirati, množina villa, ljepotom i ukusnom gradnjom jedna drugu nakriljujuće, čine bližnju okolicu vrlo dražestnom, dok najednom prestaje sva ta ljepota; jer čim podješ dalje, na jedan mah sliedi puka pustoš, i samo tu i tamo vidiš koji pjeskoviti briežuljak, ribarske kolibice, ter turobno sjeverno more s kupalištem Schewenigen, koje polazi mnogo ljudi, i koje ima silu zagovaratelja, premda ja nenalazim nigdje većega kontrasta, nego baš u tom kupalištu i okolišu mu.

Leyden, glasovita je varoš zbog svoga sveučilišta, u koje grne mladež sa svih strana svieta, i to ti je ono mjesto, gdje god. 1574. načelnik gradski Van de Werf za obsiedanja grada, svojim gradjanom, tražećim od njega, da otvori neprijatelju vrata, i da jim gladnim poda hljeba, hrabreno uzkliknu: Bürger i t. d. —

(Gradjani! hljeba nejmam, evo vam mač, podielite medju se moje tielo, i nahranite se; ja svoje zakletve pogaziti neću, ja ću grad braniti,) — Zastidjeni ovim gradjani prestadoše napastovati načelnika predajom grada, ter stadoše Španjolcem ovako govoriti: An. i t. d. —

Po tom borahu se neustrašivo proti neprijatelju tolikom hrabrosti, da su Španjolci doskora počeli uzmicati i ostavljati grad.) (Dalje sliedi.)

Tiskom, troškom i nakladom **Drag. Albrechta.**

Odgovorni urednik **Vjekoslav Klaić.**

Časopis zabavi i pouci.

Br. 49. U Zagrebu, 5. prosinca 1875. God. I.

Izdaje se svake nedjelje. Godišnja ciena 4 for.; poštom i domaćim u kuću 5 for. Rukopisi se nevraćaju.

Čudna priča.

Spjevao J. H.

I.

Cvieća su dani minuli, dnevi jesenji tu ste,
Minuo šapat drveća, livade, šume puste;
Pruži mi dušo tamburu, pričat me želja uze,
S ote mi priče letile licem su često suze:
„Mala je bila kućica, šumili nad njom bori,
Više se nad njom lastili gospodski bieli dvori;
Tuj je u dvorih živio vojvoda uz svog sina,
Dolje pak sliepac s kćerju si, znala ju sva planina.
Čudno joj oko lieskalo, crni joj bili prami
Tek da te jednom pogleda, pak te i odmah smami,
Tanan je stasak djevojci, tek su joj lica blieda,
Smieh joj sa usta rumenih, kô da se trgnut neda.
Šta li je pitaš djevojci? jutrom se rano kreće
Sjetno i bolno reko bi: redati u vrt cvieće . . . .
Ali sve tiho, tajice, oko joj crno roni
Gore gdje pozdrav jutrenji s crkvice dvorske zvoni,
Roni sve tiho, tajice — možda i njega srete . . . .
Mani se toga djevojko — gospodsko to je diete . . .
Ali ti zaman savjeti, oko joj na njem posta,
Jednom ga tekar vidjela, al joj je bilo dosta . . . .

II.

Žarko se sunce lieskalo, pa mu se zlato runi,
Zlatnih mu traka vojvodski dvorovi već su puni:
„Da si mi zdravo sunašce! vojvodin sin se skoči,
Liepo si sunce, ljepše su dragine crne oči . . .
Čudno joj oko lieskalo, crni joj bili prami,
Tekar me jednom pogleda, al' me i odmah smami . . . .“

Sina si zove vojvoda: „Vidiš moj sine, reče,
Star sam i slab već sine moj, žiću mi došlo veče,
Namriet ću tebi vojvodstvo, lovore na njem beri,
Tek si izberi družicu, gospodskih dost je kćeri,
Neka ti narod i tebe s priestolja sjajna grije,
Baš kô sa briega sunašce zlatno si inje sije.“
„„Gospodske kćeri neću ja, ponosom sin mu vrati,
Ako je uz tu pogodbu, priestolja natrag na ti.
Srce mi nikad vladati želilo otče nije
Osim u srcu njezinom kolibe usred tije.““
Namršti čelo vojvoda: „Znadem te ludi sine,
Ali znaj nikad dirnuti ustnicom nećeš njine“

III.

Poklopi konja vojvoda, biela ga osu pjena,
„Nikada cura sliepčeva neće mu biti žena!“
Svjetlo kroz tminu sinulo, ko da se zviezde rune,
Sjetno i milo pjesmica lagane prati strune.
Postade konjic vojvodin, vojvoda pjesmu sluša,
Nekad je tako i njemu čeznula bolna duša,
Kad je dragoj pjevao žića si davnoj sreći,
Ali je ljubav zlatan san . . . ponos je ipak veći . . .
Blied joj na vrata upane: „Sin te moj ljubi, jeli?
Tri si još dana slobodna, pa mi se onda seli.“
„„Sin me tvoj ljubi vojvodo? čarni li to su glasi““
Vojvodu okom izmjeri, uzvije crne vlasi . . .
„„Čini što hoćeš vojvodo, umirem za njeg rado
Pozdrav mu jošter reci moj, nikom ga još nedadoh.““

IV.

Poklopi konja vojvoda, sin mu na susret leće
„Zadnji ti od nje pozdrav još, ali te vidit neće!"
„„Pozdrav zar od nje oče moj? — ljubi me dakle oče!""
Divno mu oči liesnule, suze se iz njih toče.
Čudom se čudi vojvoda, sad mu tek duša sluti:
„Velik li ti si gospode! čudni su tvoji puti!
Razstavit ja baš htjedoh jih, ja ih baš eto združih —
Idi moj sine vodi ju, sreće se uz nju uži,
Vriedna je sine ljubavi, od boga sreća ta ti""!
Tri su im dana kićeni slavili gostbu svati. — —

* * *

Pogledah sjetan dragu si, drhtala usta njena . . .
„Sretni li mi smo djevojko, druga su sad vremena,
Sada ti svakog po volji ljubiti svatko smije,
Tekar da tebe ljubim ja, pravo ti dušo nije."
U to me draga pogleda, minula sva me tuga — — —
Čudan je bio pogled njen . . . . al' je to priča druga.

Paukove mreže.

Crtica iz života. Piše H. Badalić.

(Konac.)

„Al molim vas gospodjice, ako vi dobijete kozice?" zavapi Kec. O jao, kozice ima drug naš: bog zna kako će mu kasnije lice nagrdjeno biti — oh bože moj i brada će mu izpast, siromak Maksim, jao gospodjice, velim vam; neidite, molim vas onamo; žao mi je vaše mladosti i liepa lica — uh da vi kozice dobijete!"

To je djelovalo: žestoka doza, al pomaže. Karolina čuvši, da je tako zlo i bojeći se za svoje ljepušno lice, okrene se k nam: „Hvala vam gospodo, da se tako brinete za me i za moga zaručnika. Hvala na prem žalostnoj viesti — oh bože, dakle nije lagao jučer!"

„Da, da, već jučer mu bijaše jako zlo! A kako vi to znate?"

„Ta sinoć mi je pisao!"

„A tako, oh kako je brižljiv za vas. Mi se klanjamo!"

Na polazku dade nam Karolina svoj veliki svileni rubac: neka se Maksim dobro omota, brzo ozdravi i mnogo na nju misli; no to se razumije.

Kod kuće Maksim zbilja ležao: al to su bile druge boli. Maksim istom u zoru došao kući i sad spava kao zaklan.

„A gdje si bio noćas, je l' gazda, poslije kako smo se razstali kod Hrvatice. Nisi htjeo samnom kući!"

„Pak šta te briga?" odreže Maksim kroz nos.

„Ej ništa, ništa; ta i ja se tomu veselim" odvrati Kec kano Mephisto.

Maksim medjutim pao u veliku nepriliku: osam dana nije izlazio iz kuće; gazdarica mu nosila ručak i večeru u kuću. A za to osam dana dobivao redovito svaki dan pisamce od nježne ruke — i na koncu uviek milu prošnju: „Ah ozdravite brzo!"

Napokon dosadi Maksimu po sobi se povlačit.

„Nek ide sve naopako," zavapi on. „Vi sa svojim receptom daleko ste dotjerali: sjedi u zapećku, ej to je ćorav posao!"

„Ta gle, momče! Nije li ti dosta, što smiješ svaki večer kano sova izletit do Hrvatice? A želiš li, da Karolina štogod sazna — izvoli: evo deputacije!

„Ništa drugo, nego da bih joj od srca rad — povratit prsten kobni!"

„Aha, ništa drugo, ništa! Ej bit će i to," kaže Kec. „Sada pošto si već hvala proroku od ospica ili kozica ozdravio, to jest, pošto si sasvim pametnih nazora, sad možeš ići u posjet. Ali čuješ samo u posjet i to jednom, čuješ — jednom.

„Ah bolje će bit — nijednom", zavapi Maksim.

„Šuti čovječe: ako brieg neće k Muhamedu, Muhamed će k briegu; tako će i Karolina k tebi! Nego idi: izpričaj se bolešću — ta i onako, bog te vidio, nešta si mi blied bliedjahan — oh ta Hrvatica! Bio si bolestan, no pa što? Sad si došao u posjet, da se upitaš za n j e n o zdravlje. Možeš se na mah izpričat, da si u bolesti zaboravio sve što si dosad englezki naučio, te da nije vriedno dalje radit! Do uzkrsa je malo vremena — a tad ćemo kući na praznike. Poslije praznika naša je i tvoja briga za dalje!"

„Ti uviek liepo savjetuješ, a onda sam na cjedilu uviek samo ja: neću da čekam; što bit ima, neka s mjesta bude!"

Strašan je boj, koji se u srcu zametne, kad se radi o dvih osobah, od kojih si jednu ljubio, a drugoj tek zavolio. Eto iz početka otežeš: nisi se mogao složiti s mišlju, da ostaviš ljubljeno biće — ali tad razdragan milošću druge ljubeznice, proklinješ čas prvoga pogleda, i počimaš mrziti onu, koja ti bijaše idolom: borba na život i smrt.

Maksim tako silom navalio: još onaj dan htjede prsten poslat po služniku — i odkazat svoju milost, a kad ga izsmijasmo, stade nas molit, da idemo s njim, te da budemo svjedoci, kako će on razvrći zaruke!

„Nismo ni pri zarukah bili", veli Kec: „suvišno je dakle da se i sada potrudimo. Jesi l' ti pametan, čovječe? Oni bi zbilja mislili, da si sišo s uma: tako najednom iz oblaka neide to, dragane moj. Ej da, jeste l' se na mah zaručili? Niste, nego zgodom — zgodom, prijatelju Maksime. Zgodan čas vriedi zlata! Nišam ti ni ja baš u tom praktičan — ali znam, da za sve treba vremena i zgode.

„Neka, neka do zgode", zapjeva Maksim, premda nije znao, do koje!

A pustimo sad i Maksima do zgode: on je poslušao, kako mu Kec rekao, pa bila mirna krajina. Što je on sve Karolini govorio, to mi naravski neznamo: svakako ništa ugodna, jer odsele nije išao na lekciju.

Ali je Kec pogodio. Karolina je sada svaki put čekala u „Stadtparku“, kad će Maksim onuda proći na kolegij i izpratila ga malo ne do pred universitet. Maksim reče, da su ga pozvali u nedjelju poslije podne opet na zabavu — a zajedno mu privatissime šaptnuli, neka on sam dodje, a osobito, da nevodi našega maloga bradaša, našega miloga Keca, jer da on nekako „polizeiwidrig“ čudno čovjeka promatra. Haj da ste vidjeli Keca, kako je planuo!

„Šta oni misle, ha Maksime, šta misle ti ljudi?“

„Mani me se, ni ja neznam“, uzvrati Maksim nestrpljivo.

„A i ti si mi čovjek! Ako su rekli oni, zar ti meni trebaš sve pripoviedat: brige mene, šta oni govore. Nego ja znam, šta ćeš ti učinit, ako me hoćeš poslušat!“

„Šta za boga, brže govori!“

„A ti sjedi, pa piši!“

Sjede Maksim perom u ruci, i poviče gazdarici: „Pečata mi donesite: zadnji groš za pečat!

„Čemu pečat? zapita Kec. Možeš samo zaliepit list!“

„Ej, a prsten moram u škatulju metnut i zapečatit: drugačije, ti znaš, nemože bit!“

„Idi molim te, mani se prstena: sve jedno te jedno tepeš. Rekoh ti: sjedi, piši!“

Maksim se namjesti. Kec odbi osorno nekoliko dimova kanastera (bijaše to, molim, oko 20. marta), pogladi bradu, pogleda kroz svoje očale grozno i zaviče: Haj, piši: „Blagorodna gospodjice! Maksim reć bi stenografirao. Ali da vas nemučim poput nekih izabranika, da vas poštedim diktovanjem, evo vam toga klasičnoga lista.

Blagorodna gospodjice!

Ima momenata u životu čovječjem, ima rekoh, žali bog, ima u čovječjem životu momenata, blagorodna gospodjice, — momenata silnih, potresnih, momenata takvih, koje bi s filosofom nazvati mogli: momenti prodirući na vršak onoga svegakolikoga razpoloženja individualne, sobstvene hipostaze, — one jedinstvene materije, koja se zove „ja.“ Ima, velju, za svaki taj „ja“ momenata, koje vi izvolite, ako hoćete, nazvati monumentalnimi ili ako hoćete — momentanimi, jednom riečju ima momenata za svakoga. Tako i ova moja nerazdieljiva malenkost, ovaj moj dosada drugom hipostazom zaokruživani „ja“ — ta malenkost ima, oprostite, svojih momenata, koji su tako prodrli kroz cielokupno — savkoliki cerebrospinalni i ganglijalni sustav mojih živaca, to jest doprli na vršak onoga razpoloženja individualnoga tako, da mi nije možno izpuniti ono, što sam bio obećao, što sam cielom drugom polovicom toga moga bića žudio: ja nemogu doći u nedjelju poslije podne k vam, a razlog je baš prenavedeni silni potresujući, monumentalni, momentani momenat, koji se sve u jedno skupa zove: ja neću.

Dano u momentu momentanom. Vaš za sada samo
u monumentu
Maksim Ranović.

„Ha do biesa! Šta buncaš?“ Tako je Maksim pri svakom redku govorio, neznajuć, kud će dospjet taj „momenat! „Haj, Keče, odkud tebi to?

„Misliš ti, da mi tehničari neznamo filosofski govorit, kad hoćemo: slušao sam ti ja, moj brate, filosofiju čistu i evo ti: baš mi je drago; de još jednom pročitaj!“

Maksim pročitao, ali zajedno zapita Keca, da li će on to zbilja poslat.

„Ej nego! To je baš liek; jer kad Karolina i njezini to stanu čitat, mislit će doista, da si ludih gljiva jeo, ili da si sam od sebe počeo benavit. A onda s bogom ljubav, ha, ha s bogom momenat.“

„Gle, gle“, veli Maksim, koji je sad istom shvatio što je Kečeva namjera. „Ta to je divno!“ A tada se sjeti, da bi se on imao benastim smatrat, i već htjede odustat.

„Neima druge! Amo to pismo: namah na poštu. A onda još nismo gotovi!“

„Što je još?“ poplaši se Maksim.

„Šuti, pa hajde sa mnom!“ I odoše njih dvojica.

XI.

Jur bješe okopnio snieg s brdina bečkih i rieke se oprostile ledenih okova: divni se maj vratio opet, pa ako i nije u sjevernijem podneblju toli ugodan, kao u nas, u miloj Hrvatskoj, ipak su nam grudi slobodnije disale. A onda još i drugo. Uzkrs i uzkrsni praznici minuli: narod se vraća od svojih, i koliko mu je žao ostaviti dom i rod, rado li se ipak vraća u krug pouzdanih prijatelja, rado se vraća u sielo slobode i jednakih osjećaja. To vam je bila zaista naša hrvatska republika. A tek nama kako je bilo pri povratku naših drugova, nama koji smo ostali za ono mjesec dana u Beču!

Danas je krasan dan. Podjite kud hoćete: sve se veseli prvomu maja. Tko je imućniji, rado sjeda u svoja kola, a neima li svoje prilike, sjeda na fijakersku nepriliku, pa onda na juriš u „Prater.“ Ej dakako „Praterfahrt“, to je nešta divna!

Prijatelji, koji su tek jučer prispjeli iz Hrvatske, a medju njimi i Maksim, dosta nam imali kazivat o svem pri našoj šetnji u „Pratru.“ Narod je naravski pješice obavljao šetnju, jeftino uživajuć čisti zrak, koji su drugi toli skupo plaćali; naš doktor Knifling svagdje postanuo, kad bi koja kočija krasnih gospodjica projurila, a kada je pače i prevedra se kraljica naša u drvoredu ukazala na konju, Knifling stao kao prikovan. „Tko je to?“ pita Knifling, jer do onda nebješe vidio kraljice iz bliže. A kad mu rekosmo, on siromak čisto upropašćen od tolike sreće, nemogaše nam povjerovat, nego prileti bližnjemu policisti, te ga veoma uljudno zapita: „Erlauben gefälligst zur Güte, ist das Ihre Majestät die Kaiserin?“

Od srca se nasmijasmo doktoru našemu i pojurismo dalje, samo da dodjemo na čistac, gdje ćemo biti sami. Ta Kec i Maksim imali mnogo toga pripoviedat, mnogo toga razjasnit, što je bilo svim nam tajnom.

Kad stigosmo na neku ledinu, prvi poče Kec:

„Haj narode, veseli se! S proljeća se novo žiće vraća svakomu stvoru; rekao bih (da sam pjesnik) — no ja već neznam što. A gle Maksima našega! Evo braćo, kod njega oživljuje stara naša sloboda. Maksim se je riešio sretno mrežâ: on slavi danas s nami novi porod svoj: mrtav bje i oživje, rob bje i oslobodi se!“ To rekavši Kec, uhvati Maksima za desnicu.

„Evo braćo, ruka bez prstena — evo braćo, srce bez kamena, eto junaci čovjeka slobodna, nevezana. Vratio se u naš krug kao poštenjak; odrekao se sanjarija posvema — eh eto vidite — mala promjena zraka!

„A kako, kako bi to sve?“ Svi navalismo na Keca neka nam kaže, kako se je to obavilo i riešilo.

jest: ja neću! Druge nije.: jasno, glasno! Kad sam pako scienio, da je list u njihovih ruku, nagovorim Maksima, neka meni prepusti, da odem u kuću Karolinim. Maksim pristade i vi znate, da je on malo za tim otišao kući na praznike.“

Maksim pogleda Keca, a ovaj odlučno nastavi:

„Uzmem zaručni prsten od Maksima i odputim se sâm do Karoline. Bili svi kod kuće i kad jim se reklo da ja dolazim, osjetio sam da su dulje nešto viećali, jer sam podosta dugo pred vratih stajao, dok mi dopustiše da udjem. Donosim pozdrav, rekoh, od našega prijatelja Maksima — a Karolina drhtne. Donosim pozdrav — uh bože moj — bilo mi je kano i Mefistu sa Martom u onom pozdravu: „Ihr Mann ist todt und lasst

Postojnska špilja (grob.)

„To što sam ja učinio“, poče Kec, „učinio sam kano prijatelj prijatelju, a da sam pošteno radio, sudit ćete i sami. Evo vam najprije prepisa onoga lista, koji je Maksim po mom nagovaranju Karolini pisao!“

Tunja uhvati nam već poznati list i pročita ga glasno narodu: mi se dakako tim listom s raznih strana zabavljali, a Kec tad nastavi:

„Smiešan je, jelte? Ali odlučan, i ako sam u prvom dielu okolišao, htio sam svim pokazat, da nije umjestno u takvih stvarih šarat, htio sam u jasnu sliku stavit izpriku Maksimovu i njegovu jasnu volju, a ta

Sie grüssen.“ Medjutim se osokolim. Maksim je, rekoh, stalno odlučio, uvidivši sve, odreći se prava na srce gospodjice Karoline — a zajedno i na njezinu ruku. Nepitajte razloga: pravo je ovdje; i ja jedino žalim, da sam ja ovdje viestnik, te mi je čast, što vam ovim predajem prsten. To rekavši metnem Karolinin zaručni prsten na stol i zatražim Maksimov. Ali sad nasta boj. Mati me poče grdit — a ja mišljah, da mi treba odriešito sve razloge navest. Maksim je, rekoh, prenaglo i zabunjen darovao prsten. On se nije sjećao toga, da je kano Hrvat dužan pobrinut se za hrvatski uzgoj svoje

djece; on se nije sjećao toga, da u Hrvatskoj nemože danas svejedno biti, kakva nam je obitelj; a zaboravio je nevoljan i to, da se danas već u nas i gleda na to: Hrvatska majka, hrvatska obitelj dušom i tielom. — O koliko sam tada rječit bio: šta je vaš Cicero i Demosthene; ja sam jim kazao, kao nitko još. A Karolina se se uzalud izpričavala, da ona uči hrvatski; uzalud sve, i kad vidje, gdje smo — skide prsten s ruke, i dade ga meni. Brzo ga uzmem i — odem van, ostavivši njih, neka promišljaju o svem, što sam jim rekao.

„Gdi smo sad, Hrvati?" vikaše Tunja.

A mi svi pohvalimo Keca i Maksim se dva tri put rukova š njim. Tad smo još imali od Maksima čuti, da je njemu Karolina u svojoj srditosti pisala list, adresiravši ga u Zagreb, jer nije znala, gdje je: poštar da mu ga je po njegovoj predhodnoj molbi poslao tek kući. U tom listu bilo je ukora kojekakva, a Maksim reče, da ga je poderao!

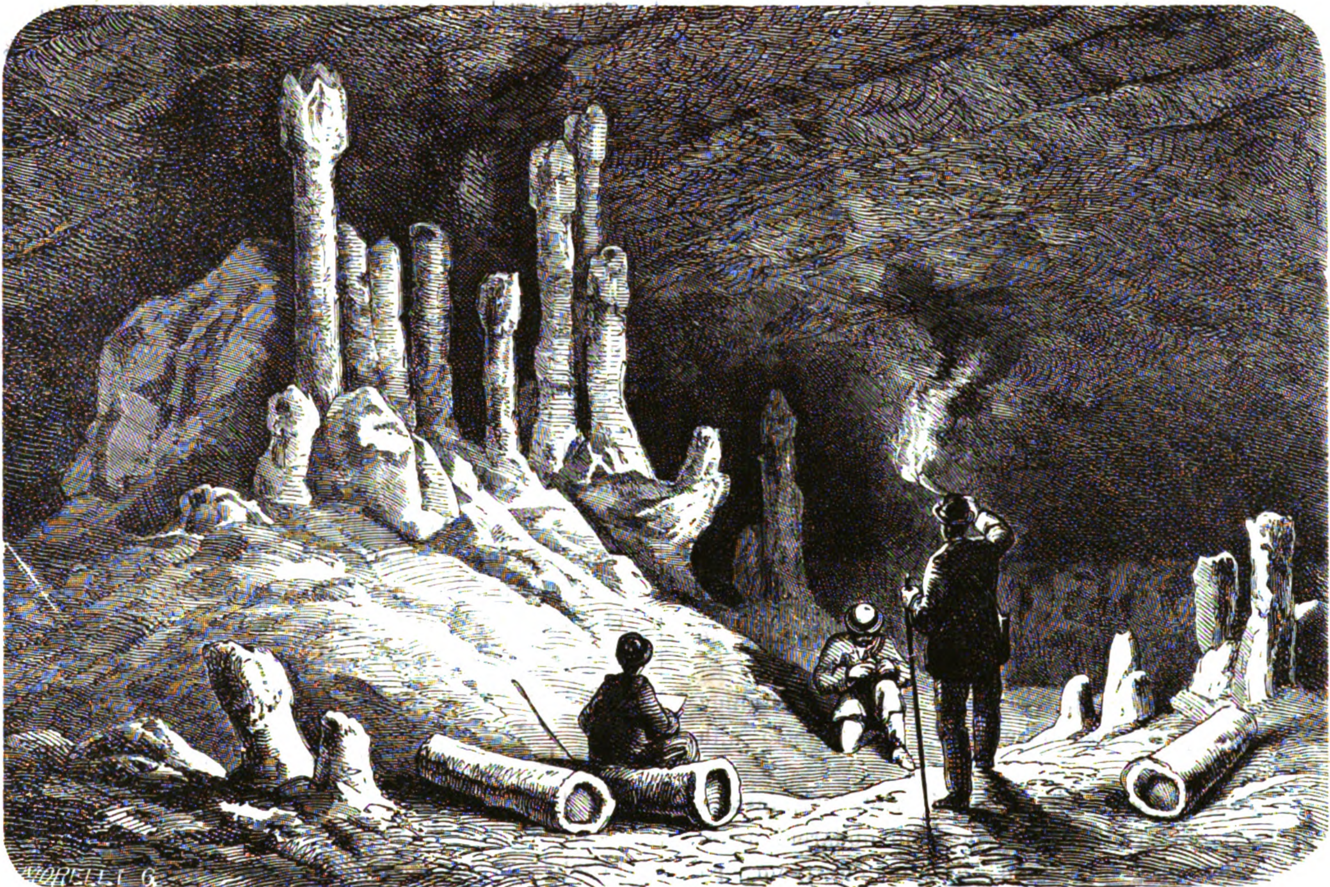
„Tako, moj sokole", kaže Kec. „Budi čovjek, budi Hrvat, a pazi, da nigda više neideš u „paukove mreže; jer ja te više neizbavih!" „I da se neposlavuljiš", zadere Tunja, „ako želiš, da budemo prijatelji!"

To bijaše najugodniji dan, koji proživjesmo. Znam da vas neće, krasne čitateljice, zanimati, što smo još dugo i dugo — do krasnog večera razgovali: neću vas ni mučit. Nego da ovaj dan posvema svetčano svršimo, odlučismo svi poći do Hrvatice: tamo nas želja vukla, tamo! A Maksim već jedva i čekao!

Poslije večere svi odosmo onamo u kavanu; još nas nikad toliko na okupu nebijaše kod nje. Ali kako se začudismo. Pred nas izišao gospodar smrknut i ljut: „Neima je ovdje, gospodo, već dva dana je neima!" Pripovjedi nam on, da je neki mladi čovjek bio kod njega i odveo mu njegovu Faniku. On nam ga i opiše. Vidjesmo po opisu, da je to onaj isti delija, koji je s Fanikom u kazalištu sjedio, isti onaj — kako ona reče, poljski plemić. Odosmo žalostni kući — a još više žalostio se gospodar, jer da će mu sada manje gostij dolazit. A o našoj Faniki nigdje više ni traga ni glasa!

* * *

To vam je crtica moja. Eto vidite: sve bez otrova i ubojstva — onako nezanimivo, oprostite. Al kad pogledam junake svoje, baš mi je drago, da sam vam jih pokazao: čestiti Hrvati — i jao vam, krasne čitateljice, ako jim prigovorite. A Hrvatica naša? Ej u maglovitoj mi je slici! Tko zna, kuda ona bludi svietom za svojim nesudjenim, neimajući nigdje stalna pristaništa za budućnost, bacajuć se u naručaj sad ovoga, sad onoga. Tko se od vas usudjuje povući paralelu?! A ja velim: Živila Hrvatska!

Postojnska špilja (brdo Kalvarija.)

Karikature.

Humoristične crtice.

Poljski napisao Vincentij Sarniecki.

(Nastavak.)

II.

U čaši vode diže se bura.

Gdja. je Hermengilda mrzko upravo uštinula svoga supruga, smieh njezin pa ono: imat ćeš barem zabave — upravo u živac dirnu g. Bonifacija. To će reći silna njegova pregnuća držati onako tricami. Pogrda može razjedit, razpalit, izazvati bies, osvetu: ali smieh ubija a mi se pozivamo na rieči Gvinone.

Smieh je ljudski ubojita striela
I više prignu glavâ, neg li slutiš.
Ta smieh je crv — u srce ti se krije
I tudjer rilja dok ti srdce krvi
A najzad sile čovjeku oslabe
Te samom sebi reče: pobiedjen sam.
Nedade smieh nam pouzdat se u se
Već radja nemoć. Znam ja mnoge ljude,
Dok žive, znadi, nasmijat se neće,
A takvi čovjek uviek onim vlada
Koj smiehu služi . . .

Tako se silno dojmio smieh duše g. Bonifacija. Na jednom obuze ga neka bjesnoća — za čas navalile mu suze na oči, a on stade mislit (G. Bonifacij mišljaše na glas:)

Zabava! Raztrgaj prsi, crpaj krv iz srca, zdvojnost ti grudi burkala ko morske valove, ljudi će reći: Zabavljaš se. Piši pjesni, trpi za tisuće i tisuće, udaraj misli o svod nebeski, živi u prošlosti, siži okom pjesnička čuvstva u budućnost, sviet će reći: zabava! Te rieči izustila usta moje žene, žene, koja bi me morala bolje poznavat no tko drugi, žena, koja išla sa mnom po toj trnjem posutoj stazi jadnog ovog života. Pa me i ona nezna.

Suze tekle sveudilj, tek kad je g. Bonifacija gniev silnije zanio, prestadoše suze curit — a mjesto njih eto tuče rieči:

Oj ljudi, sviete, hladni mrtvi sviete! Oj ništaru svieta! Iz tvojih grudi dižu se pojedini obdareni uznositijom misli, silnijom voljom, dubljim čuvstvom, pa stoje poput kažiputâ, da nebi putnik zabludio, krče vam svojim svjetlom pût. To svjetlo prodire tamnu magluštinu, koja vas obastrla, prodire kal, koji vas je pokrio, koji se s vami srasô, i svieti u svietu svjetla.

Nepišemo „vam“ i „vas“ sa V, akoprem g. Bonifacij nije nikad zaboravio dužnosti prema štovanom občinstvu, a najmanje sad kad je dramaturgom.

G. Bonifacij nastavi:

Šaka ljudi, tako dá, šaka ljudi stoje ko proroci, ko učitelji, svojim svjetlom znanja sviete vam da nezabludite — ali to je sve bob o stienu, bacati biser pred krmad (u toj alegoriji nije se g. Bonifacij pokazao originalnim.) Vi kamenujete svoje proroke, vi ih pogrdami ubijate (u tom se odvaja g. Bonifacij od nas, po našem mnienju samo smieh ubija,) što vi to sve uzimate onako na lahku ruku, te time satirete nebeske biljke, aklimatizovane u ovoj suznoj dolini. (Ovaj posljednji izraz uzeo je g. Bonifacij u domaćega plovana.) Ali eto diže se gorostas (Tko? možda g. Bonifacij?), o čijih tvrdih grudih razbit će se svi vaši udarci. Pigmeji, patuljčad ogledajte se sa orijašem! razgalih vam svoje grudi (g. Bonifacij razkopči košulju); udarajte svojimi pogrdami o moje grudi. Ha, ha! Zar se nijednomu neće?

I nasmija se g. Bonifacij sve onako umoren, utrudjen, upravo strašno. Nasmija se ali i prevari; mišljaše bo, neće nikoga biti, kad al medjuto . . .

III.

Medjutim . .

Medjutim začu se glas: sluga pokoran. Čestiti gospodaru! — i odmah iza glasa pokaže se osoba: pospana joj lica, vlasi joj pali na čelo, iz očiu joj gorila glupost: pravi idiota. Bio to Glišo, koga je domamila u sobu vika g. Bonifacija.

Što bi glupane? viknu ljutit g. Bonifacij.

Čuo sam, gdje gospodine vičete — poče sluga počesav se po glavi — pa sam mislio da Vam je zlo, jer to nije dobro kad tko sam sa sobom razgovara; bio sam ja u Milosrdnika i vidio sam tamo dosta suludih, gdje svedj svaki sam: hoda, maše rukama i govori samomu sebi, rihtik košto vi čestiti gospodaru, to je strašno!

Da istinu kažemo, Glišo je dobro argumentovao a vidit je takodjer, da se brinuo za zdravlje svoga gospodara. Stoga nije bilo razloga, zašto da se gnievi g. Bonifacij; nu veli poljska poslovica: tko hoće da tuče psa, taj mora najprije batinu naći. Stoga i segnu g. Bonifacij mišlju u prošlost, u ono doba, kad se je drznuo Glišo potegnut iz gospodareve boce; i eto dovoljna uzroka da izgrdi slugu. Misao ta preleti glavom našega pjesnika poput munje (to je obično u pjesnikâ) te on stade vikati:

Lopove jedan, ti si se opio! Jedva što je to rekao, eto ti ušiu Glišinih u rukuh g. Bonifacija.

Joj, joj! vikaše Glišo, vidio sam, da je došao vaš prijatelj, čestiti gospodaru, da ste veseo, a to me se je tako dojmilo, da sam malko gutnuo; ali, boga mi, nisam mnogo pio.

Bilo malo — bilo mnogo — ti si bio pijan — nastavi g. Bonifacij, koj se nije brinuo za kolikoću već za kakvoću čina — pa pamti derane, da toga drugi put neučiniš. I tih lakrdija sa Marijom, tih psina, da mi više nisi učinio, čislo u ruke! To tebi dolikuje.

A meni je već 20 godina — odvrati odvažno naš Glišo.

Ali jošte neimaš brkova — prihvati g. Bonifacij.

Istina, čestiti gospodaru.

Koliko sam ti već puti rekao, da mi negovoriš: čestiti gospodaru.

Oprostite česti . . to mi je već u krv prošlo.

Al oduči se . . jer inače zlo i naopako po tvoje uši

Pamtit je, da je Glišo prije služio u plovana. Izraz: čestiti gospodaru, bio plovanu kruhom svakdanjim. Uz to imo je Glišo povoda zvati svoga gospodara takim nazovom, košto ćemo vidjet iz daljnjeg pripoviedanja.

A napokon, zar niste vi gospodine meni čestitim gospodarom? A tko me je primio, kad sam došao u onako poderanih čižmah, koje mi je dala Maciejova iz Koziebroda? Tko mi ušti kadkada koji privoljak? a komu se imadem zahvalit, što sam se posljednji put malko nakresao? Vam, gospodaru — pa da vas onda nezovem čestitim gospodarom?

G. Bonifaciju bilo milo slušat, gdje mu Glišo uzdiže dobročinstva, stoga ga je i slušao onako strpljivo sve do kraja a onda' odsieče:

Neću da me tako nazivaš.

U glasu g. Bonifacija bilo zamjetit onu ozbiljnost i odlučnost, koju i u onih Cesarovih riečih: Alea jacta est.

Volja vas čest . . . odvrati Glišo.

I nasta tišina, koju prekinu Glišo pitanjem.

Molim vas, gospodaru, što je to pjesnik? jer vi ste gospodaru kričao: pjesnik sam, pjesnik!

Zar si tako zvedljiv? Dobro, kazat ću ti. Pjesnikom je onaj čovjek, no onaj . . koji ima pjesnička čuvstva . . . onaj — no razumiješ li? što je pjesnik?

Ma ni rieči da bi razumio . . odvrati Glišo, komu je jošte silnije navalila glupost na oči — a za čas upita: A što je to: pjesničko čuvstvo?

Pjesničko je čuvstvo ono, kojim pjesnik sluti budućnost.

E onda sam i ja pjesnik, jer sam slutio, kad sam pio rakiju, da ću dobit za uši.

(Nastaviti će se.)

Nešto o Pra-arijcih.

(Indo-europejcih). Napisao I. Milčetić.

(Konac.)

Uz stočarstvo bavljahu se i obradjivanjem zemlje, al dakako vrlo primitivnim. Od koristnijih domaćih životinja bijaše im poznato: govedo, ovca, koza, konj, svinja, pas. Glavna hrana bijaše stoka, pa je ona i nadoknadjivala porabu nepoznatoga još novca. Po tom si možemo lako raztumačiti, što je rieč, koja je prvotno značila stoku, prešla kašnje u arijskih plemena na novac. Hrvatska rieč blago znači i danas još životinja i blago.* Iz pojedinih obitelji nastaše pojedini rodovi i obćine, a po tom i plemena. Čini se, da naši praarijski djedovi nisu ratovali ofenzivno, već samo defenzivno, što je za prvotne narode nekako i naravski: oni su samo branili svoje.

Od oružja bješe im poznato: koplje, štit i luk.. Stanovi se ogradjivahu, da budu tim ljudi obranjeni od divljih zvieri. Na koliko se iz jezika nagoviestati dade, bilo je već sela, a možda i nekakovih gradova, pa i gradjenih puteva. Da se zanimahu Praarijci i poljodielstvom, svjedokom nam je jezik, koji znade za ječam, a čini se, da bješe poznata i pšenica. Žito bi se strlo, pa iz toga izpeko hljeb. Vino nebijaše još poznato Arijcem za njihove zajednice, ali rabila se je nekakva tekućina, koju dobivahu od soka nekih bilina, te koja se ujedno rabila i kod žrtava. Znalo se je tkati, plesti i šiti, pa se tako pravilo i potrebito odielo. Razno orudje pravio si je svatko sam. Od ruda, kako se čini, bješe poznat: bakar i srebro, a bez dvojbe zlato. Praarijci nepoznavahu mora ni soli, za koje istom iza svoga razciepa doznaše plemena, koja sidjoše k moru, al brodarenje dà, iz čega proizlazi, da su stanovali negdje u Aziji, gdje ima brodivih rieka i jezera. O pismu u ono drevno doba, nemože dakako biti ni govora, jer ono potječe istom kašnje od Semita.

Bogoštovlje niknu iz obožavanja prirode. Pri tom vlada dualizam: pojam dobra i zla, jer je i priroda sama dobra i zla, pa zato si je i stvorio čovjek dobrih i zlih božanskih bića. Kako su dugo Arijci u zajednici živili i jednim jezikom govorili, i kojim su se redom odciepili od zajedničkoga debla — to se još nije moglo posve riešiti. Imade medjutim o tom raznih hipoteza. Sve se dokazivanje svadja na sliedeće: koliko je pojedini arijski jezik drugomu više ili manje sličan ili srodan. Čim je jedan jezik drugomu srodniji, tim se predpostavlja, da su ona dva jezika duže u zajednici bila od trećega, koji je ovima manje srodan. Litavski jezik* n. pr. srodniji je sa slovinskim (uzev u obće slovinske jezike), nego li sa grčkim, iz čega sasviim naravski sliedi, da su ova dva jezika duže sačinjavala jedan jezik i da su se kašnje jedan od drugoga odciepili, nego li grčki. Najuvaživanija hipoteza tumači taj razciep ovako: najprije se razkoliše Arijci u iztočnu i zapadnu granu; iztočna opet grana u Erance i Indijce, a zapadna u sve ostale. Taj razciep izgleda ovako:

Košto je vidjeti, ovdje su naznačena samo glavna plemena, u koja se razciepiše Arijci; pojedina ova plemena opet se razciepiše u više naroda.

Sloveni n. pr. ovdje se prikazuju kao jedan narod, koji je zbilja negda i bio, al on se je s vremenom opet razdielio u više samostalnih, ali vrlo sličnih si naroda, u: Ruse, Poljake, Čehe, Bugare, Hrvate itd. Dakako to razciepljenje nesmije si čovjek pomisliti, kano da se je

* Slično i u ostalih srodnih jezicih: lat. pecus, peculium — pecunia; njem, Schatz itd.

* Govori tim jezikom puk u iztočnoj Pruskoj i u susjednih krajevih Rusije. Svih Litavaca neima ni 3 miliona.

** „Sloven" to je najizvorniji oblik, zato ga i Slaviste obično rabe. Oblici Slavjan, Slaven, Slovan, jesu više manje izkrivljeni po tudjincih. Naš hrvatski oblik Slovinac najsličniji je obliku Sloven, zato mi ga možemo zadržati.

to zbilo na jedanput: taj razciep, dok se je svršio, koštо ga danas vidimo, prošlo je više hiljada godina, on se je zbivao vrlo polagano.*

Hiljada se je ovo godina htjelo, da se uvidi, da je Indijanac porieklom brat Grku, Grk Francuzu, ovaj Germanu, a German opet Slovincu. Okolnosti razne uplivahu na pojedino pleme, te ga podigoše do velike slave, dočim je drugo opet ostalo zaboravljeno u zabiti svojoj, zato nije ni čudo, što je ono prvo mislilo, da je plemenitije i povlaštenije od onoga drugoga — al, ma i bilo tako, ipak danas mora n. pr. i naduti Niemac priznati, da mu je po porieklu brat i ono prezreno ciganče, što se iz Indije doteplo i do naših strana, te se vječno skiće po svietu; dakle da su i pradjedovi onih cigana negda u zajednici živjeli sa pradjedovi njegovimi! Da je ustati iz groba starim Grkom, pa da im je pokazati, da su im i njihovi negdanji barbari braća, šta bi rekli? Sredovječni teolozi bijahu sasvim osvjedočeni, da svi jezici potječu od jevrejskoga, dapače i danas još ima ljudi, koji u svojem mračnjačtvu tako misle, dočim mi znamo, da nije židovski jezik nego daleki rodjak svakoga arijskoga jezika. Mi se danas grohotom smijemo nad onim Holandezom, koji je negda dokazivao, da je bog s Adamom holandezki govorio i opet onomu Magjaru, koji je to isto za magjarski jezik tvrdio; a bilo je i Hrvata, koji su nešto slična za hrvatski tvrdili — ali istina si polagano, kako vidjesmo utire put, te prije ili kašnje ipak izadje na vidjelo.**

Osiek.

Napisao prof. Sl. Streer.

(Nastavak.)

Svatko je već pogodio, da je ovo paklo liepo nedužno zabavište, koje bi još ljepše bilo, da nije tako odaljeno. — Pošto smo dakle široke i ravne ulice doljnje varoši prošli, odputimo se napokon u **novu varoš** (ili **majure**), koja se priklopljuje dolnjoj varoši na njenoj zapadnoj strani. Ova nije ništa drugo van jedna jedina dugačka ulica, gdje sami poljski gospodari stoje. Ima ovdje jedna dječačka i jedna djevojačka učiona. Spada pod gradsku parokiju. Na samom kraju prama zapadu prostire se „gradska bašća“ (Stadtgarten), bez dvojbe najveće i najljepše šetalište i zabavište cieloga Osieka, sa strieljanom. Zaradi nespretnoga položaja grada nevidiš u obični dan skoro nikoga ovdje, samo po nedjeljah i svetcih popodne dolazi liepi sviet ovamo, da sluša glasbu i na večer da pleše. Ove zabave počimaju prvim danom svibnja, te traju do svršetka rujna. Na ulazu u samu bašću stoji paviljon sa dosta liepom salom, gdje se u mesopustu takodjer veći plesovi drže. Tik ove gradske bašće stoji stara bolnica, gdje se sada, odkle je nova sagradjena, stari iznemogli gradjani i stare slabe žene prehranjuju. Nu ova zgrada je podrtini slična te neće skoro ni za ovu svrhu služiti. — Izmed grada i nove varoši nalazi se gradsko i vojničko groblje sa liepom novom kapelom. Za pobožni sviet ima na putu iz nove varoši u grad tako zvani **kameniti križ**, obkoljen visokim i gustim drvećem, što ovako romantički izgleda i veleliepu sliku pruža.

Kao što sviet bez čovjeka ništa nije, to nebi ni opis grada podpun bio, da se koja nerekne o ljudih, o stanovnicih toga grada. Čovjek je napokon središte svega na svietu, od njega sve polazi, što je, što nije. I u tom je naša zadaća teža, nego što je imadu putopisci kod drugih naroda, gdje vlada barma narodno jedinstvo a većinom i vjerozakonsko, dočim je ono kod nas obično stostruko izprepleteno.

Osiek ima po prilici sa vojskom 17.300 stanovnika. Polag schematisma klira djakovačke biskupije diele se civilni stanovnici po **vjeri** kako sliedi: Katolika ima u gradu i u novoj varoši 1844, u gornjoj varoši 5785 i u dolnjoj 3792, skupa 11.421; pravoslavnih u dolnjoj varoši 2175, i u ostalih varoših jedno 80, dakle ukupno 2255; izraelićana u gornjoj varoši 1290, u ostalih čestih 224, ukupno 1514. Onda ima 10 unijata, 14 luterana, 42 kalvina. Civilnoga stanovničtva broji se dakle 15.242. Po narodnosti jesu Slaveni, Niemci i nekoličina Madjara. Stanovnici nove varoši, onda mnogi zanatlije i trgovci jesu Niemci; njemačke narodnosti drže se takodjer odlučno svikolici Izraelićani. I tvrdja je posve njemačka. Jedino u dolnjoj varoši može se malko više „naški“ čuti. Ali kod javnih zabava, na javnih mjestih, gdje „puk“ sudjeluje, pričinit će se Osiek svakomu stranomu kao njemački grad. Koliko je nam i neugodno, ali istina se mora kazati (jer nas samo istina može na bolji put dovesti), da je naša narodnost ovdje posve passivna.

(Nastaviti će se.)

---

* Ima jezikoslovaca, koji nedrže ništa do ove predpostavljene teorije o razciepljenju indo-europejskog jezika u više jezika. Hovelacque n. pr. u napomenutom časopisu neniječe onaj stari zajednički indo-eur. jezik, al nepriznaje toga, kan da bi se bio onaj jezik razkolio u više drugotnih grana jezičnih. Jezik indo-eur. zauzimao je silan prostor, pa nije se ni mogla tu sačuvati jedinstvenost u jeziku, već se je ovaj u raznih krajevih različito mienjao. Promjene, koje su se zbile u jednom kraju, imale su biti slične jezičnim promjenam susjednog kraja, a posve različite onim udaljenog kojeg kraja. Otud slićnost med pojedinimi indo-eur. jezici, a s druge strane opet nesličnost. Ako li je keltski jezik sličniji italskomu, nego eranskomu — može li se otud zaključiti, da je negda obstojao italo-keltski jezik, iz kojega se istom razviše ona dva druga? Doista nè. Primjera tomu ima, veli Hovelacque, dosta u nariečjih, koja jednako postaju. To je mnienje svakako uvaženja vriedno, pa lako da bude proizvelo i pokret misli u znanosti.

** Tko je voljan o tih stvarih više čitati može se medju ostalim poslužiti predavanji slavnoga oxfordskoga profesora Maxa Müllera (I serija), u njem. prevodu od Böttgera (vorlesungen — Leipzig II. aufl.) Rezultate same nauke ima u kratko i u dra. Kreka izvrstnom djelu: Einleitung in die slavische Literaturgeschichte I. Graz 1874. To su djela zanimiva i za nestrukovnjake.

Tiskom, troškom i nakladom **Drag. Albrechta.** Odgovorni urednik **Vjekoslav Klaić.**

Ovomu broju dodan je prilog od četvrt arka.

LISTAK.

U posljednjem broju doniesmo sliku glavnoga grada susjedne nam Kranjske — Ljubljane. Danas prikazujemo krasnu i znamenitu špilju Postojnsku, najveće čudo u zemlji Kranjskoj. U budućem broju sliedi obširniji opis te špilje.

Crtice o Hollandiji.

(Nastavak.)

Harlem slovi sa gojitbe tulipana, premda ne više toliko, koliko u prvašnja vremena. Pripovieda se, da je jednom neki ljubitelj tulipana za jedan samo tulipan platio dvoja kola pšenice, četiri kola ječma, četiri vola pitanca, dvanaest ovaca, dvie tone masla i jednu srebrenu ljušturu. U Harlemu su za sada najogromnije orgulje na svietu; jer sastoje od 8000 pisaka. Tu je i spomenik Lorenza Kostera, za koga vele, da je god. 1423. izumio tiskarstvo, kojega ja, hvaleći Kutnogorskoga kao prvoga tiskara, nemogoh prijateljici Hollandezkinji nikako kao takova izbiti iz glave. Možebiti da još tko nadje kojega izumitelja baruta i pušaka ostragnuša!

U Saardam jako hodočaste touristi, da vide kućicu, gdje je Petar veliki stanovao, dok je taj, kako se govori, incognito kao tesar radio.

Najčudnovatija provincija jest Frieslandija. Tu su sasvim drugi običaji. Muževi su to visoki i jaki; žene tanka struka, plave kose i očiju, u čitavoj Hollandiji ljepotom kao prve sloveće, samo što jih ruži glava, koju kite na osebiti način. One nose najme šubaru, kojom omotaju glavu do šišaka, dočim jim čelo pokriva širok zlatom izvezen trak, u kojem se kadšto kod otmenijih sjaje po koji alem kamen i dragulje. Pogledaj zamumljene naše koludrice, pak eto to slika ovako modernizovane frislandice. Tko nalazi ukusa na takovoj nošnji, na čast mu!

Ima služkinja, koje su kadre privrediti toliko, da po nedjeljah i blagdanih mogu zaogrnuti na se 500 do 1000 for. U obće služinčad mnogo drži do nakita i meni pripoviedahu, da i najsiromašnija pralja znade od svojih krvavih žuljeva prištediti toliko, da uzmogne kupiti srebrnu traku na čelo, koju opet čim prije nastoji štednjom zamieniti zlatnom. Ja sam se znala čudom čuditi videć, gdje prosta djevojka pometača, posve na siromaški inače odjevena, nosi na glavi vrlo bogati ures.

Amsterdam žalostan je, nu vrlo imposantan grad, imajući veoma zanimivo šetalište, koje se proteže uzduž luke, koja opet ljepotom nadkriljuje i marsiljsku i onu toli hvaljenu genovsku luku. — Kazališta su neznatna, medju njimi ima i jedno francezko; samo hollandezko vriedno je spomena, premda ni tuj predstavljači i pjevači neodgovaraju niti veličini grada niti zahtjevom pučanstva. — Što ima u kazalištih tu osebita, jest to, da možeš medju svakim činom dobiti čaja, kafe, piva i inih poslastica, i da tuj ženski spol nedolazi u partere.

U Amsterdamu nebijaše nekada niti vode za napitak; jer su takovu tja iz Utrechta ladjom privažali, te si ju po zimi skupo morao plaćati, što će se gdjekomu pričiniti čudnovatim, ako promisli, da taj grad rekbi pliva na vodi.

Čitavi grad sagradjen je na šiljcih, pak koli je to ogromno i mučno djelo bilo, znati ćeš, ako na um uzmeš, da je samo za kraljevsku palaču trebalo 20.000 po 30 stopa dugih stupova u zemlju ubiti. Kuće su većinom na 5 do 6 kata, jednostavna kućica ima po dva prozora na pročelju, a poveća po četiri, dočim su jim ulazna glavna vrata veoma uzka i nizka, inače ukusno sagradjena i svaka providjena ormarićem za listove, na kojem stoji malena, biela tablica, u kojoj je urezano ime i prezime dotičnoga stanovnika. — Oko svake kuće ima željezna žica, koja luči jednu sgradu od druge. — Pred prozori vidiš stup, na kojem je zrcalo u slici otvorene knjige s još jednim zrcalom nad ovim, u kojem se vidi sve, što se sbiva na ulici. — Budući su tu kuće, kako spomenuh, visoke, to ima u svake po jedan konop i na njem uzica, na koju se vjese košare i druge stvari, koje valja u koj gornji sprat spremiti.

Hollandez neima rado zajednice s nikim, i zato ćeš riedko kada u kojoj kući naći više od jedne obitelji. Razi zemlje obično nalazi se kukinja, izba, soba, gdje se objeduje, s biljarom i podrum, buduć sobe razi zemlje uviek leže izpod razine glavne ceste. U prvom su katu saloni i blagovališta za izvanredne slučajeve, u drugom katu pako spavaće sobe i sobe za inostrane, u trećem sobe za djecu; a u ostalih stanuje služinčad itd. U sobah posljednjega kata, gdje naime obitava služinčad, neima peći, koje zlo lasno bi bilo čovjekoljubivim Hollandezom odstraniti, da mjesto za peći načine u zidu, kako to biva na campagnah, gdje u izdubenoj stieni stoji cieli krevet. — U svakoj je kući straga malen cvietnjak, dočim dvorišta neima skoro nijedna, s bog česa nevidiš tu niti staja, koji su od kuće udaljene, i za koje se mnogo plaća; jer Hollandezi drže mnogo konja i kola, i to baš gospodskih. — Lasno se uvidja, da je ovakovo uredjenje za posjednike konja vrlo nespretno; jer nemožeš nikada nenadanoj potrebi kola ili konja za vrieme doskočiti, buduć fiakera u Amsterdamu na brzu ruku takodjer nije moguće dobiti; mogao bi se čovjek prije na suncu izpeći, od studeni smrznuti ili na kiši do kože se namočiti, nego li bi dočekao kakova fiakera, kojih je samo pred burzom dosta naći.

Stanarina za trokatnu kuću sa dva pročeljna prozora iznosi 1200 do 1400 for. Živež je veoma skup. Funta dobre govedine stoji forintu, lošije pomanje; telečja glava plaća se po 4 for., puran po 12 for., glavica luka po 25 novč. Blaženi naši Turopoljci! — Služinčad prima plaću svakoga tjedna ili svakoga četvrta godine. Sluga kočijaš dobiva tjednom 12 do 14 for. i osim toga godimice od domaćinove rodbine i znanaca po 100 fr. na vino. Kuharica ima tjednom 5 do 6 for. i to li samo za svoju struku, dočim su sobarice najlošije plaćene; jer godimice nedobivaju više od 75 do 92 for., i to valjda sbog toga, što slabo razumiju posao, dočim gospoje svoje odielo izvan kuće čistiti daju.

Hollandezi su slobodoumni, i upravo ta okolnost čini, da je po njih služinčad toliko emancipirana, a oni njezini dobrovoljni rekao bi robovi. Budi zato primjer: Iza nekoliko danah poslie moga dolazka u Amsterdam vidjela sam, bivši gojiteljicom u jednoj od najpoznatijih i veoma štovanih obitelji, gospoju domaćicu u predvečer putovanja u London, kako ona sama svoje stvari posprema. Nebudući učna ja vidjeti gospoju kod takova posla bez pomoći sobarice, ponudim joj se na uslugu; nu ona odbi moju ponudu primjetbom, da bi ona mogla dodnše pozvati sobaricu u pomoć, ali da nije voljna, buduć je prestalo vrieme običnoga rada. — Drugiput zdrobi nam se na putu i to samo vidljivom krivnjom kočijaša kolo; ja sam se nadala, da će sad biti tri sta

gromova i zlo po slugu, kao što bi sigurno kod nas i bilo svakojakih lupeža i lopova; nu tuj je prošla stvar sasma mirno: gospodar opomenu slugu blagim načinom, neka u buduće bolje pazi na kola, prije nego li podje uprezati. Vidlo se meni na licu, da se ja čudim tomu čovječnomu postupanju; tada mi bude rečeno: da Hollandezi i služinčad svoju smatraju ljudmi, koji su podvrženi slaboćam i griehu kao i gospodar. Kada bi se n. pr. pohtjelo gospoji, da bude nekoliko časova prije običnoga doba počešljana, to ti ona neće nipošto pozvati svoju sobaricu, već će liepo urom u ruci čekati opredieljen sat, da je tim neuvriedi. Pa da baš i žedja mori gospoju, to će ona na čašu vode pričekati, dok slučaj nanese u sobu sobaricu ili drugo družinče; ali ga u poslu neće smetati. — Da ovakovo čovječno i skoro prečovječno postupanje znade služinčad često i zlorabiti, razumieva se samo po sebi.

Hollandez ti je nadalje rob »čistoće.« Pripoviedaju, da su nekada u selu Brock ulice tako čiste bile, da se tamo nije smjelo niti pušiti niti pljuvati, ter si morao prije ulazka u selo svući cipele i obući druge; konji i kola ulazili su u selo sa strane, mačkam i peradi tu nebijaše ni traga. Premda ovoga ja nemogu zasvjedočiti, ipak mi valja priznati pretjeranu hollandezku čistoću, koja napokon čovjeku i dosadi.

Svaka išta imućnija obitelj drži 3 do 4 služinčadi, od kojih radnice imaju glavnu ulogu; njihovo zvanje sastoji se u neprestanu manisanju obrisači, metlami i kefami, one ti cio dan samo prolieću iz jedne sobe u drugu, s jednih stuba na druge, pače njihov djelokrug proteže se i na ulicu, gdje ti prolazećemu valja dobro paziti, da ti nepodje onako, kako onomu židovu u Zagrebu na harmici, koga je neki sluga jutrom polijao vodom, pak psujućemu židovu, zašto ga vodom polieva, odvratio: »Zar misliš, da ću te čokoladom polievati.« — Sobarica ti je u pravom smislu rieči vješta svomu poslu, ona pomoćju neznatna alata, naime sa malo voska i terpentina, znade očistiti i najskuplje i najfinije pokućtvo, i zato ćeš tuj naći po trideset godina stara pokućtva, lica sasvim nova.

Buduć je sve u neprestanu čišćenju, zato nema tu niti gada; a ako li se slučajno pokazala koja stenica gdje, to će ti Hollandez prometati čitavu kuću, sve pokućtvo pomno izčistiti, pače i izpaliti ga, ako nadje, da je to potrebno za uništenje toga smrada, koga se on u toliko boji, da će i najnoviju kuću sbog jedne samo n. pr. stenice ostaviti.

Po stubah i sobah vidiš svuda sve pokrito dragocienimi sagovi, svud vlada najbujnija razkoš, vodovodi nalaze u svih katovih, pače i u salonih i sobah spavačih; a plin nemanjka nigdje. Na prozorih svagda nalaziš cvieća u skupocienih vazah, pače ima i tako uredjenih salona, gdje se u zimi otvore samo jedna vrata, i eto te odmah u vrtu, punu krasote proljetne.

U kući možnijih rukotvoraca sve je isto tako uredjeno, samo dakako u manjoj mjeri. Prava hollandezka domaćica čisti sama posudu poslie čaja; ona sama priredjuje zajutrak, koji sastoji u kafi, čaju, siru i umak kuhanih jaja.

Svakdanju hranu donose trgovci u kuću, tuj nepolazi kuharica svaki dan na trg, kao n. pr. kod nas u Zagrebu, već jim gotovo filjarke nose u kuću hranivo, od kojega jim odpušćaju jedan postotak.

K novoj godini žalibože vlada i tu običaj dosadna čestitanja, pak u to ime daje svaki bližnji rodjak i znanac za služinčad po 25 for., koju jim svotu gospodar dieli na jednake dielove. Dogodi li se, da koji od služinčadi nečestita gospodarici sretnu novu godinu, to se prima, kao da je odkazao službu gospodaru, i takav se nedieli unišlim novcem za čestitanje o novoj godini.

Kada se iznova nastani u koje mjesto koja obitelj, to nije potrebno praviti našim slične obligatne visite; jerbo tu jih ona prima od domaćih, što se zove dobrodošlica. Ako pako promieniš stan, to te bližji prijatelji u novu stanu pozdravljaju, i darove nose. O Nikolinju sakupljaju se djeca i rodjaci kod roditelja, ter si izmienjuju raznovrstne većput vrlo smiešne darove; djevojka, kada se udaje, razašilje znancem i ponajprije svojoj gospodarici bonbona, za koje dobiva od njih koristnih u braku potrebitih stvari. Prvorodjenčetu nadievaju obično ime djedovo ili babino, i zato mu ovi daju u ime krstna dara po koju zadužnicu ili gotov novac, dočim se znanci i rodjaci natječu, tko će novorodjenčetu dati ljepših darova. (Dalje sliedi.)

Književna vest.

(Najnovije delo Vuka Vrčevića.) Za nužno počitujem javiti svim ljubiteljima narodnosti, da sam se uz moje sadašnje težke zvanične poslove zauzeo da na svjet izdam, u ćirilici, obširno i bezpristrasno kroniku sviju glavnih bojeva i zgodjaja od početka pa do svršetka Hercegovačke bune, naznačujući točno dan, mjesto, stvarni uspjeh pojedinih bojeva i napadanja ustaša na Turke i obratno, uz ovo pravi i glavni uzrok ustanka, vladanje raje i postupanje turske vlade, kao muke i patnje cielokupnog hercegovačkog naroda sva tri zakona; a mimogredno na svoje mjesto moje shodne i vrlo zanimljive primjetbe.

Knjiga je do danas uzrasla okolo 6 pečatnih tabaka obične osmine, a koliko će jošte prirasti do svršetka bune, neznam.

Moji mnogostručni poslovi, a pri tom moja duboka starost neće mu dopustiti da ovu knjigu u svoje vrieme pečatanu vidim, nego nudim svakoga pojedinog sunarodnika ili družtvo ako bi zaželio o svom trošku pečatati ju, neka mi se čas prije izvoli preko pošte javiti; ja ću mu je za priličnu cienu i podusl ovno ustupiti.

Trebinje 6. oktobra 1875. Vuk Vrčević.

Hrvatska omladino!

Družtvo „Hrvatski dom," osnovano u krilu vlastitoga sveučilištnoga hrama, a na ognjištu hrvatskè učeće se omladine, nakanilo je odlukom glavne svoje skupštine preuzeti izdavanje omladinskoga zabavnika i pozvati svu hrvatsku mladež na suradničtvo kod toga djela.

Već je prvim zabavnikom, koga u sviet posla drug naš u Beču „Velebit," pokazala hrvatska omladina, da je shvatila zahtjeve dânašnjega vieka i oduševljeno stupila na polje prosvjetnoga rada. Trud njezin steče priznanje naroda.

Dužnost nam je zasvjedočiti, da je omladina hrvatska u tom svojem radu uztrajna i postojana, da je sviestno i triezno prigrlila geslo hrvatske prosvjete. U tu svrhu naumismo sabirati svake godine umnu radnju svojih vršnjaka i u godišnjih ju zabavnicih predavati narodu na uzdarje.

Molimo zato i pozivljemo hrvatsku omladinu, da svojim perom svakolika sudjeluje pri djelu, koje će postavit spomenik našoj mladoj dobi.

Svatko, koji kani pisati za naš zabavnik, neka izvoli svoju radnju i njezin sadržaj javiti „Hrvatskomu Domu" u Zagrebu do 15. prosinca 1875. Gotove radnje primaju se do 1. travnja 1876.

U Zagrebu dne 21. studenoga 1875.

Za odbor družtva „Hrvatskoga doma"

Zlatko Halper, predsjednik. Mirko Turić, tajnik.

Novela „Majka i kći," koja je u „Hrvatskoj lipi" svjetlo ugledala, napose je pretiskana, te se može dobiti u knjižari Albrechta i Fiedlera. Stoji 40 novč.

Tiskom, troškom i nakladom **Drag. Albrechta.** Odgovorni urednik **Vjekoslav Klaić.**

Časopis zabavi i pouci.

Br. 50. U Zagrebu, 12. prosinca 1875. God. I.

Izdaje se svake nedjelje. Godišnja ciena 4 for.; poštom i domaćim u kuću 5 for. Rukopisi se nevraćaju.

Dvie lirske pjesme.

Snij dušo.

Snij dušo, snij . . .
Andjeli čisti i bieli
Nadvili se nad te,
Pa ti sanje zlate
S neba donieli.

Snij dušo, snij . . .
Zviezde otajstvenim zborom
Pričali ti priče,
Kako zviezda niče
Višnjega tvorom.

Snij dušo, snij . , .
Mjesec ti srebrna sieva
Prišaptivo jasno,
Kako li se krasno
U dvoje snieva.

Snij dušo, snij . . .
Ružice rumene tvoje
Pojile te milu; —
Njihovom u krilu
Suze su moje . . .

Na pragu.

Na pragu stojim tvoje sobe,
Al neusudjujem se ući,
U sobi nešto sladko miri
I zvone zvuci zamirući.

Negledajuć te vidim tebe
Kod glasovira sjedit nujnu,
I ručicama skladat pjesan
Žalobitu i sladkočujnu.

Sve nježnije i tiše zvuci
Daleko u dalj tamnu hrle,
I čujem gdje ti krila duše
Žestokom strašću nekog grle.

R. F. Jorgovanić.

Žudijka.

Crtica od Dušana Lopašića.

I.

Gospoja A. sjedi na kanapetu vrlo ukusno uredjene sobe; do nje se posadio u naslonjač mlad čovjek, gospodin B.

Gospoja odjevena je nešto na orientalnu, što joj, moraš priznati, vrlo dolikuje. Kad ju prvi put vidiš, reći ćeš: Judita staroga zavjeta oživje!

On, gospodin B. u modernom je odielu i puši cigarete fine vrsti; pred njim na koljenih leži knjiga: Götheov Faust. Donesao tu knjigu, da joj pročita po koju osobito liepu stranu, ali mu ona pripovjedi drugu zgodu — svoj život.

Razgovor, što ga vode, sliedećega je sadržaja:

— Jesam li imala pravnoga temelja, gospodine B-u, tako uradit. Recite mi iskreno.

— Hoću ga znat. Molim vas.

— Predstava se do polovice svršila: nu nemože se nikakovim pravom reći, jeli će biti upravo vesela igra ili tragedija.

— Dakle mislite, da bi se ta zgoda mogla svršit neočekivano, neugodno?

— Svakako.

— U svakoj tragediji mora da glavni junak, nosioc neke ideje, moralno ili fizički pogine. Koga vi smatrate zrelim, te mu je propasti?

— Vas, gospojo, odvrati gosdodin B. posve mirno.

— Mene? upita uzklikom gospoja A. i pogleda gospodina B. sladkim posmjehom na svojih bujnih, koraljnih ustnicah.

On se niti nemače; zamuknuše oba.

— „Znatiželjna sam, hoće li se vaše proročanstvo izpunit? prekinu ona napokon šutnju, koja je već nesnosnom za obojicu postajala.

— „Žao mi vas, vrlo žao, odgovori gospodin B. svejednako zrijuć u njezine crne, velike oči. Dosudio sam vam smrt od vlastite ruke.

— Vrlo ste iskren. Takova vas ljubim. Ajdemo dalje. Vi ćete mi znati valjda kazati, jeli ću se možebit strmoglavit u koju rieku, izpit čašu otrova ili posegnut za samokresom.

— Nemogu vam to reći, ali sjećajte se moje tvrdnje.

— Skoro bi i ja uztvrdila, da ste vi astrolog ili nekromant.

— Nisam gospojo, niti jedno niti drugo. Nu uzeo sam u obzir svaku i najmanju zgodu i dodjoh do toga zaključka.

— Svršio ste vašu zadaću, da budete zanimiv, vrlo dobro. Hvala vam. Vaše je družtvo zabavno i ugodno. Izvolite li, da podjemo razi zemlje u ured mojega supruga. Siromak izmučio se sjegurno radeć po sav dan uz pisaći stol.

— Mogli bismo se prošetati za sutona Lujzianom, pripomenu gospòdin B.

Podignuše se. On skoči i ponudi gospoji A. ruku.

Liepa li para! On plavac, ona crnka.

Idući po skalinah rekne gospoja A. svom provodniku.

— Pripoviedat ću svojem suprugu današnje vaše proročanstvo.

— Nemojte toga učinit; nezovte ga već prije reda u vaše vrzino kolo. Na njega će posredno pasti striéla sudbine; a vi ste munjoteg. Nerecite mu, ako —

Gospodin B. zape.

— Nu što? upita gospoja A. pogledav svoga druga upravo zadivljenjem.

— Ako se nećete protitrati vašim bračnim mirom i srećom, reče gospodin B. poslie odulje stanke.

— Pa zašto vi onda povjeriste meni to pusto nagadjanje, ukori ga ona.

— Hotio sam time izbjeć bezdnu, nad kojim lebd… Dalje nije mogao da izgovori; jer dospješe do vrata pisarne, koja se naglo otvore.

Suprug gospoje A. stajaše pred njimi. S gospodinom B-om srdačno se rukovaše.

— Dodjosmo po tebe, dragi Ljudevite. Ti se odviše napinješ od neko doba, rekne mu supruga.

— Moram, moje diete. Za koj dan očekujem velikog župana; pa buduć da je pristav Verenić obolio, valja mi i zanj sile podvostručit.

— Gospoja supruga predlaže šetnju, uplete se g. B. držeć svejednako gospoju A. izpod ruku.

— E, pa izvolite napried tamo do velikog zakreta. Ja ću za čas za vami. Gospodin će Robert, draga Terezo, bit tvoj chevalier servant. Zar ne?

— O drage volje.

Gospodin A. otidje u prvi kat, dokle se njegova supruga i gospodin Robert B. odpute šetati. Ta je šetnja dugo trajala. Poslie šetnje pozove g. A. Roberta B. u svoj stan na čaj. Bilo je oko ponoći, kad ti se to maleno družtvo razišlo i Robert uzjašio vitog vranca, da podje kući. Tko bi ga bio susreo, gdje kao pomaman konja tjera, rekao bi, zloduh zemljom svoje kolo vije.

Moram da predstavim pojedine osobe. Posegnut ću nešto obilnije, kojih dvadeset godina natrag.

II.

Nagy Szulö maleno je zapušteno selo u Magjarskoj, nedaleko velike Kaniže. Rekao bi čovjek, da su mu stanovnici, diljem korjeniti Magjari, kakovi Hotentoti. Kućarice, pletene, ilovačom obliepljene, stoje jedna tako blizu drugoj, da se krov krova dotiče. Ljudem je na licu biljeg azijatskog divljeg poriekla; na njih odielo poderano, zamazano: djeca im pako gola — bosa.

Na kraj toga sela malena je kućica. U toj kući žive obitelj doseljena ovamo židova Abrama Silberštajna. On i žena, starašni, živu jedino od onoga, što su u boljih godinah prigospodarili kramarenjem i oskudievanjem. Bio bi im svakako uz sve to život pust, tužan, da im nije u kući kćer Noemi, najljepša djevojka na daleko.

Oj da vam ju bilo slušat i vidjeti, kada bi uzpjevala koju na izraelitsku!

Strven od ljepote i milja, pomišljaste se onaj čas na rieci Jordanu, gdje slušate zatravljeni spjev svoje ljubeznice. Oj sretan ti bio David i mudrac na priestolju žudijskom, Salamun, koji se uživali toga čara!

Neimam dovoljne prispodobe, da vam izvanrednu ljepotu te djevojke ma samo približno naslikam. Zadovoljite se s ovim, što sam samo nagadjanja radi naveo.

Noemi živjela kao i oni ljiljani i ptice nebeske, koje nesiju niti nežanju.

Roditelji bijahu joj starovjerci, pa na dane gospodnje, na izraelitski sabat, morade pjevat iz knjige knjiga one snatrive i bujne pjesme, te joj se duh tako sljubi sa svietom, kojega ona nepoznavaše, ali ga ćutila i ginula za njim.

Minu joj šestnaest godina.

Za to toba dolazio kadkada u pohode čovjek njezine vjere, vanjštine upravo odurne: žuti, zaprljani vlasi i brada; usnice nabrstnute, modre; oči kao u puha malene; stas grbav, nije te mogao sprijateljiti s tim čovjekom.

Bijaše to Fric Švarc, trgovac iz St., kupališta u Hrvatskoj.

Noemi ga susretala s otajnim strahom. Nikoga se nije bojala; Švarca se žapaše, njega, kad je uzmogla izbjegavaše.

Jednoga dana reče joj otac: Noemi, ti ćeš biti ženom Frica Švarca.

Nije ona znala, što je to ženom biti, nu već to ju dovoljno prestrašilo, da nju otac spominje u savezu sa Švarcom, kojega ona tada već mrzila.

Osam dana iza te viesti, skupe se silni pirni gosti u kući Abrama Silberštajna.

Tolika ih množina bila, da se svi nemogahu u njoj sklonuti. Cielo se selo strči, da vidi „čifutsku svadbu“ i liepu Noemi, današnju nevjestu.

Sve se veseli; Silberštajn i žena mu Sara ponajviše: Švarc je bogat, vrlo bogat.

Sve se veseli; samo Noemi, liepa Noemi, lije gorke suze.

Švarc ju miri, tiša, obećaje, da će joj pribavit rajske slasti. Mati ju moli, da neka za boga neodbija mladoženju tim ponašanjem.

Uzalud! Velik je njezin jad, a ti ga ljudi niti nepojme.

Trebalo je vozit se iz sela u grad, gdje je izraelitska bogomolja. Odnesoše Noemi na kola polumrtvu, bez sviesti, što s njom biva.

Oj liepa li si, Noemi, kćeri izraelska, kao liljan na polju ili ruža u bašći; kao cedar u gori ili grlica u gaju; liepa si.

Uz nju mati i Švarc, taj sotona u čovječjoj prilici.

Iza njih velika povorka kola samih pozvanika: što znanaca, što prijatelja il rodjaka.

Ta ženi se Fric Švarc, bogati Švarc i uzimlje ljepotu na daleko znanu i slavljenu, uzimlje Noemi, kćer siromaka, bogca Abrama Silberštajna.

Dospjev do bogomolje dade se Noemi nagovorit, da podje mirno i tiho do uzvišenog mjesta, gdje se nalazila škrinja zavjeta.

Starac rabiner započe mladoženjam tumačit dužnosti njihove spram sebi, jednoga spram drugomu, dužnosti djece, dužnosti roditelja.

— Što je to? pomisli Noemi, taj starac govori o dužnostih roditelja. Slaže li se i postupak mojih roditelja s tim njegovim božjim zakonom?

Ženitbeni se čin u bogomolji svrši. Noemi morade sa Švarcom, svojim ženikom iz iste čaše piti, koju onda razbiše, nataknuše joj prsten na prst i rekoše joj, ti si žena Frica Švarca.

Čestitahu joj. Na čemu? Na neizrecivoj, neizmjernoj sreći, koja ju evo danas postiže. Za to vrieme njoj na prstu gori kao paklenska vatra onaj njegov prsten, te si Noemi poželi, da bude vino, što ga je malo prije pila, otrov, zmijski jed; da se kuća Frica Švarca raztepe na sto komada, kao i ona čaša bačena na pód bogomolje.

Abrame Silberštajne! žrtvovao si svoje diete. Krv njegova nad te i nad tvoj rod.

III.

Noemi Švarcovka! Grozno li je biti suprugom neljubljena muža, groznije jošte više, mrziš li onog, koga bi morala ljubiti.

Noemi Švarcovka, ti proklinješ dan, kad te mati rodi i otca koj te vuku povjeri; tebe, ružu iz raja, presadi medj korov i drač.

Fric Švarc je bogat čovjek. Njegova žena mora da bude dionicom toga bogatstva. Što je njemu za ljubav!

Ljubav? Što je to? Ako je isto ćuvstvo, kojim on svoje zlato ljubi, onda on i svoju ženu ljubi; ne, on ju tada i obožava. Zlato, novac njemu je kumir, kojemu se on duboko klanja. Zašto se on oženio; ta moj bože, oženio se, da dobije nasliednika, da znade, komu će ostavit, kad mora to već učinit, svoju mnogogodišnju muku.

— Hoćeš li, dušice, biser i drago kamenje, prišapćivao Fric Švarc svojoj ženi, hoćeš li sluge, kola, konje, evo ja ću ti ih poklonit; sve, sve, što ja imam, sve je tvoje što ti srce zaželi, dat ću ti; jer mogu tako uradit: ti si bo žena Frica Švarca; znaš ti Frica Švarca, bogatog čifuta.

Ona, liepa Noemi Švarcovka neželi ništa.

Ništa?

Želi; nu njezina vam je želja tiha kao vjetrić, što u lietu samo trepetljiku niše.

Ona se želi oslobodit toga života.

— Smrt ti je jedini spas, Noemi, sune joj mozgom. Jest, ali ja neću umrieti. Ja jošte nisam živjela; stoga bi živjet rado.

I ona čest njezine duše dodje do samosviesti, koja naginje za životom ljubavi, za rajem, za obećanom zemljom, koj njoj sirotici dosele nije dosudjen bio. — Naumi pobjeći iz proklete kuće Frica Švarca. Kud? Kamo? nije znala. — U sviet! Ta on je velik. U jednom će kutu mjesta biti i za nesretnu Noemi.

— Odbacit ću to ime; jer mi je svjedokom moje najveće biede. Gazit ću nogami svaku uspomenu, koja me veže, na rod, dom i vjeru. Jest, gadna je i vjera, koja daje roditeljem moći, da im bezdušno srce smije proigrati sreću i budućnost njihova djeteta. Čudna li boga, koj je te zakone dao. Ha, meni se zgraža pred tobom Sabaothe. Ti si gromovni, silni, neumoljni bog; ja sam žedna ljubavi.

Friče Švarče nevidiš li ti onu ružu, što uz tebe vene; andjela, komu duša već iz tiela hoće da put nebesa prhne.

— Vremenom će sve bolje biti, glasi tvoj odgovor. Jest vrieme rane lieči, ali ih i povećava, morao bi ti znati.

Kada je Fric Švarc uvidio, da mu sve nastojanje i tetošenje oko žene uzaludno, pozove Noemine roditelje.

I golubica se pritaji, pa postade zmijom, da tako sjegurnije rani Frica Švarca i svojega vlastitoga otca.

Otca?

Nije to za nju otac; to je Abram Silberštajn; kao što i ona nije njegova kći, već Noemi Švarcovka, supruga bogatoga Frica Švarca.

IV.

U St., kako spomenuh, jest kupalište. Tamo dolazi kroz ljeto mnogo gostiju. Kotarski sudac Ljudevit A. odluči jedne godine u St. poći. Zdravlje, koje se nešto poremetilo prisili ga na to. A. bijaše jur za onda čovjek u godinah, dobra srca i ljubio ljepotu ženskinja.

Jednoga dana ugleda on Noemi Švarcovku i obljubi ju.

Obljubi tudju ženu. Upozna se š njom. Ona, kao bršljan u gori, kad se obvije o čvrsti, stari hrast, prione uz Ljudevita A. Stara joj nakana primakla se onomu času, da je ona mogla kazati:

— Moja je muka svršena; zadnju sam kaplju izpila. Nakani pobjeći iz kuće Frica Švarca.

Ljudevit A. začaran tom ženom, pristade na to; jer će ju učinit svojom suprugom.

Bijaše mrka noć, kad si Noemi Švarcovka svali biegom iz muževlje kuće na se majčino, otčevo i suprugovo prokletstvo.

U kući gospodina Ljudevita A. nadje utočište i zakrilje proti samovolji svojih progonitelja.

Nestade Noemi Švarcovke, ona nastojaše zaboravit na prošlost.

Ona se pokrsti i postade Terezom A.

Gospodin A. bje kotarski sudac u nekom selu na Lujzinskoj cesti. U njegovu kuću pohiti sve, da se nadivi ljepoti sudinje.

Uz ostale dolazio često i neki mladić — naš znanac g. B.

V.

Vratit ćemo se opet u tok prijašnje zgode. Drugi dan iza spomenutog razgovora čekaše uzalud gospoja A. gospodina Roberta B. On je mirno u svojoj sobi na neudaljenom imanju pušio cigarete.

Mišljaše na Terezu A.

Jučer mu ona izpripovjedi svoju prošlost, te ga upita, što misli o njoj.

On joj, kako znamo, prorekne nenaravnu smrt.

Robert je B. mladić vanjštinom vrlo interesantan. Puna mu uz to glava romanticiteta, ideala. Ima u njegovu značaju nešto prismjese Mefistofelesa.

Zaljubio se u Terezu A. Ne, nije tako. On odlučio, da će se zaljubit u gospoju A., nepoznajući njezine prošlosti. Danas razmišlja, kako bi ju naveo, da do njega pobjegne. Nakan je, da joj povjeri svoga srca tajnu. Hoće li pristati?

— Mora; njezina ju sudbina tjera dalje, nego ona sama i želi. Mora! Ona neljubi Ljudevita A. Misli, da mu je dužna vjernom biti; jer ju je spasio goreg zla: Frica Švarca. Ali Noemi Silbeštajnova, ja neću mirovat dok nepočivaš na mojih grudih. Zašto sam upravo tebe odabrao za svoju žrtvu? Čudna li pitanja! Odgonetku traži u mojem srcu. Misliš li, da ja nisam prije ljubio? Ljubljah, ali ljubljah nesretno. — Ljubio sam — žudijku. — Esther Moses bje joj ime. Njezin je otac kao i Noemin bio; ne, u nečem je poštenije mislio. On mi u kratko reče, kad ju zaprosih: Nedam je! Neproda je on drugom kukavnom čovjeku, ali ju svali u — grob. Esther Mosesova, ti ćeš bit osvećena. Noemi Silberštajnova neka padne za te. — Danas neidem k njoj; neka promišlja, što sam joj jučer kazao. Sutra će me tim željnije dočekat; za osam dana ona bježi samnom, kud mene volja.

Ilustracija Čengić-agi: Agovanje.

I pravo je imao. Koliko li put gledaše gospoja Tereza kroz prozor, koj vodi do kraja, gdje gospodin Robert B. svoje dane probavljaše.

— Nema njega, pa ju stoga obuze neka tuga, neveselje za tim čovjekom. Čim ga dulje izgledala, tim joj je jasnije, da ona neljubi — Ljudevita A.

Drugi dan prema poldnevu dojaši gospodin B. Odskakuta u prvi kat i nadje gospodju Terezu u krevetu.

— Vi ste bolestna, gospojo?

— Jest, ljuto bolestna, odvrati ona sumornim glasom.

— Neima li lieka vašoj bolesti.

— Neima.

— Kako to?

— Ima — dà ima Roberto B. — ja nisam bolestna; ja sam zdrava zdravcata — zakriči najednom gospoja A.

— Što vam je gospojo? — Hoćete li, da zovem vašeg supruga.

— Jest, zovite ga. — Ali bolje bi bilo, da ga nezovete. — Podajte mi s onog stola čašu vode i nasipljite ovaj prašak unj. — Bit će mi bolje. Dao mi ga liečnik, da se primirim.

On učini po njezinoj želji. Bio joj uslužan kao malo diete.

-- Sjednite ovdje gosp. Robertu do mojega kreveta. Bliže — jošte — tako.

Tereza A. jedva disaše. Velika je njezina borba bila. Grudi joj odskakivahu; srce joj silno bilo. On ju samo gledao, kao što negdje orao svoj plien u pandžah gledi.

— Čujte me, Roberto, nešto ću vam povjerit.

Izvolite, slušam.

— Ja vas ljubim kao što već nijedna žena neljubi. Ja ginem za vami; ja venem kao cviet bez rose od toga žara.

Oči joj se caklile od nutrnje vatre; lica joj plamćahu kao živa vatra.

— To sam i prije znao; reče on hladnokrvno. Dobar sam dušoslovac. Dapače, ja sve pripravih, da vi gospojo Terezo pobjegnete samnom u sviet. Ti ćeš to učinit, Noemi Silberštajnova?

Kao glasba višnjih sfera bijaše joj to ime; njezine ju je mladosti i djetinstva sjetilo.

— Hoću, Roberto! Sutra dodji, dragi, naći ćeš me pripravnu. — Sad se vrati: jer —

— Ne, ja od tebe neidem. I vinu joj se na grud, i ljubi joj ustne —

— — — — — — — — — — — — — — —

Istoga dana poslie podne razlieže se od kuće sudca A. užasan glas, da je liepa Tereza A. mrtva.

Taj glas dopre i do Roberta B. Nije on tomu vjerovao. Sjećao se on obećanja i poteče s nova do njezina stana.

Noemi Silberštajnova ležaše na odru.

Proročanstvo se njegovo izpuni prije, nego se i sam nadao.

Dugo ju promatraše. I u smrti još andjeo ljepote bijaše. Smilovao mu se onaj čovjek, koj se kao crv svijao pod odrom: Terezin bio to suprug, Ljudevit A.

Esther Mosesova, ti si ipak osvećena; jer ovo je svejednako moja žrtva, prozuji kroz zube Roberto B. Onaj prašak, što sam ti ga usipao u čašu danas prije podne, bijaše otrov. Oj znao sam ja zato, ali Esther Mosesova!

Od ono doba nitko ga nije više od poznatih vidio. Prodao imanje i nestalo ga.

K a r i k a t u r e.

Humoristične crtice.

Poljski napisao Vincentij Sarniecki.

(Nastavak.)

A znaš li ti, da si ti luda? zaključi g. Bonifacij.

To znam već od davna.

A bili ti htjeo biti glumcem?

A što je to glumac?

Koj razne uloge igra.

Dakle onaki lakrdijaš, što ulicami pokazuje svoje mudrolije.

Definicija g. Bonifacija bila preširokom.

Glupane!

Hvala — čest...

Glumac je onaj, koji u kazalištu igra.

A, u kazalištu — kliknu Glišo, koj se sjeti na svoj boravak u Varšavi. — A to je jako liepo; bio sam ja u kazalištu u Ojcowom: Bože moj, ala su liepo pjevali i plesali, ali kako bi ja mogao šta takova raditi?

Ti nećeš ni pjevat ni plesat, ti ćeš biti slugom, košto i sada. Bit ćeš lakajem.

Volio bi biti ljubovnikom, a da moja Marica igra ljubovnicu — onda bi ja istom igrao! Oj, onda bi ja grlio svoju Mariju, da bi grozno bilo — molim oprostite čestit . . . .

Glupane!

Hvala — čest . . .

Za časak upita g. Bonifacij:

Jesi li zadovoljan, te ćeš igrati?

Da što.

A nećeš li se prestrašiti, kad ćeš opaziti mnogo osoba, koje će te gledat?

Oho! A zar se ja bojim, kad idem s vami, gospodaru, nedjeljom u crkvu! Ljudi kao mravi — sve se gura — a ja pucnem bičem — pa eto ti gotove stvari.

Ilustracija Čengić-agi: Krštenje Novice.

A česa da se bojim? Šta sam ukrao? Jesam li koga ubio? Molim čestit . . .

Ali . . . No, nosi se.

IV.

Udari moći paklena — zar nečuješ?

Tako! To je umjeća — reče g. Bonifacij, pošto je Glišo izašo — vladati surovom tvari i od nje nešto stvoriti! Smijat će se momu Gliši, ali on će ipak postići efekt. Kropelko, ja, moja žena, kćerka, Glišo to nije tek kakvogod osoblje. I stade koracati sobom a u ušiuh mu svedj zvučio tek pljesak slušatelja. Medjutim javi se Marica:

Molim gošpodine ključ, trebam mašla.

Do biesa i s tim maslom — odsieče g. Bonifacij — upravo sada moraš doći. Ajde k gospodji!

Gospa je otišla šetat.

Htjede se g. Bonifacij okoristit tom zgodom te upita:

Marice, a bili ti htjela glumit?

Bi — ali še štidim.

A česa da se stidiš?

Bit će toliko gospode — mene je štrah! odvrati Marica nasmija se i pokaza dva niza dugih žutih zubi.

A odlazi — odvrati ponešto gnievno g. Bonifacij, ali odlučiv jednom uzet ju u svoje osoblje osta vjeran svojoj odluci.

Neboj se ništa Marice, ti ćeš igrat, ali prije moraš nešto žrtvovat. Vidiš, tu staru suknju, koju si ovih dana dobila od gospe, moraš dati, da mi načini krojač od nje odielo za jednoga razbojnika.

Što? zapita u čudu Marica — da da dadem švoju šuknju? Nikad!

Ali zato ćeš igrati.

Volim neigrat!

Ajd! Nosi se!

U svakom zlu ima i dobra. Rieči: što? da da dadem itd. izgovori Marica velom silom i odlučnošću gestikulacijom, akcijom i mimikom. G. Bonifacij stade si od veselja ruke trieti. Neprilika bijaše jedino u onom izgovoru: č i š. A kako ćemo s tim? stade mislit naš dramaturg. Smisliv sve u jedno uzdahnu: treba tu trošit a uz to Kropelko neštedi svoga prijana. Uzdahnu i podje da nastavi svoju tragediju. Prestao je kako ljubovnik zaklinje svoju ljubovcu:

Kraljice moja, živote moj! Zar nevidiš? plačem! Ti se smiješ smiehom ironije (junak ustaje, podnipošto nesmije obrisat koljena.) Budi indi prokleta, ja te proklinjem (Bliža se bura, munje sievaju, a kadkad čuje se grom) Tako! Proklinjem te! Moje misli razpališe nebo, iz svake munje grom, iz svakoga groma prokletstvo! (Slušatelji udare u pljesak) Gledaj! Uzdižem ruke, da sazovem na tebe grom (jedna se gospodja onesviesti nose ju napolje) Udari moći paklena — zar nečuješ?

V.

Čuo je Lejzurek.

No, prodajte mi gospodine, te ovnujske kože po 10 zl. p.*, gute gešeft, tko će vam više dati? Timi riečmi pozdravi faktor g. Bonifacija.

Do biesa — viknu g. Bonifacij, — uzmi si je, samo mi daj mira.

No, ja ću vam dati i novaca i mira, a ja vam kažem, da vam nitko više neda. Našo sam takodjer kupca, koj će vam kupit rakiju, kupit će 1000 boca, gute gešeft, a vi mi govorite, da vam daj mira.

Umiri se, zarekô sam se, jer sam se tragedijom zabavio.

Tragedija ima svoje vrieme, a kože ovnujske i rakija opet svoje; za tragediju još uviek vremena, a kupac, to je riedak pa još tako dobar. Dakle tragediju pišete?

Jest, upravo kad si došao, sazivao je ljubovnik grom na svoju ljubovcu.

A šta će mu grom! Alaj je luda: Opali grom pa uništi sve, aj, aj! Luda, luda!

Ali to je samo u umjetnosti tako — pridoveza pjesnik.

To je sreća, jer inače je bogme to strašno!

No dragi, prihvati Bonifacij, ti si svagdje mojom desnom rukom, ti ćeš mi doista i tuj pomoći.

Zašto ne? Treba li vam novaca, eto mene. Mali kamati.

Pogodio je Lejzurek nervus verum. Lice se g. Bonifaciju razvedri. Novac bijaše conditio sine qua non.

Tako da! Trebam novaca za dekoracije itd. Izmamiš li odakle novaca, bit ću ti zahvalan. Bit će dosti kakovih 300 rub.

Dobro, dobro: oslonite se samo na me.

Za odielo imadem već nešto tvari n. pr. za tri hajduka dat ću načinit odielo od suknje — odmah ću ti ju pokazat. — I ode iz sobe. Žid pomisli: Ludo jedna, za take trice trošiš novac Za čas vrati se g. Bonifacij sa suknjom a za njim pristajala Marica.

Ja nedam kvarit švoje šuknje — vikaše Marica, dajte mi ju natrag.

Beno jedna — odvrati joj Bonifacij — ti neznaš što je umjetnost: ja žrtvujem za nju i novac i vrieme i zdravlje, a ti nećeš ni te otrcane suknje!

Sve uzalud — Marica neće te neće.

Bog zna što bi bilo, da nije posredovao Žid:

Ta to ništa nevalja. Prnjkar nebi za to ni 10 novčića dao. Kad bi se hajduk prignuo, izpalo bi mu koljeno, a kad bi se stali tući — to bi još gore bilo. To nije gute gešeft, treba kupiti gute materijal.

Na te rieči pograbi g. Bonifacij suknju i baci ju Marici u oči: To imaš — nosi se! i okrenuv se Židu reče: Znadem ja, da treba bolje tvari, ma nije novaca: samo se ti pobrini . . znaš . . .

Dobro, dobro: možda još što trebate?

* Zloty polski — 5 groša.

Jošte tebe, da bi glumio.

Ja? — zapita začudjeni žid.

Što si se prepao? Nije to trhotan posao: bit ćeš uhodom.

Ja? Uhoda? Da me objese — a moja žena, moji crvići?

Ta umiri se — nevješa se tuj, oni bi te rado objesiti, ma ti ćeš im uteć.

Dà, kad me objese!

Nezna žid umjetnosti bez realnosti.

Ali ludo, kažem ti da te neće objesit.

Ja? Luda? Zato što se neću da pačam u take ludorije?

Ali Lejzurče — ja trebam žida.

I jedva se dao nagovoriti: za rakiju i da mu se neće ništa zla dogodit.

Ali i tvoja žena . .

Šta? I moja žena?

Za to će biti više rakije.

Nu, gut, gut. — Dakle ovnujske kože po 10 zl. p. a rakije 1000 boca.

Da. Kad ćeš kojemu knjižaru u Varšavu, popitaj se, nebi li mi htjeo prekupiti moju tragediju.

Gut, gut.

VI.

Finale.

Pobjeda! To je vještina: surovu tvar oplemenit. Žid će dobro igrat najpače kad ga Kropelko uzme u ruke. A sad na posao. Gdje sam prestao? Grom . . iz svake munje grom . . . prokletstvo . . . grom. Dobro je. Nevaram se, prevarila si me; ja te privijah svojim grudim, u tvojih očih tražio sam nebo — a nagrada? Nevjera! Jao si ga tebi. — Ja sam orijaš, koji vladam svemirom, koji vladam čuvstvi, koji stvaram nove svjetove. Strepi pred menom! Zar nečuješ? Strepi! . . .

U isto vrieme ozva se na polju krika: Pomoć! Gospodar je poludio, Bože, on je poludio! A tko je vikao? Glišo. I za čas evo u sobu Hermengilde, Heloize, Kropelka, Marice i Gliše.

Hermengilda. Bože moj! Bože moj!

Glišo. Nemojte mu se bližat, ugrist će vas!

Kropelko. Bies mu viri iz očiu.

Marica. Znala šam, da od tog teatra nikad ništa, to je božja kazan.

Heloiza. Bože moj!

Bon. (Gliši) Lopove, što ti to radiš?

Gl. (bježi) Pomoć! Pomoć! On će me ugristi, on je pobenavio!

Bon. Što misle ti ljudi? Što vam je? Ta ja sam posve zdrav!

Herm. Govoriš li istinu?

Bon. Tako mi Boga!

Herm. Hvala Bogu! (baci mu se u naručaj i plače; ostali odu.)

Gl. (za se) Nevjerujem.

Bon. (Gliši) Čekaj, dat ću ti ja!

Gl. Ali molim, kako ste strašno gledali, letili po sobi, vikali . .

Mar. (za se) To je bila časovita navala, treba ga paziti.

Krop. Nuder, dragi Bonifaciju, sad si se oporavio, daj da zapijemo tu ludoriju. Glišo! Da si donio bocu one starine, tamo iz kuta, znaš onu pljesnivu. Je l' milostiva? častim se poljubiti liepu, ko snieg bielu ručicu moga srdačnoga . . .

Herm. (prihvati) prijatelja i školskoga druga.

Krop. Aa . . .

Bon. Deder da se poljubimo! (Glišo obilazi svoga gospodara, sumnjivo ga pogleda, držeć se izjave Maričine.)

Rapsodija III.

Iz nenada.

I.

Heloiza ljubi g. Jacinta.

Priča priča o nekom kraljeviću koga je zakletva prometnula medjedom. U tog medjeda zaljubi se kraljevna. Nezna, čije srce kuca pod dlakami medjedovimi, pa ga ipak ljubi svom dušom. To je psihologijska zagonetka. I to je sa našim čovjekom smieha: njega je ljubila Heloiza. To je najprije udarilo u oči gdji. Hermengildi.

To nedolikuje mladoj djevojci — govoraše majka Heloizi — djevojka mora biti skromnijom. Čudim se odakle tebi tolika smjelost. Valjda se niesi to u samostanu učila — ta duvne bi te za šta takova proklele.

Pa što sam zla učinila? odvrati Heloiza — Ja se nećutim krivom. Ta g. Kropelka je čovjek na mjestu, čovjek prosvećen. A zašto da se srdiš nanj; ta on ti tako liepo ljubi ruku svedjer opetujuć: častim se poljubiti liepu, kô snieg bielu ručicu supruge moga srdačnoga prijatelja i školskoga druga. Ta on je veoma učtiv.

Nepristoji se djevojci tvojih godina tako govoriti — sjeknu gdja. Hermengilda. — Manje govorit, više šutit — to je za te.

A zašto me nikad otac s toga neprekori?

Otac neima vremena.

Napokon g. Kropelka je iskren prijatelj očev — ta govore si „ti“, zašto dakle da se ga ja kanim?

II.

Čim je Heloiza očitovala svoju ljubav?

Odkad je g. Jacint boravio u Pękoslawicah, opažala je gdja. Hermengilda, da ginu boce. Prije je bilo sve u redu — dakle je valjda Jacint uzrokom te razlike: ta niesu valjda miši popili rakiju. Da doskoči tomu zlu imala je gdja. Hermengilda u sebe ključe. Heloiza bila dobra srca pa nije mogla podnašat muka g. Jacinta i stoga koliko god bi se puti desila prilika, dala bi Gliši ključe, da okriepi Jacinta.

Zašto si tako zločest? rekla bi često gospodjica Gliši, zašto nedvoriš g. Jacinta?

Za vašu volju ja sve učinim — odvrati Glišo; ali mišljaše: Zašto se Heloiza tako brine za Jacinta?

S druge opet strane vikala bi gdja. Hermengilda: Rekla sam ti, glupane, da nedaj Jacintu ključeva.

A dakako — odvrati Glišo, na kog je najzad sva krivnja pala. I Jacint znao bi se kad ga je grlo zapeklo, srušit na Glišu: A ti, nevoljo egipatska, što kriješ ključeve? A staropoljska gostoljubivost; lopove!

Ali gospodja . . izvinjivo se Glišo.

Što gospodja . . . a čemu si joj rekao, da mi daješ ključeve?

(Konac sliedi.)

Osiek.

Napisao prof. Sl. Streer.

(Nastavak.)

Ovdje se uzdržavaju dvoje njemačke novine (Drau i Esseker Zeitung), ali jedini naš list (Narodnost), koji je bio cirilicom i latinicom štampan, morao je skoro prestati. I tu se mužki spol još nekako bolje drži, dočim se ženski spol (malone i sva ženska služinčad) njemštinom služi.

Kako gori rekosmo, sastoji Osiek od četiri posve oddieljena grada. Koliko je to ubitačno po družtveni život, po poslovni sviet, može si svaki lahko sam pomisliti. Nu da su samo kuće raztrgane, to bi se dalo jošte pregorjeti, ali se tim i ljudi trgaju. Opetujem tude samo staru istinu, da se u svakoj posebnosti razvija i posebni duh, kojim se ona posebnost luči od svih ostalih, ma i sličnih. Tako se nerazlikuju samo narodi medju sobom, ali i stanovnici jedne zemlje, koji u raznih predjelih obitavaju, županije, kotari, a i pojedine obitelji. U velegradovih se pozna odmah, iz kojeg je predgradja tko. Tako ima u našem Osieku svaki dio svoj posebni karakter. U gradu ili tvrdji vlada militarski duh i sve je njemu podredjeno. O prometu i trgovini neima ovdje ni spomena. Gornja varoš je čisto kosmopolitična. Narodni življ je ovdje tako rekuć samo po činovničtvu i po školah representiran, i ako čuješ po gdjekojeg „šokca ili šokicu“ naški divaniti. Dolnja varoš ima najbolje jednolično stanovničtvo, s toga se je ovdje najviše neki patrijarkalni duh sačuvao, koji je brez dvojbe glavni biljeg našega naroda. Ali ovaj, skoro bih rekao, odveć mirni duh, koji je s druge strane veleliepo svojstvo, čini, da se naš sviet nerado napried makne i da ga drugi narodi tako lahko nadkriljuju. U dolnjoj varoši se porazmjerno najmanje čuje njemački govoriti. U najnovije se je doba takodjer ovdje kasina osnovala, koja ima služiti za središte družtvenomu životu. I nova varoš ima jednolično stanovničtvo, ali posve njemačko. Čovjek bi kadkada mislio, da je usred Virtemberžke, kad se šeće po onoj ulici. Ovdje izključivo vlada oekonomija i sve, što s njom u savezu stoji, i onaj ton, kojemu smo vični kod poljskih gospodara.

Iz ovoga kratkoga opisa svatko dakle razabire, kolika raznolikost ovdje vlada i kako ova u riešenje mnogih po grad praktičkih pitanja mora uticati. U koliko može ova, raznovrstnost za theoretičkoga gledaoca zanimiva biti, ali za praktički život i njegove potrebe mora ono staro ali uviek istinito pravilo Aristotelovo „jedinstvo u raznovrstnosti“ glavnim načelom ostati.

Sada nam je jošte o obćilih govoriti.

Osiek je jedna od onih riedkih točaka u Europi, gdje se željeznice svršuju. Prividno ima Osiek dvie pruge, ali samo prividno. Jedna bo ide iz Banata preko Dunava, to je tako zvana alföldska željeznica. Kod Erduta prevezu se vlakovi na parnoj skeli (Dampffähre.) Druga pruga ide preko Drave u Pečuh i odanle dalje na zapad i po ovoj obći Slavonija preko Žakanja sa Zagrebom i sa zapadnom Hrvatskom i sa Bečom. Ove željeznice su dakle za sada samo jedna, i služe jedino za one putnike ili trgovce, koji hoće n. pr. iz Temišvara, Segedina itd. u Pečuh ili obratno, dakle iz Ugarske u Ugarsku preko Slavonije. Po Slavoniju je dakle ova željeznica od malene koristi. Slavonija bo ima sa Ugarskom skoro iste proizvode i plodine, ona će dakle slabo u Ugarsku nešta prodati ili ondje kupovati. Slavonija neće sa svojimi prirodninami na daleke trgove doprieti, dakle na zapad europejski ili na sjever. I tu nam, stojećim na kolodvoru i gledajućim prama zapadu, zieva naproti onaj nedokučivi i netumačivi jaz, koji silom dieli Slavoniju od Hrvatske i od jadranskog mora. Dok se onaj jaz neizpuni, neima za Osiek pravoga prometa. Do sada je Zagreb od Osieka skoro ovako odaljen, kao Beč, a moglo bi se lahko onamo doći za 8—10 satij. — Glavni kolodvor stoji blizu gornje varoši, u dolnjoj varoši ima jedan mali kolodvor (Haltestation.)

Drumovi u Slavoniji u obće su zločesti, ovo je obćenito priznano. Ali budimo i ovdje pravedni. Dočim je u drugih predjelih lahko i s malimi troškovi skopčano, ceste graditi, bilo je to u Slavoniji jako težko i s velikimi troškovi skopčano. Zašto? Narav sama kao što nedieli jednako svoje darove ljudima, ovako to čini i sa zemljami. Uzmite koliko suvišnog kamenja ima u našem primorju, i prispodobite s njim Slavoniju, gdje kadkada nenajdete kamena, da ga za psom bacite. Pomanjkanje materijala — to je dosada glavnom zapriekom gradjenju valjanih drumova bilo. Ali priskočite samo puku u pomoć, prosvietite mu pamet, da počme zrelo promišljavati o svojih potreboćah, a on će se sam latiti posla. Najbolji je drum onaj, koj vodi na ugarsku stranu i koji je jošte za Marije Terezije napravljen, kako smo to već prije napomenuli. Blizu Kronenwerka, oko kojega ovaj drum vodi, stoji spomenik urešen odozgo ugarskom krunom sa latinskimi stihovi, koji slave ovo u istinu zaslužno djelo. Ostali drumovi vode u Vukovar, Djakovo, Brod, Bizovac, Valpovo i dalje.

(Konac sliedi.)

Tiskom, troškom i nakladom **Drag. Albrechta**. Odgovorni urednik **Vjekoslav Klaić**.

Ovomu broju dodan je prilog od četvrt arka.

LISTAK.

Naše slike.

(Na strani 410 i 411.)

U današnjem broju donosimo našim vriednim čitateljem dvie prekrasne ilustracije k prekrasnoj pjesmi I. Mažuranića: Čengić-aga.

Knjižara Albrechta i Fiedlera mislila je ugoditi želji hrvatskoga naroda, ako priredi sjajno izdanje (Prachtausgabe) te toli slavljene pjesme. U to ime zamolila je poznate umjetnike i poznavaoce našeg narodnog života gg. Kanitza i Katzlera, da nekoje zgodne momente te epske pjesme ilustriraju. Rečena gospoda ukazaše se pripravnimi, te dogotoviše za svako pjevanje Čengić-age po jednu sliku. Uz to napisa profesor na sveučilištu, g. dr. Franjo Marković zgodan uvod »Čengić-agi«, da bude ta pjesma svakomu razumljiva, te da ju svatko dostojno ocieniti uzmogne.

Sjajno izdanje »Čengić-age« izaći će doskora. Biti će urešeno sa pet slika i sa slikom samoga pjesnika, a vezano bit će preukusno u Lipskom. —

Naše dvie slike, što jih danas u »Lipi« donosimo, prikazuju sliedeće:

Prva slika »Agovanje«, pokazuje nam Čengić-agu, u biesnilu. Odsudiv Brdjane na vješala tanka, odsudjuje i staroga kavaza svoga Duraka na smrt, što mu se ovaj usudio svjetovati, neka neubija Brdjana. Hitre sluge vode starca Duraka u smrt; badava se ovaj moli; — zaman se i sin njegov Novica moli: aga se neće smilovati . . .

Druga slika prikazuje krštenje Novice na Morači. Stari svećenik izimirio je četu crnogorsku s Bogom; sada opet krsti nevjernika Novicu, koj želi poslati kršćanom, samo da se krvniku otca svoga — Čengić-agi osvetiti uzmogne.

Crtice o Hollandiji.

(Nastavak.)

U Hollandiji nije u kuće, gdje ima mladih djevojaka, slobodno po volji ulaziti neoženjenoj gospodi, kao što kod nas, što neka bi s jedne strane bilo, nu nije vazda umjestno; jer je mladiću ipak nuždno, da dolazi u doticaj ženskim svietom, da mu taj nebude, kad mu uztreba s njim obćiti, tudj, da se uzmogne kretati, kada potrebom bude prinužden n. pr. u otmeniju kuću stupiti. Hollandezki mladić upravo s toga razloga dolazi u najveću nepriliku, kada se nadje u krugu žena; jer tomu nije vičan, u mladosti svojoj baveći se samo jašenjem i ravnanjem equipaga. — U obće konversacija u Hollandeza manjka, tuj se nerazumiju u: savoir parleu sans rien dire, Hollandezi mnogo znadu, ali rado šute.

Vratimo se sada na običaje.

Mužkarci žene se obično u 22—24 godini, tko je navršio 30 godina neoženjen, zovu ga starim bećarom. Djevojke, premda su za brak u 16. godini već sposobne udaju se 19. do 22. godinom, i zato uviek skoro žena i muž jednakoga su doba.

Ako se dopadne mladiću djevojka, pak ako zna, da mu neće dati košarice, podje joj u snuboke, od kojega su doba odmah i zaručnici, u kojem stanju ostaju kroz jednu godinu, da se uzmognu medjusobno upoznati. Četrnaest dana prije svatbe pravi su zaruci, kada mladenka u svečanoj odori prima posjete znanaca i rodjaka, koji dolaze viditi njezin miraz. Svatba obavlja se kao i kod nas u zabavi i veselju. Mladenci povuku se izza obavljene gostbe u svoj stan, i od toga doba mlada žena ostaje u njem, brineć se samo za kuću i gospodarstvo, u kojem je jedinom sretna i zadovoljna, ako ju Bog neobdari do skora djetetom. Nu mora se reći, da su hollandezkinje rodne; jer po sedmero do četrnaestero djece nije tu ništa izvanredna, a roditelji drže taj blagoslov za veliku sreću. — Holandezka djevojka zaručnica najviše se veseli braku, što će postati majkom; tako nebiva u mnogih zemljah, gdje se većinom mlada žena boji djece, i jedino joj je u glavi zabava. Hollandezkinje uzor su gospodarice; nju nećeš vidjeti bezposlenu, već dan na dan neprestano sad na tavanu, sad u kuhinji, sad u podrumu, kod djece, svigdje su njene radine ruke, svud dospieva njezino pomno oko, tek o podne prestaje njezino djelovanje, kada ona poslie drugoga zajutraka, sastojećega od mesa i mrzlih jestvina, uzima drugo odielo, da se uzmogne provesti ili u posjete ili samo na šetnju sama ili u družtvu rodjaka.

Djeca idu pješke s gojiteljicom, koje prema potrebi sprovadja sobarica.

Oko 5. ure vraća se gospoja kući, a o 6. uri obično dolazi na stol objed. Poslie objeda prima posjete svojih bližjih rodjaka i kadkada prijatelja, ili pako daje iznova upreći kola, i vozi se na večernju zabavu roditeljem ili braći. I tako skupi se njih često množina: gospoje švelom ili drugom radnjom zabavljajuć se, a mužkarci čitajuć i svi čaj pijući. Kada gospojam dosadi ručno djelo, čitaju novine, pišu listove, pregledavaju kućne račune itd.

Ako gospoja u večer ostaje kod kuće, zabavlja se s njom suprug, koji u obće na večer rado kod kuće ostaje.

Ovim redom prolazi svaki dan osim ljetnih izleta. Hollandija je, kako jur rekoh, zemlja puna kontrasta. Tako mi je padalo medju ostalim u oči, da hollandezki kababi u svojih sjajnih kočijah prije izleta postaju u kakovugod vrtu, i tu drže dejeûner à la fourchette bez vilica i ubrusa, pri čem je podvorba tako loša, da si i najpotrebitiju stvar sâm moraš donesti, ako si želiš utišiti glad. Cudiš li se tomu, što moraš žepnim rubcem usta trti, žepnim nožem rezati i bez vilicah jesti, to će ti na to Hollandez jednostavno reći, da ti se valja prilagoditi običaju.

U Hollandiji pretežnija je većina protestanta, pak u koliko ima u vlade tolerancije, u toliko su protestanti netolerantni prema katolikom i družtvenim židovom. U Amsterdamu, gdje neima aristokracije, i gdje su židovi po imetku i značaju jednakimi s drugimi sektami, malo ima ipak familija, koje bi s židovi htjele obćiti, koji se u ostalom nikomu sami nenamiću, i s toga neka se nečudi nitko, kako je moguće bilo, ter se stvorio u Amsterdamu sbor, koji u svojih pravilih ima jedan paragraf, po kojem je ulaz unj židovom i psom zabranjen.

Mora se oduše priznati, da ima židova arrogantnih i u toliko bezznačajnih i zapuštenih, da nije vriedno s njimi dolaziti u doticaj; nu u Hollandiji ima židova vrlo čestitih, pogledom na duševne sposobnosti, značaj i imetak katolikom posve jednakih, ako ne baš ove i nadkriljujućih, koje je i isti vladar osobno odlikovao, pak ti su židovi ipak izključeni iz mnogih kršćanskih družtva još u devetnaestom naobraženom vieku!

Ovo preziranje vjersko udomilo se ća medju služinčadi, ter se često dogadja, da vjerska mržnja dotjera i do izgreda, uslied kojih dakako moćnija stranka iztisne slabiju često iz službe, ili joj bar ogorčava življenje.

Hollandija je, velim i opet, zemlja puna kontrasta; jer premda tu obstoji ta sretna vjerska mržnja, ipak neima zemlje, gdje bi se našlo više mješovitih braka, kao što upravo u Hollandiji.

Protestantkinje i katolikinje polaze rado za bogata, naobražena židova, pak se može naći familija, gdje su sve tri sekte zastupane. — Iste se reći može o narodnostih; Englezka, Njemačka i Francezka tu su blizu, i zato nije ni čudo, ako se Englez, Francez ili Niemac ili Englezkinja, Francezkinja ili Njemica dušom, tielom i jezikom nadje u Hollandiji, ter ako se po tom mnogo razgovara u družtvih tudjimi jezici.

Djeca odličnijih roditelja uče se već za nježne mladosti tudje jezike, i zato ima mnogo dječaraca od 10—12 godina, koji prilično dobro po dva tudja jezika govore. — Ljubav prama čitanju valjanih spisa za rane dobe usadjuje se mladeži u srca. Čim se samo ponješto tudjim jezikom umije izražavati, daruju joj roditelji i rodjaci koristne i poučne knjižice, koje ona pomno znade čitati. Ovim načinom sprema se mladeži liepa knjižnica, iz koje za pravo reći tamošnje djevojke najviše svoga budućega znanja crpe; dočim se zna, da mladež dulje zadrži ono u pameti, što je dragovoljno naučila, nego li ono, što mu se silom protiva volji naprćuje.

Ovaj način obrazovanja preporučam i našim roditeljem, osobito onim, koji izdaju velik novac za kojekakve skupe nepotrebne igračke.

Na slikarstvo obraća se tu osobita pozornost. Hollandezka slikarska škola na veliku je glasu, o kojoj, budući je ja nisam kadra niti voljna prosuditi, evo kako govori jedan talijanski pisac:

»Miroljubiv, radin, praktičan, svakdanjim gradjanskim življenjem na prozaički realizam prinužden, koji svoj razum troškom svoje uobražavajuće moći kultivira, ter se više hrani bistrimi idejami nego konfusijom, koji se duhom nikada nepodiže visoko, koj samo ono vidi, što u istinu jest, koj svoju sreću traži u životu bez težkih strasti i bez praznih želja, ovaj narod morade takodjer osjetiti vriednost umjetnosti, koja odgovara više osjećanju nego duhu, koja je tako materijalna kao njegov život, realistična, u kojoj se on može zrcaliti onako, kakov u istinu jest.

Hollandezki umjetnici počeše »kućom.« — Duga zima, tvrdokorno kišovito vrieme i neprestana miena vremena vežu Hollandeza kroz veću stran godišta i dana na kuću, koju on ljubi više nego mi, i upravo zato, što mu je u njoj mnogo prebivati, providjena mu je svimi udobnostmi. Poslie kuće dolazi na red zemlja. Podneblje tu dopušća samo kratko vrieme promatrati majku prirodu; nu upravo s toga hollandezki umjetnici motre ju tim većma. Zemlja nije liepa; nu zato je dvostruko skupa, jerbo je oteta moru i tudjinu.

Predmet njihovim slikam vrlo je siromašan: vjetrenica, kanal, modro nebo, skup drveća, jadra i životinje.

Prave slike iz života jesu tu slike životinja, kojih tu ima u izobilju, osobito rogate marhe; a ne manje more mora da veže maštu hollandezkih umjetnika. Po više sati sprovadjaju oni na obali, da razmatraju ljepotu morsku, pače kupuju brodove i ploveć po moru s obitelju slikaju izza flotta ratnih, počem postaju glasoviti slikari pomorskih bitkah kao n. p. Wilhelm van de Velde, Backhuizen i Stork.

Narod, koji bez veličine, počini tolika velika djela, kako kaže Michelet, morade takodjer imati i heroičkih slika. Nu upravo s toga, što taj narod nebijaše izprva velik, što bijaše razborit i sklon, da drži u domovini sve jednakimi, budući svaki činom za domovinu vrši samo svoju dužnost, nadalje što neodobravaše laskanja i obožavanja krepostih pojedinaca, upravo s toga bijaše tu umjetniku zadaćom, da illustrira ne samo pojedine osobe i djela, već sve razrede gradjanstva, odkuda i one velike slike, koje predstavljaju u jednom skupu 30 osoba u naravnoj veličini.

Buduć hollandezki umjetnici predstavljaju samo materijalnu istinu, to i svojim slikam podaju samo izraz fizičkih osjećaja. Bol, ljubav, oduševljenje i množ inih nježnih čuvstva, kojim nemožeš dati imena, izražuju vrlo riedko. Za nje nebije srce, oko neplače, usta se netresu.

Potter naslika kravu pušćajuću vodu, Rembrandt i Torrentius pako osobe u položaju toli bezstidnu, da jih hollandezki odličnjaci sabiraju i daju spaliti. Tuj u muzeju nećeš skoro nikada naći, što bi ti moglo zanesti dušu . . . Mislio bi čovjek, da su u državi, gdje umjetnici tako riedko izražavaju osjećaje duše, ljudi bez čuvstva, a i čini se tako.«

Samo onaj, koji imade sgodu biti svjedokom svakovrstnih familijarnih dogodjaja, uvidjeti će, da i u hollandezkih grudih bije čuvstveno srce, da i u Hollandeza kaplje suza radostnica i žalostnica, da se i njemu potresti znadu ozbiljna usta. Nu buduć je u ovoga naroda bistar um, dobra pamet i samozataja u neobičnoj preteži, to ovi ljudi znadu sakriti svoja osjećanja, i samo dobar poznavalac ljudij može tuj čitati na čelu, da li se koja duša bori nevoljom ili joj od radosti srce skače.

Osobito naobražen Hollandez neće da iztakne svojih osjećaja, njegovo je nasuprot načelo, da jih šta više moguće zataji, i zato će svaki inostranac pametno raditi, ako se po njem ravnao bude, ako ga je volja, da bude obljubljen, i ako mu se neće da bude nazvan laskavcem ili još u gorjem slučaju prostakom. — Osobito valja da se čuvaš komu liepimi frazami laskati, toga Hollandez netrpi van ako te već skroz i skroz pozna kao čovjeka istinska i iskrena. Hollandezu nemoj nikada puniti uho nepobitnimi tužaljkami, moralizovanjem i filozofiranjem, da nebudeš u njegovoj duši brbljavac i preziranja vriedan slabić; isto tako nekritizuj nikoga, pa makar i radi malenkostih, ako nećeš, da mu se činiš strogim i nedelikatnim, najpače, ako hoćeš, da se rieč »komedijaš« neprotegne na tvoju osobu, čuvaj se burna ponašanja, i nekaži vatrena oka niti šaljiva lica.

Dakako, da tuj treba ogromne sile i čvrste volje, da se nadvlada živahna narav, da se zataji ista krv, ter s mnogoga gledišta uzmogne uztvrditi »d' être devenu plus royalist que le roi,« i zato znati će prosuditi čitalac, da samo važni razlozi mogoše sklonuti i mene živu Hrvaticu na ovakove neobičnosti. Razlozi ti važni bijahu: iz neograničena štovanja izviruća privrženost, duboka zahvalnost za najnježnije, obzirno i dobrohotno susretanje obitelji, u koju me nanese sudbina čudnovatim načinom; jer u istinu čudnovato je, kako je mogla obitelj, pak još u Amsterdamu, primiti na prosti oglas u novinah i puku preporuku gojiteljicu iz Austro-Ugarske, pak još Hrvaticu, dok ima gojiteljica iz Englezke, Francezke i sjeverne Njemačke dosta i vriednih i sposobnih pogledom na jezike. Da budem istinita, valja mi priznati, da se pri prvom sastanku nismo baš našle stranke zadovoljnimi; nu dobra volja i prijateljske namjere na brzo nas sprijateljiše uzprkos našim heterogenim značajem, nejednakim mnienjem i ukusom, kao i načelom gojitbe.

(Konac sliedi.)

Tiskom, troškom i nakladom **Drag. Albrechta.**

Odgovorni urednik **Vjekoslav Klaić.**

Časopis zabavi i pouci.

Br. 51. U Zagrebu, 19. prosinca 1875. God. I.

Izdaje se svake nedjelje. Godišnja ciena 4 for.; poštom i domaćim u kuću 5 for. Rukopisi se nevraćaju.

Dieva i labud.

Spjevao B. B.

Nebo sitne suze roni,
Davno suncu zamro sjaj,
Trepte zviezda milioni,
U sanovit vire gaj.

Mjesec bliedi kruži tiho,
Nà jezera zrije val,
Gdjeno labud krug zanjiho,
Dievu uzanj grli žal.

U oku joj suza mila
Kô u cvietku rose kap,
Ručica se nà grud svila,
Koju trapi tuge trap.

Motri labud krasnu dievu,
Te se čudom čudi nut
Suzicâ joj gorku lievu;
Tad će njegov glas se čut:

„Ta neroni suzâ, diko,
Ta netuži mlada tol,
Još nečini zla ti niko,
Nèmuči te nika bol.

Vesela mi, vedra budi
Ko što dobi liči tvôj —
Doć će veće časi hudi,
Stignut će te krvav boj."

„„Labude mi nježni, bieli,
Čuj me prije, pa ćeš reć,
Može l' da se s tugom dieli
Moje srce ikad već?

Ljubim krasna momka živo,
Ko je samo ljubit moć,
Ali sviet mi čini krivo,
Zá njega mi neda poć.

Već me sile ruku dati
Neljubljenu, mrzku k tom,
U kog zlatom mogu sjati,
Komu svačim pun je dom.

Ali s milim radje bi ti
Obirati glog i trn,
S lista rosu hladnu piti,
Pokošenu kosit strn.""

„Pa netuguj, diete milo,
Ljubav prava sve će moć,
Pa još gorje, neg je, bilo,
Dobro jednom mora doć.

Samo ljubi uviek tako,
Neprekrši veza tog;
Što se ljubi toli jako,
Razstaviti neće bog."

Dieva s žala žurno hiti;
„„Neprekrši veza tog,
Jednom će vas sastaviti,
Razstavit vas neće bog.""

K dragom brže spješi mila,
Preteć želi krutu kob; . .
Labudova rieč se zbila,
Združio ih — crni grob!

Karikature.

Humoristične crtice.

Poljski napisao Vincentij Sarniecki.

(Konac.)

Ko da to nebi rekao vaš nos! Gospodja misli: nos je crven — dao mu je ključe; nos je blied — nije mu ih dao. Tako i ja sudim.

To je odviše, što taj deran tu govori — mrmljaše Kropelka gledajuć se u zrcalo.

Tako misli i moja gospodja — da ste vi pijanica, izjelica!

Što? iz . . . iz . . . jelica?

Dá, da ste gološ!

To je pogodila — mrmljaše Jacint — a što veli gospodjica?

Ona je još ludo diete, pa misli — da ste vi čestit...

A ti? što ti misliš.

I ja mislim — da ste upravo čestiti . . .

No dobro; zato ću te ja učiti — i ti ćeš igrati. Ljubovnika?

Dá, dà . . Čuj Glišo, pribavi mi ključe.

Ja ću ih dobiti te vam ih dati, ali uz tu pogodbu, da ću ja biti ljubovnik a Marica ljubovca i k tomu, da si gospodine kredom obielite nos.

Lopove! viknu Jacint nu domala se umiri: ajde gdjici. Heloizi i reci joj, da sam se popravio.

Ode Glišo napravac Heloizi, koja mu izmami nekako ključe — i tako je došao Jacint do okriepe.

III.

Što će biti od toga?

U dvoru Wierszydłowskog pošlo sve krivim putem. Jacint išao i silom i milom u pivnicu, a izlazio iz nje crvenog nosa — a to se čudno pričinjalo gdji. Hermengildi: ta ključi su u nje. Uz to g. Bonifacij posve zanemario gospodarstvo; izradjujuć monologe, nije se ni pokazao na svjetlo. Gdja. Hermengilda gnievila se na Bonifacija, Glišu, Maricu i Heloizu. Na svu nesreću zalazio bi Jacint i u kuhinju te bi peckao Maricu, a kadkad mu ni to nebi bilo dosta, pa on stade ju i grlit: Marica udari vikat pa bjež do gospodje. Jacint na vrućem uhvaćen, nije se mogao nikako izpričati. I tako je sve bilo u najvećem neredu. G. Bonifacij izbjegavao bi svoju suprugu, bojao se je. Nesreća htjede, te ga jednom uhvati supruga upravo, kad je izradjivao jedan monolog. Sluteć zlo htjede pobjeći, ma zadrža ga pitanje gnievne mu pôle:

Kuda ćeš?

Ja . . . eh . . .

Bonifaciju! Ja ti moram nešto kazati.

Niesam li pravo slutio? pomisli Bonifacij.

Upravo zgodan čas — prihvati Hermengilda — sad smo na samu; jer odkad je ta nesrećni Kropelka ovdje, ni časak nemogu stobom biti.

Ali vidiš, da se sada jedino tom tragedijom bavim.

Pogledji mi u oči: niesi li krivac?

Ja? krivac? Ni pomislit nemogu, česa da sam kriv?

Ja ću ti kazat: kriv si, što je Kropelko ovdje.

A molim — siljaše se g. Bonifacij, da će joj odvažno odvrnut — moja je tragedija nad sve ino, a on jedini može zadovoljit onomu zašto ga pozvah.

Volila bi nevidjet tvoje tragedije, samo da mi ode taj Jacint! To je pijanica, izjelica!

Gle, gle! Ta on je samo veseljak, sve on radi u granicah pristojnosti.

Pristojnosti? A što je bilo juče sa Maricom? Čujem gdje netko viče u kuhinji, skočim a imam što vidjeti. Kropelka grli Maricu, ona se brani, i neznam što bi bilo, da niesam ja nadošla.

Pa šta ja to? — tepaše Bonifacij — I ja kad sam bio . . . no . . . i ja . . .

Pa kad bi samo to bilo: ali kako on u mene gviri, to vječito cjelivanje ruku . . .

No vidiš: tvoje mu dražesti omilješe — osobito tvoj nos . . . Šta ću mu ja? . .

Molim, moje dražesti su tek za tebe. Ili n. pr. sad se je tako priklopio uz Heloizu, da se bojim; tko zna njegove namjere: ta djevojka je naivna ko ludo diete. Kažem ti otvoreno: ja nemogu dulje podnosit toga Kropelku.

Hermengildo! Umiri se. Kad odigramo tu tragediju, poslat ću ga natrag, jer istina on nas troši pošteno.

Pripomenut je, da je Jacint k tomu tražio često od g. Bonifacija, sad 2, sad 3 rublja — a g. Bonifacij je sve trpio, samo da postigne svoj cilj. Jedina utjeha g. Bonifacija bijaše mu kćerka: ona je pojmila otca.

Otče — ja se ponosim s tobom — govoraše kćerka — Otac moj je pjesnik, veliki pjesnik, što tragedije piše, ah dragi otče! Kako se ponosim što ću biti junakinjom. Često sam mislila, zašto nebi i ja mogla biti junakinjom, pa gle! zgoda mi se liepa desi! Vidit ćeš kako ću ja liepo igrati.

Kad je vesela kćerka odišla, stade g. Bonifacij od radosti suze lievat.

IV.

Pokusi.

Najzad započeše pokusi i vježbe. U tu svrhu napisa Kropelka po svojoj domisli pomanje uloge, u kojih je nacrtao pojedina čuvstva: to bijahu uvodna predavanja. Najprije uze učitelj krasnoslovja čuvstvo ljubavi.

Na svietu neima ništa većega i plemenitijega — započe Jacint — do, da se tako izrazim, srce čovječje. Nu samo srce nedosti, treba i misli.

Jacint zakašlja, a Glišo i Marica razvališe oči, dokazujuć tim, da od svega niesu ništa razumjeli. G. Bonifacij opetova „misli", a gdjica. Heloiza pomisli: Zbori ko kada profesor — Jacint nastavi besjedničkim glasom:

Kad se misao i čuvstvo složi, onda istom počme djelovati volja, onda istom postane čin. (G. Bonifacij opetova „čin"). Čin bez misli, jest proizvodom čuvstva, jest zvierskim, pače instinktivnim. Dakle, da bude čin činom čovječjim, treba da ga poprati misao.

Izvrstno Kropelko! prekinu g. Bonifacij — sistematično si upravo počeo.

Borba srca i misli, ili bolje, čuvstvo i razum počme se boriti u čovjeku, a ta borba jest predmetom drama.

Iza male stanke nastavi Jacint:

Kazao sam malo prije, da imade čina, koji su plodom tek samoga čuvstva: takvim činom jest ljubav. Odakle sliedi posve naravski, da u prizorih ljubavnih valja se najprije uvještit u izražaju čuvstva. Čuvstvu je sielo srce, dakle hoćemo li da kretom ruke izrazimo čuvstvo ljubavi, valja nam kretat rukom prema srcu...

I Jacint stavi ruku na srce, a g. Bonifacij sav uznesen povika:

Bies ga odnio, ala mudro zbori! Kô da iz knjige čita! To mi je psiholog!

To je svejedno ili to činimo jednom ili obima rukama — pridoveza Jacint. Dojam čuvstva je tako silan, da slabi jedrost misli, stoga čovjek u takvoj da kažem anormalnosti, ćuti, da mu gori u glavi pa se hvata jednom ili obima rukama prema okolnosti — za glavu . . .

G. Bonifacij krenu rukama, kô što je to Jacint rekao. Najposlied pristupi Jacint gdji. Hermengildi, te joj reče da prema rečenomu izgovori: Ljubim.

Ljubim — reče gdja. Hermengilda — pucajuć od jada.

To je prehladno — primjeti Kropelka.

Ljubim!

Nešto bolje ali ipak nije posve dobro.

Ljubim!!! viknu gnievna gdja. Hermengilda.

Izvrstno! Izvrstno! sve ljepše; molim da si milostiva dobro zapamti, kako je rukamâ kretat — učaše Jacint — Sada jošte koju o gestikulaciji t. j. kako se licem mora izrazit čuvstvo. Oči da sievaju vatrom, radošću, srećom, blaženstvom, razkošan posmieh valja da se pokaže na ustih, ko da čovjek gleda otvoreno nebo. I nakrivi se g. Jacint te gvireć u oči gdje. Hermengilde stade opetovat: Ljubim! ljubim!

Molim, gospodine, da se nezaboravite! — sjeti ga gdja. Hermengilda.

Molim, to je inače jako trudno — izvinjao se Jacint — inače se nenaučite lje ničemu.

Hermengildo — opetovao g. Bonifacij — pravo govori Kropelka, da je to tegotno.

Hoćeš, nećeš, gdja. Hermengilda morala je slušat a Jacint nastavi: Logičnom posljedicom čuvstva ljubavi bit će zagrljaj i cjelov.

Za riečmi došao čin.

Gdja. Hermengilda udari u plač te od stida i jeda pobježe iz sobe. Uzalud ju vraćao g. Bonifacij:

Ali drago moje . . . E žene nepojme umjetnosti.

V.

Finale.

Laglje bijaše sa gdjicom. Heloizom. Došao je na red tercet, u kojem je i g. Bonifacij bio. O taj pokus razbi se sve, a i naša humoreska. Da nekvarimo improvizovani već prizor, gledajmo ga.

Heloiza (počimlje tragično) To si ti!

Kropelka. To sam ja!

Wierszydłowski. To je on! Da vidimo!

Krop. Da, to sam ja! Kôšto suha zemlja čezne za kišom, tako sam i ja čeznuo da te vidim, prem to prieči strogi ti otac.

Hel. (ogrli ga) Dà! Najzad te ipak ugledah. Kako sam presretna, nevjerujem svojemu oku; pričinja mi se, da snivam, ali to nije san, to je java, ja te tičem svojom vlastitom rukom: Oj milenče moj, ljubavi moja, srećo moja!

Krop. Izvrstno! U tako kratko vrieme pa takov napredak; (za sebe) ta više govori, nego što sam joj napisao.

Wiersz. To me veseli; vidi se: vrgla se je u otca.

Krop. Ah nesrećo! Dieli nas bogatstvo, pače dieli nas i doba. (Za sebe) Nije zgorega malko i improvizovat. (Na glas) Strogost tvoga otca stoji nam na putu; ali Bog mi je svjedokom, da mi život bez tebe gubi svaku slast. O! Ja te ljubim, ljubim više neg li kazat mogu, više nego li mislim.

Glišo (za sebe) Gle, gle — šta će to još dòći!

Hel. (razpaljena) Što nas može priečit u ljubavi? Ja tebe ljubim Jacinte, a ti mene.

Glišo (za sebe) Nešto de grubis!

Hel. Zato, što moj otac imade Pękoslawice i Koziebrody . . .

Krop. (za sebe) To je dobro.

Hel. (nastavi) A ti neimaš ništa?

Krop. (za se) Odakle to njoj?

Hel. Ma ti si zato čovjek od oka, učenjak . . . Ništa nas neodvoji, ja te ljubim, ljubim! (zagrli ga i poljubi.)

Wiersz. Ta ti su gotovo poludili!

Glišo. Ha, ha — to je bogme smiešno!

Krop. Heloizo! Govoriš li istinu? (za časak.) Odgovor ti u očiuh čitam. Ajdemo k otcu, molimo ga, da nam se dozvoli uzeti, jer to je sada jedino pregnuće moga života. Ja jedino u tebi živem! (Obrati se g. Bonifaciju) Dragi Bonifaciju! Ti nećeš odbiti svoga prijatelja — daj nam Koziebrode, a majka se doista neće protivit svezi dvajuh čistih srdaca. (Za se) Bies si znao, šta će biti od te lakrdije.

Wiersz. (Za se.) Ili sam ja izgubio glavu, ili oni.

Krop. (Ljubezno) Prijatelju!

Hel. Otče! Vidi nas, čuvstvo nas je ljubavi spojilo za uvieke.

Krop. Sad je hora, da učiniš svoje.

Wiersz. Šta ti je na um palo? Jacinte! Ti mi se rugaš?

Glišo. (Za se) Bože moj, smiešna li prizora; to mora znati i gospodja. (Ode.)

Krop. Ti nećeš?

Wiersz. Ma daj se opameti!

Hel. Otče, otče — smiluj se nam jadnim!

Wiersz. A derište nijedno! (oprosti čitatelju, tako se izrazio g. Bonifacij) To si mi jel' naučila u duvna? Nosi se!

Krop. Ta čovječe božji, zar si i ti proti onim nazorom, koje si iztaknuo u svojoj tragediji?

Wiersz. (mjeri sobu koraci.) Dašto tako se piše ali je posve ino . . .

Krop. A kuda onda ona pjesnička oduševljenost, o kojoj si mi svedjer govorio? Pjesnik koji pjeva stvari, u koje i sam nevjeruje, vara svoju braću; zar je to zadatkom genija? . . .

Wiersz. Kropelko! . . . Šta govoriš?

Krop. Tako dà; u tebi nije buktio plam pjesnički, kad si tragediju pisao; ti niti niesi pjesnik, ti stihotvorče, koji samo kvariš papir, crnilo i pera!

Wiersz. (Razpaljen) Kropelko! Jezik za zube, jer inače . . .

Herm. (upade) Bože moj — ne to ti tvoja tragedija! Gle tog pijanicu, što tuj svadju zameće!

Krop. Oprostite, da sam sve i htio biti pijanicom, niesam to mogao u vašem dvoru. Kad ste mi dala ključe od podruma?

Wiersz. Odnio bies i kazalište, poći ću radje u Varšavu i tuj ću dati tiskati svoju tragediju.

Krop. Razmisli dobro, što kaniš, dragi Bonifaciju, da se nebudeš kašnje kajao — jer moglo bi biti sve uzaludno.

Wiersz. Molim, odmah da si uzeo svoj torbak, pa hajd u Varšavu!

Svi (osim Heloize koja plače) u Varšavu!

Krop. (ozbiljno) Gospodo! Umirite se! A ti, dragi Bonifaciju, prem si se na mene upravo ljudski razžestio, ipak mislim da nećeš zaboraviti starog si prijana: nadam se da ćeš mi do skora dati Heloizu.

Herm. Zvekan!

Glišo (za se) kako može i pomislit šta takova ta bitanga!

Wiersz. No!

Krop. Tko dobi tvoju kćerku, dobi i Koziebrode?

Wiersz. Prije će mi tuj na dlanu izrasti kozja brada, nego ćeš ti dobiti Heloizu i njen miraz.

Krop. Daj se umiri, slušaj. Koziebrode vriede 100.000 zl. p. Ja netrebam toliko, ja ću se zadovoljit i sa polovicom, sa 50.000, a tako dobiješ ti uz to jošte 50.000 zl. p.

Wiersz. Jesi li poludio?

Krop. Ja ću se zadovoljit i sa 25.000.

Wiersz. Nepravi psinâ!

Krop. No, Bonifaciju, 15.000.

Wiersz. Jacinte, prekini te šale!

Krop. Dakle nikako? To je strašno! Glišo! Spriemaj mi stvari (Glišo ode.) A sada, molim, da mi oprostite. Oprostite milostiva gospodjo. Častim se poljubiti tu liepu, ko snieg bielu ručicu . . . moga srdačnog prijatelja i školskog druga; — Bonifaciju, neljuti se, daj da sve to utopimo u starini!

Wiersz. Sad te istom razumjeh! Marice! Donesi starine.

Herm. (za se) Zvekan! Ajde Heloizo!

Hel. (plače.) Dakle izgubih ga za uviek.

Herm. Kad ćeš ljepše vidjeti, zaboravit ćeš tog pijanicu. (Odu. Marica donese starinu i stavi ju na stol.)

Wiersz. A što će biti od moje tragedije?

Krop. Isto, što od moje pustolovine. Ded zapijmo to! U tvoje zdravlje Bonifaciju!

Gli šo (vuče torbak.) Izvolite Kropelko!

Preveo iz poljskoga J. B. Zagorac.

Osiek.

Napisao prof. Sl. Streer.

(Konac.)

Okolica Osieka nije baš liepa, već s toga razloga, što je sve naokolo podpuna ravnina; glavni je pako razlog taj, što je ova ravnina skoro posve prazna t. j. neima tud liepih prijaznih sela, kamo bi po dobrih cestah kadkada, kad imaš prazan čas, se uzšetao, nego je sve samo polje i njiva i ledina. Što ima ovdje mjesta, to je sve i za malo veću šetnju odveć daleko i zimi i ljeti odveć mučno, pješice onamo ići. Jedina šetališta su dakle glacije oko grada, drvoredi, koje spajaju varoši medju sobom i gradska bašća, nu sve ovo je samo po nedjeljah malko živahnije.

Gori već napomenusmo, da se gornjoj varoši priključuje Rètfalu, poveće selo, koje se dieli na njemački i na madjarski Rètfalu. U posljednjem ima kalvinska bogomolja, jer svikolici Madjari ovdje nastanjeni sliede ovu vjeroizpoviest. Ovi su se od druma prama Dravi naselili, dočim su si Niemci (pravi Švabi) na obje strane druma svoje kuće sazidali. Odmah prva zgrada u Rétfalu, čim izidješ iz duge ulice preko puta, je grad sa nevelikim ali veleliepim perivojem Nj. P. g. grofa Petra Pejačevića, našega ministra. Ovo je vrlo ugodno mjesto i pruža ugodan hlad; perivoj je naime i obćinstvu pristupan, ali radi velike odaljenosti se žalibože malo upotrebljava.

Naproti gornjoj varoši leži preko Drave selce Kiš-Darda (mala D.) Onamo idu glavno ovi, koji rado ribe i rake jedu, ali ne samo jedu nego jih i love. Imade naime naokolo puno bara i mlaka, koje se obćenitim imenom zovu stara Drava, jer je zbilja Drava nekoč ondje tekla, i te su bome uprav prepune osobito raka, tako da i poveće družtvo uz dobro vino najde ondje dovoljno hrane. Okolica je u obće jako močvarna i šetnja onamo je samo onda ugodna, ako je ili sunce ili mraz puteve napravio.

Naproti dolnjoj varoši takodjer preko Drave leži druge selce Dörfl, madj. Eugenfalu (stanovnici su sami Niemci kao i u Kiš-Dardi.) Madjarsko ime polazi od glasovitoga princa Eugena Savojskoga, koji je vlastnik bio svih onih zemalja, koje se sve od Drave do Dunava mnogo sati po širini i dužini prostiru i gdje dakle ovo selo stoji. Središte ovomu posjedu nalazaše se u Belji, gdje dandanas stoji gospodski dvor, sagradjen po princu Eugenu. Ova prostrana dobra su sada većim dielom vlastničtvom Nj. c. Visosti arkivojvode

Svadba u Dalmaciji.

Albrechta i odlikuju se uzornim gospodstvom. Trgovište Belje je $1^1/_2$ s. od Osieka odaljeno, te se onamo ide po onom već više putih napomenutom, za Marije Terezije sagradjenom drumu. Pred Beljem ima takodjer jedan trak stare Drave, koji je veliki (ide preko njega most) te naliči ribnjaku, koji pako ribami tako obiluje, da beljska gospoštija iz ove vode znatan dio svojih dohodaka vuče. — Čitava okolica je jako močvarna te uslied toga vladaju ovdje ubitačne groznice i zimice, koje čine, da ovdješnji puk nije ni jak ni jedar i da se pučanstvo jako sporo pomnaža, ako li nenazaduje.

K tomu dolazi i vrlo slaba voda, što se osobito u gradu osjeća.

Da popunimo povjestničke podatke o Osieku, dodajemo evo jošte, kada su pojedine parokije utemeljene.

Parokija u doljnjoj varoši utemeljena je g. 1688; matrike se vode od g. 1736.

Ona u gradu obstoji od g. 1332, ponovljena g. 1678, matrike od g, 1704.

U gornjoj varoši je od g. 1668, matrike od g. 1737.

Glede gori navedenoga sirotišta vadimo iz pravila ovoga sirotišta sliedeće:

§. 1.

„Sirotište u Osieku utemeljili su gradjani osječki, Josip Huttler i Ivan Kohlhofer, zatim osječki župni namjestnik Krsto Monsperg, posvetivši velikodušno toj čovjekoljubivoj svrsi sav svoj imetak, koji je prigodom predaje istoga pod upravu kr. ugarske zakladne glavne pjeneznice godine 1794 i 1806 sastojao, i to:

Josipa Huttlera u	40.712	for. 41	nč.
Ivana Kohlhofera u	9.601	„ 12	„
Krste Monsperga iz	3.063	„ —	„
ukupno . .	53.376	for. 53	nč.

te je dosada uglavničenjem kamata narasao do svote od preko 500.000 for.“

Testament Kohlhoferov sadržaje 27 točaka te je datiran od 29. aprila 1782.

Testament Huttlerov ima 10 točaka, datiran je od 2. decembra 1782.

Christianus Monsperg, exjesuita, datirao je od 24. januara 1802.

Slovinci za svoje zajednice.

Tekom od više hiljada godina razciepiše se Indoeuropejci u više plemena, koja se izseliše u razne strane Azije i Europe. Svako pleme zauze svoje zemljište, pa poče od tada živjeti svojim individualnim životom. Razne su okolnosti prirodne djelovale na pojedino pleme, pa se je s toga i život i jezik morao razvijati prema istima. Kod svih tih plemena ostalo je i do danas nešto zajedničkoga, nešto što sjeća na njihovo zajedničko poriekło, ali opet s vremenom svako od njih razvi nešta novoga, što pripada samo njemu, pa u tom baš leži osebujnost jednoga prema drugomu.

Odielivši se napokon Slovinci od najbližjih si srodnika, Litavaca — prikazuju nam se kao samostalno pleme, koje počima živjeti slovinski. Uzimljuć, da je pradomovina Indo-europejaca Azija — to su se i Slovinci izselili iz Azije u Europu. Ovdje zauzeše oni po prilici ove krajeve, koje još većinom i danas posjeduju: veliku ravnicu med gornjim tekom Dona i Dniepra, pa do baltičkoga mora i srednje Visle.* Kašnje naseljivahu se Slovinci u razno doba pram sjeveru i jugozapadu. Na sjeveru i iztoku od Slovena stanovahu razna finska plemena Na jugu valjda bijaše nekih nearijskih plemena, koja s vremenom iztisnuše Skiti i Sarmati.

Kada su baš Sloveni zauzeli ova svoja nova sjedišta, dosele nije se još moglo opredieliti. Nu čini se, da su oni našli svoju novu domovinu posve pustu; samo gdjekoji kraj bio je naseljen narodom, koji je znao samo kamen obradjivati — željeza i mjeda nije poznavao, — s toga sliedi, da je taj narod bio na vrlo nizkom stepenu kulture. Zemlje Slovjeni posjednute bijahu prepletene silnimi prašumami, velikimi blati i jezeri a protjecahu ih i velike rieke. Nije dakle čudo, ako je u takvih krajevih naseljivanje vrlo polagano napredovalo, a po tom i kultura sama. Te okolnosti nam najbolje razjašnjuju reć bi neodgonetljivo pitanje: zašto su Sloveni posljednji med arijskimi (indoeuropejskimi) plemeni kô istorijski narod na pozorište svieta stupili?

U tih se stranah još za slovinske zajednice razviše sve one dialektivne razlike u jeziku, na temelju kojih postaše svi slovinski jezici. To je danas nepobitno dokazano, za to se nemože čovjek nego smijati onim ljudem, koji i danas još misle, da je jezik Cirilov, jezik, kojim su u 9. vieku svi Sloveni govorili!

Poredjujuće jezikoslovje, dokazav nam da su Sloveni grana indo-europejskoga stabla — znade nam dokazi, crpljenimi iz samih jezika govoriti i o kulturi tih drevnih indo-europejaca, pa o pojedinih njihovih plemenih još i više i pouzdanije. Jezikoslovac tu motri pojedine rieči pa kad n. pr. nadje istu rieč kod svih ili bar kod većine slovinskih jezika, tad on sasvim odriješito može uztvrditi, da su tu rieč, a po tom i sam predmet koga označava, poznavali Sloveni još za svoje zajednice.

N. pr. hrvatska rieč pšenica, glasi u starobugarskom (staroslovenskom) pšenica, u ruskom pšenica u poljskom pszenica, u lužičko-srbskom pšenica a u českom pšenice. To je svakako jasan dokaz, koji napomenutu izreku potvrdjuje, van da bi tko htio tvrditi, da je to slučajno ili da je jedno pleme od drugoga uzajmilo tu rieč, što je svakako nemoguće i pomisliti, ako se uzme u obzir udaljenost, koja je med njimi.

Da vidimo dakle, što nam znade kazati jezik o kulturi starih Slovinaca.

Množina rieči, odnosećih se na stočarstvo, jamči nam zato, da su se Sloveni osobito zanimali stokom, čega nemožemo reći o njihovih susjedih Niemcih. Da

* Dr. Krek: Einleitung in die slavische Literaturgeschichte. I. Graz. 1874. p. 35. Toga se djela ovdje najviše držim.

su se Sloveni bavili i pčelarstvom, svjedokom nam je opet jezik, koji poznade **pčelu**, **košnicu** (ulište), **med** i **vosak** — rieči, koje nalazimo u svih slovinskih jezicih. Slovinski jezici opet čuvaju nam svjedočanstvo, da su se Sloveni bavili i ratarstvom, počem poznavahu sve vrsti žita i način njihova obradjivanja. Sravnimo li rieči: **pšenica**, **ječam**, **ovas**, **raž** (rž), **proso**, to ih opet nalazimo u svih slovinskih jezicih. Obćenito značenje rieči **žito**, prelazi kod pojedinih plemena na onu vrst, koje gdje najviše ima, tako se obično danas u Banatu pod žitom razumieva pšenica, u Ruskoj ječam itd.

„Zrno od žita ili bi se **žrvnjalo** na **žrvnju** ili mljelo na **mlinu**, odatle izadje **muka**, iz koje se **kvasom** miesilo **tiesto**, a iz njega pekao **hljeb** i **kolači**: ovoj je radnji sigurnim dokazom jedinstvo rieči. Povrh toga bješe im od najdavnijih vremena sladka hrana **kaša**, a niesu za cielo prezirali niti **boba**, **graha**, **leće** ili **sočiva**, **repe**, **luka**, **česna** itd. Isto tako bijahu im jednaki svi glavni poslovi oko toga, kao što je: **orati** u **brazde**, **sijati**, **žeti** ili **kositi**, vezati u **snopove**, mlatiti **cjepovima**, i to na **gumnu**, tako da se slama spravlja u **stogove**, dok na njivi ostaje **strnište**. Najvažnije orudje kod težanja njiva nije samo, govoreći obćenito, jedno te isto, naime **plug**, nego su i njegove sastavine svuda jednake, kano: **gredelj**, **lemeš**, **crtalo**, **plaz**, **otka** itd., od ostaloga pak orudja spomena su vriedna i **kosa**, **srp**, **motika**, **lopata**. Plodove dovozište kućam svojim na **kolih** (vozovih); uz tu obćenitu rieč (kolesa) imademo **taljige** i **tačke**. Znamenito je i to, da se svuda istim glagolom izriče **zaprezanje** i **podprezanje** konja, kao i **jaram** za volove. Napokon zna se od prilike i za gospodarstvo, kakovo bijaše; jedni su usjevi od pradavnih vremena **jari**, drugi na **ozim**, a treći se diel njiva ostavlja na ugaru.“*

Stari Sloveni hranjahu se i **mesom**, **mliekom** i **voćem**, a poznavahu i **jabuku**, **krušku**, **višnju**, **šljivu**, **orah**, a kao piće neku opijajuću tekućinu (ol). S vinom se upoznaše kašnje Slovinci preko Germana. Od stabala, osim napomenutih već voćaka, poznavahu: dub, lipu, javor, bukvu, vrbu, brezu, bor; u obće sve vrsti stabala, koja uspievaju u krajevih, koje posjedoše.

Stari su Slovinci umjeli i mnogo zanata, al to moramo tako razumjeti, da su si sve potrebite stvari znali sami dobro praviti. I tomu ima dokaza u jeziku: oni umješe **tesati**, **dubsti dlietom**, rezati **žlice**.

Bijaše medju njima ljudi, koji su svašta iz željeza kovali n. pr. **podkove**. Prastara je pak umjetnost slovinska **prelo** i **tkanje**. I u tomu se još pojedine rieči u slovinskih jezicih podudaraju, kano: **vreteno**, **preslica**, **stan**, **krosna**, **čunak**, **brdo**. Tkanjem dobiva se **platno**, iz koga bi se šile **košulje**, **gaće** itd. Rieči pako **kožuh**, koju svi Sloveni jednako poznaju, svjedoči nam, da su se takodjer krznom odievali. Već car Konstantin Porfirogenet pominje **crevlje** kao osobitu vrst proste obuće. U Dubrovniku znadu još i danas što je crevljar*, ista rieč živi kod svih Slovinjana. S takvim životom skopčano je i stalno prebivanje, a to je tim nepobitnije, budući imamo izraza i za **selo**, **dom** i **dvor**. I za pojedine dielove kuće ima sveslovinskih rieči, kano; **stuba**, **vježa**, **pivnica**, **strieha**, **sljeme**, **stiena**, **okno**, **vrata**, **prag**, **izba** (soba), **dver**, **peć**, **stol** itd.

Mimo kuće bio je **dvor**, **gumno** i **hliev**. Neki hoće, da je hliev bio samo stan za životinju te otud izvadjaju, da nije Slovinac živio sa svojom stokom pod istim krovom, a drugi opet drže, a med tima i naš Jagić, da je hliev služila i za čovjeka kano i za životinju. Uzmemo li u obzir, da se je Slovjenin u obće više zanimao svojim poljem i stokom, nego li svojom kućom, te da je i veći dio godine sproveo na polju, u prirodi pod otvorenim nebom, te da se je istom onda sklanjao pod krov svoje kuće, kad ga je na to sama priroda silila — zimi — tada neće nam biti težko dopustiti, da je taj dio godine zbilja sproveo sa svojom stokom pod istim krovom. Tomu medjutim ima traga kod svih Arijaca. Pa da je to zbilja samo slovinski običaj, te da je istinit — zašto da ga nepriznamo: ta Sloveni imadu toliko liepih crta u svom narodnom životu, da im ih mogu zavidjat ostala srodna plemena! Ta Slovinci bijahu mnogim narodom učitelji u prosvjeti. Napose spomenuti se mogu naši prekodravski susjedi **Magjari**, koji uzajmiše od Slovinaca skoro do 1000 rieči, zasjecajućih u sve grane javnoga i privatnoga života — a to je dokazao priznati u učenom svietu filolog Miklošić. — Po tom pravi prosvjetitelji Magjara jesu baš Sloveni, kojim bi htjeli oni danas narivavati svoju pseudo-kulturu.

Jednoglasno se priznaje, da su Slovinci bili narod, koji je ljubio mirno živovanje, te su prijateljevali sa svojimi susjedi dotle, dok nisu u nje dirali: njihovo ratovanje smieraše više na to, da se obrane od neprijatelja, nego li da navaljuju na tudju imovinu. Obično im bijaše oružje: **koplje**, **sulica**, **strielica**, **mač**, **štit**. Starješine pojedinih plemena bijahu takodjer vodjami u ratu.

Obiteljski život bijaše u Slovinaca patriarkalan, košto se je još do danas sačuvao kod nekih plemena n. pr. baš kod Hrvata. Glavom obitelji bijaše prvotno otac, a poslie njegove smrti onaj, koga bi članovi obitelji izmedju sebe izabrali. Kad se pojedina obitelj na toliko umnožala, da je sastojala od više porodica, tad bi si svi ujedno birali zajedničkog starješinu (starosta.) Takva zadruga nosila bi jedno ime, koje bi dobila od svoga pradjeda. Isto bi ime dobio i kraj, na kojem bi ista stanovala. Starješina upravljaše čitavom imovinom, koja medjutim bijaše imovina svijuh.

(Konac sliedi.)

---

* Dra. V. Jagića: Historija književnosti hrvatske. p. 17.

* Jagić l. c.

Uprava samostalne Hrvatske.

(Piše A. Jagatić.)

Učitelj. Prije nego podjemo na drugi odsjek hrvatske povjesti, voljan sam s vami još jednom se razgledat po prvom dielu, koj dovršismo.

Mirko. I dobro bude. Ja vas takodjer htjedoh koješta popitat. Danas se kod nas toliko ob upravi viče i piše. Molim vas, kakva je uprava državna bila za narodne dinastije?

Učitelj. Tvoje pitanje ima dvie strane: ili hoćeš da ti protumačim ustroj makine državne, ili hoćeš, da ti kažem, kako je taj stroj državni napredovao?

Mato. I jedno i drugo kažite, jer ćemo se iz svakoga nešto naučit.

Učitelj. Odmah na početku naših razgovora rekoh, da se ovamo doselilo jedno pleme Hrvata. Ovo pleme podieljeno je bilo na 12 rodova. Svaki pako rod sačinjavao je u državnom tielu jedno posebno udo, koje se zvalo „župa". Bilo je dakle, svih skupa 12 županija ili bolje govoreć: bilo je 11 županija, a 12. zvala se banovina.

Gjuro. A da li su te „župe" bile velike, kako su naše današnje županije, i kako su one opet bile podieljene?

Učitelj. Dašto da su bile i veće. Podieljene su pako one bile na „kotare", a ovi opet na „obćine."

Grga. A da li su imale te obćine načelnike, a kotari sudce, kako i danas?

Učitelj. Naravno, da je i obćini i kotaru i župi bio netko na čelu, makar da se i nije zvao onako, kako se danas zove. Župi na čelu bio je „župan", obćini „satnik", cielomu plemenu pako „knez".

Mirko: Kako sam čitao negdje župe su imale veliku samoupravu, župan je sam ravnao svimi nutarnjimi poslovi župe. Kakav je dakle odnošaj bio medju županom i knezom?

Učitelj. Odnošaj medju njimi bio je taj, da se je knez smatrao samo najstarijim županom, koji su mu u ostalom bili posve ravni. On je bio samo vrhovni vodja u ratu, ter je sudio u razprah, koje su se porodile medju jednim i drugim rodom.

Mato. A da li su načelnici obćina, kotara i župa neograničenu vlast imali u svojem području?

Učitelj. Nisu. Oni su bili ponajprije vezani na suglasje poglavarstva, koje jim je dodieljeno bilo, za tim pako na skupštine.

Gjuro. A šta se je razpravljalo u tih skupštinah, i kolikovrstnih jih je bilo?

Učitelj. Bile su obćinske, županijske i napokon bio je sabor državni. Na ovih skupštinah riešavali su se najznamenitiji poslovi onoga područja, nad kojim je dotična skupština imala vlast. Napose u obćinskih se biralo obćinsko častničtvo, i riešavali oni poslovi, koji nisu bili pridržani županijskoj skupštini. U županijskih riešavali su se politični, upravni, sudbeni i zakonodavni posli dotične župe. U saboru pako razpravljale su se sve struke državnoga života, kako se vidi iz sabora držanih za Trpimira, Mučimira, Tomislava, Petra Kriešimira, Svinimira, Stjepana II. i mnogih drugih.

Mirko. Kako se dakle vidi, uprava bijaše u Hrvatskoj odmah na početku demokratična: narod je preko svojih skupština sam sudbinom svojom ravnao. A da li je dugo ostala takova forma vladavine?

Učitelj. Bilo je to tako sve do Tomislava. On je počeo u svoje ruke pribirat sve malo po malo sve niti državnoga života, vlast se je počela sve više i više usredotočivat u jednoj osobi, ter je vladavina dobila formu monarkičnu.

Mato. Nu ni onda valjda nije bila njihova vlast absolutna. Jer kako baš sada rekoste, kraljevi, koji su poslie njega vladali, riešavali su najvažnije državne posle u saboru. A tko je dolazio u taj sabor?

Učitelj. Dolazili su prelati, velikaši i plemići, a uz nje i odaslanici naroda (fideles populi), kako se može naslućivat iz poslanice Mučimirove od g. 892.

Ivan. Dakle je plemstva i onda bilo, a kako je nastalo kod Hrvata plemstvo?

Učitelj. Plemstvo se je razvilo kod Hrvata kako i kod drugih Slovena. Sloveni u obće dielili su se na plemena, a ova na rodove, kako smo to glede Hrvata odmah na početku razgovora spomenuli. U svakom je rodu bila po jedna obitelj, iz koje se je birao glavar rodu, a u cielom plemenu opet jedna obitelj, iz koje se birala glava cielomu plemenu. I ove tako odlikovane obitelji temelj su plemstva. U Hrvatskoj se je smatrao u kasnije vremena svaki onaj plemićem, koj je lozu vukao od onih 12 obitelji, iz kojih su se starješine naroda birali.

Mato. Iz ovoga pojma o plemstvu, koj nam sada dadoste, dade se zaključivat, koliko li je to staro hrvatsko plemstvo privriedilo našoj domovini. Narod je nje odlikovao tako bez svake dvojbe stoga, što su se oni zaslužnimi izkazivali za hrvatsku knjigu, trgovinu i u obće za svaki napredak.

Gjuro. Dà, vidi se. Nu ujedno moramo bolnim srcem priznat, da jim traga sasvim već nestalo. Njihovi potomci njih se odrekoše, odrekoše se nesamo duha njihova, nego odriču se i imena njihovih, kan da se moraju stidit predja svojih. Ali netrgajmo tih težkih rana na našem tielu, nego kad je Mato spomenuo hrvatsku knjigu, molim vas, kako je ona u to doba stala?

Učitelj. Prema tadanjoj dobi bila je i ona u dobrom stanju. Kako svagdje, tako se onda i u Hrvatskoj s veće strane samo svećenstvo bavilo knjigom, osobito crkvenom. To nam dokazuje ona borba za narodni jezik u crkvi, o kojoj smo već govorili. Budući se je najme u liturgiji rabio jezik narodni (možda smjesa svih tadanjih nariečja hrvatskih), moralo je biti i knjiga pisanih tim jezikom.

(Konac sliedi.)

Tiskom, troškom i nakladom **Drag. Albrechta.** Odgovorni urednik **Vjekoslav Klaić.**

Ovomu broju dodan je prilog od četvrt arka.

LISTAK.

Svadba u Dalmaciji.

(Slika na strani 429.)

Današnja slika naša prikazuje nam dalmatinsku svadbu. S prieda ide mlada, pokrivena bielim velom, a vode ju dva djevera, koji se š njom šale. Za mladom stupa sam mladoženja (djuvegjija); a za njim ostali svatovi. Najglavniji je medju njimi barjaktar (debeli svat), obično veliki šaljivdjija, koj cielo druž̌tvo svojom šalom zabavlja. Ostali svatovi pucaju iz pištolja. Gudača u Dalmaciji neima; kadkada sviraju na diple. Iza vjenčanja sliedi čast, pri kojoj se pjevaju pjesme iz Kačićeve pjesmarice.

Crtice o Hollandiji.

(Konac.)

Oprezno i finim taktom nastojahu u mnogobrojnoj obitelji svi, s kojimi sam svakdanjem obćenjem dolazila u doticaj, da odklone i najmanja, kojom bi mogli probuditi u meni ma iole osjećaja moga drugotnoga položaja, za što mogla bi množinu primjera navesti, nu budi dosta ovo nekoliko na čast ove za me nikada nezaboravne čestite obitelji. Ako n. pr. htjela ja u kolih sjesti spreda s mojim gojenčetom, to bi me otac vazda najuljudnije pozvao na stražnje sjedalo kraj domaćice, pak kada bi ja tu ponudu odbijala primjetbom, da ću tim uzkratiti gospoji ugodno njegovo susjedstvo, to bi on vazda stajao pri svojoj odluci riečmi: »honneur aux dames.«

Kad je sluga, bilo nehotice, bilo što je tako red zahtjevao, kod stola najprije otca ili njegovu braću podvorio, pa onda istom mene, to bi ga svaki put sjećala, da mene najprije podvori.

Kad bi ja nehotice ili pako radi kojeg drugog uzroka ostavila stol prije vremena, te tako dessert ili kavu ostavila, to bi mi svaki put gospodja sama doniela ju u sobu.

Kad bi mi zlo došlo, to bi me gospoja sama često i u kasnu noć prigledala i dala mi okriepe.

Tako uljudni bijahu i ostali članovi obitelji, pače i svi prijatelji i znanci obitelji.

Dobro se sjećam kako sam jednom u tudjoj kući vodjena izpod ruke jednim starim čestitim gospodinom pošla u blagovalište, kad al još u zgodan čas opazim da smo mi prvi; ja htjedoh dakako poći natrag te drugim dati prvenstvo, ma oni me ljubeznim načinom prisiliše, te ja moradoh prva u blagovalište.

Bila sam jednom i kod babe moga gojenca drugaricom. Dogodi se jedne večeri, da ona ode u posjete bez mene k ovomu bogatu bankiru i konsulu luxenburškom. Gospodja konsulova pozva i mene, ma ja se neodazvah pozivu jer nevolim svojom prisutnosti buniti im obiteljske razgovore. Kad je došla gospodja kući, pruži mi sladoleda, kog joj za mene silom narinu gospodja konsulica pripomenuv, da ju je odmah upitala zašto niesam i ja došla. Možete znati koli me se je ugodno dojmila ota viest.

Doličilo bi, da se i drugdje, osobito kod nas, tako paze uzgojiteljice. Žalibože ja, i mnoge druge izkusismo, da se riedko postupa s nami onako, kako bi to našem izobraženju priličilo; izkusismo i to da niti roditelji a niti druge gospoje nemisle, da smo mi i po uzgoju i po duševnih svojstvih njim ravne, pače da ih često u tom i nadkriljujemo. pa stoga da bi i dolikovalo da nas bolje paze tim više, što misle da smo vriedne uzgajati im djecu da postanu od njih jednom vriedni i čestiti članovi čovječjeg družtva.

Na koncu mojih crtica budi mi dozvoljeno jošte jednu reči o hollandezkoj narodnosti, koju je Napoleon I. volio nazivati: »Une estimable société de marchands.« Ta narodnost je po nas radi velikog kontrasta osobite pažnje vriedna.

Premda mi u mnogom nemožemo sa Hollandezi simpatizirati, te prem se naš uzgoj i naša ćud u mnogom odvaja od njih, to ipak u sploh moramo ih štovati i diviti se mnogim njihovim kriepostim, kojih su najljepše: ljubav slobode, ravnopravnosti i neodvisnosti.

I mi ljubimo slobodu ali tek našu osobnu, za druge slabo ili ništa marimo, pače često volimo i stezati tudju slobodu.

Stoga je ujedno sa mnom uzkliknuti svim onim, kojim kuca plemenito srce, kojim je duh prost svake oholosti, koji teže za slobodom misli, riečmi i čini: Živili Hollandezi, živilo njihovo slobodoumje!

Hrvat — Poganin.

Piše A. Jagatić.

Mato. Tečajem naših razgovora češće spomenuste, kako su naši stari odani bili svojoj vjeri. Da li su oni takovi bili prije još, nego su primili sv. krst i kakovu su onda vjeru vjerovali?

Mirko. Čitao sam, da jim je vjera i prije dosta čista bila, jer su vjerovali u jednoga boga, neumrlost duše, dobre i zle duhove.

Učitelj. Istina da su vjerovali u jednoga boga, nu taj njihov bog bio je u veliko različan od boga kršćanskoga. Svaki bo si je boga predstavljao, kako mu je razum donosio. Oni su držali, da je taj bog samo najsavršeniji čovjek, koj isto tako razmišlja, sudi, osjeća kako i drugi ljudi.

Ivan. Nije li se on zvao Perun? O tom se u narodu predaje, da je i djece imao.

Gjuro. Ja sam čuo poviedat, da je on imao tri sina i jednu kćer.

Grga. A ja baš obratno: da je imao tri kćeri i jednoga sina.

Učitelj. To je dvojako predavanje o njem u narodu. Po onom, koje je Gjuro spomenuo, Perunovi su sinovi bili: sunce, mjesec i vjetar, a kći Danica. Po Grgurinu pako kćeri: Vesna, Lada i Živa, a sin sunce. Sunce su zvali Bieli-bog, a slavio mu se porod u ono doba, u koje sada kršćanski sviet slavi porod Boga-čovjeka, Spasitelja svieta, Isusa Hrista.

Mirko. U toj slavi i izviru valjda svi oni običaji naroda našega o Božiću.

Učitelj. Pogodio si. Mislili su najme Hrvati-Pogani, da onda, kano na svoj rodjen-dan taj Biel-bog — sunce — na zemlju silazi, ter obilne darove dieli. Odtuda dakle ono današnje željkovanje, radi toga se pripisuje i danas jošte onolika moć slami, žitu, zato se i danas još pali i kreše badnjak.

Mato. Možda i oni običaji Ivanjski polaze još iz poganskih vremena?

Učitelj. Dakako. Sunce su najme Pogani-Hrvati slavili jošte oko poklada i o Ivanju. O Ivanju se slavila sunčana smrt, zato se još i danas bere cvieće prije pôdneva Ivanjskoga, jer da će sunce oko podne umrieti, i onda cvieće izgubit svu svoju moć. I padanje kriesa i koledanje ima početak svoj u toj svetkovini poganskoj.

Ivan. A kakva je svečanost sunčeva bila o pokladah?

Učitelj. Onuda se je sunce zato slavilo, jer da je počelo onda ono upravljat narav, dočim se je božica smrti Morana ujedno sa Perunom morala povući u raj.

Gjuro. Kad baš o suncu govorimo, ima li u toj starini temelja ona priča o kralju Trojanu, koga je sunce kod drage zastiglo?

Učitelj. Ima. Taj Trojan predstavlja Boga tmina, Crn-boga, s kim se je sunce, kao bog svjetla, uviek borilo, a kako se iz ove priče vidi, sunce da je i nadvladalo.

Mato. A da li su Hrvati poput drugih pogana štovali i božice?

Učitelj. Jesu. Spomenusmo već tri po jednom narodnom predavanju. Vesna, bila je božica proljeća, Lada, boginja ljepote, Živa, boginja prirode. Sunce je rodilo sa ženom zemaljskom boginju rieka i potoka, a vjerovali su još u Helu, boginju vode, Dodu, boginju kiše, i u druge.

Mirko. Nu poganski je sviet znao štovat, ter u bogove uvršćivat velike svoje muževe poslie njihove smrti. Valjda se dakle hrvatskí djedi, o kojih se priča, poput rimskih »lara« bili domaći bogovi.

Učitelj. Vjerujuć oni u neumrli duh, koj i poslie smrti čovječje živi, zbilja su štovali tako svoje velikane. Kako su pako bili živahne mašte, stvorili su si oni još i više višjih bića. Takova su bića bila vile i vilovnjaci.

Mato. Eto dakle odkud sadanjemu naraštaju vile. Kako se živo u narodu rišu, čovjek bi rekao, da takovih bića u istinu imade. Narod o njih govori dobro. Čovjek nemože jasnije izrazit ljepote i dobrote, nego li izrazom vila. I stanove jim mašta opredielila: liepe brežuljke i gajeve. Odtuda ona vilina brda, vilina gumna itd.

Gjuro. Ista je ta mašta valjda stvorila i stuhače, koje da su isto tako velike neprijateljice ljudij, kako su vile prijateljice. Stuhače da se uviek prepiru s vilami o gospodarstvu nad šumami. Čovjeku da rado iz tiela izvade žilu, s koje da kod kuće opanke prave.

Ivan. Kad je svemu tomu tako, onda je valjda i Ala pak Zmaj puki plod žive mašte.

Učitelj. Da šta si ti mislio. Hrvat-Poganin nije si znao drugčije protumačit raznih nezgoda i nesreća u životu ljudskom, pak je zato stvorio Alu, koja da tjera oblake po svojoj volji, šalje po svojoj volji kišu i tuču; zatim Zmaja, koj da leti po zraku, ter sipa vatru iz ustiju, koja suši sve. Leteć da povaljuje žito. Branio se Hrvat-Poganin proti svemu tomu dodolom.

Grga. Eto vidite, a koliko bi se ljudij kod nas zaklelo, da je svojima očima vidjelo zmaja, kao što se zaklinju da vide vještice, da jih mora tišti, pače da se vidjeva vukodlak.

Učitelj. Kao što si je Hrvat-Poganin u mašti svojoj stvorio vile i ostale dobre duhove, tako si je stvorio i zle, da pomoćju njihovom protumači neke pojave, koji dolaze u životu ljudskom. Takav zloviesti duh da je vukodlak, koj u ljudskoj spodobi obilazi, ter zlo širi. On da si još živa čovjeka odabere, u koga će poslie smrti unići. Četrdeseti dan po smrti da unilazi u truplo. Ima to osobito svojstvo, da s tim tielom može kroz najmanju škuljicu izaći iz groba, ter onda obilazi okolo. Ako je dotičnik bio oženjen, polazi i k njegovoj ženi, ter s njom radja i djecu. Grob takav da će razpoznat vranac-ždriebac, koj da se plaši. Vještice su Poganin-Hrvatu stare babe, koje da se pretvaraju u kokoš, pauna, puru ili u što drugoga, da laglje po noći zanat svoj tjerat uzmognu. One da čupaju ljudem srdce, majkam jedu djecu, medju ljudmi jad i mržnju siju. Oslobodit jih se možeš češnjem ili ovčijim papkom, kad ga zapališ. Sieda li ta baba na prsa onda je to mora, koje da ćeš oslobodit metneš li preko sebe svoj pojas.

Mato. Eto kako je mašta naših predja svakomu pojavu dala višji neki upliv. Promjene u naravi pripisao je tomu uplivu, nesreće i nezgode u običnom životu, na polju, domu, u svojoj obitelji, svemu je tomu po njegovu shvaćanju bio višji uzrok.

Učitelj. Na to je nagnala Hrvat-Poganina i narav njegova ili priroda, koja ga obkoljuje. On je u sebi plemenit i uznosit, a takova je i priroda. Pa kao što cieni sebe, takò cieni i prirodu, ter njene pojave. Narav mu njegova kazuje, da jest netko višji, koj na sve upliva, a ne imajuć za onda, kao što ni ostali sviet razloga, koj bi mu protumačio taj višji upliv onako, kakav je u istinu, on si ga je sam opisivao, kako mu srdce njegovo, ter zanos kazivao. Hrvat-Poganin. štovao u prirodi i vodu, oganj, buru, grom. Od cvieća smilje, bosilje, cviet naranče, i ljubenice. Od voća jabuku, koju i sada još upotrebljuju u važnijih zgodah.

Ivan. Tim svojim bogovom prinašali su žrtve po raznih gajevih, kako sam čitao, jer su mislili, da su im stanovi ondje, kao na najljepših mjestih.

Mirko. Kako se dakle iz svega vidi, Hrvat je bio i kao poganin jako nabožan. Ovaj je on duh uzdržao i onda, kad je primio kršćanstvo, koje je plemenitu njegovu narav još više oplemenilo. Mi smo u više zgoda tekom naših razgovora čuli, kako su vjeru promicali knezovi i kralji hrvatski. Danas opažavam, da nabožnoga duha kod Hrvata nestaje. Čitam gdje se viče na vjeru, ter tvrdi, da vjera u politični život naroda ništa neupliva, ili ako se to gdjegdje i netvrdi, ali se barem tako živi. Kažite nam, što nam je držat ob onoj vici, što bi ob ovoj tvrdili?

Učitelj. Težku si mi zadaću dao, nu ja ću ti kako mislim i znadem odgovoriti.

Nitko nenijeće, da je svrha države učiniti podanike srećnimi na ovom svietu. Nu kakvu jim sreću mora pribavit? Da li je ona podanike srećnimi učinila, ako je zemlja svega puna, ako teče svim obiljem? Bez dvojbe nije. Jer posred največega bogatstva mogu podanici biti nesrećni. U čem dakle sastoji prava sreća? Kad bih ja u današnje vrieme uztvrdio, da neima prave sreće gdje neima krieposti, mnogi bi mi se nasmiešio. Tako ću se ja radje pozvat na muža, koj je pisao u vrieme svačemu prijaznije, nego vjeri, u zemlji, koja se malo kasnije najodličnije izjavila proti svakoj positivnoj vjeri. Francuz De Vattel, pisac prošloga vieka, veli: »Svi, koji su temeljito proučili moral, uvjereni su, da je kriepost istiniti i jedini put, koj vodi k sreći . . . i samo neznalica u politici neće uvidit, da je kriepostan narod sposobniji od drugoga stvorit srećnu državu, državu mirnu, cvatuću, čvrstu, koju će štovat svi susjedi, i bojat će se neprijatelji.« I zato isti pisac zahtieva od vlade, da promiče sve ono, što može promaknut kriepost. Kriepost je pako temelj vjera. Dobro su dakle radili knezovi i kraljevi hrvatski, promičuć vjeru svojih podanika, osobito su pako pohvalno radili promičuć kršćanstvo, o kom Montesgieu veli: da je ono još uviek stari i moćni životni sok modernoga družtva, a i uviek će biti, bez koga napredujuća civilizacija ništa nova nedonosi, što bi u istinu bilo veliko, liepo i stalno.

Tiskom, troškom i nakladom **Drag. Albrechta.** Odgovorni urednik **Vjekoslav Klaić.**

Časopis zabavi i pouci.

Br. 52. U Zagrebu, 26. prosinca 1875. God. I.

Izdaje se svake nedjelje. Godišnja ciena 4 for.: poštom i domaćim u kuću 5 for. Rukopisi se nevraćaju.

Iz daljine.

Spjevao J. H.

Sunce moje — željo moja gdje si?
Il me čekaš svoga vjerenika,
Ili bračna koprena te resi,
Il' si žrtvom hladnog okostnika?

Sve me mori, sve me srce zebe,
Dal' svojinom tudjom dušo nisi,
A da su mi zamjenom za tebe
Tekar suze i uzdasi tisi.

Aman crne mante me se sjene —
Moje srce njenom odjek bije,
I da njeno drugče kucat krene,
I mojemu po njem kucati je.

Al jednako svedj je srce moje;
Nju za drugim nije srce vuklo
I da živi, znano mi i to je,
Jer da umrie, srce bi mi puklo.

Nude dušo, gledajmo da tako
Kano dvije na tamburi žice
Naša srca strujè sve jednako,
Najljepše dvie bogu molitvice. —

Zašto se neženi?

Humoreska od O. P.

I.

Kao što svako mjestance, tako ima i Strunkovac svoga pjesnika. Tadej Milomil Lukovski mu je ime. To je čovjek pismen, ima malo imanjiće, a pjeva prigodne pjesme; cielomu je okolišu dobro znana njegova „oda na vepra“, koja je tolika majstorija, da ju možeš upotrebiti isto tako, kad se slavi svečanost nad ubitim veprom, kao da je inštalacija, pogreb, krstitke, u kratko za sve. Da je tu jedinu pjesmu izpjevao, bio bi dosta učinio za svoju neumrlost. Pjesniku je našemu oko četrdesete, pak prem je često opjevao ljubavna čuvstva, ipak ih sam nikad okusio nije. — Nu ipak jednom.

Velika glava, velik klobuk — rekao je netko nekoč negdje, — nu u Lukovskoga je inače; klobuk, što mu slabo na glavi stoji, kao djaku koj punih džepova u Prag se odpućuje, jest malašan, te ga nestaje pred množtvom duge, crne kose, pred tim uresom i ponosom našega pjesnika; kaput mu na desnom ramenu, ko u gladuna*, tamno zelene mu hlače dobro k tielu prilјegoše; a cipele tek — kao zviezdâ sjaj: i to je podoba Lukovskoga. — Vesela lica izhodi obično iz svoga raja, male kućice, što stoji na kraju mjestanca. Nu danas,

* Gladun od gladiti se — Stutzer.

čudne li promjene! Klobuk nabio na čelo, u kaput se zamotao ko da mu je hladno, prem je dvadeset stupnjeva topline, čižme ublaćene, oko, koje je prije tako veselo motrilo u nadzemaljski Strunkovčanom nepoznati raj, danas je mutno; usta, koja su se veselo otvarala, da izreknu krasnu pjesmicu, su zatvorena: usne drugda crvene, priliče bliedoj ruži pod jesen, samo kadkada se stegnu — i to grčevito, kada iz srca provali strašni „oh!"

Cieli sviet neka saznade i Strunkovac s njime, da je Tadej Mihomil Lukovski zaljubljen — a koga ljubi? Čarobnu i srećonosnu Klaru, kako ju naš ljubavlju ranjeni pjesnik okrsti. O Lukovskom znademo, koliko moramo znati, a sad ajde da vidimo krasnu Klaricu.

Gospodična Klarka V. krasno je djevojče, dobra i iskrena srca, pa i dobra glasa; osim toga ima i tu kardinalnu kriepost, što je jedinicom kćerkom bogatoga strunkovačkoga ljekarnika. Pak baš radi toga ima toliko množtvo prosaca, od kojih valja imenito spomenuti Skrivanka, sina susjednoga posjednika, mladića, koj je dugo u Pragu boravio, gdje je mnogo toga naučio, ponajpače pako komplimente i liepe, moderne fraze. Budući da je u njega dobar dar govora, a u otca mu veliko imanje, to ga u ljekarnikovoj kući rado vidjevaju, najpače roditelji. I gospodična je Klarica čula, gdje su se roditelji joj razgovarali, da bi to dobra partija bila, nu nije o tom nikad razmišljala; nu kad ju roditelji odlučno upitaše, ljubi li joj se Skrivanek, činilo joj se, da joj se „čini protivnim", i nije zatajila svoje mnienje. „Lahko za to, mislili si majčica i otac, „promislit ćeš se, za tri dana odluči."

Lukovski, koj se nije do sada o nikoga, do li svoje Muze i svoga staroga mačka brinio, koj nije nikad običavao zavirkivati u obiteljske tajne, poče najednoč iztraživati, te je pronašao, da je Skrivanek kod ljekarnika kao kod kuće, pak jer se nije dosjetio rad čega on tamo hoda, odluči potražiti Skrivanka, njemu se povjeriti i umoliti ga, da ga uvede u ljekarnikovu kuću. Znao je, da poslie objeda igra „billard" kod „bieloga raka" pak zato je umah onamo svoje korake upravio. Jedva je do trga došao, već sretnu Skrivanka, koj mu već iz daleka viknu: „Lukovski! diko naša! Zviezdo, koja sunce potamnjuje, kamo si pošao?"

Lukovskomu zaskočilo u vratu, malo kašljucne i htjede nešto reći, nu preteko ga Skrivanek, koj pljesnu rukami te motraše pjesnika: „Ali kakav ste mi, pravi mučenik; čovjek na koga su prije pčelice sjedale misleći, da je cvietak, tako se je promienio. Ta čovječe, vi ste zaljubljen, nije li tako?"

Lukovski porumeni, — htjede pritajiti se, al Skrivanek na novo poče: „Pogodih, jeli?" priznajte — bit ću vam na pomoć, reknete li mi u koga ste zaljubljen." Lukovskomu se zavrtilo u glavi, — izpovjedi da ljubi a i koga ljubi. Skrivanka je ta novina ponešto smela, nu brzo se sabra, te smiešeć se pridruži se Lukovskomu, da se snjime porazgovori, dakako o Klarici. Lukovski otvorio širom vratašca srca svojega novomu prijatelju, dozvolio mu zaviriti i u najdublju komoricu, a Skrivanek je sve to dobro upamtio. Išli su mimo ljekarne: gospodična Klarica otvarala je prozore, pozdravili ju a ona srdačno zahvali; Lukovskomu se smračilo pred očima, a zima i vrućina jedniem mu mahom tielom projuri. Skrivanku se činilo, da gospodična Klara nije nikad tako srdačno zahvalila, pak je mislio da je to Lukovskoga išlo, ali što rekoh — mislio, bio je o tom osviedočen. Lukovski bio u raju. Povratiše se natrag, Klara je bila na prozoru, Lukovski ju opet pozdravi, a Skrivanek ga ostavi, rekav mu, da se samo jednom pozdravlja. Još se dogovoriše, gdje će se sutradan naći, da podju k ljekarniku, gdje će Skrivanek upoznati Lukovskoga sa gospojom, gospodičnom, s gospodinom ga nije trebao upoznavati, jer su se već prije znali. Dugo je držao Lukovski ruku „jedinoga si prijatelja", već napred mu zahvaljujući za toliko dobročinstvo.

II.

Sliedećega dana prije podne vidimo Lukovskoga gdje na trgu čeka, na urečenom mjestu čeka Skrivanka; tako se je liepo uredio, te je i stari trafikant izašao, da ga vidi i da mu se čudi. Blata je u Strunkovcu mnogo, al to nam pjesniku nesmetalo. Da neumaže cipele, kupio si je veliki papir, u koj šećer zamataju, pak si njime omotao lakirane cipele. I Skrivanek je medjuto došao. Oba udariše ravno prema kući, na kojoj se sja zlatni napis: „Apotheke." Lukovski skače s kamena na kamen kao mladi vrebac, promišljajući uz to, kako će pozdraviti gospoju, kako li pokloniti se gospodični: srce mu silno bije, čudo, da se prozori na ljekarnikovoj kući netresu. — Govor, što ga je bio naučio, već je posvema zabacio, činio mu se je odveć svakdanjim, nije bilo dosta biranih rieči, pa ipak se nije ničemu boljemu dosjetiti mogao. Na vratih se ustaviše, Skrivanek zazvoni; kako je bilo Lukovskomu pri duši, doista bi se bio povratio, da nije sam ljekarnik na vratih osvanuo. Za Skrivanka je znao, po kakovu poslu dohodi, nu prihod Lukovskoga činio mu se čudnim, te bi ga sjegurno bio upitao što želi, da ga nije Skrivanek pretekao, rekav, da ga želi upoznati sa vriednom obitelji ljekarnikovom. „Izvolite gospodo u salon, ondje je gospoja i kćerka. Gospodine Lukovski osobito me veseli", reče ljekarnik stisnuv mu čvrsto ruku, i sprovede goste do skalina. Lukovski šapnuo je Skrivanku, da je gospodin ljekarnik preugodan čovjek.

Već su prispjeli na prvi pod (sprat), Skrivanek pokuca a iz salona čulo se: „Napred". Skrivanek je unišao prvi u salon, a za njim se uvukao Lukovski, klanjajući se već kod vrata s dubokimi pokloni gospodični. Gospodična je Klara sedjela, nu opaziv Lukovskoga ustade, pošav gostom u susret. „Dobar dan gospodično" pokloni se Skrivanek: „želim dobro prije podne" progovori smeteni Lukovski.

U to unidje i gospoja ljekarnikovica; Skrivanek joj poljubi ruku, Lukovski pako podje i k gospodični. te i njoj poljubi ruku. Skrivanek je smiešeći se ime-

novao Lukovskoga: „Već sam dulje vremena tako sretna, te poznajem gospodina, prem ne osobno“, odvrati gospoja ljekarnikovica, a gospodična je dodala, da je vidjela gospodina Lukovskoga na posljednjoj besjedi, gdje se jedna njegova balada deklamovala. Lukovski je vas gorio, ta baš ondje je planula iskra ljubavi u njegovom srcu.

Đok je Lukovski govorio sa gospodičnom, zabavljao je Skrivanek gospoju majku.

Gospodja ljekarnikovica je marljivo motrila Lukovskoga, mjerila ga od glave do pete, al najednom joj se oko ustavilo, jer nije mogla razlučiti, što to Lukovski na nogama ima, pak zato uze naočale, nataknu ih na nos i motri noge svoga gosta. Lukovski je to opazio, pogledao si i sam noge, i čudo da nije sa stolca spao! Sad je tek opazio, da je zaboravio baciti papir, kojim si je omotao lakirane cipele. Gospodja ljekarnikovica videći ga u neprilici, upita ga, jeli je još slobodan ili oženjen? Lukovskomu komu je jezik usahnuo a rieč u grlu zapela, jedva je mogo odgovoriti da je slobodan, a uz to je noge sakrio pod stolac, da gospodična Klarica nevidi, što mu se je zgodilo.

„Molim vas poglednite, kako imamo krasan vidik odavle“, rekla je gospodična Lukovskomu, te mu nudja, da ustane i k prozoru podje.

Strunkovačkomu pjesniku se maglilo pred očima. Pa nije ni čudo! Sada je stalno znao, da je i gospodična opazila omot njegovih cipela. Podignuo je oči put neba, kao da moli odozgo pomoć, koja u istinu i dodje u osobi služkinje, moleći gospoju da izadje jer ju netko traži; gospodja zamoli dozvolu i podje, a i gospodična Klarica skoknula je po poslu za služkinjom.

Lukovski upotrebi tu zgodnu priliku, skinu papir s cipela, te ga porinu u džep. Uzdahnuo je iz dubljine srca svoga, kao da je smrtnoj pogibelji izmaknuo, a uprav tada unidje gospodična.

„Što ste tako uzdahnuo, gospodine Lukovski?“ upita ga ona.

„Ta vi niste ovdje bila, gospodično, a tren oka činio mi se vječnošću“ odgovorio je galantni Lukovski, poklonio se duboko, a pogledav uz to i Skrivanka, koj se je kako se činjaše, zlobio rad njegova odgovora. Nu on se nije mnogo zato brinuo, a najpače onda kad gospodična reče, da je gospodin Lukovski veoma mio gospodičić, a tad si je mislio da bi odmah na koljena bio pred nju pao, te ljubav joj svoju očitovao, da nije Skrivanka polag. Gospoja ljekarnikovica se povrati, nu ne sama, već s služkinjom, koja je nosila nešto okriepe za gospodu. Gospoda se zadržala još koj časak, a zatim se odputiše; kod odhoda podala je Klara ručicu gospodinu Lukovskomu, koju je on vruće poljubio a kad su se već niz skaline spuštali, doviknula mu je „s Bogom dok se vidimo!“ jer moramo priznati, da još nije poznavala pravilni: „do vidjenja!“ Gospodična je Klarica samo zato Lukovskoga toliko odlikovala, da odbije Skrivanka, jer nije mislila, da će ju on kada zaprositi, a bila je posvema stalna, da ga neljubi.

Skrivanek je nazrievao u Lukovskom svoga suparnika, te se već počeo kajati, što ga je upoznao s obitelju svoje nevjeste, koju je on stalno svojom smatrao. Lukovski je u duhu grlio Klaricu; promišljavajuć uz to kako bi ju vanjskim kojim znakom što većma osvjedočio o svojoj naklonosti. — Oba suparnika kročila su prignutih glava trgom, nepazeći na veliko blato, tek poštarski rog prenuo ih iz dubokih misli; razišli se svaki svojim putem.

Skrivanek sjedi uza stol „kod bieloga raka“, koj je pun raznovrstna još u jutro naručena jela.

Skrivanek se ničega netaknu; jer je promišljao, kako li bi Lukovskoga Klarici odurio, da po tom on sam osvoji njeno srdašce.

Večer je „u bieloga raka“ bučna, ta to je gospodski gostionik, gdje se sva strunkovačka honoracija sastaje, počam od načelnika, pak sve do mjestnoga pandura. Oko stola posjeli činovnici uz tarok; poljsku banku igraju gospoda učitelj, poštar, ljekarnik i gospodin „doktor“, mjestni brijač. Tarokaši već igraju, al ovi drugi čekaju još gospodina ljekarnika, te razgovaraju se o njem i o njegovoj obitelji. Lukovski sjedi uz bližnji stol, pozorno prateći razgovor, a čuo je baš sada ime: gospodična Klara, nevjesta, — sretni, pak čini mu se kao da je i o njem govor, jer je gospodin učitelj opaziv Lukovskoga umah, tiše stao govoriti dok napokon ne umuknu. — I ljekarnik je došao. Pregnuše igrati, a ljekarnik uočiv Lukovskoga, ponudi mu, da sjedne do njega. On to učini. Ljekarnik pita, igra li se karte; a on mu odgovara: „Niti ih nepoznam“; ljekarnik ga na to potrepeta po ramenu rekav, da će biti dobar suprug. Lukovski je slušao angjeoski spiev, te si neodvlačno dade iz nova natočiti praznu čašu; obično je poslie prve čaše s Muzami obćio. Sada je unišao i Skrivanek. Ljekarnik se čudi, što još nije kući odjašio, a on se izgovara, da ima važna posla s gospodinom Lukovskim. Sjednu k bližnjemu stolu. Skrivanek pripovieda, a Lukovski radošću odsieva, sluša pozorno, al napokon probliedi ko krpa. Skrivanek mu pruži ruku, izruči se svoj inteligenciji, a ljekarniku na pose, i ode. Ljekarnik viče za njim „Ne zaboravite doći sutra k meni na objed, a i vi gospodine Lukovski počastite me.

III.

Sliedeći dan bila je nedelja i ujedno posljednji dan, kad se je imala gospodična Klara odlučiti, kad nije smjela drugo, no „da“ odgovoriti.

Gospodinu „doktoru“ danas su pune ruke posla, jer hrpimice grne sviet, da se prije službe obrije; da se u tolikoj stisci i takovoj navali nepazi mnogo, ako se sa bradom i koža struže, to je jasno, pak zato tko je morao doći k „doktoru“, mislio je da je u mesara a ne u brijača. Gospodin je „doktor“ baš namazao nekoga seljaka, kad nenadce dohrli Lukovski: Gospodine doktore, ošišajte me i obrijte.

„Vas? ta vi se šalite!“

„Nećete li, idem onamo preko.“

NA BADNJI DAN.

„O molim, izvolite sjesti“ reče „doktor“, podav mu stolac.

„Posvema ili na pol?“

Fridrik falački u čas bitke bielogorske (1620.)

„Posvema“ bijaše lakonički odgovor; a „doktor“ reži duge prame crne kose s glave strunkovačkoga pjesnika, te brižno ih spravljaj na čist papir, promišljajući, kako li će pristojati iz njih načinjena baroka gospodinu načelniku. Kriepkom seljaku već davno se sapunica na bradi osušila; srdi se.

Po svršenoj operaciji pogledne Lukovski u zrcalo, probliedi doduše al ipak podje odvažno kući, da se uredi i pohrli k ljekarniku. Kad je unišao u svoju so-

bicu, skočio je uplašeni mačak, izbuljiv na gospodara si svoje crno-žute oči, te nehtjede mirovati, dok ga gospodar sa nekoliko blagih riečij neumiri.

Lukovski se je uredio i naresio kao da ide na pir kumovati. Pazio je dobro, da ne prekorači praga lievom već desnom nogom, u desnoj ruci nosio je smotani papir zelenom vrpcom prevezan, a na desnici mu bila na pol obučena rukavica. — Djeca, što su trgom skakala i igrala umuknuše uzrievši Lukovskoga, te ga hrpimice sprovadjala do ljekarne; starije kimalo je glavom, a gdje koj je za sebe mislio: Lukovski luduje. On zato mari i nemari, a dobra zviezda vodi ga ravno u ljekarnu. Pokuca, unidje, stoji pred gospodičnom Klarom i majkom joj. Obadve poljubi u ruke, a gospodični predaje papir sa zelenom prevezicom. Obje gospoje nemogu se snaći.

„Što izvoljevate, gospodine?“ pita ga gospodja.

„Vidim da me neznate“, odgovara Lukovski ne sigurnim glasom.

„Glas vam poznajem, ako se nevaram gospodin Lukovski?“ čudi se gospodična.

„Na službu gospodično; tako je.“

„A gdje vam je krasna kosa, koja vas je tako resila?“ pita doznatljiva gospodična Klarica.

„Dadoh ju odrezati po vašoj želji, gospodično.“

„Po mojoj želji? to se valjda prevariste!“

„Oprostite, znadem stalno, da je to vaša želja, pak zato pospješih zadovoljiti vam želji.“

„Vjerujte, da nije tako“ uvjerava ga gospodična, „netko vas je valjda prevario.“

„Moguće“ jecnu Lukovski a ledeni ga znoj probio.

Gospodji ljekarnikovici smilio se Lukovski, jer je vidjela, kako ga rieči Klarine oboriše.

„Netko se je s vami i s menom našalio“ nastavi gospodična.

„Sve to nečini ništa, samo ako, gospodično pročtijete evo ovo, te mi povoljno odgovorite,“ reče smeteni Lukovski, pokazujući prstom na papir, što ga gospodična sve udilj smotanoga u rukama držala.

„Izvolite sjesti,“ ponudi mu gospoja.

Gospodična Klarica uzela zajedno s majkom čitati pismo. Bila je to pjesan, posvećena gospodični; čitala ju ona brzo i poluglasno:

Reci vilo, slovo sladko,
Da mi srdašce ogrije,
Koje poput cvieta vene,
Kad s nebesa dažd nelije.

Reci riečcu „ja te ljubim“,
Reci tako dievo mila,
Ti si moja ljubav prva, —
Jedina mi ljubav bila!

Groznim pogledom premjeri Klara Lukovskoga, a da je ljutita, svjedoče rieči, što ih Lukovskomu reče: „Gospodine Lukovski, tko li je vas ovlastio, da se sa mnom potitravate i tako s menom govorite?“ rekav to promjeri crnim svojim okom poput dječarca drhćućega pjesnika. „Ja mišljah — prosim — oprostite, da — znao sam sjegurno, da . . . .“ izgovarao se on sav smeten.

„Da?“

„Da me ljubite kao i ja vas,“ odvrati Lukovski, ni sam neznajući što je rekao, a izrekav to, uzdahnuo je, ko da je težki kamen s prsiju svalio. —

„Oprostite, neimam kada na to odgovarati, to je uvrieda gospodine!“ biesnila Klara a i majka se s njome složila, te je baš okrutno mjerila Lukovskoga, koj je priličio biednom osudjeniku; turobni taj položaj našega pjesnika ipak je ganuo nježno i ćutljivo srce Klarino, pak da ga utješi, nastavi: „Vas nipošto nekrivim, znadem bo, da vas nenadana strast zasliepila, pak ste i nehotice bio strojem tudje djetinarije. Recite tko vas je u to uputio?“ upita Klara poput strogoga sudca, a Lukovski uze izgovarati se kao krivac izpovjediv, da je Skrivanek sve to prouzročio, on ga je uputio da si kosu ošiša, jer gospodična to želi; on ga je nagovorio, da joj ljubav očituje, jer da je ona već dugo to željno izgledala.

„Hvalim vam na iskrenosti gospodine Lukovski, žalim jedino, što ste se vi tako uman čovjek, dao prevariti; vjerujte mi da se na vas ni najmanje neljutim“ reče srdačno gospodična, pruži Lukovskomu ruku, koju on vrlo izljubi, a za tim brzo pobježe. Kako je kući došao, nije znao da je još na životu, to je saznao tek za nekoliko dana, kad ga je ostavila vrućica. Da su kod ljekarnika one kobne nedelje sami objedovali, to znadem sigurno. Skrivaneku napisaše list, o sadržaju ne mogah nikad ništa saznati; u Strunkovac bi riedko dohodio, a kad je i zabludio onamo, uviek bi se oprezno uklanjao ljekarni.

* * *

Lukovski, koj je svoju nevolju stihovi zaodjenuo, posta razumnim čovjekom; prisegao je, da se neće nikad više zaljubiti, a što više ni oženiti. Svake godine hodi u Prag i to redovito o Ivanju, da posjeti Klaru Vranovu, suprugu doktora prava, svoju nekadanju prvu i posljednju ljubav. Pače i djeca gospoje doktorice ga već dobro znadu i ljube, kako već djeca znadu ljubit, pak u svojoj naivnosti znadu ga potegnuti koj put za kosu veleći da ima upravo takovu kosu kao i njihova majčica. Lukovski pogledne tad sretnu majku, spomene se mladieh lieta, al mu se srce nikad neraztužuje, ta on je odlučio ostati mladencem, pa ma i do smrti. —

Slovinci za svoje zajednice.

(Konac.)

Kad bi se pojedina zadruga na toliko umnožala, da nebi više mogla u zajednici živjeti, tad bi se jedan dio od iste odielio i nastanio gdjegod u blizini. Tako bi nastala nova zadruga, koja bi opet dobila svoju glavu, te bi od nje dobila i svoje ime. Takve zadruge medjutim ostale bi u bratskom obćenju te bi jedna drugu u svačem podpomagala. Više takovih zadruga sačinjavahu

pleme, koje bi takodjer imalo zajedničkoga starješinu, kojega bi birale sve zadruge skupa. Što je bio starješina za pojedinu zadrugu, to je bio opet starješina (župan) za cielo pleme. Takav plemenski starješina bio je i vodja u ratu: njemu se moradjahu svi pokoravati. Košto je pojedina zadruga, tako je i cielo pleme nosilo jedno zajedničko ime. Pa i kraj, na kojem stanovaše takvo pleme, dobio bi obično njegovo ime. Odtud u Slovinaca toliko sela i okolica sa imeni ličnimi. Tomu ima bezbrojnih dokaza i danas baš u nas Hrvata.

Više plemena napokon sačinjavahu cieli **narod** i **jezik**, rieči poznate svim Slovenom.

U takvom po prilici stanju zateče poviest Slovince. Kod Slovinaca bijahu u zadrugi i plemenu svi jednaki i ravnopravni. Starješine bijahu samo vršitelji volje svoje zadruge, dotično plemena, nipošto samovoljni gospodari. Po tom mi danas lako pojmimo ono pripoviedanje starih pisaca, da se Slovinci neće da pokore volji pojedinca te da nepriznavahu nikakvih auktoriteta, već da vole demokratično upravljanje. Po tom nije ni čudo, što su Slovinci uviek rad nesloge pali u ždrielo tudjinsko. Budući nesložni a po tom i razciepkani, nisu bili kadri da stvore silnih država — trebalo je Germana, da stvore Slovenom silnu Rusku državu. Pojedini slovinski narodi imadu velikih kraljeva al slava im je obično kratkotrajna bila: bijahu to meteori, koji tek što zasjaše, već i izčeznuše. Al hoće li to uviek tako biti?

Moralno stanje Slovena provire najljepše iz njihove liepo razvite obitelji. Poznata je stvar, da slovinski jezici, imenito naš hrvatski, nadkriljuju tankim razlikovanjem sveze rodbinske valjda sve ostalo indo-europejske narode. Gdje je tako svakomu članu posebnim imenom posebno mjesto u zadrugi naznačeno, ovdje se može za cielo reći, da je zadružan život u moralnom pogledu dobro uredjen bio.

Svetost obiteljskoga života, koja se osobito ističe jednakošću i ravnopravnošću svih članova njezinih i štovanjem starijih, sačuvala se je i do danas. Niti žene nebijahu izključene od te ravnopravnosti, dapače i ove su mogle postati starješinami — ako se gdjegdje i opaža danas ponižavanje žene, kao n. pr. u Crnogoraca. Sloveni nepoznavahu robstva — ono je istom kašnje nastalo od ratnih zarobljenika i od onih, koji bi bili izključeni iz obitelji. Ali ni to robstvo nesmijemo si onako pomišljati, kako je ono obstojalo n. pr. u susjednih Niemaca. Poznato je i obćenito priznato, da su Slovinci s takvimi nevoljnici vrlo liepo postupali.

Da imadjahu Slovinci i nekih pravnih ustanova, svjedokom nam je jezik, koji nam je sačuvao rieči poznate svim Slovenom: **zakon**, **pravo**, **pravda**, **sud**. Osobito je zanimivo i važno u tom pogledu slovinsko običajno pravo, i zato se baš toliko piše i preporuča, da se opisuju narodni običaji. Znamenito mjesto pri tom zauzimlju narodne poslovice, jer one — porieklom stare — kriju u sebi mnogo zrnce, koje nam razjašnjuje razne pravne pojmove starih Slovinaca.

Košto vidimo, u svem nam tom dokazivanju pomaže jedini jezik: on nam jasno pokazuje, koliko su stvari poznavali Slovinci u drevno doba svoje zajednice. Al da vidimo, što nam još jezik pripoviedati znade.

Stari Slovinci nepoznavahu baštine (t. j. oporučne) ni zapisa, a to nam jamči jezik, koji neima zato jedinstvenoga izraza. Budući, da nije pojedinac u slov. zadruzi ništa posjedovao, već je sva imovina bila vlastničtvom ciele zadruge; to nam je po tom jasno, da Slovinci nisu ni mogli imati izraza za ono, čega nisu poznavali. Što je kašnje i kod Slovena inače bilo, to se mora pripisati uplivu tudjinstva.

Religija starih Slovena ima svoj izvor, košto u svih arijskih naroda, u obožavanju prirode. Priroda u svojem veličanstvu, strahoti i divoti, budila je u čovjeka neki strah i neko štovanje. Diveć se čovjek veličanstvu prirodnih pojava, morao je u tih pojavih vidjati neku vrhunaravsku moć, koja mu se je pričinila sad dobrom sad zlom, već kako je nanj djelovala. Jedno, od čega dolažaše sve dobro, prozva Sloven imenom **bog**, a drugo, od čega opet dolažaše sve zlo, prozva on **biesom**. Dolazkom kršćanstva ostaše ti znameni, te stari bog posta kršćanskim bogom, a bies vragom. Žrtve prikazivahu bogovom sami starješine, jer posebne svećeničke kaste Sloveni nepoznavahu nikad.

Djedovi i pradjedovi bijahu kod potomaka u velikom štovanju, te se ih u zadruzi uviek milotno sjećahu. Dušu smatrahu Sloveni neumrlom.

Po smrti išla bi duša u raj: rieč poznata svim Slovenom.

Jezikoslovje, govoreć nam u kulturi starih Slovinaca i prikazujuć nam koliko sve stvari poznavahu i čime se zanimahu — pokazuje nam i narode, s kojimi su Slovinci za svoje zajednice obćili i što su od njih uzajmili. Slovenski jezici neimadu jedinstvene rieči za **hajdu** (Buchwaizen), već više njih: odtud se vidi, da su ju pojedina plemena od raznih strana dobila n. pr. hrv. rieč **hajda** i česka **pohanka** sluti na pogane (Heiden), a poljska i maloruska **tatarka** na Tatare itd.

Takva jest rieč i **pjenez**, za koju takodjer znadu svi Sloveni, ali ipak je uzajmljena od Niemaca (phening.)

Na taj način razvijahu se Slovinci u zabiti svojoj, nepoznati svietu. U kolu krvne si braće, u mirnoj obitelji, živio je milokrvni Sloven sretno u krajevih zapadnomu svietu nepoznatih.

Tu se već razviše sve one osebine i razlike, koje s vremenom proizvede razciep Slovena u više plemena. U glavnom tu se već razviše sve one jezične razlike, koje danas opažamo med slovinskimi plemeni. Obično se predpostavlja, da su se Slovinci razdielili najprije u sjevero-istočno-južnu (Rusi i južni Sloveni) i zapadnu granu (Poljaci, Česi i Lužički Srbi) t. j. drži se, da je ona prva grana sačinjavala za sebe posebno pleme, koje se istom kašnje razdielilo u Ruse i južne Slovene — a isto tako dogodi se s onom drugom. Ima medjutim i drugih mnienja, koja to drugčije tumače — al ovdje netreba mi toga navadjati.

Kojim je kronologičkim redom sliedio taj razciep, to se još dosele nije moglo opredieliti: svakako taj je proces dugotrajan. To je u kratko plod jezikoslovnih nauka. Ta nas je znanost zavezla do djetinstva starih Slovena, u pradomovinu njihovu zakarpatsku; ona nam je pokazala, što su sve Sloveni u predistorijsko doba bili; odkud polaze, kako su živjeli i kako su se razvijali — ona nas je dovela do praga istorije, do vremenâ, do kojih sižu i pismene viesti, te tu nije više sâm jezik našim provodićem. I. M.

Uprava samostalne Hrvatske.

(Piše A. Jagatić.)

(Konac.)

Pak u istinu poviest književnosti hrvatske liepo svjedočanstvo daje popovom hrvatskim, koji su u ono doba oduševljeno njegovali glagolicu (pismo pàr excellence hrvatsko), dakle i narodni jezik. Naš Jagić ocjenjujuć njihov rad veli, da jim nauku nadoknadjivaše sveto oduševljenje i odanost, kao i golema marljivost. Zato ima još i danas velika množina glagolskih rukopisa: tko bi jih kadar bio posakupiti, kako su kojekuda razvučeni po crkvah, manastirih i knjižnicah, divio bi se bogatstvu knjiga, te vještini i strpljivosti hrvatskih popova.

Ivan. Eto ponukala našemu, osobito mladjemu svećenstvu, ter onim, koji se za to uzvišeno zvanje pripravljaju. Istina i drugi, visoki obziri nukaju jih, a i zahtievaju od njih neumorni rad, nu k njim neka pristupi i ovaj, koj je bez dvojbe kadar u njih pobudit ljubav za domovinu, koja je kadra i najtvrdje srce potaknut, da pregne za svim onim, što je liepo, plemenito i uzvišeno.

Mirko. Nu Mato je spomenuo i trgovinu hrvatsku. Mene bi osobito zanimalo znati, kako je bilo s njom?

Učitelj. Ti si spomenuo predmet, koj nas kad ga razgledamo, može samo razblažit. Nu prije vam moram spomenut to, da je u Hrvatskoj u ono doba bilo slobodnih gradova, koji su imali poput današnjih svoju samoupravu. Takovi su bili n. pr. Biograd, Klis, Nin. Pod svojom slobodnom upravom razvijali se oni u svakom pogledu, dakle i u trgovini. A liepo jih u tom podpomagali trgovački gradovi, i dobro razvijene luke, kojih je onda već dosta bilo. Osobita trgovačka mjesta za onda bila su Spljet, Perast, ponajviše Dubrovnik, koj je trgovao s Jakinom, Puljem i Sicilijom, za tim s obćinami Fanom, Senigalijom, Firmom, Riminom, Ravenom, Rakenatom, Pizom i Firenzom Malo više ovamo bio je Senj, Bakar, Brinj, Modruš, Rieka, Trsat. Osobito živahna trgovina bila je s Mletačkom, koja je iz Hrvatske izvažala: drvo, vino, ulje, vunu, lan, žito svake vrsti, suho voće, sol, užeta, strojeve za glasbu i mnogo drugoga.

Mato. Ovako cvatuća trgovina bez dvojbe i podignu Hrvatsku tako, ter joj je morao porez plaćat exarhat ravenski; ona joj pomognu do one visine, kojoj se divismo za Petra Kriešimira Velikoga, i do onolikoga blagostanja za Svinimira, koje se onako duboko uvriežilo u narav i srce naroda.

Mirko. Iz ovako razširene trgovine naše domovine u ono vrieme možemo zaključivat na neumoran i ustrojan rad naših predja, kao što takodjer na krasan položaj Hrvatske.

Učitelj. Dobro si opazio. U istinu divan je naš položaj. Najveći umovi i trgovački i politički uvidjali su to dobro. Mletčani su bili bez tvojbe veliki trgovci. Pa kako su oni pogledavali na hrvatske obale! Što sve neučiniše samo da se mogu ugnjezdit ovdje! A kad se nesrećom našom ugniezdiše koliko je truda stajalo, da se iztisnu! Napoleonu I. pako nitko neće političkoga dara uzkratit. Pak je on još kano general nastojao francuzkomu uplivu na naše obale otvoriti vrata. Kasnije pako kao car imao je divne osnove s ovim našim krajem, koje je odkrivao kasnije kao zarobljenik na otoku sv. Jelene. Bio je najme namišljao po primorju posagradit luke, morske tvrdje i arsenale. Kasnije prvom zgodom pripojit Bosnu i ostale dielove države Hrvatske, ter ovdje stvorit jaku državu pod pokroviteljstvom francuzkim.

Gjuro. Divnih li osnova! Kamo sreće, da mu je pošlo za rukom izvest jih. Danas bi naša braća, koja sada krv liju, slobodnije mogla disat, nit bismo mi morali oplakivat slušajuć kako pravoslavni Hrvat mrzi i prezire musolmana Hrvata, i kako jedan drugoga na nečovječan način muči.

Mirko. Nu zato bi i nas moralo ovo potaknut, da počmemo više cienit domovinu svoju, ter prema njenom položaju da i mi radimo. Sramota je, vječna sramota, da kraj od Boga svimi krasotami i prednostmi nadaren, od dana do dana sve dublje propada. Da su Hrvati uviek imali pred očima ovu svoju znamenitost, nebi bilo mnogo toga u Hrvatskoj, što danas oplakujemo.

Učitelj. Iz svega dakle, što danas rekosmo, kaošto i iz onoga, što smo do sada čuli, vidimo, da Hrvat s ponosom može pogledat na onu dobu, gdje je bio sam svoj, gdje je mogao, pun sladkoga osjećanja govorit: moja kućica, moja slobodica. Kamo sreće da je tako i na dalje ostalo! Nu kad toga nije, da barem Hrvati nisu nikada smetnuli s uma ovoga uzvišenoga odsjeka svoje povjesti. Ta gdje je srce, u kom ovakovi prizori nebi uzpalili svete vatre ljubavi! Gdje je taj, koj misleć na to nebi se ponosio (nu negizdao) svojom domovinom!

Ali nije nam hasni sada prekarat, tugovat. Nastojmo mi od sada koliko se dade popravit, što se je pokvarilo. Nebudi nam u tu svrhu ništa težko. Pomislimo samo, da okolnosti prave sami ljudi. Kaošto su ove sadanje, zle okolnosti, prouzročili ljudi, tako će opet ljudi moći ove zle pretvorit u dobre. Naravno, da se to nezgadja u čas. Treba za to mnogo vremena. Ta kako se je dugo kovalo ono željezo, kojim nas sada okovaše! Samo uprimo svi, uprimo snažno, i ja kriv, nekrene li sve, uz pomoć Božju na bolje, jer znate onu: Bog i Hrvati. Prije dakle nego se razstanemo s ovim odsjekom, ponovimo u duhu sve one liepe odluke, koje u svih naših razgovorih činismo, ter mi obećajte, da ćete prema njim svi, koliko do vas stoji, raditi.

Svi. Hoćemo, obećajemo, s Bogom!

Tiskom, troškom i nakladom **Drag. Albrechta.** Odgovorni urednik **Vjekoslav Klaić.**

Ovomu broju dodan je naslov i kazalo.

3 0000 093 446 189